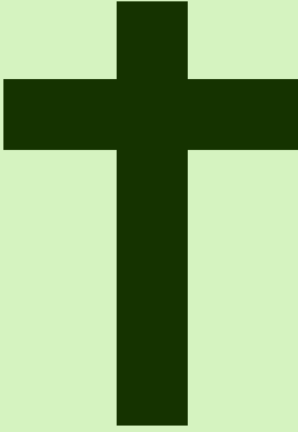


# Zacatepec Mixtec NT



Mixteco, Santa María Zacatepec: Zacatepec Mixtec NT New  
Testament

**Zacatepec Mixtec NT**  
**Mixteco, Santa María Zacatepec: Zacatepec Mixtec NT New**  
**Testament**

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Santa María Zacatepec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jul 2024 from source files dated 29 Jan 2022  
55b3808f-9cd0-5da9-90f0-a96c172e0e02

## Contents

Tutu Mate . . . . .	1
Tutu Marku . . . . .	71
Tutu Luka . . . . .	114
Tutu Xuva . . . . .	188
Tutu Hechos . . . . .	241
Tutu Romanu . . . . .	310
Tutu Corintu Nunuu . . . . .	340
Tutu Corintu Uvi . . . . .	371
Tutu Gálata . . . . .	388
Tutu Efesu . . . . .	398
Tutu Filipu . . . . .	407
Tutu Colosa . . . . .	414
Tutu Tesalónica Nunuu . . . . .	421
Tutu Tesalónica Uvi . . . . .	427
Tutu Timoteu Nunuu . . . . .	431
Tutu Timoteu Uvi . . . . .	439
Tutu Titu . . . . .	445
Tutu Filemón . . . . .	449
Tutu Hebreu . . . . .	451
Tutu Jandiau . . . . .	472
Tutu Petu' Nunuu . . . . .	480
Tutu Petu' Uvi . . . . .	489
Tutu Xuva Nunuu . . . . .	494
Tutu Xuva Uvi . . . . .	502
Tutu Xuva Uni . . . . .	504
Tutu Juda . . . . .	505
Tutu Apocalipsis . . . . .	508

## Tu'un Ndioo tãa racha'nu Mate

*Sivi ndian kũu ñivi Jesuu taji'na*

*(Lc. 3:23-38)*

<sup>1</sup> Ña'a kũu sivi ma ndian kũu ñivi Jesucristu, ra kũu ñivi ma racha'nu David, chi'in racha'nu Abraham. <sup>2</sup> Abraham kũu tatã ma Isaac, ta Isaac kũu tatã ma Jacob, ta Jacob kũu tatã ma Judã chi'in ma ndra yani ra. <sup>3</sup> Judã kũu tatã ma Fares, chi'in Zara, ta ma ma'ã vi kũu Tamar. Fares kũu tatã ma Esrom, ta ma Esrom kũu tatã ma Aram. <sup>4</sup> Aram kũu tatã ma Aminadab, ta ma Aminadab kũu tatã ma Naasón, ta Naasón kũu tatã ma Salmón. <sup>5</sup> Salmón kũu tatã ma Booz, ta ma ma'ã ra kũu Rahab. Booz kũu tatã ma Obed, ta ma ma'ã ra kũu Rut. Ta Obed kũu tatã ma Isaí. <sup>6</sup> Isaí kũu tatã ma rey David. Ta ma rey David chi'in ma ña kũu ñasi'i ma Urías, vikan kũu tatã ma Salomón.

<sup>7</sup> Salomón kũu tatã ma Roboam, ta Roboam kũu tatã ma Abías, ta Abías kũu tatã ma Asa. <sup>8</sup> Asa kũu tatã ma Josafat, ta Josafat kũu tatã ma Joram, ta ma Joram kũu tatã ma Uzías. <sup>9</sup> Uzías kũu tatã ma Jotam, ta Jotam kũu tatã ma Acáz, ta ra'ya kũu tatã ma Ezequías. <sup>10</sup> Ezequías kũu tatã ma Manasés, ta Manasés kũu tatã ma Amón, ta Amón kũu tatã ma Josías. <sup>11</sup> Josías kũu tatã ma Jeconías chi'in ma ndra yani ra, ma tiempu ña tĩin ma ndra ñu'u' ñuu Babilonia ma ndian israelita, ta kuà'an na chi'in ndra iti' tikan.

<sup>12</sup> Ta ora yã'a, ña tã'an na takan, tajan Jeconías kũu tatã ma Salatiel, ta Salatiel kũu tatã ma Zorobabel. <sup>13</sup> Zorobabel kũu tatã ma Abiud, ta Abiud kũu tatã ma Eliaquim, ta ra'ya kũu tatã ma Azor. <sup>14</sup> Azor kũu tatã ma Sadoc, ta Sadoc kũu tatã ma Aquim, ta Aquim kũu tatã ma Eliud. <sup>15</sup> Eliud kũu tatã ma Eleazar, ta Eleazar kũu tatã ma Matán, ta Matán kũu tatã ma Jacob. <sup>16</sup> Jacob kũu tatã ma Kusé, ra kũu ii ma Ndiya, ta Ndiya kũu ma'ã Jesuu, ra kà'an yo ña kũu Cristu.

<sup>17</sup> Ta takan kũu yi ña, chíyo uchi kumi ta'an ñivi ña kũu tata ma Abraham, nda kati kēta ma tiempu ña chíyo ma racha'nu David. Ta inga uchi kumi ma ndian kũu tata ma David chíyo, nda ora kēta ma kivi ña tĩin ma ndra ñu'u' ñuu Babilonia ma ndian israelita, ta kuà'an na chi'in ndra ma iti' tikan. Ta inga uchi kumi ma ndian kũu tata ra chíyo, nda ma tiempu ikan, ta nda ma ora kãku ndio ma Cristu.

*Nuu kãku ma Jesucristu*

*(Lc. 2:1-7)*

<sup>18</sup> Ma ora kãku Jesucristu, te'en kũu yi: ma Ndiya ña kũu ma'ã ra, cha chã'a ña tu'un nuu ma Kusé, ña ni tanda'a ña chi'in ra. Va antea ña ndò'iin vi, yakan cha chãku'un se'an jã'a ndatu ma Ra kũu Tati Íí Ndioo. <sup>19</sup> Ta ma Kusé, ra ni tanda'a chi'in Ndiya, ti iin ra va'a, ta ndaa kũu ra. Chã'a yakan kũu yi ña, töve kũuni ra ku'va ra ña koto ma ñivi ma ña chànini ra ja'a ra. Vati ma ña kũuni ra ja'a ra, kũu yi ña, kũuni ra ndakoo xe'e ra ña. <sup>20</sup> Ta ma ora juuni yanga chànini ra te'en, tajan iin ma tati ña jãkuu tiñu nuu ma Racha'nu, kēta yi nuu Kusé tañu ñuma'na ra, ta te'en nãka'an yi chi'in ra:

—Yo'o Kusé, ra kũu ñivi ma racha'nu David, na yũ'viun ña ndàki'un ma Ndiya kũu ñasi'un ña, vati ma Tati Íí Ndioo jã'a ña ni koo ma se'an.

<sup>21</sup> Yakan, ni koo se'an, ta ni jakunaniun ra, Jesuu. Takan ni kunani ra, vati

ni jakakú ra ma ñivi ñuu ra cha'a' ma kuati já'a na. —Takan kàti ma tati tatun Ndioo chi'in Kusé ma tañu ñuma'na ra.

<sup>22</sup> Ndisaa ña'a takan kúu yi, ikan na jachinu ma tu'un kā'an ma Racha'nu nuu iin ra kā'an chi'in tu'un yu'u ra, ti rakan te'en kā'an ra:

<sup>23</sup> Ma ñayoko ña taká'an ki'vi chi'in ní'iin ra'ii, ni kuku'un se'an, ta ni jakakuan yi,

ta ma ra kúu pa'a ikan ni jakunani na yi Emanuel, ña kùuni yi ka'an yi: iyo Ndioo chi'in yo.

<sup>24</sup> Takan kúu ta ora ndákoo ndio ma Kusé ña kixi ra, tajan já'a ndio ra ma takua kā'an ma tati tatun Ndioo nuu ra, ta ndáki'in ndio ra ma Ndiya chündaka ra. <sup>25</sup> Va vaji ndō'iin ra chi'an, va tōve nī kixi ra chi'an, nda kati ya'a ji'na káku ma ra kúu pa'a se'an, ra jakunani ma Kusé, Jesuu.

## 2

*Ma ndra chito ña ka'an ña kichi iti' kàna nikandii, chànde'e ndra nuu kàndii ma ravali Jesuu*

<sup>1</sup> Ora káku Jesuu ma ñuu nàni Belén, ña iyo kuenda ma ñu'u' Judea, ma tiempu ikan ti, ma rey Herode kúu ma ra chā'nda tiñu ma ñu'u' ikan. Tajan iin ma ndra kichi iti' kàna nikandii, ndra ya'a ga chito ña kā'an, chāa ndra ma ñuu Jerusalén, <sup>2</sup> ta te'en chikatu'un ndra:

—¿Ndanu kàndii ma ra já káku, ña kúu rey kuenda ma ñivi judú? Vati ndē'e ndi ña kēta ma chele ra iti' kàna nikandii, ta cha'a' yakan kúu yi, ña vāchi ndi vāchi jáka'nu ndi ra ma i'ya —kàti ndra.

<sup>3</sup> Tajan ora chito ndio ma rey Herode ña takan chàkunuu ndra chikatu'un ndra, ta ndava yū'vi ra, chi'in tandi'i ma ñivi iyo ma ñuu Jerusalén ndia. <sup>4</sup> Tajan kàna ndio ra tandi'i ma ndra sutu cha'nu ña kuxini nuu sutu, ta chi'in tandi'i ma ndra matru ña jàna'a tu'un ley Ndioo nuu ma ñivi, ta chikatu'un ndio ma rey Herode nuu ndra, ña ndanu kúu ma nuu ni káku ma Cristu. <sup>5</sup> Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Ni káku ra ma ñuu Belén ña iyo kuenda ma ñu'u' Judea, vati te'en kà'an ma tu'un taa ma ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na:

<sup>6</sup> Yo'o ñuu Belén, vaji ñuu vali kùun, vati ya'a ka'nu kùun tañu tandi'i ñuu iyo kuenda ñu'u' Judea,

va tañu ma ñiviun iyo ikan, ni keta iin ma ra ni kuxini, ta rakan ni jakuenda ra ma ndian kúu ñiví ñuu Israel.

Takan kàti yi nuu ma tutu Ndioo —kàti ndra nuu rey Herode.

<sup>7</sup> Tajan kàna xe'e ndio ma rey Herode ma ndra chito ña kā'an, ta chikatu'un kachin ndio ra nuu ndra, nda kivi kúu yi ña kēta ma chele ña ndē'e ndra. <sup>8</sup> Ta ora yā'a ndio yi, tajan tāchi ndio ra ndra ma ñuu Belén, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Kuà'an ndo ndakan, ta na nanduku tu'un ndo nuu ndisaa ma ñivi cha'a' ma ravali ikan. Ta ora cha nāta'an ndo ra, na kichi katitu'un ndo nuí, vati juuni kùunj kujaka'nuí ra ndia —kàti rey Herode chi'in ndra.

<sup>9</sup> Tajan ma ndra chito ña kā'an, kēe ndio ndra kàcha'an ndra chi'in ma tu'un ña kàtitu'un ma rey nuu ndra. Takan kúu ta ma chele ña ndē'e ndra ma iti' kàna nikandii, kēta ndiko ri nuu ndra, ta endee yosonuu ri kuà'an ri nuu ndra. Ta ora chāa ndio ri ma nuu kàndii ma pa'a, tajan chūndaa ndio ri. <sup>10</sup> Ta ma ndra chito ña kā'an, nduva'a kuii chisii ndra ña ndē'e ndiko ndra ma chele ikan. <sup>11</sup> Takan kúu ta ora kāk'i'vi ndio ndra ma tichi ve'e, ta ndē'e ndra ma pa'a chi'in ma Ndiya ña kúu ma'á ra. Tajan chūnandi chiti

ndio ndra, ta jàka'nu ndra ra. Ta ikan jan, ta'ii'in ndra nūna ndio ndra ma chatun vali ña nda'a ndra, ta sōkó ndra oro, kutu, chi'in takuii xiko ña nāni mirra nuu ma pa'a. <sup>12</sup> Va tava kēta iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ndra ma tañu ñuma'na ndra, ña kātitu'un yi nuu ndra, ña na tūva nuva jà'a ndra ña chikoni'i ndra ku'un ndra ma iti' nuu kichi ndra nuu iyo ma rey Herode kati yi. Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ñuu ndra, va inga iti'.

*Nuu chinu xe'e Kusé, chi'in Ndiya, kàcha'an vi ma iti' ñu'u' Egiptu, chi'in ma pa'a se'e vi*

<sup>13</sup> Takan kūu ta ora yā'a ña kēe ndio ma ndra chito ña kā'an kàcha'an ndra, tajan iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo, kēta yi nuu Kusé tañu ñuma'na ra, ta te'en nāka'an yi chi'in ra:

—Kusé, na ndetaun, ta ki'un ma ravali chi'in ma ma'á ra, ta kee ndo ku'un ndo ta kunu xe'e ndo ku'un ndo chi'in ra iti' ñu'u' Egiptu. Ta ndakan na kindoun koun, ta chikoni'i ndikoun nda kati katitu'un mai nuun. Vati ma rey Herode, ni nanduku ra ma ravali, ta ni ka'ni ra ra. —Takan kati ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ma Kusé.

<sup>14</sup> Tajan ndākoo ndio ma Kusé, ta kī'in ra ma ravali chi'in ma ma'á ra, ta kēe ndio vi kàcha'an vi ma iti' ñu'u' Egiptu ma ora chanikuaa. <sup>15</sup> Ikan chíyo vi, nda kati chí'i rey Herode. Takan kūu yi, ikan na chinu ma tu'un kā'an ma Racha'nu Ndioo, jà'a iin ra kā'an chi'in tu'un yu'u ra, ma nuu kà'an yi te'en: “Ñu'u' Egiptu kānai ma ra se'i.” Takan kati Ndioo, kati ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u ra.

*Herode tàchi ra ña na ka'ni na ma ndra'ii kuati*

<sup>16</sup> Takan kūu ta ora chā'a ndio ma Herode kuenda, ña jānda'viña'a ma ndra chito ña kā'an ra, nduva'a kāyuni ra. Tajan tàchi ra ña na ka'ni ndra tandi'i ma ndra'ii kuati, ña iyo uvi kuiya iti' ninuu, ña iyo ma ñuu Belén, ta chi'in tandi'i kuariya ña iyo kuenda yi, ma naja kua kuu ma tiempu ña chā'a ma ndra chito ña kā'an ma nuu ra. <sup>17</sup> Ta te'en jáchinu ma ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ña nāni Jeremía ma tu'un taa ra nuu ma tutu ra: <sup>18</sup> Iti' ñuu nāni Ramá chíni ma ñivi tati iin ña'a, ña nduva'a kuii chàku ña jà'a ña ya'a u'vi anima ña, ta nda'vi kùunian. Ta ma tati ikan kuu yi ma tati Raquel, ña chàkuan cha'a' ma ndrakuati se'an.

Ta endee töve kuunian ña jàndomani na ña, vati chí'i ma se'an.

Takan kati ma Jeremía.

<sup>19</sup> Takan kūu ta ora yā'a ña chí'i ndio ma rey Herode, tajan iin tati ña jà'a tiñu nuu ma Racha'nu, kēta yi nuu Kusé tañu ñuma'na ra ma ñuu Egiptu, ta te'en nāka'an yi chi'in ra:

<sup>20</sup> —Na ndetaun, ta ki'un ma ravali chi'in ma ma'á ra, ta chikoni'i ndikoun chi'in vi ma iti' ñu'u' Israel, ti cha kachi'i ma ndra kùuni ka'ni ra. —Takan kati yi chi'in Kusé.

<sup>21</sup> Tajan ndākoo ndio ma Kusé, ta kī'in ra ma ravali nda'a' ma ma'á ra, ta kēe ndio vi kuà'an vi ma ñuu Israel. <sup>22</sup> Va ora chito ndio ma Kusé ña Arquelao se'e ma ndi Herode, kuu ra ña chà'nda ra tiñu, ma ñu'u' Judea, tiñu chàkoo tatá ra niku, ta yū'vi ra ña ku'un ra ma tikan, va tava kātitu'un ndiko ma Racha'nu Ndioo nuu ra ma tañu ñuma'na ra, yakan va tūva nī cha'an ndio ra ma iti' tikan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñu'u' Galilea. <sup>23</sup> Takan kūu ta ora chāa ndio ra ma ñu'u' ikan, tajan chā'an ndio

ra chākoo ra ma iin ñuu nàni Nazaret. Ña'á takan kūu yi, ikan na chinu ma tu'un ña kātitu'un ma ndra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku, vati kà'an ndra ña ni kunani ma Cristu, iin Nazarenu, kati ndra.

### 3

*Xuva, ra jākunduta kātitu'un ra tu'un Ndioo tichi ku'u*  
(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

<sup>1</sup> Ma tiempu ikan keta ma Xuva, ra jākunduta, kātitu'un ra tu'un Ndioo nuu ma ñivi tichi ku'u ma ñu'u' Judea, <sup>2</sup> ta rakan te'en nāka'an ra:

—¡Na jaña ndo ña jà'a ndo ma kuati, vati cha keta ma kivi ña ni nde'o nuu chà'nda Ndioo tiñu! —kati ra chi'in na.

<sup>3</sup> Cha'a' ma Xuva i'ya kuu yi, ña te'en kā'an ma Isaía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku:

Iti' tichi ku'u kichi tati iin ra'ii, ña te'en kánachaa ni'i yi:

“Na jandova'a ndo iin iti' kuenda ma Racha'nu,  
ta na nuna ndo iin iti' ndoo kuenda ra ndia.”

Takan kati ma tati ikan, kati ma Isaía.

<sup>4</sup> Ta ma ja'ma ña ñu'u ma Xuva, kúva'a yi chi'in ixi kameyu, ta chi'in pañu ñii, chù'ni ra yi toko ra. Ta chàchi ra tikaa kua'á, ta ña chì'i ra, kuu ma nduxi ñuñu ku'u. <sup>5</sup> Ta ma ndian chaa ña chini ma ña kà'an ra, kuu ma ndian ñuu Jerusalén, chi'in tandi'i ma ndian ñu'u' Judea, ta chi'in inga ma ndian iyo ñu'u' ña kandii yatini ma yuta Jordán. <sup>6</sup> Ta ora nà'ma na kuati na nuu ma Xuva, ta rakan chājākunduta ra na ma yuta Jordán.

<sup>7</sup> Va ora ndé'e ma Xuva ña ya'a kua'a' ma ndra fariseu, chi'in ndra saduceu, kacha'an ndra, ña na jakunduta ra ndra, yakan va te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¡Ndyo'o tatá ndian xaan, tava kuu ma koo kaa! ¿Yo kà'an chi'in ndo ña ni kakú ndo nuu ma tundo'o ya'a xaan ña cha vachi kuyatin? <sup>8</sup> Tuva ndicha ña cha chikoni'i ndo iti' ma Racha'nu, na koo va'a ndo ma takua kuu ni ra ña koo ndo tuva takan, <sup>9</sup> ta koto jātayi ndo ndo chi'in juuni maa ndo, ta ka'an ndo te'en: “Ndyu'u kuu ndi tata ma Abraham”, kati ndo. Vati yu'u kà'in chi'in ndo, ña nda ma yuu ña kàndoyo i'ya, kuu jàndaku ma Racha'nu Ndioo yi, tata ma Abraham ndia. <sup>10</sup> Vati cha iyo tu'va ma hacha kuenda ña ta'nda tandi'i ndava nda yo'ó ma yutun ña töve chà'a chiti va'a, ta ku'un ndrún nuu ñu'ú. <sup>11</sup> Ndicha va'a, ña yu'u jākundutai ndo chi'in takuini, kuenda ña na jana'a yi, ña cha jaña ndo ma kuati jà'a ndo. Va inga ma ra ni kichi tia iti' nuu, ni jakunduta ra ndo chi'in sivi ma Tati Í Ndioo, ta chi'in ñu'ú. Rakan kuu ma ra nduva'a ga iyo ndatu kua yu'u, ña ni töve iyo yi ña kuisoi, ni ma ndichan ra. <sup>12</sup> Ta cha nda'a ra iin kaa ña iyo un kumi punta kuenda ña jandati ra ma trigu iti' nuu sukun, ta takan tàvani'i siin ra ma soo vu. Tajan ni taan va'a ndio ra ma trigu ra tichi yaka. Va ma soo vu, va ni ka'mi ra nuu ñu'ú ña endee töve ndà'va.

*Nuu kùnduta Jesuu*  
(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

<sup>13</sup> Takan kuu taján Jesuu kichi ra iti' ñu'u' Galilea, ta chāa ra ma yuta Jordán nuu ndaa ma Xuva, kuenda ña na jakunduta ra ra. <sup>14</sup> Va ma Xuva, na kuu ni ra ja'a ra yi, ti java te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Yu'u, kuu ma ra iyo yi ña jakundutaun, ta yo'o, ¿chito naja vachiun nui, ña na jakundutai ñun? —Takan kati Xuva chi'in Jesuu.

<sup>15</sup> Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Và'a' ña kà'un takan, va'a ga ña jakundutaun yu'u vitin, vati takan jàchinu yo tandi'i ma ña kùuni ma Ndioo. —Takan kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan ma Xuva kàti ra ña va'a. <sup>16</sup> Ta ora cha kùnduta ndio Jesuu, ta kēe ndio ra ma tichi takuii, taján juuni ma ora ikani, nūna ma andivi, ta ikan ndē'e ndio ra, ña ma Tati Í Ndioo, vāchi nuu yi chata Jesuu tava kàa iin livi, ta chūnandi yi chata ra. <sup>17</sup> Taján ma iti' andivi chíni na iin tati ña te'en kà'an:

—Ra'ya kùu ma ra Se'i, ña ya'a kùunj nde'i, ta ya'a chísiij ña kùu ra takan. —Takan kàti ma tati chíni na.

## 4

### *Nuu ki'in kui'na ku'va Jesuu (Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)*

<sup>1</sup> Ta ora yā'a, taján chāka ndio ma Tati Í Ndioo ma Jesuu iti' tichi ku'u, kuenda ña na ki'in ma kui'na ku'va ra.

<sup>2</sup> Ta ma nuu chíyo ra ikan, tüvi nī chachi ra uvi xiko kivi, ta uvi xiko chanikuaa. Ta ora yā'a, taján chāñu ndio ma soko ra. <sup>3</sup> Taján ma kui'na chajāyatīn ndioán' ñá' nuu Jesuu kuenda ña ni ki'in ndioán' ku'va ra, ta te'en nāka'an ndioán' chí'in ra:

—Tu ndicha va'a ña ra Se'e Ndioo kùun, na ka'un chí'in ma yuu ña ndoyo chíña, ña na ndakuu yi paan. —Takan kàti ma kui'na chí'in ra.

<sup>4</sup> Va Jesuu te'en nāka'an ra:

—Nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Na yöve uvanuu ma ña chàchinio kùu ja'a ña na taku ma ñivi, vati juuni kùu taku na ja'a tandi'i ma tu'un ña kà'an Ndioo ndia” —kàti Jesuu.

<sup>5</sup> Taján chāka ndio ma kui'na ma Jesuu ku'à'an ra chí'án' ñuu Jerusalén íí, ta ikan jāndaa ndio ma kui'na ma Jesuu nuu sukun ga xini ma veñu'u ka'nu ikan, <sup>6</sup> ta te'en nāka'án' ndioán' chí'in ra:

—Tu ndicha ña ra Se'e Ndioo kùun, na koyoun ma nda ninuu, vati nuu ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi:

Ndioo, ni tachi ra ma tati ña jà'a tiñu nuu ra, ña na jakuenda yi ñun. Ma tati ikan kùu yi ña ni kani'i na ñun, chí'in nda'a' na, ikan na töve takue'e cha'un jà'a nī'iin yuu —kàti ma kui'na chí'in ra.

<sup>7</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chí'án':

—Nda nuu ma tutu Ndioo, juuni te'en kà'an yi ndia: “Töve iyoyi ña ki'un ku'va ma Racha'nu Ndioo.” Takan kàti yi —kàti Jesuu.

<sup>8</sup> Takan kùu ta chāndaka tukuán' ra iin xini yuku sukun nduva'a kuii, ta ora kicha'a ndioán' jàna'án' nuu Jesuu ndisaa ma ñuu ñuñivi nuu chà'ndán' tiñu nuu Jesuu, ta naja kua ya'a ka'nu kùu yi. <sup>9</sup> Taján te'en nāka'an ndioán' chí'in ra:

—Tu kunandi chitiun nui, ta jaka'nun yu'u, ni ku'vai tandi'i ma nuu chà'ndai tiñu nuun —kàti ma kui'na chí'in Jesuu.

<sup>10</sup> Taján Jesuu te'en nāka'an ra chí'án':

—Ku'à'an, tikan yo'o kui'na, vati nuu ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi: “Na jaka'nun ma Racha'nu Ndiooun, ta uvanuu rakani na ja'un tiñu nuu” —kàti Jesuu.

<sup>11</sup> Taján ma kui'na ndākoo ndioán' Jesuu, ta ikan jan chākoyo ndio ma ndian kùu tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo, ta kicha'a na tindee na ra.



*Nuu kicha'a Jesuu kàtitu'un ra tu'un Ndioo ñu'u' Galilea*

(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)

<sup>12</sup> Takan kũu ta ora chĩto Jesuu ña ma Xuva indii ra tichi vekaa, tajan kēe ndio ra kuà'an ra ma ñu'u' Galilea. <sup>13</sup> Va tõve nĩ kindoo ra koo ra ma ñuu Nazaret, ti yà'a ra kuàkoo ra ma ñuu Capernaum, ña kàndii yu'u tañu'u, yatini nuu kàndii ma ñu'u' Zabulón, chi'in ñu'u' Neftalí. <sup>14</sup> Tandii ña'á kũu yi takan, ikan na chinu ma tu'un ña tãa ma Isaía, ra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, nuu kã'an ra te'en:

<sup>15</sup> Na taso'o ndo ndyo'o iyo ñu'u' Zabulón, ta ñu'u' Neftalí ña kàndii inga chiyo yu'u yuta Jordán, tichi iti' kuà'an tañu'u ña nàni Galilea, nuu iyo ndian yũvi judú.

<sup>16</sup> Vati ndyo'o ndian chàkunuu nuu naa niku, cha kicha'a ndè'e ndo iin ñu'ú ya'a ka'nu, iti' chàkunuu ndo niku tõve iti' va'a kũu yi ti ni naa ndo jà'a yi, va vitin ma Racha'nu cha jãndondichin va'a ra yi kuenda ndo. Takan tãa Isaía.

<sup>17</sup> Nda ma ora ikan kũu yi, ña kicha'a Jesuu kàtitu'un ra tu'un Ndioo te'en nuu ma ñivi:

—Na jaña ndo ña jà'a ndo ma kuati, vati cha vachi kuyatin nuu chà'nda ma ra iyo andivi tiñu —kãti Jesuu chi'in na.

*Jesuu kàna ra kumi ta'an ndra kiin tiaka'*

(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

<sup>18</sup> Ta ora chàkunuu Jesuu ma yu'u tañu'u ña kàndii ma ñu'u' Galilea, ikan ndè'e ra uvi ta'an ndra ña kũu ndra yani ndra. Iin ra nàni Simón, ra juuni kã'an na ña nàni Petu', ta inga ra nàni André. Ta ndrakan, ti kàni ndra yu'va tiaka' ka'nu tichi takuii chàkunuu ndra, ti ndra kiin kũu ndra.

<sup>19</sup> Tajan Jesuu te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—iNa tandikun ndo chatai!, ta yu'u ni ja'i ña na nani'i ndo ñivi kuenda Ndioo —kãti Jesuu chi'in ndra. <sup>20</sup> Ma ora ikani ndãkoo ndra ma yu'va tiaka' ka'nu, ta tãndiku ndra chata ra.

<sup>21</sup> Ta ita'vi tiá iti' nuu, ikan ndè'e Jesuu inga uvi ta'an ndra ña juuni yani ndra ndia. Iin ra nàni Jandiau, chi'in Xuva, ndra se'e Zebedeu. Ndrakan ka'iin ndra jãndova'a ndra yu'va tiaka' ka'nu, chi'in tatá ndra, tichi iin varku, ora kãna Jesuu ndra. <sup>22</sup> Ma ora ikani ndãkoo ndra ma tatá ndra tichi run, ta tãndikun ndra kuà'an ndra chata Jesuu.

*Jesuu jàna'a ra nuu kua'a' ñivi*

(Lc. 6:17-19)

<sup>23</sup> Jesuu chàkunuu ra jàna'a ra tu'un Ndioo ninii ka'nu ma ñu'u' Galilea, nuu kàndii ta'ii'iin ma kuariya nuu iyo ma veñu'u kuati ñivi judú. Kàtitu'un ra nuu na, naja kua kũu ma nuu chà'nda Ndioo tiñu iti' andivi, ta juuni jànda'a ra ndian ku'vi, chi'in tandii' nuu ma kue'e ndo'o na. <sup>24</sup> Ta takan kũu ña chĩtakuati ma tu'un cha'a' Jesuu nuu ma ñivi iyo ninii ka'nu ma ñu'u' Siria. Ta chàndaka na ndian ku'vi jà'a siin siin nuu ma kue'e, takua kũu ma ndian ku'vi jà'a kue'e u'vi na, chi'in ndian ku'vi jà'a tati xaan, ndian chi'i i'i, chi'in ndian endee pe'lu kuñu, ta jãnda'a ra na. <sup>25</sup> Ta kua'a' ñivi iyo ñu'u' Galilea, chi'in ñuu Decápolis, ña kũuni yi ka'an yi, uchi ñuu, ta ndian ñuu Jerusalén ña iyo kuenda ma ñu'u' Judea, ta nda ma ñuu ña kàndii inga chiyo yuta Jordán. Tandii' ndiakan tãndikun na kuà'an na chata Jesuu.

## 5

*Nuu jàna'a Jesuu nuu ñivi xini yuku*

<sup>1</sup> Ta ora ndē'e Jesuu ña ka'lin kua'a' ñivi, tajan ndāa ndio ra xini yuku, ta chūnandi ra. Ta ikan jan chājayatin ndio ma ndra jàkua'a chí'in ra nuu nàndi ra, ta chíkonuu ndra ra, <sup>2</sup> ta te'en kicha'a ndio ra jàna'a ra nuu ndra:

*Nuu jàna'a Jesuu naja kua iyo yi ña ja'a yo, ikan na sii kuuni yo (Lc. 6:20-23)*

<sup>3</sup> —Na sii kuuni ma ndian nda'vi ña chà'a na kuenda ña chiniñu'u na Ndioo, vati kuenda maa na kùu ma nuu chà'nda ra tiñu iti' andivi.

<sup>4</sup> 'Na sii kuuni ma ndian chàku ta nda'vi kùuni, vati ma Racha'nu Ndioo ni ndakimani ra na.

<sup>5</sup> 'Na sii kuuni ma ndian vita anima, vati tiaga iti' nuu, ni ni'i na ma ñu'u' ña cha chā'a ma Racha'nu Ndioo tu'un ña ni ku'va ra nuu na.

<sup>6</sup> 'Na sii kuuni ma ndian ya'a iyonì jàkuu tiñu va'a takua kùuni Ndioo, ta chí'in ma ndian ya'a nàtìi na ña kùuni na nde'e na ra, takua kùuni na ora nàtìi na takuui, vati ma Racha'nu Ndioo, ni tindee ra na ña na ja'a na yì.

<sup>7</sup> 'Na sii kuuni ma ndian kùnda'vini nde'e inga ñivi, vati Ndioo, ni kùnda'vini ra na ndia.

<sup>8</sup> 'Ta na sii kuuni ma ndian ndicha ña kùuni na nde'e na ma Racha'nu Ndioo, vati ndiakani ni nde'e na ra.

<sup>9</sup> 'Na sii kuuni ma ndian nànduku naja kua koo va'a na chí'in ta'an na, vati ma Racha'nu Ndioo ni jandakuu ra na se'e ra.

<sup>10</sup> 'Ta juuni na sii kuuni ma ndian ndē'e tundo'o, cha'a' ña jà'a na ma ña kùuni Ndioo, vati kuenda maa na kùu ma nuu chà'nda ra tiñu andivi.

<sup>11</sup> 'Na sii kuuni ndyo'o ora inga ñivi kanduva'a na ndo, ta chí'in ndyo'o ndian jànde'e na tundo'o, ta tisokuati na ndo chí'in tu'un vata cha'l. <sup>12</sup> Na sii kuuni ndo, vati ni ni'i ndo iin ya'vi nduva'a ka'nu ma iti' andivi, ti takua jà'a na chí'in ndo, juuni kua ikan jà'a na chí'in ma ndian kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo ña chíyo taji'na ndia.

*Nuu jàna'a Jesuu ña kùu yo takua kùu ma ñií, ta takua kùu ma ñu'ú (Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)*

<sup>13</sup> 'Ndyo'o kùu ndo takua kùu ma ñií ña iyo ma ñuñivi i'ya, cha'a' ña kùu ndo ndian chìnuni. Va tu ma ñií ikan jàña yi ña u'vá yi, chíniyi iyo yi ña ja'a yo chí'in yi, ta kùu ndo'uva ndiko yi, ta kuàtiñu yo yi inga cha'a'?, kùuni ndo. Va'aga ña na jakuuta ndo yi kuenda ña na kuañunia ma ñivi chata yi, ti na tūva nakutiñu yi.

<sup>14</sup> 'Ndyo'o kùu ndo tava kùu ma ñu'ú ña jàndondichin ma ñuñivi. Ta tu iin ñuu kàndii yi xini yuku, na kùu kùndii xe'e yi ndia. <sup>15</sup> Ta na tūvi jàtiin yo iin ñu'ú kàndil, ta kasi yo nuu yi chí'in iin cajon, vati ma ña jà'a yo kùu yi ña, va'a jùndii yo yi nuu sukun, ikan na jàndondichin yi nuu tandi'i ma ñivi ka'lin tichi ve'e. <sup>16</sup> Yakan va ndyo'o juuni kua ikan iyo yi ña nanduku ndo naja kua koo va'a ndo chí'in tandi'i ñivi, ikan na nde'e na ma tiñu va'a jà'a ndo, ta ndita'an na jàka'nu na ma Racha'nu Tatá ndo ña iyo andivi ndia.

*Jesuu jàna'a ra naja kua kà'an ma Ley cha'nu*

<sup>17</sup> 'Ta koto nàkanini ndo, ña yu'u kùu ra vachi janaa ma ley Ndioo ña taa Moisés, ta ña vachi janai ma tu'un Ndioo ña jàna'a ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u ra ndia, ti na yöve takan kùu yi. Ma tiñu vachì kùu yi ña,

kàtitu'un kachin ma ña kùuni ma ley Ndioo ka'an yi. <sup>18</sup> Ndicha va'a ña kà'in ch'i'in ndo ña, ora juuni yanga iyo ma andivi, ch'i'in ma ñu'u' ñuñivi, n'i'in tu'un vali ña iyo nuu ma ley cha'nu, ta n'i'in letra na töve ni kindaa, nda kati kuu ji'na ma ña iyo yi ña kuu. <sup>19</sup> Yakan va ma ndian jàchi'in na ma ña kùuni ma ley Ndioo ña jà'a na, va kùmani jàchi'in na uvanuu ña kà'an yi, vaji iin tu'un valini kùu yi, ta ndian töve chà'a na ña na koto inga ñivi yi, ta jà'a na indukuni, ndiakan ni ndakuu na, ndian valiga ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. Va ma ndian jàchi'in ña kà'an yi, ta chà'a na ña na koto inga ñivi ma ña kà'an yi, ndiakan kùu ma ndian ni ndakuu ka'nuga, ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. <sup>20</sup> Vati yu'u kà'in ch'i'in ndo ña, tu töve kùuni tiaga ndo ja'a ndo ma kua kùuni Ndioo, takua kùu ma ndra matru jàna'a tu'un Ndioo ch'i'in ma ndra fariseu, ña na kùuni ndra jàchinu ndra ma ña kùuni Ndioo, na kùu ki'vi ndo koo ndo ch'i'in ra nuu chà'nda ra tiñu andivi.

*Jesuu jàna'a ra naja kua iyo yi ña ja'a yo ora kayunio  
(Lc. 12:57-59)*

<sup>21</sup> 'Ndyo'o cha chito va'a ndo ña tatiempu cha chini ndo tu'un Ndioo ña te'en kà'an yi naja kua iyo yi ña ja'a ndo: "Na kà'ni ndo, ti ma ndian chà'ni iyo yi ña ka'nda na kuati na." <sup>22</sup> Va yu'u kà'in ch'i'in ndo ña nda ndyo'o ni kùuni, tu xàani ndo nde'e ndo ta'an ndo, iyo yi ña ka'nda ndo kuati ndo ndia. Ta tu kanduva'a ndo ta'an ndo iyo yi ña ya'a ndo nuu ma ndra kumitiñu, ta jàkutuni ndra ma kuati ndo. Ta tu kàti ndo ña ndian ndava xini kùu na, na ja'a ndo kuenda nuu ndo koto ku'un ndo andaya' nuu tiin ñu'ú.

<sup>23</sup> 'Ta indukuni kùu yi tuva ma ora sokó ndo iin nakuyi nuu ma chito naá kuenda Ndioo, ta ikan chàku'uni ndo ña iyo kuati ndo ch'i'in inga ta'an ndo, <sup>24</sup> na ndakoo nuu ndo ma ña ni sokó ndo nuu Ndioo ma ikan, ta ku'un ji'na ndo kundakan ndo nuu ta'an ndo ña na jaka'nuni na ma kuati ndo, tajan na chikoni'i ndio ndo nuu iyo ma nuu naa, ta na sokó ndio ndo yi kuenda Ndioo.

<sup>25</sup> 'Tu iyo iin nda yo kùuni ti'i kuati cha'a' ndo ma vetiñu. Va'a ga ña na ka'an ji'na ndo tichi iti' kuà'an ndo ch'i'in na, ta ikan na jandakumani ndiko ndo na, ikan na tüvi ti'i na ndo nda'a' ma ra juez ña jàndondaa kuati, ta rakan ku'va ndio ra ndo nda'a' ma ndra jandaru, ta ti'i ndra ndo tichi vekaa. <sup>26</sup> Ta ndicha va'i ña kà'in ch'i'in ndo ña na töve ni kee ndo ikan, nda kati tia'vi ndi'i ji'na ndo ma xu'un' ña na nandoo kuati ndo.

*Jesuu kàtitu'un ra ña na vā'a k'vi yo ch'i'in ñivi ña'a yöve ñasi'i yo, ta ñivi ña'a ch'i'in yöve ii vi ndia*

<sup>27</sup> 'Vati ndyo'o cha chini ndo iin tu'un ña te'en kà'an tatiempu: "Na ki'vi ndo ch'i'in ñivi ña'a yöve ñasi'i ndo." <sup>28</sup> Va yu'u kà'in ch'i'in ndo, ña nda ndra'ii nikuuni, jitu ch'i'in iin ña ndè'eni ndra iin ña'a, ta chàta'ani ndra, ña kùuni yi ka'an yi ña indukuni kùu ma kuati jà'a ndra chi'an ch'i'in chinituni ndra kua ma ndra cha ki'vi ndra ch'i'in iin ña'a ma ch'i'in ma kuñu ndra.

<sup>29</sup> 'Ta tu ma tinuu chiyo kua'a' ndo kùu yi ña jàkoyo yi ndo ma tichi kuati, na tava ndo yi, ta jakuita chika ndo yi. Vati va'aga ña na kenaa iin chiyo tinuu ndo, kua ña ku'un ndisaa ma kuñu ndo andaya'. <sup>30</sup> Ta tu ma nda'a' chiyo kua'a' ndo kùu yi ña jàkoyo yi ndo ma tichi kuati, na ka'nda

ndo yi, ta jakuuta chika ndo yi. Vati va'aga ña na kenaa iin chiyo nda'a' ndo kua ña ku'un ndisaa ma kuñu ndo andaya'.

*Jesuu jàna'a ra ña na töve va'a ndakoo yo ñasi'i yo*  
(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

<sup>31</sup> Ta juuni cha chà'a ndo kuenda ña te'en kà'an ma tu'un Ndioo ndia: "Nda ndra'ii nikuuni tuva ndàkoo ndo ñasi'i ndo, ìyo yi ña ku'va ndo iin tutu nuu kà'an yi ña cha ndàkoo ndo ña." <sup>32</sup> Va yu'u kà'in chi'in ndo ña tu iin ra'ii ndàkoo ra ñasi'i ra, iin kuati kùu yi kuenda ra tu töve ndicha ña jànda'viña'a ña ra cha'a' ña k'vi ña chi'in inga ra'ii. Vati tu takan ndàkoo ra ña, rakan jà'a ra ña na ja'a ña kuati tu yakan ki'vian chi'in inga ra'ii. Ta nda ra ni kùuni ña tànda'a chi'in iin ña'a ña ndàkoo ii, juuni iin kuati kùu ma ña jà'a ra, ti k'vi ra chi'in iin ña'a ìyo inga ii ndia.

*Jesuu kàti ra ña na vä'a janda'viña'a yo*

<sup>33</sup> Ta juuni cha chīni ndo ña te'en kà'an ma ndian kùu ñivi yo chiyo taji'na ndia: "Ìyo yi ña jachinu ndo ma tu'un chà'a ndo nuu ma Racha'nu Ndioo". <sup>34</sup> Va yu'u kà'in chi'in ndo ña va'aga ña na kù'va ndo tu'un cha'a' nda ña nikuuni tu töve ña ndicha kùu yi. Na töve ìyo yi ña ku'va ndo tu'un cha'a' ma andivi, ti nuu chà'nda Ndioo tiñu kùu yi. <sup>35</sup> Ta ni cha'a' ma ñu'u' ñuñivi ndia, vati nuu nindee cha'a Ndioo kùu yi ti iin ña kuenda ra kùu yi. Ta ni cha'a' ma ñuu Jerusalén, tüvi ìyo yi ña ku'va ndo tu'un, vati ma ñuu ka'nu ña ìyo kuenda Ndioo, ra kùu Rey ka'nu kùu yi ndia. <sup>36</sup> Ta juuni na tüvi ìyo yi ña ku'va ndo tu'un nuu ñivi cha'a' ma xini ndo, vati na kùu jandokuichin ndo n'iiin ma ixi xini ndo, a jàndotuun ndo yi ndia. <sup>37</sup> Va'aga ña na ka'an ndo ña: "juu" a "töve", vati ndisaa inga tu'un ma ña kà'an siki ndo, kùu yi kuenda ma kui'na.

*Jesuu jàna'a ra naja kua ìyo yi ña ja'a yo, ta jàña yo ña xaani yo nde'o ta'an yo*

(Lc. 6:29-30)

<sup>38</sup> Ta juuni ndyo'o cha chīni ndo ña te'en kà'an ma tu'un ña kēta taji'na ndia: "Tu jàtakue'e na jitu iin ma tinuu ndo a nu'u ndo, indukuni ìyo yi ña ja'a ndo chi'in na ndia." <sup>39</sup> Va yu'u kà'in chi'in ndo ña: tuva ìyo nda yo kùuni kuati chi'in ndo, na jandeeni ndo yi, ta töve jà'a ndo takua jà'a na. Ta tu ìyo iin ndian kàni iin xa'nda iin chiyo cha'a so'o ndo, na ku'va ndo ma inga chiyo yi kàni na ndia. <sup>40</sup> Ta tu ìyo iin yo ti'i kuati cha'a' ndo ma vetiñu, ta kùuni na namaa na kamixa ñu'u ndo, na ku'va ndo ña na kunda'a na, nda ma ja'ma isukun ndo ndia. <sup>41</sup> Tu ìyo nda ndian chikan ñamani nuu ndo ña na tindee ndo na, ña kuiso ndo iin ndatiñu na iin kilometru, na ku'un ndo chi'in ra nda uvi kilometru, na tindee ndo na. <sup>42</sup> Ta nda ndian nikuuni ña chikan iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi nuu na. Ta tu ìyo ndian chikanuu iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi nuu na, ta yüva kati ndo ña töve.

*Naja kua ìyo yi ña kuuni yo nde'o ma ndian xaani yo nde'o*  
(Lc. 6:27-28, 32-36)

<sup>43</sup> Ta juuni cha chīni ndo ma tu'un ña kà'an te'en tatiempu ndia: "Na kuuni ndo nde'e ndo ma ndian amigu ndo, ta na kuxaani ndo nde'e ndo ma ndian xaani ndo ndia." <sup>44</sup> Va yu'u kà'in chi'in ndo ña: Na kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani ndo nde'e ndo, ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ndian kànduva'a ndo. <sup>45</sup> Takan ìyo yi ña ja'a ndo, ta kùu ndo

se'e ma Tatá ndo ra ìyo andivi. Vati maa ra kùu ra ña jàtuun ra nikandii kuenda ma ndian va'a, ta tüvi va'a. Ta juuni ra kùu ra ña jàkuun ra savi kuenda ma ndian ndaa, ta ndian töve ndia. <sup>46</sup> Vati tu ma ndian kùuni nde'e ndo, ndiakani kùu ma ndian kùuni ndo nde'e ndo, za chànini ndo ña ni ni'i ndo ya'vi ndo cha'a' ña jà'a ndo takan?, kùuni ndo. Na töve, vati nda ma ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, takan jà'a na ndia. <sup>47</sup> Ta tu kàña'a ndo chi'in ndian ta'ani ndian chìnuni, znda ña va'a kùu ma ña jà'a ndo?, kùuni ndo. Vati nda ma ndian töve nàkoto Ndioo, takan kà'an na ndia. <sup>48</sup> Yakan va na kuu ndo ndian ndaa, tava kùu ma Tatá yo ra ìyo andivi.

## 6

### *Jesuu jàna'a ra naja kua ìyo yi ña ja'a yo ma tiñu va'a*

<sup>1</sup> 'Ta koto jà'a ndo tiñu va'a kuenda ña na nde'e ma ñivini ndo ña ndian va'a kùu ndo. Ta tu jà'a ndo takan tajan ma Tatá ndo, ra ìyo andivi, töve ni ku'va ra ni'iin ya'vi ndo. <sup>2</sup> Yakan va ora tindee ndo ma ndian nda'vi ña kumani yi nuu, na töve ìyo yi ña ku'va ndo koto ndisaa ñivi yi, takua jà'a ma ndian uvi nuu kua chànini ña chàkunuu nàtu'un na chi'in ñivi, nani nuu ìyo ma veñu'u kuati ma ndian judúu, ta tichi kai, kuenda ña na ka'an va'a ma ñivi chatani na. Va yu'u kà'in chi'in ndo ña ndicha va'a ña cha ìyo ma ya'vi na cha'a' ma ña jà'a na. <sup>3</sup> Va ndyo'o ora chà'a iin nakuyi nuu ma ndian nda'vi ña chiniñu'u yi, na töve ìyo yi ña natu'un ndo yi nuu ni'iin ma ndian nàkoto ndo, ta ni nuu ma amigu ka'nu ndo ndia. <sup>4</sup> Va'aga ña na koto xe'eni ndo yi. Tajan ma Tatá ndo ra ìyo andivi ni ku'va ra ya'vi ndo, ti ndè'e ra ma ña jà'a xe'e ndo.

### *Jesuu jàna'a ra naja kua ka'an yo chi'in Ndioo* (Lc. 11:2-4)

<sup>5</sup> 'Ta ora kà'an ndo chi'in Ndioo, koto jà'a ndo takua jà'a ma ndian kini uvi nuu kua chànini ña ndava chàta'ani na kundaa na ora kà'an na chi'in Ndioo ma tichi veñu'u kuati ma ndian judúu, a ora kundaa na ma tutun kai kuenda ña na nde'e ma ñivini na. Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ndiakani juuni cha ìyo ya'vi na cha'a' ma ña jà'a na ndia. <sup>6</sup> Va tu ndyo'o kùuni ndo ka'an ndo chi'in Ndioo, na ki'vi ndo tichi ve'e ndo, ta kasi ndo yuve'e, ta kicha'a ndio ndo ka'an ma'iin ndo chi'in Ndioo Tatá ndo, ti ìyo ra chi'in ndo ma ikan. Tajan ma Tatá ndo, ra ndè'e ma ña jà'a ndo, ni ku'va ra ya'vi ndo.

<sup>7</sup> 'Ta ora kà'an ndo chi'in Ndioo, na töve ìyo yi ña indita inditani kà'un ma tu'un töve ndakutiñu, tava jà'a ma ndian töve nàkoto Ndioo. Vati ndiakani chànini na, ña tu kua'a' cha'a' kà'an na, juuni juuni ma tu'un, tiaga ni jachi'in Ndioo ma ña kà'an na, kùuni na. <sup>8</sup> Koto jà'a ndo tava jà'a ndiakani, vati ma Ndioo Tatá ndo, cha chito ra nayi kùu ma ña chiniñu'u ndo antea ña ndàkan ndo yi nuu ra. <sup>9</sup> Yakan va te'en ìyo yi ña ka'an ndo chi'in Ndioo:

Yo'o ra kùu Tatá ndi, ra ìyo andivi,  
na ya'aga ii kùu ma siviun.

<sup>10</sup> Na kichi ma nuu chà'ndaun tiñu.

Ta na kuu ma naja kua kùuniun ma nuñu'u', ma takua kùu yi iti' andivi.

<sup>11</sup> Na ku'vaun ma ña chiniñu'u ndi kachi ndi vitin.

<sup>12</sup> Na jàka'nuniun ma kuati jà'a ndi,

takua jàka'nuni ndi kuati ma ndian jà'a ña kini chi'in ndi.

<sup>13</sup> Ta koto kù'vaun ña titunini ndi jà'a ndi ma ña töve va'a.

Va na ja'un ña na kakun ndi nuu ma ña kini.

Vati maun kùu ma ra chà'nda tiñu, ta maun kùu ma ra iyo ndatu, ta juuni maun nduva'a ka'nu kùn ndia.

Ta takan endeeni na kùu yi. Amén.

<sup>14</sup> Vati tu ndyo'o jàka'nuni ndo kuati jà'a ma inga na chi'in ndo, nda ma Racha'nu Tatá ndo ra iyo andivi, ni jaka'nuni ra ma kuati ndo ndia. <sup>15</sup> Va tu töve jàka'nuni ndo kuati ma inga na, ni ma Racha'nu Tatá ndo, töve ni jaka'nuni ra kuati ndo ndia.

*Jesuu jàna'a ra naja kua jà'a yo ora ndita yu'u yo*

<sup>16</sup> Ora jàndita ndo yu'u ndo, na töve iyo yi ña ja'ani ña nda'vi kuuni ndo, tava jà'a ma ndian iyo uvi nuu kua chà'nini, kuenda ña na nde'e ma ñivini na ña jàndita na yu'u na. Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ndiakan cha iyo ya'vi na ndia. <sup>17</sup> Va taku ndyo'o ora jàndita ndo yu'u ndo, na nakata ndo nuu ndo, ta ti'i va'a ndo kuika xini ndo, <sup>18</sup> ikan na töve nakuni na ña jandita yu'u ndo. Vati uvanuu ma Tatá ndo ra iyo ma'iin chi'in ndo ma nuu ka'iin ndo, rakani kùu ra ña chà'a ra kuenda cha'a' ma ña jà'a ndo, ta rakan ni ku'va ra ya'vi ndo cha'a' yi.

*Kàtitu'un Jesuu naja kùu koo va'a yo iti' andivi*

*(Lc. 12:33-34)*

<sup>19</sup> Ta koto jàndolochi ndo ma ña kuika ndo ma nuu'u' ñuñivi i'ya, vati ma i'ya, ndi'i yi jàtivi ma tikixin, ta kì'vi ma ndra su'u, kasu'u ndra ndia. <sup>20</sup> Va'aga ña na jandolochi ndo ma ña kuika ndo ma iti' andivi ña kùuni yi ka'an yi ma ña va'a jà'a yo kuenda Ndioo, vati ikan kùu nuu töve jàtivi ma tikixin yi, ta ni töve tivì inga ma ndatiñu, ta ni töve kì'vi ma ndra su'u ña, kàsu'u ndra ndia. <sup>21</sup> Vati ma nuu iyo ña kuika ndo, juuni ma ikan iyo ma anima ndo chi'in yi.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va, nuu kà'an yi ña ma tinuu yo kùu yi takua kùu iin ñu'ú ña iyo tichi kuñu yo*

*(Lc. 11:34-36)*

<sup>22</sup> Ma tinuu yo, kùu yi takua kùu ma ñu'ú kandil kuenda ma kuñu yo. Yakan va tu ma tinuu yo va'a yi, kùuni yi ka'an yi ña ndisaa ma kuñu yo iyo ñu'ú yi ndia. <sup>23</sup> Va tu ma tinuu yo, töve chà'a yo ña kutu'va yo takua kùuni Ndioo, kùuni yi ka'an yi ña chàkuu yo nuu naa jà'a yi. Ta tu chà'nini yo ña kùu ma chinituni yo takua kùu iin ñu'ú, va töve ndicha, kùuni yi ka'an yi ña cha kua naa ka'vi yo jà'a yi.

*Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' ña, naja kua kùu yi chi'in Ndioo, ta ma xu'un'*

*(Lc. 16:13)*

<sup>24</sup> Ta nì'iin ma ndian kùu musu, na kùu ja'a na tiñu nuu ninduvi ma ndra kùu chito'o na iin tiempuni, vati iin ra, va ni kuuni na nde'e na ra, ta inga ra ni kuxaani na nde'e na ra, ta ra nunuu ni tiñu'u na ra, ta ma inga ra töve. Yakan va na kùu jà'a yo tiñu nuu Ndioo, tu endee nàkanini yo cha'a' ma xu'un' ndia.

*Ndioo jàkuenda ra ma ñivi kùu se'e ra*

*(Lc. 12:22-31)*

Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

25 —Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u kà'in chi'in ndo ña na töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ma ña chàchi ndo, a cha'a' ma ña ko'o ndo kuenda ña koo ndo, a ña nakanini ndo cha'a' ma ja'ma ña chàku'un ndo. ¿A töve va'aga ma kivi iyo ndo kua ma ña chàchi ndo?, kùuni ndo. Ta, ¿a töve va'aga ma kuñu ndo, kua ma ja'ma chàku'un ndo?, kùuni ndo. 26 Na nde'e ndo tava iyo ma saa ña ndàti ndrì kàchika ndrì nuu sukun. Ndrìkan töve tàchi ndrì, ta töve nàkuiso ndrì nì'iin nakuyi, ta ni töve tàan va'a ndrì yi tichi yaka, ta va'ani chà'a ma Ndioo Tatá ndo ña chàchi ndrì. ¿A töve chà'a ndo kuenda ña ma Racha'nu Ndioo kùuniga ra nde'e ra ndo kua ma saa ikan? 27 ¿A iyo nda ndyo'o ña cha'a' ña ya'a nakanini ndo kùu ndosukun ndo sava metru tiá, jà'a yi?, kùuni ndo.

28 '¿Ta naja ya'a nàkanini ndo cha'a' ma ja'ma chàku'un ndo? Na nde'e ndo tava chà'nu ma ita kàa tichi ku'u. Ma ita ikan töve jàtiñu yi, ta ni töve kunu yi isa ndia, 29 ta va'ani nduva'a vii kàa yi, ni ma rey Salomón, chi'in ndisaa ma ja'ma va'a, ta vii ña chàku'un ra, töve nì chaa ra ku'un ra ja'ma vii takua vii kàa iin ma ita ikan. 30 Ta ndicha ña Ndioo ya'a vii jà'a ra ma ita ku'u ña itaan a isaa ni kayu yi. Ña'á kùuni yi ka'an yi ña nduva'a kuii ja'a ra kuenda tiaga ndo kua ma ita. Ta ndyo'o, ¿ta naja töve chìnuni va'a ndo?, tuva takan. 31 Yakan va töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo ta kà'an ndo te'en: “¿Nayi ni kacho?” a “¿Nayi iyo yi ña ko'o yo?” ta “¿Naja kua jà'a yo nì'i yo ja'ma ku'un yo?” 32 Kà'in takan, vati tandi'i ma ndian töve chìnuni tu'un Ndioo, takan chàniini na, va takua ndyo'o iyo iin ra kùu Tatá ndo iti' andivi, ta rakan kùu ra ña cha chà'a ra kuenda ña chiniñu'u ndo ndisaa ma ña chàniini ndo. 33 Yakan va na nanduku ji'na ndo naja kua kùuni Ndioo ña koo ndo chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu, tajan ndicha ña ni ku'va ra tandi'i ma ña chiniñu'u ndo i'ya. 34 Na töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ma kivi ña vàchi itaan, ti kuenda ma itaan, siin kùu ma ña ni nakanini ndo kuenda yi. Vati ma ta'i'iin kivi siin siin naja kua ndàka yi, ña nàkanini ndo cha'a' yi.

## 7

### *Na töve iyo yi ña tisokuatio inga ñivi (Lc. 6:37-38, 41-42)*

1 'Na tisokuati ndo inga ñivi, ikan töve tisokuati ma Ndioo ndo ndia. 2 Vati ma Racha'nu Ndioo, ni tisokuati ra ndo ma naja kua tisokuati ndo ma inga ñivi. Takua jà'a ndo chi'in inga ñivi indukuni takan, ni jande'e ra tundo'o ndo ndia. 3 ¿Ta naja jà'a ndo kuenda ma kuati vali, ña jà'a ma yani ndo, ta tüvi jà'a ndo kuenda ma kuati ka'nu, ña jà'a juuni maa ndo? 4 Yakan va naja kua kùu ka'an ndo chi'in ta'an ndo ña kùu jandondaa ndo ma kuati na ta kà'an ndo te'en: “Ku'va na tavani'j iin cha'an vali ña indii tichi tinuun”, tuva ni ma cha'an ka'nu ña indii tichi tinuu juuni maa ndo na kùu tavani'i ndo. 5 ¿Ndyo'o ndian kini ta uvi nuu ña chàniini ndo!, na tavani'i ji'na ndo ma cha'an ka'nu ña indii tichi tinuu ndo, ikan na kuu nande'e va'a ndo, tajan kuu tindee ndio ndo ma ndian ta'an ndo chi'in ma kuati na.

6 'Ta koto jänini ndo ña kàtitu'un ndo ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi ña töve kùuni koto yi, koto ja'a na ña kini chi'in ndo, takua jà'a ma ina xaan ora tiin ndrì ndo. Ta koto juuni kani ka'ni ndrì ndo ndia. Ta koto jàchaa ndo iin ndatiñu ya'vi ndaa nuu ma ndian kini, koto kuañuni na chàta yi.

*Kàtitu'un Jesuu naja kua ndàkan yo, nànduku yo, ta jàkate'o ma yuve'e (Lc. 11:9-13; 6:31)*

<sup>7</sup> Yakan va te'en nàka'an ma Jesuu:

—Na ndakan ndo ña chiniñu'u ndo nuu Ndioo, ta ku'va ra yi nuu ndo, na nanduku ndo yi nuu ra, ta ni'i ndo yi. Na jakate'e ndo yuve'e, ta nuna ra yi nuu ndo. <sup>8</sup> Vati ma ndian chikan iin nakuyi, ni'i na yi, ta ma ndian nànduku iin nakuyi, ta nàta'an na yi, ta ndian jàkate'e yuve'e, ta nuna ra yi nuu na ndia.

<sup>9</sup> '¿A iyo iin nda ndyo'o ña ora chikan ma se'e ndo ña kachi na nuu ndo, ta chà'a ndo iin yuu nuu na? <sup>10</sup> ¿A ña chà'a ndo iin koo nuu na, ora chikan na tiaka' nuu ndo?, kùuni ndo. <sup>11</sup> Tu ndyo'o ña kùu ndo ndian kini, ta chito ndo ku'va ndo ña va'a nuu ma ndiakwati se'e ndo, ta ma Racha'nu Tatá yo ra iyo andivi iyo tu'va ra ña tindee ra ndo chi'in ndisaa ma ña chiniñu'u ndo ma ora ña chikan ndo yi nuu ra.

<sup>12</sup> Yakan va takua va'a kùuni ndo ña ja'a ma ñivi chi'in ndo, indukuni takan na ja'a ndo ma ña va'a chi'in na ndia. Vati takan kà'an ma tutu ley Ndioo ña tãa Moisés, chi'in ma tutu ña tãa ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u ra —kàti Jesuu.

*Nuu kà'an yi ña yuve'e tuu, kùu ma iti' Ndioo (Lc. 13:24)*

<sup>13</sup> 'Na ki'vi ndo ma yuve'e tuu. Vati ma yuve'e ki'in chi'in ma iti' ya'a iyo nuna, kùu ma iti' kuà'an ma nuu ni naa na, ta tikan kùu ma nuu ki'vi kua'a' ñivi. <sup>14</sup> Va ma yuve'e tuu, chi'in ma iti' ndetiñu, ña kuà'an chi'in na ma nuu ni koo na endeeni, ya'a tiani na kùu ma ndian nàta'an yi.

*Ora ndè'o chiti iin yutun, numini chà'a yo kuenda nda yutun kùu run (Lc. 6:43-44)*

<sup>15</sup> 'Na ja'a ndo kuenda nuu ndo, chi'in ma ndian vata ña jàya'a na na ña kùu na ndian kà'an kuenda Ndioo. Vati ndiakan ora chàa na nuu iyo ndo, nduva'a vii kà'an na chi'in ndo, va ma tichi anima na nduva'a xaan ndian kùu na. <sup>16</sup> Cha'a' ma tiñu jà'a na, kùu nakoto ndo nda ndian kùu na. Vati taku ma iñu ndu'va, tüvi chà'a yi uva, ta ni ma yutun iñu xini, tüvi chà'a run ma chiti higu ndia. <sup>17</sup> Ta takan kùu yi ña tandi'i ma yutun va'a, chà'a ndrùn chiti va'a, ta ma yutun töve va'a, chà'a ndrùn chiti töve va'a ndia. <sup>18</sup> Vati taku ma yutun va'a, töve chà'a ndrùn ma chiti töve va'a, ta ni ma yutun töve va'a, töve chà'a ndrùn ma chiti va'a ndia. <sup>19</sup> Yakan va tandi'i ma yutun ña töve chà'a chiti va'a, iyo yi ña ka'nda yo ndrùn, ta ka'mio ndrùn. <sup>20</sup> Ta takan kùu yi ña ni ku'va maa ndo kuenda, tu kùu na ndian va'a a ndian vã'a' cha'a' ma tiñu jà'a na.

*Na yöve tandi'i ñivi kùu ki'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi (Lc. 13:25-27)*

<sup>21</sup> 'Ta na yöve tandi'i ma ndian kà'an: "Racha'nu, Racha'nu", ni ki'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu iti' andivi, vati ma ndian ni ki'vi ikan, kùu ma ndian jà'a takua kùuni ma Tatá, ra iyo andivi. <sup>22</sup> Ora ni chaa ma kivi ikan, kua'a' ñivi te'en ni ka'an na chi'in: "Racha'nu, Racha'nu, ndyu'u kàtitu'un ndi tu'un cha'un chi'in ma siviun, ta chi'in ma siviun tävani'i ndi ma tati xaan, ta juuni chi'in ma siviun cha jã'a ndi kua'a' ma ndatu ndia." Takan ni kati na. <sup>23</sup> Va yu'u te'en ni ka'in chi'in na: "Na tükuii nàkotoi ndo. Na kundachiyo ndo xiñ, ndyo'o ndian jà'a maa ña kini." —Takan kàti Jesuu.



*Jesuu kàtitu'un ra, naja kua iyo yi ña nakanini va'a ma ñivi*  
(Lc. 6:47-49; Mr. 1:22)

<sup>24</sup> 'Yakan va ma ndian tàso'o ma ña kà'in, ta jà'a na yi, ndiakan kùu na tava kùu ma ra chānini va'a, ña jāva'a ra ma ve'e ra chata iin ma yuu ka'nu. <sup>25</sup> Ta ikan jan kōyo ndio ma savi tati nduva'a ka'nu chata ma ve'e, ta chā'nu ndio ma yuta, ta tōve nī nduva yi, ti mamaa yuu kùu ma cha'a yi, ta ma nuu ndaa yi. <sup>26</sup> Va ma ndian tàso'o ma ña kà'in, ta tōve jà'a na yi, ndiakan kùu na, tava kùu ma ra tūkuui nī nata'vi chinituni ña jāva'a ra ma ve'e ra chata yuti ndi'i. <sup>27</sup> Ta ikan jan kōyo ndio ma savi tati nduva'a ka'nu chata ma ve'e, ta chā'nu ndio ma yuta, ta jānduva yi ma ve'e. Ta takan kùu yi ña endee ndi'i yi tāni —kàti Jesuu.

<sup>28</sup> Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan, ta ma ñivi, ndava kuà'an tati na. <sup>29</sup> Vati jāna'a ra takua iin ra iyo ndatu Ndioo chi'in, ta ma ndra matru ña jākua'a tutu Ndioo tōve jāna'a ndra takan.

## 8

*Jesuu jànda'a ra iin ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu*  
(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

<sup>1</sup> Ta ora nūu ndio Jesuu ma yuku ikan, ta nduva'a kuii kua'a' ñivi tādikun chata ra. <sup>2</sup> Ta ikan jan iin ra ndo'o kue'e ta'yu, chājayatin ra ra nuu Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, na janda'un yu'u chi'in ma kue'e ña ndo'i, tuva kùuniun —kàti ra.

<sup>3</sup> Tajan jānaka'a Jesuu nda'a' ra, ta jānani ndio ra nda'a' ra ra, ta te'en nāka'an ra:

—Kūunī janda'i ñun. Na nda'un —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan juuni ma ora ikani, nāa ma kue'e ta'yu ñii ra. <sup>4</sup> Ta ikan jan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—Koto kàtitu'un ma ña tā'un nuu nī'in ñivi, uvanuu nuu sutu, na kujana'un ñun. Ta na kunda'un iin kiti, ta sòkoun ri kuenda Ndioo, ti takan kà'an ma tutu Ndioo taa Moisés taji'na, ikan na koto tandi'i ñivi ña cha ndā'un —kàti Jesuu.

*Jesuu jànda'a ra iin ra kùu musu ma capitán ma ñuu Roma*  
(Lc. 7:1-10)

<sup>5</sup> Ta ora kī'vi Jesuu ma ñuu Capernaum, tajan chājayatin iin ra capitán ma ñuu Roma ma nuu ndaa Jesuu. Ta te'en jānini ra ra chi'in ma tu'un i'ya:

<sup>6</sup> —Yo'o Racha'nu, ma ra jà'a tiñu nui, kù'vi ra kàndii ra ve'i jà'a ña pe'lu cha'a' ra chi'in nda'a' ra, ta ya'aga nda'vi kùuni ra ña ya'a ndè'e ra tundo'o —kàti ra.

<sup>7</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra capitán:

—Na ko'o ta jànda'i ra —kàti ra.

<sup>8</sup> Tajan ma ra capitán te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na tōve iyo yi ña ki'viun ma tichi ve'i cha'a' ña ra nda'vini kùu, va'aga ña na ja'un yi chi'in ma tu'un yu'uniun, ta chi'in yakan nda'a' ma musui. <sup>9</sup> Vati nda mai, juuni iyo ma ra chà'nda tiñu nui, ta juuni iyo jandarui ña chà'ndai tiñu nuu ndia. Vati ora kà'in chi'in iin ma ra jandarui ña na ku'un ra, ta kuà'an ra, ta ora kà'in chi'in inga ra ña na kichi ra, ta vāchi ra. Ta ora tāvai tiñu nuu ma musui ña na kuja'a ra iin tiñu nui, ta jà'a ra yi ndia. —Takan kàti ma ra kùu capitán chi'in Jesuu.

<sup>10</sup> Ta ora chīni Jesuu ma ña kā'an ra ta ndava kuà'an anima ra ndaa ra. Tajan te'en nāka'an ndio ra chí'in ma ñivi kuà'an chata ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chí'in ndo ña ninii ñuu Israel takā'an nàta'in nī'in ma ndian chīnuni va'a ma takua chīnuni ra'ya. <sup>11</sup> Yu'u kà'in chí'in ndo ña nduva'a kua'a' ñivi, ni kichi ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi, ña ni koo na chí'in Abraham, Isaac, ta Jacob, ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi.

<sup>12</sup> Va ma ndian ìyo yi ña ku'un ma nuu chà'nda Ndioo tiñu niku, ni jaku'un ra na ma nuu naa, ña ndava ni kuaku na ta kari'u nu'u na jà'a ña ni nde'e na tundo'o ma ikan.

<sup>13</sup> Ta ikan jan te'en nāka'an tuku Jesuu chí'in ma ra kùu capitán:

—Na ku'un ve'un ta na kuu yi, ma tava chinuniun ña kùu yi —kàti Jesuu chí'in ra.

Ta takan kùu yi ña ndā'a ma ra ku'vi juuni ma ora ikan.

### *Jesuu jànda'a ra, ñaka'nu Petu'*

(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)

<sup>14</sup> Takan kùu taján kēe ndio Jesuu kuà'an ra ve'e Petu', ta ikan ndē'e ra ña ku'vi ma ñaka'nu Petu' kàndian jà'a ka'ni. <sup>15</sup> Ta ikan jan jánani ra nda'a' ra, ma nda'a' ña, ta kēe ma ka'ni ña. Tajan ndēta ña, ta kīcha'a ndioan jà'a ña, ña kachi ndra.

### *Jesuu jànda'a ra kua'a' ndian ku'vi*

(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

<sup>16</sup> Takan kùu ta ora cha kuaa, taján chāndaka ndio na kua'a' ma ndian ndiso tati xaan nuu Jesuu, ña na jànda'a ra na. Ta chí'in iin tu'uni ña kā'an ra nuu ma tati xaan ikan, ta kēe yi ma tichi kuñu na, ta juuni jànda'a ra kua'a' ma ndian kù'vi jà'a inga tuku nuu kue'e ndia. <sup>17</sup> Takan kùu yi, ikan na chīnu ma tu'un kā'an ma Isaia, ra kā'an chí'in tu'un yu'u Ndioo niku. Vati rakan te'en kā'an ra: “Ra'ya kùu ra ña jànda'a ra yo, ta ndāki'in ndi'i ra ma kue'e ndo'o yo.” Takan kàti ma tu'un Ndioo.

### *Ndian kùuni tandikun chata Jesuu*

(Lc. 9:57-62)

<sup>18</sup> Ta ora ndē'e Jesuu ña nduva'a kua'a' ñivi chikonuu na ra, taján nāka'an ndio ra chí'in ma ndra jàkua'a chí'in ra, ña na ketachiyo ndra inga chiyo ma lakuna. <sup>19</sup> Ta ikan jan chājayatin iin matru ña jàkua'a tutu Ndioo ma nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ra chí'in ra:

—Matru, kùuni ku'in chataun ndanikuni ma nuu kuà'un —kàti ra.

<sup>20</sup> Taján Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ra:

—Taku ma yukuii ìyo yavi nuu kixi ndri, ta ma saa ìyo taka ndri ndia, va yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo, na töve ìyo ni nuu kundii ma xinj —kàti Jesuu.

<sup>21</sup> Taján iin ma ndra jàkua'a chí'in ra, te'en nāka'an ra chí'in ra:

—Yo'o Racha'nu, na ku'vaun ña na ku'un ji'nai kukuchj ma tatái —kàti ra.

<sup>22</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ra:

—Na'a chatai, ta na ku'vaun ña na kuchi ma ndian töve chīnuni ma ta'an na —kàti Jesuu.

### *Jakutaxin Jesuu ma savi tati chí'in takuii*

(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

<sup>23</sup> Taján ndāa ndio Jesuu ma tichi varku, chí'in ma ndra jàkua'a chí'in ra ndia. <sup>24</sup> Ta ikan kacha'an ndra, ora kōyo ndio ma savi tati nduva'a ka'nu chata ndra ña endee chikonuu ma ola ma varku ndra. Va ma Jesuu kixi

ndicha ra kändii ra tichi run. <sup>25</sup> Tajan chājandakoo ndio ma ndra jākua'a chi'in ra ra, ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—ǀYo'o Racha'nu, na jakakun ndi, vati chani sa'vi ndi! —kāti ndra.

<sup>26</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—ǀTa naja ya'a ndasii ndo? ǀA ya'aga tia chinuni ndo ña jà'a ndo takan?

Tajan ndēta ndio ra, ta kīcha'a ra kà'an xaan ra nuu ma savi tati chi'in ma tañu'u, ta ndisaa yi kūtaxin. <sup>27</sup> Ta ikan jan ndava kuà'an anima ndra kīndoo ndra, ta te'en kīcha'a ndra chikatu'un ta'an ndra:

—ǀTa nda ra kùu ra'ya ña, nda ma tati chi'in tañu'u, jächi'in ña kà'an ra? —kāti ndra.

### *Nuu ndā'a uvi ma ndra ndiso tati xaan ñu'u' Gadara*

(*Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39*)

<sup>28</sup> Ta ora cha kētachiyu ndio Jesuu inga chiyo ma tañu'u nuu kandii ma ñu'u' Gadara, ta ikan kēe uvi ta'an ma ndra ndiso tati xaan tañu ma nuu ñaña, ta chājayatin ndra ndra nuu Jesuu. Ta ndrakan ti endee kùu ya'a nī'iin ñivi ma nuu ka'iin ndra ti, ya'a tivi xini ndra jà'a yi. <sup>29</sup> Tajan ndrakan te'en kīcha'a ndio ndra nda'yu ndra jà'a yi:

—ǀKoto kī'viun chi'in ndi, yo'o Jesuu, ra Se'e Ndioo! ǀA vächi jànde'un tundo'o ndi antea ña keta ma kivi ña ni jakutuni ma Racha'nu Ndioo kuati ndi? —kāti ndra chi'in ra, jà'a ma tati xaan ikan.

<sup>30</sup> Ta chika ma nuu ka'iin ndra, ikan ndē'e yi ña ka'iin kua'a' va'a kini, ña chächi ndri kachika ndri. <sup>31</sup> Tajan te'en jänini ndio ma tati xaan ña ka'iin tichi kuñu ndra ma Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—Tu kùuniun tavaun ndi tichi kuñu ndra, na ku'vaun ña ki'vi ndi tichi kuñu ma kini ña ka'iin kachachi ndakan —kāti yi.

<sup>32</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in yi:

—Va'ani, na ki'vi ndo —kāti Jesuu.

Tajan kēe ndio ma tati xaan tichi kuñu ndra, ta kī'vi yi tichi kuñu ma kini, ta ndisaa ndio ndri kändakunu ndri kuà'an ndri iti' nuu iyo iin xa'va nuu kandii ma lakuna, ta ikan kā'a ndri, ta chī'í ndri. <sup>33</sup> Ta ma ndra jākuaenda ndri, kächinu ndra ti yū'vi ndra. Ta ora chāa ndra ma ñuu, ta kīcha'a ndra nātu'un ndra nuu ma ñivi ña tā'an ma kini chi'in tandi'i ña tā'an ma ndra ndiso tati xaan ndia. <sup>34</sup> Tajan tandi'i ma ñivi iyo ma ñuu ikan, chānde'e na nuu ndaa Jesuu. Ta ora ndē'e na ra, ta kīcha'a jänini na ra ña na kēe ra ma ñuu ikan.

## 9

### *Jesuu jànda'a ra iin ra kūyutun*

(*Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26*)

<sup>1</sup> Takan kùu tajan ndāa ndio Jesuu tichi iin varku, ta kētachiyu ra inga chiyo lakuna, ta chāa ndio ra ma nuu kùu ñuu ra. <sup>2</sup> Ta ikan chāndaka ndra iin ra kūyutun nuu ra iin nuu ti'va. Ta ora ndē'e Jesuu ña iin ndra ya'a chinuni ma ña jà'a ndra kùu ndra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra ku'vi:

—Na sii kuuniun yo'o se'yu, ti cha jāka'nunǀ ma kuatium, —kāti Jesuu chi'in ra.

<sup>3</sup> Tajan iin ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo, te'en chänini ndra ña kā'an Jesuu takan: “Iin kuati kùu ma ña jà'a ra chata Ndioo, cha'a' ña kā'an ra takan.” Takan chänini ndra. <sup>4</sup> Va tava Jesuu cha chito ra naja kua chänini ndra, yakan va te'en chikatu'un ndio ra nuu ndra:

—¿Ta naja mamaa ña kini indii ma chinituni ndo? <sup>5</sup> Ta, ¿nda tu'un kùu ma ña töve ndetiñu ña iyo yi ña kà'in?, kùuni ndo. ¿A va'aga ña ka'an yo: "Cha jaka'nunji ma kuatiun", a ña kà'an yo: "Ndeta, ta kakaun?", kùuni ndo. <sup>6</sup> Va'ani, ni jana'i nuu ndo ña ma ra Se'e ñivi tächi Ndioo, iyo ndatu ra ña jaka'nuni ra kuati ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi.

Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ra küyutun:

—Na ndetaun, ta tika'nun chitoun, ta ku'un ve'un —kàti Jesuu.

<sup>7</sup> Tajan ndëta ndio ma ra küyutun, ta kuà'an ra ve'e ra. <sup>8</sup> Ta ora ndë'e ma ñivi ña chünda ma ra küyutun, ta ndava kuà'an anima ndio na, ta kicha'a na jàka'nu na Ndioo cha'a' ña iyo ndatu Jesuu kuenda ña jaka'nuni ra kuati ñivi.

### *Jesuu kàna ra ma Mate*

*(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)*

<sup>9</sup> Takan kùu tajan kée ndio Jesuu ma ikan, ta ndë'e ra iin ra nàni Mate ña nàndi ra nàka'an ra xu'un' kuenda ma ñuu Roma. Ta te'en nàka'an ndio ra chi'in ra:

—Na'a chatai —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan ndëta ndio ma Mate, ta tåndikun ra chata ra.

<sup>10</sup> Takan kùu tajan chāa ndio iin kivi ña nàndi Jesuu chàchi ra nuu iyo ve'e Mate chi'in kua'a' ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, chi'in inga tuku ma ndra jà'a kuati. Ndisaa ndrakan chāa ndra chūnandi ndra mesa xiin Jesuu, ta chi'in ndra jākua'a chi'in ra ndia. <sup>11</sup> Ta ora ndë'e ma ndra fariseu ña iin kàchachini ndra chi'in Jesuu, tajan te'en chikatu'un ndio ndra nuu ma ndra jākua'a chi'in ra:

—¿Ta naja nàndi ma ra kùu matru ndo chàchi ra chi'in ma ndra nàka'an xu'un' kuenda ma ñuu Roma, ta chi'in ma ndra jà'a kuati? —kàti ndra chi'in ndra.

<sup>12</sup> Tajan ora chīni Jesuu ña takan kà'an ndra, ta te'en nàka'an ra nuu ndra:

—Taku ma ndian iyo va'a, na töve chiniñu'u na ndian jà'a tatan, ti ma ndian chiniñu'u yi kùu ma ndian ku'vini. <sup>13</sup> Na ku'un ndo, ta na kutu'va ndo ma tu'un Ndioo nuu kà'an yi te'en: "Yu'u kùunji ña na kunda'vini ndo ta'an ndo, ta töve kuunji ña ka'ni ndo kiti, ta sòkò ndo nui." Vati yu'u töve vachji kuenda ma ndian iyo va'a, ti yu'u vachji kuenda ma ndian jà'a kuati, ikan na sama na ma kua iyo na —kàti Jesuu.

### *Nuu chikatu'un na nuu Jesuu, naja töve ndita yu'u ndra*

*(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)*

<sup>14</sup> Takan kùu tajan ma ndra chàkunuu chi'in Xuva, ra jākunduta, chajāyatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta naja ndyu'u chi'in ma ndra fariseu, nduva'a jàndita ndi yu'u ndi? Ta ma ndra jākua'a chi'in, ¿naja töve? —kàti ndra.

<sup>15</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ma ñivi jàndakutu'un ma ra tanda'a, ¿a nda'vi kùuni na ora juuni ndaa ra chi'in na ma viko tànda'a?, kùuni ndo. Töve nda'vi kùuni na ma ora ikan. Va ni chaa iin kivi ña ma ra tànda'a ni kundachiyo ra xiin na, tajan kùu jandita ndio na yu'u na.

<sup>16</sup> Ta nī'iin ñivi na kùu nataa ta'an na ja'ma cha'nu chi'in ita'vi ma ja'ma chaa, vati ma ja'ma chaa, jandoluxu yi ma ja'ma cha'nu, ta vi'a ka'vi nàkaa ma nuu ta'nda yi ja'a yi. <sup>17</sup> Ta juuni na kùu tãan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii cha'nu, vati tu jà'a yo takan, ta ni ka'ndi yi, ta ma ñii cha'nu, chi'in

ma vinu chaa tīvi yi. Yakan va iyo yi ña taan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii chaa, ikan ninduvi yi kùu jakuenda yi yi.

*Ña se'e Jairo, ta ña kē'e ja'ma Jesuu*

(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

<sup>18</sup> Ta ora juuni ndaa Jesuu kà'an ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi, tajan iin ma ra kùxini nuu ma ndian judíu, chāa ra nuu Jesuu, ta chūnandí chiti ra, ta te'en nāka'an ra:

—Já chí'í kuii ma ña se'í, va tu ku'un, ta jundiun nda'un ma xinian, ta ni natakú ndikoan —kàti ra chí'in Jesuu.

<sup>19</sup> Tajan ndēta ndio Jesuu, ta kuà'an ra chí'in ra ma ve'e ra chí'in ma ndra jākua'a chí'in ra ndia. <sup>20</sup> Ta juuni ma ikan kuà'an iin ña'a, ña cha iyo uchi uvi kuiya ña kù'vian já'a ma ñian. Yakan chājayatian ña iti' chata Jesuu, ta jānani'an nda'a' ña ma cha'a ja'ma ñu'u ra. <sup>21</sup> Vati yakan, te'en chānini ña: “Jitu chí'in ña janani'io ma nda'a' yo ja'ma ra, ta ndova'a yo”, kùunian. <sup>22</sup> Va ora chikoni'í Jesuu iti' chata ra, ta ndē'e ra ña, ta te'en nāka'an ra chí'an:

—Na sii kuuniun yo'o se'yu ti cha ndova'un já'a ña chīnuniun —kàti Jesuu chí'in ña.

Tajan juuni ma ora ikani ndā'a ña.

<sup>23</sup> Ta ora chāa Jesuu ve'e ma ra kùxini nuu ma ñivi judíu, ta ndē'e ra ña cha iyo tu'va ma ndra musika ña ni tivi ndra ma nuu ni kukuchi ña. Ta ma ñivi nduva'a ni'í kachaku na. <sup>24</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in na:

—Na kee ndo ma tichi ve'e, vati ma ña tivaa i'ya, töve chí'í ña, ti kixinian —kàti ra.

Ta ma ñivi java kāchakú ndaa na ra, ña kā'an ra takan. <sup>25</sup> Va ndisaa na kātava ra, tajan kí'vi ndio ra ma tichi ve'e nuu kandii ma ña chí'í, ta tīin ndio ra nda'a' ña, ta ndēta ña. <sup>26</sup> Takan kùu tajan ninii kuii ma ñu'u' ikan chitakuati ma ña já'a Jesuu.

*Jesuu jànda'a ra uvi ta'an ndra kuaá*

<sup>27</sup> Ta ora kēe ndio Jesuu ma ikan, tajan uvi ta'an ma ndra kuaá, te'en kícha'a ndra kanachaa ndra ora tándikun ndra chata ra:

—iNa kunda'viniun ndyu'u, yo'o ra kùu se'e racha'nu David! —kàti ndra chí'in ra.

<sup>28</sup> Ta ora kí'vi ndio Jesuu ma tichi ve'e, ta ikan jan chājayatin ninduvi ma ndra kuaá nuu Jesuu, ta te'en kícha'a ra chikatu'un ra nuu ndra:

—¿A chānini ndo ña kùu já'i ma ña kùuni ndo? —kàti ra.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Kùu ja'un yi —kàti ndra.

<sup>29</sup> Tajan jānani ndio Jesuu nda'a' ra ma tinuu ndra, ta te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—iNa kuu yi ma tava chīnuni ndo! —kàti Jesuu.

<sup>30</sup> Tajan nānde'e ndio ndra. Ta te'en kātitu'un kachin Jesuu nuu ndra ma ña iyo yi ña já'a ndra:

—Koto kātitu'un ndo ma ña já'i chí'in ndo nuu ni'iin ñivi —kàti Jesuu chí'in ndra.

<sup>31</sup> Va juuni takā'an kee kua'a' ndra ku'un ndra, ta kícha'a ndra kātitu'un ndra nuu ndisaa ñivi iyo ninii ma ñu'u' ikan, ma ña já'a Jesuu chí'in ndra.

*Jesuu jànda'a ra iin ra ñi'i*

<sup>32</sup> Ta ora juuni yanga kèe na ma tichi ve'e ikan, tajan kēta iin ndian chāndaka na iin ra ñi'i ña ndiso tati xaan nuu Jesuu. <sup>33</sup> Ta ora cha tāva ndio Jesuu ma tati xaan tichi kuñu ra, ta kicha'a ndio ra kà'an ra. Ta ma ñivi ndava kuà'an anima na, ta te'en nāka'an ndio na:

—iÑi'iin cha'a' takā'an nde'o iin ma ra jà'a takan ma ñuu Israel! —kàti na.

<sup>34</sup> Va ma ndian fariseu te'en kà'an na:

—Ra'ya tāva ra ma tati xaan ña indii tichi kuñu ra juuni chi'in ndatu ma kui'na, ña kùu chito'o ma tati xaan —kàti na.

### *Jesuu kùnda'vini ra ma ñivi*

<sup>35</sup> Takan kùu ta Jesuu chākunuu ra tandi'i ñuu, chi'in kuariya, ña jàna'a ra nuu na, ta'ii'in ma tichi veñu'u kuati ña iyo ma nuu iyo na. Ikan chākunuu ra kàtitu'un ra nuu na ma tu'un va'a Ndioo naja kua kuu ma nuu chà'nda ra tiñu. Ta juuni jànda'a ra tandi'i nuu ma ndian ku'vi jà'a ma tundo'o xaan, ta inga tuku kue'e u'vi na ndia. <sup>36</sup> Ta ora nde'e ndio ra ña ya'a ga kua'a' ma ñivi ka'iin, ta kùnda'vini ra na, ti ya'a ga nda'vi kùuni na, ta chitatu na ndia, tava kùuni ma mvechala ña tūvi iyo pato. <sup>37</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Ndicha ña ma ndatiñu cha kēta nuu tachio ya'a ga kua'a' yi, va ma ndra jàtiñu chi'in yi ya'a lichin ndra. <sup>38</sup> Yakan va na ndakan ndo nuu ma Racha'nu chito'o ma ndatiñu, ña na tachi ra tiá ma ndra kichi jàti'vi yi —kàti Jesuu.

## 10

### *Jesuu kàchin ra ndi uchi uvi ndra ni kuu tatan ra* (Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

<sup>1</sup> Tajan kāna ndio Jesuu ma ndi uchi uvi ta'an ma ndra jākua'a chi'in ra, ta jàna'a ra nuu ndra, naja kua iyo yi ña ja'a ndra, ta tāva ndra ma tati xaan ña ndiso ñivi, ta naja kua iyo yi ña ja'a ndra, ta jànda'a ndra tandi'i nuu ma kue'e ndo'o na, ta ña u'vi na ndia. <sup>2</sup> Ña'a kùu sivi ma ndi uchi uvi ma ndra kùu tatan Jesuu: Ma ra nunuu, nàni ra Simón, ra juuni jākunani Jesuu Petu' ndia, chi'in ra yani ra André, ta Jandiau chi'in ra yani ra Xuva, ndra kùu se'e, ra nàni Zebedeu. <sup>3</sup> Ta Lipe chi'in Tolo, Toma, chi'in Mate, ña kùu ra iin ra nāka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu ña nàni Roma. Ta Jandiau, ra kùu se'e Alfeu, chi'in Lebeu, ra juuni nàni Tadeu ndia. <sup>4</sup> Ta Simón, ra kùuni kuati chi'in ñuu Roma, ta Juda Iscariote, ra ni xikoña'a ma Jesuu tiá iti' nuu.

### *Jesuu tàchi ra, ndra jākua'a chi'in ra, ña na kukatitu'un ndra tu'un Ndioo* (Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

<sup>5</sup> Takan kùu tajan tachi ndio Jesuu ma ndi uchi uvi ndra jākua'a chi'in ra chi'in ma tu'un i'ya:

—Koto kù'un ndo ma ñu'u' nuu iyo ma ndian kùve chinuni, ta koto ki'vi ndo ma ñu'u' Samaria ndia. <sup>6</sup> Va'aga ña na ku'un ndo ma ñu'u' Israel, nuu kandoyo ma ndian kùu takua kùu ma mvechala ña kuànaa. <sup>7</sup> Ikan na ku'un ndo, kukatitu'un ndo nuu na, ña cha vachi kuyatin ma nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu iyo ma iti' andivi. <sup>8</sup> Na janda'a ndo ma ndian ku'vi, ta janda'a ndo ma ndian ndo'o kue'e ta'yu, ta jànataku ndo ma ndian chi'í. Ta juuni na tava ndo ma tati xaan ña iyo tichi kuñu ñivi ndia. Ta tóve iyo

yi ña naka'an ndo xu'un' cha'a' ña jà'a ndo tatan na, ti nì'i saani ndo ma ndatu i'ya.

<sup>9</sup> 'Ta töve iyo yi ña kunda'a ndo oro, ni plata, ni cobre, <sup>10</sup> ta ni yunu ndo ma tichi iti' ku'àn ndo. Na kunda'a ndo iin chaku'uni ma ja'ma ndo, ta koto kunda'a ndo inga ndichan ndo, ni yutun vatuun ndo ndia, ti ma ndra jàtiñu, ni nì'i sani ndra jitu ma ña kachini ndra.

<sup>11</sup> 'Ta ora ni chaa ndo iin nuu kandii iin ñuu a iin kuariya vali, na nanduku ndo iin ndian va'a ña iyo tundeeni ndo chi'in, ta kindoo ndo chi'in na ma ve'e na, nda kati keta ma ora ni ku'un ndo. <sup>12</sup> Ta ora ni ki'vi ndo ma ve'e na, iyo yi ña kaña'a ndo te'en chi'in na: "Ndioo na koo chi'in ndo", kati ndo. <sup>13</sup> Ta tu ma ñivi iyo ma ve'e ikan, tiñu'u na ma ña kà'an ndo, na koo vii na takua ma tu'un kà'an ndo chi'in na. Va tu töve tiñu'u na ndo, na töve ni koo vii na takua kà'an ndo chi'in na. <sup>14</sup> Ta tu töve ndakimani na ndo, ta ni töve jàchi'in na ma ña kà'an ndo, va'aga ña na kee ndo ma ve'e na, a ma ñuu nuu iyo na, ta jàkisi ndo ma yuyaka ka'iin cha'a ndo. <sup>15</sup> Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña ma kivi ni chaa ma ora ni jakutuni Ndioo kuati ñivi iyo ñuñivi, nduva'aga ni nde'e ma ñivi iyo ñuu ikan tiá tundo'o, kua ma ñivi chīyo ma ñuu Sodoma chi'in Gomorra.

### *Nuu ndè'e ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu tundo'o*

<sup>16</sup> 'iNa nde'e ndo! Ndyo'o ndian kuu ndo takua ma mvechala ta yu'u ni tachì ndo tañu ma kiti xaan ña nàni lobo. Na ndakuu ndo ndian yati, takua yati ma koo, ta juuni na kuu ndo ndian ika, takua kuu ma livi. <sup>17</sup> Na kumi kuenda ndo ndo, vati ni jaya'a na ndo nda'a ma ndra tiñu, ta ni kani ndra ndo ma tichi veñu'u kuati na. <sup>18</sup> Ta juuni ndava ni jaya'a ndra ndo, nda'a ma ndra kuvienu, chi'in nda'a ma ndra kuu rey, cha'i. Takan ni kuu yi, ikan na kàtitu'un ndo ma tu'in nuu ndra, chi'in nuu ma ndian töve chìnuni ndia. <sup>19</sup> Va ma ora ni jaya'a ndra ndo nda'a ma ndra tiñu, na nàkanini ndo cha'a' ma ña ni ka'an ndo, a cha'a' ña naja kua iyo yi ña ka'an ndo, ti ora ni chaa ma ora ikan, maa ma Ndioo kuu ra, ña ni ki'vi ra chinituni ndo, ta katitu'un ra naja kua iyo yi ña ka'an ndo. <sup>20</sup> Vati na yöve maa ndo kuu ma ndian ni ka'an, ti ma ra ni ka'an naja kua ka'an ndo. Ma tichi chinituni ndo kuu ma Tati Í ma Ndioo Tatá ndo.

<sup>21</sup> 'Ma tiempu ikan ni ku'va ndra juuni ma ndra kuu yani ndra, ña na ka'ni na ndra, ta ma ndra kuu tatá, ni ku'va ndra juuni ma ndra kuu se'e ndra ndia. Ta ma ndra se'e ndra ni chikoni'i ndra nuu ma tatá ndra, ta ka'ni ndra ndra. <sup>22</sup> Ta tandi'i ñivi iyo ñuñivi, ni kuxaani na nde'e na ndo cha'i. Va ma ndian jandeeni na ña koo va'a na chi'in ma tu'in, nda kati ya'a ma tundo'o ikan, ni kakú na. <sup>23</sup> Ta ora ndikun na ndo ma iin ñuu, na kunu ndo ku'un ndo inga ñuu, vati ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ni kichi ra antea ña jachinu ndo katitu'un ndo ma tu'un Ndioo ninii ka'nu ma ñuu Israel.

<sup>24</sup> 'Ta nì'iin ma ndra jàkua'a chi'in matru, na töve ka'nuga ndra kua ma ra kuu matru ndra, ta nì'iin ma ndra jàtiñu, na töve ka'nuga ndra kua ma chito'o ndra ndia. <sup>25</sup> Vati ma ndra jàkua'a, iyo yi ña kindoo va'ani ndra, chi'in ña na chaa ndra koto ndra tava chito ma matru ndra. Ta ma ndra jàtiñu, na kindoo va'ani ndra chi'in ña na chaa ndra koto ndra tava chito ma ra chito'o ndra ndia. Ta tu yu'u kù ma ra kuxini nuu iyo ve'e, ta ma ñivi kà'an na ña ma kui'na Beelzebú kù. Tu takan kà'an na yu'u, ¿naja kua chànini ndo ña ni ka'an na chata ma ndian iyo kuendai ndia?, tuva takan.

*Nuu kà'an yi nda yo ìyo yi ña yu'vio nde'o*

*(Lc. 12:2-9)*

<sup>26</sup> 'Yakan va na yü'vi ndo nde'e ndo ma ñivi. Vati na töve ìyo ni'iin tu'un xe'e, ña kùu kundii xe'e kua'a' tiempu, ti ninii chito ma ñivi yi. Ta ni inga tuku ma ña indii xe'e na kùu kindoo yi takan kua'a' tiempu ndia.

<sup>27</sup> Ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo ma nuu naa i'ya, na jaketa ndo yi ma nuu ndichin nuu ma ñivi, ta ma tu'un ña nàtu'in, ña chitoni maa yo, na ndaa ndo ma chata ve'e, ta kanachaa ni'i ndo yi nuu ma ñivi. <sup>28</sup> Na yü'vi ndo nde'e ndo ma ndian chà'ni ma kuñu yo, vati na kùu ka'ni ma tati ma anima yo. Va'aga ña na yu'vi ndo nde'e ndo ma Racha'nu Ndioo, ti rakan kùu ra, ña kùu jandi'i ra nuu ma kuñu ndo, chi'in ma tati ma anima ndo, ta jaku'un ra yi andaya'.

<sup>29</sup> 'Ta, ¿a kùu jata ma ñivi uvi ta'an saa kuati chi'in iin pesuni?, kùuni ndo. Ta na kùu koyo ndri ma nuñu'u' i'ya, tuva na chà'a ma Ndioo ña jà'a ndri yi ndia. <sup>30</sup> Vati nda ma ixi xini ndo, cha kã'vi va'a ma Racha'nu Ndioo ta'ii'in yi. <sup>31</sup> Na yüvi ndo, ti vaji kua'a' ma saa kuati ikan, va na tüvi ka'nuga ndaa ndri kua maa ndo.

*Na katitu'un yo ña chìnuni yo tu'un Jesucristu nuu ka'iin kua'a' ñivi*

*(Lc. 12:8-9)*

<sup>32</sup> 'Ta tu ìyo nda yo kà'an tu'in nuu ka'iin kua'a' ñivi, nda mai ni ka'in cha'a' na nuu ma Tatái, ra ìyo andivi ndia. <sup>33</sup> Va ma ndian kà'an ña töve nàkoto na yu'u nuu ka'iin kua'a' ñivi, nda mai ni ka'in ña töve nàkotoi na nuu ma Tatái, ra ìyo andivi ndia.

*Cha'a' Jesuu kùu yi ña kèe siin ma ñivi*

*(Lc. 12:51-53; 14:26-27)*

<sup>34</sup> 'Koto nàkanini ndo ña yu'u vàchi ja'i ña na koo va'a ma ñivi ìyo ñuñivi, ti na yüvi takan kùu yi. Vati yu'u vàchi ja'i ña na kanita'an ndo chi'in ta'an ndo. <sup>35</sup> Ti vàchi ja'i ña na kanita'an ma ndra'ii, chi'in juuni ma tatá ndra, ta ma ñivi ña'a, chi'in juuni ma'á vi, ta ma ñivi chanu, ni kanita'an vi, chi'in ña ka'nu vi ndia. <sup>36</sup> Ta takan kùu yi ña ta'ii'in ma ñivi, ni kanita'an na, juuni chi'in ma ñivi na.

<sup>37</sup> 'Ta tu ìyo ndian kùuniga na nde'e na ma tatá na, chi'in ma'á na, tiá kua mai, na töve ìyo yi ña kuu na ma ndian ìyo kuendai. Ta tu ìyo nda ndian kùuniga na nde'e na ma ndra'ii se'e na, a ñivi ña'a se'e na tiá kua mai, na töve ìyo yi ña kuu na ma ndian ìyo kuendai. <sup>38</sup> Ta ma ndian töve kùuni na tandikun na chatai chi'in kruu na, ikan na nde'e na tundo'o takua ni nde'i tundo'o nuu kruu, ndiakan na töve ìyo yi ña kuu na ma ndian ìyo kuendai ndia. <sup>39</sup> Ta ma ndian kùuni na jakakú na na nuu nde'e na tundo'o cha'i, ni kuvi na. Va ma ndian ni kuvi cha'i jà'a ma tundo'o, ni kakú na.

*Nuu ni'i yo ma ya'vi yo*

*(Mr. 9:41)*

<sup>40</sup> 'Ta ma ndian k'i'in kuenda ndo, juuni k'i'in kuenda na yu'u ndia. Ta ma ndian k'i'in kuenda yu'u, juuni k'i'in kuenda na ma Racha'nu táchi yu'u ndia. <sup>41</sup> Ta ma ndian k'i'in kuenda iin ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, cha'a' ña ra vàchi kuenda Ndioo kùu ra, ni ni'i na ya'vi na, indukuni takua ni'i ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta ma ndian k'i'in kuenda iin ndian ndicha va'a, cha'a' ña ndian ya'a va'a kùu na, ni ni'i na ya'vi na, indukuni takua ni'i ma ra va'a ikan yi ndia. <sup>42</sup> Ta nda ndian nikuuni, ña chà'a na jitu iin yachin takuui vichin ko'o ma ndiakuaati i'ya, cha'a' ña ndian



chàkunu chi'in kùu na, ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña Ndioo ni ku'va ra ya'vi na ndia —kàti Jesuu.

## 11

*Xuva ra jàkunduta, tàchi ra ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu Jesuu*  
(Lc. 7:18-35)

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora chīnu kā'an Jesuu takan chi'in ma ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in ra, tajan kēe ndio ra ma ikan, kuàkatitu'un ra tu'un Ndioo, ta kua jàna'a ra yi nuu ma ñivi iyo ma ñuu, ña kùu nda'a ma ñu'u' ikan. <sup>2</sup> Ta ma Xuva, ra jàkunduta ña indii tichi vekaa, chíto ndio ra ndisaa ma ña jà'a Cristu. Tajan tàchi ndio ra uvi uni ma ndra jàkua'a chi'in ra ña na kunde'e ndra Jesuu, <sup>3</sup> ta ndakatu'un ndra te'en nuu ra:

—¿A ndicha ña yo'o kùu ma Cristu, ra iyo yi ña kichi, a iyo yi ña kuantu ndi inga ra? —kàti ndra chi'in ra.

<sup>4</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ku'un ndo, ta katitu'un ndo nuu Xuva, ma ña ndè'e ndo, chi'in ma tu'un chini ndo. <sup>5</sup> Na katitu'un ndo nuu ra ña ma ndian kuaá, cha ndè'e na, ta ma ndian koxo cha chika na, ta ma ndian kù'vi jà'a kue'e ta'yu cha ndā'a na ndia. Ta ma ndian so'o cha chini na, ta ma ndian cha chí'í nàtaku na, ta ma ndian nda'vi chini na ma tu'un Ndioo ña jàkakú na. <sup>6</sup> Na sii kuuni ma ndian endee töve jàña ña chinuni ma ña kà'in —kàti Jesuu chi'in ma ndra chàkunu chi'in Xuva.

<sup>7</sup> Takan kùu ta ora cha kàcha'an ndio ndra, tajan te'en nāka'an Jesuu cha'a ma Xuva nuu ma ñivi:

—¿Niyi kùu ma ña chānde'e ndo ma tichi ku'u ora chā'an ndo? ¿A iin ndoó vixi ña jākisi tati kùu yi?, kùuni ndo. <sup>8</sup> Ta tu yūvi takan kùu yi, ¿nda ña kùu ma ña chānde'e ndo?, tuva takan. ¿A chānde'e ndo iin ra ya'a va'a ja'ma ñu'u, ta vii yi?, kùuni ndo. ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña ma ndian chàku'un ja'ma takan, iyo na ve'e ma ndra kùu rey? <sup>9</sup> Va na katitu'un ndo, ¿nayi kùu ma ña chānde'e ndo? ¿A iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra?, kùuni ndo. Ndicha va'a ña takan kùu yi. Ta iin ra ka'nuga kùu ra kua inga ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. <sup>10</sup> Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a ma Xuva:

Yu'u, ni tachj ma ra kùu tatuin iti' nuun,  
ikan na jandova'a ra ma iti' nuu ni chaun, kàti yi.

<sup>11</sup> Ndicha va'a ña ka'in chi'in ndo, ña nī'in ma ndra'ii iyo tañu ma ndra iyo vitin, töve ka'nuga ndra kua ma Xuva, ra jàkunduta. Ta vaji ndicha ña takan kùu yi, va ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, ma ra valiga kùu ma ra ka'nuga kua ma Xuva.

<sup>12</sup> 'Nda ma kuiya keta Xuva, ra jàkunduta, ta nda vitin, ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi cha iyo kua'a' ñivi ña cha jàkanaa vi ña ki'vi na kuenda yi. Ta ma ndian nànduku na naja kua kù'vi na kuenda yi, ndiakan kùu ma ndian cha kundee na nī'i na yi. <sup>13</sup> Ta ndisaa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta chi'in ña kà'an ma ley Ndioo ña taa Moisés, kātitu'un ndra naja kua kaa ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, nda ora keta tiempu ña keta ma Xuva, ra jàkunduta. <sup>14</sup> Ta tu kùuni ndo chinuni ndo ma tu'un i'ya, Xuva ra jàkunduta, kùu ma ra nani Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ti rakan kùu ma ra iyo yi kichi niku. <sup>15</sup> Yakan va ma ndian chàta'ani taso'o ma ña kà'in, na taso'o na yi.

16 '¿Nda yo chi'in kùu jando indukuni ma ñivi ìyo tiempu i'ya?, kùuni ndo. Ndiakan kùu na tava kùu ma ndiakwati che'e, ña ma ora chùnandi na chàsiki na nuu ya'vi, ta ndiakan te'en kanachaa ni'i na nuu meru na: 17 "Tivi ndi tuvilu, va tûvi nî tacha'a ndo. Ta chîta ndi yaa nda'vi, ta töve nî chaku ndo." 18 Vati kîchi ma Xuva, ra jakunduta, ña töve nî chachi ta töve nî chî'i, ta kâti ndo ña ra ìyo tati xaan chi'in kùu ra. 19 Ta ikan jan kîchi ndio yu'u ma ra Se'e ñivi tâchi Ndioo, ra chàchi, ta chî'i ndisaa nakuyi. Ta ma ñivi kà'an na chata ra te'en: "Rakan kùu ra chàchi kua'a' ta kùu ra iin ra chiní, ta juuni ndikita'an ra chi'in ndian já'a kuati, ta chi'in ma ndian nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma." Takan kâti na. Va tava ma Ndioo nduva'a ìyo chinituni ra, ta ma ña va'a ña já'a Ndioo jána'a yi ña ìyo chinituni ra.

*Ñivi töve jáchi'in ña kà'an Jesuu ni nde'e na tundo'o*  
(Lc. 10:13-15)

20 Takan kùu tajan ndisaa ma ñuu nuu yā'a Jesuu, ma nuu jā'a ra kua'aga ma ndatu ra, kùxään ra chi'in na ti töve nî sama na ma kua ìyo na, ta te'en kîcha'a ndio ra kà'an ra nuu na:

21 —jNda'vi ta'an ndyo'o ñivi ñuu Corazín! Ta, jnda'vi ta'an ndyo'o ñivi ñuu Betsaida! Vati ndicha ña ndē'e ndo ma ndatu ka'nu ña já'i ñuu ndo. Ta töve nî sama ndo kua ìyo ndo. Vati tu ja'i ma ndatu ka'nu takan niku nuu ma ñivi ñuu Tiro, ta ñuu Sidón, tatiempu cha sâma na ma kua ìyo na niku, ta cha jāna'a na yi chi'in ña chàku'un na ma ja'ma ya'a cha'nu, ta cha chōso na ma yuyaa chata na ndia niku. 22 Va yu'u kà'in chi'in ndo ña ora ni chaa ma kivi ña ni jakutuni ma Ndioo kuati ma ñivi, nduva'aga ni nde'e ndo tundo'o kua ma ñivi ìyo ñuu Tiro, ta Sidón. 23 Ta ndyo'o ñivi ñuu Capernaum, ¿a chànini ndo ña ni ndaa ndito ndo ku'un ndo andivi?, kùuni ndo. Va töve ti nda andaya' nuu ndē'e ma ndian chî'í tundo'o, ikan ni jakanai ndo. Vati tu nuu ma ndian ñuu Sodoma, jā'i ma ndatu ka'nu niku, ma tava jā'i yi nuu ndo, ma ndian ñuu ikan, cha sâma na vitin ma takua ìyo na niku. 24 Va ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ora ni chaa ma kivi ña ni jakutuni Ndioo kuati ma ñivi, nduva'aga ka'vi, ni nde'e ndo tundo'o, kua ma ñivi ñuu Sodoma. —Takan kâti Jesuu.

*Na kichi ndo nui, ta ku'vai nuu nindee ndo*  
(Lc. 10:21-22)

25 Takan kùu ta ma tiempu ikan, te'en nàka'an Jesuu chi'in Ndioo:

—Ya'a jáka'nui ñun yo'o Tatá, ra chà'nda tiñu andivi chi'in ma nuñu'u' ñuñivi, vati ma tu'un xe'e ña ìyo chi'un, na töve nî jana'un yi nuu ma ndian ìyo chinituni, ta ya'a chîto ña kà'an, vati nuu ma ndian nda'vini jāna'un yi. 26 Ndicha ña takan kùu yi Tatá, ti kua kùuni maun kùu yi.

27 "Ta ndisaa ma ña ìyoi, cha nàku'va ma Tatái yi nui. Ta ni'iin ñivi, töve nàkoto va'a na yu'u ra kùu Se'e ra, ti uvanuu ma ra nàkoto va'a yu'u, kùu ma Tatái. Ta ni'iin ñivi töve nàkoto va'a na ma ra kùu Tatái, ti uvanuu ma ra nàkoto va'a ra kùu yu'u, ra kùu Se'e ra chi'in nda ndian ni kùuni ña jana'i ma Tatái nuu na ndia. 28 Ta ndisaa ndyo'o ndian nduva'a chitatu, cha'a' ña ya'a jatiñu ndo, ta cha'a' ña ya'a vee ndiso ndo, na kichi ndo nui, ta ku'vai nuu nindee ndo. 29 Ta tandi'i ndyo'o ndian chàta'ani jáchi'in ma tu'un kà'in, ndyo'o ndian chàta'ani kutu'va ma ña chîtoi, cha'a' ña ya'aga jàndeeni nde'i ndo, ta cha'a' ña kùu iin ra masu anima ndia. Tu ndicha ña takan já'a ndo yi, tajan ni ni'i ndo nuu nindee anima ndo i'ya. 30 Vati ma

tiñu chà'i nuu ndo ña jà'a ndo, yöve iin ña vee kùu yi kuenda ndo, ti iin tiñu ya'a ñama kùu yi —kàti Jesuu.

## 12

*Ndra jàkua'a chi'in Jesuu, chà'nu ndra yoko trigu ma kivi nindeo*  
(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

<sup>1</sup> Takan kùu iin kivi ora nindee ñivi judú, Jesuu chàkunuu ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra iin nuu kàa trigu. Ta tava ma ndra jàkua'a chi'in ra nduva'a chàñu soko ndra, yakan va kicha'a ndio ndra chà'nu ndra yoko ma trigu, ta kicha'a ndra kàchachi ndra ma chiti yi. <sup>2</sup> Ta ora ndē'e ndio ma ndra fariseu ña kàja'a ndra, ta te'en nàka'an ndra chi'in Jesuu:

—Na nde'un ña ja'a ma ndra jàkua'a chi'un, ti ndrakan kàja'a ndra iin ña töve iyo yi ña ja'a ndra ma kivi nindeo —kàti ndra chi'in Jesuu.

<sup>3</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—¿A takä'an jàkua'a ndo ma nuu kà'an yi naja kua jà'a ma David chi'in ma ndra meru ra ora chàñu soko ndra niku? <sup>4</sup> Ra'ya kivi ra ma tichi veñu'u Ndioo, ta chāchi ra ma paan í ña ka'in ma ikan. Ta yakan ti töve iyo yi ña kachi ra yi, ta ni ma ndra kùu meru ra, ti uvanuu ma ndra kùu kachi yi, kùu ma ndra kùu sutu ni. <sup>5</sup> ¿A takä'an jakua'a ndo nuu ma Ley Ndioo ña taa Moisés, ma nuu kà'an yi ña ma ndra kùu sutu veñu'u, vaji töve nindee ndra ma kivi nindee yo, na yöve iin kuati kùu yi kuenda ndra? <sup>6</sup> Va yu'u kà'in iin nakuyi ña ndicha chi'in ndo, i'ya ndaa iin ra ka'nu tiaga kua ma veñu'u ka'nu ndian judú. <sup>7</sup> Ta ndyo'o, ¿a juuni takä'an kutunini va'a ndo ma ña kà'an yi nuu ma tutu Ndioo i'ya ña kà'an ndo takan? Vati te'en kà'an yi nuu yi: “Yu'u kùunij ña na kunda'vini ndo nde'e ndo ma ñivi, ta töve kùunij ña ndakimani ndo ma Racha'nu chi'in ma kiti sòkó ndo nuu ra.” Tu ndicha ña cha chito ndo ña kà'an ma tutu taa Moisés, na töve iyo yi ña ka'ni ndo ma ndian töve iyo ni'iin kuati. <sup>8</sup> Ndicha va'a ña ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, iyo ndatu ra cha'a' ma kivi nindee yo.

*Jesuu jànda'a ra iin ra'ii nda'a' ití*  
(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

<sup>9</sup> Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra ma nuu ndaa ra ikan, ta chāa ra nuu ndaa iin veñu'u vali ma ndian judú, ta kivi ra tichi yi. <sup>10</sup> Ta ndē'e ra ña ma tichi yi, nandi iin ra nda'a' ití. Va tava nànduku ndra naja kua jà'a ndra, ta kà'an Jesuu iin ña tūvi va'a, ta chi'in yakan kùu nani'í ndra naja kua tisokuati ndra ra. Tajan te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A kùu janda'a yo iin ndian ku'vi ma kivi nindee yo? —kàti ndra chi'in Jesuu.

<sup>11</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—¿Nda ndyo'o nikuuni, tu iyo iin mvechala jàna ndo, ta nde'e ndo ña koyo ri iin tichi soko kono, ma kivi nindee ndo, a töve iyo yi ña ku'un ndo, ta tava ndo ri?, kùuni ndo. <sup>12</sup> Tu tavani'i yo ndrakan ña kùu ndri iin kitini, kùuni yi ka'an yi ña, iyo ga kuenda yi ña tavani'i yo iin ra'ii kua ma mvechala! Cha'a' yakan kùu yi ña, kùu ja'a yo ma ña va'a ma kivi nindeo.

<sup>13</sup> Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ra nda'a' ití:

—Jànakee nda'un —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan jànakee ndio ra ma nda'a' ra, ta kīndoo va'a va'a yi, kua kàa ma inga chiyo nda'a' ra. <sup>14</sup> Ta ora kēe ndio ma ndra fariseu ma tichi veñu'u

ikan, tajan kicha'a ndra jando'in tu'un ndra, naja kua iyo yi ña ja'a ndra, ta ka'ni ndra Jesuu.

*Nuu kàtitu'un iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, naja kua tā'an Jesuu*

<sup>15</sup> Takan kuu ta ora chito Jesuu ña takan chànini ma ndra fariseu, tajan kée ndio ra ma ikan, ta nduva'a kua'a' ñivi tândikun na chata ra. Ta jànda'a Jesuu tandi'i ma ndian ku'vi, <sup>16</sup> ta kàtitu'un ra nuu na ña koto kàtitu'un na nuu ka'in kua'a' ñivi nda ra kuu ra. <sup>17</sup> Te'en kuu yi, ikan na chinu ma tu'un kà'an ma Isaia, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ma ora kà'an ra te'en:

<sup>18</sup> Ra'ya kuu ma ra ja'a tiñu nui, ra kachin, ta ra ya'a kùunji nde'i, ña ya'a chisij nde'i.

Ni jakoyoi ma Tati Íi chata ra.

Ta rakan ni katitu'un ra nuu ñivi iyo ninii ka'nu ñuñivi naja kua kuu ndakuu na ñivi ndaa kuenda Ndioo.

<sup>19</sup> Na töve ni natu'un ra chi'in ma ñivi, ta na töve nda'yu ni'i ra nuu na ndia,

ta ni ni'in ñivi töve ni kuni na ma tati ra ma kai ndia.

<sup>20</sup> Ta juuni na töve ni ka'nu ra ma ndoo ña cha ta'nu, ta ni töve ni nda'va ra ma mecha ña ja kicha'a nda'nu'ma yi, nda kati jakanaa ji'na ra ma ñivi kuenda ra, tajan ni jandi'i ra nuu ma kuati.

<sup>21</sup> Ta ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi ni jandeeni na kuation, nda kati ni ja'a ra ña na koo va'a na.

*Nuu tisokuati na Jesuu, ti ka'an na ña chi'in ndatu kui'na jànda'a ra ma ñivi ku'vi*

*(Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10)*

<sup>22</sup> Takan kuu tajan chandaka ma ñivi iin ra ndiso tati xaan ña kuaá ta ñi'i nuu ma Jesuu. Ta ma Jesuu jànda'a ra ma tinuu ra chi'in ma yu'u ra, ikan na kuu nde'e ndiko ra ta juuni kuu ka'an ra ndia. <sup>23</sup> Tajan ndisaa kuii ma ñivi, ndava kuá'an tati na, ta te'en kicha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿A yüvi ra se'e David kuu ra'ya?, kùuni ndo —kàti na.

<sup>24</sup> Ta ora chini ndio ma ndra fariseu ña takan kà'an na, tajan te'en kicha'a ndra kà'an ndra:

—Ma kui'na nani Beelzebú ña kuxini nuu ma tati xaan, yakán' kuu ma ña chá'a ma ndatu ikan nuu ra'ya, ikan na kuu tava ra yi kuñu ma ñivi —kà'an ndra.

<sup>25</sup> Va tava Jesuu cha chito ra naja kua chànini ndra, yakan va te'en kicha'a ndio ra kà'an ra nuu ndra:

—Tu kànita'an ñivi iyo iin ñuu juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na. Ta tu iyo ñivi iyo iin ve'eni ta kanita'an na juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na chi'in nda ma ve'e na ndia. <sup>26</sup> Ta juuni kà'in ña tu kànita'an ñivi Satanaa chi'in juuni maa na, juuni ni ndi'i nuu na, vati na kuu kanita'an ma kui'na juuni chi'in ma ñivián'. Ti tu ja'án' takan, numini ni ndi'án' chi'in ñivián'.

<sup>27</sup> Tu chànini ndo, ña chi'in ndatu Beelzebú tàvai ma tati xaan, tajan juuni ma ndian tàva tati xaan ndiso ma ñivi ña iyo tañu ndo, juuni maa na ni tisokuati na ndo, ti tüvi va'a chànini ndo. <sup>28</sup> Vati tu yu'u tàvani'i tati xaan ndiso ñivi chi'in ndatu Ndioo, yakan kùuni yi jana'a yi ña cha iyo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ndo. <sup>29</sup> ¿Nayi iyo yi ña ja'a iin ñivi, ta kuu ki'vi na su'u na ve'e iin ra ya'a ni'i?, kùuni ndo. ¿A töve iyo yi ña ku'ni ji'na na ra?, kùuni ndo. Ndicha ña kuu ja'a na yi, uvaa ña tu ja'a na takan.

<sup>30</sup> 'Ma ndian töve ìyo kuendai, ndian xaani nde'e yu'u kùu na. Ta ma ndian töve ndàki'in ma tu'un kà'in, va kàtitu'un na inga tuku tu'un ña jàkanuu yi xini ma ñivi, ndiakan töve ñivi kuendai kùu na ndia.

<sup>31</sup> 'Yakan va yu'u kà'in ña ma Ndioo, jàka'nuni ra kuati ma ndra'ii, chi'in tandi'i ma tu'un ti'ini ña kà'an ndra ndia. Va tu kà'an ti'ini ndra chata ma Tati Í Ndioo, na töve ni jaka'nuni ra ma kuati ndra tuva takan. <sup>32</sup> Ta tu kà'an ti'ini ma ñivi chata ma ra Se'e ñivi tãchi Ndioo, ma Racha'nu Ndioo ni jaka'nuni ra ma kuati. Va tu kà'an ti'ini na chata ma Ra Tati Í Ndioo, töve ni jaka'nuni ma Ndioo kuati na, ni ma ñuñivi ña ìyo vitin, ta ni ma ña ni koo iti' nuu töve ni ja'a ra yi ndia.

*Nuu kà'an yi ña chi'in ma chiti yutun, cha chito yo nda yutun kùu run  
(Lc. 6:43-45)*

<sup>33</sup> 'Tu tachi ndo iin yutun va'a, ni ku'va run ma chiti va'a kachi ndo. Ta tu töve va'a ma yutun tãchi ndo, ni ku'va run ma chiti vã'a'. Ta takan kùu yi ña chi'in ma chiti run, cha nakoto yo nda yutun kùu run. <sup>34</sup> ¡Ndyo'o tatá ndian xaan tava xaan ma koo! ¿Naja kua kùu yi ña kà'an ndo ma tu'un vii ta va'a, ta juuni maa ndo kùu ma ndian kini? Ndisaa ma tu'un ña kàya ma anima yo, yakan kùu ma ña kà'an yo. <sup>35</sup> Vati taku ma ra'ii va'a, maaa ña va'a kùu ma ña kà'an ra, ti ña va'a kùu ma ña ìyo tichi anima ra. Ta ma ra'ii ña töve va'a, maaa tu'un kini kùu ma ña kà'an ra, ti ña kini kùu ma ña ìyo tichi anima ra. <sup>36</sup> Ta yu'u kà'in ña ma kivi ña ni jakutuni ma Ndioo kuati ma ñivi, tandi'i ndo ìyo yi ña ku'va ndo kuenda cha'a' ma nda tu'un kini nikuuni ña kã'an ndo ndia. <sup>37</sup> Vati juuni cha'a ma tu'un ña kà'an ndo, yakan kùu yi ña ni jandondaa yi ma kuati ndo, tuva ndian ìyo kuati kùu ndo a töve.

*Ìyo ndian jà'a kuati, ña chikan na ña na jana'a Jesuu iin seña ka'nu nuu na  
(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)*

<sup>38</sup> Tajan uvi uni ndra fariseu, chi'in ndra kùu matru ña jàkua'a tutu Ndioo, te'en nàka'an ndra chi'in Jesuu:

—Matru, kùuni ndi nde'e ndi ña na ja'un iin ndatu —kàti ndra.

<sup>39</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ma ndian kini, chi'in ndian töve ìyo tundeeni Ndioo chi'in kùu ma ndian chikan na ña na ja'i iin ndatu ndē'e na. Va yu'u kàti ti tũva ga ni jana'a Ndioo ndatu nuu na, vati uvaa ma ndatu ña jã'a Jonás taji'na. Yakani kùu ma ña ni nde'e na. <sup>40</sup> Vati takua tã'an ma Jonás ña chũndii ra uni kivi, ta uni chanikuaa tichi ma tiaka' ka'nu, juuni takan ni ta'an yu'u ra kùu Se'e ñivi tãchi Ndioo, ti ni kundii ra uni kivi, ta uni chanikuaa tichi ñu'u' ndia. <sup>41</sup> Yakan va ma ñivi chũyo ñuu Nínive ni jaketa ndiko Ndioo na, tajan ni tachi ra na ña na tisokuati na ñivi ìyo tiempu i'ya ora ni tiku'va ra kuati ñivi. Vati ma ñivi ñuu Nínive ndākoo na kuati jã'a na ta chikoni'i ndiko na iti' Ndioo ora kàtitu'un Jonás tu'un Ndioo nuu na. Yakan va yu'u ra kàtitu'un nuu ndo ka'nugai kua Jonás. <sup>42</sup> Vati ora ni chaa tiempu ña ni tiku'va Ndioo ma kuati jã'a ndisaa ñivi, juuni ni jaketa ra iin ña'a kũu reina ña chà'nda tiñu nuu ñivi chũyo iti' xuu. Ta yakan kùu ma ña ni tachi Ndioo ña na tisokuatian ndo ora ni tiku'va ra kuati. Vati yakan kichian iin ñuu ya'a chika, tajan jãchi'an tu'un Ndioo ña kã'an Rey Salomón taji'na. Va vitin yu'u kùu iin ra ka'nu ga kua Rey Salomón.

*Nuu kà'an yi cha'a' ma tati xaan ña chikoni'i ndiko yi tichi kuñu iin ra'ii*  
(Lc. 11:24-26)

<sup>43</sup> 'Ora kée iin ma tati xaan tichi kuñu iin ra'ii, chàkunuu yi ma nuñu'u' ití nànduku yi nuu kùu nindee yi. Ta tu tòve nàta'an yi ma nuu nindee yi, ta kīcha'a ndio yi nàkanini yi te'en: <sup>44</sup> "Va'a ga ña chikoni'i ndikoi ma ve'e nuu chīyoi niku", kàti yi. Tajan ma ora chikoni'i ndio yi, ta nàta'an yi ma ra'ii ikan ña kàa ra tava kàa iin ve'e ña tūva ña koo tichi, ña vii va'a nāti'vi yi, ta ndōva'a va'a yi. <sup>45</sup> Tajan kuà'an ndio yi, ta jàti'vi ta'an yi inga ucha ta'an ma tati xaan ga kua maa yi, ta ndisaa ndio yi kì'vi yi tichi kuñu ma ra'ii ikan, ta ma nuu ndi'i nia ka'vi ga ndè'e ra tundo'o jà'a yi, kua ma ora kīcha'a yi. Ta takan ni ta'an ma ndian kini ña iyo ma ñuñivi i'ya vitin.

*Chàa ma'á Jesuu, chi'in ndra yani ra, ta ñivi ta'an ra ma nuu ndaa ra jàna'a ra*

(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

<sup>46</sup> Juuni ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ma ñivi, ora chāa ma ma'á ra, chi'in ndra yani ra, ta ñivi ta'an ra, ña kùuni vi natu'un vi chi'in ra. Va tava kīndoo vi ma nuke'e, ti nī kuu kì'vi vi. <sup>47</sup> Yakan va iyo iin yo kēe chàkatitu'un nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Nuke'e ndaa ma'un, chi'in ndra yaniun, ta ñivi ta'un, ña kùuni vi ka'an vi chi'un —kàti ra chi'in Jesuu.

<sup>48</sup> Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma ra chàkatitu'un nuu ra:

—¿Yo kùu ma'i, ta yo kùu ma ndra yani, ta ñivi ta'in?, kùuniun.

<sup>49</sup> Tajan kīcha'a ra jànanda'a ra nuu ka'in ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ra:

—Ndia'ya kùu ma'i, ndra yani, ta ñivi ta'in. <sup>50</sup> Vati nda ndian nikuuni ña jà'a ña kùuni ma Tatá ra iyo andivi, ndiakan kùu ma ndra yani, ñivi ta'in, ta ma'i —kàti Jesuu.

## 13

*Iin ku'va ña kuuni Jesuu kà'an ra nuu ñivi chata iin ra tàchi*

(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

<sup>1</sup> Takan kùu tajan juuni ma kivi ikan, kēe Jesuu ma ve'e nuu iyo ra, ta chàkunandi ra yu'u lakuna. <sup>2</sup> Ta tava ya'a kua'a' ñivi kùti'vi ma nuu nàndi ra, yakan va Jesuu ndāa ndio ra tichi iin varku ña ndaa ma ikan, ta chūnandi ra, juuni yanga ndatu ma ñivi ña kùuni na taso'o na ma ña ni ka'an ra ma yu'u lakuna. <sup>3</sup> Tajan kīcha'a ndio ra kà'an ra kua'a' nakuyi nuu na chi'in mamaa ku'va. Ta te'en nāka'an ndio ra chi'in na:

—Iyo iin ra tàchi, ña kēe ra kuà'an ra kuàtachi ra. <sup>4</sup> Ta ora tàchi ra ma chiti, ta ita'vi yi kàchita ma tichi iti', ta ndè'e ma saa yi, ta nūu ndri ma nuu kàndoyo yi, ta kàchachi ndi'i ndri yi. <sup>5</sup> Ta ita'vi yi va kōyo tañu yuu. Ta ikan ti nuuni yoso ma ñu'u', ti mamaa yuu kùu yi. Ma chiti ikan numini nāka'ndi yi, ti na tòve kokon kàndoyo ma yuti. <sup>6</sup> Va ora ñuka'ñu ndií, nduva'a kuui xii ndio yi, ta nāti yi, ti tòve kunu indii ma yo'o yi. <sup>7</sup> Ta inga ita'vi ma chiti, va kàchita yi tañu ma ku'u iñu, ta ma iñu ikan numini chā'nu yi, ta chāsi yi nuu yi, ta chi'i yi. <sup>8</sup> Takan kùu ta inga ita'vi ma chiti, va kàchita yi ma nuu iyo ñu'u' va'a, ta nduva'a kuui kua'a' ma trigu kàkeke nuu yi, iyo yoko ma trigu ña kēe iin cientu chiti nuu, ta iyo yoko ña kēe uni xiko chiti nuu, ta iyo inga yi ña kēe oko uchi chiti nuu yi. <sup>9</sup> Nda ndyo'o chini ndo ña kà'in, na taso'o ndo yi.

*Nuu jàkoto Jesuu ñivi, nda cha'a' kùu yi ña jàna'a ra ma ku'va nuu na (Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)*

<sup>10</sup> Tajan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu cha jàyatin ndra ndra nuu ndaa ra, ta chikatu'un ndra nuu ra naja kà'an ra chi'in ku'va nuu ma ñivi. <sup>11</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Nuu ndyo'o va chà'a Ndioo ña na koto ndo ma tu'un xe'e ña iyo chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu, va nuu ma ñivi ikan, töve. <sup>12</sup> Ta tu jàtiñu va'a ndo kuenda Ndioo, ni tindee ra ndo tiá kua'a'. Va tu tüvi jàtiñu va'a ndo takua kùuni ra, vaji tiania ma tiñu jà'a ndo iyo, va tandi'i yi ni kindaa ndiko ra yi. <sup>13</sup> Cha'a' yakan kùu yi ña kà'in ma tu'un i'ya nuu na chi'in ku'va. Vati ma ñivi ikan ndè'e na, va töve jàchi'in na ma ña nde'e na, chini na, va töve taso'o na, ta ni töve kutunini na ña kà'in ndia. <sup>14</sup> Ta takan kùu yi ña jàchinu ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra nàni Isaia ma ña kà'an ra niku, ti rakan te'en kà'an ra:

Vaji chini na, ma ña kà'in, va töve kutunini na yi.

Ta vaji ndè'e na yi, va na kùu ku'va na kuenda nayi kùu yi.

<sup>15</sup> Vati ma ñivi iyo ñuu i'ya, jàndava na anima na,

ta ndasi ma so'o na,

ta ndasi ma tinuu na,

ikan na kùu nde'e na, ta taso'o na ma ña kà'in.

Ta juuni ndasi ma chinituni na,

ikan na kùu ga chikoni'i ndiko na chi'in,

kuenda ña jànda'i na tuva ku'vi na ndia.

<sup>16</sup> 'Va na sii kuuni ndyo'o, ti iyo tinuu ndo ña ndichin ndè'e, ta iyo so'o ndo ña chini. <sup>17</sup> Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña kua'a' ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta inga tuku ma ñivi va'a ña kùuni na nde'e na ma ña ndè'e ndo vitin, va töve nì nde'e na yi. Kùuni na taso'o na ma ña chini ndo vitin, va töve nì kuu yi ndia.

*Jesuu jàna'a ra naja kua kùuni ma ku'va ikan ka'an yi cha'a' ma ra tàchi (Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)*

<sup>18</sup> 'Kùunj ña na taso'o va'a ndo naja kua kùuni ma ku'va ña kà'an cha'a' ma ra tàchi ka'an yi. <sup>19</sup> Ma ndian taso'o ma tu'un kà'an cha'a' ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta töve kùtunini na ma ña kùuni yi ka'an yi, ndiakan kùu na tava kùu ma chiti trigu ña kàchita ma tichi iti', ti ndiakan ora cha yà'a ña chini ndio na ma tu'un va'a Ndioo, tajan vachi ndio ma kui'na, ta janaa ndio yi ma tu'un Ndioo ña cha iyo chi'in na ma tichi anima na. <sup>20</sup> Ta ma chiti ña tàchi tañu yuu, yakan va kùu yi, tava kùu ma ndian chini ña kà'an ma tu'un va'a Ndioo, ta ndàki'in na yi chi'in ndisaa anima na, <sup>21</sup> va tava töve iyo kua'a' yo'o na, tava kùu ma chiti jà'a ma yuu, yakan kùuni yi ka'an yi ña ndiakan chinuni na tu'un Ndioo va tia tiempuni, ta ndàkoo na yi. Vati cha'a' ma tu'un i'ya, ora kicha'a na ndè'e na tundo'o cha'a' yi a kànita'an ñivi chi'in na cha'a' yi, numini jàña na ña chinuni na yi. <sup>22</sup> Ta ma chiti ña tàchi tañu iñu, yakan, va kùu yi tava kùu ma ndian chinuni ma tu'un Ndioo, va chitu'un ga na tiaga cha'a' ma ndatiñu ña iyo nuu na ma ñuñivi i'ya, ta juuni cha'a' ña ya'a ga kùuni na nde'e na ma xu'un', yakan jànda'viña'a yi na. Ndisaa ña'a kùu yi tava kùu ma chiti trigu ña ora kùuni yi kua'nu yi, ta ma iñu ndu'va jàvati yi nuu yi, ta tüvi chà'a yi kua'nu yi. <sup>23</sup> Va chiti ña tàchi nuu ñu'u' va'a, yakan, va kùu yi tava kùu ma ndian chini va'a ma tu'un Ndioo, ta kùtunini va'a na ma ña kà'an yi,

ndiakan va kùu na tava kùu ma chiti ña chā'a kua'a' va'a chiti. Ìyo ma chiti ña chà'a yi iin cientu chiti, ta iyo inga yi ña chà'a yi uni xiko chiti, ta inga yi chà'a yi nda oko uchi chiti —kàti Jesuu.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ma ku'ú ña töve va'a, ña kàa tañu ma chiti trigu*

<sup>24</sup> Takan kùu tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra inga ku'va nuu ma ñivi: —Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, kùu yi tava kùu iin ra'ii ña tachi chiti va'a ma nuu ñu'u' ra, <sup>25</sup> va ora tiin ñuma'na ndra, ta ndisaa ndra kixi kàndoyo, tajan chāa iin ra xaani ndè'e nuu ndra, ta rakan tachi ra ku'u ña töve va'a nuu tachi ndra ma chiti trigu, ta kēe ndiko ra kuà'an ra. <sup>26</sup> Takan kùu ta ora kāna ndio ma chiti trigu, ta chā'nu yi, ta kīcha'a ndio yi ndata yoko yi, tajan ikan kēta ndio ma ku'u ña na töve va'a. <sup>27</sup> Tajan chā'a ndio ma ndra musu kuenda, ta kēe ndio ndra chākatitu'un ndra te'en nuu ma ra kùu chito'o ndra: “Yo'o racha'nu, ¿na yūvi chiti va'a kùu ma ña tachiun nuu ma ñu'un? Vati tu takan kùu yi, ¿ndanu kēe ma ku'u ña töve va'a kàa tañu ma trigu tuva takan?” <sup>28</sup> Tajan ma ra kùu chito'o ndra, te'en nāka'an ra chi'in ndra: “Ìyo iin nda ra xaani ndè'e nui jā'a yi”, kàti ra. Tajan ma ndra musu ra, te'en nāka'an ndra chi'in ma chito'o ndra: “¿A kùuniun ña ku'un ndi, ta tu'un ndi'i ndi ma ku'u ña töve va'a?”, kàti ma ndra kùu musu chi'in ra. <sup>29</sup> Va ma ra kùu chito'o ndra, te'en nāka'an ra chi'in ndra: “Na kùu yi, koto ora tū'un ndo ma ku'u ña töve va'a, jā'a ndo tu'un ndo nda ma trigu chi'in yi ndia. <sup>30</sup> Ma ña iyo yi ña jā'a yo kùu yi ña va'a ga ña na ku'va yo kua'nu ninduvi yi, nda kati keta ma tiempu ña kàni'i yo ma cosecha, tajan tachi ndioi ma ndra ku'un kujati'vi vu. Ji'na iyo yi ña kà'nda ndra ma ku'u ña töve va'a, ta ku'ni ndra kuenda sukun yi, ta ka'mi ndra yi, ta ikan jan taan va'a ndio ndra ma trigu tichi yakai.” Takan kàti ma ra chito'o ndra chi'in ndra.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a chiti yukú mostaza*  
(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

<sup>31</sup> Takan kùu ta juuni te'en nātu'un Jesuu inga tuku ku'va i'ya nuu ma ñivi ndia:

—Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kùu yi tava kùu ma chiti yukú mostaza ña tachi ma ndra'ii ma nuu ñu'u' ndra. <sup>32</sup> Ndicha va'a ña ma chiti i'ya kùu ma chiti vali ga kua tandi'i inga nuu ma chiti, va ora chà'nu yi, chà'nu sukun ga yi kua inga nuu ma yutun, ña ora chà'nu yi kàa yi takua kàa ma yutun, ña nda ma saa ña kachika nuu sukun, jāva'a ndri taka ndri ma nuu iyo sokó yi —kàti Jesuu.

*Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a ma yuchan iya ña kuva'a paan*  
(Lc. 13:20-21)

<sup>33</sup> Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu inga tuku ku'va nuu ma ñivi:

—Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kùu yi tava kùu ma yuchan iya ña kuva'a paan, ña tiku'va iin ña'a chi'in uni ku'va ma yuti paan, ta yakan jàkanuan yi chi'in ma yuchan iya, ta kīcha'a ndioan jāvita ña yi, ta nàndaa ndio yi.

*Nuu chātiñu Jesuu ma ku'va jāna'a ra*  
(Mr. 4:33-34)

<sup>34</sup> Tandi'i tu'un i'ya jāna'a Jesuu ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi chi'in ku'va. Ta nī'iin tu'un töve kà'an ra nuu na tu töve kà'an ra yi chi'in ku'va. <sup>35</sup> Te'en



kūu yi, ikan na chinu ma tu'un kā'an ma ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku:

Ni nunai yu'i kuenda ña kā'in chi'in ku'vani nuu ma ñivi, ta ni ku'vai ña na koto ndio ma ñivi ma tu'un xe'e, naja kua jātuvi Ndioo ma ñuñivi taji'na.

*Nuu kàtitu'un Jesuu nayi kùuni ma ku'va ña kà'an cha'a ma ku'u ña tüvi va'a ña kāna tañu ma chiti trigu*

<sup>36</sup> Takan kūu ta ora cha yā'a kā'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iin tichi ve'e nuu ka'lin ma ndra jākua'a chi'in ra. Ta ikan jan chājayatin ma ndra jākua'a chi'in ra ndra nuu ra, ta kīcha'a ndra chikan ndra nuu ra ña na katitu'un kachin ra, nayi kùuni ma ku'va ña kà'an cha'a ma ku'u ña tüvi va'a, ña kāna ma nuñu'u'. <sup>37</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ma ra tachi ma chiti trigu, rakan kùu ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo. <sup>38</sup> Ta ma nuñu'u' tāchi ra vu, kùu ma ñuñivi. Ta ma chiti trigu kùu ma ndian iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta ma ku'u ña töve va'a yakan kùu ma ndian se'e kui'na. <sup>39</sup> Ta ma ra xaani ña tāchi ma ku'u töve va'a, rakan kùu ma kui'na. Ta ma cosecha, yakan kùu ma nuu ni ndi'i ñuñivi. Ta ma ndian musu ña nākuiso ma trigu, ndrakan kùu ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo. <sup>40</sup> Ta takan kùu yi, ña tava jā'a ma ra tū'un ma ku'u ña töve va'a, ta chā'mi ra yi nuu ñu'ú, takan ni kùu yi ma nuu ni ndi'i ñuñivi. <sup>41</sup> Tajan ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni tachi ra ma tati jà'a tiñu nuu ra ma nuu chà'nda ra tiñu, ña na jati'vi ndra ma ndian jà'a ña na ja'a ma ñivi kuati, chi'in inga ma ndian jà'a kuati ndia. <sup>42</sup> Ta ni ti'i yi na tichi ma yavi nduva'a kuii kunu nuu iyo ñu'ú, ta ikan kùu ma nuu nduva'a kuii ni nde'na na tundo'o ña ndava ni jakari'yu na nu'u na. <sup>43</sup> Tajan ndisaa ma yo chìnuni ña kà'an Ndioo, ni ndotacha yo tava tacha ma nikandii, ma nuu chà'nda ma Tatá yo Ndioo tiñu. Ma yo taso'o ma ña kà'in, na jachi'in ndo yi.

*Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' ma xu'un' indii xe'e*

<sup>44</sup> 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, juuni indukuni kùu yi, tava kùu ma xu'un' ña indii xe'e tichi ñu'u' iin ñivi. Tajan iin ra'ii nāta'an ra nuu indii ma xu'un' ikan, ta rakan tixe'e ndiko ra yi juuni ma nuñu'u' nāta'an ra yi, ta rakan nduva'a kuii chisii ra kuà'an ra, ta xiko ra ndisaa kuii ma ña iyo nuu ra, ta jāta ndio ra ma ñu'u' ikan.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ma yuu tacha ña nduva'a ya'vi ndaa*

<sup>45</sup> 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, juuni indukuni kùu yi, tava kùu iin ma ra xiko ña nànduku ra ma yuu tacha ña nduva'a vii kàa. <sup>46</sup> Ta ora nāta'an ndio ra ma yuu tacha ña nduva'a ya'vi ndaa nuu iin ñivi, tajan kēe ndio ra kuà'an ra, ta xiko ra ndisaa kuii ma ña iyo nuu ra, ta jāta ndio ra yi.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ma yu'va tiaka' ka'nu*

<sup>47</sup> 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kùu yi tava kùu ma ndra kiin chi'in yu'va tiaka' ka'nu, ña ora kani ndra yi ma nuu tañu'u, ta tāvani'i ndra ndisaa nuu ma tiaka'. <sup>48</sup> Tajan ora tuvini ndio ndra ña cha kuvee yi, ta tava ndio ndra yi ma ñu'u' ití yu'u tañu'u, ta chùnandi ndio ndra kàchin ndra maa tiaka' va'a ni, ta tãan ndra ndrì tichi tuka, ta ma kiti ña na kùu kacho, chàta ndra ndrì. <sup>49</sup> Takan ni kuu yi ma nuu ni ndi'i ñuñivi, ti ni keta ma tati jà'a tiñu kuenda Ndioo, ta ni tavani'i siin yi ma ndian kini ña iyo tañu ma ndian va'a. <sup>50</sup> Ta ma ndian kini, ni kati'i yi na tichi ma

yavi nduva'a kuii ka'nu, nuu iyo ñu'ú, ta ikan kùu ma nuu nduva'a kuii ni nde'e na tundo'o ña ndava jakari'yu ma nu'u na —kàti Jesuu.

*Nuu kà'an yi cha'a' ma tu'un chaa, chi'in ma tu'un cha'nu*

<sup>51</sup> Takan kùu tajan Jesuu te'en chikatu'un ra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿A kùtunini ndo ndisaa ma ña kà'in chi'in ndo? —kàti ra chi'in ndra. Ta ndrakan te'en nàka'an ndra:

—Juu, kùtunini ndi yi, yo'o Racha'nu —kàti ndra.

<sup>52</sup> Tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—Cha'a' yakan kùu yi ña tu iin matru jàkua'a tutu Ndioo, kīcha'a ra kà'an ra cha'a' ma nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ma ñivi, rakan kùu ra tava kùu iin ra xuve'e, ti chito ra tàvani'i ra ma ña ka'nu, ta chaa, ta ma ña cha'nu ña kumi ra ndia.

*Jesuu kuànu'u ndiko ra ma ñuu Nazaret*

*(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)*

<sup>53</sup> Takan kùu ta ora chinu kà'an Jesuu ma ku'va i'ya nuu ma ñivi, tajan kēe ndio ra ma ikan, ta kuà'an ra. <sup>54</sup> Ta ora chāa ndio ra ma ñuu ra, ta ikan kīcha'a ra jàna'a ra ma tu'un Ndioo nuu na ma tichi veñu'u vali ña iyo ma ñuu ikan. Ta ma ñivi ndava kuà'an anima na ndè'e na ña jàna'a ra takan, ta te'en kīcha'a ndio na nàtu'un ta'an na:

—¿Ndanu kùtu'va ma ra'ya ndisaa ma ña chito ra? ¿Ta nda iti' kīchi ma ndatu ra ña kùu janda'a ra ñivi? <sup>55</sup> ¿A yöve ra'ya kùu ma ra se'e, ra jàtiñu chi'in vitu, ta ma'á ra kùu ma ña nàni Ndiya?, kùuni ndo. Ta, ¿a yöve ra'ya kùu yani ma Jandiau, Kusé, Simón, ta Juda ndia? <sup>56</sup> ¿Ta a yöve ñivi ta'an ra'ya kùu ma ñivi iyo tañu yo?, kùuni ndo. ¿Ndanu kùtu'va ra tandi'i ma ña chito ra i'ya?, kùuni ndo —kàti ma ñivi.

<sup>57</sup> Ta ma ñivi kīcha'a na kùxan na nde'e na ra cha'a ma ña kà'an Jesuu. Va ma Jesuu te'en nàka'an ra chi'in na:

—Nda nikuuni jàka'nu na iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, va juuni ma ñu'u' nuu kàku ra, ta nuu iyo ra töve kùu jakakú na ra.

<sup>58</sup> Takan kùu ña töve nī kuu ja'a ma Jesuu kua'a' ndatu nuu ma ñivi ña iyo ma ñuu ikan cha'a' ña töve nī chinuni va'a na ma tu'un kà'an ra.

## 14

*Nuu chi'í Xuva, ra jàkunduta*

*(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)*

<sup>1</sup> Takan kùu ta ma tiempu ña kùu Herode kuvienu ma ñu'u' Galilea, chīnitu'un ra ma ña va'a jà'a Jesuu, <sup>2</sup> tajan Herode te'en nàka'an ra nuu ma ndian jà'a tiñu nuu ra:

—Rakan kùu ma Xuva ra jàkunduta, ña ja nàtaku ndiko. Cha'a' yakan kùu yi ña iyo ndatu ra kuenda ña jànda'a ra ma ñivi. <sup>3</sup> Takan kà'an Herode, ti juuni maa ra tachi ra ma ndra jà'a tiñu nuu ra ña tiin ndra ma Xuva, ta chū'ni ndra ra chi'in kadena, ta ti'i ndra ra vekaa, cha'a' ma ña nàni Herodías ña kùu ñasi'i ma ra yani ra Lipe. <sup>4</sup> Ti'i Herode Xuva vekaa cha'a' ña kà'an ra te'en chi'in ra:

—Na töve va'a jà'un, ña ndàkaun ña. —Takan kàti Xuva chi'in ra.

<sup>5</sup> Takan kùu tajan Herode, kùuni ka'ni ra ma Xuva niku, va ndasii ra ndè'e ra ma ñivi, ti ndisaa na cha chito na ña ma Xuva kùu ra iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. <sup>6</sup> Va ora jà'a ma Herode viko nuu chīnu ra kuiya ra, ma ña se'e Herodías, kēan chātacha'a ña nuu ma ndian ka'iin ma viko

ra. Va tava ya'a chāta'ani ra ña, <sup>7</sup> yakan va chā'a ra tu'un nuan ña kùu ku'va ra tandi'i nda ña kùuni maa ña ndakan ña nuu ra. <sup>8</sup> Tajan ji'na chākatitu'an nuu ma'á ña nayi iyo yi ña ndakan ña nuu ra. Ta ma ña yoko ikan, te'en nāka'an ña chí'in ma Herode:

—Kùuni ña na ku'vaun xini ma Xuva, ra jākunduta nui tichi iin ko'o —kātian chí'in ra.

<sup>9</sup> Ta ora kā'an ña takan chí'in Herode, nduva'a nda'vi kùuni ra, va tava cha chā'a ra tu'un nuan, nuu chíni tandi'i ma ndian ka'lin nuu iyo ma viko ra, ta tāchi ndio ra ña na kichi ndaka ndra xini ma Xuva ra jākunduta nuan. <sup>10</sup> Yakan va tāchi ndio ra ndra ña kuka'nda ndra xini ma Xuva nuu indii ra tichi vekaa. <sup>11</sup> Ta nunuuni, ndà'a ndio ndra xini ra kichaa ndra nuu ma ña yoko, ta chā'a ndra yi nuan tichi iin ko'o, ta yakan chā'a ndioan yi nuu ma ma'á ña. <sup>12</sup> Tajan chākoyo ndio ma ndra chākunuu chí'in Xuva, ta kāni'i ndra ma ñunda'yu ra, ta kuà'an yi chí'in ndra, ta kūchi ndio ndra yi. Ta ora cha yā'a ndio, tajan kēe ndio ndra chākatitu'un ndra nuu Jesuu ña cha chí'i ma Xuva.

*Jesuu chā'a ra ña kachi u'un mii ñivi*  
(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

<sup>13</sup> Ta ora chito Jesuu ña chí'i ma Xuva, tajan kēe ndio ra kuà'an ma'iin ra chí'in iin lancha ma iin nuu taxiin. Va tava chito ma ñivi nda ñuu kuà'an ra, yakan va kēe na ñuu na kuà'an na chata ra chí'in cha'a' na. <sup>14</sup> Ta ora nūu ndio Jesuu ma tichi lancha, ta ndē'e ra ña ya'a kua'a' ma ñivi chāa ma nuu ra. Yakan va kūnda'vini ra na, ta jānda'a ra ma ndian ku'vi ña ndāka na chāa na nuu ra. <sup>15</sup> Va tava chani kuna'a kùu yi, yakan va ma ndra jākua'a chí'in Jesuu, te'en nāka'an ndra chí'in ra:

—Cha kuà'ini kùu yi, ta ma i'ya iin nuu taxiin kùu yi. Va'a ga ña na ka'un chí'in na, na ku'un na kujata na ma ña kachi na nuu iyo ma kuariya kuati. —Takan kāti ma ndra jākua'a chí'in Jesuu chí'in ra.

<sup>16</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—Töve iyo yi ña ku'un na, ti maa ndo iyo yi ña ku'va ndo ma ña kachi na —kāti Jesuu chí'in ndra.

<sup>17</sup> Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chí'in Jesuu:

—¿Naja kùuniun ña ku'va ndi ña kachi na, tuva ndà'a ndi u'un paan, ta uvi tiakani? —kāti ndra.

<sup>18</sup> Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chí'in ndra:

—Na kichi ndaka ndo yi nui i'ya —kāti Jesuu.

<sup>19</sup> Tajan tāchi ndio Jesuu ma ndra jākua'a chí'in ra ña na ka'an ndra nuu ma ñivi ña na kunandi na nuu ma ita yuta' ña kaa ma ikan. Ta ikan jan kī'in ndio Jesuu ma ndi u'un paan, ta ninduvi ma tiaka', tajan ndē'e ndio ra ití' andivi, ta kā'an ndio ra chí'in Ndioo cha'a' yi, ta chā'nda kuati ra ma paan, chí'in ma tiaka', ta chā'a ndio ra yi nuu ma ndra jākua'a chí'in ra ña na nata'vi ndra yi nuu ma ñivi. <sup>20</sup> Ta ndisaa na chāchi nda'a va'ani na nda kati chitu tichi na. Ta ora chínu chāchi na, ta jākutua ndra uchi uvi ga tuka chí'in ma pedazu ña chākoso. <sup>21</sup> Ta ma ñivi chā'a Jesuu ña chāchi, u'un mii ta'an ndra'ii kùu ndra, ta siin kùu ma ñivi ña'a chí'in ndiakuaati ndia.

*Chika Jesuu nuu takuii*  
(Mr. 6:45-52; Jn. 6:15-21)

<sup>22</sup> Ta ora yā'a ña kùu te'en, tajan Jesuu tāchi ra ma ndra jākua'a chí'in ra ña na ndaa ndra tichi ma lancha, ikan na ji'na ndra ketachiyo ma inga

chiyo yu'u lakuna, juuni yanga ndoo ra jànduta ra ma ñivi. <sup>23</sup> Ta ora cha ndi'i ndio ma ñivi ndūta, tajan ndāa ma'iin Jesuu kuàka'an ra chi'in Ndioo iin yuku. Ta ikan iyo ma'iin ra ma ora kuaa. <sup>24</sup> Ta ma lancha nuu kàcha'an ndra, cha kēta run java ma lakuna, va endee jàkisi ma lakuna run, ti iti' nuu run vāchi ma tati. <sup>25</sup> Takan kūu ta ora juuni naa ga antea ña kundichin, kēe ndio Jesuu chika ra nuu takuui kuà'an ra chata ndra. <sup>26</sup> Ta ora ndē'e ma ndra jākua'a chi'in ra ña chika ra vāchi ra nuu takuui, iin kuvaani ndra, ta yū'vi ndra, ta te'en nāka'an ndra:

—iNi'na kùu ma ñá' vāchi! —kàti ndra.

<sup>27</sup> Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—iNa yū'vi ndo ta taxiin kuui ndo!, ti mai kùu —kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>28</sup> Tajan ma Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, tu ndicha ña maun kùun, na ja'un ña na kakai ku'in nuu takuui, nda kati chai nuu ndaun —kàti Petu' chi'in Jesuu.

<sup>29</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Na'a vii —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan nūu ndio ma Petu' tichi lancha, ta kīcha'a ndio ra chika ra nuu takuui kuà'an ra nuu ndaa Jesuu. <sup>30</sup> Va ora chā'a ma Petu' kuenda ña nduva'a ni'i chàkin ma tati, yū'vi ndio ra, ta kīcha'a ra sà'vi ra tichi ra'. Tajan te'en nānda'yu ndio ra:

—iYo'o Racha'nu, na jakakun yu'u! —kàti ra.

<sup>31</sup> Tajan ma ora ikani, Jesuu tiin ra nda'a ma Petu', ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—iYo'o, ra ya'a ga tia chìnuni! Ta, ¿naja töve chìnuni va'un? —kàti Jesuu chi'in Petu'.

<sup>32</sup> Ta ora ndāa ndio ndra ma tichi lancha, ta kūtaxin ndio ma tati ña chàkin yi. <sup>33</sup> Tajan ma ndra ka'iin tichi lancha, chūnandi chiti ndra nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—iNdicha kuui ña yo'o kùu ma ra Se'e Ndioo! —kàti ndra chi'in Jesuu.

### *Jànda'a Jesuu ñivi kù'vi iyo ñuu Genesaret* (Mr. 6:53-56)

<sup>34</sup> Takan kūu tajan kētachiyo ndio ndra ma lakuna ikan, ta chāa ndra ma ñu'u' Genesaret. <sup>35</sup> Ta ora chā'a ndio ma ñivi iyo ikan kuenda ña Jesuu kùu ra, numi kuiini chātakuati na ma tu'un ninii ka'nu ma ñu'u' ikan. Tajan ndā'a ndio na ndisaa ma ndian ku'vi, chāa na nuu ndaa ra. <sup>36</sup> Ta kīcha'a ndio na jànini na ra, ña na ku'va ra kē'e ma ndian ku'vi jitu ma ja'ma ra. Ta takan kūu yi ña ndisaa ma ndian kē'e ja'ma Jesuu ndā'a na.

## 15

### *Kàtitu'un Jesuu nda ña kùu ma ña jàndokini ma ñivi* (Mr. 7:1-23)

<sup>1</sup> Takan kūu tajan iin ma ndra fariseu, chi'in ndra matru ña jākua'a tutu Ndioo ña kākichi iti' ñuu Jerusalén, chàjayatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

<sup>2</sup> —¿Ta naja töve jàchi'in ma ndra jākua'a chi'un, ma costumbre jà'a ma ñivio, ndian chiyo taji'na, ña töve nākata ndra nda'a' ndra antea ña kàchi ndra tava kùu yi? —kàti ndra chi'in Jesuu.

<sup>3</sup> Va Jesuu te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Ta naja maa ndo töve kùuni ndo jachi'in ndo ña kà'an ma Racha'nu Ndioo, ña java ma costumbre maa ndo jà'a ndo? <sup>4</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo

te'en kā'an ra: "Na tiñu'un ma tatáun, chi'in ma'un." "Ta ma ra kânduva'a ma tatá ra, chi'in ma'á ra, iyo yi ña tiso yo kuati ra, ikan na kuvi ra cha'a ña kà'an ra takan," kàti yi. <sup>5</sup> Va ndyo'o chà'nini ndo ña iin ra'ii kùu ka'an ra chi'in tatá ra, a chi'in ma'á ra te'en: "Na kùu ga tindei ñun, ti cha táva sijn ndisaa ndatiñu iyo nuu ña ni sokói yi nuu Ndioo", ni kati ndo chi'in tatá ndo a ma'á ndo. <sup>6</sup> Nda ndyo'o nikuuni ña ni ka'an ndo takan, ta na töve tindee ndo tatá ndo a ma'á ndo chi'in ndatiñu ndo, kùuni yi ka'an yi ña na tüva kuuni ndo tiñu'u ndo ma tatá ndo a ma'á ndo. Ta takan kùu yi ña jächiyó ndo ña kà'an Ndioo, ta jà'a ndo ma costumbre maa ndo, tuva takan jà'a ndo. <sup>7</sup> ¡Ndyo'o ndian kini! Ma ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña nani Isaía, ña ndicha kùu ma tu'un kā'an ra kuenda ndo ora kā'an ra te'en:

<sup>8</sup> Ma ñivi ñuu i'ya, tiñu'u na yu'u chi'in tu'un ña kà'an ni na, ti ma ña ndicha, kùu yi ña na töve tiñu'u na yu'u chi'in anima na.

<sup>9</sup> Na töve ndakuenda kùu yi ña kùti'vi na kuenda jàka'nu na yu'u, tuva ma tu'un jàna'a na kùu maaaa tu'un ña kèta yi chinituni ñivini ña kà'nda yi tiñu nuu na

kàti yi.

<sup>10</sup> Takan kùu tajan kāna ndio Jesuu ma ñivi ikan, ta te'en nāka'an ra chi'in na:

—Kùunī ña na taso'o va'a ndo, ta kùtunini ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo: <sup>11</sup> Na yöve ña chàchi ma ñivi kùu ma ña jàndokini anima na, vati ma ña jàndokini na kùu ma tu'un ña kèe yu'u na ora kà'an na, yakan kùu ma ña jàndokini na. —Takan kàti Jesuu chi'in na.

<sup>12</sup> Takan kùu tajan chàjayatin ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ndra nuu ndaa ra, ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—¿A chā'un kuenda ña ora chīni ma ndra fariseu ña kā'un takan, tükui nī chata'ani ndra? —kàti ndra chi'in Jesuu.

<sup>13</sup> Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Nda yutun nikuuni ña töve nī tachi ma Tatái ra iyo andivi, ni tu'un ra ndrun nda yo'ó ndrun kèe ndrun. <sup>14</sup> Na jächi'in ndo ña kà'an ndra, ti kùu ndra, ndra kuaá ña jàna'a iti' ku'un inga ndian kuaá. Tatu iin ra kuaá jàna'a ra iti' ku'un inga ra kuaá, ninduvi ndra ni koyo ndra tichi iin yavi kunu. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>15</sup> Tajan Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Kùunī ña na katitu'un kachiun nuu ndi nayi kùuni ma ku'va i'ya ka'an yi —kàti Petu'.

<sup>16</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—¿A nda maa ndo töve kùtunini ndo ma ña kà'in ndia? <sup>17</sup> ¿A tüvi chito ndo ña tandi'i ña kì'vi tichi yu'u ñivi, ta chàchi na, chàa yi tichi chiti na, ta ikan jan tava ndio na yi ora kuàkati na? <sup>18</sup> Va ma tu'un ña kèe yu'u na, ti vächi yi nda ma tichi anima na, ña'a kùu ma ña jandakuu kini ma ñivi. <sup>19</sup> Vati ma tichi anima na kèe ma ña töve va'a chà'nini na, tajan chà'ni ndio na ñivi, ta ma ndra'ii kì'vi ndra chi'in ñivi ña'a ña taká'an tànda'a. Ta juuni chi'in ma ña kini ña kèe tichi anima ndra, kì'vi ndra chi'in ñivi ña'a cha iyo ii, ta ñivi ña'a chi'in ra'ii cha iyo ñasi'i ndia. Ta sù'u ndio na, ta kà'an na tu'un vata ta kàti'ini na chata ta'an na ndia. <sup>20</sup> Tandi'i ña'a kùu ma ña jàndokini ma ñivi. Va taku cha'a' ña töve nàkata na nda'a' na ora chàchi na, yakan töve jàndokini yi na.

*Iin ña kīchi inga ñuu chīnūnian tu'un Jesuu*

(Mr. 7:24-30)

<sup>21</sup> Takan kūu tajan kēe ndio Jesuu ma ikan, ta kuà'an ra iti' ñuu Tiro, ta ñuu Sidón. <sup>22</sup> Tajan iin ña kīchi ñuu Caná ña iyo ma ñuu nuu chāa Jesuu, chājayatian ña nuu ndaa ra, ta te'en nāka'an ni'an nuu ra:

—iYo'o Racha'nu, ra se'e David, na kunda'viniun yu'u! Ti ma ña se'i ya'a ndè'an tundo'o jà'a iin tati xaan ña indii tichi kuñuan, —kàtīan chī'in ra.

<sup>23</sup> Va Jesuu töve nī ka'an ra ña kà'an ña. Tajan ma ndra jàkua'a chī'in ra chātu'va ndra nuu ra, ta te'en nāka'an ndra chī'in ra ña jà'nini ndra ra:

—Na ka'un chī'in ma ña'a ikan, ña na ku'an, ti ya'a ni'i nda'yuan vāchian chata ndi, —kàti ndra chī'in ra.

<sup>24</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chī'in ndra ña jàkuuni ra kà'an ra ña:

—¿A yöve ndicha ña Ndioo tāchi ra yu'u kuenda ña na tindei uvanuu ma ñivi iyo ñuu Israel ña kūu na tava kūu ma mvechala kuànaa?, kùuni ndo, —kàti ra chī'in ma ndra jàkua'a chī'in ra.

<sup>25</sup> Va ma ña'a ikan chājatū'va ña ña nuu Jesuu, ta chūnandi chitian nuu ra, ta te'en nāka'an ña chī'in ra:

—iYo'o Racha'nu, tindee yu'u! —kàtīan.

<sup>26</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chī'an:

—Na töve va'a namaa yo ma ña chàchi se'o nuu na, ta ku'va yo yi nuu ina —kàti Jesuu chī'an.

<sup>27</sup> Ta yakan, te'en nāka'an ña chī'in ra:

—Ndicha ma ña kà'un yo'o Racha'nu, va nda ma ina chàchi ndri ma che'e yu'u chito'o ndri ña chitá xuu mesa —kàtīan chī'in ra.

<sup>28</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chī'an:

—iYo'o se'yu! iYa'a ga ka'nu kùu ma ña chīnūniun! Na kuu yi ma takua kùuniun —kàti Jesuu chī'an.

Tajan juuni ma ora ikani ndà'a ma ña se'an ña ndiso tati xaan.

*Jesuu jànda'a ra kua'a' ndian ku'vi*

<sup>29</sup> Takan kūu tajan kēe ndio Jesuu ma ikan, ta kuà'an ra yatini yu'u lakuna ña kàndii ñu'u' Galilea. Ta ora chāa ra ma ikan, tajan ndāa ndio ra iin xini yuku, ta ikan chūnandi ra. <sup>30</sup> Ta nduva'a kua'a' ñivi kùti'vi nuu ra. Chākoyo ma ndian ndāka ndian koxo, chī'in ndian ndāka ndian kuaá, ta ndian ndāka ndian ñi'i, chī'in ndian kukue'e iin chiyo nda'a' a cha'a, ta inga kua'a' ndian ku'vi ndia. Ta kànindoyo na na cha'a Jesuu, ta jànda'a ra na. <sup>31</sup> Takan kūu yi ña ndava kuà'an mania anima ma ñivi ña ndè'e na ña, kà'an ndio ma ndian ñi'i. Ta ndian kukue'e iin chiyo nda'a' a cha'a, nda'a yi. Ta ndian chika koxo, cha kùu chika va'a na. Ta ndian kuaá, cha kùu ndè'e na ndia. Takan kūu, tajan kīcha'a ndio na jàka'nu na ma Ndioo, ra chito'o ndian ñuu Israel.

*Jesuu chà'a ra ña chàchi kumi mii ñivi*

(Mr. 8:1-10)

<sup>32</sup> Tajan Jesuu kāna ndio ra ma ndra jàkua'a chī'in ra, ta te'en nāka'an ra chī'in ndra:

—Ya'a nda'vi kùuni nde'i ma ñivi i'ya, ti cha kēta uni kivi kùu yi ña iyo na chī'in, ta vitin tūva ña kachi na. Ta töve kùuni tachī na ña na ku'un na ve'e na, koto juuni kàani kunaa na ma tichi iti' kuà'an na jà'a ma soko, ti takà'an kachi na —kàti Jesuu.

<sup>33</sup> Tajan ma ndra jàkua'a chī'in ra, te'en nāka'an ndra chī'in ra:

—Va, ¿naja kua jà'a yo, ta kùu ni'i yo ña kachi na i'ya, ña kua nduva'a kua'a' na, ta iin nuu töve iyo ni'iin ñivi kùu yi? —kàti ndra chi'in ra.

<sup>34</sup> Ta Jesuu te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Naja ta'an paan iyo nuu ndo? —kàti Jesuu chi'in ndra.

Ta ndrakan te'en nàka'an ndra:

—Ucha ta'an yi, ta ita'vi tiaka' —kàti ndra chi'in ra.

<sup>35</sup> Tajan tachi ndio Jesuu ña na kunandi na nuñu'u'. <sup>36</sup> Ta tiin ndio ra ndi ucha ta'an ma paan, chi'in ma tiaka', ta chā'a ra ta'vindioo nuu ma Rachanu Ndioo cha'a' yi, ta chā'nda kuati ndio ra yi, tajan chā'a ra yi nuu ma ndra jākua'a chi'in ra, ta ndrakan nāta'vi ndra yi nuu tandi'i ma ñivi.

<sup>37</sup> Takan kuu yi ña ndisaa ma ñivi chāchi na, nda kati nda'a va'ani na. Ta ndava jakutuga na ucha ta'an tuka, chi'in ma pedazu ña chākosu. <sup>38</sup> Ta kumi mii ndra'ii kuu ma ndra chāchi, ta siin kuu ñivi ña'a chi'in ndiakuaati ndia. <sup>39</sup> Ta ora yā'a ña jā'a Jesuu takan, tajan kà'an ndio ra chi'in na ña na ku'un na ve'e na, tajan ndāa ndio ra ma tichi lancha, ta kuà'an ra iti' ñu'u' ñuu nani Magdala.

## 16

*Ndra fariseu, chi'in ndra saduceu, chikan ndra nuu Jesuu, ña na ja'a ra iin ndatu ka'nu nuu ndra*

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

<sup>1</sup> Takan kuu tajan ma ndra fariseu, chi'in ndra saduceu chā'an ndra chānde'e ndra nuu ndaa Jesuu. Ta tava kùuni ndra ki'in ndra ku'va Jesuu, nde'o naja kua ka'an ra, kùuni ndra. Yakan va chikan ndra nuu ra ña na ja'a ra iin ndatu ka'nu nuu ndra ma iti' andivi, ikan na kuu koto kachin ndra tuva ndicha ña tachi Ndioo ra. <sup>2</sup> Va Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ma ora chani'ini, kàti ndo ña: “Va'a tiempu ni ja'a yi vitin, ti ma andivi kua'á yi”, kàti ndo. <sup>3</sup> Ta ma ora na'ani, kàti ndo ña: “Vitin tüvi va'a tiempu ni ja'a yi, ti ma andivi kua'á yi, ta ka'iin vikó ndia”, kàti ndo. ¡Ndyo'o ndian kini! Ndyo'o chito ndo naja kua kuu ma tiempu ma iti' andivi, va töve chito ndo naja kua kùuni ma ku'va ma tiempu i'ya ka'an yi. <sup>4</sup> Ma ñivi kini, ña töve chinuni tu'un va'a ña iyo tiempu vitin, kùuni na ña na ja'i iin ndatu ka'nu nde'e na, va töve ni ja'i yi takua kùuni na. Uvanuu ndatu ni ja'i kuu ña takua tā'an Jonás niku —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan ndākoo ndio ra ndra, ta kēe ra kuà'an ra.

*Kàti Jesuu, ti ma tu'un jàna'a ma ndra fariseu, kuu yi takua kuu ma yuchan iya*

(Mr. 8:14-21)

<sup>5</sup> Takan kuu ta ora cha kētachiyo ma ndra jākua'a chi'in Jesuu inga chiyo yu'u lakuna, ta nāni ndra kùnda'a ndra paan. <sup>6</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Kuunj, ña na ja'a ndo kuenda nuu ndo, chi'in ma yuchan iya ma ndra fariseu, chi'in ma yuchan iya ña jà'a ma ndian saduceu ndia —kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>7</sup> Tajan ma ndra jākua'a chi'in Jesuu te'en kīcha'a ndra chikatu'un ta'an ndra:

—¿A yöve cha'a' ña töve nda'a yo paan kuu yi, yakan va kà'an ra takan? —kàti ndra.

<sup>8</sup> Ta Jesuu chā'a ra kuenda cha'a' ma ña nātu'un ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿Ta naja kà'an ndo ña töve nda'a ndo paan? ¿A takä'an chinuni va'ani ndo ña kà'an ndo takan? <sup>9</sup> ¿A juuni takä'an kutunini ndo, ta ni töve chàku'uni ndo, ora nāta'vi u'un ta'an paan kuenda u'un mii ñivi? ¿Naja ta'an tuka yi chākoso chi'in ma ña jāti'vi ndo? <sup>10</sup> ¿A ni töve chàku'uni ndo ora nāta'vi u'cha ta'an paan kuenda kumi mii ñivi? ¿Naja ta'an tuka yi chākoso chi'in ma ña jāti'vi ndo?

<sup>11</sup> ¿Chīto naja töve nī cha'a ndo kuenda ña ora kā'in na ja'a ndo kuenda nuu ndo, chi'in ma yuchan iya ma ndra fariseu, chi'in ña jā'a ma ndra saduceu, töve nī ka'in yi cha'a' ma paan ndicha ma ora kā'in takan? —kāti Jesuu chi'in ndra.

<sup>12</sup> Takan kūu tajan chā'a ndio ma ndra jākua'a chi'in Jesuu kuenda ña, töve nī ka'an ra ña na jā'a ndra kuenda nuu ndra chi'in ma yuchan iya ña kùva'a ma paan ndicha, vati ma ña kūuni ra katitu'un ra nuu ndra, kùu yi ña, na ja'a ndra kuenda nuu ndra chi'in ma tu'un jāna'a ma ndra fariseu, ta chi'in tu'un jāna'a ma ndra saduceu ndia.

*Kätitu'un kachin Petu', ña Jesuu kùu ra Cristu*

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

<sup>13</sup> Ta ora chāa Jesuu ma ñuu Cesarea ña ìyo kuenda ma ñuu'u Filipu. Ta te'en chikatu'un ra nuu ma ndra jākua'a chi'in ra:

—¿Nda ra kùu yu'u, ra kùu Se'e ñivi, kāti ma ñivi, kùuni ndo? —kāti ra.

<sup>14</sup> Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Ìyo ñivi kà'an ña kùun Xuva ra jākunduta, ta ìyo ndian kà'an ña kùun Elía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku. Ta ìyo inga tuku na ña kà'an na ña kùun Jeremía, a inga tuku ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo —kāti ndra.

<sup>15</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in ndra:

—Ta ndyo'o, ¿nda ra kà'an ndo ña kùu?, kùuni ndo.

<sup>16</sup> Tajan Simón Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o kùun Cristu, ra Se'e Ndioo ndito —kāti Petu' chi'in ra.

<sup>17</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na sii kuuniun yo'o Simón, ra se'e Jonás, vati nī'iin ñivi töve nī jana'a ma tu'un i'ya nuun, ti ma ra jāna'a yi nuun kùu ma Tatái, ra ìyo andivi.

<sup>18</sup> Yu'u kà'in chi'un ña yo'o nāniun Petu', ta chata ma yuu ka'nu i'ya, ni java'i ma veñu'i, ña ni ma kui'na, na kùu janduva ra yi chi'in ma ndatu ra.

<sup>19</sup> Ta nuu yo'o ni ku'vai ma ndatiku nuu chà'ndai tiñu ma andivi. Ta ma ña ni kasiun ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, nda ma andivi ni ndasi yi ndia. Ta ma ña ni nunaun ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, nda ma andivi ni nuna yi ndia. —Takan kāti Jesuu chi'in Petu'.

<sup>20</sup> Takan kūu tajan Jesuu kā'an ndio ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra ña koto kāti ndra nuu nī'iin ñivi, ña Cristu kùu ra.

*Jesuu kätitu'un ra ña ni kuvi ra*

(Mr. 8:31-9:1; Lc. 9:22-27)

<sup>21</sup> Tajan nda ma ora ikan kùu yi ña kīcha'a ndio Jesuu kätitu'un ra nuu ma ndra jākua'a chi'in ra ña ìyo yi ña ku'un ra ma ñuu Jerusalén, ti ikan kùu ma nuu nduva'a ni jande'e ma ndracha'nu tundo'o ra, chi'in ma ndra kuxini nuu sutu, ta chi'in ma ndra matru ña jākua'a ma tutu ley Ndioo ndia. Ta juuni kätitu'un ra nuu ndra ña ni ka'ni ndra ra, va tichi uni kivi,



ni natakuru ra. <sup>22</sup> Tajan ma Petu', tāvani'i siin Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ndioo ni tindee ñun, ikan töve nayi ta'un, yo'o Racha'nu. ¡Na töve ñyo yi ña ta'un takan ndia! —kāti Petu' chi'in ra.

<sup>23</sup> Va Jesuu chikoni'i ra ndē'e ra nuu Petu', ta te'en nāka'an ra chi'in ra: —¡Kundachiyo xiin kui'na!, ti tava jàtañuniun nui. Vati yo'o chàniniun tava chànini ñivi ñyo ñuñivi, ta töve chàniniun tava chànini Ndioo —kāti Jesuu chi'in Petu'.

<sup>24</sup> Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Tu ñyo nda yo kùuni jakua'a chi'in, ñyo yi ña jaña na ña nakanini na cha'a ma ña kùuni na ja'a na, ta na ki'in na kruu na, ta tandikun na chatai. <sup>25</sup> Vati ma ndian ni kuuni jakakú ma'iin na na, ni kuvi na. Va ma ndian ni kuvi cha'a' ña chinuni na tu'in, ndiakan ni kakú na. <sup>26</sup> ¿Nda kuenda kùu yi tuva kùu ni'i yo tandi'i ma ña chiniñu'u yo ña ñyo ma ñuñivi, tu töve ni ni'i yo nuu ni koo yo indeeni chi'in Ndioo? Ta, ¿a kùu jata yo ma kivi koo yo ma ñuñivi i'ya?, kùuni ndo. ¡Na kùu yi! <sup>27</sup> Vati ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ni kichi ra chi'in ña tàcha ma Tatá ra, ta chi'in ma tati ña jà'a tiñu nuu ra ndia, tajan ni ku'va ndio ra ya'vi nuu ta'ii'in ndo cha'a' naja ma kua jà'a ndo. <sup>28</sup> Ndicha va'a, ña kà'in chi'in ndo, ña uvi uni ndyo'o ña ka'lin i'ya, na töve ni kuvi ndo, nda kati nde'e ji'na ndo ora ni kichaa yu'u ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ta ka'nda ra tiñu ma nuñu'u' i'ya —kāti Jesuu.

## 17

### *Ndioo sàma ra kua kàa Jesuu* (*Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36*)

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora yà'a iñu kivi, tajan Jesuu tāvani'i siin ra ma Petu', Xuva, ta Jandiau, ra yani ma Xuva, ta kuà'an ndio ra chi'in ndra iin xini yuku nduva'a sukun. <sup>2</sup> Ta ma nuu ndē'e ndra ka'lin ndra, ikan sàma ma kua kàa Jesuu. Ma nuu ra ndākuu tacha yi, tava kàa ma nikandii, ta ma ja'ma ñu'u ra, ndākuu kuichin ga yi tava kàa ma ñu'ú. <sup>3</sup> Ta nunuuni, ta ndē'e ndra Moisés, ta Elía, ña nātu'un ta'an ndra chi'in Jesuu. <sup>4</sup> Tajan Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Matru, ¡ya'a va'a ña ka'lin yo i'ya! Na kuja'a ndi uni ta'an lomara kuenda ndo: iin yi kùu kuendaun, ta iin yi kuenda Moisés, ta inga yi kuenda Elía —kāti Petu' chi'in Jesuu.

<sup>5</sup> Ta ora juuni yanga ndaa ma Petu' kà'an ra, tajan nūu ndio iin vikonu'u tacha, ta chikonuu yi ndra, ta tañu ma vikó ikan, chīni ndra iin tati ña te'en kà'an:

—Ra'ya kùu ma Se'i, ra ya'a kùuni nde'i, ta ya'a ga chisiij chi'in ra. ¡Na kuni ndo ma ña kà'an ra! —kāti Ndioo chi'in ndra.

<sup>6</sup> Ta ora chīni ma ndra jākua'a chi'in Jesuu tu'un i'ya, ta chūnandi chiti ndra ndava nàni te'e nuu ndra nuu ñu'u', ña nduva'a kuii yū'vi ndra.

<sup>7</sup> Tajan Jesuu chātu'va ra ma nuu ka'lin chiti ndra, ta jānani nda'a' ra ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na yū'vi ndo, na kandeta ndo, ti mai kùu —kāti Jesuu chi'in ndra.

<sup>8</sup> Ta ora kändeta ndio ndra, ta kani'i ndra nuu ndra, ta tūva yo ni nde'e ndra, vati maania ma Jesuu kùu ra ña ndaa ra.

<sup>9</sup> Ta ora kuànuu ndio ndra ma yuku, ta Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Koto nātu'un ndo ma ña ndē'e ndo i'ya nuu ni'iin ñivi, nda kati nataku ji'nai yu'u ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, tañu ndian ndií.

<sup>10</sup> Tajan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta naja kati ma ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo, ña ji'na Elía, ni kichi? —kati ndra chi'in Jesuu.

<sup>11</sup> Ta Jesuu te'en naka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha, ña ji'na Elía kuu ma ra ni kichi, ti ni jandova'a ra ndisaa nakuyi. <sup>12</sup> Va yu'u, kà'in chi'in ndo, ña Elía cha kichi ra, va ma ñivi töve ni nakoto na ra, ta ja'a na chi'in ra tandi'i ma naja kua küuni maa na. Ta juuni takan ni jandē'e na tundo'o ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ndia.

<sup>13</sup> Takan kuu tajan chā'a ndio ma ndra jàkua'a chi'in ra kuenda, ña cha'a' Xuva ra jàkunduta kuu ma ña kà'an Jesuu.

### *Jànda'a Jesuu iin rayoko ndiso iin tati xaan*

*(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)*

<sup>14</sup> Ta ora chāa ndio Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra nuu ka'in ma ñivi, ta chājayatin iin ra ra ma nuu Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra, ta naka'an ra chi'in ra:

<sup>15</sup> —Yo'o Racha'nu, na kunda'viniun ma rayoko se'i, vati rakan ndiso ra kue'e chi'i i'i, ta nduva'a ndē'e ra tundo'o ja'a yi. Ta cha chinu kua'a' cha'a' nduva ra nuu ñu'ú, a tichi takuii, ja'a yi. <sup>16</sup> I'ya ndakai ra kichai nuu ma ndra jàkua'a chi'un, va ndrakan, ni kuu janda'a ndra ra —kati ra chi'in Jesuu.

<sup>17</sup> Ta Jesuu te'en naka'an ra:

—¡Ndyo'o ñivi töve chinuni, ta kini xini! ¿Naja ga tiempu iyo yi ña koi chi'in ndo? Ta, ¿naja ga tiempu iyo yi ña jandeenj ndo tiá ña töve chinuni ndo? Na kichi ndaka ndo ma ra tivaa nui —kati ra.

<sup>18</sup> Tajan kā'an xaan ndio Jesuu nuu ma tati xaan, ta kēe ndio yi tichi kuñu ma rayoko ikan, ta juuni ma ora ikani nda'a ra.

<sup>19</sup> Ta ora cha yā'a ndio, tajan chājayatin ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ndra nuu ra, ta te'en chikatu'un siin ndra nuu ra:

—¿Ta naja ndyu'u, ni kuu tavan'i ndi ma tati xaan kuñu ra? —kati ndra.

<sup>20</sup> Ta Jesuu te'en naka'an ra chi'in ndra:

—Vati ndyo'o na töve chinuni va'a ndo. Ndicha va'a ña ka'in chi'in ndo, ti tu chinuni ndo, jitu ita'vini, takua vali iin chiti yukú ña nani mostaza, kuu ka'an ndo, te'en chi'in ma yuku ka'nu i'ya: “Na kundachiyoun i'ya, ta ku'un inga chiyo.” Ma yuku ni kundachiyo yi. Ni'iin nakuyi töve ndetiñu tu ndicha ña chinuni va'a ndo ma tu'un Ndioo. <sup>21</sup> Va taku ma tati xaan te'en, na kuu kēe yi ja'a ndo tu töve ka'an ji'na ndo chi'in Ndioo, ta jandita ndo yu'u ndo.

### *Cha'a' uvi kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra*

*(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)*

<sup>22</sup> Ta ora juuni chàkunuu ga Jesuu ma ñu'u' Galilea, chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta naka'an tuku ra chi'in ndra, ña ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni tiin na ra, ta ni ku'va na ra nda'a inga ñivi ña na jandē'e na tundo'o ra. <sup>23</sup> Ta ni ka'ni na ra ndia, va tichi uni kivi, ni nataku ndiko ra. Ma tu'un kā'an ra i'ya, nduva'a nda'vi küuni ndra ja'a yi.

*Nuu ndian jàtiñu nuu ma veñu'u ka'nu naka'an na xu'un'*

<sup>24</sup> Takan kùu ta ora chāa Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ma ñuu Capernaum, tajan ma ndra nàka'an xu'un' kuenda ma veñu'u ka'nu chānde'e ndra nuu ndaa Petu', ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A töve tia'vi ma matru ndo ma xu'un' ña nàka'an ndian jàtiñu nuu ma veñu'u ka'nu i'ya? —kàti ndra chi'in ra.

<sup>25</sup> Ta ma Petu' te'en nàka'an ra:

—Tia'vi ra —kàti ra.

Tajan ora ki'vi ma Petu' tichi ve'e nuu ndaa Jesuu, ta ji'na ma Jesuu te'en nàka'an ra chi'in Petu':

—¿Yo'o Simón, naja kua chàniniun? ¿Yo nuu nàka'an ma ndra kùu rey ña chà'nda tiñu ma ñuñivi i'ya ma xu'un'?, kùuniun: ¿A nuu ma ndian kùu ñivi ndra, a nuu ma ndian kichi inga ñuu?, kùuniun —kàti Jesuu chi'in ra.

<sup>26</sup> Ta Petu', te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Nuu ma ndian vachi inga ñuu —kàti Petu'.

Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Takan kùu yi ña ma ndian ìyo ñuu i'ya, töve ìyo yi ña tia'vi na. <sup>27</sup> Va tava töve kùuni ña ka'an ni'iin ñivi chatai, na ku'un kujakanaun chi'in ma yo'o jàkanaa nuu kàndii ma lakuna, ta ora kàniun yi, ma tiaka' nunuu ña tiin yi, ta tavani'un ri, ta ndikaun ma tichi yu'u ri, ta ikan nata'un iin xu'un'. Ta chi'in ma xu'un' ikan kùu ja'a yi ña tia'viun kuendai, ta tia'viun kuendaun. Na kunda'un yi, ta tia'viun nuu ndra —kàti Jesuu chi'in Petu'.

## 18

### *Kàtitu'un Jesuu nda ra kùu ma ra ka'nu ga*

(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

<sup>1</sup> Ma tiempu ikan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu chājatu'va ndra ndra nuu ra, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Nda ra kùu ma ra ka'nu ga ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi? —kàti ndra chi'in ra.

<sup>2</sup> Tajan Jesuu kāna ra iin ravali, ta kūtaa ra ra ma'ñu ndra, <sup>3</sup> ta te'en nàka'an ra:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ña tu töve sama ndo ma kua chànini ndo, ta kùu ndo takua kùu ma ndiakuati, na töve kùu ki'vi ndo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. <sup>4</sup> Ta takan kùu yi ña ma ra masu anima takua kùu ma ravali i'ya, ta ja'a na takua ja'a ra, rakan kùu ma ra ka'nu ga ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. <sup>5</sup> Ta nda yo ndàkimani ma ravali i'ya chi'in sivi, juuni ndakimani na yu'u ndia. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

*Kàti Jesuu ti iin kuati ka'nu kùu yi tuva tiyu'u yo inga ñivi ña na ja'a na kuati*

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

<sup>6</sup> —Nda ndian nikuuni ña tiyu'u iin ndiakuati te'en, ña chìnuni tu'in, ña na ja'a na kuati, ta ja'a na yi. Va'a ga ña na ku'ni ndo iin yuu yoso ka'nu sukun, ta kujakoyo ndo na tichi tañu'u nuu kunu. <sup>7</sup> ¡Ya'a ga kini kùu yi kuenda ma ñivi iyo ñuñivi, ña ìyo ndian tiyu'u inga ñivi, ikan na ja'a na kuati! Yakan ninii ni koo yi, va ìnda'vi ta'an ma ndian tiyu'u ma inga ñivi ña na ja'a na kuati!

<sup>8</sup> —Yakan va tu ma nda'a' ndo a cha'a ndo, ja'a yi ña na ja'a ndo iin kuati, na ka'nda ndo yi, ta jakuita chika ndo yi, vati va'aga ña ki'vi ndo nuu ni koo ndo endeeni chi'in Ndioo, chi'in iin chiyo nda'a' ndo a cha'a ndo, kua ña chi'in ninduvi yi ni ni'i ndo nuu ni ku'un ndo andaya' ja'a yi. <sup>9</sup> Tatu ma tinuu ndo ja'a yi ña na ja'a ndo iin kuati, na tava ndo yi, ta jakuita chika

ndo yi, vati va'aga ña k'vi ndo nuu ni koo ndo endeeni chi'in Ndioo, chi'in iin chiyo tinuu ndo, kua ña chi'in ninduvi yi ni ni'i ndo nuu ni ku'un ndo andaya' jà'a yi.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' mvechala ña kuànaa*

*(Lc. 15:3-7)*

<sup>10</sup> 'Na kuuni ndo nde'e ndo ndisaa ma ndiakwati i'ya. Vati yu'u kà'in chi'in ndo ña ma tati va'a Ndioo ña jakuenda na, endee iyo na kùmi na na ma nuu iyo ma Tatái andivi. <sup>11</sup> Vati ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, vachi ra kuenda ña jakakú ra ma ndian kuànaa ña jà'a kuati.

<sup>12</sup> 'Ta ndyo'o, ¿naja kua nde'e ndo yi? Tu iin ra'ii iyo iin cientu mvechala jàna ra, ta jàkunaa ra iin ri ma nuu chàkunuu ra jakuenda ra ndrì, ¿a töve ni ndakoo nuu ra ma kumi xiko cha'un kumi ndrì ma tichi ku'u nuu jàkuenda ra ndrì, ta kunanduku ra ma mvechala ña kuànaa?, kùuni ndo.

<sup>13</sup> Tatu nàta'an ra ri, yu'u chàninì ña tiaga sii ni kuuni ra cha'a' ma kiti ña kuànaa ta nàta'an ndiko ra ri, ña kua cha'a' ma ndi kumi xiko cha'un kumi ma kiti töve chànaa. <sup>14</sup> Juuni takan kùuni ma Racha'nu Tatá ndo, ra iyo andivi, ña na kùnaa nì'iin ma ndiakwati i'ya jà'a ma kuati.

*Nuu kàtitu'un Jesuu naja kua iyo yi ña jaka'nunio ma ndian ta'an yo, tuva kànita'an na chi'in yo*

*(Lc. 17:3)*

<sup>15</sup> 'Tu ma ra yaniun ja'a ra iin kuati chi'un, na kanaun ra, ta natu'un ma'iiun chi'in ra, ta ikan katitu'un nuu ra nayi kùu ma kuati ña jà'a ra. Tatu jachi'in ra ma ña kà'un, cha kùndeun jakanaun ra. <sup>16</sup> Tatu töve jàchi'in ra ma ña kà'un, na kanaun uvi a uni ñiviun, ikan na koto na nda cha'a' kùu ma ña kà'un nuu ra, ta kùu na testigu, ta kà'an na nuu ra ndia. <sup>17</sup> Tatu indukuni töve jàchi'in ra ña kà'an ma ñivi ikan, na katitu'un yi nuu kà'iin ti'vi ma ñivi Ndioo. Tatu töve jàchi'in ra, ni ña kà'an ma ñivi Ndioo, tajan iyo yi ña koto yo ña kùu ra iin ra töve chìnuni, a ña kùu ra tava kùu ma ndra nàka'an xu'un' kuenda ma ñuu ka'nu Roma.

<sup>18</sup> 'Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ña ma ña ni kasi ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, ni ndasi yi ma andivi ndia. Ta ma ña ni nuna jà'a ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, juuni ni nuna yi ma andivi ndia.

<sup>19</sup> 'Ta juuni kà'in chi'in ndo, ña tu uvi ta'an ndo jàndo'iin tu'un ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, kuenda ña ndàkan ndo iin nakuyi nuu ma Racha'nu Tatái, ra iyo andivi, ni ku'va ra yi nuu ndo. <sup>20</sup> Vati nuu ka'iin ti'vi uvi a uni ndian jàka'nu yu'u, ikan iyo'i tañu na ndia.

<sup>21</sup> Tajan Petu' chájayatin ra ra nuu Jesuu, ta te'en chikatu'un ra nuu ra: —Racha'nu, ¿naja cha'a' iyo yi ña jaka'nunì ma ra yanì, tuva jà'a ra kuati chi'in? ¿A nda ucha cha'a'?, kùuniun —kàti ra chi'in Jesuu.

<sup>22</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Na töve kà'in chi'un ña ucha cha'ani, vati nda ucha cha'a' ma uni xiko uchi kàtì chi'un —kàti Jesuu chi'in Petu'.

*Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra musu ña töve nì kuuni jaka'nuni*

<sup>23</sup> 'Ta ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kùu yi tava kùu iin ma ra kùu rey ña chà'nda tiñu, ña kùuni ra jà'a ra kuenda, naja tàvi ma ndra musu ra nuu ra. <sup>24</sup> Rakan, ti já kicha'a ra tàva ra kuenda, ora chaa iin ra tàvi kua'a' millon nuu ra. <sup>25</sup> Ti tava ma ra kùu musu ikan, töve nda chi'in kùu tia'vi ra nuu ra, yakan va ma ra kùu chito'o ra tachi ra musu ña na kutiin ndra ra, chi'in ñasi'i ra, ndian se'e ra, ta chi'in ndisaa ña iyo nuu ra,

ta kūya'vi ra chi'in vi, ta takan ka'nda ra ma kuenda cha'a ña tàvi ra nuu ra. <sup>26</sup> Tajan ora chāa ma ra musu, ta chūnandi chiti ra nuu ma chito'o ra, ta te'en nāka'an nda'vi ra nuu ra ña jänini ra ra: "Racha'nu, na kuatun yu'u ita'vi tiá, ta tia'vi ndi'j ma ña tavj nuun", kàti ra chi'in ma ra kùu chito'o ra. <sup>27</sup> Ta ma ra kùu chito'o ra kùnda'vini ra ra, ta jāka'nuni ra ma kuenda ña tàvi ra nuu ra, ta jāña ra ra. <sup>28</sup> Va juuni ora ña kèe ma ra musu ikan nuke'e, ta nāta'an ra iin ma meru ra, ña juuni kùu musu ña tàvi ita'vi nuu ra, ta kāvanda'a ra sukun ra, ta kīcha'a ra tiin kutu ra yi, ta te'en nāka'an ra chi'in ra: "jNa tia'viun ma ña tàviun nui!", kàti ra chi'in ra. <sup>29</sup> Tajan ma ra kùu meru ra chūnandi chiti ra nuu ra, ta te'en nāka'an nda'vi ra nuu ra ña jänini ra ra: "Na kuatun yu'u ita'vi tiá, ta tia'vi ndi'j ma ña tavj nuun", kàti ma ra musu chi'in ma inga ra. <sup>30</sup> Va ma ra kùu musu ikan, tòve ni kùuni ra, vati tī'i ra ra vekaa nda kati ka'nda ra ma kuenda nuu ra. <sup>31</sup> Ta ora nde'e inga ma ndra musu ña takan jā'a ra chi'in ra, ta nduva'a nda'vi kùuni ndra. Tajan chā'an ndio ndra chākatitu'un ndra nuu ma ra kùu chito'o ra, ndisaa ma ña nde'e ndra ña jā'a ra. <sup>32</sup> Tajan ma chito'o ra, ra kùu rey tāchi ra ña na kuki'in ndra ra, ta ora chāa ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra: "jYo'o musu kini! Yu'u jāka'nunj ndisaa ma kuenda ña tàviun nui, vati jäniniun yu'u. <sup>33</sup> Yo'o, indukuni kua ikan iyo yi ña kunda'viniun ma ra merun, takua jā'i ña kùnda'vinj ñun niku." <sup>34</sup> Ta takan kùu yi ña ma ra kùu chito'o ra nduva'a kuui kāyuni ra, ña tāchi ra ña na jande'e na tundo'o ma ra kùu musu ikan, nda kati tia'vi ndi'i ra ma ña tàvi ra nuu ra, indukuni takua jā'a ra chi'in ma inga ra.

<sup>35</sup> Ta takan kùu yi, ña juuni kua ikan ni ja'a ma Racha'nu Tatái chi'in ndo, tu tòve jaka'nuni ta'ii'in ndo chi'in ndisaa anima ndo kuati ña jā'a ma ndian ta'an ndo —kàti Jesuu.

## 19

### *Jàna'a Jesuu ña na vā'a' ndàkoo yo ñasi'o*

(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora chīnu kā'an Jesuu te'en, tajan kēe ra ma ñu'u' Galilea, ta kuà'an ra iti' ñu'u' Judea ña kändii inga chiyo ma yuta Jordán. <sup>2</sup> Ta nduva'a kua'a' ñivi tändikun chata ra, ta ikan jānda'a ra ma ndian ku'vi.

<sup>3</sup> Tajan iin ma ndra fariseu chājayatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta tava kùuni ndra ki'in ndra ku'va ra, nde'o naja kua kā'an ra, yakan va te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A kùu ndakoo ma ra'ii ñasi'i ra vaji cha'a' iin ña ta'ani? —kàti ndra.

<sup>4</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿A takā'an jākua'a' ndo ma tutu Ndioo nuu kà'an yi ña ma ra jātuvi ndo ma nuu kīcha'a ñuñivi, "Jā'a ra iin ra'ii, ta iin ña'a"? <sup>5</sup> Ta juuni kà'an yi te'en ndia: "Cha'a' yakan kùu yi ña ma ra'ii, ni ndakoo ra ma tatá ra, chi'in ma'á ra, ta ndo'in ra chi'in ñasi'i ra, ta ninduvi yi ni kuu vi tava kùu vi iin ñivini." <sup>6</sup> Ta takan kùu yi ña yūva uvi ñivi kùu vi, vati iin ñivinia kùu vi. Yakan va ma ra'ii, na kùu ndakoo ra chi'in ma ña cha jāndo'iin Ndioo chi'in ra —kàti Jesuu.

<sup>7</sup> Tajan te'en chikatu'un tuku ndra nuu ra:

—Tu takan kùu yi, ¿ta naja Moisés chā'a ra ña kùu ndakoo ma ra'ii ñasi'i ra tuva jandova'a ra iin tutu, nuu kà'an yi ña ndakoo ra ña, ta ndakoo ra ña? —kàti ndra.

<sup>8</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Moisés chā'a ra ña kùu ndakoo ndo ñasi'i ndo, ti ya'a ndava xini ndo, yakan va jā'a ra takan. Va na yöve takan kùu yi niku. <sup>9</sup> Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña tu nda ndyo'o ndakoo ndo ñasi'i ndo, ta yöve cha'a ña k'i'vian chi'in inga ra'ii kùu yi, ta ndyo'o tànda'a ndo chi'in inga ña'a, iin kuati kùu yi kuenda Ndioo. Tatu k'i'vi ndo chi'in inga ña'a, ña ndākoo ii, iin kuati kùu yi ndia —kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>10</sup> Tajan ma ndra jākua'a chi'in Jesuu te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Tu takan kùu yi kuenda ma ndra'ii, chi'in ñasi'i ndra, va'a ga ña na kōo ñasi'i ndra, tuva takan —kàti ndra.

<sup>11</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na yöve tandi'i ndra'ii kùu kutunini ndra ma tu'un i'ya, vati ma ndra kùu kutunini yi, kùu uvanuu ma ndra chā'a Ndioo chinituni ña, kutunini ndra yi, ndrakani. <sup>12</sup> Iyo uvi uni nakuyi jā'a ña na kùu tanda'a ma ndra'ii: iyo ndra'ii ña kaku kukue'e ndra, cha'a' yakan kùu yi ña na kùu koo ñasi'i ndra. Ta iyo ndra ña na kùu tànda'a ndra, cha'a' ña cha kùu ndra tatan kuenda ña töve tànda'a ndra. Ta iyo inga ndra ña na kùuni ndra tànda'a ndra, cha'a' ña jàtiñu ndra kuenda Ndioo, ta kùuni ndra chaa ndra nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. Tu iyo nda ndian va'ani kutunini ma ña kà'in, na jachi'in na yi —kàti Jesuu.

### *Jesuu jà'ii ra ndiakwati*

*(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)*

<sup>13</sup> Takan kùu tajan kīcha'a ndio na chāndaka na iin ndiakwati nuu Jesuu kuenda ña na janani nda'a ra na, ta kā'an ra chi'in Ndioo cha'a' na. Va ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, kīcha'a ndra chāsi ndra nuu ma ñivi, ña na tüva cha'a ndra ku'un na chi'in ma ndiakwati nuu ra. <sup>14</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ku'va ndo na kichi ma ndiakwati nui, ta ña kāsī ndo ma iti' vāchi na, vati ma ñivi iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, indukuni kùu na takua kùu ma ndiakwati —kàti Jesuu.

<sup>15</sup> Tajan jōndii ndio ra nda'a' ra xini ma ndiakwati, ta ora chīnu, ta kēe ra kuà'an ra.

### *In ra tivaa kuika, kà'an ra chi'in Jesuu*

*(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)*

<sup>16</sup> Takan kùu tajan iin rayoko chānde'e ra Jesuu, ta te'en chīkatu'un ra nuu ra:

—Matru va'a, ¿nda ña kùu ma ña va'a iyo yi ña ja'i, ta kuu ni'j nuu koi endeeni chi'in Ndioo? —kàti ra.

<sup>17</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¿Ta naja kà'un yu'u ra va'a? Ta ma ra va'a, ti uvanuu ra kùu ra ña iyo ra, ta rakan kùu ra Ndioo. Va tu kùuniun ni'un nuu koo nditoun endeeni chi'in Ndioo, na jachinun ma tu'un tāchi Ndioo ña iyo yi ña ja'un, —kàti Jesuu chi'in ra.

<sup>18</sup> Ta ma ra tivaa, te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—¿Nda tu'un kùu yi? —kàti ra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na kā'niun, na k'i'viun chi'in ñivi ña'a yöve ñasi'un, na sü'un, na kā'un tu'un vata chata ni'iin ñivi. <sup>19</sup> Na tiñu'un ma tatáun chi'in ma'un, ta na kuuniun nde'un inga ñivi, tava kùuniun nde'un juuni maun —kàti Jesuu chi'in ra.

<sup>20</sup> Ta ma rayoko te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ndisaa yakan, cha jächinui yi, nda ora kùì ravali, ta nda vitin. ¿Nayi kumaniga já'i? —kàti ra chi'in Jesuu.

<sup>21</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Tu kuuniun kùun ma ra ndaa, na ku'un, ta xiko ndi'un ma ña iyo nuun, ta tindeun ma ndian nda'vi. Takan iyo yi ña ja'un, ta kùu jandolochoun ma ña kuikaun ma iti' andivi ña kùuni yi ka'an yi ña tiñu va'a já'un kuenda Ndioo. Ta ora cha yā'a, tajan na kichiun, ta tändikun chatai —kàti Jesuu.

<sup>22</sup> Tajan ora chīni ma ra tivaa ña kā'an ra, ta nda'vi kùuni ra, ta kēe ra kuà'an ra, vati ra ya'a kuika kùu ra.

<sup>23</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ndee ga tiñu kùu yi kuenda iin ra kuika ña kùu ki'vi ra nuu chà'nda Ndioo tiñu. <sup>24</sup> Ta kà'an ndikoi chi'in ndo ña, chakuu tiá ndetiñu yā'a iin camellu xe'e iin kutiku, kua kuenda iin ra kuika ki'vi ra nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

<sup>25</sup> Takan kùu ta ora chīni ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ña kā'an ra takan, ndavani yū'vi ndra, ta te'en kicha'a ndra nàtu'un ta'an ndra:

—Tu takan kùu yi, ¿nda ndian kùu ma ndian ni kakú?, tuva takan —kàti ndra.

<sup>26</sup> Tajan Jesuu ndē'e ra ndra, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Kuenda ma ñivi ndetiñu já'a na yi, va kuenda Ndioo tóve, ti kùu ja'a ra ndisaa yi.

<sup>27</sup> Tajan Petu' te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—Taku ndyu'u ña ndákoo ndi tándi'i ma ña iyo nuu ndi, ta tändikun ndi chataun. ¿Nayi kùu ma ña ni ni'i ndi? —Takan kàti Petu' nuu Jesuu.

<sup>28</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ndian cha tändikun ndo chatai, ña ora ni chaa ma kivi ña Ndioo ni jandochaa ra ndisaa nakuyi, ma ra Se'e ñivi tächì Ndioo ora ni chaa ra ka'nda ra tiñu ma nuu kunandi ra tayu ka'nu iin nuu ya'a ga tacha. Tajan ndyo'o ndia, ni kunandi ndo uchi uvi tayu ka'nu nuu ta'nda tiñu chi'in ra, ta ikan ni jakutuni ndo kuati ma ndi uchi uvi grupu ma ndian Israel ndia. <sup>29</sup> Ta tandi'i ndyo'o ndian ndákoo ndo ve'e ndo, a ta'an ndo, a ma'á ndo, a tatá ndo, a ñasi'i ndo, a se'e ndo, a ñu'u' ndo, ta ndisaa yakan cha'i já'a ndo yi. Yakan va ni ni'i ndo iin cientu cha'a tiá ga ma ndatiñu ndákoo ndo. Ta juuni ni ni'i ndo nuu ni koo ndito ndo endeeni ndia. <sup>30</sup> Va kua'a' ma ndian yosonuu vitin, ni kuu na ma ndian nuu ndi'inia. Ta kua'a' ma ndian nuu ndi'inia, ni kakunuu na iti' nuu —kàti Jesuu chi'in ndra.

## 20

### *Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ndra jàtiñu*

<sup>1</sup>—Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, kùu yi tava kùu iin ra iyo ñu'u' ka'nu, ña kēe ra kuà'an ra na'a va'a kuà'anduku ra ma ndra jàtiñu chi'in ra ña ka'nda ndra uva. <sup>2</sup> Ta kīndoo ra chi'in ndra ña ni tia'vi ra ndra kua kiya'vi ma ñivi iin kivi. Tajan tächì ndio ra ndra ña na kujatiñu ndra ma nuu iyo ñu'u' nuu kàa vu. <sup>3</sup> Ta ora yā'a, tajan kēe ndiko ma ra chito'o ndra ka'ín na'ani ma veto'o, ta ikan ndē'e ra ña ka'iin inga ma ndra tóve tiñu já'a. <sup>4</sup> Ta te'en nàka'an ra chi'in ndra: “Ndyo'o juuni na ku'un ndo kujatiñu ndo chi'in ma nuu kàa ndatiñu, ta tia'vi ma ya'vi ndo kuenda iin kivi.” Ta ndrakan kēe ndra kuà'an ndra. <sup>5</sup> Takan kùu ta ma ra kùu chito'o ma ñu'u' ikan, kēe ndiko ra kuà'an ra ma veto'o ma kachuvi ndaa. Ta já'a ndiko ra

yi ma kaa uni chani'ini ndia. <sup>6</sup> Ta ora cha kũu yi kaa u'un chani'ini, kēe tuku ra kuānanduku ra musu ma veto'o, ta nāta'an ra inga tuku ma ndra töve tiñu jà'a, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra: “¿Ta naja nduvi ka'in ndo i'ya, ta töve jàtiñu ndo?”, kàti ra chi'in ndra. <sup>7</sup> Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra: “Ka'in ndi i'ya, vati nĩ'iin na takā'an kichi ka'an chi'in ndi ña jatiñu ndi”, kàti ndra. Tajan ma ra chito'o ikan, te'en nāka'an ra chi'in ndra: “Na ku'un du ndyo'o kujatiñu ndo chi'in ma nuu kaa ndatiñui ndia, ta tia'vi ma ya'vi ndo kuenda iin kivi”, kàti ra chi'in ndra. <sup>8</sup> Ta ora cha kuna'a, tajan ma ra kũu chito'o, te'en nāka'an ra chi'in ma ra kũxini nuu musu: “Na kanaun ma ndra jàtiñu, ta tia'viun ndra, va ji'na, na kicha'un tia'viun ma ndra kĩ'vi nuu ndi'inia, ta nuu ndi'inia tia'viun ma ndra kĩ'vi jatiñu ma nunuu”, kàti ra chi'in ma ra kuxini nuu musu. <sup>9</sup> Tajan chāa ndio ma ndra kākĩ'vi jàtiñu kaa u'un chani'ininia, ta ta'ii'iin ndra kāni'i ndra ma ya'vi ndra kuenda iin kivi. <sup>10</sup> Ta ora yā'a, tajan chāa ma ndra na'a kākĩ'vi jàtiñu, ta ndrakan chānini ndra ña ni nĩ'i ndra ma ya'vi ndra tiaga kua iin kivi kũuni ndra niku, va töve, ti indukuni kāni'i ta'ii'iin ndra ma ya'vi ndra kuenda iin kivi, kua ma inga ndra. <sup>11</sup> Tajan ma ora nāka'an ndra yi, ta kīcha'a ndra kāyuni ndra chi'in ma ra kũu chito'o, <sup>12</sup> Ta te'en nāka'an ndra chi'in ra: “Ma ndra kākĩ'vi nuu ndi'inia, ña jàtiñu iin orania, indukuni tia'viun ndra kua maa ndi, vaji maa ndi kũu ma ndra ndē'e ga tundo'o ña jàtiñu ndi nduvi nii ma nuu ndi'i”, kàti ndra chi'in ra. <sup>13</sup> Va ma chito'o ma ndatiñu, te'en nāka'an ra chi'in iin ra: “Yo'o xaa, yöve nĩ'iin kuati kũu ma ña jà'i chi'un. ¿A töve nĩ kindoo va'a yo ña ni tia'vi ñun ma ya'vi kuenda iin kivi?, kũuniun”, kàti ra chi'in ra. <sup>14</sup> “Ju'un ma ya'viun, ta kuà'an. Yu'u kũunj tia'vi ma ra kĩ'vi jàtiñu nuu ndi'inia, indukuni kua maun. <sup>15</sup> ¿A kũu jà'i nda ña kũuni mai chi'in ma xu'in?, kũuni ndo. ¿A tixin ndo nde'e ndo yu'u cha'a' ña ra va'ani kũu?” <sup>16</sup> Ta takan kũu yi ña ma ndian kũu nuu ndi'inia, ni kuu na ma ndian nunuu, ta ma ndian kũu ma ndian nunuu vitin, ni kuu na ma ndian nuu ndi'inia. Vati kua'a' na kānai, va tiani na kachin —kàti Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra.

*Cha'a' uni kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra*  
(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

<sup>17</sup> Ta ora kuà'an Jesuu ma iti' ñuu Jerusalén, ta kāna siin ra ma ndi uchi uvi ndra jākua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

<sup>18</sup> —Vitin va ndē'e ndo ña cha kuà'an yo iti' ñuu Jerusalén nuu ni tiin na ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ta ni ku'va na ra nda'a' ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in nuu ma ndra kũu matru jākua'a tutu ley Ndioo, ikan na jakutini ndra kuati ra ta ka'ni ndra ra. <sup>19</sup> Ta ikan jan ni ku'va ndra ra nda'a' ma ndian yüvi judíu, kuenda ña na jati'ini na chi'in ra, ta kàni na ra, ta tàkaa na ra nuu kruu, va tichi uni kivi ni nataku ndiko ra.

*Nuu chikan ma ña kuu ma'á Jandiau, ta Xuva, ñamani nuu Jesuu*  
(Mr. 10:35-45)

<sup>20</sup> Ma ma'á Jandiau chi'in Xuva ndra kũu se'e Zebedeu, chājayatin vi vi nuu Jesuu, ta chūnandi chitian nuu ra, ña chikan ña iin ñamani nuu ra.

<sup>21</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:

—¿Niyi kũuniun? —kàti ra chi'an.

Va ma ña'a ikan, te'en nāka'an ña chi'in ra:

—Na tachiun ma nuu chà'ndaun tiñu ña ora chāun ndakan, iin ma ra se'i kunandi chiyo kua'un, ta inga ra kunandi chiyo satiun —kàti ña.

<sup>22</sup> Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:



—Töve chito ndo niyi kùu ma ña chikan ndo. ¿A kùu ja'a ndo ko'o ndo ma ña uva ni ko'i, ta kùnduta ndo indukuni ma takua ni kundutai ña kà'an ndo takan? —kàti Jesuu.

Ta ndrakan te'en nàka'an ndra:

—Kùu yi —kàti ndra.

<sup>23</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha ña ndyo'o kùu ja'a ndo ko'o ndo ma ña uva ni ko'i, ta juuni kùu ja'a ndo kùnduta ndo ma takua ni kundutai ndia, va taku cha'a' ña chikan ndo kunandi ndo ma chiyo kua'i, ta chiyo satin, ma Tatái kùu ma ra chito nda yo ni ku'va ra ma chiyo ikan nuu, ta yöve yu'u —kàti Jesuu.

<sup>24</sup> Ta ora chini ma inga uchi ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ma ña kà'an ndra, ta kùxaan ndra chi'in ninduvi ndrakan. <sup>25</sup> Va Jesuu kàna ra ndra, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o cha chito va'a ndo, ña ma ndra kuxini ña chà'nda tiñu nuu ma ñivi iyo ma nuñu'u' ñuñivi töve jà'a ndra va'a chi'in na, ti ya'a kanduu kini chà'nda ndra tiñu. <sup>26</sup> Va tañu ndyo'o ndian chinuni, na töve iyo yi ña ja'a ndo takan, vati tu iyo nda ndyo'o ña kùuni ndo jaka'nu ndo ndo, ji'na iyo yi ja'a ndo tiñu nuu ma inga na. <sup>27</sup> Ta nda ndyo'o nikuuni, tu kùuni ndo kuu ndo ma ndian nunuu, iyo yi ña ja'a ndo tiñu nuu ma inga na, <sup>28</sup> takua jà'a ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ña tüvi nī kichi ra kuenda ña jà'a na tiñu nuu ra, vati kichi ra va kuenda ña jà'a ra tiñu nuu ñivi, ta kuvi ra kuenda ña kùu ra takua kùu iin ya'vi kuenda ña na kakú kua'a' ñivi —kàti Jesuu.

### *Nuu jànda'a Jesuu uvi ta'an ndra kuaá*

*(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)*

<sup>29</sup> Takan kùu ta ora kée Jesuu ma ñuu Jericó, nduva'a kua'a' ñivi tándikun kuà'an chata ra. <sup>30</sup> Ta ma yu'u iti' kuà'an ra, ikan nandi uvi ta'an ndra kuaá. Ta ora chini ndra ña yà'a Jesuu ikan, ta te'en kànachaa ndra:

—¿Yo'o Racha'nu, ra kùu ñivi David, na kunda'viniun ndyu'u! —kàti ma ndra kuaá chi'in ra.

<sup>31</sup> Tajan ma ñivi nàka'an na chi'in ma ndra kuaá ña na taxiin koyu'u ndra, va ndrakan tiá ga kicha'a ndra kànachaa ndra te'en:

—¿Yo'o Racha'nu, ra kùu ñivi David, na kunda'viniun ndyu'u! —kàti ndra.

<sup>32</sup> Tajan chūndaa ndio Jesuu, ta kàna ra ma ndra kuaá, ta te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Niyi kùuni ndo ña ja'i chi'in ndo? —kàti Jesuu.

<sup>33</sup> Ta ndra kuaá ikan te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, kùuni ndi ña na jandondichiun nuu ndi —kàti ndra chi'in ra.

<sup>34</sup> Tajan Jesuu kùnda'vini ra ndra, ta jánani ra nda'a' ra chata tinuu ma ndra kuaá, ta ma ora ikani kùu nande'e ndra, ta tándikun ndra chata Jesuu.

## 21

### *Jesuu kivi ra ñuu Jerusalén*

*(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)*

<sup>1</sup> Ora cha kuàkuyatin Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra ma ñuu Jerusalén, ji'na chaa ndra iin ñuu ña nani Betfagé, ña kandii yatini nuu

ndaa ma yuku Olivu. Tajan Jesuu tãchi ra uvi ta'an ma ndra jãkua'a chi'in ra, <sup>2</sup> ta te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—Kuà'an ndo ma kuariya ña kãndii ikani. Ta ikan nàta'an ndo iin burra ña ndikun ri ndaa ri ikan chi'in iin burru vali se'e ri. Na ndachi ndo ri, ta kundaka ndo ninduvi ndri kichi ndo nui. <sup>3</sup> Ta tu iyo iin ndian chikatu'un, ña naja ndãchi ndo ri, ta kati ndo chi'in na ña nunua vãchi ndaka ndiko ndi ri, ti chiniñu'u ma racha'nu chito'o ndi ri, kati ndo chi'in na —kãti Jesuu chi'in ndra.

<sup>4</sup> Takã kũu yi, ikan na chinu ma tu'un kã'an ma ra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ora tãa ra te'en nuu tutu ra:

<sup>5</sup> Na kukatitu'un ndo te'en nuu ndisaa ma ñivi iyo ma ñuu Siõn:

“Na nde'e ndo ña nduva'a nda'vi vãchi ma ra kũu Rey ndo yoso ra iin burru yoko chi'in ma'á ri, se'e ma kiti chito kuiso karia”, kãti yi.

<sup>6</sup> Tajan kãe ndio ma ndra jãkua'a chi'in Jesuu kãcha'an ndra, ta jã'a ndra yi ma tava kã'an ra chi'in ndra. <sup>7</sup> Takã kũu tajãã ndãka ndio ndra ma burru, chi'in ma kiti vali se'e ri chãa ndra nuu ra, ta tisukun ndra ma ja'ma isukun ndra chata ninduvi ndri, tajãã chãkoso ndio Jesuu ri. <sup>8</sup> Ta ikan kũti'vi nduva'a kuui kua'a' ñivi. Ta ndiakã kãcha'a ndio na chãkin na ja'ma isukun na ma tichi iti' nuu kuà'an Jesuu. Ta iyo ingã ndian chã'nu soko yutun, ta chãkin na yi ma tichi iti' ndia. <sup>9</sup> Ta ma ñivi yosonuu, chi'in ma ñivi kãkichi iti' chata, te'en kãnachaa ni'i na:

—¡Ya'a ga ka'nu kũu ma ra vãchi tata ma rey David! ¡Ya'a ga íi kũu ma ra vãchi chi'in sivi ma Racha'nu! ¡Ta nduva'a na jaka'nu yo Racha'nu Ndioo nuu iyo ra andivi! —kãti na.

<sup>10</sup> Takã kũu tajãã ora kã'vi ndio Jesuu ma ñuu Jerusalén, tajãã ndisaa ndio ma ndian iyo ikan nduva'a nãndiki na jã'a Jesuu ora kã'vi ra ikan. Ta te'en kãcha'a ndio na chikatu'un ta'an na:

—¿Nda ra kũu ra'ya? —kãti na.

<sup>11</sup> Ta ma ñivi kãcha'an chi'in Jesuu te'en nãka'an na chi'in na:

—Ra'ya kũu Jesuu, ra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra kichi ñuu Nazaret, ña kãndii iti' ñu'u' Galilea —kãti na.

*Jesuu tãva ra ndian xiko tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén  
(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)*

<sup>12</sup> Takã kũu tajãã kã'vi ndio Jesuu ma tichi veñu'u ka'nu ma Ndioo, ta tãvani'i ndi'i ra ma ndian ka'in xiko, ta jata ma tichi veñu'u. Kãnindee ra ma mesa nuu ka'in ma ndian sãma xu'un' nuu ma ñivi, ta tayu nuu ka'in ma ndian xiko livi ndia. <sup>13</sup> Tajãã te'en nãka'an ndio ra chi'in na:

—Nuu ma tutu Ndioo ña tãa ma Moisés te'en kã'an yi: “Ma ve'i kũu yi iin ve'e nuu kã'an ma ñivi chi'in.” Va ndyoo'en, jãndakuu ndo yi iin ve'e kuenda ma ndian su'u —kãti Jesuu chi'in na.

<sup>14</sup> Tajãã chãjayatin ndio ma ndian kuaá ma nuu ndaa Jesuu ma tichi veñu'u ka'nu, chi'in ndian koxo, ta jãnda'a ra na. <sup>15</sup> Va ora nde'e ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in ma ndra matru jãkua'a tutu Ndioo ma ndatu ña jã'a Jesuu, ta naja kua chini ndra ña endee nanivaa kũu ma ndiakuaati ma tichi veñu'u, ña te'en kãnachaa na: “Ya'a ga ka'nu kũu ma ra kichi tata ma rey David”, kãti na, ta nduva'a kũxaan ndra. <sup>16</sup> Tajãã te'en nãka'an ndra chi'in Jesuu:

—¿A chiniun ña kãka'an ma ñivi ikan? —kãti ndra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Juu, chini ma ña kà'an na, va ɛa takà'an jakua'a ndo nuu ma tutu Ndioo ña taa Moisés nuu kà'an yi te'en?:

Chi'in yaa ña chita ma ndiakwati,  
chi'in ma ndian juuni chàxin,  
chi'in yakan jàna'a ma Ndioo nuu ndo,  
ña takan iyo yi ña jaka'nu ndo ra ndia  
kàti Jesuu.

<sup>17</sup> Tajan ndākoo ra ma ñivi ikan, ta kēe ra kuà'an ra inga ñuu ña nani Betania, nuu káva ra iin chanikuaa.

*Jesuu kà'an xaan ra nuu yutun higu ña töve jàtiñu*

(Mr. 11:12-14, 20-26)

<sup>18</sup> Ta ora chikoni'i ndiko Jesuu ma ñuu ka'nu, ma ora na'ani, ta chàñu ndio ma soko ra. <sup>19</sup> Ta ikan ndē'e ra ña ndaa iin yutun higu yatini ma yu'u iti', ta chājayatin ra ra nuu ndaa run, va tükuii nuva koo ma nuu run, ti mamaa nda'ani run iyo. Tajan kà'an xaan ndio ra run:

—iNda vitin, ta iti' nuu, na tüva ni ku'vaun ma chiti! —kàti Jesuu chi'in run.

Ta juuni ma ora ikani nātii run, ta chí'í run. <sup>20</sup> Ta ora ndē'e ma ndra jākua'a chi'in ra ma ña kūu, ta ndava kuà'an anima ndra, ta te'en chikatu'un ndio ndra nuu Jesuu:

—ɛNiyi tā'an ma yutun higu ña yā'a ga numi nātii run? —kàti ndra.

<sup>21</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ña tu chinu va'ani ndo ma tu'un Ndioo, ta töve ndo'uvini ndo, na yöve uvaa ma ña jà'i chi'in ma yutun higu i'yani kuu ja'a ndo, vati juuni kuu ka'an ndo te'en, chi'in ma yuku i'ya ndia: “iNa kundachiyoun chiña, ta nduvaun nuu ma tañu'u!”, kati ndo, ta takan ni kuu yi. <sup>22</sup> Ta ndisaa ma ña chikan ndo ora kà'an ndo chi'in ma Racha'nu, tu ndicha ña chànini ndo ña ni kuu yi, ni ni'i ndo yi —kàti Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra.

*Jesuu kuu ka'nda ra tiñu ndia*

(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

<sup>23</sup> Takan kuu tajan ki'vi ndio Jesuu ma tichi veñu'u ka'nu ña kua jana'a ra, ta ora juuni ndaa ra jàna'a ra nuu ma ñivi, ta chājayatin ndio ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in ndra cha'nu kuenda ma ndian judúu nuu ra, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—ɛYo chā'a tiñu nuñ ña jà'un te'en? ɛYo kuu ma ndian tiyu'u ñun ña na ja'un yi? —kàti ndra chi'in Jesuu.

<sup>24</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra ndia:

—Juuni kuu ni du mai ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo ndia, tu katitu'un ndo ma ña chikatu'in nuu ndo, tajan katitu'in nuu ndo yo chā'a tiñu nui ña jà'i yi. <sup>25</sup> ɛYo kuu ma yo tāchi ma Xuva ña na jakunduta ra?, ɛa Ndioo, a ma ñivi? —kàti Jesuu.

Tajan te'en kicha'a ndio ndra kànita'an yu'u ndra juuni chi'in maa ndra: —Tu kati yo: “Ña Ndioo tāchi ra”, ta rakan ni ka'an ra chi'in yo ña: “ɛNaja töve ni jachi'in ndo ña kà'an ra tuva takan?” <sup>26</sup> Ta na kuu kà'an yo ña: “ñivi tāchi ra”, ni kuxaan ma ñivi chi'in yo, vati ndisaa na chànini na ña iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kuu Xuva —kūuni ndra.

<sup>27</sup> Yakan va te'en nāka'an ndio ndra chi'in Jesuu:

—Töve chîto ndi, yo tâchi ra —kâti ndra.

Tajan Jesuu te'en nâka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ni yu'u, kûu katitu'in nuu ndo yo tiyu'u yu'u ña jà'i ma tiñu i'ya ndia —kâti Jesuu.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' iin ra'ii, chi'in uvi ndra se'e ra*

<sup>28</sup> Takan kûu tajan Jesuu, te'en nâka'an tuku ra nuu ndra:

—¿Naja kua chànini ndo cha'a' ma ña ni ka'in i'ya? Iin ra'ii chíyo uvi ndra se'e ra. Ta rakan, te'en nâka'an ra chi'in iin ra: “Yo'o se'yu, na ku'un kujatiñun nuu kâa ma ndatiñu yo vitin”, kâti ra chi'in ra. <sup>29</sup> Ta ma ra se'e ra, te'en nâka'an ra chi'in ra: “¡Na kûuni!” kâti ra ma ora ikan. Va ora cha yâ'a ndio tajan sâma ma kua chànini ra, ta châ'an ra châjatiñu ra. <sup>30</sup> Ta ikan jan chânde'e ra inga ma ra se'e ra, ta indukuni takua kâ'an ra chi'in ma ra nunuu, kâ'an ra chi'in ra. Ta ra'ya te'en nâka'an ra: “Va'a tatá, ku'in”, kâti ra. Va töve nî cha'an ra. <sup>31</sup> ¿Nda ra kûu ma ra kândicha ma tiñu kâ'an ma tatá ndra?, kûuni ndo —kâti Jesuu chi'in ndra.

Ta ndrakan te'en nâka'an ndra:

—Ma ra nunuu —kâti ndra.

Takan kûu yakan va te'en nâka'an ma Jesuu:

—Ndicha va'a ña kâ'in chi'in ndo, ña ma ndra nâka'an xu'un' kuenda kuvienu ma ñuu ndo, chi'in ma ñivi ña'a tondo, jî'na ga na ni ki'vi nuu chà'nda Ndioo tiñu kua maa ndo. <sup>32</sup> Vati ma Xuva ra jâkunduta kichi jana'a ra nuu ndo naja kuu yi ña koo ndo takua kûuni Ndioo, va ndyo'o töve nî jachi'in ndo ña kâ'an ra. Va taku ma ndian nâka'an xu'un' kuenda kuvienu ma ñuu ndo, chi'in ma ñivi ña'a tondo, ndiakan jâchi'in na ña kâ'an ra. Va ndyo'o, vaji ndê'e ndo ña takan kûu yi ma i'ya, va töve kûuni ndo sama ndo ma kua kini kua iyo ndo, ta chinuni ndo ma ña kâ'an ra.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ndra töve va'a jàtiñu*

*(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)*

<sup>33</sup> Takan kûu ta te'en nâka'an tuku Jesuu inga ku'va nuu ndra:

—Na taso'o va'a ndo ma inga ku'va ña ni ka'in: Tatiempu chíyo iin ra iyo iin ñu'u' ka'nu, ta rakan tâchi ra yoku'u uva nuu yi, ta châsi ra ma nuu kâa yi. Ta juuni jâ'a ra iin nuu naku'ni ra ma uva, ta jâ'a ra iin torri ka'nu kuenda ña na chaa nuu ra nde'e ra ninii ma nuu kâa vu.

“Ta ikan jan jâkilaa ndio ra ma ñu'u nuu iin ma ndra jâtiñu chi'in ra, ta kêe ndio ra kuà'an ra iin tiempu ma nuu chika. <sup>34</sup> Ta ora châa ndio ma tiempu ña cha kâta ndio ma ndatiñu ikan, tajan tâchi ndio ma ra chîto'o ma ñu'u' iin ma ndra jâtiñu kuenda ra ña na ku'va ma ndra jâtiñu nuu ñu'u' ra ma ña iyo yi ña ndaki'in ra. <sup>35</sup> Va ma ndra jâtiñu ikan, tiin ndra ma ndra jâtiñu kuenda ra, ta iin ra va kâni ndra, inga ra châ'ni ndra, ta inga ra va kâni ndra chi'in yuu. <sup>36</sup> Tajan ma ra kûu chîto'o ma ñu'u' ikan, tâchi ndiko ra tiá kua'a' ma ndra jâ'a tiñu nuu ra nuu ndra kua ma cha'a' nunuu, va ma ndra jâtiñu ikan, indukuni takan jâ'a ndra chi'in ndisaa ndra ndia.

<sup>37</sup> “Ta ma nuu ndi'nia, va tâchi ndio ra ma ra se'e maa ra, ti te'en chànini ra: “Cha chîto yo ña ni tiñu'u ndra, ta jâchi'in ndra ña kâ'an ma ra se'o.” Takan kûuni ra. <sup>38</sup> Va ora ndê'e ndio ma ndra jâtiñu nuu ñu'u' ra ña vâchi ndio ma ra se'e maa ndio ra, tajan te'en kicha'a ndra nâtu'un ndra juuni chi'in maa ndra: “Ra'ya kûu ma ra ni kindoo chi'in ma ñu'u' i'ya, na ka'nio ra, ta kindoo yo chi'in ma ñu'u'”, kâti ndra. <sup>39</sup> Tajan tiin ndio ndra ra, ta tâva ndra ra nuu kâa ma yoku'u uva, ta châ'ni ndra ra.

<sup>40</sup> 'Ta vitin ora ni kichaa ndio ma ra kùu chito'o ma ñu'u', ¿nayi ni ja'a ra chi'in ma ndra jàtiñu takan?, kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>41</sup> Ta ndrakan te'en nàka'an ndra chi'in Jesuu:

—Na töve nī kunda'vini chito'o ma yoku'u uva ndra, ti ni ka'ni ra ma ndra kini ikan, ta ni jakilaa ra ma ñu'u' ra nuu inga tuku ma ndra ña kùuni ku'va ndra ma ndatiñu ra nuu ra ora jàtiñu ndra, ma takua iyo yi ña ja'a ndra —kàti ndra.

<sup>42</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—¿A takā'an kuii jakua'a ndo nuu ma tutu Ndioo ña taa Moisés nuu kà'an yi te'en?:

Ma yuu ña jächiyō ma ndra jàva'a ve'e,  
yakan kùu ma yuu ka'nu ga kua ndisaa yi,  
takan jà'a ma Racha'nu,

Yakan va ña'a kùu yi iin ña ya'a vii kuenda yo,  
kàti yi.

<sup>43</sup> 'Cha'a' yakan kùu yi ña kà'in chi'in ndo ña ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ni namaa ra yi nuu ndo, ta ni ku'va ra yi nuu ma ndian jà'a ma tiñu va'a kuenda ra. <sup>44</sup> Ta nda ndian nikuuni ña ni nduva chata ma yuu ka'nu ikan, endee ni kuche'e che'e na, tatu ma yuu ikan kòyo yi chata iin ñivi, endee ma yuyaania ni kuu na ja'a yi —kàti Jesuu.

<sup>45</sup> Takan kùu tajan ora chīni ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in ma ndian fariseu ma ku'va ña kà'an Jesuu, ikan chā'a ndio ndra kuenda ña chata ndra kà'an ra. <sup>46</sup> Tajan kùuni ndra tiin ndra Jesuu, va yū'vi ndra ma ñivi, ti ndiakkan cha chānini na ña Jesuu kùu ra iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

## 22

### *Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' viko tànda'a*

*(Lc. 14:15-24)*

<sup>1</sup> Takan kùu tajan kīcha'a ndiko Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ma ñivi, ta te'en nàka'an ra:

<sup>2</sup> —Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu kùu yi, takua kùu iin viko tànda'a ña jà'a ma ra kùu rey kuenda ma ra se'e ra. <sup>3</sup> Tāchi ra ma ndra jàkuu tiñu nuu ra, ña na kukana ndra ma ndian jainvitaa ra, va ma ndiakkan nī kuuni na ku'un na. <sup>4</sup> Tajan tāchi ndiko ma ra kùu rey ma ndra jàkuu tiñu nuu ra inga cha'a', ta te'en nàka'an ra chi'in ndra: "Na katitu'un ndo nuu ma ndian jainvitaa, ña na kichi na, ti cha iyo va'a ma ña kachi na, vati cha tāchi ña na ka'ni na kua'a' kiti ndu'u janai. Ta na kichi na, ti ndisaa yi cha iyo va'a", kati ndo. <sup>5</sup> Va ma ndian jainvitaa ra töve nī jachi'in na ña kà'an ma ra kùu rey, ti iyo ndian kēe kuānde'e ma nuu kàndii ñu'u' na, ta iyo ndian kēe kuā'an nuu iyo tiñu jà'a na. <sup>6</sup> Ta inga na, va tiin na ma ndra jà'a tiñu nuu ma rey, ta nduva'a kāni na ndra, ña ndava ni kuvi ndra jà'a na niku. <sup>7</sup> Tajan nduva'a kāyuni ma ra kùu rey, ta tāchi ndio ra ma ndra jandaru ra, ña na kuka'ni ndra ma ndian kini chà'ni ndii ikan, ta ka'mi ndra ndisaa ma ve'e ña iyo ma ñuu ndra ndia. <sup>8</sup> Tajan te'en nàka'an ndio ma rey chi'in ma ndra jàkuu tiñu nuu ra: "Ndisaa nakuyi cha iyo va'a jà'i kuenda ma viko tãnda'a, va ma ndian jainvitaa, na töva ni ku'vai na kichi na i'ya. <sup>9</sup> Na ku'un ndo nuu kùtisi'in ma kai ka'nu, ta na jainvitaa ndo, ma nda ndian nikuuni ña nàta'an ndo, ta kichi na chi'in ndo ma viko tãnda'a i'ya", kàti ra chi'in ndra. <sup>10</sup> Tajan kēe ndio ma ndra jàkuu tiñu nuu ma rey

kàcha'an ndra iti' kai, ta jāti'vi ta'an ndra tandi'i ma ndian nāta'an ndra ikan, chīto a kùu na ndian va'a a ndian tūvi va'a. Takan jā'a ra ña nī'i ra ñivi kuenda ma viko tānda'a, ña endee chītu ndio ma tichi ve'e ra.

<sup>11</sup> Tajan kī'vi ndio ma ra kùu rey ma tichi ve'e, ikan na kuu nde'e ra ma ndian chājati'vi ta'an ndra ma veto'o, ta ikan ndē'e ra iin ra tōve ñu'u ja'ma ña chàku'un na ora chà'an na ma viko tānda'a. <sup>12</sup> Ta te'en nāka'an ra nuu ra: "Yo'o xaa, ¿naja jā'un ña kī'viun ma i'ya, ta tōve ñu'un ma ja'ma ña chàku'un na ora kuà'an na nuu iyo ma viko tānda'a?", kàti ra chí'in ra. Va ma ra'ii ikan taxiin kindoo ra. <sup>13</sup> Tajan ma rey, te'en nāka'an tuku ra chí'in ma ndra jākukava ma nuu mesa: "Na ku'ni ndo cha'a ra chí'in nda'a' ra, ta jaketa ndo ra nuke'e nuu naa, ikan ni kuaku ra, ta ni kari'u ma nu'u ra, jà'a ma tundo'o ni nde'e ra." <sup>14</sup> Vati nduva'a kua'a' na kànai, va tiani na kùu ma ndian kàchìn —kàti Jesuu.

*Chikatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a ma xu'un' nàka'an ma ñuu Roma nuu na*

*(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)*

<sup>15</sup> Takan kùu tajan ma ndra fariseu kēe ndio ndra chājando'iin tu'un ndra, naja kua jà'a ndra ña na ka'an Jesuu iin ña tūvi va'a, ta chí'in yakan kùu nī'i ndra naja kua tisokuati ndra ra. <sup>16</sup> Tajan tāchi ndio ma ndra fariseu ita'vi ma ndra iyo kuenda ndra, chí'in ita'vi ma ndra iyo kuenda Herode. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chí'in Jesuu:

—Matru, cha chīto ndi ña yo'o kùu ma ra kà'an tu'un ndaa, ta juuni jàna'a ndaun naja kua kùuni Ndioo ña koo yo, ta tōve kī'in kuendaun ña kà'an ma ñivi, vati indukuni ndē'un ndisaa ñivi. <sup>17</sup> Na katitu'un nuu ndi: ¿A va'a tia'vi ndi xu'un' nuu ma ra César, ña chà'nda tiñu ma ñuu Roma kùuniun?, ¿a tōve? —kàti ndra chí'in ra.

<sup>18</sup> Va Jesuu chā'a ra kuenda, ña na yūvi ña va'a kùu ma ña chànini ndra kuenda ra, ta te'en nāka'an ndio ra nuu ndra:

—Ndyo'o ndra kini, ta, ¿naja kùuni ndo janda'viña'a ndo yu'u? <sup>19</sup> Na jana'a ndo nui naja kua kàa ma xu'un' ña tia'vi ndo —kàti Jesuu.

Tajan chāki'in ndra iin xu'un' denariu chā'a ndra nuu Jesuu. <sup>20</sup> Ta ora ndē'e ndio Jesuu yi, ta te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Yo nuu kùu ma ña iyo nuu ma xu'un' i'ya, ta ma sivi ña iyo nuu yi? —kàti ra chí'in ndra.

<sup>21</sup> Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chí'in ra:

—Ma ña César, ra chà'nda tiñu ñuu Roma kùu yi —kàti ndra chí'in Jesuu.

Tajan Jesuu te'en nāka'an ra nuu ndra:

—Na ku'va ndo ña kùu ña'a ma racha'nu César nuu ra, ta ña kùu ña'a Racha'nu Ndioo nuu Ndioo —kàti Jesuu chí'in ndra.

<sup>22</sup> Ta ora chíini ndra ña kà'an ra takan, ta ndava kuà'an anima ndra, tajan ndākoo ndra ra, ta kuà'an ndra.

*Nuu chikatu'un ma ndra saduceu, naja kua kùu yi ña nàtaku ma ndian ndii*

*(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)*

<sup>23</sup> Ta juuni ma kivi ikan, iyo ndra saduceu, chānde'e ndra Jesuu. Ta ndrakan kàti ndra, ña tūva nàtaku ma ndian ndií, cha'a' yakan kùu yi ña, te'en chikatu'un ndra nuu Jesuu:

<sup>24</sup> —Matru, Moisés kà'an ra ña, tu iin ra cha tānda'a kùvi ra, ta tōve nī chakoo nī'iin se'e ra, ma ra yani ra, iyo yi ña tānda'a ra chí'in ma ñasi'i ra ña kindoo nda'vi, ta takan kùu koo se'e ma ra chí'í jà'a ma ra yani ra.

<sup>25</sup> Va'ani, tañu ndyu'u chīyo ucha ta'an ndra, ña kùu ndra yani ndra. Ma ra nunuu tānda'a ra, ta chī'í ra. Ta tava töve nī chakoo se'e ra chī'in ma ñasi'i ra, yakan va kindoo ma ña nda'vi ikan kuenda ma yani ra, ra uvi. <sup>26</sup> Ta juuni indukuni takan töve nī chiyo se'e ma ra uvi chī'an, ta chī'í ra ndia. Ta takan ya'a ndi ucha yani ndra ña tānda'a ndra chī'an ta ndisaa ndra chī'í ndia. <sup>27</sup> Ta ma nuu ndi'inia, chī'í ndio ma ña'a ndia. <sup>28</sup> Va'ani, ta ma ora ni natakú ndiko ma ndian cha chī'í, ¿nda ndra ni kuu ma iian, tuva ndi ucha ndra ña kùu ndra yani ndra tānda'a ndra chī'an? —kāti ndra.

<sup>29</sup> Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra chī'in ndra:

—Na yūvi takan kùu yi, takan chānini ndo, ti töve nākoto ndo naja kua kà'an ma tutu Ndioo, ta naja kua kùu ma ndatu Ndioo ndia. <sup>30</sup> Vati ora ni natakú ma ndian cha chī'í, na tūva ni tānda'a na, ta tūva ni ku'va na se'e na kuenda ña tānda'a na ndia, ti ni kùu na tava kùu ma ndian kùu tati va'a ña iyo andivi ña jà'a tiñu nuu Ndioo. <sup>31</sup> Va ndicha kuii ña natakú ndiko ma ndian chī'í, ¿a takā'an jākua'a ndo nuu ma tutu Ndioo, nuu kà'an ra te'en?: <sup>32</sup> “Yu'u kùu Ndioo ta indukuni yu'u kùu ra kùmi Abraham chī'in Isaac chī'in Jacob ndia”, kāti yi. I'ya chà'a yo kuenda ña Ndioo töve kùu ra Ndioo ma ndian ndií, ti kùu ra Ndioo ma ndian ndito.

<sup>33</sup> Ta ora chīni ma ñivi ma tu'un ña kà'an Jesuu, ndava kuà'an anima na chini na ña jàna'a ra.

*Kàtitu'un Jesuu nda tu'un kùu ma ña ka'nu ga*  
(Mr. 12:28-34)

<sup>34</sup> Ta ora chito ma ndra fariseu ña Jesuu jākutaxin ra ma ndra saduceu, tajan kùti'vita'an ndio ndra ma nuu ndaa ra. <sup>35</sup> Ta iin ma ra meru ndra ña kùu matru jākua'a tutu ley Ndioo, te'en chīkatu'un ra nuu Jesuu, ña kùuni ra ki'in ra ku'va ra nde'o naja kua kati ra:

<sup>36</sup> —Matru, ¿nda tu'un iyo nuu ma tutu ley Ndioo ka'nu ga yi kua tandi'i ga ma inga tu'un iyo nuu yi?, kùuniun —kāti ra.

<sup>37</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chī'in ra:

—“Na kuuni ndo nde'e ndo ma Racha'nu Ndioo chito'o ndo chī'in ndisaa anima ndo, chī'in ndisaa ñandee ndo, ta chī'in ndisaa chinituni ndo.”

<sup>38</sup> Tu'un i'ya kùu tu'un ka'nuga, ta ma tu'un nunuu ña iyo nuu ma tutu Ndioo. <sup>39</sup> Ta ma tu'un uvi, cha yatin indukuni kùu yi, ta te'en kà'an yi: “Na kuuni ndo nde'e ndo ma ñivi iyo yatini xiin ve'e ndo tava kùuni ndo nde'e ndo juuni maa ndo.” <sup>40</sup> Ta chī'in uvi tu'un i'ya jàchinu yi tandi'i ma ley Ndioo chī'in ma tu'un kà'an ndra kà'an chī'in tu'un yu'u ra taji'na ndia —kāti Jesuu.

*Kàtitu'un Jesuu ti ñivi ra kùu Rey David*  
(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

<sup>41</sup> Ta ora juuni ka'iin ti'vi ga ma ndra fariseu ma ikan, <sup>42</sup> ta Jesuu te'en chīkatu'un ra nuu ndra:

—¿Naja kua chānini ndo cha'a' ma ra kùu Cristu? ¿Yo tata kùu ra?, kùuni ndo —kāti ra.

Ta ma ndra fariseu te'en nāka'an ndra:

—Tata ma racha'nu David kùu ra —kāti ndra.

<sup>43</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chī'in ndra:

—Tu takan kùu yi, ¿ta naja chātiñu ma Tati Í Ndioo ma David ña na ka'an ra ña Racha'nu ra kùu Cristu, tuva takan? Vati ndicha ña ma David, te'en kà'an ra:

44 Ma Racha'nu Ndioo, te'en kā'an ra chi'in ma Racha'nu chito'i:  
 “Kunandi chiyo kua'i,  
 nda kati kanindoyoi ma ndian xaani nde'e ñun iti' cha'un.”  
 Takan kati Ndioo taji'na ña taa David.

45 Va Jesuu te'en naka'an tutu ra nuu ndra:

—¿Naja kua kuu yi ña, tata David kuu Cristu, tuva juuni ma David kā'an ra ña, Racha'nu chito'o ra kuu ra? —kati Jesuu chi'in ndra.

46 Ni'iin ma ñivi töve ni kuu ka'an na ni'iin ma tu'un yu'u Jesuu. Ta nda ma kivi ikan ni'iin ga ma ñivi tüva ni kuuni na ndakatu'un na tiaga nakuyi nuu ra.

## 23

*Jesuu tisokuati ra ma ndra fariseu, chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo  
 (Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)*

1 Takan kuu tajan Jesuu, te'en naka'an ra nuu ma ñivi, ta nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:

2 —Ma ndra matru ña jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ma ndra fariseu jàna'a ndra naja kua kuumi ma ley Ndioo ña taa Moisés ka'an yi. 3 Va'ani, na jachi'in ndo ma ña kà'an ndra, ta na ja'a ndo ndisaa yi ndia, va koto jà'a ndo takua jà'a ndra, vati ndrakan kà'an ndra iin nakuyi, ta jà'a ndra inga nakuyi. 4 Jà'a ndra ña na kuiso ma ñivi iin ña nduva'a vee, ña na künde'e na kuiso na, ta jà'a ndra ña na kuiso na yi, va juuni maa ndra, ni ita'vi töve kuumi ndra ja'a ndra yi. 5 Ndisaa ma ña jà'a ndra, jà'a ndra yi ikan na nde'e ma ñivi yi. Ta chàta'ani ndra kundikun iin kaja vali, nuu te'e nuu ndra chi'in ma chiyo nda'a' satin ndra, ta tichi yi indii uvi uni ma tu'un Ndioo ña ka'nu ga. Ta juuni chàta'ani ndra kù'un ndra ja'ma ki'in nuu ka'iin kua'a' tilachi xiin yi ndia. 6 Ta chàta'ani ndra kuiin ndra ma tayu ka'nu ga ma nuu chiyo viko, ta ma tichi veñu'u kuati ma ndian judú ndia. 7 Ta juuni kuumi ndra ña na iñu'u kaña'a ma ñivi chi'in ndra ndanikuni nuu keta ndra nuu na ma kai. Ta na ka'an na ndra, “matru.”

8 'Va ndyo'o, töve iyo yi ña ku'va ndo ma ñivi ña na ka'an na, matru chi'in ndo, vati ndisaa ndo kuu ndo ta'an ndo. Ta ma ra kuu Matru ndo, uvanuuni ra iyo, ta rakan kuu ra, Cristu. 9 Ta töve iyo yi ña ka'an ndo, tatá, ma ni'iin ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi, vati uvanuuni ma ra iyo andivi kuu Tatá yo. 10 Ta juuni töve iyo yi ña ku'va ndo ña ma ñivi ka'an na, ña ndyo'o kuu ma ndian kuxini, vati uvanuuni Cristu kuu ma ra kuxini. 11 Ma ra jàkuu tiñu nuu inga ñivi, rakan kuu ma ra ka'nu ga ña iyo ma tañu ndo. 12 Vati ma ndra jàka'nu chi'in maa', ndrakan, Ndioo ni jakukanuu ra ndra, va ma ndra jànda'vi ña'a juuni maa', ndrakan ni jaka'nu ma Ndioo ndra.

13 'jNda'vi ta'an ndyo'o, matru ña jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chànini ndo! Vati chàsi ndo nuu ki'vi inga ñivi ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, ikan na kuu ki'vi na. Ni maa ndo töve kuumi ndo ki'vi ndo, ta ni töve chà'a ndo ki'vi ma ndian kuumi ki'vi ndia.

14 'jNda'vi ta'an ndyo'o, matru ña jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chànini ndo! Vati namaa ndo ve'e ma ñivi ña'a kindoo nda'vi, ta nàkuatu ndo nuu ka'iin kua'a' ñivi, ikan na kuumi na ña yüvi ndra su'u kuu ndo. Cha'a' yakan kuu yi ña ni nde'e ndo kua'a' ga tundo'o.

15 'jNda'vi ta'an ndyo'o, matru ña jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chànini ndo! Vati ndyo'o chàkunuu ndo nànduku



ndo ñivi ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi, kuenda ña na ki'vi na ma iti' chàkunuu ndo. Ta ora cha ki'vi ndio na já'a ndo, tajan já'a ndo ña na ndakuu kini ga na kua maa ndo kuenda ña ku'un na andaya'.

16 'iNda'vi ta'an ndyo'o, ndra kùu takua kùu ma ndian kuaá ña jána'a nuu ma ñivi!, ti ndyo'o te'en kà'an ndo: "Tu iyo nda ndyo'o, chà'a ndo tu'un cha'a' ma veñu'u Ndioo ña ni ja'a ndo iin tiñu, töve kùuni yi ka'an yi ña iyo yi ña ja'a ndicha ndo ma ña kà'an ndo. Va tu chà'a ndo tu'un cha'a' ma oro ña ka'iin ma tichi veñu'u, va yakan, iyo yi ña ja'a ndo", kàti ndo chi'in na. 17 'iNdyo'o ndra tüvi chito, ña kùu ndo takua kùu ma ndian kuaá! ¿Nda ña kùu ma ña ka'nu ga kùuni ndo: a ma oro, a ma veñu'u já'a ña na ndakuu í yi?, kùuni ndo. 18 Ta juuni kà'an ndo te'en ndia: "Tu iyo nda ndyo'o, chà'a ndo tu'un nuu ñivi va cha'a' ma chito naá ña iyo kuenda Ndioo, töve kùuni yi ka'an yi ña iyo yi ña jáchinu ndicha ndo ma ña kà'an ndo. Va tu chà'a ndo tu'un nuu na cha'a' ma ña soko ñivi chata ma nuu naa, ikan kuuni yi ka'an yi, va iyo yi ña jáchinu ndo yi", kàti ndo chi'in na. 19 'iNdyo'o ndra tüvi chito, ña kùu ndo takua kùu ma ndian kuaá! ¿Nda ña kùu ma ña ka'nu ga kùuni ndo: a ña sòkò ma ñivi, a ma chito naá ña já'a ña na ndakuu í yi?, kùuni ndo. 20 Ma ndian chà'a tu'un cha'a' iin nakuyi nuu ma chito naá, yöve uvaa kuenda maani yi chà'a na tu'un, vati juuni kùu yi kuenda ndisaa ma ña ka'iin nuu yi ndia. 21 Ta ma ndian chà'a tu'un cha'a' iin nakuyi kuenda ma veñu'u ka'nu, yöve uvaa kuenda maani yi chà'a na tu'un, vati juuni kùu yi kuenda ma Ndioo ra iyo ikan ndia. 22 Ta ma ndian chà'a tu'un cha'a' iin nakuyi kuenda ma andivi, yöve juuni uvaa kuenda maani yi chà'a na tu'un, vati juuni kùu yi kuenda ma tayu ka'nu nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta kuenda ma Ndioo ra chàtiñu yi ndia.

23 'iNda'vi ta'an ndyo'o, ndra kùu matru ña jákua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chà'nini! Vati ndyo'o kùu ndo ña sòkò ndo uchi porcientu ma ña vixi chà'an kuenda Ndioo, takua kùu ma xiko ani, chi'in ma cominu, va na töve jáchi'in ndo ña kà'an ma tu'un ka'nu ga ña jána'a ma ley Ndioo, ña iyo yi ña ja'a ndo, takua kùu ma ña, iyo yi ña koo ndaa ndo kuenda Ndioo, ta kunda'vini ndo, ta chinuni va'a ndo ma tu'un ra. Ña'a kùu ma ña iyo yi ña ja'a ndo, ta töve jáña ndo ña já'a ndo ma inga tuku ma ña kà'an ma Ley Ndioo ndia. 24 'iNdyo'o ndra kùu takua kùu ndian kuaá ña jána'a nuu ma ñivi, ndyo'o jáchinu ndo ma ña vali ña töve ndakuenda, ta töve já'a ndo ma ña ndicha ña iyo kuenda!

25 'iNda'vi ta'an ndyo'o matru ña jákua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chà'nini! Vati ndyo'o kùu ndo takua kùu ma yachin, chi'in ko'o ña chàtiñu ndo, ti chàta'ani ndo nakata ndo iti' chatani yi, va ma tichi yi, nduva'a iyo ma ña kini já'a ña kasu'u ndo, ta inga tuku ma ña kini já'a ndo. 26 'iNdyo'o ndra fariseu ña kùu takua kùu ndian kuaá: jì'na iyo yi ña nakata ndo iti' tichi ma yachin, chi'in ma ko'o, tajan takan, ni kindoo va'a ndio ndo kuenda Ndioo!

27 'iNda'vi ta'an ndyo'o matru ña jákua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra iyo uvi nuu! Vati kùu ndo tava kùu ma nuu ñaña, ña vii kàa yi ña kà'yu íti' chata yi chi'in ña kuichin, va iti' tichi yi endee chitu yi chi'in maaaa íki ma ndian ndíí, ta chi'in ndisaa inga nuu ma ña kini. 28 Ndyo'o takan kùu ndo, vati ma iti' chata ndo, kàa yi takua kàa ma ndian va'a kuenda ma ñivi, va ma iti' tichi kuñu ndo endee chitu yi chi'in ña kini, ta chi'in ña töve va'a.

<sup>29</sup> 'iNda'vi ta'an ndyo'o matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu! Ndyo'o kùu ndo ña jàva'a ndo nuu ñaña kuenda ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta vii jàva'a ndo nuu ñaña ma ndian kùu ndian va'a ta ndaa. <sup>30</sup> Ta juuni maa ndo kà'an ndo te'en: "Tu ndyu'u chīyo ndi ma ora chīyo ma ndian kùu ñivi ndi niku, töve ni kuta'an ndi chi'in na, ña ka'ni ndi ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku", kàti ndo. <sup>31</sup> Chi'in ña'a jàna'a ndo, ña juuni maa ndo chà'a ndo kuenda, ña ma ñivi ndo kùu ma ndian chà'ni ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. <sup>32</sup> iVa'ani, na jachinu ndo jà'a ndo ma ña kīcha'a ma ndian kùu ñivi ndo jà'a na niku, tuva takan!

<sup>33</sup> 'iNdyo'o tatá ndian xaan, takua xaan ma koo kaa! ¿Chīto naja kua kùu kakú ndo nuu ma tundo'o ña ni nde'e ndo andaya'? <sup>34</sup> Cha'a' ña'a kùu yi ña ni tachī ma ndra ni ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu ndo, chi'in ndra chīto ña kà'an, ta matru ña jàkua'a tutu Ndioo. Va ndyo'o, iyo ndra ni ka'ni ndo, ta ni takaa ndo nuu kruu, ta iyo inga ndra ña ni kani ndo ma tichi ma veñu'u kuati ma ñivi judíu, ta ni kakunuu ndo nànduku ndo ndra, ta ñuu, ta ñuu. <sup>35</sup> Ta takan kùu yi ña, chata ndo ni koyo ma tundo'o, cha'a' ña chà'ni ndo ndisaa ma ndra va'a, nda ma Abel, ra chīyo ndaa nuu Ndioo, ta nda Zacaría, se'e ma ra chūnani Berequías, ra chà'ni ndo ma tichi veñu'u ka'nu, yati nuu ndaa ma chito naá. <sup>36</sup> Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña cha'a' ndisaa ma kuati i'ya, ma tundo'o ni koyo yi chata ma ñivi iyo vitin.

*Nuu chàku Jesuu cha'a' ñivi iyo ñuu Jerusalén*  
(Lc. 13:34-35)

<sup>37</sup> 'iJerusalén, Jerusalén, ndyo'o ña chà'ni ndo ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta juuni chà'ni ndo chi'in yuu, ma ndra tàchi Ndioo ña kuàkatitu'un ma tu'un ra nuu ndo! iNduva'a kua'a' cha'a' kùunj jati'vi ta'in ndo, ta jakuendai ndo, tava jà'a ma tiatan' ora kumi ri ma tiun kuati se'e ri ma tichi ndichin ri, va töve nī kuuni ndo! <sup>38</sup> Na nde'e ndo, ña vitin, cha jàña ndio ma Racha'nu Ndioo ndo ña na ja'a maa ndo nda ña kùuni ndo vitin. <sup>39</sup> Vati yu'u kà'in chi'in ndo, ña na tüva ni nde'e ndo yu'u, nda kati ni keta ma tiempu, ña ni ka'an ndo te'en: "Ma ra ya'a ga íi kùu ma ra vāchi, chi'in sivi ma Racha'nu Ndioo", kàti Jesuu chi'in na.

## 24

*Jesuu kàtitu'un ra, ña ni kekoyo ma veñu'u ka'nu*  
(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora kēe ndio Jesuu ma tichi veñu'u ka'nu, ña cha kuà'an ra, ora ikan chājayatin ma ndra jàkua'a chi'in ra ndra nuu ndaa ma veñu'u ka'nu, ta kīcha'a ndra kà'an ndra ña ya'a ga vii kùva'a ma veñu'u. <sup>2</sup> Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ta, ¿a ndè'e ndo ña ya'a vii kùva'a yi? Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ni chaa iin kivi, ña nī'iin ga ma yuu na tüva ni kindoo yi ma chata ta'an yi, vati kikoyo ndi'i yi —kàti Jesuu chi'in ndra.

*Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi*  
(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

<sup>3</sup> Tajan kēe ndio Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra kuà'an ndra ma iti' iin yuku nàni Olivu. Ta ora nàndi Jesuu ma ikan, tajan chājayatin ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu nandi ra, ta te'en chīkatu'un xe'e ndra nuu ra:

—Kùuni ndi ña na katitu'un nuu ndi, nda ora ni kuu ma ña kã'un. ¿Nda seña kùu ma ña ni nde'e ndi, ora ni kichi ndikoun, ta nda ora ni naa ma ñuñivi ndia? —kãti ndra.

<sup>4</sup> Tajan Jesuu te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ta koto kù'va ndo ña kēña'a nī'in ñivi ndo. <sup>5</sup> Vati ni keta kua'a' ñivi, ña ni jaya'a na na chi'in sivi, ta te'en ni ka'an na: “Yu'u kùu Cristu”, ta takan ni janda'viña'a na kua'a' ñivi. <sup>6</sup> Ta ndyo'o ni kunitu'un ndo, ña iyo kuati ma ñuu i'ya ta inga ñuu. Va na yū'vi ndo, vati takan iyo yi ña kuu yi, va na yöve nuu ni ndi'i ma ñuñivi kuu yi. <sup>7</sup> Vati ni kanita'an iin ñuu, chi'in inga ñuu, ta inga tuku ñuu chi'in inga tuku yi, ta ni koo tama', chi'in kue'e, ta juuni ni kichi ña ni taan kuani'i va'a ndisaa ñuñivi ndia. <sup>8</sup> Tandii'i ma ña ni kuu i'ya, kùu ma nuu já kicha'a ma ñivi nde'e na tundo'o.

<sup>9</sup> 'Ta ikan jan, ni ku'va ndio na ndo nda'a' ma ndian ni jande'e tundo'o ndo, ta ndiakani ni ka'ni na ndo, ta ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi i'ya, ni kuxaani na nde'e na ndo cha'i. <sup>10</sup> Ma tiempu ikan, kua'a' ñivi ni jaña na ña chìnuni na ma tu'un Ndioo, ta ni kuxaani na nde'e na juuni ma ta'an na ña chìnuni, ta ni xikoña'a na na ndia. <sup>11</sup> Ta ni keta kua'a' ma ndra vata, ña ni ka'an ndra, ña kùu ndra, ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta takan ni keña'a ndra kua'a' ñivi. <sup>12</sup> Ta ni koo kua'a' kuati, ta chi'in yakan, kua'a' ñivi ni jaña na ña kùuni na nde'e na ma tiaga na. <sup>13</sup> Va ma ndian ni kundeeni koo va'a na chi'in ma ña chìnuni na nda kati ya'a ma kivi ikan, ni jakakú ma Ndioo na. <sup>14</sup> Ta ma tu'un va'a, ña kà'an cha'a' ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ni katitu'un ndian jakutiñu nuu Ndioo yi ta ni koto tandii'i ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi yi, ta ikan jan ni kichi ndio ma ora ni naa ndio ma ñuñivi.

<sup>15</sup> 'Ma ra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ña nani Daniel, tãa ra ita'vi cha'a' ma ña ja'a ña na ndokini ndo, ta jativi yi ndo. Ora ni nde'e ndo ña yakan ni cha'a yi nda tichi veñu'u nuu ya'a ií —tu iyo nda ndyo'o jakua'a ndo ma tu'un i'ya, na kutunini ndo yi. <sup>16</sup> Tajan nda ndian iyo ma ñu'u' Judea, ma ora ikan, na kunu na ku'un na iti' yuku. <sup>17</sup> Ta ma ndian ka'iin siki ve'e na, na nuu na ña tàva na nī'in nakuyi ma tichi ve'e na. <sup>18</sup> Ta ma ndian ka'iin jatiñu tichi ku'u, koto chikokani na, ña kuki'in na ja'ma na. <sup>19</sup> ¡Nda'vi ta'an ma ñivi ña'a, ña ma kivi ikan ñu'u se'e vi, ta juuni ndian iyo ndiakwati se'e vi ña chàxin! <sup>20</sup> Na ndakan ndo nuu Ndioo, ña koto tã'an ndo ña iyo yi ña kakú ndo ma tiempu vichin ja'a yi, ta ni ma kivi nindeo. <sup>21</sup> Vati ma tiempu ikan kùu yi, ña nduva'a ni nde'e ndo tundo'o, takua takã'an nde'e ndo yi nī'in cha'a' nda ma ora jatuvi Ndioo ma ñuñivi, ta ni tüvi chànini ra jande'e ra tundo'o ndo takan iti' nuu ndia. <sup>22</sup> Ta tu Ndioo töve ni jandokuiti ra ma kivi ikan, nī'in ñivi töve ni kakú niku, va ni jandokuiti ra yi cha'a' ña nduva'a kùuni ra nde'e ra ma ndian kãchin ra.

<sup>23</sup> 'Tajan tu keta iin ndian kà'an te'en chi'in ndo: “Nde'e ndo ti, i'ya ndaa ma ra kùu Cristu”, a kà'an na ña: “Nde'e ndo ti, ikan ndaa ra”, na chìnuni ndo. <sup>24</sup> Vati ni keta ma ndra ni janda'viña'a, ña ni jaya'a ndra ndra ña kùu ndra Cristu, ta ndra kà'an ña kùu ndra, ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, va töve ndicha. Ndrakan ni ja'a ndra kua'a' ndatu, ta seña nuu ndo, kuenda ña janda'viña'a ndra ndo. Ta nda ma ndian kãchin Ndioo ni janda'viña'a ndra na ndia, tuva kùu ja'a ndra takan. <sup>25</sup> Yu'u cha katitu'in yi nuu ndo antea ña kùu yi. <sup>26</sup> Yakan va, tu kà'an na te'en chi'in ndo: “Nde'e ndo ti, ikan ndaa ra tichi ku'u”, na kù'un ndo. Ta tu kà'an na te'en chi'in

ndo: “Nde'e ndo ti, ma tichi ve'e i'ya indii xe'e ra”, koto chinuni ndo ña kà'an na. <sup>27</sup> Vati ma tava jà'a ma ña xi'í, ña ndichin nde'o yi nda iti' kèta nikandii, ta iti' chiso yi, takan ni nde'o ma ra Se'e ñivi ora ni kichi ndiko ra. <sup>28</sup> Ta ma nuu kàndii kuñu ma ndian chi'í, ikan ni nde'o ña kùti'vi ma chii.

*Kàtitu'un Jesuu naja kua ni kichi ndiko ra  
(Mr. 13:24-37; Lc. 17:26-30, 34-36; 21:25-35)*

<sup>29</sup> Ta ora cha yà'a ma tiempu ña ni nde'e ndo tundo'o. Tajan ni nda'va ma nikandii chi'in ma yoo. Ta ma chele ña ka'in andivi, ni kuita ndri, ta ni taan ninii ka'nu ma andivi jà'a ndri. <sup>30</sup> Tajan ni nde'e ndo iin seña ña ni ja'a yu'u ra Se'e ñivi iti' andivi, ta ikan jan, tandi'i ma ndian iyo ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi ni kuaku na jà'a ña yu'vi na ora ni nde'e na ña vachi nuu ma ra Se'e ñivi tañu vikó, chi'in tacha ra chi'in kua'a' ndatu ra. <sup>31</sup> Ta ni tachj ma tati va'a ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuenda ña na tivi na ni' va'a chi'in ma yutun tivi, ikan na kuti'vi ndisaa ma ndian kächin, ña iyo ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi.

<sup>32</sup> Na nde'e ndo naja kua ja'a ma yutun higu: Ora kèta ma soko yuta' ndrun, ta nàka'ndi ma nda'a' ndrun, ikan chà'a ndo kuenda ña cha vachi kuyatin ma tiempu savi. <sup>33</sup> Ta takan kuu yi chi'in ma ña'a ndia, ora ni nde'e ndo yi, tajan ni ku'va ndio ndo kuenda ña cha vachi kuyatin ora ni kichaa yu'u, ra Se'e ñivi tachi Ndioo. <sup>34</sup> Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña tandi'i ña kà'in i'ya, ni kuu yi antea ña kùvi ma ñivi iyo tiempu i'ya. <sup>35</sup> Ma andivi chi'in ma nuñu'u', ni chaa tiempu ña ni naa yi, va ma tu'un kà'in, töve ni naa yi.

<sup>36</sup> Va ma kivi ni naa ñuñivi, ta ma ora ni kuu yi, ni'iin yo töve chito, ni ma ndian kuu tati jàkuu tiñu nuu Ndioo andivi, ta ni yu'u, ra kuu Se'e ra. Uvanuu ma Ndioo Tatá yo kuu ma ra chito yi.

<sup>37</sup> Tava kuu yi ma tiempu chiyo Noé, juuni takan ni kuu yi ma ora ni kichi ndiko yu'u ra Se'e ñivi. <sup>38</sup> Ma tiempu ikan, antea ña kuun ma savi ka'nu, ma ñivi kächachi na, kächi'i na, tãnda'a na, ta juuni chà'a na ñivi ña'a se'e na ña na tanda'a na, nda kati kèta kivi ña k'vi Noé ma tichi varku. <sup>39</sup> Ta takan kuu yi ña jàna'ini na ora koyo ma savi ka'nu chata na, ta nãndaa ma takuii ta tãni na. Takan ni kuu yi, ma ora ni kichi ndiko ma ra Se'e ñivi. <sup>40</sup> Ma kivi ikan, uvi ndra'ii, ña ka'in jàtiñu ndra nuu ñu'u' ndra, iin ra ni ku'un chi'in, ta inga ra ni kindoo. <sup>41</sup> Ta uvi ñivi ña'a, ña ka'in katu, iin ña ni ku'un ña chi'in, ta inga ña ni kindoo.

<sup>42</sup> Yakan va na koo tu'va ndo, vati töve chito ndo nda ora ni kichaa ma Racha'nu. <sup>43</sup> Va kùunj ña na koto ndo iin ña ni kà'in chi'in ndo, tu iin ra xuve'e, chito ra nda ora kuu yi ña ni koyo ma ndra su'u ve'e ra ma chanikuaa, ni kundito ra, ta töve ku'va ra ña k'vi ma ndra su'u ve'e ra, ta kàs'u ndra. <sup>44</sup> Yakan va ndyo'o, juuni takan iyo yi ña koo tu'va ndo, vati ma ra Se'e ñivi, ni kichi ra ma ora töve ndatu ndo ña ni kichi ra.

*Iyo musu ña jàtiñu va'a, ta iyo musu töve  
(Lc. 12:41-48)*

<sup>45</sup> ¿Nda ra kuu ma musu va'a ta yati?, kùuni ndo. Ma ra ndakoo chito'o ra tiñu nuu, ña na jàkachi ra ndisaa ma ndian jàtiñu kuenda chito'o ra, ta chà'a ra yi ma ora iyo yi ña ku'va ra yi. <sup>46</sup> Na sii kuuni ma ra musu, ña ora chàa ma ra kuu chito'o ra ve'e ra, ta nàta'an ra ra, ña jàtiñu va'a ra. <sup>47</sup> Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ra jàtiñu takan, ni ku'va ma ra

kùu chito'o ra tiñu nuu ra, ña na kùu ra ma ra kuxini nuu tandi'i ma ña iyo nuu ra. <sup>48</sup> Va tu ma musu ikan kùu ra iin ra kini ta te'en kàti ra chi'in anima ra: "Ma chito'o yo na töve ni chaa numi ra, ti kùyanganga ra ma nuu kuà'an ra", kùuni ra. <sup>49</sup> Ta rakan kicha'a ndio ra jànde'e ga ra tundo'o ma ndian kùu musu chi'in ma tiñu jà'a na, ta ndò'iin ndio ra, chàchi ra, ta chi'i ra chi'in ma ndra chi'i ndixi. <sup>50</sup> Tajan ma ora ikan, ni chaa ndio chito'o ma ra kùu musu, ma kivi töve ndàtu ra ra, ta iin ora ña töve chito ra ndia. <sup>51</sup> Ta ikan jan, ni jande'e ndio ra tundo'o ka'nu ra, ta ni jaku'un ra ra iti' kuà'an ma ma ndian kini. Ta ikan kùu ma nuu ni kuaku ndio ra, ta ni kari'u ma nu'u ra, jà'a ma tundo'o —kàti Jesuu.

## 25

### *Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' uchi ta'an ñivi ña'a yoko*

<sup>1</sup> 'Tajan ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kùu yi tava kùu ma uchi ta'an ñivi ña'a yoko, ña kī'in vi ma ñu'ú nda'a, ña chàtiñu cete, ta kēe vi chāta'an vi nuu ma ra ni tanda'a. <sup>2</sup> U'un ta'an ñivi ña'a kùu vi ña töve iyo tu'va vi, ta u'un ta'an vi iyo tu'va vi. <sup>3</sup> Ma ñivi ña'a, ña töve iyo tu'va, ndà'a vi ma ñu'ú nda'a' kuà'an vi, va töve ndà'a vi cete kuenda ña jàkutu ndiko vi yi. <sup>4</sup> Va ma ñivi ña'a iyo tu'va, ndà'a vi lometa chitu ma cete, chi'in ma ñu'ú nda'a' vi ndia. <sup>5</sup> Va tava ma ra ni tanda'a kùyanganga ra, yakan va chāñu ndio ñuma'na nuu vi, ta ndisaa vi kākixi. <sup>6</sup> Tajan ora cha kùu yi ora java ñuu chanikuaa, te'en chini vi iin tati ña ni'i va'a kanachaa: "iCha vāchi ma ra ni tanda'a, na kee ndo kichi ta'an ndo nuu ra!", kàti ma tati ikan. <sup>7</sup> Ta ndisaa ndio ma ñivi ña'a ikan ndākoo vi, ta kicha'a vi jàndova'a vi ma ñu'ú nda'a' vi. <sup>8</sup> Tajan ndi u'un ma ñivi ña'a, ña töve iyo tu'va, te'en nāka'an vi chi'in u'un ta'an ma ñivi iyo tu'va: "Na ku'va ndo ita'vi ma cete ndo nuu ndi, ti ma ñu'ú nda'a' ndi cha kicha'a yi ndà'va yi", kàti vi chi'in vi. <sup>9</sup> Va ma ñivi ña'a iyo tu'va, te'en nāka'an vi chi'in vi: "Na kùu, ti na kēta ra', ni kuenda maa ndi, ta ni kuenda maa ndo. Yakan va va'a ga, ña na ku'un maa ndo ma nuu kùya'vi ra', ta jàta ndo ra' kuenda ndo", kàti vi chi'in vi. <sup>10</sup> Va ora juuni yanga kàcha'an ma ndi u'un vi kuàjata vi ma cete, ta chāa ma ra ni tanda'a. Tajan ma ñivi ña'a, ña iyo tu'va, kākivi vi chi'in ra ma tichi ve'e nuu iyo ma viko tanda'a, ta chāsi ndio ra yuve'e. <sup>11</sup> Ta nunuuni, tajan chāa ndio ma inga u'un ñivi ña'a yoko, ta te'en nāka'an vi: "iRacha'nu, Racha'nu, na nunaun yuve'e nuu ndi!", kàti vi. <sup>12</sup> Va ma ra tãnda'a, te'en nāka'an ra chi'in vi: "Ndicha va'a kà'in, ña na töve nàkotoi ndo", kàti ra chi'in vi.

<sup>13</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in na:

—Na koo tu'va ndo, ti töve chito ndo, ni ma kivi, ta ni ora ni kichaa ndiko yu'u ma ra Se'e ñivi.

### *Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' xu'un'*

<sup>14</sup> 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, kùu yi tava kùu iin ma ra'ii ña ora ni kee ra ku'un ra inga ñuu, ta kāna ra ma ndra kùu musu ra, ta chā'a ra ma xu'un' ra nuu ta'ii'in ndra ña na kumi ndra yi.

<sup>15</sup> 'Nuu iin ma ra kùu musu ra, chā'a ra u'un mii pesu ma xu'un', ta nuu ma inga ra chā'a ra uvi mii, ta iin mii nuu ma inga tuku ra. Ta'ii'in ndra, chā'a ra ma xu'un' nuu ndra, naja kua kùndee ndra jàtiñu ndra yi. Tajan kēe ndio ra kuà'an chika ra. <sup>16</sup> Ma musu, ra nī'i u'un mii pesu ma xu'un', jàtiñu ra chi'in ma xu'un' ikan, ta jākanaa yi inga u'un mii pesu. <sup>17</sup> Ta juuni takan jà'a, ma ra nī'i uvi mii pesu ma xu'un', ta jākanaa yi inga uvi

mii. <sup>18</sup> Va ma ra nī'i iin mii, jā'a ra iin yavi ma nuñu'u', ta tīndixe'e ra ma xu'un' chā'a ma ra chā'nda tiñu nuu ra.

<sup>19</sup> 'Takan kūu ta ora yā'a kua'a' tiempu, tajan chikoni'i ndiko ma ra chā'nda tiñu nuu ndra, ta kīcha'a ndio ra jā'a ra kuenda chī'in ndra. <sup>20</sup> Ji'na ma ra nī'i u'un mii pesu ma xu'un' chāa ra nuu ra. Ta ora chā'a ra u'un mii ma xu'un' siki yi nuu ra, ta te'en nāka'an ra chī'in ra: "Yo'o Racha'nu, u'un mii kūu ma ña chā'un nui, ta i'ya iyo inga u'un mii ña jākanai siki yi", kāti ra chī'in ra. <sup>21</sup> Tajan ma ra kuxini, te'en nāka'an ra chī'in ra: "Ya'a ga va'a jā'un yo'o musu va'a, ta ndaa. Tava kūun ma ra jātiñu ndaa chī'in ita'vi ma ña chā'i nuun, vitin ni ku'va ndioi tiñu nuun, ña na jakuendaun nduva'a ga kua'a' yi. Na ki'viun ma nuu iyo, ta sii kuuniun chī'in", kāti ma racha'nu chī'in ra. <sup>22</sup> Ta ora yā'a, tajan chāa ndio inga musu, ra nī'i uvi mii pesu ma xu'un' ma nuu ra, ta rakan te'en nāka'an ra: "Yo'o Racha'nu, uvi mii kūu ma ña chā'un, ta i'ya iyo inga uvi mii ña jākanai siki yi", kāti ra chī'in ra. <sup>23</sup> Ta ma ra kuxini, te'en nāka'an ra chī'in ma musu ikan: "Ya'a ga va'a jā'un yo'o musu va'a, ta ndaa. Tava kūun ma ra jātiñu ndaa chī'in ita'vi ma ña chā'i nuun, vitin ni ku'va ndioi tiñu nuun, ña na jakuendaun nduva'a ga kua'a' yi. Na ki'viun ma nuu iyo, ta sii kuuniun chī'in", kāti ra chī'in ra. <sup>24</sup> Va ora chāa ndio ma musu, ra nī'i iin mii pesu ma xu'un'. Ta rakan te'en nāka'an ra chī'in ma ra kūu chito'o ra: "Yo'o Racha'nu, cha chitoi ña iin ra nduva'a ndava kūun, vati chāta'aniun ndaki'un ma nuu töve nī tachiun, ta nākuisoun ma nuu töve kuii nī jatiñu. <sup>25</sup> Yakan va yū'vi, ta chātixe'i ma xu'un' tichi ñu'u'. Va na nākaniniun, vati i'ya iyo ma xu'un' ña chā'un nui", kāti ra chī'in ra. <sup>26</sup> Tajan ma ra kūu chito'o, te'en nāka'an ra chī'in ma musu ra: "Yo'o musu kini, ta suchan, tu cha chitoun ña yu'u ndaki'in ma nuu töve nī tachi, ta nākuisoi ma nuu töve jāndova'i, <sup>27</sup> ¿ta naja töve nī chati'un ma xu'in tichi vanku, ikan ma ora kichai, ta yu'u ndaki'in ndikoi ma xu'in chī'in siki yi niku, tuva takan?"

<sup>28</sup> "Na namaa ndo ma iin mii ikan nuu ra, ta ku'va ndo yi nuu ma ra nda'a uchi mii. <sup>29</sup> Vati ma ndian iyo yi nuu, ni ku'vai tiá ga yi nuu na, ña ndava ni kukoso yi. Va ma ndian töve yi nuu, nda ma ña ita'vi iyo nuu na, ni namaa yi. <sup>30</sup> Ta ma ra musu kini i'ya, na tava ndo ra nuk'e, nuu naa, vati ikan kūu ma nuu ni kuaku ra, ña ndava ni kari'u ma nu'u ra." —Takan kāti Jesuu chī'in ma ñivi ikan.

### *Nuu ndōndaa kuati ndisaa ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi*

<sup>31</sup> 'Ora ni kichaa yu'u, ra Se'e ñivi, ña ni ka'ndai tiñu, endee ni chikonuu ndisaa ma tati jā'a tiñu nuu Ndioo yu'u, ta ni kunandj ma tayu ka'nu nuu tā'nda tiñu, ta nuu iyo kua'a' ña tachai. <sup>32</sup> Ndisaa kuii ma ñivi iyo ñuu ñuñivi, ni kuti'vi na nuu ra, ta rakan ni tavani'i siin ra na xiin ma inga na, tava jā'a ma ra kūu pato, ña tavani'i siin ra ma mvechala xiin ma tixu'u. <sup>33</sup> Ta ikan jan ma mvechala, ni taan ra ndrī chiyo kua'a' ra, ta ma ma tixu'u chiyo satin ra. <sup>34</sup> Tajan ma ra kūu Rey, te'en ni ka'an ra chī'in ma ndian ka'iin chiyo kua'a' ra: "Na kichi ndyo'o ndian cha jā'ii ma Tatái nui, ikan na ndaki'in ndo ma nuu ta'nda tiñu, ña cha iyo va'a kuenda ndo jā'a ma Ndioo, nda ora jātuvi ra ma ñuñivi. <sup>35</sup> Vati ora chāñu soko yu'u, ta ndyo'o chā'a ndo ña chāchi, ta ora nātii takuii, ta chā'a ndo ra' chī'i, ora chākunui tava chākunuu ma ndian inga ñuu, ta chā'a ndo ve'e nuu kindoi. <sup>36</sup> Ora kūmani ja'ma ku'in, ta ndyo'o chā'a ndo yi, ora kū'vi, ta chānde'e ndo yu'u, ta ora chūndij vekaa, ta kichi nde'e ndo yu'u." <sup>37</sup> Tajan ma ndian kūu

ndian va'a, te'en ni ndakatu'un na nui: "Yo'o Racha'nu, ¿nda ora ndē'e ndi ña chīsokoun, ta chā'a ndi ña chāchun? ¿Nda ora ndē'e ndi ña nātiiun takuui, ta chā'a ndi ra' chī'un?" <sup>38</sup> ¿A nda ora ndē'e ndi ñun ña chākunuun tava chākunu ma ndian inga ñuu, ta chā'a ndi ve'e nuu kindoun? ¿A nda ora kūmani ja'maun, ta chā'a ndi yi nuun ndia? <sup>39</sup> ¿A nda ora ndē'e ndi ñun ña ku'viun, a ña indiun vekaa, ta chānde'e ndi ñun?", ni kati na. <sup>40</sup> Tajan ma ra kùu Rey, te'en ni ka'an ra chī'in na: "Ndicha va'a ña kà'in chī'in ndo, ña ndisaa ma ña jà'a ndo cha'a' ma ndian yani ya'a nda'vi ña ka'iin i'ya, kuenda yu'u jà'a ndo yi", ni kati ra chī'in na.

<sup>41</sup> "Tajan te'en ni ka'an ndio ma ra kùu Rey, chī'in ma ndian ka'iin chiyo satin ra: "Na kundachiyo ndo xiin, ndyo'o ndian kini, ta ku'un ndo indeeni ma andaya', ña cha iyo va'a kuenda ndo, kuenda ma kui'na, ta kuenda ma tati xaan ña jàkuu tiñu nuu ra ndia. <sup>42</sup> Vati ora chāñu sokoi, ta ndyo'o, töve nī cha'a ndo ña kachi, ora nātii takuui niku, ta töve nī cha'a ndo ra' ko'i. <sup>43</sup> Ora chākunuui tava chākunu ma ndian inga ñuu, ta ndyo'o, töve nī cha'a ndo ve'e nuu kindoi. Ora kūmani ja'mai, ta ndyo'o, töve nī cha'a ndo yi, ora kù'vi, ta chūndii vekaa, ta töve nī chande'e ndo yu'u", ni katī chī'in na. <sup>44</sup> Tajan ndiakan, te'en ni ka'an ndio na: "Yo'o Racha'nu, ¿nda ora ndē'e ndi ñun, ña chīsokoun, a ña nātiiun takuui, a ña chākunuun tava chākunu ra inga ñuu, a ña kūmani ja'maun, a kù'viun, a ña indiun vekaa, ta töve nī tindee ndi ñun?", ni kati na. <sup>45</sup> Tajan ma ra kùu Rey, te'en ni ka'an ra chī'in na: "Ndicha va'a ña kà'in chī'in ndo, ña ndisaa ma ña töve nī kuuni ndo ja'a ndo, cha'a' ma ndian yani nda'vi ña ka'iin i'ya, kùuni yi ka'an yi, ña ni kuenda yu'u nī jà'a ndo yi ndia", ni kati ma ra kùu Rey chī'in na. <sup>46</sup> Ta ikan jan ndiakan ni ku'un ndio na ma nuu ni nde'e na tundo'o ndisaa tiempu, ta ma ndian va'a, ni ku'un na, nuu ni koo na indeeni chī'in Ndioo —kàti Jesuu.

## 26

### *Nuu jàndo'iin tu'un ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu*

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora chīnu ka'an Jesuu ndisaa ma tu'un i'ya, tajan te'en nàka'an ndio ra chī'in ma ndra chākunu chī'in ra:

<sup>2</sup> —Ndyo'o, cha chito ndo ña tichi uvi kivi, kùu ma viko Pakua, ta yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ni ku'va na yu'u nda'a' ñivi, ña na takaa na yu'u nuu kruu —kàti Jesuu.

<sup>3</sup> Ma tiempu ikan, ma ndra kùxini nuu sutu, chī'in ma ndra matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, ta chī'in ma ndra cha'nu ña kuxini nuu ma ndian judii, kùti'vi ndra nuke'e ve'e Caifás, ra kùxini nuu sutu. <sup>4</sup> Ikan kùu ma nuu nātu'un ta'an ndra naja kua iyo yi ña janda'viña'a ndra Jesuu, ta tiin ndra ra, ta ka'ni ndra ra. <sup>5</sup> Va te'en kīcha'a ndra kà'an ndra:

—Na kùu ka'nio ra ma tichi viko, koto ya'a nandiki ma ñivi jà'a yo, —kàti ndra.

### *Iin ña'a jàkutian takuui xikó xini Jesuu*

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

<sup>6</sup> Jesuu iyo ra ñuu Betania, ve'e ra nàni Simón, ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu niku. <sup>7</sup> Tajan chājayatin iin ña'a nda'a iin viru ma takuui xikó, ña ya'a vii chà'an, ta ya'a ya'vi ndaa nuu ma Jesuu, ta jàkuti ña ma xini ra nuu nàndi ra mesa. <sup>8</sup> Ora ndē'e ma ndra chākunu chī'in ra ña kùu, ta te'en kīcha'a ndra kà'an ta'an ndra ña kùxan ndra:

—¿Ta naja jätivi ña ma takuui xikó ikan? <sup>9</sup> Kùu xiko ya'vi ña ra', ta ni'i ña kua'a' xu'un', kuenda ña tindean ma ndian nda'vi niku —kàti ndra.

<sup>10</sup> Va Jesuu chíni ra ña kà'an ndra, ta te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—¿Ta naja kà'ando chata ma ña'a i'ya? Ma ña jà'a ña chí'in i'ya, iin ña va'a kùu yi kuendai. <sup>11</sup> Vati ma ndian nda'vi, endee ni koo na chí'in ndo, va yu'u, töve endee ni koi chí'in ndo. <sup>12</sup> Ma ña jà'a ma ña'a i'ya, ora jàkutian ma takuui xikó i'ya yu'u kùu yi, ña jàndova'a ña ma kuñui kuenda ma ora ni kuchi na yu'u. <sup>13</sup> Ndicha va'a, ña kà'in chí'in ndo, ña nda nikuuni nuu ni katitu'un na ma tu'un va'a cha'i, ta nini ka'nu ñuñivi, juuni ni natu'un na, ña jà'a ma ña'a i'ya, kuenda ña na kuku'uni na ña.

*Juda xikoña'a ra Jesuu*

(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

<sup>14</sup> Tajan tañu ma ndi uchi uvi, ndra jàkua'a chí'in Jesuu, iin ra nàni Juda Iscariote, kée ra chàka'an ra chí'in ma ndra kuxini nuu sutu, <sup>15</sup> ta te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—¿Naja tia'vi ndo yu'u, ta ku'vai ma Jesuu nuu ndo? —kàti ra chí'in ndra.

Tajan ndrakan tia'vi ndra chí'in oko uchi ma xu'un' plata. <sup>16</sup> Tajan nda ma ora ikan kicha'a ma Juda nànduku ra naja kua jà'a ra, ta ku'va ra Jesuu nuu ndra.

*Nuu kùxini Jesuu chí'in ndra jàkua'a chí'in ra*

(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

<sup>17</sup> Ma kivi nunuu, ora iyo ma viko ña chàchi na paan ña töve k'vi yuchan iya tichi, tajan ma ndra chàkunuu chí'in Jesuu chàjayatin ndra ndra nuu ra, ta te'en chíkatu'un ndra nuu ra:

—¿Ndanu kùuniun ña kuja'a ndi, ña kùxini yo ma kivi viko Pakua? —kàti ndra.

<sup>18</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Kuà'an ndo ma tichi ñuu ka'nu ikan, nuu iyo ve'e iin ra'ii, ta te'en ka'an ndo chí'in ra, ña kà'an yu'u ra kùu Matru ndo: “Cha vàchi kuyatin ma orai, ta ma ve'un, ni kuxini ndi ma viko Pakua chí'in ma ndra jàkua'a chí'in.” Takan kà'in, kati ndo ma chí'in ra.

<sup>19</sup> Tajan ma ndra jàkua'a chí'in Jesuu, jà'a ndra ma takua kà'an ra chí'in ndra, ta jà'a ndra ma ña ni kuxini ndra ma viko Pakua. <sup>20</sup> Ta ora kuaa ndio, tajan chùnandi ndio Jesuu mesa chí'in ndi uchi uvi ma ndra chàkunuu chí'in ra. <sup>21</sup> Ta ora juuni yanga kà'in ndra kàchachi ndra, ta Jesuu, te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Ndicha va'a, ña kà'in chí'in ndo, vati iin ndo ni xikoña'a yu'u —kàti Jesuu chí'in ndra.

<sup>22</sup> Tajan nduva'a kuii nda'vi kùuni ndra, ta te'en kicha'a ndio ta'ii'iin ndra chíkatu'un ndra nuu Jesuu:

—Racha'nu, ¿a yu'u kùu? —kàti ndra ma ta'ii'iin ndra chí'in ra.

<sup>23</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Iin ra chàchi chí'in ma tichi iin ko'oni, rakan kùu ma ra ni xikoña'a yu'u. <sup>24</sup> Ma ra Se'e ñivi, kuà'an ra ma iti' iyo yi ña ku'un ra, takua kà'an yi nuu ma tutu Ndioo. Va jnda'vi ta'an ma ra ni xiko ña'a cha'a ra! Va'a ga, ña tu töve nì chakoo ni ra niku —kàti Jesuu.

<sup>25</sup> Tajan ma Juda, ra ni xikoña'a ra, te'en nàka'an ra chí'in ra:

—Matru, ¿a yu'u kùu? —kàti ra.

Ta Jesuu te'en nàka'an ra chí'in ra:



—jMaun cha kā'an yi! —kàti Jesuu.

<sup>26</sup> Ta ora juuni yanga ka'in ndra kàchachi ndra, tajan kī'in ndio Jesuu ma paan, ta chā'a ra ta'vindioo nuu Ndioo cha'a' yi, ta chā'nda java ndio ra yi, ta te'en nāka'an ra ora chā'a ra yi nuu ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Na tiin ndo yi ta kàchi ndo yi, ti ña'á kùu ma kuñi —kàti Jesuu.

<sup>27</sup> Ta ikan jan, tiin ndio ra iin copa vinu, ta chā'a ra ta'vindioo nuu Ndioo cha'a' yi, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra ora chā'a ra' yi nuu ndra:

—Na ko'o ndisaa ndo ma ña ka'in tichi copa i'ya, <sup>28</sup> vati ña'á kùu ma nij, ña chani katj, ña kùuni yi ka'an yi, ña cha iyo va'a ma tu'un chaa ña chā'a Ndioo nuu ndo, ta juuni kùu yi kuenda ña na jàka'nuni Ndioo kuati kua'a' ñivi. <sup>29</sup> Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña na tūva ni ko'i ma vinu uva i'ya, nda kati chāa ma kivi ña ni ko'i ma vinu chaa chi'in ndo, nuu chà'nda ma Tatái tiñu.

*Nuu kàti Jesuu, ña Petu' ni ka'an ra ña töve nàkoto ra ra  
(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)*

<sup>30</sup> Takan kùu ta ora yā'a chīta ndra ma yaa Ndioo, ta kēe ndio ndra kuà'an ndra iti' yuku nāni Olivu. <sup>31</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndisaa ndo, ni kukanuu ndo nde'e ndo yu'u ma chanikuaa vitin. Vati nuu ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi: “Ni ka'ñj ma ra kùu chito'o ma mvechala, ta ndisaa ndri, ni kuita kuati”, kàti yi. <sup>32</sup> Va ma ora cha nātake ndikoi, ji'nai ni ku'un iti' ñu'u' Galilea, kua maa ndo —kàti Jesuu.

<sup>33</sup> Tajan ma Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Vaji ndisaa ndra ni kukanuu ndra nde'e ññun, va yu'u, töve —kàti ma Petu'.

<sup>34</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'un, ña juuni ma chanikuaa i'ya, uni cha'a' ni ka'un ña töve nàkotoun yu'u antea ña nda'yu ma lo'o —kàti Jesuu.

<sup>35</sup> Ta ma Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Vaji iyo yi ña kuvj chi'un, töve ni ka'in ña töve nakotoi ññun —kàti ma Petu'.

Ta juuni takan kā'an ndisaa ma ndra chàkunuu chi'in Jesuu ndia.

*Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu ma Getsemani  
(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)*

<sup>36</sup> Takan kùu tajan chāa ndio Jesuu, chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra, ma nuu nāni Getsemani, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na kunandi ndo kuatu ndo yu'u i'ya, juuni yanga kuàka'in chi'in Ndioo ikan —kàti ra chi'in ndra.

<sup>37</sup> Ta chāka ra ma Petu', chi'in ninduvi ma ndra se'e Zebedeu, ta kīchi ndio ña nduva'a kuii nda'vi kùuni ra, ta yā'a nākanini ra. <sup>38</sup> Tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ya'a ga nda'vi kùuni ma animai cha'a' ña ni kuvj. Kindoo ndo i'ya, ta na kondito ndo chi'in.

<sup>39</sup> Tajan Jesuu kēe ra kuà'an ra ita'vi tiá iti' nuu, ta chūnandi chiti ra, ta jānani ra te'e nuu ra nuñu'u', ta te'en nāka'an ra chi'in Ndioo:

—Yo'o ra kùu Tatái, tuva kùu ja'un yi, na jakakun yu'u nuu ma tundo'o ni nde'i. Vati na ja'un chi'in takua kùuni maun ja'un ta töve takua chānini yu'u.

<sup>40</sup> Tajan kēe ndiko Jesuu nuu ka'in ma ndra chàkunuu chi'in ra, ta nāta'an ra ndra ña cha kixi ndra. Ta te'en nāka'an ra chi'in Petu':

—¿Ni kúu kúii kundito ndo chí'in, jitu iin ora? <sup>41</sup> Na kundito ndo, ta ka'an ndo chí'in Ndioo, koto ku'va ndo anima ndo ña ja'a yi kuati. Ndicha va'a ña ma anima ndo nduva'a iyoni yi ja'a yi ma ña va'a takua kùuni Ndioo, va ma ña kùuni ma kuñu ndo töve kùndee yi ja'a yi takan —kàti Jesuu chí'in ndra.

<sup>42</sup> Cha'a' uvi kée ndiko Jesuu kuà'an ra, ta te'en nàka'an tuku ra chí'in Ndioo:

—Yo'o ra kùu Tatái, tu kúu ja'un tindeun yu'u, kuenda ña töve nde'i tundo'o, va na kuu yi takua kùuniun —kàti Jesuu.

<sup>43</sup> Tajan kée ndiko ra chānde'e ra ma nuu ka'iin ndra, ta nāta'an ndiko ra ma ndra jākua'a chí'in ra, ña xixi ndra ña endee kúu naxi'i ma tinuu ndra jà'a ñuma'na. <sup>44</sup> Ta ndákoo ra ndra, ta kée ndiko ra kuàka'an ra chí'in Ndioo, ma cha'a' uni, chí'in juuni ma tu'un ña cha kā'an ra. <sup>45</sup> Tajan kée ndiko ra chānde'e ra nuu ka'iin ma ndra chākunuu chí'in ra, ta te'en nàka'an ndio ra chí'in ndra:

—Vitin va, na kusu ndo, ta nindee ndo, ti cha chāa ma ora ña ni ku'va ra ma ra Se'e ñivi, nda'a' ma ndra jà'a kuati. <sup>46</sup> Na ndeta ndo, ta ko'o, ti cha vāchi ma ra ni xikoña'a yu'u —kàti Jesuu chí'in ndra.

### *Nuu tiin na Jesuu*

*(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)*

<sup>47</sup> Juuni ndaa ga Jesuu kà'an ra, ora chāa ndio ma Juda, ra juuni kùu iin ma ndra uchi uvi, ña chākunuu chí'in Jesuu, chí'in kua'a' va'a, ndra nda'a machiti, chí'in yutun. Iyo ndra vāchi kuenda ma ndra kuxini nuu sutu, ta iyo ndra vāchi kuenda ma ndracha'nu ma ndian judiu. <sup>48</sup> Juda, ra xikoña'a Jesuu, te'en chā'a ra iin seña, naja kua ni ja'a ra, ta koto ndra nda ra kùu ra:

—Ra ni tutui sitin kùu ra, ikan na tiin ndo ra —kàti Juda.

<sup>49</sup> Tajan chātu'va ndio ra nuu ndaa Jesuu, ta te'en nàka'an ra chí'in ra:

—¡Na koo va'un, Matru! —kàti ra chí'in ra.

Ta tūtu ra sitin ra. <sup>50</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra chí'in ra:

—Xaa, ¿nda tiñu vāchiun? —kàti Jesuu chí'in ra.

Tajan chājayatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta tiin ndra ra.

<sup>51</sup> Ta ma ora ikani, iin ma ndra ka'iin chí'in Jesuu, tāva ra machiti ra, ta chā'nda ra iin chiyo so'o ma ra kùu musu ma sutu ra kuxini nuu sutu.

<sup>52</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chí'in ra:

—Na ti'i va'un ma machitiun tichi vena yi, vati tandi'i ma ndian kànita'an chí'in machiti, juuni chí'in machiti ni kúvi na ndia. <sup>53</sup> ¿A töve chitoun, ña tu ndakain nuu ma Tatái, ña na tachi ra kua'a' mií ma jandaru, ña kùu tati jà'a tiñu nuu Ndioo, ña na tindee ndra yu'u, ta takan ni ja'a ra yi? <sup>54</sup> Va tu jà'i takan, ¿naja kua jà'i, ta chinu tu'un kà'an nuu ma tutu Ndioo, naja kua iyo yi ña kuu yi, tuva takan? —kàti Jesuu.

<sup>55</sup> Tajan juuni ma ora ikan, te'en nàka'an tuku ra nuu ma ñivi:

—¿Ta naja vāchi tiin ndo yu'u chí'in machiti, ta chí'in yutun, takua kùu iin ra su'u? Tandi'i kivi chūnandj jána'i nuu ma ñivi tañu ndo ma tichi veñu'u ka'nu, ta töve nī tiin ndo yu'u. <sup>56</sup> Va ndisaa ña'a te'en kùu yi, ikan na chinu tu'un tāa ma ndra kā'an chí'in tu'un yu'u Ndioo nuu ma tutu Ndioo.

Tajan ma ora ndisaa ndio ma ndra jākua'a chí'in Jesuu, numini chīnu ndra kuà'an ndra, ta ndákoo ma'iin ndra ra.

*Tisokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu**(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)*

<sup>57</sup> Takan kuu tajan ma ndra jandaru, ndra tiin ma Jesuu, ndaka ndra ra cha ndra ve'e ma sutu cha'nu ña kuxini nuu sutu ña nani Caifás. Ta ikan cha ka'in ti'vi ma ndra kuu matru ña jakua'a tutu ley Ndioo, chi'in ma ndra cha'nu. <sup>58</sup> Va ma Petu', tándikun ra kuà'an ra chata Jesuu, chikani chikani, nda kati chāa ndra nuke'e ve'e ma sutu ña kuxini, ta ki'vi ra chūnandi ra ikan chi'in ma ndra jandaru, nde'o niyi ni ja'a ndra chi'in Jesuu.

<sup>59</sup> Tajan ma ndra sutu ña kuxini nuu sutu, chi'in ma ndra cha'nu, ta chi'in tandi'i ma ndra kumitiñu, nanduku ndra naja kua tisokuati ndra Jesuu, vaji yöve ña ndicha kuu yi. Ta chi'in yakan kuu ka'ni ndra ra. <sup>60</sup> Va ni kuu yi, vaji kua'a' ñivi kuti'vi, ta tisokuati na Jesuu chi'in ma tu'un vata. Ta nunuuni chākoyo uvi ta'an ma ndian tisokuati Jesuu chi'in tu'un vata.

<sup>61</sup> Ta ndiakan te'en naka'an na:

—Ra'ya, te'en ka'an ra: “Yu'u kuu ja'i janduvai ma veñu'u ka'nu Ndioo, ta tichi uni kivi kuu kani'i ndikoi yi.” Takan ka'an ra —kati ndra.

<sup>62</sup> Tajan ma sutu ña kuxini nuu sutu, ndeta ra, ta te'en naka'an ra chi'in Jesuu:

—¿Ta naja töve ka'un ni'iin nakuyi? ¿Niyi kuu ni na ka'an na chataun chi'in ma tu'un i'ya? —kati ra.

<sup>63</sup> Va Jesuu taxiiin kindoo ra. Tajan te'en naka'an tuku ma sutu ña kuxini nuu sutu chi'in Jesuu:

—Chi'in sivi ma Ndioo ndito, ka'in chi'un, ña na ka'un ma ña ndaa. Na ka'un, tuva ndicha ña kuuñ ma Cristu, ra Se'e Ndioo —kati ra.

<sup>64</sup> Ta Jesuu te'en naka'an ra chi'in ra:

—Ma takua ka'un, takan kuu yi. Ta juuni ka'in chi'in ndo, ña ni nde'e ndo ma ra Se'e ñivi, ña nandi ra chiyo kua'a ma Ndioo ka'nu, ra iyo ndatu, ta ni kichinuu ra tichi vikó ma iti' andivi —kati Jesuu.

<sup>65</sup> Tajan janakaa ndio ma sutu kuxini juuni ma ja'ma ra, ña chi'in yakan, cha'a ra ma seña, ña ya'a kayuni ra, ta te'en naka'an ra:

—Ma tu'un ña ka'an ra'ya, iin kuati ya'a ga ka'nu kuu yi kuenda Ndioo. ¿A iyo ga yi ña nanduku yo tia ga testigu ña kuta'an chi'in yo?, kuu ni ndo. Nda maa ndo chini ndo ma tu'un kini ña ka'an ra. <sup>66</sup> ¿Naja kua nde'e ndo yi? —kati ma sutu kuxini.

Ta ndrakan te'en naka'an ndra:

—Iyo kuati ra, ta iyo yi ña kuvi ra —kati ndra chi'in ra.

<sup>67</sup> Tajan tivisii ndra nuu ra, ta kani ndra ra. Ta iyo inga ndra kani nuu ra ndia, <sup>68</sup> ta te'en naka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o, ra ka'an ña kuu Cristu, ña ka'un, nde'o nda yo kani ñun! —kati ndra chi'in ra.

*Petu' kati ra ña töve nakoto ra Jesuu**(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)*

<sup>69</sup> Takan kuu ta ora juuni nandi ga Petu' ma nuke'e, tajan chajayatin iin ña kuu musu ma sutu nuu nandi ma Petu', ta te'en naka'an ña nuu ra:

—Juuni yo'o kuu ma ra chakunuu chi'in Jesuu, ra kichi ñu'u' Galilea —kätian chi'in ra.

<sup>70</sup> Va ma Petu' te'en naka'an ra:

—Töve chitoi nda ra kuu ma ra ka'un —kati ra chi'an.

<sup>71</sup> Ta ma Petu', ti cha kuà'an ra ma iti' yuve'e, ña chani kee ra niku, ora nde'e tukuan ra, ta te'en naka'an ña chi'in ma ndra ka'in ikan:

—Juuni ra chàkunuu chi'in Jesuu, ra kīchi ñuu Nazaret kùu ra'ya —kàtīan chi'in ndra.

<sup>72</sup> Ta ma Petu' te'en kà'an tuku ra:

—Töve nàkotoi ma ra kà'un chiña —kàti ra chi'in ña.

<sup>73</sup> Ta nunuuni, tajan ma ndra kà'iin ikan, chàjayatin ndra ndra nuu ma Petu', ta te'en nàka'an ndra chi'in ra ndia:

—Ndicha va'a ña yo'o kùu iin ma ra chàkunuu chi'in Jesuu, vati chà'a ndi kuenda ña indukuni kà'un takua kà'an ma inga ndra ndia —kàti ndra chi'in ra.

<sup>74</sup> Tajan Petu' te'en chā'a ndiko ra tu'un, ña töve nàkoto ra ra:

—Yu'u chà'i tu'un nuu ndo ndava nda nuu Ndioo, ña ndicha kuii, ña töve nàkotoi ma ra kà'an ndo —kàti ra chi'in ndra.

Ta ma ora ikani nānda'yu iin lo'o. <sup>75</sup> Tajan Petu' te'en chāku'uni ndio ra takua kà'an Jesuu chi'in ra: “Antea ña nda'yu ma lo'o, yo'o uni cha'a' ni ka'un ña töve nàkotoun yu'u.” Tajan kēe ndio ra ma ikan, ta kuà'an ndio ra ña chāku nduva'a kuii ra, ña nda'vi kùuni ra.

## 27

### *Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu*

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

<sup>1</sup> Ta ora kùndichin ma inga kivi, tandi'i ma ndra kùxini nuu sutu, chi'in ma ndracha'nu kuxini nuu ma ndian judú, jāndo'iin tu'un ndra, ña naja kua jà'a ndra, ta ka'ni ndra Jesuu. <sup>2</sup> Tajan chū'ni ndra nda'a' ra, ta kuà'an ra chi'in ndra nuu ma Ponciu Pilatu, ra kùu kuvienu ma ñuu Roma.

### *Nuu chi'í Juda*

<sup>3</sup> Takan kùu ta ora ndē'e ma Juda, ra xīkoña'a Jesuu, ña ni ka'ni ndio ndra ra, tajan jāchikoni'i ndiko ra, ndi oko uchi ma xu'un' plata nuu ma ndra sutu ña kuxini nuu sutu, chi'in nuu ma ndracha'nu ña kuxini nuu ma ndian judú, ti tükuii va'a kùuni ra, <sup>4</sup> ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Cha chitói, ña yu'u jà'i iin kuati ka'nu, cha'a' ña chā'i ña na kivi iin ra töve kuati ma nuu ndo —kàti ra chi'in ndra.

Va ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—iYüva kuati ndyu'u kùu yi, ti kuati maun kùu yi! —kàti ndra chi'in ra.

<sup>5</sup> Tajan ma Juda chōso ndio ra ma xu'un' nuu ndra ma tichi veñu'u ka'nu, ta chāka'ni maa ra ra chi'in yo'o.

<sup>6</sup> Ta ikan jan ma ndra kùxini nuu sutu, jāti'vi ndra ma xu'un' ta te'en nāka'an ndra:

—Na kùu taan yo ma xu'un' i'ya tichi ma chatun nuu ti'i na ma xu'un' sòkó na, vati ma ya'vi kuenda ña na kivi iin ñivi kùu yi —kàti ndra.

<sup>7</sup> Ta ikan jan jāndo'iin tu'un ndio ndra, nayi ìyo yi ña ja'a ndra chi'in ma xu'un' ikan. Tajan jāta ndio ndra iin ñu'u', ña nàni, nuu kēe ñukisi, ña jàva'a na kisi, ma chi'in yi. Ma ñu'u' ikan kùu yi, kuenda ña na koo ma nuu kuchi ndian vāchi inga ñuu. <sup>8</sup> Ta cha'a yakan kùu yi, ña nda vitin, ma ñu'u' ikan kīndoo sivi yi ña nàni yi: “Ñu'u' jāta chi'in xu'un' ndií.”

<sup>9</sup> Ta takan kùu yi ña chīnu ma tu'un taa Jeremía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, vati rakan te'en taa ra nuu ma tutu Ndioo: “Ndāki'in ndra, ndi oko uchi ma xu'un' plata, ña chīkan ma ndian ñuu Israel, kuenda ña na kivi ra. <sup>10</sup> Ta chi'in yi, kājata ndra ma ñu'u', ña nàni nuu kēe ñukisi ña kùva'a kisi takua kà'an ma Racha'nu nui ña ìyo yi ña ja'i”, kàti ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

*Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu*

(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

<sup>11</sup> Takan kùu tajan ndàka ndio ndra Jesuu chāa ndra nuu ma Pilatu, ra kùu kuvienu, ta rakan te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—¿A ndicha ña yo'o kùu Rey nuu ma ndian judíu? —kàti ra.

Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Ma takua kà'un, takan kùu yi —kàti Jesuu.

<sup>12</sup> Ta ora tisokuati ma sutu ña kùxini nuu sutu ma Jesuu, ta chi'in ma ndracha'nu ña kuxini nuu ndian judíu, Jesuu endee tòve nī ka'an ra.

<sup>13</sup> Takan Pilatu te'en chikatu'un ra nuu ra:

—¿A tòve chiniun, ña ya'a tisokuati ma ñivi ñun? —kàti ra chi'in Jesuu.

<sup>14</sup> Va Jesuu endee tòve nī ka'an ra. Ta takan kùu yi, ña Pilatu tòve chito ra nayi jà'a ra chi'in ra, ta ndava kuà'an tati ra.

*Nuu kàti Pilatu ña na ka'ni ndra Jesuu*

(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

<sup>15</sup> Va'ani vitin, ma nani kuiya ora chiyo ma viko Pakua, ma kuvienu tàva ndra yo indii vekaa ma nda ra ni kuuni ma ñivi chikan na nuu ndra, ikan na kindoo nuna ra. Takua takani jà'a ndra ma kivi viko ikan. <sup>16</sup> Ma kuiya ikan indii iin ra ya'a nàkoto ñivi, ña nani Barrabás ma tichi vekaa. <sup>17</sup> Tajan ora cha ka'iin ti'vi ma ñivi, ta Pilatu te'en chikatu'un ra nuu na:

—¿Nda yo kùuni ndo ña jañai, a Barrabás, a Jesuu, ra juuni kà'an ndo ña nani Cristu ndia? —kàti ra.

<sup>18</sup> Takan kàti Pilatu, vati chā'a ra kuenda, ña chāndaka ndra ra nuu ra cha'a' ña tixin ndra nde'e ndra ra.

<sup>19</sup> Ta ora juuni yanga nāndi ga Pilatu ma nuu chà'nda ra tiñu, tajan te'en tachi ma ñasi'i ra ña na kukatitu'un iin ra ma nuu ra: “Koto kī'viun chi'in ma ra va'a ikan, vati nduva'a kuui nducha chānjī jà'a ra.” Takan na katitu'un ra ma nuu ra, kātian.

<sup>20</sup> Va ma ndra kùxini nuu sutu, chi'in ma ndracha'nu kuxini nuu ma ndian judíu, kùndee ndra jà'a ndra, ña na ndakan ma ñivi nuu Pilatu, ña na tava ra Barrabás, ta Jesuu, na kuvi ra. <sup>21</sup> Tajan ma Pilatu ra kùu kuvienu, chikatu'un tuku ra nuu na:

—I'ya ka'iin uvi ta'an ndra: ¿nda ra kùuni ndo ña jañai? —kàti ra.

Ta ma ñivi te'en nàka'an na:

—Na jañau ma Barrabás —kàti na.

<sup>22</sup> Ta Pilatu te'en chikatu'un ndiko ra nuu na:

—Ta, ¿niyi iyo yi ña ja'i chi'in Jesuu, ra kà'an ndo ña kùu Cristu?, tuva takan —kàti ra.

Ta ndisaa na, te'en nàka'an na:

—¿Na takaun ra nuu kruu! —kàti na.

<sup>23</sup> Tajan te'en nàka'an tuku Pilatu nuu ma ñivi:

—Ta, ¿nda kuati kùu ma ña jà'a ra? —kàti ra.

Va ma ñivi te'en kīcha'a ndiko na ndà'yu na nuu Pilatu:

—¿Na takaun ra nuu kruu! —kàti na.

<sup>24</sup> Ta ora ndē'e Pilatu, ña endee kà'an na takan, ta nanivaa kùu na, tajan tachi ndio ra iin yo chāki'in takuui, ta nākata ra nda'a' ra nuu ndē'e ndisaa ñivi, ta te'en nàka'an ra:

—Yòve kuati yu'u kùu yi, cha'a' ña iyo yi ña kuvi ra, vati kuenda maa ndo kùu yi —kàti Pilatu.

<sup>25</sup> Ta tandi'i ma ñivi, te'en nàka'an na chi'in ra:

—¿Kuati maa ndi, chi'in se'e ndi, kùu yi ña ni kuvi ra! —kàti na.

<sup>26</sup> Tajan Pilatu tāva ndio ra Barrabás, ta tāchi ra ña na kani ndra Jesuu, ta ikan jan chā'a ndio ra ra nuu ndra, ña na takaa ndra ra nuu kruu.

<sup>27</sup> Takan kuu ta ora yā'a ndio, tajan ma ndra jandaru ma kuvienu, ndàka ndra Jesuu chāa ndra ma vetiñu. Ta ikan tandi'i ma ndra kuu jandaru, kùti'vi ta'an ndra nuu ndaa Jesuu, ta chikonuu ndio ndra ra. <sup>28</sup> Tajan tāva ndio ndra ma ja'ma ra, ta jàku'un ndra iin ja'ma kua'á ra. <sup>29</sup> Ta ikan jan jündii ndio ndra iin korona ña kūva'a chi'in maaaa iñu ma xini ra, ta chā'a ndra iin yutun kuiin, ña na kunda'a ra ma chiyo kua'a ra. Tajan chūnandi chiti ndio ndra nuu ra, ta te'en kà'an ndra chi'in ra, ña chātu'un ndra ra:

—¡Na koo endeeni yo'o ra chà'nda tiñu nuu ma ñivi judíu! —kàti ma ndra jandaru.

<sup>30</sup> Ta juuni tivisii na ra, ta juuni chi'in ma yutun nda'a ra káni ndra ma xini ra. <sup>31</sup> Takan kuu ta ora yā'a ña chātu'un ndra ra, tajan kīndaa ndiko ndra ma ja'ma kua'á ña jàku'un ndra ra, ta jàku'un ndiko ndra ma ja'ma maa ra ra, ta kuà'an ndio ra chi'in ndra ma nuu ni takaa ndra ra nuu kruu.

*Nuu chùtakaa Jesuu nuu kruu*

(*Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27*)

<sup>32</sup> Ta ora kuà'an ndra, tajan ma tichi iti' ikan, chíkuta'an ndra iin ra ñuu Cirene, ña nàni Simón. Ra'ya kuu ra, ña jà'a ndra ña na kuiso ra ma kruu ndiso Jesuu.

<sup>33</sup> Ta ora chāa ndra iin ñuu nàni Gólgota, ña kùuni yi kà'an yi, nuu kàndoyo kua'a'iki xini ndian chī'í. <sup>34</sup> Ikan chā'a ndra vinu ña jàkanuu ndra chi'in iin ña iya ña na ko'o ra ra'. Va ora tīyaa ma Jesuu ra ra', ta nde'e ra naja kua chi'i ra', tóva ni kuuni ra ko'o ra ra'.

<sup>35</sup> Takan kuu ta ora cha tākaa ndio ndra ra nuu kruu, tajan kīcha'a ndio ma jandaru chāsiki ndra ja'ma Jesuu juuni chi'in maa ndra, nde'o nda yo chi'in kindoo yi. Ta takan kuu yi, ña chīnu ma tu'un kà'an ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, ti rakan te'en kà'an ra: “Ni kusiki ndra chi'in yuu, ta takan ni nata'vi ndra ma ja'mai juuni chi'in maa ndra”, kàti ra. <sup>36</sup> Ta ora yā'a, tajan chūnandi ndra jàkuenda ndra ma nuu takaa ra. <sup>37</sup> Ta ma iti' xini ra, tātuu ndra ma letra, ña kà'an nda cha'a' kuu yi ña takaa ra ma ikan. Ta ma tu'un ikan, te'en kà'an yi: “Ra'ya kuu Jesuu, ra kuu Rey nuu ma ndian judíu”, kàti yi.

<sup>38</sup> Ta juuni takaa ndra uvi ta'an ma ndra su'u xiin ra, iin ra chiyo kua'a ra, ta inga ra chiyo satin ra. <sup>39</sup> Ta ma ndian yā'a ma nuu takaa Jesuu, chātu'un na ra, ta káva na xini na, <sup>40</sup> ta te'en kà'an na:

—Yo'o, ra kàtiun ña ni janduva ma veñu'u ka'nu, ta tichi uni kivi, ni kutaa ndikoun yi niku, na jakakun ñun, juuni chi'in maun, ta nuun ma nuu takaun nuu kruu, tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo kùun —kàti na chi'in ra.

<sup>41</sup> Ta juuni takan chātu'un ma ndra kuxini nuu sutu ra, chi'in ma ndra jàkua'a tutu Ndioo, ta ndra fariseu, chi'in ma ndracha'nu ña kuxini nuu ma ndian judíu ra ndia. Ta ndrakan te'en kà'an ndra chata ra:

<sup>42</sup> —Jàkakú ra inga na, va juuni maa ra, na kuu jakakú ra ra. Tu ndicha ña Rey ra chà'nda tiñu nuu ma ñivi Israel kuu ra, na nuu ra ma nuu takaa ra nuu kruu, ta takan chinunio ma tu'un ra. <sup>43</sup> Vati tu iyo tundeeni Ndioo chi'in ra, ña jakakú ma Ndioo ra, na jakakú ra ra vitin, tuva ndicha ña Ndioo kùuni ra nde'e ra ra. Ti juuni maa ra kà'an ra nuu yo, ña ra Se'e Ndioo kuu ra —kàti ndra.

<sup>44</sup> Ta nda ma ndra su'u, ña tàkaa nuu kruu chi'in ra, ndita'an ndra chàtu'un ndra ra ndia.

*Nuu chi'i Jesuu*

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

<sup>45</sup> Tajan ora keta ma kachuvi ndaa, ta nda ma kaa uni chani'ini, ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi, endee ndōnaa yi. <sup>46</sup> Tajan juuni ma ora ikan, te'en kànachaa ni'i Jesuu:

—Elí, Elí çlama sabactani? —ma tu'un ikan, te'en kùuni yi ka'an yi: Tatá Ndioo, Tatá Ndioo, çta naja ndākoo ma'iiun yu'u? —kàti ra.

<sup>47</sup> Tajan iyo ma ndra ka'iin ikan, ña ora chīni ndra ma ña kā'an ra, ta te'en nāka'an ndra:

—Ma ra'ii i'ya kànachaa ra ma Elía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo —kàti ndra.

<sup>48</sup> Tajan juuni ma ora ikani, chāki'in iin ma ndra ka'iin ma ikan, iin ña xa'ma, ta cha jākuti ra ma vinu iya yi, ta chū'ni ndio ra yi xini iin yutun kani, ta jānani ra yi yu'u Jesuu, ña na ti'vi ra yi, ta ko'o ra ra'. <sup>49</sup> Va ma inga ndra te'en nāka'an ndra:

—Ndakoo yo'o ra, nde'o a vāchi ma Elía, ta jākakú ra ra —kàti ndra.

<sup>50</sup> Tajan ni'i va'a nānda'yu ndiko ma Jesuu, ta chī'i ndio ra. <sup>51</sup> Ta ma ora ikani, ma ja'ma ña tàkaa tichi veñu'u ka'nu, ndāta javandaa yi, nda siki, ta nda ninuu. Ta tāan ndio ma nuñu'u', ña ndava ndāta java ndaa ma yuu na'nu jā'a yi. <sup>52</sup> Ta nda ma nuu ñaña ma ndian ndiif, ndāta yi, ta kua'a' ma ndian chī'i, ña chinuni tu'un Ndioo, nātaku na ma ora ikan. <sup>53</sup> Va ma ñivi i'ya, kee na ma nuu ñaña na, ma ora yā'a ña nātaku Jesuu, ta ikan jan kī'vi ndio na ma ñuu íi Jerusalén, ma nuu nduva'a kua'a' ñivi ndē'e na na.

<sup>54</sup> Takan kuu tajan ora ndē'e ma ra kuu capitán, chi'in ma ndra ka'iin jākuenta nuu tàkaa Jesuu, ña nduva'a ni'i tāan, ta inga tuku ma ña kuu, ta nduva'a yū'vi ndra, ta te'en nāka'an ndra:

—iNdicha kuii, ña ra Se'e Ndioo kuu ra'ya niku! —kàti ndra.

<sup>55</sup> Ta iyo kua'a' ñivi ña'a, ña tándikun chata Jesuu, ña kīchi nda ma ñu'u' Galilea kuenda ña tìndee vi ra, ka'iin chikani vi kànde'e vi, naja kua tā'an ra. <sup>56</sup> Ta tañu ma ñivi ña'a ikan, ndaa ma Ndiya Magdalena, chi'in Ndiya ma'á Jandiau, ta Kusé, ta chi'in ma'á ma ndra se'e Zebedeu ndia.

*Nuu kuchi Jesuu*

(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

<sup>57</sup> Takan kuu, ta ora chani kuna'a, tajan chāa iin ra kuika, ra ñuu Arimatea, ña nani Kusé. Ta rakan ti, juuni iin ra chākunuu chi'in Jesuu kuu ra niku. <sup>58</sup> Tajan rakan chānde'e ra Pilatu, ta chikan ra kuñu Jesuu nuu ra. Ta Pilatu kà'an ra ña na ku'va ndra yi nuu ra. <sup>59</sup> Ta ora ni'i ndio Kusé ma kuñu ra, ta kāva ra iin ja'ma ndōo yi. <sup>60</sup> Tajan kuchi ndio ra yi ma tichi iin yavi chaa, ña ja tāchi ra ña na jandova'a ndra ma tichi yuu, ta kuu yi nuu ñaña Jesuu. Ta ora yā'a chāsi ndio ra yu'u ma nuu kī'vi yo ma nuu ñaña, chi'in iin yuu ka'nu, tajan kee ndio ra kuà'an ra. <sup>61</sup> Ta ma Ndiya Magdalena, chi'in ma inga tuku Ndiya, kindoo vi nāndi vi jākuenta vi, yatini ma nuu kuchi Jesuu.

*Ma ndra jandaru, kumi ndra nuu kuchi Jesuu*

<sup>62</sup> Takan kuu ta ora tuvi inga kivi, ña kuu yi ma kivi nindeo, ma ndra sutu, ña kuxini nuu sutu, chi'in ma ndra fariseu, chā'an ndra chānde'e ndra ma Pilatu, <sup>63</sup> ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o racha'nu, chāku'uni ndi, ña ora juuni ndito ga ma ra nduva'a vata ikan, rakan kā'an ra, ña ora cha yā'a uni kivi, ta ni nataku ndiko ra. <sup>64</sup>Yakan va na tachiun ma ndra jandaru, ña na kujakuenda ndra ma nuu ñaña nuu kūchi ra, nda ma kivi uni, koto ja'a ma ndra chākunuu chi'in ra, kūtavani'i xe'e ndra ma kuñu ra ora chanikuaa, ta ndrakan, te'en ni ka'an ndio ndra nuu ma ñivi: “Cha nātaku ndiko ra tañu na ndian ndii”, ni ka'an ndra. Ta tu takan kuu yi, tajan kuu ni ndio yi ka'an yi, ña ma tu'un vata nuu ndi'inia i'ya, ka'nuga yi kua ma tu'un vata nunuu, tuva takan —kati ndra chi'in ndra.

<sup>65</sup> Tajan Pilatu te'en naka'an ra chi'in ndra:

—I'ya iyo ma ndra jandaru ña ni kujakuenda chi'in ndo ma ndakan. Na ku'un ndra chi'in ndo, ta na jakuenda va'a ndra ma nuu kūchi Jesuu ja'a ndo.

<sup>66</sup> Tajan kēe ndio ndra kuākumi va'a ndra ma ikan. Ta kāni ndra iin tuni chata ma yuu ka'nu ña ndasi ma ikan. Tajan ndakoo ndio ndra ma jandaru, ña na kumi va'a ndra ma ikan.

## 28

### *Nuu nātaku ndiko Jesuu (Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)*

<sup>1</sup> Takan kuu ta ora yā'a ndio ma kivi sabadu, ma kivi nindeo, ta kündichin ndio ma kivi nunuu, nuu kicha'a ma jamana. Ma Ndiya Magdalena, chi'in ma inga Ndiya, kēe vi kua nde'e vi ma nuu ñaña nuu kūchi Jesuu. <sup>2</sup> Ta nunuuni, ta kicha'a nduva'a ni'i tãan ma nuñ'u'u. Takan ja'a yi, vati nuu iin ma ra tati ña jakuu tiñu nuu Ndioo ma iti' andivi. Ta ora cha iyo ndio ra ma nuu kūchi Jesuu, tajan tachiyo ra ma yuu ña ndasi yu'u yi, ta chūnandi ra chata yi. <sup>3</sup> Ma ra kuu tati ikan, nduva'a tacha ra takua iin tacha andivi, ta ma ja'ma ra nduva'a vii kuichin yi, takua kuu ma nieve. <sup>4</sup> Ta ora ndē'e ma ndra jandaru yi, ta yū'vi ndra, ta ndāyu ndra, ña ndava kūnaa ndra ja'a yi. <sup>5</sup> Tajan ma tati ikan, te'en naka'an yi chi'in ma ñivi ña'a:

—Na yū'vi ndo, ti cha chittoi, ña Jesuu, ra chī'í nuu kruu kuu ma ra nānduku ndo. <sup>6</sup> Na töva ra ma i'ya, vati cha nātaku ra ma takua kā'an ra chi'in ndo niku. Na kichi nde'e ndo ma nuu chūndii ra niku. <sup>7</sup> Na numini ku'un ndo, kukatitu'un ndo nuu ma ndra chākunuu chi'in ra, ña ma Jesuu, ra chī'í, cha nātaku ndiko ra, ta ji'na ga ra ni ku'un ma ñu'u' Galilea kua maa ndra, ta ndakan ni nde'e ra ndra inga cha'a'. Tu'un i'ya kuu ma ña iyo yi ña katitu'in nuu ndo. —Takan kati ma tati ña jakuu tiñu nuu Ndioo chi'in vi.

<sup>8</sup> Tajan numini kēe ndio vi ma nuu kūchi Jesuu, ña ni töva chito vi, a cha'a' ña ndasii vi kuu yi, a cha'a' ña chisii vi kuu yi. Ta endee chinu ndio vi kuākatitu'un vi nuu ma ndra jakua'a chi'in Jesuu. <sup>9</sup> Ta ma nuu kacha'an vi keta ma Jesuu nuu vi, ta kãña'a ra chi'in vi. Tajan vikan, chājayatin vi vi nuu ra, ta chūnumindaa vi cha'a ra, ta jāka'nu vi ra. <sup>10</sup> Ta Jesuu te'en naka'an ndio ra chi'in vi:

—Na yū'vi ndo. Na kukatitu'un ndo nuu ma ndra jakua'a chi'in, ña iyo yi ña ku'un ndra ma ñu'u' Galilea, vati ndakan ni nde'e ndra yu'u —kati Jesuu chi'in vi.

*Ma ndra jandaru ña jakuenda, natu'un ndra ma ña tā'an ndra*



<sup>11</sup> Ta ora juuni yanga kàcha'an vi ma tichi iti', ta ikan chikuta'an vi uvi uni ma ndra jandaru, ña kūmi ma ikan, ña chā'an ndra ma ñu'u' Galilea, chākatitu'un ndra ndisaa ma ña tā'an ndra nuu ma ndra sutu ña kuxini nuu sutu. <sup>12</sup> Tajan ma ndra sutu kuxini i'ya, chānatu'un ta'an ndra chi'in ma ndracha'nu ña kuxini nuu ndian judiu, ikan na jando'iin ndra tu'un chi'in ta'an ndra. Ta ikan chā'a ndra kua'a' xu'un' nuu ma ndra jandaru.

<sup>13</sup> Ta ma ndracha'nu te'en nāka'an ndra chi'in ma jandaru:

—Tu iyo ndian chikatu'un nuu ndo cha'a' ma ña kūu, na katitu'un ndo nuu na, ña ma ora chanikuaa ña kãndoyo ndo kixi ndo, chā'an ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, ta sū'u ndra ma kuñu ra, kati ndo. <sup>14</sup> Ta tu ma kalecha'nu koto ra yi, na nākanini ndo ti ni jandomani maa ndi ra, ikan töve nakuyi ta'an ndo jà'a ra —kati ndra.

<sup>15</sup> Tajan tiin ndio ma ndra jandaru ma xu'un', ta jā'a ndra ma takua kā'an ndra chi'in ndra. Ta ma tu'un i'ya juuni kà'an ga ma ndian judiu yi nda vitin.

*Nuu chà'a Jesuu tiñu jà'a ma ndra chàkunuu chi'in ra*  
(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

<sup>16</sup> Ta takan kūu yi, ña ndi uchi iin ma ndra chàkunuu chi'in Jesuu, chā'an ndra ma ñu'u' Galilea, ta chāa ndra ma yuku nuu kati Jesuu nuu ndra.

<sup>17</sup> Ta ora ndē'e ndra Jesuu, ta jāka'nu ndra ra, vaji iyo ma ndra tüvi nī ja'a yi cha'a' ña tüvi chìnuni ndra. <sup>18</sup> Tajan chājayatin ndio ma Jesuu ra nuu ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ma Ra chā'a tiñu nui, ña na ka'ndai tiñu ninii ka'nu ma nuñu'u' i'ya, ta ma andivi, kùu ma Ndioo ka'nu. <sup>19</sup> Ta na ku'un ndo kukatitu'un ndo nuu ma ñivi iyo ninii ka'nu ma nuñu'u', ta na jandaku ndo na, ña na kuu na ndian jākua'a chi'in. Ta na jakunduta ndo na, chi'in sivi ma ra kùu Tatá yo, ta ma ra kùu Se'e, ta chi'in sivi ma Tati Í Ndioo. <sup>20</sup> Ta na jana'a ndo nuu na, naja kua iyo yi ña jachi'in na ndisaa ma ña kātitu'in nuu ndo. Ta kùnuni ña na koto ndo, ña ni koi chi'in ndo nani kivi, nda kati chàa ma ora nàa ma ñuñivi. Ta takan na kùu yi. Amén. —Takan kati Jesuu.

## Tu'un Ndioo tãa racha'nu Marku

*Chàkunuu Xuva Tita jàkunduta ra ñivi tichi ku'u  
(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)*

<sup>1</sup> I'ya kicha'a tu'un va'a cha'a Jesucristu, ra Se'e Ndioo.

<sup>2</sup> Ra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu, ta rakan nãni ra Isaía. Ta tãa ra iin tu'un cha'a Racha'nu Jesuu, ra ni kichi iti' nuu. Ta te'en kã'an yi: "Ni tachj iin ra jàkuu tiñu nui iti' nuñn, na jandova'a ra ma itiun." Takan kãti Ndioo chi'in ra Se'e ra.

<sup>3</sup> Yakan va Xuva ra jàkunduta kùu ra ña tãchi Ndioo ra, na jakuu ra tiñu nuu Jesuu. Ta te'en kã'an Xuva ora nãnda'yu ra tichi ku'u:

—jNa jandova'a ndo iti' ni kichi Racha'nu!

jTa juuni na nuna ndo iin iti' ndaa kuenda ra ndia!"

<sup>4</sup> Takan kùu ta kēta ndio ma Xuva ra jàkunduta nda tichi ku'u. Ta kàtitu'un ra nuu ma ñivi na ndikoni'i na chi'in Ndioo, ta na kunduta na, ikan na janaa Ndioo kuati na. <sup>5</sup> Takan kùu ta kēta kua'a' ma ñivi ñuu Jerusalén ta inga tuku ñivi iyo tichi ñu'u' Judea ña tãso'o na ña kã'an Xuva. Ta ora chĩni na ña kã'an ra te'en, ta kicha'a na nã'ma na kuati na. Tajan ma Xuva jàkunduta ndio ra na ma yuta Jordán tichi ku'u ikan.

<sup>6</sup> Takan kùu ta ma ja'ma chàku'un Xuva, kùva'a yi chi'in ixi kameyu. Ta chi'in pañu ñii chù'ni ra yi toko ra, ta chàchi ra maaa tikaa kua'á chi'in nduxi ku'u. <sup>7</sup> Takan kùu ta te'en jàkoto ndio ra ma ñivi, ña kã'an Ndioo chi'in ra:

—Tiá iti' chatai, ni kichi iin ra ka'nu ga ta ndatu ra tiaga kua yu'u. Ta yu'u, ti ra nda'vini kùu, ña ni ñii ndikun ndichan ra ni yakan tũvi iyo yi ña ndachj. <sup>8</sup> Taku yu'u, jàkundutai ndyo'o chi'in takuini, va rakan ni jakunduta ra ndo chi'in Tati Í Ndioo. —Takan kãti Xuva chi'in na ikan.

*Nuu kùnduta Jesuu  
(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)*

<sup>9</sup> Takan kùu ta kēta iin kivi ña kēe Jesuu ñuu Nazaret, ña iyo iti' ñu'u' Galilea. Ta ikan chãa ra nuu ndaa Xuva. Ta jàkunduta ra Jesuu ma yuta Jordán. <sup>10</sup> Ora kēe Jesuu tichi takuii, ndē'e ra ña nũna ma andivi. Ta ikan koyo Tati Í Ndioo chata ra, ña kãa yi takua kãa iin livi. <sup>11</sup> Takan kùu ta chĩni Jesuu ña nãka'an Ndioo nda andivi:

—Ndicha kuui, ña yo'o kùu se'i, ra kãchjn ña jàkuu tiñu nui, ti ya'a kùuni nde'i ññn. —Takan kãti Ndioo chi'in Jesuu.

*Ki'in ma kui'na ku'va Jesuu  
(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)*

<sup>12</sup> Ora chĩnu kã'an Ndioo ña'a, ta ma Tati Í Ndioo chãndaka yi Jesuu iti' tichi ku'u. <sup>13</sup> Ikan chĩyo ra uvi xiko kivi chi'in kua'a' kiti ku'u. Ta ikan kùu nuu kùuni ma kui'na kuxini ka'ndán' tiñu nuu Jesuu niku. Va tũvi nĩ ja'a Jesuu ma ña kã'an' chi'in ra, vati kuati kùuni ma kui'na ña na ja'a ra niku. Ta ora kuà'an ndio ma kui'na, tajan kicha'a ndio ma kua'a' tati jàkuu tiñu nuu Ndioo tĩndee yi Jesuu.

*Jesuu kicha'a kàtitu'un ra tu'un Ndioo ñu'u' Galilea  
(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)*

<sup>14</sup> Ta ora yā'a ña tī'i ndra Xuva vekaa, ta Jesuu ti chàkunuu ra jàna'a ra tu'un va'a Ndioo iti' ñu'u' Galilea. <sup>15</sup> Ta te'en kà'an ra nuu ma ñivi ikan:

—Vitin va cha kúyatin ora ña ni nde'o nuu chà'nda Ndioo tiñu. ¡Yakan va na chikoni'i ndiko ndo iti' Ndioo! Ti vitin va cha kēta ora ni tava Ndioo tiñu nuu yo. ¡Yakan va na ndakoo ndo ma kuati jà'a ndo! ¡Ta na chinuni ndo ma tu'un Ndioo chi'in ndisaa anima ndo! —kàti Jesuu.

*Jesuu kàna ra kumi ta'an ndra kiin*  
(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

<sup>16</sup> Takan kūu ta Jesuu chàkunuu ra yu'u lakuna iyo ñu'u' Galilea. Ta ikan ndē'e ra iin ra nàni Simón chi'in ra yani ra, André. Ta ndrakan ti ndra kiin kùu ndra. Ta ikan jākanaa ndra ma yu'va tiaka' ka'nu nuu takuii. Takan jà'a ndra, <sup>17</sup> ta kēta Jesuu ña te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¡Na'a ndo chatai! Vitin cha chito ndo naja kua kiin ndo tiaka', va vitin yu'u kùu ra ni jana'i nuu ndo naja kua nàni'i ndo ñivi kuenda Ndioo. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>18</sup> Ora chīni ndra ña kà'an ra takan, numini ndākoo ndra yu'va tiaka' ikan, ta tándikun ndra kuà'an ndra chata ra.

<sup>19</sup> Ta tiá iti' nuu ndē'e Jesuu inga ndra ka'iin tichi lancha. Ta ikan indii Jandiau chi'in ra yani ra Xuva ña jàndova'a ndra yu'va tiaka' chi'in tatá ndra Zebedeu, ta chi'in ndra musu ndra ndia. <sup>20</sup> Ta ikan kàna Jesuu ndra. Tajan ndākoo ndio ndra tatá ndra chi'in musu ndra tichi lancha. Ta tándikun ndra kuà'an ndra chata Jesuu ndia.

*Iin ra ndiso tati xaan*  
(Lc. 4:31-37)

<sup>21</sup> Takan kūu ta iin kivi nìndee ñivi judíu kùu yi, ora chāa ndra ñuu Capernaum. Tajan Jesuu chi'in ñivi kī'vi ra tichi veñu'u ñivi judíu. Ta ikan kīcha'a ra jàna'a ra tu'un va'a Ndioo. <sup>22</sup> Ta ma ñivi ndava yu'vi maania na ña ndē'e na kua jàna'a va'a ra chi'in chinituni ra. Vati tiaga va'a jàna'a ra kua jàna'a ndra matru jākua'a tutu Ndioo. <sup>23</sup> Va tichi veñu'u ikan ndaa Jesuu jàna'a ra ora chīni ra ña ndā'yu iin ra ndiso tati xaan indii tichi veñu'u ikan. Ta kīcha'a kà'an ma tati xaan te'en:

<sup>24</sup> —¿Ta naja kùuniun kanita'un chi'in ndi, yo'o Jesuu, ra ñuu Nazaret? Ta ndyu'u, cha chito ndi ña vāchi jandi'un nuu ndi. Vati ndyu'u cha nākoto va'a ndi ti ma ra í Se'e Ndioo kùñ. —Takan kàti tati xaan chi'in Jesuu.

<sup>25</sup> Ta te'en kīcha'a kà'an xaan Jesuu chi'in tati xaan ikan:

—¡Taxiin kuu yu'u ndo, ta na kee ndo tichi kuñu ra'ya! —Takan kàti Jesuu.

<sup>26</sup> Takan kūu ta kīcha'a chī'i i'i ma ra ndiso tati xaan jà'a yi. Ta jàniivaania kùu na ora kēe na tichi kuñu ra. <sup>27</sup> Takan kūu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan yū'vi na ña kùu takan, ta te'en kīcha'a chikatu'un ta'an na nuu na:

—¿Nda iti' kīchi ra ña jàna'a ra te'en chi'in chinituni ra ta ya'a ndatu ra, ña nda tati xaan jàchi'in ña kà'an ra? —Takan nàtu'un ta'an ma ñivi ikan.

<sup>28</sup> Takan kūu ta numini chīto ndisaa ñivi ñu'u' Galilea ña jà'a Jesuu.

*Jesuu jànda'a ra ñaka'nu Simón ra juuni jākunani ra Petu'*  
(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

<sup>29</sup> Ta ora kēe Jesuu veñu'u ñivi judíu, numini kuà'an ra chi'in Jandiau chi'in Xuva, nda ve'e Simón chi'in André. <sup>30</sup> Ta ora chāa Jesuu ve'e ndra

ta kāti ma Simón nuu ra ña ku'vi ma ñaka'nu ra kàndian nuu chito jà'a ka'ni. <sup>31</sup> Ta numini chāa Jesuu nuu kàndian ta tīin ra nda'a' ña ta ndākoan chūnandian jā'a ra. Ta ma ora ikani ndā'a ña. Ta kīcha'a ña jà'a ña ña kachi ndra.

*Jànda'a Jesuu kua'a' ndian kù'vi*

(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

<sup>32</sup> Ora ni kuna'a ora chíso nikandii, ma ora ikan chāndaka na kua'a' ndian ku'vi chí'in ndian ndiso tati xaan nuu ndaa Jesuu. <sup>33</sup> Takan kūu ta ndisaa ma ñivi kùti'vi na yuve'e nuu ndaa ra. <sup>34</sup> Tajan jàndova'a Jesuu tanuu kue'e ndo'o na. Ta juuni tāva ra ma tati xaan ña ndiso na ndia. Ta tüvi nī cha'a ra ka'an ma tati ikan ti cha nākoto na ra.

*Chàkunuu Jesuu jànda'a ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judú*

(Lc. 4:42-44)

<sup>35</sup> Takan kūu ta ora tuvi inga kivi ora juuni takā'an kundichin, tajan ndēta ndio Jesuu, ta kēe ra kuà'an ra iin tichi ku'u nuu taxiin ña kuàka'an ra chí'in Ndioo. <sup>36</sup> Takan kūu ta chānuu kuà'an ra, tajan kuàanduku ndio Simón chí'in ndra mañeru ra ra. <sup>37</sup> Ta ora nāta'an ndra ra ta te'en kīcha'a ndra kà'an ndra chí'in ra:

—jNdisaa ñivi káchika na nànduku na ñun! —kàti ndra.

<sup>38</sup> Ta te'en nāka'an Jesuu chí'in ndra:

—Va'a, va jì'na iyo yi ña kujana'i tu'un Ndioo nuu tandi'i ñivi iyo nda'a' ñuu i'ya. Vati tiñu ikan tachi Tatái yu'u —kàti Jesuu.

<sup>39</sup> Takan kūu ña chàkuu Jesuu ndi'i ñu'u' Galilea kàtitu'un ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judú. Ta juuni jànda'a ra ma ñivi ndiso tati xaan ndia.

*Jesuu jànda'a ra iin ra kù'vi jà'a kue'e tà'yu*

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

<sup>40</sup> Iin kivi chāa iin ma ra ndo'o kue'e tà'yu nuu ndaa Jesuu. Ta ikan chūnandi chiti ra nuu ra. Ta rakan te'en nāka'an ra chí'in Jesuu:

—jJandova'a ma kue'e ndo'i tuva kùuniun! —kàti ra.

<sup>41</sup> Tajan kūnda'vini Jesuu ra ta te'en nāka'an ra chí'in ra:

—Kūuni janda'i ñun —kàti Jesuu.

Tajan jānani ra nda'a' ra ra. Ta ndā'a ra. <sup>42</sup> Yakan va ma ora ikani ndā'a' ra. Ta nāa ma kue'e ikan ñii ra. <sup>43</sup> Tajan nduva'a kuii chūndayu'u Jesuu ra. Takan kūu tajan tachi ndio ra ra na ku'un ra, va jì'na te'en nāka'an ra chí'in ra:

<sup>44</sup> —jNuu nī'iin na, na kàtitu'un naja kua jā'un ña ndā'un! Jì'na kuii nuu sutu iyo veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, jana'un ñun, ikan nakoto ra ti cha ndā'un. Ta ikan jan sokóun iin kiti nuu sutu kuenda Ndioo, ti kua ikan kàti tutu Ndioo ña taa Moisés taji'na. Ti takan iyo yi ña ja'a yo, ikan na koto tandi'i ñivi ña cha ndā'un —kàti Jesuu.

<sup>45</sup> Tajan kēe ndio ra kuà'an ra, va tüvi nī jachi'in ra ña kà'an Jesuu. Ti kàtitu'un ra yi nuu tandi'i ñivi ña kua janda'a ra ra. Yakan va na kua koo Jesuu tichi ñuu, ti kīndoo ra tichi ku'u taxiin nuu tüvi ndoyo ñivi. Va vaji takan jā'a ra ninii nànduku na ra.

## 2

*Jesuu jànda'a ra iin ra kūyutun*

(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

<sup>1-2</sup> Takan kūu ta ora cha yā'a yatin kivi, tajan chāa ndiko Jesuu ñuu Capernaum. Ta ora chito ma ñivi ña chāa ndiko ra tichi iin ve'e ndaa ma

ñuu ikan, ta ikan kùti'vi kua'a' ñivi ma tichi ve'e nuu ndaa ra, ña ni yuve'e kùta'an ga na kuiin na. Ta ikan kicha'a ra jàna'a ra tu'un Ndioo nuu na. <sup>3</sup>Takan kùu ta chāa kumi ta'an ndra ndiso iin ra kùyutun chi'in ti'va. <sup>4</sup>Ta tava kùu ki'vi ndra yuve'e nuu ndaa Jesuu, jà'a ña ya'a kua'a' ñivi ka'iin tichi yi. Yakan va ndāa ndra chata ve'e, ta nūna ndra ita'vini kua kùu januu ndra ma ra ku'vi nuu ndaa Jesuu tichi ve'e. Yakan va ora cha nūna ndra yi, tajan jānuu ndra ma ra kùyutun tichi ti'va, nda nuu ndaa Jesuu. <sup>5</sup>Ta ora ndē'e Jesuu ña ya'a chinuni ndra ña jà'a ra. Yakan va te'en kicha'a kà'an ra chi'in ra kùyutun:

—Yo'o se'yu vitin cha jānai kuatiun. —Takan kàti Jesuu chi'in ra kùyutun.

<sup>6</sup>Takan kùu ta ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo ka'iin ikan, te'en nakanini ndra cha'a' ña kà'an Jesuu te'en: <sup>7</sup>“¿Ta naja jà'a ra'ya ña kà'an ra takan? Ma tu'un kà'an ra iin ña kini kùu yi kuenda Ndioo. ¿A tüvi chito ra, ti uvaa Ndioo kùu ra kùu janaa kuati ñivi? Ta tüvi kùu ja'a inga nda ndian nikuuni yi.” Takan chànini ndra. <sup>8</sup>Va Jesuu numini chito ra ña chànini ndra takan. Yakan va te'en chikatu'un Jesuu nuu ndra:

—¿Ta naja vā'a' chànini ndo? <sup>9</sup>Tu ka'in chi'in ra ku'vi, cha jānai ma kuati ra, ta töve nde'e ndo tuva ndicha ña ni kuu ña kà'in. Va tu ka'in chi'in ra: “iNdetā, ta natuviun ti'vaun, ta ku'un ve'un!” Ta nde'e ndisaa ndo ti ndicha iyo ndatui. <sup>10</sup>Va vitin ni jana'i nuu ndo, ti kùu janai kuati ñivi ñuñivi i'ya. Yakan va ni koto ndo, ti yu'u kùu ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ta iyo ndatui. —Takan kàti ra chi'in ma ndra jākua'a tutu Ndioo.

Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ra kùyutun:

<sup>11</sup>—Chi'in yo'o kà'in ña ndetaun ta natuviun ti'vaun ta ku'un ve'un —kàti Jesuu chi'in ra kùyutun.

<sup>12</sup>Ora kà'an Jesuu te'en, ta ma ra ku'vi niku, numini ndēta ra, ta nātuvi ra ti'va ra, ta kēe ra ma tichi ve'e, ta kuà'an ra. Yakan va ndē'e chi'in tinuu na, kēe ra kuà'an ra. Takan kùu ta ora ndē'e na ña jà'a Jesuu te'en, ta ndava kuà'an tati na. Ta kicha'a na jàka'nu na Ndioo. Ta te'en kicha'a na kà'an ndio na:

—iNī'iin cha'a' takā'an nde'e ndi iin ra ya'a iyo ndatu ña jà'a te'en!

### *Jesuu kàna ra ra nàni Leví* (Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

<sup>13</sup>Ta ora yā'a ña kùu takan ta kēe ndiko Jesuu kuà'an ra yu'u lakuna. Ta ikan kùti'vi na nuu ndaa ra, ta ikan kicha'a ra jàna'a ra tu'un Ndioo nuu na. <sup>14</sup>Takan kùu ta ora yā'a ra chi'in na, ta ndē'e ra Leví, ra kùu se'e Alfeu ña nàndi ra nàka'an ra xu'un' nuu ñivi kuenda ma ñu'u' ñuu ka'nu Roma. Tajan kicha'a kà'an Jesuu chi'in ra:

—iNdakoo tiñu jà'un chiña ta kichiun chatai! —kàti ra.

Ta ikan Leví numini ndākoo ra ma tiñu jà'a ra ta tāndikun ra kuà'an ra chata Jesuu.

<sup>15</sup>Takan kùu ta Jesuu chā'an ra chi'in ndra jākua'a chi'in ra, chākujama ndra ve'e Leví. Ta ikan juuni ka'iin inga ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, ta inga ndra kini xini chàchi ndra chi'in Jesuu ndia. Takan kùu ña nduva'a ku'i kua'a' ñivi ndikun chata Jesuu chi'in ndra tatun ra.

<sup>16</sup>Ta ora ndē'e ndra jākua'a tutu Ndioo chi'in ndra fariseu ña chàchi Jesuu chi'in ndisaa ma ñivi jà'a kuati ikan, ta te'en kicha'a ndra chikatu'un ndra nuu ndra jākua'a chi'in Jesuu:

—¿Ta naja chàchi ma matru ndo chi'in ma ndian nàka'an xu'un' ta chi'in ndian jà'a kuati? —Takan kàti ndra nuu ndra.

<sup>17</sup> Ta ikan Jesuu chīni ra ma ña kà'an ndra. Ta te'en nàka'an ndio ra nuu ndra:

—¿A tüvi chito ndo ti ma ndian iyo va'a, tüvi chiniñu'u na ma ndra chito tatan? Ndian ku'vini kùu ndian chiniñu'u yi. Ta yu'u ti tüvi vachì kuenda ma ndian tüvi chiniñu'u yu'u takua kùu ndian iyo va'a. Yu'u vachì, va kuenda ndian chiniñu'u yu'u takua kùu ndian iyo kuati —kàti Jesuu.

*Chikatu'un ndra nuu Jesuu, naja tüvi ndita yu'u ma ndra jàkua'a chi'in ra*

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

<sup>18</sup> Iin ora ndita yu'u ma ndra chàkunuu chata Xuva ra jàkunduta, chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ndra fariseu. Ta ikan ndé'e inga ñivi ña ndita yu'u ndisaa ndrakan. Tajan kēe ndra kuàndakatu'un ndra nuu Jesuu. Ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta naja ndita yu'u ma ndra chàkuu chata Xuva chi'in ndra chàkuu chata ndra fariseu? ¿Ta ma ndra jàkua'a chi'un, naja töve ndita yu'u ndra ndia? —Takan kàti ndra chi'in Jesuu.

<sup>19</sup> Ta te'en nàka'an Jesuu nuu na:

—Chi'in ma tu'un i'ya ni jana'i nuu ndo naja töve ndita yu'u ndra vitin. ¿A kùu ndita yu'u iin ra ni tanda'a chi'in ñivi ra ora juuni ndaa ra chi'in vi? ¡Na kùu yi! Ti tu juuni ndaa ma ra tànda'a, na kùu ja'a na kundaa na ña ndita yu'u na. Ti tandi'i na chisii na ora ikan. <sup>20</sup> Va ora cha kuà'an ra, tajan kùu kundita yu'u na —kàti Jesuu.

*Nuu jàna'a Jesuu ti kùu jandiki ta'an yo tu'un cha'nu chi'in tu'un chaa kà'an ra vitin*

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

<sup>21</sup> Ta te'en nàka'an tuku Jesuu:

—Nì'iin na kùu nataa na iin ja'ma cha'nu chi'in ita'vi ja'ma chaa, ti ma ja'ma chaa nàndii yi ta jànakaa yi ma ja'ma cha'nu. Yakan va kà'vi ga nàkaa yi jà'a ma ja'ma chaa. <sup>22</sup> Ta juuni kùu kuiin ma takuii vinu, ña jàkuiya na tichi tia'a ñii cha'nu, tuva vinu chaa kùu ra'. Ti ma vinu ikan, jàka'ndi ra' ma tia'a ñii cha'nu, ta chàti ra', ta nàkaa ma ñii ikan ndia. Yakan va va'a ga ti'o ma takuii vinu chaa tichi iin tia'a ñii chaa —kàti Jesuu.

*Kindaa ndra jàkua'a chi'in Jesuu trigu iin kivi nindeo*

(Mt. 12:18; Lc. 6:1-5)

<sup>23</sup> Iin kivi ña nindee ñivi judíu chàkunuu Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra nuu kaa kua'a' trigu. Takan kùu ta ikan kicha'a ndra jàkuun nda'a' ndra ma trigu. <sup>24</sup> Ta te'en kicha'a chàkatu'un ma ndra fariseu nuu Jesuu, ti kùuni ndra tisokuati ndra Jesuu:

—¡Yo'o xaa! ¿Ta naja jà'a ma ndra jàkua'a chi'un iin ña tüvi iyo yi ña jà'a yo ma kivi nindeo?

<sup>25</sup> Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—¿A tüvi chàku'uni ndo ña jà'a ma racha'nu David, ora ya'a chāñu soko ra chi'in ndra meru ra? <sup>26</sup> Ta ma tiempu ikan ti ma ra sutu nani Abiatar kùu ma ra chà'nda tiñu veñu'u ikan. Tajan kì'vi ndio David tichi veñu'u ikan, ta ikan jan chàchi ndio ra ma paan íí kuenda Ndioo. Ta rakan juuni chā'a ra ma paan ikan nuu tandi'i ma ndra chàkuu chata ra. Ta ma paan

ikan, ti na vâ'a kachi nda ndian nikuuni yi, ti kuenda ma ndra sutuni kùu yi. —Takan kàti Jesuu.

<sup>27</sup> Takan kùu ta te'en nâka'an tuku Jesuu:

—Racha'nu Ndioo ji'na jâ'a ra ma ñivi. Tajan jâ'a ra ma kivi nindeo. Yakan va kuenda Ndioo, tiaga ka'nu ma ñivi kua ma kivi nindeo. <sup>28</sup> Ta nda yu'u ra se'e ñivi tâchi Ndioo, juuni iyo ndatui ma kivi nindeo —kàti Jesuu chi'in ndra.

### 3

#### *Iin ra kûyutun nda'a'*

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

<sup>1</sup> Iin ora kî'vi tuku Jesuu tichi veñu'u ñivi judú. Ta ikan ndaa iin ra kûyutun nda'a'. <sup>2</sup> Ta ma ñivi ikan jâ'a na kuenda tu jânda'a Jesuu ñivi ku'vi vaji ma kivi nindeo kùu yi. Takan iyo yi ña kumi na Jesuu ta kùu ni'i na nda cha'a' tiso kuati na ra. <sup>3</sup> Ta te'en kâ'an ndio ma Jesuu chi'in ma ra kûyutun nda'a':

—jNdeta ta kundaun ma'ñu i'ya!

<sup>4</sup> Tajan te'en chikatun'un ndio ra nuu ma ndian ka'in ikan:

—¿Nayi kùu ja'a yo ma kivi nindeo, kùuni ndo? ¿A jâ'a yo ña va'a, a ña vâ'a'? ¿A tiá va'a ña jâkakú yo na, a nde'enio ña kuvi na? —kàti Jesuu.

Va ma ñivi ka'in tichi veñu'u ikan, tüvi nî ka'an na ña kâ'an ra. <sup>5</sup> Takan kûu ta Jesuu iin ndê'e xaani ra nuu na ña ya'a nda'vi kùuni ra ti tüvi tâso'o na ña kâ'an ra. Ta tüvi kûnda'vini ma ndian chiniñu'u ra ndê'e na ra. Tajan te'en nâka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kûyutun nda'a':

—jJanakee nda'un! —kàti ra.

Tajan jânakee ndio ma ra ku'vi nda'a' ra. Ta ora ikani ndâ'a yi. <sup>6</sup> Ta kée ndio ma ndra fariseu tichi veñu'u ñivi judú, ta kuà'an ndio ndra nuu ka'in ndra chàkuu chata racha'nu Herode, ña ni natu'un ta'an ndra ndra naja kua ja'a ndra ta kùu ni'i ndra kua ka'ni ndra Jesuu.

#### *Kùti'vi kua'a' ñivi nuu ndaa Jesuu yu'u lakuna*

<sup>7</sup> Ta Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jâkua'a chi'in ra nda yu'u lakuna chi'in kua'a' ñivi ñu'u' Galilea. <sup>8</sup> Ta ikan juuni kua'a' ñivi kée ndio na kuànde'e na nuu ndaa Jesuu ora chito na ña jâ'a ra ña va'a. Takan kùu ta châa ma ndian ñu'u' Judea chi'in ndian ñuu Jerusalén, chi'in ndian ñuu Idumea, ndian iyo iti' kâna nikandii yuta Jordán, ndian ñu'u' ñuu Tiro, chi'in ndian ñu'u' ñuu Sidón ndia. Ndicha ña châa nduva'a kuii kua'a' ñivi nuu ndaa Jesuu. <sup>9</sup> Yakan va ndâkoo Jesuu tiñu nuu ma ndra jâkua'a chi'in ra na yati koo ndra chi'in iin lancha ta jâyatun ndra run yu'u lakuna, ikan na jachika ra ra nuu na. <sup>10</sup> Takan iyo yi ña ja'a ndra koto chakoyo kua'a' na nuu ndaa ra. Ti tandi'i ndian ku'vi kùuni na ke'e na ra, ti chito na ti ya'a kua'a' ñivi ku'vi jânda'a ra.

<sup>11</sup> Ta ma tati xaan ora ndê'e na ra, ta chûnandi chiti na nuu ra, ta kîcha'a na kânachaa na te'en:

—jYo'o kùu ma ra Se'e Ndioo! —kàti ma tati xaan ikan chi'in ra.

<sup>12</sup> Va xaan va'a kîcha'a kâ'an Jesuu nuu na, ña na kâ'an na takan chi'in ra nuu ka'in ñivi.

#### *Jesuu kâchín ra ndi uchi uvi ndra tatur na*

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

<sup>13</sup> Takan kũu ta ora yā'a ña kũu takan, tajan ndāa Jesuu iin yuku. Ta ikan kāna ra ma ndian va'a tiá kũuni ra. Ora kũti'vi ndra nuu ndaa ra <sup>14</sup> ta ikan káchin ra uchi uvi ta'an ndra kuenda ña kakuu ndra chi'in ra ña kà'an ndra ma tu'un va'a Ndioo. Ti ndra'ya kũu ndra ni kuu tatun ra. <sup>15</sup> Ta chā'a Jesuu ndatu ndra kuenda ña tàva ndra tati xaan ndiso ñivi ku'vi. <sup>16</sup> Ta ma ndi uchi uvi ma ndra káchin ra nàni ndra te'en: Simón, ra jākunani Jesuu, Petu'. <sup>17</sup> Ta uvi ndra se'e Zebedeu, iin ra nàni Jandiau chi'in ra yani ra, Xuva. Ndrakan jākunani Jesuu ndra Boanerges ña kũuni yi ka'an yi ndra xaan takua xaan nda'yu savi ora kũun ra. <sup>18</sup> Ta inga tuku ra nàni André chi'in Lipe chi'in Tolo chi'in Mate chi'in Tomá, ta Jandiau ra se'e Alfeu. Ta juuni káchin Jesuu Tadeu chi'in Simón, ra kũuni kuati chi'in ñivi ñuu ka'nu Roma. <sup>19</sup> Ta ra nuu ndi'i nia, va kũu Juda Iscariote, ra ni xikoña'a Jesuu tiá iti' nuu.

*Kāti ñivi ti chi'in ndatu kui'na jànda'a Jesuu ma ñivi ku'vi*  
(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

<sup>20</sup> Takan kũu ta kèta iin kivi, ña ki'vi tuku Jesuu iin ve'e. Ta ikan inga cha'a' juuni kũti'vi kua'a' ñivi. Ña nī kuu kachi ra ni chi'in ndra jākua'a chi'in ra jà'a na. <sup>21</sup> Ta ora chĩto ma ñivi Jesuu ña jà'a ra ta chàki'in na ra ti xini ra tivi ña jà'a ra takan, kũuni na.

<sup>22</sup> Takan kũu ta juuni ma ndra jākua'a tutu Ndioo ndra kēe ñuu Jerusalén, chāa ndra nuu ndaa Jesuu. Ta te'en kà'an ndra chi'in ma ñivi ikan:

—Juu, ma kui'na kũxini chā'a ndatu nuu ra'ya, ti chi'in ndatu yakán', tàva ra ma tati xaan ndiso ñivi. —Takan kà'an ndra chata Jesuu.

<sup>23</sup> Ta ikan numini kāna Jesuu ndra. Ta kicha'a kà'an ra iin ku'va chi'in ndra.

—iNa kũu tava ma kui'na juuni maa yi! <sup>24</sup> Tatu iin ñuu kànita'an chi'in juuni maa yi, na kũndee yi kua'a' tiempu. <sup>25</sup> Tatu iyo iin yo kànita'an chi'in juuni ñivi na, na kũndee na kua'a' tiempu ndia. <sup>26</sup> Yakan va tu ma kui'na kànita'an yi chi'in juuni maa yi, juuni kũndee na ndia. Ta ikan kũu nuu ndi'i nuu na.

<sup>27</sup> 'Yakan va nĩ'iin yo kũu ki'vi iin ve'e ra ya'a iyo ñandee ta kuika, ta sù'u yo ña iyo nuu ra. Na kũu ja'a yo yi tu tũvi ku'ni ji'na yo ra. Yakan va tu ku'ni ji'na yo ra, tajan kũu su'u yo ma ña iyo ra.

<sup>28</sup> 'Va yu'u kati ndicha kuu nuu ndo ti ma Ndioo ya'a ka'nu ra. Ta jànaa ra kuati ma ñivi ta ndisaa ña kini kà'an na. <sup>29</sup> Va ndian kati'ini chata Tati Í Ndioo ndiakan tũva janaa Ndioo kuati na. Yakan va endee koo kuati ikan chi'in na ndisaa tiempu.

<sup>30</sup> Ña'a kátitu'un Jesuu nuu ndra, ti tìsokuati ndra ra ña jànda'a ra ndian ku'vi chi'in ndatu kui'na.

*Chàa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra ta ñivi ta'an ra nuu ndaa ra jànda'a ra*

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

<sup>31</sup> Takan kũu tajan chāa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra chi'in ña ta'an ra ve'e nuu ndaa ra. Va kindoo vi nuke'eni. Ta ikan kà'an vi chi'in iin ra ndaa ma nuu ka'lin kua'a' ñivi yuve'eni, na kuka'an ra chi'in Jesuu. <sup>32</sup> Ta ikan jan chāa ma ra kuàka'an chi'in Jesuu nuu ndaa ra chi'in kua'a' ñivi. Ta te'en kicha'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—Nuke'e ndaa ma'un chi'in ndra yaniun ta ñivi ta'un, ña nànduku vi ñun.



<sup>33</sup> Va te'en nāka'an ra ña chikatu'un ra nuu na:

—¿Yo kùu ma'i chí'in ma yanj ta ndian ta'in?, kùuni ndo.

<sup>34</sup> Ta ikan jan kīcha'a ndè'e ndicha ndio ra ma ndian ka'in xiin ra. Ta te'en nāka'an tuku ra chí'in na:

—¿Na kuni va'a ndo ña ni ka'in chí'in ndo! <sup>35</sup> Yakan va ma ndian jà'a ña kùuni Ndioo, ndiakan kùu ma yanj chí'in ta'in chí'in ma ma'i —kàti Jesuu.

## 4

*Iin ku'va ña jàkuuni Jesuu kà'an ra nuu ñivi chata iin ra tàchi*  
(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

<sup>1</sup> Takan kùu ta kīcha'a jàna'a tuku Jesuu inga cha'a' ma yu'u lakuna. Ta tava nduva'a kuii kua'a' ñivi kùti'vi nuu ndaa ra, yakan va ndāa Jesuu tichi iin lancha ña ndaa yatini ma yu'u lakuna ikan. Tajan nda tichi run chūnandi ndio ra kà'an ra chí'in na. Ta ma ñivi ikan ti yu'u lakunani kindoo na chini na ma ña kà'an ra. <sup>2</sup> Ta ikan jan kīcha'a ra jàna'a ra kua'a' nakuyi nuu na chí'in ku'va, ikan na kutunini na ña kùuni ra ka'an ra.

Yakan va te'en kīcha'a ra kà'an ra ma ku'va nuu na:

<sup>3</sup> —¿Taso'o ndo ña ni ka'in! —kàti Jesuu. —¿Yo iin ra tàchi. Ta rakan ti ora chāa ra nuu ñu'u' ra, <sup>4</sup> ta kīcha'a ra tàchi ra. Ta tia ma chiti kōyo yi tichi iti'. Ta ndè'e ma saa yi. Ta nūu ndri nuu kàndoyo yi. Ta chāchi ndi'i ndri yi. <sup>5</sup> Ta inga ita'vi yi kōyo yi tañu yuu. Ta ikan, ti nuuni yoso ma ñu'u', ti mamaa yuu ndòyo nda ninuu. Yakan va ma chiti kōyo tañu yuu numini kāna yi, ti tūvi kunu indii ma chiti. <sup>6</sup> Takan kùu ta ora ñuka'ñu ndi, nduva'a kuii xii yi, ti tūvi n'i yi ndanu ki'vi yo'o yi. Yakan va nāti yi. <sup>7</sup> Ta inga ita'vi ma chiti chīta yi tañu ku'u. Ta ma ku'u ikan numini chā'nu yi, ta jāvati yi nuu yi. Ta nī kua kua'nu yi. Yakan va tūva nī kuu jatiñu yi. <sup>8</sup> Ta tia yi, va kōyo nuu va'a ñu'u'. Yakan va kāna yi, ta chā'nu va'a yi. Ta kēta kua'a' va'a chiti nuu yi. ¿Yo yoko ña kēta oko uchi chiti nuu ii'in yi. Ta ¿yo ña kēta uni xiko chiti nuu. Ta inga yoko ña chā'a iin cientu chiti.

Yakan kùu ma ku'va kàti Jesuu nuu na.

<sup>9</sup> Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chí'in na:

—¿Yakan va na taso'o ndisaa ndo ma ña ni ka'in chí'in ndo!

*Nuu jākoto Jesuu ñivi nda cha'a' jàna'a ra ma ku'va nuu na*  
(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

<sup>10</sup> Takan kùu ta ora kindoo ma'iin Jesuu chí'in ndi uchi uvi ndra jākua'a chí'in ra, ta inga ndra ka'in xiin ra. Ta te'en kīcha'a chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—¿Na katitu'un nuu ndi, nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi! Vati tōve kùtunini ndi ma tu'un kā'un —kàti ndra.

<sup>11</sup> Ta te'en nāka'an Jesuu chí'in ndra:

—Nuu ndyo'o, chā'a Ndioo ña koto ndo tu'un xe'e ña ¿yo chí'in ra nuu chà'nda ra tiñu. Yakan va chà'a ra ña nākoto ma ndian jākūu tiñu nuu ra ma tu'un xe'e ikan. Va ma ndian tūvi chìnuni ña kà'in, nuu ndiakan va chí'in mamaa ku'vani ni ka'in yi chí'in na. <sup>12</sup> Ta ma ñivi ikan ti vaji ndè'e na, va tūvi ndichin nuu na. Ta vaji chini na, va tūvi kùtunini na ma tu'un kà'in. Yakan va kùu ndikoni'i ndiko na chí'in Ndioo. Ta tōve ni janaa ra kuati na ndia. —Takan kàtitu'un Jesuu nuu ndra.

*Jesuu jāna'a ra naja kua kùuni ma ku'va ikan ka'an yi cha'a' ma ra tàchi chiti*

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

<sup>13</sup> Takan kùu ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—¿Tu tüvi kùtunini ndo ma ku'va i'ya, naja kua kùu kutunini ndo inga ku'va ni ka'in, tuva takan? <sup>14</sup> Ti ma ra tàchi chiti, indukuni kùu ra takua kùu ma ra jāna'a tu'un Ndioo. <sup>15</sup> Vati iyo ma ndian kàa takua kàa ma chiti kōyo tichi iti'. Chini va'a na ma tu'un Ndioo, va ora ña cha chīni na yi, tajan vāchi ndio ma kui'na ka'nu. Ta yakán' jānaa ma tu'un va'a Ndioo ña cha iyo anima ii'iin ma ñivi ikan. <sup>16</sup> Ta inga na kàa na takua kàa ma chiti ña kōyo tañu yuu. Ta ndiakan kùu ma ndian chinuni tu'un Ndioo. Yakan va ora ndāki'in na yi, ndava chisii na ti ndāki'in na yi chi'in ndisaa anima na. <sup>17</sup> Yakan va ndiakan kàa na takua kàa ma chiti tàchio ña tüvi kunu indii yo'o jā'a ma yuu. Ta ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ikan. Ti töve nì'i yi nuu ku'un yo'o yi. Yakan va ma ñivi ikan, tüvi chūndaa va'a na. Ta chinuni na ma tu'un Ndioo tia kivini. Ta vāchi ndio ma ndian jándoto kuati nuu na, cha'a' ma tu'un Ndioo. Tajan ndè'e ndio na tundo'o. Ta na kùu koo va'a na chi'in ma tu'un Ndioo. Yakan va ndàkoo ndio na yi. <sup>18</sup> Ta inga na kàa na takua kàa chiti ña kōyo tañu ku'u. Ndiakan kùu ma ndian chinuni tu'un Ndioo. <sup>19</sup> Va chit'u'un na tiá cha'a' ma ndatiñu ña nì'i na ñuñivi i'ya. Ta juuni ya'a kùuni na nde'e na ma xu'un' ña na jandakuu kuika yi na. Ta yakan kùu yi ña jànda'viña'a yi na. Ta yüvi yakan ni kuu yi, ti kùuni na inga nakuyi koo nuu na. Ta takan kùu yi chi'in ma chiti tàchio, ora kàna yi nuu vati. Töve kùu jatiñu yi. Yakan va takan kùu ma ñivi ikan, ti tüvi chàa ma tu'un Ndioo nda anima na. <sup>20</sup> Iyo inga ma ñivi ña chini na ma tu'un va'a Ndioo. Ta chinuni na ña kà'an yi chi'in ndisaa anima na. Ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña tàchi iin nuu ñu'u' va'a. Ta iin ñivi ikan kùu na takua kùu ma trigu ña chā'a oko uchi ta'an chiti. Ta inga tuku yi chā'a uni xiko chiti. Ta inga na kùu na takua kùu ma ña chā'a iin cientu chiti —kāti Jesuu.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va ña jàkuuni ra kà'an ra cha'a' ñu'ú kandil*  
(Lc. 8:16-18)

<sup>21</sup> Takan kùu ta te'en nāka'an tuku Jesuu inga ku'va nuu ma ñivi:

—¿A va'a tu kutaa xe'o iin kandil tichi iin kisi ñu'u', a iin xuu chito, kùuni ndo? ;Na kùu yi! Ti tu tüvi tàkaa sukun yo yi, na kùu ndo ndichin nuu yo jā'a yi. <sup>22</sup> Vati na kùu tixe'o nì'iin ña jā'a yo, ti tiá kivi ni koto ndisaa ñivi ma ña tixe'o. Ta juuni na kùu ka'an yo nì'iin tu'un xe'e kua'a' tiempu, ti ni chaa iin kivi ña ni koto kachin ndisaa ñivi yi ndia.

<sup>23</sup> Yakan va te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—;Na taso'o va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo, tuva iyo chinituni ndo!

<sup>24</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in na:

—;Na ja'a ndo kuenda nuu ndo ma tu'un ña kà'in nuu ndo! ;Na kuni va'a ndo yi ta jachi'in ndo yi ora tindee ndo inga ñivi, ta takan Ndioo ni ja'a ra chi'in ndo, ta ni ku'va ra ña kutuni ndo tiá kua'a' yi! <sup>25</sup> Yakan va tu ja'a va'a ndo ma tiñu Ndioo, ni tindee ra ndo tiá kua'a'. Va tu tüvi jatiñu ndo kuenda Ndioo, ni kindaa ra ma tiñu jā'a ndo, vaji töva kua'a' yi —kāti Jesuu.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va chata naja kua cha'nu chiti tàchi ñivi*

<sup>26</sup> Takan kùu ta te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Indukuni kùu ma nuu chà'nda Ndioo tiñu kua iin chiti tāchi iin ratāchi. <sup>27</sup> Ti ma chiti ikan kàna yi ta chà'nu yi, vaji kixi ra a ndito ra. Yakan va rakan tüvi chito ra naja kua já'a yi ña chà'nu yi. <sup>28</sup> Ti ma chiti ikan, juuni ma ñu'u' já'a ña kàna yi. Va ji'na kēta ma punta yi, tajan kēta ma yoko yi. <sup>29</sup> Ta ora cha nātii ndio ma yoko yi, tajan kindaa ndio yo ma chiti ikan. Ta chàchi ndio yo yi —kāti Jesuu.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va chata chiti yukú mostaza*  
(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

<sup>30</sup> Takan kùu ta te'en nāka'an tuku Jesuu ndia:

—¿Nda chi'in induku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu?, kùuni ndo. ¿A nda chi'in kùu jando induku yo yi? <sup>31-32</sup> Ti ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni yi chi'in ma chiti mostaza ña tàchi yo. Ti vali yi va chà'nu yi tiá kua inga tuku yukú. Ña chi'in soko na'nu yi, nda saa kùu ja'a ri taka ri nuu vati soko run —kāti Jesuu.

*Nuu chàtiñu Jesuu ma ku'va jàna'a ra*  
(Mt. 13:34-35)

<sup>33</sup> Yakan va chi'in tu'un i'ya jàna'a Jesuu ma tu'un Ndioo chi'in kua'a ku'va, ña cha kà'an ra i'ya. Yakan va Jesuu jàna'a ra nuu na, nda kati kutunini na tu'un kà'an ra. <sup>34</sup> Va nī'iin tu'un tüvi kà'an ra, tu tüvi kà'an ra yi chi'in ku'va. Va ma ndra jākua'a chi'in ra jàna'a ra naja kua kùuni ma ku'va ikan kà'an kachin yi nuu ndra inga ora.

*Jākutaxin Jesuu tati chi'in takuii lakuna*  
(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

<sup>35</sup> Takan kùu ta ora kuaa ma kivi ikan, tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra:

—iNa ko'o inga chiyo lakuna! —kāti Jesuu chi'in ndra.

<sup>36</sup> Tajan ndàkoo ndio ndra ma ñivi ikan yu'u lakuna, ta kuà'an ndio ndra chi'in Jesuu juuni tichi lancha nuu indii ndra chi'in ra. Ta ikan juuni tāndikun inga lancha ndàka ta'an chi'in ndra kuà'an run chata ma lancha ndra ndia. <sup>37</sup> Ta ora cha kàcha'an ndio ndra nuu lakuna, ta kōyo ndio savi tati chata ndra. Ta ikan kīcha'a kī'vi ndio takuii ikan tichi ma lancha. <sup>38</sup> Takan kùu ta tiin ñuma'na Jesuu, ta nduva'a kuii kixi ra kàndii ra iti' xuu lancha chi'in chala ra. Tajan jāndakoo ndio ndra ra, ta te'en kīcha'a kà'an ndra chi'in ra:

—Matru, ¿a tüvi ndè'un, ti chani ka'a yo? —kāti ndra chi'in Jesuu.

<sup>39</sup> Ta ikan jan ndēta ndio Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an ndio ra chi'in ma savi tati.

—iNa kutaxin ndo! —kāti ra. Tajan kūtaxin ndio ma savi tati chi'in ma takuii lakuna.

<sup>40</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—¿Ta naja ya'a ndasii ndo? ¿A takà'an chinuni ndo tu'un Ndioo ña já'a ndo takan? —kāti Jesuu.

<sup>41</sup> Takan kùu ta ndrakan nduva'a kuii yū'vi ndra, ta kīcha'a ndra chikatu'un ta'an ndra:

—¿Nda ra kùu ra'ya, ña nda savi tati ta lakuna jàchi'in ña kà'an ra? —kāti ndra ña nātu'un ta'an maa ndra.

## 5

*In ra ndiso tati xaan ñu'u' Gerasa*  
(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

<sup>1</sup> Takan kuu tajan keta chiyo ndio Jesuu chi'in ndra jakua'a chi'in ra inga chiyo yu'u lakuna. Ta ikan kandii iin ñu'u' nani Gerasa. <sup>2</sup> Ta ora nuu ndio Jesuu tichi lancha, ta ikan tu'va iin ra ndiso tati xaan nuu ra. Ta rakan ti ja kee ra nuu iyo ra kamajandu, <sup>3</sup> ti ikan iyo ra. Ta ni'iin na kuu tiin na ra, ni chi'in kadena kuu ku'ni na ra. <sup>4</sup> Yakan va jin kua'a' cha'a' cha chu'ni na nda'a' ra chi'in cha'a ra chi'in kadena, va endee ndi'i yi jache'e ra. Yakan va ni'iin na kundee na ra. <sup>5</sup> Ta ndisaa tiempu chakunuu ra ora ndichin ta ora naa, iti' yuku taxiin nuu tui ñivi. Ta juuni chakunuu ra iti' kamajandu, ña endee nda'yu ra chakuu ra ikan. Ta endee kani maa ra ra chata yuu. <sup>6</sup> Takan kuu ta ora nde'e ndio ra ña chika ga vachi Jesuu, ta endee kandakunu ra kuata'an ndio ra nuu vachi ra. Ta ora chaa ndio ra nuu ndaa Jesuu, ta chunandi chiti ra nuu ra. <sup>7</sup> Ta te'en kicha'a ndio ra kanachaa ra nuu Jesuu:

—¿Nayi kuniun ja'un chi'in, yo'o Jesuu, Se'e Ndioo ra iyo andivi? ¡Chi'in sivi Ndioo, chikain ñamani nuun ña na ki'viun chi'in! —Takan kati yi chi'in Jesuu.

<sup>8</sup> Ka'an yi takan chi'in Jesuu, vati ji'na ra naka'an te'en nuu yi:

—¡Yo'o tati xaan, na keun tichi kuñu ra'ya! —kati Jesuu chi'in yi.

<sup>9</sup> Takan kuu ta te'en chikatu'un ndiko Jesuu nuu yi:

—¿Naja naniun? —kati Jesuu.

Ta te'en naka'an yi:

—Nani ndi Legion, ti kua'a' tati xaan kuu ndi ña iyo ndi tichi kuñu ra'ya —kati yi.

<sup>10</sup> Takan kuu ta ma tati ikan chikan yi nuu Jesuu ña na tava ra yi ma tichi ñuu ikan. <sup>11</sup> Ta tava nde'e yi ña yatini xiin ma yuku ndaa ikan, ka'iin kua'a' kini ña kachika ndri chachi ndri ku'u kaa ikan. <sup>12</sup> Yakan va ma tati xaan te'en chikan yi nuu Jesuu:

—¡Na ja'un tia ñamani nuu ndi, ña tachiun ndi na ki'vi ndi tichi kuñu ma kini kachika ikan! —kati yi.

<sup>13</sup> —Va'ani tuva takan kuni ndo —kati Jesuu chi'in yi.

Tajan kee ndio yi kuñu ma ra'ii ikan, ta kuà'an yi. Tajan ki'vi yi ma kuñu ndri. Takan kuu ta ma kini kachika ikan, ti uvi mii ta'an ndri kuu ndri. Ta ora ki'vi ndio na tichi kuñu ndri, tajan kandakunu ndio ndri kuà'an ndri. Ta kachita ndri iin xa'va ña iyo yu'u lakuna. Ta ikan ka'a ndri tichi lakuna ta chi'i ndri.

<sup>14</sup> Ta ma ndra kumi ma kini endee chinu ndra kuà'an ndra ora nde'e ndra ma ña ja'a chi'in ndri. Yakan va ora chaa ndra ma ñuu ta kicha'a ndra natu'un ndra ña ta'an ma kini chi'in tandi'i ñivi iyo kuariya ta chi'in ñivi iyo ñuu ndia. Takan kuu ta kee ndio na kuande'e na nuu kachita ndri. Ta ora nde'e na ndri, tajan ndikoni'i ndiko na nuu ndaa Jesuu. <sup>15</sup> Ta ora kuyatin ndio na nuu ndaa Jesuu, ta ikan nde'e ndio na ma ra tivi xini niku. Na cha ñu'u ndio ra ja'ma nandi ra. Va tui ja'a ra takua ja'a ra ora ndiso ra tati xaan niku. Ta ndava kuà'an tati na ora nde'e na ña cha ndova'a ra. <sup>16</sup> Takan kuu ta ma ñivi ña nde'e kua ta'an ma ra ndiso tati xaan chi'in ña ta'an ma kini, kicha'a na natu'un na yi chi'in inga ñivi ña kuu. <sup>17</sup> Takan kuu tajan kicha'a ma ñivi ñuu ka'an na nuu Jesuu na kee ra ku'un ra ma ñu'u' ikan.

18 Takan kũu ta ora ndāa ndiko Jesuu tichi lancha, ta nduva'a kuii jānini ma ra ndiso tati xaan niku Jesuu, ña kũuni ra ku'un ra chi'in ra. 19 Va Jesuu tũvi nĩ cha'a ra ku'un ra chi'in ra. Ta te'en kicha'a kà'an ra chi'in ra:

—¡Kindoo yo'o, xaa! ¡Ta kuà'an ve'un nuu iyo ñivium! ¡Ta katitu'un nuu vi, ndisaa ña jā'a Racha'nu Ndioo chito'un chi'un, ta naja kua kũnda'vini ra ñun ña jānda'a ra ñun! —kāti Jesuu.

—Va'ani tuva takan —kāti ra chi'in Jesuu.

20 Tajan kuà'an ndio ra. Ta kicha'a kàtitu'un ra nuu ndisaa ñivi ñuu Decápolis ña jāndova'a Jesuu ra. Ta ndisaa ñivi ikan ndava yu'vi na, ña kà'an ra takan chi'in na.

*Ña se'e Jairo ta ña kè'e ja'ma Jesuu*  
(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

21 Takan kũu ta ora ndikoni'i ndiko Jesuu ma inga chiyo lakuna chi'in lancha. Tajan ma ora ikani kua'a' ñivi kũti'vi nuu ndaa ra yu'u lakuna.

22 Takan kũu tajan chāa ndio iin ra vika ndiso tiñu veñu'u ñivi judíu ña nani Jairo. Ta ora ndè'e ra Jesuu numini chũnandi chiti ra nuu ra. 23 Ta ikan nduva'a kuii chikan ra ñamani nuu Jesuu. Ta te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—¡Chani kuvi ma ñavali se'! ¡Yakan va ko'o ta jananiun nda'un chata ña! ¡Ikan na nda'a va'a ña ta koo ndikoan! —Takan kāti ra chi'in Jesuu.

Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—¡Na ko'o, tuva takan! —kāti ra chi'in ra.

24 Ta ikan jan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ra. Ta ikan juuni tãndikun kua'a' ñivi kuà'an na chata ndra ña ndava tituu ta'an na. 25 Ta tañu ma ñivi kàcha'an ikan, kuà'an iin ña cha iyo uchi uvi kuiya ña ku'vian jā'a niian.

26 Ta nduva'a kuii cha ndè'an tundo'o nda'a' ndra chito jā'a tatan. Ta tũvi ndòva'a ña, vaji jānaa ña ndisaa xu'un' kumian. Java ví'aga ka'vi kũunian jā'a yi. 27 Yakan va ora chĩnian ña kà'an Jesuu, ta tãndikun ndioan kuà'an ña. Ta ikan jāyatin ndioan ña iti' chata ra. Tajan jānanian nda'a' ña ja'ma ra. 28 Ta te'en kicha'a ña chàninian: "Jitu ja'mani ra na ke'o, ta chi'in yakani kuu nda'a yo," kũunian, ña chàninian. 29 Ta ikan jan kē'e ndioan ma ja'ma ra, ta ma ora ikani kũtaxin ma niian. Ta ndā'a ña. 30 Takan kũu ta ikan tũvini Jesuu ña kēe ita'vi ndatu ndiso ra. Tajan ndikoni'i ra nde'e ra nuu ma ñivi. Ta te'en chikatu'un ra nuu na:

—¿Yo kē'e ja'mai nda che'e? —kāti ra.

31 Ta te'en nāka'an ndio ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Matru, ¿a tũvi nde'un, ti ya'a kua'a' ñivi titu ta'an xiun? ¿Ta chikatu'un gaun ña yo kē'e ñun? —kāti ndra chi'in ra.

32 Tajan chikonuu ndio Jesuu ndè'e ra ma ndian ka'iin xiin ra, va ti kũuni ra nde'e ra yo kũu ma ña kē'e ja'ma ra. 33 Yakan va ma yakan ndava yù'vian ña kā'an ra, ti cha chitoan ña tā'an ña ora kē'an ma ja'ma ra. Ta ikan jan chāa ndioan nuu ra, ta chũnandi chitian. Ta kátian ndisaa ña tā'an ña nuu ra. 34 Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o se'yu, ¡cha kuu ku'un vitin! Ti cha ndā'un jā'a ña chĩnuniun.

35 Takan kũu ta juuni takā'an chinu kà'an Jesuu nuan, ora chāa inga ma ndra iyo ve'e ma ra vika ndiso tiñu veñu'u ñivi judíu. Ta te'en kicha'a kà'an ndra nuu tatá ñavali ikan:

—Cha chĩ'y ma ña se'un. ¿Yakan va nda kuenda ña jàkenaa ka'un tiempu ra? —Takan kāti ndra chi'in ra.

<sup>36</sup> Takan kũu ta ora chíni Jesuu ña kà'an ndra takan chí'in Jairo, tajan te'en kicha'a nàka'an Jesuu chí'in ra:

—¡Na yũ'viun! ¡Na chinuniun ma ña jà'i! —kàti Jesuu chí'in ma ra vika veñu'u ñivi judíu.

<sup>37</sup> Ta ikan jan kēe Jesuu kuà'an ra chí'in Petu', Jandiau ta Xuva, ra yani Jandiau. Ta tiá ma ñivi tüvi nī cha'a ra ña ku'un na chí'in ndra. <sup>38</sup> Takan kũu ta ora cháa ndra ve'e ma ra vika veñu'u ñivi judíu. Ta ikan ndē'e Jesuu ña ya'a kuvaa ñivi ka'iin ikan, ña kàchaku na. <sup>39</sup> Ta ikan jan kí'vi Jesuu tichi ve'e chí'in ndra kuà'an chí'in ra. Ta te'en nàka'an ndio Jesuu:

—¿Ta naja ya'a kàchaku ndo? Ta ma ñavali ikan tüvi nī chí'an, ti kixinian —kàti Jesuu.

<sup>40</sup> Ta ma ñivi ikan java chakú ndaani na ña kà'an ra. Va te'en nàka'an tuku Jesuu chí'in ma ñivi, na kee na nuke'e. Tajan kí'vi ndio ra chí'in ma ndi uni ndra cháa chí'in ra, chí'in tatá ña ta ma'á ña nuu kàndian. <sup>41</sup> Tajan tiin ndio Jesuu nda'a' ña ta te'en nàka'an ra chí'an:

—¡Talita kum! —Tu'un i'ya te'en kũuni yi ka'an yi: Chí'un kà'in yo'o, xi'i. ¡Na ndetaun! —kàti ra chí'an.

<sup>42</sup> Ta ma ora ikani ndēta ña, ta numini kicha'a ña chàkunuan. Ta yakan ti já uchi uvi kuiya ña. Ta ora ndē'e ma ñivi ña nàndoto ndikoan, ndava yũ'vi na. <sup>43</sup> Ta te'en nàka'an ndio Jesuu chí'in na:

—¡Na kà'an ndo ña jà'i nuu nī'iin ñivi! —kàti Jesuu.

Tajan kicha'a kà'an ndio ra chí'in ma ñivi ikan na ku'va vi ña kachian.

## 6

### *Chàa Jesuu ñuu Nazaret (Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)*

<sup>1</sup> Takan kũu tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chí'in ndra jàkua'a chí'in ra nda ñuu ra.

<sup>2</sup> Ta ora cháa ndio ma kivi nindeo, tajan kicha'a Jesuu jàna'a ra tichi veñu'u ñivi judíu. Ta ma ñivi ikan, ti ya'a ndē'e ndaa na Jesuu ora chíni na ña kà'an ra. Yakan va te'en kicha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Ndanu kũtu'va ra ña kà'an ra? ¿Ta ndanu tãva ra ma ña chito ra chí'in ma ndatu ra? <sup>3</sup> ¿A yũvi rakan kũu ra se'e Ndiya, ra jàtiñu chí'in vitu, niku? Chito yo ti yani ra kũu Jandiau, ta Kusé, ta Juda chí'in Simón. Ta juuni i'ya iyo ma ñivi ta'an ra ndia. —Takan kàti na ña nàtu'un ta'an na.

Yakan va nī jachi'in na ña kà'an Jesuu. <sup>4</sup> Ta te'en nàka'an ndiko Jesuu chí'in na:

—Taku ra kà'an kuenda Ndioo nda ni kũuni jaka'nu na ra, va juuni ma ñuu nuu chã'nu ra, tüvi yo kũuni nde'e ra, ni ma ñivi ra ndia —kàti Jesuu.

<sup>5</sup> Yakan va nī kuu ja'a Jesuu kua'a' tiñu ndatu ikan, ti ya'a xaani na ndē'e na ra. Ma ña jã'a ra, kũu ña jundii ra nda'a' ra chata tia ma ndian ku'vi, ta ndã'a na jã'a yi. <sup>6</sup> Takan kũu ta ya'a nàkanini ra ña tüvi chí'nuni ma ñivi ñuu ra ña jã'a ra. Ta ikan jan kēe ndio ra kuàjana'a ra ñuu iyo yatini ma ikan.

### *Tàchi Jesuu ndra jàkua'a chí'in ra, na kukatitu'un ndra tu'un va'a Ndioo (Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)*

Takan kũu ta Jesuu chàkunuu ndio ra jàna'a ra nuu iyo ñuu kuati iyo yatini. <sup>7</sup> Ta ikan jan kãna ndio Jesuu ndi uchi uvi ndra jàkua'a chí'in ra. Ti ni tachi ra ndra kuenda uvi ndra, ti ni ku'va ra ndatu ra nuu ndra. Ta

ni tachi ra ndra ña kujanda'a ndra ñivi ndiso tati xaan. <sup>8</sup> Va ji'na te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Tüvi kunaa ndo ni'iin nakuyi tichi iti' kuà'an ndo, ni yunu, ni xita', ni xu'un'. Kùu kunaa ndo, va iin yutun vatuni, <sup>9</sup> ta kundii cha'a ndo ndichan ni. Ta juuni na kùu ku'un toto ndo ja'ma ndia. <sup>10</sup> Ta ora ki'vi ndo ve'e iin ñivi, na koo ndo ma ikan nda kati keta ora ku'un ndo inga ñuu. <sup>11</sup> Vatu chaa ndo ve'e iin ñivi, ta tüvi jàchi'in na ma ña kà'an ndo, ta tüvi taso'o na yi, tiá va'a tu numini kee ndo ma ñuu ikan, ta ku'un ndo inga ñuu. Ta na jakisi ndo yuyaka ka'iin ndichan ndo, ikan nakoto na, ti töve ni ni'i na ñamani Ndioo, ti töve ni jachi'in na ma tu'un Ndioo ña kàtitu'un ndo nuu na. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>12</sup> Takan kùu tajan kee ndio ndra jàkua'a chi'in Jesuu kàcha'an ndra ña kuàkatitu'un ndra nuu ma ñivi na ndikoni'i ndiko na chi'in ma Racha'nu Ndioo. <sup>13</sup> Ta juuni tava ndra kua'a' tati xaan ndiso ñivi. Ta chi'in cete jà'ii ndra xini ma ndian ku'vi, ta ndöva'a na.

### *Nuu chi'i Xuva ra jàkunduta*

(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

<sup>14</sup> Takan kùu tajan chïto ndio ma Rey Herode ña jà'a Jesuu. Ta ndisaa ña jà'a ra chïtakuati ndio yi ma ñuu ikan. Yakan va te'en nāka'an ndio Rey Herode:

—jNdicha kuii ña rakan kùu Xuva Tita! Ta nāndoto ndiko ra tañu ñivi ndii. Yakan jànda'a kua'a' ñivi chi'in ndatu ra. —Takan kàti ma Rey Herode.

<sup>15</sup> Ta iyo inga tuku ndian kà'an te'en:

—jRakan kùu Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na! —kàti na.

Ta iyo inga ndian kà'an te'en:

—jRakan kùu ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, takua kà'an ndra chïyo taji'na!

<sup>16</sup> Yakan va ora chïni Rey Herode ña kà'an na takan, ta te'en kïcha'a kà'an ra:

—jNdicha kuii ña rakan kùu Xuva, ña tàchi ña chàka'nda ndra xini ra! jVa vitin juu ra kùu ra ña nāndoto ndiko ra! —Takan kàti Rey Herode.

<sup>17</sup> Ti cha'a' ña nàni Herodías ti'i ma Rey Herode Xuva Tita tichi vekaa. Takan kùu ta ora cha ti'i ndra ra tichi vekaa, tajan chü'ni ndio ndra ra chi'in kadena. Ta ma ña nàni Herodías juuan chündaka ra nàni Lipe niku, ra yani Rey Herode. Ta vitin cha sù'u Rey Herode ña nuu ra yani ra, ta tända'a ndiko ra chi'an. <sup>18</sup> Ti te'en kà'an Xuva chi'in Herode ora takà'an ti'i ra ra tichi vekaa:

—In kuati kùu yi tu ndakaun ñasi'i ma ra yaniun. —Takan kàti Xuva.

<sup>19</sup> Yakan va cha'a' yakan kùu yi, ña xaani Herodías ndè'an Xuva. Yakan va kùunian ka'nian ra. Va ni kuu yi. <sup>20</sup> Ti Rey Herode yū'vi ra nde'e ra Xuva, ti chïto ra ti iin ra ndaa ta va'a kùu ra nuu Ndioo. Yakan va kùmi va'a Herode ma Xuva, ti koto ki'vi Herodías nuu indii ra, ta ka'nian ra. Yakan va ora kàtitu'un Xuva ma tu'un Ndioo nuu Rey Herode, chàta'ani ra ma ña kà'an yi, va tüvi jàchi'in ra yi. <sup>21</sup> Takan kùu ta chāa iin kivi ña ndè'e ndio ma Herodías naja kua ja'a ña, ña ni ka'nian Xuva. Ti ma kivi ikan kùu yi ña chïnu Rey Herode kuiya ra. Tajan jà'a ndio ra iin viko ka'nu. Tajan jāinvitaa ra tandi'i ndra vetiñu iyo ñuu ra, chi'in ndra capitán chà'nda tiñu nuu jandaru, ta inga ndra cha'nu iyo ñu'u' Galilea ndia. <sup>22</sup> Takan kùu ña ki'vi ña se'e Herodías nuu jà'a ndra viko. Ta kïcha'a ña tàcha'a ña nde'e

ndra. Ta ma Rey Herode chi'in ndra ka'in chi'in ra nduva'a kuii chàta'ani ndra kua tàcha'a ña. Ta te'en kicha'a kà'an ndio Rey Herode chi'an:

—Ku'vai tu'un nuun, ña na ndakaun nayi kùuni maun nui, ta ku'vai yi nuun —kàti ra.

<sup>23</sup> Takán kùu ta nda uvi cha'a' chā'a tuku ra tu'un nuan ña na ndakan ña nayi kùuni maa ña nuu ra, vaji java ma ñu'u' ñuu nuu chà'nda ra tiñu, ku'va ra yi nuan, kàti ra. <sup>24</sup> Va yakan tüvi nī ka'an ña ma ña kà'an ra chi'an. Takán kùu tajan kēan chāndakatu'an nuu ma'á ña. Ta te'en nāka'an ña nuu ma ma'á ña:

—¿Nayi ndakai nuu ra vitin?, kùuniun, yo'o ma'á —kàtian.

Ta te'en nāka'an ndio ma ma'á ña chi'an:

—¡Na ndakaun xini Xuva ra jākunduta nuu ra! —kàtian.

<sup>25</sup> Tajan numini kēan kuà'an ña nuu nāndi Rey Herode. Ta te'en kicha'a kà'an ña chi'in ra:

—Kùunĵ ña nī vitini ku'vaun xini Xuva ra jākunduta iin tichi ko'o nui —kàtian chi'in ra.

<sup>26</sup> Ta ora chīni ra ña kà'an ña takán, nduva'a kuii nda'vi kùuni ra. Va tava cha chīni ma ndra ka'in xiin ra ña chā'a ra tu'un nuan, yakan va iyo yi ña ja'a ra ma ña chikan ña nuu ra. <sup>27</sup> Yakan va tachi ndio ra iin jandaru ña kuka'nda ra sukun Xuva nuu indii ra tichi vekaa. <sup>28</sup> Takán kùu tajan kēe ndio ma jandaru kuà'an ra nuu indii Xuva vekaa. Ta ora chāa ndio ra nuu indii ra, ta chā'nda ra sukun ra chi'in machiti. Tajan chāndaka ndio ra yi iin nuu ko'o nuu ña tivaa ikan. Ta yakan chāndaka ña yi nuu ma'á ña.

<sup>29</sup> Takán kùu ta ora chīto ma ndra jākua'a chi'in Xuva ña chī'í ra, tajan chāki'in ndra ma ñunda'yu ra. Ta chākuchi ndra yi. Takán tā'an Xuva ra jākunduta.

*Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi*  
(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

<sup>30</sup> Takán kùu ta ora yā'a ña kùu takán, tajan kùti'vi ma ndra tatun Jesuu chi'in ra. Ta kàtitu'un ndra nuu ra ndisaa ña jā'a ndra, ta ña jāna'a ndra nuu ra ndia. <sup>31</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¡Na'a ndo! ¡Nako'o iin nuu taxiin nuu tüvi ñivi! Ta ikan nindeo ita'vi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Takan kàti Jesuu chi'in ndra, ti nduva'a kuii chàkoyo kua'a' ñivi nuu ndaa ra chi'in ndra tatun ra, ña nī kuyati ra kachi ra chi'in ndra jā'a na.

<sup>32</sup> Yakan va kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ndra tatun ra tichi lancha iin nuu tàxiin. <sup>33</sup> Va tava kua'a' na ndē'e na nuu kuà'an ndra. Ta nàkoto na ti Jesuu kùu ra ña kuà'an ra chi'in ndra tatun ra tichi lancha. Tajan ndisaa ndio ma ñivi kandakunu na kuà'an na nuu ni chaa ndra. Ta ji'na ga na chāa, tajan chāa ndra. <sup>34</sup> Takán kùu ta ora nūu Jesuu ma lancha, na ndē'e ra ña ka'in kua'a' ñivi. Ta kùnda'vini ra na, ti ka'in na takua ka'in iin mvechala ña tüvi chito'o. Tajan kicha'a jāna'a ra kua'a' tu'un Ndioo nuu na. <sup>35</sup> Ta ora cha kua ini, tajan chāa ndio ndra jākua'a chi'in ra nuu ra. Ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Cha ini kùu yi vitin. Ta i'ya ti iin nuu tàxiin kùu yi. <sup>36</sup> Yakan va, ¿a va'a tu jandutáun ma ñivi, ta na ku'un na nuu nī'i na jāta na ña kachi na? —Takan kàti ndra jākua'a chi'in ra nuu ra.

<sup>37</sup> Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—¡Maa ndo na ku'va ndo ña kachi na! —kàti Jesuu.



Ta te'en nāka'an ndra nuu ra:

—¿Ta naja ja'a ndi, ta ni'i ndi xu'un' ña jata ndi ma paan, tu tüvi yi? —kàti ndra.

<sup>38</sup> Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—¿Kuànde'e ndo, nde'o naja ta'an paan iyo nuu ndo! —kàti Jesuu.

Ta ora chānde'e ndio ndra nuu ka'iin yi, ta te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—U'un paan, ta uvini tiaka' indii —kàti ndra.

<sup>39</sup> Takan kūu tajan tāchi Jesuu ma ndra jākua'a chi'in ra na ka'an ndra chi'in na, na kuiin ta tia ta tia na nuu ita yuta' ikan. <sup>40</sup> Tajan chākuiin na kuenda iin cientu ta kuenda uvi xiko uchi na. <sup>41</sup> Ta ikan jan kī'in ndio Jesuu ma ndi u'un paan ta ndi uvi ta'an tiaka'. Tajan ndē'e ra iti' andivi, ta te'en kà'an ra chi'in Ndioo:

—Ta'vindiouon Ndioo. Ti chā'un ma paan ta tiaka' nuu ndi —kàti Jesuu.

Tajan jākuaati ra ma paan chi'in tiaka'. Ta chā'a ra yi nuu ma ndra jākua'a chi'in ra na nata'vi ndra yi nuu na. <sup>42</sup> Takan kūu ta chāchi ndisaa na nda kati chitu va'a tichi na. <sup>43</sup> Ta uchi uvi ga tuka kūu yi ña chākoso yi ora chinu chāchi na. <sup>44</sup> Yakan va ma ndra chā'a Jesuu ña chāchi, u'un mii ta'an ndra kùu ndra.

*Chika Jesuu nuu takuii*  
(Mt. 14:22-27; Jn. 6:15-21)

<sup>45</sup> Takan kūu ta ora yā'a ña kūu takan, tajan tāchi ndio Jesuu ma ndra jākua'a chi'in ra, na ndaa ndra tichi lancha. Ta ji'na ndra na keta chiyo ndra ñuu Betsaida. Ta rakan, juuni yanga ndōo ga ra kà'an ra chi'in ñivi ña ni ku'un ra. <sup>46</sup> Ta ora cha ndi'i na ndùta, tajan ndāa ndio Jesuu iin yuku ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. <sup>47</sup> Takan kūu ta ora cha kuna'a, ma lancha ikan cha kēta run nda java lakuna chi'in ndra. Ta Jesuu ti juuni ndaa ra yu'u lakuna nuu ndākoo ndra ra. <sup>48</sup> Ikan ndaa Jesuu ora ndē'e ra ña nduva'a kuii cha chitatu ndra ña jākunu ndra run chi'in yutun xa'nda nuu. Ti vaji ni'i jà'a ndra ña nakunu run, va töve chika nda'a' ndra ti ya'a ni'i chākin ma tati. Yakan va iyo yi a kaa uni na'ani ora kēe Jesuu ña chika ra kuà'an ra nuu takuii iti' kuà'an ndra. <sup>49</sup> Takan kūu ta ora ndē'e ndra ña chika Jesuu vāchi ra nuu takuii xiin lancha ndra, ta kùuni ndra ña iin ni'na kùu yi ña chika yi vāchi yi niku. Ta iin kuvaani ndra ña nduva'a kuii yū'vi ndra. <sup>50</sup> Vati tandi'i ndra ndē'e ndra yi, yakan va yū'vi ndra. Ta ikan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¿Na yū'vi ndo!, ti mai kùu. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>51</sup> Ta ikan jan jāyatini ndio ra ra nuu ka'iin ndra tichi lancha. Tajan ndāa ndio ra tichi run. Ta ma ora ikani kūtaxin ma tati ña chākin yi. Ta ndrakan ndava kuà'an anima ndra ña jā'a yi takan ora chāa Jesuu. <sup>52</sup> Vati takā'an kuu kutunini ndra ma ndatu jā'a Jesuu chi'in paan. Ta ni takā'an nakoto va'a ndra nda chi'in ndatu kùu yi ña jā'a ra yi.

*Jànda'a Jesuu ñivi ku'vi iyo ñuu Genesaret*  
(Mt. 14:34-36)

<sup>53</sup> Takan kūu ta ora cha kēta chiyo ndio ndra ma ñu'u' Genesaret. Ta ikan chū'ni ndio ndra ma lancha ndra yu'u lakuna. <sup>54</sup> Ta ikan jan nūu ndio ndra run. Ta numini nākoto ma ñivi ra, ti Jesuu kùu ra. <sup>55</sup> Takan kūu ta ora ndē'e ndio ma ñivi ña chāa ndio Jesuu ikan, ta numini kàtitu'un na nuu tandi'i ma ñivi iyo ñu'u' ikan. Tajan kīcha'a ndio na chāndaka na ndian

ku'vi chi'in ti'va nuu chìto na nuu ndaa Jesuu. <sup>56</sup> Yakan va nda nikuuni nuu chà'an Jesuu, a ñuu kuati a ñuu na'nu a tichi ku'u, ikan jātu'va na ma ndian ku'vi yu'u kai a nuya'vi nuu chàkunu ra. Ta chikan na ñamani nuu Jesuu na ku'va ra ke'e ma ndian ku'vi, jin tu ja'mani ra. Ta ndisaa ma ndian kē'e ja'ma ra, ndà'a na jà'a ndatu ra.

## 7

### *Kàtitu'un Jesuu nda ña kùu ma ña jàndokini ma ñivi* (Mt. 15:1-20)

<sup>1</sup> Iti' ñuu Jerusalén kichi ndra fariseu chi'in ndra jàkua'a tutu Ndioo. Ta ikan jan jākuyatin ndio ndra ndra nuu ndaa Jesuu. <sup>2</sup> Ta ndrakan ora ndé'e ndra ña jà'a ndra jàkua'a chi'in Jesuu ña kàchachi ndra, va tüvi nàkata ji'na ndra nda'a' ndra. Yakan va kà'an ndra chata ndra jàkua'a chi'in Jesuu, ti tüvi ndoo nda'a' ndra takua iyo ma costumbre ñivi judú. <sup>3</sup> Ti ndian fariseu chi'in ndian judú, jà'a na ma ña jà'a ma ndian chíyo taji'na. Ta ndiakan ti tüvi kuu kachi na tu takà'an ndoo nda'a' na. <sup>4</sup> Ta ora kichaa na ña chà'an na nuya'vi, na kuu kachi na, tu takà'an nakata na nda'a' na ndia. Ta juuni iyo inga costumbre ña jà'a na ndia, takua jà'a na, ña nàkata na yachin, kasitu, kisi, chi'in yuvi. <sup>5</sup> Yakan va te'en kicha'a chikatu'un ndra fariseu chi'in inga ndra jàkua'a tutu Ndioo nuu Jesuu:

—¿Naja tüvi jà'a ndra jàkua'a chi'un ma costumbre jà'a ndian chíyo taji'na? Ña tüvi nàkata ji'na ndra nda'a' ndra ta kachi ndra —kàti ndra nuu Jesuu.

<sup>6</sup> Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—Ña ndicha kùu ña kà'an ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nàni Isaía kuenda ndo. Ti tüvi jà'a ndo ma ña kà'an ndo. Ta Isaía ti te'en kà'an ra, niku:

Ma ñivi jàka'nu Ndioo jàka'nu na ra chi'in tu'un kà'ani na, va tüvi jàka'nu na ra chi'in anima na.

<sup>7</sup> Ta tüvi nda kuenda kùu yi ña jàka'nu na Ndioo.

Ti ma tu'un ña jàka'nu na Ndioo, tu'un kà'an ñivini kùu yi.

Ta ma ñivi ikan kà'an na, ti tu'un Ndioo kùu yi.

Takan kà'an ra Isaía chíyo taji'na. <sup>8</sup> Ti ndyo'o, ndàkoo ndo ma ña kà'an Ndioo ña jà'a ndo, ta jà'a ndo ma tu'un jàna'a ñivini.

<sup>9</sup> Takan kùu ta te'en nàka'an tuku Jesuu nuu ndra ndia:

—Ya'a ga chìnuni ndo ma costumbre ña jà'a juuni maa ndo. Va ma tu'un Ndioo töve jàchi'in ndo yi, <sup>10</sup> ti te'en kàti Moisés taji'na: “jNa jaka'nu ma tatáun chi'in ma'un!” “Tatu kanduva'un tatáun, a ma'un, ta ka'ndaun kuenda ña kuyun jà'a inga ñivi”, kàti Moisés. <sup>11</sup> Va ndyo'o ti te'en kà'an ndo: “Na vā'a tu iin ra'i kùuni ra tindee ra tatá ra chi'in ma'á ra.” Ta rakan ti te'en kà'an ra nuu vi: “jNa kuu ga tindei ndo! Ti cha tāva siin ndisaa ña iyo nui ña ni sokói yi nuu Ndioo.” Takan kàti ra nuu tatá ra chi'in ma'á ra. <sup>12</sup> Ta juuni kà'an ndo, ti yo kà'an te'en vitin, tüva iyoni na tindee na tatá na chi'in ma'á na. Takan kùuni ndo. <sup>13</sup> Va yu'u kà'in chi'in ndo, ti kua ikan jà'a ndo ña jàchiyo ndo tu'un Ndioo. Ti kùuni ndo ja'a ndo ma costumbre maa ndo. Ta juuni ma yakan jàya'a ndo yi nda nuu ñivi ndo ndia. Ta juuni iyo inga tuku ña jà'a ndo ndia. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra fariseu ta ndra jàkua'a tutu Ndioo.

14 Takan kũu tajan kãna tuku Jesuu ñivi nuu ndaa ra. Ta te'en nãka'an ra chi'in na:

—¡Taso'o va'a ndisaa ndo ña ni ka'in chi'in ndo! ¡Ta na kutunini ndo yi ndia! 15 Nĩ'iin ña chàchi ñivi tüvi jàkini yi anima na chi'in chinituni na. Va ña kèe chinituni na kũu ma ña jàkini na. 16 ¡Yakan va tuva iyo chinituni ndo na kuni ndo! —kãti Jesuu.

17 Takan kũu ta ora chĩnu kà'an Jesuu takan, ta kèe ndio ra kuà'an ra nuu iyo ve'e ña kindoo ra. Tajan kĩ'vi ra ma tichi ve'e chi'in ndra jàkua'a chi'in ra. Tajan te'en kĩa'a ndio ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Nayi kũuni ma ña jàna'un nuu ma ñivi kà'an yi? —kãti ndra.

18 Ta te'en nãka'an Jesuu chi'in ndra:

—¿A juuni ya'a ndava xini ndo ña tüvi kũtunini ndo ña kã'in? ¿A tüvi chĩto ndo, ti ndisaa ña chàchi ñivi tüvi jàkini yi chinituni na? 19 Ti tüvi chàa yi nda chinituni na. Chàa yi va nda nuu chitini na. Tajan tàva na yi ora chàti na —kãti ra.

Yakan va chi'in tu'un i'ya kũuni ra ka'an ra, ña ndisaa ma ña chàchio, va'a yi. 20 Ta te'en nãka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Ndicha ti ña jàkini chinituni na, va kũu yi ma ña kèe chinituni na. 21 Ti tichi chinituni na kèe ma ña kini chàniini na. Ti kũuni na kĩ'vi na chi'in ñivi ña'a' takà'an tanda'a. Ta juuni chi'in chinituni na, kũuni na su'u na, ta kũuni na ka'ni na ñivi. 22 Ta juuni kũuni na kĩ'vi na chi'in iin ña'a cha iyo ii, ta ña'a chi'in ra'ii cha iyo ñasi'i ndia. Ta ya'a kũuni na kukuika na. Ta kũuni na jati'ini na, ta kũuni na janda'viña'a na, ta chàta'ani na ja'a na kuati nuu nde'e tandi'i ñivi. Ta ndiakan, na tüva jaña na ña jà'a na yi. Ta xaani na ndè'e na inga ñivi cha'a' ña iyo nuu na. Tajan kà'an ndio na chata ñivi. Ta jàka'nu na juuni maa na. Ta jà'a na ma ña kũuni maa na jà'a na. 23 Ndisaa yakan ña kini kèe chinituni na kũu yi. Ta yakan kũu yi ña jàkinini yi anima na.

### *Iin ña kichi inga ñuu chĩnunian tu'un Jesuu (Mt. 15:21-28)*

24 Takan kũu ta ora chĩnu kà'an Jesuu takan, tajan kèe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Tiro ta Sidón. Ta ora chàa ra ñuu ikan, tajan kĩ'vi ra iin tichi ve'e. Ti kũuni ra ña koto nĩ'iin na ña chàa ra. Va nĩ kuu kundii xe'e ra, 25-26 ti numini chĩto iin ña'a kichi iti' ñu'u' Sirofenicia ña cha chàa Jesuu. Ta yakan ti yüvi ña judiu kũan. Ta iyo iin ña se'an ña ndiso tati xaan kindoo ve'an. Yakan va, ma'á yakan chà'an ña nuu indii Jesuu. Ta chũnandi chitian nuu ra. Ta kĩa'a chikan ña ñamani nuu Jesuu na tava ra tati xaan ndiso ñase'an kindoo ve'an. 27 Ta te'en nãka'an ndio Jesuu ña jàkuuni ra kà'an ra nuan:

—¡Ji'na kuatun, na tindee ji'nai ñivi se'e Ndioo iyo ñuu Israel! Ti na kũu namaa yo ña chàchi na nuu na, ta ku'va yo yi kachi ina. —Takan kãti Jesuu ti yüvi ñivi ñuu Israel kũan.

28 Ta te'en nãka'an ña chi'in ra:

—Ndicha ña kà'un yo'o Racha'nu, va nda ma ina chàchi ri che'e chitá xuu mesa jà'a ma ndiakuatĩ —kãtian.

29 Ta ora chĩnu kà'an ña takan, ta te'en nãka'an ndio Jesuu chi'an:

—Ya'a va'a nãka'un. Cha kũu ku'un ve'un, ti cha kèe tati xaan ndiso ma ña se'un. —Takan kãti Jesuu chi'an.

Tajan kēe ndioan kuà'an ña ve'an. <sup>30</sup> Takan kūu ta ora chāa ña ve'an, ta ikan nāta'an ña ñase'an, ña kàndian nuu chito, ña cha kēe ma tati xaan kuñuan.

*Jesuu jànda'a ra iin ra ñi'i ta so'o*

<sup>31</sup> Takan kūu tajan kēe ndiko Jesuu ma ñuu Tiro. Ta ikan yā'a ra ñuu Sidón. Ta juuni yā'a ra kua'a' ñuu kuati iyo ñu'u' Decápolis. Ta ikan jan chāa ndio ra ma lakuna nàni Galilea. <sup>32</sup> Takan kūu ta ora chāa ra yu'u lakuna ikan, ta chāndaka na iin ra so'o ta ñi'i nuu ndaa Jesuu. Tajan chíkan na iin ñamani nuu Jesuu na janani ra nda'a' ra chata ma ra so'o, ikan na nda'a ra. <sup>33</sup> Tajan tiin Jesuu nda'a' ra, ta kuà'an ra chí'in ra iin nuu tüvi nde'e ñivi. Ta íkan tí'i ra xini nda'a' ra tichi so'o ma ra so'o. Tajan tivisii Jesuu xini nda'a' ra ta jánani ra yi nuu yaa ma ra so'o. <sup>34</sup> Tajan nde'e Jesuu iti' andivi. Ta táxini ra. Ta te'en nàka'an ra chí'in ma ra so'o:

—¡Efata! —ña kùuni yi kà'an yi: ¡Na nuna yi!, chí'in tu'un kà'an Jesuu.

<sup>35</sup> Takan kūu ta juuni ora ikani, nūna so'o ma raso'o. Ta ndā'a yaa ra ndia. Ta kūu naka'an ra. <sup>36</sup> Ta te'en nàka'an ndio Jesuu chí'in ma ñivi ikan:

—¡Na kàtitu'un ndo ña jà'i nuu inga ñivi! —kàti ra.

Va ma ñivi ikan, ti tüvi nī jachi'in na ña kà'an ra. Ti vi'a kàtitu'un na ña jà'a ra nuu inga ñivi. <sup>37</sup> Takan kūu ta ndava yū'vi maania na ña jà'a ra takan. Ta te'en kicha'a na kà'an na:

—Ndisaa ña jà'a ra'ya, va'a yi. Ti nda ndian so'o chini jà'a ra, ta nda ndian ñi'i, kùu naka'an na jà'a ra —kàti na.

## 8

*Jesuu chà'a ra ña chàchi kumi mii ñivi*  
(Mt. 15:32-39)

<sup>1</sup> Takan kūu ta inga kivi kùti'vi kua'a' tuku ñivi. Ta tūkuia nda'a na ña kachi na. Ta yakan va kàna Jesuu ma ndra jàkua'a chí'in ra. Ta te'en kicha'a ra kà'an ra chí'in ndra:

<sup>2</sup> —Ndava u'vi animai kùuni ña nde'i ñivi i'ya, ti cha kēta uni kivi iyo na chí'in. Ta vitin tüva ña kachi na. <sup>3</sup> Tatu tachj na ña na ku'un na ve'e na, ña kua takà'an kachi na, kunaa na tichi iti', najaka. Ti iyo ñivi kichi chika. —Takan kàti Jesuu.

<sup>4</sup> Ta ma ndra jàkua'a chí'in ra te'en nàka'an ndra:

—¿Naja kua ja'a yo ta kùu ni'o ña kachi na iin nuu taxiin tüvi ñivi? —kàti ndra.

<sup>5</sup> Ta te'en kicha'a chikatu'un tuku Jesuu nuu ndra:

—¿Naja paan nda'a ndo?

—¡Uchani yi! —kàti ndra.

<sup>6</sup> Tajan kicha'a nàka'an Jesuu:

—¡Na ka'an ndo chí'in na na kunandi na nuu ñu'u'!

Tajan kí'in ndio ra ndi ucha ta'an ma paan. Ta kà'an ra chí'in Ndioo chí'in yi na ja'ii ra yi. Tajan chā'nda java ra ndisaa yi. Tajan chā'a ra yi nuu ndra jàkua'a chí'in ra na ku'va ndra yi kachi ñivi. <sup>7</sup> Ta juuni ndā'a ndra uvi uni tia tiaka' ndia. Ta juuni kí'in Jesuu ndri, ta kà'an ra chí'in Ndioo na ja'ii ra ndri. Tajan chā'a ra ndri nuu ndra jàkua'a chí'in ra na nata'vi ndra ndri nuu ma ñivi. <sup>8</sup> Takan kūu ta ma ñivi ikan chāchi na nda kati chitu va'a tichi na. Ta jàkutua na ucha ga tuka chí'in ña chàkoso.

<sup>9</sup> Yakan va ma ndian chàchi cha yatin kumi mii ta'an ñivi kùu na. Tajan

tāchi ndio Jesuu na, na ku'un na ve'e na. <sup>10</sup> Takan kūu tajan ndāa ndio Jesuu tichi lancha chi'in ndra jākua'a chi'in ra ña kàcha'an ndra iti' ñu'u' Dalmanuta.

*Ndra fariseu chikan ndra nuu Jesuu na ja'a ra iin ndatu nuu ndra*  
(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

<sup>11</sup> Takan kūu tajan chāa ndra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta kīcha'a ndra nātu'un ta'an ndra chi'in ra, nde'o tu takan kūu ni'i ndra kua tisokuati ndra ra. Yakan va chikan ndra na ja'a Jesuu iin ndatu nuu ndra, nde'o tu ndicha ña vāchi ra kuenda Ndioo. <sup>12</sup> Takan kūu ta ora kā'an ndra takan tajan tāxiin kindoo Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

—¿Naja chikan ma ñivi iyo vitin ña jà'i iin ndatu, na nde'e na? Va yu'u kà'in ña nī'iin cha'a' tüvi ni nde'e na nī'iin ndatu —kāti Jesuu.

<sup>13</sup> Takan kūu tajan ndākoo Jesuu ma ñivi ikan yu'u lakuna, ta ndāa ra tichi lancha chi'in ndra jākua'a chi'in ra ña kuà'an ndra inga chiyo lakuna.

*Kāti Jesuu ti ma tu'un jàna'a fariseu kùu yi takua kùu ma yuchan iya*  
(Mt. 16:5-12)

<sup>14</sup> Takan kūu ta ora cha kàcha'an ndra inga chiyo lakuna, ta nāani ma ndra jākua'a chi'in Jesuu kùnda'a ndra ña kachi ndra. Ta uvanuu ni ma paan indii tichi lancha. <sup>15</sup> Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—¡Ja'a va'a ndo kuenda ma yuchan iya ndra fariseu, ta yuchan iya Herode ndia! —Takan kāti Jesuu chi'in ndra.

<sup>16</sup> Ta ma ndra jākua'a chi'in ra nātu'un ta'an ndra, ti tüvi naa ndra tiá paan. <sup>17</sup> Takan kūu ta numini nakūuni Jesuu ña nātu'un ndra. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

—¿Ta naja kà'an ndo ña tüvi nāa ndo paan? ¿A takā'an kuii kutunini ndo ña tüvi chà'a ndo kuenda? ¿A ya'a ndasii chinituni ndo ña kà'an ndo takan? <sup>18</sup> Ndicha kuii ti iyo tinuu ndo. Va tüvi ndè'e ndo ña kūu. Ta juuni iyo so'o ndo, va tüvi chini va'a ndo. ¿A tüvi chàku'uni ndo? <sup>19</sup> Ora nāta'vì u'un ta'ani paan kuenda u'un miì ñivi, ¿ta naja ta'an tuka chitu chàkoso ndāki'in ndo? —kāti Jesuu.

Ta te'en nāka'an ndra:

—Uchi uvi ta'an yi.

<sup>20</sup> —Ta ora nāta'vì ucha ta'an paan kuenda kumi miì ñivi, ¿ta naja ta'an tuka chitu chàkoso ndāki'in ndo?

Ta te'en nāka'an ndra:

—Ucha ta'an yi.

<sup>21</sup> Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—¿Ta naja takā'an kutunini ndo ña Ndioo tāchi yu'u? Ti ma tu'un kātitu'in nuu ndo töve kùuni yi ka'an yi cha'a' paan ña chàcho. —Takan kāti Jesuu chi'in ndra.

*Jànda'a Jesuu iin ra kuaá ñuu Betsaida*

<sup>22</sup> Takan kūu tajan chāa ndio ndra ma ñuu Betsaida. Ta ikan ndāka na iin ra kuaá. Chāa na nuu ndaa Jesuu na janda'a ra ra. <sup>23</sup> Takan kūu tajan tiin ndio Jesuu nda'a' ma ra kuaá, ta ndāka ra ra kuà'an ra nda yu'u ñuu. Ta ikan jātii Jesuu tinuu ma ra kuaá chi'in takuii yu'u ra. Ta jündii Jesuu nda'a' ra chata tinuu ra. Ta chīkatu'un ra nuu ra tu kùu nde'e ra iin nakuyi. <sup>24</sup> Ta kīcha'a kà'an ma ra kuaá te'en:

—Ndè'i, ña ma ñivi kàa na takua kàa iin yutun kàndani —kāti ra.

<sup>25</sup> Yakan va ma Jesuu jündii ndiko ra nda'a' ra chata tinuu ma ra kuaá. Tajan nānde'e kachin va'a ndio ra. Takan kūu ña ndā'a ma tinuu ra, ña kuu nde'e kachin va'a ra ndisaa nakuyi. <sup>26</sup> Yakan va ora chínu jānda'a Jesuu ra, tajan tāchi ndio ra ra, na ku'un ra ve'e ra. Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'ni ra:

—¡Na kichi gaun ma ñuu i'ya! —kàti Jesuu chí'ni ra.

*Kàtitu'un kachin Petu', ti Jesuu kuu ra Cristu*

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

<sup>27</sup> Takan kūu ta ora chínu jà'a Jesuu ña'a, ta kuà'an ra chí'ni ma ndra jākua'a chí'ni ra iti' ndu'va ña iyo yu'u ñuu nāni Cesarea Filipu. Ta tichi iti' kuà'an ndra te'en kīcha'a chikatu'un Jesuu nuu ndra jākua'a chí'ni ra:

—¡Ndyo'o xaa! ¿Nda ra kuu yu'u, kàti ma ñivi?

<sup>28</sup> Ta te'en nāka'an ndra:

—¡Yo ñivi kà'an, ti yo'o kuu Xuva ra jākunduta. Ta iyo inga ndian kà'an, ti kùun ma ra kà'an chí'ni tu'un yu'u Ndioo, nāni Elía. Ta inga na kà'an, ti kùun iin ra kà'an chí'ni tu'un yu'u Ndioo niku —kàti ndra.

<sup>29</sup> Tajan te'en kīcha'a chikatu'un tuku Jesuu nuu ndra:

—¡Ta ndyo'o! ¿Nda ra kùì?, kùuni ndo —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Petu' nuu Jesuu:

—¡Yo'o kùun ra Cristu, ti nuu yo'o tàva Ndioo tiñun! —Takan kàti Petu' chí'ni ra.

<sup>30</sup> Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chí'ni ma ndra jākua'a chí'ni ra:

—¡Na kà'an ndo ña'a chí'ni nī'iin ñivi! —kàti ra.

*Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra*

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

<sup>31</sup> Takan kūu ta te'en kīcha'a jàna'a Jesuu nuu ma ndra jākua'a chí'ni ra:

—Yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, kua'a' tundo'o ni nde'i. Ti ma ndian cha'nu chí'ni ma ndra sutu, ta ma ndra jākua'a tutu Ndioo, tüvi chìnuni ndra ma ña kà'in. Yakan va yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni nde'i kua'a' tundo'o. Ta ni ka'ni ndra yu'u. Ta tichi uni kivi ni natakun ndikoi. <sup>32</sup> —Te'en kàti kachin va'a Jesuu nuu ma ndra jākua'a chí'ni ra.

Takan kūu tajan tāva ni'i siin Petu' Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an ra chí'ni Jesuu:

—¡Na vā'a' jà'un takan! —kàti Petu' chí'ni Jesuu.

<sup>33</sup> Tajan ndikoni'i Jesuu nde'e ra tiá ma ndra jākua'a chí'ni ra, ta te'en nāka'an xaan ra nuu Petu':

—¡Na jañaun ña kà'un, yo'o Petu'! ¡Ta na kundachiyo ma kui'na jàtiñu chí'un! Ti ma ña chāniniun töve induku yi chí'ni ma ña chānini Ndioo. Ti chāniniun takua chānini ma ñivi iyo ñuñivini. —Takan kàti Jesuu chí'ni Petu'.

<sup>34</sup> Takan kūu ta numini kāna Jesuu tiá ma ndra jākua'a chí'ni ra, chí'ni ma ñivi ka'iin chí'ni ndra ndia. Ta te'en nāka'an Jesuu chí'ni ndra:

—Tu iyo iin yo kùuni jakua'a chí'ni na jaña na ma ña chānini na jà'a na, ta na ku'un na chatai, ta kuiso na kruu. Yakan va ña'a kùuni yi ka'an yi ña na nde'e na tundo'o takua ni nde'i tundo'o. <sup>35</sup> Ti ma ndian kùuni koo ñuñivi kuenda juuni maa na töve ni kakú na. Va ma ndian kuvi cha'a' ña chìnuni na ma tu'un kà'in, ndiakan kuu ma ndian ni kakú. Ta ni koo na chí'ni endeeni. <sup>36</sup> Ta juuni tükuii nda kuenda yi tu iin ra'ii nì'i ra tandi'i ña iyo ñuñivi, tuva töve nì'i ra nuu koo ra endeeni chí'ni Ndioo. <sup>37</sup> Yakan

va nī'in ma ñivi òyo ñuñivi i'ya kúu jata na ma kivi ni koo na endeeni. <sup>38</sup> Yakan va tu iyo ndian kukanuu chatai, ta chata ma tu'un kà'in nuu ma ñivi töve chinuni, ta iyo kuati ka'in i'ya, nda yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ni kukanui ora ni kichaa ndikoi chi'in tati já'a tiñu nuu Ndioo. Ti ma ora ikan ni tachi tatái yu'u chi'in ndatu ra.

## 9

<sup>1</sup> Ta juuni te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti òyo ndian ka'in i'ya tüvi ni kuvi na nda kati nde'e ji'na na ña kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ndatu ra —kàti Jesuu.

*Ndioo sàma ra kua kàa Jesuu*  
(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

<sup>2</sup> Takan kúu ta ora yá'a iñu kivi, tajan kée ndio Jesuu kuà'an ra iin yuku sukun. Ta ndàka ra Petu', Jandiau chi'in Xuvani ndia. Ta juuni nuu ma ndra kuà'an chi'in ra jama kua kàa ra, <sup>3</sup> ti ma ja'ma ñù'u ra, nduva'a kuii kindoo tacha yi ta kuichin ga yi ña nī'in ñivi iyo ñuñivi kúu nakata na yi takua kàa ja'ma Jesuu ikan. <sup>4</sup> Ta juuni ndē'e ndra Elía chi'in Moisés ña nātu'un ndra chi'in Jesuu. <sup>5</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Petu' chi'in Jesuu:

—¡Matru! ¡Yá'a va'a ña ka'in yo i'ya! ¡Na ku'un ndi kuja'a ndi uni lomara, iin yi kuendaun ta inga yi kuenda Moisés, ta inga yi kuenda Elía!

<sup>6</sup> Takan nāka'an Petu', ti ni tüvi chito ra nayi kà'an ra ti ya'a yù'vi ra chi'in nduvi ndra ka'in chi'in ra ora ndē'e ndra ña kàa Jesuu takan.

<sup>7</sup> Takan kúu tajan nūu iin viko nu'u. Ta chási yi Jesuu. Ta te'en nāka'an iin tati kée tañu viko ikan:

—Ra'ya kúu se'e mai. ¡Na jachi'in ndo ña kà'an ra! —kàti Ndioo chi'in ndra.

<sup>8</sup> Ta nunuuni ora ndē'e ndra xiin ndra nī'in ga ndra tüva ndē'e ndra ndra. Ma'iin nia ma Jesuu ndē'e ndra ña ndaa. <sup>9</sup> Takan kúu ta ora nūu ndra ma yuku ikan, tajan kàtitu'un Jesuu nuu ndra ña na kàtitu'un ndra nuu nī'in ñivi ma ña ndē'e ndra nda kati natakua ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo. <sup>10</sup> Yakan va ndikiva'a xe'eni ndra yi tichi chinitunini ndra, vaji chikatu'un ta'an ndra juuni nuu ma ndra nayi kùuni ma tu'un nàtaku kà'an yi. <sup>11</sup> Takan kúu ta te'en kicha'a ndra chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—¿Ta naja kà'an ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ña ji'na Elía ni kichi? —kàti ndra.

<sup>12</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha ti Elía ji'na ra ni kichi, ti ni jandova'a ra ndisaa nakuyi. Vati ma tutu Ndioo kàti yi, ti yu'u ra Se'e ñivi ña tachi Ndioo, ni nde'i kua'a' tundo'o. Ta tüvi ni jachi'in na ña ni kà'in. <sup>13</sup> Va yu'u kàtitu'in nuu ndo, ti Elía cha kichi ra. Va java jàti'ini na chi'in ra. Ta takan jàchinu ma tutu Ndioo ma ña kà'an yi ña ni kúu niku —kàti Jesuu.

*Jànda'a Jesuu iin rayoko ndiso tati xaan*  
(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

<sup>14</sup> Takan kúu ta ora chāa ndiko Jesuu chi'in ndra chà'an chi'in ra nuu ndàkoo ra inga ndra jàkua'a chi'in ra, ta ikan nàta'an ndra ndra ña ka'in locho kua'a' ñivi nuu ka'in ndra. Ta juuni ka'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ndia, ña kànita'an yu'u ndra chi'in ndra jàkua'a chi'in Jesuu.

15 Takan kũu ta ora ndē'e na Jesuu, ta ndisaa na chā'an na chākaña'a na chi'in ra, ti ya'a chisii na ña ndē'e na ra. 16 Ta te'en kīcha'a chikatu'un Jesuu nuu na:

—¿Nda cha'a' kànita'an yu'u ndo chi'in ndra? —kàti ra.

17 Ta te'en nāka'an iin ma ra ndaa ikan:

—Matru, nda che'e kīchai i'ya, ta ndākai iin rase'i, ti ndiso ra tati xaan. Ta endee kindoo ñi'i ra ja'a yi. 18 Ta nda nikuuni kèta ra ta tiin ma tati xaan ikan ra. Ta jänduva yi ra nuu ñu'u'. Ta endee kèe xikiñu iti' yu'u ra ja'a yi. Ta endee kari'u nu'u ra ta kindoo yutun ra ja'a yi. Yakan va cha chīkain ñamani nuu ndra jākua'a chi'un na tava ndra ma tati xaan ndiso ra. Va juuni kũu ja'a ndra yi —kàti ra.

19 Takan kũu ta te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Ndyo'o ñivi tüvi chìnuni. ¿A ndisaa tiempu koi chi'in ndo?, kùuni ndo. ¿Ta naja ga tiempu künde'i ndo tiá, ña tükuii chini ndo ña kà'in? ¿Na kichi ndaka ndo ma ra ku'vi nui i'ya! —kàti ra.

20 Tajan chāndaka ndio ma tatá ra ra nuu ndaa Jesuu. Ta ora ndē'e tati xaan Jesuu, ta jā'a yi ña nātiin ndiko ña chi'i i'i ra. Ta ikan jan ndüva ra nuu ñu'u' ja'a yi, ta endee chikotuvi ra. Ta kèe xikiñu yu'u ra ja'a yi. 21 Ta chikatu'un ndio Jesuu nuu tatá ma rayoko ikan:

—¿Naja tiempu iyo ña cha kīcha'a yi tiin yi ra?

Ta te'en nāka'an ma tatá ma ra ku'vi:

—Nda ora kũu ra ravali. 22 Ta cha kua'a' cha'a' jänduva ma tati xaan ikan ra nuu ñu'ú, a tichi takuii ña kùuni yi ka'ni yi ra. Yakan va tu kũu ja'un iin ñamani ña na kunda'viniun ndi, ta janda'un ra. —Takan kàti tatá ra chi'in Jesuu.

23 Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—¿Ta naja kà'un ña tu kũu ja'i yi? Nda ña nikuuni kũu ja'a yo, tuva chìnunio —kàti ra.

24 Takan kũu ta ma tatá ma rayoko ikan kīcha'a ra kà'an ni'i ra:

—Yu'u va cha chìnunij. ¿Na tindeun yu'u, na chinunij tiaga!

25 Ta ora ndē'e Jesuu ña nduva'a kuii chākoyo kua'a' ñivi nuu ka'iin ndra, ta te'en kīcha'a kà'an xaan ra nuu tati so'o ta ñi'i ndiso ma rayoko ikan:

—Yo'o tati xaan ta so'o, na keun kuñu ra'ya. Ti yu'u kà'an chi'un. ¿Ta na kī'vigaun kuñu ra inga cha'a'! —kàti Jesuu.

26 Takan kũu ta iin nānda'yuni ma tati xaan ikan, ta jā'a yi ña na tiin ndiko ma ña chi'i i'i ra. Tajan kèe ndio yi ra. Ta ndōo ra kändii ra takua kändii iin ña chi'í jā'a yi. Yakan va kua'a' ma ñivi kà'an ña chi'í ra. 27 Tajan tiin ndio Jesuu nda'a' ma rayoko ikan. Ta kani'i ra ra. Tajan ndēta ndio ra chūndaa ra.

28 Takan kũu ta nunuuni kī'vi Jesuu chi'in ndra jākua'a' chi'in ra iin tichi ve'e nuu tüvi ñivi. Ta te'en kīcha'a chikatu'un ndio ma ndra jākua'a' chi'in ra nuu ra:

—¿Ta ndyu'u, naja nī kuu tava ndi ma tati xaan ikan? —kàti ndra.

29 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jākua'a' chi'in ra:

—Na kũu ja'a ndo tava ndo tati te'en tu tüvi kà'an ji'na ndo chi'in Ndioo —kàti Jesuu chi'in ndra.

*Kàtitu'un tuku Jesuu naja kua ni kuvi ra*

*(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)*

30 Takan kũu tajan kèe Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jākua'a' chi'in ra iti' ñu'u' Galilea. Ta tüvi kùuni ra ña koto inga ñivi ma iti' kuà'an ndra, 31 ti



kùuni ra jana'a ra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni tiin ñivi yu'u. Ta yu'u ni ku'va na ña ka'ni na. Ta ora keta uni kivi ña chi'i. Ta ni nataku ndikoi —kàti ra.

<sup>32</sup> Va tōve nī chini va'a ndra ma ña kà'an ra. Ta ya'a ndasii ndra ndakatu'un ndra nuu ma Jesuu.

*Kàtitu'un Jesuu nda ra kùu ma ra ka'nuga*  
(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

<sup>33</sup> Chāa ndra ma ñuu Capernaum. Ta ora kī'vi ndra tichi ve'e, ta kīcha'a chikatu'un Jesuu nuu ndra:

—¿Nayi nātu'un ta'an ndo iti' vāchi ndo? —kàti ra.

<sup>34</sup> Va tāxiin kindoo ndra, ti ndicha ña nātu'un ndra takan ma tichi iti' ña nda ndra kùxini tiá kua ndisaa ndra. Vaji tōve nī ka'an ndra ña chikatu'un ra, va chito ra nayi nātu'un ta'an ndra tichi iti'. <sup>35</sup> Tajan chūnandi Jesuu. Ta kāna ra ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in ra na kichi ndra nuu ra. Ta kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

—Tu iyo iin yo kùuni kuxini, ndiakan kùu ndian nuu ndi'i nia. Ta juuni ndiakan kùu tindee ta'an na, tandi'i ñivi —kàti ra.

<sup>36</sup> Tajan jündii ra iin ravali ma'ñu ndra. Ta jākunandi ra ra nuu si'in ra. Ta nāka'an tuku Jesuu nuu ndra:

<sup>37</sup> —Nda yo kī'in kuenda ravali kaa takua kaa ra'ya kuendai, juuni kī'in na yi kuenda yu'u. Ta nda yo kī'in kuenda yu'u, ta yūvi ma'ijn ni kī'in na kuenda, ti juuni kī'in na kuenda tatái ra tāchi yu'u.

*Ndian tüvi kùuni kuati chi'o juuni tindee na yo*  
(Mt. 10:42; Lc. 9:49-50)

<sup>38</sup> Ta te'en nāka'an Xuva:

—Matru, nda che'e ndē'e ndi iin ra jànda'a ñivi, va kà'an ra chi'in siviun. Ta takan tāva ra tati xaan ndiso ma ñivi. Va tava tōve chàkunuu ra chi'in yo, yakan va nī cha'a ndi ña jà'a ra yi —kàti ra.

<sup>39</sup> Ta nāka'an Jesuu nuu ndra:

—Na vā'a jà'a ndo, ña nī cha'a ndo ja'a ra yi, ti nī'iin ndian kùu ja'a iin ndatu kuendai, na kùu ka'an na chatai. <sup>40</sup> Ndian tüvi kùuni kuati chi'in yo, juuni na iyo na ja'a na ñamani nuu yo. <sup>41</sup> Nda ndian nikuuni ku'va na nuu ndo, vaji iin yachini takuii ko'o ndo, tava chàkuu ndo chi'in, ta ndicha ña kà'in ña ma Ndioo ni ku'va ya'vi na.

*Kàti Jesuu ti iin kuati ka'nu kùu yi tuva jachiyo yo ñivio iti' kuà'an Jesuu*  
(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

<sup>42</sup> Tu iyo iin ndiakwati ña chìnuni ña kà'in, va kēta iin racha'nu nuu na ta jàna'a ra kuati nuu na, ta juuni jà'a ma ndiakwati kuati ndia. Va'a ga tuva jaku'un na ma racha'nu tichi takuii tañu'u chi'in iin yoso ndikun sukun ra, ta takan kuvi ra. <sup>43</sup> Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo nda'un, na ka'ndaun yi, ikan na kindaa kuati jà'un. Va'a ga chi'in iin chiyo nda'anion, ña ku'un andivi nuu koo nditoun ndisaa kivi, kua chi'in ni nduvi yi ku'un andaya' nuu kuu nda'va ñu'ú. <sup>44</sup> Ta ndakan kùu nuu tōve chi'i tindaku, ta kuu nda'va ñu'ú. <sup>45</sup> Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo cha'un, na ka'ndaun yi, ikan na kindaa kuati jà'un. Va'a ga chi'in iin chiyo cha'un ña ku'un andivi nuu koo nditoun ndisaa kivi kua chi'in ni nduvi yi ku'un andaya' nuu kuu nda'va ñu'ú. <sup>46</sup> Ta ndakan kùu nuu tōve chi'i tindaku, ta kuu nda'va ñu'ú. <sup>47</sup> Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo tinuun, na tavaun yi, ikan na kindaa kuati jà'un. Va'a ga chi'in iin chiyo tinuun kī'viun nuu chà'nda Ndioo tiñu, kua

chi'in ni nduvi yi ku'un andaya' <sup>48</sup> nuu töve chi'i tindaku ta kuu nda'va ñu'ú.

<sup>49</sup> Vati ndisaa yo ni nde'e tundo'o, ti takan kùuni ma Ndioo ña kùva'a yo takua kùva'a ndayu jà'a ñií. <sup>50</sup> Va'a ma ñií. Vatu naa ña u'vá yi, ta kuu jàva'a yo yi inga cha'a'. Yakan va na koo va'a ndo chi'in ta'an ndo ta chi'in inga ñivi takua asin ndayu jà'a ñií.

## 10

*Jàna'a Jesuu ña na vǎ'a' ndàkoo yo ñasi'o*  
(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

<sup>1</sup> Takan kuu ta kée Jesuu ñuu Capernaum. Ta kuà'an ra iti' ñu'u' Judea, ña kàndii nda inga chiyo yuta Jordán. Ta ora chāa ra ndakan, ta ikan kīcha'a kùti'vi ndiko kua'a' ñivi. Ta ikan kīcha'a ndiko ra jàna'a ra nuu na kua takani jàna'a ra. <sup>2</sup> Ta yakan va ora kīcha'a Jesuu jàna'a ra, ta nunuuni chākoyo ndra fariseu nuu ndaa ra. Ta te'en kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra, ti kùuni ndra ki'in ndra ku'va ra:

—ǎA va'a ña ndàkoo yo ñasi'o? —kàti ndra.

Te'en chikatu'un ndra nuu ra, ti kùuni ndra tisokuati ndra ra. <sup>3</sup> Ta te'en nàka'an Jesuu nuu ndra:

—ǎNaja kua kà'an ma tutu Ndioo tǎa Moisés taji'na? —kàti Jesuu nuu ndra.

<sup>4</sup> Ta te'en nàka'an ndra:

—Aan, va chā'a Moisés ña kuu ndakoo yo ñasi'o tuva jàndova'a ji'na yo iin tutu ña kà'an ña ndàkoo yo ñasi'o —kàti ndra.

<sup>5</sup> Ta te'en nàka'an tuku Jesuu nuu ndra:

—Takan tǎa Moisés, ti ya'a ndava xini ndo. <sup>6</sup> Ti ora jǎtuvi Ndioo ma ñuñivi, juuni jǎ'a ra ra'ii ta ña'a. <sup>7</sup> Yakan va va'ani tuva ndàkoo ra tatá ra chi'in ma'á ra, ta tǎnda'a ra chi'in ñasi'i ra. <sup>8</sup> Ta ni nduvi vi kuu vi iin ñivini. Yakan va yǎvi uvi vi kuu vi, ti ni ndo'iin vi ta kuu vi iin ñivini. <sup>9</sup> Yakan va na vǎ'a', ña ndàkoo yo vi tuva cha jǎndo'iin Ndioo yo chi'in vi.

<sup>10</sup> Takan kuu ta ora ki'vi ndra tichi iin ve'e, tajan kīcha'a chikatu'un ndra jǎkua'a chi'in Jesuu nuu ra cha'a' ma tu'un nǎtu'un ra chi'in ndra.

<sup>11</sup> Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—Nda ra nikuuni tu ndàkoo ra ñasi'i nunuu ra ta ki'vi ra chi'in inga ña, iin kuati jǎ'a ra chata ñasi'i nunuu ra. <sup>12</sup> Ta nda ña'a' nikuuni tu ndàkoan iian ta ki'vian chi'in inga ra, juuni jǎ'a ña kuati chata ra nunuu chǔndaka ña ndia.

*Jesuu jǎ'í ra ndiakuati*  
(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

<sup>13</sup> Takan kuu ta chǎndaka na ndiakuati nuu Jesuu, na ke'e ra na. Ora ndé'e ndra jǎkua'a chi'in ra ña jǎ'a na, ta kīcha'a ndra kà'an ndra:

—ǎNa jǎ'a ndo te'en! —kàti ndra chi'in ma ñivi ndǎ'a ma ndiakuati.

<sup>14</sup> Yakan va ora ndé'e Jesuu ña jǎ'a ndra, ta kǔxaan ra chi'in ndra. Ta kīcha'a kà'an ra nuu ndra jǎkua'a chi'in ra te'en:

—ǎKu'va ndyo'o, na kichi ma ndiakuati nui! ǎTa na kǎsi ga ndo iti' vǎchi na! Ti ma ñivi iyo nuu chǎ'nda Ndioo tiñu indukuni kǎa na kua kǎa ma ndiakuati. <sup>15</sup> Ta yu'u kà'in chi'in ndo, ti ma ndiakuati jǎ'a tiñu chǎ'nda tatá na nuu na, ta juuni takan iyo yi ña ku'va yo ka'nda Ndioo tiñu nuu yo —kàti Jesuu chi'in ndra.

16 Tajan ch̄iso ndio ra ma ndiakwati, ta jā'í ra xini na chi'in nda'a' ra.

*Iin ra kuika kà'an chi'in Jesuu*  
(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

17 Takan k̄u ta ora ni ku'un tuku Jesuu, ta endee ch̄inu iin ra'ii ch̄aa ra nuu ra. Ta ch̄unandi chiti ra nuu kuà'an Jesuu. Ta te'en k̄icha'a chikatu'un ra nuu Jesuu:

—jYo'o matru va'a! ¿Nayi kuu jā'i ta ch̄ai nuu koo nditoi ndisaa kivi? —k̄ati ra.

18 Ta te'en n̄aka'an Jesuu nuu ra:

—¿Ta naja kà'un ña k̄u ra va'a, ta uvani ra va'a iyo? Ta ma ra va'a k̄u Ndioo. 19 ¿A cha chitoun ma tu'un kà'an Ndioo nuu tutu t̄aa Moisés tatiempu? Te'en kà'an yi nuu ma tutu ikan: “jNa k̄a'niun ñivi! jNa k̄'viun chi'in ña'a' ȳvi ñasi'un! jNa s̄u'un ndatiñu ñivi! jNa k̄a'un tu'un vata chata ñivi! jNa j̄anda'viña'un ñivi! jTa na tiñu'un tataun chi'in ma'un!” —Takan k̄ati Jesuu nuu ra.

20 Ta te'en n̄aka'an tuku ra chi'in Jesuu:

—Matru, cha jā'i tandi'i yi nda ora k̄u rayoko —k̄ati ra.

21 Ta ora k̄a'an ra takan ta k̄icha'a ndè'e Jesuu nuu ra, ta nduva'a kui k̄unda'vini ra ra. Ta k̄icha'a Jesuu kà'an ra te'en chi'in ra:

—jYo iin nakuyi takāaga ja'un. jNa ku'un kuxiko ndi'un ndatiñun! jTa ku'vaun ma xu'un' nuu ñivi nda'vi! Takan iyo yi ña jā'un, ikan koo ña kuikaun andivi. jTa kichiun ta ku'un chatai it' kuà'in! —Takan k̄ati ra.

22 Ta ora ch̄ini ra ña kà'an Jesuu, ta nduva'a kui nda'vi k̄uuni ra ti k̄u ja'a ra yi, ti ya'a kuika ra. Yakan va kuà'an ra. 23 Tajan k̄icha'a Jesuu n̄anduku nuu ra it' xiin ra. Ta te'en k̄icha'a ra kà'an ra chi'in ndra j̄akua'a chi'in ra:

—Ya'a ndetiñu ta k̄u ki'vi ndra kuika nuu chà'nda Ndioo tiñu —k̄ati ra.

24 Ta ndava ȳ'vi ndra jā'a ma tu'un kà'an ra. Yakan va te'en n̄aka'an ndiko Jesuu chi'in ndra:

—Ndyo'o xaa, ya'a ndetiñu ta k̄u chaa yo nuu chà'nda Ndioo tiñu.

25 Chak̄u tiá ndetiñu yà'a iin kameyu xe'e iin kutiku, kua iin ra kuika ña ch̄aa ra nuu chà'nda Ndioo tiñu —k̄ati Jesuu.

26 Takan k̄u ta ora ch̄ini tuku ndra ña kà'an Jesuu takan tiaga ȳ'vi ndra, ta te'en k̄icha'a chikatu'un ta'an ndra:

—¿Tu takan k̄u yi, yo k̄u kakú tuva takan? —k̄ati ndra.

27 Ta k̄icha'a ndè'e ma Jesuu ndra, ta te'en k̄icha'a n̄aka'an ra:

—K̄u kakú ñivi, jā'a juuni ma na, va Ndioo k̄u jakakú ra na. Ti ndisaa nakuyi k̄u ja'a ra —k̄ati ra.

28 Ta te'en k̄icha'a n̄aka'an Petu':

—Va ndyu'u cha nd̄akoo ndi ndisaa ña iyo nuu ndi. Ta t̄andikun ndi chataun —k̄ati ma Petu'.

29 Ta te'en n̄aka'an Jesuu:

—Ndichai ña kà'in chi'in ndo. Nda ndian nikuuni tuva ndakoo na tandi'i ndatiñu na jā'i, ña k̄uuni na ku'un na chatai, ti k̄uuni na katitu'un na ma tu'un va'a kà'in ña naja j̄akakú Ndioo ma ñivi ñuñivi. Titu cha'a yu'un d̄akoo na ve'e na, ñivi ta'an na, ma'á na, tatá na, se'e na, ta ñu'u' na, 30 ndiakun ni ni' na kua'a' ga ve'e na, ñivi ta'an na, ma'á na, tatá na, se'e na, ta ñu'u' na ñuñivi i'ya inga cha'a', vaji ya'a ndè'e na tundo'o. Ta ma ñuñivi v̄achi ni koo ndito na ndisaa tiempu jā'a Ndioo. 31 Ma ñivi yoso

nuu vitin ni kakuu iti' chata. Ta ñivi chàkuu iti' chata vitin, ni kakuu iti' nuu.

*Cha'a' uni kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra*  
(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

<sup>32</sup> Takan kuu tajan kée ndio ndra kàcha'an ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta yoso nuu Jesuu kuà'an ra iti' nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra. Va ma ndrakan ndava yù'vi ndra ña kuà'an ndra iti' chata ra. Ta juuni ndasii ma inga ñivi kuà'an iti' chata ndra ndia. Takan kuu tajan ndé'e Jesuu iti' chata ra, ta kàna ra ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra na kee siin ndra chi'in ra, ti kùuni ra katitu'un ra nuu ndra niyi ni ta'an ra. Takan kuu tajan te'en kicha'a kà'an ra chi'in ndra:

<sup>33</sup> —Cha chito ndo ti iti' i'ya kuu iti' kuà'an ñuu Jerusalén. Ta yu'u ra kuu Se'e ñivi tachi Ndioo, ni ku'va ñivi yu'u nuu ndra chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ma ndra kuu matru jàkua'a tutu Ndioo. Ta ndrakan kà'an ndra ña na ka'ni ndra yu'u, ta ni ku'va ndra yu'u nuu ñivi kichi inga ñuu. <sup>34</sup> Ta ni kuàtu'un na yu'u. Ta ni tivi sii na yu'u. Ta ni kani na yu'u chi'in yo'o. Ta ni ka'ni na yu'u ndia. Ta tichi uni kivi natakú ndikoi —kàti Jesuu.

*Jandiau chi'in Xuva chikan ndra iin ñamani nuu Jesuu*  
(Mt. 20:20-28)

<sup>35</sup> Ta jayatin Jandiau ta Xuva, ndra se'e Zebedeu nuu Jesuu. Ta kicha'a kà'an ndra nuu ra:

—Matru, kùuni ndi ña ja'un iin ñamani nuu ndi ña ni ndakan ndi nuun —kàti ndra.

<sup>36</sup> Ta kicha'a kàti Jesuu:

—¿Nayi kùuni ndo ña jà'i cha'a' ndo?

<sup>37</sup> Ta kà'an ndra:

—Ora chaun nuu ni'un ndatun, na ku'vaun ndatun nuu ndi. Ta iin ndi, kunandi chiyo kua'un, ta inga ndi kunandi chiyo satiu —kàti ndra.

<sup>38</sup> Ta kicha'a kà'an Jesuu:

—Tüvi chito ndo nayi chikan ndo. ¿A kúndee ndo ko'o ndo ña uva ni ko'i? ¿A kuu kunduta ndo indukuni kua ni kundutai?

Takan chikatu'un ra nuu ndra ti kà'an ra ti tundo'o ni nde'e ra.

<sup>39</sup> Ta nàka'an ndra:

—¡Kuu yi! —kàti ndra.

Ta kà'an tuku Jesuu:

—Ndicha kuu, ti ndyo'o ko'o ndo ña uva ni ko'i. Ta juuni kunduta ndo indukuni kua kundutai. <sup>40</sup> Va na kuu ku'vai kunandi ndo chiyo kua'i a chiyo satun, ti cha kachin ra Ndioo tatái ndian kunandi yi.

<sup>41</sup> Ta ora chini ndi uchi ta'an ma ndra jàkua'a chi'in ra ña kà'an ndra, ta kùxaan ndra chi'in Jandiau ta chi'in Xuva ndia. <sup>42</sup> Va kàna ma Jesuu ndra ta kicha'a ra kà'an ra nuu ndra:

—Cha chito ndo ña iyo ndra chà'nda tiñu nuu ñivi yüvi judú. Ta ndrakan ya'a kini jà'a ndra nuu ñivi chà'nda ndra tiñu, ti kùuni ndra jaka'nu ndra ndra tiá. <sup>43</sup> Va chi'in maa ndo na jà'a ndo takan. Ma ra kùuni jaka'nu ra ra tiá, ta kuu ra, ra nuu ndi'inia kua ndisaa ndo. Ta jà'a ra tiñu nuu ndo. <sup>44</sup> Ta ma ra kùuni kuxini ndo na kumusu ndo ra. <sup>45</sup> Ti ni yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo töve vachí ña na ja'a ñivi tiñu nuu, ti vachí tìndei ñivi. Ta ni kuví ti yakan kuu ya'vi ña na kakú kua'a' ñivi —kàti Jesuu.

*Jesuu jànda'a ra Bartimeo ra kuaá*

(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

<sup>46</sup> Tajan chāa Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ñuu Jericó. Ta ora kēe ndra ma ñuu ikan chi'in kua'a' ñivi, ta ikan chikan iin ra kuaá xu'un' nuu nàndi ra yu'u iti'. Ta rakan nàni ra Bartimeo, se'e Timeo. <sup>47</sup> Ta ora chíni ra ña juu Jesuu ra ñuu Nazaret vāchi, ta kīcha'a ma ra kuaá kànachaa ra. Ta kàti ra:

—iYo'o tata racha'nu David na kunda'viniun yu'u! —kàti ra.

<sup>48</sup> Ta kua'a' na kà'an nuu ra:

—iTaxiin koo yu'un!

Va tōve jāchi'in ra ña kà'an na. Ta kànachaa ra tiá ni'i:

—iYo'o tata racha'nu David na kunda'viniun yu'u! —kàti ra.

<sup>49</sup> Tajan chūndaa Jesuu. Ta kīcha'a ra kà'an ra:

—iNa kana ndo ra!

Tajan cha kāna ndio ndra ra ta kà'an ndra:

—iXaa, ndeta! Ti kàna ra ñun —kàti ndra.

<sup>50</sup> Tajan ra kuaá, jāxiin ra ja'ma iyo chata ra, ta uvaa ndāva ra, ta chāa ra nuu ndaa Jesuu. <sup>51</sup> Ta chikatu'un Jesuu nuu ra:

—¿Nayi kùuniun ña ja'i chi'un? —kàti ra.

Ta nāka'an ma ra kuaá:

—Matru, kùunĭ ña jandova'un tinui, ikan na kuu nde'i —kàti ra.

<sup>52</sup> Ta kà'an ndiko Jesuu:

—iNa ku'un, ti chìnuniun ña kà'in! Yakan va cha ndā'un —kàti ra.

Ta ora ikani kùu nande'e ma ra kuaá. Ta kuà'an ra chata Jesuu iti' kuà'an ra.

## 11

*Jesuu k'vi ra tichi ñuu Jerusalén*

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

<sup>1</sup> Ora chani kuyatin ndra ñuu Jerusalén, ji'na yā'a ndra ñuu Betania chi'in ñuu Betfagé nuu iyo yuku Olivu. Ta ni tachi Jesuu uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra iti' nuu. <sup>2</sup> Ta kà'an ra chi'in ndra:

—iKua'an ndo ma kuariya ikani! Ta ora ki'vi ndo tichi kuariya ikan, ta nde'e ndo iin burru ndikun ña n'iiin na takā'an koso ri. iNdachi ndo ri! iTa keñu'u ndo ri kichi ndo! <sup>3</sup> Tatu iyo ndian chikatu'un naja ndāchi ndo ri ta kati ndo: "Ti chíniñu'u racha'nu chito'o ndi ri. Ta nunua vāchi ndaka ndiko ndi ri", kati ndo —kàti Jesuu.

<sup>4</sup> Ta takan kūu ta kēe ndio ndra kuà'an ndra. Ta nāta'an ndra ma burru ndikun ri iin cha'a' yutun veto'o yatini iin yuve'e. Tajan ndāchi ndra yi.

<sup>5</sup> Ta chikatu'un iin ma ndra ka'iin ikan:

—¿Nayi jà'a ndo? ¿Ta naja ndāchi ndo ma burru? —kàti ndra.

<sup>6</sup> Ta nduvi ta'an ndra jàkua'a chi'in Jesuu, kati ndra naja kua kà'an Jesuu chi'in ndra.

Ta nāka'an ndra iyo ikan:

—iVa'ani! iKuà'an ndo, tuva takan!

<sup>7</sup> Tajan jündii ndra ja'ma ndra chata ma burru. Ta keñu'u ndra ri kuà'an ndra nuu Jesuu. Ta chākoso ma Jesuu ri kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén. <sup>8</sup> Ta kua'a' ñivi chākin ja'ma isukun na tichi iti' kuà'an Jesuu. Ta inga na kāni ndoyo soko yutun ña chā'nda na tichi ku'u iti' kuà'an ra. <sup>9</sup> Ta takua kà'an ma ndian kuà'an iti' nuu ra, ta takan kà'an ma ndian kuà'an iti' chata ra:

—iYa'a jàka'nu yo Ndioo! iYa'a jàka'nu yo ndè'o, ra vàchi kuenda Racha'nu chito'o yo! <sup>10</sup> iYa'a jàka'nu yo ra vàchi! Ti ni ka'nda ra tiñu takua chā'nda racha'nu David tiñu, tatiempu. David kùu ñivi yo. iNa jàka'nu yo ra Ndioo nàndi andivi! —nàtu'un na cha'a' Jesuu.

<sup>11</sup> Ta chāa Jesuu ñuu Jerusalén. Ta kī'vi ra tichi kora veñu'u ka'nu ikan. Ta ndè'e ra te'en, tikan. Tajan kēe ra kuà'an ndiko ra chi'in ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra ñuu Betania, ti cha kuaa kùu yi.

### *Jesuu kànduva'a ra yutun higu*

*(Mt. 21:18-19)*

<sup>12</sup> Ta ora kùndichin inga kivi ta kēe ndra ñuu Betania. Ta kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta Jesuu kōyo soko ra. <sup>13</sup> Ta chika ndè'e ra iin nuu ndaa yutun higu ña cha nūma. Ta chānde'e yatin ra nuu ndaa run a ka'iin chiti higu nuu run. Va tüvi vu. Ka'iin va maaaa nda'ani run, ti takāaga kuta'an tiempu koo chiti run. <sup>14</sup> Yakan va kà'an ra chi'in ma yutun ikan:

—Tiá iti' nuu, nī'in ga ñivi na káchi ga chitiun —kàti ra.

Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra, chíni ndra ña kà'an ra.

### *Jesuu tàva ra ndian xiko tichi kora veñu'u ka'nu*

*(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)*

<sup>15</sup> Ta ora cha chāa ndra ñuu Jerusalén ta kī'vi ndra tichi kora veñu'u ka'nu. Ta kīcha'a Jesuu jàkunu ra ma ñivi xiko chi'in ñivi jàta. Ta jànduva ra ma mesa ma ndian sàma xu'un' nuu ñivi. Ta jànduva ra mesa ma ndian xiko livi ndia. <sup>16</sup> Ta tüvi chà'a ra ña ya'a ñivi ndiso ndatiñu tichi kora veñu'u ikan. <sup>17</sup> Ta te'en kīcha'a ra jàna'a ra nuu ñivi ikan:

—Te'en kà'an ma tutu Ndioo —kàti ra— “Ve'e i'ya kùu ve'e Ndioo. Ñivi iyo ndisaa ñuu ñuñivi, i'ya kùu kà'an na chi'in Ndioo”, kàti tutu Ndioo. Ta ndyo'o jà'a ndo yi iin ve'e ndra su'u —kàti Jesuu.

<sup>18</sup> Takan kùu ta chíni ndra sutu cha'nu chi'in ndra jàkua'a tutu Ndioo ña jàna'a ra. Ta nànduku ndra naja kua jà'a ndra ña ka'ni ndra ra, va ya'a yu'vi ndra ndè'e ndra ra. Ti nduva'a kuui kua'a' ñivi chīsii na ña jàna'a ra nuu na. <sup>19</sup> Ta ora kī'vi ña kuaa ta kēe ndiko Jesuu ñuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra. Ta kuà'an ndra inga ñuu.

### *Nuu nàtii yutun higu*

*(Mt. 21:20-22)*

<sup>20</sup> Ta ora na'ani inga kivi kuà'an ndiko ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta ora yā'a ndra yatini xiin ma yutun higu. Ta ndè'e ndra ña nàtii run. <sup>21</sup> Tajan chāku'uni ma ra nàni Petu' ña kà'an Jesuu chi'in run. Ta kà'an ra nuu Jesuu:

—iMatru! iNde'e yutun higu ña kànduva'un, ti cha nàtii run!

<sup>22</sup> Tajan nàka'an Jesuu nuu ndra:

—iNa chinuni ndo ña kà'an Ndioo! <sup>23</sup> Ndicha ña kà'in ti tu iyo ndian kà'an chi'in yuku chiña: “iNa kundachiyoun chiña, ta kuà'an tichi tañu'u!” Ta na jàxiin ndo anima ndo, ti na chinuni ndo ti ña ta'an yi va kà'an ndo, ta takan ni ta'an yi. <sup>24</sup> Ta yakan va kà'in chi'in ndo, ti ndisaa ña ndàkan ndo nuu Ndioo, ta na chinuni ndo ti cha ni'i ndo yi, tajan ni'i ndio ndo yi. <sup>25</sup> Ta ora kà'an ndo chi'in Ndioo tu jànaa ndo kuati jà'a inga ñivi cha'a' ndo, ta juuni jànaa Ndioo ma kuati jà'a ndo ndia. <sup>26</sup> Va tu töve jànaa ndo kuati jà'a inga ñivi chi'in ndo, juuni töve ni janaa Ndioo ma kuati ndo ndia —kàti ra.

*Ìyo ndatu Jesuu**(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)*

<sup>27</sup> Ta ora chīnu kà'an ra ta kàcha'an ndiko ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta juuni chàkunuu Jesuu tichi kora veñu'u ka'nu. Ta chàjayatin ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ndra jàkua'a tutu Ndioo ta chi'in inga ndra cha'nu nuu ndaa Jesuu. <sup>28</sup> Ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta yo tachi ñun ña jà'un te'en? ¿Ta yo chā'a ndatu nuun? —kàti ndra chi'in ra.

<sup>29-30</sup> Ta kīcha'a Jesuu kà'an ra:

—Ta ji'na kùuni ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo ndia. ¿Yo tachi Xuva ña jàkunduta ra? ¿A Ndioo, a ñivi? ¡Na kati ndo nui! Tu ji'na kati ndo ña chikatu'in nuu ndo, tajan katı yo chā'a ndatu ña jà'i te'en —kàti Jesuu.

<sup>31</sup> Ta kīcha'a ndra natu'un xe'e ta'an ndra:

—Tu katio ña Ndioo tachi ra, ta kati ra: “¿Ta naja nī chinuni ndo ña kà'an ra, tuva takan?” <sup>32</sup> Tatu katio ña ñivi tachi ra, ta kuxaan ñivi yo, ti ndisaa na kà'an na ti ndicha Xuva kùu iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

<sup>33</sup> Yakan va kà'an ndra nuu Jesuu:

—Töve chito ndi yo tachi ra.

Ta nàka'an Jesuu:

—Ta ni yu'u na kätı yo chā'a ndatu ña jà'i te'en —kàti ra.

**12***Kà'an Jesuu iin ku'va cha'a ndra tüvi va'a jàtiñu**(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)*

<sup>1</sup> Takan kùu ta te'en kīcha'a Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ndra:

—Chīyo iin ra tachi kua'a' yoku'u uva. Ta jà'a ra iin kora nuu tachi ra ma yoku'u uva, ikan na kī'vi kiti, ni ñivi nuu kaa yi. Ta jà'a ra iin yavi nuu ni taan ra takuui ma uva, ti ikan ni ja'a ra vinu. Ta juuni jà'a ra iin lomara sukun, ikan na kuu nde'e ra ndisaa yu'u ma uva tachi ra. Takan kùu ta jàkilaa ra yi nuu ndra jàtiñu chi'in ra. Ta kée ra kuà'an ra iin nuu chika. <sup>2</sup> Ta ora kēta ma tiempu ña chití ma uva, ta tachi ra iin ra musu ra ña kuàki'in sava ma ña'a ra. <sup>3</sup> Va nī ni'i ra yi, ti java kani ndra ra. Ta tachi ndiko ndra ra kuà'an ra nuu ma ra chà'nda tiñu nuu ra. <sup>4</sup> Ta ikan tachi tutu ra inga ra. Ta juuni kani ndra ra. Ta tákue'e xini ra jà'a ndra. <sup>5</sup> Ta ikan jan tachi ra inga ra, ta rakan va chā'ni ndra. Tajan tachi ra tiá kua'a' ndra. Ta juuni kua'a' ndra tákue'e ta kua'a' ndra chā'ni ndra ndia.

<sup>6</sup> “Ta ikan kindoo uvania ra ya'a kùuni ra nde'e ra. Ta rakan ti se'e ra kùu ra. Tajan tachi ndio ra ra nuu ndi'i nia ti kùuni ra: “Ti töve nayi ja'a ndra chi'in se'o, ti se'e maa yo kùu ra. Yakan va ni tiñu'u ndra ra.” Takan kùuni ma tatá ra niku.

<sup>7</sup> “Ta ora chāa ra ma nuu ka'iin ma ndra jàtiñu. Ta te'en kīcha'a ndra natu'un ta'an ndra: “Ra vachi ikan kùu ma ra ni kindoo chi'in ndisaa ma ñu'u'. Yakan va na ka'nio ra ta kindoo yo chi'in ndisaa ña'a ra”, kàti ndra.

<sup>8</sup> Tajan tiin ndra ra. Ta chā'ni ndra ra. Ta jàkuiita ndra ñunda'yu ra chata kora nuu kaa ma uva —kàti Jesuu.

<sup>9</sup> Takan kùu ta te'en nàka'an tutu Jesuu:

—¿Ta nayi ni ja'a ma ra chito'o ma yoku'u uva chi'in ma ndra jà'a kuenda vu?, kùuni ndo. ¿A ni ku'un ra ta ka'ni ra ndra jàtiñu chi'in ra, ta ni jàkilaa ra yi nuu inga ndra?, kùuni ndo.

<sup>10</sup> ¿A takà'an jakua'a ndo tutu Ndioo ña kà'an te'en:

Yuu jāchiyo ma ndra jàndova'a ve'e  
kùu ma yuu tiá ka'nu kua ndisaa yi?

<sup>11</sup> Ta yakan jā'a ma ra chito'o yo.

Yakan va ya'a chisio vitin,

kà'an tutu Ndioo —kàti Jesuu.

<sup>12</sup> Ta ndrakan ikan kùuni ndra tiin ndra ra, ti chito ndra ti kà'an ra ku'va ikan chata ndra. Va tava yū'vi ndra ma ñivi ka'iin ikan. Ta yakan va töve nani jā'a ndra chi'in ra. Ta kuà'an ndra.

*Chikatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a' ma xu'un' tàva ma ñuu Roma nuu na  
(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)*

<sup>13</sup> Tajan tāchi na ndra fariseu chi'in ndra chàkunuu chi'in Herode nuu Jesuu, tajan na ja'a ndra ña na kà'an ra iin tu'un vā'a', ta ni'i ndra kua kuu tiso ndra kuati chata ra. <sup>14</sup> Tajan chàa ndra ta chikatu'un ndra nuu ra:

—Matru, chito ndi ti yo'o va kà'an tu'un ndaa, ta töve yu'viun nde'un ña kà'an inga ñivi. Ti tüvi sàma nde'un ndian kuika, a ndian nda'vi, ti indukuni nde'un na. Ti jàna'un iti' va'a ña ku'un ma ñivi nuu Ndioo. ¿Ta yakan va naja kua kàtiun? ¿A va'a ña ka'nda ndi kuenda nuu ra kùu kalecha'nu ñuu Roma? ¿A va'a, a vā'a'? —kàti ndra nuu Jesuu.

<sup>15</sup> Va tava cha nàkoto ma Jesuu ti vata ndra, yakan va te'en nāka'an ra:

—¿Ta naja jànda'viña'a ndo yu'u? ¡Kuàki'in ndo iin xu'un' ta jana'a ndo yi nui! —kà'an Jesuu.

<sup>16</sup> Ta nda'a ndio ndra yi chāa ndra nuu Jesuu. Ta te'en nāka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿Ta yo na'na ndaa chata ma xu'un' i'ya? ¿Ta yo sivi ndiso yi?

Ta nāka'an ndra:

—Na'na kalecha'nu ñuu Roma kùu yi.

<sup>17</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¡Na ku'va ndo ña kùu ña'a ma ra kalecha'nu nuu ra, ta ku'va ndo ña kùu ña'a Ndioo nuu Ndioo! —kàti ra.

Ta ndava yu'vi ma ñivi jā'a ma ña kà'an Jesuu.

*Chikatu'un ndra Saduceu naja kua nàtaku ndiko ñivi ndií  
(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)*

<sup>18</sup> Takan kùu tajan kuànde'e ma ñivi Saduceu ma Jesuu, ti ma ñivi ikan tüvi chinuni na ña nàndoto ndiko ñivi ndií. Yakan va te'en chikatu'un ndra nuu ra:

<sup>19</sup> —¡Yo'o Matru! Racha'nu Moisés tāa ra iin tutu tatiempu. Ta ma tutu ikan te'en kà'an yi: "Tu iin ra'ii chī'í ra, ta tüvi nī chiyo nī'iin se'e ra chī'in ñasi'i ra. Tajan ndāki'in ra yani ma ra chī'í juuni ma ña nda'vi ikan. Ta tända'a ra chī'an. Ta takan ni koo se'e ma ra chī'í, jā'a ma ra yani ra." Takan kàti Moisés. <sup>20</sup> Ta takan chīyo ucha ta'an ndra ña juuni yani ndra. Ta ma ra nunuu ji'na ra tända'a, ta nī'iin se'e ra nī chiyo. Ta chī'í ra. <sup>21</sup> Ta ikan ndāki'in inga yani ra ña. Ta indukuni nī chiyo nī'iin se'e ra chī'an. Ta chī'í ra ndia. Ta juuni tända'a ña chī'in ra uni. <sup>22</sup> Ta indukuni tā'an ra takua tā'an ndi ucha ta'an ndra. Yakan va nī'iin ndra nī chiyo se'e chī'an, ta chī'í ndra. Ta kēta iin kivi ña chī'í ma ña'a ndia. <sup>23</sup> ¿Ta ora kēta ma kivi nàtaku ndiko ma ñivi chī'í, nda ndra kùu iian ndakan?, kùuniun, ti cha tända'a ndi ucha ndra chī'an —kàti ndra.

<sup>24</sup> Tajan te'en nāka'an Jesuu chī'in ndra:

—¿Ta ndyo'o naja tüvi chinuni ndo ña va'a kà'an tutu Ndioo? Ta töve chito ndo ña iyo ndatu Ndioo ndia. <sup>25</sup> Yakan va ora nàtaku ndiko ma



ndian ndiif, ni ndra'ii ta ni ña'a' na tända'a vi. Ta vii koo na takua iyo ma tati va'a ja'a tiñu nuu Ndioo andivi. <sup>26</sup> Ta vitin kùunĭ jana'i nuu ndo ña nàtaku ndicha ma ndian ndiif. ¿A tūvi chàku'uni ndo naja kua kà'an ma tutu taa Moisés taji'na? Rakan te'en taa ra yi, ora chānde'e ra nuu kàyu iñu ndu'va. Ta ikan kīcha'a kàtitu'un Ndioo nuu ma Moisés te'en: “Yu'u kuu Ndioo ña kùmi Abraham, ta juuni kùmj Isaac, ta Jacob”, kàti Ndioo. Takan kàti ra ti vaji cha iyo kua'a' kuiya chí'í ndra, va jánataku ndiko ra ndra. <sup>27</sup> Yakan va Ndioo kuu ma Ndioo ma ndian nditoni, ti cha nàtaku ndiko ndra. Yakan va Ndioo kuu ra kuenda ndian ndito, ta yūvi kuenda ndian ndiif. Ta yakan va tūvi chānini ndo tu'un ndaa —kàti Jesuu.

*Kàtitu'un Jesuu nda tu'un kuu ma ña ka'nuga*  
(Mt. 22:34-40)

<sup>28</sup> Takan kuu ta ikan keta iin ra jàkua'a tutu Ndioo. Ta ja'a ra kuenda ña va'a nātu'un Jesuu chí'in ma ñivi ikan. Yakan va ora chíni ra ña nātu'un ma ñivi ikan, ta jāyatini ra ra. Ta kīcha'a chikatu'un ra nuu ma Jesuu:

—¿Nda ley kuu ña ka'nu tiá kua ndisaa ma ley tutu Ndioo? —kàti ra.

<sup>29</sup> Ta kīcha'a nàka'an Jesuu:

—Ma tu'un ka'nu tiá ña chā'a Ndioo nuu yo kà'an yi te'en: “jNdyo'o ñivi Israel! jNa kuuni ndo ma Ndioo chito'o yo, ti uvani ra kuu ra! <sup>30</sup> jKùuni ndo nde'e ndo Ndioo chí'in ndisaa anima ndo! jTa kùuni ndo nde'e ndo ra chí'in ndisaa chinituni ndo, ta chí'in ndisaa ña ndee ndo ndia!” Takan kà'an ma ña nunuu. <sup>31</sup> Ta ma ley uvi ña chā'a Ndioo nuu yo va kà'an te'en: “jKùuni ndo nde'e ndo ndian iyo xiin ve'e ndo takua kùuni ndo juuni maa ndo!” Yakan va nda tu'un nikuuni tūvi ka'nu yi tiá kua ndi uvi tu'un já kā'in i'ya —kàti Jesuu.

<sup>32</sup> Takan kuu ta nāka'an tuku ma ra jàkua'a tutu Ndioo:

—jYo'o matru! Ya'a va'a kā'un ña ndicha kuu ma ña kā'un, ti uvani ma ra kuu Ndioo. Ta tūvi iyo inga ra indukuni kua maa ra. <sup>33</sup> Ta kùunio nde'o Ndioo chí'in ndisaa anima yo, ta chí'in ndisaa chinitunio, ta chí'in ndisaa ma ña ndeo ndia. Ta juuni kùunio nde'o ñivi iyo xiin ve'o takua kùunio juuni maa yo. Ta yakan va tiá va'a ña te'en kùunio nde'o Ndioo kua ku'va yo kiti jana yo, ta ka'mio ndri nuu ndaa chito naá —kàti ma ra matru jàkua'a tutu Ndioo.

<sup>34</sup> Ta ora chíni ma Jesuu ña chí'in chinituni ra kà'an ra. Yakan va te'en nāka'an Jesuu nuu ra:

—Chani kuyatin ki'viun nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti ra.

Ta ora chíni nātu'un ra chí'in Jesuu ta nī'in ga na, tūva nī chikatu'un inga nakuyi nuu Jesuu.

*Kàtitu'un Jesuu ti ñivi ra kuu Rey David*  
(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

<sup>35</sup> Ta ora ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ñivi tichi kora veñu'u ka'nu, ta te'en chikatu'un ra nuu na:

—¿Ta naja kà'an ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ña tata ma racha'nu David kuu Cristu? <sup>36</sup> Yakan va ma ra kuu Tati Í Ndioo, chā'a ra ndatu ra nuu ma racha'nu David ora kà'an ra. Takan kuu ta te'en kīcha'a David kà'an ra chí'in ma ndatu ikan:

Ma Racha'nu Ndioo te'en nāka'an ra chí'in ma ra chito'i Cristu:

“jNa'a! jKunandi chiyo kua'i!  
Ti i'ya ni ku'vai ma ndatui nuñ,

nda kati kani ndoyoi ma ndian kànita'an chi'un iti' cha'un", kàti Racha'nu Ndioo.

<sup>37</sup> Yakan va kùuni yi ka'an yi ti, vaji tata David kùu Cristu, va juuni chito'o David kùu ra ndia —kàti Jesuu nuu ma ñivi ikan.

Yakan va ndisaa ma ñivi ka'ïin tichi kora veñu'u, ya'a chisii na ña kà'an Jesuu takan.

### *Jesuu tisokuati ra ndra matru jàkua'a tutu Ndioo*

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

<sup>38</sup> Takan kùu ta te'en nàka'an Jesuu nuu ma ñivi ikan:

—j'a'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo! Ti chàta'ani ndra kakunuu ndra chi'in ja'ma tacha, na tiñu'u ma ñivi ndra nuya'vi. <sup>39</sup> Ta juuni nànduku ndra tayu ka'nu tiá kunandi ndra nuu chiyo viko ta tichi veñu'u ñivi judíu ndia. <sup>40</sup> Ta ndrakan, sù'u ndra ndatiñu ma ñivi kindoo nda'vi. Ta nàkuatu ndra nuu ka'ïin kua'a' ñivi, ikan na kuuni na ña yüvi ndra su'u kùu ndra. Yakan va ndrakan ni nde'e ndra kua'a' tundo'o —kàti Jesuu.

### *Nuu sòkó ña nda'vi xu'un' kuenda Ndioo*

(Lc. 21:1-4)

<sup>41</sup> Takan kùu ta inga kivi chūnandi Jesuu yatini nuu ndaa chatun nuu t'i na xu'un' ña jà'a ra kuenda naja kua t'i na yi. Ta ora nàndi ra nde'e ra ikan, ta chàkoyo kua'a' ma ndian kuika. Ta t'i na kua'a' xu'un' tichi yi. <sup>42</sup> Ta nunuuni chāa iin ña kindoo nda'vi. Ta t'an uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi. <sup>43</sup> Yakan va ora nde'e Jesuu ña t'an yi, ta kāna ra ma ndra jàkua'a chi'in ra, na kichi ndra nuu ra. Ta te'en kicha'a kà'an ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ti ña nda'vi ikan, vaji t'an tiani ma xu'un', va kuenda Ndioo kua'a' xu'un' kùu yi. Ti chā'a ña ndisaa ma xu'un' kumian chi'in anima ña. <sup>44</sup> Ta ma ndian kuika ti vaji kua'a' xu'un' t'i na, va ña chàkoso nia kùu yi. Ta tiani xu'un' kùu yi kuenda Ndioo. Ta yakan va ma ña nda'vi ikan, t'an tiaga xu'un' tichi chatun kua ndisaa ma ndian kuika —kàti Jesuu.

## 13

### *Jesuu kàtitu'un ra ña ni kekoyo veñu'u ka'nu*

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora kēe Jesuu tichi veñu'u ka'nu, ta nàka'an iin ra jàkua'a chi'in ra nuu ra:

—j'Yo'o, matru! j'Nde'e veñu'u ka'nu ndaa ikan! Ti ya'a vii kàa yi. Ta ya'a ka'nu yuu kandii cha'a yi —kàti ra.

<sup>2</sup> Ta nàka'an Jesuu nuu ra:

—Ndicha ti takan kàa yi vitin, va ni keta iin kivi ña ni'iin yuu kindoo chata ta'an yi, ti ni kekoyo ndisaa yi.

### *Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi*

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

<sup>3</sup> Ta ikan kēe ndra ta kàcha'an ndra nda xini yuku nàni Olivu, ña iyoyatini yu'u ñuu Jerusalén. Ta ora kēta ra ma xini yuku ta chūnandi ra ta te'en kicha'a kà'an xe'e Petu', Jandiau, Xuva chi'in André nuu ra:

<sup>4</sup> —¿Ta nda ora ni kicha'a yi? ¿Ta nda ña kuu yi nde'o ora chani kicha'a yi? —kàti ndra.

<sup>5</sup> Ta kicha'a nàka'an Jesuu nuu ndra:

—Ja'a ndo kuenda nuu ndo koto janda'viña'a ñivi ndo! <sup>6</sup> Ti ni kichaa koyo ndian ni ka'an te'en: "Yu'u kùu ra Cristu", ni kati na. Ta ni janda'viña'a na kua'a' ñivi.

<sup>7</sup> ¡Na yü'vi ndo ora koto ndo ña kà'an ñivi ña iyo kuati iti' tikan a nda nikuuni! Ti takan ni koo yi, vaji vitin tüvi ni ndi'i ma kuati nde'o, va tiá iti' nuu, ni nde'o tiá yi. <sup>8</sup> Ti ni kanita'an iin ñuu chi'in inga ñuu. Ta inga ñuu, ni ja'a yi kuati chi'in inga tuku ñuu. Ta ni kichi ña taan kua'a' ñuu. Ta ni nde'o soko ndia. Ta nuu, já ni kicha'a tundo'o kùu yakan.

<sup>9</sup> ¡Ta yakan va ja'a ndo kuenda nuu juuni maa ndo! Ti ni tiin na ndo ta ni ku'va na ndo nuu ndra kumi tiñu. Ta ndra kumi tiñu, ni ku'va ndio ndra ndo na kani na ndo tichi veñu'u. Ta ni kundaka ndra ndo nuu ndra kalecha'nu. Ta juuni ku'un ndo nuu inga ndra chà'nda tiñu, ikan na kuu katitu'un ndo tu'in nuu ndra, cha'a' ña chìnuni ndo ña já'i. <sup>10</sup> Va ji'na iyo yi ña katitu'un ndo ma tu'un va'a Ndioo nuu ndisaa ñuu ñuñivi. <sup>11</sup> ¡Ta na nakanani ndo nda tu'un ni ka'an ndo ora ku'va na ndo nda'a' ndra kumi tiñu! Ti ora ka'iin ndo ikan, na ka'an ndo tu'un ni jana'a Ndioo. Ti Tati Ií Ndioo ni jana'a ma tu'un ni ka'an ndo. <sup>12</sup> Ta juuni ma kivi ikan, ni tiin ndra ndra yani ndra. Ta ni ku'va ndra ndra nuu inga ñivi, na ka'ni na ndra. Ta juuni takan ni ja'a tatá ndra chi'in juuni se'e ndra. Ta juuni ni kanita'an ñivi chi'in tatá na ta ma'a na. Ta juuni ni ka'ni na vi ndia. <sup>13</sup> Ta ni kuxaan ñivi nde'e na ndo, ti chàkuu ndo chi'in. Va ra kundeeni nda kati ya'a ma kivi ikan ni jakakú Ndioo ra.

<sup>14</sup> 'Ta tichi veñu'u íi ni ki'vi iin ña kini. Ta yakán' ti ya'a xaani Ndioo nde'e ra yi ña ni kee ra veñu'u ka'nu ti ya'a kini ni ja'a yi tichi veñu'u. Ta ndisaa ñivi iyo ñuu Judea ora kunián' ja'án' te'en, na kekunu na ku'un na iti' yuku, ikan na kakú na. Ta ndian chito jákua'a tu'un te'en, ya'a va'a tuva kutunini na naja kua kà'an yi. <sup>15</sup> Ta ndian ka'iin siki ve'e, na ki'vi na, ni ña táva na ndatiñu na tichi ve'e na. <sup>16</sup> Ta ndian játiñu tichi ku'u na ki'vi na ñuu, ni ña kúki'in na ja'ma na ndia. <sup>17</sup> Nda'vi ta'an ñivi ña'a ña kivi ikan ñu'u se'e vi, ta iyo ndiakwati se'e vi ña chàxin ndika vi ndia. <sup>18</sup> ¡Na ndakan ndo ñamani nuu Ndioo, ikan na tá'an ndo takan tiempu ya'a vichin já'a yi! <sup>19</sup> Ta ma kivi ikan ni nde'o tiá tundo'o kua nĩ'iin kivi. Taká'an nde'o yi já'a Ndioo, nda ora játuvi ra ma ñuñivi. Ta ni tüvi chànini ra ña jànde'e ra tundo'o yo tiá iti' nuu, takua ni jande'e ra yi yo kivi ikan. <sup>20</sup> Tatu ma Ndioo töve nĩ jandokuiti ra ma kivi ikan, na kákú nĩ'iin na niku. Va ma ra chito'o yo, jákuiti ra yi, ti kùuni ra nde'e ra ndian káchin ra.

<sup>21</sup> 'Yakan va tu keta iin ndian te'en kà'an nuu ndo: "¡Nde'e ndo, i'ya ndaa ra kùu Cristu!" A tu keta inga ndian kà'an: "¡Juu ra ndaa ikan!" ¡Ta na chìnuni ndo ña kà'an na! <sup>22</sup> Ti ni kichi kua'a' ndian ni ka'an te'en ndia: "¡Yu'u kùu Cristu!" Va tüvi ndicha ti janda'viña'a ndra ña Cristu kùu ndra. Ta juuni ni kichi ndian ni ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, va tüvi ndicha ti ndra vata kùu ndra. Yakan va ta ndi'i ndrakan ni ja'a ndra kua'a' ndatu ndra ta seña, ikan na chinuni na ña ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ndra. Ta juuni kùuni ndra janda'viña'a ndra ma ñivi káchin Ndioo tuva kùu yi. <sup>23</sup> Yakan va ja'a ndo kuenda juuni maa ndo. Ti cha kátitu'in nuu ndo naja kua ni koo yi.

*Kátitu'un Jesuu naja kua ni kichi tuku ra inga cha'a'*  
(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

<sup>24</sup> 'Ta ora cha ndi'i ma tiempu ña ni nde'o kua'a' tundo'o. Tajan ni nda'va ma nikandii, ta ni nda'va yoo ndia. Ta tüva ni ndondichin já'a ndra. <sup>25</sup> Ta

ma chele ka'in andivi ni ke'ne ndri. Ti ni taan ma andivi ja'a ndri. <sup>26</sup> Tajan ni nde'e kua'a' nivi ti vachj tichi viko. Ti yu'u ra Se'e nivi tachi Ndioo iyo kua'a' ndatui, ta kua'a' na tachai ndia. <sup>27</sup> Tajan ni tachj ma ndian kuu tati ja'a tiñu nuu Ndioo, na kuu jati'vi ta'an na ndisaa nivi cha kachin. Ta kunanduku ma tati na nda nikuuni nuu ndi'i ñuñivi, a iti' ninuu, a iti' siki.

<sup>28</sup> Na kuu ku'uni ndo na jana'a yutun higu, ti ora keta nda'a' yuta' run cha chito ndo ti chani keta ma tiempu ni koo chiti run. <sup>29</sup> Ta yakan va ora nde'e ndo ma tundo'o katitu'in nuu ndo, ta cha chito ndo, ti chani kuta'an ora ni kichai. Ti yu'u kuu ra Se'e nivi tachi Ndioo. <sup>30</sup> Ndicha na ka'in chi'in ndo. Ti ora takaaaga kuvi ndisaa ma nivi iyo kuiya i'ya ji'na nde'e na tundo'o na ka'in chi'in ndo. <sup>31</sup> Ta ni keta iin kivi na ni naa andivi chi'in ñuñivi. Va tu'un ka'in tüvi ni naa yi.

<sup>32</sup> Ta ni'in nivi tüvi chito nda ora ni keta ma na ka'in, ni tati ja'a tiñu nuu Ndioo, ta ni yu'u, ra kuu Se'e Ndioo tüvi chitoi ndia. Chito va ma Tatái, ti rakan kuu ma Ndioo ka'nu iyo andivi.

<sup>33</sup> ¡Yakan va kumi ndo ndo! ¡Ta ja'a ndo kuenda ndo! ¡Ta ka'an ndo chi'in Ndioo! Ti töve chito ndo nda ora ni kuu yi. <sup>34</sup> Yakan va na'a kuu yi takua ja'a iin ra'ii ora kee ra, ta ku'an chika ra. Ta täva ra tiñu nuu ndra kuu musu ra na kumi ndra ve'e ra. Ta ta'ii'in ndra täva ra tiñu nuu nayi ja'a ndra. Ta täva ra tiñu nuu iin ra na ja'a va'a ra kuenda yuve'e ra.

<sup>35</sup> ¡Ta yakan va na koo ndito ndo! Ti töve chito ndo nda ora kichaa ndiko ma ra xuve'e, a kichaa ra ora chanikuaa, a ora javañuu, a ora ni tüvi, a ora ni kundichin. <sup>36</sup> ¡Ta yakan va na ja'a va'a ndo kuenda koto kichaa ra numini! Ta koto näta'an ra ndo na kixi ndo. <sup>37</sup> Yakan va na katitu'in nuu ndo. Ta katitu'in nuu ndisaa nivi na koo ndito na —kati Jesuu.

## 14

### *Nuu küti'vi ndra na küuni ndra tiin ndra Jesuu* (Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

<sup>1</sup> Takan kuu ta ora takaaaga uvi kivi, ta küta'an viko Pakua, ora chàchi na paan na töve ki'vi yuchan iya tichi. Tajan nanduku ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ma ndra matru jakua'a tutu Ndioo, naja kua ja'a ndra ta tiin xe'e ndra ma Jesuu ta ka'ni ndra ra. <sup>2</sup> Va te'en ka'an ma ndra ka'in ikan: —¡Na tiin yo ra kivi iyo viko, ti koto kuxaan ma nivi cha'a' ra!

### *Iin na'a jakutian takuii xiko xini Jesuu* (Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

<sup>3</sup> Iyo Jesuu ñuu Betania ve'e Simón, ra ka'an na na ku'vi, ja'a kue'e ta'yu niku. Ta ora juuni nandi Jesuu chàchi ra tichi ve'e ma ra Simón, ta ikan chaa iin na'a, ta nda'a na iin viru takuii xiko, na ya'a ya'vi ndaa. Ta nduva'a kuii va'a ra'. Ta nuna na yu'u ma viru, ta chosoan ra' xini Jesuu. <sup>4</sup> Ta iin ma ndra nandi chi'in ma Jesuu kuxaan ndra na ja'a na takan. Ta te'en kicha'a ka'an ta'an ndra:

—¿Ta naja chàtian ma takuii xiko? <sup>5</sup> Ti kuu jata na ra' nuan chi'in ndisaa xu'un' jakanaa na iin kuiya, ta ku'va na yi nuu ma ndian nda'vi. —Takan ka'an ndra chata na.

<sup>6</sup> Ta te'en kicha'a ka'an Jesuu nuu ndra:

—¡Jaña ndo na ka'an ndo chata na! Ti na va'a ja'a na chi'in. <sup>7</sup> Ti ma nivi nda'vi endeeni ni koo na chi'in ndo. Ta kuu ja'a ndo na va'a chi'in na ora küuni ndo. Vati yu'u töve ni koi chi'in ndo endeeni. <sup>8</sup> Ta ma na'a i'ya,

jà'a ña ma ña kùu ja'a ña kuendai, ti chōsoan takuui xiko ñij, ti chani keta ora ni kuchij. <sup>9</sup> Yakan va ndichai ña kà'in, ti nda nikuuni ma ñuñivi, nuu ni ka'an na tu'un Ndioo. Ta juuni ni ka'an na ña jà'a ña chi'in, ta kuku'uni ma ñivi ña.

*Juda xikoña'a ra Jesuu*

(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

<sup>10</sup> Juda Iscariote kùu iin ra indii tichi ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu. Takan kùu tajan kēe Juda kuà'an ra kuànde'e ra nuu iyo ma ndra sutu chà'nda tiñu, ti kùuni ra jandova'a ra naja kua ja'a ra ta ku'va ra ma Jesuu nuu ndra. <sup>11</sup> Ta ora chīni ndra sutu ña kà'an ra te'en, ta nduva'a kuii chisii ndra, ta kīcha'a kà'an ndra chi'in ra:

—jNdichai ndi ña ni ku'va ndi xu'un' nuun, ora jana'un ra nuu ndi!

Ta kīcha'a ra nànduku ra naja kua kuu ku'va ra Jesuu nuu ndra.

*Nuu kùxini Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra*

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

<sup>12</sup> Ma kivi nunuu ma viko Pakua, ora chàchi na paan ña tüvi kivi yuchan iya tichi. Ma kivi ikan chà'ni na iin mvechala kuati kivi viko Pakua, ti sòkó na ri nuu Ndioo, ikan na ndakimani ra na. Takan kùu tajan kīcha'a chikatu'un ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu nuu ra:

—¿Ta ndanu kùuniun ña kùu ja'a ndi ma ña kacho viko Pakua? —kàti ndra.

<sup>13</sup> Tajan tachi ra uvi ta'an ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta kà'an ra te'en chi'in ndra:

—jKua'an ndo tichi ñuu! Ta ikan nata'an ndo iin ra ndiso iin kii takuui ta tandiku ndo chata ra. <sup>14</sup> Ta kàtitu'un ndo nuu ma ra xuve'e nuu kivi ra, ti nànduku matru ndo iin ve'e nuu ni kachi ra ma viko Pakua chi'in ndra jàkua'a chi'in ra, kati ndo. <sup>15</sup> Ta ikan jana'a ra iin ve'e ka'nu ndaa siki inga ve'e. Ta ma ve'e ikan, cha iyo va'a yi kuenda yo. Ta ikan kùu ja'a ndo ma ña kacho —kàti Jesuu.

<sup>16</sup> Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra tichi ñuu, ta nī'i ndio ndra ndisaa yi kua kà'an Jesuu nuu ndra. Ta ikan jà'a ndra ma ña kachi ndra kivi Pakua.

<sup>17</sup> Ta ora chanikuaa chāa Jesuu chi'in ndisaa ma ndra jàkua'a chi'in ra.

<sup>18</sup> Ta ora nàndi ndra chàchi ndra ma nuu tayu, ta kīcha'a kà'an Jesuu chi'in ndra:

—Ndichai ña kà'in, ti iin ra nàndi chàchi chi'in ni xikoña'a ra yu'u —kàti ra.

<sup>19</sup> Ta ora chīni ndra ña kà'an ma Jesuu te'en, ta nduva'a kuii nàkanini ndra. Ta kīcha'a ii'iin ndra chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—¿A yu'u kùì?

<sup>20</sup> Ta nāka'an Jesuu:

—Iin ra jàkua'a chi'in kùu ra. Iin ra chàchi paan chi'in vitin kùu ra.

<sup>21</sup> Ta yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ni kuvj. Ti takan kà'an ma tutu Ndioo ña ni ta'in. Nda'vi ta'an ma ra xikoña'a cha'i. Va'a ga tu tüvi nī kàku ra niku —kàti Jesuu.

<sup>22</sup> Ta já ma'ñu chàchi ndra, ta kī'in ma Jesuu iin paan ta jà'ii ra yi nuu Ndioo. Ta chā'nda kuati ra yi. Ta chā'a ra ita'vi yi nuu ndisaa ndra. Ta te'en kà'an ra nuu ndra jàkua'a chi'in ra:

—jKachi ndo! Ti ña'a kùu ma kuñui —kàti Jesuu.

<sup>23</sup> Ta takan kũu tajan kĩ'in ra iin kopa vinu. Ta nãka'an ndiko ra Ndioo cha'a' ra'. Tajan chã'a ra ra' nuu ndisaa ndra na ko'o ndra ra'. <sup>24</sup> Ta te'en nãka'an Jesuu chi'in ndra:

—iKo'o ndo ra! Ti nij kũu ra'. Ti cha ndõva'a ndisaa tiũu nuu Ndioo jã'a nij, ti chani katj ra' cha'a' kua'a' ñivi, ikan na ni'i na ñamani Ndioo. <sup>25</sup> Ndichai ña kã'in chi'in ndo, ti tũva ni ko'i ma vinu i'ya chi'in ndo, nda kati koo ndikoi nuu chà'nda Ndioo tiũu. Tajan ko'i vinu chaa —kãti Jesuu chi'in ndra.

*Kãti Jesuu ña Petu' ni ka'an ra ña tũvi nakoto ra ra*  
(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

<sup>26</sup> Takan kũu ta ora chĩnu chĩta ndra iin yaa Ndioo, tajan kuà'an ndra iti' yuku nani Olivu. <sup>27</sup> Ta te'en nãka'an Jesuu chi'in ndra ma ikan:

—Ndisaa ndo kukanuu ndo ndè'e ndo yu'u ora naa vitin. Takan kã'an ma tutu Ndioo: "Tu ka'ni ma ra chito'o ma mvechala, ta ndisaa ndri kuita kuati", kã'an ma tutu Ndioo. <sup>28</sup> Ta ora natuku ndikoĩ, ta ji'nai ku'un ñu'u' Galilea, tajan ku'un ndio ndo —kãti Jesuu.

<sup>29</sup> Tajan te'en nãka'an Petu' chi'in ra:

—Jin ndisaa ndra kũkanuu cha'un, va yu'u tõve —kã'an Petu'.

<sup>30</sup> Tajan te'en nãka'an Jesuu:

—Ndichai ti chanikuaa vitin, ora takã'an nda'yu lo'o uvi cha'a', uni cha'a' ni ka'un ña tũvi nakotoun yu'u —kã'an Jesuu chi'in Petu'.

<sup>31</sup> Ta te'en kã'an ndiko Petu':

—Vaji kuvj chi'un, ta tũvi ni ka'in ña tũvi nakotoi ñun —kã'an Petu'.

Ta indukuni kã'an ndisaa ma ndra ka'iin chi'in Jesuu.

*Jesuu kã'an ra chi'in Ndioo nuu iyo jardin Getsemani*  
(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

<sup>32</sup> Takan kũu ta numini kãe ndra kuà'an ndra iin jardin nani Getsemani. Ta te'en nãka'an Jesuu chi'in ndra jãkua'a chi'in ra:

—iKunandi ndo kuuato ndo yu'u i'ya! Ti kuà'in kuàka'in chi'in Ndioo ikani.

<sup>33</sup> Tajan kuà'an uni ta'an ndra chi'in Jesuu: Petu', Xuva chi'in Jandiau. Ta kicha'a nda'vi kũuni Jesuu, <sup>34</sup> ta te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—Ya'a nda'vi kũuni animai kua ni kuvj. iKindoo ndo i'ya, va koto kusu ndo! —Takan kãti ra chi'in ma ndra jãkua'a chi'in ra.

<sup>35</sup> Tajan kãe Jesuu kuà'an ra tiã iti' nuu. Ta chũnandi chiti ra nda nani te'e nuu ra ma nuu ñu'u'. Yakan va te'en kicha'a kã'an ra chi'in Ndioo ña na tava ra ma tundo'o ni nde'e ra tuva kũuni ra.

<sup>36</sup> —iYo'o Tatã! Yo'o va kũu ja'un nda ña nikuuni. Kũuni ña nakaniun ma tundo'o ni nde'i. Va tũvi kũuni ña kuu ma ña kã'in, ti naja kua kũuni maun kuu yi —kãti Jesuu.

<sup>37</sup> Ta numini kãe ndiko Jesuu kuà'an ra nuu ka'iin ma ndi uni ma ndra jãkua'a chi'in ra. Ta nãta'an ra ndra ña kixi ndra. Ta kicha'a kã'an ra chi'in Petu':

—Simón, ¿a kixiun? ¿Ni kũu kuii koo nditoun iin ora chi'in? <sup>38</sup> iNdakoo ndo ta ka'an ndo chi'in Ndioo! Ikan tũvi kuà'an ndo anima ndo jã'a yi kuati, jin kũuni ndo kundito ndo chi'in anima ndo, va kũndee ndo —kã'an Jesuu chi'in ndra.

<sup>39</sup> Takan kũu tajan kãe ndiko Jesuu kuàka'an ra chi'in Ndioo takua kã'an ra ma nunuu. <sup>40</sup> Ta ora chãa ndiko ra ma nuu ka'iin ma ndi uni ma ndra jãkua'a chi'in ra. Ta juuni nãta'an ra ndra ña kixi ndiko ndra inga cha'a',

ña endee ndàsi tinuu ndra, jà'a ma ñuma'na. Ta tüvi chito ndra ña kà'an ndra chi'in ra. <sup>41</sup> Tajan kēe ndiko Jesuu kuà'an ra cha'a' uni. Tajan chāa ndiko ra, ta kà'an ra chi'in ndra:

—¿A juuni kixi ndo ta nīndee ndo tiá? ¡Na küsu ndo tiá! Ti cha kēta ma ora ña ni ku'va ñivi yu'u ra Se'e ñivi tächi Ndioo. Ti ni tiin ma ndra jà'a kuati yu'u. <sup>42</sup> ¡Ndakoo ndo, ta ko'o! Ti cha vächi ra cha xīkoña'a cha'i —kāti Jesuu.

### *Nuu tiin na Jesuu*

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

<sup>43</sup> Juuni, takä'an chinu kà'an Jesuu, ta chāa Juda, iin ra indii tichi uchi uvi ndra jākua'a chi'in ra. Chāa ra chi'in kua'a' jandaru. Ta ndrakan naa ndra machiti chi'in yutun. Vächi ndra chata Jesuu jā'a ma sutu chà'nda tiñu chi'in iin ndra matru jākua'a tutu Ndioo, ta inga tuku ndracha'nu. <sup>44</sup> Juda ra xīkoña'a cha'a' Jesuu, chà'a ra iin tu'un kua ni ja'a ra nuu ma jandaru, ta kà'an ra te'en:

—Ma ra ni kaña'i chi'in, rakan tiin ndo. Ta ku'ni ndo ra, tajan kundaka ndo ra, ku'un ra chi'in ndo —kāti Juda.

<sup>45</sup> Takan kūu ta jāyatin ra ra nuu Jesuu ta kà'an ra:

—¡Matru!

Ta kaña'a ra chi'in ra. <sup>46</sup> Ora ndē'e ndra yo kùu ra ta tiin ndra Jesuu.

<sup>47</sup> Ta iin ra ndaa ma ikan tāva ra machiti ra, ta chā'nda ra so'o ma musu ma sutu cha'nu. <sup>48</sup> Ta chikatu'un Jesuu nuu ñivi ikan:

—¿Naja vächi ndo chi'in machiti chi'in yutun, ña vächi tiin ndo yu'u? ¿A ra su'u kùì?, kùuni ndo. <sup>49</sup> ¿Naja tüvi ni tiin ndo yu'u tichi veñu'u? Ta kua'a' kivi chīyoi jàna'i nuu ndo ikan. Te'en ni ta'in, ti takan kà'an ma tutu Ndioo ña ni ta'in.

<sup>50</sup> Ta ndisaa ma ndra jākua'a chi'in Jesuu chīnu ndra kuà'an ndra, ta ndākoo ma'iin ndra ra. <sup>51-52</sup> Takan kūu va iin rayoko ña isukun iin ja'ma ka'nuni. Uvaa rakan tändikun ra kuà'an ra chata Jesuu. Ta ra'ya ti tiin ndra ra. Va tava jāna ra ma ja'ma isukun ra, yakan va janda kakú kaviti ra.

### *Tisokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu*

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

<sup>53</sup> Ta ndāka ma jandaru Jesuu nuu ndaa sutu cha'nu. Ta ikan kütivi ndisaa ma sutu cha'nu, ma ra jākua'a tutu Ndioo chi'in inga ndracha'nu.

<sup>54</sup> Ta chikani, chikani kuà'an Petu' chata ndra nda kati keta ndra ma ve'e sutu cha'nu. Ta kindoo ra nuke'e. Ta ikan chūnandi ra javixin ra nda'a' ra nuu ñu'ú xiin ndra jandaru jà'a kuenda veñu'u.

<sup>55</sup> Ta ma sutu chà'nda tiñu chi'in ndisaa ma ndra tiñu veñu'u, nànduku ndra iin tu'un ña kuu tiso ndra kuati Jesuu, ikan na ka'ni ndra ra nuu kruu. Va tüvi nī nata'an ndra nī'iin tu'un ndaa chata ra. <sup>56</sup> Vaji kēta kua'a' ñivi ña kà'an ndra tu'un vata chata Jesuu. Ta nī'iin ma ñivi, tüvi induku kà'an na chata Jesuu. <sup>57</sup> Takan kūu ta iyo ma ndian ndēta, ta te'en kīcha'a na kà'an na maaa tu'un vata chata Jesuu:

<sup>58</sup> —Ndyu'u chīni ndi ña kà'an ra: “Ni janduvai ma veñu'u ka'nu ña jā'a ñivi, tajan tichi iin uni kivi kutai inga tuku yi ña tüvi jà'a ñivi”, —kāti ndra.

<sup>59</sup> Ta vaji takan kà'an ndra, va siin siin ña kà'an ndra.

<sup>60</sup> Tajan ndēta ndio ma sutu cha'nu ma'ñu ndisaa na, ta chikatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Naja tüvi kà'un ña kà'an na chataun? —kàti ma sutu.

<sup>61</sup> Va ma Jesuu tàxiin kīndoo ra. Ta nī'iin tu'un nī ka'an ra. Yakan va te'en chīkatu'un tuku sutu cha'nu:

—¿A juu yo'o kùu ra Cristu ra Se'e Ndioo íf?

<sup>62</sup> Ta nāka'an Jesuu:

—Juu yu'u kùu ra. Ta ni nde'e ndo ra ña nàndi ra chiyo kua'a ma Ndioo ka'nu ìyo nuu sukun. Ta ni keta iin kivi ña kichī ndikoi. Va yu'u ra Se'e ñivi ni kichī tichi viko —kàti Jesuu.

<sup>63</sup> Takán kùu tajan juuni ma sutu cha'nu, jānakaa ra juuni ma ja'ma ra, ti takan jāna'a ra nuu ma ñivi ti kùxaan ra jà'a ma tu'un kà'an Jesuu. Ta te'en kà'an ra:

—iNa tūva chiniñu'u ga yo tiá ndra kuta'an chí'o! <sup>64</sup> Ndisaa ndo já, chíni ndo ña kā'an ti'ini ra chata Ndioo. ¿Naja kua chànini ndo? —kàti ra.

Ta ndisaa ndra ndō'iin tu'un ndra ña kivi Jesuu, ti cha ìyo kuati ra, kuuni ndra.

<sup>65</sup> Iyo ndian cha kīcha'a tīvisii na ra. Ta chāsi na ma tinuu ra, ta kāni ndra ra chí'in chíki, ta te'en kà'an ndra:

—iKa'an! iNde'o yo kāni ñun! —kàti ndra.

Ta juuni ma jandaru kāni ndra nuu ra ndia.

### *Petu' kàti ra ti töve nàkoto ra Jesuu*

*(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29)*

<sup>66</sup> Takán kùu ta kīndoo ma Petu' nuke'e ikan. Ta ikan chāa iin ña musu ma sutu cha'nu. <sup>67</sup> Ta ora ndē'an Petu', ña tūmi ra ñu'ú, ta kīndoan nde'an ra, ta kīcha'a kà'an ña chí'in ra:

—¿A yo'o chàkuu chí'in Jesuu ra ñuu Nazaret? —kàtian.

<sup>68</sup> Ta kà'an Petu':

—iYüvi yu'u kùì! Ta tüvi nàkotoi ra, ni tüvi chitōi nda ra kùu ra kà'un —kàti Petu'.

Tajan kēe ra kuà'an ra nuu nda yuve'e iti' nuke'e. Ta ora ikan ndā'yu iin lo'o. <sup>69</sup> Ta ndē'e ndiko ña musu sutu ikan ma Petu', ta kà'an ña chí'in inga na:

—iRa'ya kùu iin ra chàkuu chí'in Jesuu!

<sup>70</sup> Va kà'an ndiko ra:

—iYüvi yu'u kùì!

Ta nunuuni ma ndian ka'lin ikan, kà'an ndiko na chí'in Petu':

—iNdicha kuii ti yo'o kùu iin ra chàkuu chí'in Jesuu! Ti indukuni kà'un kua kà'an ndian ñu'u' Galilea.

<sup>71</sup> —iYüvi yu'u kùì, nde'e Ndioo ña kà'in! Ti tüvi kuii nàkotoi ma ra chíkatu'un ndo nui —kàti ra.

<sup>72</sup> Ta ma ora ikani, ndā'yu ndiko ma lo'o iti' uvi. Ta chàku'uni Petu' ña kā'an Jesuu chí'in ra: “Ora takā'an nda'yu ma lo'o uvi cha'a', uni cha'a' nī ka'un ña tüvi nàkotoun yu'u”, kàti Jesuu. Ta kīcha'a chàku Petu' ora chàku'uni ra ña kā'an Jesuu chí'in ra.

## 15

### *Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu*

*(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)*

<sup>1</sup> Ora kundichin inga kivi kütivi ma ndra sutu cha'nu, chí'in inga ndracha'nu, chí'in ndra matru jākua'a tutu Ndioo, ta chí'in ndra jà'a kuenda ma ñivi judíu. Ti kùuni ndra natu'un ta'an ndra naja kua ja'a



ndra chi'in Jesuu, tajan chū'ni ndra ma Jesuu ta kuà'an ndra chi'in ra nuu ra kùu Pilatu. <sup>2</sup> Ta ora ndē'e ma ra kùu Pilatu ma Jesuu. Ta kīcha'a ra chīkatu'un ra nuu ra:

—¿A yo'o kùu ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu?

Ta kīcha'a nàka'an Jesuu:

—Maun kà'an yi.

<sup>3</sup> Tajan kīcha'a ma ndra sutu cha'nu, tiso ndra kua'a' kuati chata Jesuu, va tükuii nani kà'an ra. <sup>4</sup> Yakan va chīkatu'un ndiko ma ra Pilatu nuu ra: —¿Ta naja tükuii ka'un? ¿A tüvi chiniun ña ya'a ga tiso ndra kuati chataun? —kàti Pilatu.

<sup>5</sup> Ta endee tükuii kà'an Jesuu. Ta ma ra Pilatu, ya'a nàkanini ra, ti tükuii nani kà'an Jesuu.

*Kàti Pilatu ña na ka'ni na Jesuu*

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

<sup>6</sup> Yakan va ndisaa kuiya ora chiyo ma viko ikan, chikan ma ñivi na kee iin ra indii vekaa nuu ma Pilatu. Ta jaña ra ra. <sup>7</sup> Iin ra nàni Barrabás indii tichi vekaa ma kuiya ikan. Ta juuni indii inga ndra meru ra, ti kànita'an ndra chi'in ma ndra vetiñu. Ta chā'ni Barrabás ñivi chi'in meru ra. Yakan va indukuni ka'iin ndra vekaa ndia. <sup>8</sup> Ta ka'iin locho kua'a' ñivi nuu Pilatu. Ta te'en kà'an na chi'in ra:

—iNa jañaun iin ra indii vekaa takua jà'un nani kuiya!

<sup>9</sup> Ta nàka'an ma Pilatu:

—¿A kùuni ndo ña jañai ma ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu?

<sup>10</sup> Te'en kà'an ra, ti cha chito ra nda cha'a' kùu yi ña tixin ma ndra sutu cha'nu nde'e ndra ma Jesuu. Ta yakan va chāndaka ndra ra nuu ra. <sup>11</sup> Va ma ndra sutu chà'nda tiñu kà'an xe'e ndra chi'in ma ñivi, na ndaka na ña, na tava ra Barrabás, ora chikatu'un ma Pilatu nda ra kùu ra kùuni na ña jaña ra. <sup>12</sup> Ta takan kùu ta te'en chīkatu'un ndio ra nuu na:

—¿Ta nayi kùuni ndo ña ja'i chi'in ma ra kà'an ndo ña chà'nda tiñu nuu ñivi judíu?

<sup>13</sup> Ta te'en kīcha'a na kànachaa na:

—iTakaa ra nuu kruu!

<sup>14</sup> Ta kà'an tuku Pilatu:

—¿Ta nda kuati jà'a ra, tuva takan?

Ta te'en kīcha'a tuku na kanachaa na tiá ni'i.

—iTakaa ra nuu kruu!

<sup>15</sup> Ta tava kùuni ra kindoo va'a ra chi'in ma ñivi. Yakan va jà'a ra ma ña kà'an na. Ta jaña ra Barrabás. Takan kùu ta ji'na tachi Pilatu ña na kani ji'na ndra Jesuu chi'in yo'o. Tajan chā'a ndio ra ra nda'a' jandaru na kutakaa ndra ra nuu kruu.

<sup>16</sup> Tajan kuà'an ndio Jesuu chi'in jandaru nda nuke'e vetiñu. Tajan kùti'vi kua'a' jandaru. <sup>17</sup> Ta tākāa ndra iin ja'ma color ndaa takua kàa ja'ma ra kùu rey chata ra. Ta jà'a ndra iin korona iñu, ta jündii ndra xini Jesuu. <sup>18</sup> Tajan kīcha'a ndra kà'an ni'i ndra nuu ra:

—iNa koo endeeni yo'o ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu!

<sup>19</sup> Ta káni ndra xini ra chi'in yutun kuiin. Ta tīvisii ndra ra. Ta chūnandi chiti ndra nuu ra ña jākā'nu ndra ra. <sup>20</sup> Takan kùu ta ndisaa ma ña jà'a ndra chi'in ra, maaaa ña chātu'uni ndra ra kùu yi. Ta tava ndra ma ja'ma color ndaa ña tākāa chata ra, ta jāku'un ndiko ndra ja'ma maa ra ra. Ta tava ndra ra ña ni takaa ndra ra nuu kruu.

### *Chùtakaa Jesuu nuu kruu*

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

<sup>21</sup> Takan kùu ta ikan ndaa iin ra ñuu Serene nàni Simón. Ta ndra se'e rakan kùu Alejandru chi'in Rufu. Ta rakan ti iti' ku'u kichi ra. Ta ora kèta ra iti' kuà'an Jesuu, ta nde'e iin jandaru ra, ta kàna ra ra na kichi ra kuiso ra kruu ndiso Jesuu.

<sup>22</sup> Yakan va Jesuu ndàka ndra ra kuà'an ndra iin nuu nàni Gólgota. Ta ma tu'un Gólgota kùuni yi ka'an yi chi'in tu'un va'a: Yuku nuu Ndòyo kua'a' Iki Kini ndian Chì'í. <sup>23</sup> Ta jakanuu ndra iin yukú nàni mirra tichi takuui chiti uva, ta chā'a ndra ra' nuu Jesuu, na ko'o ra ra'. Va nī kuuni ra. <sup>24</sup> Ta ikan tákaa ndra ra nuu kruu. Tajan kīcha'a ma ndra jandaru chāsiki ndra yuu kuati, nde'o nda ndra kùu ndra jakanaa ja'ma Jesuu.

<sup>25</sup> Kaa iin na'ani kùu yi, ora tákaa ndra ra nuu kruu. <sup>26</sup> Ta ikan taa ndra ma ña kùu kuati ra iin nuu vitu. Ta tātuu ndra yi xini kruu ra. Ta kà'an yi te'en: "Ra'ya kùu ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu." <sup>27</sup> Ta te'en, tikan xiin ra tákaa ma ndra jandaru ii'in ndra su'u. <sup>28</sup> Ta takan chinu ma tiñu kà'an tutu Ndioo: "Ti ni nde'e na ra takua nde'e na ma ndra jà'a kuati", kàti yi.

<sup>29</sup> Takan kùu ta ndian kèta ma nuu tákaa ra, nduva'a kuui kànduva'a na ra. Ta káva na xini na, ta kà'an na te'en:

—¡Yo'o, xaa! ¿Ta naja takaun chiña? Ta ma ra matru kùun. Tanu, va'ani janduvaun veñu'u iin kivini, ta tichi uni kivi cha ndaa ndiko inga yi jà'un. <sup>30</sup> ¡Ta yakan va tuva ndichaun ña ndatun, na jakakú ñun, juuni chí'in maun! ¡Ta na nuu maun nuu kruu! —kàti na.

<sup>31</sup> Ta ma ndra sutu cha'nu chí'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, te'en kīcha'a ndra kànduva'a ndra ra ndia:

—Jàkakú ra inga ñivi, va juuni chí'in ma ra, kùu ja'a ra yi. <sup>32</sup> ¡Na nuu ra ma nuu kruu, tuva ndicha ña Cristu, ra chà'nda tiñu nuu ñivi Israel kùu ra! Ikan na nde'o ma tiñu jà'a ra, ta chìnunio ma tu'un kà'an ra —kàti ndra.

Ta juuni kà'an ma ndra ka'iin xiin ra chata ra ndia.

### *Nuu chí'í Jesuu*

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

<sup>33</sup> Takan kùu ta tandi'i ñuñivi iin kuaani ora chāa ora sama, ta indeeni nda kaa uni chani'ini. <sup>34</sup> Ta ma ora ikani, te'en kīcha'a Jesuu kànachaa ra:

—¡Eloi! ¡Eloi! ¡Lama sabactani! Ma tu'un ikan te'en kùuni yi kà'an yi: ¡Tatá Ndioo! ¡Tatá Ndioo! ¿Ta naja ndákoo ma'iun yu'u? —kàti ra.

<sup>35</sup> Ta iin ndian ka'iin ma ikan chíini na ña kà'an ra. Ta kīcha'a na kà'an na:

—¡Taso'o ndo! Ti kànachaa ra Elía, ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu —kàti na.

<sup>36</sup> Tajan iin ra ndaa ma ikan, chínu ra kuàki'in ra iin ña xa'ma. Ta jätii ra yi tichi takuui iya, ta jündii ra yi xini iin yutun kaní. Ta chā'a ra yi nuu Jesuu na ti'vi ra. Ta ora chā'a ra yi nuu ra, te'en kà'an ra:

—¡Nde'e ndo! Nde'o a vāchi ra Elía januu ra ra nuu kruu —kàti ra.

<sup>37</sup> Ta ma ora ikan ndā'yu ni'i ma Jesuu, ta chí'í ra. <sup>38</sup> Ta ma ja'ma ndāsi tichi veñu'u ndāta java yi, nda siki ta nda ninuu. <sup>39</sup> Ta iti' nuu Jesuu, ndaa iin ra chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta nde'e ra naja kua chí'í Jesuu, ta te'en kà'an ra:

—¡Ndicha kuui ti ra'ya kùu ra Se'e Ndioo! —kàti ra.

<sup>40</sup> Ta nda chika ka'lin iin ñivi ña'a ndè'e naja kua tā'an ra. Ta tañu ma ñivi ka'lin ikan, ndaa Ndiya Magdalena chi'in Salomé ta Ndiya ma'á Kusé chi'in Jandiau ra yani rayoko tiá. <sup>41</sup> Ta ma ñivi ña'a i'ya, tindee vi Jesuu ora chàkunuu ra ñu'u' Galilea. Ta juuni ka'lin tiá vi ña kichi chi'in ra ñuu Jerusalén.

### *Nuu kùchi Jesuu*

*(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)*

<sup>42</sup> Takan kuu ta chani'ini ora jàndova'a yo ma ndatiñu kuenda inga kivi nindeo. <sup>43</sup> Tajan keta iin ra nani Kusé, ra kichi iti' ñuu Arimatea. Ta rakan iin ra kumitiñu ñu'u' Judea kuu ra. Ta juuni ya'a tiñu'u ma ñivi ra ndia. Ta juuni ndátu ra ku'un ra nuu chà'nda Ndioo tiñu. Yakan va tüvi nī yu'vi ra chàndakan ra ñunda'yu Jesuu nuu ma Pilatu. <sup>44</sup> Ta Pilatu ti ya'a nakanini ra ti ya'a numi chi'í Jesuu. Ta yakan va kána ra ma ra chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta kicha'a chikatu'un ma Pilatu nuu ra, naja ora kuu yi ña cha chi'í Jesuu. <sup>45</sup> Ta ora kátitu'un ma ra kuxini ma ndra jandaru nuu ra, tajan chá'a ma Pilatu ma ñunda'yu Jesuu nuu Kusé. <sup>46</sup> Ta ma Kusé jata ra iin ja'ma, ta jānuu ra ma ñunda'yu Jesuu nuu kruu, ta tisukun ra ja'ma yi. Ta ikan tī'i ra yi iin tichi yavi yuu. Ta nānduku ra iin yuu ka'nu, ta chāsi ra yu'u ma yavi. <sup>47</sup> Ta Ndiya Magdalena chi'in Ndiya ma'á Kusé ndè'e vi nuu tī'i ra ñunda'yu Jesuu.

## 16

### *Nàtaku ndiko Jesuu*

*(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)*

<sup>1</sup> Ta ora cha yā'a ma kivi nindeo, ta kuà'an Ndiya Magdalena, chi'in Salomé, ta Ndiya ma'á Jandiau, kuàjata vi takuui xiko jakuti vi ñunda'yu Jesuu. <sup>2</sup> Ta ora na'ani kivi ndomingu, ma kivi kicha'a jamana, kuà'an vi kuànde'e vi nuu kùchi Jesuu ora já keta nikandii. <sup>3</sup> Ta kicha'a vi chikatu'un ta'an vi:

—¿Ta yo jachiyo yuu nuu kuu ki'vio yu'u ma yavi? —kàti vi.

<sup>4</sup> Ta ora ndè'e vi iti' nuu, ta cha tüva ndasi ma yuu ka'nu yu'u yavi nuu ndasi yi niku. <sup>5</sup> Tajan ki'vi vi tichi yi, ta ndè'e vi iin rayoko nāndi chiyo kua'a. Ta ñù'u ra iin ja'ma kani, ña ya'a kuichin. Yū'vi vi ora ndè'e vi ra.

<sup>6</sup> Ta kicha'a kà'an ra chi'in vi:

—¡Na yū'vi ndo! ¿A juu ndyo'o nānduku Jesuu, ra kichi ñuu Nazaret, ra chi'í nuu kruu? Va rakan cha nātaku ndiko ra vitin. Ta tüva ga ra i'ya vitin. ¡Na nde'e ndo nuu chūndii ra! <sup>7</sup> ¡Kua'an ndo, ta katitu'un ndo nuu Petu chi'in ndisaa ndra jākua'a chi'in Jesuu! Ti ji'na ga Jesuu ni ku'un ñu'u' Galilea kua ndrakan. Ta ikan ni nde'e ndio ndra ra takua kā'an ra chi'in ndra niku.

<sup>8</sup> Tajan kēe ndio vi ma tichi yavi. Ta chīnu vi kàcha'an vi, ti nduva'a kuii ndāyu vi jà'a ña yu'vi vi. Ta nī katitu'un vi nuu ni'in na, ti ya'a ndasii vi.

### *Jesuu keta ra nuu Ndiya Magdalena*

*(Jn. 20:11-18)*

<sup>9</sup> Ta takan kuu ta nātuku ndiko Jesuu kivi ndomingu ora na'ani. Ji'na keta ra nuu Ndiya Magdalena. Ta yakan ti cha tāva ni'i ra ucha tati xaan ña ndisoan niku. <sup>10</sup> Ta ora ndè'an Jesuu, ta endee chīnuan chá'an ña chàkatitu'un nuu ma ndra jākua'a chi'in ra niku. Ta ndrakan ya'a chàku

ndra, ti ya'a nda'vi kùuni ndra. <sup>11</sup> Ta ora kātitu'an ña ndē'an ña nātaku ndiko Jesuu. Ta ndrakan tüvi nī chinuni ndra ña kà'an ña.

*Jesuu kēta ra nuu uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra*  
(Lc. 24:13-35)

<sup>12</sup> Ta inga ora kēta ndiko Jesuu nuu kàcha'an uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra iti' ku'u. <sup>13</sup> Ta ndrakan ti tüvi nī nakoto ndra nda ra kùu ra, ti jàma ra kua ndè'e ra. Ta ora nākoto ndra ña Jesuu kùu ra, ta chikokani ndiko ndra kuàkatitu'un ndra nuu tiá ndra jàkua'a chi'in ra. Ta juuni tüvi nī chinuni ndra ña kà'an ndra.

*Jesuu chà'a ra tiñu jà'a ndra taton ra*  
(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

<sup>14</sup> Takan kùu ta tiá iti' nuu kēta Jesuu nuu kaa chàchi ndi uchi iin ndra jàkua'a chi'in ra. Ta kùxaan ra nuu ndra naja tüvi nī chinuni ndra ña kà'an ma ñivi ña nātaku ndiko ra. <sup>15</sup> Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—jKua'an ndo ndisaa ñuñivi, ta katitu'un ndo tu'un va'a kuenda Ndioo nuu tandi'i ñivi! <sup>16</sup> Ta ndian chìnuni ña kà'in ta kunduta na, ta jakakú Ndioo na. Va ndian tüvi chìnuni ña kà'in, na jàkakú Ndioo na. <sup>17</sup> Ta ndian chinuni ña kà'in koo ndatu na. Ta chi'in ndatui kùu tava nì'i na tati xaan ndiso inga ñivi. Ta juuni chi'in ndatui kùu ka'an na tu'un tüvi ch̀to na. <sup>18</sup> Ta juuni kùu tiin na koo xaan chi'in nda'a' na. Ta kùu ko'o na takuui xaan, ta töve na ja'a ra' chi'in na. Ta kùu jundii na nda'a' na xini ndian ku'vi, ta nda'a na jà'a ndatui —kàti Jesuu chi'in ndra.

*Jesuu ndaa ra iti' andivi*  
(Lc. 24:50-53)

<sup>19</sup> Ta ora chīnu kà'an ma Racha'nu Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra, ta ndaa ra kuà'an ra iti' andivi. Ta chūnandi ra chiyo kua'a Ndioo. Ti ndakan kùu nuu ni ka'nda ra tiñu chi'in Ndioo ndia.

<sup>20</sup> Ta takan kùu ta kēe ndra kuàkatitu'un ndra tu'un kà'an Jesuu chi'in ndra nda nikuuni. Ta ma Racha'nu Jesuu tindee ra ndra ma iti' kuà'an ndra. Ti Ndioo chā'a ma ndatu ikan nuu ndra, ikan na ja'a ndra yi nuu ma ñivi, ikan na chinuni na ña tu'un ndicha kuu ma ña kà'an ndra.

## Tu'un Ndioo tãa racha'nu Luka

### *Racha'nu Luka jãndo induku ra tu'un ra chi'in Teófilo*

<sup>1</sup> Yo'o racha'nu Teófilo, nduva'a kuii cha kua'a' ñivi nãnduku na tãa kachin na tandi'i ma ña ndaa ña jã'a Ndioo tañu yo tatiempu. <sup>2</sup> Ta ndiakan tãa na yi indukuni takua kãtitu'un ma ndian ndẽ'e kachin nuu kãcha'a yi chi'in tinuu na, vati ma tiñu ni'i na kũu ma tiñu ña kãtitu'un na tu'un Ndioo nuu ñivi i'ya. <sup>3</sup> Ta juuni yu'u ora cha nãnduku tu'in cha'a' yi nda ora kãcha'a tu'un kã'an yi, tajan chàniñi ti, ña va'a kũu yi tuva vii tãì yi, ta tàchì yi nuun, yo'o racha'nu Teófilo, <sup>4</sup> ikan na koto kachin gaun ma ña ndaa ña jãna'a na nuun.

### *Kãtitu'un iin tati va'a ña jã'a tiñu nuu Ndioo ña ni kaku Xuva ra jãkunduta*

<sup>5</sup> Takan kũu ta ma tiempu kũu Herode rey ñu'u' Judea, ma tiempu ikan ti, chiyo iin sutu ra nãni Zacarìa chi'in ñasi'i ra Elisabet. Ta sutu ikan ti, ra chàkuu chi'in grupu Abías kũu ra. Ta ninduvi vi ti, tata ñivi Aarón kũu vi. <sup>6</sup> Ta juuni chinuni vi tu'un Ndioo, ta takan jãchi'in vi ma ña kã'an ma tutu ma Racha'nu. Yakan va ni'iin na kũu tisokuati na vi cha'a' ni'iin nakuyi. <sup>7</sup> Ta ma sutu ikan chi'in ñasi'i ra tũvi ni chiyo ni'iin se'e vi, vati na kũu koo se'e Elisabet. Ta vitin nduva'a kuii cha chà'nu vi ndia.

<sup>8</sup> Takan kũu ta chàa iin kivi ña kã'an Zacarìa chi'in ma tandi'i sutu ña iyo grupu ra nuu Ndioo ma tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén. <sup>9</sup> Vati takan iyo costumbre ma ndra sutu, yakan va ma kivi ikan chàsiki ndra ta jãkanaa ma Zacarìa ña ni ki'vi ra nuu í ga ma tichi veñu'u ta kuka'mi ra kutu kuenda Ndioo ikan. <sup>10</sup> Takan kũu ta ora juuni chà'miga ra ma kutu, ndisaa ma ñivi ñuu ña ka'iin nuke'e kã'an na chi'in Ndioo. <sup>11</sup> Takan kũu ta ña'a jã'a ra ora kãta iin tati va'a jã'a tiñu nuu Ndioo nuu Zacarìa ma iti' chiyo kua'a' ma nuu chito naá nuu kãyu ma kutu. <sup>12</sup> Yakan va ora ndẽ'e Zacarìa ma tati ikan, ndava kuà'an tati ra, ta nduva'a kuii yũ'vi ra. <sup>13</sup> Ta te'en nãka'an ma tati ikan nuu ra:

—Yo'o Zacarìa, na yũ'viun, vati Ndioo chini ra ndisaa ma ña kã'un chi'in ra ora jãka'nun ra, ta vitin ma ñasi'un Elisabet ni koo iin se'an chi'un. Ta rakan ni jakunianiun ra Xuva. <sup>14</sup> Ta yo'o ti nduva'a kuii sii ni kuuniun ora ni nde'un ña ni kuu yi takan, nda ma ñivi, juuni sii ni kuuni na ora nde'e na ña ni kãku ra ndia. <sup>15</sup> Vati ma ra se'un iin ra ya'a ka'nu ni kuu ra kuenda Ndioo, ti tũvi ni ko'o ra ni'iin nuu ma ndixi, ta ni vinu, ta juuni ni koo ma Tati Í Ndioo chi'in ra antea ña kãku ra. <sup>16</sup> Ta rakan ni jã'a ra ña na chinuni kua'a' ñivi ñuu Israel ma tu'un Ndioo, ikan na jaña na kuati jã'a na ta chikoni'i ndiko na iti' Racha'nu Ndioo, ra chito'na. <sup>17</sup> Ti ma Xuva ra ni kuu se'un ikan, ni jatiñu ra indukuni kua jãtiñu ra nãni Elía, ra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu. Ni ku'un ra kujandomani ra tatá na chi'in se'e na, ikan ma ndian tũvi chinuni, na kãcha'a na chinuni na. Yakan va takan ni jandova'a ra ma ndian iyo ñuu Ndioo, ikan na koo tu'va na ma ora ni kichi ra. —Takan kãti ma tati jã'a tiñu nuu Ndioo.

<sup>18</sup> Takan kũu tajan te'en kãcha'a chikatu'un Zacarìa nuu ma tati ikan:

—¿Ta naja kua jã'i ta chinuni tuva ña ndicha kũu ma ña kã'un, vati yu'u cha ya'aga cha'nui, ta takan ma ñasi'i ndia? —kãti ra chi'in tati ikan.

<sup>19</sup> Yakan va te'en nãka'an tuku ma tati jã'a tiñu nuu Ndioo chi'in ra:

—Yu'u nàni Gabriel, ta iyoi kuenda ña ja'i tiñu nuu Ndioo. Ta juu ra tãchi yu'u ña vãchi katitu'in tu'un va'a i'ya nuun. <sup>20</sup> Va tava töve nĩ chinuniun ma ña kãtitu'in nuun, cha'a' yakan kũu yi ña ni kindoo ñi'un. Ta töve ni kuu ka'un nda kati chinu ji'na ma tu'un ña kãtitu'in nuun. —Takan kãti ma tati ikan nuu ra.

<sup>21</sup> Takan kũu ta ma ñivi ka'iin ikan ndatu na Zacaríá nuke'e, ta ndiakan te'en kich'a'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Ta naja ya'a kuyanga ra ma tichi veñu'u ka'nu? —chànini na.

<sup>22</sup> Takan kũu ta chanuu va'a tajan kēe ndio ra, va na kũuga ka'an ndio ra chi'in na. Tajan ikan nãkuni ndio na ña iyo iin ña ndē'e ra ma tichi veñu'u nuu íf ikan, vati kà'an ra chi'in mamaa señani, ti kindoo ñi'i ra.

<sup>23</sup> Ta ora jãchinu Zacaríá ma tiñu ikan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra ve'e ra.

<sup>24</sup> Takan kũu ta ora yã'a ña'a, tajan ma ñasi'i ra Elisabet, chãku'un se'an. Ta u'un yoo kũu yi ña endee nĩ kean ve'an. Tajan te'en kich'a'a ña chãnian: <sup>25</sup> “Maa ma Racha'nu cha'a' iin ndatu, ja'a ña'a' chi'o, ikan na tũva ka'an ma ñivi chata yo”, kũunian.

### *Iin tati ja'a tiñu nuu Ndioo, kãtitu'un yi ña ni kaku Jesuu*

<sup>26</sup> Takan kũu ta tichi iñu yoo, tajan tãva ndio ma Racha'nu Ndioo tiñu nuu ma tati ja'a tiñu nuu ra ña nãni Gabriel, ña na ku'un yi ma ñuu Nazaret, ña kãndii kuenda ñu'u' Galilea, <sup>27</sup> ña na kunde'e yi iin ña'a yoko ña nãni Ndiya. Ta yakan ti, cha chã'a ña tu'un nuu iin ra nãni Kusé ña ni tanda'a ña chi'in ra. Ta rakan ti, tata ma ra rey David kũu ra. <sup>28</sup> Takan kũu ta ora chãa ndio ma tati, tajan ki'vi yi tichi ve'e nuu iyoan. Ta te'en nãka'an yi chi'an:

—¡Na sii kuuniun, yo'o Ndiya ña iyo ñamani Ndioo chi'in, ti ma Racha'nu iyo ra chi'un, ta maun kũu ma ña ya'a íf ña iyo tañu ma ñivi ña'a! —Takan kãti yi chi'an.

<sup>29</sup> Ta ora ndē'an ma tati ikan, ndava kuà'an anima ña, ña kà'an yi takan chi'an. Yakan va te'en chikatu'an chi'in juuni maa ña: “¿Ta naja kãña'a yi takan chi'in?”, kũunian. <sup>30</sup> Takan kũu tajan te'en nãka'an ndio ma tati ja'a tiñu nuu Ndioo chi'an:

—¡Na yũ'viun yo'o Ndiya, ti na sii kuuniun cha'a' ña iyo ma ñamani Ndioo chi'un! <sup>31</sup> Ta vitin, ni kuku'un iin ravali se'un, ta rakan ni jakunaniun ra Jesuu ma ora ni kãku ra. <sup>32</sup> Ta rakan, ti iin ra nduva'a kuii ka'nu ni kuu ra, ta ni kati ñivi ti Se'e Ndioo ka'nu iyo andivi kũu ra. Ta juuni ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra ña na ka'nda ra tiñu takua chã'nda ma ra kũu ñivi ra, ra kũu rey David tiñu niku, <sup>33</sup> ikan na ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi ñuu Israel endeeni. Yakan va ma nuu ni ka'nda ra tiñu tũva ni chaa iin kivi ña ni ndi'i yi. —Takan kãti ma tati ikan chi'an.

<sup>34</sup> Takan kũu ta te'en chikatu'un ndioan nuu ma tati ikan:

—¿Ta naja kua kũu yi ña kà'un ña ni koo se'i, tu tũvi iyoi chi'in nĩ'iin ra'ii? —kãtian.

<sup>35</sup> Ta te'en nãka'an tuku ma tati ikan chi'an:

—Ma Tati Íf Ndioo, ni kichi yi nuun, ta ma ndatu ma ra iyo andivi ni koyo yi chataun takua kũu iin vati. Ta tava ya'a íf ma ra ni kãku ja'un, yakan va ni ka'an ma ñivi ña iin ra ya'a íf Se'e Ndioo kũu ra, ni kati na.

<sup>36</sup> Ta juuni ma ña kũu ñiviun Elisabet, ni koo iin se'an vaji cha cha'nuan. Yakan va ma ña'a kà'an na ña na kũu koo se'e, cha iñu yoo kũu yi ña cha ñu'u se'an vitin. <sup>37</sup> Vati kuenda Ndioo nĩ'iin nakuyi tũvi ndetiñu kuenda ra. —Takan kãti yi chi'an.

38 Takan kũu, ta te'en nãka'an tuku Ndiya:

—Yu'u kũu ña musu ma Racha'nu. Yakan va na ja'a ra ma kua kãtitu'un ña ni ja'a ra chi'in —kãtian.

Tajan ma tati, kãe yi ta kuà'an yi.

### *Chãnde'e Ndiya nuu ñyo Elisabet*

39 Ta ma kivi ikan numini kãe Ndiya chãnde'an Elisabet iin ñuu kãndii iti' yuku ma ñu'u' Judea. 40 Ta ora chãa ña ñuu ikan, tajan kã'vi ndioan tichi ve'e Zacarìa, ta kãña'a ña chi'in Elisabet. 41 Ta ora chĩni Elisabet ña kãña'a Ndiya chi'an, ta juuni ma ora ikan tũñu ma pa'a tichian, ta koyo ma Tati Í Ndioo chata ña. 42 Tajan te'en nãka'an ni'i nduva'a kuii ma Elisabet:

—Ma maa Ndioo cha jà'í ra ñun tañu ñivi ña'a, ta cha jà'í ra ma ravali se'un ña ni kaku. 43 ¿Ta nda ña kũu yu'u ña vãchi nde'e ma ña kũu ma'á ma Racha'nu chito'i yu'u? 44 Ora chĩni ña kãña'un chi'in, juuni ma ora ikan, tũñu ma se'i tichĩ ña ya'a chisii yi. 45 ¡Na ya'a sii kuuni animaun ña chĩnuniun ña ni ja'a ma Racha'nu ña kãtitu'un ra nuun! —Takan kãti Elisabet chi'in Ndiya.

46 Ta Ndiya te'en nãka'an ña:

Ya'a jãka'nui ma Racha'nu Ndioo chi'in ndisaa animai.

47 Yakan va ya'a chisii ma animai chi'in Ndioo, ti maa ra kũu ma ra jãkakú yu'u nuu ma kua'ti.

48 Vati vaji iin ñanda'vini kũi, va kãchin Ndioo yu'u kuenda ña na ja'a ra ma ñamani ra chi'in. Yakan va nda vitin ta iti' nuu, ni kati na ti iin ña'a ñyo ñamani Ndioo chi'in kũi.

49 Vati ma ra ya'a ndatu, nduva'a kua'a' tiñu ka'nu jà'a ra chi'in.

Ta rakan ti iin ra ya'a í kũu ra.

50 Va Ndioo vitin ta iti' nuu kũnda'vini ra ma ndian jãka'nu ra.

51 Ta juuni ñyo kua'a' ndatu ra.

Ta chi'in ndatu ikan jãndi'i ra nuu tandi'i tiñu jà'a ma ndian jãtayi juuni maa.

52 Ta tãvani'i ma Racha'nu ma ndian kũu rey nuu chà'nda na tiñu, ta tĩ'i ra ndian nda'vi na ka'nda na tiñu ma ikan.

53 Ta ma ndian kũmani nakuyi nuu, nduva'a jà'a ra kua'a' ña va'a chi'in na, ta ma ndian kuika, kindonda'vi na jã'a ra.

54 Ta tindee ra ndisaa ma ndian ñyo ñuu Israel, vati ndian jà'a tiñu nuu ra kũu na, ta endee tũvi nĩ jaña ra ña kũnda'vini ra na.

55 Vati takan chã'a ma Racha'nu Ndioo tu'un nuu ma ra kũu ñivio ra chũnani Abraham taji'na, chi'in ma ndian ni kuu ñivi ra ña ni koo iti' nuu.

56 Takan kũu tajan ma Ndiya kãndoan chi'in Elisabet iin uni yoo, tajan chikoni'i ndiko ña ma ve'an.

### *Nuu kãku Xuva ra jãkunduta*

57 Ta ora chãa tiempu ña ni kãku ravali se'e Elisabet, ta kãku yi. 58 Tajan ora chĩto ndio ma ñivi Elisabet, chi'in ma ñivi ñyo yatini ve'an, numi kuiini chãnde'e na nuu kãndian ña kãku se'an, ti ya'a chisii na ña kũnda'vini ma Racha'nu ña.

59 Ta ora chĩnu ra una kivi ra, tajan chãndaka vi ra na ta'nda ñii nuu ika ra takua ñyo costumbre ma ñivi judú. Ta ma ñivi kuà'an chi'in vi kũuni

na ña na kunani ra sivi tatá ra Zacaríá. <sup>60</sup> Va ma Elisabet te'en nāka'an ña:

—iNa kúu yi! Ti iyo yi ña kunani ra Xuva —kàtian.

<sup>61</sup> Tajan te'en nāka'an tuku na chí'an:

—Va na túvi iyo ní'in ñivi ndo ña nàni takan —kàti na chí'an.

<sup>62</sup> Tajan chí'in maaaa señani kà'an na chí'in tatá ma ravali, nde'o tuva kúu koto na nda sivi kúuni ra jakunani ra ra. <sup>63</sup> Tajan tatá ma ravali chíkan ra iin vitu ña kúuni ra taa ra. Ta nuu ma vitu ikan te'en taa ra: “Xuva, ni kunani ra.” Takan kàti ra chí'in ma ña taa ra. Yakan va ora nde'e na ña takan taa ra, ndava kuà'an anima na. <sup>64</sup> Ta juuni ma ora ikan kúu naka'an ndiko Zacaríá. Tajan kícha'a ra jáka'nu ra Ndioo. <sup>65</sup> Yakan va tandi'i ma ñivi nàkoto vi, ndava kuà'an anima na ña kúu takan chí'in Zacaríá. Ta ndisaa ma ñuu kuati ña kàndii kuenda ma ñu'u' Judea, chitakuati ma tu'un yu'u na cha'a' ña kúu. <sup>66</sup> Yakan va tandi'i ma ndian chíni yi, te'en chíkatu'un na chí'in juuni maa na:

—¿Nda tiñu ni kuu ra'ya ora ni kuchandee ra? Vati ndicha va'a ña já'a ma Racha'nu kua'a' ndatu kuenda ma ravali i'ya. —Takan chànini na.

### *Chìta Zacaríá iin yaa kuenda Ndioo*

<sup>67</sup> Yakan va chí'in Tati Íí Ndioo, te'en nāka'an Zacaríá ña jáka'nu ra Ndioo cha'a' ña ja'a ma ravali se'e ra:

<sup>68</sup> ¡Ya'a ga íí kúu ma Racha'nu Ndioo ma ñivi ñuu Israel, vati cha kíchaa ra ña vachi jakakú ra ndyu'u ndian kúu ñivi ra!

<sup>69</sup> Vati cha tachi ra iin ra ya'aga iyo ndatu, kuenda ña na jakakú ra ñivi ra. Ta rakan kúu ra tata racha'nu David, ra kúu musu Ndioo taji'na.

<sup>70</sup> Ta ma tu'un i'ya kúu ma tutu chá'a Ndioo nuu ma ndra íí, ndra ká'an chí'in tu'un yu'u ra ña chíyo taji'na,

<sup>71</sup> ta ká'an ndra ña ni jakakú ra yo nda'a' ma ndian xaani nde'o, ta nuu ndisaa inga tuku ma ndian kúu koto nde'o ndia.

<sup>72</sup> Ti kúnda'vini Ndioo ma ñivio chíyo taji'na niku,

ta ñu'unu ra ma tu'un íí ña jándo'iin tu'un ra chí'in Abraham, ra kúu tatá yo ndia.

<sup>73</sup> Ta ma tu'un i'ya kúu ma tu'un ña chá'a ra nuu ra kúu tatá yo Abraham taji'na,

<sup>74</sup> ña ni jakakú ra yo nuu ndian xaani nde'e yo, ikan na túva yu'vío ja'a yo tiñu nuu Ndioo.

<sup>75</sup> Ta takan chí'in ña ndaa, ta ña íí, ikan ni koo yo chí'in ra ndisaa tiempu.

<sup>76</sup> Yakan va yo'o se'yu, cha káchin ma Ndioo ñun, ña na kúnun ma ra kà'an tu'un yu'u Ndioo iyo nuu sukun, ti jí'naun ni ku'un iti' nuu ma Racha'nu chito'o yo, ña ni jandova'un iti' ku'un ra ora ni kichaa ra,

<sup>77</sup> ikan na koto ma ñivi ñuu ra, ti Ndioo jánaa ra ma kuati já'a na, ta jákakú ra na nuu yi ndia.

<sup>78</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo yo, nduva'a kúnda'vini ra yo, ta kúuni ra nde'e ra yo, ta ni keta iin kivi, ña ni tindee Racha'nu Ndioo yo kakú yo ma nuu naa, takua já'a ma níkandii ña na nde'o ora kèta ra.

<sup>79</sup> Ta chí'in ma tu'un jána'a Ndioo, jándondichin yi nuu ndian chàkunuu já'a kuati ora naa,



ta tindee yi yo ña na koo vii yo chi'in ra ndia.

Takan kāti Zacaría.

<sup>80</sup> Takan kūu ta ma ravali Xuva kuàkua'nu va'a ra chi'in tundeeni ña chà'a Racha'nu Ndioo nuu ra. Yakan va ma ravali ikan endee chíyo ra tichi ku'u, nda kati kèta iin kivi ña kicha'a jàna'a ra nuu ñivi ñuu Israel.

## 2

### *Nuu kàku Racha'nu Jesucristu*

*(Mt. 1:18-25)*

<sup>1</sup> Ra nàni Augustu kùu ra ña chà'nda ra tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma ma tiempu ikan. Ta tãchi ra ña na nakuiso na sivi, ña naja ta'an ñivi kùu na ña iyo na ndisaa ñuu nuu chà'nda ra tiñu. <sup>2</sup> Ma cha'a' nunuu ña yà'a na nàkuiso na sivi i'ya, kùu yi ma tiempu kùu ma ra nàni Cirenio kuvienu ma ñu'u' Siria. <sup>3</sup> Ta ndisaa na iyo yi ña kunu'u na kutaa na sivi na ta'ii'iin ñuu nuu kàku na. <sup>4</sup> Cha'a' ña'a kùu yi ña kēe Kusé ma ñuu Nazaret, ña kàndii kuenda ñu'u' Galilea, ta kēe ra kuà'an ra ñuu Belén ña kàndii kuenda ñu'u' Judea, vati ikan kàku ma ra rey David, ra kùu ñivi ma Kusé taji'na. <sup>5</sup> Tajan chā'an ndio ra chātaa ra sivi ra ma ñuu Belén chi'in Ndiya ñasi'i ra, ña cha ñu'u se'e. <sup>6</sup> Ta takan kùu yi ña ma ora juuni yanga iyo vi ma ñuu Belén, chāa ndio ma kivi ña ni kàku se'an. <sup>7</sup> Ta ikan kàku ma ra se'e nunuan. Tajan kàva ndioan ja'ma ra, ta kànindian ra tichi kanuva nuu chàchi kiti, vati tūvi nī ni'an ve'e nuu kàku ra.

### *Ndra jàkuenda mvechala chi'in tati jà'a tiñu nuu Ndioo*

<sup>8</sup> Yatin ma ñuu Belén, iyo ma ndra pato ña ndōo ndra kàva ndra iin chanikuaa tichi ku'u chi'in mvechala jàna ndra ña kùmi ndra. <sup>9</sup> Ta nunuuni kèta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo ña iin jàtachani yi nuu ka'in ndra, ta chikonuu nduva yi ndra. Ta nduva'a kuii yū'vi ndra jà'a yi. <sup>10</sup> Takan kuu tajan te'en nàka'an yi chi'in ndra:

—¡Na yū'vi ndo! Vati ma ña vāchi katitu'in nuu ndo iin ña va'a kùu yi kuenda ndo, ta kuenda ña na sii kuuni kua'a' ñivi ndia, <sup>11</sup> ti vitin cha kàku iin ra ni jakakú kua'a' ñivi ñuu David. Ta rakan ti, Cristu ra chito'o yo kùu ra. <sup>12</sup> Ta kuenda ña na koto ndo ti ña ndicha kùu ma ña kà'in, ni nata'an ndo ra ña kàndii ra isukun ra ja'ma tichi iin kanuva ña kàndii tichi ve'e nuu chàkuiin kiti. —Takan kāti yi nuu ndra.

<sup>13</sup> Takan kùu ta juuni ma ora ikan, kàtiun ña chàkoyo nduva'a kuii kua'aga ma tati jà'a tiñu Ndioo nuu ndaa ma inga yi. Ta te'en kīcha'a na chīta na ña jàka'nu na Ndioo:

<sup>14</sup> ¡Na jaka'nu yo Ndioo ra iyo andivi!

¡Ta na koo vii tandi'i ñivi iyo ñuñivi i'ya chi'in ma ñamani ña chà'a ra nuu na ndia!

Takan chīta tati ikan ña jàka'nu yi Ndioo.

<sup>15</sup> Tajan kēe ndiko yi kuà'an yi tichi andivi, ta te'en kīcha'a ndio ma ndra pato chikatu'un ta'an ndra juuni nuu maa ndra:

—Na ko'o kunde'o ra ma ñuu Belén, nde'o nayi kùu iti' tikan ña kà'an yi te'en —kāti ndra.

<sup>16</sup> Tajan juuni ma ora ikan, numi kuiini kēe ndra kàcha'an ndra. Ta ikan nāta'an ndra ma Ndiya, chi'in Kusé ta ma pa'a ña kàndii ra ma tichi ve'e nuu kixi kiti. <sup>17</sup> Yakan va ora nāta'an ndra ra ña kàndii ra takua kàtitu'un yi nuu ndra, tajan kīcha'a ndra kàtitu'un ndra nuu vi naja kua kāti ma tati

jà'a tiñu nuu Ndioo ora kēta yi nuu ndra cha'a' ma pa'a se'e vi. <sup>18</sup> Takan kūu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan, ndava kuà'an tati na ora chīni na ña kà'an ma ndra pato ña kūmi mvechala. <sup>19</sup> Ta ndisaa ma ña kà'an ndra ndākiva'a Ndiya yi tichi chinitunian. Yakan va endee ñū'uni ña ndisaa ma ña kà'an ndra nani kivi. <sup>20</sup> Ta ma ndra pato endee jàka'nu ndra Ndioo kuà'an ndiko ndra nuu ka'iin mvechala jàna ndra, ti ya'a chisii ndra ña nāta'an ndra ma pa'a ikan takua kātitu'un ma tati jà'a tiñu Ndioo nuu ndra.

*Chàjana'a vi ravalì Jesuu tichì veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén*

<sup>21</sup> Takan kūu ta ora chīnu ma pa'a una kivi ra, tajan chāndaka vi ra na ta'nda ñii nuu ika ra takua kūu ma costumbre ma ñivi judíu. Yakan va ma pa'a se'e vi jākunani vi ra Jesuu, takua kātitu'un ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu Ndiya ma ora takà'an kuku'un se'an niku. <sup>22</sup> Ta ora chīnu ma kivi takua kà'an ma tutu Ndioo ña tāa Moisés, ña iyo yi ña kuantu vi kuenda ña na nandoo vi, tajan kēe ndio vi kàcha'an vi iti' ñuu Jerusalén ña kuàjana'a vi ra nuu Ndioo ndakan. <sup>23</sup> Takan jà'a vi ti, nuu tutu ma Racha'nu Ndioo te'en kà'an yi: "Tandi'i ndrakuati se'e ndo ña kàku ma nunuu, iyo yi ña kundaka ndo ra nuu ma Racha'nu Ndioo na ja'ii ra ra." <sup>24</sup> Tajan kivi'vi ndio vi chāsoko vi uvi livi a uvi pichon, takua kà'an ma tutu Ndioo ña iyo yi ña jà'a yo.

<sup>25</sup> Takan kūu ta ma tiempu ikan chíyo iin ra'ii chūnani Simeón ma ñuu Jerusalén. Ta rakan ti iin ra ya'a jàka'nu Ndioo kūu ra, ta chīnuni ra. Ta juuni ndātu ra ma tiempu ña ni jakakú Ndioo ma ñivi ñuu Israel. Yakan va ma Tati Íí Ndioo iyo yi chí'in Simeón, <sup>26</sup> vati cha kātitu'un yi nuu ra ña na kúvi ra tuva takà'an nde'e ji'na ra Cristu, ra ni tachi ma Racha'nu ña ni kichi. <sup>27</sup> Takan kūu tajan chāa ma Simeón tichi veñu'u ka'nu ikan jà'a ma Tati Íí Ndioo. Ta nde'e ra ma ravalì Jesuu chí'in ma'á ra ta tatá ra ora sōkó vi ma kiti nuu Ndioo takua kàti ma tutu Ndioo. <sup>28</sup> Ta ora nde'e Simeón ma ravalì, tajan kivi'ni ra ra sukun nda'a ma ma'á ra ta chíso ra ra. Tajan te'en kīcha'a ra kà'an ra ña jàka'nu ra Ndioo:

<sup>29</sup> Yo'o Racha'nu chito'i, vitin va cha kùu ku'vaun ña na kuvi va'a yu'u, ra kùu musun,

ti cha jāchinun ma tu'un chā'un nuu.

<sup>30</sup> Vati cha ndè'i ma ra vāchi jakakú ndi.

<sup>31</sup> Ta chí'in ra'ya, cha kīcha'un jàna'un nuu tandi'i ñivi iyo ñuñivi, ña vāchi jakakú ra na.

<sup>32</sup> Yakan va ra'ya kùu ra iin ra vāchi jandondichin nuu ñivi yūvi judíu takua kùu iin ñu'ú ña jāndondichin yi iti' chākunuu yo.

Ta juuni ma yo kùu ndian judíu, ni kindoo yo iin ñuu ka'nu jà'a ra ndia. Takan kàti ma Simeón cha'a' ma ravalì.

<sup>33</sup> Takan kūu ta ora chīni ma tatá Jesuu chí'in ma ma'á ra, ta endee kuà'an tati vi. <sup>34</sup> Ta ora chinu kà'an Simeón takan, tajan jà'ii ndio ra vi, ta te'en nāka'an ra chí'in Ndiya ma'á Jesuu:

—Yo'o Ndiya, ndicha va'a ti ma ravalì se'un cha tāchi ra ña na ja'a ra iin tiñu ka'nu iti' nuu. Ta chí'in ma tiñu ni ja'a ra, kua'a' ñivi ni chinuni yi, ta ni kakú na. Ta inga na töve, ti ni xitakaa na ra, ta ni kanita'an na chí'in ra cha'a' ma ña tāchi Ndioo ña jàna'a ra. Yakan va ma ñivi ikan töve ni kakú na, <sup>35</sup> ta ma ña xe'e chānini na chí'in chinituni na vitin, ni koto tandi'i ñivi

yi iti' nuu. Ta yo'o Ndiya, nduva'a kuii nda'vi ni kuuniun cha'a' ña ni ta'an ra se'un ja'a na. —Takan kàti Simeón chi'an.

<sup>36</sup> Ta juuni ma ikan ndaa iin ña nàni Ana, ñivi ra chūnani Aser. Ta tatá ña kùu ra nàni Fanuel. Ta yakan ti, iin ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùan, ta ya'aga cha cha'nuan ndia. Ta juuni ya'a yokoan ora chiyo ma iian, ta ucha kuiyani chiyoan chi'in ra. <sup>37</sup> Ta vitin cha ya'a kumixiko kumi kuiya ña kindoo nda'vian. Ta endee tükuii jaña ña ña chàkunuan veñu'u ña kà'an ña chi'in Ndioo nduvi ta niñuu. Ta iyo ora ndita yu'an ña jàka'nuan Ndioo ndia. <sup>38</sup> Takan kūu tajan ma Ana, cha jāyatian ña ma ora ikani, ta kicha'a ña jàka'nuan Ndioo cha'a' ra, ta kàtitu'an nuu ma ndian ñuu Jerusalén ti ni jakakú ra na.

### *Nuu kuànu'u ndiko na ñuu na ña nàni Nazaret*

<sup>39</sup> Ta ora cha jāchinu vi jà'a vi ndisaa ña kà'an ma tutu Ndioo, tajan kuànu'u ndiko vi ñuu vi Nazaret ña kàndii ñu'u' Galilea. <sup>40</sup> Ta ma ravali kuàku'nu va'a ra, ta kuànindee va'a ra, ta kua koto va'a ra. Ta ya'a chisii ra ña iyo ma ñamani Ndioo chi'in ra.

### *Ravali Jesuu ndaa ra tichi veñu'u ka'nu iyo ñuu Jerusalén*

<sup>41</sup> Takan kūu ta ma tatá Jesuu chi'in ma'á ra, ndisaa kuiya chà'an vi chàjaya'a vi viko pakua ma ñuu Jerusalén. <sup>42</sup> Ta ora chīnu Jesuu uchi uvi kuiya ra, ndisaa vi chā'an ndiko vi ma viko pakua ndakan, takua takani jà'a vi. <sup>43</sup> Va ora yā'a ma kivi viko, tajan kēe ndiko vi kuànu'u vi ve'e vi, va nī cha'a vi kuenda ña kindoo ma ravali Jesuu ma ñuu Jerusalén. <sup>44</sup> Ta vikan chānini vi ña kuà'an ra chi'in inga ñivi vi iti' ve'e vi. Chākuu vi iin kivi ma ti iti' ta kicha'a ndio vi nànduku vi ra tañu ma ñivi vi, ña kuà'an chi'in vi, <sup>45</sup> va töve nī nata'an vi ra. Yakan va chikoni'i ndiko vi kuànduku vi ra ma ñuu Jerusalén.

<sup>46</sup> Ta nda tichi uni kivi, tajan nāta'an vi ra ña nàndi ra tañu ma ndra matru jàna'a tu'un Ndioo tichi veñu'u ka'nu ikan, ña chini ra ña kà'an ndra, ta chikatu'un ra nuu ndra ndia. <sup>47</sup> Ta ndisaa ma ndian chini ña kà'an ra, ndava kuà'an anima na, ña ya'a iyo chinituni ra chi'in ma ña kà'an ra. <sup>48</sup> Ta ora nde'e ma tatá ra chi'in ma'á ra ra, ndava kuà'an tati vi, ta te'en nāka'an ma ma'á ra chi'in ra:

—Yo'o se'yu, ¿ta naja jà'un te'en chi'in ndi? Ta yu'u chi'in tataun, ndanikuni káchika ndi nànduku ndi ñun, ta ya'a nàkanini ndi cha'un —kàtian.

<sup>49</sup> Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in vi:

—¿Ta naja nànduku ndo yu'u? ¿A tüvi chito ndo ti iyo yi ña koi ve'e Racha'nu Tatái? —kàti ra.

<sup>50</sup> Va töve nī kutunini vi ma ña kà'an ra chi'in vi. <sup>51</sup> Yakan va chikoni'i ndiko ra kuànu'u ra chi'in vi iti' ñuu Nazaret, ikan chiyo ra ña jà'a ra ndisaa ma tiñu tachi vi nuu ra. Ta ma ma'á ra ndākiva'a ña ndisaa ña'a tichi anima ña.

<sup>52</sup> Takan kūu ta Jesuu kuàku'nu va'a ra chi'in kuñu ra ta chi'in chinituni ra. Ta chisii ra ti iyo ñamani Ndioo chi'in ra, ta juuni iyo ñamani ma ñivi chi'in ra ndia.

## 3

*Xuva ra jākunduta, chàkunuu ra tichi ku'u*  
(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

<sup>1</sup> Kuiya cha'un kùu yi ña nda ora kīcha'a Rey Tiberio César chà'nda ra tiñu ñuu ka'nu Roma. Ta ma kuiya ikan ti Ponciu Pilatu, kùu ma ra kuvienu chà'nda tiñu ñu'u' Judea. Ta ma Herode kùu ma ra chà'nda tiñu ñu'u' Galilea. Ta ma yani ra Lipe chà'nda tiñu ñu'u' Iturea chi'in ñu'u' Traconite, ta ndaa ra nàni Lisinia chà'nda ra tiñu ñu'u' Abilinia ma tiempu ikan ndia. <sup>2</sup> Ta Anás chi'in Caifás, kùu ndra ma ndra sutu chà'nda tiñu. Takan kùu ta ma tiempu ikan, Ndioo nāka'an ra tichi ku'u chi'in Xuva, ra se'e Zacaría. <sup>3</sup> Takan kùu Xuva, yā'a ra te'en tikan kàndii yu'u yuta Jordán. Ta ikan kàtitu'un ra nuu ma ñivi na kunduta na ta chikoni'i ndiko na chi'in Ndioo, ikan na janaa ra ma kuati na. <sup>4</sup> Tand'i'i ña'a' kùu yi indukuni takua taa ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra chūnani Isaía. Ta yakan, ti te'en kà'an yi:

Iin tati kànachaa yi tichi ku'u ta te'en kà'an yi:

“Na jandova'a ndo iti' ni kichi ma Racha'nu,  
ta na nuna ndo iin iti' ndaa kuenda ra.

<sup>5</sup> Ta tand'i'i nuu iyo ndu'va, na ndutu yi,  
ta tand'i'i nuu iyo yuku na kekoyo yi,

ikan na ndondaa nuu iyo xa'va,  
vati tand'i'i ma iti' yakua ni ndondoo yi.

Ta ni ndondaa ma iti' tüvi ndaa ndia.

<sup>6</sup> Vati tand'i'i ñivi iyo ñuñivi ni nde'e na naja kua ni ja'a Ndioo ña ni jakakú ra na nuu tundo'o”, kàti yi.

<sup>7</sup> Takan kùu ta ora chākoyo ndio ma ñivi nuu ma Xuva ña, na jakunduta ra na, tajan te'en nāka'an ra chi'in na:

—Ndyo'o ndian jànda'viña'a takua jà'a ma koo ora kùuni ri ndava ri yo, çyo kà'an chi'in ndo ña ni kakú ndo nuu ma tundo'o ka'nu ña ni nde'e ndo iti' nuu?, kùuni ndo. <sup>8</sup> Va na yüvi takan kùu yi. Kua'an ndo, ta kuàjana'a ndo ndo nuu ma ñivi, ikan na ku'va na kuenda ti ndyo'o cha chikoni'i ndiko ndo chi'in Ndioo, va koto nātu'un ndo juuni chi'in maa ndo ña ni kakú ndo cha'a' ña kùu ndian kùu ñivi ma racha'nu Abraham ni, jti yüvi yakani kùu yi! Vati ndicha ña kà'in chi'in ndo, ti Ndioo kùu jandaku ra yuu kàndoyo ikan, ña na kuu yi ndian kùu ñivi ma racha'nu Abraham.

<sup>9</sup> Yakan va indukuni kùu yi takua kùu ma yutun tata ña töve chà'a chiti va'a, vati cha iyo tu'va iin hacha ña ni ta'nda run, ta ka'mio run. Takan ni ja'a Ndioo chi'in ma ñivi ña tüvi ja'a ña va'a. —Takan kàti Xuva.

<sup>10</sup> Takan kùu tajan te'en chīkatu'un ndio ma ñivi nuu ma Xuva:

—¿Ta nayi iyo yi ña ja'a ndi tuva takan? —kàti na chi'in ra.

<sup>11</sup> Ta te'en nāka'an ma Xuva chi'in na:

—Taku ndian iyo uvi chàku'un ja'ma, na jaya'a na iin chàku'un yi nuu ndian tüvi iyo ni'iin yi nuu. Ta taku ndian iyo ña chàchi, na nata'vi na yi chi'in ndian tüvi iyo ña kachi.

<sup>12</sup> Takan kùu tajan jāyatīn ndio iin ma ndra nāka'an xu'un' kuenda ma kuvienu ñuu ka'nu Roma, ña ni jakunduta Xuva ndra. Tajan ndrakan te'en chīkatu'un ndra nuu ma Xuva:

—Yo'o Matru, çta ndyu'u, nayi iyo yi ña ja'a ndi kuenda ña na jana'a yi ña cha kēsīin ndi ma iti' kini? —kàti ndra.

<sup>13</sup> Tajan te'en nāka'an Xuva chi'in ndra:

—Na nāka'an ndo tiá xu'un' ña kua iyo yi ña naka'an ndo.

<sup>14</sup> Takan kùu tajan te'en chīkatu'un iin ndra jandaru ka'iin ikan nuu Xuva ndia:

—Ta ndyu'u, çnayi iyo yi ña ja'a ndi ndia? —kàti ndra.

Ta te'en nāka'an Xuva chi'in ndra:

—Na nāmaa ndo ni'iin nakuyi nuu ni'iin ñivi, ta na jāyuvu'vi ndo na chi'in ma ña tisokuati ndo na cha'a' iin nakuyi ña tüvi ni ja'a na. Ta na sii kuuni ndo chi'in ma xu'un' ña kiya'vini ndo.

<sup>15</sup> Takan kuu ta tava ma ñivi ndātu na nde'o nda ora ni kichaa ma ra kuu Cristu, yakan va chänini na ti Xuva kuu ma ra Cristu, küuni na. <sup>16</sup> Va Xuva te'en nāka'an ra chi'in tandi'i ma ñivi ka'iin ma ikan:

—Taku yu'u ndicha va'a ña jākundutai ndo chi'in takuini, va ni kichaa inga ra ña ni jakunduta ndo chi'in Tati Í Ndioo, ta chi'in ñu'ú. Ta rakan iyoga ndatu ra kua yu'u, ña ni korrea ndikun ndichan ra tüvi iyo yi ña ndachi yi. <sup>17</sup> Ta ni ja'a ra chi'in ma ñivi takua ja'a ndian ndāti nduti. Vati ñivi va'a kuu na takua kuu ma chiti nduti, ta ma ndian töve chìnuni kuu na takua kuu ma soo vu. Ta ra'ya ni tavan'i siin ra ma ndian töve chinuni ta ni ti'i ra na andaya' nuu tiin ñu'ú ña tüvi nda'va, va ma ñivi va'a ni taan va'a ra na. —Takan kati Xuva chi'in na.

<sup>18</sup> Yakan va chi'in tu'un i'ya, ta chi'in inga tuku tu'un jàna'a Xuva ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi. <sup>19</sup> Takan kuu ta tiá iti' nuu nāka'an Xuva chi'in ra kuu rey Herode ña na vā'a ja'a ra ña ndāki'in ra ña nāni Herodías ña kuu ñasi'i ma ra yani ra Lipe, kati ra. Yakan va tandi'i yakan, ta ndisaa ma ña kini ja'a ra kätitu'un ra yi nuu ra. <sup>20</sup> Takan kuu ta Herode vā'a küuni ra ora nāka'an ra takan chi'in ra, yakan va kà'an ra chi'in ndra jandar, na tiin ndra ma Xuva ta ti'i ndra ra vekaa, ta ki'vi ra.

### *Nuu kùnduta Jesuu*

*(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)*

<sup>21</sup> Va juuni yanga takā'an ki'vi ma Xuva vekaa, ta jākunduta ra tandi'i ma ñivi, juuni jākunduta ra Jesuu ndia. Ta ora kà'an ra chi'in Ndioo, ta iin nūnani ma andivi. <sup>22</sup> Tajan kōyo ma Tati Í Ndioo chata Jesuu, ña kaa yi takua kaa iin livi, tajan chini Jesuu iin tati ma Racha'nu Ndioo ña te'en kà'an yi chi'in ra nda iti' andivi:

—Yo'o kuu ma ra ya'a kùunì nde'i, ti ra se'e mai kùun. Ta ya'a sii kùunì cha'a' yi.

### *Sivi ndian kuu ñivi Jesuu tatiempu*

*(Mt. 1:1-17)*

<sup>23</sup> Jesuu, ra kati ma ñivi ña kuu se'e Kusé iyo ra iin oko uchi kuiya ra ora kīcha'a ra ja'a ra tiñu Ndioo. Ta Kusé ti, se'e ra nāni Elí kuu ra. <sup>24</sup> Ta Elí kuu ra se'e ra nāni Matat. Ta Matat kuu ra se'e ra nāni Leví. Ta Leví kuu ra se'e ra nāni Melquí. Ta Melquí kuu ra se'e ra nāni Jana. Ta Jana kuu ra se'e ra nāni Kusé. <sup>25</sup> Ta Kusé kuu ra se'e ra nāni Matatías. Ta Matatías, kuu ra se'e ra nāni Amós. Ta Amós kuu ra se'e ra nāni Nahúm. Ta Nahúm kuu ra se'e ra nāni Esli. Ta Esli, kuu ra se'e ra nāni Nagai. <sup>26</sup> Ta Nagai, kuu ra se'e ra nāni Maat. Ta Maat kuu ra se'e ra nāni Matatías. Ta Matatías, kuu ra se'e ra nāni Semei. Ta Semei, kuu ra se'e ra nāni Kusé. Ta Kusé, kuu ra se'e ra nāni Judá. <sup>27</sup> Ta Judá, kuu ra se'e ra nāni Joana. Ta Joana, kuu ra se'e ra nāni Resa. Ta Resa, kuu ra se'e ra nāni Zorobabel. Ta Zorobabel, kuu ra se'e ra nāni Salatiel. Ta Salatiel, kuu ra se'e ra nāni Neri. <sup>28</sup> Ta Neri, kuu ra se'e ra nāni Melquí. Ta Melquí, kuu ra se'e ra nāni Adi. Ta Adi, kuu ra se'e ra nāni Cosam. Ta Cosam, kuu ra se'e ra nāni Elmodam. Ta Elmodam, kuu ra se'e ra nāni Er. <sup>29</sup> Ta Er, kuu ra se'e ra nāni Josué. Ta Josué, kuu ra se'e ra nāni Eliezer. Ta Eliezer, kuu ra se'e ra nāni Jorim. Ta Jorim, kuu ra se'e ra nāni Matat. <sup>30</sup> Ta Matat, kuu ra se'e ra nāni Leví. Ta

Leví, kùu ra se'e ra nàni Simeón. Ta Simeón, kùu ra se'e ra nàni Judá. Ta Judá, kùu ra se'e ra nàni Kusé. Ta Kusé, kùu ra se'e ra nàni Jonán. Ta Jonán, kùu ra se'e ra nàni Eliaquim. <sup>31</sup> Ta Eliaquim, kùu ra se'e ra nàni Melea. Ta Melea, kùu ra se'e ra nàni Mainán. Ta Mainán, kùu ra se'e ra nàni Matata. Ta Matata kùu ra se'e ra nàni Natán. <sup>32</sup> Ta Natán, kùu ra se'e ra nàni David. Ta David, kùu ra se'e ra nàni Isai. Ta Isai, kùu ra se'e ra nàni Obed. Ta Obed, kùu ra se'e ra nàni Booz. Ta Booz, kùu ra se'e ra nàni Sélah. Ta Sélah kùu ra se'e ra nàni Naasón. <sup>33</sup> Ta Naasón, kùu ra se'e ra nàni Aminadab. Ta Aminadab, kùu ra se'e ra nàni Aram. Ta Aram, kùu ra se'e ra nàni Esrom. Ta Esrom, kùu ra se'e ra nàni Fares. Ta Fares, kùu ra se'e ra nàni Judá. <sup>34</sup> Ta Judá, kùu ra se'e ra nàni Jacob. Ta Jacob, kùu ra se'e ra nàni Isaac. Ta Isaac, kùu ra se'e ra nàni Abraham. Ta Abraham, kùu ra se'e ra nàni Taré. Ta Taré, kùu ra se'e ra nàni Nacor. <sup>35</sup> Ta Nacor, kùu ra se'e ra nàni Serug. Ta Serug, kùu ra se'e ra nàni Ragau. Ta Ragau, kùu ra se'e ra nàni Peleg. Ta Peleg, kùu ra se'e ra nàni Heber. Ta Heber, kùu ra se'e ra nàni Sala. <sup>36</sup> Ta Sala, kùu ra se'e ra nàni Cainán. Ta Cainán, kùu ra se'e ra nàni Arfaxad. Ta Arfaxad, kùu ra se'e ra nàni Sem. Ta Sem, kùu ra se'e ra nàni Noé. Ta Noé, kùu ra se'e ra nàni Lamec. <sup>37</sup> Ta Lamec, kùu ra se'e ra nàni Matusalén. Ta Matusalén, kùu ra se'e ra nàni Enoc. Ta Enoc, kùu ra se'e ra nàni Jared. Ta Jared kùu ra se'e ra nàni Mahalaleel. Ta Mahalaleel kùu ra se'e ra nàni Cainán. <sup>38</sup> Ta Cainán kùu ra se'e ra nàni Enós. Ta Enós, kùu ra se'e ra nàni Set. Ta Set, kùu ra se'e ra nàni Adán. Ta Adán kùu ra, ra se'e Racha'nu Ndioo.

## 4

### *Ki'in kui'na ku'va Jesuu* (Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

<sup>1</sup> Ta takua ya'a iyo ma Tati Íí Ndioo chi'in Jesuu, ma ora cha yā'a kùnduta ra, tajan chikoni'i ndiko ra ma yu'u yuta Jordán, ta ma Tati Íí Ndioo chāka ndio yi ra na ku'un ra chi'in ra iti' tichi ku'u. <sup>2</sup> Ta ma tichi ku'u ikan chīyo ra uvi xiko kivi. Ta ikan ki'in ma kui'na ku'va ra nde'o tu koyo ra tichi kuati. Takan kūu tajan ndisaa ma tiempu ña chīyo ra tichi ku'u, endee tūvi nī chachi ra, yakan va chāa ndio iin kivi ña chāñu soko ra. <sup>3</sup> Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ma kui'na chi'in Jesuu:

—Tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo kùun, na jandakuun ma yuu kàndii chiña paan —kàti ma kui'na.

<sup>4</sup> Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma kui'na:

—“Yūvi uvaa paani chiniñu'u kachi ma ñivi, ti juuni tu'un yu'u Ndioo ndia”, takan kàti ma tutu Ndioo —kàti Jesuu chi'in ma kui'na.

<sup>5</sup> Takan kūu tajan chāka ndio ma kui'na ma Jesuu ña na ku'un ra chi'in ra nda siki iin yuku ña nduva'a kuii sukun. Ta nunuuni jāna'a ma kui'na tandi'i ñuu ñuñivi nuu chà'ndán' tiñu nuu ra. <sup>6</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma kui'na chi'in ra:

—Tandi'i ma ñuu ñuñivi ña ndè'un ninuu ndakan, mai kùu ma ra chà'nda tiñu ikan, ti mai nī'i yi. Va tuva kùuni, kùu ku'vai yi nuu nda ndian kùuni mai. <sup>7</sup> Yakan va tuva kunandi chitiun nui, ta jaka'nun yu'u, ta tandi'i ña ndè'un ninuu ndakan, ni ku'vai yi nuun. —Takan kàti ma kui'na chi'in Jesuu.

<sup>8</sup> Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma kui'na:

—Na kundachiyoun xijn, yo'o kui'na kini, ti ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Uvanuu Racha'nu Ndioo iyo yi ña jaka'nu yo, ta uvanuu Rakan iyo yi ña ja'a yo tiñu nuu.” —Takan kàti Jesuu chi'in ma kui'na.

<sup>9</sup> Takan kuu tajan kée ndio ma kui'na kuà'án' chi'in Jesuu iti' ñuu Jerusalén. Ta ikan ndāa ma kui'na chi'in Jesuu nda nuu sukun xini veñu'u ka'nu ndaa ikan. Ta te'en nāka'an ndioán' chi'in Jesuu:

—Tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo kùñ, nda nde've na keun, ta koyoun nda ninuu ndakan, <sup>10</sup> ti ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Ndioo ni tachi ra kua'a' tati jà'a tiñu nuu ra ña na jakuenda yi ññ, <sup>11</sup>

vati ni kani'i yi ññ chi'in nda'a' yi, koto kati'un yuu.

—Takan kàti ma kui'na chi'in Jesuu.

<sup>12</sup> Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma kui'na:

—Ma tutu Ndioo juuni te'en kà'an yi ndia: “Na kī'un ku'va ma Racha'nu Ndioo yo.” —Takan kàti Jesuu chi'in ma kui'na.

<sup>13</sup> Takan kuu tajan jächika ndio ma kui'na ñá' nuu Jesuu kua'a' tiempu, ti tüvi nī kuu nani'án' inga tuku naja kua ki'án' ku'va Jesuu.

### *Jesuu, kīcha'a ra jà'a ra tiñu Ndioo ñu'u' Galilea*

*(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)*

<sup>14</sup> Tajan chikoni'i ndiko Jesuu kuà'an ra iti' ñu'u' Galilea chi'in kua'a' ndatu ma Tati Í Ndioo. Ta chitakuati tu'un cha'a' ra ninii ñuu kàndii ikan.

<sup>15</sup> Ta ikan kīcha'a jàna'a Jesuu tu'un Ndioo nuu ñivi tichi ndisaa veñu'u kuati ña iyo ta'iiñ ñuu ikan. Yakan va tandi'i ma ñivi ikan jàka'nu na Jesuu, ora jàna'a ra tu'un Ndioo.

### *Jesuu, chàa ra ñuu Nazaret*

*(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)*

<sup>16</sup> Ta ikan jan chāa ndio Jesuu ma ñuu Nazaret nuu chā'nu ra ora kuu ra ravali. Tajan kī'vi ndio ra ma tichi veñu'u ndian judíu iin kivi nindeo ma takua takani jà'a ra. Ta chūndaa ndio ra ña ni jākua'a ra ma tutu Ndioo nuu ma ñivi ikan. <sup>17</sup> Ta ndiakan chā'a na ma tutu Ndioo taa racha'nu Isaía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chíyo tatiempu nuu ra. Ta ora nūna ra yi, ta ikan nāta'an ra iin nuu kà'an yi te'en, ta jākua'a ra yi nuu na:

<sup>18</sup> Taku yu'u, ti iyo ma Tati Í Ndioo chíñ,

vati cha jā'ii yi yu'u,

ña na katitu'in tu'un va'a Ndioo nuu ñivi nda'vi.

Ta juuni tachi yi yu'u ña na janda'i ma ndian ya'a nda'vi kuuni anima.

Ta na katitu'in naja kua kuu kakú ma ndian indii tichi vekaa jà'a kuati, ta nda ma ndian kuaá ni janda'i na, ta kuu nande'e ndiko na.

Ta ni ja'i kuenda ndian ndè'e tundo'o ña na kakú na.

<sup>19</sup> Ta juuni chà'i kuenda nuu ñivi ña ni keta ma kivi va'a tiá iti' nuu kuenda yo jà'a ma Racha'nu.

<sup>20</sup> Takan kuu tajan chāsi ndio Jesuu ma tutu, ta chā'a ndio ra yi nuu ma ra jākuaenda veñu'u, tajan chūnandi ndio ra. Ta tandi'i ma ñivi ka'lin ikan, endee tüvi nī jaña na ña ndè'e na ra. <sup>21</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in na:

—Juuni ma kivi i'ya kētai ña jàchinui ma tiñu kà'an ma tu'un Ndioo i'ya nuu ndo.

<sup>22</sup> Takan kũu ta ndisaa na ndava kuà'an anima na ora chĩni na ña ya'aga vii ma tu'un kã'an Jesuu. Tajan te'en kĩcha'a na chikatu'un na chi'in juuni maa na:

—¿A yũvi ra'ya kũu ra se'e Kusé? —kàti na.

<sup>23</sup> Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Taku ndyo'o ti te'en chànini ndo takua kà'an iin tu'un i'ya: “Yo'o ra kũu ndotor, na janda'un ñũn chi'in juuni maun.” Takua jãnda'un ma ñivi ñuu Capernaum niku, yakan va iyo yi ña janda'un ma ñivi ñuu maun vitin. Takan kũuni ndo ka'an ndo —kàti Jesuu.

<sup>24</sup> Takan kũu ta Jesuu ti te'en nãka'an tuku ra chi'in na:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ti nĩ'iin ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo töve kũuni ñivi ñuu maa ra nde'e na ra. <sup>25</sup> Yakan va ndicha va'i ña kà'in, ti nduva'a kuii chíyo kua'a' ñivi ña'a kĩndoo nda'vi ñuu Israel ma tiempu chíyo ma ra kã'an tu'un yu'u Ndioo ña nãni Elía. Ta juuni ma tiempu ikan, uni kuiya java kũu yi ña tüvi nĩ kuun ma savi, ta chíyo kua'a' tama' tandi'i ma ñu'u' ñũñivi ndia. <sup>26</sup> Va Elía, töve nĩ kichi ra kuenda ña tĩndee ra ñivi ña'a nda'vi iyo ñuu Israel, ti kichi ra ña kuenda ña tĩndee ra iini ña'a nda'vi ña kichi iti' ñuu Sarepta, ña kãndii yatin ñuu Sidón. <sup>27</sup> Takan kũu ta ma tiempu chíyo ma ra kã'an tu'un yu'u Ndioo ña nãni Eliseu. Tiempu ikan, nduva'a kuii chíyo ndian ndiso kue'e ta'yu ma ñuu Israel, va nĩ'iin ma ndian ndiso kue'e ikan tüvi nĩ nda'a. Uvanuu ra nãni Naamán ña kichi iti' ñu'u' Siria, jãnda'a Eliseu. —Takan kàti Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

<sup>28</sup> Takan kũu ta ora chĩni ma ndian ka'iin veñu'u ña kã'an ra takan nduva'a kuii kũxaan na chi'in ra. <sup>29</sup> Tajan ndéta ndio na, ta jãkunu na Jesuu, ma ñuu ikan, ta chàndaka na ra iin tichi ku'u nuu iyo iin xa'va ña nduva'a kuii sukun yu'u ñuu ikan, ti tichi xa'va ikan, ni jake'ne na ra. <sup>30</sup> Va Jesuu kãkú ra tañu na, ta kuà'an ra.

(Mr. 1:21-28)

<sup>31</sup> Takan kũu ta kãe ndio Jesuu kuà'an ra iti' ñuu Capernaum, ña kãndii ñu'u' Galilea. Yakan va nani kivi nĩndee na kũu yi, ña kãe ra kuà'an ra kuàjana'a ra nuu ñivi tichi veñu'u ndian judífu ikan. <sup>32</sup> Takan kũu ta ma ñivi ikan ndava kuà'an tati na ña ndè'e na naja kua jãna'a ra, vati kã'an ra yi chi'in tandi'i ndatu ra.

<sup>33</sup> Takan kũu ta ma tichi veñu'u ikan, ndaa iin ra ndiso tati xaan. Ta rakan ti te'en nãka'an nĩ'i ra ña kãnachaa ra:

<sup>34</sup> —Yo'o Jesuu ra ñuu Nazaret, na jañaun ña ya'a ndikun ndi, ti ndyu'u cha chĩto ndi ña vãchiun vãchi jandi'un nuu ndi. Ta juuni chĩto ndi, ti yo'o kũu iin ra ya'a íí ña tãchi Ndioo jà'a tiñu nuu ra.

<sup>35</sup> Takan kũu tajan te'en nãka'an xaan Jesuu nuu ma tati xaan ikan:

—¡Taxiin koo yu'un, ta na keun tichi kuñu ra'ya! —kàti Jesuu chi'in yi.

Tajan jãnduva ma tati xaan ikan ra, nuu ndè'e ndisaa ñivi. Tajan kãe ndio yi ma tichi kuñu ra, va tüva nani ja'a yi chi'in ra. <sup>36</sup> Takan kũu ta ndisaa na ya'aga yù'vi na, ta te'en kĩcha'a na nãtu'un ta'an na:

—¿A ya'aga iyo ndatu ra chi'in ma tu'un kã'an ra, ña ndava nda tati ku'na jà'a yi ña kã'an ra, ta kãe yi tichi kuñu ndian ku'vi jà'a ra? —kàti na.

<sup>37</sup> Takan kũu ta ninii ñu'u' ikan chĩtakuati tu'un Jesuu chi'in ma ña jà'a ra.

*Jesuu jãnda'a ra ñaka'nu Simón Petu'*  
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)



<sup>38</sup> Takan kũu tajan kēe Jesuu ma tichi veñu'u ñivi judú, ta kuà'an ra ve'e Simón Petu'. Ta ma ñaka'nu Simón Petu', ti ku'vian kándian já'a ka'ni ora cháa Jesuu. Tajan jánini ndio ma ñivi ikan Jesuu, na tindee ra ña chí'in ma kue'e ndò'an. <sup>39</sup> Takan kũu tajan cháa ndio Jesuu ma nuu kándian, ta chũndandee ra nuan. Tajan kēe ndio ma ka'ni ña, ta ndā'a ña. Ta juuni ma ora ikan ndēta ña ta kīcha'a ña já'a ña ma ña kachi ndra.

*Jesuu, jànda'a ra kua'a' ndian ku'vi*  
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

<sup>40</sup> Ora cha chíso nikandii, ma ora ikan tandi'i ma ndian iyo ndian ku'vi nuu, já'a nda kue'e nikuuni, chāndaka na na nuu Jesuu. Ta ikan jũndii ra nda'a' ra xini ta'ii'in na, ta ndā'a na já'a ra. <sup>41</sup> Takan kũu ta tava yà'a kua'a' na, yakan va iyo ma ndian ndiso tati xaan ña te'en kà'an yi ora kēe yi:

—Yo'o kũu ra Se'e Ndioo! —kàti yi.

Va Jesuu endee töve chà'a ra kà'an yi, ti ora kà'an yi takan nundaa kuxaan ra nuu yi, vati cha chíto yi ti ra Cristu kũu ra.

*Chàkunuu Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judú*  
(Mr. 1:35-39)

<sup>42</sup> Takan kũu ta ora tuvi inga kivi, tajan kēe Jesuu ma ñuu ikan, ta kuà'an ra iin nuu taxiin nuu túvi ñivi. Va vaji takan já'a ra ninii nāta'an ma ñivi ra, tajan cháa ndio na ma nuu ndaa ra. Ta kīcha'a na kà'an na chí'in ra na kũ'un ra. <sup>43</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in na:

—Na kũuga kindoi chí'in ndo nde've, ti juuni iyo yi ña ku'in kukatitu'in nuu ñivi inga ñuu, ikan na koto na naja kuu yi nuu chà'nda Ndioo tiñu. Vati tiñu ikan tachi Tatái yu'u.

<sup>44</sup> Takan kũu ta takan kuà'an Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nuu ñivi nani veñu'u ndian judú iyo ñu'u' ñuu Judea.

## 5

*Tiin kua'a' ndra tiaka' chí'in ndatu Jesuu*  
(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

<sup>1</sup> Takan kũu ta kēta iin kivi ña ndaa Jesuu ma yu'u lakuna nani Genesaret, nuu kũuni ma ñivi taso'o na ma tu'un Ndioo ña jàna'a Jesuu. Ta chākoyo kua'a' ñivi ña ndava tituta'an na ma nuu ndaa ra. <sup>2</sup> Takan kũu tajan ndē'e Jesuu uvi ta'an varku ña ndaa ndrun yu'u lakuna. Ta ninduvi ta'an ndrun töva ñivi tichi ndrun, ti ma ndra xuña'a run ka'iin ndra yu'u ma lakuna nākata ndra ma yu'va tiaka' ka'nu ndra. <sup>3</sup> Tajan ndāa ndio Jesuu tichi varku xuña'a ma ra nani Simón, ta nāka'an ra chí'in ra ña na jaku'un ra run tiá iti' tichi lakuna. Ta nda ndakan chũnandi ndio ra jàna'a ra nuu ma ñivi ka'iin yu'u lakuna. <sup>4</sup> Tajan ora chínu jàna'a ra nuu ma ñivi, ta te'en nāka'an ndio ra chí'in Simón:

—Na kundaka ndo ma varku i'ya ku'un ndo kukiin ndo nuu kunu ma lakuna, ta kani ndo yu'va tiaka' ka'nu tichi ra' —kàti Jesuu chí'in ra.

<sup>5</sup> Tajan te'en nāka'an Simón chí'in ra:

—Yo'o Matru, niñuu kuii chàkunuu ndi kīin ndi, va tũkuii nani nĩ'i ndi. Va tava maun kà'an ña na ku'un ndi, yakan va ni kukani ndi yi tuva takan —kàti Simón.

<sup>6</sup> Takan kũu tajan kēe ndio ndra kuàkiin ndra, ta nduva'a kuii kua'a' ma tiaka' nĩ'i ndra ña nda ma yu'va tiaka' ndra kīcha'a yi nakaa yi ma ora

kīcha'a ndra tàvani'i ndio ndra yi. <sup>7</sup> Tajan kāna nda'a' ndio ndra nuu ma ndra meru ndra, ndra kindoo chí'in inga varku, ña na ku'un ndra tindee ndra ndra. Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra chí'in run. Ta ora chāa ndio ndra, ta tàvani'i ndio ndra ma yu'va tiaka' ikan chí'in kua'a' tiaka' ña ndava ni sa'vi ndrun, ti ya'a kua'a' ndri nī'i ndra. <sup>8</sup> Yakan va ora ndē'e Simón Petu' ña já'a Jesuu chí'in ma ndatu ra, tajan chūnandi chiti ra nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ra chí'in ra:

—iKundachiyo xiin yo'o Racha'nu, vati yu'u kùu iin ra jà'a kuati! —kàti ra.

<sup>9</sup> Takan kā'an Simón, ti ya'aga yū'vi ra chí'in ma ndra meru ra, vati kua'a' tiaka' tiin ndra ma ora tachi Jesuu ndra. <sup>10</sup> Ta nda ma Jandiau, ta Xuva, ndra se'e Zebedeu, ña kùu meru ma Simón, juuni yū'vi ndra ndia. Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in Simón:

—iNa yū'viun! Vati nda vitin, ta iti' nuu, ni jandakui ñun, ña na nani'un ñivi kuenda Ndioo, takua já'un chí'in ma tiaka'. —Takan kàti Jesuu chí'in ndra.

<sup>11</sup> Takan kùu ta ora jātu'va ndra varku ndra yu'u ma lakuna, tajan ndākiva'a ndra ndatiñu ndra tichi ndrun, ta tándikun ndio ndra kuà'an ndra chata Jesuu.

*Jesuu jànda'a ra iin ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu*

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

<sup>12</sup> Iin kivi yā'a Jesuu iin ñuu, ta ikan chāa iin raku'vi jà'a kue'e ta'yu nuu ndaa ra. Ta rakan ti ora ndē'e ra Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra, ta te'en nāka'an ra chí'in ra ña chikan ra ñamani nuu ra ña na janda'a ra ra:

—iYo'o Racha'nu, chitoi ña iyo ndatun ta kùu janda'un yu'u tuva kùuniun! —Takan kàti ma raku'vi chí'in Jesuu.

<sup>13</sup> Tajan jūndii ndio Jesuu nda'a' ra xini ra, ta te'en nāka'an ra chí'in ra:

—Juu, ndicha ña kùunij janda'i ñun —kàti Jesuu.

Tajan juuni ma ora ikan, ndā'a ma ra ndo'o kue'e ta'yu. <sup>14</sup> Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu ña chūndayu'u ra ra:

—Na kàtitu'un nuu nī'iin na naja kua já'un ña ndā'un. Ji'na kuii nuu sutu ña iyo ma veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, iyo yi ña jana'un ñun, ikan na koto ra ti cha ndā'un. Tajan na sokóun iin kiti nuu sutu kuenda Ndioo, ti takan kàti ma tutu Ndioo ña taa Moisés ña iyo yi ña ja'a yo, ikan na koto ñivi ña cha ndā'un —kàti Jesuu.

<sup>15</sup> Yakan va tandi'i ña jà'a Jesuu, vi'a chitakuati yi tandi'i ñuu, ta vi'a kua'a' ma ñivi kùti'vi nuu ndaa ra, ti iyo ndian kùuni na ña na janda'a ra na chí'in ma kue'e ndo'o na, ta iyo ndian chàta'ani taso'o na ma ña jàna'a ra na ndia. <sup>16</sup> Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra iin tichi ku'u nuu tūvi ñivi, ña kuàka'an ra chí'in Ndioo.

*Jesuu jànda'a ra iin ra kuyutun*

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

<sup>17</sup> Kēta iin kivi ña ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ñivi. Ta juuni ma ora ikan chàkuiin kua'a' ndra fariseu chí'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ma ikan. Ta tandi'i ndrakan kichi ndra iti' ñuu Jerusalén chí'in ñuu kàndii ñu'u' Judea chí'in ñu'u' Galilea ndia. Takan kùu ta iyo ndatu Ndioo chí'in Jesuu, vati chí'in ndatu ikan jànda'a ra ma ndian ku'vi. <sup>18</sup> Ta chanuu ña ndaa ra ikan, tajan chāa yu' uni ta'an ndra ña ndiso ndra, ra kuyutun chí'in ti'va. Ta ndrakan ti kùuni ndra ki'vi ndra chí'in ra ma tichi ve'e nuu ndaa Jesuu, kuenda ña kanindii ndra ra nuu ra. <sup>19</sup> Va nī kuu yi, ti ya'aga kua'a' ñivi

ka'in ma yuve'e, yakan va ndāa ndra nduku iti' chata ma ve'e, ta tāchiyo ndra ita'vi ma teja ña ka'in chata yi, ta chi'in ti'va ra jānuu ndio ndra ra tañu ñivi, tajan chāa ra nuu ndaa Jesuu. <sup>20</sup> Takan kūu ta ora ndē'e Jesuu ña ndicha kuii ña ch̄inuni ndra ma ña jà'a ra, tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kūyutun:

—Yo'o se'yu, vitin va cha jānai kuation. —Takan kàti Jesuu chi'in ra.

<sup>21</sup> Takan kūu ta ora kā'an Jesuu takan, tajan te'en kīcha'a ma ndra fariseu chi'in ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo ch̄anini ndra: “¿Nda ra kùu ra'ya ña kà'an ti'ini ra chata Ndioo? ¿A tūvi chito ra ña uvanuu Ndioo iyo, ta rakan kùu ma ra kùu janaa kuatio?” Takan ch̄anini ndra.

<sup>22</sup> Tajan numini nākuni Jesuu ma ña ch̄anini ndra, ta te'en kīcha'a ndio ra chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Ta naja ch̄anini ndo takan? <sup>23</sup> ¿Nda va kùu ma ña ndetiñu tiaga ña ka'an yo chi'in ma ñivi?, kùuni ndo. ¿A tiaga ndetiñu kà'an yo ña: “Cha jānai kuation”, kua ña kà'an yo: “Ndeta, ta kakaun ku'un”?, kùuni ndo.

<sup>24</sup> Tatu töve ch̄inuni ndo ma ña kà'in, vitin ni jana'i nuu ndo ti ndicha ña ra Se'e ñivi tāchi Ndioo kùu, vati juuni iyo ndatu' ña jānai kuati ñivi iyo ñu'u' ñuñivi i'ya ndia —kàti Jesuu.

Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra kūyutun:

—¿Chi'in yo'o kà'in ña na ndetaun, ta natuviun ti'vaun ta ku'un ve'un! —kàti Jesuu.

<sup>25</sup> Takan kūu tajan juuni ma ora ikani, ndē'e ma ñivi ña ndēta ma ra kūyutun, ta nātivi ra ti'va ra, ta endee jàka'nu ndio ra Ndioo kuà'an ra ve'e ra. <sup>26</sup> Ta ora ndē'e na ña takan kūu, tajan tandi'i ndio na ndava kuà'an anima na, ta te'en kīcha'a ndio na jàka'nu ndio na Ndioo ña yā'a yū'vi na chi'in ma tu'un i'ya:

—Kivi i'ya, va nduva'a kuii vii ña ndē'o —kàti na.

### *Jesuu kàna ra ra nàni Leví*

(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

<sup>27</sup> Takan kūu ta ora yā'a ña kūu takan, tajan kēe ndiko Jesuu kuà'an ra, ta ikan ndē'e ra iin ra nàni Leví ña nàndi ra nàka'an ra xu'un' kuenda Roma. Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—¿Na'a, na ko'o chi'in! —kàti Jesuu.

<sup>28</sup> Ta juuni ma ora ikani, ndākoo ma Leví ndisaa tiñu jà'a ra, ta tãndikun ra kuà'an ra chata Jesuu. <sup>29</sup> Takan kūu ta ora yā'a yatin kivi, tajan jā'a Leví iin viko ka'nu ma nuu iyo ve'e ra kuenda Jesuu. Ta tañu ndian nàndi mesa chi'in Leví ta Jesuu, ka'in kua'a' ma ndra nàka'an xu'un' ña ndākata'an chi'in Leví. <sup>30</sup> Va ma ndra fariseu chi'in ma ndra matru, ndra jākua'a tutu Ndioo, te'en kīcha'a ndra kà'an ti'ini ndra chata ma ndra jākua'a chi'in Jesuu:

—¿Ta naja ch̄achi ndo ta chi'i ndo chi'in ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma, ta chi'in ndian iyo kuati? —Takan kàti ndra chata ndra jākua'a chi'in Jesuu.

<sup>31</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma ndian iyo va'a, tūvi ch̄iniñu'u na ma ndra ndotor, ti ndian ku'vini kùu ma ndian ch̄iniñu'u yi. <sup>32</sup> Ta yu'u ti tūvi vach̄i kuenda ma ndian tūvi ch̄iniñu'u yu'u, vati vach̄i kuenda ma ndian iyo kuati, ikan na ndakoo na kuati na, ta ch̄ikoni'i ndiko na chi'in Ndioo. Ndiakan kùu ma ndian ch̄iniñu'u yu'u —kàti Jesuu.

*Chikatu'un ndra nuu Jesuu, naja tüvi ndita yu'u ma ndra jàkua'a chi'in ra*

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

<sup>33</sup> Tajan te'en nàka'an ndra chi'in Jesuu:

—¿Ta naja ma ndra chàkunuu chata Xuva ra jàkunduta, ta chi'in ndra chàkunuu chata ndra fariseu, nduva'a jàndita yu'u ndra kuenda Ndioo ma ora kà'an ndra chi'in Ndioo? Va ma ndra jàkua'a chi'un, ¿ta naja endee chàchi ndra, ta chi'i ndra, ta töve jàndita ndra yu'u ndra? —Takan kàti ndra chi'in Jesuu.

<sup>34</sup> Ta te'en nàka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿A kùu jandita ndo yu'u ma ndian ka'in nuu iyo viko tànda'a ora juuni ndaaga ma ra tànda'a chi'in na?, kùuni ndo. Na kùu yi. <sup>35</sup> Va ni chaa iin kivi ña ni tava ni'i na ma ra tànda'a, ta ora ni keta ma kivi ikan, tajan kùu jandita ndio na yu'u na. —Takan kàti Jesuu nuu ndra.

<sup>36</sup> Takan kùu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu ndra:

—Na kùu ka'nda yo ita'vi ma ja'ma chaa, ta nataa yo yi chi'in ja'ma cha'nu, ti tu jà'a yo takan, tajan ni jativio ma ja'ma chaa. Ta yüvi yakani kùu yi, ti ma pedazu ma ja'ma chaa na tüvi va'a kindoo yi chi'in ma ja'ma cha'nu ndia. <sup>37</sup> Ta juuni na kùu taan yo vinu chaa tichi tia'a ñii cha'nu, ti ma vinu chaa, ni jaka'ndi ra ma tia'a ñii cha'nu, ta ma takuii vinu chaa tivi ra' chi'in ma tia'a ñii cha'nu ndia. <sup>38</sup> Yakan va iyo yi ña taan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii chaa, ta ninduvi yi kùu kumi yi yi. <sup>39</sup> Ta ni'in ma ndian chi'i ma vinu cha'nu, na kùuni na jaña na ña chi'i na ra', ta ko'o na ma vinu chaa, vati kà'an na ña va'aga chi'i ma vinu cha'nu. —Takan kàti Jesuu.

## 6

*Ndra jàkua'a chi'in Jesuu kindaa ndra trigu ma kivi nindeo*

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

<sup>1</sup> Takan kùu ta iin kivi nindeo, chàkunuu Jesuu iin nuu kàa kua'a' trigu. Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra, kīcha'a ndra kindaa ndra trigu, ta kùnda'a ndra vu, ta chàchi ndra ma chiti vu. <sup>2</sup> Tajan te'en kīcha'a chikatu'un ma ndra fariseu nuu ndra:

—¿Ta naja jà'a ndo iin ña tüvi iyo yi ña ja'a ndo ma kivi nindeo? —kàti ndra.

<sup>3</sup> Tajan te'en kīcha'a nàka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿A tüvi chàku'uni ndo ña jà'a ma racha'nu David, ora ya'aga chànu soko ra chi'in ndra meru ra? <sup>4</sup> Ma racha'nu David ki'vi ra ma tichi veñu'u Ndioo, ta ki'in ra ma paan íi kuenda Ndioo, ta chàchi ra yi chi'in ndra meru ra, vaji ma paan ikan na kùu kachi nda ndian nikuuni yi, ti kuenda ma ndra sutuni kùu yi.

<sup>5</sup> 'Yakan va kà'in chi'in ndo ña ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, juuni iyo ndatu ra jin ma kivi nindeo kùu yi. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

*In ra nda'a' ití*

(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

<sup>6</sup> Takan kùu ta inga kivi nindeo, ki'vi tuku Jesuu ma tichi veñu'u, ta ikan kīcha'a tuku ra jàna'a ra nuu na. Ta juuni ma tichi veñu'u ikan, ndaa iin ra ití ma nda'a' chiyo kua'a. <sup>7</sup> Ta ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo chi'in ndra fariseu, jà'a ndra kuenda nde'o tu janda'a Jesuu ma ra nda'a' ití ma kivi nindeo, tajan kùu ni'i ndio ndra naja kua tisokuati ndra ra, kùuni ndra.

<sup>8</sup> Va tava cha chìto Jesuu naja kua chànini ndra, yakan va te'en nāka'an ra chi'in ma ra nda'a' ití:

—Ndeta, ta kundaun ma'ñu chiña —kàti Jesuu.

Tajan ndeta ndio ra, ta chūndaa ra ma'ñu ikan. <sup>9</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra fariseu:

—Ni ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo —kàti Jesuu chi'in ndra. —¿Nda ña kùu yi va'a ja'a yo ma kivi nindeo?, kùuni ndo. ¿A ja'a yo ña va'a a ña va'a? ¿A tiá va'a ña jàkakú yo na a ndè'e nio ña kivi na? —kàti Jesuu.

<sup>10</sup> Takan kùu tajan chikonuu ra nde'e ra ma ndian ka'in xiin ra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra kukue'e nda'a':

—jJanakee nda'un! —kàti ra.

Tajan janakee ra nda'a' ra, ta ora ikani, ndā'a yi. <sup>11</sup> Va inga ma ndra fariseu, nduva'a kuii kùxaan ndra ña jā'a Jesuu takan. Tajan kicha'a ndra nātu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra, ta kuu nani'i ndra naja kua tisokuati ndra Jesuu.

### *Jesuu kàchin ra ndi uchi uvi ndra kùu tatun ra*

*(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)*

<sup>12</sup> Takan kùu ta iin ma kivi ikan, ndāa Jesuu ití' yuku ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. Ta ndakan niñuu kuii jāya'a ra chanikuaa ña kà'an ra chi'in Ndioo. <sup>13</sup> Ta ora kùndichin inga kivi, tajan kāna ra, ndra jàkua'a chi'in ra, ta kàchin ra ndi uchi uvi ta'an ndra ni kakuu chi'in ra. Ta ndrakan jàkunani ra ndra tatun. <sup>14</sup> Ta ndra'ya kùu ma ndra kàchin ra: Simón, ra jàkunani Jesuu, Petu', ta André, ra yani Simón, chi'in Jandiau, Xuva, Lipe, Tolo, <sup>15</sup> Mate, Tomá, chi'in Jandiau, ra se'e Alfeu. Simón, ra juuni kà'an na ña nani Zelote, <sup>16</sup> chi'in Juda, ra se'e Jandiau, ta Juda Iscariote, ra ni kikoña'a Jesuu tiá ití' nuu.

### *Jesuu jàna'a ra nuu kua'a' ñivi*

*(Mt. 4:23-25)*

<sup>17</sup> Takan kùu tajan nūu ndio Jesuu ma yuku ikan chi'in ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ora kēta ndio ra iin nuu ndaa, ta chūndaa ra chi'in ndra, ta chi'in kua'a' ma ñivi kichi inga ñuu ndia. Iyo ndian kichi tandi'i ñuu ña iyo ma ñu'u' Judea, ta iyo inga ndian kichi ití' ñuu Jerusalén. Ta iyo inga ndian kichi ití' yu'u tañu'u nuu kàndii ma ñuu Tiro, ta ñuu Sidón. Tandi'i ndiakan tándikun na chata Jesuu, ti kùuni na taso'o na ña kà'an ra. Ta juuni kùuni na ña na janda'a ra na chi'in ma kue'e ndo'o na ndia. <sup>18</sup> Ta ma ndian ndè'e tundo'o jà'a ma tati xaan, juuni ndà'a na jà'a Jesuu. <sup>19</sup> Ta tandi'i ma ñivi kùuni na janani na nda'a' na ra, ti cha chito na ña ora kè'e na ra, ta ndà'a na jà'a ma ndatu Ndioo ña iyo chi'in ra.

*Jàna'a Jesuu nda ndian kùu ma ndian sii iyo yi ña kuuni, ta nda ndian töve*

*(Mt. 5:1-12)*

<sup>20</sup> Tajan ndè'e ndio Jesuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra nda'vi, na sii kuuni ndo, vati kuenda maa ndo kùu ma nuu chà'nda Ndioo tiñu.

<sup>21</sup> 'Ta juuni na sii kuuni ndyo'o ndian ndo'o tama' vitin, ti tiá ití' nuu ni keta iin kivi ña ni koo va'a ndo ti tūva ni nde'e ndo tama'.

'Ta na sii kuuni ndyo'o ndian kàchaku vitin, ti tiá ití' nuu ni keta iin kivi ña ni kuakú ndo.

<sup>22</sup> 'Ta juuni na sii kuuni ndo ora xaani ñivi ndè'e na ndo, ta tavani'i siin na ndo, ta ora kà'an ti'ini na chata ndo, ta ora kà'an na ña yüvi ndian va'a kùu ndo, cha'a' ña chinuni ndo ña kà'an yu'u ra Se'e ñivi tâchi Ndioo.

<sup>23</sup> Na nduva'a kuui sii kuuni ndo ma kivi ikan, ti ma iti' andivi nduva'a kua'a' ta'vi ni ni'i ndo, vati juuni takan jâti'ini ma ndian kùu ñivi na ma ndra kâ'an chî'in tu'un yu'u Ndioo taji'na niku ndia.

<sup>24</sup> 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndian kuika, vati ma ña chîsii ndo va'a yi, va kuenda nde'veni!

<sup>25</sup> 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndian chànini ndo ña iyo va'a ndo, ti tükuii nayi kumani nuu ndo vitin!, kùuni ndo. Vati ni chaa iin kivi ña ni ndo'o ndo tama'.

'iNda'vi ta'an ndyo'o ma vitin, ti ni chaa iin kivi ña ni kuaku ndo jà'a ña ya'a nda'vi ni kuuni ndo!

<sup>26</sup> 'iNda'vi ta'an ndyo'o ora ni ka'an va'a ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi chata ndo, vati ma tatiempu juuni chîyo ma ndra jâ'ani ña kà'an tu'un yu'u Ndioo, ta ma ñivi na ña chîyo taji'na, juuni jâka'nu na ndra, vaji ndra vatani kùu ndra ndia!

*Na kuunio nde'o ma ndian xaani nde'e yo*

*(Mt. 5:38-48; 7:12)*

<sup>27</sup> 'Va ndyo'o ndian chîni ña kà'in, yu'u kà'in chî'in ndo ña, na kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani nde'e ndo, ta jà'a ndo tiñu va'a kuenda na.

<sup>28</sup> Ta na ja'ii ndo ma ndian kânduva'a chata ndo, ta na ka'an ndo chî'in Ndioo cha'a' ma ndian kà'an ti'ini chata ndo. <sup>29</sup> Ta tu iyo iin yo kâni xa'nda iin chiyo cha'a so'o ndo, na ku'va ndo inga chiyo yi na kani na ndia. Ta tu iyo iin yo nâmaa ma ja'ma isukun ndo, na jaya'a ndo nda ma kamixa nuu na ndia. <sup>30</sup> Ta nda ndian nikuuni ña chikan iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi nuu na. Ta juuni tu iyo iin yo ki'in iin ña iyo nuu ndo, na ndâkan ga ndo yi nuu na. <sup>31</sup> Na ja'a ndo chî'in ma inga na, ma naja kua kùuni ndo ña ja'a na chî'in ndo ndia.

<sup>32</sup> 'Ta tu ndyo'o kùuni ndo nde'e ndo ma ndian kùuni nde'eni ndo, çnda tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo, tuva nda ma ndian iyo kuati, juuni jà'a na yi ndia? <sup>33</sup> Ta tu jà'a ndo iin ña va'a kuenda ma ndian kùuni nde'eni ndo, çnda tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo, tuva nda ma ndian iyo kuati jà'a na yi?, kùuni ndo. <sup>34</sup> Ta tu jaya'a nuu iin nakuyi nuu na va tu chîto ndo ña ni ku'va ndiko na yi nuu ndo, çnda tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo, tuva nda ma ndian iyo kuati juuni takan chà'a nuu na yi nuu ma ñivi na ña indukuni kùu takua kùu na, vati chîto na ña ni ni'i ndiko na yi ndia?, kùuni ndo. <sup>35</sup> Va ndyo'o iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani nde'e ndo, ta jà'a ndo ña va'a kuenda na, ta ku'va nuu ndo ndatiñu ndo nuu na. Ta tüvi iyo yi ña kuatu ndo ña jachikoni'i ndiko na yi nuu ndo. Tu jà'a ndo takan, tajan ni ni'i ndo iin ya'vi ka'nu, ta ni kuu ndo ndian se'e ma Ndioo ka'nu, ña iyo nuu sukun. Vati rakan juuni jà'a ra ña va'a kuenda ndian kini, ta kuenda ma ndian tüvi jâchî'in ña kà'an ra ndia. <sup>36</sup> Yakan va na kunda'vini ndo ñivi, takua kùnda'vini ma Racha'nu Tatá yo yo.

*Na tisokuati ndo inga ta'an ndo*

*(Mt. 7:1-5)*

<sup>37</sup> 'Na kâ'an ndaa ndo chata inga ñivi, ikan na töve ka'an ndaa Racha'nu Ndioo chata ndo. Ta na tisokuati ndo inga ñivi, ikan töve tisokuati Ndioo ndo ndia. Ta na jaka'nuni ndo kuati ma ñivi, ikan na jaka'nuni Ndioo kuati ndo ndia. <sup>38</sup> Ta na ku'va ndo ña iyo nuu ndo nuu inga ñivi, ta Ndioo ni

ku'va ra ña iyo nuu ra nuu ndo ndia. Vati kua tîndee ndo ma ñivi, kua ikan ni tîndee ma Ndioo ndo ndia. Ta takua jà'a ndo ña chà'a ndo ña chiniñu'u ñivi, juuni takan ni ku'va ra ña chiniñu'u ndo ndia. Va ma ña ni ku'va Ndioo nuu ndo nduva'a kuui va'a yi.

<sup>39</sup> Takan kùu ta ora chînu kâ'an Jesuu takan, tajan te'en nâka'an tuku ra iin ku'va nuu na:

—¿A kùu jana'a iin ra kuaá iti' ku'un inga ra kuaá tuva nînduvi ta'an ndra kuaá? ¿A tûvi ni kakuita nînduvi ndra tichi iin yavi kunu?, kuuni ndo. <sup>40</sup> Yakan va nî'iin ndian jâkua'a chi'in iin matru, na kùu chaa na kùu na ndian ka'nuga kua maa ra. Kùu chaa na kùu na ma kua ikan, va jî'na iyo yi ña jachinu na ma ña kùuni ra, tajan kùu, kùu na takua kùu ra.

<sup>41</sup> '¿Ta naja jà'un kuenda ma iin kuati vali ña jà'a ma inga ñivi, ta tõe jà'un kuenda ña iyo kuati ka'nugaun kua ndiakan? <sup>42</sup> Ta tu tõe chà'un kuenda ma kuati iyo juuni chi'in maun, ¿ta naja kà'un chi'in inga ñivi te'en: "Yo'o yani, jaya'a ña na tavai ma kuati vali ña iyo chi'un"?, tuva takan. ¡Ndyo'o ndian iyo uvi nuu! Tûvi nda kuenda ma ña kà'un tuva juuni maun iyoaga kuatiun ta tûvi chà'un kuenda. Yakan va na ja'a jî'naun kuenda ma kuati ña iyoun, ta takan kùu ja'un kuenda ma kuati vali ña jà'a inga ñivi ndia.

*Ma yutun nâkoto yo ndrûn cha'a' ma chiti chà'a ndrûn*  
(Mt. 7:17-20; 12:34-35)

<sup>43</sup> Nî'iin ma yutun va'a, na kùu ku'va ndrûn ma chiti ña tûvi va'a. Ta ni ma yutun ña tûvi va'a, na kùu ku'va ndrûn ma chiti va'a ndia. <sup>44</sup> Vati ta'ii'in ma yutun, nâkoto yo ndrûn cha'a' ma chiti ña chà'a ndrûn. Ta juuni na kùu ku'va iin yutun iñu ma chiti yutun higu. Ta ni ma iñu ndu'va na kùu ku'va yi chiti yutun ña nâni uva ndia. <sup>45</sup> Ta ma ra'ii va'a, kà'an ra tu'un va'a, ti ña va'a kùu ma ña iyo tichi anima ra. Ta ma ra kini, kà'an mamaa tu'un kini, ti ña kini kùu ma ña iyo tichi anima ra. Vati ma ña iyo tichi anima ra kùu yi ña va'a a ña kini chà'a yi kà'an ra yi iti' yu'u ra.

<sup>46</sup> Takan kùu tajan te'en chîkatu'un tuku ma Jesuu nuu na:

—¿Ta naja "Racha'nu, Racha'nu" kà'an ndo yu'u, ta tõe jà'a ndo ma ña kà'in chi'in ndo? <sup>47</sup> Nda ndian nikuuni ña tândikun chatai, ta tàsò'o na ña kà'in, ta jà'a na yi, ndiakan kùu na indukuni takua kùu ma ra ni jana'i nuu ndo vitin: <sup>48</sup> ndiakan indukuni kùu na takua kùu iin ra laba'ni ña jà'a ve'e, ña jî'na chàta kunu ra nuu ni ja'a ra yi, tajan jà'a ndio ra ma cha'a yi chata ma yuu. Ta ora kùun kua'a' savi, ta nduva'a kuui chà'nu ndio ma yuta, ta vaji chàñu ni'i ra ma cha'a ve'e, va tõe ni nduva yi, ti va'a jà'a ra cha'a yi ma chata yuu. <sup>49</sup> Va ma ndian chini ña kà'in, ta tõe jàchi'in na yi, indukuni kùu na takua kùu ma ra laba'ni ña jà'a ra ve'e ra nuñu'uni, ña tûvi ni chata ra nuu jà'a ra cha'a yi. Tajan ora nduva'a kuui chà'nu ndio ma yuta, ta chàñu ni'i ra cha'a yi, ta endee ndî'i yi kèkoyo jà'a ra'. —Takan kà'an Jesuu chi'in ma ñivi, ikan na ku'va na kuenda, ta jachi'in na ma ña kà'an ra.

## 7

*Jànda'a Jesuu iin ra kùu musu ma jandaru ña kîchi ñuu Roma*  
(Mt. 8:5-13; Jn. 4:43-54)

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora chînu kâ'an ra nuu ma ñivi, tajan kēe ndio ra kuà'an ra ñuu Capernaum. <sup>2</sup> Ta ma ñuu ikan, iyo iin ra capitán chà'nda tiñu nuu ndra jandaru ñuu Roma. Ta rakan ti, iyo iin ra kùu musu ra ña ya'a kùuni

ra nde'e ra, ña chani kuvi ra jà'a ña nduva'a ku'vi ra. <sup>3</sup> Tajan ora chïto ndio ma ra capitán ña jà'a Jesuu, ta tâchi ra uvi uni ma ndracha'nu kuxini nuu ñivi judíu, na ku'un ndra kundakan ndra ñamani nuu Jesuu, ña na kichi janda'a ra ma musu ra. <sup>4</sup> Tajan ora chāa ndio ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an ndra chí'in ra ña jà'nini ndra ra:

—Chikan ndi ñamani nuuñ, ña na ku'un kutindeun ma ra capitán ñuu ndi, ti iin ra ya'a iñu'u kùu ra. <sup>5</sup> Vati ya'a kùuni ra nde'e ra yo chí'in tandi'i ñivi yo ña ìyo ñuu yo. Ta juu ra jà'a ña kùva'a ma veñu'u ñuu ndi vitin —kàti ndra chí'in Jesuu.

<sup>6</sup> Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chí'in ndra, va ora chani kuyatin ndra nuu ndaa ma ve'e ra, ta tâchi ndio ma capitán iin ndra meru ra, ña na kukatitu'un ndra te'en, na Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na kùxaun cha'a' ña tâchi ma capitán ndi, ña na kichi katitu'un ndi nuuñ, ña na kù'un ma ve'e ra, vati tūvi ìyo yi ña ki'viun, ni ma ve'e ra, ti iin ra nda'vini kùu ra. <sup>7</sup> Yakan va cha'a' yakan kùu yi, ña nī kuuni ra kichi maa ra ka'an ra chí'un, ti ndyu'uni tâchi ra ña na ka'an ndi chí'un ña na janda'un ma musu ra chí'in tu'un yu'uniun nda ma nuu ndaun nde'veni. <sup>8</sup> Vati rakan kùu ra capitán, ta juuni ìyo iin ra chà'nda tiñu nuu ra, ta juuni ìyo jandaru ra ña chà'nda ra tiñu nuu ndia. Yakan va tu ka'an ra chí'in iin ra chà'nda ra tiñu nuu, “kua'an”, ta ku'un ra. Ta ora kà'an ra chí'in inga ra, “na'a”, ta vâchi ra. Ta ora tâchi ra ma ra musu ra ña na ja'a ra iin nakuyi, ta jà'a ra yi. —Takan kâti ma ndra meru ma ra capitán nuu Jesuu.

<sup>9</sup> Ta ndava kuà'an anima Jesuu ora chíini ra ña kà'an ndra takan, tajan chíkonuu Jesuu ndē'e ra ndian chàkunuu chata ra, ta te'en nâka'an ra chí'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chí'in ndo ña, ni ma ñuu Israel takà'an nata'in iin ndian ya'a chíinuni takua chíinuni rakan —kâti Jesuu.

<sup>10</sup> Ta ora kēe ndiko ma ndra meru ma capitán kuà'an ndra ve'e ra, ta nâta'an ndra ma ra kùu musu ña cha ndā'a ra.

### *Jesuu jànataku ra iin ra se'e ña kīndoo nda'vi*

<sup>11</sup> Ta ora yā'a ña kùu te'en, tajan kēe Jesuu kuà'an ra iin ñuu nàni Naín, chí'in ndra jākua'a chí'in ra, ta chí'in inga kua'a' ñivi ña chàkunuu chí'in ra. <sup>12</sup> Takan kùu ta ora cha kūyatin Jesuu ma yu'u ñuu, ta ikan ndē'e ra ña kuákuchi na iin ra chí'í. Ta rakan ti, iin ra se'e ña kīndonda'vi kùu ra. Ta uvanuu ra kùu ra ña kùu ra se'an. Ta nduva'a kua'a' ñivi ìyo ma ñuu ikan kuà'an chí'an ndia. <sup>13</sup> Ta ora ndē'e Jesuu ña, ta kūnda'vini ra ña, ta te'en nâka'an ra chí'an:

—¡Na kuákun! —kâti ra chí'an.

<sup>14</sup> Tajan chājayatin ndio ra ra nuu kuà'an ma ñunda'yu, ta kē'e ra ma chatun ikan. Ta chūndaa ndio ma ndra ndiso yi. Ta te'en nâka'an ndio ma Jesuu chí'in ma ra chí'í:

—Yo'o xaa, yu'u kà'an chí'un ña na nandotoun —kâti ra.

<sup>15</sup> Tajan ma ora ikani nāndoto ndio ma ra chí'í, ta chūnandi ra, ta kīcha'a ra kà'an ra. Tajan chā'a ndio Jesuu ra nuu ma ma'á ra. <sup>16</sup> Ta ora ndē'e na ña jà'a Jesuu, ta ndisaa na yū'vi na, ta te'en kīcha'a ndio na kà'an na ña jàka'nu na Ndioo:

—Ndicha kuii, ña ra'ya kùu iin ra ya'a ka'nu ña kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo. Ta vitin cha kēta ra tañu yo.

Ta ìyo inga ndian kà'an te'en ndia:



—Ndioo cha kīchaa ra kuenda ña tĩndee ra ñivi ra —kàti na.

<sup>17</sup> Takan kũu ta ninii ñu'u' Judea, ta inga tuku ñuu kuati ña kàndii yatini xiin yi chito na ña jà'a Jesuu.

*Xuva ra jàkunduta, tàchi ra ndra kũu tatun ra nuu Jesuu  
(Mt. 11:2-19)*

<sup>18</sup> Ta numini chĩto Xuva ra jàkunduta ña jà'a Jesuu, vati ma ndra chàkunuu chi'in ra kàtitu'un nuu ra. Tajan kàna ndio ra uvi ndra, <sup>19</sup> ta tàchi ra ndra, ña na kundakatu'un ndra nuu Jesuu, nde'o tu ndicha ña juu ra kũu ma Cristu, ra iyo yi ña ni kichi kuenda Ndioo, a iyo yi ña kuatu ndra inga ra, kàti Xuva chi'in ndra. <sup>20</sup> Tajan ma ndra tàchi Xuva, chàjayatin ndra ndra nuu Jesuu, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—Xuva ra jàkunduta, tàchi ra ndi, na kichi ndakatu'un ndi nuun, nde'o tu juun kũu ma ra Cristu ña iyo yi ña ni kichi kuenda Ndioo, a iyo yi ña kuatu ndi inga ra, kàti Xuva chi'in ndi —kàti ndra.

<sup>21</sup> Tajan juuni ma ora chikatu'un ndra takan nuu Jesuu, nduva'a kuii kua'a' ñivi jànda'a ra chi'in tundo'o ndo'o na. Jànda'a ra ndian ku'vi ndiso tati xaan, ta juuni jànda'a ra kua'a' ndian kuaá ndia. <sup>22</sup> Takan kũu tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in Xuva:

—Kua'an ndo, ta katitu'un ndo nuu Xuva ma ña ndē'e ndo, ta chĩni ndo. Na kati ndo nuu ra ña ma ndian kuaá, kũu nànde'e na, ta ma ndian koxo kũu chika va'a na, ta juuni ndà'a ndian ndo'o kue'e ta'yu, ta nda ma ndian so'o, chĩni na, ta ndian cha chĩ'í nàtaku na, ta ma ndian nda'vi chĩni na ma tu'un ña jàna'a naja kua ni jakakú Ndioo na. <sup>23</sup> Ta juuni na sii kuuni ma ndian tõe jàchiyo na na ma iti' kuà'in —kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>24</sup> Takan kũu ta ora kēe ndio ma ndra jàkua'a chi'in Xuva kuà'an ndra, tajan te'en kīcha'a ndio Jesuu kà'an ra cha'a' Xuva nuu ma ñivi:

—¿Yo chā'an ndo chānde'e ndo tichi ku'u ora chā'an ndo?, kũuni ndo. ¿A chānde'e ndo iin ra kaa takua kaa ma tuyoo, ña ora chàkin ni'i tati, ta ndũva yi?, kũuni ndo. <sup>25</sup> Tu yũvi takan kũu yi, ¿yo chānde'e ndo tuva takan? ¿A chānde'e ndo iin ra ñũ'u iin ja'ma va'a ña ya'a vii kaa?, kũuni ndo. Na yũvi takan kũu yi, ti ma ndian chàku'un ja'ma kaa takan, ta ìyo kuika na, ndiakan ìyo na ve'e ra kũu rey ta yũvi tichi ku'u. <sup>26</sup> Yakan va, ¿nda ra kũu ma ra chānde'e ndo tuva takan? ¿A iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kũu ra?, kũuni ndo. Juu ndicha kuii ña, rakan kũu iin ra ka'nuga kua inga ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. <sup>27</sup> Ta juu ma Xuva kũu ma ra ña te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a':

Yu'u, ni tachj iin ra jà'a tiñu nui iti' nuun,

ikan na jandova'a ra ma itiun,

kàti yi. <sup>28</sup> Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo, ti tañu ma ñivi iyo ñuñivi, takā'an keta iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña ka'nuga kua Xuva. Va taku ma ra ìyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, rakan ka'nuga ra kua Xuva, vaji ma ra nuu ndi'inia kũu ra —kàti Jesuu.

<sup>29</sup> Takan kũu ta ndisaa ma ñivi, ta chi'in ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, ora chĩni na ña kà'an Jesuu, ta kũtunini na ña Ndioo kũu ra iin ra ndaa. Ta ndiakan cha jãña na ña jàkunduta Xuva na niku. <sup>30</sup> Va ma ndra fariseu, chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, java jàchiyo ndra ndra nuu ma ña kũuni Ndioo ña jà'a ndra, ta tõe nĩ cha'a ndra ña jàkunduta ma Xuva ndra.

<sup>31</sup> Ta te'en chikatu'un Jesuu:

—¿Yo chi'in kùu jando indukui ma ñivi iyo ma tiempu i'ya? ¿A yo indukuni kàa takua kàa na?, kùuni ndo. <sup>32</sup> Kùu na indukuni kua ma ndiakwati, ña ora chūnandi na chita na nuu ya'vi, ta kànachaa na meru na chi'in tu'un i'ya: “Tivi ndi chi'in tuvilu nuu ndo, ta tüvi nī kuuni ndo tacha'a ndo, ta chita ndi yaa nda'vi nuu ndo, ta tüvi nī kuuni ndo kuaku ndo.” <sup>33</sup> Takan kùu ndo, ta ora kīchaa ndio Xuva ra jākunduta, ra tüvi chàchi, ta tüvi chì'i vinu, ta kà'an ndio ndo ña ra ndiso tati xaan kùu ra. <sup>34</sup> Ta ikan jan, kichi ndio ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ta rakan ti ra chàchi, ta chì'i kùu ra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kàti ndo ña iin ra jà'a kuati kùu ra, ta iin ra ya'a chàta'ani ko'o kùu ra, ta meru ra kùu ma ndian tivi xini chi'in ma ndian ña nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, kàti ndo. <sup>35</sup> Va ma ndian cha chito ki'vi iti' va'a, numini cha'a' yo kuenda ña chinituni Ndioo kùu ma ña iyo chi'in na —kàti Jesuu.

### *Chà'an Jesuu ve'e ra fariseu ña nàni Simón*

<sup>36</sup> Tajan iin ra fariseu jainvitaa ra Jesuu ña na ku'un ra kukachi ra ve'e ra. Ta ora cha nàndi ra chàchi ra nuu mesa, <sup>37</sup> ta iin ña tondo iyo ma ñuu ikan, ora chītoan ña Jesuu kuākachi ra ve'e ma ra fariseu, juuni ma ora ikani kāvanda'a ña iin viru takuui xiko, ña ya'a ya'vi ndaa, ta kuà'an ña ve'e ma ra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta ora chāa ña ikan nuu ndaa Jesuu, <sup>38</sup> ta ndaa ña chàkuan yatini nuu ndaa ra, ta kīcha'a too ma takuui tinuan cha'a ra, tajan chūnandi chitian cha'a ra, ta kīcha'a ndioan jànatian yi chi'in ixi xinian. Ta tūtuan yi, ta jākuti ndioan takuui xiko yi. <sup>39</sup> Takan kùu ta ma ra fariseu, ra jainvitaa Jesuu, te'en kīcha'a ra chànini ra ña jà'a ña takan chi'in Jesuu: “Tuva ndicha ña ra kà'an tu'un Ndioo kùu ra, ¿ta naja tüvi chà'a ra kuenda ña ña tondo kùu ma ña kè'e ra?” Takan chànini ra. <sup>40</sup> Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ra fariseu:

—Yo'o Simón, iyo iin ña kùuni ka'in chi'un —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an ma ra fariseu:

—Yo'o Matru, ka'an yi nui tuva takan —kàti ra.

<sup>41</sup> Tajan te'en nàka'an ndiko Jesuu chi'in ra:

—Chīyo uvi ra'ii, ndra tàvi xu'un' nuu iin ra chà'a nuu xu'un'. Iin ra tàvi xu'un' ña jàkanaa ra iin kuiya java, ta inga ra tàvi xu'un' ña jàkanaa ra uvi yoo. <sup>42</sup> Ta takua kùu ka'nda ndra kuenda nuu ma ra chā'a nuu xu'un' nuu ndra, yakan va jàka'nuni ra ndra cha'a' ma xu'un' tàvi ndra nuu ra. Ta vitin kùunī ña katitu'un nui, ¿nda ra kùu ma ra kùuni ga ra nde'e ra cha'a' ma ña jà'a ra?, kùuniun.

<sup>43</sup> Tajan te'en nàka'an ndio Simón chi'in Jesuu:

—Yu'u chànini ti ma ra tàvi tiá xu'un' nuu ra, rakan kùu ma ra kùuniga ra nde'e ra —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ra:

—Ña ndicha kùu ma ña kà'un —kàti Jesuu chi'in ra.

<sup>44</sup> Tajan iin cha'ani nuu Jesuu nde'e ra nuan, tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in Simón:

—¿A ndè'un ña ndaa i'ya? Nda che'e kī'vī tichi ve'un ta tüvi nī cha'un takuui ña nàkatai cha'i, ta ña ndaa i'ya ti nākata ña cha'i chi'in takuui tinuan ta jànatian yi chi'in ixi xinian. <sup>45</sup> Taku yo'o tüvi nī tutun yu'u ora kīchai ña kàña'i chi'un, va ña ndaa i'ya endee tüvi jàña ña ña tūtuan cha'i nda ora kīchai ve'un. <sup>46</sup> Tüvi nī taun cete xinī ora kīchai, va ña ndaa i'ya, jākutian takuui xiko chata cha'i. <sup>47</sup> Yakan va cha'a' ña'a, va kà'in chi'un ti

vaji iyo kua'a' kuation, va jànaa Ndioo yi cha'a' ña kùunian nde'an ra, va ma ndian chànnini ña töve kua'a' kuati na, ta juuni töve chà'a na ña janaa Ndioo ndisaa yi, ndiakan töve kùuni va'a na nde'e na ra.

<sup>48</sup> Takan kùu tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ma ña'a:

—Cha nàa ma kuatiun vitin —kàti ra chi'an.

<sup>49</sup> Takan kùu ta inga ma ndra kàchachi ka'iin chi'in Jesuu te'en kicha'a ndra nàtu'un ta'an ndra:

—¿Nda ra kùu ra'ya ña nda kuati ñivi kùu janaa ra? —kàti ndra.

<sup>50</sup> Takan kùu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in ma ña'a:

—Na ku'un va'un ve'un ti cha'a' ña chinuniun, yakan va cha kákún.

—Takan kàti Jesuu chi'an.

## 8

### *Ñivi ña'a tindee Jesuu*

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora yā'a ña kùu takan, tajan kēe ndio Jesuu kuàkakunuu ra kua'a' ñuu chi'in kuariya ña kuàkatitu'un ra naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu, chi'in ndi uchi uvi ndra tatun ra. <sup>2</sup> Ta juuni kàcha'an uvi uni ñivi ña'a ña tàvani'i Jesuu tati xaan chi'in inga tuku kue'e ña ndo'o vi. Ta tañu ma ñivi ikan, kuà'an Ndiya, ña nàni Magdalena, ña tàvani'i Jesuu ucha tati xaan, <sup>3</sup> ta juuni ikan kuà'an Juana ñasi'i ra nàni Chuza, ra jā'a tiñu nuu Herode niku, ta Susana chi'in inga tuku ñivi ña'a ña tindee Jesuu chi'in ndatiñu ña iyo nuu vi ndia.

### *Iin ku'va ña jàkuuni Jesuu ka'an ra nuu ñivi chata iin ratàchi* (Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

<sup>4</sup> Takan kùu ta nduva'a kuui kua'a' ñivi kichi nani ñuu kùti'vi na nde'e na Jesuu. Ta ikan jan te'en kicha'a ra kà'an ra iin ku'va nuu na:

<sup>5</sup> —Iyo iin ratàchi. Ta rakan ti kēe ra kuàtachi ra chiti trigu. Ta ma nuu chōso ra yi iyo chiti kōyo tichi iti'. Ta chiti ikan chāñu na yi, tajan nūu ndio ma saa ta chāchi ndi'i ndri yi. <sup>6</sup> Ta inga ita'vi yi kàchita yi tañu yuu. Ta ora kàna yi ta ndi'i yi nàtii ti tūvi kàchin ma nuu ndaa yi. <sup>7</sup> Ta inga ita'vi ma chiti kàchita yi tañu iñu, ta ora kàna yi, jāvati ma iñu ndu'va nuu yi, yakan va nī kuu kua'nu yi ta chī'í yi. <sup>8</sup> Va inga ita'vi yi kàchita yi iin nuu va'a ñu'u' ta chiti ikan va chā'nu va'a yi ta nduva'a kuui kua'a' chiti chā'a yi.

Ndisaa yakan kàtitu'un Jesuu nuu na. Takan kùu tajan te'en nàka'an ni'i ra nuu ma ñivi inga cha'a':

—¡Ma ndian chini ña kà'in na taso'o na! —kàti ra.

### *Nuu jàkoto Jesuu ñivi nda cha'a' jàna'a ra ma ku'va nuu na* (Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

<sup>9</sup> Takan kùu tajan te'en chikatu'un ndio ma ndra tatun Jesuu nuu ra nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi. <sup>10</sup> Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Nuu ndyo'o, chà'a Ndioo ña na koto ndo tu'un xe'e ña iyo chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu, va chi'in inga ñivi kà'in yi chi'in mamaa ku'vani, ikan vaji najaga nande'e na va tūvi ndichin nuu na, ta vaji najaga kuni na ma ña kà'in, va na kùu kutunini na yi —kàti Jesuu.

### *Kàtitu'un Jesuu cha'a' ma ku'va ratàchi* (Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

<sup>11</sup> Takan kũu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu nayi kũuni ma ku'va ikan ka'an yi nuu ndra:

—Ma chiti ikan kũuni yi ka'an yi ña kũu yi takua kũu ma tu'un Ndioo. <sup>12</sup> Ta ma chiti kōyo tichi iti', yakan kũuni yi ka'an yi ma ndian chini tu'un Ndioo. Ta ikan jan vāchi ndio ma kui'na ta jānaa ma tu'un Ndioo ña cha iyo anima na, ikan na tōve chĩnuni na ta tōve kākũ na. <sup>13</sup> Ta ma chiti kōyo tañu yuu kũuni yi ka'an yi ña ma ndian chini tu'un kà'in ya'a sii kũuni na ora nì'i na yi. Ndiakan kũu na takua kũu ma chiti ña kōyo tañu yuu ña tōve nì'i va'a yi nuu kunu ma yo'o yi jà'a ma yuu. Yakan va ndiakan chĩnuni na ma tu'un Ndioo tia tiempuni. Tajan kēta ndio iin kivi ña na kũndeega na jachi'in na ma ña kà'an yi, ta ndākoo ndiko na yi. <sup>14</sup> Ta ma chiti kōyo tañu iñu, kũuni yi ka'an yi ña ndiakan kũu ma ndian chini tu'un Ndioo. Va kueeni kueeni jāña na ña chĩnuni na tiá cha'a' ma ndatiñu ña iyo ma ñuñivi i'ya, ta juuni ya'a chĩtu'un na cha'a' ma xu'un' ta naja kua kuu kakusii na chí'in ña tōve va'a, ti kũuni na ndokuika na. Yakan va takan kũu ma chiti ikan, ti tōve chā'a yi chiti jā'a ma ña vati. <sup>15</sup> Va ma chiti kōyo iin nuu ñu'u' va'a, kũuni yi kà'an yi ña ndiakan kũu ma ndian chini tu'un Ndioo chí'in ndisaa anima na, ta jächi'in na ma ña kà'an yi. Yakan va ndiakan kũu na takua kũu ma chiti ña chā'a kua'a' va'a chiti, ta tōve jāxiin na na ma iti' Ndioo.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va ña jàkuuni ra ka'an ra cha'a' ñu'ú kandil*  
(Mr. 4:21-25)

<sup>16</sup> 'Nì'iin ñivi tũvi taa na ñu'ú kandil ta kasi na nuu yi chí'in iin kisi ñu'u' a kutaa xe'e na yi xuu iin chito, ti ndisaa ñivi kũtaa na yi iin nuu sukun, ikan na ndondichin nuu na ndian kuànde'e nuu iyo na. <sup>17</sup> Yakan va nì'iin nakuyi ña tōve kũndoo xe'e, ti ni keta yi nuu nuna, ta ni chaa iin kivi ña nì koto kachin ndi'i na yi ndia.

<sup>18</sup> 'Yakan va na taso'o va'a ndo ña kà'in chí'in ndo. Vati ndian iyo yi nuu, tiá kua'a' yi nì koo nuu na. Va ndian tũkuii nakoo nuu, a ña chànini na koo nuu na, ni kindaa Ndioo yi —kàti Jesuu.

*Chàa ma'á Jesuu chí'in ndra yani ra, ta ñivi ta'an ra nuu jàna'a ra*  
(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

<sup>19</sup> Takan kũu tajan chāa ma'á Jesuu chí'in ndra yani ra ta ñivi ta'an ra ma ve'e nuu ndaa ra jāna'a ra. Va takua nī kuu jayatin vi vi nuu ndaa ra, ti ya'a kua'a' ñivi ka'iin. <sup>20</sup> Yakan va kà'an vi chí'in iin ra ndaa ma ikan, na kuka'an ra chí'in Jesuu. Tajan te'en chā'an ra chāka'an ra chí'in Jesuu: —Nuke'e ndaa ma'un chí'in ndra yaniun ta ñivi ta'un ña nànduku vi ñun —kàti ra chí'in Jesuu.

<sup>21</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu:

—Ma ndian chini tu'un Ndioo ta jächi'in na ña kà'an yi, ndiakan kũu ma ma'i chí'in ndra yanj ta ñivi ta'in —kàti Jesuu chí'in na.

*Jàkutaxin Jesuu tati chí'in takuii lakuna*  
(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

<sup>22</sup> Tĩn kivi k'vi Jesuu chí'in ndra jākua'a chí'in ra tichi iin lancha. Ta ora cha ka'iin ndio ndra tichi run, tajan te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—Na ko'o inga chiyo lakuna —kàti ra.

Tajan kēe ndio ndra ku'àn ndra. <sup>23</sup> Takan kũu ta ora cha kàcha'an ndio ndra nuu lakuna tajan tĩn ndio ñuma'na Jesuu, ta kixi ra. Ta juuni ma ora ikan nduva'a kuii kōyo savi tati chata ndra nuu ma lakuna. Ta ikan

jan kīcha'a ndio ma takuui kī'vi ra tichi lancha ndra. Yakan va yū'vi ndra ti koto sa'vi run chī'in ndra. <sup>24</sup> Takan kūu tajan jāndakoo ndra Jesuu chī'in tu'un i'ya:

—¡Matru! ¡Matru! Chani ka'a yo —kāti ndra chī'in ra.

Tajan ndākoo ndio Jesuu ta ndōxaan ra nuu ma savi tati chī'in lakuna, tajan kūtaxin ndio yi. <sup>25</sup> Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ra chī'in ma ndra jākua'a chī'in ra:

—¿Ta naja takā'an chinuni ndo ña yu'u kùu tindei ndo? —kāti ra chī'in ndra.

Takan kūu ta ndrakan ti ndava kuà'an anima ndra ña ya'a ndasii ndra. Tajan kīcha'a ndra chikatu'un ta'an ndra chī'in juuni maa ndra:

—¿Nda ra kùu ra'ya ña nda savi tati chī'in lakuna jāchi'in ña kà'an ra? —kāti ndra.

*Iin ra ndiso tati xaan ñu'u' Gerasa*  
(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

<sup>26</sup> Takan kūu tajan kētachiyo ndra inga chiyo yu'u lakuna, ta chāa ndra ñu'u' Gerasa ña kàndii iti' nuu ñu'u' Galilea. <sup>27</sup> Tajan ora nūu ndio Jesuu ma tichi lancha, ta ikan cha jāyatin iin ra ndiso tati xaan nuu Jesuu ña kēe ra ma tichi ñuu ikan. Ta rakan ti cha iyo kua'a' tiempu ña tüvi iyo ra iin tichi ve'e ta ni tüvi chàku'un ra ja'ma. Ta iyo ra kamajandu.

<sup>28</sup> Tajan chājayatin ndio ra ra nuu vāchi Jesuu, ti cha nākoto ra ra, tajan iin nanda'yu ni'i ni ra, ta te'en nāka'an ra ora chūnandi chiti ra nuu Jesuu:

—¡Na kī'viun chī'in, yo'o Jesuu ra Se'e Ndioo ra iyo nuu sukun! Ta juuni kà'in chī'un ña na jānde'yu tundo'o yu'u —kāti yi chī'in Jesuu.

<sup>29</sup> Takan kāti yi chī'in Jesuu ti kāti ra chī'in yi ña na kee yi tichi kuñu ra. Vati nduva'a kuii cha kua'a' kivi kùu yi ña iyo yi tichi kuñu ra, ta vaji chī'in karena chù'ni na nda'a' ra ta cha'a ra, ikan na kùu ku'un ra, kùuni na, va na kùu yi ti ndi'i yi chà'nda ra ta jà'a ndio yi ña na kunu ra ku'un ra tichi ku'u. <sup>30</sup> Takan kūu, tajan te'en chikatu'un ndio Jesuu nuu ma ra ndiso tati xaan:

—¿Naja kuànanianu? —kāti ra.

Tajan te'en nāka'an yi:

—Nāni ndi Legion, vati kua'a' tati xaan kùu ndi ña iyo ndi tichi kuñu ra'ya —kāti yi.

<sup>31</sup> Tajan chīkan ndio yi ñamani nuu Jesuu ña na ja'a ra ñamani ña na tachi ra yi ñuñivi nuu iyo ndian ndi. <sup>32</sup> Takan kūu ta takua ka'iin kua'a' kini ña kàchachi ndri yatini ma yuku ikan, tajan chīkan ndio yi ñamani nuu Jesuu na ku'va ra ki'vi yi tichi kuñu ndri. Tajan kāti ndio Jesuu ña va'a. <sup>33</sup> Tajan kēe ndio ma tati xaan tichi kuñu ra, ta ki'vi yi tichi kuñu ma kini. Ta ndrikan kàndakunu ndri kàcha'an ndri ta kàchita ndri iin xa'va ña iyo yu'u lakuna. Ta ikan kà'a ndri tichi ma takuui, ta chī'i ndri.

<sup>34</sup> Ta ma ndra kùmi ma kini, yū'vi ndra ora ndē'e ndra ña kùu takan, tajan kàndakunu ndio ndra kuàkatitu'un ndra nuu ma ñivi iyo ñuu chī'in ndian iyo kuariya. <sup>35</sup> Takan kūu tajan kēe ndio ma ñivi chānde'e na ma ña tā'an ma kini. Ta ora chāa ndio na nuu ndaa Jesuu, ta ikan ndē'e na ña nāndi ma ra ndiso tati xaan niku nduku iti' cha'a Jesuu ña isukun ra ja'ma. Yakan va nduva'a kuii yū'vi na ora ndē'e na ra. <sup>36</sup> Ta ma ndian ndē'e ma ña kùu, ndiakan kàtitu'un na naja kua ndā'a ma ra ndiso tati xaan nuu inga ñivi.

<sup>37</sup> Takan kūu ta tandi'i ma ñivi iyo ñu'u' Gerasa, kīcha'a na jānini na Jesuu ña na kee ra ma ñu'u' ikan, vati ya'a yū'vi na ña ndē'e na ma ña jā'a ra.

Yakan va ndāa ndio Jesuu ma tichi lancha ta kuà'an ra. <sup>38</sup> Ta ma ra kēe ma tati xaan chikan ra ñamani nuu Jesuu, na ku'va ra ña ku'un ra chi'in ra. Va Jesuu tüvi nī cha'a ra ña ku'un ra chi'in ra. Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

<sup>39</sup> —Na ku'un ve'un, ta katitu'un ma ña jā'a Ndioo chi'un nuu ma ñiviun.

Takan kūu tajan kēe ndio ra kuà'an ra, ta kätitu'un ra nuu ma ñivi ñuu ndisaa ma ña jā'a Jesuu chi'in ra.

*Ña se'e Jairo, ta ña kè'e ja'ma Jesuu*  
(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

<sup>40</sup> Takan kūu ta ora ndikoni'i ndiko Jesuu ma inga chiyo yu'u lakuna, ta maani cha ka'iin kua'a' ñivi ndātu na ra. Ti ndiakan ya'a chisii na ña vāchi ra. <sup>41</sup> Ta juuni ma ora ikan, chāa iin ra nāni Jairo. Ta rakan ti iin ra kuu vika ma veñu'u ñivi judúu kuu ra. Tajan rakan chūnandi chiti ra cha'a Jesuu ña chikan ra ñamani nuu ra, ña na ku'un ra chi'in ra nuu iyo ve'e ra, <sup>42</sup> ti ikan kändii ñase'e ra ña uchi uvi kuiya, ña ya'a kùuni ra nde'e ra, ti uvaa nuan kuan se'e ra, ña chani kuvian jā'a ma kue'e ndò'an.

Yakan va ora kēe Jesuu kuà'an ra chi'in ra, tajan nduva'a kua'a' ñivi tändigun na chata ra ña ndava tituu ta'an na. <sup>43</sup> Takan kūu ta tañu ma ñivi ikan, kuà'an iin ña cha iyo uchi uvi kuiya ña ku'vian jā'a niian. Ta yakan ti cha jānaa ña ndisaa xu'un' kumian chi'in ma ndra jā'a tatan. Ta nī'iin ndra nī kuu janda'a ña. <sup>44</sup> Takan kūu tajan ma ña'a i'ya chājayatian ña iti' chata Jesuu, ta kē'an ja'ma ra, ta juuni ma ora ikani chākuita ña ta'an ña nii, ta ndā'a ña. <sup>45</sup> Takan kūu tajan te'en kīcha'a ndio Jesuu chikatu'un ra:

—¿Yo kē'e ja'mai? —kāti ra.

Ta kāti na ti töve yo kē'e yi.

Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in Jesuu ora nāka'an ma ñivi takan:

—Yo'o Matru, ¿a tüvi ndè'un ti ya'a kua'a' ñivi tituu ta'an kàcha'an na xiun? ¿Ta chikatu'un gaun ña yo kē'e ñun? —kāti Petu'.

<sup>46</sup> Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Iyo iin yo kē'e ja'mai ti chā'i kuenda ña kēe ndatui —kāti Jesuu.

<sup>47</sup> Tajan ora ndè'an ña na kuu kundii xe'an nuu ra kùunian, tajan kīcha'a ña ndayuan ta chāa ña chūnandi chitian cha'a ra. Tajan kīcha'a ña kà'an ña nuu ndè'e ndisaa ma ñivi nda cha'a' kuu yi ña kē'an ma ja'ma ra ta naja kua ndā'a ña jā'a yi ora kē'an ra. <sup>48</sup> Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o se'yu, cha kuu ku'un va'un ti cha ndā'un jā'a ma ña chìnuniun —kāti ra.

<sup>49</sup> Ta ni yakan takā'an chinu kà'an ra ora chāa iin ra tatun ña kīchi ma ve'e Jairo, ña te'en kà'an ra chi'in ma ra vika veñu'u:

—Cha chī'í ma ñavali se'un, yakan va nda kuenda ña jàkenaun tiempu ma ra kuu matru. —Takan kāti ra chi'in ra.

<sup>50</sup> Va ora chīni Jesuu ma ña kà'an ma ra kuu tatun chi'in ma Jairo, tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kuu vika:

—¡Na yū'viun! Na chinuniun ma ña jā'i ta nde'un ti ndā'a ma ñase'un —kāti Jesuu chi'in ra.

<sup>51</sup> Ta ora chāa Jesuu ve'e ma Jairo, ta kī'vi ra ma tichi ve'e nuu kändii ma ñachī'í ta kī'vi ra chi'in Petu', Jandiau, Xuva, ta tatá ña ta ma'á ña ndia, ti tüvi nī cha'a ra ña kī'vi inga ñivi chi'in ra nuu kändian. <sup>52</sup> Ta ora nde'e ra

ña tandi'i ma ñivi ka'iin ikan kàchaku na ta nda'vi kùuni na. Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Na kuàku ndo ti ma ñavali i'ya tüvi nī chi'an ti kixinian kàndian —kāti Jesuu.

<sup>53</sup> Takan kùu ta ma ñivi ikan java kīcha'a na chàkú ndaani na ña kà'an ra takan, ti ndisaa na cha chīto na ti cha chī'an. <sup>54</sup> Tajan tiin ndio Jesuu ma nda'a' ña, ta te'en nàka'an ni'i ra chi'an:

—Çhi'un kà'in yo'o xi'i ña na ndetaun! —kāti Jesuu.

<sup>55</sup> Tajan ma ora ikani nàndoto ndikoan ta ndeta ña. Ta ikan jan kà'an ndio Jesuu ña na ku'va na ña kachian. <sup>56</sup> Takan kùu ta ma tatá ña chi'in ma'á ña ndava yū'vi vi ña jà'a ra takan, tajan kīcha'a kà'an ndio ra chi'in vi ña na kàtitu'un vi ma ña jà'a ra nuu ni'iin ñivi.

## 9

### *Tàchi Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra na kukatitu'un ndra tu'un va'a Ndioo (Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)*

<sup>1</sup> Iin kivi jākuti'vi Jesuu ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ikan chā'a ra ndatu ra nuu ndra ña na janda'a ndra tandi'i ndian ndiso tati xaan chi'in tanuu kue'e ndo'o na. <sup>2</sup> Takan kùu tajan tāchi ndio ra ndra ña na janda'a ndra ndian ku'vi ta kàtitu'un ndra nuu ma ñivi naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu. <sup>3</sup> Ta ora juuni takāaga kee ndra ku'un ndra, ji'na te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—Na kùnaa ndo nī'iin nakuyi ma iti' kuà'an ndo: ni itin, ni xu'un', ni ña kachi ndo, ni yutun vatun ndo, ta ni ja'ma ña kùsukun ndo. <sup>4</sup> Yakan va ora chaa ndo ve'e iin ñivi na kindoo ndo ikan nda kati keta ora ku'un ndo inga ñuu. <sup>5</sup> Tatu iyo iin ñuu ña töve jàchi'in na ña kà'an ndo, ta töve chà'a na ña kindoo ndo ve'e na, tiá va'a na kee ndo ma ve'e ikan ta jakisi ndo yuyaka ña ka'iin ndichan ndo, ikan na koto na ti xaani Ndioo ndè'e ra na chà'a ña töve jàchi'in na ña kàtitu'un ndo —kāti Jesuu.

<sup>6</sup> Takan kùu tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra kuàjanda'a ndra ñivi nani kuariya ta kàtitu'un ndra naja kua kuu jakakú Ndioo na.

### *Nuu chi'i Xuva ra jàkunduta*

*(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)*

<sup>7</sup> Tajan chīto ndio rey Herode tandi'i ña jà'a Jesuu. Yakan va ni töva chīto ra nayi chànini ra jà'a ra vati iyo ndian kà'an ña Xuva, ra jàkunduta, nātaku ndiko ra, <sup>8</sup> ta iyo inga ndian kà'an ña Elía ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na kùu ra, ta tuku na kà'an na ña cha nātaku ndiko inga ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, kāti na. <sup>9</sup> Tajan te'en nàka'an ndio Herode:

—ÇNda ra kùu rakan ña kà'an na ña ya'a iyo ndatu ra, vati Xuva ra jàkunduta, mai tāchi ña na ka'nda ndra sukun ra? —chànini ra.

Yakan va Herode nànduku ra naja kua ja'a ra ta kuu nde'e ra Jesuu.

### *Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi*

*(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)*

<sup>10</sup> Takan kùu ta ora kēta kivi ña chāa ndiko ma ndra tatun Jesuu, ta ikan jan kàtitu'un ndra tandi'i ña jà'a ndra nuu ra. Tajan tāvani'i siin ndio Jesuu ndra ña na ku'un ndra chi'in ra iin ñuu nàni Betsaida. <sup>11</sup> Va ora chā'a ndio ma ñivi kuenda ña kàcha'an ndra, tajan tåndikun ndio na kàcha'an na chata ndra, ta ikan jan ndàkimani ndiko ra na. Ta kīcha'a

ndio ra kàtitu'un ra nuu na naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta jànda'a ra ma ndian ku'vi ndia.

<sup>12</sup> Takan kùu ta ora chani kuna'a tajan chājayatin ndio ma ndi uchi uvi ndra jākua'a chi'in Jesuu ndra nuu ndaa ra. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Na jandutáun ma ñivi, ikan na ku'un na kunindee na ta kunanduku na ña kachi na iti' kuariya a iin tichi ku'u nuu iyo ñivi, vati i'ya tükuii na koo kacho —kàti ndra.

<sup>13</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Maa ndo na ku'va ndo ña kachi na —kàti ra.

Ta te'en nāka'an ndra nuu ra:

—¿Ta naja kua kuu ku'va ndi ma ña kachi na tuva u'un ta'ani paan indii, ta uvi tiaka' ni? —kàti ndra—. Kùu yi va tuva ndoun kuatun ndi nde've chi'in ma ñivi ta ku'un ndi kujata ndi ña kachi na —kàti ndra chi'in ra.

<sup>14</sup> Takan kàti ndra vati iyo iin u'un mii ndra kùu ndra ña maaaa ndra'ii ni. Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Na jakunandi ndo na kuenda uvi xiko uchi na —kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>15</sup> Yakan va kua ikan jà'a ndra ña chūnandi ndisaa na. <sup>16</sup> Tajan tiin ndio Jesuu ndi u'un paan ta uvi tiaka', ta nānde'e ra iti' andivi, ta chīkan ra ta'vi Ndioo cha'a' yi, tajan chā'a ndio ra yi nuu ma ndra jākua'a chi'in ra na nata'vi ndra yi nuu na. <sup>17</sup> Takan kùu ña ndisaa na chāchi na nda kati chitu va'a tichi na, ta jākutua na uchi uvi ga tuka chi'in ma ña chàkoso.

*Kàtitu'un kachin Petu' ti Jesuu kùu ra Cristu*  
(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

<sup>18</sup> Iin kivi kēsiin Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. Ta ikan jan te'en kīcha'a chikatu'un Jesuu nuu ndra:

—¿Nda ra kùu yu'u kàti ma ñivi?, kùuni ndo.

<sup>19</sup> Tajan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Iyo ndian kà'an ña kùun Xuva ra jākunduta, ta iyo ndian kà'an ña kùun Elía, ra kà'an tu'un yu'u Ndioo taji'na, ta juuni iyo ndian kà'an ña kùun iin ndra kà'an tu'un yu'u Ndioo ña chīyo taji'na, ta iin ndrakan kùu ndra ña nātaku ndiko ndra kàti na. —Takan kàti ma ndra jākua'a chi'in Jesuu nuu ra.

<sup>20</sup> —Ta ndyo'o, ¿nda ra kùu yu'u?, kùuni ndo —kàti Jesuu.

Ta te'en nāka'an ndio Petu' chi'in ra:

—Yo'o kùun ma ra Cristu ra tāchi Ndioo —kàti ra.

*Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra*  
(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1)

<sup>21</sup> Ta ikan jan kàtitu'un Jesuu nuu ndra ña na kàtitu'un ndra yi nuu ni' iin ñivi. <sup>22</sup> Tajan te'en kà'an ra:

—Taku yu'u ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, nduva'a kuii ni nde'e ra tundo'o, ti ni kati ma ndian cha'nu ña ra jà'a kuati kùu ra, chi'in ndra chà'nda tiñu nuu sutu, ta ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo ndia. Ta ndrakan ni ka'ni ndra ra, va tichi uni kivi ni nātaku ndiko ra.

<sup>23</sup> Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndisaa ma ndian ka'iin ikan:

—Tu iyo iin yo kùuni jakua'a chi'in, na jaña na ma ña chànini na ja'a na, ta na tandikun na chatai nani kivi chi'in kruu na, ikan na nde'e na tundo'o takua ni nde'i tundo'o nuu kruu ndia. <sup>24</sup> Ti ma ndian kùuni koo ñuñivi, töve ni kakú na, va ma ndian kuvi cha'a' tu'un kà'in, ndiakan kùu



ma ndian ni kakú ta ni koo na chi'in endeeni. <sup>25</sup> Ta juuni tüvi nda kuenda yi tu iin ra'ii ni'i ra tandi'i ña iyo ñuñivi, ta ora kuvi ra, ni ku'un ra endeeni iti' andaya'. <sup>26</sup> Ta tu iyo ndian kùkanuu na nde'e na yu'u ta chata tu'un kà'in, nda yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ni kukanui nde'i ma ñivi ikan ora ni kichaa ndikoi. Ti ma ora ikan ni ndotachai jà'a ndatui chi'in ndatu ma Tatái ta chi'in ndatu tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo. <sup>27</sup> Yakan va kòunj ña taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo vitin. Ndicha va'a ña kà'in ti iyo ndian ka'iin i'ya tüvi ni kuvi na nda kati nde'e ji'na na ña kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

*Ndioo, sàma ra kua kàa Jesuu*  
(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

<sup>28</sup> Takan kùu ora ya'a una kivi ña kà'an Jesuu takan, tajan kèe ndio ra kuà'an ra iti' yuku chi'in Petu', Xuva ta Jandiau ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. <sup>29</sup> Tajan juuni ma ora kà'an ra chi'in Ndioo, jama ma kua kaa ma nuu ra chi'in ma ja'ma ra, ti ma ja'ma ra nduva'a kuii ndòkuichin yi ta ndòtacha yi. <sup>30</sup> Tajan kèta uvi ta'an ndra ña nàtu'un ndra chi'in ra. Ta ndrakan te'en nàni ndra: iin ra nàni Moisés ta inga ra nàni Elía. <sup>31</sup> Ndrakan kùu ndra ña kàvanuu iin ña nduva'a kuii tacha ndra. Ta ikan jan kicha'a ndra kà'an ta'an ndra naja kua ni kuvi Jesuu ta ni nde'e ra tundo'o ma ñu Jerusalem. <sup>32</sup> Ta vaji nduva'a kuii ni kusu Petu' chi'in ndra meru ra, va jàndeeni ndra ma ñuma'na. Yakan va nde'e ndra ma ña tacha Jesuu chi'in ninduvi ma ndra ka'iin chi'in ra. <sup>33</sup> Ta ora cha chùndachiyo Moisés chi'in Elía xiin Jesuu, tajan te'en nàka'an ndio Petu' chi'in ra:

—Matru, ya'aga va'a ña ka'iin yo i'ya. Na ja'a ndi uni ta'an lomara kuenda ndo: iin yi kùu kuendaun ta inga yi kuenda Moisés ta inga yi kuenda Elía. —Takan kà'an Petu' ti ni tüvi chito ra nayi kà'an ra jà'a ña ya'a yū'vi ra.

<sup>34</sup> Takan kùu ta ora juuni kà'an ra ndaa ra tajan nūu ndio iin vikonu'u ta kàvanuu yi ma ndi uni ta'an ndra jàkua'a chi'in Jesuu. Ta ora chà'a ndra kuenda ña indii ndra tichi ma vikonu'u, nduva'a kuii yū'vi ndra jà'a yi. <sup>35</sup> Tajan ma tichi vikonu'u chini ndra tati Racha'nu Ndioo ña kà'an yi te'en:

—Ra'ya kùu Se'i ña tachi. ¡Na jachi'in ndo ña kà'an ra! —kàti Ndioo chi'in ndra.

<sup>36</sup> Ta ora yā'a ña chini ndra ma tati ikan, tajan nde'e ndio ndra ña ma'iin nia Jesuu ndaa. Va ndrakan tüvi ni katitu'un ndra ma ña nde'e ndra nuu ni'iin ñivi.

*Jànda'a Jesuu iin ra ndiso tati xaan*  
(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

<sup>37</sup> Ta ora tuvi inga kivi, tajan vachi nuu ndio Jesuu ma yuku chi'in ndi uni ta'an ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ma tichi iti' ikan nduva'a kuii kua'a ñivi chata'an nuu ndra nuu vachi ndra. <sup>38</sup> Tajan iin ma ra vachi tañu ma ñivi ikan, te'en nàka'an ni'i ra chi'in Jesuu:

—Matru, chikain ñamani nuun ña na nde'un nayi jà'a chi'in ra se'i, ti uvanuuni ra ña kùu ra se'i. <sup>39</sup> Vati iin tati xaan kùu yi ña tiin yi ra ta jà'a yi ña na nda'yu ra, ta chi'i i'i ra, ta kèe xikiñu yu'u ra jà'a yi ta endee tóve jàña numi yi ra. <sup>40</sup> Ta nda che'e kà'in chi'in ma ndra jàkua'a chi'un ña na tava ndra ma tati xaan ikan ra, va ni kuu ja'a ndra yi —kàti tatá ma rayoko chi'in Jesuu.

<sup>41</sup> Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi ikan:

—¡Ndyo'o ñivi kini ña tüvi chìnuni! ¿A takä'an koto ndo ña töve ni koi endeeni chi'in ndo ña já'a ndo takan? ¿A naja ga kivi kündeeni gai ma ña já'a ndo?, kùuni ndo. ¡Nandaka ma ra se'un nui! —kàti Jesuu chi'in ra.

<sup>42</sup> Ta ora kúyatin ndio ra nuu ndaa Jesuu, tajan ikan jánduva ndiko ma tati ikan ra, ta tiin ndiko yi ra. Ta Jesuu ká'an xaan ra chi'in tati xaan ikan, tajan kée ndio yi ra, ta ndá'a ra já'a Jesuu. Ta ikan jan chā'a ndiko ra ra nuu ma ra kùu tatá ra. <sup>43</sup> Takan kùu ta ndisaa ma ndian ka'in ikan, ndava kuà'an anima na ña ndè'e na ma ña já'a Ndioo ka'nu.

*Cha'a' uvi kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra*  
(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Ta ora juuni yanga ndè'e na ma ña já'a Jesuu, tajan te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jákua'a chi'in ra:

<sup>44</sup> —Na taso'o va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo: taku ra Se'e ñivi tachi Ndioo ni tiin na ra, ta ni ku'va na ra nda'a' inga ñivi —kàti Jesuu.

<sup>45</sup> Takan kùu va ndrakan tüvi nī kutunini ndra ña kā'an ra, vati tüvi chā'a Ndioo ña na koto ndra tu'un ikan. Ta ndasii ndra ndakatu'un ndra naja kua kùuni yi ka'an yi nuu Jesuu ndia.

*Kàtitu'un Jesuu nda ra kùu ma ra ka'nu ga*  
(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

<sup>46</sup> Ta ikan jan kīcha'a ndio ma ndra jákua'a chi'in Jesuu kànita'an yu'u ndra ña nda ra kùu ma ra ka'nuga nuu ndisaa ndra. <sup>47</sup> Takan kùu ta ora chā'a Jesuu kuenda cha'a' ma ña chànini ndra chi'in chinituni ndra, tajan tiin ndio ra iin ravali ta kútaa ra ra iin chiyo xiin ra, <sup>48</sup> tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jákua'a chi'in ra:

—Nda yo kī'in kuenda ravali i'ya cha'a' ña nakoto na yu'u, kùuni yi ka'an yi ña juuni kī'in na kuenda na yu'u ndia. Ta nda yo kī'in kuenda yu'u juuni kī'in na kuenda ma ra tachi yu'u ndia. Yakan va tu iyo iin yo kùuni ndoka'nuga, jī'na iyo yi ña kuu ra musu inga ñivi —kàti Jesuu chi'in ndra.

*Ndian tüvi kùuni kuati chi'o juuni tindee na yo*  
(Mr. 9:38-40)

<sup>49</sup> Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio Xuva chi'in Jesuu:

—Matru, nda che'e ndè'e ndi iin ra kùatavani'i tati xaan ndiso ma ñivi chi'in siviun, va tava töve chàkunuu ra chi'o, yakan va nī cha'a ga ndi ña já'a ra yi —kàti Xuva.

<sup>50</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na vā'a já'a ndo ña nī cha'a ndo já'a ra yi ti ndian tüvi kùuni kuati chi'o, juuni iyo na kuenda yo ndia —kàti Jesuu.

*Jesuu kùxaan ra Jandiau ta Xuva*

<sup>51</sup> Takan kùu ta ora cha kēta kivi ña ni ndaa Jesuu ku'un ra iti' andivi, ta chi'in ndisaa anima ra kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén takua chànini ra niku. <sup>52</sup> Tajan tachi ndio ra ma ndra kùu tatun ra na ku'un ndra iti' nuu ta kunanduku ndra nuu kusu ndra iin ñuu ña kàndii ñu'u' Samaria. <sup>53</sup> Va ma ndian ñu'u' Samaria tüvi nī cha'a na ve'e nuu ndoo ndra kava ndra chi'in Jesuu, ti cha chā'a na kuenda ña kuà'an Jesuu iti' ñuu Jerusalén. <sup>54</sup> Takan kùu ta ora ndè'e Jandiau chi'in Xuva ña já'a na takan, tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kùuniun ña ka'an ndi chi'in Ndioo na jakoyo ra ñu'ú chata na, ikan na kayu ndi'i na ta kuvi na takua já'a Elía taji'na? —kàti ndra.

<sup>55</sup> Tajan iin nde'e xaani Jesuu nuu ndra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ta ndyo'o, ɔa tüvi ch̀to ndo ña chi'in ndatu kui'na k̀uu ma ña chàkuu ndo ña k̀a'an ndo takan? <sup>56</sup> Vati taku yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo, töve vach̄i kuenda ña janaï ñivi ti vach̄i jakakúï na —kàti ra.

Ta ora yā'a ña k̀a'an ra takan, tajan k̄ee ndio ndra kuà'an ndra inga ñuu.

*Ndian k̀uuni ku'un iti' kuà'an Jesuu*

*(Mt. 8:19-22)*

<sup>57</sup> Takan k̀uu ta ora kàcha'an ndra ma tichi iti' ikan, ndē'e Jesuu iin ra chikatu'un te'en nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, k̀uun̄i ku'in chataun nda nikuuni nuu chàniniun ku'un —kàti ra.

<sup>58</sup> —Va'a, va j̄i'na k̀uun̄j katitu'in iin nakuyi nuun̄ —kàti Jesuu chi'in ra—. Taku ma yukuii ìyo yavi nuu k̄ixi ri ta nda saa ìyo taka ri ndia, va yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo töve ìyo iin nuu kusui —kàti Jesuu chi'in ra.

<sup>59</sup> Takan k̀uu tajan te'en nāka'an tuku ra chi'in inga ma ra ndaa ma ikan: —j̄Na'a chatai! —kàti Jesuu chi'in ra.

Ta te'en nāka'an ndio ra:

—Yo'o Racha'nu, va'a va tuva ku'va j̄i'naun ña kukuch̄i ma tatái —kàti ra.

<sup>60</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na ku'vaun ña na kuchi ma ndian töve ch̀nuni juuni ñivi maa na ndian cha ch̄i'í, va yo'o na ku'un̄ kukatitu'un̄ naja kua k̀aa nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ma ñivi —kàti Jesuu chi'in ra.

<sup>61</sup> Takan k̀uu tajan te'en nāka'an inga tuku ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu k̀uuni ku'in chataun va tu ku'va j̄i'naun ña kuka'in chi'in ñivi ma nuu ìyo ve'í —kàti ra.

<sup>62</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na j̄a'un yi, ti taku ma ndra tiin su'ma yutun yata, ta ndē'e ndra iti' chata ndra, töve nda kuenda ndra. Yakan va ma tu'un̄ ikan te'en k̀uuni yi ka'an yi ña ma ndian k̄icha'a j̄a'a tiñu Ndioo, töve j̄a'a na yi chi'in ndisaa anima na, ti chàku'uni na ma ña j̄a'a na niku. Yakan va ndiakan na k̀uu ku'un̄ na nuu chà'nda Ndioo tiñu. —Takan kàti Jesuu chi'in ra.

## 10

*Jesuu tàva ra tiñu nuu uni xiko uchi ra*

<sup>1</sup> Takan k̀uu tajan Jesuu kàchin ndiko ra inga uni xiko uchi ndra, ta ikan jan tachi ra ndra, ta uvi ta uvi ndra ña na ku'un̄ kuee ndra iti' nuu ra ña kukatitu'un̄ ndra tu'un̄ Ndioo ta ñuu ta ñuu nuu ìyo yi ña ku'un̄ ra.

<sup>2</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndicha kuii ti vitin cha ìyo kua'a' ndian k̀uuni chinuni tu'un̄ Ndioo, va töve kua'a' ndian kukatitu'un̄ yi nuu na. Yakan va na ka'an ndo chi'in Ndioo na tachi ra kua'a' ndian kukatitu'un̄ tu'un̄ Ndioo nuu na. <sup>3</sup> Yakan va kua'an ndo, ti yu'u tàva tiñu nuu ndo ña na ku'un̄ ndo tañu ñivi ña k̀uu na takua k̀uu lobo. Ti kua ikan tà'an mvechala iin tuxa'ini ora k̀uuni ma lobo kachi ri ndri. <sup>4</sup> Ta na k̀unda'a ndo yunu ni xu'un̄ ni inga ndichan ndo ndia. Ta tu keta ñivi nuu ndo ma tichi iti' na k̀undaa ndo ka'an ndo chi'in na. <sup>5</sup> Ta tu chaa ndo ve'e iin ñivi, j̄i'na te'en ìyo yi ña ka'an ndo chi'in na: “Na koo vii ndo ma ve'e i'ya”, kàti ndo. <sup>6</sup> Ta tu ma ve'e ikan ìyo ñivi va'a,

ma ña va'a ka'an ndo ni kuu yi jà'a Ndioo, va tu töve, töve ni kuu yi. <sup>7</sup> Na kindoo ndo juuni ma ve'e ikan. Ta tu chà'a na ña kachi ndo ta kachi ndo. Ta tu chà'a na takuii ko'o ndo, ta ko'o ndo ra'. Vati ma ndian jàtiñu iyo yi ña ni'i na ya'vi na cha'a' ma tiñu jà'a na. Ta na kàkunuu ndo tave'e tave'e na. <sup>8</sup> Yakan va ora chàa ndo iin ñuu ta ki'in na kuenda ndo, ta kachi ndo ndisaa ma ña chà'a na nuu ndo. <sup>9</sup> Ta na janda'a ndo ma ndian ku'vi iyo ñuu ikan chi'in tu'un i'ya: "Cha vàchi kuyatin nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ndo", kàti ndo chi'in na. <sup>10</sup> Va tu chàa ndo iin ñuu, ta tüvi ki'in na kuenda ndo, na kee ndo iti' kai ta ka'an ndo te'en chi'in na: <sup>11</sup> "Nda yuyaka ñuu ndo jà'a ña tiin cha'a ndi ta i'ya jàkisi ndi yi, ikan na koto ndo ti kuenda Ndioo kàchika ndi ta kùxaan ra nde'e ra ndo. Va kùuni ndi ña koto ndo ti cha vàchi kuyatin nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ndo." Takan kàti ndo chi'in na. <sup>12</sup> Yakan va kàtitu'in nuu ndo ti Ndioo ora ni keta ra ña jàndondaa ra kuati ñuñivi, nduva'a ga ni jande'e ra tundo'o ma ñivi ñuu ikan kua ma ñivi ñuu Sodoma, ti töve nī ki'in na kuenda ndo chi'in ma tu'un kà'an ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

*Ñivi töve jàchi'in ña kà'an Jesuu ni nde'e na tundo'o*  
(Mt. 11:20-24)

<sup>13</sup> Takan kùu tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ma ñivi ikan:

—jNda'vi ta'an ndyo'o ñivi ñuu Corazín chi'in ñivi ñuu Betsaida! Vati jà'i kua'a' ndatu ka'nu ñuu ndo ta töve nī jàchi'in ndo ma ña kà'in. Ta tu takan jà'i yi kuenda ma ñivi ñuu Tiro ta ñuu Sidón niku, ta ndiakan numini ni ndakoo na ma kuati jà'a na ta ki'vi na ma iti' Ndioo niku. Ta juuni ni kuku'un na ja'ma tuun ta ni kuiin yuyaa xini na takua kùu ma costumbre ña jàna'a yi ña ya'a nda'vi kùuni na cha'a' ma kuati jà'a na. <sup>14</sup> Yakan va ora ni chaa tiempu ña ni jande'e Ndioo tundo'o ma ñivi, tiaga kua'a' tundo'o ni nde'e ndyo'o kua ma ñivi chīyo ñuu Tiro ta Sidón niku. <sup>15</sup> Ta kuenda ndyo'o ñivi iyo ñuu Capernaum, za ni ndaa ndito ndo ku'un ndo iti' andivi?, kùuni ndo. Va na yūvi takan kùu yi ti ndisaa ndo ni ku'un ndo nuu ñu'u' ñuñivi nuu ni kuvī ndo iti' andaya'. <sup>16</sup> Yakan va ma ndian jàchi'in ña kà'an ndo juuni jàchi'in na ña kà'in, ta ma ndian tisokuati ndo juuni takan tisokuati na chatai ndia. Ta ma ndian tisokuati chatai juuni tisokuati na ma ra tachi yu'u —kàti Jesuu chi'in na.

*Kichaa ndiko ndi uni xiko uchi ndra*

<sup>17</sup> Takan kùu tajan nduva'a kuii chīsii ma ndi uni xiko uchi ndra kichaa ndra nuu Jesuu, ña te'en kà'an ndra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, nda ma tati xaan jàchi'in yi ña kà'an ndi chi'in ma siviun —kàti ndra.

<sup>18</sup> Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ndicha ña takan kùu yi vati ndē'i ña iti' andivi kichi ma kui'na Satanaa ña kōyo ra takua kōyo iin tacha. <sup>19</sup> Yakan va yu'u chā'a ndatu nuu ndo ña na kuañu ndo chata koo tati ta chata tisu'ma, ta juuni kuenda ña na jandi'i ndo ma ndatu ma kui'na chi'in tandi'i nuu tati xaan, ikan töve nàja'a yi chi'in ndo. <sup>20</sup> Va tüvi nuva jà'a ndo ña sii kùuni ndo cha'a' ña jàchi'in ma tati xaan ma ña kà'an ndo, vati na sii kùuni ndo cha'a' ña cha taa ma Racha'nu Ndioo sivi ndo ma nuu tutu ra ma iti' andivi, ti nda ndakan ni koo ndo chi'in ra endeeni —kàti Jesuu.

*Jesuu, ya'a chīsii ra*  
(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

<sup>21</sup> Takan kũu ta ma ora ikani nduva'a kuii sii kũuni Jesuu, jā'a ma Tati Í Ndioo. Yakan va te'en nāka'an ndio ra chí'in Ndioo:

—Yo'o Tatá, ya'a jākā'nui ñun ti maun kũu ma ra chà'nda tiñu andivi, chí'in ñu'u' ñuñivi, vati ma tu'un xe'e ña iyo chí'un, töve nī jana'un yi nuu ma ndian iyo chinituni ta nuu ma ndian chito ña kà'an, ti jāna'un yi nuu ma ndian kũu takua kũu ma ndiakwati. Yakan va ndisaa yakan takan kũu yi, ta takan kũu cha'a' ña jā'un yi.

<sup>22</sup> 'Vati ma Tatái chā'a ra ndatu ra nui ña na ka'ndai tiñu cha'a tandi'i ma ña iyo ñuñivi i'ya. Yakan va nī'in ñivi töve nākoto va'a na yu'u takua nākoto ma Tatái yu'u, ta juuni töve nākoto na ma Tatái va yu'u nākoto va'i ra. Ta kũu jana'i naja kàa ma Tatái nuu ma ñivi ña kũni mai, ña na nakoto na ra —kāti Jesuu.

<sup>23</sup> Takan kũu tajan te'en nāka'an ndio ra chí'in ma ndra jākua'a chí'in ra:

—Na sii kuuni ndian kũu nde'e ña ndè'e ndo. <sup>24</sup> Vati yu'u kàtitu'in nuu ndo ti kua'a' ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo chí'in ndra kũu Rey, kũuni ndra nde'e ndra ma ña ndè'e ndo vitin, va nī kuu yi. Ta juuni kũuni ndra kuni ndra tu'un chíini ndo va nī kuu yi ndia —kāti Jesuu chí'in ndra.

*Iin ku'va kà'an Jesuu cha'a' iin ra ñu'u' Samaria*

<sup>25</sup> Iin matru jākua'a tutu Ndioo te'en chíkatu'un ra nuu Jesuu ña kũuni ra kí'in ra ku'va ra:

—Matru, ζnayı iyo yi ña ja'i ta kũu ni'j nuu koi indeeni chí'in Ndioo? —kāti ra.

<sup>26</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in ra:

—ζNaja kua kà'an nuu ma tutu Ndioo ña jākua'un? —kāti ra.

<sup>27</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma matru ña jākua'a tu'un Ndioo chí'in Jesuu:

—Na kuuni yo nde'o ma Racha'nu Ndioo yo chí'in ndisaa anima yo ta chí'in ndisaa ñandeo ta chí'in ndisaa chinitunio. Ta juuni na kuunio nde'o ma ndian kũu ta'an yo takua kũunio nde'o juuni maa yo —kāti ra.

<sup>28</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in ra:

—Ya'a ga va'a kā'un. Tu ja'un ndisaa yakan ni ni'un nuu koun indeeni chí'in Ndioo.

<sup>29</sup> Takan kũu ta tava kũuni ra jana'a ra nuu Jesuu ña iin ra ndaa kũu ra, kũuni ra, yakan va te'en nāka'an ndiko ra chí'in ra:

—ζTa nda ndian kũu ma ndian kũu ta'in tuva takan? —kāti ra.

<sup>30</sup> Tajan te'en nāka'an Jesuu chí'in ra chí'in iin ku'va:

—Iin ra judíu kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén ña kuà'an iti' ñuu Jericó. Ta ma tichi iti' ikan, kēta ndra su'u nuu ra, ta nāmaa ndra xu'un' ra chí'in ndava nda ja'ma ra ndia. Tajan nduva'a kuii káni ndra ra ña ndava chí'í nuu ra. Ta kēe ndio ndra kàcha'an ndra. <sup>31</sup> Takan kũu ta juuni ma ora ikan chíka iin sutu kuà'an ra ma tichi iti' ikan ndia. Ta ora ndē'e ra nuu kándii ra, tajan chíkonuuni ra ra ta kēe ndiko ra kuà'an ra iti' nuu. <sup>32</sup> Ta juuni ndē'e iin ra jàtiñu veñu'u ra ndia. Ta rakan juuni chíkonuu ra ndē'e ra ra, ta kuà'an ndiko ra. <sup>33</sup> Ta juuni ma ora ikan yā'a iin ra ñu'u' Samaria nuu kándii ra, ta rakan ora ndē'e ra ra, nduva'a kuii kũnda'vini ra ra.

<sup>34</sup> Tajan chájayatin ndio ra ra nuu kándii ra, ta kicha'a ra nākata ra ma nuu takue'e ra chí'in cete ta vinu, kāva ra iin ja'ma ma nuu takue'e ra, tajan jāndaa ra ra chata burru jāna ra, ta kuà'an ra chí'in ra iin ve'e nuu ni nindee ra. <sup>35</sup> Takan kũu ta ora tuvi inga kivi, tajan te'en nāka'an ra chí'in ma ra xuve'e ma ora chā'a ra uvi ta'an xu'un' nuu ra: “Na kumiun

ra'ya, ta tu janaun tiá xu'un' chi'in ra, ni tia'vi ndikoi nuun ora vâchî", kâti ra. <sup>36</sup> Yakan va ndi uni ma ndra ndē'e nuu kândii ra. ¿Nda ra kùu ma ra ta'an ra ña kùuni ga nde'e ra kùuniun? —kâti Jesuu chi'in ma matru jàkua'a tutu Ndioo.

<sup>37</sup> Tajan te'en nâka'an ndio ma ra matru jàkua'a tu'un Ndioo chi'in ra:

—Ma ra kùnda'vini, rakan kùu ma ra kùu ta'an ra —kâti ra.

Tajan te'en nâka'an tuku Jesuu chi'in ra:

—jKua'an ta ja'un takua já'a ra! —kâti Jesuu chi'in ra.

### *Chàa Jesuu ve'e ña nàni Mata ta Ndiya*

<sup>38</sup> Takan kùu ta chîka Jesuu ku'àn ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra nda kati chaa ra iin ñuu. Ta iin ña'a nàni Mata iyo ikan, chāka ña ndra ve'an.

<sup>39</sup> Tajan ma Mata iyo iin ña ta'an ña ña nàni Ndiya. Ta yakan chāa ña chūnandian nuu nàndi Jesuu ña taso'an ña kà'an ra. <sup>40</sup> Va tava ma Mata ya'a kutañuan chi'in ma tiñu já'a ña, yakan va cha jāyatian ña nuu nàndi Jesuu, ta te'en nâka'an ña chi'in ra:

—Ka'nu kooniun yo'o Racha'nu. ¿A töve chà'un kuenda ña chiniñu'i ña tindee Ndiya yu'u ti ya'a iyo tiñu já'i? Na ka'un chi'an na tindean yu'u, ti ya'a kutañui chi'in yi —kâtian chi'in Jesuu.

<sup>41</sup> Tajan te'en nâka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o Mata, ¿a ya'a nda'vi kùuniun ña nàkaniniun cha'a' yi takan?

<sup>42</sup> Vati taku ñata'un Ndiya nàndian taso'an tu'un kà'in. Ta yakan va'a ga yi kua tandi'i ma tiñu já'un. Yakan va ma ña já'a ña, nî'iin ñivi kùu ga namaa na yi nuan —kâti Jesuu chi'an.

## 11

### *Jesuu jàna'a ra naja kua kà'an yo chi'in Ndioo*

(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

<sup>1</sup> Iin ora ndaa Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo, tajan ma ora cha chînu kà'an ra, ta te'en chîkatu'un ndio iin ra jàkua'a chi'in ra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, kùuni ndi ña jana'un nuu ndi naja kua ka'an ndi chi'in Ndioo takua jāna'a Xuva ra jàkunduta nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra —kâti ra.

<sup>2</sup> Tajan te'en nâka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ora kà'an ndo chi'in Ndioo, te'en iyo yi ña ka'an ndo:

Yo'o ra kùu Tatá ndi, ra iyo andivi,  
ma siviun ya'a ga í yi.

Na kichi ma nuu chà'ndaun tiñu nuu ndi.

Ta na ja'un takua kùuniun ma nuñu'u' ñuñivi takua já'un yi ma andivi.

<sup>3</sup> Ta na ku'vaun kua'a' ma paan ña chiniñu'u ndi ta'ii'iin kivi.

<sup>4</sup> Na jaka'nuniun ma kuati ndi,

takua jàka'nuni ndi ma kuati já'a kua'a' ñivi chata ndi.

Ta koto kù'vagaun ña titunini ndi ja'a ndi ma kuati ta na jakakun ndi nuu yi.

<sup>5</sup> Takan kùu ta ora chinu kà'an Jesuu takan, tajan te'en nâka'an tuku ra chi'in ndra:

—Ta tu iin yo'o iyo iin ra nàkotoun, ta chāa iin ora ña ku'un kujakate'un yuve'e ra ora java ñuu chanikuaa chi'in tu'un i'ya: “Yo'o xaa, na jaya'a nuun uni ta'an paan nui, <sup>6</sup> vati já chāa iin ra nàkotoi, ña kichi nuu chika ma ve'i, ta tükuii nayi ku'vai kachi ra.” Takan kâtiun chi'in ra. <sup>7</sup> Va tu

ma ra nàkotoun te'en nàka'an ra chi'un nda nuu kàndii ra ma tichi ve'e: "Na kà'an kuatigaun nui ti cha ndàsi yuve'i ta kixi kàndii nuu chito chi'in ndiakwati se'i. Yakan va na kùu ndetai ku'vai ni'iin nakuyi nuun", kàti ra. <sup>8</sup> Va yu'u kàti, ti vaji kùuni ra ndakoo ra ña ku'va ra ni'iin nakuyi nuun cha'a' ña kùun ma ra nàkoto ra, iyo yi ña ja'a ra yi tuva ya'a kua'a' yu'un. Tajan ndèta ndio ra ta chà'a ra tandi'i ma ña chiniñu'un. <sup>9</sup> Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo: ña na ndakan ndo ña chiniñu'u ndo nuu Ndioo, ta ku'va ra yi nuu ndo. Ta tu nànduku ndo ra, ta nàta'an ndo ra. Ta tu jàkate'e ndo yuve'e ra, ta nuna ra yi nuu ndo. <sup>10</sup> Vati tu chikan ndo iin nakuyi, ni ni'i ndo yi, ta tu nànduku ndo iin nakuyi, ta nàta'an ndo yi, ta tu jàkate'e ndo yuve'e ra, ni nuna ra yi nuu ndo ndia.

<sup>11</sup> 'Yakan va tu iyo nda ndyo'o iyo se'e ndo, ta chikan na ña kachi na nuu ndo, ta, ¿a ku'va ndo yuu ña kachi na yunuu paan? ¿A ku'va ndo koo kachi na yunuu tiaka'? <sup>12</sup> Ta juuni, ¿a ku'va ndo tisuma kachi na tuva chikan na ndivi nuu ndo?, kùuni ndo. ¿Na kùu ja'a ndo takan chi'in se'e ndo! <sup>13</sup> Ta tuva ndyo'o ndian iyo kuati chito ndo ku'va ndo ña va'a nuu ma se'e ndo, nda ma Racha'nu Tatá yo, ra iyo andivi kua'a' ga ña va'ani ja'a ra chi'in ndo, ta juuni kùu ku'va ra ña koo ma Tati Í Ra nuu nda ndian chikan yi nuu ra —kàti Jesuu chi'in ra.

*Kàti ñivi ti chi'in ndatu kui'na jànda'a Jesuu ma ñivi ku'vi*  
(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

<sup>14</sup> Iin kivi ndaa Jesuu jànda'a ra iin ra kàndoo ñi'i jà'a ma tati xaan. Ta ora kèe yi jà'a Jesuu, ma ora ikani kicha'a ra kà'an ra. Ta ma ñivi ka'in ikan ndava kuà'an anima na ña nde'e na ña jà'a ra. <sup>15</sup> Ta iyo ndian kà'an ña ma kui'na Beelzebú ña chà'nda tiñu nuu tati xaan, yakán' kùán' ña chà'án' ndatuán' nuu ra'ya ña na tavani'i ra tati xaan ndiso ñivi, kàti na.

<sup>16</sup> Ta iyo inga ndian chikan ña na ja'a ra iin ndatu chi'in sivi Ndioo, ra iyo andivi, ti nànduku na naja kua kùu tisokuati na ra. <sup>17</sup> Va tava cha chito Jesuu ti tòve va'a chà'nini na, yakan va te'en nàka'an ndio ra chi'in na:

—Tu kànita'an ñivi iyo iin ñuu juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na. Ta tu iyo ñivi iyo iin ve'eni ta kanita'an na juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na chi'in nda ma ve'e na ndia. <sup>18</sup> Ta juuni kà'in ña tu kànita'an ñivi Satanaa chi'in juuni maa na, juuni ni ndi'i nuu na, vati na kùu kanita'an ma kui'na juuni chi'in ma ñivián'. Takan kàti chi'in ndo vati kàti ndo ña chi'in ndatu ma kui'na nani Beelzebú jànda'i ñivi ku'vi ña ndiso tati xaan. <sup>19</sup> Tu chà'nini ndo, ña chi'in ndatu Beelzebú tàvai ma tati xaan. Tajan juuni ma ndian tàva tati xaan ndiso ma ñivi ña iyo tañu ndo, juuni maa na ni tisokuati na ndo ti tùi va'a chà'nini ndo. <sup>20</sup> Vati tu yu'u tàvani'i tati xaan ndiso ñivi chi'in ndatu Ndioo, yakan kùuni yi jana'a yi ña cha iyo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ndo.

<sup>21</sup> 'Taku iin ra'ii ña ya'a ga iyo ñandee, ña kùmi ra ve'e ra chi'in ña xaan, ma ña va'a ña ka'in tichi ve'e ra tòve nani ta'an yi. <sup>22</sup> Va tu chaa inga ra ña iyo ga ñandee, rakan ni janaa ra ra ta nàmaa ra ma ña xaan ña kùndeeni ra, ta kùu ndonuu ra nuu ma ña xuña'a ra, ta nata'vi ra yi nuu inga na. <sup>23</sup> Vati ma ndian tùi chàkunuu chi'in, xaani na nde'e na yu'u, ta ndian tùi tìndee yu'u ña kàtitu'un na tu'un Ndioo, ndiakan tòve chà'a na ña koto ñivi ma tu'in.

*Chikoni'i ndiko tati xaan tichi kuñu ñivi ta vi'a ga jànde'e yi tundo'o na*  
(Mt. 12:43-45)

<sup>24</sup> 'Ora kèe tati xaan tichi kuñu iin ñivi, ta chàkunuu yi nuu ñu'u' ití ña nànduku yi nuu koo yi. Va takua tòve nàta'an yi nuu koo yi tajan te'en chàniini ndio yi: "Na chikoni'i ndikoi tichi ve'e nuu kèi", kàti yi. <sup>25</sup> Takan kũu ta ora chikoni'i ndiko ndio yi tichi kuñu na, ta ndè'e yi ña nduva'a kuii va'a kàa na takua kàa iin ve'e ma ora nàti'vi yi. <sup>26</sup> Tajan kèe ndio yi kuà'an yi kuàjati'vi ta'an yi inga ucha ma tati xaan ña iyoga ñandee. Tajan induku ki'vi ndio yi tichi kuñu na, ta vi'a jànde'e yi tundo'o na ma takua ndè'e na yi ma nunuu niku.

*Ya'a ga chisii ñivi ti chito na ma ña ndaa*

<sup>27</sup> Takan kũu ta ora juuni takà'an chinu kà'an Jesuu, tajan iin ña ndaa tañu ma ñivi ikan te'en nàka'an ni'an chi'in Jesuu:

—iYa'a ga sii kùu ma ña'a jākaku ñun, ta jākua'nu ñun! —kàtian.

<sup>28</sup> Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'an:

—iNa siiga kùuni ma ndian chini ta jäch'i'in na ña kà'an Ndioo! —kàti Jesuu chi'an.

*Ndian jà'a kuati chikan na ña na ja'a Jesuu ndatu ra nuu na*  
(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

<sup>29</sup> Takan kũu ta ma ñivi tiaga kua'a' na kicha'a kùti'vi na nuu ndaa Jesuu, tajan te'en kicha'a kà'an ra chi'in na:

—Ma ñivi jà'a kuati iyo ñuñivi i'ya chikan na ña na ja'i iin ndatu nuu na. Va yu'u kàti ti tũva ga ni jana'a Ndioo ndatu nuu na, vati uvaa ma ndatu ña jà'a Jonás taji'na. Yakani kũu ma ña ni nde'e na. <sup>30</sup> Vati takua Jonás, kũu ra iin seña kuenda ñivi ñuu Nínive ña chĩyo taji'na, takua ikan ni kuu yu'u ra Se'e ñivi iin seña kuenda ñivi iyo tiempu i'ya ndia. <sup>31</sup> Vati ora ni chaa tiempu ña ni tiku'va Ndioo ma kuati jà'a ndisaa ñivi, juuni ni jaketa ra iin ña'a kũu reina ña chà'nda tiñu nuu ñivi chĩyo iti' xuu. Ta yakan kũu ma ña ni tachi Ndioo ña na tisokuatian ndo ora ni tiku'va ra kuati. Vati yakan kichian iin ñuu ya'a chika, tajan jäch'i'an tu'un Ndioo ña kà'an Rey Salomón taji'na. Va vitin yu'u kùu iin ra ka'nu ga kua Rey Salomón. <sup>32</sup> Yakan va ma ñivi chĩyo ñuu Nínive ni jaketa ndiko Ndioo na, tajan ni tachi ra na ña na tisokuati na ñivi iyo tiempu i'ya ora ni tiku'va ra kuati ñivi. Vati ma ñivi ñuu Nínive ndākoo na kuati jà'a na ta chikoni'i ndiko na iti' Ndioo ora kàtitu'un Jonás tu'un Ndioo nuu na. Yakan va yu'u ra kàtitu'un nuu ndo ka'nugai kua Jonás —kàti Jesuu.

*Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va ña kà'an yi ña ma tinuu yo kùu yi takua kùu iin ñu'ú*

(Mt. 5:15; 6:22-23)

<sup>33</sup> 'Vati taku ma ndian tàa ñu'ú kandil ta tixe'e na yi a chàsi na iin nakuyi nuu yi, tòve nda kuenda yi, vati iyo yi ña kutaa na yi iin nuu sukun, ikan na ndondichin nuu ma ndian ki'vi tichi ve'e na. <sup>34</sup> Ti ma tinuu yo kùu yi takua kùu iin ma ñu'ú ña iyo tichi kuñu yo. Ta tu va'a iyo yi ma tichi tinuu yo, ni ndondichin iti' va'a ña kùuni Ndioo ña ku'un yo, vatu tòve iyo ña va'a ma tichi tinuu yo ni ndonaa nuu yo. <sup>35</sup> Yakan va na ki'in yo kuenda nuu yo juuni chi'in maa yo, nde'o tu ma ñu'ú iyo chi'o jàndondichin yi nuu yo a ndonaa nuu yo jà'a yi. <sup>36</sup> Vati tu ndichin va'a nde'e ndo ta tòve naa tichi tinuu ndo, ni nde'e kachin va'a ndo takua nde'e ñu'ú kandil ora jandondichin yi iti' kuà'an yo —kàti Jesuu chi'in na.



*Jesuu tisokuati ra ndra fariseu chi'in ndra matru jakua'a tutu ley Ndioo (Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)*

<sup>37</sup> Takan kuu ta ikan jan jainvitaa iin ra fariseu Jesuu ña na ku'un ra kukachi ra chi'in ra nuu iyo ve'e ra. Ta ora chāa ndio Jesuu ma ve'e ra, tajan ki'vi ndio ra, ta chūnandi ra yu'u mesa. <sup>38</sup> Va ma ra fariseu kīcha'a ra nākanini ra ña naja töve ni nakata ji'na ra nda'a' ra, ta kachi ra takua iyo costumbre ma ndra fariseu. <sup>39</sup> Takan kuu ta Jesuu tava numi nākuni ra takua chānini ra, yakan va te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Taku ndyo'o ndra fariseu, chito va'a ndo tava ndo ña meku nuu ndatiñu ndo ora nākata ndo yi, ta kuñu ndo ora chiti ndo ndia, va töve ndakuenda yi ti nāani ndo nākata va'a ndo ma ña kini kindoo tichi anima ndo chi'in ma ña su'u ndo ndia. <sup>40</sup> ¿Ta naja ya'a tondo xini ndo ña chānini ndo takan? ¿A tüvi chito ndo ti Ndioo kuu ma ra ña jātavi tandi'i ña iyo yo, nda ma iti' chata kuñu yo ta nda ma iti' tichi yi ndia? <sup>41</sup> Ta na tindee ndo ñivi chi'in ma ña iyo nuu ndo, ikan na nandoo anima ndo ta takan kindoo vii yi.

<sup>42</sup> 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndra fariseu, ti vaji sōkó ndo uchi porcientu ma xu'un' kuenda Ndioo, takua kuu ma ruda chi'in minutila ta inga tuku ma yuku tāchi ndo ndia, ta tüvi jà'a ndo ma ña ndaa kuenda ñivi takua kùuni Ndioo ña jà'a ndo, ti tüvi kùuni ndo nde'no ra! Yakan va iyo yi ña ja'a ndo ninduvi yi takua kùuni Ndioo ña koo ndo.

<sup>43</sup> 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndra fariseu! Ti kùuni ndo kunandi ndo ma tayu ka'nu ga ña iyo tichi veñu'u ñivi judíu, ta juuni chāta'ani ndo tu ya'a tiñu'u ma ñivi ndo ora chākunuu ndo nuya'vi.

<sup>44</sup> 'iNda'vi ta'an ndo chi'in ma ndra matru jakua'a tutu ley Ndioo! ¡Vati ña va'a jà'a ndo kùuni ndo, va ma ñivi cha chà'a na kuenda ti ndra vata kuu ndo! Yakan va kuu ndo takua kuu ma nuu ñaña ña iyo kamajandu, ti ma ñivi chāñu na chata ndo ta tüvi chà'a ndo kuenda.

<sup>45</sup> Takan kuu tajan iin ma ra matru jakua'a tutu Ndioo ndaa ikan te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Matru, ma ña kà'un, kùuni yi ka'an yi ña kà'un chata ndi —kāti ra.

<sup>46</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—iNda'vi ta'an ndyo'o ndra matru jakua'a tutu ley Ndioo! Vati ni nde'e ndo tundo'o ti tachi ndo ña na jachinu ñivi tiñu ya'a ndetiñu ña na kùndee na jà'a na. Ta na töve kùuni ndo tindee ndo na chi'in yi ndia.

<sup>47</sup> 'iNda'vi ta'an ndo ndyo'o matru jakua'a tutu Ndioo, ña jàva'a ndo nuu ñaña nuu cha kuchi ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chíyo taji'na ndra chí'í jà'a juuni ma ñivi ndo! <sup>48</sup> Ta chi'in ña jà'a ndo i'ya jàna'a ndo ti induku kùuni ndo chi'in ma ñivi ndo ña chíyo taji'na, ti chito ndo ña chā'ni ndra na ta juuni maa ndo jà'a ndo nuu ñaña nuu kuchi ndra.

<sup>49</sup> 'Yakan va Ndioo te'en nāka'an ra chi'in ma chinituni ra: "Ni tachí ma ndra kuu tatuin chi'in ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu ndo, va ma ñivi iyo tiempu i'ya iyo ndian ni ka'ni ndra ta iyo inga ndian ni jande'e ndra tundo'o." <sup>50</sup> Vati ma ndian iyo tiempu i'ya ni ndakan Ndioo kuenda nuu na cha'a' ña chā'ni na tandi'í ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chíyo nda ora jātavi ra ñuñivi i'ya. <sup>51</sup> Ta juuni kà'an yi nuu ndo cha'a' ma nda tiempu chí'í Abel chi'in ma Zacaría, ra chā'ni na nuu jàka'nu na Ndioo yu'u nuu ndaa ma chito naá í ma tichi veñu'u. Yakan va ni ndakan

ma Ndioo kuenda nuu ma ñivi ñyo vitin cha'a' ña jā'a ma ñivi na, ndian chīyo taji'na.

<sup>52</sup> 'Nda'vi ta'an ndyo'o ndra matru ña jākua'a tutu ley Ndioo, ti ni nde'e ndo tundo'o cha'a' ña chā'a ndo koto ma ñivi ikan ma tu'un Ndioo, ta ni maa ndo kūuni ndo ki'vi ndo ma iti' ra, ta ni töve chā'a ndo ña ki'vi inga ñivi ña kùuni ki'vi na ndia.

<sup>53</sup> Takan kūu tajan ma ndra matru jākua'a tutu ley Ndioo chi'in ma ndra fariseu nduva'a kuii kùxaan ndra ña kā'an Jesuu takan. Ta ikan jan kīcha'a ndra chīkatu'un ndra kua'a' nakuyi nuu ra, <sup>54</sup> nde'o tu kà'an ra iin tu'un ña tüvi va'a, ta takan kùu ni'i ndra kua tisokuati ndra ra.

## 12

*Kāti Jesuu ti na kūu ka'an yo tu'un vata*  
(Mt. 10:26-27)

<sup>1</sup> Takan kūu tajan nduva'a kuii kua'a' mii ñivi kütivi nuu ndaa Jesuu ña ndava tūtuta'an na. Tajan te'en nāka'an ndio ra jī'na chí'in ma ndra jākua'a chí'in ra:

—Na ja'a va'a ndo kuenda nuu ndo chí'in ma tu'un ña jàna'a ma ndra fariseu, ti töve jàchinu ndra ma ña jàna'a ndra, ti ndra jànda'viña'a ñivini kùu ndra, takua kùu ma yuchan iya ña kuva'a ma paan. <sup>2</sup> Vati na kūu tix'e'o ña jà'a yo kua'a' kivi, ta ni ma ña indii xe'e nuu yo chaa iin kivi ña ni koto kachin tandi'i ma ñivi yi. <sup>3</sup> Yakan va tandi'i ma tu'un ña kā'an xe'e ndo, vitin ni koto tandi'i ma ñivi yi. Ta vaji chāsi va'a ndo yuve'e ndo ta kā'an xe'e ndo, juuni ni chaa iin kivi ña ni koto ñivi yi ndia —kāti Jesuu.

*¿Nda yo ñyo yi ña yu'vio nde'o?*  
(Mt. 10:28-31)

<sup>4</sup> Takan kūu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chí'in na:

—Taku ndyo'o ndian kūu amigui kàtitu'in nuu ndo ña töve na ja'a ndo ña yù'vi ndo ma ndian chā'ni ma kuñu ndo, vati ora cha yā'a ña jà'a na takan, na tüva inga ña kùu ja'a na chí'in ndo. <sup>5</sup> Vitin ni katitu'in nuu ndo nda ra kùu ma ra ñyo yi ña yu'vi ndo: na yu'vi ndo nde'e ndo ma Racha'nu Ndioo, ti rakan ora cha yā'a chā'ni ra ndo juuni ñyo ndatu ra ña tachi ra ndo andaya' ndia. Yakan va rakan kùu ma ra ñyo yi ña yu'vi ndo. <sup>6</sup> Ta juuni kùu jata yo u'un ta'an saa kuati chí'in uvi pesuni, ta vaji ndicha ña takan ndaa ndri, va Ndioo tüvi nàani ra ndri ti kùuni ra nde'e ra ndri. <sup>7</sup> Va taku ndyo'o ti nda ixi xini ndo cha kā'vi va'a Ndioo yi, yakan va na tüvi na ja'a ndo ña yù'vi ndo, ti Ndioo kùuniga ra nde'e ra ndo kua saa kuati ikan.

*Na katitu'un yo ña chinuni yo tu'un Jesucristu nuu tandi'i ñivi*  
(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

<sup>8</sup> 'Yakan va yu'u kàti chí'in ndo ti tu kàtitu'un ndo ña chinuni ndo tu'un kà'in nuu kua'a' ñivi, nda yu'u ra kùu Se'e ñivi tachi Ndioo ni katitu'in ña nàkotoi ndo nuu tati ña jàtiñu kuenda Ndioo ndia. <sup>9</sup> Va tu kàtitu'un ndo ña töve nàkoto ndo yu'u nuu ma ñivi, nda yu'u ra kùu Se'e ñivi tachi Ndioo, ni kukatitu'in nuu ma tati jàtiñu kuenda Ndioo ña töve nàkotoi ndo ndia.

<sup>10</sup> 'Vati taku Ndioo ni jaka'nuni ra kuati ndo vaji kà'an ti'ini ndo chata ra Se'e ñivi ña tachi ra, va tu kàti'ini ndo chata ma Tati Íí Ndioo, töve ni jaka'nuni Ndioo ma kuati ndo. <sup>11</sup> Ta ora tiin ñivi ndo ta kundaka na

ndo tichi veñu'u a nuu iin ra kùu juez ña jàndondaa tiñu, a nuu ndra kùvetiñu, na töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña naja kua kuu ka'an ndo cha'a' ndo, <sup>12</sup> vati ma ora ni chaa ma ora ña ni ka'an ndo cha'a' ndo, maa ma Tati Í Ndioo, ni jana'a yi nuu ndo naja kua iyo yi ña ka'an ndo —kàti Jesuu.

*Jesuu kàtitu'un ra naja kua iyo ma ndian kuika*

<sup>13</sup> Takan kùu tajan iin ra nda tañu ma ñivi ikan te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—Matru, na ka'un chi'in ma ra yanj ña na nata'vi ra ma ndatiñu ndàkoo nditátá ndi chi'in —kàti ra.

<sup>14</sup> Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o xaa, ¿a chàniniun ña yu'u kùu ma juez ña iyo yi ña ka'in naja kua iyo yi ña nata'vi ndo ma ñu'u' ña kà'un takan? ¿Ta naja chikatu'un nui naja kua nata'vi ndo ma ndatiñu ndo? Yöve tiñu jà'i kùu yi —kàti Jesuu chi'in ra.

<sup>15</sup> Tajan te'en nàka'an ndiko ra chi'in ma ñivi ikan:

—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ña kùuni ndo kukuika ndo, vati töve nda ña kukuika yo tajan kùu koo va'a yo vaji tüvi kua'a' ndatiñu yo —kàti Jesuu.

<sup>16</sup> Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu iin ku'va nuu na:

—Taji'na chíyo iin ra ya'a kuika, va keta iin kuiya ña nduva'a kuii kua'a' ndatiñu ra kèe nuu ma ñu'u' ra. <sup>17</sup> Tajan te'en kicha'a ndio ra chànini ra: “¿Nayi iyo yi ña ja'a yo ña tüvi ni chata'an yaka ña tàan va'a yo ndatiñu yo?”, chànini ra. <sup>18</sup> Tajan te'en chànini ra: “An cha chito yo nayi iyo yi ña ja'a yo. Ni janatani yo ma yaka iyo vitin ta java'a ndiko yo inga ña ka'nu ga, ta ikan ndakiva'a yo tandi'i ndatiñu yo ña tavani'i yo ta ndisaa kuii inga tuku ma ndatiñu ña iyo nuu yo.” <sup>19</sup> Ta ora cha jà'a yo yi, tajan te'en ni ka'an ndio yo chi'in juuni maa yo: “Yo'o xaa vitin cha iyo kua'a' ña kachiun kuenda kua'a' kuiya, yakan va na sii kuuniun ta nindeun ta kachiun ta ko'un vitin.” Takan kà'an ra juuni chi'in maa ra. <sup>20</sup> Takan kùu tajan Ndioo te'en nàka'an ndio ra chi'in ra: “¿A ya'a tondo xiniun ña chàniniun takan? Yakan va yu'u kàti chi'un ña juuni ma chanikuaa vitin ni kuvuun, ta tandi'i ma ña tàan va'un na töve chitoun yo kuenda ni kuu yi.” Takan kàti Ndioo chi'in ra. <sup>21</sup> Takan tã'an ma ndian ndàkiva'a kua'a' ma ña kuika kuenda na, va taku kuenda Ndioo ndian nda'vini kùu na —kàti Jesuu.

*Ndioo jàkuenda ra ma ndian chìnuni tu'un ra*

(Mt. 6:25-34)

<sup>22</sup> Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra jàku'a chi'in ra:

—Yu'u kàti chi'in ndo ti töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña kachi ndo ta ni cha'a' ja'ma chàku'un ndo. <sup>23</sup> Vati ma kivi iyo ndo ña chã'a Ndioo nuu ndo, va'aga yi kua ma ña kachi ndo, ta ma kuñu ndo va'aga yi kua ma ja'ma chàku'un ndo. <sup>24</sup> Na nde'e ndo takua iyo ma saa ña nàni tikaka. Vati taku ndrikan tüvi tàchi ndri ta tüvi tavani'i ndri ni'iin nuu ma ndatiñu ndri, ta va'ani chà'a Ndioo ña kachi ndri vaji töve ndakuenda ndri. Tu takan jà'a ra chi'in ma saa ikan tajan kùuni yi ka'an yi ña kua'a' ga ma ña va'a ni ja'a ra chi'in maa ndo. Ndyo'o iyo ga kuenda ndo kua saa ikan ndè'e Ndioo. <sup>25</sup> Na kùu nakanini ndo kua'a' nakuyi tuva ni kùu ja'a ndo ni

ma ña valiga ña chà'nini ndo. <sup>26</sup> Yakan va, ¿tu kùu ja'a ndo ma ña valiga ña chà'nini ndo, nda kuenda ña chà'nini ndo cha'a' kua'a' nakuyi tuva takan?

<sup>27</sup> 'Na nde'e ndo takua chà'nu ma ita vii ña kàa tichi ku'u. Vati ita ikan tüvi jàtiñu yi ta ni tüvi kùnu yi isa, ta va'ani vii ga kàa yi kua kàa ma ja'ma ña chàku'un ma Rey Salomón, ra ya'a ka'nu. <sup>28</sup> Yakan va tu takan jaku'un Ndioo tanuu color ma ita kàa tichi ku'u vaji ni chaa iin kivi ña kàyu yi, va chi'in ndyo'o ndicha kuii ni ku'va ra ja'ma ni ku'un ndo. Yakan va, ¿ta naja töve chìnuni ndo ña tindee Ndioo ndo tuva takan? <sup>29</sup> Yakan va na tüvi na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña kachi ndo ta ña ko'o ndo. <sup>30</sup> Vati cha'a' ndatiñu ikan kùu yi ña nàkanini ma ñivi iyo ñuñivi i'ya. Va taku ndyo'o na tüvi na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' yi, ti iyo iin Racha'nu ña kùu Tatá ndo ña chà'a ra ma ña chiniñu'u ndo. <sup>31</sup> Yakan va na nanduku ndo naja kua kùu koo ndo chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu, tajan kuu ku'va ra tandi'i ma ña chiniñu'u ndo. —Takan kàti Jesuu.

*Jesuu kàtitu'un ra ña ni koo ña kuika ma ndian kùu ñivi ra iti' andivi (Mt. 6:19-21)*

<sup>32</sup> Takan kùu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Va ndyo'o ndian kùu mvechala jànai, na yü'vi ndo vaji tiani ndo, vati Ndioo yo cha chà'a ra ña na koo ndo chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu ti kùnda'vini ra ndo. <sup>33</sup> Yakan va na xiko ndi'i ndo ma ndatiñu ña iyo nuu ndo, ta tindee ndo ma ndian nda'vi, ikan na ni'i ndo ya'vi ndo ma iti' andivi. Ta na jàndolochó ndo ma ña kuika ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, vati ndòcha'nu yi ta kùtikixin yi. Ta ma andivi ti na kùu ki'vi ma ndian su'u ta ni ma tikixin. <sup>34</sup> Vati ma ña kuika ña kàya ndo ma iti' andivi a ma ñuñivi i'ya, ikan nuu kàya ndo yi kùu ma nuu indii anima ndo.

*Nuu jàna'a Jesuu ña iyo yi ña yati koo yo ora ni kichi ra inga cha'a'*

<sup>35</sup> 'Yakan va na koo tu'va ndo ora ni kichi inga cha'a'. <sup>36</sup> Na koo tu'va ndo takua iyo ma ndian kùu musu ña ndàtu na ma ra kùu chito'o na, nde'o nda ora ni kichaa ra ña kuà'an ra nuu iyo viko tanda'a, ta jakate'e ra yuve'e, ta numini nuna na yi nuu ra. <sup>37</sup> Na sii kuuni ma ndra kùu musu ña ndàtu va'a ndra, ra kùu chito'o ndra nde'o nda ora ni kichaa ra, ta nàta'an ra ndra ña ndito ndra. Yu'u cha chito va'i ti juuni ma ra kùu chito'o ndra ni ka'an ra chi'in ndra ña na kunandi ndra yu'u mesa, ta kuti'i ra ña kachi ndra. <sup>38</sup> Yakan va na sii kuuni ma ndian kùu musu ña nàta'an ndito ma ndian kùu chito'o na na, vaji ora java ñuu a ora ni tüvi. <sup>39</sup> Yakan va na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo, ti tu iin ma ra chito'o ma ve'e chà'a ra kuenda nda ora ni ki'vi ma ndra su'u ve'e ra, na kù'va ra ña ki'vi ndra ve'e ra, ta su'u ndra ndatiñu ra. <sup>40</sup> Ta nda maa ndo iyo yi ña koo tu'va ndo ti töve chito ndo nda ora ni kichaa ndikoi yu'u ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo —kàti Jesuu.

*Iyo musu va'a, ta iyo musu tüvi va'a (Mt. 24:45-51)*

<sup>41</sup> Takan kùu tajan te'en chikatu'un ndio Petu' nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kà'un ma tu'un i'ya kuenda ndyu'uni a kuenda ndisaa ñivi ndia? —kàti ra.

<sup>42</sup> Tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu chi'in ra:

—¿Nda ra kùu ma musu ña ndàkoo ma chito'o ña jàtiñu va'a?, kùuni ndo, ¿a ma ra iyo tu'va chi'in ma tiñu jà'a ña chà'a ra ña kachi ma ndian kùu ñivi ma ra kùu chito'o ra?, kùuni ndo. <sup>43</sup> Na sii kuuni ma ra kùu

musu ña iyo tu'va ra chi'in ma tiñu jà'a ra ora chàa ma ra kùu chito'o ra. <sup>44</sup> Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña nuu ma musu ikan ni ku'va ma chito'o ra tiñu nuu ra ña na kuxini ra nuu ndisaa ma ndatiñu ra. <sup>45</sup> Va tu ma musu ikan kicha'a ra ndòxaan ra nuu inga ma ndra musu ta nuu ma ñivi ña'a ndia. Ta kicha'a ndio ra chàchi ra ta chì'i ra nda kati chini ra ti chànini ra ña ni kuyanga ma chito'o ra, kùuni ra. <sup>46</sup> Va töve chà'a ra kuenda ña ma kivi a ma ora ña töve iyo tu'va ra ni kichaa ma chito'o ra, ta ni jande'e ra tundo'o ra, takua jà'a ma Racha'nu chi'in inga ma ndian töve jàtiñu va'a. <sup>47</sup> Va ma ra musu ña cha chito ra nayi kùuni ma chito'o ra ña jà'a ra ta töve jà'a ra yi, rakan nduva'a kuii ni jande'e ra tundo'o ra. <sup>48</sup> Va ma ra musu ña jà'a ra kuati ti tüvi chito ra nayi kùu ma tiñu va'a ña kùuni ma chito'o ra ña jà'a ra, ta jà'a ra iin ña tüvi va'a, rakan ni nde'e ra tiani tundo'o. Ta ma ra musu ña chà'a ma chito'o ra kua'a' tiñu nuu ra ni ndakan ra nuu ra ña na ja'a va'a ra yi ndia. Ta ma ra musu ña ya'a kùndeeni ma chito'o ra ndè'e ra, tiaga kua'a' tiñu ni ndakan ma chito'o ra ña na ja'a ra.

*Nuu kàti Jesuu ña na yà'a kanita'an ma ñivi chi'in ta'an na*  
(Mt. 10:34-36)

<sup>49</sup> Vati yu'u vachi jande'i tundo'o ma ñivi iyo ñuñivi i'ya, ta nduva'a kùunji ña na kicha'a yi chi'in na ma vitini. <sup>50</sup> Va ji'na iyo yi ña nde'e ji'nai tundo'o ta nduva'a nakaninji cha'a' yi ña nda ora kùu yi ña na chaa ma kivi ikan. <sup>51</sup> ¿A vachi jandomani ma ñivi iyo ñuñivi i'ya?, kùuni ndo. Na yüvi takan kùu yi, vati vachi tavani'j siin ndo. <sup>52</sup> Yakan va nda vitin ta iti' nuu, takan ni koo yi: vati tu iyo u'un ta'an ñivi iin ve'e, ndiakan ni kee siin na ti ni kanita'an uni na chi'in uvi na, ta uvi na chi'in uni na. <sup>53</sup> Ta ma tatá na ni kanita'an ndra chi'in juuni se'e ndra, ta se'e ndra ni kanita'an na juuni chi'in tatá na. Ta ma ñivi kùu ma'á na ni kanita'an vi juuni chi'in se'e vi ta ñivi se'e vi ni kanita'an vi juuni chi'in ma'á vi. Ta ña ka'nu vi kanita'an vi chi'in chanu vi, ta chanu vi chi'in ña ka'nu vi —kàti Jesuu.

*Cha chito ñivi naja kua ki'in na ku'va ma tiempu*  
(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

<sup>54</sup> Ta te'en kicha'a tuku Jesuu kà'an ra chi'in ñivi ikan:

—Tu nde'e ndo ña ya'a ka'vi kàa ma viko andivi, ta kati ndo ti ni kuun ma savi, ta ndicha ti takan ni kuu yi. <sup>55</sup> Ta ora chàkin tati chiyo iti' sur, ta kàti ndo ti ya'a ni'ni ni ja'a yi, ta ndicha ti takan ni ja'a yi. <sup>56</sup> Ndyo'o ñivi kini, tuva chito va'a ndo naja kua jà'a ma tiempu andivi chi'in nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ¿ta naja töve chito ndo ki'in ndo ku'va ma kivi iyo ma tiempu i'ya?

*Na nanduku ndo naja jandomani ndo ma ñivi tüvi va'a iyo chi'in ndo*  
(Mt. 5:25-26)

<sup>57</sup> Yakan va, ¿ta naja tüvi kùu ja'a juuni maa ndo ma ña chànini ndo ña kùu ña va'a? <sup>58</sup> Vati tuva iyo iin yo tìsokuati ndo, ta ku'un na chi'in ndo nuu ndra kùu vetiñu, na kunumi ndo jandondaa ndo kuati ikan chi'in ndra kùu vetiñu ji'na, ña ti'i na ndo nda'a' ra kùu juez, vati tu tüvi ja'a ndo takan, ni ku'va ma ra kùu juez ndo nda'a' ndra janduru ña kùmi ra, ta ndrakan ti'i ndra ndo vekaa. <sup>59</sup> Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti na kée ndo ma vekaa ikan, nda kati tia'vi ndi'i ji'na ndo ma kuati jà'a ndo. —Takan kàti Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

## 13

*Kàtitu'un Jesuu ña sàma yo kua iyo yo*

<sup>1</sup> Takan kũu ta juuni ma ora ikan chãa iin ndra judíu nuu ndaa Jesuu. Ta ndrakan kàtitu'un ndra nuu ra naja kua já'a Pilatu ña chã'ni ra ñivi judíu kichi iti' ñu'u' Galilea ma nuu sòkó na kiti jàna na kuenda Ndioo.

<sup>2</sup> Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ñivi ka'iin ikan:

—¿Naja kua chànini ndo? ¿A chànini ndo ña chã'ni ra na ti iyo ga kuati na kua inga ñivi iyo ñu'u' Galilea?, kùuni ndo. <sup>3</sup> Va na yüvi takan kùu yi. Ta tu ndyo'o töve kùuni ndo ndakoo ndo kuati já'a ndo ta ki'vi ndo ku'un ndo iti' Ndioo, ni naa ndo indukuni takua nãa ndiakan. <sup>4</sup> ¿A chàku'uni ndo naja kua kékoyo ma torri ña nani Siloé ma ora ña kãchi'í cha'un uni ta'an ñivi já'a yi? Ta, ¿a ndē'e na tundo'o cha'a' ña chíyo ga kuati na kua ma ñivi chíyo ma ñuu Jerusalén?, kùuni ndo. <sup>5</sup> Na yüvi takan kùu yi. Ta tu ndyo'o töve kùuni ndo ndakoo ndo ma kuati já'a ndo ta chikoni'i ndo chi'in Ndioo indukuni ni naa ndo takua nãa na ndia —kàti Jesuu.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' yutun higu ña töve chà'a chiti*

<sup>6</sup> Takan kũu tajan te'en nãka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Tatiempu chíyo iin ra táchi iin yutun higu ma ñu'u' ra. Tajan rakan chã'an ra chãnde'e ra tuva cha chà'a run chiti, va tüvi nĩ nata'an ra nĩ'iin vu nuu run. <sup>7</sup> Yakan va te'en nãka'an ndio ra chi'in ma ra musu ña jákuenda ma ñu'u' ra: “Cha uni kuiya kùu yi ña kichí nde'í run ta tükuii nde'í nĩ'iin chiti run. Va'a ga na ka'ndaun run ti jàtañu ka'a ni run nuñu'u' ta töve na chà'a run”, kàti ra. <sup>8</sup> Tajan te'en nãka'an ndio ma ra musu ra chi'in ra: “Yo'o racha'nu, na ndakoun run jin tu iin kuiya i'yanía, vati ni jalanguai ñu'u' cha'a run ta ni tain abono, <sup>9</sup> nde'o tu takan ku'va run chiti. Ta tu kùuni run tajan ni ka'nda ndioi run”, kàti ra chi'in ma ra chà'nda tiñu nuu ra.

*Jànda'a Jesuu iin ña chata ti'i ma kivi nindeo*

<sup>10</sup> Iin kivi nindeo ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ñivi tichi veñu'u ñivi judíu.

<sup>11</sup> Ta ma tichi veñu'u ikan ndaa iin ña cha iyo cha'un uni kuiya ña ku'vian já'a ña ti'í chata ña, vati iin tati xaan kùu yi ña jàti'í yi ña ña endee kùu kundaa va'a ña já'a yi. <sup>12</sup> Takan kũu ta ora ndē'e ma Jesuu ña, tajan kãna ra ña ta te'en kicha'a ra kà'an ra chi'an:

—Vitín va cha ndá'un —kàti ra chi'an.

<sup>13</sup> Tajan jündii ra nda'a' ra chata ña, ta ma ora ikani chũndaa va'a ña ta nda'a ña já'a ra, tajan kicha'a ña jáka'nuan Ndioo. <sup>14</sup> Va ma ra chà'nda tiñu ma veñu'u ikan, nduva'a kùxaan ra ña jànda'a ma Jesuu ña iin kivi nindeo. Tajan rakan te'en nãka'an ra chi'in ma ñivi ka'iin ikan:

—Ìyo iñu kivi ña jàtiñu yo ta'ii'iin jamana, na kichi nda'a ndo ma kivi ikan, ta töve na ja'a ndo ña kichi ndo nduku ndo ña nda'a ndo ma kivi nindeo —kàti ra chi'in na.

<sup>15</sup> Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndyo'o ndian uvi nuu, ¿a tüvi nàsama ndo ma burru jàna ndo a jundiki jàna ndo ta chàndaka ndo ndri nuu ko'o ndri takuii ma kivi nindeo? <sup>16</sup> Va ma ña'a i'ya kùan ñivi Abraham, iyo yi ña nda'a ña vaji kivi nindeo kùu yi ti ma kui'na kuxini ña nani Satanaa ña cha iyo cha'un uni kuiya kùu yi ña jànde'e yi tundo'o ña chi'in ma kue'e ikan —kàti Jesuu.

<sup>17</sup> Tajan ma ora kā'an Jesuu takan, ta nduva'a kuii kūkanuu ma ndian xaani ndè'e ra, va tandi'i ma ñivi ña ka'in ma ikan, nduva'a kuii chisii na nde'e na ma tiñu ka'nu ña ja'a Jesuu.

*Jesuu, kà'an ra iin ku'va cha'a' chiti yukú mostaza*  
(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

<sup>18</sup> Ta te'en nāka'an ma Jesuu:

—¿Nda chi'in induku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu ta nda chi'in kùu jando indukui yi?, kùuni ndo. <sup>19</sup> Taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu indukuni yi chi'in ma chiti yukú mostaza ña tàchi yo, vati chà'nu sukun yi takua kaa inga yutun na'nu ña nda saa kùu ja'a ri taka ri nuu vati soko run —kàti Jesuu.

*Jesuu, kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' yuchan iya*  
(Mt. 13:33)

<sup>20</sup> Tajan te'en nāka'an ndiko ma Jesuu:

—¿Nda chi'in jando indukui nuu chà'nda ma Ndioo tiñu?, kùuni ndo. <sup>21</sup> Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu indukuni yi chi'in ma yuchan iya ña jàkanuu ñivi ña'a chi'in kua'a' yuti ora ni ja'a vi paan, ikan na nandaa ma yuchan.

*Ma yuve'e tuu nuu kì'vi yo nuu ndaa Ndioo*  
(Mt. 7:13-14, 21-23)

<sup>22</sup> Tajan kēe ndio Jesuu kuàjana'a ra tu'un Ndioo nani ñuu ta nani kuariya ña iyo iti' kuà'an ñuu Jerusalén. <sup>23</sup> Tajan iin ma ra ndaa ma ikan te'en kīcha'a chikatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a tiani ma ñivi kùu ma ndian jàkakú Ndioo?, kùuniun —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu:

<sup>24</sup> —Jani'i ndo ta kùu ki'vi ndo ma yuve'e tuu, vati yu'u kàti chi'in ndo ti kua'a' na ni kuuni na ki'vi na, va na kùu yi ti ya'a tuu yi. <sup>25</sup> Tajan ora ndòto ndio ma ra chito'o ma ve'e ta chāsi ndio ra yi, ta ndyo'o ndian ni ndoo iti' chata ve'e, te'en ni ka'an ndo chi'in ra: “Yo'o racha'nu na nunaun yuve'e nuu ndi”, ni kati ndo. Ta rakan ni kati ra: “Na tōve nākotoi ndo ta ni tōve chitōi ndanu kīchi ndo”, ni kati ra. <sup>26</sup> Ta ikan jan te'en ni kīcha'a ndio ndo ka'an ndo: “Cha chāchi ndi ta chī'i ndi chī'un, ta jāna'un nuu ndi ma kai nuu iyo ndi”, ni kati ndo. <sup>27</sup> Ta rakan te'en ni naka'an ra chi'in ndo: “Na tūvi chitōi ndanu kīchi ndo, yakan va na kesiin ndo xījn ta na ku'un ndo ti mamaa ndian kini kùu ndo”, ni kati ra. <sup>28</sup> Tajan ikan ni kuaku ndo ña ndava nda nu'u ndo ni kari'u ora ni nde'e ndo ma Abraham, Isaac ta Jacob chi'in tandi'i inga ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña ka'in ndra nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta ndyo'o ti java chata ve'e ni kindoo ndo. <sup>29</sup> Vati ora ikan ni kichi kua'a' ñivi iyo ninii ka'nu ñu'u ñuñivi, ña ni kuiin na kachi na chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu. <sup>30</sup> Yakan va kua'a' ndian kùu ma ndian nuu ndi'inia vitin, ni kuu na ndian nunuu. Ta kua'a' ndian kùu ma ndian nunuu vitin, ni kuu na ndian nuu ndi'inia —kàti Jesuu.

*Jesuu chàku ra cha'a' ñivi iyo ñuu Jerusalén*  
(Mt. 23:37-39)

<sup>31</sup> Takan kùu tajan juuni ma ora ikan, chāa iin ndra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Na ku'un inga chiyo ti Herode kùuni ra ka'ni ra ñun —kàti ndra.

<sup>32</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Na ku'un ndiko ndo nuu ndaa ma rakan ña ya'a vata ta katitu'un ndo nuu ra, ti vitin ta itaan kùu yi ña ni tavani'j tati xaan ndiso ñivi ta ni janda'i ñivi ku'vi ndia, ta nda isaa kùu yi ña ni chinu jà'i yi, kàti ndo chi'in ra. <sup>33</sup> Yakan va ìyo yi ña ku'in ma iti' i'ya vitin, itaan ta isaa, vati na vā'a kuvi iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo inga ñuu tuva yüvi ñuu Jerusalén kùu yi. <sup>34</sup> Nda'vi ta'an ndyo'o ñivi iyo ñuu Jerusalén, ña endee chà'ni ndo ndaa kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta juuni endee jàndikun ndo ta chà'ni ndo chi'in yuu tandi'i ndra tachi Ndioo ña kàtitu'un ndra tu'un ra nuu ndo. Vati yu'u nduva'a kua'a' cha'a' kùunj tindei ndo nuu ma tundo'o takua jà'a tiatan' chi'in tiun kuati se'e ri ña tixe'e ri ndri tichi ndichin ri. Takan kùunj ja'i chi'in ndo niku va ni kuuni ndo. <sup>35</sup> Yakan va yu'u kàtj chi'in ndo vitin ti na tüva ni koo Ndioo chi'in ndo ñuu ndo, ta tüva ni nde'e ndo yu'u ndia, nda kati keta ma kivi ña ìyo yi ña ka'an ndo te'en nui: “Ya'a íí ra vachi chi'in sivi Racha'nu Ndioo”, ní kati ndo —kàti Jesuu.

## 14

### *Jesuu, jànda'a ra iin raku'vi jà'a kuiñu*

<sup>1</sup> Takan kùu tajan iin kivi nindeo, chà'an Jesuu chàkachi ra ve'e iin ra chà'nda tiñu nuu ñivi fariseu. Va inga ma ndian fariseu ka'iin ma ikan jàkuenda na Jesuu, <sup>2</sup> nde'o ño tu janda'a ra iin raku'vi jà'a kuiñu ña ndaa yatini nuu ra. <sup>3</sup> Tajan te'en kicha'a chikatu'un ndio Jesuu nuu ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo chi'in nuu ndra fariseu:

—¿Naja kua kati ma tutu ley Ndioo, a va'a ña jànda'a yo ndian ku'vi ma kivi nindeo, a vā'a? —kàti Jesuu.

<sup>4</sup> Va taxiin kindoo ndra. Ta ikan jan jündii ndio Jesuu nda'a' ra chata ma ra kù'vi, tajan ndā'a ndio ra jā'a ra. Ta kà'an ndio Jesuu chi'in ra ña na ku'un ra ve'e ra. <sup>5</sup> Takan kùu tajan te'en naka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra fariseu:

—Taku ndyo'o ndra fariseu, ¿a tüvi tàva ndo jundiki a burru jàna ndo ma tichi soko ka'nu ma ora koyo ndri ma tichi yi ma kivi nindeo?, kùuni ndo.

<sup>6</sup> Va ora kà'an Jesuu takan chi'in ndra, endee tükuii nani kà'an ndra.

### *Jesuu, jàna'a ra naja kua jà'a yo ora chà'an yo nuu ìyo viko tànda'a*

<sup>7</sup> Ta ora ndé'e Jesuu ña kàchin na tayu ka'nu tiá ña kùndani na yu'u mesa nuu ìyo viko tanda'a, tajan te'en jàkuninaa ra na chi'in tu'un i'ya:

<sup>8</sup>—Ora ìyo iin ndian jàmvitaa ndo nuu ìyo viko tanda'a, na kùndani ndo tayu ka'nu tiá ña ndaa ikan, ti koto chaa iin ra jàmvitaa na ña ka'nuga kua ndyo'o, <sup>9</sup> ta ora ni nde'e ma ra jainvitaa ndo ra, ta rakan te'en ni ka'an ndio ra chi'in ndo: “Na kundachiyo ndo nuu tayu chiña ti ni kùndani inga ra'ya”, kàti ra chi'in ndo. Ta ndyo'o ìyo yi ña kundachiyo ndo ikan, vaji kanuu ndo. Ta ku'un ndio ndo kùkùndani ndo tayu ka'iin nuu ndi'inia.

<sup>10</sup> Yakan va ora jàmvitaa na ndo, na kùndani ndo ma tayu ka'iin nuu ndi'inia, tajan ora ni nde'e ndio ma ra jainvitaa ndo ndo, tajan te'en ni ka'an ndio ra chi'in ndo: “Ndyo'o meru, na ku'un ndo kùkùndani ndo ma tayu ka'nuga ña ndaa ndakan.” Tajan ora ni kuni ma ndian ka'iin xiin ndo ña kà'an ra chi'in ndo, ta ni tiñu'u ndio na ndo. <sup>11</sup> Vati ma ndian chà'tani jaka'nu juuni maa', ndiakan Ndioo ni jakukanuu ra na. Va ma ndian jànda'vi juuni maa', ndiakan ni jaka'nu Ndioo na.

<sup>12</sup> Takan kùu tajan te'en naka'an Jesuu chi'in ma ra jà'a viko ikan:



—Ora ni ja'un iin viko ka'nu, na jãmvitaun ni merun ni ñiviun ni ndra yaniun, ta ni ndian kuika ndia. Vati tu takani jà'un, ni ka'nda ndiko na kuenda nuun, ora ni jainvitaa na ñun ña ku'un iin viko ña ni ja'a na tiá iti' nuu. <sup>13</sup> Yakan va ora ni ja'un iin viko, va'a ga ña jainvitaauun ma ndian nda'vi chi'in ndian ku'vi ndian kuaá ta chi'in ndian koxo. <sup>14</sup> Tu takani jà'un nduva'a kuui sii ni kuuniun cha'a ma ña jà'un chi'in na, ti vaji na kuu ku'va ndiko na ma ña chã'un nuu na, va ora ni nataku ndiko ma ndian va'a, Ndioo ni ku'va ra ña ka'nu nuun cha'a' ma ña ja'un kuenda na.

*Jesuu kãtitu'un ra iin ku'va cha'a' ñivi kũuni ki'vi nuu chà'nda Ndioo tiũu*

*(Mt. 22:1-10)*

<sup>15</sup> Takan kuu ta iin ma ra nãndi yu'u mesa, te'en nãka'an ra chi'in Jesuu: —Na sii kuuni ndian ni ku'un kachi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiũu —kãti ra.

<sup>16</sup> Tajan Jesuu te'en nãka'an ra iin ku'va nuu ra:

—Iin ra chiyo taji'na, jà'a ra iin viko ka'nu. Ta rakan ti tãchi ra ma ra musu ra ña na ku'un ra kujainvitaa ra kua'a' ñivi. <sup>17</sup> Takan kuu ta ora cha iyo va'a tandi'i ma ña ni kachi na, tajan tãchi ndiko ra ma ra musu ra ña na ku'un ra kujandakutu'un ra ma ñivi jãinvitaa ra ña na kichi na ti cha iyo va'a yi. <sup>18</sup> Va ta'ii'in ndiakan kãtitu'un na ña iyo inga tuku tiũu ni ja'a na. Taku ora chãa ndio ra nuu iyo ma ra nunuu, te'en nãka'an ra chi'in ma ra musu ikan: “Na kuu ku'in ti já jãtai iin ñu'u", ta iyo yi ña ku'in kunde'i yi. Yakan va chikain ñamani nuun ña na ka'nu kooniun ti na kuu ku'in”, kãti ra. <sup>19</sup> Ta inga tuku ra va te'en nãka'an ra chi'in ma musu: “Já jãtai u'un ta'an yunta, ta iyo yi ña ku'in kuki'in ku'va ndri nde'o tu va'a jãtiũu ndri. Yakan va chikain ñamani nuun ña na ka'nu kooniun ti na kuu ku'in”, kãti ra. <sup>20</sup> Ta ma inga ra te'en nãka'an ra chi'in ra: “Já tãnda'i, yakan va ka'nu kooniun ti na kuu ku'in”, kãti ra. <sup>21</sup> Takan kuu tajan chikoni'i ndiko ma musu kuà'an ra nuu iyo ma ra chà'nda tiũu nuu ra. Ta kãtitu'un ndi'i ra yi nuu ra. Va nduva'a kuui kũxaan ra, tajan te'en nãka'an ndio ra chi'in ra: “Na ku'un kunandukun vaji ndian nda'vi chi'in ndian cha'a pe'lu chi'in ndian kuaá a ndian kukue'nda ni kuuni ma iti' kai, ta nda yu'u ñuu ndia. Ta kundakaun na kichi na nde've chi'un”, kãti ra. <sup>22</sup> Takan kuu ta nunuuni te'en nãka'an ndiko ra chi'in ma ra chito'o ra: “Yo'o racha'nu, cha jã'i ma ña kãtitu'un nui, ta juuni takã'an kutu ma tichi ve'e”, kãti ra. <sup>23</sup> Tajan te'en nãka'an tuku ma ra chito'o ra chi'in ra: “Na ku'un ndikoun kunandukun tiá ma ndian nda'vi ña jãtiũu iti' tichi ku'u ta na janiniun inga ñivi ña na kichi na chi'un ma ve'i, ikan na kutu yi”, kãti ra chi'in ra. <sup>24</sup> Yakan va yu'u, kãti nuu ndo ti ni'iiin ma ndian jãinvitai ma nunuu na kuu ga kachi na ma ña jã'i —kãti Jesuu.

*Ndetiũu ta kuu kuu yo ñivi jãkua'a chi'in Jesuu*

*(Mt. 10:37-38)*

<sup>25</sup> Takan kuu tajan nduva'a kuui kua'a' ñivi chàkunuu chi'in Jesuu. Ta ikan jan te'en nãka'an ndio ra chi'in na:

<sup>26</sup> —Tu iyo iin ndian kũuni ki'vi iti' kuà'in, iyo yi ña kuuniga na nde'e na yu'u kua kũuni na nde'e na tatá na, ma'á na, ñasi'i na, se'e na, yani na ñivi ta'an na, ta naani na ña kũuni na nde'e na juuni maa na. Takan iyo yi ña ja'a na ta kuu kuu na ndian jãkua'a chi'in. <sup>27</sup> Tu iyo iin ma ndian tõe va'a ña ku'un na iti' kuà'in vaji ndava iyo yi ña kuvi na cha'i, na kuu kuu

na ndian jàkua'a chi'in ndia. <sup>28</sup> Ta tu iyo iin yo kùuni ja'a iin ve'e, ji'na iyo yi ña tavani'i ji'na ndo kuenda ta ikan nde'e ndio ndo tu keta ma xu'un' ndo, tajan ja'a ndio ndo yi. <sup>29</sup> Ta indukuni kuu yi tu cha kicha'a ndo ja'a ndo ma cha'a ve'e, ta na kètaga ma xu'un' ndo ña jàchinu ndo yi, ni kuakú ndaa ma ñivi ndo chi'in tu'un i'ya: <sup>30</sup> "Nde'e ndo naja kua kàa ve'e kundu ña jàva'a rakan, ti nī chinu jà'a ra yī", kàti na. <sup>31</sup> Ta juuni tu iyo iin ra kùu rey ña kùuni ra kanita'an ra chi'in inga rey ña chà'nda tiñu inga ñuu, va iin rey iyo uchi mii jandaru ra ta inga ra iyo oko mii jandaru ra, ¿a tüvi iyo yī ña kunandi ra ja'a ji'na ra kuenda, nde'o tu kùu kanita'an ra chi'in ma ra kùu rey ña vachi chi'in oko mii jandaru?, kùuni ndo. <sup>32</sup> Ta tu kùu ja'a ma ra kùu rey ña iyo uchi mii jandaru kanita'an ra chi'in ra, kuuni ra, tajan ni tachi ndio ra uvi uni ma ndra tatun ra na kujandondaa ndra tiñu nuu inga ma ra kùu rey ora juuni vachi chikaga ra chi'in ma jandaru ra ña na tüva kanita'an ndra. <sup>33</sup> Yakan va tu kùu ndakoo ndo ndisaa ma ña iyo nuu ndo, ta kùu kuu ndo ma ndra jàkua'a chi'in.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ñií ña naja kua kuu yi tuva jàña yi ña u'vá yi*

(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

<sup>34</sup> Yakan va taku ma ñií va'a yi, va tu naa ña u'vá yi, ta na kùuga kuu u'vá yi inga cha'a'. <sup>35</sup> Ma ñií ikan tüva nda kuenda yi ni kuenda ñu'u' ta ni kuenda abono tajan chàta yo yi. Yakan va ndyo'o ndian iyo chinituni, na taso'o ndo ña kà'in —kàti Jesuu chi'in na.

## 15

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' mvechala ña kuànaa*

(Mt. 18:10-14)

<sup>1</sup> Tajan ndisaa ma ndian nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma, ta inga ndian jà'a kuati cha jāyatin na na nuu nda Jesuu ña kùuni na taso'o na ña kà'an ra. <sup>2</sup> Takan kùu tajan ma ndra fariseu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, te'en kicha'a ndra kà'an ndra chata Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—Ra'ya ya'a ga chàta'ani ra ndikita'an ra kachi ra chi'in ma ndian jà'a kuati —kàti ndra.

<sup>3</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ndio ra iin ku'va nuu ndra:

<sup>4</sup> —Tu iyo nda ndyo'o iyo iin cientu mvechala jàna, ta jàkuanaa ndo iin ri tichi ku'u nuu chàkunuu ndo kùmi ndo ri, ¿a tüvi ndakoo ndo ndi kumi xiko cha'un kumi ndri ta ku'un ndio ndo kunanduku ndo ma kiti kuànaa nda kati nata'an ndo ri?, kùuni ndo. <sup>5</sup> Ta ora cha nàta'an ndio ndo ri, tajan nduva'a kuii chisii ndio ndo ña ndava chiso chata ndo ri. <sup>6</sup> Ta ora chàa ndio ndo ve'e ndo, tajan jàti'vi ta'an ndo ndian nàkoto ndo ta ndian iyo yatin xiin ve'e ndo, ta te'en nàka'an ndio ndo chi'in na: "Na sii kuunio ti ma mvechala jànai ña kuànaa jà'i cha nàta'an ndikoi ri", kàti ndo chi'in na. <sup>7</sup> Yu'u kàti ti indukuni kua ikan kùu yi chi'in iin ndian jà'a kuati tuva ndakoo na ma ña jà'a na ta ki'vi na iti' Ndioo. Nduva'a kuii sii ni kuuni Ndioo iyo andivi cha'a' ra kua cha'a' inga kumi xiko cha'un kumi ñivi ña tüva chinifu'u na ki'vi na iti' Ndioo, ti ñivi va'a kùu na kùuni na —kàti Jesuu.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' xu'un' ña kuànaa*

<sup>8</sup> Takan kùu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Taji'na chīyo iin ña iyo uchi ta'an xu'un' kaa nuu, ta jākuanaa ña iin yi. Yakan va ma ña jā'a ña kùu ña taa ña iin ñu'ú kandil ma tichi ve'an, ta kīcha'a ña nāti'vian nda kati nata'an ña yi. <sup>9</sup> Tajan ora cha nāta'an ña yi, tajan jāti'vi ta'an ña ndisaa ma ndian nākotoan chi'in ndian iyo xiin ve'an, tajan te'en kīcha'a ndioan kà'an ña chi'in na: “Na sii kuunio ti cha nēta'in ma xu'un' ña kuànaa jā'i”, kàtian. <sup>10</sup> Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti juuni nduva'a kuii sii ni kuuni ndian tati jā'a tiñu nuu Ndioo ora ndakoo iin ra kuati jā'a ra ta chikoni'i ra iti' Ndioo —kàti Jesuu.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' iin ra kuànaa se'e*

<sup>11</sup> Takan kuu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu na:

—Taji'na chīyo iin ra iyo uvi ta'an ndra se'e ra. <sup>12</sup> Tajan ma rayoko tiá te'en nāka'an ra chi'in ma tatá ra: “Yo'o tatá, kùunji ña ku'vaun ma ndatiñu ña iyo yi ña ndaki'jn”, kàti ra. Tajan ma tatá ndra nāta'vi ra ma ndatiñu ra nuu ninduvi ndra. <sup>13</sup> Tajan chāa ndio iin kivi ña xiko ndio ma ra tivaa tiá ma ndatiñu ra. Ta chi'in ma xu'un' nī'i ra ña xiko ra yi kēe ra kuà'an ra iin ñuu nuu chika ña endee ndī'i ma xu'un' ra jānaa ra ti tüvi nī chito ra kumi ra yi. <sup>14</sup> Ta ora cha ndī'i ndio ma xu'un' jānaa ra, tajan nduva'a kuii chiyi iin tama' nuu ñuu ikan ta yā'a ndio ra soko. <sup>15</sup> Tajan kuà'an ndio ra kuàanduku ra tiñu jā'a ra nuu iin ma ra iyo ikan. Ta ikan jan rakan tāchi ndio ra ra na ku'un ra kujakuenda ra kini jāna ra ña ka'iin iti' tichi ku'u. <sup>16</sup> Ta rakan ti ya'a chisoko ra ña ndava kùuni ra kachi ra ña kini chàchi ndri ta tüvi nda yo chà'a yi nuu ra. <sup>17</sup> Tajan chā'a ndio ra kuenda ña te'en kīcha'a ra chānini ra chi'in juuni maa ra: “Ta ndisaa ndra musu jātiñu chi'in tatá yo, ndava chākoso ndayu chàchi ndra, ta maa yo i'ya ndava chī'o soko ña tüvi ni'o ña kacho.” <sup>18</sup> Yakan va chānini ra: “Va'a ga chikoni'i ndiko yo ve'e ma tatá yo ta te'en kà'an yo nuu ra: Yo'o tatá, cha chitoi ti iin kuati ka'nu kùu ma ña jā'i chi'un ta chi'in Ndioo ndia. <sup>19</sup> Yakan va na kuàtiñun yu'u takua chàtiñu ma ndra kuu musun ta tüva iyo yi ña ka'un ña ra se'un kùì.” Takan chānini ra ña ni ka'an ra chi'in ma tatá ra. <sup>20</sup> Tajan chikoni'i ndio ra kuà'an ra iti' ve'e ma tatá ra.

“Tajan ora ndē'e ma tatá ra ña yatinia vāchi ra, tajan nduva'a kuii kūnda'vini ra se'e ra ta kāndakunu ndio ra chāta'an ra nuu ra, ta ikan kāña'a ra chi'in ma se'e ra ta chūnumi ndaa ra ra. <sup>21</sup> Takan kuu tajan te'en nāka'an ndio ma ra se'e ra chi'in ra: “Yo'o tatá, cha chitoi ti iin kuati ka'nu kuu ma ña jā'i chi'un ta chi'in Ndioo ndia. Yakan va tüva iyo yi ña ka'un ña ra se'un kùì”, kàti ra. <sup>22</sup> Va ma tatá ra te'en nāka'an ra chi'in ma ndra kuu musu ra: “iNumini kuki'in ndo ma ja'ma va'a ga ta na jaku'un ndo yi ra! Ta juuni na kunda'a ndo iin xe'e ta ti'i ndo yi nda'a' ra chi'in ndichan ña kundii cha'a ra. <sup>23</sup> Ta juuni na kuki'in ndo iin jundiki vali ta ndu'u ga ta ka'ni ndo ri, ti ni ja'i iin viko ka'nu ta ni kacho, <sup>24</sup> vati ma ra se'i ña kīchaa vitin kuu ra takua kuu iin ra cha chī'i kuendai va vitin cha nātaku ndiko ra, cha jākunai ra ta vitin cha nāta'an ndikoi ra.” Takan kuu ta ora chīnu kà'an ndio ra takan tajan kīcha'a ndio ndra jā'a ndra viko kuenda ra.

<sup>25</sup> “Ta ora chāa ma ra chava'a se'e ra ña jātiñu tichi ku'u yatini ma nuu iyo ve'e, tajan ikan chīni ra ña chita ma yaa ta tacha'a na, <sup>26</sup> ta ikan jan kāna ra iin ma ra musu ma tatá ra, tajan chikatu'un ndio ra nuu ra ña nayi kuu ma nuu iyo ve'e. <sup>27</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma ra musu ikan chi'in ra. “Ma ra yaniun cha kīchaa ndiko ra. Yakan va ma tatáun tāchi

ra ña na kutiin ndra ma jundiki vali ta ndu'uga ta chā'ni ndra ri ti ma ra yaniun kīchaa ndito ra", kàti ra. <sup>28</sup> Va ma ra yani ra chava'a nī kuuni ra ki'vi ra ma tichi ve'e ti ya'a kàyuni ra. Yakan va ma tatá ra kēe ra ma tichi ve'e ta chājanini ra ra ña na ki'vi ra ma tichi ve'e nuu iyo ma viko. <sup>29</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma tatá ra: "Yo'o tatá, cha chito va'un ti cha ya'a kua'a' kuyia kùu yi ña jàtiñui chi'un, ta ndisaa ma ña kà'un chi'in jà'i yi, ta tükuii nda ora kuva'un vaji iin tixu'u vali nui ña jà'i iin viko chi'in ma ndra amigui. <sup>30</sup> Ta vitin kīchaa ma ra se'un ña chājanaa ka'ani xu'un' chi'in ñivi ña'a tondo, ta cha'a' rakan chā'niun ma jundiki vali ña ndu'uga ña iyo nuun." Takan kàti ra chi'in ma tatá ra.

<sup>31</sup> Tajan ma tatá ra te'en nāka'an ndio ra chi'in ra: "Yo'o se'yu, cha chittoi ti ndisaa tiempu iyoun chi'in, yakan va tandi'i ma ña iyo nui juuni ña'un kùu yi ndia. <sup>32</sup> Va vitin iin ña va'a kùu yi tu ja'a yo iin viko. Ta sii kuunio ti ma ra yaniun kùu ra takua kùu iin ra cha chī'í kuenda yo va vitin cha nātaku ndiko ra. Cha jākunaa yo ra niku va vitin cha nāta'an ndiko yo ra." Takan kàti ma tatá ra chi'in ra —kàti Jesuu.

## 16

*Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra musu ña jānaa ndatiñu chito'o*

<sup>1</sup> Takan kùu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra: —Taji'na chíyo iin ra kuika, ta rakan ti juuni chíyo iin ra chà'nda tiñu nuu ma ndra kùu musu ra ndia. Ta ikan jan iyo iin yo chākatitu'un nuu ma ra kùu chito'o ma ra kùu musu ña chà'nda tiñu, janaa ka'ani ra xu'un' ra. <sup>2</sup> Ta ikan jan kāna ndio ma ra chito'o ra ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra: "Cha chittoi ti yöve tiñu ndaa kùu ma ña jà'un kuendai. Yakan va na ja'a yo kuenda cha'a' ma tiñu jà'un ti tüva ni jàtiñun kuendai", kàti ra. <sup>3</sup> Tajan te'en kīcha'a ndio ma ra musu ra chānini ra ora kā'an ra takan chi'in ra: "¿Naja kua ja'a yo ña ma ra kùu chito'o yo tava ra yo tichi tiñu jà'a yo i'ya, ta tüvi ñānde'o ña jàtiñu yo nuu ma ñu'u', ta kànuu yo ndakan yo tunda'vi ve'e ñivi? <sup>4</sup> Aan, cha chito yo nayi ni ja'a yo ora ni kindaa ma ra chito'o yo tiñu jà'a yo, ikan na ku'va ñivi na koo yo ve'e na", kùuni ra. <sup>5</sup> Tajan kāna ndio ra ta'ii'iin ma ndian tàvi nuu ma chito'o ra. Ta ora chāa ndio na nuu ra, tajan te'en chikatu'un ndio ra nuu iin ma ra tàvi nuu ma chito'o ra: "¿Naja tàviun nuu ma chito'o?", kàti ra. <sup>6</sup> Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra: "Tàvi iin cientu litru cete nuu ra", kàti ra. Tajan te'en nāka'an tuku ma ra musu kuxini ikan chi'in ra: "I'ya iyo ma tutu cha'a' ma ña tàviun, na kunandiun ta taun nuu yi ña tàviun uvi xiko uchi nia. Ta takan ta'nda ma kuendaun", kàti ra. <sup>7</sup> Tajan te'en chikatu'un tuku ra nuu inga ma ra tàvi: "¿Ta yo'o, naja tàviun nuu ra?", kàti ra. Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra: "Tàvi iin cientu karia trigu nuu ra", kàti ra. Tajan te'en nāka'an ndio ma ra musu kuxini chi'in ra: "I'ya iyo ma tutu cha'a' ma ña tàviun. Na kunandiun ta taun ña tàviun kumi xikonia nuu ra, ta takan ta'nda kuendaun", kàti ra. <sup>8</sup> Tajan ma ra kùu chito'o ma musu kuxini ña töve va'a jàtiñu, chā'a ra kuenda ña ya'a yati jàtiñu ma ra musu ikan kuenda juuni maa ra, vati tiá yati ma ndian ñuñivi nde've jàtiñu na kuenda juuni maa na kua ma ñivi chinuni tu'un Ndioo.

<sup>9</sup> Yakan va yu'u Jesuu, kàtitu'in nuu ndo ña na kuàtiñu ndo ma ña kuika ndo ña töve va'a ña iyo ma ñuñivi i'ya, ikan na kùu ni'i ndo amigu ndo. Ta ora ndi'i ma ña kuika ndo kuu ni'i ndo inga ra kùu tindee ndo nuu ni

koo ndo endeeni iti' andivi. <sup>10</sup> Yakan va tu jàtiñu va'a yo ma tiñu ta'ani ña chà'a ma chito'o yo nuu yo indukuni ni jatiñu va'a yo kuenda ra ora ni ku'va ra ma tiñu ka'nuga nuu yo. Va tu töve jàtiñu va'a yo ora chà'a ra ma tiñu ta'ani nuu yo, indukuni töve ni jatiñu va'a yo tu ku'va ra iin tiñu ka'nuga nuu yo ndia. <sup>11</sup> Yakan va tu töve jàtiñu va'a ndo chi'in ma ña kuika ndo ña iyo chi'in ndo ma ñuñivi i'ya, juuni töve ni ku'va Ndioo ma ya'vi ka'nu nuu ndo iti' andivi, ti töve iyo tundeeni ra chi'in ndo. <sup>12</sup> Ta tu töve jàtiñu va'a ndo chi'in ma tiñu tatu chā'a na nuu ndo ma ñuñivi i'ya, indukuni töve ni ku'va Ndioo ña koo ña'a maa ndo ndia.

<sup>13</sup> 'Ta juuni na kuu ja'a iin ra musu tiñu nuu uvi ndra kuu chito'o ra, ti ni kuuni ra nde'e ra iin ra ta ni kuxaani ra nde'e ra inga ra. Yakan va na kuu jachi'in ra ña kà'an iin ra ta ja'a ra ña kà'an inga ra, ti töve indukuni chānini ndra. Ta juuni na kuu kuunio nde'o Ndioo tuva kuuunio nde'o ma xu'un' ndia —kāti Jesuu.

<sup>14</sup> Ta takua ma ndra fariseu ya'a kuuuni ndra nde'e ndra ma xu'un', yakan va ora chīni ndra ña kà'an Jesuu ndisaa ma tu'un i'ya, tajan kīcha'a ndra chātu'un ndra Jesuu. <sup>15</sup> Va Jesuu te'en naka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o kuu ma ndian jà'ani ndo ña kuu ñivi va'a nuu nde'e tandi'i ñivi, va Ndioo takua cha chà'a ra kuenda naja kua chānini ndo, ña jàka'nu ndo ma ña iyo nuu ndo, yakan va Ndioo ya'a xaani ra ndè'e ra ma kuàja'a ndo.

### *Ni koo ñivi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu*

<sup>16</sup> 'Nda tiempu kēta Xuva takani cha iyo ma Ley taa Moisés chi'in ma tutu Ndioo ña kāti yi naja kua kuuuni Ndioo ña jà'a yo. Nda ora ikan, kàtitu'un ndi tu'un va'a Ndioo ña jàna'a yi ña cha chāta'an nuu chà'nda ra tiñu. Ta vitin ya'a ga kua'a' ñivi nānduku na naja kua kuu ki'vi na nuu iyo ra. <sup>17</sup> Yakan va yu'u kāti chi'in ndo ti taku andivi ta ñu'u' ñuñivi ni naa yi, va ma tu'un kà'an nuu ma tutu Ndioo töve ni naa yi, nda kati jachinu ji'na yi ma ña kà'an yi.

### *Jàna'a Jesuu ña na vā'a ndākoo yo ñasi'o*

(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

<sup>18</sup> 'Taku tu iin ra'ii ndākoo ra ñasi'i ra ta tānda'a ra chi'in inga ña'a, iin kuati jà'a ra kuenda Ndioo. Ta ma ra tānda'a chi'in iin ña'a ña cha ndākoo ii, juuni iin kuati kuu yi ndia.

### *Iin ra kuika chi'in ra nāni Lázaru*

<sup>19</sup> 'Taji'na chíyo iin ra kuika ña chāku'un ra ja'ma ya'a va'a ta ya'vi. Ta rakan ti tandi'i kivi jà'a ra viko ta nduva'a vii jākutu ra ndia. <sup>20</sup> Ta juuni chūnandi iin ra nda'vi ña nāni Lázaru ma nuu ñu'u' yuve'e ra. Ta rakan iin ra ya'a kua'a' ndi'i lakua iyo kuñu ra. <sup>21</sup> Ta ma ra ndà'vi i'ya chūnandi ra ikan ti kuuuni ra kachi ra ma che'e yu'u ma ra kuika ña chita xuu mesa. Ta nda ma ina cha jàyatin ndri ndri nuu nāndi ra ña yūvi ndri nuu ma ndi'i kaa ra. <sup>22</sup> Va kēta iin kivi ña chī'í ma ra nda'vi ikan. Ta ma ndra kuu tati jà'a tiñu nuu Ndioo ndāka ndio ndra ra kuà'an ndra nuu ni koo ra chi'in racha'nu Abraham ma andivi. Takan kuu ta chāa iin kivi ña juuni chī'í ma ra kuika, ta kūchi na ra ndia.

<sup>23</sup> 'Ta ora ndè'e ndio ma ra kuika tundo'o ma andaya', ta ikan jan ndōni'i ra nuu ra ta chika ndè'e ra ña ndaa Lázaru chi'in Abraham ma andivi. <sup>24</sup> Ta ikan jan te'en kánachaa ni'i ra: "Yo'o tatā Abraham, na kunda'viniun yu'u, ta tachiun ma Lázaru na jatii ra xini nda'a' ra chi'in takuii ta kichi janani ra yi nuu yai, ikan na ndovichin yi, vati ya'a ndè'i tundo'o tichi ñu'ú i'ya",

kàti ma ra kuika. <sup>25</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma Abraham chi'in ra: "Yo'o se'yu, na kuku'uniun ña ma nuu ñu'u' ñuñivi nuu kīchiun, nduva'a kuii va'a chiyoun, ta Lázaru ti mamaa tunda'vini chākunuu ra. Ta vitin chisii ra iyo ra i'ya, ta yo'o ndè'un tundo'o. <sup>26</sup> Ta juuni iyo iin xa'va ka'nu ma'ñu yo, ña ni ma ndian ka'in i'ya na kuu keta chiyo na iti' chiña, ta ni ndian ka'in chiña na kuu keta chiyo na iti' te'en ndia", kàti Abraham.

<sup>27</sup> "Tajan te'en nāka'an tuku ma ra kuika chi'in ra: "Tu takan kuu yi chikain inga ñamani nuun, yo'o tatá Abraham, ña na tachiun ma Lázaru na ku'un ra ñuñivi nuu iyo ma tatái, <sup>28</sup> vati ma ikan iyo u'un ta'an ndra yaní, na katitu'un ra nuu ndra na chikoni'i ndiko ndra chi'in Ndioo, koto nde'e ndra tundo'o takua ndè'i tundo'o i'ya", kàti ra. <sup>29</sup> Tajan te'en nāka'an Abraham chi'in ma ra kuika: "Cha iyo tutu Ndioo taa Moisés chi'in ndra ta juuni iyo tu'un taa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia, ndisaa ña kà'an nuu tutu ikan, na jakua'a ndra yi ta jachi'in ndra ña kà'an yi", kàti Abraham. <sup>30</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kuika chi'in ra: "Ndicha ña takan kuu yi yo'o tatá Abraham, va tu natakun ndiko iin ra ndii, ta keta ra ka'an ra nuu ndra, ni chinuni ndra ta jaña ndra ma kuati jà'a ndra", kàti ma ra kuika chi'in ma Abraham. <sup>31</sup> Va ma Abraham te'en nāka'an ra chi'in ra: "Tu töve jachi'in ndra ma tu'un taa ma Moisés chi'in tu'un taa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chiyo taji'na, indukuni töve ni jachi'in ndra ma ña kà'an iin ra ndii tuva natakun ndiko ra ta keta ra nuu ndra." Takan kàti ma Abraham chi'in ma ra kuika —kàti Jesuu.

## 17

*In kuati ka'nu kuu yi tuva kuà'an yo iti' töve va'a*  
(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

<sup>1</sup> Takan kuu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ndra jakua'a chi'in ra: —Taku ma nuu ñu'u' i'ya ya'a ga iyo kua'a' ma ndian jà'a kuati, va nda'vi ta'an ma ra jàna'a ma kuati nuu inga na vati ni nde'e ra tundo'o. <sup>2</sup> Va'a ga tuva ku'ni na iin yuu mulinu sukun ra ta jaku'un na ra tichi tañu'u, koto jana'a ra kuati nuu ma ndiakwati i'ya. <sup>3</sup> Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo. Tu iin ndian ta'an ndo ja'a na kuati chata ndo, na ka'an ndo chi'in na ti yüvi ña va'a ma ña jà'a na. Ta tu jachi'in na ma ña kà'an ndo, ta iyo yi ña jaka'nuni ndo ma kuati na. <sup>4</sup> Ta tu ucha cha'a' jà'a na kuati chata ndo iin kivi ta ucha cha'a' kuàka'an na nuu ndo ña na jaka'nuni ndo ma kuati na ti tüva ja'a na yi, ta iyo yi ña jaka'nuni ndo na —kàti Jesuu.

*Kàtitu'un Jesuu ti tu chinunio ña kà'an ra ni koo tundeeni ra chi'in yo*

<sup>5</sup> Takan kuu tajan te'en kīcha'a kà'an ndio ma ndra tatun Jesuu nuu ra: —Na tindeun ndi, ikan na chinuni ndi tiá ma tu'un Ndioo —kàti ndra chi'in Jesuu.

<sup>6</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu iin ku'va chi'in ndra:

—Tu chinuni ndo vaji ita'vi takua ndi'i ma chiti yuku mostaza, kuu ka'an ndo chi'in yutun morera nda ikan: "Ña kundachiyoun chiña ta ku'un kundaun tichi tañu'u ikan", kàti ndo chi'in run. Ta ndicha ña ni jachi'in run ña kà'an ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

*Jesuu jàna'a ra iin ku'va cha'a' ña naja kua iyo ndian kuu musu Ndioo*

<sup>7</sup> Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in na:

—Tu iyo nda ndyo'o iyo iin ra kuu musu ndo ña já kīchaa ra ña chā'an ra chāta'vi ra ñu'u' a chākumi ra mvechala jàna ndo, ja ni ka'an ndo chi'in

ra ña na ya'a ra ta kunandi ra kachi ra?, kùuni ndo. <sup>8</sup> Na töve ndicha ña ni ja'a ndo takan ti java te'en ni ka'an ndo chi'in ra: "Na ja'un ña kuxini ndi ta taun yi nuu mesa, ta nda ora chinu kachi ndi tajan kunandiun kachiun ta ko'un ndia", ni kati ndo chi'in ra. <sup>9</sup> Ma ña ni ja'a ndo chi'in ra kuu yi ña tüvi ni ku'va ndo ta'vindioo nuu ra cha'a' ma ña ja'a ra, vati ma tiñu täva ndo nuu ra. <sup>10</sup> Taku ndyo'o ora cha jächinu ndo ma tiñu tächi Ndioo ña ja'a ndo, te'en iyo yi ña ka'an ndo: "Na tüvi iyo yi ña tiñu'un ndi, ti ma tiñu ja'a ndi kuu ma ña iyo yi ña ja'a ndi", kati ndo —kati Jesuu.

*Jesuu jända'a ra uchi ta'an ndra kù'vi jà'a kue'e tayu*

<sup>11</sup> Ta ma tichi iti' nuu kuà'an Jesuu ma ñuu Jerusalén, yä'a ji'na ra ñu'u' Samaria chi'in ñu'u' Galilea. <sup>12</sup> Ta chā'an ndio ra nuu kändii iin kuariya ta ikan nde'e ra uchi ta'an ndra ndo'o kue'e tayu ña nde'e chika ndra ra. Yakan va nuu ka'iin ndra chika, te'en kánachaa ndra ra:

<sup>13</sup> —Yo'o Tatá Jesuu, na ja'un ñamani nuu ndi ta kunda'viniun ndyu'u —kati ndra.

<sup>14</sup> Tajan ora nde'e Jesuu nuu ka'iin ndra ta te'en nāka'an ra chi'in ndra: —Na ku'un ndo kujana'a ndo ndo nuu ma ndra sutu ti cha ndā'a ndo —kati Jesuu chi'in ndra.

Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta chi'in ña chikani ndra kuà'an ndra ta chā'a ndra kuenda ña cha ndā'a ndra. <sup>15</sup> Tajan iin ma raku'vi ña iyo tañu ndra ora chā'a ra kuenda ña cha ndā'a ra, ta chikokani ndiko ra kuà'an ra nuu ndaa Jesuu, ña nduva'a kuii ni'i kánachaa ra ña jàka'nu ra Ndioo. <sup>16</sup> Tajan ora chāa ndio ra nuu ndaa Jesuu ta chūnandi chiti ra nuu ra nda kati nani te'e nuu ra nuu ñu'u'. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—Na ta'vindioun cha'a' ña jända'un yu'u —kati ra chi'in Jesuu. Ta rakan yüvi ra judíu kuu ra ti ra ñu'u' Samariani kuu ra.

<sup>17</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi ka'iin ikan:

—Cha chito va'i ti uchi ta'an ndra jända'i. ¿Ndanu iyo ma inga iin ta'an ndra? <sup>18</sup> ¿Naja tüvi vāchi inga ma ndra judíu ta jaka'nu ndra Ndioo ña uvanuu ma ra ñu'u' Samaria kīchaa?, kùuni ndo —kati Jesuu chi'in ma ñivi.

<sup>19</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndeta ta ku'un ve'un, ti cha'a' ña chinuniun kuu yi ña cha ndā'un —kati Jesuu chi'in ma ra Samaria.

*Tu'un jàna'a naja kua ni kichi nuu chà'nda Ndioo tiñu*

(Mt. 24:23-28, 36-41)

<sup>20</sup> Tajan te'en kīcha'a chikatu'un ma ndra fariseu nuu Jesuu:

—¿Nda ora ni kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu? —kati ndra.

Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu na kuu nde'o yi ma ora ni kichaa yi.

<sup>21</sup> Yakan va ma ora ikan na kuu ka'an ñivi ña i'ya kuu nuu iyo Ndioo ra chà'nda tiñu a ikan, vati ndicha kuii ña cha iyo yi tañu ndo —kati Jesuu chi'in ndra.

Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

<sup>22</sup> —Ni chaa iin kivi ña ni kuuni ndo nde'e ndiko ndo yu'u ra Se'e ñivi tächi Ndioo ma ora ni kichj inga cha'a'. Va kumaniga keta yi. <sup>23</sup> Vati iyo ñivi ni ka'an: "I'ya ndaa ra", a "Ndakan vāchi ra", ni kati na. Va koto tändikun ndo ku'un ndo chata na. <sup>24</sup> Vati ma kivi ni kichi ndiko yu'u, ra Se'e ñivi tächi Ndioo jandondichin ma ora ni koyoi takua jà'a ma tacha ora

kòyo yi ña jandondichini yi iti' andivi a nda nikuuni. Takan ni ndotacha jà'a yu'u, ra Se'e ñivi tächi Ndioo ora ni kichi ndikoi inga cha'a'. <sup>25</sup> Va iyo yi ña nde'e ji'na'i tundo'o, ta tüvi kùuni ma ñivi iyo ma tiempu i'ya nde'e na yu'u. <sup>26</sup> Vati ma tiempu ni kichi ndiko yu'u ra Se'e ñivi tächi Ndioo, indukuni ni ja'a ma ñivi takua jà'a na tiempu chiyo Noé. <sup>27</sup> Va ma tiempu ikan, chàchi na ta ch'i na ta tända'a na. Tajan nunuu ni chaa ndio ma kivi ña k'i'vi ndio Noé ma tichi varku ra ta kùun ndio ma savi ta tandi'i ñivi töve k'i'vi ma tichi varku ch'i'í ndi'i kuii na. <sup>28</sup> Ta indukuni jà'a na tiempu chiyo Lot ndia, ti ma ñivi chàchi na, ch'i na, ta jàta na ndatiñu ta xiko na yi, ta tächi na ta jàva'a na ve'e na, <sup>29</sup> va ora kée ndio ma Lot ma ñuu Sodoma, tajan Ndioo nunuu ni jakoyo ndio ra ñu'ú chi'in azufre ma iti' andivi chata na, ta takan jà'a ra ña ch'a'ni ndi'i ra na. <sup>30</sup> Takan ni kuu ma ora ni keta kivi ña ni kichi ndiko ra Se'e ñivi tächi Ndioo.

<sup>31</sup> 'Vati ma kivi ikan tu iyo nda ndyo'o ka'iin ndo siki ve'e ndo, na k'i'vi ndo ni ña tãvani'i ndo ndatiñu ndo ña ka'iin tichi yi. Ta nda ndyo'o káchika tichi ku'u ma ora ikan, tiá va'a ña na kü'un ndo ve'e ndo ndia. <sup>32</sup> Na kuku'uni ndo naja kua tã'an ñasi'i Lot ña ch'i'an. <sup>33</sup> Ma ora ikan tu nanduku ndo naja kua kakú ndo, ni kuvi ndo, va tuva kuvi ndo cha'a' ma Racha'nu Ndioo, ni koo ndo chi'in ra endeeni.

<sup>34</sup> 'Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti ma chanikuaa ora ikan tu uvi ta'an ndra kãndoyo ndra kixi ndra tichi iin ve'eni, iin ra va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo ña ku'un ra chi'in ra, ta inga ra töve. <sup>35</sup> Ta tu uvi ta'an ñivi ña'a iin ndikoni vi, iin ña va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo kuà'an ña chi'in ra, ta inga ña töve. <sup>36</sup> Ta indukuni kùu yi tu uvi ta'an ndra'ii jàtiñu ndra ku'u, iin ra va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo ku'un ra chi'in ra, ta inga ra töve —kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>37</sup> Tajan te'en chikatu'un ndio ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, çta ndanu ni kuu yi takan? —kàti ndra.

Tajan te'en naka'an ra chi'in ndra:

—Taku nuu kãndii ma ña ch'i'í, ikan kuti'vi ma chii chàchi ndrì —kàti Jesuu.

## 18

*Jesuu, kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ña'a kãndoo nda'vi ta cha'a' iin ra juez ra jãndonda kuati*

<sup>1</sup> Takan kuu tajan te'en kicha'a Jesuu jàna'a ra iin ku'va nuu na, cha'a' naja kua iyo yi ña ka'an na chi'in Ndioo ndisaa tiempu koto jãña na ña jà'a na yi:

<sup>2</sup> —Taji'na chiyo iin ra kùu vesi ña jãndonda tiñu. Ta rakan ti tükuii jàka'nu ra Ndioo, ta tüvi tiñu'u ra ñivi ndia. <sup>3</sup> Ta juuni ma ñuu ikan iyo iin ña'a kãndoo nda'vi. Ta yakan ti iyo iin kuati chi'an, yakan va nani kivi chà'an ña chàti'an kuati nuu ma ra vesi, ta yakan te'en kà'an ña: "Yo'o racha'nu, na tindeun yu'u ta jãndondaun ma kuati jà'a inga ñivi chi'in", kàtian. <sup>4</sup> Ta cha kua'a' tiempu kùu yi ña chàti'an kuati nuu ra ta tükuii kùuni ra jachi'in ra ma ña kà'an ña. Va juuni maa ra te'en chàniin ra: "Vaji töve jàka'nu Ndioo ta töve tiñu'i ñivi, <sup>5</sup> va tava ma ña'a kindonda'vi i'ya endee töve jãña ña ña kichi ti'an kuati nui, yakan va va'a ga ña na jãndondai ma kuatian koto jasananian xinj chi'in ma tiñu jà'i, ta jakayunian yu'u." Takan chàniin ra —kàti Jesuu.



<sup>6</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma Racha'nu Jesuu chi'in na:

—Ndisaa ña'a kùu ma ña chànnini ma ra vesi kini ña jàndondaa kuati.

<sup>7</sup> Yakan va tu ma ra kùu vesi ña jàndondaa tiñu jà'a ra yi vaji yūvi ra va'a kùu ra, kùuni yi ka'an yi ña nduva'a ga va'a ni ja'a ma Racha'nu Ndioo yi chi'in yo tuva chikan yo yi nuu ra nani kivi ndia. Ta Ndioo, za ni kuyanga ra ku'va ra ma ña chikan ndo nuu ra?, kùuni ndo. <sup>8</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u kà'in chi'in ndo juuni numini ni ka'an Ndioo cha'a' ndo tuva takan ja'a ndo. Va ma ora ni kichaa ndiko ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, nde'o tuva juuni nata'an ga ra ma ndian chìnuni tu'un ra —kàti Jesuu.

*Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra fariseu ta cha'a' iin ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma*

<sup>9</sup> Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu ma ñivi inga cha'a', vati iyo ndian kàti ña kùu na ndian va'a, va tüvi ndicha, ti tüvi kùuni na nde'e na ta'an na:

<sup>10</sup> —Iyo uvi ta'an ndra'ii ña chā'an ndra chāka'an ndra chi'in Ndioo tichi veñu'u ka'nu. Va iin ra kùu ra fariseu ta inga ra kùu ra, ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma. <sup>11</sup> Tajan ma ra fariseu chūndaa ra ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' ra tichi ma veñu'u ka'nu: “Yo'o Racha'nu chà'i ta'vindioo nuun, vati tüvi jà'i takua jà'a inga na ña su'u na ta kini na ta ki'vi na chi'in ña'a yūvi ñasi'i na. Ta juuni chà'i ta'vindioo nuun, ti tüvi jà'i takua jà'a ma ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma ña ndaa ikan ndia. <sup>12</sup> Vati yu'u jànditai yu'i uvi cha'a' iin jamana ta chà'i uchi porcientu ma xu'un' jàkanai nuun ndia.” Takan kàti ma ra fariseu ña kà'an ra chi'in Ndioo.

<sup>13</sup> “Takan kùu ta ma ra nàka'an xu'un' kīndoo ra ndaa ra yatini ma ikan ta ni tüvi kàni'i ra ma nuu ra ña nde'e ra iti' andivi, ta kàni ra pechu ra ti ya'a nda'vi kùuni ra tajan te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in Ndioo: “Yo'o Racha'nu Ndioo na kunda'viniun nde'un yu'u, vati chitoi ti iin ra jà'a kuatini kùu”, kàti ra. <sup>14</sup> Takan kùu yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti ma ra nàka'an xu'un' ora kée ra ku'a'an ra ve'e ra cha jānaa Ndioo kuati ra, va ma ra fariseu töve. Vati ma ndian jàka'nu juuni maa, ni jakukanuu Ndioo na, ta ma ndian kà'an nda'vi cha'a' nuu Ndioo, ni jaka'nu Ndioo na.

*Jesuu jà'ii ra ndiakwati*

*(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)*

<sup>15</sup> Ta juuni ka'iin ñivi ikan ña chàndaka na ndiakwati se'e na, na jundii Jesuu nda'a' ra xini na, va ora nde'e ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ña takan jà'a na, tajan te'en kīcha'a ndio ndra kà'an xaan ndra nuu ma ndian chàndaka ma ndiakwati nuu Jesuu:

—Na kùndaka ndo se'e ndo nuu ndaa Jesuu —kàti ndra.

<sup>16</sup> Tajan kàna ndio Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—iNa jà'a ndo takan! Ku'va ndyo'o ña na kichi ma ndiakwati nui, ta na kasi ndo nuu na, ti ma ñivi iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kàa na kua kàa ma ndiakwati. <sup>17</sup> Yakan va ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo ti tu töve chìnuni ndo tu'un Ndioo takua chìnuni ndiakwati ka'iin i'ya, na kùu ki'vi ndo koo ndo chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu —kàti Jesuu chi'in ndra.

*Iin ra kuika nàtu'un ra chi'in Jesuu*

*(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)*

<sup>18</sup> Takan kũu ta iin ra chà'nda tiũu nuu ñivi judúu te'en chíkatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Matru va'a, ¿nayi iyo yi ña ja'i ta kũu ni'j nuu koo nditoi endeeni chí'in Ndioo? —kàti ra.

<sup>19</sup> Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chí'in ra:

—¿Ta naja kà'un ña kũi Matru va'a? Ta uvanuuni ra va'a kũu ra ña iyo ra, ta rakan kũu ra Ndioo. <sup>20</sup> ¿A cha chitoun naja kua kà'an ma tu'un Ndioo? Ma tu'un Ndioo te'en kà'an yi —kàti Jesuu chí'in ra. —Na kí'viun chí'in ña'a yũvi ñasi'un, na kã'niun, na sũ'un na kã'un tu'un vata chata inga ñivi, ta na tiũu'un tataun chí'in ma'un —kàti ra.

<sup>21</sup> Tajan rakan te'en nàka'an ndio ra chí'in Jesuu:

—Ndisaa yakan cha ja'i yi nda ora kũi ravalí —kàti ra.

<sup>22</sup> Ta ora chíini Jesuu ma ña kã'an ra, tajan te'en nàka'an ndio ra chí'in ra:

—Uvanuunia nakuyi kumani ña jà'un: na xiko ndi'un ma ña iyo nuun ta jachaun ma xu'un' nuu ndian nda'vi. Takan iyo yi ña ja'un ta kuu ni'un ña kuikaun iti' andivi. Ta ora cha ja'un yi, tajan na kichiun ta ku'un chatai —kàti Jesuu chí'in ra.

<sup>23</sup> Takan kũu ta ora chíini ndio ra ma ña kã'an Jesuu, tajan nduva'a kuii nda'vi kũuni ra, ti ya'a kuika ra. <sup>24</sup> Ta ora nde'e Jesuu ña nda'vi kũuni ra, tajan te'en nàka'an ra chí'in ñivi ka'iin ikan:

—Ya'aga ndetiũu kuenda ndian kuika ña kí'vi na nuu chà'nda Ndioo tiũu. <sup>25</sup> ¿A nde'un iin cha'a' ña kí'vi iin camellu xe'e iin kutiku? Ta takua iin ra kuika na kũu kí'vi ra nuu chà'nda Ndioo tiũu —kàti Jesuu.

<sup>26</sup> Ta ma ndian chíini ña kã'an Jesuu te'en kícha'a na chíkatu'un na nuu ra:

—Aan, ¿ta nda ndian kũu ma ndian ni kakú tuva takan?, kũuniun —kàti na.

<sup>27</sup> Tajan te'en nàka'an Jesuu chí'in na:

—Ma ña ndetiũu kuenda ma ñivi, kuenda ma Ndioo töve ndetiũu kũu yi —kàti Jesuu.

<sup>28</sup> Takan kũu tajan te'en nàka'an Petu' chí'in ra:

—Yo'o Racha'nu taku ndyu'u ndãkoo ndi ndisaa ña iyo nuu ndi, ta tãndikun ndi chataun —kàti Petu' chí'in Jesuu.

<sup>29</sup> Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu:

—Ndicha va'i ña kà'in chí'in ndo, ti nda ndian nikuuni ña ndãkoo na ve'e na ñasi'i na yani na tatá na ta se'e na cha'a' ña kuàkatitu'un na naja kua koo ñivi chí'in Ndioo nuu chà'nda ra tiũu, <sup>30</sup> ni ni'i na tiá kua'a' ya'vi na ñuñivi i'ya ta juuni ni ni'i na ya'vi na tiá iti' nuu ndia, ti ni ni'i na nuu koo ndito na endeeni chí'in Ndioo nuu chà'nda ra tiũu —kàti Jesuu.

*Cha'a' uni kãtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra  
(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)*

<sup>31</sup> Takan kũu tajan kãna ndio Jesuu ndi uchi uvi ma ndra jãkua'a chí'in ra, ta te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Vitin ni ko'o ñuu Jerusalén, vati ikan ni chinu ma ña kã'an ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo, ndisaa ña tãa ndra cha'a' ña ni ta'an ma ra Se'e ñivi táchi Ndioo. <sup>32</sup> Vati ma ñivi judúu ni ku'va na ra nda'a' ñivi vãchi inga ñuu. Ta ndiakan ni kuàtu'un na ra, ta ni ka'an ti'ini na chata ra, ta ni tivisii na ra, <sup>33</sup> tajan kani na ra ta ka'ni na ra, va tichi uni kivi ni nataku ndiko ra taũu ñivi ndíí —kàti Jesuu.

<sup>34</sup> Va ma ndra jākua'a chi'in ra tükuii nī kutunini ndra ma ña kā'an ra, ta ni tüvi chito ndra nda kuenda kuu ma ña kā'an ra chi'in ndra, vati na chā'a Ndioo ña kutunini ndra ma ña kà'an ra.

*Jànda'a Jesuu iin ra kuaá iyo iti' ñuu Jericó*  
(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

<sup>35</sup> Ora cha kuākuyatin Jesuu ma ñuu Jericó, ta ikan ndē'e ra ña nàndi iin ra kuaá yu'u iti' nuu kuà'an ra ña chikan ra tunda'vi. <sup>36</sup> Yakan va ora chīni ra ña ya'a kua'a' ñivi, tajan chikatu'un ndio ra nuu ma ñivi ña nayi kuu ma ikan. <sup>37</sup> Tajan kätitu'un na nuu ra ña Jesuu ra ñuu Nazaret kuu ra ña yà'a ra ma ikan. <sup>38</sup> Tajan te'en kicha'a ra kànachaa ra:

—Yo'o Jesuu tata racha'nu David, na kunda'viniun yu'u —kàti ra.

<sup>39</sup> Ta ma ndian kuà'an iti' nuu kà'an xaan na chi'in ra ña na taxiin koo yu'u ra, va vi'a kànachaa ra te'en kà'an ndiko ra:

—Yo'o Jesuu tata racha'nu David, na kunda'viniun yu'u —kàti ra.

<sup>40</sup> Tajan chūndaa ndio Jesuu ta tāchi ra na ña na kuki'in na ra. Tajan ora chāa na chi'in ra yatin ma nuu ndaa ra, tajan te'en kicha'a Jesuu chikatu'un ra nuu ra:

<sup>41</sup> —¿Nayi kùuniun ña ja'i chi'un? —kàti Jesuu.

Tajan te'en nāka'an ma ra kuaá chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, kùunij ña na janda'un tinui ikan na kuu nde'i —kàti ra.

<sup>42</sup> Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—Na ndondichin nde'un ti cha'a' ña chinuniun kuu yi, ña cha ndā'a ma tinuun —kàti Jesuu chi'in ra.

<sup>43</sup> Tajan ña juuni ma ora ikani kuu nande'e ra, tajan kicha'a ndio ra jākā'nu ra Ndioo, ta tåndikun ra kuà'an ra chata Jesuu. Ta ndisaa ma ñivi ndē'e ña kuu chi'in ra juuni kicha'a na jākā'nu na Ndioo ndia.

## 19

*Jesuu kà'an ra chi'in ra nàni Zaqueo*

<sup>1</sup> Tajan kī'vi ndio Jesuu ma tichi ñuu Jericó. Ta chàkunuu ra ikan. <sup>2</sup> Ta ma ñuu ikan ti iyo iin ra kuika nàni Zaqueo. Ta rakan ti ra kùxini nuu ndra nāka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma kuu ra. <sup>3</sup> Ta rakan ti kùuni ra nakoto ra Jesuu, va na kuu nde'e ra ra, ti ya'a kua'a' ñivi ta ya'a ndiki ra ndia. <sup>4</sup> Yakan va yā'a nduu ra kuà'an ra iti' nuu, ta ikan ndāa ra nuu iin yutun nàni sicómoro ña ndaa yatini nuu ni ya'a Jesuu, ikan ti na kuu nde'e ra ra. <sup>5</sup> Ta ora yā'a ndio Jesuu ma ikan, tajan ndē'e ndaa ra nuu yutun nuu nàndi ra, tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Zaqueo, na nuun, vati kivi i'ya ni ndoi nuu iyo ve'un —kàti Jesuu chi'in ra.

<sup>6</sup> Tajan numini nūu ndio ra ma nuu yutun, ta chūnumi ra ra ti ya'a chisii ra ña kā'an Jesuu takan. Tajan chāka ndio ra ra kuà'an ra ve'e ra. <sup>7</sup> Ta ora ndē'e ma ñivi ña kuà'an Jesuu chi'in ra, tajan tükuii va'a kùuni na, ta kicha'a na kà'an ndaa na chata Jesuu ña naja kuàkindoo ra ve'e iin ra jà'a kuati, kàti na. <sup>8</sup> Tajan ndēta ndio ma Zaqueo ta te'en kicha'a ra kà'an ra chi'in ma Racha'nu:

—Yo'o Racha'nu, java ma ndatiñu ña iyo nui, ni ku'vai yi nuu ma ndian nda'vi, ta tu iyo nda ndian jànda'viña'i, nda kumi cha'a' ni jachikoni' ndiko'i yi nuu na inga cha'a' —kàti ra.

<sup>9</sup> Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Vitin va cha kīchaa ña ni kakú ñivi iyo ve'e i'ya ti juuni ñivi Abraham ra chíyo taji'na kùu ra'ya ndia. <sup>10</sup> Vati ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, vachi nanduku ra ñivi iyo ñuñivi i'ya, ta vachi jakakú ra ndian cha iyo tiempu ña kuànaa ndia.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ña naja kua jàtiñu yo chi'in uchi ta'an xu'un' kaa*

*(Mt. 25:14-30)*

<sup>11</sup> Ta ndava tàso'o ma ñivi ña kà'an Jesuu, yakan va kīcha'a tuku ra nàtu'un ra iin ku'va nuu na, vati cha chito ra ña chani chaa ra ma ñuu Jerusalén. Ta cha'a' yakan kùu yi ña chà'nini na ña chani kuyatin kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu na. <sup>12</sup> Yakan va te'en kīcha'a nāka'an Jesuu yi nuu na:

—Taji'na, chíyo iin ra ya'a iñu'u. Ta rakan ti kēe ra kuà'an ra inga ñuu nuu chika, vati ikan ni ku'va na tiñu nuu ra ña ni kuu ra Rey ta ka'nda ra tiñu, tajan kichaa ndiko ra. <sup>13</sup> Ta antea ña ni kee ra ku'un ra, tajan kàna ra uchi ta'an ma ndra musu ra, ta ta'ii'iin ndra chā'a ra iin ma xu'un' oro ña ya'a ya'vi ndaa. Tajan te'en nāka'an ra chí'in ndra: “Na jatiñu va'a ndo chí'in ma xu'un' ña chā'i nuu ndo, ta nda ora ni kichaa ndiko, tajan ku'va ndiko ndo yi chí'in ña jākanaa yi nui”, kàti ra chí'in ndra. <sup>14</sup> Va tava ma ñivi ñuu ra, ti ya'a tixin na nde'e na ra, yakan va tachi na iin ndra kùu tatun ña kuàkatitu'un ndra nuu ma rey, ta te'en kà'an na nuu ma tatun: “Na tüvi kùuni ndi ña kùu ra Rey ndi, ta ka'nda ra tiñu nuu ndi.” Takan kàti na chí'in ma tatun.

<sup>15</sup> “Va nī kuu yi takua chà'nini na ja'a na, vati nì'i ra tiñu ña kùu ra Rey nuu na, tajan ora cha kùu ra rey ta chikoni'i ndiko ra ñuu ra. Ta ora chāa ndio ra ma ñuu ra, tajan tachi ndio ra tiñu chata ma ndra musu ña chā'a ra xu'un' nuu ña na kichi ndra vati kùuni ra koto ra naja jākanaa ii'iin ndra chí'in ma xu'un' chā'a ra nuu ndra. <sup>16</sup> Tajan chāa ma ra nunuu, ta rakan te'en nāka'an ra chí'in ma rey ikan: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuun nui ña jàtiñu chí'in yi ta jākanaa yi nda uchi cha'a' tiá”, kàti ra. <sup>17</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Rey chí'in ra: “Cha chitoi ti ya'a ga va'a ra musu kùun, ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo tundeenji chí'un. Yakan va vitin ni ku'vai tiñu ka'nu ga nuun ña na ka'ndaun tiñu nuu uchi ta'an ñuu”, kàti ma ra kùu Rey chí'in ra. <sup>18</sup> Tajan inga tuku ra chāa nuu ra. Ta rakan te'en nāka'an ra chí'in ra: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuun nui ña jàtiñu chí'in yi ta jākanaa yi nda u'un cha'a' tiá”, kàti ra. <sup>19</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Rey chí'in ra: “Nuu yo'o ni ku'vai tiñu ña na ka'ndaun tiñu nuu u'un ta'an ñuu”, kàti ra chí'in ra.

<sup>20</sup> “Ta inga tuku ra chāa nuu ra, ta rakan te'en nāka'an ra chí'in ra: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuun nui, ndākiva'i yi tichi iin pañitu, i'ya iyo ma xu'un'”. <sup>21</sup> Nī kuunji jatiñu chí'in yi vati ndasij nde'i ñun, ti cha chitoi ña ya'a xaun, vati nàmaun ndatiñu ña tachi inga ñivi ta jàti'viun ña tüvi nī tachiun”, kàti ra. <sup>22</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Rey chí'in ra: “Yo'o ra musu ña tüvi va'a chà'nini. Cha'a' ma tu'un kà'un chiña, nī tiso kuatj ñun. Vati juuni maun kà'un ña yu'u kùu iin ra tüvi va'a jà'a, ta ña nàmai xu'un' nuu ma ñivi ta tüvi jàtiñu, ta cha'a' ña kà'un ña nakuisoi ndatiñu nuu tüvi jàtiñu. <sup>23</sup> Yakan va tu chitoun ña takan kùu yi, zta naja tüvi nī chati'un yi tichi vanku niku, ta ora kichaa ndiko nuu iyo ve'i, ikan na jachikoni'i ndikoun yi nui chí'in ma xu'un' siki yi niku? Va tüvi nī ja'un takan”, kàti ra. <sup>24</sup> Tajan te'en nāka'an tuku ma ra kùu Rey chí'in ndian

ka'in ikan: "Na namaa ndo ma xu'un' ikan nuu ra, ta ku'va ndo yi nuu ma ra jakanaa uchi cha'a' tiá", kàti ra. <sup>25</sup> Tajan te'en nàka'an ma ñivi ikan chi'in ra: "Yo'o racha'nu, na tüvi va'a ma ña kà'un, vati rakan cha jakanaa ra kua'a' xu'un' chi'in ma xu'un' chā'un nuu ra", kàti na. <sup>26</sup> Tajan te'en nàka'an ma ra kùu Rey: "Tya kà'in chi'in ndo ti ma ñivi jàtiñu va'a tiaga kua'a' ma ndatiñu na ni koo, va ma ñivi töve jàtiñu va'a, ni kindaa Ndioo ma tiñu jà'a na vaji töve kua'a' yi. <sup>27</sup> Ta ma ndian töve kùuni ña kui Rey niku, kuàki'in ndo na ta kundaka ndo na kichi na i'ya, ta ka'ni ndo na nui." Takana kàti ra.

*Jesuu kivi ra ñuu Jerusalén*  
(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

<sup>28</sup> Ta ora chinu kà'an Jesuu tu'un ikan, tajan kēe ndiko ra kuà'an ra ma iti' ñuu Jerusalén. <sup>29</sup> Tajan ora cha kuyatin ra nuu kàndii ma ñuu Betfagé chi'in ñuu Betania nuu iyo yuku Olivu, tajan tachi ndio ra uvi ta'an ma ndra jakua'a chi'in ra ñuu ikan, va ji'na te'en kà'an ra chi'in ndra:

<sup>30</sup> —Na ku'un ndo kuariya ña kàndii ikan ta ora chaa ndo ma ikan, ikan nata'an ndo iin burru ndikun ña ni'in na takà'an koso. Na ndachi ndo ri ta kundaka ndo ri kichi ndo nuu nde've. <sup>31</sup> Ta tu iyo ndian chikatu'un nuu ndo ña naja ndachi ndo ri, ta kati ndo ti ma racha'nu chito'o ndo chiniñu'u ri kàti ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>32</sup> Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta nàta'an ndra ndisaa yi takua kàtitu'un Jesuu nuu ndra. <sup>33</sup> Tajan kicha'a ndra ndachi ndra ma burru, ta ora nde'e ma ra chito'o ri ndra, ta te'en kicha'a chikatu'un ra nuu ndra: —¿Ta naja ndachi ndo ma burru jànai? —kàti ra.

<sup>34</sup> Tajan te'en nàka'an ndio ndra chi'in ra:

—Ndachi ndi ri ti ma racha'nu chiniñu'u ri —kàti ndra chi'in ra.

<sup>35</sup> Tajan jündii ndio ndra ja'ma ndra chata ri ta kēñu'u ndra ri chāa ndra nuu ndaa Jesuu. Ta ikan jàndaa ndra ra chata ri. <sup>36</sup> Tajan kuàkua'an Jesuu, ta kua ikan chàkin ma ñivi ikan ja'ma na ma iti' kuà'an ra. <sup>37</sup> Tajan ora cha kuyatin ra iti' nuu inuu ma yuku Olivu, tajan ndisaa ma ndian chìnuni ña kuà'an chata ra, te'en kicha'a na kànachaa na ña chisii na. Ta jaka'nu na Ndioo cha'a' ndisaa ndatu ña nde'e na jà'a ra:

<sup>38</sup> —¡Ya'a ga í kùu ma ra kùu Rey ña kichaa chi'in ndatu ma Racha'nu Ndioo! ¡Ta na koo vii ma Racha'nu iyo iti' andivi! ¡Ta na jaka'nu yo ra cha'a' ma ña jà'a ra! —kàti na.

<sup>39</sup> Ta iin ma ndra fariseu, ña kuà'an tañu ma ñivi ikan, te'en kicha'a ndra kà'an ndra nuu Jesuu:

—Matru, jna ka'un nuu ma ndian kàkichi chataun, na taxiin kuu yu'u na! —kàti ndra.

<sup>40</sup> Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Yu'u kàtitu'in nuu ndo ti tu jakutaxin ma ñivi vachi chatai, nda ma yuu kàndoyo chiña ni jaka'nu yi yu'u ndia —kàti ra.

<sup>41</sup> Ta ora cha kuyatin ndio Jesuu ma ñuu Jerusalén, ta te'en kicha'a ra chàku ra cha'a' ma ñivi ñuu ikan, ora nde'e ra yi:

<sup>42</sup> —Ndyo'o ñivi iyo ñuu Jerusalén tu kutunini ndo ña na nani'i ndo naja kua koo vii ndo chi'in Ndioo cha'a' ña iyo ra i'ya chi'in ndo jitu ma kivi vitin, va na kùu ga yi ni vitin, ta ni iti' nuu, ti cha tìndixe'e Ndioo yi nuu ndo. <sup>43</sup> Vati ni keta iin kivi ña ni koo kuati chi'in ndo ti ma ndian xaani nde'e ndo ni ja'a na iin muru naja kua kàndii ñuu ndo, ta ni kuikonuu ndio na ndo ta kanita'an na chi'in ndo. <sup>44</sup> Yakan va ni ka'ni ndi'i na ndo, ta

takan ni janaa na ma ñuu ndo ña nī'in ga yuu ñyo cha'a' ve'e ndo tüva ni kindoo yi, vati töve kī'in ndo kuenda ma Racha'nu Ndioo ora cha kīchaa ra ña kùuni ra jakakú ra ndo —kàti Jesuu chí'in ma ñivi ñuu Jerusalén.

*Jesuu tàva ra ndian xìko tichi kora veñu'u ka'nu ndian judú ñuu Jerusalén*

*(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)*

<sup>45</sup> Ta ora yā'a ña kā'an Jesuu takan, tajan kī'vi ndio ra ma tichi kora veñu'u ka'nu ndian judú, ta kīcha'a ndio ra jàkunu ra ma ndian xìko chí'in ndian jàta ña ka'in ma ikan chí'in tu'un ñ'ya:

<sup>46</sup> —Nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ti ve'e ñ'ya kùu ve'e Ndioo, nuu kà'an na chí'in ra kàti yi. Va ndyo'o, jándaku ndo yi iin ve'e ndrasu'u —kàti Jesuu chí'in na.

<sup>47</sup> Ta tandi'i kivi jàna'a Jesuu nuu ma ñivi ma tichi veñu'u ka'nu ikan, ta ma ndra sutu cha'nu chí'in ndra jàkua'a tutu Ndioo, ta chí'in tandi'i ndracha'nu ña ñyo ma ñuu ikan nànduku ndra naja kua ja'a ndra ta kuu ni'i ndra kua ka'ni ndra Jesuu. <sup>48</sup> Va nī kuu ni'i ndra naja kua ja'a ndra ti ndisaa ma ñivi tàso'o na ña kà'an Jesuu, ta chīsii na ña jàna'a ra nuu na.

## 20

*Jesuu tüvi nī ka'an ra ndanu ni'i ra ndatu ra*

*(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)*

<sup>1</sup> Iin kivi ndaa Jesuu tichi kora veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ña jàna'a ra nuu ma ñivi naja kua kuu yi ña jàkakú Ndioo ñivi. Ta ora ikan chāa ma ndra sutu cha'nu chí'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ta chí'in inga ndra cha'nu ma ñuu. <sup>2</sup> Ta te'en kīcha'a chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿Yo tachi ñun ña jà'un te'en? Ta, ¿yo chā'a ndatu nuun? —kàti ndra.

<sup>3</sup> Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in ndra:

—Ji'na kùunī ña katitu'un ndo nui iin ña ni ndakatu'in nuu ndo ndia:

<sup>4</sup> ¿Yo tachi Xuva ña jàkunduta ra, a Ndioo, a ñivi? —kàti Jesuu.

<sup>5</sup> Tajan te'en kīcha'a ndio ndra nātu'un xe'e ta'an ndra:

—Tu katio ña Ndioo tachi ra, ta kati ra ña, ¿ta naja nī chinunio ma ña kà'an ra tuva takan? <sup>6</sup> Ta tu katio ña ñivi tachi ra ni ka'ni ma ñivi yo chí'in yuu najaka, vati ndisaa na cha chàndatu na ña Xuva kà'an ra chí'in tu'un yu'u Ndioo —kàti ndra ña nātu'un ta'an ndra.

<sup>7</sup> Tajan nāka'an ndio ndra chí'in Jesuu ña na töve chito ndra yo tachi ra ña jàkunduta ra ñivi. <sup>8</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in ndra:

—Ta ni yu'u na kätī nuu ndo yo chā'a ndatu nuu ña jà'i te'en —kàti ra chí'in ndra.

*Kà'an Jesuu iin ku'va cha'a' ndra tüvi va'a jàtiñu*

*(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)*

<sup>9</sup> Tajan te'en kīcha'a Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ma ñivi:

—Taji'na chíyo iin ra tachi kua'a' yoku'u uva. Ta rakan ti jakilaa ra yi nuu ndra jàtiñu chí'in ra. Ta kée ndio ra kuà'an ra iin nuu chika kua'a' tiempu. <sup>10</sup> Tajan ora cha keta ma tiempu ña chiti ma uva, tajan tachi ndio ra iin ra kuu musu ra ña na ku'un ra kuki'in ra java ma ña xuña'a ra nuu ndra. Va nī ni'i ra yi ti java kani ndra ra, ta tachi ndiko ndra ra nuu ma ra kuu chito'o ra. <sup>11</sup> Ta ikan jan tachi ndiko ra inga ma ra kuu musu ra nuu ndra, va juuni tüvi nani nī'in ra, ti java kani ndra ra, ta tachi ndiko ndra

ra nuu ma ra kùu chito'o ra. <sup>12</sup> Ta tãchi ndiko tuku ra inga ra nuu ndra, ta rakan va jãtakue'e ndra ta jãkunu ndra ra.

<sup>13</sup> "Tajan te'en nãka'an ndio ma ra chito'o ma ñu'u' chi'in juuni maa ra: "Aan cha chito'yo ma ña ni ja'a yo. Ni tachi'yo ma ra kùu se'o, vati rakan kùu ma ra ni tiñu'u ndra najaka, ti ra se'e maa yo kùu ra." Takan chãnini ra. <sup>14</sup> Tajan tãchi ndio ra se'e ra kuà'an ra. Ta ora nde'e ma ndra jãtiñu ña vãchi ra, ta te'en kãcha'a ndra nãtu'un ta'an ndra: "Ra vãchi ikan kùu ma ra ni kindoo chi'in ndisaa ma ñu'u' i'ya, yakan va na ka'nio ra ta kindoo yo chi'in ndisaa ña'a ra", kãti ndra. <sup>15</sup> Tajan tiin ndio ndra ra, ta tãvani'i ndra ra iti' yu'u ma yoku'u uva. Ta ikan chã'ni ndra ra.

Ta ikan te'en chikatu'un tuku Jesuu nuu ndra:

—¿Ta nayi ni ja'a ma ra kùu chito'o ma yoku'u uva chi'in ma ndra jãkuenda vu?, kùuni ndo. <sup>16</sup> ¿A ni ku'un ra ta ka'ni ra ma ndra jãtiñu chi'in ra, ta jakilaa ra yi nuu inga ndra?, kùuni ndo —kãti Jesuu.

Tajan ora chini na ña kã'an ra takan tajan te'en nãka'an na:

—iNdioo na kù'va ra ña na kuu yi takan! —kãti na.

<sup>17</sup> Tajan nãnde'e ndio Jesuu nuu na ta te'en nãka'an ra:

—Ndicha ña ni kuu yi takan ti nuu ma tutu Ndioo te'en kã'an yi:

Ma yuu ña jãchiyo ma ndra labañi ña kùva'a ve'e,

yakan kùu ma yuu ka'nuga kuenda Ndioo kua ndisaa yi.

<sup>18</sup> Yakan va tu koyo ma ñivi chata ma yuu ikan, ni kuche'e na takua ta'an chi'in iin ko'o ora kè'ne yi. Ta juuni tu koyo ma yuu ikan chata ma ñivi, ni kuche'e ndi'i na, ta ni ndakuu na yuyaka.

*Chikatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a' ma xu'un' nãka'an ma ñuu ka'nu Roma nuu na*

*(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)*

<sup>19</sup> Tajan juuni ma ora ikani kùuni ma ndra jãkua'a tutu Ndioo chi'in ndra sutu cha'nu tiin ndra Jesuu, vati cha chã'a ndra kuenda ña kã'an ra ma ku'va ikan chata ndra. Va ni kuuni ndra ja'a ndra yi ti ndasii ndra nde'e ndra ma ñivi chàkuu chi'in ra. <sup>20</sup> Tajan tãchi ndio ma ndra sutu cha'nu iin ndra na kuja'a ndra kuenda nuu chàkuu Jesuu ta na taso'o ndra ma ña kã'an ra. Tajan ora chãa ndra nuu ndaa Jesuu, ta jã'ani ndra ña ndra ndicha kùu ndra. Ta kãcha'a ndra kã'an ndra chi'in Jesuu ña na ka'an ra iin tu'un ña tãvi va'a, ikan na kuu ni'i ndra kua tisokuati ndra ra nuu ma ndra kumitiñu. <sup>21</sup> Tajan te'en chikatu'un ndio ndra nuu ra:

—Yo'o Matru, cha chito ndi ti ma ña kã'un chi'in ma ña jãna'un ña ndaa kùu yi, ta indukuni ki'un kuenda ndisaa ma ñivi, vati ndicha ña jãna'un iti' va'a Ndioo nuu na. <sup>22</sup> Yakan va, ¿a va'a ña tia'vi ndi xu'un' nuu ma ra kuvienu ñuu ka'nu Roma, a vã'a? —kãti ndra.

<sup>23</sup> Va ma Jesuu cha chã'a ra kuenda ña kùuni ndra janda'viña'a ndra ra chi'in ma tu'un kã'an ndra, yakan va te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—¿Ta naja ki'in ndo ku'va yu'u? <sup>24</sup> Na jaya'a ndo iin xu'un' nui nde'o yo na'na, ta yo sivi kùu ma ña iyo nuu yi —kãti ra.

Tajan te'en nãka'an ndra:

—Na'na ta sivi ma ra kuvienu ra iyo ñuu ka'nu Roma kùu yi —kãti ndra.

<sup>25</sup> Tajan te'en nãka'an Jesuu:

—Na ku'va ndo ña kùu ña'a ma ra kùu kuvienu iyo ñuu ka'nu Roma nuu ra, ta na ku'va ndo ma ña kùu ña'a Ndioo nuu Ndioo —kãti Jesuu chi'in ndra.

<sup>26</sup> Ta nī ni'i ndra naja kua ja'a ndra ta tiin ndra Jesuu, vati tüvi nī ka'an ra nī'iin tu'un vata. Yakan va taxiin kindoo ndra ña ndava yū'vi ndra ja'a ma ña kā'an Jesuu.

*Chikatu'un ndra Saduceu naja kua nàtaku ndiko ñivi ndii*  
(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

<sup>27</sup> Ta iin ndra Saduceu chānde'e ndra nuu ndaa Jesuu, vati töve chìnuni ndra ña nàtaku ndiko ma ndian ndií. Ta te'en kicha'a chikatu'un ndra nuu Jesuu:

<sup>28</sup> —Yo'o Matru, racha'nu Moisés taa ra iin tutu taji'na ña kà'an yi ña tu iin ra'ii chí'í ra ta tüvi nī chiyo nī'iin se'e ra chí'in ñasi'í ra, tajan iyo yi ña ndaki'in ma ra yani ma ra chí'í ma ña kindonda'vi ta tanda'a ra chí'an. Ta takan ni koo se'e ma ra chí'í ja'a ma ra yani ra, kati yi. <sup>29</sup> Ta chíyo ucha ta'an ndra ña kùu ndra yani ndra. Ta ma ra nunuu ji'na ra tanda'a chí'an, ta tüvi nī chiyo se'e ra chí'an. Ta chí'í ra. <sup>30</sup> Ta ikan jan tanda'a inga ma ra uvi ña kùu yani ra chí'an. Ta indukuni chí'í ra ta nī chiyo nī'iin se'e ra chí'an ndia. <sup>31</sup> Tajan tanda'a ma ra uni chí'an, ta indukuni tüvi nī chiyo se'e ra chí'an, ta chí'í ra ndia. Ta juuni kua ikan tüvi nī chiyo nī'iin se'e ma ndi ucha ta'an ndra chí'an ta chí'í ndra ndia. <sup>32</sup> Tajan kēta ndio iin kivi ña nda maa ña chí'í ndia. <sup>33</sup> Tajan ora ni keta ma kivi ña nàtaku ndiko ma ñivi chí'í, nda ndra ni kuu iian ndakan, tuva ndi ucha ndra tanda'a chí'an?, kùuniun —kati ndra chí'in Jesuu.

<sup>34</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in ndra:

—Taku ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya ma ndra'ii chí'in ma ñivi ña'a tanda'a na, <sup>35</sup> va ma ñivi kachin Ndioo ña koo chí'in ra andivi ni janataku ndiko ra na tañu ñivi ndií. Yakan va ma ndian ni chaa ikan a ña'a' a ra'ii, töva ni tanda'a vi ta töva ni ku'va na ndian kuu se'e na ña koo ii na ndia, <sup>36</sup> vati ikan tüva ni kuvi na ti ni kuu vii na takua kùu ma tati va'a ja'a tiñu nuu Ndioo. Ta juuni ni kuu na se'e ra ti cha nàtaku ndiko na kuenda ra ndia. <sup>37</sup> Vati maa ma Moisés jana'a ra nuu yo ña nàtaku ndiko ma ñivi ndií. Ora chā'an ra chānde'e ra nuu kàyu ma iñu ndu'va yati ikan kà'an ra nuu ma Racha'nu Ndioo te'en: "Yo'o Racha'nu Ndioo, ra kùu ra jakuenda Abraham, ta Isaac chí'in Jacob." <sup>38</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo kùu ra jàkuenda ma ndian nditoni, ta yüvi kuenda ndian ndií, vati kuenda Ndioo ndisaa ma ñivi kùu ndito na —kati Jesuu chí'in ndra.

<sup>39</sup> Tajan iin ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ña ka'in ma ikan, te'en nāka'an ndra chí'in Jesuu:

—Ya'a ga va'a kà'un yo'o matru —kati ndra.

<sup>40</sup> Yakan va nī'iin ga ndra tüva nī kuuni ndra ndakatu'un ndra nī'iin nakuyi nuu Jesuu ora kà'an ra takan.

*Kätitu'un Jesuu ña tata Rey David kùu ra*  
(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

<sup>41</sup> Tajan te'en chikatu'un ndio Jesuu nuu ndra:

—¿Ta naja kà'an ma ñivi ña tata racha'nu David kùu ma Cristu? <sup>42</sup> Vati taku nuu ma tutu Salmu juuni maa ma racha'nu David te'en kà'an ra:

Ma Racha'nu Ndioo te'en nāka'an ra chí'in ma ra kùu chito'i Cristu:

"iNa'a ta kunandiun chiyo kua'í ti i'ya ni ku'vai ma ndatu nuun,

<sup>43</sup> nda kati kanindoyoi ma ndian xaani nde'e ñun iti' cha'un!",

kati Racha'nu Ndioo. <sup>44</sup> Yakan va kùuni yi ka'an yi, ti vaji tata David kùu Cristu, va juuni chito'o David kùu ra ndia —kati Jesuu chí'in ma ñivi ikan.



*Jesuu tisokuati ra ndra matru jàkua'a tutu Ndioo*

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

<sup>45</sup> Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu ndè'e ndisaa ñivi:

<sup>46</sup> —iNa ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo! Ti chàta'ani ndra kakunuu ndra chi'in ja'ma kani ma nuya'vi, ikan na tiñu'u ma ñivi ndra. Ta juuni nànduku ndra ma tayu ka'nuga kunandi ndra ma tichi veñu'u ñivi judiu a nuu iyo viko ndia. <sup>47</sup> Ta juuni ndrakan kùu ndra ña sù'u ndra ndatiñu ma ñivi kindonda'vi, ta jà'ani ndra ña jakani ndra ma ña nàkuatu ndra nuu ka'in kua'a' ñivi, ikan na kuuni na ña yüvi ndrasu'u kùu ndra. Ndisaa ndrakan ni nde'e ndra kua'a' ga tundo'o. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra.

## 21

*Nuu sòkó ñanda'vi xu'un' kuenda Ndioo*

(Mr. 12:41-44)

<sup>1</sup> Tajan nàndi Jesuu ndè'e ra naja kua ti'i ma ndian kuika xu'un' tichi chatun nuu sòkó na yi kuenda Ndioo. <sup>2</sup> Ta nunuuni ndè'e ra ña chàa iin ña kindoo nda'vi, ta ti'an uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi. <sup>3</sup> Yakan va ora ndè'e Jesuu ña ti'an uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi, tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti ma ña nda'vi ikan kua'a' ga xu'un' sòkóan kua tandi'i na. <sup>4</sup> Va ma ndian kuika ti vaji ndicha va'a ña kua'a' xu'un' ti'i na, va ña chàkonesia kùu yi. Yakan va kua'a' ga sòkóan ti chà'a ña tandi'i ma xu'un' kùmian —kàti Jesuu.

*Jesuu kàtitu'un ra ña ni kekoyo veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén*

(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

<sup>5</sup> Tajan iin ndra jàkua'a chi'in Jesuu kà'an ndra ña ya'a vii kàa ma veñu'u jà'a ma yuu ka'nu ña ndaa cha'a yi ta chi'in ma ña kùkutu yi chi'in ña sòkó na ndia, kàti ndra. Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra ora chíni ra ña kà'an ndra:

<sup>6</sup> —Ndicha ña takan kàa yi vitin va ni keta iin kivi ña ndisaa ma ña ndè'e ndo ña iyo vitin, ni'iin ga yuu tüva ni kindoo chata ta'an yi, ti ni kekoyo ndi'i yi —kàti Jesuu chi'in ndra.

*Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi*

(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

<sup>7</sup> Tajan te'en kicha'a tuku ma ndra jàkua'a chi'in ra chikatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o Matru, ¿ta nda ora ni kicha'a yi? ¿Ta nda seña kùu ma ña ni nde'o ora chani kicha'a yi? —kàti ndra.

<sup>8</sup> Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo koto janda'viña'a ma ñivi ndo. Vati ni kichi kua'a' ñivi ña ni kuàtiñu na ma sivi chi'in tu'un i'ya: “Yu'u kùu Cristu, ta vachi katitu'in nuu ndo ña chani kuta'an ora ña ni naa ñuñivi”, ni kati na. Va koto kù'un ndo chata na ti ndian vata kùu na. <sup>9</sup> Ta na yü'vi ndo ora ña ni ka'an ñivi ña iyo kuati ndanikuni ma nuu ñu'u' ñuñivi, vati ji'na kuii yakan kùu ma ña ni kuu. Ti ma kivi ikan kùmaniga chaa ma tiempu ña ni naa yi.

<sup>10</sup> Vati Jesuu te'en nàka'an ndiko tuku ra nuu ndra:

—Ni kanita'an iin ñivi ñyo ñuu chi'in inga ñivi ñyo inga ñuu. Ta inga tuku ñu'u' iin ñuu chi'in inga tuku yi. <sup>11</sup> Ta juuni ni kichi ña ya'a ni'i ni taan nuñu'u' ñuñivi ndia. Ta ni koo kua'a' tama' chi'in tundo'o ndanikuni. Ta iti' andivi ni nde'o kua'a' ña ni kuu chi'in kua'a' seña ña ni jayu'vi yo ndia.

<sup>12</sup> 'Ta antea ña ni kuu yakan takan, ni tiin na ndo ta tisokuati na ndo, ta ni ku'va na ndo nuu ndra kumitiñu, ikan na kundaka na ndo ña nde'e ndo tundo'o tichi veñu'u, ta ni ti'i na ndo tichi vekaa, ta juuni ni ku'va na ndo nuu inga ndra chà'nda tiñu cha'a' ña chìnuni ndo tu'in ndia. <sup>13</sup> Ta ora ni ta'an ndo ña'a tajan ni ni'i ndio ndo naja kua kuu katitu'un ndo tu'in nuu ma ñivi. <sup>14</sup> Yakan va na nakanini ji'na ndo cha'a' ma ña ni ka'an ndo cha'a' maa ndo ma ora ikan, <sup>15</sup> vati yu'u ni ku'vai ma tu'un ka'an ndo chi'in na ma ora ikan, ti ni ka'an ndo iin tu'un ndaa ña na kùuga ka'an ma ñivi xaani ndo chata ndo ma ora ikan. <sup>16</sup> Ta juuni ma tatá ndo chi'in ma'á ndo ni xikoña'a vi ndo nuu ma ndra kumitiñu. Ta indukuni ni ja'a ma ndra yani ndo, chi'in amigu ndo ndia. Ñyo iin nda ndyo'o ni ka'ni na ndia. <sup>17</sup> Ikan jan ndisaa ñivi ni kuxaani na nde'e na ndo cha'a' ña chìnuni ndo tu'in. <sup>18</sup> Va vaji takan ni ta'an ndo, va Ndioo tüvi ni ku'va ra ña kunaa ni'iin ma ixi xini ndo. <sup>19</sup> Ta ma ndian ni kundeni nda kati ya'a ma kivi ikan, ni jakakú Ndioo na.

<sup>20</sup> 'Ta ora ni nde'e ndo ña chikonuu jandaru ma ñuu Jerusalén, ikan va ni ku'va ndio ndo kuenda ña chani kuyatin kivi ña ni naa yi. <sup>21</sup> Yakan va ndisaa ndyo'o ta ndian iyo ñu'u' Judea ma ora ikan, na kunu ndo kukakú ndo iti' yuku. Ta ndian ñyo ñuu Jerusalén, na kee na tichi yi ma ora ikani, ta ndian jatiñu tichi ku'u, na chikokani na ma ñuu na ma ora ikan. <sup>22</sup> Vati ma kivi ikan kuu ma kivi ña ni jande'e ma Racha'nu Ndioo tundo'o kuenda ma ñuu Jerusalén. Ta takan ni jachinu ma tutu Ndioo ma ña kà'an yi. <sup>23</sup> ¡Nda'vi ta'an ma ñivi ña'a ña kivi ikan tu ñu'u se'e vi, ta iyo ndiakwati ña chàxin ndika vi! Vati ma ñuu Jerusalén i'ya ni nde'e yi kua'a' tundo'o chi'in ndisaa ñivi ñyo tichi yi ndia, ti xaani Ndioo nde'e ra na. <sup>24</sup> Ta iyo ñivi ni kuvi ma ora kuu kuati ja'a ma ndra jandaru ta ñyo ndian ni tiin ma jandaru, ta kundaka ndra na ku'un ndra tandi'i nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ma ndian yüvi judíu, ni janaa na ndian ñyo ñuu Jerusalén. Ta takan ni ja'a na, nda kati keta kivi ña ni kati Ndioo ña cha kúuni, tajan ni jaña ndio na ña ja'a na yi.

*Kätitu'un Jesuu naja kua ni kichi ndiko ma ra se'e ñivi tächi Ndioo*  
(Mt. 23:29-35; Mr. 13:24-37)

<sup>25</sup> 'Tajan ma iti' andivi ni nde'e na kua'a' nakuyi ña ni jayu'vi na, ti ni sama ma nikandii kua kaa yi chi'in yoo ta chele ndia. Ta ma ñivi iyo ma tiempu ikan, ya'a ni jakanuu chinituni ja'a ña ya'a káyu ja'a ma tañu'u ora chásiki ra. <sup>26</sup> Yakan va ma ora ikan ndava ni kunaa ma ñivi ja'a ña yu'vi na ora ni nde'e na ña takan ni kuu ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Vati nda ma nikandii chi'in yoo ta chi'in ma chele ni kanda yi ma tiempu ikan. <sup>27</sup> Ta ora cha yá'a ndio ña kuu ndisaa yakan, tajan ni nde'e ndio ndo ma ra Se'e ñivi tächi Ndioo, ña ni kichi ra tichi viko chi'in kua'a' ndatu ra chi'in ña tacha ra. <sup>28</sup> Yakan va ora ni nde'e ndo ña takan ni kuu, na ndoni'i ndo nuu ndo ta sii kuuni ndo, ti chani keta ora ni kakú ndo ja'a Ndioo —kati Jesuu.

<sup>29</sup> Ta ora chínu ká'an Jesuu takan, ta te'en kati tuku ra iin ku'va nuu na:

—Na nde'e ndo naja tà'an ma yutun higu chi'in inga tuku yutun. <sup>30</sup> Vati ora nde'e ndo ña keta nda'a' yuta' run, ta cha chito ndo ti chani kuta'an

ma tiempu ni'ni. <sup>31</sup> Yakan va ora ndè'e ndo ma tundo'o ña kàtitu'in nuu ndo, ta cha chito ndo ti chani kuyatin ma ora ña ni kichi ka'nda ndiko Ndioo tiñu nuu ñuñivi i'ya.

<sup>32</sup> 'Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ti antea ña kuvi ma ñivi iyo tiempu i'ya, ji'na ni nde'e na tundo'o takua kà'in chi'in ndo i'ya. <sup>33</sup> Ta ni keta iin kivi ña ni naa andivi chi'in ñuñivi ndia, va ma tu'un kà'in tüvi ni naa yi.

<sup>34</sup> 'Ta yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ti koto kü'va ndo anima ndo ña na ndondava yi ja'a ña kàan yo ko'o yo kua'a' ndixi, a chànini yo cha'a' ndatiñu ña ni'o ñuñivi i'ya a nda kuati ni kuuni ña tiin yo. Takan iyo yi ña ja'a ndo kuenda nuu ndo <sup>35</sup> koto iin ketani ma kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu takua kùu iin trampa. Vati ni kichi ra kuenda tandi'i ñivi iyo nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ti ma kivi ikan ni kuu yi takua kùu iin trampa ña ora jàna'ini na jà'a yi. <sup>36</sup> Ta yakan va na jakuenda va'a ndo ndo ta na ka'an ndo chi'in Ndioo ndisaa kivi, ikan na kuu kakú ndo nuu tundo'o ña ni nde'e ndo, ta kuu jana'a ndo ndo nuu ra Se'e ñivi tachi Ndioo ora ni kichaa ndiko ra —kàti Jesuu.

<sup>37</sup> Yakan va Jesuu jàna'a ra ora ndichin ma tichi veñu'u, ta ora chanikuaa chà'an ra chàkusu ra iin yuku ña nani Olivu. <sup>38</sup> Ta nani na'a chà'an ma ñivi cha tàso'o na ña kà'an ra ma tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.

## 22

*Nuu kùti'vi ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu*  
(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

<sup>1</sup> Ora cha kuàta'an viko ña chàchi na paan ña töve ki'vi yuchan iya tichi yi, ña kùu ma kivi viko pakua, <sup>2</sup> tajan nànduku ndio ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo naja kua ja'a ndra ta tiin ndra Jesuu ta ka'ni ndra ra. Va ni küu yi ti ndasii ndra ndè'e ndra ma ñivi. <sup>3</sup> Takan küu, tajan ma kui'na chà'nda tiñu ñá' nani Satanaa, ki'vi ndioán' anima Juda Iscariote. Ta rakan ti iin ra kùu iin ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in Jesuu kùu ra. <sup>4</sup> Ta ikan jan rakan chà'an ra chānde'e ra nuu iyo ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ndra jandaru kùmi veñu'u ka'nu ikan. Tajan kīcha'a ndio ra nàtu'un ra chi'in ndra naja kua ni ja'a ra ta ku'va ra Jesuu nuu ndra. <sup>5</sup> Tajan ora kà'an ra takan ta nduva'a kuu chisii ndra ta chà'a ndio ndra tu'un ña ni ku'va ndra xu'un' nuu ra. <sup>6</sup> Tajan ma Juda kàti ndio ra chi'in ndra ti va'a, ta ikan jan kīcha'a ndio ra nànduku ra naja kua ja'a ra ta ku'va ra Jesuu nuu ndra ora tüvi nde'e ñivi.

*Nuu kùxini Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra*  
(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

<sup>7</sup> Ta ora cha keta kivi viko ña chàchi na paan ña tüvi ki'vi yuchan iya tichi. Ma kivi ikan, chà'ni na iin mvechala kuenda ma viko pakua ti sòkó na ri nuu Ndioo, ikan na jaka'nuni ra kuati na. <sup>8</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in Petu' ta Xuva:

—Kua'an ndo kuàjandova'a ndo ña kuxinio kivi viko pakua —kàti ra chi'in ndra.

<sup>9</sup> Tajan te'en chikatu'un ndio ndra nuu ra:

—¿Ndanu kùuniun ña kuja'a ndi ma ña kacho? —kàti ndra.

<sup>10</sup> Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Ora ki'vi ndo ma tichi ñuu ikan, ta ikan nata'an ndo iin ra ndiso iin kii takuui. Ta tandikun ndo ku'un ndo chata ra, nda kati chaa ra ve'e nuu

ni ki'vi ra. <sup>11</sup> Ta ikan na ka'an ndo chi'in ma ra chito'o ve'e ña ma matru ndi chikatu'un ra ña ndanu ndaa ma ve'e nuu ni kuxini ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra, kàti ndo. <sup>12</sup> Tajan juuni maa ra ni jana'a ra nuu ndo iin ve'e iyo nda siki inga ve'e ña cha iyo va'a yi, ikan na ku'un ndo kuja'a ndo ma ña kuxinio —kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>13</sup> Takan kùu tajan kée ndio ndra kuà'an ndra ta nī'i ndra ndisaa yi takua kàtitu'un Jesuu nuu ndra, ta ikan jà'a ndio ndra ma ña ni kuxini ndra ma kivi viko Pakua.

<sup>14</sup> Ta ora cha kēta ma ora ña ni kachi ndra, tajan chūnandi ndio Jesuu chi'in ndra kùu tatun ra mesa, <sup>15</sup> tajan te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—¡Ya'a ga kùuni jaka'nui viko i'ya chi'in ndo antea ña chàa ora ni nde'i tundo'o ta kuvj! <sup>16</sup> Vati yu'u kàti chi'in ndo ti töva ni jaka'nui viko i'ya chi'in ndo, nda kati chaa jì'nai nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti ra.

<sup>17</sup> Ta ora chinu kà'an ndio ra takan, tajan kī'in ndio ra iin kopa ma vinu, ta nàka'an ra Ndioo cha'a' ra', ta te'en nàka'an ra:

—Na ki'in ndo ma kopa i'ya ta ndisaa ndo nako'o ra', <sup>18</sup> vati yu'u kà'in chi'in ndo ña tüva ni ko'i ma vinu i'ya chi'in ndo inga cha'a', nda kati chaa ndikoi ko'i chi'in ndo nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti ra.

<sup>19</sup> Ta ora cha yā'a ña jà'a ra takan, tajan kī'in tuku ra iin paan, ta nàka'an tuku ra Ndioo cha'a' yi, ta chā'nda kuati ra yi ta chā'a ra yi nuu ta'ii'in ndra, ta te'en nàka'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na kachi ndo paan i'ya ti ña'a kùu ma kuñui ña ni ku'vai kùu yi cha'a' ma kuati ndo. Takan iyo yi ña ja'a ndo koto naani ndo yu'u —kàti ra chi'in ndra.

<sup>20</sup> Ta ora chinu chāchi ndra, tajan indukuni jà'a ra chi'in ma kopa vinu ndia. Ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Na ko'o ndo ma vinu i'ya ti niñ kùu ra', vati cha ndòva'a iin tu'un chaa nuu Ndioo jà'a ra' ti chani katj niñ cha'a' kuati ndo ta ni kuvj ndia. <sup>21</sup> Va ma ra ni xikoña'a yu'u nàndi ra chi'in ma mesa i'ya ndia, <sup>22</sup> vati taku ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo vāchi ra vāchi nde'e ra tundo'o takua kà'an Ndioo chi'in ra. ¡Va nda'vi ta'an ma ra ni xikoña'a yu'u, vati ni nde'e ra tundo'o! —kàti Jesuu.

<sup>23</sup> Ta ikan jan chikatu'un ta'an ndra ña nda ra kùu ma ra ni xikoña'a Jesuu.

*Ndra jàkua'a chi'in Jesuu nàtu'un ta'an ndra ña nda ndra kùu ma ndra ka'nuga*

<sup>24</sup> Iin ora kīcha'a ma ndra jàkua'a chi'in ra kànita'an yu'u ndra ña nda ra kùu ra ni kuu ma ra ka'nuga. <sup>25</sup> Takan kùu ta ora chīni Jesuu ma ña kà'an ndra, tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in ndra:

—Cha chito ndo ti iyo ndra kùu rey chà'nda tiñu nuu ñivi yūvi judíu. Ta vaji ya'a jànde'e ndra tundo'o ma ñivi ora chà'nda ndra ma tiñu, va chàta'ani ndra ora kà'an ma ñivi ti mamaa tiñu va'a kùu ña ja'a ndra.

<sup>26</sup> Va ndyo'o, na tüvi iyo yi ña ja'a ndo takan, vati taku ma ra kuxini ma nuu ndo iyo yi ña kuu ra nuu ndi'inia. Ta juuni iyo yi ña jakuu ra tiñu nuu ndo ndia. <sup>27</sup> Tava kùu iin ra nàndi chàchi nuu mesa ta iyo iin ra kùu musu ra, cha chito va'a ndo ti ma ra nàndi chàchi nuu mesa kùu ma ra kuxini. Va taku yu'u vaji ra kuxini kùu, va juuni ra kùu musu ndo kùu ndia.

<sup>28</sup> 'Va taku ndyo'o ti endee iyo ndo chi'in vaji ndè'i tundo'o va töve nī jaña ndo yu'u. <sup>29</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u ni ku'vai ña na ka'nda ndo tiñu takua chā'a ma tatái ña na ka'ndai tiñu ndia. <sup>30</sup> Ti ndyo'o ni kachi ndo

ta ko'o ndo chi'in nuu mesa nuu ni ka'ndai tiñu, ta juuni ni ndaa ndo tayu, ta ikan jàkutuni ndo kuati ma uchi uvi grupu ma ndian judiu.

*Kàti Jesuu ña Petu' ni ka'an ra ña tüvi nàkoto ra ra*  
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

<sup>31</sup> Tajan te'en kīcha'a nāka'an ma Racha'nu chi'in Petu':

—Yo'o Petu' na taso'o va'un ña ni ka'in chi'un. Ma Satanaa ma kui'na kuxini, cha jāchikán' ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ti kùunián' ki'án' ku'va ndo nde'o tu ndicha ña jàchi'un ma ña kà'an ma Racha'nu Ndioo, <sup>32</sup> va yu'u chikain ñamani nuu Ndioo cha'un, ikan na tüvi jañaun ña chinuniun ja'a ma kui'na. Tajan ora cha chikoni'i ndikoun ña cha jà'un kuati, na tindeun inga tuku na takua kùu yaniun chi'in ñata'un, na kundee na chinuni va'a na ña kà'in ndia —kàti ra.

<sup>33</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, yu'u iyo va'i ña ku'in chi'un tichi vekaa a nda kuvj chi'un ndia —kàti ra.

<sup>34</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Petu', yu'u kà'in chi'un tu juuni ma chanikuaa vitin antea ña nda'yu ma lo'o uni cha'a' ni ka'un ña tüvi nakotoun yu'u —kàti Jesuu chi'in ra.

*Nuu cha kuàkuyatin ora ña ni nde'e Jesuu tundo'o*

<sup>35</sup> Takan kùu tajan te'en chikatu'un tuku Jesuu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿A chàku'uni ndo ora tächj ndo ña sòkaa ndà'a ndo ña ni yunu ni xu'un' ta ni ndichan tüvi cha'a ndo? ¿A kùmani iin nakuyi nuu ndo ma ora ikan? —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan te'en nāka'an ndra:

—Töve —kàti ndra.

<sup>36</sup> Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—Vitin va nda ndyo'o iyo yunu ndo, na kunda'a ndo yi, ta nda ndyo'o iyo xu'un' ndo na kunda'a ndo yi, ta nda ndyo'o tüvi iyo machiti ndo na xiko ndo ma ja'ma isukun ndo ta jata ndo iin yi. <sup>37</sup> Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo ti takan iyo yi ña ta'in. Vati ma tutu Ndioo kà'an yi ña ni nde'e ma ñivi yu'u takua ndè'e na ma ndian jà'a kuatini. Yakan va ndisaa ma ña kà'an ma tutu Ndioo cha'i, takan ni kuu yi —kàti Jesuu.

<sup>38</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, i'ya iyo uvi ta'an machiti —kàti ndra chi'in ra.

Tajan te'en nāka'an ra:

—Cha kùunj ña ka'an ga ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

*Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu iyo Jardīn Getsemanī*  
(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

<sup>39</sup> Tajan kēe ndio Jesuu ma ñuu ta kuà'an ra kuàka'an ra chi'in Ndioo ma yuku nàni Olivu, takua takani jà'a ra. Ta ndīta'an ma ndra jàkua'a chi'in ra kuà'an ndra chata ra ndia. <sup>40</sup> Ta ora chāa ndio Jesuu ma ikan tajan te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na ka'an ndo chi'in Ndioo ikan tüvi ku'va ndo anima ndo ña jà'a yi kuati —kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>41</sup> Tajan jāchika ndio ra ma nuu ka'in ndra ta chūnandi chiti ra, ta te'en nāka'an ra chi'in Ndioo:

42 —Yo'o Tatá, kùunì ña na jakakun yu'u nuu ma tundo'o ña ni nde'i. Va tüvi kùunì ña ja'un ma ña kùunì, vati na kuu yi tava kùuni maun —kàti Jesuu.

43 Ta ora ká'an Jesuu takan, tajan ma ora ikani kichi iin tati va'a já'a tiñu nuu Ndioo iti' andivi ña chā'a yi ñandee ra. 44 Tajan tañu ma ña tana ku'vi ra já'a ña ya'a u'vi anima ra, tajan tiá ni'i kicha'a tuku ra ká'an ra chi'in Ndioo ña ndava chàti ma takuui tiin ra nuñu'u' takua chàti ma nio ora ya'a kua'a' ra' chita ra'.

45 Takan kuu ta ora ndēta ndio ra ña ká'an ra chi'in Ndioo, tajan kēe ndio ra kuānde'e ra nuu ka'iin ma ndra jákua'a chi'in ra. Ta ora chāa ndio ra ikan, ta náta'an ra ndra ña kixi ndra kándoyo ndra, ti nī kundee ndra ma ñuma'na já'a ña ya'a nda'vi kùuni ndra. 46 Tajan te'en náka'an ndio ra chi'in ndra:

—¿Ta naja ya'a kixi ndo kándoyo ndo? ¡Na ndakoo ndo ta ka'an ndo chi'in Ndioo, koto ku'va ndo anima ndo ña ja'a yi kuati! —Takan kàti Jesuu chi'in ma ndra jákua'a chi'in ra.

### *Nuu tiin na Jesuu*

*(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)*

47 Ta juuni ká'anga Jesuu ndaa ra ora ndē'e ra ña chākoyo kua'a' ñivi nuu ndaa ra. Ta Juda, iin ra indii tañu ndi uchi uvi ndra jákua'a chi'in ra kuu ma ra yosonuu nuu ma ndra jandaru chi'in ma ñivi. Tajan, rakan chājayatin ra ra nuu ndaa Jesuu ta chūnumi ndaa ra ra, ta tūtu ra sitin ra.

48 Tajan te'en náka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Juda, ¿a chi'in ña tütun siñin, chi'in yakan xikoña'un ma Se'e ñivi tachi Ndioo? —kàti Jesuu chi'in ra.

49 Tajan ora chíni ma ndra ka'iin chi'in ra ma ña ká'an ra, tajan te'en kicha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kanita'an ndi chi'in ndra chi'in machiti? —kàti ndra.

50 Tajan iin ma ra jákua'a chi'in Jesuu távani'i ra machiti ra ta chá'nda ra iin so'o chiyo kua'a ma ra kuu musu ma sutu chà'nda tiñu. 51 Ta ora ndē'e Jesuu ña takan já'a ra ta te'en náka'an ra:

—¡Na jaña ndo ña kánita'an ndo! —kàti ra.

Tajan jánani ndio Jesuu ma nda'a' ra so'o ma ra kuu musu ma sutu ta jánda'a ra yi. 52 Ta ikan jan te'en náka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra sutu chà'nda tiñu ta chi'in ma ndra jandaru jákuenda veñu'u ka'nu ta chi'in inga tuku ndracha'nu ña vachi tiin Jesuu:

—¿A rasu'u kùu ña vachi tiin ndo yu'u chi'in machiti ta chi'in yutun?, kùuni ndo. 53 Ti tu ndicha ña rasu'u kùu, ta, ¿naja tüvi nī tiin ndo yu'u ma tichi veñu'u ka'nu ora jána'i nuu ndo nani kivi ma ikan? Ndicha kuu ña takan já'a ndo ma ora naa, ti vitin kuu ma ora ña chā'a Racha'nu Ndioo ña kuu ndo'iin anima ndo chi'in ma kui'na ña já'a ndo takua kùuni maa ndo —kàti Jesuu.

### *Petu' kàti ra ti töve nàkoto ra Jesuu*

*(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)*

54 Tajan tiin ndio ndra Jesuu ta ndāka ndra ra kuā'an ra chi'in ndra nuu iyo ve'e ma sutu chà'nda tiñu. Ta ikan jan, tándiun ndio Petu' kuā'an ra chata ra chikani chikani. 55 Ta ma nuke'e nuu iyo ve'e ma sutu chà'nda tiñu ikan, játa'an ma ndra jandaru ñu'ú jávandaa ma nuke'e chūnandi ndra tūmi ndra yi. Tajan ora ndē'e ma Petu' ña tūmi ndra ma ñu'ú, ta

ndīta'an ra chāa ra chūnandi ra tañu ndra tūmi ra yi ndia. <sup>56</sup> Ta nunuuni chāa iin ña kùu musu ma sutu cha'nu, tajan ora nde'an ma Petu' ña nāndi ra tūmi ra ma ñu'ú, tajan chūndaa ña nde'e ndicha ña ra, ta te'en nāka'an ña chi'in ndian ka'iin ikan:

—Juuni ra'ya kùu iin ra chàkunuu chi'in Jesuu ndia —kàtian.

<sup>57</sup> Va Petu' te'en nāka'an ra:

—Ka'nu kooniun yo'o ma'á, va ma ra kà'un chiña na tūvi nàkotoi ra —kàti ra chi'an.

<sup>58</sup> Ta nunuuni nde'e iin ra'ii ra, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o kùu iin ra jàkua'a chi'in Jesuu —kàti ra.

Tajan Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yüvi yu'u kù! —kàti ra.

<sup>59</sup> Takan kùu ta nunuuni ora cha yā'a iin ora tajan chāa inga tuku ra, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ndian ka'iin ikan:

—Ndicha kuii ña ra'ya kùu iin ra chàkunuu chi'in Jesuu vati juuni ra ñu'u' Galilea kùu ra —kàti ra.

<sup>60</sup> Tajan te'en nāka'an ma Petu' chi'in ra:

—Yo'o tatá, na tūvi nàkotoi nda ra kùu ma ra kà'un —kàti ra.

Tajan juuni kà'anga Petu' nāndi ra ora nānda'yu iin lo'o. <sup>61</sup> Ta ikan jan chikoni'i Jesuu xini ra nde'e ra nuu ma Petu', tajan chàku'uni ra ma ña ká'an ma Racha'nu chi'in ra ña: “Antea ña nda'yu lo'o ma vitin uni cha'a' ni ka'un ña tūvi nàkotoun yu'u.” Takan chàku'uni ra ma ña ká'an Jesuu chi'in ra. <sup>62</sup> Tajan kēe ndio Petu' ma ikan, ta nduva'a kīcha'a ra chàku ra ti ya'a nda'vi kùuni ra.

### *Nuu chàkundaa na Jesuu*

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

<sup>63</sup> Takan kùu ta ma ndra jàkuenda Jesuu chàtu'un ndra ra ta kàni ndra ra. <sup>64</sup> Ta chàsi ndio ndra tinuu ra chi'in ja'ma ta kàni ndra ra, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—Ka'an, nde'o yo kàni ñun! —kàti ndra.

<sup>65</sup> Ta juuni kànduva'a ndra ra chi'in inga tuku tu'un kini ndia.

### *Tisokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu*

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

<sup>66</sup> Ta ora kùndichin inga kivi tajan kùti'vi ndio ma ndracha'nu ña chà'nda tiñu nuu ñivi judiú chi'in ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu ta chi'in inga ndra jàkua'a tutu Ndioo. Tajan tiin ndio ndra Jesuu, ta ndàka ndra ra kua'an ra chi'in ndra nuu ndra kumitiñu. Ta ora chāa ndio ndra ma ikan chi'in ra tajan te'en kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

<sup>67</sup> —¿A ndicha ña yo'o kùu ma ra Cristu? —kàti ndra.

Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Tu katj nuu ndo ña ndicha ña takan kùu yi ta na töve ni chinuni ndo ma ña kà'in. <sup>68</sup> Ta tu ndakatu'in iin tu'un nuu ndo, chitói ña na töve ni naka'an ndiko ndo yi nui, ta ni tūvi ni jaña ndo yu'u ndia, <sup>69</sup> va nda vitin ta nda iti' nuu, ni kunandi ma ra Se'e ñivi chiyo kua'a Racha'nu Ndioo, ra iyo kua'a' ndatu —kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>70</sup> Tajan te'en kīcha'a ndisaa ndio ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A ndicha va'a ña yo'o kùu ma ra se'e Ndioo? —kàti ndra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Ndicha kùu yi ña ma kua kà'an ndo chiña takan kùu —kàti Jesuu.

<sup>71</sup> Ta ikan jan te'en nāka'an ndra chi'in ma ndra meru ndra:

—¿Nda kuenda ña chiniñu'u yo tiá ma ndian kùta'an chi'o tuva ndisaa yo cha chini yo ña ká'an ra chata Racha'nu Ndioo? —kàti ndra.

## 23

### *Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu*

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

<sup>1</sup> Tajan ndêta ndio ndisaa ndra ta chā'an ndra chi'in Jesuu nuu chà'nda Pilatu tiñu. <sup>2</sup> Ta ora chāa ndio ndra ma nuu chà'nda ra tiñu, tajan te'en kīcha'a ndra tīsokuati ndra Jesuu nuu ra:

—Nāta'an ndi ra'ya ña jànda'viña'a ra ñivi ma ñuu ndi. Ta kàti ra ti na tüvi iyo yi ña tia'vi ndi ma xu'un' nuu ma ra kuvienü ma ñuu ka'nu Roma. Ta juuni kàti ra ña Cristu, ra chà'nda tiñu nuu ndi kùu ra. Takan kàti ra —kàti ndra.

<sup>3</sup> Tajan te'en chikatu'un ndio ma Pilatu nuu ra:

—¿A ndicha ña yo'o kùu ma ra chà'nda tiñu nuu ñivi judú? —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Maun kà'an ña takan kùu yi —kàti Jesuu.

<sup>4</sup> Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma Pilatu chi'in ma ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu ta nuu ma ñivi ndia:

—Tükuii nāta'in nī'iin kuati ña jā'a ra, ta kùu ni'j kua tisokuatj ra —kàti Pilatu chi'in ndra.

<sup>5</sup> Ta ikan jan te'en kīcha'a na kànachaa na tiá ni'i:

—Ninii ka'nu ñu'u' Judea jakanuu ra xini ñivi chi'in ma tu'un kà'an ra. Kīcha'a ra jà'a ra yi chi'in ñivi iyo ñu'u' Galilea, ta vitin juuni takan vāchi jakanuu ra xini ñivi iyo ñu'u' Judea i'ya ndia. —Takan kàti na chi'in Pilatu.

### *Jesuu yà'a ra nda'a' Herode*

<sup>6</sup> Ta ora chini ndio Pilatu ña ká'an na ma tu'un Galilea, ta ikan jan chikatu'un ndio ra nuu ma ñivi tuva ra ñu'u' Galilea kùu Jesuu. <sup>7</sup> Ta ora kàti ndio na ña ndicha ña takan kùu yi, tajan tāchi ndio ra ra nuu Herode, ra chà'nda tiñu ma ñu'u' Galilea. Ta ma tiempu ikan ti juuni iyo Herode ma ñuu Jerusalén ndia. <sup>8</sup> Takan kùu ta ora nde'e ndio Herode ma Jesuu ta nduva'a kuii chisii ra, ti cha iyo kua'a' tiempu ña kùuni ra nde'e ra ra ña na ja'a ra iin ndatu nuu ra, vati iin ra ña ya'a va'a kà'an ma ñivi chata, kùu ra. <sup>9</sup> Tajan kīcha'a ndio Herode chikatu'un ra kua'a' tu'un nuu ra, va tükuii nani ká'an ra. <sup>10</sup> Ta ma ndra sutu chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo vi'a ni'i kīcha'a ndra tīsokuati ndra ra. <sup>11</sup> Ta ikan jan, Herode chi'in ndra jandaru ra kīcha'a ndra chàkunda ndra Jesuu. Ta jaku'un ndio ndra iin ja'ma vii ña kàa takua kàa ja'ma ra kùu rey ma Jesuu kuenda ña na kuātu'uni ndra ra. Ta ora chinu jā'a ndra takan, tajan tāchi ndiko ma Herode ra nuu Pilatu. <sup>12</sup> Ta ma Pilatu chi'in Herode, ña na kùu nde'e ndra ta'an ndra ma tiempu ikan, juuni ma kivi ikan jaamigu ndra.

### *Nuu kàti Pilatu ña na ka'ni na Jesuu*

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39-19:16)

<sup>13</sup> Ta ikan jan jāti'vi ta'an ndio ma Pilatu ma ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ndra kumitiñu ta chi'in tandi'i ñivi ñuu, <sup>14</sup> ta te'en nāka'an ra chi'in na:

—Maa ndo kīchi ndaka ndo ra'ya nui, ta kàti ndo ti jakanuu ra xini ma ñivi ñuu. Ta nde'e chi'in tinuu ndo ña chikatu'un xain nuu ra, va tükuii nī



nata'in nī'in kuati ña kùu tisokuati ra ma takua kà'an ndo nui nda che'e. <sup>15</sup> Ta ni Herode töve nī nata'an ra nī'in kuati chata ra ndia, ti tu ndicha ña ìyo kuati ra na tüva ìyo yi ña tachi ndiko ra ra nui. Yakan va cha chito ndo ti töve ìyo nī'in kuati ra ña kùu ka'nio ra cha'a' yi. <sup>16</sup> Yakan va tundo'oni ni jande'i ra. Jaña ndikoi ra na ku'un ra —kàti Pilatu chí'in na.

<sup>17</sup> Vati ta'ii'in kuiya ora ìyo ma viko ikan, ìyo yi ña jachi'in ma Pilatu ña kà'an ma ñivi, ta tàva ra iin ra indii vekaa takua takani ìyo ma costumbre.

<sup>18</sup> Ta ikan jan te'en kīcha'a tuku na kànachaa na:

—¡Na ka'niun Jesuu nuu kruu, ta na jañaun Barrabás! —kàti na.

<sup>19</sup> Takan kùu ta ma Barrabás ti cha'a' ña jàkanuu ra xini ñivi ta cha'a' ña chà'ni ra kùu yi ña indii ra ma tichi vekaa. <sup>20</sup> Va tava Pilatu kùuni ra jaña ra Jesuu, yakan va nàka'an ndiko ra chí'in na ña va'a ga ña na jaña ra Jesuu, kàti ra. <sup>21</sup> Va ma ñivi te'en kīcha'a na kànachaa nī'i ga na:

—¡Na kuvi ra nuu kruu! ¡Na kuvi ra nuu kruu! —kàti na.

<sup>22</sup> Ta ikan jan cha'a' uni te'en nàka'an tuku Pilatu chí'in na:

—¿Ta nda cha'a' kùu yi ña tisokuati ndo ra tuva takan? Vati yu'u tükui nī nata'in nī'in kuati ra ña ìyo yi ña kuvi ra cha'a', yakan va tundo'oni ni jande'i ra ta jañai ra —kàti Pilatu chí'in na.

<sup>23</sup> Va ora chí'ni na ña kà'an ra te'en, ta vi'a nī'i kīcha'a na kànachaa na, ta kà'an na ña na kuvi ra nuu kruu. Ta takan endee kà'an na nuu ra nda kati kundee na ña jà'a ra ma ña kùuni na. <sup>24</sup> Ta ikan jà'a ndio Pilatu ma ña chikan na nuu ra, <sup>25</sup> tajan tàvani'i ndio ra Barrabás, ra indii tichi vekaa jà'a ña jàkanuu ra xini ñivi ta ra chà'ni kùu ra. Ta tī'i ra Jesuu nda'a' ma ndra jandaru ma takua kùuni na.

*Jesuu, chùtakaa ra nuu kruu*  
(Mt. 27:32-34; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

<sup>26</sup> Takan kùu ta ora cha kuàtakaa ndra ra nuu kruu, tajan ma tichi iti kuà'an ndra chí'in Jesuu, ikan ndē'e ma ndra jandaru iin ra ñuu Cirene ra nàni Simón ña cha vàchi ra ña chā'an ra ku'u. Tajan tūin ndra ra ta jà'a ndra ña na kuiso ra kruu ña ndiso Jesuu. Ta tándikun ra kuà'an ra chata ra.

<sup>27</sup> Ta nduva'a kui kua'a' na kàcha'an chata Jesuu. Ta ikan kàcha'an ñivi ña'a ña kàchaku cha'a' ra, ti ya'a u'vi anima vi jà'a ña ya'a nda'vi kùuni vi ña ndē'e ra tundo'o. <sup>28</sup> Va ora ndē'e ndio ma Jesuu vi, ta te'en nàka'an ra chí'in vi:

—Ndyo'o ñivi ña'a ñuu Jerusalén, na kuäku ndo cha'i. Na kuaku ndo cha'a' juuni maa ndo ta cha'a' se'e ndo, <sup>29</sup> vati ni chaa iin kivi ña ni nde'e ndo tundo'o, ta ikan jan te'en ni ka'an ndio ndo chí'in ma ñivi: "Na sii kuuni ma ñivi ña'a ña tüvi nī chiyo nī'in se'e ta ña tüvi nī jakaxin se'e ndia, vati vitin cha kīcha'a yo ndē'o tundo'o, ta tiaga ndetiñu kuenda yo tuva ìyo ma se'o", ni kati ndo chí'in na. <sup>30</sup> Tajan ma kivi ikan ni kati ndio ma ñivi ña va'a ga ña na kekoyo ma yuku, ta ikan na kuvi na ta tüva nde'e na tundo'o, kùuni na. <sup>31</sup> Takan kàtj chí'in ndo ti yu'u kùu takua iin yutun i'ii ta ndē'i tundo'o vitin, va ndyo'o kùu ndo takua kùu iin yutun ití vi'a ga ni nde'e ndo tundo'o iti' nuu. —Takan kàti Jesuu chí'in na.

<sup>32</sup> Ta juuni ndàka ma ndra jandaru uvi ta'an ma ndra kīni ña chà'ni ñivi ña kuàka'ni ndra ndra chí'in Jesuu ndia. <sup>33</sup> Tajan ora chāa ndio ndra ma yuku ña nàni nuu ndòyo iki xini ndian chí'í, tajan tàkaa ndio ndra Jesuu nuu kruu chí'in ma uvi ta'an ma ndra su'u: iin ra chùtaka chiyo kua'a ra,

ta inga ra chiyo satin ra. <sup>34</sup> Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ma Racha'nu Ndioo ora cha tākaa ra nuu kruu:

—Yo'o Tatá, na jaka'nuniun ma kuati já'a na, vati töve ch̀to na ña já'a na —kàti Jesuu.

Tajan kīcha'a ndio ma ndra jandaru chàsiki ndra yuu kuati, nde'o nda ndra kùu ndra jākanaa ma ja'ma Jesuu. <sup>35</sup> Tajan ndisaa ma ñivi ka'lin ikan nde'e na ña tã'an Jesuu, ta juuni ma tañu na ka'lin ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. Ta ndrakan te'en kīcha'a ndra chàtu'un ndra Jesuu:

—Tu kùu jakakú ra inga ñivi, vitin na jakakú ra juuni maa ra tu ndicha ña Cristu ra kāchin Ndioo kùu ra —kàti ndra.

<sup>36</sup> Takan kùu ta nda ma ndra jandaru chàkú ndaa ndra Jesuu, ta chàjayatin ndra ndra ma nuu tākaa ra, ta chà'a ndra vinu iya chí'i ra, <sup>37</sup> ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—iTu ndicha ña yo'o kùu ma rey ña chà'nda tiñu nuu ñivi judíu, na jakakú maun ñun tuva takan! —kàti ndra chi'in Jesuu.

<sup>38</sup> Ta juuni tātuu ndra iin vitu iti' xini kruu ña te'en kà'an yi chí'in ma tu'un griegu, chí'in tu'un latinu, ta chí'in tu'un hebreu: “Ra'ya kùu ma rey ña chà'nda tiñu nuu ñivi judíu”, kàti yi.

<sup>39</sup> Tajan iin ma ra sù'u ta chà'ni ña tākaa xiin Jesuu, te'en kīcha'a ra kà'an ra chí'in Jesuu ña chàtu'un ra ra:

—iTu ndicha ña yo'o kùu ma Cristu, na jakakú maun ñun ta na jakakun ndyu'u ndia! —kàti ra chí'in Jesuu.

<sup>40</sup> Va ma ra tākaa inga chiyo Jesuu, te'en nāka'an ra chí'in ma meru ra: —Yo'o xaa, ¿ta naja töve tiñu'un Ndioo ta juuni ndè'un tundo'o takua ndè'e ra yi ndia? <sup>41</sup> Vati taku maa yo nde'o tundo'o ti ndicha ña já'a yo kuati. Yakan va vitin takan iyo yi na tia'vio cha'a' yi. Vati ndicha ña já'a yo yi, va taku ra'ya, tükuii nani já'a ra ta ndè'e ra tundo'o —kàti ra.

<sup>42</sup> Tajan te'en nāka'an tuku ra chí'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu Jesuu, na kuku'uniun yu'u ora ni chaun nuu ni ka'ndaun tiñu —kàti ra.

<sup>43</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in ra:

—Ndicha va'i ña ka'in chí'un, vati juuni ma kivi i'ya ni koun chí'in iti' andivi —kàti Jesuu chí'in ra.

### *Nuu chí'í Jesuu*

*(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)*

<sup>44</sup> Takan kùu ta ora kēta ma kachuvi ndaa, ta iin kuaani ma nuu ñu'u' ñuñivi nda kaa uni chani'ini. <sup>45</sup> Tajan nda'va nuu ma nikandii ta ma ja'ma ña tākaa ma tichi veñu'u ka'nu, endee ndāta java ndaa yi ma ora ikan.

<sup>46</sup> Ta ikan jan nānda'yu ni'í Jesuu ta te'en nāka'an ra:

—Yo'o Tatá, na jākundaun animai, vati vitin t'í yi nda'un —kàti ra.

Ta ora chínu ña kà'an ra takan, ta chí'í ra.

<sup>47</sup> Ta ora ndè'e iin ra capitán, ra chà'nda tiñu nuu jandaru naja kua chí'í Jesuu, tajan kīcha'a ra jáka'nu ra Ndioo chí'in tu'un i'ya:

—Ndicha kuui ti ra'ya tüvi iyo kuati ra —kàti ra.

<sup>48</sup> Ta ndisaa ñivi ka'lin ma ikan ora ndè'e na ña takan kùu, tajan chí'takuati ndio na kuà'an na ve'e na. Ta kani na pechu na ti ya'a u'vi anima na ña ndè'e na naja kua chí'í Jesuu. <sup>49</sup> Takan kùu ta tandi'í ndra nākoto Jesuu ta chí'in ñivi ña'a ña chàkunuu chata ra nda iti' Galilea, kindoo na nde'e chikani na naja kua tã'an Jesuu ora chí'í ra.

### *Nuu kùchi Jesuu*

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

<sup>50-51</sup> Ma tiempu ikan iyo iin ra va'a ña nàni Kusé, ta rakan ti ra kichi ñuu Arimatea ña iyo kuenda ñu'u' Judea kùu ra. Va juuni ndiso ra tiñu chi'in ma ndian judiu. Va tüvi nī chata'ani ra ma ña já'a ma ndra tiñu chi'in Jesuu, vati juuni ndātu ra ku'un ra nuu chà'nda Ndioo tiñu ndia. <sup>52</sup> Yakan va kēe ra kuà'an ra nuu iyo Pilatu, ta chikan ra ñunda'yu Jesuu nuu ra. <sup>53</sup> Takan kùu ta ora cha jānuu ndio ra ñunda'yu Jesuu ma nuu kruu, tajan kāva ndio ra iin ja'ma savana ña ya'a va'a ta vii ma ñunda'yu Jesuu, ta kùchi ra yi iin tichi yavi yuu nuu takà'an kuchi na nī'iin ñivi. <sup>54</sup> Ikan kùchi ndio na Jesuu vati ma kivi ikan kùu ma kivi jandova'a ma ñivi judiu ma ña kachi na kuenda inga kivi, ma kivi nindeo.

<sup>55</sup> Takan kùu ta ndisaa ma ñivi ña'a chākunuu chata Jesuu nda ora chākunuu ra ñu'u' Galilea, chā'an vi chānde'e vi ma nuu kùchi ndra yi. Ta juuni ndē'e vi nuu jundii ndra yi ndia. <sup>56</sup> Ta ikan jan kēe ndio vi kuà'an vi ve'e vi. Ta ora chāa ndio vi tajan jāndova'a vi takuui xiko, vati ni ku'un vi kujakuti vi ñunda'yu Jesuu ti koto ku'ini yi. Takan kùu tajan ndisaa ma ñivi ña'a ikan nīndee vi ma kivi ikan takua kà'an ma tutu Ndioo.

## 24

### *Nuu nàtaku ndiko Jesuu*

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

<sup>1</sup> Tajan ma kivi nunuu nuu kicha'a ma jamana, na'a va'a kēe ndio vi kuà'an vi kuànde'e vi nuu kùchi ma ñunda'yu Jesuu. Ta juuni ndà'a vi ma takuui xiko ña koso vi chata ma ñunda'yu Jesuu. <sup>2</sup> Ta ora chāa ndio vi ta ndē'e vi ña cha tüva ndàsi ma yuu ikan yu'u ma yavi nuu kàndii ma ñunda'yu Jesuu. <sup>3</sup> Tajan kī'vi ndio vi tichi yi va nī nata'an ga vi ma ñunda'yu ra ma ikan. <sup>4</sup> Ta ikan jan nduva'a kuui yū'vi vi ña nī tuvi chito vi nayi jà'a vi. Ta nunuuni ndē'e vi ña kēta uvi ta'an ndra'ii yatin xiin vi ña ñū'u ndra ja'ma tacha. <sup>5</sup> Tajan ndava yū'vi maania vi chūnandi chiti vi nuu ndra nda kati nani te'e nuu vi nuu ñu'u'. Tajan ndrakan te'en kätitu'un ndio ndra nuu vi chi'in tu'un i'ya:

—¿Ta naja nànduku ndo ma ra ndito ma nuu kùchi ndian chi'í? <sup>6</sup> Rakan cha tüva ra i'ya, ti cha nàtaku ndiko ra. Na kuku'uni ndo ma ña kätitu'un Jesuu nuu ndo ora juuni chākunuu ga ra ma ñu'u' Galilea: <sup>7</sup> “Ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, iyo yi ña tiin na ra ta ti'i na ra nda'a ma ndian jà'a kuati. Ta ndiakan ni takaa na ra nuu kruu, ta tichi uni kivi ni nàtaku ndiko ra.” Takan kati ma ndra kēta ikan nuu vi.

<sup>8</sup> Tajan ma ora ikan ta chaku'uni vi ma tu'un ña kätitu'un Jesuu nuu vi niku. <sup>9</sup> Takan kùu tajan kēe ndio vi ma ikan, ta kuà'an ndio vi ma nuu ka'iin ti'vi ma ndi uchi iin ma ndra kùu tatun Jesuu, ta ikan kätitu'un vi nuu ndra ma ña ndē'e vi ta nuu inga ñivi ña ka'iin chi'in ndra ndia. <sup>10</sup> Ta ma ñivi ña'a ña chā'an chakatitu'un nuu ma ndra tatun ra kùu ma Ndiya Magdalena chi'in Juana, ta Ndiya ma'á Jandiau, ta chi'in inga tuku ñivi ña'a ndia. <sup>11</sup> Va ma ndra tatun Jesuu chà'nini ndra ti tivi xini vi ña kà'an vi tajan, kùuni ndra. Yakan va tüvi nī jachi'in ndra ma ña kà'an vi.

<sup>12</sup> Takan kùu tajan kàndakunu ndio Petu' kuà'an ra nuu kùchi Jesuu. Ta ora chāa ra ta ndē'e ra ña jàndaa ma ja'ma kuichin ña chūsukunia ra kàndii, tajan yū'vi maania ra kàndakunu ra kuà'an ndiko ra nuu ka'iin ti'vi ma ndian meru ra, ti töva nī nata'an ra ñunda'yu Jesuu.

*Jesuu kèta ra nuu uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra iti' ñuu Emaús*  
(Mr. 16:12-13)

<sup>13</sup> Tajan juuni ma kivi ikan, kēe ndio uvi ta'an ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu kuà'an ndra iti' ñuu nàni Emaús ña iyo uchi iin kilometru ña chika kàndii yi ma ñuu Jerusalén. <sup>14</sup> Tajan ndrakan, nàtu'un ta'an ndra cha'a' ndisaa ña ta'an Jesuu ma nuu kuà'an ndra. <sup>15</sup> Ta ora juuni nàtu'un ta'an ndra ta kànita'an yu'u ndra, ta kēta ndio Jesuu nuu ndra ta ndīta'an ra tiin chata ndra ndia. <sup>16</sup> Ta vaji ndè'e ndra ña kuà'an ra chi'in ndra, va tüvi nàkoto ndra ra, ti Ndioo tüvi chà'a ra ña na nakoto ndra ra. <sup>17</sup> Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio Jesuu chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Nayi nàtu'un ndo ma tichi iti' kàcha'an ndo? ¿Ta naja nda'vi kùuni ndo? —kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>18</sup> Tajan iin ma ra kuà'an chi'in ndra ña nàni Cleofas, te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—Tandi'i ñivi iyo ñuu Jerusalén chito na ma ña kùu ikan. ¿A uvaa yo'o kùu ma ra tüvi chito ma ña kùu? —kàti ra chi'in ra.

<sup>19</sup> Tajan te'en nàka'an Jesuu:

—¿Nayi kùu ma ikan? —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an ndra:

—Nàtu'un ndi cha'a' ndisaa ña tā'an Jesuu ra ñuu Nazaret, vati rakan iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra. Ta ya'a iyo ndatu ra chi'in ma ña jà'a ra, ta chi'in tu'un kà'an ra nuu Ndioo, ta chi'in ndisaa ma ña jà'a ra chi'in ma ñivi ndia. <sup>20</sup> Ta juuni chāku'uni ndi naja kua jā'a ndra sutu chà'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ndra kumitiñu ña tiin ndra ra ta tīsokuati ndra ra ta chà'ni ndra ra nuu kruu. <sup>21</sup> Ta ndyu'u chà'nini ndi ti rakan kùu ma ra kùndeeni ndi ña vāchi jakakú ndi nuu tundo'o chi'in tandi'i ñivi Israel niku, va vitin cha kēta uni kivi kùu yi ña kùu takan. <sup>22</sup> Ta juuni ya'a nda'vi kùuni ndi, vati iyo uvi uni ñivi ña'a ña iyo tañu ndi jāyu'vi vi ndyu'u vati ora chā'an vi chānde'e vi nuu kūchi Jesuu, ta töva ni nāta'an vi ma ñunda'yu ra. <sup>23</sup> Yakan va kēe ndiko vi kīchi katitu'un vi nuu ndi ta kàti vi ti kēta uvi ta'an tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo nuu vi, ta kàti yi chi'in vi ti Jesuu cha nātaku ndiko ra. <sup>24</sup> Ta iyo iin ndra chàkunuu chi'in ndi, juuni chā'a ndra chānde'e ndra nuu kàndii ñunda'yu ra ora cha yā'a cha'an vi. Va indukuni tüvi nī nata'an ndra ñunda'yu Jesuu, takua kàtitu'un vi nuu ndra ndia.

<sup>25</sup> Takan kùu ta ikan jan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¿A ya'a ndava xini ndo ña tüvi chìnuni ndo ma ña kàtitu'un ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chiyo taji'na? <sup>26</sup> ¿A yüvi cha'a' yakan kùu yi ña iyo yi ña ndè'e jì'na ma ra Cristu tundo'o, tajan ni kī'vi ndio ra koo ra nuu ni jaka'nu Ndioo ra?, kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

<sup>27</sup> Takan kùu ta ikan jan kīcha'a ndio Jesuu kàtitu'un kachin ra nuu ndra tandi'i ma tu'un iyo nuu ma tutu Ndioo ña iyo kuenda ra, ta kīcha'a ra nda nuu kīcha'a ma tutu ña tāa Moisés, ta nda kati jandi'i ra tandi'i ma ña tāa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo naja kua ni kuu yi ma tiempu i'ya.

<sup>28</sup> Ta ora cha chāa ndra ma ñuu ikan kuà'an ndra, tajan jā'ani Jesuu ña ni yā'a nduu ra ndra. <sup>29</sup> Tajan chi'in tu'un i'ya jānini ndra ra na kīndoo ra chi'in ndra:

—iNa kindoun kavaun chi'in ndi ma chanikuaa i'ya, vati cha chiso nikandii! —kàti ndra chi'in Jesuu.

Tajan kī'vi ndio Jesuu chi'in ndra ma tichi ve'e nuu ni kava ndra. <sup>30</sup> Takan kūu ta ora cha ka'iin ndra yu'u mesa ña ni kachi ndra, tajan kī'in ndio Jesuu iin paan ta jā'ii ra yi nuu Ndioo, ta chā'nda kuati ra yi ta chā'a ra yi nuu ndra na kachi ndra. <sup>31</sup> Tajan ma ora ikani nānde'e va'a ndra ta nākoto ndra ti Jesuu kùu ra, va tükuii nāni ni'i ndra ja'a ndra vati numi kuii naa ndiko ra. <sup>32</sup> Tajan te'en kīcha'a ndio ndra nātu'un ta'an ndra:

—Ma ninduvi yo chā'a va'a yo kuenda ña ya'a chisii kuuni anima yo ora kātitu'un kachin ra naja kua kà'an ma tutu Ndioo nuu yo cha'a' ra —kāti ndra ña nātu'un ta'an maa ndra.

<sup>33</sup> Takan kūu tajan nī kuunia ndra ndoo ndra kuantu ndra tiá ma ikan, ti ma ora ikani chīkoni'i ndiko ndra kuà'an ndra ma ñuu Jerusalén nuu nāta'an ndra ña ka'iin ti'vi ndi uchi iin ndra tatun Jesuu chi'in inga tuku ndra meru ndra. <sup>34</sup> Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio ndra tatun Jesuu kātitu'un ndra nuu ma ndra kīchi:

—Ndicha kuii ña takan kùu yi ña juuni kātitu'un ra nuu ndi ña ndē'e ma Petu'ra na ndia. —Takan kāti ndra chi'in ndra.

<sup>35</sup> Tajan ninduvi ndio ndra kātitu'un ndra nuu ndra tandi'i naja kua ta'an ndra ma tichi iti', ta naja kua nākoto ndra Jesuu ora chā'nda kuati ra paan chā'a ra nuu ndra.

*Jesuu kēta ra nuu ndra jākua'a chi'in ra*  
(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

<sup>36</sup> Ta juuni kà'an ga ndra ka'iin ndra ora tūvi Jesuu ma'ñu ndra, ta te'en kãña'a ra chi'in ndra:

—Na koo va'a ndo chi'in ta'an ndo —kāti ra.

<sup>37</sup> Tajan ma ora kã'an ra takan ta nduva'a kuii yū'vi ndra, ti kũuni ndra ña ni'na Jesuu kùu yi ña kēta yi. <sup>38</sup> Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio Jesuu kà'an ra nuu ndra:

—¡Na yū'vi ndo! Ta na tūvi na ja'a ndo ña nakanini ndo takan, vati ndicha ña mai kùu. <sup>39</sup> Ta tu tōve chìnuni ndo, na nde'e ndo ma nda'i chi'in cha'i. Ta na ke'e ndo yu'u ndia, ta taku ma ni'na tūvi sa'an yi ta ni iki yi, takua ndē'e ndo ña iyo yi yu'u —kāti Jesuu chi'in ndra.

<sup>40</sup> Ta ora chīnu kã'an ra takan tajan jāna'a ndio ra ma nda'a' ra chi'in cha'a ra nuu ndra, na nde'e ndra yi. <sup>41</sup> Va tava ya'a chisii ndra jà'a ma ña kà'an ra, yakan va ni tōva chito ndra nayi jà'a ndra ta nayi chānini ndra. Ta ikan jan te'en kīcha'a Jesuu chikatu'un ra nuu ndra:

—¿A iyo ña kacho nuu ndo? —kāti ra chi'in ndra.

<sup>42</sup> Ta ikan jan chā'a ndio ndra java ma tiaka' tavi chi'in nduxi ñuñu nuu ra. <sup>43</sup> Ta tiin ra yi ta chāchi ndio ra yi nuu ndra. <sup>44</sup> Ta ora chīnu chāchi ra tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndisaa ma ña tā'in i'ya kùu ma ña kātitu'in nuu ndo ora juuni iyo gai chi'in ndo. Vati takan iyo yi ña ta'in ta jachinu ma tutu Ndioo ña taa Moisés ma ña kà'an yi kuendai chi'in ma tutu taa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chīyo taji'na, ta chi'in ña kà'an ma tutu Salmu ndia.

<sup>45</sup> Ta ikan jan te'en nāka'an tuku Jesuu nuu ndra, ikan na nuna va'a ma chīnituni ndra ta taso'o ndra ma ña kà'an ma tutu Ndioo:

<sup>46</sup> —Nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ti iyo yi ña nde'e ji'nai tundo'o, va tichi uni kivi ni natakui ndikoi tañu ndian ndii. <sup>47</sup> Ta ji'na kuii iti' ñuu Jerusalén iyo yi ña kīcha'a na katitu'un na tu'in, ti yu'u kùu ma ra kùu Cristu. Ta ikan jan ku'un ndio na kukatitu'un na tu'in nuu tandi'i ñivi ñuu ñuñivi, ikan

na chikoni'i na chi'in Ndioo ta jaka'nuni ra kuati na. <sup>48</sup> Yakan va ndisaa ndyo'o ndian ka'iin i'ya cha chito va'a ndo naja kua ta'in. Ta takan iyo yi ña ku'va ndo kuenda chi'in ma ñivi cha'a' yi. <sup>49</sup> Ta ikan jan ni tachi ndioi ma Tati Í Ndioo chi'in ndo takua kā'an ma Racha'nu Tatái nui niku. Va ndyo'o na kuation ndo ma ñuu Jerusalén i'ya, nda kati ni'i ji'na ndo ndatu Tati Í ña ni tachi ra nuu ndo iti' andivi —kati Jesuu chi'in ndra.

*Jesuu ndaa ra iti' andivi*

*(Mr: 16:19-20)*

<sup>50</sup> Takana jan tãvani'i siin Jesuu tandi'i ma ndra jãkua'a chi'in ra ñuu Jerusalén, ta kuà'an ndio ra chi'in ndra ma ñuu Betania. Ta ikan kãni'i ra nda'a' ra nuu sukun ta jã'ii ra ndra. <sup>51</sup> Takana kuu ta ora juuni jã'ii ga ra ndra, ta kueeni kueeni jãchika ra ra xiin ndra, ta ndaa ndio ra kuà'an ra iti' andivi. <sup>52</sup> Ta ikan jan chũnandi chiti ndio ndra ta kicha'a ndio ndra jãka'nu ndra ra. Ta ora cha yã'a ña jã'a ndra takan, tajan nduva'a kuii chisii ndra chikoni'i ndra ma ñuu Jerusalén. <sup>53</sup> Tajan nani kivi chà'an ndio ndra chàjaka'nu ndra Ndioo ma tichi veñu'u ka'nu ña ndaa ma ñuu Jerusalén. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Tutu Ndioo t̄aa racha'nu Xuva

### *Ma tu'un Ndioo nd̄akuu yi ñivi*

<sup>1</sup> Ma taji'na ora t̄uvi ma ñuñivi, takani cha iyo ma ra k̄uu ma tu'un. Ta ma ra k̄uu ma tu'un ikan iyo ra chi'in Ndioo, ta juuni k̄uu ra Ndioo ndia.

<sup>2</sup> Ta rakan k̄uu ra ña takani cha iyo ra chi'in Ndioo nda ora t̄uvi ma ñuñivi taji'na. <sup>3</sup> Ta chi'in rakan k̄uu yi ña j̄atuvu Ndioo ndisaa nakuyi, ti n̄i'in ma ña iyo nuu yi ȳove ma'iin ma Racha'nu Ndioo j̄atuvu yi, vati k̄uta'an ra chi'in ra. <sup>4</sup> Ta juuni rakan k̄uu ra ña chà'a ra kivi koo ndito ndisaa yo ndian iyo ma ñuñivi. Ta cha'a yakan k̄uu yi ña j̄ana'a ra nuu yo iti' ndaa ña k̄uu yi takua k̄uu iin ñu'ú ña j̄andondichin yi nuu yo. <sup>5</sup> Yakan ya ma ra k̄uu ñu'ú ikan k̄uu ra ña j̄andondichin ra ma nuu naa. Ta ma nuu naa ikan k̄uuni yi nda'va yi ra, va n̄i kuu yi.

<sup>6</sup> Takan k̄uu yi ña ch̄iyo iin ra ch̄unani Xuva, ra t̄achi ma Racha'nu Ndioo ña, <sup>7</sup> na k̄uu ra iin ra testigu ña na katitu'un ra cha'a' ma ra k̄uu ñu'ú i'ya nuu ma ñivi, ikan na chinuni na ma ña k̄a'an ra. <sup>8</sup> Vati ma Xuva, ȳuvi ma ra k̄uu ñu'ú k̄uu ra, vati ra k̄uu iin testiguni, ra k̄ichi katitu'un cha'a' ma ra k̄uu ñu'ú k̄uu ra. <sup>9</sup> Vati ma ra k̄uu ñu'ú ndicha, ora k̄ichaa ra ñuñivi i'ya, k̄icha'a ra j̄atuun ra nuu tandi'i na. <sup>10</sup> Ta juuni rakan k̄uu ra ña cha iyo ra ma ñuñivi i'ya. Uvaa ña ma ndian iyo ma ñuñivi i'ya, na t̄ove n̄i ki'in kuenda na ma tu'un k̄a'an ra, vaji cha'a' maa ra k̄uu yi ña Ndioo j̄atuvu ma ñuñivi ndia. <sup>11</sup> Vati k̄ichaa ra nuu iyo ñivi ñuu ra, va ndiakan t̄ove n̄i ki'in kuenda na ra. <sup>12</sup> Va ma ndian ki'in kuenda ma ña k̄a'an ra, ta chinuni na ma ña k̄a'an ra, nuu ndiakan chà'a ra ña na ndakuu na se'e Ndioo. <sup>13</sup> Ta ndicha ña se'e Ndioo k̄uu na, va ma ña nd̄akuu yo se'e Ndioo t̄ove indukuni k̄uu yi kua ora ña k̄aku yo j̄a'a tatá yo chi'in ma'á yo. Vati nd̄akuu yo se'e Ndioo cha'a' ña takan k̄uuni ra ña k̄uu yo, ta t̄ove takua k̄uuni ma ñivini ña k̄uu yo.

<sup>14</sup> Takan k̄uu ña ma ra k̄uu tu'un ikan, nd̄akuu ndicha ra ma ñivi. Ta ch̄iyo ra ñuñivi chi'o, ta k̄uu ra ma ra chà'a nduva'a kuii kua'a' ñamani Ndioo nuu yo, ta endee j̄ana'a ra ma ña ndaa ndia. Ta cha'a' ndisaa ña'a maa ndi cha nde'e ndi ña ra nduva'a kuii ka'nu k̄uu ra takua ka'nu ma Tatá ra, Ndioo, vati uvaa ra k̄uu Se'e ra. <sup>15</sup> Tajan te'en k̄atitu'un ndio ma Xuva nuu ma ñivi cha'a' ra:

—Ra'ya k̄uu ma ra k̄a'in ña ni k̄ichi tiá iti' nuu, ma ora k̄atitu'in nuu ndo ña ni k̄ichi iin ra ka'nuga kua yu'u. Vati takani cha iyo ra ora k̄etai ma ñuñivi i'ya —k̄ati ra.

<sup>16</sup> Yakan va chi'in ndisaa ma ña iyo nuu ra, s̄okó ra yi nuu yo, ikan na ni'o yi. Ta juuni cha ni'o nduva'a kuii kua'a' ma ñamani ña chà'a ra nuu yo ndia. <sup>17</sup> Cha'a' Moisés k̄uu yi ña n̄akoto yo ma ley Ndioo, ta juuni cha'a' Racha'nu Jesucristu k̄uu yi ña n̄akoto yo ma ñamani Ndioo chi'in ma tu'un ndaa ña k̄a'an ra ndia. <sup>18</sup> Ta n̄i'in ñivi taká'an nde'e na ma Ndioo, ti uvanuuni ma ra Se'e Ndioo, ra endee iyo chi'in ma Tatá ra, rakan k̄uu ra ña chà'a ra kuenda nuu yo naja kua k̄uu ma Tatá ra.

*Nuu k̄atitu'un Xuva, ra j̄akunduta cha'a' Jesucristu  
(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)*

19 Tajan tāchi ma ndra chà'nda tiñu nuu ndian judúu ña ìyo ñuu Jerusalén ma sutu chi'in ndra levita, ña na kundakatu'un ndra iin nakuyi nuu Xuva. Ta te'en chíkatu'un ndio ndra nuu ra, ora cháa ndra nuu ra:

—¿Ta yo'o nda ra kùun, ta nda tiñu já'un? —kàti ndra.

20 Ta ma Xuva te'en kàtitu'un kachin ra nuu ndra:

—Yüvi ra Cristu kùu yu'u —kàti ra.

21 Ta ndrakan te'en chíkatu'un ndiko ndra nuu ra:

—¿Ta nda ra kùun tuva takan? ¿A yo'o kùu Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo? —kàti ndra.

Ta ma Xuva te'en nàka'an ra:

—Yöve rakan kùu.

Tajan te'en kīcha'a ndiko ndra chíkatu'un ndra nuu Xuva:

—¿A yo'o kùu ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra ni kichi? —kàti ndra.

Ta ma Xuva te'en nàka'an ra:

—Yöve rakan kùu —kàti ra.

22 Ta ndrakan te'en nàka'an ndiko ndra:

—Ta, ¿nda ra kùun tuva takan? Takán chíkatu'un ndi, vati ma tu'un ni ka'un nuu ndi ìyo yi ña kukatitu'un ndi yi nuu ma ndra tāchi ndi. Yakan va, ¿niyi kùuniun kàtitu'un nuu ndi cha'un?

23 Ta ma Xuva te'en nàka'an ra:

—Yu'u kùu ma ra endee ndà'yu nda java tichi ku'u chi'in tu'un i'ya: “Na nuna ndo iin iti' ndaa, kuenda ma Racha'nu”, takua kà'an Isaía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na.

24 Tajan ndra tāvani'i ma ndra fariseu tiñu nuu, ña kuka'an chi'in Xuva,

25 te'en kīcha'a ndra chíkatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta yo chá'a tiñu nuun ña jákundutaun ñivi tuva yöve ma Cristu kùun, ni Elía, ni ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia?, tuva takan.

26 Ta ma Xuva te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Yu'u jákundutai ñivi chí'in takuii, va tañu ndo cha ìyo iin ra töve nàkoto ndo, 27 ta rakan vāchi ra tiaga iti' nuu. Ta kuendai ti iin ra tüvi iñu'u kùu vaji na ndachj ma ndichan indii cha'a ra, ti nduva'a kuii ka'nu ga ra ta ìyo ga ndatu ra kua yu'u —kàti ra.

28 Ndisaa ña'a kùu yi ma ñuu Betábara, ña kàndii iti' kàna nikandii inga chiyo yuta Jordán, nuu ndaa Xuva jákunduta ra.

### *Jesuu kùu ra takua kùu iin mvechala vali ña sòkó Ndioo*

29 Takán kùu ta inga kivi ndé'e Xuva ma Jesuu, ña kuájayatin ra ra ma nuu ndaa ra. Ta ikan te'en kīcha'a Xuva kà'an ra:

—¡Nde'e ndo, ti ikan vāchi ma ra kùu mvechala vali ña tāchi ma Racha'nu Ndioo kuenda ña na naa ma kuati yo ndian ìyo ñuñivi i'ya! 30 Ta cha'a' rakan kùu yi ña kà'in ora nātu'in chí'in ndo te'en: “Tiaga iti' nuu vāchi inga ra ka'nu ga kua yu'u, vati takani ìyo ra ora kēta yu'u.” 31 Ni yu'u töve nàkotoi nda ra kùu ra niku. Va cha chítoi ña cha'a' rakan kùu yi ña vāchi jákundutai ñivi chí'in takuii, ikan na ndisaa yo ndian ìyo ñuu Israel nakoto yo ra —kàti Xuva.

32 Ta juuni te'en nàka'an tuku ra ndia:

—Nde'i ma Tati Í Ndioo ora kīchi nuu yi ma iti' andivi, ña kàa yi takua kàa iin livi ora kōyo yi chata Jesuu nuu kindoo yi endeeni chí'in ra. 33 Ta ni yu'u, töve nàkotoi nda ra kùu ra niku, va ma ra tāchi yu'u ña na jákundutai chí'in takuii, rakan kàtitu'un ra nui te'en: “Ma ra ni nde'un ña ni koyo ma



Tati Í Ndioo chata ma nuu ni kindoo yi, rakan kùu ma ra ni jakunduta ñivi chi'in ma Tati Í Ndioo." <sup>34</sup> Yu'u cha ndē'i ña takan kùu yi chi'in ra, ta kàtitu'in nuu ndo ña ndicha kuii ña ra Se'e Ndioo kùu ra.

*Ma ndra nunuu ña jākua'a chi'in Jesuu*

<sup>35</sup> Takán kùu ta ma inga kivi, ndaa ndiko Xuva ikan chi'in uvi ta'an ma ndra chàkunuu chi'in ra. <sup>36</sup> Ta ora ndē'e ra ña yà'a Jesuu ma ikan, te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—jNde'e ndo, ti rakan kùu ma ra tachi Ndioo ña kùu takua kùu iin mvechala vali!

<sup>37</sup> Tajan ora chíni ninduvi ma ndra chàkunuu chi'in Xuva ña kà'an ra takan, ta tándikun ndra chata Jesuu. <sup>38</sup> Ta ndē'e chata ma Jesuu, ta chā'a ra kuenda ña ndikun ndrakan kuà'an ndra chata ra. Tajan te'en chíkatu'un ndio ra nuu ndra:

—¿Niyi nànduku ndo? —kàti ra.

Ta ndrakan te'en nàka'an ndra:

—Yo'o Rabí —ña kùuni ka'an yi Matru— ¿ndanu iyoun? —kàti ndra.

<sup>39</sup> Ta ma Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—jNa'a ndo chatai!, ta koto ndo ma nuu iyoí —kàti ra.

Yakan va kēe ndio ndra kuà'an ndra chí'in ra ma nuu iyo ra, tajan kíndoo ndra chí'in ra nda kati ini ña cha kùu yi a kaa kumi chani'ini. <sup>40</sup> André ra yani Simón Petu', kùu iin ra indii tañu ma uvi ndra ña chíni ña kà'an Xuva, tándikun ndra chata Jesuu ma ora ikan. <sup>41</sup> Ta ma ra ji'na kuii ña chíkuta'an ma André kùu ma ra yani ra Simón. Ta te'en kàtitu'un ra nuu ra:

—Yo'o yani, cha nāta'an ndi ma ra kùu Mesías (ña chí'in inga tu'un kùuni yi ka'an yi Cristu).

<sup>42</sup> Tajan kēe ndio ma André kuà'an ra chí'in ma yani ra Simón nuu ndaa ma Racha'nu Jesuu. Ta ora ndē'e ma Jesuu ña kíchaa ndra, ta te'en kícha'a ra kà'an ra chí'in ra:

—Yo'o, Simón se'e Jonás, vitin va ni kunaniun Cefas —ña chí'in inga tu'un kùuni yi ka'an yi Petu'.

*Jesuu kàna ra ma Lipe chí'in ma Natanael.*

<sup>43</sup> Ta ma inga kivi, kēe ndio Jesuu kuà'an ra ma iti' ñu'u' Galilea takua chànini ra. Ta ikan chíkuta'an ra ma ra nàni Lipe ta te'en nàka'an ra chí'in ra:

—jNa'a chatai! —kàti ra.

<sup>44</sup> Ta ma Lipe, ti ra ñuu Betsaida kùu ra, ta iini ñuu ndra chí'in André ta Petu'. <sup>45</sup> Tajan ma Lipe chā'an ra chānanduku ra, ra nàni Natanael, ta ikan te'en nàka'an ra chí'in ra:

—Cha nāta'an ndi ma ra taa ma Moisés cha'a' nuu ma tutu ley Ndioo. Rakan nàni ra Jesuu, ra ñuu Nazaret, ra se'e Kusé. Ra juuni taa ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u' Ndioo cha'a' ña ni kichi ndia.

<sup>46</sup> Ta ma Natanael nàka'an ra te'en:

—¿A kùu keta iin ma ra va'a ma ñuu Nazaret?, kùuniun —kàti ra.

Ta ma Lipe te'en nàka'an ra:

—Na kichiun ta nde'un ti ña ndicha kùu yi —kàti ra.

<sup>47</sup> Ta ora ndē'e Jesuu ña cha vachi kuyatin Natanael nuu ra, ta te'en nàka'an ra:

—jI'ya vachi ma iin ra israelita va'a, ña tōve jànda'viña'a! —kàti ra.

<sup>48</sup> Ta ma Natanael te'en chíkatu'un ra:

—¿Ta naja kà'un ña nàkotoun yu'u? —kàti ra.

Ta ma Jesuu te'en nàka'an ra:

—Takanì cha ndē'i ñun antea ña nàta'an ma Lipe ñun ma nuu ndaun vati ma yutun higu —kàti ra chí'in ra.

<sup>49</sup> Tajan ma Natanael te'en nàka'an tuku ra:

—Matru, ndicha kuii ña yo'o kùu ma ra Se'e Ndioo, ta juuniun kùu ma ra kùu Rey ra chà'nda tiñu ñuu Israel —kàti ra.

<sup>50</sup> Tajan ma Racha'nu Jesuu te'en nàka'an tuku ra:

—¿A cha'a' ña ndē'enj ñun cha'a' ma yutun higu ni kùu yi ña chìnuniun ma tu'un kà'in?, kùuniun. ¿Yu'u kà'in chí'un ña nda vitin ta ití' nuu, kua'a' ga tiñu ka'nu ni nde'un!

<sup>51</sup> Va ma Jesuu te'en nàka'an ndiko tuku ra:

—Ndicha va'a ña kàtitu'in nuu ndo ña ni nde'e ndo ma andivi ña iin nuna kani yi, ta juuni ni nde'e ndo kua'a' tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo ña ndaa yi nùu yi chata yu'u, ra Se'e ñivi tãchi Ndioo.

## 2

### *Chīyo iin viko tãnda'a ma ñuu ña nàni Caná ña kàndii xiin ma ñu'u' Galilea*

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora yã'a uni kivi, tajan chīyo iin viko tãnda'a ma ñuu Caná, ña iyo kuenda ma ñu'u' Galilea. Ta ikan ndaa ma'á Jesuu ndia.

<sup>2</sup> Ta ma nuu iyo ma viko tãnda'a, juuni jãinvitaa na Jesuu chí'in ma ndra jàkua'a chí'in ra. <sup>3</sup> Tajan ma ma'á Jesuu, te'en nàka'an ña chí'in ra ora ndí'i ma vinu chí'i na nuu viko:

—Se'yu, cha ndí'i ma vinu —kàti ña chí'in ra.

<sup>4</sup> Ta ma Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ma'á, ¿ta naja kà'un takan chí'in? Ta juuni taká'an chaa ma ora ña koto ma ñivi nda ra kùu —kàti ra.

<sup>5</sup> Tajan ma ma'á Jesuu te'en nàka'an ña chí'in ma ndra jàkuu tiñu ma viko ikan:

—Na ja'a ndo ndisaa ma ña ni ka'an ra nuu ndo —kàti ña.

<sup>6</sup> Ta ma ikan ka'lin iñu ta'an ma kii na'nu ña kùva'a chí'in yuu ka'nu nuu chàkuiin takuii ña chàtiñu ma ndian judíu ma ora jãnandoo na na kuenda Ndioo, takua takani jà'a na. Ta ta'ii'in ma kii ikan chàta'an uvi xiko uchi a uni xiko uchi litru takuii tichi yi. <sup>7</sup> Tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu:

—Na jakutu ndo ma kii chiña chí'in takuii.

Tajan jàkutu ndio ndra yi. <sup>8</sup> Ta te'en nàka'an ndio ma Jesuu chí'in ndra:

—Ta vitin na tava ndo ita'vi ma takuii, ta kundaka ndo ra' nuu ma ra ndiso tiñu cha'a' ma viko i'ya —kàti ra.

Ta takan jà'a ndra. <sup>9</sup> Tajan ma ra ndiso tiñu ikan chí'i ra ma takuii ña cha ndàkuu ma vinu, nde'o naja kua chí'i ra', vaji nì töve chito ra ndanu kichi ra'. Uvanuu ma ndra chito kùu ma ndra jàkutu yi chí'in takuii. Tajan ma ra ndiso tiñu ikan kãna ndio ra ma ra tãnda'a, <sup>10</sup> ta te'en nàka'an ndio ra chí'in ra:

—Tandí'i ma ñivi jà'a viko, tí'i jí'na na ma vinu va'aga ko'o ma ñivi, ta ora cha chí'i kua'a' ndio na ra', tajan chà'a ndio na ma vinu ta'ania ko'o na. Va yo'o tüvi nì ja'un takan, vati ndãkiva'un ma vinu va'aga ma nuu ndí'i nia —kàti ma ra ndiso tiñu chí'in ma ra tãnda'a.

11 Ña'a kùu ma ndatu nunuu ña jāna'a Jesuu nuu ma ñivi. Ta takan jā'a ra ra ñuu Caná, ña kàndii kuenda ñu'u' Galilea. Chi'in yakan jāna'a ra ña iin ra ya'a ka'nu kùu ra. Ta ikan kùu nuu kīcha'a chīnuni ma ndra jākua'a chi'in ra tu'un ra ndia.

12 Takan kùu ta ora yā'a ña jā'a ra te'en, ta kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Capernaum chi'in ma'á ra, ta chi'in ndra yani ra, ta ndra jākua'a chi'in ra. Ta ikan kīndoo vi uvi uni kivi.

*Jàkunu Jesuu ñivi ka'iin veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén*  
(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

13 Ta tava cha kua kuyatin ma kivi viko Pakua ña jàka'nu ma ndian judíu, yakan va kēe ndio Jesuu kuà'an ra ma ñuu Jerusalén. 14 Ta ora chāa ra ma ikan, ta nāta'an ra ña ka'iin kua'a' ma ndian kàxiko jundiki, mvechala, livi, ta chi'in ma ndian nàndi sàma xu'un' nuu ma ñivi ma tichi kora veñu'u ka'nu ikan. 15 Ta ora ndē'e Jesuu ña jà'a na, tajan nānduku ra iin yo'o, ta jā'a ra iin kuata, ta jākunu ra ndisaa na chi'in yi, kutu chi'in jundiki xiko na chi'in ma mvechala ndia. Ta ma ndian sàma ma xu'un' chāta ra yi ma nuu ñu'u', ta jānduva ra ma mesa nuu nàndi na ndia. 16 Ta nuu ma ndian xiko ma livi, va te'en nāka'an ra:

—Na tavani'i ndo tandi'i ña xiko ndo i'ya, ti ma ve'e Tatái, yöve nuu kuya'vi kùu yi —kàti Jesuu.

17 Tajan ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, chàku'uni ndra ña te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo: “Ya'aga káyunĵ cha'a' ña tōve tiñu'u na ma ve'un”, kàti yi nuu yi.

18 Ta ma ndian kùxini nuu ndian judíu, te'en kīcha'a na chikatu'un na nuu Jesuu:

—Na jana'un iin ndatu nuu ndi, ikan na koto ndi tuva ndicha ña Ndioo chā'a tiñu nuun ña jà'un te'en.

19 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:

—Na janatani ndi'i ndo ma veñu'u i'ya, ta tichi uni kivi, cha kūtaa ndikoi yi —kàti Jesuu.

20 Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na:

—Uvi xiko iñu kuiya kùu yi ña jātiñu na, ta kūndee na kūtaa na ma veñu'u ka'nu i'ya, ta vitin yo'o tuku, ¿a kùu kani'un yi tichi uni kīvini ña kà'un takan? —Takan kàti na chi'in Jesuu.

21 Va ma veñu'u ña kà'an Jesuu nuu na, kùu yi iin ku'va, ti kà'an ra yi cha'a' juuni ma kuñu ra. 22 Yakan va ora nātaku ndiko Jesuu tañu ñivi ndií, ikan chàku'uni ma ndra jākua'a chi'in ra ma takua kà'an ra. Tajan ikan kùu ma nuu chīnuni ndio ndra ña kà'an ma tutu Ndioo, ta ña kà'an Jesuu ndia.

23 Ta ora iyo Jesuu ma ñuu Jerusalén ma viko Pakua, kua'a' ñivi kīcha'a na chīnuni na tu'un ra, ora ndē'e na kua'a' ndatu ña jà'a ra. 24 Va cha nākuni Jesuu naja kua chānini na, yakan va tūvi kūndeeni ra na. 25 Ta tōve chīniñu'u ra, ña ndava kàti na naja kua chānini ma inga ñivi ndē'e na nuu ra, ti juuni maa ra cha chito va'a ra naja kua chānini na ndia.

### 3

<sup>1</sup> Iyo iin ra fariseu, ña nàni Nicodemo. Ta ra'ya ti iin ra ka'nu kùu ra tañu ma ndian judiú. <sup>2</sup> Tajan chānde'e ra Jesuu, ma nuu iyo ra iin chanikuaa. Ta ikan te'en kà'an ra chí'in ra:

—Matru, chito ndi ña ma Racha'nu Ndioo tachi ñun kuenda ña jàna'unu nuu ndi, ti n'i'in ñivi na kùu jà'a na ma ndatu ña jà'un, tu töve kùta'an Ndioo chí'in na —kati ra.

<sup>3</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ra:

—Ndicha va'a ma ña kà'in chí'un, ña nda ndian nikuuni na kùu koo na nuu chà'nda Ndioo tiñu, tuva juuni takà'an kàku chaa ndiko na kuenda Ndioo —kati Jesuu.

<sup>4</sup> Tajan Nicodemo te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Ta naja kua jà'a yo, ta kùu kàku yo inga cha'a' tuva cha cha'nu yo? ¿A kùu ki'vi ndiko yo tichi ma'á yo ta kàku ndiko yo inga cha'a'?, kùuniun —kati ra chí'in Jesuu.

<sup>5</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Kàti kachin nuun ña n'i'in na, tu töve kàku ji'na na jà'a ma takuii ta jà'a ma Tati Í Ndioo ndia, na kùu ki'vi na ma nuu chà'nda Ndioo tiñu.

<sup>6</sup> Vati ndian kàku ñuñivi i'ya, ñivi kuenda ñuñivini kùu na, va ndian kàku inga cha'a', jà'a Tati Í Ndioo, ñivi kuenda Ndioo kùu na. <sup>7</sup> Ta na nākaniniun cha'a' ña kà'in ña ndisaa na iyo yi ña kàku chaa ndiko na inga cha'a'. <sup>8</sup> Vati taku ma ora chàkin tati, chàkin yi nda iti' nikuuni, ta vaji chini yo ña jàkayu yi, va tüvi chito yo nda iti' kuà'an yi, a nda iti' vachi yi ndia, takan kùu ma ndian kàku chaa jà'a ma Tati Í Ndioo.

<sup>9</sup> Tajan ma Nicodemo te'en chikatu'un ndiko ra nuu Jesuu:

—¿Ta nayi kùuni yi ka'an yi ña kà'un takan? —kati ra chí'in Jesuu.

<sup>10</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Yo'o ra kùu matru ka'nu nuu ñivi ñuu Israel, ¿ta naja töve chitoun ma ña kùuni yi ka'an yi? <sup>11</sup> Ndicha va'a ma ña kà'an ndi chí'un, ti ma ña chito ndi kùu ma ña kà'an ndi, ta ma ña cha ndē'e ndi, kùu ma ña jàna'a ndi, va ndyo'o na töve chinuni ndo ma ña kà'an ndi. <sup>12</sup> Ta tu töve chinuni ndo ma ña kà'in cha'a' ña kùu ma ñuñivi i'ya, ¿naja kua kuu chinuni ndo ña kà'in cha'a' ma ña kùu ma andivi?, kùuniun, tuva takan.

<sup>13</sup> N'i'in ñivi takà'an ndaa na ku'un na ma iti' andivi, uvanuu yu'u ra takani iyoi chí'in Ndioo nàkotoi naja kàa yi, ti ra kichi iti' andivi kùu.

<sup>14</sup> Vati takua jà'a Moisés ña kani'i ra ma koo tichi ku'u ña kùva'a chí'in kaa, indukuni kua ikan ni kani'i na yu'u, ra Se'e ñivi tachi Ndioo, <sup>15</sup> ikan ndisaa ma ndian chinuni tu'un kà'in, kùu koo ndito na chí'in Ndioo endeeni.

### *Ndioo ya'a ga kùuni ra nde'e ra ma ñivi*

<sup>16</sup> Takan kùu ta cha'a' ña ya'a ga kùuni Ndioo nde'e ra ma ñivi ñuñivi, yakan va chà'a ra ma ra uvanuu ña kùu Se'e ra nuu na, ikan nda ndian nikuuni tu chinuni na ma tu'un ra, tüvi ni naa na, vati ni ni'i na nuu koo ndito na endeeni chí'in Ndioo jà'a ra. <sup>17</sup> Vati Ndioo tachi ra ma ra Se'e ra kuenda ña na jakakú ra ma ñivi iyo ñuñivi, ta yöve kuenda ña na tiso ra kuati na ta kuvi na.

<sup>18</sup> Ta ma ndian chinuni ña kà'an ma ra Se'e Ndioo, tüvi ni jande'e ra tundo'o endeeni na. Va ma ndian tüvi chinuni ña kà'an ra, ndiakan va cha kà'an Ndioo ña ni nde'e na tundo'o endeeni cha'a' ña töve chinuni na ña kà'an ma ra uvanuu ña kùu Se'e ra. <sup>19</sup> Ta ndicha kuii ña cha kichaa ma ñu'ú nuu ma ñu'u' ñuñivi, va ma ñivi iyo ma ñu'u' ñuñivi chàta'ani tiá na nuu naa kua nuu tiin ma ñu'ú ikan, cha'a' ña maaa ña kini kùu

ma ña jà'a na. <sup>20</sup> Ta ndisaa ma ndian jà'a ma ña kini, töve chàta'ani na ku'un na iti' Ndioo a ma iti' ndichin, koto ku'va ma inga ñivi kuenda cha'a tandi'i ma tiñu kini ña jà'a na. <sup>21</sup> Va ma ndian iyo indaani, ki'vi na ma iti' ndichin, ta ña'a jàna'a nuu inga ñivi ña na kuu na ñivi ña jà'a maaaa tiñu va'a ti chà'a Ndioo ndatu ra nuu na.

### *Xuva ra jàkunduta kà'an ndiko ra cha'a Jesuu*

<sup>22</sup> Takan kuu ta ora yà'a ña kuu te'en, tajan kée ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra iti' ñu'u' Judea, nuu chiyo ndra yatin kivi ta jàkunduta ndra ñivi. <sup>23</sup> Ta ma tiempu ikan juuni jàkunduta ma Xuva ma ñivi iin nuu nani Enón, ña kàndii yatini ma ñuu Salim, vati ikan kuu nuu kàna kua'a' takuii, ta ma ndian chàa ma ikan, kùnduta na jà'a ra. <sup>24</sup> Ndisaa ña'a kuu antea ña ti'i ndra ma Xuva tichi vekaa.

<sup>25</sup> Takan kuu ta iin ma ndra chàkunuu chi'in Xuva kīcha'a ndra kànita'an yu'u ndra chi'in iin ma inga ndra judíu cha'a' ma naja kua kuu yi ña nàndoo na takua takani jà'a ma ndian judíu. <sup>26</sup> Ta ma ndrakan te'en kàtitu'un ndra nuu Xuva:

—Yo'o Matru, ma ra ndaa chi'un inga chiyo yu'u yuta Jordán niku, ma ra kàtitu'un iin cha'a' nuu ndi, vitin ndaa ra jàkunduta ra kua'a' ñivi, ta ndisaa na ndikun na ra.

<sup>27</sup> Ta Xuva nàka'an ra te'en:

—Nī'iin yo na kuu ni'o a jà'a yo nī'iin nakuyi tu yöve Ndioo kuu ma ra tindee yo. <sup>28</sup> Juuni maa ndo cha chíni va'a ndo ma ña kà'in niku, ña na yöve ma ra Cristu kù, vati yu'u kuu iin ma ra tachi Ndioo iti' nuu ra. <sup>29</sup> Taku ma nuu iyo iin viko tända'a, ma ra ndàka ma ña tända'a, rakan kuu ma iian, va ma ra kuu amigu ma ra tända'a ña ndaa xiin ra ta chíni ra ma ña kà'an ra, nduva'a chísi ra ora chíni ra yi. Ta cha'a' yakan kuu yi ña nda yu'u ya'aga ka'nu kuu ma ña chísi vitin. <sup>30</sup> Rakan kuu ra ña iyo yi ña ndoka'nu ra tiá cha'a' ma ña jà'a ra, ta yu'u iyo yi ña ndota'ani gai tiá chí'in ma tiñu jà'i ta'ii'iin kivi —kàti Xuva.

### *Ra kīchi iti' andivi*

<sup>31</sup> Takan kuu ta ma ra vachi iti' andivi, ka'nuga ra kua ndisaa na. Ta ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi kuu na kuenda ma nuñu'u' ñuñivini, ta kà'an na cha'a' ma ña kuu ñuñivini ndia. Va ma ra ña vachi iti' andivi, ka'nuga ra kua ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi. <sup>32</sup> Ta rakan kuu ra ña kàtitu'un ra ma ña ndē'e ra ta ña chíni ra iti' andivi, va nī'iin na töve nī jachi'in na ma ña kà'an ra. <sup>33</sup> Va tu iyo ndian chíni ña kà'an ra, ndiakan chà'a na kuenda ta kàtitu'un na ti ma Racha'nu Ndioo kà'an ra ma tu'un ndicha. <sup>34</sup> Vati ma ra tachi ma Racha'nu Ndioo, rakan kà'an ra ma tu'un Ndioo, ti Ndioo jà'a ra ña na endeeni ni koo ma Tati Í ra nuu ra. <sup>35</sup> Ti ma Tatá Ndioo ya'a ga kùuni ra nde'e ra ma ra Se'e ra, yakan va chà'a ra kua'a' ndatu ra nuu ra kuenda ña na kuàtiñu ra yi chí'in ndisaa ma ña jà'a ra. <sup>36</sup> Ta nda ndian chíni ma ña kà'an ma Se'e ma Racha'nu, ni koo na endeeni chí'in ra, va ma ndian töve jachi'in ña kà'an ma ra Se'e ra, tüvi ni ni'i na ma nuu koo na endeeni chí'in Ndioo, ti ni jande'e ra tundo'o ka'na na endeeni.

## 4

### *Jesuu chi'in iin ña'a ñuu Samaritana*

<sup>1</sup> Takan kuu ta chíto ma Racha'nu Jesuu ña ma ndra fariseu chà'a ndra kuenda ña cha chàkunuu kua'a' ñivi chata ra ta jàkunduta ra tiaga ñivi

kua Xuva; <sup>2</sup> vaji ndicha ña yöve Jesuu kùu ma ra jàkunduta ñivi, ti ma ndra jàkunduta kùu ma ndra jàkua'a chi'in ra. <sup>3</sup> Yakan va ora chïto Jesuu ña takan chà'a ndra fariseu kuenda, tajan kée ndio ra ma iti' ñu'u' Judea, ta kuà'an ndiko ra ma iti' ñu'u' Galilea. <sup>4</sup> Ta iti' kuà'an ra iyo yi ña ya'a ji'na Jesuu ma ñu'u' Samaria. <sup>5</sup> Tajan chāa ndio ra ma iin ñuu ña nani Sicar ña iyo kuenda ma ñu'u' Samaria. Ta yatini ma xiin ñuu ikan kàndii iin ti'yo ña chà'a ma racha'nu Jacob nuu rase'e ra, Kusé taji'na. <sup>6</sup> Ta nuu ma ti'yo ikan iyo iin soko ya'a kunu ña jà'a Jacob niku. Ta ora chāa Jesuu ikan ya'a chitatu ra ña chākunuu ra, yakan va chūnandi ra yu'u ma soko ikan, ña nīndee ra ma ora ñuka'ñu.

<sup>7</sup> Tajan kùu ta chāa ndio iin ña'a ñu'u' Samaria ña kuàki'an takuii ma tichi soko, tajan te'en nāka'an Jesuu chi'an:

—Na ku'vaun ita'vi takuii ko'i, yo'o ma'á —kàti ra.

<sup>8</sup> Ta ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, ti kuà'an ndra kuàjata ndra ña kachi ndra ma ñuu ikan.

<sup>9</sup> Tajan ma ña'a ñu'u' Samaria, te'en nāka'an ña chi'in Jesuu:

—¿Ta nava jà'a yo'o ra judíu ña chikaun takuii ko'un nui, ta yu'u ña ñu'u' Samaria kùu? —Takan kàti ma ña'a ikan chi'in Jesuu ti ma ndian judíu tüvi induku kùuni na chi'in ma ndian samaritanu.

<sup>10</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ña'a ikan:

—Tu chitoun niyi kùu ma ña va'a ña kùuni Ndioo ku'va ra kuenda ma ñivi ra, ta tu chitoun nda ra kùu yu'u ra kà'an te'en chi'un “ña na ku'vaun takuii ko'i”, ta yo'o, ni ndakaun takuii nui, ta ni ku'vai ra' nuun kuenda ña na koo nditoun.

<sup>11</sup> Tajan ma ña'a ikan te'en nāka'an ña chi'in ra:

—Yo'o racha'nu tüvi nda'un ni'iin nakuyi ña tàva yo ma takuii, ta ma soko ya'a ga kunu yi. ¿Ta ndanu iyo ma takuii ña jà'a ña koo ndito yo ña ni ku'vaun ko'i? <sup>12</sup> ¿A ra ka'nu tiaga kùn kua ma ra kùu tatá ndi ra chūnani Jacob, ra ndākoo ma soko i'ya kuenda ndi? Ta rakan ti i'ya kùu ma nuu kī'in ra ma takuii chī'i ra chi'in se'e ra ta ma kiti jàna ra ndia.

<sup>13</sup> Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra:

—Taku ndisaa ndian chī'i ma takuii ña ka'in tichi soko i'ya, ni nati ndiko na ra'. <sup>14</sup> Ta ma ndian ni ko'o ma takuii ña ni ku'vai, na tüva ni nati na ra' inga cha'a, vati endeeni ni koo ra' tichi anima na jà'a ra' ma takua kùu iin nuu kàna ra' jà'i, ikan na koo na endeeni chi'in Ndioo.

<sup>15</sup> Tajan ma ña'a ikan te'en nāka'an ña chi'in Jesuu:

—Yo'o racha'nu, na ku'vaun ma takuii ikan ko'i, ikan na tüva ni nati ndikoi ma takuii, ta na kichi gai tava gai ra' tichi ma soko i'ya —kàti ña.

<sup>16</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Kuàki'in ma ra kùu iin, ta kichi ndikoun nui chi'in ra —kàti Jesuu.

<sup>17</sup> Ta ma ña'a ikan te'en nāka'an ña:

—Na töve iyo ij —kàti ña.

Ta Jesuu te'en nāka'an ndiko ra chi'in ña:

—Ndicha va'a ña kà'un ña töve iyo iin, <sup>18</sup> ti cha u'un cha'a ña tända'un niku, ta ma ra ndàkaun vitin na yöve iin kùu ra. Yakan va ña ndicha kùu ma ña kà'un —kàti Jesuu.

<sup>19</sup> Tajan ma ña'a ikan te'en nāka'an ña chi'in ra ora chīnian ña kà'an Jesuu takan:

—Yo'o racha'nu, yu'u chàninij ti iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùn.

<sup>20</sup> Ti ma ndian kùu tatá ndi taji'na jàka'nu na ma Ndioo ma yuku tikan

niku, va ndyo'o ndian judú, kàti ndo ña ma ñuu nuu ìyo yi ña jaka'nu yo ra kùu ma ñuu Jerusalén —kàti ña.

<sup>21</sup> Ta Jesuu nāka'an ra te'en:

—Na chinuniun ña kà'in, vati chani chaa ma ora ña ni jaka'nu ndo ma Rachanu Tatá yo, ta na tūva ìyo yi ña kichi ndo ma tichi ku'u yuku i'ya, ta ni ma ñuu Jerusalén ña jaka'nu yo ra ndia. <sup>22</sup> Ta ndyo'o ndian ñu'u' Samaria tōve nākoto va'a ndo nda ra kùu ma ra jaka'nu ndo, va ndyu'u ndian judú, nākoto ndi nda ra kùu ma ra jaka'nu ndi, ti ma tu'un kà'an naja kua jākakú Ndioo ñivi, ìyo yi chi'in ma ndian judú. <sup>23</sup> Va vitin chani chaa ma ora, ña ndisaa ma ndian kùu ñivi ña jaka'nu ndicha kuii ma Tatá yo, ni jaka'nu na ra takua kùu ra, chi'in ndisaa anima na, jà'a ma Tati Ií Ndioo, ti takan kùuni Ndioo ña jà'a ma ndian jaka'nu ra. <sup>24</sup> Vati tati kùu Ndioo, yakan va ma ndian jaka'nu ra ndicha, ìyo yi ña ja'a na yi chi'in ndisaa anima na, jà'a ma Tati Ií Ndioo.

<sup>25</sup> Ta ma ña'a ikan te'en nāka'an ña:

—Yu'u chitōi ña ni kichi ma ra Mesías ña (kùuni yi ka'an yi Cristu,) ra tachi Ndioo, ta ora ni kichaa ra ni katitu'un ra tandi'i ma naja kua kùu yi nuu yo —kàti ña.

<sup>26</sup> Ta Jesuu nāka'an ra te'en:

—iYu'u ra kà'an chi'un kùu ma ra Cristu!

<sup>27</sup> Ta juuni ma ora ikan chākoyo ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, ta ndava yū'vi ndra ña nātu'un Jesuu chi'in ma ña'a ikan. Ta nī'in ndra na tōve nī chikatu'un ndra nuu ra, nayi chikatu'un ra nuu ña, ta naja nātu'un ra chi'an. <sup>28</sup> Ta ma ña'a ikan ndākoan ma kii ña nda'a' ña, tajan endee chīnuan kuà'an ña ma ñuu ña, ta ma ikan te'en nāka'an ña chi'in ma ñivi ñuan:

<sup>29</sup> —iNa'a ndo na ko'o kunde'o ma ra kātitu'un nui cha'a' tandi'i ma ña jà'i! ¿A yōve rakan kùu Cristu?, kùuni ndo.

<sup>30</sup> Takan kùu ta kēe ndio ma ñivi kuà'an na chi'an ta ora chani chaa ndio na nuu ndaa ma Jesuu. <sup>31</sup> Ta kīcha'a kà'an ma ndra jākua'a chi'in ra, jànini ndra ra chi'in tu'un i'ya:

—Yo'o Matru, kachi ita'vi ma ña chàchi ndi —kàti ndra.

<sup>32</sup> Va rakan nāka'an ra te'en:

—Cha ìyo ma ña ni kachi va ndyo'o na tōve nākoto ndo yi —kàti ra.

<sup>33</sup> Takan kùu, yakan va ma ndra jākua'a chi'in ra kīcha'a ndra nātu'un ta'an ndra te'en:

—¿A ìyo ndian kīchi ndàka ma ña kachi ma Jesuu?, kùuni ndo.

<sup>34</sup> Va ma Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma ña chàchi kùu yi ña na ja'i ndisaa tiñu chà'a ra tachi yu'u ta jachinui yi takua kùuni ra. <sup>35</sup> Vitin ndyo'o kà'an ndo ña kùmani kumi ga yoo ta kuta'an ma ora ña ndàki'in ndo ma ndatiñu ña tachi ndo, va yu'u kà'in chi'in ndo ña na ja'a ndo kuenda ma nuu kaa ma ndatiñu ndo, vati cha kēta ora va'a ña ndàki'o yi vitin. <sup>36</sup> Taku ma ndàki'in ndatiñu nī'i ra ma ya'vi ra ta ma ndatiñu nī'i ra, kùu yi ña na koo endeeni ma ñivi. Yakan va ma ra tachi chi'in ma ra ndàki'in indukuni sii kùuni ndra cha'a' ma ndatiñu nī'i ndra. <sup>37</sup> Ndicha kuii kùu ma tu'un ña kà'an te'en: “Ti ma ra tachi, siin kùu ra kua ma ra ndàki'in ma ndatiñu.” <sup>38</sup> Yu'u kùu ma ra tachi ndo ña kùu ndaki'in ndo ma ndatiñu, ña tūvi nī nde'e ndo tundo'o chi'in yi, ti ma ndian ndē'e tundo'o chi'in yi kùu inga na, va ndyo'o kùu

ndo ma ndian k̄indoo va'a chi'in ndatiñu ikan, vaji ni'i j̄atiñu inga na cha'a' yì.

<sup>39</sup> Takan k̄uu ta kua'a' va'a ma ñivi ndòyo ma ñuu ikan ña iyo kuenda ñu'u' Samaria, k̄icha'a na ch̄inuni na ma ña k̄a'an ma Jesuu, ta cha'a' ma ña k̄a'an ma ña'a ikan chi'in ma ñivi, vati k̄a'an ña ña k̄atitu'un Jesuu nuu ña tandi'i ma ña j̄a'a ña. <sup>40</sup> Takan k̄uu ta ora ch̄aa ma ndian ñu'u' Samaria ma nuu ndaa Jesuu, ch̄ikan na nuu ra ña na kindoo ra chi'in na ma ñuu ikan. Yakan va Jesuu, k̄indoo ra chi'in na uvi kivi. <sup>41</sup> Ta nduva'a kuii ga kua'a' ma ñivi k̄icha'a na ch̄inuni na tu'un Jesuu ora ch̄ini na ña k̄a'an ra. <sup>42</sup> Ta k̄icha'a na k̄a'an na chi'in ma ña'a ikan te'en:

—Ji'na ch̄inuni ndi tu'un Jesuu cha'a' tu'un k̄a'an yo'oni niku, va vitin nda maa ndi cha ch̄ini ndi ma ña k̄a'an ra'ya, ta ch̄ito kachin ndi ña ra'ya k̄uu ma Cristu, ra v̄achi jakakú ma ñivi ma ñuñivi i'ya.

### *Jesuu j̄anda'a ra se'e iin ra j̄atiñu kuenda ma rey*

<sup>43</sup> Ta ora cha ȳa'a ndio uvi kivi, tajan k̄ee ndio ra ma ñu'u' Samaria ta kuà'an ra ma iti' ñu'u' Galilea. <sup>44</sup> Vati juuni maa ma Jesuu k̄atitu'un ra ña ma ra k̄a'an chi'in tu'un yu'u' Ndioo, na töve tiñu'u na ra ma ñuu maa ra. <sup>45</sup> Ta ora ch̄aa ra ma ñu'u' Galilea, ch̄a'a ñivi ikan ña na ndoo ra chi'in na, ti ma ndian ñu'u' Galilea ch̄a'an na ma ñuu Jerusalén ora ch̄iyo viko Pakua ma ikan niku, ta takan k̄uu yì ña ndè'e na tandi'i ma ña va'a ña j̄a'a Jesuu ma ñuu Jerusalén.

<sup>46</sup> Tajan k̄ee ndiko Jesuu kuà'an ra iti' nuu, nda kati ch̄aa ra ñuu Caná ña iyo kuenda ma ñu'u' Galilea, nuu j̄andaku ra ma takuii ña na k̄uu ra' vinu. Ta yatini ñuu ikan iyo iin ra j̄akuu tiñu nuu ma ra k̄uu rey, ña ku'vi se'e ra k̄andii ra ma ñuu Capernaum. <sup>47</sup> Tajan ora ch̄ito ra ña k̄ee Jesuu ma ñu'u' Judea, ta ch̄aa ra ma ñu'u' Galilea, ikan ch̄aa ra ma nuu ndaa Jesuu, ta k̄icha'a ra j̄anini ra ra ña na ku'un ra chi'in ra ñuu ra, ta j̄anda'a ra ma ra se'e ra ña chani kuvi, ña k̄andii ve'e ra. <sup>48</sup> Tajan Jesuu te'en n̄aka'an ra chi'in ra:

—Yo'o chi'in ñivi ñuun, tu töve ndè'e ndo ku'va chi'in ma ndatu j̄a'i, na töve ch̄inuni ndo ña k̄a'in.

<sup>49</sup> Va ma ra j̄atiñu kuenda ma ra k̄uu rey te'en n̄aka'an tuku ra chi'in Jesuu:

—Yo'o racha'nu na ja'un ñamani ta ku'un chi'in ve'i, antea ña kuvi ma ra se'i —k̄ati ra.

<sup>50</sup> Ta ma Jesuu te'en n̄aka'an ra chi'in ra:

—Na ku'un ve'un, ti ma ra se'un cha nd̄a'a ra —k̄ati Jesuu.

Tajan rakan ch̄inuni ra ma ña k̄a'an Jesuu, ta k̄ee ndio ra kuà'an ra ve'e ra. <sup>51</sup> Ta ma tichi iti' kuà'an ra ch̄ikuta'an ra ma ndra k̄uu musu ra, ta k̄icha'a ndra k̄a'an ndra te'en chi'in ra:

—Ma ra se'un cha nd̄a'a ra —k̄ati ndra.

<sup>52</sup> Tajan te'en k̄icha'a ra ch̄ikatu'un ra nuu ma ndra k̄uu musu ra, ña nda ora k̄uu yì ña k̄ichi va'a k̄uumi ma ra se'e ra. Ta ndrakan te'en n̄aka'an ndra chi'in ra:

—Iku kaa iin chani'ini k̄ee ma k̄a'ni ra —k̄ati ndra.

<sup>53</sup> Tajan ch̄a'a ndio tatá ma ra ku'vi kuenda ña juuni ma ora ikan, k̄uu ma ora ña k̄a'an ma Jesuu te'en chi'in ra: “Ma ra se'un cha nd̄a'a ra.” Yakan va k̄icha'a ndio ra ch̄inuni ra ma ña k̄a'an Jesuu chi'in ndisaa kuii ma ñivi ra ndia. <sup>54</sup> Ña'a k̄uu ma ndatu uvi ña j̄a'a Jesuu ora k̄ee ra ma ñu'u' Judea ta ch̄aa ndiko ra ma ñu'u' Galilea.



## 5

*Jesuu jànda'a ra iin ra cha'a pe'lu ñuu Betesda*

<sup>1</sup> Ta ora ya'a ña kuu takan, chíyo iin viko já'a ma ndian judú, ta Jesuu kée ra kuà'an ra ma ñuu Jerusalén. <sup>2</sup> Ta ma tichi ma ñuu Jerusalén, yatín ma nuu ìyo ma yuve'e ma nuu yà'a ma mvechala, ìyo iin mini nuu ka'ìin takuui, ña chí'in tu'un hebreu nàni yi Betesda, ta ìyo u'un corredor yi. <sup>3</sup> Ta ma ikan kàndoyo kua'a' va'a ma ndian kùkue'e, tava kùu ma ndian kuaá, ndian cha'a yutun chí'in ndian cha'a pe'lu, ña ndàtu na na kandaa ma takuui. <sup>4</sup> Vati iin ma tati va'a já'a tiñu nuu Ndioo chàa yi ma nuu ìyo ma soko ikan, ta jàkanda yi ra', ta ma ndian nunuu ña k'ìvi ma tichi ra', ma ora kandaa ra', ta numini ndà'a na já'a ra' chí'in nda nuu kue'e nikuuni ña ndo'o na. <sup>5</sup> Ta tañu ma ndian kùkue'e kàndoyo ikan, ìyo iin ra ña ku'vi ra cha ìyo iin oko cha'un unì kuiya ña ku'vi ra. <sup>6</sup> Ta ora ndē'e Jesuu ña kàndii ra ma ikan, tajan chā'a ndio ra kuenda ña cha ìyo kua'a' kuiya ña ku'vi ra, ta te'en chikatu'un ra nuu ma ra kù'vi:

—¿A kùuniun nda'un? —kàti ra.

<sup>7</sup> Ta ma raku'vi te'en nāka'an ra chí'in Jesuu:

—Yo'o racha'nu, na töve ìyo yo kuu tindee yu'u ña tì'i na yu'u tichi soko ikan ora jàkanda ma tati ra'. Ta nàni ora kùuni k'ìvi tichi ra' ora kandaa ra', ta java tuku na jí'na k'ìvi kua mai —kàti ra.

<sup>8</sup> Yakan va te'en nāka'an ndio ma Jesuu chí'in ra:

—Na ndetaun ta kani'un yuvi kixiun ta ku'ùn ve'un —kàti Jesuu.

<sup>9</sup> Tajan ma ora ikani ndā'a ma ra kùkue'e ikan, ta kàni'i ra ma yuvi ra, ta ndēta ra ta kīcha'a ra chika ra. Va tava kivi nindeo kùu yi ma ora ndā'a ra já'a Jesuu, <sup>10</sup> yakan va ma ndian judú, te'en nāka'an na chí'in ma ra ndā'a ikan:

—Yo'o xaa, kivi nindeo kùu yi, ta cha'a' yakan kùu yi ña na töve va'a já'un ña ndisoun yuviun chàkunuun —kàti na chí'in ra.

<sup>11</sup> Tajan ma ra kùkue'e ikan, te'en nāka'an ra chí'in ma ndian judú:

—Ma ra jànda'a yu'u te'en kà'an ra chí'in: “Na kani'un ma yuvi kixiun ta na ku'ùn ve'un”, kàti ra chí'in —kàti ra.

<sup>12</sup> Tajan ma ndian judú te'en kīcha'a na chikatu'un na nuu ma ra ndā'a.

—¿Yo kùu ma ra kà'an ña na kani'un ma yuviun, ta ndētaun ta kù'ùn chí'in yi? —kàti na chí'in ra.

<sup>13</sup> Va ma ra chikatu'un nuu ma ra ndā'a, na töve chito ra nda yo kùu ma ra jànda'a ra, vati Jesuu cha jàchika ra ra tañu ma ñivi kua'a' ka'ìin ma ikan. <sup>14</sup> Takan kuu ta ora cha ya'a ña kuu takan, tajan chikuta'an ndio Jesuu ma ra jànda'a ra tichi kora veñu'u ka'nu, ta te'en nāka'an ra chí'in ra:

—Vitin ña cha ndā'un, na já'a gaun ma kuati, koto nde'un tundo'o ka'nu ga —kàti Jesuu chí'in ra.

<sup>15</sup> Ta ora chínu kà'an ma Jesuu takan chí'in ma ra ndā'a, tajan kée ndio ra kuà'an ra, ta kàtitu'un ndio ra nuu ma ndian judú ña Jesuu kùu ma ra jànda'a ra, kàti ra. <sup>16</sup> Ta cha'a' ña jànda'a ma Jesuu ma ra ku'vi ikan, yakan va ndikun ma ndian judú ka'ni na ra, ti naja já'a ra ma tiñu ikan ma kivi ña nindeo. <sup>17</sup> Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra chí'in na:

—Taku ma Tatái nda kivi nindeo endeeni jàtiñu ra, yakan va yu'u takan jàtiñui ndia —kàti Jesuu chí'in na.

<sup>18</sup> Yakan va ma ndian judú numiga kùuni na ka'ni na ma Jesuu, vati na yöve uvaa ma kivi ña nindení yo jànda'a ra ma ñivi, ti juuni kà'an ra ña Ndioo kùu ma Tatá maani ra, ta takan jando induku ra ra chí'in ma Ndioo.

*Nuu chà'nda ma ra kùu se'e Ndioo tiñu*

<sup>19</sup> Tajan nàka'an ma Jesuu te'en:

—Ndicha va'a ña kà'in, ña na kùu ja'a yu'u ra kùu Se'e Ndioo nì'iin tiñu ña ma'iin ni, tuva töve ndé'i naja kua jà'a ma Tatái. Vati ndisaa tiñu jà'a Tatái, indukuni kua ikan jà'a yu'u ra kùu Se'e ra yi ndia. <sup>20</sup> Vati ma ra kùu Tatái kùuni ra nde'e ra yu'u ra kùu Se'e ra, ta tandi'i ma ña jà'a ra jàna'a ra nui. Ta iti' nuu, ni jana'a ra tiñu ka'nuga nui, ta ma ora ni nde'e ndo yi ndava ni ku'un tati ndo. <sup>21</sup> Vati takua ma ra kùu Tatái jànataku ra ndian ndíi, ta chà'a ra ña na koo ndito ndiko na, juuni takan jà'a yu'u ra kùu Se'e ra, ti chà'i ña na koo ndito ma nda ndian kùuni mai ndia. <sup>22</sup> Vati ma ra kùu Tatái töve jàkutuni ra kuati ma ñivi, ti chà'a ra ma ndatu ikan nuu yu'u ra kùu Se'e ra ña na jakutunĵ kuati na, <sup>23</sup> ikan na tiñu'u tandi'i na yu'u takua tiñu'u na ma ra kùu Tatái. Vati ma ndian töve tiñu'u yu'u, kùuni yi kà'an yi ña juuni töve tiñu'u na ma ra kùu Tatái, ra tãchi yu'u ndia.

<sup>24</sup> Ndicha va'a, ma ña kà'in chí'in ndo, ña ma ndian tãso'o ma tu'un kà'in, ta chinuni na ña jà'a ma ra tãchi yu'u, cha iyo ndito na endeeni, ta töva ni ku'un na andaya' cha'a' ma kuati na, ti vaji cha chí'í na jà'a ma kuati na niku, va vitin cha nãtaku ndiko na. <sup>25</sup> Ndicha va'a, ma ña kà'in chí'in ndo ña cha kãta ma ora, ta vitin kùu yi ña ma ndian cha chí'í na jà'a ma kuati jã'a na, ni kuni na tati yu'u, ra Se'e Ndioo, ta tu jachi'in na yi, ni ni'i na nuu koo ndito ndiko na. <sup>26</sup> Vati takua ma ra kùu Tatái iyo ndito maa ra takani, juuni takan chã'a ra ndatu nuu yu'u ra kùu Se'e ra ña kùu koo ndito mai takani ndia. <sup>27</sup> Ta juuni chã'a Tatái ndatu nui ña kùu jakutunĵ kuati na, cha'a' ña kùu ra Se'e ñivi tãchi Ndioo. <sup>28</sup> Ta koto yũ'vi ndo cha'a' ma ña kà'in i'ya, vati ni keta iin kivi ña ni kuni ma ndian ndíi nda ma nuu ñaña na ma tu'un ña ni ka'in. <sup>29</sup> Ta tandi'i ma ndian jã'a ma ña va'a, ni natakú ndiko na, ta koo ndito ndiko na endeeni chí'in Ndioo, va ma ndian jã'a ña töve va'a, ni natakú na, va kuenda ña ku'un na andaya'.

*Nuu kà'an Jesuu cha'a' ma ndian kà'an kuenda ra*

<sup>30</sup> 'Ta yu'u na kùu ja'i ma ña kùuni mai tuva Ndioo töve kùuni ra ña jà'i yi, ti ma takua kà'an ra chí'in, ta takan jàkutunĵ. Ta iin ña ndaa kùu yi ora jàkutunĵ, vati na töve jà'i ma ña kùuni mai, ti ma ña jà'i kùu ma ña kùuni ma Tatái ra tãchi yu'u. <sup>31</sup> Tu yu'u kà'in cha'a' juuni mai, na töve kùu ka'an yo ña ndicha kùu yi ora ki'o ku'va yi. <sup>32</sup> Va iyo inga ra kãtitu'un nuu ma ñivi cha'i, ta chitoi ti ña ndicha kùu ma tu'un kà'an ra. <sup>33</sup> Ndyo'o tãchi ndo iin ra kùu tatun ña na kundakatu'un ra nuu Xuva cha'i. Ta rakan kãtitu'un ra ma tu'un ndaa. <sup>34</sup> Va yu'u na töve chiniñu'i ña kà'an nì'iin ñivi iyo ñuñivi cha'i. Vati tu kà'in takan chà'a ra kùu yi kuenda ña na chinuni ndo tu'in, ikan na jakakú Ndioo ndo. <sup>35</sup> Ta ndicha ña Xuva kùu ra takua kùu iin ñu'ú ña ndu'vania tiin yi ta jãndondichin yi. Ta ndyo'o chàta'ani ndo yi ma tiani tiempu ña ndé'e ndo yi. <sup>36</sup> Va ka'nuga kùu ma tu'un ña kà'an yu'u kua ma tu'un ña kã'an Xuva. Vati ndisaa ma tiñu ka'nu chã'a ma Tatái ña jãchinui, yakan kùu ma ña jà'i. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kùuni yi ka'an yi, ña ndicha kuu ña ma Tatái tãchi yu'u. <sup>37</sup> Ta juuni ma Tatái ra tãchi yu'u, kã'an ra cha'i, vaji ndyo'o takã'an kuni ndo

ma tati ra, ta ni kùu nde'e ndo ra. <sup>38</sup> Va ma tu'un ra na tüvi chà'a ndo ña koo yi tichi anima ndo, ti tüvi chìnuni ndo nī cha'a ña kà'an ma ra tachi ma Tatái ndia. <sup>39</sup> Taku ndyo'o, ya'a jàkua'a ndo ma tutu Ndioo, ti chà'nini ndo ña tu jà'a ndo takan, ta ni ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni kùuni ndo, va tüvi chito ndo ña ma tu'un iyo nuu yi kùu ma tu'un kà'an cha'i. <sup>40</sup> Va ndyo'o na töve kùuni ndo chinuni ndo ma tu'in, ta tu chìnuni ndo yu'u niku, kùu ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni chi'in Ndioo.

<sup>41</sup> 'Taku yu'u na töve chiniñu'i ña na jàka'nu ma ñivi yu'u. <sup>42</sup> Ta juuni cha nàkoto va'i ndo, ña na töve kùuni ndo nde'e ndo Ndioo ndia. <sup>43</sup> Yu'u vachì tiñu nuu ma ra kùu Tatái, ta ndyo'o na töve ki'in kuenda ndo yu'u. Va tu kichaa inga na ña kà'an na juuni chi'in sivi maa na, ña kà'an ndiakan, va ni jachi'in ndo. <sup>44</sup> Ta ndyo'o töve ndicha ña chìnuni ndo tu'in, ti ma ña jà'a ndo kùu yi, ña jàka'nu ndo juuni ma ta'an ndo, ta töve nànduku ndo a jà'a ndo ma ña kùuni ma uvanuu Ndioo ña na ja'a ndo, ta ikan kùu ni'i ndo nuu ra ña na tiñu'u ra ndo. <sup>45</sup> Ta koto nàkanini ndo ña yu'u ni tisokuati ndo nuu ma ra kùu Tatái, vati ma ra tisokuati ndo nuu Ndioo kùu juuni ma Moisés, nuu ndàtu ndo ña ni jakakú Ndioo ndo cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un taa ra. <sup>46</sup> Vati tu ndicha ña chìnuni ndo ma tu'un taa ma Moisés, kùuni yi ka'an yi ña juuni iyo yi ña chìnuni ndo ma tu'in ndia, vati cha'i kùu ma ña taa ra. <sup>47</sup> Va tu töve chìnuni ndo ma tu'un taa Moisés, ikan chà'i kuenda ña töve chìnuni ndo tu'un kà'in ndia —kàti Jesuu chi'in ndian judú ikan.

## 6

*Nuu chà'a Jesuu ña chàchi u'un mii ñivi*  
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

<sup>1</sup> Takan kùu tajan kée ndio Jesuu kuà'an ra inga chiyo yu'u tañu'u Galilea, ña juuni kà'an na ña nàni yi tañu'u Tiberias ndia. <sup>2</sup> Ta nduva'a kuii kua'a' ñivi kuà'an chata Jesuu, vati ndè'e na ma ndatu chi'in seña ña jà'a ra, ña jànda'a ra ma ndian ku'vi. <sup>3</sup> Tajan ndāa ndio Jesuu kuà'an ra iin nuu chiki, ta ora cháa ndio ra ikan, tajan chūnandi ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra. <sup>4</sup> Ta ma viko Pakua ña jàka'nu ma ndian judú ti cha vachi kuyatin yi. <sup>5</sup> Ta ora kani'i Jesuu nuu ra te'en tikan, ta ndè'e ra ña ya'a ga kua'a' ñivi vachi chata ra, tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in Lipe:

—¿Ndanu ko'o kujata yo paan ña kachi tandi'i ma ñivi i'ya? —kàti ra.

<sup>6</sup> Va chikatu'un maani ma Jesuu takan nuu ma Lipe nde'o naja kua kati ra cha'a' yi, kùuni Jesuu, vati cha chito va'a Jesuu nayi kùu ma ña ni ja'a ra. <sup>7</sup> Tajan ma Lipe te'en nàka'an ra:

—Ni ma xu'un' ña jàkanaa yo uvi cientu kivi ña jàtiñu yo, na keta yi ña jàta yo kua'a' ma paan, ta nàta'vi yo ita'vi yi nuu ta'ii'in ma ñivi ikan —kàti ra.

<sup>8</sup> Tajan inga ra jàkua'a chi'in Jesuu, ra nàni André, ra kùu yani Simón Petu', te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

<sup>9</sup> —I'ya ndaa iin ravali, ña ndà'a ra u'un ta'an paan, ña kùva'a chi'in cebada, ta chi'in uvi tiaka'; ¿va ndakutiñu ña'a kuenda na, ña ya'a kua'a' ñivi kùu na? —kàti ra.

<sup>10</sup> Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu:

—Na ka'un chi'in ma ñivi, ña na kunandi na ma ikan —kàti ra.

Ta ma ikan ti ya'aga kua'a' ma ita kuati kàa, tajan chūnandi ndio na. Ta iyo iin u'un mii ndra'ii kùu ndra. Ta siin kùu ma ñivi ña'a. <sup>11</sup> Tajan kī'in ndio Jesuu ma paan, ta kīcha'a ra chikan ra ta'vindioo, nuu ma Racha'nu Ndioo cha'a' yi iti' andivi, ta chā'a ndio ra yi nuu ma ndra jākua'a chi'in ra, ña na nata'vi ndra yi nuu ma ñivi. Ta indukuni takan jā'a ra chi'in ma tiaka' ndia. Tajan chāchi na naja kua kùuni maa na. <sup>12</sup> Ta ora chitu tichi na, tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Na jati'vi ndo ma ña chākoso, ikan na töve tivi nī'in nakuyi, —kàti Jesuu.

<sup>13</sup> Tajan jāti'vi ndio ndra ma ña chākoso, ta jākutu ndra uchi uvi ga ta'an tuka ma paan chi'in ma ña chākoso jā'a ma ndi u'un paan ña kūva'a chi'in cebada. <sup>14</sup> Takan kùu ta ora ndé'e ma ñivi ma ndatu ka'nu ña jā'a Jesuu, ta te'en nāka'an na:

—Ndicha kuii ña ra'ya kùu ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra ni kichi ma ñuñivi i'ya —kàti na.

<sup>15</sup> Va tava Jesuu chā'a ra kuenda ña tani'i kùuni na kundaka na ra ku'un ra, kuenda ña kùu ra rey, ra ka'nda tiñu nuu na. Yakan va kēe ma'iin ra kuà'an ra ma siki iin yuku sukun, ti kùuni ra koo ma'iin ra.

### *Jesuu chika ra nuu tañu'u*

(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

<sup>16</sup> Takan kùu ta ora cha kuaa, tajan ma ndra jākua'a chi'in Jesuu kēe ndra kuà'an ndra yu'u tañu'u. <sup>17</sup> Ta ikan kī'vi ndio ndra tichi iin varku, ta kīcha'a ndio ndra kēta chiyo ndra ma tañu'u, ña kuà'an ndra iti' ñuu Capernaum. Ta cha ya'a naa kùu yi. Ta ma Jesuu juuni töve ra chāa ma nuu ka'iin ndra. <sup>18</sup> Tajan ma tañu'u, nduva'a sukun ndākoo nditi ra' jā'a ña ya'a ni'i chākin ma tati. <sup>19</sup> Ta ora cha yā'a nduu ndra iin u'un a iñu kilometru chi'in ma varku, tajan ndé'e ndra ña chika Jesuu vāchi ra nuu takuii, ña kuàjayatin ra ra nuu kuà'an ma varku. Tajan ndrakan kīcha'a ndio ndra yù'vi ndra. <sup>20</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—iNa yū'vi ndo, ti mai kùu! —kàti ra.

<sup>21</sup> Tajan nduva'a kuii chisii ndra ña cha iyo Jesuu chi'in ndra ma tichi varku. Ta nunuu ni, ta cha chāani ndra ma ñuu nuu kuà'an ndra.

### *Nuu nànduku ñivi ma Jesuu*

<sup>22</sup> Takan kùu ta ma inga kivi, ma ñivi kindoo yu'u tañu'u nuu kēe ma ndra jākua'a chi'in ra chi'in ma varku, ikan chā'a na kuenda ña tüvi ndāa Jesuu chi'in ndra ma tichi varku uvanuu nia, ña ndaa ma ikan. <sup>23</sup> Ta ora cha yā'a ña kùu takan, tajan chāa ndio tiā kua'a' varku, ña kichi iti' ñuu Tiberias, yatini ma nuu chā'a Jesuu ña chāchi ma ñivi ora chā'a ra ta'vindioo cha'a' yi nuu ma Racha'nu. <sup>24</sup> Ta ora ndé'e na ña töve ndaa Jesuu ma ikan, ta ni ma ndra jākua'a chi'in ra, tajan ndāa ndio na tichi ndrūn, ta kēe na kuà'an na kuānanduku na Jesuu iti' ñuu Capernaum.

### *Jesuu kùu ra takua kùu ma paan ña jà'a ña na koo ndito yo indeeni*

<sup>25</sup> Ta ora nāta'an na Jesuu ma inga chiyo yu'u tañu'u, ta te'en nāka'an na chi'in ra:

—Yo'o matru, ñnda ora kīchaun nde've? —kàti na.

<sup>26</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ndyo'o nànduku ndo yu'u, cha'a' ña chāchi ndo nda kati chitu tichi ndo jā'i, ta yöve cha'a' ña ki'in kuenda

ndo, ta kùtunini ndo nda kuenda kùu ma ndatu ña chā'a Ndioo nui ña jà'i. <sup>27</sup> Na jàtiñu ndo cha'a' ma ña kachini ndo, ma ñuñivi i'ya, vati yakan numini ndi'yi. Na jatiñu ndo va cha'a' ma ña kachi ndo, ña ku'va nuu koo ndo endeeni chi'in Ndioo. Ti ma ndayu ikan kùu ma ña ni ku'va ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo kachi ndo, vati rakan kùu ra kachin ma Ndioo, ña jà'a ra yi.

<sup>28</sup> Ta te'en kicha'a ndio ma ñivi chikatu'un na nuu Jesuu:

—¿Nayi iyo yi ña ja'a ndi, ta kùu jachinu ndi ma tiñu kùuni Ndioo ña ja'a ndi? —kàti na.

<sup>29</sup> Tajan te'en naka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Uvanuu ma tiñu ka'nu ña kùuni Ndioo ña jà'a ndo, kùu yi ña na chinuni ndo ma tu'un kà'an yu'u, ra tachi ra —takan kàti Jesuu.

<sup>30</sup> Tajan ma ñivi te'en naka'an na chi'in ra:

—Tuva takan kùu yi, ¿nda ndatu ka'nu kùu jana'un nuu ndi, ikan ora nde'e ndi yi, ta chinuni ndi ma tu'un kà'un? ¿Ta nda tiñu kùu ma ña jà'un? <sup>31</sup> Ma ndian kùu ñivi ndi ña chíyo taji'na, chāchi na ma ña kuichin ña nani maná, ma tichi ku'u niku, vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Iti' andivi jákoyo ra ma paan chāchi na” —kàti na.

<sup>32</sup> Tajan ma Jesuu te'en naka'an ra chi'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo: ña na yöve Moisés kùu ra ña chā'a ra ma paan kachita iti' andivi chāchi ndo taji'na, ti ma Tatái kùu ra chā'a yi ta nda vitin chā'a ra yi ndia. Ta ma paan chā'a ra kùu ma ña ndicha ña vāchi iti' andivi. <sup>33</sup> Vati ma paan ña chā'a ma Ndioo nuu yo vāchi yi iti' andivi, ta jà'a yi ña endee koo ndito ma ñivi iyo ñuñivi.

<sup>34</sup> Tajan te'en chikan na nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na ku'vaun ma paan i'ya kachi ndi nani kivi —kàti na.

<sup>35</sup> Ta Jesuu te'en naka'an ra chi'in na:

—Yu'u kùu ma paan ña chā'a ña koo ndito ndo endeeni. Ta ma ndian vāchi nui, na tüva ni kusoko na, ta ma ndian chinuni ña kà'in, na tüva ni natii na takuii ndia. <sup>36</sup> Va tava cha kà'in chi'in ndo, ña vaji cha ndè'e ndo yu'u, na töve chinuni ndicha ndo ma tu'in. <sup>37</sup> Ta tandi'i ma ndian chā'a ma Tatái nui, ndiakan kùu ma ndian vāchi nui. Ta ma ndian vāchi nui ni ku'vai ña ki'vi na iti' kuà'in. <sup>38</sup> Vati yu'u töve kichj iti' andivi, kuenda ña jà'i ma ña kùuni mai, ti yu'u kichai va kuenda ña jà'i tandi'i ña kùuni ma Tatái, ra tachi yu'u. <sup>39</sup> Ta ma tiñu ña töve kùuni ma Tatái, ra tachi yu'u ña jà'i, kùu yi ña, koto jákunai n'i'in ma ñivi ña chā'a ra nui, vati ma ña kùuni ra ña jà'i, kùu yi ña na janatakui na ma kivi nuu ndi'nia. <sup>40</sup> Ta juuni kùuni ma ra tachi yu'u ña tandi'i ma ndian nde'e yu'u ra kùu Se'e ra, ta chinuni na ma tu'un kà'in, ni koo ndito na endeeni jà'i, ta juuni yu'u, ni janatakui na ma kivi nuu ndi'nia ndia.

<sup>41</sup> Cha'a' ña'a kùu yi ña ma ndian judíu kicha'a na chātu'un na ra, cha'a' ña kà'an ra tu'un i'ya: “Yu'u kùu ma paan ña kichi iti' andivi.” <sup>42</sup> Ta ma ndian judíu te'en naka'an na:

—¿A yöve Jesuu i'ya, kùu ra se'e Kusé? Ndicha ña juu ra kùu ra, ti nàkoto va'a yo ma tatá ra chi'in ma'á ra. ¿Ta chito naja kà'an ra ña kichi ra iti' andivi?

<sup>43</sup> Tajan ma Jesuu te'en naka'an ra chi'in na:

—Na jaña ndo ña chātu'un ndo. <sup>44</sup> N'i'in ñivi, na kùu kichi na nui, tu yöve Tatái ra tachi yu'u kùu ra ña chāki'in ra na. Ta yu'u kùu ña ni janatakui ndiakan ma kivi nuu ndi'nia. <sup>45</sup> Vati nuu ma tutu Ndioo ña

tāa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo te'en kà'an yi: "Ndioo ni jana'a ra nuu tandi'i ma ñivi", kàti yi. Cha'a' yakan kùu yi ña tandi'i ma ndian chini tu'un kà'an ma Racha'nu Ndioo, ta jàchi'in na ma ña kà'an ra. Ndiakan kùu ndian vachi nui.

<sup>46</sup> Ma tu'un kà'in töve kùuni yi ka'an yi ña iyo ñivi ña cha ndé'e na ma Tatói, ti uvanuu ma ra cha ndé'e ra, kùu yu'u, ra chiyo chi'in ra. <sup>47</sup> Ndicha va'a ña kà'in, ña ma ndian chinuni ma tu'in, endee iyo ndito na. <sup>48</sup> Ta yu'u kùu ma paan ña jà'a, ña na koo ndito yo endeeni. <sup>49</sup> Ma ndian kùu ñivi ndo ña chiyo taji'na, chí'í na vaji chachi na ma ña kuichin ña nani maná, ma tichi ku'u. <sup>50</sup> Va yu'u kà'in chi'in ndo, cha'a' inga tuku ma paan ña vachi iti' andivi, ta yakan, ti tu iyo nda ndian chachi yi, na töve chí'í na. <sup>51</sup> Va yu'u kà'in chi'in ndo ña yu'u kùu ma paan ndito ña kichi iti' andivi, ta nda ndian nikuuni ña chachi ma paan i'ya, ni koo ndito na endeeni chí'in Ndioo. Ta ma paan ña ni ku'vai nuu na kùu ma kuñui, ikan na kuu koo ndito tandi'i ma ndian iyo ñuñivi.

<sup>52</sup> Tajan ma ndian judúu te'en kicha'a na kànita'an yu'u na chi'in juuni maa na:

—¿Naja kua kùu yi, ña kùuni ra ku'va ra ma kuñu ra kacho?, kùuni ndo —kà'an na.

<sup>53</sup> Tajan Jesuu te'en naka'an ra chi'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña tu töve chachi ndo kuñu ma ra Se'e ñivi táchi Ndioo, ta töve chí'í ndo ma ní'í ra, na töve ni ní'í ndo nuu koo ndito ndo chí'in ma Racha'nu Ndioo. <sup>54</sup> Yakan va ma ndian chachi ma kuñui, ta chí'í na ma nij, ndiakan endee iyo ndito na, ta yu'u ni janatakui na ma kivi nuu ndi'í nia. <sup>55</sup> Vati ma kuñui kùu ma ndayu va'a, kuenda ña kacho, ta ma nij kùu ra' iin ña va'a ko'o yo ndia. <sup>56</sup> Ti ma ndian chachi ma kuñui, ta chí'í na ma nij, induku iyo na chí'in, ta yu'u, induku iyo chí'in na ndia. <sup>57</sup> Vati tava ma Tatói, ra táchi yu'u, ra takani iyo kùu ra, yakan va juuni ra ndito kùu takua kùu ra, cha'a' yakan kùu yi ña iyo ndatuí ña kùu ja'í ña na koo ndito tandi'i ndian chachi ma kuñui ndia. <sup>58</sup> Va yu'u kà'in cha'a' ma paan nùu iti' andivi. Vati ma paan ikan töve indukuni kùu yi takua kùu ma ña nani maná, ña chachi ma ndian kùu ñivi ndo ndian chí'yo taji'na, ti ndiakan chí'í na vaji chachi na yi. Va ma ndian chachi ma paan ña kichi iti' andivi, ni koo na indeeni. <sup>59</sup> Takan kà'an Jesuu nuu ma ñivi ma ora jana'a ra tichi veñu'u ñivi judúu, ña ndaa ma ñuu Capernaum.

*Nuu kàtitu'un Jesuu nayi kùuni ma ña koo ndito yo indeeni ka'an yi*

<sup>60</sup> Takan kùu ta ora chí'ni ma ndian chàkunuu chata Jesuu ma tu'un i'ya, tajan te'en naka'an na:

—Ya'a ga ndetiñu jàchi'o ma tu'un kà'an ra'ya. ¿Nda ndian kùu ma ndian ni jachi'in ma ña kà'an ra, ña kua kà'an ra takan?, kùuni ndo —kàti na.

<sup>61</sup> Ta ora chā'a ndio Jesuu kuenda ña chàtu'un na ra, tajan te'en naka'an ra chí'in na:

—Ta, ¿naja töve chata'ani ndo ma ña kà'in? <sup>62</sup> ¿Nayi ja'a ndo, tuva nde'e ndo yu'u ra Se'e ñivi táchi Ndioo, ña ndaa ndiko ra ku'un ra ma nuu chí'yo ra niku? <sup>63</sup> Ma Tati Í Ndioo jà'a ña kùu koo ndito ndo endeeni, ta ndisaa ña kùu ja'a ndo chí'in ma kuñu ndo, töve nda kuenda yi. Vati ma tu'un kàtitu'in nuu ndo jà'í yi chí'in ma Tati Í Ndioo. Ta tu'un ikan chà'a yi, ña na koo ndito ndo endeeni chí'in ra. <sup>64</sup> Va iyo uvi uni ndo ña töve chinuni tu'in —kàti Jesuu.

Takan kà'an Jesuu, ti takani cha chìto ra nda ndian kùu ma ndian töve chìnuni tu'un ra, ta nda ra kùu ma ra ni xikoña'a cha'a' ra ndia.

<sup>65</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Cha'a' yakan kùu yi ña, cha kà'in chi'in ndo, ña nĩ'iin na, na kùu kichi na nui, tuva yöve ma Tatái kùu ma ra ji'na ña chā'a ra yi nuu na.

<sup>66</sup> Takan kùu ta nda ma ora ikan, kua'a' ma ndian chàkunuu chi'in Jesuu niku, jãña na ña chàkunuu na chi'in ra. <sup>67</sup> Tajan te'en chikatu'un ndio Jesuu nuu ma ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿A ndita'an ndo kùuni ndo ku'un ndo, takua jã'a ndiakan? —kàti Jesuu. <sup>68</sup> Tajan ma ra nàni Simón Petu' te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, cha chìto va'a ndi ña töve iyo inga yo nuu ku'un ndi. Vati vuanuu maun kùu ra kà'an naja kua kùu ni'o nuu koo ndito yo endeeni. <sup>69</sup> Ta ndyu'u kicha'a ndi chìnuni ndi, ta nàkoto ndi, ña yo'o kùu ma ra kùu Cristu, ra Se'e Ndioo ndito.

<sup>70</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿A chàku'uni ndo ña yu'u kùu ma ra kachin ma ndi uchi uvi ta'an ndo? Va vaji takan kùu yi, iyo iin ra tañu ndo ña kùu kui'na —kàti Jesuu.

<sup>71</sup> Ma ora kà'an Jesuu ma tu'un i'ya, chànini ra cha'a' ma Juda, ra kùu se'e Simón Iscariote, ti chìto Jesuu ña ni xikoña'a ra cha'a' ra nuu ñivi, vaji iin ra iyo tañu ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in Jesuu kùu ra.

## 7

### *Ma ndra yani Jesuu, na töve chìnuni ndra ma tu'un kà'an ra*

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora yā'a ña kùu takan, tajan kēe ndio Jesuu chàkunuu ra, ta ñuu, ta ñuu, ma iti' ñu'u' Galilea. Vati na kùuni ga ra chikoni'i ra ma ñu'u' Judea, ti ndikun ma ndian judíu ka'ni na ra. <sup>2</sup> Ta tava cha vachí kuyatin ma kivi ña ni kuu ma viko lomara, ña jàka'nu ma ndian judíu nani kuiya. <sup>3</sup> Tajan ma ndra yani Jesuu, te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Na keun ma ñu'u' Galilea, ta ku'un ma iti' ñu'u' Judea, ikan ma ndian jàkua'a chi'un ña iyo ndakan, na nde'e na ma tiñu jà'un ndia. <sup>4</sup> Vati nĩ'iin yo kùuni yo ña nakoto ma ñivi yo, cha'a' ma ña va'a jà'a yo, tūvi iyo yi ña ja'a xe'o yi. Yakan va tu ndicha ña ra jà'a tiñu va'a kùun, na ja'un yi nuu ndè'e tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi. —Takan kàti ma ndra yani ra.

<sup>5</sup> Takan kàti ndra, ti ni ma ndra yani Jesuu, na töve chìnuni ndra ma ña kà'an ra ndia. <sup>6</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Takā'an chaa ma ora ña kùu ku'vai ña na nakoto na yu'u, va kuenda ndyo'o, nda ora nikuuni, va'a yi kuenda ndo. <sup>7</sup> Vati ma ndian iyo kuenda ma ñuñivini, na töve nda cha'a' kùxaani na nde'e na ndo, va yu'u, ndicha ña iyo nda cha'a' kùxaani na nde'e na yu'u, ti jàna'a kachin nuu na, ña töve va'a ma ña jà'a na. <sup>8</sup> Kua'an ndyo'o ma viko, vati yu'u na töve ku'in, ti takā'an chaa ma ora ña jàna'i yu'u nuu ma ñivi —kàti Jesuu.

<sup>9</sup> Ta ora chínu kà'an Jesuu takan, ta kīndoo ra ma ñu'u' Galilea.

### *Jesuu chàa ra ñuu Jerusalén, nuu iyo viko nàni Lomara*

<sup>10</sup> Ta ora cha kuà'an ndio ma ndra yani ra, tajan nda ma Jesuu kēe ndio ra kuà'an ra chata ndra nuu iyo ma viko ndia. Ta chāa ndio ra ma ikan va xe'eni. <sup>11</sup> Va ma ndian judíu kicha'a na nànduku na Jesuu ma nuu iyo viko, ta te'en kicha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Ndanu chàkunuu ma ra'ii ikan? —kàti na.

<sup>12</sup> Ta tañu ma ñivi ka'in ikan, iyo uvi uni ma ndian chàtu'un Jesuu, ta iyo ndian kà'an te'en: "Iin ra va'a kùu ra", kàti na. Ta iyo inga na ña kà'an te'en: "Na yöve ra va'a kùu ra, ti ra jànda'viña'a kùu ra", kàti na. <sup>13</sup> Ta vaji takan kà'an na, va ni'in ñivi töve kà'an na tu'un i'ya nuu ka'in ti'vi kua'a' ñivi, koto nde'e na tundo'o jà'a ma ndian kuxini nuu ma ndian judíu.

<sup>14</sup> Ta ma viko ikan cha kua kùu java yi, ora ki'vi Jesuu ma tichi kora veñu'u ka'nu, ta ikan kicha'a ra jàna'a ra nuu ma ñivi. <sup>15</sup> Ta ma ndian judíu ndava kuà'an anima na ña k'indoo na nde'e na ra, ta te'en kicha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Naja ya'a ga chito ra'ya, ta töve ni jakua'a ra? —kàti na.

<sup>16</sup> Tajan Jesuu te'en naka'an ra:

—Ma ña jàna'i i'ya, yöve iin tu'un ña jàndakuu maanj kùu yi, ti ma tu'un kà'an ma ra tachi yu'u ña jà'i kùu yi. <sup>17</sup> Tu iyo nda ndian kùuni ja'a ma tiñu kùuni ma Racha'nu Ndioo, kùu ku'va na kuenda, tuva ma tu'un jàna'i, kùu yi ma tu'un Ndioo, a ma tu'un jàndakuu maanj kùu yi. <sup>18</sup> Vati ma ndian jàna'a nuu ma ñivi chi'in ma tu'un ña jàndakuu maani na, kùuni yi ka'an yi ña jàka'nu na juuni maa na. Va ma ndian jàna'a nuu ma ñivi, ta nànduku na naja kua jàka'nu na ma ndian tachi na. Ndiakan kùu ma ndian kà'an ma ña ndaa, ta ni'in ñivi kùu ni'i na naja kua tisokuati na cha'a' ña jà'a na.

<sup>19</sup> ¿A töve ndicha ña ma racha'nu Moisés chà'a ra tutu ley Ndioo nuu ndo taji'na? Va ni'in ndo töve jachi'in ndo ma ña kà'an yi. ¿A yöve cha'a' yakan kùu yi ña kùuni ndo ka'ni ndo yu'u? —kàti Jesuu.

<sup>20</sup> Tajan ma ñivi te'en naka'an na chi'in ra:

—¿A tati xaan ki'vi xiniun ña kà'un takan? ¿Yo kùu ma ndian kùuni ka'ni ñun? —kàti na.

<sup>21</sup> Tajan Jesuu te'en naka'an ra.

—Cha'a' uvaa ma ña jà'i ma kivi nindeo, ndisaa ndo ni chata'ani ndo yi. <sup>22</sup> Vati ndicha va'a ña ma Moisés kùu ra ña tachi ra ña na nakua'a ndo ka'nda ndo ñii nuu ika ma ndrakuati se'e ndo, (vaji yöve chi'in Moisés kicha'a yi, ti takani cha vachi ma ñivi ndo ndian chiyo tatiempu jà'a na yi) vaji ma kivi nindeo kùu yi. <sup>23</sup> Ta vitin tu cha'a' ña kùuni ndo jachi'in ndo ña kà'an ma ley Ndioo ña taa ma Moisés kùu yi ña chà'nda ndo ñii nuu ika ma ndrakuati se'e ndo vaji kivi nindeo kùu yi, ¿ta naja kùxaan ndo yu'u cha'a' ña jànda'i ninii ma ra ku'vi ma kivi nindeo? <sup>24</sup> Ta koto tisokuati ndo ma ñivi, tuva tüvi chito ndaa ndo nda cha'a' kùu yi. Na ja'a ndo yi, va tuva ma ña ndaa kùu yi.

### *Jesuu kàtitu'un ra nda iti' kichi ra*

<sup>25</sup> Takan kùu tajan iin ma ndian iyo ma ñuu Jerusalén te'en kicha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿A yüvi ra nànduku na ka'ni na kùu ra'ya? <sup>26</sup> Na nde'e va'a yo, ti ikan ndaa ra kà'an ra nuu tuvi ñivi, ta ni'in ma ndra kùxini töve kà'an ndra chata ra. ¿A töve chàniini ndra, ña ndicha va'a, ña ra'ya kùu ma Cristu, ra tachi Ndioo?, kùuni ndra. <sup>27</sup> Va maa yo cha chito yo ndanu kichi ra'ya. Va taku ma Cristu, ti ni'in ñivi töve chito na nda iti' ni kichi ra ma ora ni kichaa ra —Takan nàtu'un ta'an na.

<sup>28</sup> Ta ora chini Jesuu ña takan kà'an ma ñivi, ma ora jàna'a ra nuu na ma tichi kora veñu'u ka'nu, tajan te'en naka'an ni'i ra chi'in na:



—¿A ndicha ña nàkoto ndo nda ra kùì, ta juuni ch̀to ndo ndanu k̀ch̀i? Va yu'u k̀unì ña na koto va'a ndo, ña yu'u t̀ve v̀ch̀i i'ya cha'a' ña k̀uni mai. V̀ch̀i ti iyo iin ra t̀chi yu'u ña t̀ve nàkoto ndo. Ta rakan ti iin ra ndaa k̀u ra. <sup>29</sup> Va yu'u nàkoto va'i ra, ti kuenda ra v̀ch̀i, ta maa ra t̀chi yu'u ndia —k̀ti Jesuu ch̀'ìn na.

<sup>30</sup> Takan k̀u ta ora ch̀ni ma ñivi tu'un ikan, ta k̀uni na tiin na ra, ta ti'i na ra tichi vekaa niku, va ǹ'iin na ǹ ti'i na nda'a' na ña tiin na ra, ti takà'an chaa ma ora ra. <sup>31</sup> Ta ma ora ikan kua'a' na ch̀nuni ma ña k̀an Jesuu, ta te'en k̀cha'a' ndio na ǹtu'un ta'an na:

—Ma ora ni kichi ma ra k̀u Cristu, ¿a ni ja'aga ra tiá ndatu ka'nu kua ra'ya?, k̀uni ndo —k̀ti na ña ǹtu'un ta'an na.

### *Nuu t̀chi ma ndra fariseu ma jandaru, ña na kutiin ndra Jesuu*

<sup>32</sup> Takan k̀u ta ch̀ni ma ndra fariseu ña k̀an xe'e na chata Jesuu, tajan j̀ndikita'an tu'un ndra ch̀'ìn ma ndra chà'nda tiñu nuu sutu, ta t̀chi ndra ma ndra jandaru ña k̀mi ma veñu'u, ña na kutiin ndra Jesuu. <sup>33</sup> Tajan Jesuu te'en ǹka'an ra:

—Tia tiempuni, ni koi ch̀'ìn ndo ma nde've, ti ni chikoni'i ndikoi ku'in nuu ma ra t̀chi yu'u. <sup>34</sup> Tajan ndyo'o, ni nanduku ndio ndo yu'u, va na t̀va ni nata'an ndo yu'u, vati na t̀ve k̀u ku'un ndo ma nuu ni chai.

<sup>35</sup> Takan k̀u tajan ma ndian judíu, te'en k̀cha'a' na chikatu'un ta'an na: —¿Ta ndanu ni ku'un ra'ya, ña na k̀u nata'an yo ra? ¿A ni ku'un ra ñuu chika nuu ndoyo ma ndian k̀u ñivi yo te'en tikan tañu ma ndian griegu, ta ni jana'a ra nuu ma ñivi iyo ikan?, k̀uni ndo. <sup>36</sup> ¿Nayi k̀uni ra k̀an ra, cha'a' ña k̀an ra te'en ch̀'ìn yo ña: “Ni nanduku ndo yu'u, va na t̀ve ni nata'an ndo yu'u, vati na t̀ve nuu k̀u ku'un ndo, k̀u ma nuu ni chai”?, k̀ti ra —Takan k̀ti na ña ǹtu'un ta'an na.

### *Ma ndian ch̀nuni tu'un Ndioo, iyo ma Tati Í Ra ch̀'ìn na indeeni*

<sup>37</sup> Ma kivi nuu ndi'i nia, ña iyo ma viko ka'nu ikan, ma Jesuu ch̀ndaa ndio ra, ta te'en ǹka'an ni'i ra ch̀'ìn ma ñivi:

—Tu iyo nda ndyo'o ǹti ndo takuii, na kichi ndo nui, ta ku'vai ra' ko'o ndo. <sup>38</sup> Vati nuu ma tutu Ndioo, k̀an yi ña tichi anima ma ndian ch̀nuni ña k̀'ìn, ni kana iin ña k̀a takua k̀a iin yuta ña t̀vi ni ndoko, ta yakan k̀u yi ña ni ja'a yi ña koo ndito ndo.

<sup>39</sup> Ch̀'ìn ma tu'un i'ya, k̀uni Jesuu ka'an ra ña ma ndian ch̀nuni ma tu'un ra, ni koo ma Tati Í Ndioo ch̀'ìn na, vaji ma Tati Í Ndioo takà'an kichaa yi, vati takà'an ku'un ndiko Jesuu nuu ni jaka'nu ma Ndioo Tatá ra ra.

### *K̀siin ñivi cha'a' ma tu'un Jesuu*

<sup>40</sup> Ta iyo iin ma ndian ka'iin tañu ma ñivi, ña ora ch̀ni na ma tu'un i'ya, ta te'en ǹka'an na:

—Ndicha va'a ña ra'ya k̀u ma ra k̀an ch̀'ìn tu'un yu'u Ndioo —k̀ti na.

<sup>41</sup> Ta inga tuku na k̀an te'en:

—Ra'ya k̀u ma Cristu —k̀ti na.

Va juuni iyo inga ndian k̀an te'en:

—¿A iti' ñu'u' Galilea iyo yi ña kichi ma ra k̀u Cristu, k̀uni ndo, ña k̀an ndo takan? ¡Jun! <sup>42</sup> Na ỳve takan k̀u yi ti nuu ma tutu Ndioo k̀an yi ña, ma ra k̀u Cristu iyo yi ña kuu ra ñivi ma rey David, ta juuni iyo yi ña kuu ra ma ra ñuu Belén, juuni ma ñuu nuu k̀ku ma rey David

niku ndia —kàti na. <sup>43</sup> Ta takan kũu ña ma ñivi kēsiin na jā'a ma tu'un Jesuu. <sup>44</sup> Ta iyo ma ñivi kũuni na tiin na ra, ta ku'un ra vekaa, va nĩ'iin na tõe nĩ jā'a yi.

*Ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu tõe chĩnuni ndra ña kà'an Jesuu*

<sup>45</sup> Takan kũu tajan ma ndra jandaru ña kũmi ma veñu'u, chĩkoni'i ndiko ndra nuu ka'iin ma ndra fariseu, chi'in ma ndra sutu ña kũxini nuu sutu, ta ndrakan te'en chĩkatu'un ndra nuu ma ndra jandaru:

—¿Ta naja tõe ndàka ndo ra? —kàti ndra.

<sup>46</sup> Tajan ma ndra jandaru te'en nàka'an ndra:

—iNĩ'iin ndra'ii tõe kà'an ma takua kà'an rakan! —kàti ndra.

<sup>47</sup> Tajan ma ndra fariseu, te'en nàka'an ndiko ndra:

—¿A ndita'an ndo chā'a ndo ña kēña'a ra ndo ndia? <sup>48</sup> ¿A cha chĩnuni iin ma ndra kũxini nuu yo a ma ndra fariseu ma tu'un kà'an ra, ña kà'an ndo takan? Cha chito va'a ndo ña yõe takan kũu yi. <sup>49</sup> Uvanuu ma ndian chĩnuni ña kà'an ra, kũu ma ndian tõe nàkoto ña kà'an ma tutu ley Ndioo. Ta ndiakani ti ndian kini kũu na —kàti ndra chi'in ma jandaru.

<sup>50</sup> Tajan ma ra nàni Nicodemo, ra juuni kũu fariseu, ra chānde'e Jesuu ma ora chanikuaa, ndēta ndio ra, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra kũxini ka'iin ikan:

<sup>51</sup> —Ma ley Ndioo ña jàka'nu yo kà'an yi ña, na kũu ka'ni yo nĩ'iin ñivi, tuva takā'an ndakatu'un yo nuu na nayi kũu ma ña jà'a na —kàti ra.

<sup>52</sup> Tajan ndrakan te'en nàka'an ndra chi'in ma Nicodemo:

—¿A juuni ra ñu'u' Galilea kũu ña kà'un takan? Na jakua'a ji'naun naja kua kà'an yi nuu ma tutu Ndioo, ta nde'un ti nĩ'iin ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u' Ndioo na tõe nĩ keta ra iti' ñu'u' Galilea —kàti ndra chi'in ra.

*Ma ña'a tondo ña k'i'vi chi'in nda ra nikuuni*

<sup>53</sup> Tajan ora yā'a ña kũu takan, ta ta'ii'iin ndio na kēe na kuà'an na ve'e na.

## 8

<sup>1</sup> Takan kũu tajan Jesuu kēe ra kuà'an ra iti' yuku nàni Olivu. <sup>2</sup> Ta ma inga kivi ora kũndichin, kēe ndiko ra kuà'an ra ma veñu'u ka'nu, ta ndisaa ma ñivi chājayatin na na nuu ra, ta rakan chũnandi ndio ra, ta kīcha'a ra jàna'a ra nuu na. <sup>3</sup> Tajan ma ndra matru ña jàkua'a ma ley Ndioo, chi'in ma ndra fariseu nàta'an ndra iin ña'a tondo ña k'i'vi ña chi'in ra'ii, ta tiin ndra ña, ta ndàka ndra ña kuà'an ndra nuu Jesuu. Ta ikan kũtaa ndra ña ma'ñu ma nuu ka'iin ti'vi ma ñivi, <sup>4</sup> ta te'en nàka'an ndra chi'in Jesuu:

—Matru, ma ña'a i'ya nātiin ndi ña, juuni ma ora ña k'i'vi ña chi'in iin ra'ii yũvi iian. <sup>5</sup> Ta ma nuu ley ña taa Moisés, kàti yi ña na ka'ni yo ma ñivi ña'a ña jà'a takan chi'in yuu. Ta yo'o, ¿naja kua kàtiun? —kàti ndra.

<sup>6</sup> Takan chĩkatu'un ndra nuu ra, ikan na ka'an ra iin ña tũvi va'a, ta chi'in yakan kũu nĩ'ndra naja kua kũu tisokuati ndra ra. Tajan Jesuu chũnandi chiti ra, ta kīcha'a ra taa ra ma nuu ñu'u' chi'in xini nda'a' ra. <sup>7</sup> Va tava ma ndra fariseu na tõe jàña ndra ña chĩkatu'un ndra nuu Jesuu, yakan va ndēta ndio ra, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Nda ndyo'o nikuuni, tava tõe iyo nĩ'iin kuati ndo, ji'na ndo na kani ma yuu chata ña —kàti ra chi'in ndra.

<sup>8</sup> Tajan Jesuu chũnandi chiti ndiko ra ma nuu ñu'u', ta kīcha'a ndiko ra taa ra. <sup>9</sup> Ta ora chĩni ndra ña kà'an Jesuu takan, ta chā'a ndra kuenda ña

maa ndra kùu ma ndra iyo kuati, tajan iini iini ndra kīcha'a ndra kàcha'an ndra, va ma ndra ji'na kīcha'a jà'a yi kùu ma ndra cha'nuga, ta ikan jan, ma ndra yoko ndia. Tajan ma'iin nia ndio Jesuu kindoo chi'in ma ña'a ikan ma'ñu ñivi. <sup>10</sup> Ta ikan jan, chūndaa ndio Jesuu, ta tava ndè'e ra ña nī'iin ga ndra tüva, ti uvaa nia ma ña'a kindoo, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ña:

—Yo'o xi'i, ¿ndanu ka'lin ma ndra tisokuati ñun? Ta, ¿naja nī'iin ndra, töve nī kuuni ndra ka'ni ndra ñun? —kāti Jesuu chi'an.

<sup>11</sup> Tajan ma ña'a ikan te'en nāka'an ña:

—Nī'iin ndra nī ja'a yi racha'nu —kāti ña.

Tajan Jesuu te'en nāka'an ndiko ra chi'in ña:

—Ni yu'u na küunij ka'ni ñun ndia. Ta vitin kuà'an yo'o, ta koto jà'a gaun ma kuati —kāti ra chi'an.

*Jesuu kùu ra tava kùu iin ñu'ú ña jàndondichin nuu ndè'e ma ñivi ñuñivi*

<sup>12</sup> Takan kùu tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in ma ñivi:

—Yu'u küi tava kùu iin ñu'ú ña jàndondichin nuu ndè'e ma ñivi ñuñivi, ta ma ndian tàndikun chatai, na töva ni kakunuu na nuu naa, vati ni ni'i na ma ñu'ú ña ni ku'va nuu koo na endeeni —kāti Jesuu.

<sup>13</sup> Tajan ma ndra fariseu te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o, kà'un ma tu'un chiña cha'a' juuni maun, ta yakan töve nda kuenda yi —kāti ndra chi'in ra.

<sup>14</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndicha ña vaji kà'in cha'a juuni mai, va ndicha va'a ti ña ndaa kùu yi. Vati yu'u chitò ndanu kīchij, ta chitò ndanu kuà'in. Va taku ndyo'ò, na töve chito ndo ndanu kīchij, ta töve chito ndo ndanu kuà'in ndia. <sup>15</sup> Ta ndyo'o jàkutuni ndo ma tiñu, tava kùuni ma ñivi iyo ñuñivini, va yu'u töve jàkutunij nī'iin ñivi. <sup>16</sup> Ta tu yu'u jàkutunij iin nakuyi chi'in ma ñivi, va ndicha ti ma ña jà'i, iin ña ndaa kùu yi, vati na yöve ma'iin ni kùu ma ra jàkutuni yi, ti jàkutunij yi nda chi'in ma Tatái, ra tachi yu'u ndia. <sup>17</sup> Vati nuu ma tutu ley Ndioo ña iyo nuu ndo kà'an yi, ña tu uvi ta'an ma testigu kà'an na iin nuu ni, iyo yi ña chinuni yo yi, ti tu'un ndaa kùu yi. <sup>18</sup> Va'ani tuva takan, yu'u kà'in ma ña ndaa cha'a' juuni mai, ta nda ma Tatái, ra tachi yu'u, juuni kà'an ra cha'i ndia —kāti Jesuu.

<sup>19</sup> Tajan ndrakan te'en chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—Ta, ¿ndanu iyo ma tatáun? —kāti ndra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndyo'o, töve nàkoto ndo yu'u, ta töve nàkoto ndo ma Tatái ndia. Vati tuva ndicha ña nàkoto ndo yu'u, juuni takan iyo yi ña nàkoto ndo ma Tatái ndia —kāti Jesuu.

<sup>20</sup> Ta Jesuu kätitu'un ra ma tu'un i'ya, ma ora ndaa ra jàna'a ra ma tichi kora veñu'u ka'nu, nuu ndaa ma chatun, nuu sòkó na xu'un' kuenda Ndioo. Va nī'iin na nī tiin na ra, ti takà'an chaa ma ora ra.

*Jesuu kà'an ra ña ma nuu ni ku'un ra, na kùu chàa ma ñivi*

<sup>21</sup> Takan kùu ta Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in ma ñivi:

—Yu'u ni ku'in, ta ndyo'o ni kunanduku ndo yu'u, va ni kuvi ndo cha'a ma kuati jà'a ndo, vati ma nuu kuà'in, na kùu chaa ndo.

<sup>22</sup> Tajan ma ndian judíu te'en kīcha'a na nàtu'un ta'an na:

—¿A chànini ra ka'ni maa ra ra, yakan va kà'an ra, ña na kùu chaa yo ma nuu kuà'an ra? —kāti na.

<sup>23</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndyo'o kùu ndo ndian iyo ninuu nde've, va yu'u kùu, ra iyo nuu sukun. Ta juuni ndyo'o kùu ndo ndian iyo kuenda ma nuu ñu'u' ñuñivi i'yani, va yu'u yöve ra iyo kuenda nuu ñu'u' ñuñivi i'ya kùu. <sup>24</sup> Yakan va kätitu'in ña ndyo'o ni kuvi ndo cha'a' ma kuati ndo, ti tu töve chìnuni ndo ña yu'u kùu ra takani iyo —kàti Jesuu.

<sup>25</sup> Tajan te'en chikatu'un tuku ndra nuu ra:

—Ta yo'o, ¿nda ra kùun? —kàti ndra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Cha kätitu'in nuu ndo nda ra kùu, nda ma kivi nunuu. <sup>26</sup> İyo kua'a' ña kätitu'in naja kua iyo ndo, ta juuni iyo kua'a' naja kua jākutunı̄ ndo ndia, uvaa ña ma ra tāchi yu'u nuu ndo, kà'an ra ma ña ndaa, ta ma ña kätitu'in nuu ndyo'o ñivi ñuñivi, yakan kùu ma tu'un ndaa ña chīnı̄ ña kà'an ra —kàti Jesuu.

<sup>27</sup> Va Jesuu kà'an ra nuu na cha'a' ma Tatá Ndıoo, uvaa ña na töve nı̄ kutunini na yi. <sup>28</sup> Yakan va Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—Ta ora cha chā'ni ndo yu'u, ra kùu Se'e ñivi tāchi Ndıoo, tajan ni ku'va ndo kuenda, ña yu'u kùu Ndıoo, ra takani iyo, ti taku yu'u töve vāchı̄ kuenda ña jà'i ma ña kùuni mai, vati vāchı̄, kuenda ña kätitu'in nuu ndo ma ña jāna'a ma Tatáini nui. <sup>29</sup> Vati Tatá ra tāchi yu'u, iyo ra chí'in, ta töve ndākoo ma'iin ra yu'u, vati tandi'i ora jà'i ma ña chāta'ani ra —kàti Jesuu.

<sup>30</sup> Ta ora chīnu kà'an Jesuu takan, ta kua'a' ñivi kīcha'a chìnuni ma tu'un ra.

*Ma ndian kùu Se'e Ndıoo, ta ma ndian ya'a chāta'ani ja'a kuati*

<sup>31</sup> Takan kùu tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ma ndian judı̄u, ña chīnuni ma tu'un ra:

—Tu ndicha ña ndyo'o, ña endee chìnuni va'a ndo ma ña kà'in chí'in ndo, ndicha va'a ña kùu ndo ma ndian jākua'a chí'in. <sup>32</sup> Ta takan koto ndo ma ña ndicha, ta chí'in ma ña ndicha ikan ni ja'a yi ña na koo nuna ndo.

<sup>33</sup> Tajan ma ndian judı̄u te'en nāka'an na chí'in Jesuu:

—Ndyu'u kùu ndi ñivi tata Abraham, ta nı̄'iin cha'a' takà'an kùu ndi musu ña jà'a tiñu nuu nı̄'iin ñivi. Ta, ¿naja kua kùu yi ña kà'un, ña ni koo nuna ndi? —kàti na chí'in Jesuu.

<sup>34</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chí'in ndo, ña tandi'i ma ndian jà'a kuati, ndiakan kùu na musu ma kuati. <sup>35</sup> Vati taku ma ra kùu musu, na yöve ndisaa ora ndoo ra ve'e ma ra kùu chito'o ra, va taku ma ra kùu se'e ma chito'o ma ve'e ikan, endee iyo ra ve'e ma tatá ra. <sup>36</sup> Yakan va tu yu'u ma ra kùu se'e Ndıoo jà'i ña na kee ndo nda'a' ma ña kini, ndicha va'a ña ndyo'o, ni ndoo nuna ndo. <sup>37</sup> Cha chıtoı̄ ti ñivi tata Abraham kùu ndo, va ndyo'o kùuni ndo ka'ni ndo yu'u, ti töve kùuni ndo jachi'in ndo ma ña kà'in. <sup>38</sup> Yu'u kätitu'in nuu ndo ma ña jāna'a ma Tatáini nui, ta ndyo'o jà'a ndo ma ña jāna'a ma tatá ndo nuu ndo —kàti Jesuu.

*Jesuu kätitu'un ra nuu ma ndian töve chinuni tu'un ra ña kui'na kùu ma tatá na*

<sup>39</sup> Tajan ma ndian judı̄u te'en nāka'an na chí'in Jesuu:

—Ma ra kùu tatá ndi, kùu ma racha'nu Abraham —kàti na.

Va Jesuu te'en nāka'an ra chí'in na:

—Tuva ndicha ña ndyo'o kùu ndo se'e Abraham, iyo yi ña ja'a ndo ma takua jà'a ra ndia. <sup>40</sup> Va vitin kùuni ndo ka'ni ndo yu'u cha'a' ña kà'in ma ña ndaa ña jàna'a Ndioo nui. Ta Abraham ti töve nī ja'a ra takan. <sup>41</sup> Va ndyo'o indukuni jà'a ndo, ma tava jà'a ma tatá ndicha ndo —kàti ra.

Tajan ndiakan te'en nāka'an na chí'in ra:

—Ndyu'u, na yüvi ndian se'e saká kùu ndi, ti uvanuu tatá ndi iyo, ta rakan kùu Racha'nu Ndioo —kàti na.

<sup>42</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'in na:

—Tu ndicha ña Ndioo kùu Tatá ndo, iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo yu'u, ti iti' nuu iyo ra kīchī, ta i'ya iyo chí'in ndo. Vati na yöve cha'a' ña kùuni mai kùu yi ña vāchī, ti yu'u vāchī ña Ndioo tāchi yu'u. <sup>43</sup> ¿Ta naja töve kùu kutunini ndo ma tu'un kà'in? Takan jà'a ndo, ti töve kùuni ndo taso'o ndo ña kà'in. <sup>44</sup> Kui'na kùu ma tatá ndo, cha'a' ña kùuni ndo ja'a ndo tava kùunián'. Ma kui'na ikan, ti ñá' chà'ni ñivi kùán'. Ta yakán' ti, nī'iin cha'a' töve kà'án' ma ña ndaa, ti töve iyo ma ña ndaa kuendán'. Ta ma ora kà'án' tu'un vata, takan jà'án' yi, ti yakán' kùán', vati vatán', ta ñá' kuxini ma tu'un vata kùán'. <sup>45</sup> Va tava yu'u, kà'in ma ña ndaa, yakan va ndyo'o töve chìnuni ndo ma ña kà'in. <sup>46</sup> ¿Nda ndyo'o kùu ka'an ndo, ña yu'u iyo iin kuaṭi? Nī'iin ndo. Ta tu chíto ndo ña iin ra kà'an ña ndaa kùu, ¿ta naja töve chìnuni ndo ma ña kà'in? <sup>47</sup> Ma ndian kùu ñivi Ndioo, jàchi'in na ma tu'un kà'an ra. Va tava ndyo'o, na yöve ñivi Ndioo kùu ndo, yakan va töve jàchi'in ndo ma ña kà'an ra. —Takan kàti Jesuu.

### *Jesuu takani iyo ra, antea ma tiempu chíyo Abraham*

<sup>48</sup> Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na chí'in Jesuu:

—Ndicha ndi ña kà'an ndi, ña ra ñuu Samaria kùun, ta ndisoun tati xaan —kàti na.

<sup>49</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Töve ndiso'i nī'iin tati xaan. Ma ña jà'i kùu yi ña tiñu'i ma Tatái, va ndyo'o töve tiñu'u ndo yu'u. <sup>50</sup> Yu'u, na töve nāndukui ña na jaka'nu ndo yu'u, vaji ndicha ña iyo inga ma ra kùuni ña na jaka'nu ndo yu'u, ta rakan kùu ra ña ni jakutuni ra chí'in ndo. <sup>51</sup> Ndicha va'a ña kà'in chí'in ndo, ña ma ndian jàchi'in ma tu'in, endee töve ni kuvi na —kàti Jesuu.

<sup>52</sup> Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na chí'in ra:

—Vitin va ndicha va'a ndi, ña ndisoun tati xaan. Vati ma Abraham, chí'in ndisaa inga ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo, kàchi'i ndra, ta yo'o kà'un ña, ma ndian jàchi'in ña kà'un, na töve ni kuvi na, kàtiun.

<sup>53</sup> ¿A chàniuniun ña yo'o ka'nugaun kua ma tatá ndi Abraham? Vati rakan chí'i ra, ta juuni chí'i ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo ndia. ¿Nda ra kùun kùuniun, ña kà'un takan? —kàti na.

<sup>54</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Tu yu'u jàka'nui juuni mai, na töve nda kuenda yi. Ma ra kà'an ndo ña kùu Ndioo ndo, rakan kùu ma Tatái, ra jàka'nu yu'u. <sup>55</sup> Ta rakan, ndyo'o töve nàkotoi ndo ra. Ta yu'u, ndicha ña nàkotoi ra. Ta tu yu'u kà'in ña töve nàkotoi ra, indukuni ya'a vatai takua vata ndo ndia. Va yu'u, ndicha va'a ña nàkotoi ra, ta jàchi'in ma ña kà'an ra. <sup>56</sup> Ma tatá ndo Abraham, ra chíyo taji'na, nduva'a kuii chísi ra, ña ni nde'e ra ma kivi ni kichai ma nuñu'u' ñuñivi, ta ndē'e ra yi. Yakan va nduva'a kuii chísi ra —kàti Jesuu.

<sup>57</sup> Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na chí'in ra:

—Ni taká'an ketaun, ni uvi xiko uchi kuiyaun, ta kàtiun ña ndē'egaun Abraham —kàti na.

<sup>58</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chí'in na:

—Ndicha va'i ña kà'in chí'in ndo, ña takani cha iyoi, antea ña koo Abraham.

<sup>59</sup> Tajan ma ndian judú ti, kí'in na yuu ña kũuni na kani na Jesuu niku. Va nĩ kuu yi, ti Jesuu chũndii xe'e ra, ta kēe ra ma tichi kora veñu'u, chā'nda java ra tañu na, ta kuà'an ra.

## 9

### *Jesuu jànda'a ra iin ra kuaá, ña takan káku*

<sup>1</sup> Takan kũu ta ma nuu chíka Jesuu kuà'an ra, ikan ndē'e ra iin ra kuaá ña takan káku. <sup>2</sup> Tajan ma ndra jàkua'a chí'in ra, te'en chíkatu'un ndra nuu ra:

—Matru, ¿ta naja káku kuaá ma ra'ya? ¿A cha'a' kuati ma ndian kùu tatá ra kùu yi, a cha'a kuati juuni maa ra kùu yi? —kàti ndra.

<sup>3</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—Na yöve cha'a' kuati maa ra kùu yi, ta ni yöve cha'a' kuati ma ndian kùu tatá ra kùu yi. Takan káku ra, ti chí'in rakan kũuni ma Racha'nu Ndioo jana'a ra ma ndatu ra, ikan na nde'e ma ñivi, ña kùu ja'a ra yi. <sup>4</sup> Vitin ña juuni kùu yi ora ndichin, iyo yi ña ja'i ma tiñu ña tachi ma Tatái yu'u ña jà'i. Vati cha vachi ma ora chanikuaa, ta ma ora ikan nĩ'iin ga ñivi, na kúa jatiñu. <sup>5</sup> Ma ora juuni yanga iyoi ma ñuñivi i'ya, yu'u kùu takua kùu ma ñu'ú, ña jatuun ñuñivi —kàti Jesuu.

<sup>6</sup> Ta ora chínu ká'an Jesuu takan, ta tivisii ra nuu ñu'u', ta já'a ra ita'vi nda'yu chí'in ra', ta kũ'vi ndio ra yi chata tinuu ma ra kuaá. <sup>7</sup> Ta te'en nāka'an ndio ra chí'in ra:

—¡Kua'an, kuànakata tinuun, nuu ndaa ma soko ña nani Siloé! —kàti Jesuu. Ma tu'un Siloé, kũuni yi ka'an yi: Yu'u tachi ñun.

Tajan ma ra kuaá ikan cha nākata ra ndian ra, ta ora chāa ra nuu ndaa Jesuu, ta cha ndē'e ndio ra. <sup>8</sup> Tajan ma ndian iyo yatini ma ve'e ra, chí'in ndian takani ndē'e ña kuaá ra niku, te'en kīcha'a na nātu'un ta'an na:

—¿A yöve ra'ya kùu ma ra chũnandi chikan tunda'vi?, kũuni ndo —kàti na.

<sup>9</sup> Ta iyo inga na ña kà'an te'en:

—Juu ra kùu ra —kàti na.

Ta inga tuku na va kà'an te'en:

—Yöve ra kùu ra, va takani ndē'e ra —kàti na.

Tajan juuni maa ndio ra, te'en nāka'an ra:

—Ndicha ña yu'u kùu —kàti ra chí'in na.

<sup>10</sup> Tajan te'en kīcha'a na chíkatu'un na nuu ra:

—¿Ta naja kua já'un ña kũu nande'un? —kàti na.

<sup>11</sup> Ta rakan te'en nāka'an ra chí'in na:

—Ma ra nani Jesuu, já'a ra nda'yu chí'in ma takuii yu'u ra, ta kũ'vi ra yi chata tinui, ta te'en nāka'an ra chí'in: “Kua'an nuu ndaa ma soko ña nani Siloé, ta nakataun ma tinuun”, kàti ra chí'in. Tajan chā'an ndioi cha nākatai yi. Ta takan kũu yi, ña kũu nande'i —Takan kàti ra.

<sup>12</sup> Tajan ma ñivi ikan, te'en chíkatu'un na nuu ra:

—¿Ta ndanu chākunuu ma ra'ii ikan? —kàti na.

Ta ma ra kuaá niku, te'en nāka'an ra:

—Töve chïtoi —kàti ra.

*Ma ra kuaá niku, jà'a ma ndra fariseu ña na ka'an ra*

<sup>13</sup> Tajan ma ra kuaá niku, tiin ndio na ra, ta chândaka na ra nuu ma ndra fariseu. <sup>14</sup> Va tava ma kivi nindeo kùu yi ña jà'a Jesuu ma nda'yu, ta kù'vi ra yi tinuu ma ra kuaá ikan, ta ndà'a ra. <sup>15</sup> Yakan va ma ndra fariseu kïcha'a ndiko ndra chikatu'un ndra nuu ra ma naja kua jà'a ra ña kùu nande'e ra. Ta ma ra kuaá ikan te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Kù'vi ra ma nda'yu tinui, ta nàkatai yi, ta vitin cha ndè'i —kàti ra.

<sup>16</sup> Ta iyo iin ma ndra fariseu ña kà'an te'en:

—Ma ra jà'a takan, na yöve ra tãchi Ndioo kùu ra, vati töve tiñu'u ra ma kivi nindee yo —kàti ndra.

Ta iyo inga na ña te'en kà'an:

—Ta tu ra jà'a kuatini kùu ra, ¿ta naja kùu jà'a ra ma ndatu ka'nu tuva takan? —kàti na.

Ta cha'a' yakan kùu yi ña késiin na ti, siin siin chànini na. <sup>17</sup> Tajan te'en kïcha'a ndiko ma ndra fariseu chikatu'un ndra nuu ma ra kuaá niku:

—Ta yo'o, ¿naja kua kàtiun nuu ndi, cha'a' ma ra jända'a ma tinuun? —kàti ndra.

Ta rakan te'en nàka'an ra:

—Yu'u kà'in, ña iin ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra —kàti ra.

<sup>18</sup> Va tava ma ndra judíu, töve kùuni ndra chinuni ndra ña iin ra kuaá kùu ra niku, ta vitin cha kùu nde'e ra, yakan va kána ndio ndra ma ndian kùu tatá ma ra kuaá, <sup>19</sup> ta te'en chikatu'un ndra nuu vi:

—¿A se'e ndo kùu ra'ya? ¿A ndicha ña káku kuaá ra? ¿Ta naja kua kùu yi ña ndè'e ra vitin tuva takan? —kàti ndra.

<sup>20</sup> Tajan ma ndian kùu tatá ra, te'en nàka'an vi chí'in ma ndra fariseu:

—Cha chïto ndi, ña ra'ya kùu se'e ndi, ta káku kuaá ra, <sup>21</sup> va töve chïto ndi nayi jà'a chí'in ra ña kùu nande'e ra vitin, ta ni töve chïto ndi, nda ra kùu ma ra jända'a tinuu ra. Va'aga, ña na ndakatu'un ndo nuu ra, vati ra cha chicha kùu ra, ta kàtitu'un maa ra nuu ndo nayi jà'a chí'in ra ña ndà'a ra —kàti vi.

<sup>22</sup> Takán kà'an ma ndian kùu tatá ra, ti yu'vi vi ndè'e vi ma ndra judíu ikan, vati ma ndra judíu cha natu'un ta'an ndra, ña tuva iyo ma ndian kà'an ña Jesuu kùu ma Cristu, ni tavani'i ndra na indeeni ma veñu'u, ta tũva kùu na kuenda yi.

<sup>23</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña nàka'an vi: “Na ndakatu'un ndo nuu maa ra, vati iin ra cha chicha kùu ra”, kàti vi.

<sup>24</sup> Tajan ma ndra judíu, te'en kïcha'a ndiko na chikatu'un na nuu ma ra kuaá niku:

—Na ka'un ma ña ndaa nuu ndi, ndava nda nuu Ndioo, vati ndyu'u cha chïto ndi ña, ra jà'a kuati kùu ra —kàti ndra.

<sup>25</sup> Ta ma ra kuaá ikan, te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Töve chïtoi tuva ra jà'a kuati kùu ra, a töve. Uvanuu ma ña chïtoi kùu yi ña, ra kuaá kùu, ta vitin, cha kùu nde'i —kàti ra.

<sup>26</sup> Ta ndrakan te'en chikatu'un ndiko ndra nuu ra:

—¿Nayi jà'a ra chí'in? ¿Ta naja kua jà'a ra chí'in ña kùu nande'un? —kàti ndra.

<sup>27</sup> Ta rakan te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Cha kātītu'in yi nuu ndo, va töve kùuni ndo jachi'in ndo yi. ¿Ta naja kùuni ndo ña kātītu'un ndikoi yi nuu ndo inga cha'a'? ¿A ndita'an ndo kùuni ndo tandikun ndo chata ra? —kāti ra.

<sup>28</sup> Tajan te'en kīcha'a ndio ndra chātu'un ndra chata ma ra kuaá ikan:

—Maun kùu ma ra iyo kuenda ra, va ndyu'u, iyo kuenda ma racha'nu Moisés. <sup>29</sup> Ta ndyu'u cha chito ndi, ti Ndioo kā'an ra chi'in Moisés, va rakan, töve chito ndi ndanu kīchi ra —kāti ndra.

<sup>30</sup> Tajan ma ra kuaá niku, te'en nāka'an ra:

—Na töve chīnunī ña kà'an ndo ña töve chito ndo ndanu kīchi ra, ta rakan kùu ra ña jānda'a ra tinui. <sup>31</sup> Cha chito va'a yo ña Ndioo, tās'o'ra ña kà'an ma ndian jàka'nu ra, chī'in ma ndian jà'a ña kùuni ra, va ma ndian jà'a kuati, töve. <sup>32</sup> Nda kati tūvi ma ñuñivi nī'iin ñivi takā'an koto na ña iyo iin ra kùu janda'a tinuu ma iin ra kākū kuaá. <sup>33</sup> Tu yöve ra vāchi kuenda Ndioo kùu ra'ya, na kùu ja'a ra nī'iin nakuyi chī'in niku —kāti ra.

<sup>34</sup> Tajan te'en nāka'an ma ndra judíu chī'in ra:

—Yo'o, kùun ra kākū chī'in kuati, ¿ta vitin kùuniun jana'un nuu ndi nayi iyo yi ña ja'a ndi? —kāti ndra.

Tajan jākunu ndra ra veñu'u ma ndian judíu.

*Ma ndian töve chīnuni tu'un Jesuu kùu na tava kùu iin ndian kuaá*

<sup>35</sup> Ta ora chīto Jesuu ña jākunu ndra ra nda'vi ikan ma tichi ma veñu'u, ta ora chīkuta'an ra ra, ta te'en chīkatu'un ra nuu ra:

—¿A chīnuni yo'o ña kà'an ma ra Se'e Ndioo? —kāti Jesuu.

<sup>36</sup> Ta ma ra nda'vi te'en nāka'an ra:

—Yo'o racha'nu, na katitu'un nui nda ra kùu ra, ta chīnunī ma ña kà'an ra —kāti ra.

<sup>37</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Cha ndē'un ra, ta juu ra kùu ma ra nātu'un chī'un —kāti ra.

<sup>38</sup> Tajan chūnandi chiti ndio ma ra nda'vi ikan nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ra chī'in ra:

—Chīnunī ña kà'an Racha'nu —kāti ma ra nda'vi chī'in Jesuu.

<sup>39</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma tiñu vāchi ja'a yu'u ma ñuñivi i'ya, kùu yi ña vāchi jakutunī kuati ma ñivi. Ta vāchi ja'i ña nande'e ma ndian kuaá. Ta vāchi ja'i ña na ndokuaá ma ndian chānini na ña ñivi ndichin nde'e kùu na. Ndiakan ni ndakuu na takua ma ndian kuaá.

<sup>40</sup> Tajan iin ma ndra fariseu, ña ka'iin chī'in ra, ora chīni ndra ña kà'an ra takan, tajan te'en kīcha'a ndra chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿A nda ndyu'u kùu ndi ndian kuaá?, kùuniun —kāti ndra.

<sup>41</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Tu ndyo'o kùu ndo ndian kuaá niku, na töve iyo kuati ndo cha'a' ma ña kini jà'a ndo, vati na töve chito ndo ma ña jà'a ndo. Va tava kà'an ndo ña kùu nde'e ndo, yakan va juuni iyo ga ma kuati ndo.

## 10

*Jesuu kà'an ra iin ku'va ña kātītu'un yi ña kùu ra takua kùu iin pato*

<sup>1</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chī'in ndo, ña tu kèta iin ra'ii nuu ka'iin mvechala jàna ndo, ta töve kī'vi ra ma iti' yu'u kora ma nuu ka'iin ndri, rasu'u kùu ra. <sup>2</sup> Va ma ra kī'vi iti' yu'u kora ma nuu ka'iin ma mvechala, rakan kùu ma



pato ndri. <sup>3</sup> Ta ma ra kùmi ma yu'u kora nuu ka'in ndri, nuna ra yi nuu ra, ta ma ra kùu pato ma mvechala, kàna ra ta'ii'in ndri chi'in sivi ndri. Ta ndrikan nàkoto ndri ma tati ra, ta tàvani'i ndio ra ndri tichi kora. <sup>4</sup> Ta ora cha kàkee ndisaa ndri jà'a ra, tajan chàkoso nuu ndio ra nuu ndri, ta ma mvechala tàndikun ndri chata ra, ti nàkoto ndri ma tati ra. <sup>5</sup> Va taku chata iin nda ra ni kuuni ña tòve nàkoto ndri, na tòve tàndikun ndri ra, ti java vi'a chinu ndri nuu ra, vati tòve nàkoto ndri ma tati ra —kàti Jesuu.

<sup>6</sup> Takan kà'an Jesuu ma ku'va i'ya nuu na, va na tòve nī kutunini na ma ña kùuni ra ka'an ra.

### *Jesuu kùu ra ma pato ya'a va'a*

<sup>7</sup> Tajan Jesuu te'en kicha'a ndiko ra kà'an ra chi'in ma ñivi:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña yu'u kùu takua kùu ma yu'u kora nuu yà'a ma mvechala. <sup>8</sup> Tand'i ma ndra pato ma mvechala ña chíyo antea kua yu'u, ndrakan kùu ndra ndra su'u, va ndrakan tòve nī jachi'in ndri ma ña jà'a ndra. <sup>9</sup> Yu'u kùu takua kùu ma yu'u kora, ta ma ndian k'vi ma tichi yi cha'a' yu'u, ni kakú na. Ta ndiakan ni kuu na takua kùu ma iin mvechala ña k'vi, ta kèe ma tichi kora, ta nì'i ndri ma ita kachi ndri. <sup>10</sup> Vati taku ndra su'u, ma tiñu jà'a ndra kùu yi ña mamaa chàkunuu su'uni ndra, ta vachi ka'ni ndra, ta vachi janaa ndra ñivi ndia, va yu'u vachì kuenda ña jà'i ña na koo ndito ñivi kuenda Ndioo, ta va'ani koo na takua kùunì ña na koo va'a na. <sup>11</sup> Yu'u kùu takua kùu iin ma pato ra ya'a va'a, vati taku rakan, tu ya'a kùuni ra nde'e ra ndri, kùu nda ku'va ra ra ña kuvi ra cha'a' ndri. <sup>12</sup> Va ma ra jàtiñu cha'a' ma ya'vini, ora vachi ma lobo ña kùuni ri kachi ri ma mvechala, ndàkoo ma'iin ra ndri, ta chinu ra kuà'an ra, ti yöve pato va'a kùu ra, ta ni yöve jàna ra kùu ndri ndia. Tajan ma lobo, chinu ndio ri chata ma mvechala, ta tiin ri ndri, ta ndrakan chitakuati ndri jà'a ri. <sup>13</sup> Ma ra'ii i'ya chinu ra, ti jàkuenda ra ndri, va cha'a' ma ya'vini ra, ta yöve cha'a' ña kùuni ra nde'e ra ma mvechala kùu yi ña kùmi ra ndri.

<sup>14</sup> 'Yu'u kùu ma pato ya'a va'a, ti tava nàkotoi ma mvechala jànai, ta takan nàkoto ndri yu'u ndia. <sup>15</sup> Ta indukuni kua ikan nàkoto ma Tatái yu'u, ta takan nàkotoi ra ndia. Ta takan kùu yi ña, ndava kùu ku'vai yu'u ña kùvì cha'a' ma mvechala jànai. <sup>16</sup> Ta juuni kùmj inga mvechala ña tòve kùu kuenda ma kora i'ya, juuni iyo yi ña kuki'jn ndri ta tàin ndri i'ya ndia. Vati ndrakan kùu ndri ña ni jachi'in ndri ma ña kà'in. Ta ikan jan iin patonia ni kuu chito'o ndri, ti iin korani ni kùiin ndisaa ndri ndia.

<sup>17</sup> 'Ta cha'a' yakan kùu yi ña, ya'a ga kùuni ma Tatái nde'e ra yu'u, vati chà'i ma kuñi cha'a' ma ndian kùu ñivì, ta rakan chà'a ndiko ra yi nui. <sup>18</sup> N'i'in na, na kùu ka'ni na yu'u cha'a' ña kùuni maani na, vati juuni mai kùu ña chà'i ña na ja'a na yi. Vati iyo ndatui ña ku'vai ma kuñi nuu na, ta juuni iyo ndatui ña kùu nataku ndikoi ndia. Takan kàti ma ra kùu Tatái nui. —Takan kà'an Jesuu.

<sup>19</sup> Ta ora chíni ma ndian judíu ña kà'an Jesuu takan, ta vi'a kicha'a ndiko na kèsiin na. <sup>20</sup> Ta iyo kua'a' ma ndian judíu ña kà'an te'en:

—¿Ta naja jàchi'in ndo ña kà'an ra, ta iin ra tivi xini kùu ra, ti ndiso ra tati xaan? —kàti na.

<sup>21</sup> Ta iyo inga tuku na ña kà'an te'en:

—N'i'iin ma ndian ndiso tati xaan, na kùu ka'an na takan. ¿A kùu janda'a ma tati xaan tinuu iin ma ra kuaá?, kùuni ndo. Na kùu yi —kàti na.

*Ma ndian judú na töve kùuni na nde'e na Jesuu*

<sup>22</sup> Ma tiempu vichin kùu yi ña, ma ndian judú ndian ñuu Jerusalén, jà'a na ma viko kuenda ña jàka'nu na ma veñu'u ka'nu, ti chàku'uni na ma kuiya ña jàchinu ma ndian kùu ñivi na yi. <sup>23</sup> Ta Jesuu ti ndaa ra ma veñu'u ma ora ikan, va uvaa ña chàkunuu ra ma nuu ìyo ma corredor ña ñani Salomón. <sup>24</sup> Tajan chikonuu ndio ma ndian judú ma Jesuu, ta te'en kicha'a na chikatu'un na nuu ra:

—¿Nda ora chàniniun kàtitu'un ma ña ndaa nuu ndi? Tu ndicha ña maun kùu ma Cristu, na katitu'un yi nuu ndi taka'anio —kàti na.

<sup>25</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Cha kàtitu'in yi nuu ndo, ta töve nī chinuni ndo yi. Vati ma tiñu tachi ma Tatái yu'u ña ja'i, yakan jàna'a kachin yi nda ra kùu. <sup>26</sup> Va ndyo'o, töve chinuni ndo ma ña kà'in, ti na yöve mvechala jànai kùu ndo, ma takua cha kà'in nuu ndo niku. <sup>27</sup> Vati ma mvechala jànai, cha nàkoto ndri ma tatj, ta tàndikun ndri chatai. <sup>28</sup> Ti yu'u chà'i nuu koo ndri endeeni chi'in, ta töva ni naa ndri. Ta nī'in ga ma ñivi na kùu namaa na ndri nui. <sup>29</sup> Vati ma ña chā'a ma Tatái nui, ka'nuga yi kua ndisaa nakuyi. Ta nī'in ga na, na kùu namaa na ndri nda'a' ma Tatái. <sup>30</sup> Vati ma Tatái, chi'in yu'u, iini ndra kùu ndi —kàti Jesuu.

<sup>31</sup> Tajan ma ndian judú, kicha'a ndiko na kàtiin na yuu ña ni kani na chata Jesuu. <sup>32</sup> Va rakan te'en nàka'an ra chi'in na:

—Nduva'a kua'a' tiñu va'a ja'i chi'in ndatu ma Tatái, kuenda na nande'e ndo yi. Ta vitin, ¿nda cha'a' ma tiñu va'a ikan kùu yi, ña kùuni ndo kani ndo yuu yu'u? —kàti Jesuu.

<sup>33</sup> Ta ma ndian judú te'en nàka'an na chi'in ra:

—Na yöve cha'a' ma ña va'a ja'un kùu yi ña ni kani ndi yuu ñun, ti ni kani ndi ñun, va cha'a' ña kà'an ti'iniun chata Ndioo chi'in ma tu'un kà'un. Ta juuni kùu yi cha'a' ña jàndakun ñun Ndioo, ta yo'o iin ra'ii ni kùun —kàti na.

<sup>34</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in na:

—Nuu ma tutu ley Ndioo ña kùmi ndo, Ndioo te'en kà'an ra: “Ndyo'o kùu ndo ndioo”, kàti ra nuu yi. <sup>35</sup> Yakan va tu chito yo ña ndioo jàkunani ma Racha'nu, ma ndian chinuni ma tu'un ra, na kùu ka'an yo ña tu'un vata kùu ña kà'an ma tutu Ndioo. <sup>36</sup> Ta tu Ndioo kachin ra yu'u kuenda ma tiñu ra, ta tachi ra yu'u ma ñuñivi i'ya, töve chitoi naja kà'an ndo ña kà'an ti'inj chata ra, cha'a' ña kà'in ña Se'e Ndioo kùu, tuva takan. <sup>37</sup> Ta tu yu'u töve jà'i ma takua kùuni ma Tatái, na töve ìyo yi ña chinuni ndo ma ña kà'in. <sup>38</sup> Va tu yu'u jà'i takua kùuni ma Tatái, ta ndyo'o vaji töve chinuni ndo ma ña kà'in, va na chinuni ndo cha'a' ma tiñu jà'i, ikan na koto kachin ndio ndo ma ña ndaa, ña ma Tatái ìyo ra chi'in, ta yu'u ìyoi chi'in ra ndia —kàti Jesuu.

<sup>39</sup> Takan kùu ta inga cha'a' kùuni tuku ma ndian judú tiin na Jesuu, va rakan kàkú ra kuà'an ra.

<sup>40</sup> Tajan chikonu'i ndiko Jesuu kuà'an ra inga chiyo ma yuta Jordán, ta chaa ra ma nuu jàkunduta Xuva tatiempu niku, ta ikan kīndoo ra. <sup>41</sup> Ta kua'a' ñivi, ña chā'an chānde'e ra ma ikan, te'en kicha'a na kà'an na:

—Ndicha va'a ña vaji ma Xuva, töve nī ja'a ra nī'in ndatu ka'nu, va tandi'i ma ña kà'an ra cha'a' ra'ya, ña ndicha kùu yi.

<sup>42</sup> Tajan kua'a' ñivi ka'in ma ikan, kicha'a chinuni na ma tu'un Jesuu.

# 11

## *Nuu chì'í ma ra nàni Lázaru*

<sup>1</sup> Iyo iin ma ra ku'vi, ña nàni Lázaru. Ta rakan ti, ra ñuu Betania kùu ra, juuni ma ñuu nuu iyo ma ñivi ta'an ra Ndiya chi'in Mata. <sup>2</sup> Ndiya ña ta'an Lázaru i'ya, kùan ña chòsoan takuii xiko cha'a Jesuu, ta jànatian yi chi'in ma ixi xinia. <sup>3</sup> Yakan va ma Ndiya chi'in ma ña ta'an ña Mata, te'en tàchi vi iin yo chàka'an chi'in Jesuu:

—Yo'o racha'nu, ma ra ya'a kùuniun nde'un, kù'vi ra, ri —kàti na.

<sup>4</sup> Tajan ora chini Jesuu ma ña kà'an na, ta te'en nàka'an ra:

—Ma kue'e ña ndo'o ma Lázaru, na tòve ni kuvi ra ja'a yi, vati yakan kùu yi kuenda ña chi'in ra kùu jana'a yi naja kua ya'a ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo, ta juuni kuenda ña na jana'a yi naja kua ka'nu kùu ma ra Se'e ra ndia.

<sup>5</sup> Ta vaji ya'a ga kùuni Jesuu nde'e ra Lázaru, chi'in ma ninduvi ñivi ta'an ra: Mata chi'in Ndiya, <sup>6</sup> va ma ora chini ra ña kà'an na ña ku'vi ma Lázaru, ta java vi'a ga kindoo ra uvi kivi ga ma nuu iyo ra. <sup>7</sup> Ta ora yà'a ndio ña kùu te'en, tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na ku'un ndiko yo ma iti' ñu'u' Judea —kàti Jesuu.

<sup>8</sup> Tajan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Matru, já kùuni kuii ma ndian judiu ka'ni na ñun chi'in yuu niku. ¿Ta chito naja kùuni ndikoun ku'un ma ndakan? —kàti ndra.

<sup>9</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—¿A tòve chito ndo ña ma kivi, iyo uchi uvi ora yi?, kùuni ndo. Taku ma yo chàkunuu ora nduvi, na tòve kàti'i yo, vati ndichin nuu yo jà'a ma ñu'ú. <sup>10</sup> Va tu chàkunuu yo ora naa, kàti'i yo ti kumani ma ñu'ú nuu yo —kàti Jesuu.

<sup>11</sup> Takan kùu tajan Jesuu te'en nàka'an tuku ra:

—Ma ra yani yo Lázaru kixi ra, va ni ku'in kujandakoi ra —kàti Jesuu.

<sup>12</sup> Tajan ma ndra jàkua'a chi'in ra, te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, tu kixi ra, kùuni yi ka'an yi ña ni ndova'a ra tuva takan —kàti ndra.

<sup>13</sup> Va ma ña kùuni Jesuu ka'an ra chi'in ndra, kùu yi ña chì'í ndicha ma Lázaru, va ma ndra jàkua'a chi'in ra chànini ndra ña kà'an ra ña kixini ra niku. <sup>14</sup> Tajan Jesuu te'en kàtitu'un kachin ndio ra nuu ndra:

—Ma Lázaru cha chì'í ra. <sup>15</sup> Ta ya'a chisij ña tòve ka'in yo ma ikan, vati va'aga ña takan kùu yi kuenda ndo, ikan na chinuni ndo. Va na ko'o kunde'o ra —kàti Jesuu.

<sup>16</sup> Tajan ma ra nàni Tomá, ra juuni kà'an chi'in sivi yu'u ña nàni Tilipan, te'en nàka'an ra chi'in inga ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu:

—Na ku'un yo chi'in Jesuu, nde'o tu kuvi yo chi'in ra ndia —kàti ra.

## *Jesuu jànataku ra yo, ta chà'a ra ma kivi ña koo ndito yo*

<sup>17</sup> Takan kùu ta ora chaa Jesuu ma ñuu Betania ña kàndii ñu'u' Judea, ta ikan chito ra ña cha iyo kumi kivi kùu yi ña cha kùchi ma Lázaru.

<sup>18</sup> Ta ma ñuu Betania ti yatini kàndii yi chi'in ma ñuu Jerusalén, iyo iin uni kilometru, ta chaa yo ma ikan. <sup>19</sup> Ta kua'a' ma ndian judiu chande'e na nuu iyo ma Mata chi'in Ndiya, ña jàndomani na vi cha'a' ña chì'í ma ra ta'an vi Lázaru. <sup>20</sup> Ta ora chito ma Mata ña Jesuu cha kuàkuyatin ra ma

ñuu Betania, tajan kēe ndioan kuàta'an ña nuu ra, va ma Ndiya kīndoan ma nuu iyo ve'e. <sup>21</sup> Tajan ma Mata te'en nāka'an ña chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na töve kuvi ma ra ta'in tu ndaun ma i'ya niku. <sup>22</sup> Va yu'u chitoi ña Ndioo ni ku'va ra tandi'i ma ña ni ndakaun nuu ra —kàtian.

<sup>23</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma ra ta'un, ni nataku ndiko ra —kàti Jesuu.

<sup>24</sup> Ta ma Mata te'en nāka'an ña chi'in Jesuu:

—Ndicha va'a ña cha chitoi ña ni nataku ndiko ra, ma ora ni nataku ma ndian ndií, ma kivi nuu ndi'i nia —kàtian. <sup>25</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:

—Yu'u kùu ma ra kùu janataku ndiko ma ndian ndií, ta juuni yu'u kùu ja'a ña kùu koo ndito ma ñivi. Ta ma ndian chinuni ma ña kà'in, vaji na kuvi na, ni nataku ndiko na. <sup>26</sup> Ta ndisaa ma ndian juuni ndito ta chinuni na ma ña kà'in, na töve ni kuvi na, vati ni koo na endeeni.

Ta Jesuu kīcha'a ndiko ra chikatu'un ra te'en nuu ma Mata: —¿A chinuniun ma ña kà'in i'ya? —kàti ra.

<sup>27</sup> Ta yakan te'en nāka'an ña:

—Juu yo'o Racha'nu, yu'u chinuni ña yo'o kuu ma Cristu ra Se'e Ndioo, ra kīchaa ma ñuñivi i'ya —kàtian.

### *Jesuu chàku ra yatin nuu kūchi ma Lázaru chi'in ma ndian judúu*

<sup>28</sup> Ta ora ya'a ña ká'an ma ña nani Mata takan, tajan chāka'an ma ña ta'an ña ña nani Ndiya, ta te'en kīcha'a kà'an xe'e ña chi'in ña:

—Ma matru cha kīchaa ra, ta kàna ra ñun —kàtian.

<sup>29</sup> Ta ora chíni ma Ndiya ña kà'an ña takan, ta numini ndēta ña, ta chāka'an ña chi'in ma Jesuu. <sup>30</sup> Ma Jesuu taká'an chaa ra ma ñuu ikan, vati juuni ka'in vi ma nuu chāta'an ma Mata nuu ra. <sup>31</sup> Yakan va ma ndian judúu ndian ka'in chi'an ma ve'an, ña jandomani na ña, ta ora ndē'e na ña numi va'a ndēta ma Ndiya, ta kēan ma tichi ve'an, ta ma ñivi tándikun na kuà'an na chata ña, ta kīcha'a na nātu'un ta'an na te'en:

—¿Kuà'an ña kuàkuakuan nuu kūchi ma ra ta'an ña Lázaru! —kàti na.

<sup>32</sup> Ta ma Ndiya ora chāa ña ma nuu ndaa ma Jesuu, chūnandi chitian nuu ra, ta kīcha'a ña kà'an ña te'en chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, tu ndaun ma i'ya chi'in ndi niku, ma ra ta'in na töve kuvi ra niku —kàtian.

<sup>33</sup> Ta ma Jesuu ora ndē'e ra ña chàku ma Ndiya, ta takani ma ndian judúu, ndian chāa chi'an ma ikan, yakan va ma Jesuu nduva'a kuii kichi ma ña sutini ra. <sup>34</sup> Yakan va kīcha'a ra chikatu'un ra te'en nuu ma Ndiya:

—¿Ndanu kūchi ma Lázaru? —kàti ra.

Ta te'en nāka'an vi chi'in Jesuu:

—Na kichiun ta kujana'a ndi ma nuu kūchi ra —kàti vi.

<sup>35</sup> Ta ma Jesuu juuni chāku ra. <sup>36</sup> Yakan va ma ndian judúu kīcha'a na nātu'un ta'an na te'en:

—¿Na nde'e ndo vati ya'a ga kùuni ma Jesuu ma Lázaru, yakan va chàku ra! —kàti na.

<sup>37</sup> Ta iyo ma ndian judúu kà'an te'en:

—Ma ra já'a ña ndā'a ma tinuu ma ra takani kuaá ora kaku, ¿naja na töve nī kuu ja'a ra ni'iin nakuyi, ikan na töve kuvi ma Lázaru niku? —kàti na.

*Nuu nàtaku ndiko ma ra nani Lázaru.*

<sup>38</sup> Jesuu inga ndiko, nduva'a kuii kīchi ña sutini ra, tajan chājayatin ra ra ma nuu iyo ma nuu ñaña ma Lázaru. Ta ma ikan kùu yi iin tichi yavi yuu, ta ma nuu ki'vi yo ndàsi yi chi'in yuu. <sup>39</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Na tachiyo ndo ma yuu ma yu'u yavi ikan —kāti ra.

Ta ma ña nàni Mata ña ta'an ma Lázaru ra chī'í te'en nāka'an ña:

—Yo'o Racha'nu, cha ya'a ga kini cha'an, vati cha iyo kumi kivi ña chī'í ra —kāti ña.

<sup>40</sup> Yakan va ma Jesuu te'en nāka'an ra:

—¿A töve cha kā'in chi'un, tuva chìnuniun, ni nde'un ti nduva'a kuii ka'nu kùu ma Ndioo? —kāti ra.

<sup>41</sup> Yakan va tachi yo ndio ma ñivi ma yuu ña ndàsi ma nuu ñaña ma Lázaru, tajan ma Jesuu kīcha'a ra ndè'e ra ma iti' andivi ta nāka'an ra te'en:

—Yo'o Tatá, ta'vindioun cha'a' ma ña tàso'un ma ña kà'in. <sup>42</sup> Yu'u chitoti ti nani ora kà'in chi'un, chiniun ma ña kà'in, ta tàso'un yi, va kà'in yi ti ña va'a ma ñivi ka'in ma i'ya kùu yi, ikan na chinuni na ti maun kùu ma ra tachi yu'u —kāti Jesuu.

<sup>43</sup> Ta ora chīnu kā'an ma Jesuu takan, tajan te'en ni'i va'a nānda'yu ra:

—Yo'o Lázaru, ña keun ma nuu ñañaun! —kāti ra.

<sup>44</sup> Tajan ora chīnu kā'an ra takan, tajan kēe ndio ma ra chī'í niku ma nuu ñaña, ta ma nda'a' ra chi'in cha'a ra ndikun yi chi'in ja'ma kuichin, ta nuu ra ndasi yi chi'in ja'ma ndia. Yakan va ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma ñivi:

—Na ndachi ndo ma ja'ma ña kàva ra, ta na ku'un maa ra —kāti Jesuu.

*Nànduku ma ndian kuxini nuu ndian judíu iin ku'va naja kua kuu tiin na Jesuu ta ka'ni na ra*

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

<sup>45</sup> Yakan va kua'a' va'a ma ndian judíu ndian chā'an chi'in ma Ndiya ma nuu jánataku ndiko ma Jesuu ma Lázaru, kīcha'a na chīnuni na, ma ora ndè'e na ma ña ja'a ra. <sup>46</sup> Ta iyo ma ndian judíu kēe na chàkatitu'un na nuu ma ndra fariseu ma ña ja'a ma Jesuu. <sup>47</sup> Yakan va ma ndra fariseu chi'in ma ndian kuxini nuu ma ndra kùu sutu, jà'a ndra iin junta ka'nu, ta ikan nāka'an ndra te'en chi'in ma ñivi:

—¿Niyi iyo yi ña ja'a yo? Vati ma ra'ii i'ya, ya'a ga kua'a' ndatu jà'a ra.

<sup>48</sup> Tu ndakoo yo ra ña na ja'a maa ra ma ña kùuni ra, tandi'i ma ñivi ni chinuni na ma ña jà'a ra, ta ma ndra chà'nda tiñu ma ñuu Roma ni kichi ndra ta janaa ndra ma veñu'u yo chi'in ma ñuu yo —kāti ndra.

<sup>49</sup> Ta iin ma ndra fariseu, ra nàni Caifás, ra kuxini nuu ma ndra kuu sutu ma kuiya ikan, te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o, ni ita'vi nayi töve chito ndo —kāti ra—. <sup>50</sup> Ta ni töve chà'a ndo kuenda ña va'aga kùu yi kuenda ndo ña na kuvi iin ra'iini cha'a' ma kuati ma ñuu, kua ña na kuvi ndisaa ma ñivi iyo ma ñuu —kāti ra.

<sup>51</sup> Va ma Caifás na töve nī ka'an ra ma takan, vati kùuni maa ra ja'a ra yi, vati tava kùu ra ma ra kuxini nuu ma ndra kùu sutu ma tiempu ikan, yakan va tu'un yu'u Ndioo kā'an ra ña Jesuu ni kuvi ra cha'a' ma ñuu judíu.

<sup>52</sup> Va na töve uvaa cha'a' ma ñuu i'yani ni kuvi ra, vati juuni cha'a' ña na kuti'vi ta ndo'in tandi'i ma ndian kùu se'e ma Ndioo, ma ndian ndöyo te'en, tikan. <sup>53</sup> Yakan va nda ma kivi ikan, kīcha'a ma ndian judíu kùuni na ka'ni na ma Jesuu.

<sup>54</sup> Yakan va ma Jesuu na tüva chàkunuu ra tañu ma ndian judíu, vati kée ra ma ñu'u' Judea, ta chàa ra yatini ma iin tichi ku'u nuu chiki iti' ñuu ña nàni Efraín. Ma ñuu ikan kindoo ra chí'in ma ndra jàkua'a chí'in ra.

<sup>55</sup> Ta ora ni kuyatin ma viko pakua ña jàka'nu ma ndian judíu, ta kua'a' va'a ma ñivi chàa ma ñuu Jerusalén antea ña kuta'an koo ma viko ikan, ña kuàjanandoo na takua takani jà'a na. <sup>56</sup> Ta ma ndian judíu kícha'a na nànduku na ma Jesuu, ta kícha'a na chàkatu'un na te'en nuu ma ta'an na ma tichi ma veñu'u:

—¿Naja kua chànini ndo, a vachi ra ma viko a töve? —kàti na.

<sup>57</sup> Ma ndra fariseu chí'in ma ndra kùxini nuu ma ndra kuu sutu kà'an ndra ña, tu iyo ma ndian chíto ma nuu chàkunuu ma Jesuu, na katitu'un na, ikan na kuu kutiin ma jandaru ra, kàti na.

## 12

### *Iin ña'a chòso ña takuii xiko cha'a Jesuu*

(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

<sup>1</sup> Iñu kivi antea ña kuta'an ma viko Pakua, tajan kée ndio Jesuu kuà'an ra ma ñu'u' Betania, nuu iyo ma Lázaru, ra chí'í, ña jánataku ma Jesuu, niku. <sup>2</sup> Ta ikan chā'a vi ña chāchi Jesuu. Ta ma ña nàni Mata kuu ma ña tí'i ña chāchi na, ta Lázaru kuu ma ra nàndi yu'u mesa tañu ma ñivi chí'in ma Jesuu. <sup>3</sup> Tajan ma Ndiya chāki'an uni cientu gramu ma takuii xiko ña nàni nardu, ña ya'a ya'vi ndaa. Ta tãan ña ra' cha'a Jesuu, ta ora chĩnu, ta jãnatii ña yi chí'in ixi xinian. Ta ndisaa kuii ma tichi ve'e nuu ka'iin vi endee chitakuati ma xiko ra'. <sup>4</sup> Takan kuu tajan ma Judá, ra nàni Iscariote, ra kuu iin ra jàkua'a chí'in Jesuu ña ni xikoña'a cha'a ra, te'en nàka'an ra:

<sup>5</sup> —¿Ta naja töve nĩ kuya'vi ma takuii xiko i'ya cha'a' uni cientu xu'un' plata denariu, kuenda ña tindee yo ma ndian nda'vi niku? —kàti ma Juda.

<sup>6</sup> Va na töve kà'an ra takan cha'a' ña ndicha ña kùuni ra nde'e ra ma ndian nda'vi, vati kà'an ra yi cha'a' ña kuu ra iin rasu'u. Vati tava maa ra kuu ma ra ndiso tiñu cha'a' chatun nuu tí'i ñivi xu'un' tichi yi, ta sù'u ra ita'vi yi. <sup>7</sup> Takan kuu tajan Jesuu, te'en nàka'an ndio ra chí'in ra:

—Na ja'a maa ña yi, vati ndakiva'a ña ma takuii xiko i'ya kuenda ña ku'vian ra' yu'u ma ora ni kuchj. <sup>8</sup> Vati taku ma ndian nda'vi endee iyo na chí'in ndo, va yu'u, na töve endeeni ni koi chí'in ndo —kàti Jesuu.

### *Nuu nànduku ma ndian judíu naja kua ka'ni na ma ra nàni Lázaru*

<sup>9</sup> Takan kuu tajan kua'a' va'a ma ndian judíu chā'a na kuenda ña Jesuu iyo ra ma ñuu Betania, yakan va chā'an ndio na, va na yöve ivaa cha'a' Jesuuni kuu yi ña chā'an na, vati juuni kuànde'e na ma Lázaru, ra jánataku ma Jesuu niku, ndia. <sup>10</sup> Tajan ma ndra kuxini nuu ma sutu, nātu'un ta'an ndio ndra ña juuni kùuni ndra ka'ni ndra ma Lázaru ndia. <sup>11</sup> Vati cha'a' ra kuu yi ña kua'a' va'a ma ndian judíu kícha'a na késiin na, ta chìnuni ndio na ma tu'un Jesuu.

### *Jesuu kí'vi ra ma ñuu Jerusalén*

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

<sup>12</sup> Takan kuu ta kua'a' va'a ma ndian kée kuà'an ma ñuu Jerusalén cha'a' ma viko Pakua, ma inga kivi chíto ndio na ña ni chaa Jesuu ma ñuu ikan.

<sup>13</sup> Tajan kícha'a ndio ma ñivi chà'nda na nda'a' tika'a, ta kée ndio na kuàta'an na nuu vachi Jesuu, ta te'en kícha'a ndio na kànachaa na:

—¡Ya'a ga ka'nu ma Racha'nu Ndioo! ¡Ta ya'a ga íf kùu ma ra vèchi ch'i'in sivi Ndioo! ¡Ta ya'a ga íf kùu ma ra kuu rey ña chà'nda tiñu nuu ma ndian iyo ñuu Israel! —kàti na.

<sup>14</sup> Takan kùu tajan Jesuu nàta'an ra iin burru vali, ta chākoso ra ri, ma takua kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

<sup>15</sup> Na yū'vi ndo ndyo'o ndian iyo ñu'u' Sión, ti cha vèchi ma ra kùu rey ndo ña chà'nda tiñu nuu ndo yòso ra iin burru, kàti yi.

<sup>16</sup> Ma cha'a' nunuu, töve nī kutunini ma ndra jākua'a ch'i'in Jesuu ma ña'a niku, nda ora cha nātaku ndiko ma Jesuu, tajan chāku'uni ndra ña ndisaa ma ña tā'an ra i'ya, kùu yi tava kà'an yi nuu ma tutu Ndioo ña kà'an cha'a' ma Jesuu. <sup>17</sup> Ta ma ñivi ka'iin ch'i'in Jesuu ma ora kāna ra ma Lázaru ma nuu indii ra nuu ñaña ra ta jānataku ra ra, ma ñivi ikan nātu'un ta'an na ma ña ndē'e na. <sup>18</sup> Cha'a' yakan kùu yi ña kēe ma ñivi chāta'an na nuu Jesuu, vati chīto na ma ndatu ka'nu ña jā'a ra. <sup>19</sup> Takan kùu tajan ma ndra fariseu te'en kīcha'a ndra nātu'un ta'an ndra:

—Cha ndē'e ndo ña na kùu ja'a yo nī'iin nakuyi, vati tandi'i ma ñivi tåndikun na ra —kàti ma ndra fariseu.

### *Nuu nànduku ma ndian griegu ma Jesuu*

<sup>20</sup> Ta tañu ma ndian chā'an chājaka'nu Ndioo ma ñuu Jerusalén ma viko Pakua kùu na ndian griegu. <sup>21</sup> Ma ndian griegu i'ya chājayatin na na ma nuu ndaa Lipe, ra kīchi ñuu Betsaida, ña iyo kuenda ma ñu'u' Galilea. Ndrakan te'en kīcha'a ndra jānini ndra ma Lipe ch'i'in tu'un i'ya:

—Yo'o tatá, kùuni ndi ka'an ndi ch'i'in Jesuu —kàti ndra.

<sup>22</sup> Tajan ma Lipe kēe ra chākatitu'un ra yi nuu ma ra nàni André. Ta ninduvi ndio ndra chākatitu'un ndra yi nuu Jesuu. <sup>23</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra ch'i'in ndra:

—Cha kēta ma ora ña ni kuvi ma ra Se'e Ndioo nuu kruu, ikan na koto ma ñivi ña ya'a ka'nu ra kùu. <sup>24</sup> Ndicha va'i ña kà'in ch'i'in ndo ña tu töve koyo jì'na ma chiti trigu nuu ñu'u', ta chī'í yi, ni kindoo ma'iin yi; ta tu kuvi yi, nduva'a kua'a' ma tata yi ni koo. <sup>25</sup> Ta ma ra ya'a ga kùuni ndoka'nu juuni maa ra ñuñivi i'ya, ni naa anima ra nuu Ndioo endeeni, ta ma ra töve kùuni ra nde'e ra ma ñuñivi i'ya, ni ni'i ra nuu koo ra endeeni ch'i'in Ndioo. <sup>26</sup> Ta tu iyo ma ndian kùuni ja'a tiñu nui, na tandikun na chatai, vati ma nuu ni koi, ikan ni koo ma ra jà'a tiñu nui ndia. Ta tu iyo nda yo ja'a tiñu nui, nda ma Tatái ni tiñu'u ra na ndia.

### *Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra*

<sup>27</sup> ¡Ya'a nduva'a nàkanini! ¿Ta nayi iyo yi ña ka'in?, kùuni ndo. ¿A iyo yi ña ka'in ch'i'in Ndioo: “Tatá na jakakun yu'u nuu ma tundo'o ni nde'i”?, kùuni ndo. Na kùu ka'in takan, ti kuenda ikan vèchi, —kàti ra.

<sup>28</sup> Takan kùu tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra ch'i'in Ndioo:

—Yo'o Tatá, na tiñu'un ta na jaka'nun ma siviun —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an ma tati yu'u Ndioo ma iti' andivi:

—Cha jākua'ni ma sivi, ta cha tiñu'i yi, va ni ja'a ndikoi yi —kàti yi. <sup>29</sup> Ta ma ñivi ka'iin ma ikan ña chīni ma ña kùu, ta ka'an na ti, tacha kùu ma ña chīnu, ta iyo inga na ña, te'en kà'an na:

—Iin tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo kùu yi ña kā'an ra ch'i'in ra —kàti na.

<sup>30</sup> Tajan te'en nāka'an ra ch'i'in na:

—Na yöve cha'a' yu'u kùu yi ña chīni ndo ma tati ikan kā'an ma Ndioo chí'in, vati cha'a' maa ndo kùu yi. <sup>31</sup> Vitin va cha kēta ma tiempu ña ni jakutuni Ndioo kuati ma ñivi, ta juuni ma vitin kùu yi ña ni tavani'i Ndioo ma ñá' chà'nda tiñu nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. <sup>32</sup> Vati ora ni jandeta ma ñivi yu'u ma nuu ñu'u' i'ya, ni ja'i ña na kua'a' ñivi chaa na nuu koi.

<sup>33</sup> Chí'in tu'un i'ya kùuni Jesuu ka'an ra naja kua ni kuvi ra. <sup>34</sup> Tajan te'en nāka'an na chí'in ra:

—Ndyu'u chíini ndi ña kà'an yi nuu ma tutu Ndioo ña ma Cristu ni koo ra indeeni. ¿Ta chito naja kà'un ña ma ra Se'e Ñivi tachi Ndioo iyo yi ña kuvi ra? ¿Nda ra kùu ma ra Se'e Ñivi tuva takan? —kàti na.

<sup>35</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'in na:

—Ni koo ga ma ñu'ú ña jàtuun nuu ndo ma ñuñivi i'ya, va tia tiempunia. Yakan va na nanduku ndo naja kua koo va'a ndo ora juuni iyo ga ma ña jandondichin nuu ndo. Koto jàna'ini ndo ma ora ni ndonaa. Vati taku ma ndian chàkunuu ma nuu naa, na töve chito na nda iti' kuà'an na. <sup>36</sup> Yakan va na chinuni ndo tu'un kà'an ma ra kùu tava kùu ma ñu'ú ña jàndondichin nuu ndo, ta kuu ndo takua kùu ma ra se'e ra —kàti Jesuu.

Ta ora chínu kà'an ra ma tu'un i'ya, tajan kēe ndio ra kuà'an ra, ta chūndii xe'e ra nuu na.

*Ma ndian judú, töve kùuni na chinuni na tu'un Jesuu*

<sup>37</sup> Ta vaji ya'aga kua'a' ma ndatu ka'nu já'a ma Jesuu ña nànde'e ma ndian judú, va töve nī chinuni na yi. <sup>38</sup> Takán iyo yi ña kuu, ikan na chinu ma tu'un kà'an ma ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo, ra chūnani Isaía, vati rakan te'en kà'an ra:

Yo'o Racha'nu, ¿yo kuu ma ndian cha chinuni ma tu'un kà'an yo?

Ta, ¿Yo nuu já'a ma Ndioo ma ndatu ra?

kàti ra.

<sup>39</sup> Takán kuu yi ña töve nī kuuni na chinuni na, va juuni taa tuku ma Isaía ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo te'en ndia:

<sup>40</sup> Jàndokuaá ra ma ñivi ta jàndava ra ma anima na,

ikan na kuu kutunini na ma ña já'a ra,

ta kuu nde'e na,

ti töve nī kuuni na chikoni'i na chí'in Ndioo

ta kí'vi na iti' ra

kuenda ña na kuu janda'a ra na ndia,

kàti tutu taa Isaía.

<sup>41</sup> Takán kà'an ma Isaía vati nde'e ra ña ya'a ka'nu kuu ma Cristu, ta cha'a' ña kà'an ra cha'a' ra kùu yi ndia.

<sup>42</sup> Ta ndicha va'a ña kua'a' ma ndian judú kicha'a na chinuni na ña kà'an Jesuu, ta nda vni uni ma ndian kuxini nuu ma ndian judú, kicha'a chinuni na ndia. Uvaa ña na töve kà'an na yi nuu tūvi ñivi, ti ndasii na nde'e na ma ndra fariseu, koto tavani'i ndra na endeeni tichi ma veñu'u na. <sup>43</sup> Takán já'a na vati chàta'ani ga na ña tiñu'u ñivi na chí'in tu'un kà'an na, takua ma ña kà'an Ndioo.

*Ma tu'un kà'an Jesuu jàkutuni yi kuati ma ñivi*

<sup>44</sup> Takán kuu tajan te'en nāka'an ni'i ndio Jesuu chí'in na:

—Taku ma ndian chinuni ña kà'in, kùuni yi ka'an yi ña na töve uvaa ña kà'an yu'uni chinuni na vati juuni chinuni na ña kà'an ma Tatái, ra tachi yu'u ndia. <sup>45</sup> Ta ma ndian nde'e yu'u, juuni nde'e na ma ra tachi yu'u ndia.

<sup>46</sup> Vati yu'u kùu tava kùu ma ñu'ú ña jàtuun nuu ndo, ta yu'u kichai ma



ñuñivi i'ya kuenda ma ndian chìnuni ña kà'in, ikan na töve kindoo na ma nuu naa. <sup>47</sup> Ta tu iyo ma ndian chini ma ña kà'in ta töve jächì'in na yi, na yöve yu'u kùu ma ra ni tisokuati na, vati yu'u vächì kuenda ña jàkakúì ma ñivi, ta yöve kuenda ña tìsokuatj na. <sup>48</sup> Ta ma ndian töve kùuni nde'e yu'u, ta töve jächì'in na ma ña kà'in, cha iyo ma ña ni tisokuati na, ta ma tu'un ikan te'en kà'an yi: juuni ma tu'un kà'in nuu na ña ni tìsokuati yi na ma kivi nuu ndi'inia, yakan kùu yi. <sup>49</sup> Vati yu'u töve kà'in yi kuenda juuni mai, ti kà'in yi naja kua kùuni ma Tatái, ra tächì yu'u ña jà'i. Ta naja kua kùuni ra ña jana'i ndia. <sup>50</sup> Vati yu'u chitòì ti ma tiñu ña tächì ma Tatái yu'u ña na kà'in, ni ja'a yi ña na koo ndo endeeni. Va ma ña kà'in, kà'in yi ma takua kàtitu'un ma Tatái —kàti Jesuu.

## 13

### *Jesuu nàkata ra cha'a ma ndra jàkua'a chi'in ra*

<sup>1</sup> Antea ña kuta'an ma viko Pakua, Jesuu cha chitò ra ña cha chāa ma ora ña ni ndakoo ra ma ñuñivi i'ya, ta ku'un ndiko ra nuu iyo ma Tatá ra. Vati ma Jesuu ndisaa tiempu ya'a kùuni ra nde'e ra ma ndian chìnuni ma ña kà'an ra ña iyo ma ñuñivi i'ya. Ta takan kùuni ra nde'e ra na, nda ma kivi nuu ndi'inia. <sup>2</sup> Ta ma kui'na cha kì'vián' ma tichi anima ma Judá Iscariote, ra se'e ra nàni Simón, ña ni xikoña'a cha'a' Jesuu ora ka'iin ndra kuxini ndra chi'in Jesuu. <sup>3</sup> Va ma Jesuu cha chitò ra ña cha chà'a ma Ndioo tiñu nuu ra ña na ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi, vati ma Ndioo tächì ra, ta nuu Ndioo iyo yi ña chaa ndiko ra ndia. <sup>4</sup> Yakan va Jesuu ndēta ra ma nuu nàndi ra kuxini ra nuu mesa, ta tåva ra ma ja'ma isukun ra, ta kì'in ra inga ja'ma ta chū'ni ra yi toko ra. <sup>5</sup> Tajan Jesuu tåan ra takuui tichi iin tako'o ta kicha'a ndio ra nàkata ra cha'a ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ora chīnu, tajan kicha'a ndio ra jànatii ra cha'a ndra chi'in ma ja'ma ña ndikun toko ra. <sup>6</sup> Ta ora chaa ra nuu nàndi ma Simón Petu', ra'ya te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, çta naja yo'o ni nakataun cha'i? —kàti ra.

<sup>7</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ma ña jà'i takà'an kutuniniun yi, nda tiá iti' nuu tajan ni kutuniniun yi —kàti Jesuu.

<sup>8</sup> Ta Petu' te'en nàka'an ra:

—Nì'iin cha'a' na töve ku'vai ña nakataun cha'i —kàti ra.

Ta ma Jesuu te'en nàka'an ra:

—Tu töve ku'vaun ña na nakatai ñun, na kùu koun kakunuun chi'in —kàti Jesuu.

<sup>9</sup> Ta Simón Petu' te'en nàka'an ra:

—Yo'o Racha'nu, na töve kùunì ña na nakataun uvaa ma cha'ani, vati juuni kùunì ña na nakataun ma nda'i chi'in xinì ndia —kàti ra.

<sup>10</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Taku ma ra já chīti, na tūva iyo yi ña kuti ndiko ra inga cha'a', vati iyo yi ña ndoo cha'a ni ra. Ta ndyo'o cha ndōo ndo vaji na yöve ndisaa ndo kaa takan —kàti Jesuu.

<sup>11</sup> Takan kà'an ra ti cha chitò ra nda ra kùu ma ra ni xikoña'a cha'a ra, yakan va kà'an ra ña, na yöve ndisaa ndo cha ndōo ndo.

<sup>12</sup> Ta ora chīnu nàkata Jesuu cha'a ndra, ta chàku'un ndiko ra ma ja'ma ña isukun ra, ta chūnandi ndiko ra yu'u mesa chi'in ndra, ta te'en nàka'an ra:

—¿A kùtunini ndo ma ña jà'i chi'in ndo? —kàti Jesuu—. <sup>13</sup> Ndyo'o kà'an ndo ña kùì matru, ta Racha'nu, ta ña ndicha kùu ma ña kà'an ndo, ti takan kùì. <sup>14</sup> Va tu yu'u ña kùì matru, ta Racha'nu, ta nàkatai cha'a ndo. Juuni takan ìyo yi ña ja'a ndo chi'in ma ndian kùu ta'an ndo ndia. <sup>15</sup> Yu'u cha jàna'i naja kua ìyo yi ña ja'a ndo, ta takan kùuni ña nakata ndo ma cha'a ta'an ndo ma takua jà'i chi'in ndo. <sup>16</sup> Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ra jà'a tiñu nuu ma ra kùu chito'o ra, töve ka'nuga ra kua ma ra kùu chito'o ra. Ta ma ra kēe kuà'an iin tiñu, töve ka'nuga ra kua ma ra tàchi ra ndia. <sup>17</sup> Tu kutuni ndo ma ña kà'in chi'in ndo, ta kicha'a ndo ja'a ndo yi, ya'aga siini ni kuuni ndo tuva takan.

<sup>18</sup> Na töve kà'in ma tu'un i'ya cha'a' ndisaa ndyo'o ndra kächin, vati cha chito mai nda ra kùu ma ra kà'in cha'a'. Takan kùu yi ikan na chinu ma ña kà'an yi nuu ma tutu Ndioo, ta te'en kà'an yi: “Ma ra nàndi chàchi chi'in, ni xikoña'a ra cha'i.” <sup>19</sup> Takan kà'in yi chi'in ndo vitini, ikan ma ora kuta'an ña ni kuu takan, chinuni ndo ti yu'u kùu ra takani ìyo. <sup>20</sup> Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ndian kì'in kuenda ma ra tàchi, nda yu'u kì'in na kuenda ndia. Ta ma ndian kì'in kuenda yu'u, juuni kì'in na kuenda ma ra tàchi yu'u ndia —kàti ra.

*Jesuu kàtitu'un ra ña Juda ni xikoña'a ra cha'a' ra*  
(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

<sup>21</sup> Ta ora chinu kà'an Jesuu takan, ta nduva'a nda'vi kùuni ra, ta te'en nàka'an kachin ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti iin ndo ni xikoña'a ndo cha'i —kàti ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra.

<sup>22</sup> Tajan ma ndra jàkua'a chi'in ra kicha'a ndra kànde'e nuu ta'an ndra, ti töve chito kachin ndra nda ra kùu ma ra kà'an Jesuu cha'a'. <sup>23</sup> Tajan iin ra tañu ndra ña ya'aga kùuni ra nde'e ra, nàndi ra chàchi ra xiin Jesuu ma nuu ka'iin ndra kuxini ndra. <sup>24</sup> Nuun rakan jànda'a ndio ma Simón Petu' ña na ndakatu'un ra nuu Jesuu, ña nda ra kùu ma ra kà'an ra cha'a'. <sup>25</sup> Yakan va chàjayatin ra ra tiá xiin Jesuu, ta kicha'a ra chikatu'un ra te'en nuu ra: —Yo'o Racha'nu, ¿nda ra kùu ma ra kà'un? —kàti ra.

<sup>26</sup> Tajan ma Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ni jati j ita'vi ma paan, ta nuu ma ra ni ku'vai yi, rakan kùu ra.

Ta ora chinu kà'an ma Jesuu takan, tajan jàtii ndio ra ita'vi ma paan, ta chà'a ra yi nuu ma Juda Iscariote, ra se'e Simón. <sup>27</sup> Ta juuni ma ora chàchi ma Juda ma paan ikan, ma ora ikani kì'vi ma kui'na tichi anima ra. Tajan ma Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Ma ña ni ja'un, na ja'un yi numini —kàti Jesuu.

<sup>28</sup> Va ni'iin ma ndra nàndi chi'in Jesuu ña ka'iin kuxini chi'in ra ma yu'u mesa, ni kutunini ndra naja kà'an Jesuu takan chi'in ra. <sup>29</sup> Va tava ma Juda kùu ma ra ndiso tiñu cha'a' ma xu'un', yakan va ìyo ma ndra chānini ña Jesuu kà'an ra ña na jata ma Juda iin nakuyi kuenda ma viko, ta inga ma ndra chānini ña kùuni ra ka'an ra ña na ku'va ra xu'un' nuu ma ndian nda'vi. Takan kùuni ndra. <sup>30</sup> Takan kùu ta ora cha yā'a chàchi ma Juda ma paan ikan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra, va cha kuaa kùu yi.

*Tu'un chaa ña kàtitu'un Jesuu cha'a' naja kua ìyo yi ña ja'a yo*

<sup>31</sup> Ta ora cha kēe ndio ma Juda kuà'an ra, tajan te'en nàka'an ma Jesuu:

—Vitin ndicha kuu va nde'o ña ya'aga ka'nu kùu ma ra Se'e Nivi tàchi Ndioo, ta nda ma Ndioo cha nde'o ña iin ra ka'nu kùu ra, jà'a ña jàna'i

ña na takani kùu ra. <sup>32</sup> Ta tu yu'u ma ra Se'e Ñivi tāchi Ndioo jàna'a ra naja kua ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo, nda ma Ndioo juuni ni jana'a ra naja kua takani ka'nu kùu ma ra Se'e ra chi'in juuni maa', ta ni ja'a ra yi numini.

<sup>33</sup> Ndyo'o se'yu, na tüva ni koi kua'a' tiempu chi'in ndo, ti ma nuu kuà'in, ndyo'o na kùu ku'un ndo, vati tava cha kā'in chi'in ma ndian judú juuni kua ikan kà'in chi'in ndo ndia. Ta juuni na kùu ku'un ndo ma nuu kuà'in ndia. <sup>34</sup> Yu'u ni ku'vai ma tu'un chaa i'ya nuu ndo ma naja kua iyo yi ña ja'a ndo, ta te'en kà'an yi: Na kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo. Ta takua kùuni yu'u nde'i ndo iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo. <sup>35</sup> Ta tu ndicha ña kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi, ni ku'va na kuenda ña ndyo'o kùu ndo ma ndian jàkua'a chi'in.

*Jesuu kàtitu'un ra ña Petu' ni janda'viña'a ra ra*  
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

<sup>36</sup> Takan kùu tajan Simón Petu', te'en kīcha'a chikatu'un ra nuu ma Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿ndanu kuà'un? —kàti ra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma nuu kuà'in, na kùu ku'un vitin, va nuu ni ku'un kùu yi tiá iti' nuu —kàti Jesuu.

<sup>37</sup> Tajan ma Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿ta naja kùu ku'in chataun ma nuu kuà'un vitin? ;Yu'u iyoni ku'in chi'un, vaji na kuvj cha'un! —kàti ra.

<sup>38</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¿A ndichaun ña iyoniun ku'un chi'in vaji na kuvin cha'i? Ndicha va'a ña kà'in chi'un ña antea ña nda'yu ma lo'o, uni cha'a' ni ka'un ña töve nàkotoun yu'u —kàti Jesuu.

## 14

*Jesuu jàna'a ra nuu yo naja kua kùu chaa yo nuu iyo Ndioo*

<sup>1</sup> Na töve nuva jà'a ndo ña nda'vi kùuni ndo. Na chinuni ndo ma ña kà'an Ndioo, ta na chinuni ndo ma ña kà'in ndia. <sup>2</sup> Ma nuu iyo ve'e ma Tatái, iyo kua'a' ma nuu koo yo, vati tu töve yi, cha kàtitu'in nuu ndo niku. Ta takan kùu yi ña ni kujandova'i ma nuu koo ndo. <sup>3</sup> Ta ora cha kuà'an ndioi ña kuajandova'i ma nuu koo ndo, ni kichi ndikoi inga cha'a', ta ni ku'un ndo chi'in, ikan indukuni koo ndo chi'in ma nuu ni koi. <sup>4</sup> Ta ndyo'o cha chito ndo ndanu kùu ma nuu kuà'in, ta chito ndo ma iti' kuà'in ndia —kàti Jesuu.

<sup>5</sup> Tajan ma ra nani Tomás te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, töve chito ndi ma nuu kuà'un, ta, ¿chito naja kà'un ña cha chito ndi ma iti' kuà'un?

<sup>6</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yu'u kùu ma iti' ndaa, chi'in ma iti' ndicha, ta ma ña chà'a nuu koo ndito yo. Ta uvaa chi'in yu'uni, kùu chaa yo nuu iyo ma Racha'nu Tatái.

<sup>7</sup> Tu ndyo'o cha nàkoto ndo yu'u, kùuni yi ka'an yi ña juuni cha nàkoto ndo ma Tatái, ta vitin cha nàkoto ndo ra, vati cha nde'e ndo ra.

<sup>8</sup> Tajan ma Lipe te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na ku'vaun ña na nde'e ndi ma Racha'nu, ra kùu Tatáun, ta chi'in yakan, cha kùu kindoo va'ani ndi —kàti ra.

<sup>9</sup> Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra:

—Yo'o Lipe, cha kua'a' tiempu kùu yi ña ìyoi chí'in ndo, ¿a takä'an nakoto va'un yu'u ña kà'un takan? Ma ndian ndè'e yu'u, juuni ndè'e na Tatái. Ta, ¿naja chikaun ña na ku'vai nde'e ndo ma Tatái tuva takan? <sup>10</sup> ¿A töve chinuniun ña yu'u ìyoi chí'in ma Tatái, ta rakan ìyo ra chí'in? Ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo, yöve tu'un ña jàndakuu maanj kùu yi, ti ma Tatái, ra ìyo chí'in, kùu ra ña jà'a ra ma ña ndè'e ndo nui. <sup>11</sup> Na chinuni ndo ña yu'u ìyoi chí'in ma Tatái, ta ma Tatái ìyo ra chí'in ndia. Ta tu töve chinuni ndo ña takan kùu yi, na chinuni ndo ji tu ma tiñu ka'nu ña ndè'e ndo ña jà'i. <sup>12</sup> Ndicha va'a ña kà'in chí'in ndo ti ma ndian chìnuni ma tu'in, indukuni ni ja'a na ma tiñu ka'nu, tava jà'i yi. Ta ni ja'a na inga tiñu ka'nuga cha'a' ña ni ku'in nuu ìyo ma Tatái. <sup>13</sup> Ta ndisaa ma ña chikan ndo chí'in sivi, ni ku'vai yi nuu ndo, ikan yu'u ra kùu Se'e ra, ni jana'i naja kua ya'a ka'nu kùu ma Tatái nuu ndo. <sup>14</sup> Yakan va tu chikan ndo iin nakuyi chí'in sivi, ni ja'i yi.

*Jesuu chà'a ra tu'un ña ni tachi ra ma Tati Í Ndioo nuu ma ñivi*

<sup>15</sup> 'Tu ndyo'o kùuni ndo nde'e ndo yu'u, na jachi'in ndo ndisaa ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo. <sup>16</sup> Ta yu'u ni ndakain nuu ma Tatái ña na tachi ra inga ma ta tindee ndo, ta rakan, na jamani ra ndo, ta ni koo ra chí'in ndo endeeni. <sup>17</sup> Ta ra'ya kùu ma Tati Í Ndioo, ra jàna'a ma ña ndaa cha'a' ma Ndioo. Ta ma ndian ìyo ma ñuñivi i'ya, ña töve chà'a na ña k'vi ra tichi anima na. Na kùu jà'a na yi, ti töve ndè'e na ra, ta töve nàkoto na ra ndia. Va ndyo'o nàkoto ndo ra, ti ìyo ra chí'in ndo, ta ni koo ra chí'in ndo endeeni.

<sup>18</sup> Ta na töve ni ndakoo ma'ijn ndo, ti ni chikoni'i ndikoi koi chí'in ndo. <sup>19</sup> Ta tichi tia kivinia, ma ndian töve chìnuni na tüva ni nde'e na yu'u; va ndyo'o ni nde'e ndo yu'u, ti cha'a' ña ìyo nditoyi kùu yi ña ni koo ndito ndo endeeni. <sup>20</sup> Ma kivi ikan, ndyo'o ni ku'va ndo kuenda, ña yu'u ìyoi chí'in ma Tatái, ta ndyo'o ìyo ndo chí'in, ta yu'u chí'in ndo. <sup>21</sup> Ta ma ndian chini ma ña kà'in, ta jàchi'in na yi, ndiakani jàna'a na ña ndicha va'a ña kùuni na nde'e na yu'u. Ta ma Tatái nduva'a kuui ni kuuni ra nde'e ra ma ndian kùuni nde'e yu'u, ta yu'u nduva'a kuui ni kuunji nde'i na, ta ni jana'i yu'u nuu na.

<sup>22</sup> Ta ma Juda (na yöve ra nani Iscariote), te'en kicha'a ra chikatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Ta naja chani jana'un ñun nuu ndyo'u, ta töve ni jana'un ñun nuu ma ñivi ìyo ñuñivi? —kàti ra.

<sup>23</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ra:

—Ma ndian kùuni nde'e yu'u, jàchi'in na ma ña kà'in, ta ma Tatái ni kuuni ra nde'e ra na ndia. Tajan yu'u chí'in Tatái ni kichi koo ndio ndi chí'in na. <sup>24</sup> Ta ma ndian töve kùuni nde'e yu'u, töve jàchi'in na ma ña kà'in. Ta ma tu'un ña chini ndo, yöve tu'un ña jàndakuu maanj kùu yi, ti tu'un ma Tatái, ra tachi yu'u kùu yi.

<sup>25</sup> 'Tandi'i ma tu'un ña kà'in chí'in ndo, kà'in yi juuni yanga ìyoi chí'in ndo. <sup>26</sup> Va ma Tati Í Ndioo, ña ni tachi ma Tatái chí'in sivi, kuenda ña tindee ra ndo, ta jàndamani ra ndo, ni jana'a ra tandi'i nakuyi nuu ndo, ta tandi'i ma tu'un ña kà'in chí'in ndo niku, rakan ni jakuku'uni ra yi ndo.

<sup>27</sup> 'Ni ku'in, va ni ndakoi ndo ña na koo taxiin ndo. Ta ma ña chà'i nuu ndo ña na koo taxiin ndo, töve indukuni kùu yi, tava kùu ma ña chà'a ma ndian ìyo ñuñivi. Yakan va na nakanini ndo, ta na yu'vi ndo. <sup>28</sup> Cha chini

ndo ña kà'in, ña ni ku'in, ta ni kichi ndikoi koi chi'in ndo. Tu ndicha ña kùuni ndo nde'e ndo yu'u, nduva'a sii ni kuuni ndo ma ora chîto ndo niku, ña kà'in ña ni ku'in nuu iyo ma ra kùu Tatái, vati rakan ka'nuga ra kua yu'u. <sup>29</sup> Antea ña kùu takan, cha kàtitu'un kuei nuu ndo, ikan ma ora ni kuta'an ña ni kuu ma ña kà'in: na chinuni ndo. <sup>30</sup> Na kùuga ka'an kuà'i chi'in ndo, ti cha vâchi ma ñâ' chà'nda tiñu nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, vaji tõe iyo ni'iin ndatu ña kùu ja'án' chi'in. <sup>31</sup> Takan iyo yi ña kùu yi, ikan na ku'va ma ñivi ñuñivi kuenda ña yu'u kùunĵi nde'i ma Tatái, ta ja'i ma tiñu ña tâchi ra yu'u ña ja'i. ĵNa ko'o vitin! —kâti Jesuu.

## 15

### *Jesuu kà'an ra ña ndicha va'a ña kùu ra takua kùu ma yoku'u uva*

<sup>1</sup> Takan kùu tajan Jesuu te'en nâka'an ndiko ra:

—Yu'u kùu takua kùu ma yoku'u uva ndicha, ta ma Tatái kùu ra takua kùu ma ra jâkuenda ma yoku'u ikan. <sup>2</sup> Ta tu iyo iin soko ma yoku'u ña tõe chà'a ma uva, chà'nda ra yi endeeni. Va tu chà'a yi ma uva, vii ga chà'nda ra soko yi, ikan na ku'va yi tiaga vu. <sup>3</sup> Ta ndyo'o, cha'a' ña chinuni ndo ma ña kà'in, cha ndâkuu ndo ndian vii takua ma soko yoku'u chaa ikan. <sup>4</sup> Yakan va na induku koo ndo chi'in, takua induku iyoi chi'in ndo. Vati ma soko ma yoku'u uva, na kùu ku'va maa yi ma uva, tuva tõe tâtuu yi chata ma yoku'u. Ta indukuni, ndyo'o na kùu ja'a ndo ma tiñu va'a, tuva tõe induku chàkunuu ndo chi'in.

<sup>5</sup> Yu'u kùu ma yoku'u uva, ta ndyo'o kùu ndo takua kùu ma soko run. Ta ma ndian induku iyo chi'in, ta induku iyoi chi'in na; kùu ja'a na kua'a' ma tiñu va'a, vati tu tõe iyoi chi'in ndo, ni'iin nakuyi kùu ja'a ndo. <sup>6</sup> Ma ndian tõe induku iyo chi'in, ni jakuitai na ma nuu ni natii na, ta ikan ni kayu na takua tà'an ma soko yutun ití. <sup>7</sup> Ta tu ndyo'o induku iyo ndo chi'in, ta jâchi'in ndo ma ña jâna'i nuu ndo, ta tõe nàani ndo, kùu ndakan ndo ma ña kùuni maa ndo, ta ni'i' ndo yi. <sup>8</sup> Kuenda ma Tatái, ya'aga ka'nu kùu yi, tuva chîto ra ña ndyo'o iin locho ndo takua ka'iin kua'a' chiti uva ma yoku'u vu. Tu jâ'a ndo takan, ndicha kuii ña ni chaa ndo kùu ndo ndian jâkua'a chi'in. <sup>9</sup> Yu'u ya'aga kùunĵi nde'i ndo, indukuni takua kùuni ma Tatái nde'e ra yu'u. Yakan va koto jâña ndo ña ja'a ndo yi, ti kùunĵi nde'i ndo. <sup>10</sup> Tu jâchi'in ndo ma tu'un ña kùunĵi ja'a ndo, tõe ni jañai ña kùunĵi nde'i ndo, ti yu'u takua jâchi'in ma tu'un kà'an ma Tatái. Yakan va tõe jâña ra ña kùuni ra nde'e ra yu'u.

<sup>11</sup> Takan kà'in chi'in ndo, ikan na ku'vai ña sii iyo nui ña na koo yi chi'in ndo. Ta takan na kindoo ndo ña nduva'a kuii sii kuuni ndo. <sup>12</sup> Ma tu'un ña kùunĵi ja'a ndo, te'en kà'an yi: na kuuni ndo nde'e ndo ma ta'an ndo, tava kùuni yu'u nde'i ndo. <sup>13</sup> Ma ña ka'nuga ña ja'a yo kùu yi ña ku'va yo ma kuñu yo ña kuvi yo cha'a' ma ndian meru yo. <sup>14</sup> Ndyo'o kùu ndo ndian merui, tuva ja'a ndo ma tiñu tâchĵi nuu ndo. <sup>15</sup> Tüva ni ka'in ña kùu ndo musui, ti ma ndian kùu musu, na tõe chîto na nda ña kùu ma ña ja'a ma chîto'o na. Kà'in chi'in ndo ña kùu ndo ma ndian amigui, vati chà'i ña koto kachin ndo tandi'i ma ña jâna'a ma Tatái nui. <sup>16</sup> Ta na yöve ndyo'o kùu ndo ña kâchin ndo yu'u, ti yu'u kùu ma ra kâchĵin ndo, ta chà'i ma tiñu ndo ña na kùu ndo tatuin, ta ja'a ndo kua'a' ma tiñu va'a. Ta endee ni koo yi, ikan ndisaa ma ña ni ndakan ndo nuu ma Tatái chi'in sivi, ni ni'i'

ndo yi. <sup>17</sup> Ña'a kùu ma tu'un ña tãchi nuu ndo: na kuuni ndo nde'e ndo ma ta'an ndo.

*Ma ndian iyo ñuñivi ya'a ga xàani na nde'e na ma Jesuu, chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra*

<sup>18</sup> Tuva ma ñivi iyo ñuñivi xaani na ndè'e na ndo, na koto ndo ña ji'na yu'u kùu ma ra kicha'a na xàani na kua maa ndo. <sup>19</sup> Vati tu ndyo'o kùu ndo takua kùu ma ñivi iyo ñuñivi, nduva'a ni kuuni na nde'e na ndo, takua kùuni na nde'e na ma ñivi na. Va tava yu'u kãchĩn ndo tañu ma ndian iyo ñuñivi, cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ga xaani na ndè'e na ndo, ti tũva kuu ndo takua kùu ma ndian iyo ñuñivi. <sup>20</sup> Na kuku'uni ndo ma ña kã'in te'en chi'in ndo niku: "Ni'iin ma ndian kùu musu, tõe ka'nuga na kua ma ra kùu chito'o na." Tu yu'u chãndikun na ña ka'ni na niku, juuni takan ni ja'a na chi'in ndo ndia. Ta tu jãchi'in na ma tu'un kã'in, juuni ni jachi'in na ma tu'un kã'an ndo ndia. <sup>21</sup> Ndisaa ma ña kã'in i'ya ni ja'a na yi chi'in ndo cha'a' ña nãkoto ndo yu'u, ti tõe nãkoto na ma ra tãchi yu'u.

<sup>22</sup> Tu yu'u tõe ni kichi ka'in chi'in na ma tu'un i'ya, na tõe kuati na niku. Va vitin na kũa ka'an na ña tũva kuati na. <sup>23</sup> Vati taku ma ndian xaani ndè'e yu'u, juuni xaani na ndè'e na ma Tatái ndia. <sup>24</sup> Tu yu'u tõe ni ja'i ma tiñu ka'nu tañu na, ña ni'iin ñivi na kũu ja'a yi, ni'iin kuati na tõe niku. Va cha ndè'e na ma ña va'a jã'i, ta juuni xàani na nde'e na yu'u, chi'in ma ra kùu Tatái ndia. <sup>25</sup> Takan kũu yi, ikan na chinu ma tu'un kã'an nuu ma tutu ley Ndioo ña kũmi na. Ta yakan te'en kã'an yi: "Xaani na ndè'e na yu'u cha'a' ni'iin nakuyi."

<sup>26</sup> Va ora ni kichi ma Tati Í Ndioo ña ni jandomani ndo, ña vãchi nuu iyo ma Tatái jã'i, rakan kùu ra ña jãna'a ra ma ña ndaa, ta ora ni kichi ra ni katitu'un ra nuu ndo cha'i. <sup>27</sup> Ta nda ndyo'o, ni katitu'un ndo cha'i nuu ma ñivi, ti ndyo'o kùu ma ndian chàkunuu chi'in, nda ma ora kicha'i jã'i ma tiñu i'ya.

## 16

<sup>1</sup> Takan kã'in chi'in ndo, ikan na tõe jaña ndo ña chinuni ndo ma ña kã'in. <sup>2</sup> Tajan ma ndian judũu, ni jakunu na ndo ta'li'in nuu iyo ma veñu'u na. Ta ni chaa iin kivi ña nda ndian ni kuuni ña chà'ni na ndo, ndiakan ni kuuni na ña iin tiñu va'a kùu ma ña jã'a na kuenda Ndioo. <sup>3</sup> Takan ni ja'a na, ti takã'an nakoto na ma Tatái, ta ni yu'u ndia. <sup>4</sup> Takan kã'in chi'in ndo vitin, ikan ma ora ni kuta'an ña ni kuu takan, na kuku'uni ndo ña cha kãtitu'in nuu ndo cha'a' yi niku.

*Tiñu jã'a ma ra kùu Tati Í Ndioo*

Tõe ni katitu'in ña'a chi'in ndo ora kicha'a koi chi'in ndo ti endee chi'yo'i chi'in ndo.

<sup>5</sup> Va vitin chani ku'in nuu iyo ma ra tãchi yu'u, ta ndyo'o ni'iin ndo tõe chikatu'un ndo nui ndanu kuà'in. <sup>6</sup> Java tiaga kicha'a nda'vi kùuni ndo ña kã'in takan chi'in ndo. <sup>7</sup> Ndicha va'a ña kã'in chi'in ndo, ti va'a ga kùu yi kuenda ndo ña na ku'in, vati tu tõe ku'in, na kũu kichi ma Tati Í ña ni jandomani ña kòo ra chi'in ndo. Ta tu ku'in nuu iyo ma Tatái, tajan ni tachi ndioi ma Tati ni tindee ndo. <sup>8</sup> Ta ora cha kichaa ra iyo ra chi'in ndo, tajan ni katitu'un kachin ra nuu ma ñivi ñuñivi nda yo kùu ndian jã'a kuati, ta nda yo kuà'an iti' ndaa nuu Ndioo, ta nda yo ni jakutuni ma

Ndoo nuu. <sup>9</sup> Takua ni ka'an ra nda yo jà'a kuati, cha'a' ña töve chìnuni na ma ña kà'in. <sup>10</sup> Ta ni ka'an ra nda yo kuà'an iti' ndaa, ti yu'u ni ku'in nuu iyo ma Tatái, ta ndyo'o tüva ni nde'e ndo yu'u. <sup>11</sup> Ta ni ka'an ra nda yo ni jakutuni Ndoo kuati jà'a na, ti cha tüva ndakutiñu ma kui'na chà'nda tiñu ma ñuñivi i'ya. Cha já'a ra kua kuu kütunini ra yi.

<sup>12</sup> 'Iyo kua'a' ga ma ña kùunì ka'in chi'in ndo, va ma vitin, ndyo'o na kuu kundeni anima ndo tu taso'o ndo yi. <sup>13</sup> Ta ora ni kichaa ma Tati Í ndicha, maa ra kuu ra ña ni jana'a ra ma ña ndaa nuu ndo, ti töve ni ka'an ra chi'in ma tu'un ña jàndakuu maani yi; vati ma Tati Í ikan ni ka'an ra ma ña kà'an Ndoo chi'in ra, ta ni ku'va ra ña koto na ma ña ni kuu. <sup>14</sup> Ta juuni ni jaka'nu ma Tati Í Ndoo yu'u, vati ni ndaki'in ra ma tu'un kà'in, ta ni ku'va ra koto ndo. <sup>15</sup> Tandì'i ña iyo nuu ma ra kuu Tatái, ña'i kuu yi ndia. Cha'a' yakan kuu yi ña kà'in ña tandì'i ña iyo nui, ma Tati Í, ni ndaki'in ra yi, ta ni ku'va ra yi koto ndo.

### *Ni jaña ma ñivi ña nda'vi kuuni na, ta sii ni kuuni na*

<sup>16</sup> 'Tiania tiempu kùmani, ta tüva ni nde'e ndo yu'u, va tiaga iti' nuu ni nde'e ndiko ndo yu'u, ti ni ku'in nuu iyo ma Tatái —kàti Jesuu.

<sup>17</sup> Takan kuu, tajan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, te'en kicha'a ndra chikatu'un ta'an ndra:

—¿Nayi kùuni ra ka'an ra ña kà'an ra takan? Kà'an ra chi'o ña tia tiempunia ni nde'o ra, ta tiaga iti' nuu, ni nde'e ndiko yo ra. Ta juuni kà'an ra ña cha'a' ña ni ku'un ra nuu iyo ma Tatá ra kuu yi. <sup>18</sup> ¿Chító nayi kùuni ra ka'an ra ña, “tia tiempunia, ta tüva ni nde'o ra”? Töve kütuninio nayi kùuni ra ka'an ra ña kà'an ra takan —kàti ma ndra jàkua'a chi'in ra.

<sup>19</sup> Tajan Jesuu chà'a ndio ra kuenda ña kùuni ndra ndakatu'un ndra nuu ra, yakan va te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Yu'u kà'in, ña tichi tia kivinia, tüva ni nde'e ndo yu'u, ta tia iti' nuu, ni nde'e ndiko ndo yu'u. ¿A tu'un ikan kuu ma ña chikatu'un ta'an ndo?

<sup>20</sup> Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ndyo'o ni kuaku ndo, ta nda'vi ni kuuni ndo, va ma ñivi ñuñivi, sii ni kuuni na. Va vaji ndyo'o nda'vi ni kuuni ndo, ni sama ma kua kùuni ndo, ta ni kichi sii kuuni ndo. <sup>21</sup> Ma ora kàku se'e iin ña'a, chà'nda yi tichian, ti cha keta ma ora ni kàku yi. Va ora cha yà'a kàku ndio yi, jaña ndioan ña nda'vi kuunian, ti chisian, ña jàkakuan se'an ma ñuñivi i'ya. <sup>22</sup> Ndyo'o, juuni takan nda'vi kùuni ndo vitin, va yu'u ni nde'e ndiko ndo, ta ma ora ikan nduva'a ni kichi sii kuuni ndo chi'in anima ndo. Ta ma ña sii ikan, ni'iin na na kuu namaa na yi nuu ndo. <sup>23</sup> Ma kivi ikan, ni'iin ndo na ndàkatu'un ga ndo ni'iin nakuyi nui. Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña tandì'i ma ña chikan ndo chi'in sivi nuu ma Tatái, ni ku'va ra yi nuu ndo. <sup>24</sup> Nda vitin ni'iin ndyo'o takà'an ndakan ndo ni'iin nakuyi chi'in sivi nuu ma Tatái. Na ndakan ndo yi, ta ni'i ndo yi, ikan na kichi sii kuuni ndo.

### *Jesucristu jàkanaa ra ma ndian kànita'an chi'in ra nuu ñu'u ñuñivi i'ya*

<sup>25</sup> 'Ma tu'un ña kà'in chi'in ndo i'ya, kà'in yi chi'in ku'va. Va ni keta iin kivi ña tüva ni ka'in yi chi'in ku'va chi'in ndo. Vati ni ka'an kachin ndioi cha'a' ma Tatái nuu ndo. <sup>26</sup> Ma kivi ikan ni ndakan ndo iin nakuyi nuu ma Tatái chi'in sivi. Va yu'u töve ni janiñ ma Tatái ña na ku'va ra ma ña chikan ndo nuu ra. <sup>27</sup> Vati ma Tatái kùuni ra nde'e ra ndo, cha'a' ña kùuni ndo nde'e ndo yu'u, ta cha'a' ña chinuni ndo ña ra vachi nuu iyo Ndoo kù

ndia. <sup>28</sup> Kēi nuu iyo ma Tatái, ta kīchai ma űnuűivi i'ya. Va vitin ni ndakoo ndikoi ma űnuűivi i'ya, ta ni ku'un ndikoi nuu iyo ma Tatái —kàti Jesuu.

<sup>29</sup> Tajan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Vitin ndicha, va tūva kà'un yi chi'in ku'va, ti kà'an kachiun yi. <sup>30</sup> Vitin va cha chà'a ndi kuenda ña cha chitoun tandi'i nakuyi, ta tōve chiniñu'un yu' ndakatu'un nuun. Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chìnuni ndi ña ra vachi nuu iyo Ndioo kùun —kàti ndra chi'in Jesuu.

<sup>31</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—¿A cha chìnuni ndo vitin? <sup>32</sup> Vitin va cha kēta ma ora, ta ndyo'o ni kuita kuati ndo, ta ni ndakoo ma'iin ndo yu'u. Va yöve ma'iinj, kindoo, ti iyo ma Racha'nu Tatái chi'in. <sup>33</sup> Takan kà'in chi'in ndo, ikan na ni'i ndo naja kua koo vii ndo cha'a' ña ndò'iin ndo chi'in. Ma űnuűivi i'ya, ndyo'o ni nde'e ndo tundo'o jà'a ma ñivi, va yu'u kà'in chi'in ndo ña na jandotayi va'a ndo ndo, vati yu'u cha jàkanai ma ndian kànita'an chi'in ma űnuűivi i'ya.

## 17

### *Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' ma ndra jàkua'a chi'in ra*

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora chīnu kà'an Jesuu takan, tajan kani'i ra nuu ra iti' andivi, ta kicha'a ndio ra kà'an ra te'en:

—Yo'o Tatá, cha kēta ma kivi. Ta vitin na jaka'nun yu'u ra kùu Se'un, ikan na jaka'nui ñun ndia. <sup>2</sup> Vati nuu yu'u ra kùu Se'un, chā'un ña na ka'ndai tiñu nuu tandi'i ma ñivi iyo űnuűivi, ta juuni chā'un ña na kuu ja'i ña koo ndito ma tandi'i ma ñivi chā'un nui endeeni. <sup>3</sup> Ta ndisaa ma ndian nàkoto ñun, yo'o ra uvanuu ña kùu Ndioo ndicha, chi'in yu'u ra kùu Jesucristu ra tachiun, ni ni'i na nuu koo na endeeni chi'o.

<sup>4</sup> 'Endee jàka'nui ñun nda ni kùuni chàkunui ma nuu űu'u' űnuűivi i'ya, ti cha jàchinui tandi'i ma tiñu ña chā'un nui ña na ja'i. <sup>5</sup> Ta vitin yo'o Tatá, na jaka'nun yu'u, ta na ku'vaun ña na koo ndikoi chi'un ma andivi, takua chiyoi chi'un antea ña tūvi ma űnuűivi niku.

<sup>6</sup> 'Ma ndian chā'un nui, tañu ma ñivi űnuűivi, cha jàna'i nda ra kùun nuu na. Ta ndiakan, ti ndian iyo kuendaun kùu na niku, va yo'o chā'un na nui, ta vitin jàchi'in na ma tu'un. <sup>7</sup> Ta juuni ma vitin cha chito va'a na, ña tandi'i ma ña chā'un nui, maun kùu ma ra tachi yi nui ña na ja'i yi. <sup>8</sup> Ta ma tu'un ña chā'un nui ña jàna'i nuu na, cha jàchi'in na yi. Ta juuni cha chā'a na kuenda ña maun kùu ma ra tachi yu'u, ta vitin cha chìnuni na ña takan kùu yi.

<sup>9</sup> 'Yu'u chikain ñamani nuun ña na kumiun na, va tōve chikain ñamani nuun cha'a' ma ndian tōve chìnuni iyo ma űnuűivi, vati yu'u chikain ñamani nuun ña na kumiun ma ndian chā'un nui, ti ñivi maun kùu na. <sup>10</sup> Tandi'i ma ña kùu ña'i, ña'un kùu yi, ta ma ña kùu ña'un, juuni ña'i kùu yi ndia. Ta ndiakan, jàna'a na nuu inga ñivi ña iin ra ya'a ka'nu kùu.

<sup>11</sup> 'Vati yu'u, tōva ni koi ma űnuűivi i'ya, va ma ndra jàkua'a chi'in, ni kindoo ndra koo ndra tiá ma űnuűivi i'ya, ta yu'u ni chai koi chi'un. Yo'o Tatá ra ya'a ií, na kumiun ndra chi'in ndatun, ikan na induku kuuni ndra chi'in ta'an ndra, takua induku kùunj chi'un. <sup>12</sup> Ta ora chiyoi chi'in ma ndra chā'un nui ma űnuűivi i'ya, ya'a ga kumi kuenda'i ndra chi'in ndatu ma siviun, ta ni'iin ndra nī jaña ndra ma iti' kuà'in. Uvanuu ma ra jãña ma iti', kùu ma ra kà'an ma tutu Ndioo ña ni naa niku. Ta takan kùu yi.



13 'Vitin va cha kuà'an ndikoi ma nuu iyoun. Kà'in ma tu'un i'ya ora juuni yanga iyoi ma ñuñivi i'ya, ikan na kichi sii va'a kuuni na, takua sii kùuni. 14 Yu'u jàna'i ma tu'un nuu ndra, ta cha'a' yakan kùu yi ña ma ñivi ñuñivi ya'aga xaani na ndè'e na ndra, ti töve kùu ndra takua kùu ma ñivi ñuñivi, indukuni takua kùu yu'u ndia. 15 Töve chikain nuun ña na tavan'iun ndra ma ñuñivi i'ya, ti ma ña chikain nuun, kùu yi ña na kumium ndra nuu ma kui'na. 16 Vati takua yu'u, yöve ra ñuñivi kùu, ni ndrakan yöve ndra ñuñivi kùu ndra ndia. 17 Na ja'i'ün ndra kuendaun cha'a' ma ña ndaa. Ta ma ña ndaa kùu ma tu'un ña kà'un. 18 Ma takua jà'un ña tächiiun yu'u tañu ma ñivi ñuñivi, juuni takan tächj ndra tañu ma ñivi ñuñivi ndia. 19 Ta cha'a' ndrakan kùu yi ña jà'ij juuni mai, ikan ndrakan, na ku'ii ndra jà'a ma tu'un ndaa.

20 'Va yöve uvaa cha'a' ndrakan ni kùu yi ña chikain ñamani nuun, vati juuni chikain ñamani nuun cha'a' ma ndian ni chinuni ma tu'in iti' nuu jà'a ndra. 21 Ta juuni chikain ñamani nuun ña na ndo'iin na chi'in ta'an na, yo'o Tatá, takua ndò'iun chi'in, ta yu'u chi'un, ikan na koto kachin ma ndian iyo ñuñivi i'ya, ña maun kùu ma ra tächi yu'u. 22 Yu'u chā'i tandi'i ma ña ka'nui, ña chā'un nui, nuu na, ikan na ndo'iin na, ta kùu na iin ñivini chi'in ta'an na, indukuni ma takua kùun chi'in ña kùu na iin ñivini ndia. 23 Yu'u iyoi chi'in na, ta yo'o chi'in, ikan na kuu ndicha na iin ñivini, ta takan ku'va ma ñivi ñuñivi kuenda, ña maun kùu ma ra tächi yu'u. Vati juuni ya'a kùuniun nde'un na takua kùuniun nde'un yu'u.

24 'Yo'o Tatá, maun kùu ma ra chā'a na nui, ta kùuni ña na koo na chi'in ma nuu ni ku'in koi, ikan na nde'e na ña ra ka'nu kùu jà'un, vati takani kùuniun nde'un yu'u ma antea ña jätuviun ma ñuñivi niku. 25 Yo'o Tatá, ra ya'a ndaa, ma inga ndian iyo ñuñivi i'ya, töve nàkoto na ñun, va yu'u nàkotoi ñun, ta juuni ñivi i'ya cha chito na ña maun kùu ma ra tächi yu'u ndia. 26 Ta yu'u chā'i ña na nakoto na nda ra kùun, ta takan ni ja'i yi iti' nuu ndia, ikan indukuni tava kùuniun nde'un yu'u, ta takan kuuni na nde'e na ta'an na. Takan jà'i, ikan na kuu koi chi'in na endeeni —kàti Jesuu.

## 18

### *Nuu tiin ndra Jesuu*

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

1 Takan kùu ta ora chinu kà'an Jesuu takan, tajan kée ndio ra kuà'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra inga chiyo ma yuvi ña nàni Cedrón. Ta ora chāa ndra nuu tächi yutun tata, ta ikan kī'vi ndra kuà'an ndra chi'in ra. 2 Ta nda ma Juda, ra xikoña'a cha'a' Jesuu, juuni nàkoto ra ma ikan ndia, ti kua'a' cha'a' cha kütivi Jesuu ikan chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra. 3 Ta takan kùu yi ña chāa ma juda chi'in kua'a' va'a jandaru, ta uvi uni ma ndra jandaru ña kùmi ma veñu'u, ña tächi ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in ma ndra fariseu. Tandi'i ndrakan nda'a ndra ñu'u nda'a, chi'in machiti, ta nduva. 4 Va takua Jesuu cha chito ra tandi'i ma ña ni ta'an ra, yakan va kēta ra, ta te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Yo nànduku ndo? —kàti ra.

5 Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Nànduku ndi Jesuu ra ñuu Nazaret —kàti ndra.

Ta Jesuu te'en naka'an ra:

—Yu'u kùu —kàti ra.

Ta ma Juda ra xikoña'a cha'a Jesuu juuni ndaa ra ma ikan chi'in ndra ndia. <sup>6</sup> Ta ora nāka'an Jesuu ña; "Yu'u kùì", ta chīkachata ndra iti' chata, ta ndūva ndra nuu ñu'u'. <sup>7</sup> Tajan Jesuu te'en chīkatu'un tuku ra nuu ndra:

—¿Yo nànduku ndo? —kàti ra.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Nànduku ndi Jesuu ra ñuu Nazaret —kàti ndra.

<sup>8</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Cha kā'in chi'in ndo, ña yu'u kùì. Tu yu'u kùu ma ra nànduku ndo, na jaña ndo ma ndra jākua'a chi'in, ta tiin ndo yu'u —kàti Jesuu.

<sup>9</sup> Takan kuu yi, ikan na chinu ma tu'un kā'an Jesuu ña te'en kā'an: "Ma ndian chā'a ma Tatái nui, töve nī kenaa nī'iin na." <sup>10</sup> Tajan ma Simón Petu', ti ndà'a ra iin machiti, ta tāva ra yi ma tichi vena ra, ta chā'nda ra iin chiyo so'o ma ra nani Malco, ma chiyo kua'a ra. Ta ra'ya ti ra kuu musu ma ra kuxini nuu sutu kuu ra. <sup>11</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma Petu':

—Na ti'i va'un ma machitiun ma tichi venaun. Vati tu Tatái chā'a ra ña na nde'i tundo'o, ¿a töve iyo tu'vai ña nde'i tundo'o i'ya?, kùuni ndo —kàti Jesuu.

*Jesuu chàa ra nuu ma ra kuxini nuu ma ndra sutu*

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

<sup>12</sup> Tajan ma ndra jandaru, chi'in ma ra kuxini nuu ndra, ta chi'in ma ndra kuu jandaru ma ndian judíu, tiin ndra Jesuu, ta chū'ni ndra nda'a' ra. <sup>13</sup> Ta chāndaka ji'na ndra ra nuu ma ra nani Anás, raka'nu ma ra nani Caifás. Ma kuiya ikan, Caifás kuu ra ma ra kuxini nuu sutu. <sup>14</sup> Ta juuni ma Caifás i'ya, kuu ra ña kátitu'un nuu ma ndian judíu, ña va'aga ña na kuvi iin ra'iini chà'a ma ñuu na, kati ra.

*Petu' kà'an ra ña töve nàkoto ra Jesuu*

(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

<sup>15</sup> Ma ra nani Simón Petu', tándikun ra kuà'an ra chata Jesuu, chi'in inga, ra takani nàkoto ma ra kuxini nuu sutu ra, ki'vi ra chi'in Jesuu, ma nuke'e ve'e ma ra kuxini nuu sutu, <sup>16</sup> va ma Petu', kīndoo ra ma chata kora. Cha'a' yakan kuu yi ña kēe ma ra nàkoto ma ra kuxini nuu sutu. Ta chāka'an ra chi'in ma ña kùmi ma yu'u kora, ña na ku'va ña ki'vi ma Petu', kati ra. Ta jāya'a ña ra iti' tichi. <sup>17</sup> Tajan ma ña kùmi ma yu'u kora, te'en kīcha'a chīkatu'an nuu Petu':

—¿A yöve iin ra chàkunuu chi'in ra tiin ndra ikan kùun? —kàtian chi'in ra.

Ta Petu' te'en nāka'an ra:

—Yöve yu'u kùì —kàti ra.

<sup>18</sup> Va takua ya'a ga vichin jà'a yi, yakan va ma ndra kuu musu, chi'in ma ndra jandaru, jāta'an ndra ñu'ú, ta tūmi ndra yi, ti ya'a vichin jà'a yi. Ta nda ma Petu', juuni ndaa ra tūmi ra yi chi'in ndra ndia.

*Ma ra kuxini nuu sutu chīkatu'un ra nuu Jesuu*

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

<sup>19</sup> Takan kuu tajan ma ra kuxini nuu sutu, chīkatu'un ra nuu Jesuu, nda ndra kuu ma ndra chàkunuu chi'in ra, ta nda va kuu ma ña jāna'a ra. <sup>20</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yu'u chàkunui jāna'i ma nuu tuvi ñivi, ta juuni jāna'i nuu ma ndian judíu ma tichi veñu'u kuati na, ta ma tichi veñu'u ka'nu na nuu kùti'vi

ndisaa na ndia. Yakan va, yu'u töve chàta'an<sup>1</sup> jana'a xe'i nuu ma ñivi.  
<sup>21</sup> ¿Ta chíto naja chíkatu'un nui? Na ndakatu'un nuu ma ndian chíni ma ña jána'i, ta ndiakana na katitu'un na nuun ma ña jána'i nuu na —kàti Jesuu.

<sup>22</sup> Ta ora chínu ká'an Jesuu takan, ta iin ma ndra jandaru ña kùmi ma veñu'u, káni ra nuu ra, ta te'en náka'an ra chí'in Jesuu:

—¿Ta naja ká'un takan chí'in ma ra kuxini nuu sutu? —kàti ra.

<sup>23</sup> Ta Jesuu te'en náka'an ra chí'in ra:

—Tu yu'u ká'in iin tu'un ña töve va'a, na ka'un nui nda cha'a' kùu yi. Va tu ma ña ká'in, ña va'a kùu yi, ¿nda cha'a' kániun yu'u tuva takan? —kàti Jesuu.

<sup>24</sup> Tajan ma ra nàni Anás táchi ra, ña na ku'ni ndra Jesuu, ta táchi ndio ra ra kuà'an ra nuu ma ra kuxini nuu sutu ña nàni Caifás.

*Jinga cha'a' kà'an Petu' ña töve nàkoto ra Jesuu*

(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

<sup>25</sup> Takana kùu ta tava ma Petu' juuni ndaa ra tùmí ra ñu'ú ma ikan, yakan va te'en kícha'a ndiko ndra chíkatu'un ndra nuu ra:

—¿A yöve yo'o, kùu ma ra chàkunuu chí'in Jesuu? —kàti ra chí'in ra.

Ta ma Petu' te'en náka'an ra:

—Yöve yu'u kùu —kàti ra.

<sup>26</sup> Tajan iin ma ndra já'a tíñu nuu ma ra kuxini nuu sutu, ra nàkoto ma ra chà'nda ma Petu' so'o, te'en kícha'a ra chíkatu'un ra nuu ra:

—¿A yöve yo'o kùu ma ra ndé'i chí'in ra ma nuu kàa yutun tata? —kàti ra chí'in Petu'.

<sup>27</sup> Ta ma Petu' náka'an ndiko ra ña töve nàkoto ra ra, ta ma ora ikani nànda'yu ma lo'o.

*Jesuu chàa ra nuu Pilatu*

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Lc. 23:1-5)

<sup>28</sup> Takana kùu tajana kēe ndio ndra chí'in Jesuu ma ve'e Caifás, ta chàndaka ndra ra ma vetiñu nuu tà'nda tíñu. Va takua ma ora chà kùndichin kùu yi, yakan va ma ndra judíu, ní kuuni ndra kí'vi ndra tichi ma vetiñu, koto ndokini ndra, ta na kúa kuxini ndra ma ora iyo ma viko Pakua, kùuni ndra. <sup>29</sup> Tajana Pilatu kēe ra ma tichi vetiñu, ta te'en náka'an ra chí'in ndra:

—¿Nda cha'a' kùu yi ña tisokuati ndo ra'ya? —kàti Pilatu.

<sup>30</sup> Ta ndrakan te'en náka'an ndra chí'in ra:

—Töve na já'a ndi ña kichi ndaka ndi ra nuun, tu yöve ra já'a kuati kùu ra —kàti ndra.

<sup>31</sup> Tajana Pilatu te'en náka'an ra chí'in ndra:

—Na kundaka ndo ra ku'un ndo, ta na jakutuni ndo ma kuati ra, takua kà'an ma tutu ley maa ndo —kàti Pilatu.

Tajana ma ndra judíu te'en náka'an ndra chí'in ra:

—Va taku ndyu'u ndian judíu, ní'iin ñivi na kùu ka'ni ndi na —kàti ndra.

<sup>32</sup> Takana kùu yi ña jáchinu Jesuu ma ña ká'an ra, cha'a' ma naja kua iyo yi ña kubi ra.

<sup>33</sup> Takana kùu tajana Pilatu kí'vi ndiko ra ma tichi vetiñu nuu chà'nda ra tíñu, ta kána ndio ra ma Jesuu, ta te'en kícha'a ra chíkatu'un ra nuu ra:

—¿A yo'o kùu ma rey ra chà'nda tíñu nuu ma ñivi judíu? —kàti Pilatu.

<sup>34</sup> Ta Jesuu te'en kícha'a chíkatu'un ra nuu Pilatu:

—¿A ña chà'nini maun kùu ma ña chikatu'un nui, a kà'an na takan cha'i nuun, yakan va chikatu'un yi nui? —kàti Jesuu.

<sup>35</sup> Ta ma Pilatu te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—¿A chà'niniun ña ra judíu kùu, yakan va kà'un takan? Ma ndian ñuun, chi'in ma ndra kuxini nuu sutu, ndrakan kùu ma ndra kichi ndaka ñun nu. ¿Nayi já'un? —kàti Pilatu.

<sup>36</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ma nuu ni koi, yöve ma ñuñivi i'ya kùu yi. Ti tu ma nuu ni koi kùu yi ma ñuñivi i'ya, ni kanita'an ma ndra chàkunuu chi'in cha'i, chi'in ma ndian judíu, ta na kù'va ndra yu'u nuu na. Va ma nuu ni ka'ndai tiñu yöve ma ñuñivi i'ya kùu yi —kàti Jesuu.

<sup>37</sup> Tajan ma Pilatu te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—¿A yo'o kùu ma rey tuva takan? —kàti Pilatu. Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Ndicha ña kùu rey, ma takua kà'un. Vati yu'u kākui ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya kuenda ña katitu'in ma tu'un ndaa. Ta tandi'i ma ndian jàchi'in ma tu'un ndaa i'ya, juuni tàso'o na ma ña kà'in —kàti Jesuu.

<sup>38</sup> Tajan Pilatu te'en chikatu'un ra nuu ra:

—¿Ta nayi kùu ma ña ndaa? —kàti Pilatu.

### *Nuu ni ka'ni na Jesuu*

*(Mt. 27:15-31; Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25)*

Ta ora cha ya'a ña chikatu'un Pilatu nuu Jesuu, ta kée ndiko ra ma nuu chà'nda ra tiñu, ta te'en chàka'an ndiko ra nuu ma ndian judíu:

—Yu'u töve nàta'in nī'iin kuati ra'ya. <sup>39</sup> Va tava ndyo'o, cha iin chikan ndo nani kuiya ña na jañai iin ra indii vekaa, ma ora iyo ma viko Pakua. Yakan va, ¿a kùuni ndo ña na jañai ma rey ma ndian judíu? —kàti Pilatu chi'in na.

<sup>40</sup> Tajan tandi'i ndio ma ndian judíu, te'en kīcha'a ndiko na kanachaa ni'i na:

—¡Na kùuni ndi ña jañaun rakan! ¡Na jañaun ma Barrabás! —kàti na. Ta ma Barrabás, ti iin ra su'u kùu ra.

## 19

<sup>1</sup> Takan kùu tajan tachi ndio Pilatu ma ndra jandaru ra, ña na tiin ndra Jesuu, ta kani ndra ra. <sup>2</sup> Tajan ma ndra jandaru jáva'a ndra iin korona iñu, ta jündii ndra yi xini Jesuu, ta jáku'un ndra iin ja'ma color ndaa ra.

<sup>3</sup> Tajan chájayatin ndio ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—¡Na koo endeeni ma rey chà'nda tiñu nuu ma ndian judíu! —kàti ndra.

Ta kani ndra ma nuu ra.

<sup>4</sup> Tajan ma Pilatu kée ndiko ra ma nuu chà'nda ra tiñu, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Na nde'e ndo, ña töve nī nata'in nī'iin ma kuati ra, yakan va tāvai ra nuu ndo, ikan na ku'va ndo kuenda —kàti Pilatu.

<sup>5</sup> Tajan kēta ndio Jesuu, ña jündii xini ra ma korona iñu, ta ñu'u ra iin ja'ma color ndaa. Ta Pilatu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—¡I'ya ndaa ra! —kàti Pilatu.

<sup>6</sup> Ta ora ndē'e ma ndra kuxini nuu sutu ra, chi'in ma ndra jandaru ña kùmi ma veñu'u ra, ta te'en kīcha'a ndra kànachaa ni'i ndra:

¡Na kuvi ra nuu kruu! ¡Na kuvi ra nuu kruu! —kàti ndra.

Ta Pilatu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Va'ani, na kundaka ndo ra, ta ka'ni maa ndo ra nuu kruu, ti yu'u töve nī nata'in nī'in kuati ra —kàti Pilatu.

<sup>7</sup> Va ma ndian judíu te'en nàka'an na chi'in ra:

—Ndyu'u, iyo iin tutu ley nuu ndi, ña kà'an yi, ña iyo yi ña kuvi ra cha'a' ña jàndaku ra ra Se'e Ndioo.

<sup>8</sup> Ta ora chīni Pilatu ña kà'an ma ndra judíu takan, ta tiaga yū'vi ra.

<sup>9</sup> Tajan chāka ndiko ra ma Jesuu ma tichi vetiñu nuu chà'nda ra tiñu, ta te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Ta yo'o ndanu kichiun? —kàti Pilatu.

Va Jesuu töve nī ka'an ra nī'in yu'u ra chi'in Pilatu. <sup>10</sup> Tajan Pilatu te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—¿Ta naja töve kà'un yu'i? ¿A töve chitoun ña cha'a' ma tiñu ndiso, kùu tachj ñun ña na ka'ni na ñun nuu kruu, ta juuni kùu ka'in ña na jaña na ñun ndia? —kàti Pilatu.

<sup>11</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Na kùu jakutuniun nī'in nakuyi chi'in cha'a' ma tiñu ndisoun, tu yöve ma Ndioo ra iyo nuu sukun, kùu ma ra chà'a yi nuun. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ka'nuga kuati ma ndra chāndaka yu'u nuun, kua maun —kàti Jesuu.

<sup>12</sup> Takan kùu ta nda ma ora ikan, kicha'a Pilatu, nànduku ra naja kua jà'a ra, ta jaña ra Jesuu, va ma ndian judíu, te'en kànachaa ni'i ndiko ndra nuu ra:

—¡Tu jàñaun ra, na yöve amigun kùu ma rey chà'nda tiñu ñuu Roma tuva takan, ti nda ndra nikuuni ña jàndaku ndra ndra ña kùu ndra rey, nduva'a xaani ma rey ikan ndè'e ra ndra! —kàti ndra chi'in Pilatu.

<sup>13</sup> Ta ora chīni ma Pilatu ña kà'an ndra takan, tajan tachi ndio ra ma ndra jandaru ña na tava ndra Jesuu ma nuke'e, tajan chākunandi ndio ra ma tayu nuu jàndondaa ra kuati, ña chi'in tu'un hebreu nani yi, Gabata, ta ma tu'un i'ya kùuni yi ka'an yi, Nuu Tà'nda Tiñu. <sup>14</sup> Ta iin kivi antea ña kuta'an ma viko Pakua, iyo yi a kachuvi ndaa najaka. Tajan Pilatu te'en nàka'an ra chi'in ma ndra judíu:

—¡I'ya ndaa ma ra kùu rey ndo! —kàti Pilatu chi'in ndra.

<sup>15</sup> Va ma ndra judíu te'en kànachaa ni'i ndra:

—¡Na kuvi ra! ¡Na kuvi ra! ¡Na takaun ra nuu kruu! —kàti ndra.

Ta Pilatu te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—¿A iyo yi ña ka'ni ma ra kùu rey ndo nuu kruu ña kà'an ndo takan? —kàti Pilatu.

Va ma ndra kùxini nuu sutu, te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—¡Uvanuu ni rey ndyu'u iyo, ta rakan kùu ra ma ra chà'nda tiñu ma ñuu Roma! —kàti ma ndra kùxini nuu sutu.

<sup>16</sup> Ta takan kùu yi ña jàya'a ndio Pilatu, ma Jesuu nda'a' ndra, ña na takaa ndra ra nuu kruu, ta ndàka ndio ndra ra kuà'an ra.

*Nuu chùtakaa Jesuu nuu kruu, ta chi'i ra*

*(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43)*

<sup>17</sup> Tajan ndiso ndio Jesuu ma kruu, kée ra kuà'an ra chi'in ndra, ma nuu kà'an na ña nani Yuku Iki Xini Ndian Chī'i. Ta chi'in tu'un hebreu nani yi, Gólgota. <sup>18</sup> Ikan tàkaa ndra ma Jesuu nuu kruu, chi'in inga uvi ndra, iin ndra te'en tikan xiin ra, ta maa ra, va kìndoo ma'ñu. <sup>19</sup> Tajan Pilatu taa ra iin tu'un ma nuu vitu, ta tachi ra ña na kutatuu ma jandaru yi xini

kruu ma Jesuu, ta ma tu'un ikan te'en kà'an yi: "Ra'ya kùu Jesuu ra ñuu Nazaret, ta rey, ra chà'nda tiñu nuu ma ndian judíu", kàti yi. <sup>20</sup> Kua'a' ma ndian judíu jákua'a na ma tu'un ikan, ti ma kruu nuu tákaa ma Jesuu kindoo yi iti' yu'u ñuu, ta ma tu'un ikan ndiso yi chi'in tu'un hebreu, latinu ta griegu. <sup>21</sup> Yakan va ma ndra kuxini nuu sutu, ña iyo kuenda ma ndian judíu, te'en nàka'an ndra chi'in Pilatu:

—Töve va'a já'un ña taun: "Rey ra chà'nda tiñu nuu ndian judíu." Va'a ga ña na taun: "Ra'ya kùu ma ra kà'an ña kùu ra rey ra chà'nda tiñu nuu ma ndian judíu." Takan taun —kàti ndra chi'in ra.

<sup>22</sup> Ta ma Pilatu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ma ña cha tã, tüva ni samai yi —kàti ra.

<sup>23</sup> Ta ora cha yã'a ña tákaa ma ndra jandaru ma Jesuu nuu kruu, ta ndáki'in ndra ma ja'ma ra, ta jáchaa ndra yi nuu kumi grupu, iin yi kuenda ii'iin ndra. Ta juuni ndáki'in ndra ma ja'ma isukun Jesuu, va takua töve nuu ñuta'an yi, ti iin kuuni yi yakan va nĩ kuu nakaa yi. <sup>24</sup> Tajan te'en kicha'a ma ndra jandaru nàtu'un ta'an ndra:

—Na jánakaa yo yi, va'a ga ña na kusiki yo yuu kuati, ta nda yo jakanaa, ta rakan ndáki'in yi —kàti ndra.

Takan kũu yi, ikan na jachinu ma tutu Ndioo nuu kà'an yi te'en:

Juuni maa ni ndra kùu ndra ña nãta'vi ndra ma ja'mai,  
ta chāsiki ndra yuu kuati nde'o yo jakanaa ma ja'ma isukuin.

Takan jã'a ma ndra jandaru.

<sup>25</sup> Yatini xiin ma kruu nuu tákaa Jesuu, ikan ndaa ma ma'á ra, chi'in ña ta'an ña, ta Ndiya ñasi'i ra nãni Cleofas, chi'in ma Ndiya Magdalena. <sup>26</sup> Ta ora nde'e ndio Jesuu ma ma'á ra, chi'in iin ra chàkunuu chi'in ra, ña ya'a kũuni ra nde'e ra, ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ma ma'á ra:

—Yo'o ma'á, chiña ndaa ma ra ni kuu se'un —kàti ra chi'in ña.

<sup>27</sup> Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ma ra chàkunuu chi'in ra:

—Chiña ndaa ma ña kuu ma'un —kàti ra chi'in ma ra ndaa chi'in ma'á ra. Ta nda ma ora ikan, ndáki'in ra ña, ña kùu ma'á ra ña. Ta kuà'an ña chi'in ra ma ve'e ra.

### *Nuu chi'í Jesuu*

*(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)*

<sup>28</sup> Takan kũu va tava cha chito Jesuu ña chĩnu ma tiñu vachi ra, yakan va ora yã'a ña kũu takan, ta te'en nàka'an ra, ikan na chinu ña kà'an ma tutu Ndioo:

—Ya'a natij takuii —kàti ra.

<sup>29</sup> Ta takua ma ikan ndaa iin kasitu ña chitu yi chi'in ma vinu iya, tajan nãnduku ndra iin ña xa'ma, ta jákuti ndra yi chi'in ma vinu ikan, ta chũ'ni ndra yi punta ma iin yutun kani ña nãni hisopo, ta jáyatin ndra yi yu'u Jesuu. <sup>30</sup> Ta ora cha yã'a chi'í Jesuu ma vinu uva iya, ta te'en nàka'an ndio ra:

—Cha chinu ndisaa ma ña kà'an nuu tutu Ndioo vitin —kàti ra.

Ta ora chĩnu kã'an ndio ra takan, tajan chũtakandee ndio ma xini ra, ta chi'í ra.

### *Iin ra jandaru kũchi ra kaa xaan iin chiyo xiin ma Jesuu*

<sup>31</sup> Iin kivi antea ña kũta'an ma viko Pakua, kũu yi ma takan. Yakan va ma ndian judíu töve kũuni na ña kindoo ma kuñu ma ndian ndíi nuu kruu ma kivi ña nindee na, ti ma kivi ikan, iin kivi ya'a ka'nu kùu yi kuenda na. Tajan ndiakan chíkan na ñamani nuu Pilatu ña na tachi ra iin ma ndra

jandaru ra, ña kuka'nu ndra si'in ma ndra ka'in nuu kruu, ta jànuu ndra ma ñunda'yu ndra. <sup>32</sup> Tajan ma jandaru, chā'an ndra, ta chā'nu ndra si'in ma ra nunuu, ta ikan jan chāka'nu ndra si'in inga ma ra tàkaa xiin Jesuu. <sup>33</sup> Va ora cha jāyatin ma ndra jandaru ndra nuu tàkaa Jesuu, ta ndē'e ndra ña cha chī'í ra. Yakan va tūva nī kuuni ndra ka'nu ndra ma si'in ra. <sup>34</sup> Va iin ma ra jandaru kūchi ra ma kaa xaan ndā'a' ra iin chiyo xiin ma Jesuu, ta ma ora ikani kēe kua'a' níí ra chi'in takuii. <sup>35</sup> Ma ra nātu'un ma tu'un i'ya, kuu ma ra ndē'e ma ña kuu, ta ña ndicha kuu ma ña kà'an ra. Ta tu ndicha ña takan kuu yi, na chinuni ndo yi ndia. <sup>36</sup> Takan kuu yi, ikan na chinu ma tu'un ña te'en kà'an nuu ma tutu Ndioo: "Töve ni ta'nu nī'iin iki ra", kàti yi. <sup>37</sup> Ta iyo inga tuku nuu ma tutu Ndioo ña kà'an yi te'en: "Ni nde'e na ma ra kūchi na kaa xiin", kàti yi.

### *Nuu kùchi Jesuu*

*(Mt. 27:47-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)*

<sup>38</sup> Takan kuu ta ora yā'a ndisaa ma ña'a, tajan ma ra ñuu Arimatea ña nàni Kusé, ra chìnuni tu'un Jesuu, va chito maani ra yi, jà'a ña ndasii ra nde'e ra ma ndian judíu. Rakan chikan ra ñamani nuu Pilatu ña na ku'va ra ñunda'yu ma Jesuu nuu ra. Ta ma Pilatu chā'a ra ña na kuki'in ra yi. Yakan va ma Kusé kēe ra kuàki'in ra ma ñunda'yu Jesuu, ta ndiso ra yi kuà'an ra. <sup>39</sup> Ta juuni chāa ma ra nàni Nicodemo, ra chā'an chāka'an chi'in Jesuu ma chanikuaa niku, ña nda'a ra iin oko uchi kilu ma yukú ya'a xiko cha'an ña cha jàkanuu ra. Ta yuku ikan nàni vu mirra chi'in áloes. <sup>40</sup> Takan kuu ña ma Kusé chi'in Nicodemo, kī'in ndio ndra ma ñunda'yu Jesuu, ta káva ndra yi chi'in ma ja'ma kuichin ña jākuti ndra ma yukú xiko ña cha jàkanuu, ma takua iyo ma costumbre ma ndian judíu, ma ora kùchi na ma ndian chī'í. <sup>41</sup> Ta yatini ma nuu chī'í ma Jesuu nuu kruu, iyo iin kora nuu kàa kua'a' yutun chà'a chiti kacho, ta ma ikan ti iyo iin nuu ñaña ña já kúva'a, nuu takā'an kuchi na nī'iin ñivi. <sup>42</sup> Ikan kùchi ndra ma ñunda'yu Jesuu, vati ma nuu ñaña ikan, yatin tiaga kindoo yi, ta cha ni keta ma kivi nindee ma ndian judíu ndia.

## 20

### *Nuu nàtaku ndiko Jesuu*

*(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)*

<sup>1</sup> Ma kivi nunuu nuu kicha'a ma jamana, ma Ndiya Magdalena, na'a va'a kēe ña chānde'an nuu ñaña ma Jesuu ma ora juuni naa ga. Ta ikan ndē'an ña tūva ndàsi ma yuu ka'nu yu'u ma yavi nuu iyo ma nuu ñaña.

<sup>2</sup> Tajan endee chínu ña kuà'an ña nuu ndaa ma Simón Petu', chi'in inga ma ra jākua'a chi'in Jesuu, ra ya'a ga kùuni ra nde'e ra, ta te'en nāka'an ña chi'in ndra:

—Cha ndāki'in na ma ñunda'yu ma Racha'nu Jesuu ma nuu ñaña nuu kùchi ra, ta töve chito ndi ndanu chāndaka na yi —kàti ña chi'in ndra.

<sup>3</sup> Tajan ma Petu' chi'in inga ma ra jākua'a chi'in Jesuu, kēe ndra kuànde'e ndra ma nuu ñaña ma Jesuu. <sup>4</sup> Ta ninduvi ndra induku va'a kēe ndra kàcha'an ndra, uvaa ña ma inga ra ni'í ga chínu ra, yakan va jī'naga ra k̄ha ma nuu ñaña kua ma Petu'. <sup>5</sup> Tajan ndē'e nuu ra ma tichi yavi nuu kùchi ma Jesuu, ta ikan ndē'e ra ma ja'ma kuichin ña káva ma Jesuu, va töve nī kuuni ra ki'vi ra tichi yi. <sup>6</sup> Ta nunuuni tajan chāa ndio ma Simón Petu', ta ki'vi ra ma nuu kùchi ma Jesuu, ta juuni nde'e ra ña

kândoyo ma ja'ma kuichin ña káva ma Jesuu ma ikan ndia. <sup>7</sup> Ta juuni ndē'e ra ña kândoyo ma ja'ma ña káva xini ra, va töve iin kandoyoni yi chí'in ma ja'ma ña káva ma Jesuu, vati kândoyo locho siin yi. <sup>8</sup> Tajan inga ma ra chàkunuu chí'in Jesuu, ra chāa ma nunuu, kí'vi ndio ra tichi yi, ta ikan ndē'e ra ma ña kúu, ta chí'nuni ra. <sup>9</sup> Takan já'a ndra ti taká'an kutunini ndra ña kà'an ma tutu Ndioo, ña Jesuu iyo yi ña nataku ra tañu ma ndian ndíi. <sup>10</sup> Takan kúu tajan ninduvi ma ndra chàkunuu chí'in Jesuu kuànu'u ndiko ndra ma nuu iyo ve'e.

*Jesuu kèta ra nuu Ndiya Magdalena*

(Mr. 16:9-11)

<sup>11</sup> Va ma Ndiya kīndoan iti' chata ma nuu ñañā, ña chàkuan ma xiin yi. Ta ma ora chàkuan ndaa ñā, ta chūtaka ndee ñā, ta ndē'e ni'ni' ñā tichi ma yavi nuu ñañā. <sup>12</sup> Ta ikan ndē'an uvi ta'an ma tati ñā jàtiñu kuenda Ndioo, ñā ñù'u yi ja'ma kuichin, nàndi yi ma nuu chūndii ma ñunda'yu Jesuu: iin yi nàndi ma iti' chiyo xini ra, ta inga yi nàndi ma iti' chiyo cha'a ra. <sup>13</sup> Takan kúu, tajan ma tati ikan, te'en kicha'a yi chàkatu'un yi nuu ma Ndiya:

—Yo'o ñacha'nu, ¿ta naja chàkùn? —kàti yi chí'an.

Ta ma Ndiya te'en nàka'an ñā:

—Chàkui ti ma Racha'nu chito'i, töve chittoi ndanu chāndaka na ra —kàti ñā.

<sup>14</sup> Ta ora chínu ká'an ñā takan, ta chàkonian ndē'an inga iti', ta ikan ndē'an ma Jesuu, va töve ní cha'a' ñā kuenda ñā Jesuu kùu ra. <sup>15</sup> Tajan ma Jesuu te'en kicha'a ra chàkatu'un ra nuan:

—Yo'o ma'á, ¿ta naja chàkùn?, ¿Ta yo nàndukùn? —kàti ra chí'an.

Va takua yakan chānini ñā, ñā ra jàkuenda ma nuu kàa yutun ikan kùu ra, yakan va te'en nàka'an ñā chí'in ra:

—Yo'o racha'nu, tu yo'o ndāki'in ma kuñu Jesuu, na katitu'un nui ndanu chāndakaun yi, ta kuki'in yi —kàtian.

<sup>16</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chí'an:

—¡Ndiya! —kàti ra chí'an.

Ta ora nākotoan ñā tati Jesuu kùu yi, ta cha jāyatian ñā nuu ra, ta te'en nàka'an ñā chí'in ra:

—¡Raboni! —ña kùuni yi ka'an yi Matru chí'in tu'un hebreu.

<sup>17</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chí'an:

—¡Na jañaun yu'u! Vati juuni taká'an kundai nuu iyo ma Tatái. Va kùuni ñā na kukatitu'un nuu ma ndian chí'nuni tu'in, ñā yu'u, ni kundai nuu iyo ma ra kùu Tatái, ta ma Ndioi, ra juuni kùu Tatá ndo, ta Ndioo ndo ndia —kàti Jesuu.

<sup>18</sup> Tajan ma Ndiya Magdalena kēe ndioan kuàkatitu'an nuu ma ndian chí'nuni tu'un ra, ñā ndē'an ma Jesuu. Ta juuni kàtitu'an nuu na ma tu'un ñā kàti ra nuan ndia.

*Jesuu kèta ra nuu ma ndra jàkua'a chí'in ra*

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

<sup>19</sup> Ta ora chanikuaa, ma kivi nunuu nuu kicha'a ma jamana; juuni ma kivi ikan, ma ndra jàkua'a chí'in Jesuu kùti'vi ndra iin tichi ve'e, ta chāsi kutu ndra yi cha'a' ñā ndasii ndra ma ndian judíu. Ma ora ikan chāa Jesuu ma nuu ka'iin ma ndra jàkua'a chí'in ra, ta chàkundaa ra ma'ñu ndra, ta te'en kãña'a ra chí'in ndra:

—¡Na vii koo ndo! —kàti ra.



<sup>20</sup> Ta ora chīnu kā'an ra takan, tajan jāna'a ra ma nda'a' ra nuu ndra, chī'in ma xiin ra. Ta nduva'a chīsii ndra ña ndē'e ndiko ndra ma Racha'nu.

<sup>21</sup> Tajan Jesuu te'en nāka'an ndiko ra chī'in ndra:

—iNa vii koo ndo! Vati takua jā'a ma ra kùu Tatái ña táva ra tiñu nui, juuni takani tàvai tiñu nuu ndo, ikan na jana'a ndo takua jāna'i nuu ndo.

<sup>22</sup> Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan, ta tivi ndio ra tati chata ndra, ta te'en nāka'an ra chī'in ndra:

—Na koo ma Tati Í Ndioo chī'in ndo. <sup>23</sup> Nda ndyo'o jàka'nuni ndo kuati jā'a ma ñivi, ni jaka'nuni Ndioo ma kuati na ndia. Ta ma ndian tòve ni jaka'nuni ndo ma kuati, nda ma Racha'nu Ndioo, tòve ni jaka'nuni ra ma kuati na ndia —kàti Jesuu.

### *Ma ra nàni Tomá, ndè'e ra ma Racha'nu ña cha nātaku ra*

<sup>24</sup> Ma ra nàni Tomá, kùu ra iin ma ra indii tañu ma ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chī'in Jesuu, ra juuni kà'an na ña nàni Tili'ma. Rakan tòve iyo ra chī'in ndra ma ora kèta Jesuu nuu ka'iin ndra. <sup>25</sup> Takan kùu tajan inga ma ndra jàkua'a chī'in Jesuu, te'en nāka'an ndra chī'in ra:

—iCha ndē'e ndi ma Racha'nu! —kàti ndra.

Va ma Tomá te'en nāka'an ra chī'in ndra:

—Tu tòve jāna'a jì'na ra ma nuu tákue'e nda'a' ra jā'a ma nduyu kàa, ta tòve ku'va ra ña ti'j xini nda'i yi, chī'in ma nuu tákue'e xiin ra, tòve ni chinunij ña cha nātaku ndiko ra —kàti ma Tomá.

<sup>26</sup> Ta ora yā'a una kivi, tajan kùti'vi ndiko ma ndra jàkua'a chī'in Jesuu iin tichi ve'e. Ta ma ora ikan, va ndaa ndio ma Tomá, chī'in ndra. Ta vaji ndisaa ma yuve'e ndasi yi, va Jesuu kì'vi ra ma nuu ka'iin ndra, ta chūndaa ra ma'ñu ndra, ta te'en kãña'a ra chī'in ndra:

—iNa vii koo ndo! —kàti Jesuu.

<sup>27</sup> Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ra chī'in ma Tomá:

—Na ti'un xini nda'un ma nuu takue'e nda'i i'ya, ta nde'un yi, ta juuni na ti'un ma xini nda'un ma nuu tákue'e ma xiin niku ndia. Na tòve nuva ja'un ña ndo'uviniun ti, na chinuniun —kàti Jesuu.

<sup>28</sup> Tajan ma Tomá te'en nāka'an ra chī'in ra:

—iYo'o kùu ma Racha'nui, ta ma ra kùu Ndioi! —kàti ma Tomá.

<sup>29</sup> Ta Jesuu te'en nāka'an ra chī'in ra:

—Yo'o Tomá, vitin cha chinuniun ti, cha ndē'un yu'u. Ya'aga ka'nu kùu ma ndian tòve nī nde'e yu'u, ta chinuni na —kàti Jesuu.

### *Nuu jàkoto ma Xuva yo nda kuenda kùu ma tutu i'ya*

<sup>30</sup> Takan kùu ta Jesuu jā'a ra kua'a' ga ndatu ka'nu nuu ma ndra jàkua'a chī'in ra, ta yakan tūva yo ni taa yi nuu ma tutu i'ya. <sup>31</sup> Takan tai nuu ma tutu i'ya, ikan na chinuni ndo ña Cristu kùu ma ra Se'e Ndioo. Ta tu chinuni ndo ma ña kà'an ra, ni ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni chī'in ra.

## 21

### *Jesuu kèta ra nuu ma ucha ta'an ma ndra jàkua'a chī'in ra*

<sup>1</sup> Ora ya'a ña kùu takan, tajan kèta ndiko Jesuu nuu ma ndra jàkua'a chī'in ra, yatini yu'u ma tañu'u ña kàndii ma ñuu nàni Tiberias. Ta te'en kùu yi ma ora ikan: <sup>2</sup> Nuu ka'iin ti'vi ma ra nani Simón Petu', chī'in Tomá, ra juuni kà'an na ña nàni Tili'ma, chī'in ra nàni Natanael, ra ñuu Caná, ña iyo kuenda ma ñu'u' Galilea, ta juuni ka'iin ma ndra se'e Zebedeu, chī'in

inga uvi ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ndia. <sup>3</sup> Tajan Simón Petu', te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ni kukijn —kàti ra.

Ta ndrakan te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Juuni kùuni ndyu'u ku'un ndi chi'un —kàti ndra.

Tajan ndāa ndio ndra ma tichi varku, ta kēe ndra kàcha'an ndra, va tükuii nī ni'i ndra ri ma chanikuaa ikan.

<sup>4</sup> Ta ma ora cha kīcha'a kundichin, tajan kēta ndio Jesuu ma yu'u tañu'u, va ma ndra jàkua'a chi'in ra, töve nī nakoto ndra ra. <sup>5</sup> Tajan Jesuu te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—Ndyo'o se'yu, ¿a takā'an kuii ni'i ndo ndri? —kàti ra chi'in ndra.

Ta ndrakan te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Takā'an —kàti ndra. <sup>6</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Na jakana ndo ma yu'va tiaka' ka'nu ndo ma iti' chiyoy kua'a ma varku, ta ni ni'i ndo ndri —kàti ra chi'in ndra.

Tajan takan kani ndio ndra yi, ta nduva'a kua'a' ndri tiin yi ña ndava kündeega ndra tava ndra yi chi'in ndri. <sup>7</sup> Tajan iin ma ra jàkua'a chi'in Jesuu, ra ya'a kùuni ra nde'e ra, te'en nàka'an ra chi'in Petu':

—iMaa ma Racha'nu kùu ra! —kàti ra.

Ta ora chini ndio ma Simón Petu', ña juu ma Racha'nu Jesuu kùu ra, tajan numini chāku'un ra ma ja'ma ra, ti tāva ra yi, ma ora kiin ra, ta ndava ra ma tichi takuii, ta kīcha'a ra suta ra nda kati chaa ra ma nuu ndaa Jesuu. <sup>8</sup> Ta ma inga ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu chāa ndra ma yu'u tañu'u chi'in ma varku ndia, ña endee kēñu'u ndra ma yu'va tiaka' ndra, ti nduva'a kuii chitu yi. Ta iyo a uvi cientu iki kùu yi, ña chika kēe ndra ma tichi tañu'u, ta chāa ndra ma ñu'u' ití.

<sup>9</sup> Ta ora kànuu ndra ma nuu ñu'u', ta nāta'an ndra iin vinu'u ña ka'iin nditiu'un, ña jündii iin tiaka' nuu yi, ta iin paan. <sup>10</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Na kichi ndaka ndo uvi uni tiaka' ña já tiin ndo nui —kàti ra.

<sup>11</sup> Tajan ma Simón Petu' ndāa ndio ra tichi ma varku, ta endee kēñu'u ra ma yu'va tiaka' jānuu ra yi ma yu'u tañu'u, ña endee chitu yi chi'in iin cientu uvi xiko uchi uni ta'an tiaka' na'nu. Ta vaji ya'aga kua'a' ndri, va töve nī nakaa ma yu'va tiaka'. <sup>12</sup> Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—iNa'a ndo kasi'ini ndo! —kàti ra.

Ni'iin ma ndra jàkua'a chi'in ra, töve nī kanani ndra ndàkatu'un ndra nuu ra ña nda ra kùu ra, ti cha chito ndra, ña Racha'nu Jesuu kùu ra. <sup>13</sup> Ta ikan jan Jesuu chājayatin ra ra ma yu'u nu'u, ta kī'in ra ma paan ta chā'a ra yi nuu ndra, ta juuni takan jā'a ra chi'in ma tiaka' ndia. <sup>14</sup> Ña'a kùu ma cha'a' uni, ña jāna'a Jesuu ra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, ma ora cha ya'a ña nātaku ndiko ra tañu ma ndian ndii.

### *Nuu kà'an Jesuu chi'in Simón Petu'*

<sup>15</sup> Ta ora chinu chāchi ndra, ta te'en kīcha'a ma Jesuu chikatu'un ra nuu ma Simón Petu':

—Yo'o Simón Petu', ra se'e Jonás, ¿a kùunigaun nde'un yu'u, kua ma ndra ka'iin i'ya? —kàti Jesuu chi'in Petu'.

Ta Petu' te'en nàka'an ra:

—Ndicha yo'o Racha'nu, cha chitoun ña kùunji nde'i ñun —kàti Petu'.

Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Na jakuendaun ma ndian chinuni ña kà'in, takua jà'a ma iin pato chi'in ma mvechala jāna ra —kàti Jesuu.

16 Ta te'en chikatu'un tuku ra nuu ra:

—Yo'o Simón, ra se'e Jonás, ¿a ndichaun ña kùuniun nde'un yu'u? —kàti Jesuu.

Ta Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ndicha, yo'o Racha'nu, cha chitoun ña kùuni nde'i ñun —kàti ma Petu'.

Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na kumiun ma ndian chinuni ña kà'in, takua jà'a iin pato chi'in mvechala jàna ra kùu chito'o ra —kàti Jesuu chi'in ra.

17 Takan kùu tajan cha'a' uni kùu yi ña, te'en kīcha'a ndiko Jesuu chikatu'un ra nuu ra:

—Yo'o Simón, ra se'e Jonás, ¿a ndichaun ña kùuniun nde'un yu'u? —kàti Jesuu.

Tajan ma Petu' nda'vi kùuni ndio ra cha'a' ña, cha'a' uni chikatu'un Jesuu nuu ra, ña tu kùuni ra nde'e ra ra, tajan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, cha chito va'un ndisaa ma kua chānini, ta juuni cha chitoun ña kùuni nde'i ñun ndia —kàti Simón.

Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na jakuendaun ndisaa ma ndian chinuni ña kà'in takua jà'a iin pato chi'in mvechala kùmi ra. 18 Ndicha va'a ña kà'in chi'un, ti ora kùun ma rayoko tiaga, iyo ga ñandeun ña jà'un ma ña kùuni maun, va ora ni ndakuu cha'ñun, ma inga ñivi ni tiin na ñun, ta ni ku'ni na nda'un, ta tūva kùu ku'un ma nuu kùuni maun, ti inga ñivi kùu na ña ni ka'nda na tiñu nuun, ta ku'un na chi'un ma nuu tōve kùuniun ku'un.

19 Chi'in ma tu'un i'ya, chā'a Jesuu ña na kutunini ndra ma naja kua ni kuvi Petu', ta takan jàna'a yi ña ma Racha'nu Ndioo, iin ra ya'aga ka'nu kùu ra. Ta ora yā'a ña kà'an Jesuu takan, tajan nāka'an ra te'en chi'in Petu':

—¡Na tandikun chatai! —kàti Jesuu.

### *Jesuu ya'aga kùuni ra nde'e ra, iin ma ra jàkua'a chi'in ra*

20 Takan kùu ta ora chikoni'i ma Petu' nde'e ra iti' chata ra, ta nde'e ra ña vāchi iin ma ra jàkua'a chi'in Jesuu. Ta rakan ti iin ra ya'a ga kùuni Jesuu nde'e ra kùu ra, ti juuni ra kùu ma ra chūnandi xiin Jesuu ma nuu kùxini ndra, ma ra chikatu'un te'en nuu ra: “Yo'o Racha'nu, ¿nda ra kùu ma ra ni xikoña'a cha'un?” kàti Jesuu. 21 Tajan ora nde'e ma Petu' ma ra vāchi chata ndra, ta te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ta rakan, ¿niyi ni ta'an ra? —kàti Petu'.

22 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Tu yu'u kùuni ña na koo ra ma ñuñivi i'ya, nda ma ora ni kichaa ndikoi, yöve kuenda maun kùu yi. Ma ña iyo yi ña ja'un kùu yi ña na tandikun chatai —kàti Jesuu.

23 Takan kùu ña ma tu'un ña kà'an ña tōve ni kuvi ra, chitakuati yi nuu kua'a' ma ndian chinuni tu'un Jesuu, ta chito na yi. Va ma tu'un ndaa kùu yi ña Jesuu tōve ni ka'an ra nuu ndra ña rakan tōve ni kuvi ra, ti ma ña kà'an Jesuu kùu yi ña: tu kùuni ra ña koo rakan ma ñuñivi i'ya, nda ma ora ni kichaa ndiko ra, yöve kuenda ma Petu' kùu yi, kàti Jesuu.

24 Ta rakan kùu ma ra jàkua'a chi'in Jesuu, ra kàtitu'un cha'a' ma tu'un i'ya ta juuni ra taa yi i'ya. Ta chito va'a yo, ti tu'un ndaa kùu yi.

25 Ta juuni jà'a Jesuu kua'a' ga tiñu ma ora chākunuu ra ma ñuñivi i'ya. Ta yu'u chānini, ña tu taa ndi'i yo ta'ii'in ma tiñu jà'a Jesuu nuu kua'a' tutu, tōve ni kuta'an yi ma ñuñivi i'ya niku. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Tutu ña kà'an cha'a' tiñu jà'a ndra tatun Jesucristu

### *Jesuu, chà'a ra tu'un ña ni kichi Tati Í Ndioo*

<sup>1</sup> Ma tutu nunuu ña tã nuun, yo'o Teófilo, tã yi ikan na kutu'vaun ndisaa tiñu jà'a Jesuu chi'in ma tu'un jãna'a ra nda ora kicha'a ra jà'a ra yi, <sup>2</sup> ta nda ora keta ma kivi ña ndaa ndiko ra andivi. Ta ora takãaga ku'un Jesuu andivi, ji'naga kãtitu'un ra nuu ndra kuu tatun ra, nda tiñu iyo yi ña ja'a ndra, va jã'a ra yi chi'in Tati Í Ndioo, ikan na koto kachin maa ndra yi, nda tiñu iyo yi ña ja'a ndra. <sup>3</sup> Takan kuu ta ora cha yã'a ña chi'i ra, tajan keta ndito ndiko ra nuu ma ndra kuu tatun ra, ta jãna'a ra kua'a' nakuyi nuu ndra. Ta ikan nde'e ndra, ti ndicha ña nãtaku ndiko ra. Ta uvi xiko kivi kuu yi ña chiyo Jesuu chi'in ndra ña jãna'a ra nuu ndra, naja kua kaa nuu chà'nda Ndioo tiñu.

<sup>4</sup> Takan kuu ta ora juuni iyo ga ra chi'in ma ndra tatun ra, tajan te'en nãka'an Jesuu chi'in ndra:

—¡Na kãe ndo ma ñuu Jerusalén! ¡Na kindoo ndo ikan, nda kati chinu ma tu'un chã'a ma Tatái nuu ndo! Ta ma tu'un ikan, ti juuni cha kãtitu'in yi nuu ndo ndia. <sup>5</sup> Ndicha kui ti chi'in takuini jãkunduta ma Xuva ma ñivi, va tiã iti' nuu, Ndioo ni jakunduta ndo chi'in ndatu ma Tati Í Ra. —Takan kati Jesuu.

### *Jesuu, ndaa ra kuà'an ra iti' andivi*

<sup>6</sup> Tajan ma ndra ka'lin ti'vi chi'in Jesuu, te'en kicha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o, Racha'nu, ¿a vitin ni jakakun ñuu Israel, ikan na kuu ka'nda yo tiñu juuni nuu maa yo? —kati ndra chi'in ra.

<sup>7</sup> Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Tüvi iyo yi ña koto ndo nda kivi, ta nda kuiya kuu yi ña ni ja'a Tatái yi, ti uvanuu rakan kuu ra ña chito ra nda kui ni ja'a ra yi, ti iyo ndatu ra. <sup>8</sup> Ta ndyo'o ti ni ni'i ndo ndatu ma Tati Í Ndioo ora ni kichi yi koo yi chi'in ndo. Ta ikan jan ku'un ndo kujana'a ndo tu'un cha'i ñuu Jerusalén, ta ninii ñu'u' Judea, ta ñu'u' Samaria chi'in ninii ka'nu ñu'u' ñuñivi, ikan na koto ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi yi —kati Jesuu.

<sup>9</sup> Ta ora chinu kà'an ra te'en, tajan nde'e ma ndra kuu tatun ra ña ndaa ra kuà'an ra iti' andivi. Ta ikan chãsi iin viko ra, ta tüva ni nde'e ndra ra. <sup>10</sup> Takan kuu, ta ora juuni ka'lin ndra nde'e ndra naja kua kuãndaa Jesuu iti' andivi, tajan keta uvi ndra ñu'u' ja'ma kuichin yatin xiin ndra, <sup>11</sup> ta te'en kicha'a ndio yi kà'an yi chi'in ma ndra kuu tatun Jesuu:

—Ndyo'o ndra kichi ñu'u' Galilea, ¡na nde'ega ndo iti' andivi! Ti ma ra nde'e ndo ña kuà'an, juuni ma ra chiyo chi'in ndo kuu ra, va vitin cha ndaa ra andivi. Ta ni kichi ndiko ra inga cha'a', takua nde'e ndo ra ña kuà'an ra. —Takan kati ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ndra.

### *Kachin ndra tatun Jesuu, Matías, na ndaki'in ra tiñu chiyo ma ndi Juda*

<sup>12</sup> Tajan kãe ndra tatun Jesuu nda yuku nãni Olivu. Ta kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén vati iin ñuu kãndii yatini kuu yi, ti na kuu kee chika na kakunuu na ma kivi nindeo, takan kà'an ma ley ma ndian judú. <sup>13</sup> Ta ora

chāa ndra ma ñuu Jerusalén, ta ndāa ndra iin ve'e iyo nda siki nuu takani ndòo ndra. Ta ndisaa ndrakan, nàni ndra te'en: Petu', Xuva, Jandiau, André, Lipe, Tomá, Tolo, Mate, chi'in Jandiau se'e ra nàni Alfeu, ta Juda se'e Jandiau, ta ra nàni Simón, iin ra kùuni kanita'an chi'in ñuu Roma kùu ra. <sup>14</sup> Yakan va ndisaa ndrakan kùti'vi ma ikan ta kà'an ndra chi'in Ndioo nani kivi ti inuuni ma ña chàniini ndra. Ta chi'in ndra juuni kùti'vi ndra yani Jesuu chi'in Ndiya ña kùu ma'á ra, ta inga tuku ñivi ña'a ndia.

<sup>15</sup> Tañu ma kivi ikan, kùti'vi kua'a' ma ndian chìnuni tu'un Jesuu. Ta iyo iin iin cientu oko ta'an na kùti'vi ma ikan. Ta ikan chūndaa ndio ma Petu', ta te'en kīcha'a kàtitu'un ra nuu na:

<sup>16</sup> —Ndyo'o ndian yani, cha chīnu ma tu'un kā'an ma Tati Í Ndioo nuu ma racha'nu David taji'na. Ti David, cha tāa ra yi nuu ma tutu Ndioo naja kua kùu yi chi'in Juda, ra xīkoña'a cha'a' Jesuu. Ti rakan jāna'a ra nuu ndra ma nuu iyo yi ña kùu nata'an ndra Jesuu ta tiin ndra ra, <sup>17</sup> vaji juuni iin ra jākua'a chi'in Jesuu kùu ra niku. Vati jā'a ra ma tiñu takua jā'a yo ndia. <sup>18</sup> Va kēta iin kivi ña chā'an Juda, ta jāta ra iin ñu'u' chi'in ma xu'un' tīa'vi ndra ra cha'a' ma tu'un vata ña tāva ra cha'a' Jesuu. Ta ikan kōyo Juda iti' xini ra, ta ndāta tichi ra. Ta kēe chiti ra, ta chī'í ra. <sup>19</sup> Takan kùu ta ora chīto ñivi iyo ñuu Jerusalén ña tā'an Juda, ta jākunani na ma ñu'u' ikan, Ñu'u' Acéldama, vati ma tu'un ikan kùuni yi ka'an yi: Ñu'u' Nii chi'in ma tu'un kà'an na. <sup>20</sup> Ti nuu tutu Salmu te'en kā'an yi cha'a' Juda: Ma nuu chīyo ra, na ndakuu yi iin tichi ku'u taxiin, nuu nī'in na na kōo.

Ta juuni kà'an yi te'en ndia:

Inga ra, na ndaki'in tiñu chīyo ra, kàti yi.

<sup>21</sup> 'Iyo ndra takani chàkunuu chi'o ndisaa tiempu, nda ora chīyo Racha'nu Jesuu tañu yo. <sup>22</sup> Vati ndrakan iyo ndra chi'in yo, nda ora jākunduta Xuva ma Jesuu, ta nda ora ndāa ra kuà'an ndiko ra iti' andivi. Ta vitin iyo yi ña kachin yo iin ra iyo tañu ma ndra chàkunuu chi'o, ta ndaki'in ra tiñu jā'a yo. Ta indukuni kakunuu ra chi'o ña kàtitu'un ra naja kua nātakus Jesuu. —Takan kàti Petu'.

<sup>23</sup> Yakan va kāchin ndra uvi ta'an ma ndra chàkunuu chi'in ndra: Kusé Barsabás, ra juuni nàni Justo ndia, ta inga ra nàni Matías. <sup>24</sup> Ta ikan kīcha'a ndra kà'an ndra chi'in Ndioo te'en:

—Yo'o Racha'nu ña nākoto naja kua chàniini ndisaa ndi. Na nde'un ninduvi ndra'ya, ta na jana'un nuu ndi nda ra kùu ra kàchiun, <sup>25</sup> ña ndaki'in tiñu chīyo Juda, ikan na ndoo ra kùu ra tatun chi'in ndi. Vati Juda jānaa ra ma tiñu chīyo ra jā'a ma kuati jā'a ra ora kuà'an ra ma nuu iyo yi ña ku'un ra. —Takan kà'an ndra chi'in Ndioo.

<sup>26</sup> Tajan kīcha'a ndio ndra chàsiki ndra chi'in yuu kuati, ta jākanaa Matías, ti ma yuu ikan kōyo yi kuenda ra. Ta nda ma ora ikan kīcha'a ra kùu ra tatun chi'in ndi uchi iin tatun Jesuu.

## 2

### *Ora kīchaa Tati Í Ndioo*

<sup>1</sup> Ora kēta iin viko ña jāka'nu ñivi judú ña nàni Pentecosté, ma kivi ikan kùti'vi tandi'í ñivi chìnuni tu'un Jesuu ma ikan. <sup>2</sup> Ta ikan numini chīni na ña nī'í jā'a yi iti' andivi, takua jā'a iin tati ña ya'a ni'í chàkin ninii ma tichi ve'e nuu ka'iin na. <sup>3</sup> Ta kēta iin ña kàa takua kàa yaa ñu'ú, ta chitakuati

yi xini ii'in na. <sup>4</sup> Ta ndisaa na kī'vi ma Tati Í Ndioo tichi anima na. Ta ikan jan kīcha'a kà'an na siin siin tu'un ña tüvi chito na kà'an na, ti ma Tati Í Ndioo já'a ña na kutu'va na kà'an na ma tu'un ikan.

<sup>5</sup> Ta ma kivi ikan iyo kua'a' ñivi judú ñuu Jerusalén, ndian kīchi nuu chika, ninii ka'nu ñuñivi. Ta ndiakana ti ndian ya'a jáchi'in ma ña kà'an ma ley Ndioo kùu na. <sup>6</sup> Tajan kùti'vi ndio ma ñivi ora chíni na ña ni'í já'a ndio ma tati ikan. Ta ikan ndé'e na ma ndian chíni tu'un Jesuu, ña ni tüva chito na naja kua chànini na. Ti ma ndian chíni ikan kà'an na tu'un kà'an inga ñivi. Va kùtunini ma inga na yi, ti tu'un kà'an na kùu yi. <sup>7</sup> Ta ndava kuà'an tati na ndé'e na ma ña já'a inga na. Tajan kīcha'a na chíkatu'un ta'an na:

—¿Ta naja kùu já'a na kà'an na tu'un kà'an yo tuva ñivi kīchi ñu'u' Galilea kùu na? <sup>8</sup> ¿Ta naja kua kùu yi ña ii'in yo chíni yo ña kà'an na tu'un kà'an yo, ta siin siin ñuu yo? <sup>9</sup> Vati ma tañu yo iyo ndian kīchi ñu'u' Partia, ñu'u' Media, ñu'u' Elam, ñu'u' Mesopotamia, ñu'u' Judea, ñu'u' Capadocia, ñu'u' Ponto, ta nda ñu'u' Asia ndia. <sup>10</sup> Ta juuni iyo ndian kīchi ñu'u' Frigia, ñu'u' Panfilia, ñu'u' Egiptu, ta ñu'u' Libia, ña kàndii yatini ñu'u' Cirene, ta ndian kīchi ñuu Roma ndia. <sup>11</sup> Iyo ndian kùu ñivi judú nda ora kàku na, ti tatá na kùu ña ñivi judú. Ta inga na, jákua'a na, ta ikan kī'vi na kuenda ñivi judú. Ta juuni iyo ndian kīchi ñu'u' Creta chí'in ñu'u' Arabia ndia. Yakan va vaji siin siin kà'an ta'ii'in yo, va chí'in ma tu'un kà'an ta'ii'in yo kùtunini yo tu'un kà'an ndian kùu ñivi Ndioo cha'a' ma tiñu ka'nu ña já'a ra —kàti na.

<sup>12</sup> Ta ikan ndisaa ndio na ndava kuà'an tati na, ti nī töve chito na nayi chànini na. Ta ikan jan te'en kīcha'a na chíkatu'un ta'an na:

—¿Ta nayi kùuni yi ka'an yi ña já'a na te'en? —kàti na.

<sup>13</sup> Va iyo inga ndian kà'an ti'ini te'en:

—Jà'a na takan ti ndian chíni kùu na —kàti na.

### *Petu' kàtitu'un ra nuu ñivi cha'a' ma Racha'nu Jesuu*

<sup>14</sup> Yakan va, Petu' chūndaa ra chí'in ma ndi uchi iin tatun Jesuu, ta te'en kīcha'a ra kà'an ni'i ra chí'in na:

—Ndyo'o ñivi judú, ta ndisaa ñivi iyo ñuu Jerusalén, ina koto ndo tu'un i'ya, ta na taso'o va'a ndo ña ni ka'in! <sup>15</sup> Ma ndian ka'lin chí'in ndi i'ya, yüvi ndian chíni kùu na takua chànini ndo, vati já kaa iin na'ani kùu yi.

<sup>16</sup> Yakan va yüvi takan kùu yi, ti ña'a kùu ña tà'an ndra takua kàtitu'un racha'nu Joel, ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. Ti rakan te'en kà'an ra ma ña kàtitu'un Ndioo nuu ra:

<sup>17</sup> Te'en ni kuu nuu ni kīcha'a ndi'i ñuñivi, kàti Ndioo.

Ni tachj Tati Í nuu ndisaa ñivi ñuñivi, ta ikan ni koo yi chí'in na.

Ta ma se'e ndo, ra'ii a ña'a', ni ka'an na tu'un yu'i.

Ta ma ndian yoko, ni ndé'e na ña ya'a ka'nu ña ni jana'i nuu na.

Ta ma ndian cha'nu, ni ja'i ña na koyo ma chani nuu na.

<sup>18</sup> Ta juuni ni tachj ma Tati Í nuu ma ndian kùu musui, ra'ii a ña'a', na koo yi chí'in na ma kivi ikan, ta na ka'an na tu'un yu'i ja'a yi.

<sup>19</sup> Ta iti' andivi ni jana'i nuu ndo kua'a' ndatu ka'nu.

Ta ñivi ñuñivi ni ndé'e na tundo'o.

Ni kati' kua'a' níi na, ta ni kayu kua'a' nakuyi já'a ma ñu'ú.

Ta ni kutu kua'a' ñu'ma ma ñuñivi ndia.

<sup>20</sup> Ta ma tatá nikandii ni nda'va ra.

Ta tatá yoo ni ndakuu kua'á ri takua kàa níi,

antea ña keta kivi ya'a ga ka'nu ta íí, ña ni kichi Racha'nu chito'o yo.

<sup>21</sup> Va ndisaa ndian chikan nuu Racha'nu Ndioo ña na jaka'nuni ra ma kuati na, ni kakú na nuu ma tundo'o ikan.

Takan káti Ndioo, káti ma tutu ña taa ma racha'nu Joel taji'na.

<sup>22</sup> '¡Taso'o va'a ndo ndyo'o ñivi ñuu Israel ña ni ka'in chi'in ndo! Ti takua ndyo'o cha chito va'a ndo, cha'a' ma tiñu já'a Racha'nu Jesuu, ra kichi ñuu Nazaret. Rakan kúu ra káchin Ndioo ta jána'a ra ra nuu ndisaa ndo. Ti Ndioo chá'a ra ña na ja'a Jesuu kua'a' ndatu ka'nu ra nuu ndo, ta juuni já'a ra ña na jana'a ra kua'a' seña kuenda ma kuiya ni kichi. Ta juuni jáva'a ra kua'a' nakuyi chi'in ndatu ra ndia. <sup>23</sup> Vati ora taká'an koo Jesuu chi'in ndo, cha chito Ndioo nayi ni ja'a ndo chi'in ra. Yakan va takan kúu yi. Ta ora cha iyo Jesuu chi'in ndo tajan chá'a ndo ra nuu ma ndra kini, ta tákaa ndra ra nuu kruu, ta ikan na kuvi maa ra. <sup>24</sup> Va Ndioo jánataku ndiko ra ra, ta táva ra ra tañu ñivi ndií, ti na kúu kindoo ra chi'in ndian ndií ndisaa tiempu já'a ma ndatu Ndioo. <sup>25</sup> Ta ma racha'nu Rey David, ra chíyo tatiempu, te'en ká'an ra cha'a' Jesuu:

Chitói, ti iyo ma Racha'nu Ndioo chí'in, ndisaa kivi ti jákuenda ra yu'u.

Yakan va tüvi yu'vi vaji ni nde'i tundo'o.

<sup>26</sup> Ta cha'a' yakan kúu yi ña chisii animai, ta chítai, ti ya'a sii kùuni.

Vati chitói ti ndicha ña ni nataku ndikoi endeeni.

<sup>27</sup> Ta töve ndákoun yu'u tañu ñivi ndií.

Ta töve ku'vaun ña na ta'yu ñunda'yui,

ti yu'u kúu ma ra íí ña kúu musun.

<sup>28</sup> Ti maun jána'a nui ma iti' nuu koi chi'un.

Ta juuni ya'a chisii ora ni koi chi'un nuu iyoun.

Takan káti David —káti Petu'.

<sup>29</sup> Tajan te'en náka'an tuku Petu' chi'in na:

—Ndyo'o xaa, kùuni ka'in iin tu'un ndaa nuu ndo cha'a' ma Rey David, ra kúu ñivi yo, ra chíyo taji'na. Ta rakan, ti keta iin kivi ña chí'í ra. Ta ikan kúchi ra. Ta ma nuu ñaña ra, juuni iyoga yi nda vitin yatini nuu iyo yo. <sup>30</sup> Yakan va ma racha'nu David, kúu ra iin ra ká'an chí'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. Ta juuni chíto ra ti Ndioo chá'a ra ma tu'un nuu ra ña ni koo iin ñivi ra ña ni ka'nda tiñu ma kuiya vachi. <sup>31</sup> Ta ká'an ra yi ta iin ma ña chákuu yi, vaji taká'an kuu yi. Yakan va ma kivi ká'an David ma tu'un ikan, juuni ká'an ra kuenda ra Cristu naja kua ni nataku ndiko ra. Ta káti ra ti ma ra kúu Cristu, töve ni ndoo ra nuu ñaña ra. Ta ma ñunda'yui ra na tüvi nī ta'yu yi ndia. <sup>32</sup> Yakan va cha chito yo ti Ndioo jánataku ndiko ra juuni ma Jesuu, ra chí'í nuu kruu. Ta kuenda ña'a, ndisaa ndi kúu ndi testigu, ti ndé'e ndi ña ndicha ña ndito Jesuu vitin. <sup>33</sup> Ta Jesuu ndaa ra kuá'an ra kuákunandi ra chíyo kua'a Ndioo nuu iyo ndatu ra. Ta ikan chá'a Tatá Ndioo, Tati Íí ra nuu ra, vati kua ikan cha chá'a ra tu'un nuu ra. Ta ikan juuni Jesuu, táchi Tati Íí Ndioo nuu yo nde've. Ta ña'a kúu ña ndé'e ndo ta chíni ndo nda che'e. <sup>34</sup> Ti yüvi David kúu ra ña ndaa ra andivi ta chünandi ra chíyo kua'a Ndioo, vati juuni maa ma David te'en náka'an ra:

Ma Racha'nu Ndioo te'en ká'an ra chí'in ma ra chito'i:

“Na kunandiun chíyo kua'i, ti i'ya ni ku'vai ma ndatui nuun,

<sup>35</sup> nda kati kanindoyoi ma ndian kánita'an chí'un iti' cha'un.”

Takan káti Ndioo chí'in Jesuu, káti racha'nu David taji'na.

<sup>36</sup> 'Na koto tandi'i ndyo'o ñivi ñuu Israel, ma tu'un ndaa. Ti juuni ma Jesuu ra chā'ni ndo nuu kruu, juuni kùu ra Cristu ta chito'o yo, jà'a Racha'nu Ndioo —kàti Petu'.

<sup>37</sup> Ta ora chīni ma ñivi ka'iin ikan ma tu'un kà'an Petu', nda'vi kùuni na, ta kīcha'a na chīkatu'un na nuu Petu' chī'in nuu inga ndian kùu tatun Jesuu te'en:

—iNdyo'o xaa! ¿Nayi iyo yi ña jà'a ndi? —kàti na.

<sup>38</sup> Tajan te'en nāka'an Petu' chī'in na:

—iNa chikoni'i anima ndo chī'in Ndioo! iTa na kunduta ndo chī'in sivi Jesucristu, ikan na janaa Ndioo kuati ndo, ta takan na ku'va ra ña na koo ma Tati Í Ndioo chī'in ndo! <sup>39</sup> Ma tu'un i'ya Ndioo chā'a ra tu'un ra kuenda ndian iyo chika a ndian iyo yatini, vati kùu yi kuenda tandi'i ndyo'o ndian kāchin Racha'nu Ndioo ña kuu ndo ma ñivi ra. —Takan kàti Petu'.

<sup>40</sup> Takan kùu ta juuni kà'an Petu' tiá kua'a' tu'un kuenda Jesuu, ta te'en kātitu'un ra nuu ñivi ikan ña chūndayu'u ra na chī'in tu'un i'ya:

—iNa kundachiyo ndo xiin ñivi jà'a ña kini iyo ñuñivi i'ya koto ndakuu kini ndo ndia! —Takan kàti ra.

<sup>41</sup> Yakan va ndian chīnuni ma ña kà'an ra, ndiakan kùu ndian kūnduta. Ta ma kivi ikan ti kī'vi iin uni mii ñivi, ndian chīnuni ma iti' kuà'an Jesuu.

<sup>42</sup> Ta ndisaa na jàchi'in na ma tu'un jàna'a ma ndra tatun Jesuu. Ta ikan indukuni jàchaa na ma ndatiñu na chī'in meru na, ti inuuni chānini na. Ta ikan endee kà'an na chī'in Ndioo ora kùti'vi na nuu chà'nda kuati na paan chàchi na.

### *Naja kua chīyo ma ndian chīnuni tu'un Jesuu taji'na*

<sup>43</sup> Takan kùu ta ndisaa na, ndava yù'vi na ta ndava kuà'an anima na ña ndè'e na kua'a' tiñu ka'nu jà'a ma ndra tatun Jesuu, ti jànda'a ndra kua'a' ñivi ta jà'a ndra inga tiñu ka'nu chī'in ndatu ña chà'a Jesuu nuu ndra. <sup>44</sup> Ta ma ndian chīnuni ma tu'un Jesuu, endee iyo ti'vi na chī'in ndisaa ta'an na ndisaa kivi ti inuuni chānini na. Ta induku jàchaa na ndisaa ña iyo nuu na chī'in ta'an na. <sup>45</sup> Ta xiko na ti'yo na, ta tandi'i inga ndatiñu na. Ta ikan chà'a na xu'un' nuu ta'an na tuva iyo nayi kùmani nuu na. <sup>46</sup> Ta ndisaa kivi kùti'vi na ma veñu'u ka'nu ñivi judú ña ndaa ñuu Jerusalén chī'in tave'e tave'e ndian meru na ña chīnuni, ña chà'nda java na paan. Ta ikan jan kīcha'a na kūsama na ma nuu iyo ti'vi na, vati ya'a chīsii anima na ti ya'a va'ani na chī'in ta'an na. <sup>47</sup> Ta jàka'nu na Ndioo, ta tandi'i ma ñivi iyo ma ñuu tiñu'u na na ndia. Ta tandi'i kivi iyo tiá ga kua'a' ndian cha kī'vi iti' Jesuu, ta ndiakan kùu ma ndian kāchin ra ña ni kakú jà'a ra.

## 3

### *Iin ra cha'a pe'lu ndà'a ra*

<sup>1</sup> Iin kivi kuà'an Petu' chī'in Xuva veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén kaa uni chani'ini, vati ma ora ikan kùu ora kà'an ñivi judú chī'in Ndioo veñu'u ikan. <sup>2</sup> Ta ma yukora veñu'u ikan nàndi iin ra kùkue'e cha'a pe'lu, ña takani kùkue'e ra nda ora kaku ra. Ta rakan ti nani kivi chàndaka na ra ma ikan, ta chàjakunandi na ra yatin ma yukora veñu'u ña nani Yukora Vii. Ikan na ndakan ra xu'un' nuu ma ndian yà'a ikan. <sup>3</sup> Ta ma kivi ikan ora ndè'e ma ra kùkue'e ma Petu' chī'in Xuva ña chani ki'vi ndra ma yukora



ikan, ta kīcha'a ra chikan ra xu'un' nuu ndra. <sup>4</sup> Yakan va ora ndē'e ndra ma ra kùkue'e ña nāndi ra ikan, tajan te'en kīcha'a kà'an Petu' chī'in ra: —ñNde'e nuu ndi! —kàti ra.

<sup>5</sup> Tajan ma ra kùkue'e, ndē'e ra nuu ndra, ti chānini ra ña ni ku'va ndra xu'un' nuu ra, kùuni ra niku. <sup>6</sup> Va ma Petu' te'en nāka'an ra chī'in ra:

—Töve xu'un' plata nuu ndi ta ni oro ndia, ña ku'va ndi nuuñ, va ndava ni kùuni iyo nuu ndi kùu ku'va ndi yi nuuñ. —Takan kàti Petu' chī'in ra.

Ta ikan nāka'an ndiko Petu' inga cha'a' te'en:

—Chī'in ndatu Jesucristu, ra ñuu Nazaret, kà'in chī'un ña na ndetaun ta kakaun —kàti ra.

<sup>7</sup> Tajan ora chīnu kà'an Petu' te'en, ta tiin ra chiyo nda'a' kua'a ma ra kùkue'e, ta jāndeta ra ra. Ta ma ora ikani numini ndākuu ni'i ma cha'a ra chī'in iki cha'a chondo ra. <sup>8</sup> Tajan ma ra kùkue'e ikan, iin ndāvani ra, ta kīcha'a ra chika ra. Ta ikan kī'vi ra yukora veñu'u chī'in ndra, va juuni chī'in cha'a maa ndio ra chika ra. Ta endee ndāva ra ña jāka'nu ra Ndioo ti ya'a chisii ra. <sup>9-10</sup> Takan kùu tajan ma ndian ka'iin tichi veñu'u ikan, ora ndē'e na ra ña jāka'nu ra Ndioo, ta chika ra, ta ndava ku'àn tati ndio na, ta yū'vi na ndē'e na ma ña jā'a chī'in ra ña ndā'a ra. Ta nākoto na ra ti juuni ma ra chūnandi yukora veñu'u vii chikan xu'un' kùu ra.

*Ndaa Petu' ma corredor Salomón, ña kàtitu'un ra nuu ñivi*

<sup>11</sup> Takan kùu ta ma ra cha'a pe'lu ña cha ndā'a, endee tüvi jaña ra ma Petu' chī'in Xuva. Ta ndisaa ñivi ndava ku'àn tati na ndē'e na ma ra kùkue'e. Ta kāndakunu na ku'àn na iti' Corredor Salomón nuu ka'iin ndio. <sup>12</sup> Ta ora ndē'e Petu' ña chākoyo kua'a' ñivi nuu ra, ta kīcha'a ra kà'an ra te'en chī'in na:

—Ndyo'o ñivi israelita, ndē'i ndo ña ndava ku'àn tati ndo ndē'e ndo ña ndā'a ma ra kùkue'e i'ya. ¿A chānini ndo ña jānda'a ndi ra chī'in ndatu maa ndi?, kùuni ndo. ¿A chānini ndo ña chika ra'ya vitin jā'a ndi ti ñivi ií kùu ndi?, kùuni ndo. ¿Va yūvi takan kùu yi! <sup>13</sup> Ti ndā'a ra'ya chī'in ndatu Ndioo jā'a Jesuu. Ti ñivio cha'nu chīyo taji'na, ra nani Abraham, ta Isaac, ta Jacob, ndrakan kùu ndra jāka'nu Ndioo taji'na ora chīyo ndra. Juuni Ndioo ikan kùu ra ña jāka'nu ra Se'e ra Jesuu, ra kùu musu ra. Va ndyo'o tiin ndo Jesuu ma i'ya ta chāndaka ndo ra nuu Pilatu. Ta ora kùuni Pilatu jaña ra ra ta tüvi nī cha'a ndo ña na ja'a ra yi, <sup>14</sup> vaji ma Cristu kùu ra iin ra íi ta ndaa. Va ndyo'o java chikan ndo ña na jaña ra iin ra chà'ni ñivi. <sup>15</sup> Ta takan chā'ni ndo ma ra chà'a kivi koo yo chī'in Ndioo. Va Ndioo jānataku ndiko ra ra. Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ndyu'u kùu testigu, yakan va chà'a ndi kuenda nuu ndo.

<sup>16</sup> Vati yakan va ma ra kùkue'e i'ya ndisaa ndo nākoto ndo ra, ta vitin ndē'e ndo ra ña cha ndā'a ra. Ta yūvi ndyu'u jā'a yi, vati ma ndatu Jesuu kùu yi ña jā'a yi takan cha'a' ña chīnuni ndi ma ña kà'an ra. Ta ndicha kuii ti chīnuni ndi ña iyo ndatu Jesuu, ti juu yi jānda'a ndisaa ma kue'e ña ndo'o ma ra kùkue'e ikan. Ta yakan kùu ma ña ndē'e ndisaa ndo vitin.

<sup>17</sup> 'Yakan va ndyo'o xaa, cha chitoi ti maa ndo chī'in ndra kuxini nuu ndo chā'ni ndo Jesuu ma i'ya. Va jā'a ndo yi ti töve chīto ndo ña ra jā'a tiñu Ndioo kùu ra. <sup>18</sup> Takan kùu va te'en jāchinu Ndioo ma ña kà'an ndisaa ma ndra kà'an chī'in tu'un yūva Ndioo taji'na: ti ma ra kùu Cristu ni nde'e ra tundo'o, ta ni kuvi ra, kàti ndra. <sup>19</sup> Yakan va na ndakoo ndo iti' kini ku'àn ndo, ta chikoni'i ndo iti' ku'àn Ndioo, ikan na janaa ra ma kuati ndo. Ta takan kùu ku'va Ndioo iin tiempu vii ña koo ndo. <sup>20</sup> Vati ni keta ora ña ni

tachi ndiko Ndioo ma Jesucristu nuu ñivi ñuñivi, ti rakan kùu ra kāchin ra ña na kuu ra Cristu, ora takā'an koo ñivi ñuñivi i'ya. <sup>21</sup> Yakan va vitin iyo yi ña kindoo ndio Jesucristu andivi, nda kati keta ora ña jāndova'a ji'na Ndioo ndisaa nakuyi. Tajan ni kichi ndiko Jesucristu ma takua kā'an Ndioo chi'in ma ndra íí ña kā'an chi'in tu'un yu'u ra, ndra chíyo taji'na, ña ni kuu yi. <sup>22</sup> Ti ma Moisés te'en kā'an ra chi'in ma ndra kúu ñivio chíyo taji'na: "Ni jaketa ma Ndioo iin ra ñivio ña ni ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo indukuni takua kà'in chi'in tu'un yu'u ra nuu ndo ndia. ¡Yakan va na jachi'in ndo ndisaa ma ña ni ka'an ra! <sup>23</sup> Ta ndisaa ma ndian tüvi ni jachi'in ma ña kà'an ra, tüva ni kuu na ñivi Ndioo." Takan kāti Moisés taji'na.

<sup>24</sup> Ta te'en nāka'an ndiko Petu':

—Ta ndisaa ma ndra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, nda tiempu chíyo Samuel ta iti' nuu, juuni kā'an ndra kuenda ma kivi vitin. <sup>25</sup> Ma ndra kà'an chi'in tu'un Ndioo kà'an ndra ña ni ku'va Ndioo ma ña va'a nuu ma ñivi ra. Ta ndyo'o kúu ndian ni ni'i ndo yi. Ta juuni ni ni'i ndo ma tu'un ña jāndo'iin ra chi'in ma ñivio chíyo taji'na. Ti Ndioo te'en kā'an ra yi chí'in Abraham taji'na: "Ndisaa ñivi iyo ñuñivi ni ja'ij na cha'a' ma ra kúu ñiviun ña ni koo tiá iti' nuu." Takan kāti Ndioo. <sup>26</sup> Ti ora jānataku Ndioo ma ra Se'e ra, ji'na tachi ra ra nuu ndyo'o ndian ñivi judúu ña na ja'í ra ndo, ikan na ndakoo ta'ii'iin ndo ma iti' kini kuà'an ndo ta na tandikun ndo ku'un ndo ma iti' ra. —Takan kà'an Petu'.

## 4

*Tiin ndra sutu veñu'u ka'nu Petu' chi'in Xuva, ta tisokuati ndra ndra*

<sup>1</sup> Petu' chi'in Xuva juuni kà'anga ndra nuu ma ñivi, ora chāa ma ndra sutu cha'nu chi'in ma ra chà'nda tiñu nuu jandaru veñu'u, chi'in ndracha'nu saduceu ña <sup>2</sup> ya'a kúxaan ndra, ti jàna'a Petu' chi'in Xuva nuu ñivi ña nātaku ndiko Jesuu tañu ñivi ndíí. Ta ña'a jàna'a yi ti ndicha ña nātaku ndiko ma ñivi ndia. <sup>3</sup> Ta cha'a' yakan tiin ndra ndra. Ta tava cha ini kúu yi, yakan va, ti'i ndra ndra vekaa. Ta nda inga kivi ora kundichin tāva ndra ndra. <sup>4</sup> Va kua'a' ñivi tāsò'o na tu'un kàtitu'un Petu' chi'in Xuva. Ta ora ikani kicha'a na chìnuni na tu'un Jesuu nda kati ki'vi iin u'un mii ndra'ii, iti' kuà'an Jesuu. Ta siin kúu ma ñivi ña'a' ndia.

<sup>5</sup> Ta ora tuvi inga kivi, tajan kúti'vi ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judúu ñuu Jerusalén, ta juuni kúti'vi ndracha'nu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo. <sup>6</sup> Ta juuni ikan ndaa sutu Anás. Ta rakan ti, iin sutu kuxini kúu ra, chi'in Caifás, Xuva, Jandu, ta tandi'i ndra kúu ñivi sutu cha'nu ikan. <sup>7</sup> Tajan tachi ndra tiñu nuu ma jandaru veñu'u ña na kutava ndra Petu' chi'in Xuva vekaa. Tajan chātava ndra ndra ta kútaa ndra ndra ma'ñu ma ndra cha'nu ikan. Ta ikan jan te'en kicha'a chikatu'un ndra nuu Petu' chi'in Xuva:

—Ndyo'o xaa, ¿yo tāva tiñu nuu ndo a yo sivi nāka'an ndo ña jà'a ndo takan? —kāti ndra.

<sup>8</sup> Va taku ma Petu', ti iyo ma Tati Íí Ndioo chi'in ra, ta te'en kicha'a kà'an ra chi'in chinituni ra jà'a yi:

—Tandi'i ndyo'o ndracha'nu chi'in ndra chà'nda tiñu ma ñuu. <sup>9</sup> ¿A ndyo'o, chikatu'un ndo nuu ndi naja kua kúu yi ña ndōva'a ma ra kùkue'e i'ya? <sup>10</sup> Va'ani. Na katitu'un ndi nuu ndo, ikan na koto ndyo'o, ta tandi'i ñivi ñuu Israel, ti ra kùkue'e i'ya, ra ndè'e ndisaa yo vitin, cha ndā'a ra

jā'a juuni ma ndatu Jesucristu, ra kīchi ñuu Nazaret, ra tākaa ndo nuu kruu kùu ra. Va Ndioo jānataku ndiko ra ra. <sup>11</sup> Yakan va Jesuu kùu ma yuu ña jāchiyo ndyo'o ndra kùu labañi ña jāva'a ve'e. Ta vitin juuni yuu ikan kùu yi ña ndākuu ka'nuga yi kua tandi'i yuu ña jā'a ndo ve'e vitin. <sup>12</sup> Yakan va nī'iin inga ñivi, kùu jākakú na yo, ti tōve nī cha'a Ndioo ndatu ra nuu nī'iin ñivi ñuñivi, ti nuu Jesucristuni, chā'a ra yi, ikan na jakakú ra yo. —Takan kàti Petu' chi'in ndra.

<sup>13</sup> Yakan va ndē'e ma ndracha'nu ka'iin ikan ña tüvi yu'vi Petu' chi'in Xuva ora kà'an ndra. Tajan ma ora ikani, numini nākuni ndra ña ndra tüvi nī cha'an jakuela kùu ndra, ti ndra nda'vini kùu ndra. Ta ndava kuà'an tati ndra ora chīni ndra ma tu'un kà'an ndra. Ta juuni nākuni ndra, ti ndra jākua'a chi'in Jesuu kùu ndra ndia. <sup>14</sup> Yakan va ndē'e ma ndra kuxini ti, ndicha ña ndā'a ma ra kükue'e. Ta ndaa ra chi'in ndra ndia, yakan va, na kùu tisokuati ndra ma Petu' chi'in Xuva. <sup>15</sup> Ta ikan jan, ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo, te'en nāka'an ndra nuu ndra:

—¡Na kee ndo ma nuke'e nundani! —kàti ndra.

Ta ikan jan, kēe ndio ndra ma nuke'e nundani.

<sup>16</sup> Tajan te'en kīcha'a nātu'un ta'an ma ndra kuxini:

—¿Ta vitin, nayi iyo yi ña ja'a yo chi'in ndra'ya? Ti ndisaa ma ñivi ñuu Jerusalén cha chito na, ti jānda'a ndra ma ra kükue'e. Ta kùu ka'an yo nī'iin nakuyi chata ma ña va'a jā'a ndra. <sup>17</sup> Yakan va na ka'an xaan yo nuu ndra, ikan na kā'an ga ndra tiá tu'un Jesuu nuu ma ñivi, koto koto tiá ñivi ma tu'un Jesuu, ta ki'vi na iti' kuà'an Jesuu ndia. —Takan kàti ndra ña nātu'un ta'an ndra.

<sup>18</sup> Ta takan kùu tajan chāki'in ndra Petu' chi'in Xuva inga cha'a, tajan te'en kīcha'a kà'an ma ndra kuxini chi'in ndra:

—¡Tuva kùuni ndi ña jana'aga ndo, nī'iin ga tu'un kà'an cha'a Jesuu nuu nī'iin ñivi ma tiá iti' nuu! —Takan kàti ma ndra kuxini chi'in ndra.

<sup>19</sup> Va Petu' chi'in Xuva, te'en nāka'an ndra chi'in ndra:

—¿Naja kua chānini ndo, a tiá va'a kuenda Ndioo tu jā'a ndi tiñu kà'an ndo a tiñu kà'an Ndioo?, kùuni ndo. <sup>20</sup> Va taku ndyu'u, ti kùu ndakoo ndi ña kātitu'un ndi nuu ma ñivi ndisaa ma ña nde'e ndi ta chīni ndi cha'a Racha'nu Jesuu —kàti ndra.

<sup>21</sup> Yakan va ma ndra chà'nda tiñu veñu'u jāyu'vi ndiko ndra ndra, va jāña ndiko ndra ndra. Ti tüvi nī nī'i ndra naja kua jande'e ndra tundo'o ndra, ti ndisaa ma ñivi jāka'nu na Ndioo cha'a ma ña va'a ña jā'a ndra.

<sup>22</sup> Ta ma ra ndā'a jā'a ma ndatu Jesuu, cha yā'a nduu ra uvi xiko kuiya ra.

### *Ñivi chīnuni chīkan na ñamani nuu Ndioo*

<sup>23</sup> Takan kùu ta ora jāña ndra ma Petu' chi'in Xuva, ta kīchaa ndra nuu ka'iin inga ma ndian chīnuni. Ta kīcha'a ndra kātitu'un ndra nuu na ndisaa tu'un ña kā'an ma ndra sutu cha'nu chi'in ndracha'nu ndia. <sup>24</sup> Ta ora chīni na ma tu'un kātitu'un ndra, tajan iin nuuni te'en kīcha'a ndio na kà'an na chi'in Ndioo:

—Yo'o, Ndioo chito'o yo, ña jā'a ña tüvi ma andivi ta ñuñivi ta tañu'u ta ndisaa ña iyo nuu yi ndia. <sup>25</sup> Juuni maun, kā'an nuu ma Tati Íiun ña na ka'an yi nuu ma ra kùu ñivio, racha'nu David, ra kùu musun taji'na chi'in tu'un i'ya:

¡Na tüvi va'a jā'a ma ñivi ña xaani na nde'e na Ndioo,

ta juuni tüvi va'a jā'a na, ña chānini na iin tiñu ña tōve va'a!

<sup>26</sup> Va ma ndra kùu rey chi'in inga ndra chà'nda tiñu nuu ñu'u' ñuñivi, kùti'vi ta'an ndra ña kùuni ndra kanita'an ndra chi'in Racha'nu Ndioo, ta chi'in ra kùu Cristu, ra kächiuun.  
Takan kà'an ma tutun, yo'o Racha'nu.

<sup>27</sup> Ta ndicha ña takan kùu ma kua kà'an yi, yo'o Racha'nu. Vati kùti'vi ta'an ma Rey Herode chi'in Ponciu Pilatu ñuu i'ya, chi'in ñivi judú ta ñivi yüvi judú, ña kùuni ndra ka'ni ndra se'un Jesuu, ta rakan ti iin ra íí, ra kächiuun ña na kùu ra Cristu, kùu ra. <sup>28</sup> Yakan va takan jächinu ndra ma tiñu ña kächiuun ña ni ja'a ndra niku, yo'o Racha'nu Ndioo, ti maun, cha chito va'un, ti takan ni kuu yi, ora takà'an ja'a ndra yi. <sup>29</sup> Ta vitin, yo'o Racha'nu Ndioo chito'yo, jna ki'in kuendaun ma tu'un xaan ña kà'an ndra sutu cha'nu chata ndi! ¡Ta na ku'vaun, ma tundeeniun nuu ndyu'u ndian kùu musun, ikan na yü'vi ndi ora kàtitu'un ndi ma tu'un! <sup>30</sup> Ta na nda'a ma ndian ku'vi ja'a ma ndatun, ikan na kuu nde'e ma ñivi kua'a' tiñu ka'nu ta seña ña ja'un chi'in sivi ma se'un Jesuu, ra ya'a ga íí. —Takan kà'an ndra chi'in Ndioo.

<sup>31</sup> Tajan ora chinu ña kà'an ndra chi'in Ndioo, tajan kicha'a tàan ma nuu ka'iin ti'vi ndra. Ta juuni ma ora ikan, nī'i na ndatu, jā'a ma Tati Íí Ndioo. Ta ikan jan, kēe ndio ma ña ndasii na, ta na tūva yu'vi ndio na, ña kàtitu'un na tu'un Ndioo nuu ñivi.

*Ndisaa kuii ndatiñu ñà'a ma ndian chinuni, juuni ñà'a tandi'i na kùu yi ndia*

<sup>32</sup> Takan kùu ta ndisaa ma ndian chinuni inuuni chà'nini na, vaji ya'a kua'a' na. Ta juuni kàti na ti ma ndatiñu ñà'a na juuni ñà'a ndisaa na kùu yi ndia. Tüvi kàti na ña ñà'a ma'iin na kùu yi. <sup>33</sup> Chi'in ndatu ka'nu Ndioo, jàna'a ma ndra tatun Jesuu, nuu ma ñivi ña ndicha kuii ña nàtaku ndiko Racha'nu Jesuu. Ta juuni chà'a Ndioo ma ñamani ra nuu ndisaa na. <sup>34</sup> Yakan va nī'iin ma ndian chàkunuu chi'in ndra, tüvi kùmani nī'iin nakuyi nuu na. Ti ndian iyo ñu'u' a ve'e, xiko na yi, ta takan nī'i na xu'un', <sup>35</sup> tajan chà'a ndio na yi nuu ma ndra kùu tatun Jesuu, na nata'vi ndra yi nuu ma ndian chinu'u' yi. <sup>36</sup> Takan kùu tajan ña'a kùu yi takua jā'a iin ra nàni Kusé, ra kùu ñivi Leví, ra kīchi ñuu nàni Chipre. Ra'ya, jākunani ma ndra tatun Jesuu ra, Bernabé, ti ma sivi ikan kùuni yi kà'an yi: Ra ya'a jàndomani inga ñivi. <sup>37</sup> Tajan ra'ya kùu ra ña iyo iin ñu'u' ra, ta xīko ra yi, ta chā'a ra ma xu'un' nuu ma ndra kùu tatun Jesuu.

## 5

*Ra nàni Ananía chi'in ñasi'i ra, kà'an vi tu'un vata*

<sup>1</sup> Iyo iin ra nàni Ananía chi'in ñasi'i ra Safira. Ta vikan, ti ni nduvi vi xīko vi iin ñu'u' vi, ta nī'i vi xu'un'. <sup>2</sup> Ta ma ra'ya, ti ndāki'in xe'e ra java ma xu'un' xīko ra ñu'u' ra chi'in ma ñasi'i ra, vati nda maa ña chito va'a ña ma ña jā'a ra ndia. Ta inga java yi, chāndaka ra yi nuu ndra tatun Jesuu, ta kàti ra ti ña'a kùu tandi'i ma xu'un' nī'i ra.

<sup>3</sup> Ta nāka'an Petu' chi'in ra:

—Yo'o Ananía, ¿ta naja chā'un ña kī'vi ma kui'na tichi animaun? Ta vitin ti cha kī'viun iti' kini, ta kùuniun tavaun iin tu'un vata nuu Tati Íí Ndioo, vati tīndixē'un java ma xu'un' kuendaun cha'a' ma ñu'u' xikoun.

<sup>4</sup> Ndicha ti ñu'u' maun kùu yi, ta ndicha kuii ti kùu xikoun yi ta ni'un xu'un' cha'a' yi, tuva kùuniun. ¿Va naja chà'niniun ka'un tu'un vata ora

nī'un ma xu'un' cha'a' yi, tuva yöve takan kùu yi? Yakan va ma tu'un vata ña já ká'un, tüvi nī ka'un yi nuu ndyu'uni, vati juuni kà'un yi nuu Ndioo ndia. —Takan kàti Petu' chī'in ra.

<sup>5</sup> Tajan ora chīni Ananía ma tu'un kā'an Petu' nuu ra, tajan ma ora ikani ndüva ra ta chī'i ra. Ta ma ñivi ka'in ikan, ora chīto na ña chī'i ra, ta kīcha'a na yū'vi ndio na. <sup>6</sup> Tajan ma ora ikani kīchaa iin ndra yoko tīsukun ndra ja'ma ma ñunda'yu ra. Ta kuà'an yi chī'in ndra nuu ni kuchi yi.

<sup>7</sup> Ta tichi iin uni ora, tajan chāa ma ñasi'i Ananía, ta kī'vian ma nuu ka'in ndra. Va tüvi chītoan ña cha chī'i ma iian. <sup>8</sup> Tajan te'en kīcha'a chikatu'un Petu' nuan:

—Kūunī ña na ka'un ma tu'un ndaa nui. ¿A ndicha ña ma xu'un' i'ya kùu ndisaa ma xu'un' nī'i ndo cha'a' ma ñu'u' xiko ndo? —kàti ra.

Ta te'en nāka'an ña:

—¡Juu! Ndicha kuii ña takan xiko ndi yi.

<sup>9</sup> Tajan te'en nāka'an ndiko Petu' nuan:

—¿A kuu janda'viña'a ndo ma Tati Íí Ndioo, kùuni ndo ña kà'an ndo takan? ¡Na kùu yi! Ti chiña cha vāchi ma ndra chākuchi ma iium. ¡Ta nda maun, ni kukuchi ndra vitin ndia! —kàti ra chī'an.

<sup>10</sup> Ta ora nāka'an ra te'en, ta juuni ma ora ikani ndüva ma Safira yatin nuu ndaa ra, ta chī'an ndia. Ta ora kī'vi ndiko ma ndra yoko ma tichi ve'e ikan, ta ndē'e ndra ña cha chī'an. Tajan ndāki'in ndio ndra ma ñunda'yuan ta kuàndaka ndra yi ña na kuchi yi iti' xiin ma iian. <sup>11</sup> Ta ora chīto ndisaa ma ñivi veñu'u ña te'en kùu, tajan ndisaa na yū'vi na.

### *Jànda'a ma ndra tatun Jesuu kua'a' ndian ku'vi chī'in ndatu Ndioo*

<sup>12</sup> Takan kùu ta Ndioo jàna'a ra kua'a' ndatu ta seña nuu ma ñivi, jà'a ma ndra tatun Jesuu. Ta ndisaa ma ndian chīnuni, inuuni chānini na ta kùti'vi na tichi kora veñu'u ka'nu nuu iyo corredor nāni Salomón. <sup>13</sup> Ta ndisaa inga ñivi ñuu, töve kānani na ña tita'an na chī'in na ma nuu ka'in tì'vi na, vaji ya'a ga tiñu'u na na. <sup>14</sup> Va endee ki'vi tiá kua'a' ñivi iti' kuà'an Jesuu, ñivi ña'a ta ra'ii ndia, vati chīnuni na tu'un ra. <sup>15</sup> Takan kùu tajan tāvani'i ma ñivi ma ndian ku'vi ma yu'u kai kùtu chī'in chīto na ta yuvi na. Ikan ora ni ya'a Petu', vaji tu vatini ra, na ya'a chata na, ikan na nda'a na, kùuni na. <sup>16</sup> Ta juuni, kīchakoyo ñivi iyo ñuu yatin xiin ñuu Jerusalén, kùtu ndiso na ndian ku'vi chàa na. Ta juuni kīchakoyo na chī'in ndian ndiso tati xaan ndia. Ta ndisaa na ndā'a na ma ora ikan.

### *Ndra tatun Jesuu, ndē'e ndra tundo'o, jà'a inga ñivi*

<sup>17</sup> Tajan kùti'vi ta'an tuku ma ra sutu chà'nda tiñu chī'in sutu meru ra ta ndra saduceu, ña nàtu'un ta'an ndra, ti ya'a tixin ndra ndē'e ndra ña jà'a ma ndra tatun Jesuu. <sup>18</sup> Tajan ma ora ikan tāchi ndra ma jandaru, ta tiin ndra ma ndra tatun Jesuu, ta tī'i ndra ndra vekaa. <sup>19</sup> Va ora chanikuaa ora ka'in ndra tichi vekaa, chāa iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo. Ta nūna yi ma yuve'e nuu ka'in ndra, ta tāva yi ndra. Tajan te'en nāka'an yi chī'in ndra:

<sup>20</sup> —¡Kua'an ndo tichi kora veñu'u ka'nu! ¡Ta na katitu'un ndo nuu ñivi ka'in ikan naja kua kuu kakú na, ikan na nī'i na ña na koo va'a na chī'in Ndioo! —kàti yi chī'in ndra.

<sup>21</sup> Ta ora kà'an yi te'en nuu ndra, ta inga kivi ora tuvi tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra tichi kora veñu'u ka'nu. Ta ikan kīcha'a ndra jàna'a ndra nuu ma ñivi.

Tajan juuni ma ora ikan, kütivi ndiko ma sutu chà'nda tiñu chi'in inga ndracha'nu iyo ñuu Israel ña jà'a ndra iin junta ka'nu cha'a' ma ndra tatun Jesuu ña ka'iin tichi ma vekaa. Tajan tachi ndra ma ndra jandaru ma vekaa ña na kuki'in ndra ndra. <sup>22</sup> Ta ora chāa ma ndra jandaru ma vekaa, ta nānduku ndra ndra. Ta töva nī nata'an ndra ndra. Ta yakan va chikoni'i ndiko ndra nuu ka'iin ma ndracha'nu jà'a junta. <sup>23</sup> Ta te'en nāka'an ndra chi'in ndra:

—Ora chāa ndi ma vekaa, ta ndē'e ndi ma yuve'e ña ndāsi va'a yi. Ta juuni ndē'e ndi ña ka'iin ma ndra kūmi ma yuvekaa. Va ora nūna ndi ta kī'vi ndi tichi yi, ta ndē'e ndi ña töva ma ndra ka'iin tichi yi. —Takan kāti ma ndra jandaru chi'in ma ndracha'nu ikan.

<sup>24</sup> Takan kūu ta ora chíni ma ndra sutu cha'nu kuxini chi'in ra capitán jandaru ma veñu'u ña kà'an ndra, tajan te'en kicha'a ndra nākanini ndra:

—¿Nayi ni kuu tiá iti' nuu cha'a' ña kūu takan? —kūuni ndra.

<sup>25</sup> Ta ora juuni kà'anga ndra te'en, ta juuni ma ora ikani chāa iin ra nuu ka'iin ndra ta te'en kāti ra chi'in ndra:

—Ma ndra, ti'i ndo tichi vekaa, ndakan ka'iin ndra tichi kora veñu'u ka'nu jàna'a ndra nuu kua'a' ñivi —kāti ra.

<sup>26</sup> Yakan va, kuà'an ma ra capitán chi'in jandaru ra, kuàtiin ndiko ndra ma ndra tatun Jesuu. Va tüva nī jati'ini ndra chi'in ndra, ti ndasii ndra ña jätindikun ma ñivi ndra chi'in yuu. <sup>27</sup> Tajan ora chāa ndiko ma ndra jandaru ma nuu kuu junta jà'a ma ndracha'nu, tajan chāndaka ndra ndra nuu ka'iin ma ndracha'nu chà'nda tiñu. Ta te'en kicha'a chikatu'un ma sutu chà'nda tiñu nuu ma ndra tatun Jesuu:

<sup>28</sup> —¿Ta naja tüvi jà'a ndo ma ña kätitu'un ndi nuu ndo? ¿A tüvi chàku'uni ndo ora kà'an xaan ndi ña na tüva iyo yi ña ja'a ndo ña jàna'a ndo tu'un Jesuu nuu ma ñivi? Va ndyo'o ti tüvi nī jachi'in ndo ma ña kà'an ndi nuu ndo. Ta vitin tandi' ñivi ñuu Jerusalén i'ya, cha chito na ndisaa ma ña jàna'a ndo. Ta juuni kà'an ndo ña maa ndi kuu ma ndra chā'ni Jesuu. —Takan kāti ma ndra sutu cha'nu nuu ndra.

<sup>29</sup> Tajan nāka'an Petu' chi'in inga ma ndra tatun Jesuu te'en nuu ma ndra sutu cha'nu:

—Iyo ga yi ña jà'a ndi ma tiñu kà'an Ndioo, kua ma tiñu kà'an ndyo'o ndian kuu ñivini. <sup>30</sup> Vati Ndioo, ra kūmi ñivio ndian chíyo taji'na, juuni rakan kuu ra ña jánataku ndiko ra Jesuu. Ta Jesuu ikan kuu ra ña chā'ni ndo nuu kruu ndia. <sup>31</sup> Ta vitin Ndioo káni'i ra ra ta jākunandi ra ra chíyo kua'a ra nuu iyo ndatu ra. Ta juuni Ndioo ikan, kuu ra ña chā'a ra ndatu ra nuu Jesuu ña na jakakú ra yo, ta kà'nda ra tiñu nuu yo ndia, ikan na ndikoni'i yo iti' Ndioo, ta ndakuu yo ndian cha jānaa Ndioo kuati. <sup>32</sup> Ta cha'a' ña'a ndyu'u chito ndi ti ña ndicha kuu yi. Ta nda ma Tati Í Ndioo, chā'a yi kuenda naja kua kuu yi ndia, vati induku iyo yi chí'in ndi, ti chà'a Ndioo yi ña na koo yi chí'in ndisaa ndian jäch'i'in ña kà'an ra. —Takan kāti Petu' chi'in ma ndra sutu cha'nu.

<sup>33</sup> Ta ora chíni ma ndracha'nu ka'iin ti'vi, ma tu'un kà'an ma ndra tatun Jesuu, tajan nduva'a kuí káyuni ndra, ta kúuni ndra ka'ni ndra ndra. <sup>34</sup> Va tañu ma ndracha'nu ikan ndaa iin ra fariseu, ra nāni Gamaliel. Ta rakan ti kuu ra iin matru jākua'a tutu Ndioo. Ta tiñu'u ma ñivi ra ti matru va'a kuu ra. Ta ma ora ikani, ndēta ra ta kicha'a ra kà'an ra nuu ma ndra jandaru, ña na tava ndra ma ndra tatun Jesuu iti' nuke'e nundani ma ora ikan, vati

kùuni ra natu'un xe'e ra chi'in ma meru ra. <sup>35</sup> Tajan te'en kīcha'a ra kà'an ra nuu tandi'i ma ndracha'nu ka'in ikan:

—Ndyo'o ndracha'nu ñuu Israel, jna ja'a ndo kuenda nuu ndo cha'a' ña ni ja'a ndo chi'in ndra'ya! <sup>36</sup> jNa kuku'uni ndo ti taji'na chiyo iin ra chūnani Teudas! Ta rakan ti chānini ra ti iin ra ka'nu ndicha kuui kùu ra. Tajan ni'i ra iin kumi cientu ndra'ii ña chākunuu ndra chi'in ra. Va kēta iin kivi ña chā'ni inga ñivi ma Teudas. Ta ma ndian chākunuu chata ra, chīnu ndra kuà'an ndra. Ta ikan ndi'i ndisaa ma tiñu ja'a ra vati tüvi nda kuenda ma ña ja'a ra. <sup>37</sup> Ta iti' nuuga chiyo inga ra chūnani Juda, ra ñuu Galilea. Ta ma tiempu ikan kùu ma kivi nākuiso na sivi ñivi. Ta rakan ti juuni ni'i ra kua'a' ñivi ña kākunuu chi'in ra. Va indukuni tā'an ra vati juuni chā'ni ma ñivi ra. Ta juuni chīnu ma ndian chākunuu chi'in ra kuà'an na ndia. <sup>38</sup> Yakan va yu'u, kùuni katitu'in iin ma ña ndaa nuu ndo. jNa jaña ndo ña kànita'an ndo chi'in ma ndra tatun Jesuu i'ya! Ti tu tu'un ñivini kùu ma ña kàtitu'un ndra, kùu ya'a yi numini. <sup>39</sup> Va tu tiñu Ndioo kùu ma ña ja'a ndra, na kùu jakutaxin ndo ndra. jYakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ta koto kànita'an ndo chi'in Ndioo! —Takan kàti racha'nu Gamaliel chi'in ma ndra ja'a junta.

<sup>40</sup> Ta ikan jan, jāchi'in ndio ndra ma ña kà'an ra. Yakan va chāki'in ndiko ndra ma ndra tatun Jesuu, ta kāni ma ndra jandaru ndra chi'in yo'o. Tajan te'en nāka'an ma ndracha'nu nuu ndra:

—jNa jaña ndo ña kàtitu'un ndo tu'un Jesuu nuu ñivi! —kàti ndra.

Tajan ma ora ikani jāña ndra ma ndra tatun Jesuu na ku'un ndra. <sup>41</sup> Takan kùu ta ora kēe ndio ndra kuà'an ndra, tajan nduva'a kuui chīsii ndio ndra, ti Ndioo chā'a' ña na nde'e ndra tundo'o cha'a' ma tu'un Jesuu ña kàtitu'un ndra. <sup>42</sup> Ta ndisaa kivi kàtitu'un ndra, ta jàna'a ndra tu'un va'a Jesuu, ra kùu Cristu, nda nikuuni ve'e ñivi a veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.

## 6

### *Kāchin ñivi chìnuni ucha ta'an ndra tindee tatun Jesuu*

<sup>1</sup> Takan kùu yakan va ma tiempu ikan, tiá ndókua'a' ma ñivi chìnuni tu'un Jesuu. Ta tañu na, juuni ñyo ndian kà'an tu'un griegu, ta juuni ñyo ndian kà'an tu'un hebreu. Ta kīcha'a ma ñivi ña'a, ndian kà'an tu'un griegu kànita'an yu'u vi chi'in ma ñivi kà'an hebreu, ti kàti vi ti ñivi ña'a griegu ña ndōo nda'vi, töve nì'i induku vi ma ndatiñu ña chiniñu'u vi kua inga vi ña kīndoo nda'vi. Vati ma ndian chìnuni jāchaa na ña kachi vi nani kivi. <sup>2</sup> Yakan va ndi uchi uvi ma ndra tatun Jesuu, jākuti'vi ta'an ndra chi'in ndisaa ma ndian chìnuni tu'un Jesuu, tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in na:

—Töve va'a ña jāña ndi ña kàtitu'un ndi tu'un Ndioo, kua ña jacha ndi ña kachi ñivi ti na kuyati ndi ja'a ndi nduvi tiñu. <sup>3</sup> Yakan va ndyo'o yani, jva'aga ña ku'un ndo kachin ndo ucha ta'an ma ndra iñu'u ña ñyo tañu ndo! Va nanduku ndo ma ndra ñyo chinituni, ta ñyo Tati Í Ndioo chi'in ndia. Ta nuu ndrakan ñyo yí ña kù'va yo ma tiñu i'ya, ikan na jacha ndra ña kachi ma ñivi ña'a nda'vi. <sup>4</sup> Yakan va ndyu'u, endeeni kà'an ndi chi'in Ndioo, ta juuni endeeni kàtitu'un ndi ma tu'un Jesuu chi'in inga ñivi ndia.

<sup>5</sup> Yakan va iin tu'un ndōo ndisaa na. Ta kāchin na iin ra nàni Esteban. Ta rakan ti iin ra ya'a ga chìnuni ma tu'un Jesuu ta jāchi'in va'a ra ña kà'an ma Tati Í Ndioo. Takan kùu ta juuni kāchin ndra ra nàni Lipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas chi'in iin ra nàni Kula ndia. Ta rakan ti iin ra

judíu ña kīchi ñuu Antioquía kùu ra. Vati yūvi ra judíu kùu ra niku. <sup>6</sup> Ta ora cha kāchin ndra ndra, tajan chājana'a ndra ndra nuu ka'in ma ndra tatun Jesuu. Ta ikan ndra tatun Jesuu jūndii ndra nda'a' ndra xini ndra, ta kīcha'a kà'an ndra chi'in Ndioo kuenda ndra cha'a' ma tiñu ni ki'vi ndra.

<sup>7</sup> Yakan va kuàndokua'aga ma ndian chinuni ñuu Jerusalén jà'a ma tu'un Ndioo ña kàtitu'un ma ndra tatun Jesuu. Ta juuni ìyo iin ndra sutu veñu'u judíu ña cha kīcha'a jàchi'in ndra tu'un Jesuu ndia.

*Tiin ndra Esteban, ta kuàndaka ndra ndra nuu ma ndracha'nu judíu*

<sup>8</sup> Va tava ìyo ñamani, ta ndatu Ndioo chi'in Esteban, yakan va chi'in ma ndatu ikan, jàna'a ra kua'a' seña ta tiñu ka'nu nuu ñivi ñuu ikan. <sup>9</sup> Va chāa iin kivi ña chīkuta'an ndra judíu chi'in Esteban. Ta ndrakan ti ndra kīchi iti' veñu'u ndian judíu ña nàni: Veñu'u Ñivi Cha Kākú Nuu Tundo'o. Ta tañu ndra ìyo ndra kīchi ñu'u' Cirene, ta ñu'u' Alejandría. Juuni ìyo ndra kīchi ñu'u' Cilicia ta ñu'u' Asia. Ta ikan jan kīcha'a ndra kànita'an yu'u ndra chi'in Esteban. <sup>10</sup> Va nī'iin ma tu'un kà'an ndra, tüvi nī tandaa yi ma tu'un kà'an ra. Ti ma tu'un ikan chi'in chinituni ma Tati Í Ndioo kà'an ra yi. <sup>11</sup> Yakan va ma ndrakan, tīa'vi ndra inga ndra ña na tisokuati ndra Esteban. Tajan ndrakan te'en nāka'an ndio ndra chata ra:

—Ra'ya kùu ra ña chīni ndi ña endee kà'an ti'ini chata Moisés ta chata Racha'nu Ndioo ndia —kàti ndra.

<sup>12</sup> Takan kùu yakan va, te'en jà'a ndra ña jākayuni ndra ma ñivi ñuu ikan, chi'in ndracha'nu, ta ndra matru jākua'a tutu Ndioo ndia. Tajan tiin ndio ndra Esteban, ta chāndaka ndra ra nuu kùti'vi sutu cha'nu chi'in ndracha'nu judíu. <sup>13</sup> Ta juuni nānduku ndra ma ndra tisokuati ndra chata chi'in tu'un vata. Tajan te'en nāka'an ndio ndra chata ra:

—Ra'ya kùu iin ra endee kùuni jaña ra ña kà'an ti'ini chata veñu'u ka'nu yo ta chata tu'un Ndioo tāa Moisés taji'na ndia. <sup>14</sup> Ta juuni chīni ndi ña kà'an ra ti Jesuu, ra ñuu Nazaret, ni janduva ra veñu'u ka'nu i'ya, ta ni sama ra ndisaa ma costumbre ña kà'an ma racha'nu Moisés, ña ìyo yi ña ja'a yo. —Takan kà'an ndra.

<sup>15</sup> Yakan va ma ndra sutu cha'nu, ta ndisaa ma ndian ka'in ikan, ora ndē'e ndra nuu Esteban ña kàa yi takua kàa nuu iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo.

## 7

*Tu'un kà'an Esteban nuu ma ra sutu cha'nu*

<sup>1</sup> Yakan va te'en kīcha'a ndio ma sutu cha'nu chikatu'un ra nuu Esteban: —¿A ndicha ma tu'un kà'an ndra chataun? —kàti ra.

<sup>2</sup> Tajan Esteban te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Ndyo'o yanj ta ndyo'o ndracha'nu, jna kuni va'a ndo ña ni ka'in! Ti Ndioo ka'nu kēta ra nuu Abraham, ra kùu ñivio chīyo taji'na ora chīyo ra ñu'u' nàni Mesopotamia, ma ora takā'an ku'un ra koo ra ñuu Harán. <sup>3</sup> Ta ora kēta Ndioo nuu ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra: “Na ndakoun ñu'un ta ñiviun, ta na ku'un iti' ni jana'i nuun”, kàti Ndioo chi'in ra.

<sup>4</sup> 'Yakan va kēe ndio Abraham ñu'u' Caldea, ta kuà'an ndio ra kuàkoo ra ñuu Harán. Ta ora cha chi'í tatá ra, tajan Ndioo tachi ra Abraham na kichi ra koo ra ñu'u' nuu ìyo ndo vitin. <sup>5</sup> Va ma kivi ikan tüvi nī cha'a Ndioo ni ita'vi ñu'u' nuu Abraham ni nuu kundaa, vaji iin chiyo cha'a ra. Va Ndioo chā'a ra tu'un nuu Abraham ña tiá iti' nuu ni ku'va ra ñu'u' i'ya nuu ra. Ta ora kuvi ra ni kindoo yi kuenda ma ñivi tata ra ña ni koo itaan



a isaa. Yakan va ma tiempu ikan chā'a Ndioo tu'un nuu ra, vaji nī'in se'e ra takā'an koo. <sup>6</sup> Tajan te'en nāka'an tuku Ndioo nuu ma Abraham: "Ma ndian kùu ñiviun ña ni koo tiá iti' nuu, ni koo na iin kumicientu kuiya iin ñuu nuu chika nuu yūvi ñu'u' na. Ta ikan juuni ni kuu na musu jàtiñu saani kuenda ma ñivi ñuu ikan ndia. Ta ndian iyo ñuu ikan, ni jande'e na tundo'o na." Takān kā'an Ndioo nuu Abraham. <sup>7</sup> Takān kùu tajān te'en nāka'an tuku Ndioo nuu ra: "Yu'u ni jande'i tundo'o ma ndian ni jande'e tundo'o ma ñiviun. Ta ikan jan ma ñiviun ni kee ndiko na ma ikan, ta ni kichi ndiko na inga cha'a' ñu'u' i'ya. Ta i'ya juuni ni jaka'nu na yu'u." Takān kàti Ndioo chi'in Abraham. <sup>8</sup> Tajān Ndioo jāndo'iin ra tu'un chi'in Abraham, ta nāka'an tuku ra chi'in ra ña na ka'nda ra ñii nuu ika ma ndra se'e ra, ikan na jana'a yi ti ndicha ña ñivi Ndioo kùu yo. Yakan va ora kēta una kivi ña kāku ma ra se'e ra Isaac, ta chā'nda ndio Abraham ñii nuu ika ra, tava kàti Ndioo chi'in ra. Ta juuni takān jā'a Isaac chi'in ra se'e ra Jacob. Ta Jacob juuni takān jā'a ra chi'in ndi uchi uvi ndra se'e ra. Yakan va ndisaa ndrakan kùu ma ndra nunuu ña kùu ñivi ndisaa yo, ndian ñuu Israel niku.

<sup>9</sup> Takān kùu ta juuni ma ndra se'e Jacob, ndra kùu ñivio ikan, kùu ndra ña xīko ndra ra yani ndra Kusé, ti tixin ndra ndē'e ndra ra. Yakan va xīko ndra ra nuu ma ñivi, ikan na kunda'a na ra ku'un na iti' ñu'u' Egiptu. Va Ndioo ra kùmi Kusé, <sup>10</sup> jākakú ra ra nuu ndisaa tundo'o ña ndē'e ra. Ta juuni chā'a ra kua'a' chīnituni ra nuu ra, ikan na ni'i ra ma ñamani ma rey faraón, ra chà'nda tiñu ñu'u' Egiptu. Yakan va chā'a ma ra faraón tiñu kuvienu nuu ra ña na ka'nda ra tiñu nuu tandi'i ñu'u' Egiptu ta nda ma ve'e ra ndia.

<sup>11</sup> Ta ikan kēta iin kivi ña chīyo kua'a' tama ta tundo'o ndisaa ñu'u' Egiptu ta ñu'u' Canaán, ti töve nī'i ma ñivio, ndian chīyo taji'na, ma ña kachi na. <sup>12</sup> Tajān ora chito Jacob ña iyo trigu ñu'u' Egiptu, tajān tachi ra ma ndra se'e ra, ndra kùu ñivio, ña na kujata ndra trigu iti' tikan. Ña'a kùu ma cha'a' nunuu ña chā'an ndra ñu'u' Egiptu. <sup>13</sup> Takān kùu ta ora chāa ndra cha'a' uvi, tajān nākoto ndio Kusé ndra, ña yani ra kùu ndra. Ta takān chito ma ra faraón yo kùu ñivi Kusé. <sup>14</sup> Ta ikan Kusé tachi ra tiñu chi'in ndra yani ra, ña na ku'un ndra kuka'an ndra chi'in tatá ndra, ra kīndoo ñu'u' Canaán, ña na kichi ra ñu'u' Egiptu chi'in ma ndi uni xiko cha'un ta'an ma ndian kùu ñivi ra. Tajān ndisaa na ku'a'an ndio na ñu'u' Egiptu nuu iyo Kusé. <sup>15</sup> Ta takān kùu ña Jacob chā'an ra chāko na ñu'u' Egiptu. Ta ikan chī'i ra. Ta juuni ikan chī'i kua'a' ndian kùu ñivio taji'na ndia. <sup>16</sup> Va kēta iin kivi ña tāvani'i ndiko ñivio ma iki Jacob chi'in iki se'e ra ñu'u' Egiptu. Ta chākuchi ndra yi iin nuu ñañā ña jāta ma Abraham nuu ndra se'e Hamor ma ñu'u' Siquem taji'na.

<sup>17</sup> Takān kùu ta ma ñivi ñuu Israel cha kuàndakuu kua'aga na ma ñu'u' Egiptu nuu chīyo na tatiempu ma ora chani kuyatin tiempu ña ni jachinu Ndioo tu'un chā'a ra nuu Abraham, ña ni ku'va ra ñu'u' nuu ra ta nuu tandi'i ñivi ra. <sup>18</sup> Ta ma ora ikan kēta inga rey, ra chà'nda tiñu ñu'u' Egiptu. Ta rakan ti tüvi nī nakoto ra Kusé, vati cha iyo kua'a' kuiya ña chī'i ra. <sup>19</sup> Ta rey ikan kùu ra ña jānda'viña'a ra ñuu yo. Ta jānde'e ra tundo'o ma ndian kùu ñivio ndia. Ta jā'a ra ña na ndakoo na ma ndiakwati se'e na, ikan na kuvi na ta tüva ga kuinaa kua'a' na. <sup>20</sup> Takān kùu ta juuni na kuiya ikan kùu yi ña kāku Moisés. Ta rakan ti iin pa'a ña nduva'a kuii kùuni Ndioo nde'e ra kùu ra. Ta kùmi tatá ra chi'in ma'á ra ra tichi ve'e vi. Va ora chīnu Moisés uni yoo ra, <sup>21</sup> tajān ndākoo ndio vi ra na kuvi ra.

Va nāta'an iin ña se'e ma rey faraón ra, ta ndāki'an ra, ta jākua'nuan ra takua kùu iin ra se'e maa ña. <sup>22</sup> Ta ikan jākua'a ra tandi'i ña iyo chinituni ma ñivi egipcio ora kùmi ma ña se'e ra faraón ra. Yakan va ndākuu ra iin ra ya'a iyo chinituni chi'in ma tu'un kà'an ra, ta chi'in tiñu jà'a ra ndia.

<sup>23</sup> "Ta ora chani chinu ra uvi xiko kuiya, tajan kicha'a ra nakanini ra, ti kùuni ra kunde'e ndiko ra ndian Israel ndian kùu ñivi ra ma nuu iyo na. <sup>24</sup> Ta ora chānde'e ra nuu iyo na, ta ikan ndē'e ra ña nduva'a kāni iin ra ñuu Egipto iin ra ñuu Israel, ra kùu ñivi ra. Ta ma ora ikani kī'vi ra tīndee ra ma ra ñuu Israel. Ta takan chā'ni Moisés ma ra ñuu Egipto cha'a' ma kuati ña jā'a ra. <sup>25</sup> Jā'a Moisés takan, ti chānini ra ña ma ñivi maani ra ni ka'an na ña kùu ra iin ra jākakú ñivi ra iyo ñuu Egipto chi'in ndatu Ndioo, kùuni ra. Takan chānini ra, va yöve takan kùu yi ti java siin chānini na. <sup>26</sup> Tajan inga kivi Moisés nāta'an ra uvi ta'an ma ndra ñuu Israel ña kànita'an ndra. Ta ora kī'vi ra ña kùuni ra jakutaxin ra ndra, tajan te'en nāka'an ra nuu ndra: "Ndyo'o xaa, ta, ¿naja kànita'an ndo, ta juuni yani ndo kùu ndo?" Takan kati ra chi'in ndra. <sup>27</sup> Tajan ma ra jati'ini chi'in meru ra, tīndani'ni ra Moisés ta te'en nāka'an ra nuu ra: "¿Yo tāchi ñun ña na jañata'un ta na ka'ndaun tiñu nuu ndi? ¿Ta yo jāndaku ñun iin ra vesí, ra jāndondaa kuati kuenda Ndioo? <sup>28</sup> ¿A kùuniun ka'niun yu'u takua jā'un chi'in ma ra ñuu Egipto iku?, kùuniun." Takan kati ra chi'in Moisés. <sup>29</sup> Tajan ora chīto Moisés ña kua'a' ñivi chīto ña chā'ni ra iin ra ñuu Egipto, tajan ma ora ikani chīnu ra kuà'an ra inga ñu'u' ña nani Madián. Ta ñu'u' ikan ti, vaji yövi ñu'u' ra kùu yi, va ikan nī'i ra ñasi'i ra. Ta chākoo uvi ta'an se'e ra chi'an.

<sup>30</sup> "Takan kùu ta ora yā'a uvi xiko kuiya ña iyo ra ma ikan, tajan chāa iin kivi ña kuà'an ra kuākakunuu ra iin tichi ku'u ña kändii yatini iin yuku nani Sinai. Ta ikan nde'e ra ña kàyu iñu ndu'va. Ta java ma iñu ikan ndē'e ra iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo. <sup>31</sup> Ta ora ndē'e Moisés yi, ndava kuà'an tati ra. Ta ora jākuyatin ra ra tiá, ikan na kuu nde'e va'aga ra yi, kùuni ra. Ta ikan jan te'en kicha'a nāka'an ndio ma Racha'nu Ndioo chi'in ra: <sup>32</sup> "Yu'u kùu Ndioo ndisaa ñiviun, ndian chīyo taji'na. Kùu Ndioo kùmi Abraham, ta Isaac, ta Jacob." Ta ora chīni Moisés ña kà'an Ndioo te'en nuu ra, ta kicha'a ra ndàyu ra jà'a ña ndasii ra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña túva ga kanani ra nde'e ra ma ikan. <sup>33</sup> Tajan te'en nāka'an tuku Ndioo nuu ra: "Na tavaun ndichan indii cha'un, ti ma nuu ndaun ya'aga í yi. <sup>34</sup> Ta cha chīto va'i, ti vitin nde'e ñivi tundo'o nuu iyo na ñuu Egipto, ti cha chīni ña ndà'yu na. Ta yakan va vāchj jākakú na. ¡Na kichiun ti ni tachj ñun ñu'u' Egipto!" Takan kati Ndioo chi'in Moisés.

<sup>35</sup> "Ta ma ndian kùu ñivio chīyo tatiempu ya'aga kùsooni na nde'e na nuu Moisés, ta kà'an na chi'in ra ña na kùuni na ña na kuu ra iin vesí, ra ka'nda tiñu nuu na. Va vaji takan chānini na, va Ndioo kùu ra ña kachin ra Moisés ña na ka'nda ra tiñu nuu na, ta jākakú ra na nda'a' ma ñivi iyo ñuu Egipto cha'a' ña tīndee ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo ra ora kēta yi nuu ra ma nuu kàyu ma iñu ndu'va tichi ku'u. <sup>36</sup> Yakan va Moisés kùu ra ña tāvani'i ra ma ñivio, ndian chīyo taji'na ma ñuu Egipto. Ta jā'a ra ndatu ta seña, ikan na nde'e ma ñivi yi ma ora jākakú ra na ñu'u' Egipto, ta ora jāchīyo ra Tañu'u Kua'á chi'in na ndia. Ta juuni jā'a ra ndatu ta seña kuenda na ma ndi uvi xiko kuiya ña chākunuu ra chi'in na tichi ku'u. <sup>37</sup> Takan kùu ta juuni ma Moisés kùu ra ña kātitu'un ra te'en nuu

ma ndian israelita: “Ndioo ni ja'a ra ña na keta iin ra kàtitu'un tu'un yu'u Ndioo tañu yo, indukuni kua mai”, kàti ra. <sup>38</sup> Takan kũu ta juuni chā'an ma Moisés ma junta chiyo ma tichi ku'u nuu kàcha'an ma ndian israelita. Ta ma siki iin yuku nàni Sinaí nī'i ra tu'un Ndioo jā'a iin tati jā'a tiñu nuu Ndioo, tajan jāna'a ndiko ra yi nuu ma ndian ñivio chiyo taji'na ndia. Ta ma Moisés ikan nī'i ra ma tu'un Ndioo ña jāna'a nuu yo naja kua ni'o na koo yo endeeni ndia.

<sup>39</sup> 'Va ma ndian kũu ñivio chiyo taji'na, tüvi nī kuuni na jachi'in na ma ña kā'an Moisés. Ti java kũxaaan na ra, va ma ña chānini na kũu yi ña na chikoni'i ndiko na ñuu Egiptu. <sup>40</sup> Takan kũu tajan te'en kà'an ndio na chi'in Aarón, ra yani Moisés: “iNa ja'un uvi uni ndioo ña na ka'nda tiñu nuu ndi, ti töve chito ndi nayi jā'a chi'in Moisés, ra tāvani'i yo ñuu Egiptu!”, kàti na. <sup>41</sup> Ta ikan jā'a na iin yutun í ña oro ña kàa takua kàa iin vecerru. Tajan chà'ni ndio na kiti ña sòkó na nuu run, ta jā'a na iin viko kuenda ma ndioo ña jā'a na chi'in juuni nda'a' na. <sup>42</sup> Yakan va Ndioo chũndachiyo ra xiin na, ta ndakoo ra na, ta chā'a ra ña na jaka'nu na chele ña iyo andivi. Yakan va cha'a' yakan kuu yi ña te'en kà'an ma tutu tãa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo:

Ndyo'o ndian israelita, ndicha kuii ti Ndioo kũu,  
va yöve nuu yu'u, sòkó ndo kiti ña chà'ni ndo ora chàkunuu ndo tichi ku'u  
ma uvi xiko kuiya.

<sup>43</sup> Vati tiá kũuni ndo nde'e ndo ma yutun í ña nàni Moloc nuu indii yi tichi veñu'u ja'ma.

Ta tiá kua'a' kũuni ndo nde'e ndo chele ma ndioo ña nàni Refán kua yu'u ndia.

Ndisaa yakan kũu ma ndioo ña jätuvi maa ndo chi'in nda'a' ndo.

Ta juuni yakan kũu ma ña jàka'nu ndo ndia.

Yakan va ni namai ma ñu'u' ndo.

Ta ni jaku'in ndo iti' nuu chika ga ma iti' ñu'u' Babilonia, kàti Ndioo.

<sup>44</sup> 'Ta ma ndian ñivio chiyo taji'na, tichi ku'u ikan iyo iin veñu'u kũva'a chi'in ja'ma. Ta juuni tichi yi kàndii yuu ña ndiso tu'un ley Ndioo nuu. Vati takan kā'an Ndioo chi'in Moisés ña na jandova'a ra yi takua kàa ma ve'e ña jāna'a ra nuu ra. <sup>45</sup> Yakan va ma veñu'u ikan, jāya'a ndra yi nuu ndra se'e ndra. Ta ndrakan ndiso ndra yi, kīchaa ndra ñu'u' i'ya ora jākanaa ndra kua'a' kuati chi'in ñivi yüvi judíu jā'a Josué. Vati Ndioo tĩndee ra Josué, ña jākunu ra ñivi yüvi judíu ñu'u' i'ya. Takan kũu ña jàka'nu ndian kũu ñivio Ndioo tichi veñu'u ja'ma ndaa ikan, nda kati kēta tiempu ña ndāki'in Rey David tiñu. <sup>46</sup> Ta ma Rey David, nī'i ra ñamani nuu Ndioo. Tajan chikatu'un ra nuu Ndioo tu kuu jandova'a ra inga veñu'u chi'in yuu ña kũu koo Ndioo ra jàka'nu tatá yo Jacob ora chiyo ra tatiempu. Ta ikan kũu jaka'nu ñivio ra tichi yi, kàti David chi'in Ndioo. Va nī kuu yi. <sup>47</sup> Vati Salomón, ra se'e David, kũu ma ra jā'a ma veñu'u ka'nu kuenda Ndioo. <sup>48</sup> Vaji ma Ndioo iyo andivi, tüvi iyo ra ma tichi ve'e jàndova'a ñivi, yakan va te'en nāka'an ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na cha'a' yi:

<sup>49-50</sup> Andivi kũu ma nuu nandj chà'ndai tiñu, kàti Ndioo.

Ta ñuñivi kũu nuu nĩndee cha'í.

Yakan va tu takan kũu yi, ¿ta naja kua kuu ja'a ndo iin ve'e kuendaí?,  
kũuni ndo. ¡Na kũu yi!

Ti yu'u kũu ma ra jätuvi tandi'i ma ña iyo ñuñivi i'ya,

yakan va na kùu ja'a ndo iin ve'e nuu koi ña nìndei, kàti ma Racha'nu Ndioo.

Takan kà'an ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

<sup>51</sup> 'iVa ndyo'o ya'a ndava anima ndo, ti indukuni jà'a ndo takua jà'a ma ndian tüvi chinuni ña kùu ñivio chiyo tatiempu! Vati tüvi jà'a ndo ma ña kùuni ma Tati Í Ndioo ña jà'a ndo. <sup>52</sup> Ti ma ndian kùu ñivio chiyo taji'na, jàti'ini na chi'in ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, nda kati chā'ni ndra ndra. Ti juuni maa ndrakan kàtitu'un ndra ti ni kichi ma Cristu, ra kùu iin ra ndaa. Ta vitin ma ra ndaa ikan, cha kichi ra, va ndyo'o, ti xikoña'a ndo cha'a' ra, ta juuni maa ndo chā'ni ndo ra. <sup>53</sup> Vaji ndyo'o cha nī'i ndo ma ley Ndioo jà'a ma tati jà'a tiñu nuu ra, va nda vitin juuni takà'an jachi'in ndo ma ña kà'an yi.

### *Nuu chi'í Esteban*

<sup>54</sup> Takan kùu ta ora chíni ndra ña te'en kà'an Esteban, ta ndava kàri'u nu'u ndra ña kùxaan ndra nde'e ndra nuu ra. <sup>55</sup> Va tava Esteban ya'a iyo Tati Í Ndioo chi'in ra. Ta ora kàni'i ra nuu ra ndè'e ra iti' andivi, ta ikan ndè'e ra nuu iyo Ndioo ña chà'nda ra tiñu, ta Jesuu ndaa ra chiyo kua'a ra ndia. <sup>56</sup> Ta ora ndè'e Esteban ma iti' andivi, tajan te'en nàka'an ra nuu ndra ka'lin chi'in ra:

—iNde'e ndo! Ti vitin ndè'i ña endee nùna tichi andivi. Ta Jesuu ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ndaa ra chiyo kua'a Ndioo. —Takan kàti Esteban chi'in ndra.

<sup>57</sup> Va ndrakan chāsi ndra so'o ndra, ikan na töve kuni ndra ña kà'an ra. Tajan endee kùvaa ndra kuà'an ndra nuu ndaa Esteban. <sup>58</sup> Ta tāvani'i ndra ra iti' yu'u ñuu, ta ikan kicha'a kàni ndra ra chi'in yuu. Ta ma ndra testigu ndra nunuu ndra ji'na ga kàni yuu chata Esteban, tava ndra ja'ma isukun ndra, ta chā'a ndra yi nuu iin ra tivaa, ra nàni Saulu, na kumi ra yi. <sup>59</sup> Juuni yanga kàni ndra yuu chata Esteban, ta te'en nàka'an ra chi'in Ndioo:

—iYo'o Racha'nu Jesuu, na ndaki'un animai vitin! —kàti Esteban.

<sup>60</sup> Ta ikan jan chūnandi chiti ra ta nàka'an nī' ra:

—iYo'o Racha'nu na tìsokuatiun ndra cha'a' ma kuati jà'a ndra! —kàti ra.

Tajan ora chinu kà'an ndio Esteban te'en, ta chí'í ra.

## 8

<sup>1</sup> Tajan ma rayoko nàni Saulu, ndaa ra nuu chí'í ma Esteban ña kàtitu'un ra ti va'ani jà'a ndra ña chā'ni ndra ra.

### *Saulu, kùuni ra kanita'an ra chí'in ñivi chinuni tu'un Jesuu*

Takan kùu ta juuni ma kivi ikan ndisaa ma ñivi chinuni tu'un Jesuu ña iyo ñuu Jerusalén, kicha'a na ndè'e na kua'a' tundo'o jà'a ma ndian chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. Yakan va chínu na kuà'an na kuàkuita kuati na ta'ii'in ñuu ña kàndii iti' ñu'u' Judea ta ñu'u' Samaria ña kùuni na kakú na. Va ma ndra kùu tatun Jesuu, töve kuà'an ndra, vati kīndoo ndra ñuu Jerusalén. <sup>2</sup> Takan kùu tajan uvi uni ma ndra jàka'nu Ndioo nduva'a kuii va'a, kicha'a ndra kàchaku ndra cha'a' Esteban, tajan chākuchi ndio ndra ra. <sup>3</sup> Ta ma tiempu ikan Saulu jànde'e ra tundo'o ma ndian chinuni tu'un Jesuu. Ta kivi ndio ra tave'e tave'e na, ma ñivi ña'a' a ra'ii, tāvani'i ra na ve'e na, ta tì'i ra na vekaa cha'a' ña chinuni na.

### *Ra nàni Lipe, kàtitu'un ra tu'un Jesuu nuu ñivi ñu'u' Samaria*

<sup>4</sup> Takan kũu va ma ñivi kēe ma ñuu Jerusalén chītakuati na ta ñuu ta ñuu, kīcha'a na kàtitu'un na tu'un Jesuu ma nuu chāa na. <sup>5</sup> Yakan va iin ma ra chākunuu chī'in na, ra nàni Lipe kēe ra kuà'an ra iti' ñuu ka'nu kàndii ñu'u' Samaria. Ta ikan kīcha'a jàna'a ra nuu na tu'un Cristu. <sup>6</sup> Kua'a' ma ñivi ñuu ikan, kùti'vi na ta jàchi'in na ma tu'un ña kàtitu'un Lipe, cha'a' ña ndē'e na ndisaa ma ndatu Ndioo ña jà'a ra. <sup>7</sup> Tajan kua'a' ñivi iyo tati xaan chī'in, ora chīni na tu'un Cristu ña kà'an Lipe, tajan kīcha'a ma tati xaan kànachaa yi, tajan kēe ndio yi na. Ta juuni ndā'a kua'a' ndian cha'a pe'lu jà'a ra ndia. <sup>8</sup> Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ma ñivi ñuu ikan ya'a ga chisii na.

### *Simón rakui'na*

<sup>9</sup> Takan kũu ta ma ñuu ikan iyo iin ra nàni Simón. Ta rakan ti tatiempu jānda'viña'a ra kua'a' ñivi ñuu Samaria chī'in tu'un kui'na ña chito ra. Ta ndava kuà'an tati na jà'a ra chī'in ma tiñu ña ya'a chito ra. Ta chī'in yakan jà'ani ra ti iin ra ka'nu kùu ra ndia. <sup>10</sup> Yakan va ndisaa ma ñivi cha'nu, ta nda ndiakuaati jàchi'in na ndisaa ma ña jà'a ra. Tajan te'en nāka'an ndio na ora ndē'e na ña jà'a ra:

—Ra'ya kùu iin ra ka'nu ña iyo ndatu Ndioo chī'in —kàti na.

<sup>11</sup> Ta ma ñivi ikan endee tüvi jàña na ña jàchi'in na ndisaa ma ña kà'an ra, ti cha jānda'viña'a ra na kua'a' tiempu chī'in ma tu'un kui'na ña chito ra. <sup>12</sup> Vati ora chīnuni na iin tu'un Ndioo ña kàtitu'un Lipe kuenda ña naja kuu ki'vi na nuu chànda Ndioo tiñu ta naja jàkakú Jesucristu yo chī'in ndatu ra, ndisaa ñivi, ña'a' a ra'ii, kùnduta na ma ora ikani, ti chīnuni na ma ña kà'an ra. <sup>13</sup> Takan kũu tajan ma ra nàni Simón juuni chīnuni ra ña kà'an ma Lipe, ta kùnduta ra ndia. Tajan tåndikun ndio ra chākunuu ra chata Lipe, nuu kuà'an ra. Ta ora ndē'e ndio ra ma ndatu ta seña ña jà'a ma Lipe tajan ndava kuà'an anima ra.

<sup>14</sup> Va ora chito ma ndra tatun Jesuu, ndra iyo ñuu Jerusalén, ña ñivi iyo ñu'u' Samaria cha chīnuni na tu'un Jesuu, tajan tāchi ndio ndra ra nàni Petu' chī'in Xuva na ku'un ndra ma ndakan. <sup>15</sup> Takan kũu tajan ora chāa ndra ma ñu'u' Samaria, tajan kīcha'a ndra kà'an ndra chī'in Ndioo kuenda ma ñivi chīnuni, ikan na ndaki'in na ma Tati Í Ndioo, <sup>16</sup> ti juuni takā'an koyo ma Tati Í Ndioo chata nī'iin na, ti tava kùndutani na chī'in sivi Racha'nu Jesuuni. <sup>17</sup> Yakan va Petu' chī'in Xuva, jùndii ndra nda'a' ndra xini ma ndian chīnuni ikan, na ki'vi ma Tati Í Ndioo tichi anima na. <sup>18</sup> Takan kũu ta ora ndē'e ma Simón ña kīchakoyo ma Tati Í Ndioo ora jùndii ndra ma nda'a' ndra xini ma ndian chīnuni, tajan kīcha'a ra chà'a ra xu'un' nuu ndra cha'a' ña kùuni ra ni'i ra ma ndatu indukuni kua maa ndra. <sup>19</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ra chī'in ndra:

—Xiko ndo ma ndatu i'ya nui ikan kùu ku'vai Tati Í Ndioo nuu ndisaa ñivi jùndii nda'i xini —kàti ra.

<sup>20</sup> Tajan te'en nāka'an ma Petu' chī'in ra:

—¡Na naa ma xu'un' chī'un!, vati chīniniun ti chī'in xu'un' kùu jataun ma ndatu Ndioo ña chà'a saani ra nuu yo. <sup>21</sup> Yakan va yo'o, na tüvi iyo yi ña ja'un ma tiñu i'ya. ¡Vati kuenda Ndioo ma ña chàniniun chī'in animaun na tüvi va'a yi! <sup>22</sup> ¡Na ndakoun ma ña kini ña chàniniun! Ta na ka'an nda'viun chī'in Ndioo, nde'o tu jaka'nuni ra ñun cha'a' ma ña kini ña chàniniun

chi'in animaun. <sup>23</sup> Vati cha chitoi ti iin ra ya'a tixin kùun, ta juuni kùun iin ra kùu ndakoo ña ja'a ma kuati ndia. —Takan kàti Petu' chi'in ra.

<sup>24</sup> Tajan te'en nàka'an ndio ma Simón:

—Na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i, ikan na tüvi ta'in takua kà'an ndo ña ni ta'in —kàti ra.

<sup>25</sup> Tajan ora cha chĩnu ña kàtitu'un Petu', Xuva ta chi'in Lipe tu'un Jesuu nuu ma ñivi, ta jàna'a ndra ndatu Ndioo nuu na. Tajan chĩkoni'i ndiko ndra kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta ninii iti' kuà'an ndra jàna'a ndra tu'un va'a cha'a' Racha'nu Jesuu nuu ma ñivi iyo ma ñuu kuati kàndii ñu'u' Samaria.

### *Lipe chi'in iin ra kichi iti' ñu'u' Etiópía*

<sup>26</sup> Takan kùu tajan iin tati ja'a tiñu nuu Ndioo, te'en nàka'an yi chi'in Lipe ma ñuu Jerusalén:

—iNdeta! Ta keun ta ku'un iti' ninuu ta ikan ndaki'un iti' kuà'an ñuu nàni Gaza. Ta ma iti' kuà'an ñuu ikan, ti ya'a yi iin tichi ku'u —kàti yi.

<sup>27</sup> Tajan ndēta ndio ma Lipe ta kēe ra kuà'an ra. Ta ma tichi iti' kuà'an ra, chikuta'an ra iin ra indii tichi carreta ña kichi ñu'u' Etiópía. Ta rakan ti ndiso ra tiñu ña kùmi ra ndisaa ña va'a iyo nuu ma reina ña chà'nda tiñu nuu tandi'i ñivi ñu'u' Etiópía. <sup>28</sup> Ta iti' chĩkoni'i ra kuà'an ra ñuu chi'in run, taján nàndi ra jàkua'a ra tutu tãa ra Isaía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na.

<sup>29</sup> Tajan ma Tati Í Ndioo, te'en nàka'an ndio yi chi'in Lipe:

—Kua'an kuàjayatiun ñun nuu kuà'an carreta ikan —kàti yi chi'in ra.

<sup>30</sup> Tajan ora kuyatin ndio ma Lipe yatin xiin run, taján chĩni ra ña ma ra Etiópía jàkua'a ra tutu Ndioo tãa Isaía. Ta ikan jan chĩkatu'un Lipe nuu ra:

—¿A kùtuniniun ma ña jàkua'un? —kàti ra chi'in ra.

<sup>31</sup> Tajan te'en nàka'an ma ra Etiópía chi'in ra:

—¿Na ja'un kùu kutuninĩ ña kà'an yi, tuva töve yo jàna'a nui? —kàti ra.

Ta ikan jan kà'an ra chi'in ma Lipe, na ndaa ra ta kunandi ra yatin xiin ra.

<sup>32</sup> Takan kùu ta ma nuu kuà'an ma ra Etiópía jàkua'a ra te'en kà'an yi: Ni ta'an ra takua tà'an iin mvechala ora kuàndaka na ri nuu ni kuvi ri. Ta juuni takua tà'an ma mvechala ña tüvi ndà'yu ri ora sòkon na ixi ri, takan ni tà'an ra ndia, ti taxiini ni kindoo ra ora ni nde'e ra tundo'o.

<sup>33</sup> Yakan va ora ndē'e ra tundo'o töve nĩ keta nĩ'iin yo kà'an cha'a' ra. Vati rakan chĩ'i ra, ta töve nĩ chiyo nĩ'iin se'e ra, ti ma ñivi kindaa na ma kivi ña ni koo ra ma ñuñivi.

<sup>34</sup> Tajan te'en nàka'an ndio ma ra Etiópía chi'in ma Lipe:

—Chikain ñamani nuun na katitu'un nui, ¿yo chata kà'an ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na? ¿A juuni chata maa ra, a chata inga tuku ra kà'an ra? —kàti ra.

<sup>35</sup> Ta juuni ma tu'un ña já jàkua'a ma ra Etiópía ikan, Lipe nàka'an ra ti juu cha'a' Jesuu kà'an yi, taján kicha'a kàtitu'un kachin ra tu'un cha'a' Jesuu naja kua jàkaku ra ma ñivi ndia. <sup>36</sup> Tajan ma tichi iti' nuu kuà'an ndra, keta ndra iin nuu iyo takuii, ta te'en nàka'an ra chi'in ma Lipe:

—iNde'e! Ti ikan iyo takuii. ¿A kùu kundutai ma ikan?, kùuniun. —Takan kàti ma ra Etiópía.

<sup>37</sup> Tajan ma Lipe te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Tu chìnuniun chi'in ndisaa animaun, kùu kundutaun —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an ndio ma ra Etiopía chi'in ma Lipe:

—Juu chìnunì ña ma Racha'nu Jesucristu kùu ra, ra Se'e Ndioo —kàti ra.

<sup>38</sup> Ta ikan jan nāka'an ra chi'in ra kùu musu ra, ña na kutaa ra ma carreta. Tajan ora chūndaa ndio run, ta nūu ndio ma ra Etiopía chi'in ma Lipe nuu iyo takuii. Ta ikan jan Lipe kicha'a ndio ra jākunduta ra ra.

<sup>39</sup> Tajan ora kēe ndio ndra tichi takuii, tajan ma Tati Í Ndioo ndāki'in yi Lipe. Ta tōva nī nde'e ndio ma ra Etiopía ra inga cha'a'. Va ya'a chīsii ra kēe ndiko ra kuà'an ra chi'in carreta ra. <sup>40</sup> Takan kùu ta ma Lipe kēta ra ñuu nàni Azoto. Ta ma iti' ya'a ra kuà'an ra kuàkatitu'un ra tu'un Jesuu nuu ma ñivi ndisaa ñuu nda kati chāa ra ñuu nàni Cesarea.

## 9

### *Saulu, ndākoo ra kuati jà'a ra ta k'vi ra iti' kuà'an Racha'nu Jesuu (Hch. 22:6-16; 26:12-18)*

<sup>1</sup> Ta Saulu endee tōve ndākoo ra ña kà'an ra, ti ya'a chāta'ani ra ña na ka'ni na tandi'i ma ndian chìnuni tu'un kà'an Racha'nu Jesuu, yakan va chā'an ra chānde'e ra nuu iyo sutu cha'nu chà'nda tiñu nuu ndra kùu sutu.

<sup>2</sup> Ta chikan ra ña ja'a ra iin tutu kuenda ndra chà'nda tiñu veñu'u judú iyo ñuu Damascu. Ta tutu i'ya kà'an yi ña tu nata'an ra ña'a' a ra'ii ña kuà'an iti' Jesuu, iyo yi ña na tindee ndra ra tiin ra na ta ku'un na vekaa ñuu Jerusalén. <sup>3</sup> Yakan va kēe ndio Saulu kuà'an ra iti' ñuu Damascu ndà'a ra ma tutu ikan. Va ora cha kuàkuyatin ra ñuu Damascu, ta jana'ini ra ndē'e ra iin ñu'ú tacha ña kīchi iti' andivi. Ta iin chikonuuni yi ra. <sup>4</sup> Ta ndūva ra nuu ñu'u' jā'a yi, ta chīni ra iin tati ña te'en kà'an:

—Saulu, Saulu, ¿ta naja jānde'un tundo'o yu'u? —kàti yi.

<sup>5</sup> Tajan te'en kicha'a chikatu'un ma Saulu nuu yi:

—¿Yo kùun, yo'o Racha'nu? —kàti ra.

Tajan ma tati te'en nāka'an yi chi'in ra:

—Yu'u kùu Jesuu, ra jānde'un tundo'o chata. Ta ya'a jàtakue'un ñun chi'in juuni maun, takua jà'a iin jundiki ora chàñu ri yutun xaan nuu ña ndà'a ma chito'o ri. <sup>6</sup> ¡Ndeta, ta ki'viun ñuu Damascu ku'un! Ta ikan iyo iin yo ni katitu'un nuun nda ña iyo yi ña ja'un —kàti yi.

<sup>7</sup> Tajan ma ndra kuà'an chi'in Saulu, nduva'a kuii yū'vi ndra ti chīni ndra ma tatini ña kā'an yi, va tūvi nī nde'e ndra ma ña kā'an. <sup>8</sup> Tajan ikan ndēta ndio ma Saulu, ta nūna ra tinuu ra, va nī kuu nande'e ra. Tajan tiin ndra ma nda'a' ra, ta kuà'an ndra chi'in ra iti' ñuu Damascu. <sup>9</sup> Ta ikan chíyo ra ñuu Damascu uni kivi ña nī kuu nde'e ra ta tūvi chāchi ra ta tōve nī chi'i ra takuii ndia. <sup>10</sup> Ñuu Damascu, iyo iin ra chìnuni tu'un Jesuu ra nàni Ananía. Ta kēta tati Racha'nu Jesuu nuu ra, ta te'en nāka'an yi chi'in ra:

—¡Yo'o Ananía! —kàti yi.

Tajan te'en nāka'an ma Ananía:

—Í'ya iyo, yo'o Racha'nu —kàti ra.

<sup>11</sup> Tajan te'en nāka'an tuku ma Racha'nu chi'in ra:

—Ndeta ta ku'un iti' kai ña nàni Iti' Ndoo, ta ve'e ra nàni Juda, nandukun iin ra ñuu Tarsu, ña nàni Saulu, ti ikan iyo ra kà'an chi'in Ndioo. <sup>12</sup> Ta cha kētai ña kàtitu'in nuu ra ña nī ku'un nuu iyo ra, yo'o Ananía, ta ikan nī

jundiun nda'un xini ra, ikan na kuu nande'e ndiko ra inga cha'a'. —Takan kàti ma tati ma Racha'nu Jesuu chí'in ma Ananía.

<sup>13</sup> Tajan ora chíini ma Ananía ña kà'an ma Racha'nu te'en, tajan te'en nàka'an ndio ra:

—Yo'o Racha'nu, ya'a kua'a' ñivi kà'an chata ma ra nàni Saulu, ña maa ra jà'a ña ya'a ndè'e ma ñiviun ma tundo'o ma ndian chìnuni ma tu'in ma ñuu Jerusalén. <sup>14</sup> Ta vitin vàchi ra i'ya ndà'a ra iin tutu ña jà'a ma ra chà'nda tiñu nuu sutu. Ta ma tutu ikan kà'an yi ti ndisaa ñivi chìnuni tu'un kà'un ku'un na kundii na vekaa jà'a ra —kàti yi.

<sup>15</sup> Va te'en nàka'an tuku ma Racha'nu chí'in ma Ananía:

—¡Kua'an!, ti mai kàchin ra ña na ka'an ra tu'in nuu ndisaa ñivi yüvi judíu, ta nda nuu ma ndra rey, chà'nda tiñu nuu na ndia. Ta juuni ni ka'an ra tu'in nuu ndian judíu ndia. <sup>16</sup> Vati ni jana'i nuu ra ña iyo yi ña nde'e ra tundo'o cha'a' ma tiñu mai ña ni ja'a ra. —Takan kàti tati Jesuu nuu Ananía.

<sup>17</sup> Takan kúu ta ikan jan chá'an ndio ma Ananía ma ve'e ikan. Tajan te'en nàka'an ndio ra ora jündii ra nda'a' ra xini Saulu:

—Yo'o ra yaní Saulu, ma Racha'nu Jesuu, ra ndè'un tichi iti' nuu kichiun, rakan táchi yu'u ña na kichí jundii nda'i xiniun, ikan na kuu nande'un inga cha'a' ta koo Tati Íí Ndioo chí'un —kàti Ananía chí'in Saulu.

<sup>18</sup> Ta ma ora ikani kékoyo ña kàa takua kàa soo tiaka' tinuu ra, ta nànde'e ndiko ra. Tajan ndèta ndio ra, ta kùnduta ra. <sup>19</sup> Ta ora yà'a, tajan chàchi ra, ikan na koo ndiko ñàndee ra. Ta ikan chíyo ra kua'a' kivi chí'in ñivi chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Damascu.

### *Kicha'a Saulu kàtitu'un ra tu'un Jesuu nuu ñivi iyo ñuu Damascu*

<sup>20</sup> Takan kúu ikan kicha'a Saulu jàna'a ra tu'un Jesuu ma tichi veñu'u nuu kùti'vi ñivi judíu. Ta ikan kàtitu'un ra nuu na, ti Jesuu kúu ra se'e Ndioo. <sup>21</sup> Ta ndisaa ma ndian chíini ma ña kà'an ra ndava kuà'an tati na ña kà'an ma Saulu takan. Tajan te'en nàka'an ndio na:

—Ndicha, ña juu rakan kúu ma ra chàkunuu jànde'e tundo'o ma ñivi chìnuni tu'un Jesucristu ndian iyo ñuu Jerusalén. Ta vitin vàchi tiin ra ndian chìnuni tu'un ra i'ya, ta kùndaka ra na ku'un na chí'in ra nuu ndra sutu cha'nu, chà'nda tiñu ma ñuu Jerusalén. —Takan kà'an na.

<sup>22</sup> Takan kúu va ma Saulu, tiaga kua'a' kà'an ra nuu ma ñivi ñuu Damascu ña ndicha ña Jesuu kúu ma ra Cristu. Tajan nduva'a kuii jàkanuu xini ma ndian judíu iyo ikan ña ní túva ga chito na nayi ka'an na ña kànita'an yu'u na chí'in ra, ti ya'a kachin kà'an Saulu cha'a' Jesuu.

### *Saulu kakú ra tañu ñivi judíu*

<sup>23</sup> Takan kúu ta ora cha kèta kua'a' kivi ña iyo ra ma ikan, tajan ma ndra judíu kùti'vi ta'an ndra. Ta ikan jàndo'iin tu'un ndra, ña kùuni ndra ka'ni ndra ma Saulu. <sup>24</sup> Va ma Saulu cha chá'a ra kuenda ma ña chàniini ndra ja'a ndra chí'in ra. Vati nduvi ta niñuu iyo tu'va ndra ma yuve'e ña iyo ma yu'u ñuu ikan ña ni ka'ni ndra ra. <sup>25</sup> Takan kúu va juuni, ma ndra chìnuni tu'un Jesuu tìndee ndra ra. Ta tìndixe'e ndra ra tichi iin tuka, ta jànuu ndra ra iti' chata ma muru ña chikonuu ma yu'u ñuu. Ta takan kákú ra ora chanikuaa ma kivi ikan.

### *Saulu chàa ra ñuu Jerusalén*

<sup>26</sup> Ora cháa Saulu ñuu Jerusalén, ikan kùuni ra ndo'iin ra chí'in ma ndra chìnuni tu'un Jesuu. Va ndisaa na yü'vi na ti tüvi chito na tu ndicha ña



juuni ra chìnuni kùu ra. <sup>27</sup> Yakan va iin ra nàni Bernabé chāki'in ra ra, ta jāna'a ra ra nuu ma ndra tatun Jesuu. Tajan ma Bernabé kātitu'un ra nuu ndra, ti Saulu ndē'e ra ma Racha'nu Jesuu ta chīni ra tu'un kà'an ra ma tichi iti' nuu kīchi ra ndia. Ta ora chāa ra űuu Damascu tōve nī yu'vi ra ma ora kātitu'un ra tu'un Jesuu nuu ma űivi. <sup>28</sup> Ta takan kūu űa kīndoo Saulu űuu Jerusalén, ta chākunuu ra chí'in ndra. Ta tūvi yu'vi ra jāna'a ra chí'in ndatu Racha'nu nuu kua'a' űivi. <sup>29</sup> Ta tūvi jāna ra űa kātitu'un ra tu'un ma Racha'nu. Ta kānita'an yu'u ra chí'in űivi judiu ndian kà'an tu'un griegu. Va ma ndiakana chānini na ka'ni na ra cha'a' tu'un Jesuu űa kātitu'un ra. <sup>30</sup> Ta ora chīto ma ndra chìnuni tu'un Jesuu, űa takan kùuni na ja'a na chí'in ra, ta chāndaka ndra ra űuu Cesarea. Ta ikan kēe ndiko ra kuà'an ra űuu Tarsu. <sup>31</sup> Ta ikan ma veűu'u űivi chinuni tu'un Jesuu ka'in ikan, ta ndisaa űuu űu'u' Judea, ta űu'u' Galilea, ta űu'u' Samaria, tōva nī chiyo kuati chí'in yi. Ta endee tiűu'u na Racha'nu Jesuu, ta kuàkua'nu űivi chinuni tu'un ra tiaga, ja'a űa tīndee ma Tati Í Ndioo na. Ta tiaga kua'a' na kīcha'a chinuni tu'un Jesuu ta'ii'in kivi ja'a yi ndia.

### *Nuu ndà'a ra nàni Enea*

<sup>32</sup> Ta űuu ta űuu chākunuu Petu' chānde'e ra űivi chìnuni tu'un Jesuu. Ta ikan juuni chā'an ra chānde'e ra űivi Jesuu iyo űuu nàni Lida. <sup>33</sup> Ta ikan nāta'an ra iin ra nàni Enea. Ta rakan ti cha iyo una kuiya űa kāndii ra nuu chito ja'a űa kūyutun ra. <sup>34</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chí'in ra:

—Yo'o Enea, Jesucristu kùu ra űa jānda'a ra űun. ¡Ndeta, ta jandova'un nuu chitoun!

Tajan Enea ma ora ikani, ndēta ra ma nuu chito ti cha ndā'a ra. <sup>35</sup> Tajan ndisaa ma űivi iyo űuu Lida chí'in űuu Sarón ndē'e na űa ndā'a ra. Ta ma ora ikani, kīcha'a na chìnuni na tu'un Racha'nu Jesucristu.

### *Nuu nàtaku űa nàni Dorca*

<sup>36</sup> Ma tiempu ikan iyo iin űa chìnuni tu'un Jesuu űa nàni Tabita ma űuu Jope űa chí'in tu'un griegu nānian Dorca. űa'a i'ya ja'a űa kua'a' űa va'a, ti tīndean űivi nda'vi. <sup>37</sup> Tajan ma kivi ikan, kī'in tundo'o ma űa nàni Dorca. Tajan chī'an. Ta jākuti na ma kuűuan. Ta ora cha yā'a ja'a na yi, tajan chāndaka na ma űunda'yuan iin tichi ve'e iyo nda siki. <sup>38</sup> Ta ma űuu nàni Jope ti iyo yi yatin xiin nuu iyo űuu nàni Lida, ikan iyo Petu'. Ta tava chito ma ndra chìnuni tu'un Jesuu űa iyo Petu' űuu ikan, yakan va tāchi ndra uvi ta'an ma ndra kuàka'an chí'in ra na kīchi ra numini. <sup>39</sup> Ta ora chāa ndra űa kuàki'in ndra ra, ta numini vāchi ra. Ta ora chāa ndio ra chí'in ndra, ta chāndaka ndio ndra ra tichi ve'e nuu kāndii ma űunda'yu. Ta ma tichi ve'e ikan, endee chāku ma űivi kīndoo nda'vi cha'a' űa. Ta kāva nuu ndio vi ma Petu' ta kīcha'a ndio vi jāna'a vi nuu ra kua'a' va'a ja'ma űa jāva'a ma Dorca ora chīyo űa niku. <sup>40</sup> Ta ikan Petu' kīcha'a ra kà'an ra chí'in ndisaa ma űivi na kee na ma tichi ve'e. Ta chūnandi chiti ndio ra kà'an ra chí'in Ndioo, ta kīcha'a ndio ra ndē'e ra ma nuu kāndii ma űunda'yuan, tajan nāka'an ndio ra te'en:

—¡Yo'o Tabita! ¡Ndeta! —kāti ra chí'an.

Ta ora kā'an ma Petu' takan chí'an, ta nānde'e ndioan. Ta ora ndē'an ma Petu', ta chūnandi ndioan. <sup>41</sup> Tajan chāa ra tiin ra nda'a' űa. Ta jākutaa ndio ra űa. Tajan kāna ra ma ndra chìnuni tu'un Jesuu chí'in ma űivi űa'a kīndoo nda'vi. Ta jāna'a ra űa nuu tandi'i na. Va cha ndīto űa ja'a ra.

<sup>42</sup> Ndisaa űa'a, chīto ninii ka'nu ma űuu Jope yi. Ta ma ora ikani kua'a'

va'a ñivi, kīcha'a na chìnuni na tu'un Jesuu. <sup>43</sup> Ta Petu', ndōo ra kua'a' kivi ma ñuu ikan ve'e iin ra nàni Simón, ra jànatii ñii kiti.

## 10

### *Petu' chi'in Corneliu*

<sup>1</sup> Ñuu Cesarea, iyo iin ra nàni Corneliu. Ta rakan ti ra capitán kùu ra. Ta chà'nda ra tiñu nuu kua'a' jandaru kuenda ñuu Roma ndra kīchi ñu'u Italia. <sup>2</sup> Ta rakan juuni jàka'nu ra Ndioo chi'in ndisaa ñivi ra ña iyo ve'e ra. Ta juuni tindee ra ñivi judiu chi'in kua'a' xu'un'. Ta kà'an ra chi'in Ndioo nani kivi. <sup>3</sup> Takan kùu ta kēta iin kivi iyo yi kaa uni chani'ini, tajan jà'a Ndioo iin ndatu ña jāketa ra iin tati jà'a tiñu nuu ra nuu ndaa ma Corneliu ña nānde'e kachin va'a ra yi. Tajan te'en kīcha'a kà'an yi chi'in ra:

—Yo'o Corneliu, xaa —kàti yi.

<sup>4</sup> Tajan ora kà'an ma tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo takan, ta ndē'e ma Corneliu yi, ta ndava yū'vi ra. Tajan te'en nāka'an ndio ra ña kīcha'a ndio ra chikatu'un ra nuu ma tati ikan:

—¿Nayi kùuniun yo'o Racha'nu? —kàti ra chi'in yi.

Tajan te'en nāka'an ndio yi chi'in ra:

—Ndisaa ña jà'un ña kà'un chi'in Ndioo, ta tindeun ñivi nda'vi, ndisaa yakan chàta'ani Ndioo yi ta tì'i ra kuenda yi. <sup>5</sup> Yakan va na tachiun iin ndra na ku'un ndra ñuu Jope kuki'in ndra ra nàni Simón, ra nàkoto ñivi ña juuni nàni Petu' ndia. <sup>6</sup> Rakan iyo ra ve'e inga ra nàni Simón. Ta rakan ti iin ra jànatii ñii kùu ra, ña iyo ra yu'u tañu'ra. —Takan kàti ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo chi'in Corneliu.

<sup>7</sup> Ta ora kuà'an ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo ña kà'an chi'in Corneliu, tajan kàna ndio ma Corneliu uvi ta'an ndra jà'a tiñu nuu ra. Ta juuni kàna ra iin jandaru ña jàtiñu kuenda ra, ra iyo tundeeni ra chi'in, ta juuni chìnuni ra tu'un Ndioo. <sup>8</sup> Yakan va ora cha yā'a ña kàtitu'un ma Corneliu ndisaa ña kùu nuu ndra, tajan tachi ndio ra ndra iti' ñuu Jope.

### *Ña'a jàna'a Ndioo nuu Petu'*

<sup>9</sup> Takan kùu ta ora sama ndaa ma inga kivi, chani kuyatin ma ndra kuà'an chata Petu' ñuu Jope. Tajan Petu' ma ora ikan ndāa ndio ra nda ve'e iyo nda siki, ti ikan kà'an ra chi'in Ndioo. <sup>10</sup> Ta ma ora ikan ti Petu' chisoko ra va jà jà'a na ma ña kūsama ra. Tajan ma ve'e siki nuu iyo ra, ndē'e ra iin nakuyi takua ndē'o yi ora chànio. <sup>11</sup> Ndē'e ma Petu' ña nùna ma andivi ta vāchi nuu iin ña kàa takua kàa iin ja'ma ka'nu, ña ndikun ndi kumi chiyo tutun yi. <sup>12</sup> Ta tichi ma ja'ma ikan ka'iin kua'a' kiti iyo kumi cha'a', ta kua'a' nuu saa chi'in koo ndia. <sup>13</sup> Ta ikan chini ra iin tati ña te'en kà'an yi chi'in ra:

—iNdeta yo'o Petu', na ka'niun ndri ta kachiun! —Takan kàti yi chi'in ra.

<sup>14</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu':

—Na kùu yi, yo'o Racha'nu, ti yu'u takā'an kuii kachì nì'iin cha'a' ma kiti ña kà'an ma ley Ndioo ti tōve nāndoo ndri a va'a ña kacho ndri —kàti ra.

<sup>15</sup> Tajan te'en kīcha'a ndiko ma tati ikan kà'an yi chi'in ra inga cha'a':

—Ma ña jànandoo Ndioo, na kùu ka'un ña na vā'a yi. <sup>16</sup> Yakan va uni cha'a' kà'an ma tati ikan te'en chi'in ra. Ta ikan jan ndāa ndiko ma ja'ma ikan iti' andivi, kuà'an yi. <sup>17</sup> Ta ma Petu' ya'a nàkanini ra ta chitū'un ra ña

nayi kùuni ma ña ndē'e ra ka'an yi. Ta ma ora ikan chāa ma ndra musu tāchi Corneliu ma yuve'e ra, ta ndrakan ti ndra cha nānduku tu'un ndanu iyo ve'e ra nāni Simón kùu ndra. <sup>18</sup> Ta ora chāa ndra ma ve'e ra, tajan kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ndian iyo ve'e ikan:

—¿A i'ya iyo ra nāni Simón Petu'? —kāti ndra.

<sup>19</sup> Ta Petu' ti juuni nākanini ga ra cha'a' ma ña ndē'e ra ora kā'an ma tati chī'in ra, tajan ma nuu nāndi ra ikan te'en kīcha'a nāka'an Tati Íí Ndioo nuu ra:

—Yo'o Petu', uni ta'an ndra nānduku ñun yuve'e nda ninuu. <sup>20</sup> Yakan va ndeta ta kua'an nda ninuu ta ka'un chī'in ndra, va na kükunuun ku'un chī'in ndra, ti mai, tāchi ndra —kāti yi.

<sup>21</sup> Ta ora kā'an ma Tati Íí Ndioo takan chī'in ma Petu', ta ma ora ikani nūu ndio ra ta chāa ra nuu ka'in ndra. Ta te'en kà'an ra chī'in ndra:

—Yu'u kùu ma ra nānduku ndo. ¿Nda tiñu vāchi ndo? —kāti ma Petu' chī'in ndra.

<sup>22</sup> Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Vāchi ndi kuenda ra nāni Corneliu, capitán chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta rakan ti iin ra va'a kùu ra, ta ya'a jàka'nu ra Ndioo ndia. Yakan va ndisaa ñivi judú tiñu'u na ra. Ta juuni kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ra. Ta kāti yi chī'in ra ti na kichi kī'in ndi ñun, ta ku'un kukatitū'un chī'in ra ndisaa ma ña kùuni Ndioo ña kà'un. Ta rakan taso'o ra ña kātitu'un —kāti ndra.

### *Petu' kuà'an ra nuu iyo Corneliu*

<sup>23</sup> Takan kùu ta ma ora ikan, kā'an ma Petu' chī'in ndra, na ya'a ndra tichi ve'e. Ta na kindoo ndra kusu ndra ma ve'e ra ikan ma chanikuaa ikan. Takan kùu ta ma inga kivi, ora kūndichin, kēe ndio ma Petu' ta kuà'an ndio ra chī'in ndra. Ta juuni kuà'an iin ndra chīnuni tu'un Jesuu iyo ma ñuu Jope chī'in ma Petu' ndia. <sup>24</sup> Tajan ma inga kivi chāa ndra ma ñuu Cesarea, nuu iyo ma Corneliu ndātu ra ndra. Ta ma Corneliu ti cha kūti'vi ra chī'in ndisaa ñivi ra, ta ndisaa ndian nākoto ra iyo yatin xiin ve'e ra ndia. <sup>25</sup> Takan kùu ta ora cha yā'a Petu' tichi ve'e ra, tajan ma Corneliu chūnandi chiti ra nuu ra ña kūuni ra jaka'nu ra ra. <sup>26</sup> Va ma Petu' ndōni'i ra ra ta te'en nāka'an ra chī'in ra:

—¿Ndeta, ta kundaun vati yu'u juuni ra'ii kaa takua kàun, kùu ndia! —kāti ra.

<sup>27</sup> Takan kùu ta ora juuni kà'an ga ra chī'in ma Corneliu, tajan kī'vi ndio ra tiá tichi ve'e ra. Ta ikan ndē'e ra ña ka'in ti'vi kua'a' ñivi. <sup>28</sup> Tajan te'en nāka'an ma Petu' chī'in na:

—Cha chito va'a ndo ti iin ra judú na kùu ku'un ra natu'un ra chī'in ñivi yūvi judú. Ta na kùu kī'vi ra ve'e na, ti tōve chà'a ma Ley ñivi judú ña jà'a ra yi. Va vitin Ndioo jàna'a nui ña na tūvi iyo yi ña ka'in ña nī'in ñivi kùu ndian tūvi nāndoo nuu ra a ndian tōve va'a nuu ra. <sup>29</sup> Yakan va ora chāka'an ndo chī'in, ta tūvi nī ka'in ña na kichj ti numini kēi vāchj. Yakan va kùunj kotoi nda kuenda kùu yi ña kāna ndo yu'u ña na kichj —kāti ma Petu' chī'in ma ñivi ikan.

<sup>30</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma Corneliu:

—Cha iyo kumi kivi ña ndita yu'i juuni ma ora i'ya, ta ma kaa uni chani'ini ña nandi tichi ve'i kā'in chī'in Ndioo, ta kēta iin ra ñu'u ja'ma tacha nui, <sup>31</sup> ña te'en nāka'an yi chī'in: “Yo'o Corneliu, Ndioo cha chīni ra tu'un chikaun nuu ra. Ta juuni chàku'uni ra ndisaa ña jà'un ña tūndeun ñivi nda'vi. <sup>32</sup> Na tachiun iin ndra ku'un ñuu Jope na kuki'in ndra ra Simón

ña juuni nàni ra Petu'. Ta rakan ti ìyo ra ve'e ra jànatii ñii. Ta juuni nàni ra Simón ndia. Ìyo ra yatin yu'u tañu'u", kàti yi chí'ìn. <sup>33</sup> Yakan va numini tächj ndra na kunanduku ndra ñun. Ta va'ani jà'un ña kichaun. Ta vitin ndisaa ndi ka'iin nuu Ndioo. Yakan va kuumi ndi taso'o ndi ndisaa ma ña kätitu'un ma Racha'nu Ndioo nuun ña ìyo yi ña katitu'un nuu ndi —kàti Corneliu.

*Kätitu'un Petu' tu'un Jesuu ve'e Corneliu*

<sup>34</sup> Takan kuu tajan te'en naka'an ndio Petu':

—Vitin cha kütuninj ti ndicha ña Ndioo inuu ndé'e ra ndisaa ñivi. <sup>35</sup> Ta nda ñivi iyo nda ñuu nikuuni ki'in ra kuenda na tuva tiñu'u na ra, ta jà'a na ma ña va'a. <sup>36</sup> Vati Ndioo tächj ra tu'un nuu tandi'i ñivi judú ña na jana'a na yi nuu na naja ìyo yi na koo vii na chí'in ra jà'a Racha'nu Jesucristu. Ta rakan ti kuu ra chito'o ndisaa yo. <sup>37</sup> Vati ndyo'o cha chito va'a ndo naja kua kuu tandi'i ñu'u' Judea niku. Ta ikan kicha'a yi chí'in ñu'u' Galilea ora cha yà'a kätitu'un Xuva ña ìyo yi ña kunduta na. <sup>38</sup> Ti juuni ma tiempu ikan, chā'a Ndioo ndatu ra chí'in Tati Í ra nuu ma Racha'nu Jesucristu ra ñuu Nazaret. Yakan va chàkunuu ra jà'a ra ña va'a. Ña ndisaa ndian ku'vi jà'a ma ndatu kui'na, jànda'a ra na. Ta ndisaa ña'a jà'a Jesuu yi ti Ndioo ìyo ra chí'in ra. <sup>39</sup> Ta cha'a' yakan ndyu'u kuu ndian ndé'e ndi ndisaa ña jà'a ra ñu'u' Judea chí'in ñuu Jerusalén. Ta ikan tátu na ra nuu kruu, ta ikan chí'í ra. <sup>40</sup> Va Ndioo, jánataku ndiko ra ra tichi uni kivi. Ta ora cha yà'a nàtaku ndiko ra, ta jà'a Ndioo ña na keta ra nuu ndi. <sup>41</sup> Va tüvi nī keta ra nuu tandi'i ñivi, ti keta ra nuu ndyu'uni. Vati ndyu'u káchin ra tatiempu ora tak'a'an kuvi ra, vati ndyu'u chàchi ndi ta chí'i ndi chí'in ra ora cha nàtaku ra. <sup>42</sup> Ta maa ra tächj ndi ña na katitu'un ndi nuu tandi'i ñuu, ti Ndioo chā'a ra tiñu nuu ra ña kuu ra, ra vesi, ra tiku'va tiñu cha'a' ndian ndito, ta juuni cha'a' ndian cha chí'í ndia. <sup>43</sup> Yakan va ndisaa ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo, ndra chíyo taji'na, kà'an ndra cha'a' Racha'nu Jesuu ndia. Ta juuni kà'an ndra ti ndian chinuni tu'un ra, cha kuu ni'i na ña na naa kuati na jà'a ma ndatu ra. —Takan kàti Petu' chí'in ma ñivi ikan.

*Tati Í Ndioo, vächi koo yi chí'in ñivi yüvi judú*

<sup>44</sup> Takan kuu ta juuni kà'anga Petu' ndaa ra, ora koyo ma Tati Í Ndioo chata ndisaa ma ñivi chini ña kà'an ra. <sup>45</sup> Ta ma ndra judú ña chinuni tu'un Jesuu kuà'an chí'in ma Petu', ndava kuà'an tati ndra, ti juuni koyo ma Tati Í Ndioo chata ma ñivi yüvi judú ndia. <sup>46</sup> Vati chini ndra ña kicha'a na kà'an na iin tu'un siin siin, ta takan jàka'nu na Ndioo. <sup>47</sup> Yakan va te'en naka'an Petu' chí'in ndra ka'iin chí'in ra:

—Cha koyo Tati Í Ndioo nuu ñivi i'ya takua koyo yi nuu yo. Ta vitin nda yo, na kuu ga ka'an ga yo ña kuu kunduta ñivi i'ya. —Takan kàti Petu' chí'in ndra kuà'an chí'in ra.

<sup>48</sup> Ta ikan tächj ra na, na kunduta na chí'in ndatu Racha'nu Jesucristu. Ta ora cha yà'a kunduta ma ñivi ikan, tajan jänini na ma Petu' na kindoo ra chí'in na, vaji najani kuu kaa kivi.

## 11

*Kätitu'un Petu' nuu ñivi Ndioo ìyo ñuu Jerusalén*

<sup>1</sup> Ndra kuu tatun Jesuu chí'in inga ndian chinuni tu'un ra iyo ñu'u' Judea, ni'i na tu'un ña ñivi yüvi judú juuni chinuni na tu'un Ndioo ndia. <sup>2</sup> Va ora

chāa tuku ma Petu' ñuu Jerusalén nuu ìyo ma ñivi judíu ndian chìnuni ma tu'un Jesuu, ta ma ñivi ikan ti tiso na kuati nuu ra ta kīcha'a na kànita'an yu'u na chí'in ra. <sup>3</sup> Ta te'en chikatu'un ndio na nuu ra:

—Yo'o Petu', ¿ta naja chā'un chānde'un nuu ìyo ñivi yüvi judíu ta chāchiun chí'in na ndia? —Takan kàti na chí'in Petu'.

<sup>4</sup> Tajan ma Petu' te'en kàtitu'un ra nuu na naja kua kūu yi nda ora kīcha'a yi:

<sup>5</sup> —Yu'u ìyoi ñuu Jope, ta ikan kà'in chí'in Ndioo. Tajan ndè'i iin ña takua ndè'o ora chànio. Ta kaa yi takua kaa iin ja'ma ka'nu ña ndikun ndi kumi chiyo tutun yi, ña nūu yi nda yatin nda nuu nāndi. <sup>6</sup> Ta ikan ndè'e va'i tichi ma ja'ma ña ka'ian kua'a' kiti kumi cha'a, ta inga kiti ku'u, ta kua'a' nuu saa chí'in kua'a' nuu koo ndia. <sup>7</sup> Ta ikan chí'ij iin tati ña kà'an yi te'en chí'in: “¡Ndeta yo'o Petu', na ka'niun ta kachiun!” kàti yi. <sup>8</sup> Ta yu'u te'en nāka'in: “Na vā'a yo'o Racha'nu, ti nī'iin cha'a' takā'an kachi kuñu kiti ña kà'an ley Ndioo ña töve nāndoo a va'a ña kacho”, kàti. <sup>9</sup> Ta ikan jan te'en nāka'an ndiko ma tati kīchi iti' andivi chí'in inga cha'a': “Na vā'a kà'un takan cha'a' ña cha jānandoo Ndioo”, kàti yi. <sup>10</sup> Takan kūu tajan uni cha'a' kūu ña'a te'en, ta ikan ndāa ndiko ma ja'ma ikan iti' andivi chí'in ndisaa kiti vāchi chí'in yi niku. <sup>11</sup> Ta ora juuni ndāa ga yi ma ikan, ta chāa uni ta'an ndra ñuu Cesarea, ña nānduku ndra yu'u ma ve'e nuu ìyo ndi ikan. <sup>12</sup> Ti ma Tati Íí Ndioo tāchi yu'u, na ku'in chí'in ndra, na töve kàti ña kūu ku'in kàti yi. Takan kūu ta juuni chā'an iñu ta'an ndra yanio ka'ian ñya chí'in ndia. Yakan va ora chāa ndi ma nuu ìyo Corneliu, ta kī'vi ndio ndi tichi ve'e ra. <sup>13</sup> Yakan va ma rakan ti kàtitu'un ra nuu ndi ña keta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ra ma ve'e ra. Ta ma tati ikan chūndaa yi nuu ra ta te'en nāka'an yi chí'in ra: “Na tachiun iin ndra ñiviun ñuu Jope, na kuki'in ndra iin ra Simón ra juuni nāni Petu' ndia. <sup>14</sup> Ta rakan ti kūu katitu'un ra naja kua kūu yi ña ni jakakú Jesuu ñun chí'in ndisaa ñiviun ña ìyo ve'un.” <sup>15</sup> Yakan va ora kīcha'i kà'in chí'in ma ñivi ikan, ta ma ora ikani kōyo ma Tati Íí Ndioo chata na indukuni takua kōyo yi chata yo taji'na. <sup>16</sup> Yakan va ora ikan chāku'unj tu'un kā'an ma Racha'nu Jesuu ti ndīcha ña Xuva, jākunduta ra chí'in takuini, va ndyo'o vitin ni kunduta ndo chí'in Tati Íí Ndioo. <sup>17</sup> Yakan va va'ani, tuva cha chā'a Ndioo juuni ña chā'a ra nuu yo, nuu ma ñivi ikan, cha'a' ña chìnunio tu'un Racha'nu Jesucristu. Yakan va yu'u, ¿nda ra kùì ña kùu kasj ña jà'a Racha'nu Ndioo chí'in ñivi ikan?, kùuni ndo. ¡Na töve ìyo yi ña ja'i takani! —Takan kàti Petu'.

<sup>18</sup> Takan kūu yakan va ma ndian chìnuni ìyo ñuu Jerusalén ora chíini na ña kà'an Petu', ta ma ora ikani taxiin kindoo na. Ta ikan jan chí'in ma tu'un te'en kīcha'a na jàka'nu na Ndioo:

—Nduva'a kuui va'ani ti Ndioo juuni cha chā'a ra nuu ma ndian yüvi judíu takua chā'a ra nuu yo ndia. Vati juuni ndiakan cha jāña na ma kuati jà'a na ta kī'vi na iti' kuà'an Jesuu, ti ikan ni koo na endeeni chí'in Racha'nu Ndioo —kàti na.

### *Kì'vi kua'a' ñivi ìyo ñuu Antioquía iti' kuà'an Racha'nu Jesuu*

<sup>19</sup> Takan kūu yakan va ora cha yā'a ña chí'í ma Esteban, tajan kīcha'a na jānde'e na tundo'o ta jakunu na ma ñivi chìnuni tu'un Racha'nu Jesuu. Ta ìyo ndian chínu kuà'an iti' ñu'u' Fenicia, ñu'u' Chipre, ta ñuu Antioquía. Ta tandi'i ma ñu'u' ikan kàtitu'un na ma tu'un Racha'nu Jesuu, va nuu ñivi judíuni, kàtitu'un na yi. <sup>20</sup> Va ìyo ndra chinuni ìyo ñu'u' Chipre ta ñuu

Cirene, ña chāa ndra ma ñuu Antioquía. Ta ikan kīcha'a ndra kàtitu'un ndra tu'un Racha'nu Jesuu nuu tandi'i ma ñivi yūvi judíu ndia. <sup>21</sup> Yakan va tindee Racha'nu Ndioo ndra chi'in ndatu ra. Ta takan kūu ora chīnu kàtitu'un ndra tu'un Jesuu nuu na, kua'a' na ndákoo ndio na ma ña kini já'a na niku. Tajan kīcha'a ndio na chīnuni na tu'un ma Racha'nu Jesuu ta kī'vi na iti' kuà'an ra.

<sup>22</sup> Yakan va ma ñivi chīnuni ìyo ñuu Jerusalén, ora chīto na tandi'i ña kūu iti' ñuu Antioquía, tajan tāchi ndio na Bernabé na ku'un ra ma ñuu ikan. <sup>23</sup> Tajan ora chāa Bernabé ma ñuu ikan, ta ndé'e ra naja kua nī'i ma ñivi ikan ma ñamani Ndioo, ta nduva'a kuii chīsii ra ora ndé'e ra yi. Tajan kīcha'a ra chūndayu'u ra na, ta ikan jan nāka'an ra chi'in na ña na chinuni na chi'in ndisaa anima na ma tu'un Jesuu, ta koto ndákoo na yi. <sup>24</sup> Vati Bernabé kùu ra iin ra va'a, ta ya'a ìyo Tati Í Ndioo chi'in ra, ta chīnuni va'a ra tu'un Jesuu. Takán kūu ta ma ora ikan kua'a' va'a ma ñivi kīcha'a na chīnuni na tu'un ma Racha'nu Jesuu. <sup>25</sup> Ta ora cha yā'a ña kūu takan, tajan Bernabé kēe ra kuà'an ra kuà'anduku ra Saulu ñuu Tarsu. <sup>26</sup> Ta ora nāta'an ra ra, tajan ndāka ndiko ra ra kīchaa ra iti' ñuu Antioquía. Ta ikan chīyo ndra iin kuiya nīi ma veñu'u ndian chīnuni ikan, ña jāna'a ndra nuu kua'a' ñivi. Yakan va ñuu Antioquía kùu ma ñuu nunuu ña nī'i ndra kùu tatun Jesuu ma sivi: cristianos.

<sup>27</sup> Takán kūu ta ma tiempu ikan iin ndra kà'an tu'un yu'u Ndioo, kēe ndra ñuu Jerusalén ta kuà'an ndra ñuu Antioquía ndia. <sup>28</sup> Ta iin ra kuà'an chi'in ndra, ra nāni Agabo. Rakan chūndaa ra ti ma Tati Í Ndioo kà'an chi'in ra ña na kundaa ra, ta kīcha'a ra kàtitu'un ra nuu ma ñivi ña ni koo kua'a' tama' ndisaa ñuu ñuñivi. Takán kūu yi takua kà'an ra ora chīyo rey nāni Claudiu tiñu ñuu Roma. <sup>29</sup> Yakan va ma ñivi chīnuni ìyo ñuu Antioquía, jāndo'iin tu'un na ña ni tindee na ma ndian chīnuni ìyo ñu'u' Judea chi'in ita'vi xu'un', ma naja kua kūuni maa na, tajan tāchi ndio na yi nuu na. <sup>30</sup> Ta ma xu'un' ña kūti'vi jā'a na, tāchi na yi chi'in Bernabé ta Saulu na kundaka ndra yi nuu ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian chīnuni ñu'u' Judea.

## 12

### *Nuu chī'í Jandiau, ta nuu kī'vi Petu' vekaa*

<sup>1</sup> Takán kūu ta ma tiempu ikan ma ra Rey Herode kīcha'a ra tiin ra ta jāti'ini ra chi'in ma ndian chīnuni tu'un Jesuu. <sup>2</sup> Ta ikan tāchi ra na kuka'ni na ma Jandiau, ra yani Xuva chi'in machiti. <sup>3</sup> Va tava ndé'e ndio ra ña chīsii ma ñivi judíu ña já'a ra takan, yakan va juuni tiin ndio ra Petu' ndia. Ña'a kūu ora kùu yi kivi viko pakua, kivi chàchi na paan ña tūvi kī'vi yuchan iya. <sup>4</sup> Yakan va ora cha yā'a tiin ra ma Petu', tajan tī'i ndio Herode ra vekaa. Ta ma vekaa ikan, ti ìyo kumi ta'an grupu ma jandaru ña kūmi ndra ra. Ta ma ndi kumi grupu ma jandaru iyo kumi ta'an ndra ta'ii'iin yi. Ta ma Herode ti chànini ra jana'a ra ra nuu ma ñivi ñuu nda kati ya'a jī'na viko Pakua, tajan ka'ni ra ra. <sup>5</sup> Yakan va Petu' indii ra vekaa, ta ma ndra jandaru kūmi va'a ndra ra. Ta ma ndian chīnuni tu'un Jesuu, tōve jāña na kà'an na chi'in Ndioo cha'a' ra.

### *Ndioo jākakú ra Petu' tichi vekaa*

<sup>6</sup> Takan kũu ta juuni ma chanikuaa ña ni tuvi inga kivi, ni tavani'i Herode ma Petu' vekaa ti ni jana'a ra ra nuu ma ñivi ñuu ora ikan. Takan kũu ta ma Petu' kixi ra kãndii ra tañu uvi ta'an jandaru ña ndikun ra chi'in karena, ta tiá ndra ka'iin kũmi yuvekaa. <sup>7</sup> Ta nunuuni keta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo yatin xiin ra nuu kãndii ra kixi ra. Tajan ikan keta iin ñu'ú tichi ma vekaa, ta iin tachani jà'a yi. Ta ikan jan kãni nda'a' yi ma chata Petu' nuu kãndii ra. Ta kicha'a yi kà'an yi te'en chi'in ra:

—¡Ndakoo yo'o, Petu'! —kàti yi.

Tajan juuni ma ora kà'an ma tati takan chi'in ra, ta ndãchi ni ma karena ña ndikun nda'a' ra. <sup>8</sup> Ta ikan jan te'en nãka'an ma tati chi'in ra:

—¡Ku'un ja'maun ta ti'i ndicha cha'un ta kichiun chatai! —kàti yi.

Tajan takan jà'a ma Petu' yi. <sup>9</sup> Ta ikan kãe ndio ra kuà'an ra chata ma tati. Ta ma Petu', ti tüvi chito ra tu ma tiñu jà'a ma tati ikan kũu yi iin ña ndicha, a töve. Chito ra a ña chàni ndoso ra kũu ña nde'e ra ma tati ikan. <sup>10</sup> Takan kũu ta ikan jan yà'a ndra ninduvi nuu ka'iin ma ndra jandaru kũmi ndra. Ta ora chãa ndra iin nuu iyo yuvekaa ña iyo nduku iti' yu'u kai. Tajan ikan nũna maa yi, ta ikan jan yà'a ndio Petu' chi'in ma tati. Yakan va ora cha chika ma tati iin kai chi'in ma Petu', tajan ndãkoo ma'iin ndio yi ra. <sup>11</sup> Takan kũu ta ora kicha'a ma Petu' chàku'uni ra, tajan te'en kicha'a ra chànini ra:

—Vitun va cha chito kachin yo, ti ndicha kuii ña ma Racha'nu, tãchi ra tati ra ña na jakakú yi yo nda'a' Herode ta nuu ndisaa ña kũuni ma ñivi judú ja'a na chi'o. —Takan chànini Petu' chi'in juuni maa ra.

<sup>12</sup> Yakan va ora cha yà'a ña chã'a ndio ma Petu' kuenda cha'a' yi. Ta ikan jan kãe ndio ra kuà'an ra ve'e ña nãni Ndiya, ma'á ra nãni Xuva ña juuni nãni Marku ndia. Ta ikan ti ka'iin ti'vi kua'a' ndian chinuni ña kà'an na chi'in Ndioo. <sup>13</sup> Yakan va ora chãa Petu' ma yuve'e ve'an ña iyo nduku iti' kai, ta kicha'a ra jakate'e ra yi. Ta ikan keta iin ñayoko ña nãni Rode kuãnde'an yo kũu ma ra jakate'e ma yuve'e. <sup>14</sup> Tajan ora chãa ña ma yuve'e, ta nãkotoan ña tati Petu' kũu yi. Tajan nduva'a kuii chisian ña ni yuve'e nĩ chaku'unia nuna ña nuu ra. Ta ikan jan kãndakunu ndioan kuãkatitu'an nuu ma ñivi ka'iin ma tichi ve'e. Ta kãtitan ti Petu' kũu ma ra ndaa ma yuve'e. <sup>15</sup> Tajan te'en nãka'an ma ñivi ikan chi'an:

—¿A tivi xiniun ña kà'un takan? —kàti na.

Ta yakan kà'an tukuan ti ña ndicha kũu ma ña kà'an ña. Va ma ñivi ikan te'en nãka'an tuku na chi'an:

—Na yüvi ra kũu ra ti animani ra kũu ma ña chàkunuu —kàti na.

<sup>16</sup> Takan kũu ta ma Petu' ti juuni kà'an ga ra tiaga ndaa ra ma yuve'e. Tajan ora nũna ndio na ma yuve'e, ta ora nde'e na ra ndava yü'vi na.

<sup>17</sup> Tajan ma Petu' kicha'a jãnda'a ra nuu na, ikan na kutaxin na. Ta ikan jan kã'an ra chi'in na naja kũu yi ña jakakú Racha'nu ra nuu indii ra tichi vekaa. Tajan te'en kicha'a ndio ra kãtitu'un ra:

—Na ku'un ndo kukatitu'un ndo ña'a nuu Jandiau chi'in nuu ndisaa ndian chinuni tu'un Jesuu —kàti ra.

Takan kũu ta ora chinu kà'an Petu' takan, tajan kãe ra kuà'an ra inga ñuu.

<sup>18</sup> Ta ora kundichin tajan ya'a yü'vi ndra jandaru ta kicha'a ndio ndra kãnita'an yu'u ndra, ti töve nĩ chito ndra nayi jà'a ña tüva ma Petu'.

<sup>19</sup> Yakan va ma ora ikan tãchi ma Herode na kunanduku inga ndra ma Petu'. Va töve nĩ kuu nata'an ndra ra. Yakan va tãchi ra ña na kuka'ni ndra ma ndra jandaru jãkuenda ma vekaa niku. Ti naja nde'eni ndra ña

kākú ma Petu' ma vekaa. Ta ora yā'a yi tajan kēe Rey Herode ma ñu'u' Judea, ta kuà'an ra iti' ñuu Cesarea iin tiempu.

### *Nuu chì'í Herode*

<sup>20</sup> Takán kūu ta ya'a kūxāan Rey Herode chí'in ñivi iyo ñuu Tiro ta ñuu Sidón. Ta ikan jan jāndo'iin tu'un ñivi ñuu ikan, tajan chāa ndio na vetiñu ti kùuni na natu'un na chí'in ra. Va kā'an na jí'na chí'in iin ra nàni Blastu, ra jà'a tiñu nuu ma Herode. Ta chíka na nuu Blastu ña na ndakan ra iin tiempu nuu ma rey ña kùu kuti'vi na chí'in ra, ikan na kuu jandomani ra ma kuati na, ti nda'a' ma rey ikan ni'i na tandi'i ma ndayu chiníñu'u na kachi na ma ñuu na. Ta Blastu jānuna ra ra ma kivi ikan. <sup>21</sup> Ta ora kēta ma kivi ña jānuna ra ra, tajan kēta ndio ma Herode, ña ñu'u ra iin ja'ma nduva'a kuui vii ña chàku'un ma ndra kùu rey. Ta ikan chūnandi ra ma nuu chà'nda ra tiñu. Tajan kīcha'a ra kà'an ra ma junta chí'in ma ñivi ka'iin ti'vi ma nuu ra. <sup>22</sup> Takán kūu va ma ñivi ikan, te'en kīcha'a na kànachaa na:

—Ma ra kà'an i'ya yūvi iin ra'ii kùu ra, ti iin ndioo kùu ra —kàti na.

<sup>23</sup> Tajan juuni ma ora ikani iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo, jātakue'e yi ra, vati tōve nī jaka'nu ra Ndioo ti tōve kà'an ra ña tōve ndicha ña kà'an ñivi cha'a' ra takan. Ta ikan chí'í ra jā'a ña chàchi tindaku ra.

<sup>24</sup> Takán kūu ta ma tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu ña kàtitu'un ma ñivi chinuni, vi'a chitakuati yi nda nikuuni. <sup>25</sup> Yakan va ora jāchinu Bernabé chí'in Saulu ma tiñu jà'a ndra, tajan kēe ndiko ndra ñuu Jerusalén, tajan kuà'an ndio ndra ñuu Antioquía chí'in iin ra nàni Xuva ña juuni nàni Marku ndia.

## 13

### *Bernabé chí'in Saulu, jàtiñu ndra kuenda Racha'nu Ndioo*

<sup>1</sup> Ma tañu ndian chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu Antioquía, ikan ka'iin ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo chí'in ndra kùu matru. Ta ndrakan te'en nàni ndra: Bernabé, chí'in ra tuun nàni Simón, chí'in Luciu ra ñu'u' Cirene, chí'in Manaén ma ra indukuni chā'nu chí'in Herode ra kùu kalecha'nu ñu'u' Galilea. Ta juuni ikan, ndaa Saulu ndia. <sup>2</sup> Ta ikan kēta iin kivi kùti'vi ma ñivi ña ndita yu'u na ña jàka'nu na Ndioo. Ta ikan te'en nāka'an ma Tati Í Ndioo chí'in ma ñivi ikan:

—Na tavani'i siin ndo Bernabé chí'in Saulu kuenda ma tiñu káchin ndra ña iyo yi ña ja'a ndra —kàti yi.

<sup>3</sup> Yakan va ora cha yā'a ña kā'an ma ndian ka'iin ti'vi ikan chí'in Ndioo ta ndita yu'u na, ta ikan jan jündii na nda'a na xini Bernabé chí'in Saulu. Ta kēe ndio ndra kàcha'an ndra.

### *Bernabé chí'in Saulu kàtitu'un ndra tu'un Jesuu ñu'u' Chipre*

<sup>4</sup> Yakan va ma Tati Í Ndioo tachi ndio ndra na kàtitu'un ndra tu'un Jesuu, va jí'na yā'a ndra ñuu nàni Seleucia. Ta ikan kī'vi ndra iin varku, tajan chāa ndra ñu'u' Chipre iin ñu'u' kàndii tichi tañu'u. <sup>5</sup> Yakan va ora chāa ndra ma yu'u tañu'u ñuu Salamina chí'in varku, ta ikan kīcha'a ndra kàtitu'un ndra tu'un va'a Racha'nu Ndioo tichi ta'ii'iin veñu'u ñivi judíu ñu'u' ikan. Ta juuni kuà'an Xuva chí'in ndra ña tindee ra ndra ndia.

<sup>6</sup> Ta ikan chàkunuu ndra tandi'i ñu'u' ikan, nda kati chāa ndra iin ñuu nàni Pafos. Ta ikan nāta'an ndra iin randuvi. Ta rakan ti iin ra judíu kùu ra, ta nàni ra Barjesuu. Ta kàti ra ti tu'un Ndioo kàtitu'un ra ndia, va



tüvi ndicha. <sup>7</sup> Ta ma randuvi ikan nàndi ra chi'in ra kùu kalecha'nu nàni Sergiu Paulu. Ta ma ra kalecha'nu ikan, ti ya'a iyo chinituni ra, yakan va tàchi ra iin tatun ra na kuki'in ra Bernabé ta Saulu, vati kùuni ra taso'o ra tu'un Ndioo ña kàtitu'un ndra ndia. <sup>8</sup> Ta ora chāa ndra nuu ndaa ra, ta ma randuvi Barjesuu, ra juuni nàni Elimas chi'in tu'un griegu, kicha'a ra kànita'an yu'u ra chi'in ndra ti kùuni ra na taso'o ma kalecha'nu ma tu'un Jesuu ña kàtitu'un ndra, ti koto indukuni chinuni ra tu'un Jesuu ndia. <sup>9</sup> Takan kùu ta ikan ma Saulu ti juuni nàni ra Paulu, ta ya'a iyo Tati Í Ndioo chi'in ra, tajan ndé'e kachin va'a ra nuu ma randuvi nàndi ikan. <sup>10</sup> Ta te'en nāka'an ma Paulu chi'in ra:

—Ra vata, ra kini, ta ra se'e kui'na kùun, ti kùuniun nde'un ma ña va'a. ¿Ta naja chàta'aniun keña'un ma ñivi chi'in ma tu'un vata kàtitu'un, ta tüvi chà'un ña na ki'vi na iti' Ndioo? <sup>11</sup> Yakan va vitin ni jande'e Ndioo tundo'o ñun iin tiempu. Ta na tüva kuu nde'un ti ni kukuaun nda ma ñu'ú nikandii kuu ga nde'un ndia —kàti Paulu chi'in ra.

Ta ma ora ikani ndōkuaá ra. Ta ikan kīcha'a ra nānduku nda'a' ra yo kundaka ra ve'e ra ti kuaá ra. <sup>12</sup> Ta ora ndé'e ma kalecha'nu ña kùu chi'in ma randuvi, ta ma ora ikani kīcha'a ra chinuni ra tu'un Racha'nu Jesuu, ti ndava kuà'an tati ra ora chīto ra ña chi'in kua'a' ndatu jàna'a ndra tu'un Jesuu.

### *Paulu chi'in Bernabé, chàa ndra ñuu Antioquía ñuu kàndii yatini ñu'u' Pisidia*

<sup>13</sup> Paulu chi'in ndra meru ra ki'vi ndra tichi varku ma ñuu nàni Pafos. Ta ikan kēe ndio ndra kuà'an ndra ñuu Perge, ti ma ñuu ikan kàndii yi ñu'u' Panfilia. Va Xuva Marku ndākoo ra ndra, ta chikoni'i ndiko ra kuà'an ra ñuu Jerusalén. <sup>14</sup> Ta ora chāa ndra ma ñuu Perge, tajan nūu ndio ndra ma varku ikan. Ta ikan kuà'an ndra nda ñuu Antioquía, ñuu kàndii yatini ñu'u' Pisidia. Ta ma kivi nīndee ñivi judíu, ki'vi ndra ma veñu'u na, ta chūnandi ndra ma ikan. <sup>15</sup> Yakan va ora cha yā'a jākua'a ma ndra vika ma tichi ma veñu'u ikan ma tu'un Ley Ndioo chi'in tu'un taa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra taji'na, ta ikan kīcha'a chikatu'un ndra vika ikan nuu Paulu chi'in meru ra tuva kuu katitu'un ndra iin tu'un. Tajan te'en nāka'an ndra chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra yani, jna'a ndo tuva iyo iin ña kùuni ndo ka'an ndo tuva kùuni ndo ña jākuninaa ndo ma ñivi, kùu ka'an ndo yi vitin! —kàti ndra.

<sup>16</sup> Tajan ma ora ikani chūndaa Paulu ta jānda'a ra nuu ma ñivi, ikan na taxiin koo yu'u na. Tajan te'en nāka'an ndio ra:

—Ndyo'o ndra judíu kuni va'a ndo ña ni ka'in. Ta juuni ndra yūvi judíu, ndra tiñu'u Ndioo. <sup>17</sup> Ma Ndioo ñuu Israel, kāchin ma ndian judíu kùu ñivio chíyo taji'na. Ta jā'a ra iin ñuu ka'nu chi'in ma ñivi ikan, ora juuni iyo ga na ma ñu'u' Egiptu. Vati ma ñu'u' ikan ti yūvi ñu'u' na kuu yi. Ta ikan tāva ndio ra na ñu'u' Egiptu chi'in ndatu ra.

<sup>18</sup> 'Yakan va uvi xiko kuiya kūmi Ndioo na ta jāndeeni ra ma ña jā'a ñivio ña chíyo na tatiempu tichi ku'u nuu chākunuu na. <sup>19</sup> Ta ikan Ndioo kūta'an ra chi'in ma ndian kùu ñivio taji'na, na ki'vi na ñu'u' Canaán. Ta ikan na ka'ni na tandi'i ñivi iyo ndi ucha ñuu ikan. Yakan va, takan jā'a na, ikan na kuu ni'i na ma ñu'u' chā'a Ndioo nuu na, ta ikan na kuu yi ñu'u' maa na. <sup>20</sup> Ta ndisaa ña'a kuu yi tichi iin kumi cientu uvi xiko uchi kuiya.

“Ta tichi ma tiempu ikan, juuni chā'a Ndioo iin ndra vesi, ndra jàkutuni tiñu nuu na. Takan kuu nda kati kēta kuiya chīyo Samuel, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. <sup>21</sup> Ta ikan chikan na iin ra kuu rey ña ka'nda tiñu nuu na. Ta Ndioo chā'a ra tiñu ikan, nuu ra nani Saulu ra se'e Cis. Ta Saulu ti iin ra kichi tata Benjamín kuu ra, ta chā'nda ra tiñu uvi xiko kuiya. <sup>22</sup> Ta tiá iti' nuu, nāmaa Ndioo ma tiñu jà'a Saulu ña kuu ra rey. Ta ikan chā'a ndio ra ma tiñu rey nuu inga ra nani David. Takan kuu ta te'en nāka'an Ndioo kuenda ma racha'nu David: “Ya'a kùunj nde'i David ra se'e Isai, ti jà'a ra ma ndisaa ña kùunj ña na ja'a ra.” Takan kati Ndioo.

<sup>23</sup> “Ta Jesuu kichi ra tata David ña na kuu ra ra tachi Ndioo ña na jakakú ra ñivi ñuu Israel tava chā'a Ndioo tu'un nuu ma ñivi ti takan ni kuu. <sup>24</sup> Yakan va ora takāaga kichi Jesuu, kātitu'un Xuva tu'un ra nuu ndisaa ñuu Israel. Ta kati ra chi'in na ti iyo yi ña kunduta na ta juuni iyo yi ña ndakoo na iti' kini kuà'an na ta ki'vi na iti' Ndioo. <sup>25</sup> Yakan va ora chani kuu Xuva tiñu ña chā'a Ndioo nuu ra, ta kati ra nuu ma ñivi ña yuvi ra Cristu kuu ra takua chānini na. Ta juuni kà'an ra: “Ti ma ra kuu Cristu, ni kichi ra tiá iti' nuu. Ta kuenda ra, ti iin ra tüvi iñu'u kùu, vaji na ndachì ma ndichan indii cha'a ra, ti nduva'a kuui ka'nu ga ra ta iyo ga ndatu ra kua yu'u”, kati Xuva.

<sup>26</sup> “Yakan va ndyo'o yanj, ndian kuu ñivi judú, tata Abraham, ta juuni ndyo'o ndian yuvi judú ña tiñu'u Racha'nu Ndioo, Ndioo kuu ma ra tachi yu'u ña na katitu'in ma tu'un i'ya nuu ndo, ikan na kuu kakú yo jà'a ra. <sup>27</sup> Vati ma ndian iyo ñuu Jerusalén, chi'in ndra chà'nda tiñu nuu na, ni tuvi nakoto na ña Jesuu kuu ra ña jàkakú ra yo. Ta ni töve ni kutunini va'a na ma tu'un Ndioo taa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia, vaji nani kivi ora nindeo jàkua'a na yi tichi veñu'u na. Yakan va tisokuati na chata Jesuu, ta ndó'iin tu'un na ña kati na ña na kuvi ra. Ta takan chīnu ma tu'un ña kà'an ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña ni kuu. <sup>28</sup> Tajan chāka'an na nuu Ponciu Pilatu na ka'ni ra Jesuu chi'in ndra kuu jandaru ra, vaji tüvi ni nani'i na ni'iin kuati ña jà'a Jesuu ña iyo yi na kuvi ra. <sup>29</sup> Ta ikan ora cha chīnu ndisaa ma ña kà'an ma tutu Ndioo kuenda ra, ta ikan jan jānuu ndio ndra ra nuu kruu, tajan kuchi ndio ndra ra. <sup>30</sup> Va Ndioo jānataku ndiko ra ra tañu ndian ndii. <sup>31</sup> Ta kua'a' va'a kivi kēta Jesuu nuu ma ndra chā'an chi'in ra ñu'u' Galilea, ta nda ñuu Jerusalén. Ta vitin juuni ndrakan kuu ma ndra kà'an cha'a' Jesuu nuu ma ñivi vitin.

<sup>32</sup> “Ta vitin ndyu'u kuu ndi ña kātitu'un ndi tu'un va'a i'ya nuu ndo. Ti ña'a kuu ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu ma ndian kuu ñivio chīyo taji'na. <sup>33</sup> Ta vitin cha jāchinu Ndioo ma tu'un i'ya nuu maa yo, ti tata ma ñivi chīyo taji'na kichi yo. Ña'a jāchinu Ndioo ora cha nātaku ra Se'e ra Jesuu, vati nuu ma tutu Salmu uvi, te'en kà'an Ndioo: “Yo'o kuu se'i, ta vitin kuu ma kivi ña kuu tātāun yu'u”, kati yi. <sup>34</sup> Vati Ndioo cha kātitu'un ra ña ni janataku ndiko ra ma Jesuu, ikan na kù'ini ma kuñu ra, vati te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a' yi: “Nuu ndyo'o, ni jachinui ma tu'un ña chā'i nuu ma racha'nu David. Ta ma tu'un ikan ya'a ga ii yi ta ndaa yi”, kati Ndioo. <sup>35</sup> Ta juuni kà'an ma tu'un Ndioo ña: “Na kù'vaun ña ku'ini kuñu ma ra se'un ra ya'a ga ii.” Takan kà'an iin Salmu ña taa ma racha'nu David. <sup>36</sup> Yakan va ndicha kuui ña ma racha'nu David, jà'a ra tiñu takua kùuni Ndioo nuu ma ñivio ora chīyo ra ma ñuñivi i'ya niku. Tajan chī'i ndio ra, ta kuchi ndio na ñunda'yu ra xiin nuu ñaña ma tatá ra. Ta ma kuñu ra kù'ini yi. <sup>37</sup> Va ma kuñu ma ra jānataku Ndioo, tüvi ni ku'ini yi. <sup>38</sup> Yakan va ndyo'o

ndra yani, iyo yi ña koto ndo ti cha'a' Jesuu ikan, Ndioo jànaa ra ndisaa ma kuatio. <sup>39</sup> Ta juuni cha'a' Jesuu kùu yi ña jàndondaa Ndioo anima ndisaa ndian chinuni tu'un ra. Va töve kùu ndondaa anima yo cha'a' ña jàka'nu yo ma tutu Ley Ndioo taa Moisés. <sup>40</sup> Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ti koto ta'an ndo takua kà'an ma tutu taa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chíyo taji'na. Vati ma tutu taa ndra te'en kà'an yi:

<sup>41</sup> Na taso'o va'a ndyo'o ndian kà'an ti'ini chata tu'un kà'in.

Ta na yu'vi ndo, ti chani kuvi ndo.

Vati yu'u chani ja'i iin tiñu nduva'a kuvi ka'nu ma kivi vitin ña juuni iyo ga ndo.

Ta ma tiñu ni ja'i ya'a ndetiñu ña chinuni ndo yi, vaji iyo ndian katitu'un kàchin yi nuu ndo, kàti Ndioo.

—Yakan va ikan chínu ma tu'un nātu'un Paulu tichi ma veñu'u ndian judúu ikan.

<sup>42</sup> Ta ora kicha'a Paulu chi'in meru ra, kèe ndra ma tichi veñu'u ikan, ta ikan iin ndra chíkan ndra nuu Paulu na kichi ra tichi na kivi ma kivi nindeo, ta kà'an ndiko ra ma tu'un i'ya nuu na. <sup>43</sup> Ta ikan ora cha chínu ma junta jà'a na ma veñu'u ikan, ta ikan jan kua'a' ndian judúu chi'in ndian yüvi judúu ndian tiñu'u Ndioo, kicha'a na tàndikun ndio na kuà'an na chata Paulu chi'in Bernabé. Ta ikan Paulu chi'in Bernabé chundayu'u ndra ma ñivi ikan, na ku'un na iti' kuà'an Ndioo ta na kumi va'a na ma ñamani ra, ña chà'a ra nuu na.

<sup>44</sup> Takan kùu ta ma una kivi sabadu ma kivi nindee na cha yati ndisaa ma ñivi ñuu Antioquia kùti'vi na ña kùuni na taso'o na ma tu'un Ndioo.

<sup>45</sup> Va ora ndè'e ma ñivi judúu ña ya'a kua'a' ñivi ka'in ma ikan, yakan va kicha'a na tixin na ndè'e na ndra. Tajan kicha'a na kà'an ndaa na ta kànduva'a na Paulu chi'in Bernabé. <sup>46</sup> Yakan va töve kànuu Paulu chi'in Bernabé, ta te'en kicha'a ndra kà'an ndra nuu na:

—Ji'na kuvi iyo yi ña ka'an ndi tu'un Ndioo niku nuu ndyo'o ñivi judúu, vati takan kùu yi kuenda ndo. Va vitin ndè'i ña töve chinuni ndo tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu ña kàtitu'un ndi nuu ndo, yakan va kùu koo ndo chi'in Ndioo endeeni, tuva takan. Ta vitin iti' nuu, va'aga ña kukatitu'un ndi ma tu'un i'ya nuu ñivi yüvi judúu. <sup>47</sup> Vati ma Racha'nu te'en kà'an ra chi'in ndi ña jà'a ndi:

Tàchj ndo ña na jana'a ndo nuu ñivi yüvi judúu,

ikan na chinuni na tu'in.

Vati indukuni kùu ña jàna'a ndo takua kùu ma ñu'ú ña jàndondichin iti' chika yo.

Ta juuni na jana'a ndo nuu na ndava nda nuu ndi'i ñu'u' ñuñivi naja kua jà'i ña jàkakúu na.

Takan kàti Racha'nu —kàti Paulu.

<sup>48</sup> Ta ora chíni ma ñivi yüvi judúu ma tu'un kà'an Paulu, ta nduva'a kuvi chísi na. Ta ikan kicha'a na jàka'nu na Ndioo ta kà'an na ña ma tu'un Ndioo ya'a ga va'a yi. Tajan juuni ma ora ikani, ma ndisaa ma ndian kàchin Ndioo ña koo ndito chi'in ra indeeni kicha'a na chinuni na tu'un ra.

<sup>49</sup> Takan kùu ta tiempu ikan kicha'a chitakuati ma tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu tandi'i ma ñu'u' ñuu ikan. <sup>50</sup> Va ma ndian judúu chàka'an na chi'in iin ndracha'nu ñuu ikan ta chi'in iin ñivi ña'a iñu'u ña jàka'nu vi Ndioo, na kicha'a vi ña jànde'e vi tundo'o Paulu chi'in Bernabé. Ta takan jà'a vi ña kùti'vi ñivi ñuu ikan, ña na jakunu na ndra ma ñuu ikan. <sup>51</sup> Yakan va ora tàvani'i na Paulu chi'in Bernabé iti' yu'u ñuu ikan, ta kicha'a ndra

jàkisi ndra yuyaka ka'in cha'a ndra. Ta chi'in ña jà'a ndra ikan jàna'a yi nuu na ña ya'a xaan ndè'e Ndioo cha'a' kuati ña jà'a na. Ta ikan jan kée ndio ndra kuà'an ndra iti' ñuu nàni Iconiu. <sup>52</sup> Va ndisaa ma ndian chinuni tu'un Jesucristu nduva'a kuui chisii na, ti ya'a ga iyo Tati Í Ndioo chi'in na.

## 14

### *Bernabé chi'in Paulu, chàa ndra ñuu Iconiu*

<sup>1</sup> Takan kuu ta Paulu chi'in Bernabé kí'vi ndra tichi veñu'u ñivi judú ña ndaa ñuu Iconiu. Ta ikan kicha'a kàtitu'un ndra tu'un Jesuu nuu ma ñivi kùtu'vi ikan. Ta ikan kua'a' ñivi kicha'a chinuni tu'un ra, ndian judú ta ndian yüvi judú ndia. <sup>2</sup> Va ma ndian judú ña töve nì chinuni ma tu'un kà'an ndra, jakanuu ndra xini kua'a' ndian yüvi judú, ikan na kuxaan na chi'in ndian chinuni. <sup>3</sup> Vaji takan kuu, Paulu chi'in Bernabé kua'a' tiempu chíyo ndra ma ñuu Iconiu, ta töve yù'vi ndra kàtitu'un ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu. Ta juuni ma Ndioo chà'a ra nuu ndra ña jàna'a ndra nuu ma ñivi kua'a' ndatu ta seña ra ora kàtitu'un ndra, ikan na koto kachin na ti tu'un ndicha kuu ma ña chà'a ra chi'in ma ñamani ra. <sup>4</sup> Va ma ñivi ñuu ikan siin siin chànini na. Ti iyo ndian kuà'an chiyo ndian judú, ta inga na kuà'an chiyo ndra tatun Jesuu. <sup>5</sup> Yakan va iin ndian judú chi'in iin ndian yüvi judú jàndo'iin tu'un na chi'in ndra tiñu, ikan na jande'e ndra tundo'o ndra tatun Jesuu, ta kani ndra yuu chata ndra. <sup>6</sup> Yakan va ora chíto Paulu chi'in Bernabé ña takan ni ja'a na chi'in ndra, ta ikan chinu ndra kuà'an ndra iti' ñuu Lистра ta ñuu Derbe ña kàndii tichi ñu'u' Licaonia ta tandi' ñuu iyo yatini. <sup>7</sup> Ta ikan kuàkatitu'un ndra tu'un va'a cha'a' Racha'nu Jesuu ikan.

### *Chi'in yuu, kàni na Paulu ñuu Lистра*

<sup>8</sup> Ta ma ñuu Lистра ikan iyo ra cha'a pe'lu ña kuu kaka nda ora kaku ra. Ta ra'ya nàndi ra ikan <sup>9</sup> tàs'o ra ma ña kà'an Paulu. Ta ora ndè'e Paulu ma ra cha'a pe'lu ikan, tajan nàkuni ra ña ya'a ga chinuni ra ña Ndioo kuu janda'a ra ra. <sup>10</sup> Yakan va te'en ni'i va'a nàka'an Paulu chi'in ma ra cha'a pe'lu, ikan na kuni tandi'i ma ñivi:

—¡Na ndetaun ta kundaa ndoun!

Ta ora kà'an Paulu te'en ta iin ndàvani ra ta chùndaa ra, juuni kicha'a chàkunuu ra. <sup>11</sup> Yakan va ora ndè'e ma ñivi ña jà'a Paulu chi'in ma ra cha'a pe'lu, ta ikan kicha'a na kànachaa na ña jàka'nu na Paulu chi'in Bernabé chi'in tu'un kà'an ndian ñuu Licaonia, ta te'en kà'an na:

—Ndioo ndra iyo andivi, kichaa ndra nuu iyo yo. Ta kaa ndra takua kaa iin ndra'ii iyo ñuñivi.

<sup>12</sup> Yakan va kàti na ti Bernabé kuu ndioo nàni Zeus, ta Paulu kuu ndioo Hermes, vati kà'an ga ra tia kua Bernabé. <sup>13</sup> Yakan va ma ra sutu ña jàka'nu ndioo Zeus iyo veñu'u ra iti' yu'u ñuu. Sutu ikan chàki'in ra kua'a' toro chi'in siki ña kùva'a chi'in ita vii ta chàa ra chi'in yi yatini yuve'e kora ikan. Vati ma sutu chi'in ma ñivi ikan kùuni na jaka'nu na ma ndra tatun Jesuu. Yakan va ni ka'ni na ma toro ta sokó na yi nuu ndra. <sup>14</sup> Va ora chíto Bernabé chi'in Paulu ma ña ni ja'a na kuenda ndra, ta ma ora ikani jàna'kaa ndra ja'ma ndra, ta yakan jàna'a yi ti na chàta'ani ndra ña jàka'nu ñivi ndra. Ta kàndakunu ndra ki'vi ndra tañu ma ñivi ikan, ta te'en kà'an ndra nuu na:

15 —¡Na já'a ndo te'en! Ti yüvi Ndioo kùu ndi, va juuni ñivi kùu ndi takua kùu maa ndo ndia. Vati ndyu'u, vàchi ndi vàchi katitu'un ndi nuu ndo tu'un va'a cha'a Jesuu. Yakan va iyo yi ña na jaña ndo ña jáka'nu yutun íí ti yüvi Ndioo ndicha kùu yi. Ta na kicha'a ndo jaka'nu ndo ma Ndioo, ra ndíto ndisaa tiempu, ra játuvi andivi, chí'in ma ñu'u' ñuñivi, ta tañu'u ta ndisaa nakuyi ña iyo tichi yí. 16 Vaji taji'na Ndioo chā'a ra ña na chinuni ma ñivi ma ndava kùuni maa na, 17 vati tükuii ní jaña ra ña jána'a ra nuu ñuñivi cha'a' tandi'í ña va'a ña já'a ra, ti Ndioo ndicha kùu ra. Ti juuni Ndioo kùu ra ña jákuun ra savi, ta chà'a ra ña na koo va'a ma itu. Ta juuni ra chà'a ña na koo kua'a' ma ña kacho ikan na sii kùunio, ti tüvi kumani nĩ'iin nakuyi nuu yo —kàti ndra.

18 Va vaji kàtitu'un ndra ma tu'un ikan, ta ma ñivi ikan, ti endee kùuni na jaña na ña ka'ni na ma toro ña ni sokó na nuu ndra. Va ma nuu ndi'í nia kúndee ndra jándomani ndra ma ñivi, ña na jaña na ña sokó na ri nuu ndra. 19 Ta ma ora ikan chāa iin ndra judíu iyo ñuu Antioquía, chí'in ndra judíu iyo ñuu Iconiu ndia. Ta ma ndrakan kicha'a jákanuu ndra xini ma ndian iyo ñuu ikan, ta jánini ndra na ña na kani na yuu chata Paulu. Ta ora chínu tajan kēñu'u na Paulu iti' yu'u ñuu vati chānini na ña cha chí'í ra. 20 Va ora kúti'vita'an ma ndian chinuni tu'un Jesuu yatin nuu kándii Paulu, ta ndēta ra ta kí'vi ndiko ra ma ñuu ikan. Ta inga kivi kēe ra kuà'an ra iti' ñuu Derbe chí'in Bernabé.

21 Yakan va ñuu Derbe, kàtitu'un ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu nuu ma ndian iyo ikan, tajan kí'vi kua'a' na kuà'an na iti' Jesuu. Ta ora yā'a ña'a kúu takan, tajan chikoni'í ndiko ndra kuà'an ndra ñuu Litra, ñuu Iconiu, ta ñuu Antioquía. 22 Ta ndisaa ma ñuu i'ya, jándomani ndra kua'a' ma ndian chinuni tu'un Jesuu, ña na endee chinuni na ma tu'un ra, vaji ndē'e na tundo'o. Ta juuni kàti ndra nuu na ti ma kua iyo yi ña kuu chaa yo nuu chà'nda Ndioo tiñu, jí'na iyo yi ña nde'o kua'a' tundo'o. 23 Ta juuni chā'a ndra tiñu nuu iin ndracha'nu, na kumi ndra ma ndian chinuni tu'un Jesuu ña kúti'vi veñu'u ta'í'iin ñuu. Ta ora cha yā'a kà'an ndra chí'in Ndioo ña ndita yu'u ndra, tajan chā'a ndra ndra nda'a' Racha'nu Ndioo, ra jáka'nu ndra, na ja'a ra kuenda tiñu já'a ndra.

### *Paulu chí'in Bernabé kuà'an ndiko ndra ñuu Antioquía ña kándii tichi ñu'u' Siria*

24 Takan kúu yakan va jí'na yā'a ndra ñu'u' Pisidia, tajan chāa ndra ma ñu'u' Panfilia. 25 Yakan va ora chāa ndra ma ñu'u' ikan, tajan kicha'a ndra kà'an ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu ñuu Perge. Ta ikan kēe ndra ta kuà'an ndra iti' ñuu Atalia. 26 Ta ñuu Atalia, kí'vi ndra iin varku ta kuànu'u ndiko ndra endeeni nda ñuu Antioquía. Ta ma iti' ñuu ikan kùu ma ñuu nuu tachi ndra chinuni tu'un Jesuu ndra tatiempu. Ta ma antea ña tachi ndra ndra jí'na ga chikan ndra ñamani nuu Ndioo cha'a' ma tiñu ni ja'a ndra niku. Ta vitin já chinu já'a ndra ma tiñu ikan. 27 Yakan va ora chāa ndra ma ñuu Antioquía, ta ikan jan kúti'vita'an ndra chí'in ndian chinuni tu'un Jesuu. Ta ikan nuna kicha'a ndra kàtitu'un ndra ndisaa ña já'a ndra chí'in ndatu Ndioo, ta naja kua kicha'a ra jákakú ra ñivi yüvi judíu, ti tava Ndioo, juuni kùuni ra ña ma ndian yüvi judíu na chinuni na ma tu'un ra ndia. 28 Yakan va kua'a' tiempu kíndoo Paulu chí'in Bernabé ma ñuu Antioquía chí'in ma ndian chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu ikan.

## 15

*Ndra tatun Jesuu, jà'a ndra junta ñuu Jerusalén*

<sup>1</sup> Takan kũu ta juuni ma tiempu ikan chãa iin ndra judíu chìnuni tu'un Jesuu ñuu Antioquía, ndra kichi ñu'u' Judea. Ta ndrakan te'en nãka'an ndra chi'in ndian chìnuni tu'un Jesuu ndian iyo ñuu Antioquía: “Na kũu jakakú Ndioo ndo nuu kuati ndo, tu tüvi ji'na tà'nda ñii nuu ika ndo takua jãna'a Moisés nuu ndian judíu chĩyo taji'na”, kãti ndra chi'in na.

<sup>2</sup> Tajan ora chĩni Paulu chi'in Bernabé ma ña kã'an ndra tajan nri'i kicha'a ndra kãnita'an yu'u ndra chi'in ndra, va ni kuu jandondaa ndra yi ikan. Yakan va kãchin ma ndian chìnuni iyo ma ñuu ikan, Paulu chi'in Bernabé chi'in inga ndra chìnuni, na ku'un ndra ñuu Jerusalén kunatu'un ndra tiñu ikan chi'in ndra tatun Jesuu, ta chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu ikan.

<sup>3</sup> Tajan tãchi ndio ma ndian chìnuni iyo ñuu Antioquía ndra. Yakan va ora kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén, ji'na yã'a ndra ñu'u' Fenicia ta ñu'u' Samaria. Yakan va tandi'i ma ñuu yà'a ndra kãtitu'un ndra naja kua ndãkoo ma ñivi yũvi judíu ma ña jãka'nu na niku, ta ndãki'in na iti' Jesuu. Ta ya'a ga chisii ma ndian chìnuni ñuu ikan ora chĩni na ma tiñu ka'nu Ndioo ña kãtitu'un ndra.

<sup>4</sup> Ta ora chãa ndra ma ñuu Jerusalén ta ikan kũti'vita'an kua'a' ma ndian chìnuni chi'in ndra tatun Jesuu ta ndracha'nu chà'nda tiñu ma veñu'u. Vati kũuni na taso'o na ma ña ni ka'an ndra. Ta ikan kãtitu'un ndra nuu ma ñivi ikan ndisaa ña kũu ja'a Ndioo tandi'i ma ñuu nuu chãkunuu ndra kãtitu'un ndra tu'un Jesuu. <sup>5</sup> Va nuu ka'iin ti'vi ndra, ndëta iin ndra fariseu ña chìnuni tu'un Jesuu, ta te'en kicha'a ndra kã'an ndra:

—Ndyo'o yani, ma ndra yũvi judíu ña chìnuni tu'un Jesuu, iyo yi ña ta'nda ñii nuu ika ndra. Tajan juuni iyo yi ña ka'nda yo tiñu nuu ndisaa na, na jachi'in na ndisaa ña kã'an ma ley tãa Moisés taji'na —kãti ndra.

<sup>6</sup> Ta ikan jan, kũti'vi ta'an ndio ma ndra tatun Jesuu chi'in ma ndracha'nu ikan ña ni jakua'a ndio ndra ma tu'un ikan, ikan na nani'i va'a ndra naja kua kuu ka'an kachin ndra yi nuu ndra cha'a' yi. <sup>7</sup> Ta ora cha ya'a kua'a' tiempu ña nãtu'un ta'an ndra cha'a' yi, tajan ndëta Petu' ta te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o yanj, cha chito va'a ndo, ti Ndioo kãchin ra yu'u tañu ndo, ikan na katitu'in nuu ndian yũvi judíu naja kua jakakú Jesuu na, ikan na chinuva'ani na tu'un ra ndia. <sup>8</sup> Ta Ndioo vati nãkoto va'a ra naja kua chãnini ndisaa ñivi, yakan va jãna'a ra nuu na ña juuni kũu ki'vi na iti' ra ndia. Ta chã'a ra Tati Íi ra ña na koo yi chi'in na takua chã'a ra yi nuu yo ndia. <sup>9</sup> Yakan va inuu ndë'e Ndioo ndisaa yo, ti juuni jãnaa ra kuati na cha'a' ma ña chìnuni na tu'un ra, ta takan jã'a ra chi'in yo ndia. <sup>10</sup> Ta naja kũuni ndo ja'a ndo ña jãna'a Ndioo nuu yo ña tüvi va'a yi, nde'o tu kuxaan ra chi'o. Na vã'a kã'an yo ña na ja'a na tandi'i ma ña kã'an Ley Ndioo tãa Moisés. Vati ni maa yo kũu ja'a yo tandi'i ma ña kã'an yi. Ta ni ndian kũu ñivio chiyo taji'na kũu ja'a na yi ndia. <sup>11</sup> Yakan va chito yo, ti kũu kakú yo jã'a ma ley ikan, va kakú yo jã'a ma ñamani Racha'nu Jesuuni. Yakan va ndiakan juuni kũu kakú na jã'a ma ñamani ra ndia —kãti Petu'.

<sup>12</sup> Takan kũu ta ndisaa ma ndian ka'in ti'vi ma ikan, kãndoo taxiin na ora kicha'a Bernabé chi'in Paulu kã'an ndra naja kua chã'a Racha'nu Ndioo ndatu ra nuu ndra ña jãna'a ndra seña ta ndatu ka'nu nuu ndian yũvi

judíu. <sup>13</sup> Yakan va ora chīnu kà'an ndra, tajan ndēta Jandiau ta kīcha'a ndio ra kà'an ra te'en chí'in na:

—Ndyo'o yanĭ, na kuni va'a ndo ña ni ka'in chí'in ndo: <sup>14</sup> Já kätitu'un Simón Petu' nuu yo naja kua jā'a Racha'nu Ndioo ña kī'in kuenda ra ma ñivi yūvi judíu ma cha'a' nunuu, ta kāchin ra ma tañu na kua'a' ñivi kuenda ra ña na kuu na ñivi ra, ikan na jaka'nu na ra. <sup>15</sup> Yakan va ndisaa ma ña kùu i'ya, indukuni kà'an yi chí'in ndisaa ma ña taa ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo chíyo taji'na, vati ma tutu Ndioo ikan te'en kà'an yi:

<sup>16</sup> Ora cha yā'a ndisaa ña'a, ni kichĭ inga cha'a'.

Ta ni kutaa ndikoi ve'e nuu chà'nda Rey David tiñu vati cha ndōtani yi. Ta vaji ndōtani yi vitin, ta ni jandova'a ndikoi yi ta ni jandochai yi inga cha'a'.

Takan kati Ndioo chí'in na,

<sup>17</sup> ikan na nanduku tandi'i ma ñivi ma Racha'nu chito'o yo, nda ma ndian yūvi judíu ndia.

Vati ma ñivi ikan, kāchin Ndioo na ña na chinuni na tu'un ra, ikan na kuu na ñivi ra ndia.

<sup>18</sup> Ta ma tu'un ikan chā'a ma Racha'nu yi nuu ma ndian chíyo taji'na, ikan na nakoto kachin kua'a' ñivi yi nda ndian chíyo taji'na, ta nda ndian iyo ma tiempu vitin ndia.

Takan kà'an ma tutu Ndioo.

<sup>19</sup> 'Yakan va yu'u, kätĭ ti ma ñivi yūvi judíu ña chìnuni tu'un Ndioo na kùu ka'nda yo tiñu nuu na ña na ja'a na ndisaa ma ña kà'an tutu ley Ndioo ña taa Moisés. Vati cha ndākoo na ndisaa ma ña jàka'nu na niku, ta vitin kuà'an na iti' Jesuu. <sup>20</sup> Yakan va iyo yi ña taa yo iin tutu, ta tachio yi nuu na, na jachika na na nuu ndioo yutun í ña jàka'nu na niku, ta na jaña na ña k'i'vi na chí'in ña'a' yūvi ñasi'i na ndia, ta takani ma ña'a ndia. Ta juuni na jaña na ña chàchi na ní ta sa'an kiti kà'a. <sup>21</sup> Vati nda taji'na ta nda vitin, ti ta'ii'iin ñuu iyo ndian kätitu'un tu'un Ndioo taa Moisés. Ta jàkua'a na yi nuu ma ñivi tichi veñu'u ndian judíu ta'ii'iin kivi nindeo —kati ra.

### *Tutu carta taa ndracha'nu kuenda ndian yūvi judíu*

<sup>22</sup> Takan kùu tajan ndra tatun Jesuu chí'in ndracha'nu chí'in ndisaa ndian chìnuni, nātu'un na cha'a' yi ta ikan kāchin na uvi ta'an ndracha'nu, chà'nda tiñu nuu ndian chìnuni tu'un Jesuu ikan, na ku'un ndra chí'in Paulu ta Bernabé ñuu Antioquía. Ta ma ndra kāchin na, nàni ndra Sila chí'in Juda, ra juuni nàni ra Barsabás. <sup>23</sup> Ta chí'in ndrakan tachi ndracha'nu iin tutu ña na jakua'a ndra yi nuu ñivi iyo nuu kuà'an ndra. Ta ma tutu ikan, te'en kà'an yi:

“Ndyu'u ndra kùu tatun Jesuu, chí'in ndracha'nu ndian chìnuni tu'un Jesuu, tachi ndi iin saludu nuu ndyo'o yani, ndian kùu ñivi yūvi judíu iyo ñuu Antioquía, ñu'u' Siria, ta ñu'u' Cilicia. <sup>24</sup> Vati chito ndi ti iyo ndra kēe ma ñuu Jerusalén ña tüvi nī cha'a ndi ña kujana'a ndra nuu ndo. Ta ma tu'un kuàjana'a ndra nuu ndo ya'a ga jàkanuu yi xini ndo, ta tüva chito ndo niyi ja'a ndo cha'a' ma tu'un kà'an ndra. <sup>25</sup> Yakan va ndyu'u jāndo'iin tu'un ndi ta kùuni ndi ña tiá va'a, tu kachin ndi iin ndra iyo tañu ndi, ikan na kunde'e ndra ndi chí'in ndra yanio Bernabé ta Paulu, ndra ya'a kùunio nde'o. <sup>26</sup> Ta juuni Bernabé chí'in Paulu, cha chā'a ndra maa ndra na nde'e ndra kua'a' tundo'o cha'a' Racha'nu chito'o yo Jesucristu. <sup>27</sup> Yakan va chí'in ndracha'nu tachi ndi Juda chí'in Sila ta nda'a ndra tutu i'ya, ikan na katitu'un

kachin ndra nuu ndo ma tava kùuni yi ka'an yi. <sup>28</sup> Ti takua chà'nini Tati Í Ndioo, ta chà'nini maa ndi ña na kã'nda ga ndi tiá tiñu nuu ndo kua ma tiñu ka'nu ña te'en kàtitu'un ndi vitin: <sup>29</sup> Ta na kãchi ga ndo sa'an kiti chà'ni na ña sòkò na nuu ndioo yutun íí. Ta na kãchi ndo níí, ni sa'an kiti kã'a. Ta na kî'vi ndo chi'in ña'a' tóve kùu ñasi'i ndo. Tatu jáña ndo já'a ndo ndisaa ña'a, iin ña va'a kùu yi kuenda ndo tuva já'a ndo takan. Ta Ndioo na ja'íí ra ndo", kàti ndra nuu carta ña tàchi ndra.

<sup>30</sup> Takan kùu ta ora chînu ma junta ma ñuu Jerusalén, tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ma ñuu Antioquía. Ta ora cha kùti'vi ma ñivi chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu ikan, tajan chã'a ndra ma tutu carta ña ndã'a ndra nuu na. <sup>31</sup> Takan kùu ta nduva'a kuii chisii na, ora jákua'a ndra ma carta ikan. Vati chà'a yi tundeeni na. <sup>32</sup> Vati Juda chi'in Sila juuni ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ndra, yakan va chîto ndra naja kua kà'an ndra chi'in ma ñivi. Ta jàmani ndra na chi'in kua'a' tu'un, vati chã'a ndra tundeeni nuu na. <sup>33</sup> Ta ora chînu kàtitu'un Sila chi'in Juda ma ña kà'an ma carta, tajan kîndoo ndra ikan tiá kua'a' tiempu. Ta ikan jan tàchi ndiko ndian chìnuni ndra, na ku'un ndiko ndra nuu ma ndracha'nu tàchi ndra iyo ñuu Jerusalén. Va ji'na kà'an na nuu ndra te'en:

—Ndioo na ja'íí ra ndo ta na kumi va'a ra ndo ma iti' kuà'an ndo.

<sup>34</sup> Va chà'nini Sila ti va'a ga ña kîndoo ndra ñuu Antioquía tiá ga tiempu.

<sup>35</sup> Yakan va juuni kîndoo Paulu chi'in Bernabé chi'in inga tiá ndra ndia. Ta endee jána'a ndra tu'un va'a kà'an cha'a' Jesuu ta kàtitu'un ndra yi nuu ma ñivi iyo ikan.

#### *Nuu kèsiin Paulu chi'in Bernabé*

<sup>36</sup> Takan kùu ta ora yã'a kua'a' kivi tajan te'en nãka'an Paulu chi'in Bernabé:

—Na kunde'e ndiko yo ñivi chìnuni iyo ndisaa ñuu nuu kàtitu'un yo tu'un Racha'nu Jesuu niku. Nde'o naja kua iyo na —kàti ra.

<sup>37</sup> Ta Bernabé, vati kùuni ra ña na ku'un Xuva Marku chi'in ndra, <sup>38</sup> va Paulu nî cha'a ra ña ku'un ra chi'in ndra, vati Xuva ndákoo ra ndra ñuu Panfilia, ta tóva nî chakunuu ra já'a ra ma tiñu Ndioo chi'in ndra. <sup>39</sup> Yakan va kãnita'an yu'u ndra, ta kèsiin ndio ndra. Tajan Bernabé kãchin ra Xuva. Ta ikan kēe ndio ndra kuà'an ndra iti' ñu'u' Chipre chi'in varku. <sup>40</sup> Ta Paulu kãchin ra ra nàni Sila. Tajan ma ndian chìnuni iyo ñuu Antioquía, kîcha'a na kà'an na chi'in Ndioo na kumi ra iti' kuà'an ndra. Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra kuàkatitu'un ndra tu'un Jesuu.

<sup>41</sup> Ta ora chàkunuu Paulu chi'in Sila, tajan yã'a ndra jàmani ndra ma ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñu'u' Siria ta ñu'u' Cilicia ndia, ña na jandeeni ma ña chìnuni na.

## 16

### *Nàta'an Timoteu ma Paulu chi'in Sila*

<sup>1</sup> Takan kùu ta Paulu chi'in Sila chãa ndra ñuu Derbe ta Listra. Ta ikan nãta'an ndra iin ra chìnuni tu'un Jesuu, ra nàni Timoteu. Ta rakan ti ma'á ra kùu iin ña judía, ña chìnuni tu'un Jesuu ndia. Ta tatá ra kùu iin ra griegu. <sup>2</sup> Ta ndisaa ma ndian chìnuni iyo ñuu Listra ta Iconiu kàti na ti iin ra va'a kùu Timoteu. <sup>3</sup> Yakan va Paulu kùuni ra ña na ku'un ra chi'in ra. Va juuni maa ra chãnini ti ji'na iyo yi ña ta'nda ñii nuu ika ra, ikan na kùxaan ndian judíu iyo nuu kuà'an ndra. Vati ndisaa na cha chîto ti tatá Timoteu



kùu iin ra yüvi judíu. <sup>4</sup> Ta tandi'i ma ñuu nuu yà'a ndra, kàtitu'un ndra nuu ma ndian chìnuni cha'a' ma tu'un kà'an ma carta ña tãa ma ndra tatun Jesuu chi'in ndracha'nu chìnuni ñuu Jerusalén, na jachi'in na yi. <sup>5</sup> Yakan va ma ñivi iyo ma veñu'u ta ñuu ta ñuu ikan, jàndeeni na chìnuni na tu'un Jesuu. Ta ta'ii'iin kivi tiaga kua'a' na kicha'a chìnuni.

### *Tichi xinda'vi Ndioo jànde'e ra nuu Paulu iin ra ñu'u' Macedonia*

<sup>6</sup> Takan kùu ta tava ma Tati Í Ndioo nì cha'a yi kàtitu'un ndra tu'un Ndioo ñu'u' Asia, yakan va yà'a ndra kuà'an ndra iti' ñu'u' Frigia ta ñu'u' Galacia. <sup>7</sup> Ta ikan chãa ndra raya nuu yà'a ñivi ora kuà'an na iti' ñu'u' Misia. Ta ikan kùuni ndra ku'un ndra iti' ñu'u' Bitinia, va ma Tati Í Jesuu, tûvi nì cha'a yi ña na ku'un ndra iti' ñu'u' ikan. <sup>8</sup> Yakan va yà'a ndra raya ñu'u' Misia tajan kuà'an ndra iti' ñu'u' ikan. Ta ikan chãa ndra yu'u tañu'u, yatin ñuu Troa. <sup>9</sup> Ta chanikuaa jànde'e Ndioo nuu Paulu iin ra ña ndaa ta iyo ra ñu'u' Macedonia. Tajan rakan jänini ra Paulu ta te'en nãka'an ra chi'in ra: "¡Na kichiun ñu'u' Macedonia, nuu iyo ndi ta tindeun ndi!", kati yi chi'in ra. <sup>10</sup> Ta ora yã'a ña ndé'e ra ma xinda'vi yakan, ta numini kicha'a ndio ndi jàndova'a ndi ndatiñu ndi ña ni ku'un ndi iti' ñu'u' Macedonia, vati cha chito va'a ndi ti Ndioo kächin ra ndyu'u na ku'un ndi kukatitu'un ndi tu'un va'a kà'an cha'a' Jesuu iti' tikan.

### *Chaa Paulu chi'in Sila ñuu Filipu ña kàndii ñu'u' Macedonia*

<sup>11</sup> Takan kùu ta ñuu Troa kivi'vi ndi iin varku indeeni nda kati chaa ndi iin ñu'u' vali ña iyo tichi tañu'u ña nani Samotracia. Ta ora tuvi inga kivi tajan kivi'vi ndiko ndi varku indeeni nda kati chãa ndi ñuu Neápolis. <sup>12</sup> Tajan kée ndi ñuu i'ya, ta kacha'an ndi ñuu Filipu. Ta ma ñuu Filipu ti iin ñuu ka'nuga kùu yi kuenda ndian Romanu. Ta juuni iin ñuu ka'nu kùu yi kuenda ñu'u' Macedonia. Ta ñuu ikan kïndoo ndi uvi uni kivi. <sup>13</sup> Ta ma kivi nindeo kée ndi kuà'an ndi iti' yu'u ñuu nuu kàndii iin yuta. Vati ndyu'u kùuni ndi ti ikan kùu nuu kùti'vi ñivi judíu ña kà'an na chi'in Ndioo. Yakan va ora chãa ndi ma ikan ta chünandi ndi ta ikan jan kicha'a ndio ndi kà'an ndi tu'un va'a cha'a' Jesuu chi'in ma ñivi ña'a kùti'vi ka'iin ikan. <sup>14</sup> Ta iin ña'a ndaa tañu ma ñivi ña'a' ikan, kùu ña nani Lidia. Ta yakan ti ña ñuu Tiatira kùan ta iin ña jàka'nu Ndioo kùan ndia. Ta xikoan ja'ma color ndaa, ña ya'a vii. Ta yakan ti nändian tàso'an ndisaa ma ña kà'an Paulu. Yakan va ora chünian ndisaa ma ña kà'an ra, tajan Ndioo chã'a ra chinituni ra nuan, ta ikan kicha'a' ndioan chünunian tu'un Jesuu. <sup>15</sup> Ta ikan kùnduta ndioan chi'in ndisaa ñivian ña iyo ve'an. Ta ora cha ya'a kùnduta vi, tajan te'en kicha'a kà'an ña ña jäninian ndi:

—Tu chänini ndo ña chinuva'anì tu'un Jesuu, na ko'o ve'i ta kindoo ndo nindee ndo ma ikan —kätian.

Takan kùu ña kée ndio ndi kuà'an ndi ve'an.

### *Paulu jànda'a ra iin ñayoko ña ndo'o tati xaan*

<sup>16</sup> Iin kivi kée ndi kacha'an ndi iin nuu kùti'vi ñivi judíu ña kà'an na chi'in Ndioo. Ta tichi iti' kuà'an ndi nãta'an ndi iin ñayoko ña ndo'o tati xaan. Vati ma yakan chitoan ndanu vächì ma ña ni ta'an yo iti' nuu jà'a yi. Ta jàkanaa ña kua'a' xu'un' kuenda ma ndra chito'an jà'a ma ña chitoan. <sup>17</sup> Ta ma ora ikani tändikuan chata Paulu ta juuni chi'in ndi ndia. Tajan kicha'a kà'an ña, ta kànachaa ña ni'i va'a te'en:

—Ndra'ya kùu ndra jà'a tiñu kuenda Ndioo ka'nu ga, ra iyo andivi. Ta kàtitu'un ndra nuu ndo naja kua kùu jà'a ndo ta kakú ndo —kàtian.

<sup>18</sup> Ta ñayoko i'ya ti kua'a' kivi chàkunuan kà'an ña te'en, yakan va chāa ndio iin kivi ña kùxaan ndio ma Paulu. Ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ma tati xaan ña indii ña:

—Chi'in ndatu Jesucristu kà'in ña na keun tichi kuñuan —kàti ra.

Tajan ora kà'an ma Paulu te'en, ta ma ora ikani kēe ndio yi ña.

<sup>19</sup> Tajan ora chā'a ndio ma ndra chito'an kuenda ña na kùu ga jakanaa ndra xu'un' chi'an, tajan tiin ndio ndra Paulu chi'in Sila, ta kēñu'u ndra ndra ta chāndaka ndra ndra nuu ka'iin ndra vetiñu. <sup>20</sup> Tajan te'en kīcha'a ndio ndra kà'an ndra chi'in ndra:

—Ma ndra judíu i'ya ya'a jàkanuu ndra xini ñivi iyo ñuu yo. <sup>21</sup> Ta jànda'viña'a ndra ma ñivi ñuu yo chi'in ma tu'un chaa ña jàna'a ndra. Ta ndyu'u ti kùu ja'a ndi ma ña jàna'a ndra ti tōve chà'a ma Ley Romanu ña jà'a ndi yi —kàti ndra.

<sup>22</sup> Ta ikan jan ndisaa ma ñivi ndēta na ta kīcha'a na kà'an ti'ini na chata ndra. Yakan va te'en nāka'an ma ndratiñu chi'in ma jandaru:

—Na tavani'i ndo ja'ma ndra ta na kani ndo ndra chi'in yutun kuiin —kàti ndra.

<sup>23</sup> Ta ikan ora cha yā'a kāni nduva'a kuii ndra ndra, tajan tī'i ndra ndra tichi vekaa. Ta te'en nāka'an tuku ma ndratiñu chi'in ma ra jandaru kùmi vekaa:

—¡Na kumi va'un ndra! —kàti ndra.

<sup>24</sup> Yakan va ora nāka'an ndra te'en chi'in ma ra kùmi vekaa, tajan tī'i ndio ra ndra iin tichi vekaa nuu xe'e ga. Ta ikan tī'i ra cha'a ndra iin tichi yavi vitu.

<sup>25</sup> Va juuni ma chanikuaa kivi ikan, iyo yi a java ñuu, ta ma ora ikan kà'an Paulu ta Sila chi'in Ndioo. Ta chīta ndra iin yaa ña jàka'nu ndra Ndioo. Ta ikan ndisaa ma ndra ka'iin tichi vekaa, chīni ndra ma ña jà'a ndra. <sup>26</sup> Ta ma ora ikani kīchi iin ña nduva'a kuii ni'i tàan, ña ndava ndāta ma chavē'e chi'in pisu tichi vekaa. Yakan va ma ora ikani nūna ndisaa ma yuvekaa. Ta ndisaa ma ndian ka'iin tichi vekaa ndāchi ma karena ndikun ma vitu nuu ka'iin ma cha'a na. <sup>27</sup> Ta ikan ora ndākoo ma ra kùmi vekaa, ta ndē'e ra ña tandi'i yi nūna. Tajan tāva ra ma machiti ra ña ni ka'ni ra juuni maa ra, vati chānini ra ti ndisaa ma ndian ka'iin vekaa kakú na niku.

<sup>28</sup> Va ora ndē'e Paulu ña takan ni ja'a ma jandaru, tajan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na kà'niun juuni maun vati ndisaa ndi juuni ka'iin ndi i'ya —kàti Paulu chi'in ra.

<sup>29</sup> Ta ikan chikan ma ra jandaru kùmi vekaa iin ñu'ú nuu ra meru ra. Ta ikan chīnu ra kī'vi ra tichi vekaa nuu indii Paulu ta Sila. Ta endee ndāyu ra cha'a' ña yu'vi ra, yakan va chūnandi chiti ra iti' cha'a ndra. <sup>30</sup> Tajan tāvani'i ndio ra ndra ma tichi vekaa, ta te'en chīkatu'un ra nuu ndra:

—Ndyo'o xaa, ¿nayi iyo yi ña ja'i ta kùu jakakú Ndioo yu'u nuu ma kuati jà'i? —kàti ra chi'in ndra.

<sup>31</sup> Tajan te'en nāka'an ndra chi'in ma jandaru ikan:

—¡Na chinuniun tu'un Racha'nu Jesuu, ta kuu kakun chi'in ndisaa ñiviun ña iyo ve'un jà'a ra! —kàti ndra.

<sup>32</sup> Takan kūu ta kà'an ndra tu'un ma Racha'nu Jesuu nuu jandaru ikan ta nuu ndisaa ma ñivi ka'iin ve'e ra ndia. <sup>33</sup> Ta juuni ma ora chanikuaa ikan, chāka ma ra jandaru Paulu chi'in Sila kuà'an ndra iin nuu kàndii iin yuta.

Ta ikan nākata ra ma nuu tākue'e ndra. Tajan Paulu chi'in Sila jākunduta ndio ndra ma jandaru ikan chi'in ndisaa ñivi iyo ve'e ra. <sup>34</sup> Yakan va ora cha yā'a kùnduta ra chi'in ñivi ra, tajan chāka ndio ra ndra kuà'an ndra ve'e ra. Ta ikan chā'a ra ña chàchi ndra. Yakan va maa ra chi'in ndisaa ñivi ra, nduva'a kuii chisii vi ña kicha'a vi chinuni vi tu'un Racha'nu Ndioo.

<sup>35</sup> Ta ora kùndichin inga kivi ma ndra kuu vesi tachi ndra tatun kà'an nuu ma ra jandaru kùmi vekaa, ña na jaña ra Paulu chi'in Sila, ndra ka'iin tichi vekaa. <sup>36</sup> Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma ra kùmi vekaa chi'in ma Paulu:

—Ma ndra kuu vesi, tachi yu'u ña na jañai ndo. Yakan va cha kuu ku'un vii ndo ve'e ndo vitin —kàti ra.

<sup>37</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma Paulu chi'in ma ndra kùmi vekaa:

—Ndyu'u ndra kuu kuenda ñuu ka'nu Roma. Kāni ndra ndi nuu ka'iin kua'a' ñivi, ta ti'i ndra ndi tichi vekaa i'ya. Ta tūvi nī ja'a ji'na ndra kuenda tuva kuati ndi kuu yi. ¡Ta vitin kùuni ndra tavani'i xe'e ndra ndi ikan nī'iin ñivi nākoto na yi! ¡Va na kuu ja'a ndra yi takan! ¡Yakan va na kichi juuni maa ndra ta tava ndra ndi! —kàti ra.

<sup>38</sup> Ta ikan jan kēe ma ndra jandaru chākatitu'un ndra nuu ma ndra kuu vesi ña chà'nda tiñu nuu ndra. Ta ora chito ndra ña ndra tatun Jesuu, kuu kuenda ñuu ka'nu Roma kuu ndra, ndava yū'vi ndra. <sup>39</sup> Ta ikan kēe ndra kuàndakan ndra ñamani nuu Paulu ta Sila na jaka'nuni ndra ndra cha'a ma ña ja'a ndra chi'in ndra. Tajan tāvani'i ndio ma ndra vesi ndra tichi vekaa. Ta jānini ndra ndra ña na kee ndra ma ñuu ikan. <sup>40</sup> Yakan va ora kēe ndra ma vekaa, tajan kuà'an ndra nuu ndian chinuni ka'iin ve'e Lidia. Ta ora chāa ndra ikan tajan chā'a ndra tundeeni nuu na. Ta ikan kēe ndio ndra kuà'an ndra inga ñuu.

## 17

### *Ñivi ñuu Tesalónica kàja'a na kuati*

<sup>1</sup> Ma iti' kuà'an Paulu chi'in Sila yā'a ndra ñuu nàni Anfípolis, ta juuni yā'a ndra ñuu nàni Apolonia. Tajan chāa ndio ndra ñuu nàni Tesalónica, vati ikan iyo iin veñu'u ñivi judíu. <sup>2</sup> Ta ikan kī'vi Paulu ma tichi veñu'u ikan, kua takani ja'a ra ndisaa kivi nindee na. Uni sabadu jāna'a ra kua kà'an tutu Ndioo nuu na. <sup>3</sup> Ta chi'in tutu ikan kātitu'un ra nuu na ti ra kuu Cristu iyo yi ña nde'e ra tundo'o niku. Ta ora na ya'a ña kuvi ra ni natakú ndiko ra. Ora chinu kà'an Paulu takan chi'in na, tajan te'en nāka'an ndiko ra:

—Juuni ma ra Jesuu ña kà'in nuu ndo, juuni rakan kuu ma Cristu, ra tachi Ndioo ña jākakú ra yo ndia.

<sup>4</sup> Yakan va tiani ma ndian judíu kicha'a na chinuni na tu'un Jesuu ña kà'an Paulu ta Sila, tajan ndō'iin ndio na chi'in ndra. Ta juuni iyo kua'a' ma ndian yūvi judíu ña jàka'nu Ndioo, ta nda ñivi ña'a' cha'nu ya'a ga iñu'u ndia, juuni kicha'a vi chinuni vi tu'un Jesuu. <sup>5</sup> Va ma ndian judíu ndian tūvi nī chinuni tu'un Jesuu nduva'a kuii kuxaan na ta tixin na ña ki'vi iin ñivi na iti' Jesuu. Yakan va chāka'an na chi'in iin ndra kini kachika kai na kicha'a ndra kúvaa yu'u ndra ta na jakanuu ndra xini ma ñivi ñuu ikan, kàti ndra. Ta takan jā'a ndra, tajan ikan kēe ndio ndra chi'in inga ndian ñuu kuàndanku na Paulu chi'in Sila ve'e Jásón, ti kùuni na tava na ndra ma tichi ve'e ra ta jana'a ndio na ndra nuu tūvi ñivi ka'iin ñuu ikan. <sup>6</sup> Va tava nī nata'an na ma Paulu ta Sila ve'e ma Jásón, yakan va maa ra tiin

na. Ta juuni tiin na inga ndra chìnuni ña iyo ve'e ra. Ta kēñu'u ndio na ndra kuà'an na nuu ndra kùvetiñu. Ta ora chāa na ma vetiñu, tajan ma ndra judíu ni'i va'a kicha'a kà'an ndra chí'in ndra kùvetiñu te'en:

—Ndra'ya kùu ndra jàkanuu xini ñivi iyo ñuñivi, ta vitin vàchi ndra i'ya, ti juuni kùuni ndra jakanuu ndra xinio ndia. <sup>7</sup> Ta Jasón kùu ra ña chā'a ra ve'e ra na koo ndra. Ta ndrakan tūva jachi'in ndra tu'un ley Rey César, ra chà'nda tiñu nuu yo, vati kàti ndra ña iyo tuku inga ra kùu rey, ta rakan nàni ra Jesuu —kàti ndra.

<sup>8</sup> Yakan va ora chíni ma ndra vetiñu chí'in ma ñivi ka'iin ikan ña kà'an ndra, yakan va tiaga kicha'a na kùxaan na. <sup>9</sup> Ta jā'a na na tia'vi Jasón chí'in inga ñivi iin multa. Tajan ora tia'vi ndio ndra yi ta jāña ndio ndra ndra.

### *Paulu chí'in Sila chàkatitu'un ndra tu'un Jesuu ñuu Berea*

<sup>10</sup> Ora cha kī'vi ma chanikuaa, numini tachi ma ndian chinuni tu'un Jesuu ma Paulu chí'in Sila, na ku'un ndra iti' ñuu Berea. Ta ora chāa ndra ma ñuu ikan, ta kuàki'vi ndio ndra veñu'u ñivi judíu ñuu ikan. <sup>11</sup> Ta ma ndian judíu iyo ñuu i'ya tiá yati na kua ndian judíu iyo ñuu Tesalónica, ti ya'a chisii na ora kàtitu'un ndra tu'un cha'a' Jesuu nuu na. Ta jàkua'a na ma tutu Ndioo ndisaa kivi, nde'o tu ña ndicha kùu ma ña jàna'a ma Paulu nuu na. <sup>12</sup> Yakan va kua'a' na kicha'a chinuni tu'un Jesuu, ta juuni kua'a' ndian yūvi judíu kicha'a chinuni na ndia, nda ma ndra'ii chí'in ñivi ña'a ya'a ga iñu'u ndia. <sup>13</sup> Va ora chíto ma ndian judíu iyo ñuu Tesalónica ña juuni chàkunuu Paulu jàna'a ra tu'un Ndioo ñuu Berea, tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra kuàjakanuu ndra xini ñivi iyo ñuu ikan, ikan na kuxaan na nde'e na Paulu. <sup>14</sup> Va ma ndian chinuni tachi na Paulu na kee ra numini ma ñuu ikan ta ku'un ra iti' yu'u tañu'u. Ta Sila ta Timoteunia ndōo ndra ma ñuu Berea. <sup>15</sup> Tajan ndisaa ma ndra chinuni ña ndakata'an chí'in Paulu kuà'an ndra chí'in ra nda ñuu Atenas. Ora chāa ndra ñuu Atenas, tajan Paulu tachi ra ndra na ku'un ndiko ndra ñuu Berea kuka'an ndra nuu Sila ta Timoteu, na kichi numini ndra ma ñuu Atenas nuu ndaa ra. Yakan va kēe ndio ndra kuàkatitu'un ndra nuu Timoteu ta Sila.

### *Paulu chàkunuu ra ñuu Atenas*

<sup>16</sup> Takan kùu ta ikan Paulu ndātu ra Sila ta Timoteu ñuu Atenas. Yakan va ndanikuni ma nuu chàkunuu ra ñuu ikan, ndè'e ra ma ndioo yutun íi ña jà'a ñivini. Ta nda'vi kùuni ra ora ndè'e ra yi. <sup>17</sup> Yakan va tichi veñu'u ndian judíu nātu'un ta'an ra chí'in ñivi judíu, ta chí'in ñivi yūvi judíu ña jàka'nu Ndioo. Ta juuni nani kivi kànita'an yu'u ra cha'a' ña ndaa chí'in ñivi kùti'vi nuya'vi ndia. <sup>18</sup> Ta juuni ka'iin ndian jàkua'a jakuela epicúreos, chí'in ndian jàkua'a jakuela estoicos, te'en kicha'a na kànita'an yu'u na chí'in Paulu:

—¿Nda tu'un kùu ña kà'an ra'ya ña ya'a kua'a' yu'u ra? —kàti na.

Ta inga na kà'an te'en:

—Ma ra'ya jà'a ra, ña kuàkatitu'un ra tu'un cha'a' ndioo ka'iin nuu chika, va kùu ndra ndioo töve nàkoto ndi. Takan jà'a ra najaka —kàti na.

Tu'un i'ya kà'an na, ti Paulu kàtitu'un ra tu'un cha'a' Jesucristu, naja nàtaku ra tañu ndian ndií. <sup>19</sup> Ta ikan tiin na ra, ta kuà'an na chí'in ra nuu ndaa ve'e nàni Areópago. Vati ikan kùti'vi na ora chíni na iin tu'un chaa. Ta ora chāa na ma ikan, ta te'en chikatu'un ndio na nuu Paulu:

—Kùuni ndi koto kachin ga ndi cha'a' ma tu'un chaa ña já chinu kātitu'un. <sup>20</sup> Vati kātitu'un nuu ndi iin tu'un ña töve chito ndi. Yakan va kùuni ndi koto ndi niyi kùuni yi kà'an yi —kà'an na.

<sup>21</sup> Takan kùu tajan ndisaa ma ndian ñuu Atenas chi'in ndian kichi nuu chika ña iyo ma ikan, jàkenaa na tiempuni chi'in ma ña nàtu'un na ta tàs'o na nda tu'un nikuuni ña kùu iin ña chaa kuenda na. <sup>22</sup> Ta ikan jan ndēta Paulu tañu ma ñivi ka'iin ve'e Areópago ikan, ta te'en nàka'an ra chi'in na:

—Ndyo'o ndian ñuu Atenas, vitin va cha chitói ti ndyo'o kùu ndian ya'a jàka'nu ndo ndioo ña ya'a chinuni ndo, <sup>23</sup> ti ora chākunui tichi ñuu ndo, ikan ndē'i ndisaa ma yutun íi ña jàka'nu ndo. Ta tañu ma ña jàka'nu ndo, ndē'i iin letra ma nuu naa ña te'en kà'an: “Kuenda iin Ndioo ña töve nàkoto yo.” Ta yu'u kātitu'in nuu ndo vitin cha'a' Ndioo ña jàka'nu ndo vaji töve nàkoto ndo ra. Juuni cha'a' yakan kùuni kātitu'in nuu ndo, ikan na chaa ndo koto kachin ga ndo naja kua kaa ra.

<sup>24</sup> 'Vati Ndioo ikan kùu ma ra jātuví ñuñivi, ta tandi'i ña iyo nuu yi. Ta juuni rakan kùu ra ña chà'nda tiñu nuu andivi ta nuu ñu'u' ñuñivi ndia. Ta töve iyo ra tichi nī'iin veñu'u ña jà'a ñivini vati iyo ra ndanikuni. <sup>25</sup> Ta töve chiniñu'u ra nī'iin ñivi jà'a tiñu nuu ra. Vati tüvi kùmani nī'iin nakuyi nuu ra. Ta maa ra kùu ra ña chà'a ra kivi koo yo, chi'in tati xita yo, ta tandi'i ña'a yo ña iyo.

<sup>26</sup> 'Vati chi'in iin ra'ii ni, já'a ra ña tūvi tandi'i ñivi iyo ninii kuii ñu'u' ñuñivi, ikan na koo na ndisaa ma ñu'u' i'ya. Ta antea ña jātuví Ndioo ñivi iyo ñuñivi cha kachin ra naja kivi ni koo na nuu yi, ta juuni kachin ra ndanu iyo yi ña koo na ndia. <sup>27</sup> Takan já'a Ndioo, ikan na nanduku ndicha yo ra nda kati nata'an yo ra, vati Ndioo tüvi chika iyo ra nuu ta'ii'in yo. <sup>28</sup> Vati Ndioo jà'a ña iyo yo, ta jà'a ra ña kanda yo, ta juuni chà'a ra ña iyo ñandeo ndia, ikan na koo koo ndito yo. Va vitin Ndioo chà'nda ra tiñu nuu ndo, ta nuu ndisaa ñivi iyo ñuñivi na ndakoo yo jà'a yo kuati ta na chikoni'o ku'un yo iti' kuà'an ra. <sup>31</sup> Vati Ndioo cha kachin ra iin kivi ña ni jakutuni ra tiñu ndisaa ñivi. Ta ikan kàti ndaa ra nuu yo, yo jà'a ña va'a, ta yo töve. Ta ndisaa ña'a Ndioo cha chā'a ña na ja'a Jesucristu yi. Vati rakan cha kachin ra ta tatiempu. Ta ora jánataku Ndioo ra tañu ndian ndií, takan chā'a Ndioo ña nakoto kachin tandi'i ñivi ña kachin ra Jesuu ña na já'a ra ma tiñu ikan —kàti Paulu.

<sup>32</sup> Takan kùu ta ora chīni na ña kà'an Paulu ña nàtaku ndiko ñivi tañu ñivi ndií, iyo ndian kà'an ti'ini chata ra, ta iyo ndian kà'an te'en ndia:

—Ni taso'o ndiko ndi ma ña kà'un va nda inga tuku ora —kàti na chi'in ra.

<sup>33</sup> Yakan va kēe ndio ra ta kuà'an ra. <sup>34</sup> Ta iyo ndian kicha'a chinuni tu'un Jesuu ña kà'an Paulu. Ta tañu ndian chinuni ndaa iin ra ndiso tiñu vetiñu Areópago, ra nàni Dionisio. Ta juuni ndaa iin ña'a chinuni ña nàni Dámaris chí'in inga tuku tiaga na ma ikan ndia.

## 18

*Kuà'an Paulu ñuu Corintu*

<sup>1</sup> Takan kũu ta Paulu, k̄ee ra ñuu Atenas, ta kuà'an ra iti' ñuu Corintu. <sup>2</sup> Ta ora ch̄aa ra ñuu Corintu ta ikan n̄ata'an ta'an ra chi'in iin ra judíu, ra n̄ani Aquila. Ta rakan ti ra ñu'u' Ponto kũu ra. Ta Aquila chi'in ñasi'i ra Priscila, takani cha iyo vi ma ñu'u' Italia niku. Ta k̄ee vi ma ñu'u' ikan vati ma ra kalecha'nu Claudiu, j̄akunu ra ndisaa ndian judíu ndian iyo ma ñu'u' ikan. Ta ikan já ch̄aa ndio vi ñuu Corintu. Ta ikan Paulu kuà'an ra kuànde'e ra vi ma nuu iyo ve'e vi. <sup>3</sup> Ta ora ch̄aa Paulu ve'e vi, ta k̄icha'a ra j̄ava'a ra ve'e ja'ma chi'in vi ña ni xiko vi. Vati juuni ch̄ito ra j̄a'a ra ma tiñu ikan ndia. Ta ikan k̄indoo ra j̄atiñu ra chi'in vi. <sup>4</sup> Ta ta'ii'in kivi nindeo Paulu ch̄a'an ra ma veñu'u ndian judíu ch̄akatitu'un ra nuu na chi'in ndian ȳuvi judíu ndia, vati kũuni ra ña na chinuni na tu'un Jesucristu.

<sup>5</sup> Takan kũu ta k̄ee Timoteu chi'in Sila ñu'u' Macedonia, ta ch̄aa ndra ñuu nuu iyo Paulu. Ta ikan ch̄aa ndra ve'e nuu iyo ra. Yakan va ora nd̄e'e Paulu ña ch̄aa ndra, tajan k̄icha'a ndio ra k̄atitu'un ra nani kivi ma tu'un Jesuu nuu ma ñivi judíu, va j̄ana'a kachin ra nuu na ña Jesuu juuni kũu ra ma Cristu ra t̄achi Ndioo ña na jakakú ra yo ndia. <sup>6</sup> Va ora k̄icha'a ra k̄a'an ra te'en nuu na, tajan iin ndian judíu k̄icha'a na k̄ayuni na chi'in ra ta k̄icha'a na k̄a'an ti'ini na chata ra. Yakan va Paulu k̄icha'a ra j̄akisi ra ja'ma ra, ta k̄icha'a ndio ra k̄a'an ra te'en chi'in na:

—Ora j̄ande'e Ndioo tundo'o nuu ndo na t̄uva ch̄itoi ti ȳuva kuati yu'u kũu yi, vati cha k̄atitu'in tu'un cha'a Jesuu nuu ndo vaji t̄öve j̄achi'in ndo yi. Yakan va vitin ta iti' nuu ni ku'un ndioi kukatitu'in tu'un i'ya nuu ñivi ȳuvi judíu —k̄ati Paulu.

<sup>7</sup> Ta ora k̄ee ndio ra ma veñu'u ndian judíu ikan, ta kuà'an ndio ra ve'e iin ra n̄ani Ticio Justo, ta rakan ti iin ra j̄aka'nu Ndioo kũu ra ndia. Ta iyo ve'e ra yatini xiin ma veñu'u ikan. <sup>8</sup> Ta iin ra n̄ani Crispo, ra ch̄a'nda tiñu ma veñu'u ikan juuni k̄icha'a ra ch̄inuni ra tu'un ma Racha'nu Jesucristu chi'in ndisaa ñivi ña iyo ve'e ra. Ta kua'a' ñivi ñuu Corintu k̄icha'a ch̄inuni ta kũnduta na ora ch̄ini na ma tu'un va'a cha'a Jesuu ndia. <sup>9</sup> Iin chanikuaa Paulu nd̄e'e ra Jesucristu takua nd̄e'o nakuyi tañu ñuma'na yo. Tajan te'en n̄aka'an Jesucristu chi'in ra:

—¡Na ȳu'viun! ¡Na katitu'un tiá tu'in nuu tiaga ñivi! ¡Ta na j̄añauñ ña j̄ana'un yi nuu na! <sup>10</sup> Vati iyo'i chi'un, ta n̄i'in na kũu jati'ini na chi'un a takue'un j̄a'a na, vati iyo kua'a' ñivi mai ñuu i'ya ña k̄achin —k̄ati ra.

<sup>11</sup> Takan kũu yakan va Paulu ch̄iyo ra iin kuiya java ma ñuu Corintu ña j̄ana'a ra tu'un Ndioo nuu ma ñivi ikan.

<sup>12</sup> Ta ch̄aa iin kivi ña k̄i'vi ra n̄ani Galión ch̄a'nda ra tiñu ñu'u' Acaya. Ta ma ñuu Corintu ti iyo yi tichi ñu'u' Acaya ndia, tajan k̄uti'vi ta'an ndio ma ndian judíu, ta tiin ndio na Paulu. Ta ch̄andaka na ra nuu j̄akutuni Galión tiñu, na j̄ande'e ra tundo'o ra. <sup>13</sup> Tajan te'en t̄iso ma ñivi kuati chata Paulu nuu ma Galión:

—Ra'ya, kũu ra j̄anda'viña'a ñivio. Ti k̄ati ra ti t̄uvi va'a ña j̄aka'nu ndi Ndioo takua k̄a'an ma tutu ley ña k̄a'an cha'a' ma niyi iyo yi ña ja'a ndi —k̄ati na.

<sup>14</sup> Takan kũu ta chani ka'an Paulu iin tu'un nuu ra niku ora n̄aka'an Galión iin tu'un i'ya nuu na:

—Ndyo'o ndian judú, na kuni va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo. Tu iyo iin ña kini a kuati ka'nu ña jā'a ra, tajan iyo yi ña jakutunĵ yi, <sup>15</sup> va tava chā'i kuenda ña tisokuati ndo ra cha'a' ma tu'un kā'ani ra chata tutu Ley chìnuni ndyo'o ñivi judú, yakan va na jandonda maani ndo yi ti na kũuni jā'i yi —kāti ra.

<sup>16</sup> Takan kũu tajan jākunu Galión na tichi ma ve'e nuu tà'nda tiñu ikan. <sup>17</sup> Ta ikan tiin ndio ma ndian judú ra nani Sóstenes, ra chà'nda tiñu veñu'u judú. Ta ikan jan nduva'a kuii kāni na ma Sóstenes nuu nde'e ma nuu nda vetiñu nuu chà'nda Galión ma tiñu ma ora ikani. Va ma Galión, vaji ndē'e ra ma ña ndo'o ma Sóstenes, tüvi nĩ jachi'in ra ma ña jā'a na chí'in ra.

*Cha'a' uni kicha'a ndiko Paulu kuakatitu'un ra tu'un Jesuu ora chāa ndiko ra ma ñuu Antioquía*

<sup>18</sup> Takan kũu ta Paulu kīndooga ra kua'a' kivi ma ñuu Corintu. Ta ikan jan kicha'a ndio ra kà'an ndio ra chí'in ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ña ni ku'un ra. Ta ikan jan tiin ndio Paulu iin varku. Ta kēe ndio ra kuà'an ra chí'in Aquila ta chí'in ñasi'i ra ña nani Priscila iti' ñu'u' Siria. Va ora takāaga ki'vi vi tichi varku, ji'na Paulu sōkon ra ndisaa ixi xini ra ñuu nani Cencrea. Vati rakan jāchinu ra ña chā'a ra tu'un nuu Ndioo ña ni jā'a ra tiñu kuenda ra. <sup>19</sup> Ta ora chāa na ñuu nani Efesu, tajan ndākoo ra Priscila chí'in Aquila ma ikan. Ta kēe ndio ra kuà'an ra nuu ndaa iin veñu'u ndian judú. Ta ikan kīcha'a ndio ra jāna'a ra chí'in ma ndian judú ña kùti'vi ma ikan. <sup>20</sup> Ta ikan jan kīcha'a ña naka'an na chí'in ra ña na kindoo ra koo ra tiá kivi chí'in na, va nĩ kuuni ra. <sup>21</sup> Yakan va te'en kīcha'a ra kà'an ra chí'in na:

—Iyo yi ña ku'in iti' nuu ti kũuni koi ñuu Jerusalén ora kicha'a ma viko ikan. Ta tu Ndioo kũuni, tajan vāchĵ nde'e ndikoi ndo inga cha'a' —kāti ra.

Ta ora chínu kà'an ra takan tajan kī'vi ndio ra tichi ma varku ta kēe ndio ra ñuu Efesu ta kuà'an ra iti' nuu. <sup>22</sup> Ta ora chāa ra ñuu Cesarea, ta kēe ndiko ra kuà'an ra ñuu Jerusalén, kuaka'an ra chí'in ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo veñu'u ikan. Ta ikan jan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Antioquía. <sup>23</sup> Tajan kua'a' va'a kivi chíyo ra ma ñuu Antioquía, ta ikan jan kēe ndiko ra kuà'an ra kuajamani ra ndisaa ndian chìnuni tu'un Ndioo iyo ta'ii'iin ñuu nuu yā'a ra, taku ñu'u' Galacia chí'in ñu'u' Frigia.

*Ra nani Apolo kàtitu'un ra tu'un Jesuu ñuu Efesu*

<sup>24</sup> Ma tiempu ikan chāa iin ra judú, ra nani Apolo ma ñuu Efesu. Ta ma rakan ti ra kichi ñuu Alejandría kũu ra. Ta ya'a ga vii jāna'a ra ma tutu Ndioo nuu ma ñivi, ta chito va'a ga ra naja kua kà'an yi. <sup>25</sup> Ti cha jākua'a ra naja kua kũu iti' Ndioo, ta ikan kīcha'a ra jāna'a ra yi chí'in ndisaa kuii anima ra nuu ma ñivi ikan. Ta kàtitu'un kachin ra ndisaa naja kua chito ra kuenda Racha'nu Jesuu, vaji chito ra uvanuu naja kua jāna'a Xuva ora jākunduta ra ñivini niku. <sup>26</sup> Yakan va Apolo tüvi ndasii ra ora kàtitu'un ra tu'un Ndioo nuu ñivi ka'lin tichi veñu'u ñivi judú. Va ora chíni Priscila chí'in iian Aquila ma ña kà'an ra, tajan kāna siin vi ra, ta jāna'a vi tiaga kachin naja kua kũu ma iti' Ndioo nuu ra. <sup>27</sup> Ta ora kũuni Apolo ya'a ra iti' ñu'u' Acaya, tajan ndisaa ma ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Efesu, chā'a na tundeeni ra. Vati tãa na iin carta ta chā'a na yi nuu Apolo, na kunda'a ra yi ta jana'a ra yi nuu ndian chìnuni iyo ñu'u' Acaya, ikan na

ku'va na ña na ndoo ra chi'in na, vati töve nàkoto na ra. Takan kũu ta ora chãa ra ñu'u' Acaya, tajan kicha'a ña ya'a ga tindee ra ma ndian kuà'an iti' Jesuu, ti chã'a Ndioo ñamani ra nuu na, yakan va kicha'a na chinuni na ma tu'un ra. <sup>28</sup> Ta Apolo, nuu tüvi ñivi jākanaa ra ndian judúu ora kànita'an yu'u ra chi'in na, ti jàna'a ra nuu na ña kà'an kachin ma tutu Ndioo, ti Jesuu ndicha kuii kũu ma ra Cristu, ra tãchi Ndioo ña na jakakú ra yo.

## 19

### *Paulu, chàa ndiko ra ñuu Efesu*

<sup>1</sup> Takan kũu ta juuni iyoga Apolo ñuu Corintu, ora kēta chiyo Paulu iin yuku kini ña iyo iti' ñu'u' Asia. Ta ora chãa ra ñuu nàni Efesu ikan nàta'an ra uvi uni ndian chinuni. <sup>2</sup> Ta te'en chikatu'un ra nuu na:

—¿A nĩ'i ndo Tati Í Ndioo ora kicha'a ndo chinuni ndo? —kàti Paulu chi'in na.

Tajan te'en nàka'an na:

—Nĩ'iin cha'a' takà'an taso'o ndi tuva ndicha iyo iin Tati Í Ndioo —kàti na.

<sup>3</sup> Tajan te'en kicha'a chikatu'un tuku Paulu nuu na:

—¿Ta nayi chĩnuni ndo ora ña kũnduta ndo, tuva takan? —kàti Paulu.

Tajan te'en nàka'an tuku na:

—Chĩnuni ndi tu'un kãtitu'un Xuva ora jākunduta ra ñivi —kàti na.

<sup>4</sup> Tajan te'en nàka'an tuku Paulu chi'in na:

—Va Xuva jākunduta ra ndisaa ndian jãña ña jà'a kuati, ta chikoni'i ndiko na kuà'an na iti' Ndiooni. Va juuni kãtitu'un Xuva nuu ndo ña na chinuni ndo tu'un ma Racha'nu ña vãchi iti' chata ra, vati rakan kũu Jesuu. —Takan kàti Paulu chi'in na.

<sup>5</sup> Ta ora chĩni na ña kã'an Paulu te'en, tajan ndisaa na kũnduta ma ora ikani chi'in sivi ta ndatu Racha'nu Jesuu. <sup>6</sup> Tajan ora jũndii Paulu nda'a' ra xini na, ta ma ora ikani koyo Tati Í Ndioo chata na. Ta kicha'a na kà'an na iin tu'un siin ña tüvi chĩto na kà'an na. Ta juuni kicha'a na kãtitu'un na nuu ma ñivi chi'in tu'un yu'u Ndioo. <sup>7</sup> Takan kũu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan, iyo uchi uvi ta'an na kũu na kua ndisaa na.

### *Paulu jàna'a ra tichi veñu'u ndian judúu, ta tichi jakuela iyo ñuu Efesu*

<sup>8</sup> Takan kũu ta ndi uni yoo ña chĩyo Paulu ma ñuu Efesu, tüvi nĩ yu'vi ra ña jàna'a ra tu'un Jesuu nuu ma ñivi tichi veñu'u ñivi judúu. Ta juuni kà'an ra ta jànini ra ma ñivi naja kua jà'a na ta kũu chaa na nuu chà'nda Ndioo tiñu. <sup>9</sup> Va iyo ndian ya'a ndava xini, ña nĩ kuuni na chinuni na ma ña kà'an ra. Tajan juuni ma ora ikani, kicha'a na kà'an ti'ini na chata ma iti' Jesuu. Ta ikan Paulu kēsiin ra ma veñu'u ikan ta juuni tava ni siin ra ma ndian chinuni tu'un Jesuu. Tajan kēe ndio na kuà'an na chi'in ra iin jakuela ra nàni Tirano. Ikan jàna'a Paulu tandi'i kivi nuu ma ñivi ma jakuela ikan. <sup>10</sup> Uvi kuiya kũu yi ña jã'a ra takan. Takan kũu ta tandi'i ñivi ñu'u' Asia chĩni tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu, ta nda ndian judúu ta nda ndian yüvi judúu ndia. <sup>11</sup> Ta Ndioo chã'a ra kua'a' va'a ndatu ra nuu Paulu na jana'a ra yi nuu ñivi chi'in nda'a' ra. <sup>12</sup> Takan kũu vaji pañitu a nda ja'ma ni kũuni ña jànani na ra, ta chũnda'a na yi chà'an na nuu ndian ku'vi, ta ndà'a na. Ta juuni tàva ra ma tati xaan ña ndiso na ndia.



<sup>13</sup> Va ìyo ndra judú ña chàkunu kai ña tàvani'i ndra tati xaan ndiso ñivi. Ta ndrakan ti kùuni ndra ja'a ndra yi chí'in ndatu Racha'nu Jesuu niku. Ta yakan va te'en kà'an xaan ndra chí'in ma tati xaan ndiso ma ndian ku'vi:

—Chí'in ndatu Jesuu ña kàtitu'un Paulu, yu'u, kà'in ña na kee ndo tichi anima ma ndian kù'vi! —kàti ndra.

<sup>14</sup> Ña'a kùu ma ña jà'a ma ndi ucha ta'an ndra se'e iin ra judú ña nàni Esceva. Ta rakan ti iin ra chà'nda tiñu nuu ndra kùu sutu kùu ra. <sup>15</sup> Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio ma tati xaan ikan chí'in ndra:

—Nàkotoi Jesuu, ta juuni chitòi nda ra kùu Paulu, ¿va ndyo'o nda ndian kùu ndo ña chà'nda ndo tiñu nui? —kàti ma tati xaan chí'in ndra.

<sup>16</sup> Tajan ora chínu kà'an ma ra ndiso tati xaan nuu ndra, tajan ma ora ikani, ndáva ma ra ndiso tati xaan chata ndra chí'in kua'a' ñandee ra ta jàti'ini yi chí'in ndra, ta ikan chitò naja kua jà'a ndra ña kùndee ndio ndra kakú ndra ña janda kuà'an kaviti ndra ma iti' ve'e ndra, ta juuni tàkue'e ndra ndia. Vati ndi'i ja'ma ndra jànakaa ma ra ndiso tati xaan ikan. <sup>17</sup> Ta ora kùu te'en, ndian judú ta ndian yüvi judú ìyo ñuu Efesu chitò na yi. Yakan va ora chitò na ña takan kùu, ta ndava yü'vi na. Ta ikan kicha'a kua'a' ñivi jàka'nu na Racha'nu Jesuu.

<sup>18</sup> Ta juuni kua'a' ndian já chínuni chà'an na chàkatitu'un na nuu ndisaa ñivi ka'iin ma ikan tandi'i ma kuati kini ña jà'a na. <sup>19</sup> Ta kua'a' ndian nduvi chàndaka na ma tutu jà'a na. Ta ikan kicha'a na chà'mi na yi nuu tüvi ñivi. Ta ikan tàvani'i na kuenda naja kua ndaa ma tutu ikan. Ta ikan keta yi ña ndaa yi uvi xiko uchi mii xu'un' plata kua tandi'i yi. <sup>20</sup> Ta takan kùu ta chita kuati tu'un Racha'nu Jesuu nda nikuuni, ta jàna'a Ndioo ndatu ra nuu ñivi ndia. Ta ikan kí'vi kua'a' ñivi iti' kuà'an ra, cha'a ña chínuni na tu'un Jesuu. <sup>21</sup> Ta takan kùu ta chànini Paulu, ña kùuni ra ku'un ra iti' ñu'u' Macedonia chí'in iti' ñu'u' Acaya, nda kati cháa ra nda ñuu Jerusalén. Ta juuni kàti ra, ti ora chinu ma tiñu jà'a ra ñuu Jerusalén, juuni ìyo yi ña ku'un ra ñuu Roma ndia. <sup>22</sup> Ta ikan tachi Paulu uvi ta'an ma ndra tìndee ra na ku'un ndra ñu'u' Macedonia. Yakan va ma ndra tachi ra te'en nàni ndra: Timoteu chí'in Latu. Vati ma Paulu, kíndoo ra uvi uniga kivi ma ñu'u' Asia.

### *Jàkanuu ra nàni Demetriu xini ñivi ñuu Efesu*

<sup>23</sup> Tiempu ikan chíyo kua'a' tundo'o ndè'e ndian chínuni tu'un Jesuu, <sup>24</sup> ti keta iin ra nàni Demetriu ña ya'a jàkanuu ra xini ma ñivi ñuu Efesu. Vati ma tiñu jà'a ra, kùu ña jàva'a ra mamaa kaa plata. Ta juuni jà'a ra kua'a' va'a veñu'u kuati ña kaa takua kaa veñu'u ña jàka'nu ñivi nuu ìyo ndioo Artemisa chí'in yi. Ta jàkanaa ra kua'a' xu'un' chí'in ma ña jà'a ra ndia. Ta juuni kua'a' xu'un' tia'vi ra ma ndian jàtiñu chí'in ra. <sup>25</sup> Tajan jà'a ra ña na kuti'vi ta'an ndisaa ndra jàtiñu chí'in plata. Tajan te'en nàka'an ndio ra nuu na:

—Ndyo'o xaa, cha chitò va'a ndo, ti ma tiñu jà'a yo kùu yi iin ña va'a maa yo ti ndòkuika yo jà'a yi. <sup>26</sup> Ta juuni cha chitò ndo ma tu'un kà'an ra nàni Paulu nuu ñivi ta ndè'e ndo naja ya'a kù'vi na iti' jàna'a ra. Kàti ra ti ma ndioo jàva'a yo chí'in kaa yüvi ndioo ndicha kùu yi kàti ra. Takan jàna'a ra nuu ma ñivi. Yakan va kua'a' na cha chínuni ma tu'un kà'an ra. Ta yüvi ñuu Efesu i'yani kùu yi ña jà'a ra takan, vati juuni jà'a ra takan chí'in ñivi ìyo ndisaa ñuu nuu yà'a ra ndia, nda kati ndi'i ñu'u' Asia chàkunu ra. <sup>27</sup> Yakan va ndisaa ma ña jàna'a ra, iin kuati ka'nu kùu yi

kuenda yo, koto kenaa ndisaa ma tiñu jà'a yo. Ta juuni ni kenaa ma ña jàka'nu yo ndioo Artemisa tichi veñu'an ndia. Ta tóva ni ka'an ma ñivi ti ya'a ka'nu kùu ndioo yo, ta tüva ni ku'va na ña na ka'nda ña tiñu nuu na. Vati yakan jàka'nu ñivi iyo nda iti' ñu'u' Asia, ta nda tandi'i ñuu ñuñivi ndia. —Takan kàti Demetriu nuu ndra.

<sup>28</sup> Ta ora chîni ndra tu'un kà'an Demetriu, tajan nduva'a kuii kùxaan ndra ma ora ikani. Tajan te'en kîcha'a ndio ndra kà'an ni'i ndra:

—iYa'a ga ka'nu kùu ma ndioo Artemisa, kuenda ñivi ñuu Efesu! —kàti ndra.

<sup>29</sup> Tajan ma tiempu ikan, nduva'a kuii jàkanuu xini ndra ma ñuu ikan. Ta ikan jan tiin ndra ra nàni Gayu chi'in inga ra nàni Aristarcu. Ta ninduvi ndrakan kîchi ndra ñu'u' Macedonia ña chàkanuu ndra chi'in Paulu. Yakan va tiin ndra ndra, ta kēñu'u ndra ndra chàndaka ndra ndra nuu iin ve'e ka'nu nuu ndòndaa tiñu iti' tichi ñuu. <sup>30</sup> Tajan Paulu kùuni ra ki'vi ra ka'an ra nuu ma ñivi ka'iin ti'vi ikan. Va ma ndian chìnuni iyo chi'in ra, nî cha'a na ki'vi ra kà'an ra nuu na. <sup>31</sup> Takan kùu ta juuni iyo iin ndra kùmi tiñu ñu'u' Asia ña nàkoto ndra Paulu, tàchi ndra, ndra kùu tatun ndra ña na kujandomani ndra Paulu, ti koto ki'vi ra ma kuati ikan, koto tiin na ra. <sup>32</sup> Takan kùu ta iyo ndian kà'an iin nakuyi, ta iyo ndian kà'an inga nakuyi, vati jàkanuu xini na. Ta tiá kua'a' ga na, na tóve chito na ndaa cha'a' kùu yi ña kùti'vi na. <sup>33</sup> Va iyo iin ndian ka'iin tañu na, kàtitu'un kachin na ma tu'un ikan nuu iin ra nàni Jandu. Ta rakan kùu ra tîndani'ni ndian judíu nuu ma ñivi ikan, na kati ndi'i ra naja kua kùu yi. Yakan va Jandu kîcha'a jànda'a ra nuu ma ñivi, na taxiin koo yu'u na ti ni ka'an ra. Ta ikan kîcha'a ra kà'an ra cha'a' ñivi judíu nuu tandi'i ñivi ñuu ka'iin ma ikan. <sup>34</sup> Va ora chā'a na kuenda ña juuni ma ra kùu ra, ra judíu ndia, yakan va uvi ora kùu yi ña nduva'a kuii kùxaan na, ta te'en nàka'an na:

—iYa'a ga ka'nu kùu ma ndioo Artemisa kuenda ma ñivi ñuu Efesu! —kàti na.

<sup>35</sup> Ta ikan jākutaxin ma ra secretariu ñuu Efesu ma ñivi ka'iin ikan. Ta te'en nàka'an ra chi'in na:

—Ndyo'o ñivi ñuu Efesu. Cha chito tandi'i ñivi iyo ñuñivi ti ma ñivi iyo ñuu i'ya kùmi na veñu'u nuu jàka'nu yo ndioo Artemisa. Vati ndioo ka'nu kùan, ta ma yuu í nuu iyo na'na ña juuni kùmi yo yi, ti kîchi yi iti' andivi. <sup>36</sup> Yakan va tava nî'iin yo kùu ka'an yo ña tóve takan kùu yi niku. Yakan va tiá va'a tu taxiin koo yu'u ndo, ta tóve jà'a ndo nî'iin nakuyi tu tóve chito va'a ndo yi. <sup>37</sup> Vati ma ndra ndaka ndo kîchaa ndo i'ya, tüvi nî su'u ndra nî'iin ña ka'iin tichi veñu'u nuu ndaa ma ndioo yo Artemisa, ta tüvi kà'an ti'ini ndra chata ña ndia. <sup>38</sup> Yakan va tu Demetriu chi'in ndra jàtiñu chi'in ra, tu iyo kuati ña kùuni ndra jandondaa ndra chi'in inga ñivi, na ku'un ji'na ndra kuka'an ndra yi chi'in ndra kùu vesi nuu chà'nda ndra tiñu. Ta ikan ta'ii'iin ndra kùu ka'an kachin ma kuati ndra, ta kùu jandondaa ma ndra vesi yi. <sup>39</sup> Ta tu kùuni yo ka'an yo inga tuku nakuyi, na ndakan yo nuu ma ndra vetiñu ña na kachin ndra ora va'a ña kùu kuti'vi yo, ikan na kuu ndondaa ma kuati yo chi'in inga ñivi, takua kà'an ma ley yo ña iyo yi ña ja'a yo. <sup>40</sup> Cha'a' ndisaa ma ña kùu vitin, ya'a ga ika kùu yi ti tu koto ma ndra jandaru ñuu Roma ta tisokuati ndra ndisaa yo ti tóve kùti'vi yo takua kà'an ma Ley, ta tu chikatu'un ndra nuu yo nda kuenda kùu yi ña

kànita'an yu'u yo, ta juuni tüvi chïto yo nda cha'a' kùu yi. —Takan kàti ma ra secretariu ñuu Efesu.

<sup>41</sup> Ta ora chïnu kà'an ra tu'un i'ya nuu na, ta te'en nàka'an ra: —¡Ta vitin na ku'un yo ve'o! —kàti ra.

## 20

### *Paulu kēe ra kuà'an ra iti' ñu'u' Macedonia ta ñu'u' Grecia*

<sup>1</sup> Ora chïnu kànita'an yu'u ma ñivi, tajan kàna ndio Paulu tandi'i ma ndian chïnuni ka'iin ikan. Ta kicha'a ra chundayu'u ra na. Ta ora chinu nātu'un ra chi'in na, tajan chūnumi nda'a' ra ta'ii'in na ña kàña'a ra chi'in na, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñu'u' Macedonia. <sup>2</sup> Takan kùu ta ndisaa ma ñuu nuu yà'a ra, chà'a ra tundeeni nuu kua'a' ndian chïnuni tu'un Jesuu. Ta takan jà'a ra nda kati chaa ra ñu'u' Grecia <sup>3</sup> nuu kīndoo ra uni yoo. Ta ikan chani tiin ra iin varku ña ni ku'un ra iti' ñu'u' Siria ora chïto ra ña cha nātu'un ta'an ma ndra judíu ña ni tiin ndra ra ta ka'ni ndra ra. Yakan va töva nī kuuni ra ku'un ra chi'in varku. Ta ikan jan chikoni'i ndiko ra chi'in cha'a' ra nda ma ñu'u' Macedonia nuu yà'a ra niku. <sup>4</sup> Ta iyo iin ndra kàcha'an chi'in ra ña nàni te'en: iin ra nàni Sópater, ra se'e ra nàni Pirro iyo ñuu Berea. Ta inga ra nàni Aristarcu, chi'in ra nàni Segundu, ndra iyo ñuu Tesalónica. Ta juuni kuà'an ma ra nàni Gayu, ra iyo ñuu Derbe, ta Timoteu, chi'in Tikiku, ta Trófimú, ndra kīchi iti' ñu'u' Asia. <sup>5</sup> Ta ndra'ya ti chākosonuu ndra kuà'an ndra iti' nuu Paulu, nda kati chaa ndra ma ñuu Troa. Ta ikan, chātu ndra ndi, nda kati chaa ndi. <sup>6</sup> Ta ndyu'u, ti ndōo ndi ma ñuu Filipu nda ora cha yā'a viko ña chàcho paan ña tüvi yuchan iya tichi. Tajan ikan, kī'in ndi iin varku, ta nda tichi u'un kivi tajan chāta'an ndra ndi ñuu Troa. Ta ikan ndōo ndi ucha kivi chi'in ndra.

### *Paulu chàa ndiko ra ma ñuu Troa*

<sup>7</sup> Iin kivi ndomingu kùu yi, ña kùti'vita'an ndi chi'in ndisaa ñivi chïnuni tu'un Jesuu. Vati ikan ni ka'nda java ndi paan ii ña ni kachi ndi. Ta ikan kīcha'a Paulu kàtitu'un ra nuu ndisaa ma ndian chïnuni tu'un Jesuu. Ta tava chànini ra kee ra ma ñuu ña ni ku'un ra inga kivi, yakan va indeeni kà'an ra tu'un ikan nuu na nda kati keta javañuu. <sup>8</sup> Ta ndyu'u vati ka'iin ndi nda ve'e uvi pisu. Ta ikan ti ka'iin kua'a' ñu'ú kandil ña tiin. <sup>9</sup> Ta nuu iyo iin ventana ma ve'e ikan, ikan nàndi iin rayoko nàni Eutico. Ta tava Paulu kàtitu'un ra ma tu'un ikan nuu ma ñivi kua'a' tiempu, yakan va tiin ñuma'na ma rayoko ikan nuu nàndi ra ta kē'ne ra nda ninuu. Ta ikan jan chāa ndio ndra ma nuke'e nuu kàndii ra ta kāni'i ndra ra va cha chī'í ra. <sup>10</sup> Ta ikan jan, nūu ndio ma Paulu, tajan chāa ndio ra nuu kàndii ra. Ta ikan chūnandí chiti ra ta chūnumi ra ra. Ta te'en, nàka'an ra chi'in ma ndian chïnuni:

—¡Na yū'vi ndo, ndyo'o yani, vati töve nī chi'í ra! —kàti Paulu.

<sup>11</sup> Ta ikan jan, ndāa ndiko ra kuà'an ra ma ve'e iyo nda siki chi'in ndisaa ndian chïnuni. Tajan chā'nda java ndio ra ma paan íí. Ta chāchi ra yi chi'in na. Ta ikan kīcha'a ndiko ra nātu'un ra chi'in na nda kati kundichin inga kivi. Tajan kēe ndio ra kuà'an ra. <sup>12</sup> Ta ma ñivi ikan ti nduva'a kuui chisii na ña nāndoto ndiko ma rayoko ikan, ta chāndaka na ra ma ve'e ra.

### *Paulu kēe ra ñuu Troa, ta kuà'an ra ñuu Miletu*

<sup>13</sup> Takan kũu ta ndyu'u chākosonuu ndi kuà'an ndi iti' nuu chi'in varku nda kati chaa ndi ñuu Asón. Ta ikan chātu ndi Paulu vati vāchi chi'in cha'a' ra, ti takan kũuni ra kichi ra. <sup>14</sup> Tajan ora ndikita'an ndi chi'in ra ma ñuu Asón, ta ikan kī'in ra iin varku chi'in ndi indeeni nda kati chāa ndi ñuu Mitilene. <sup>15</sup> Ta ikan jan kēe ndiko ndi kuà'an ndi tiá iti' nuu, ta ikan yā'a ndi yatini ma ñu'u' Quío. Ta nda inga kivi tajan chāa ndio ndi yu'u tañu'u nuu kändii ñuu Samos. Ta ikan jan ndōo ndi iin chanikuaa ma ñuu Trogiliu. Ta ma inga kivi, tajan chāa ndi ma ñuu Miletu. <sup>16</sup> Takan kũu ña nī kuuni Paulu ku'un ra ñuu Efesu ti koto kuyanga ra kua'a' tiempu ma ñu'u' Asia. Vati kũuni ra chaa ra numini ñuu Jerusalén. Ta tu kũu yi cha iyo ra ikan kivi kicha'a viko Pentecosté, kũuni ra.

*Paulu kätitu'un ra nuu ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian chìnuni iyo ñuu Efesu*

<sup>17</sup> Ora chāa Paulu ñuu Miletu, tāchi ra ndra meru ra na kukana ndra ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Efesu, na kichi ndra nuu ndaa ra. <sup>18</sup> Takan kũu tajan ora cha chāa ndio ndra nuu ndaa Paulu, tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o xaa, cha chito va'a ndo naja kua vii chīyoi chi'in ndo nda ma kivi nunuu ña kichai ñu'u' Asia. <sup>19</sup> Vati ndisaa ma tiempu ña chīyoi chi'in ndo, jā'i tiñu Racha'nu Ndioo kuenda ndo chi'in ndisaa ma tundeenj. Yakan va nani kivi ora jā'i yi, ndava chākui, vati ndē'i kua'a' tundo'o jā'a ma ndian judú. <sup>20</sup> Va vaji ndē'i kua'a' tundo'o, va töve nī jañai ña jàna'i tu'un va'a Cristu nuu ndo. Vati ma tu'un ikan, iin tu'un va'a kũu yi kuenda ndo. Yakan va chà'i chājana'i ma veto'o ñuu ndo ta va te'e ta ve'e ndo. <sup>21</sup> Yakan va indukuni chi'in ma ndian judú ta ndian yūvi judú cha kätitu'in nuu na, na ndakoo na iti' kini kuà'an na, ta na chikoni'i ndiko na iti' Ndioo, ta na chìnuni na tu'un Racha'nu Jesucristu. <sup>22</sup> Ta vitin kuà'in iti' ñuu Jerusalén ti ma Tati Í Ndioo, tāchi yu'u ña na ku'in. Ta na töve chitoi nayi kũu ma ña na'in tu'u ikan. <sup>23</sup> Uvanuu ma ña chitoi kũu ña kätitu'un ma Tati Í Ndioo ñui, ti ta'ii'in ñuu nuu chà, ndātu na yu'u ña ni ti'i na yu'u tichi vekaa. Ta juuni ndātu na ña ni jande'e na tundo'o yu'u ndia. <sup>24</sup> Yakan va yu'u, tükuii yù'vì ña ndē'i tundo'o, a ka'ni ma ñivi yu'u. Vati uvaa ma ña chàniñj kũu ña na jachinui chi'in ndisaa animai ma tiñu va'a ña chà'a Racha'nu Jesuu nuu. Yakan va ma tiñu jà'i kũu ña na jana'i tu'un va'a cha'a' ma ñamani Ndioo ña kũu ni'i tandi'i ñivi.

<sup>25</sup> Takan kũu ña cha kätitu'in nuu ndisaa ndo naja kua chà'nda Ndioo tiñu nuu yo. Ta vitin cha chito va'i, ti nī'in ndo töva ni nde'e ndo yu'u inga cha'a'. <sup>26</sup> Yakan va kũuni ña koto ndo, ti yūvi kuatj kũu yi tu töve nī chìnuni ndo tu'un Jesuu, <sup>27</sup> vati yu'u, tüvi nī tixe'i nī'in tu'un nuu ndo ti cha kätitu'un kachin ndisaa ma ña kũuni Ndioo ña koto ndo. <sup>28</sup> Yakan va na kumi ndo ñivi chà'a Ndioo ña kumi ndo takua kumi ndo juuni maa ndo, ti ma Tati Í Ndioo chà'a yi tiñu nuu ndo na kumi va'a ndo tandi'i ndian chìnuni iyo veñu'u Racha'nu takua kumi iin pato ma mvechala jàna ra. Takan iyo yi ña kumi ndo na ndia, vati Racha'nu Cristu jàta ra na chi'in nií maa ra ora chī'í ra nuu kruu —kāti Paulu.

<sup>29</sup> Takan kũu tajan te'en nāka'an tuku Paulu chi'in ndracha'nu ikan:

—Cha chito va'i, ti ora cha kuà'in, ni kichaa iin ndra xaani nde'e ndra ndo. Ta ni ja'a ndra chi'in ndo takua jà'a ma lobo xaan ña chàchi ri mvechala. Ta ndrakan ni jana'a ndra inga tuku tu'un nuu ndo, ikan na ndakoo ndo tu'un Cristu. <sup>30</sup> Ta juuni ma ndra iyo tañu ndo, ni kicha'a

ndra jana'a ndra tu'un vata nuu ndo, vati kùuni ndra ña ndyo'o ndian chinuni na tandikun ndo ku'un ndo chata ndra. <sup>31</sup> Yakan va na yati koo ndo ora ikan, ti cha kätitu'in nuu ndo naja kua ni kuu yi. Ta na kuku'uni nuu ti ndi uni kuiya ña chi'yo'i chi'in ndo tüvi nĩ jañai ña jàna'i nduvi niñuu nuu ta'ii'in ndo chi'in takuii tinui.

<sup>32</sup> 'Ndyo'o yani, vitin ndàkoi ndo nda'a' Ndioo, ikan na kumi kuenda ra ndo. Ta juuni na koo ma ñamani ra chi'in ndo takua kà'an ma tu'un ra. Vati juuni ma ndatu Ndioo kùu jakua'nu va'a yi ndo, ikan na ni'i ndo ma tundeeni ra ña koo endeeni takua kà'an ma tu'un chà'a Ndioo nuu yo, ti takan tà'an chi'in ndisaa ndian kàchin ra ña kùu ñivi ii kuenda ra. <sup>33</sup> Ta yu'u vati tüvi kùuni xu'un' inga ñivi kuendai, ta ni tüvi kùuni ja'ma nĩ'in na ndia. <sup>34</sup> Yakan va ndisaa ndo chòto ti jàtiñui chi'in nda'i, ta kùu ni'j ndisaa ma ña chiniñu'i chi'in tandi'i ma ndian iyo chi'in. <sup>35</sup> Takan jàna'i nuu ndo naja kua iyo yi ña jatiñu ndo ndisaa tiempu chi'yo'i chi'in ndo. Yakan va na jatiñu ndo kuenda maa ndo, ikan na kuu tindee ndo ma ndian nda'vi ndia. Ta na kuku'uni ndo ma tu'un kà'an Jesuu niku. Vati ma tu'un ikan te'en kàti yi: "Tiaga chisio tu tindeo inga ñivi kua ña ku'va na yi nuu yo", kàti ra. —Takan kàti Paulu.

<sup>36</sup> Ta ora cha yà'a kà'an Paulu te'en, tajan chūnandi chiti ra chi'in na. Ta indukuni kicha'a ra kà'an ra chi'in Ndioo chi'in na. <sup>37</sup> Ta ora cha chinu kà'an na chi'in Ndioo, tajan ndisaa na nda'vi kùuni na, ta chàku na ta chūnumi nda'a' na Paulu ña kàña'a na chi'in ra. <sup>38</sup> Vati kàti ra nuu na ña tòva ni nde'e ndiko na ra inga cha'a'. Ta ikan jan chāndaka ndio na ra nda nuu ndaa ma varku ña ni ku'un ra.

## 21

### *Paulu kèe ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén*

<sup>1</sup> Ta ora cha ndākoo ndio ndi ndra, tajan tiin ndi varku indeeni nda kati chāa ndi nda ñu'u' ñuu Cos. Ta nda inga kivi, tajan chāa ndi ñu'u' ñuu Rodas. Ta ikan kēe ndiko ndi kuà'an ndi nda kati chāa ndi ñuu Pátara. <sup>2</sup> Ta ikan ñuu Pátara, nàta'an ndi inga varku ña kuà'an iti' ñu'u' Fenicia. Ta tichi yutun ikan kī'vi ndi ta kēe ndi kuà'an ndi tiá iti' nuu. <sup>3</sup> Ta iti' kuà'an ndi ndē'e ndi ñu'u' Chipre ña kàndii chiyo satin ndi. Va ndākoo ndi yi, ta indeeni kuà'an ndi nda ñu'u' Siria, ta chūndaa run ñuu Tiro. Va tava ma varku ikan, ikani ndākoo run ndisaa ma ndatiñu ndiso run, yakan va ikan nūu ndi tichi run nundani ndia. <sup>4</sup> Ta ora chāa ndi ma ñuu Tiro nàta'an ndi ndra chìnuni tu'un Jesuu iyo ikan. Ta ikan kīndoo ndi chi'yo ndi chi'in ndra ucha kivi. Ta tachi Tati Í Ndioo ndra ña na katitu'un ndra nuu Paulu ña na kù'un ga ra iti' ñuu Jerusalén. <sup>5</sup> Ta ora cha yà'a ma ucha kivi, tajan ndisaa ndra chìnuni chi'in ñasi'i ndra ta ndiakwati se'e ndra, chāndaka iti' na ndi nda yu'u' ñuu nuu kàndii tañu'u. Tajan chākuiin chiti ndi ma yu'u' tañu'u ikan chi'in na. Ta ikan kicha'a ndio ndi kà'an ndi chi'in Ndioo. <sup>6</sup> Tajan ora chīnu ña chūnumi nda'a' ndi ña kàña'a ndi chi'in na, tajan kāndaa ndio ndi tichi ma varku, ta ndiakan chikoni'i ndiko na kàcha'an na iti' ve'e na.

<sup>7</sup> Takan kuu tajan kēe ndiko ndi ñuu Tiro chi'in varku. Ta kuà'an ndi iti' ñuu Tolemaida. Ta ora chāa ndi ikan, ta ikan jan kàña'a ndi chi'in ndian chìnuni tu'un Jesuu. Ta ikan jan kīndoo ndi chi'in na iin kivinia. <sup>8</sup> Ta ma inga kivi kēe ndi ñuu Tolemaida, ta kuà'an ndi ñuu Cesarea. Ta ora chāa ndi ñuu Cesarea, ta chà'an ndi ve'e ra nani Lipe, ra chàkunuu kätitu'un

tu'un cha'a' Jesuu ta'ii'in ñuu. Vati rakan, kùu ma ra ìyo tañu ma ndi ucha ta'an ndra kàchin tatun Jesuu ña na tindee ndra ndra. Ta ikan ndōo ndi chí'in ra ve'e ra. <sup>9</sup> Ta Lipe vati ìyo kumi ta'an ñivi yoko se'e ra ña kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo. <sup>10</sup> Takan kùu ta ora cha ìyo ndi uvi uni kivi ma ñuu Cesarea, ta ikan jan chāa iin ra kīchi iti' ñu'u' Judea ña nàni Agabo. Ta rakan ti juuni kà'an ra chí'in tu'un yu'u Ndioo ndia. <sup>11</sup> Ta ora chāa ra nuu ka'lin ndi, ta tāvani'i ra sinchu indii toko Paulu. Ta chū'ni ra nda'a' ra ta cha'a ra chí'in yi. Tajan te'en nāka'an ra:

—Te'en kà'an ma Tati Í Ndioo, ña ma ndian judíu ìyo ñuu Jerusalén, te'en ni ku'ni na ma ra xuña'a ma sinchu i'ya, tajan ni ku'va ndio na ra nuu ñivi yūvi judíu ña na ka'ni na ra. —Takan kàti ma Agabo chí'in ma Paulu.

<sup>12</sup> Tajan ora chíini ndi chí'in ma ñivi ñuu Cesarea ma ña kà'an ra, tajan nduva'a kuii jānini ndi Paulu, ikan na kù'un ra ma ñuu Jerusalén koto nde'e ra tundo'o iti' tikan. <sup>13</sup> Va Paulu te'en nāka'an ra:

—¿Ta naja chàku ndo, ta ya'a nda'vi kùunji ña jà'a ndo takan? Vati yu'u tüvi yū'vi ña nde'i tundo'o, a kuvj ma ñuu Jerusalén cha'a' ma Racha'nu Jesuu. —Takan kàti Paulu chí'in ndi.

<sup>14</sup> Va tava nī taso'o ra ma ña kà'an ndi, yakan va jāña ndi ña jānini ndi ra. Tajan te'en nāka'an ndi chí'in ra:

—iNa ja'un ma ña kùuni Ndioo ña ja'un iti' kuà'un, tuva takan! —kàti ndi chí'in ra.

<sup>15</sup> Takan kùu ta ora cha yā'a ndisaa ma ña'a, tajan jāndova'a ndi ndatiñu ndi, ta kēe ndi kuà'an ndiko ndi ma ñuu Jerusalén. <sup>16</sup> Ta ìyo iin ndian chíinuni ìyo ñuu Cesarea ña chāndaka iti' na ndyu'u nuu ìyo ve'e ra nàni Mnasón, ra kīchi iti' ñu'u' Chipre. Ta rakan ti cha ìyo tiaga kua'a' tiempu ña chíinuni ra tu'un Jesuu. Ta juuni rakan kùu ra ña ni ku'va ra ve'e nuu ni kindoo ndi koo ndi ita'vi kivi ndia.

### *Paulu chānde'e ra nuu ìyo Jandiau*

<sup>17</sup> Takan kùu ta ora chāa ndio ndi ñuu Jerusalén, tajan ndisaa ma ndian chíinuni nduva'a chíisi na ora ndē'e na ña chāa ndi. Tajan ikan ndōo ndi chí'in na iin chanikuaa. <sup>18</sup> Ta ora tuvi inga kivi tajan kēe ndio ndi kuà'an ndi chí'in Paulu nuu ìyo ve'e Jandiau. Ta ora chāa ndi ma ve'e ra, ta ikan ndē'e ndi ña ka'lin ti'vi tandi'i ndracha'nu chà'nda tiñu ña chíinuni tu'un Jesuu. <sup>19</sup> Tajan ora chāa Paulu nuu ka'lin ndra, ta kãña'a ra chí'in ndra. Ta ikan kīcha'a ra kàtitu'un ra nuu ndra tandi'i ma tiñu jà'a Ndioo tañu ñivi yūvi judíu, vati Ndioo chā'a ra ndatu ra nuu Paulu ña na ja'a ra yi nuu ñivi ikan. <sup>20</sup> Yakan va ora chíini ma ndracha'nu yi, tajan kīcha'a ndra jàka'nu ndra Ndioo. Ta ikan jan te'en nāka'an ndra chí'in Paulu:

—Kùuni ndi ña na kotoun, yo'o yani, ti tañu ñivi judíu, ìyo kua'a' mii ñivi chíinuni tu'un Jesuu. Ta ndisaa ndiakan, kà'an na ti ìyo yi ña jachinu yo tandi'i tu'un kà'an ma tutu ley Ndioo tãa Moisés taji'na ndia. <sup>21</sup> Ta juuni tãso'o na ña maun kùu ma ra jàna'a nuu tandi'i ma ndian judíu ña kàchikanuu nuu chika ña na jà'aga na ma ña kà'an Moisés ña ìyo yi ña ja'a yo. Ta juuni kàtiun ti tūva ìyo yi ña ka'nda na ñii nuu ika ndrakuati se'e na ndia. Ta tōva ìyo yi ña ja'a na ma costumbre ña jàna'a ñivio chíyo taji'na ndia. Takan kàtiun nuu ma ñivi judíu ña kàchikanuu nuu chika, kàti na. <sup>22</sup> ¿Ta nayi jà'a yo ña kàa yi te'en?, kùuniun. Vati ni koto ndiko ma ñivi ikan ña kīchaa ndikoun. <sup>23</sup> Yakan va tiá va'a tu ja'un ma tiñu ni tachi ndi nuun, ikan na koo va'un chí'in na. Tañu ndi ìyo kumi ta'an ndra ña ni

ja'a ndra iin kua chā'a ndra tu'un nuu Ndioo. <sup>24</sup> Na ku'un janandoun ñun chi'in ndra ma ikan takua kuu ma costumbre. Tajan tia'viun ña na sokon ndra ixi xini ndra kuenda Ndioo. Tajan juuni kua ikan iyo yi ña ja'un, ikan na chinuni ma ñivi ña yüvi ña ndicha kuu ma ña kà'an na chataun. Vati juuni maun kuu iin ra jächi'in ta tiñu'u ma ña kà'an tutu ley taa Moisés taji'na. <sup>25</sup> Va taku ma ndian yüvi judíu cha chinuni na tu'un Jesuu vitin, cha taa ndi iin tutu tächi ndi nuu na ña kà'an ti tüvi iyo yi ña kachi na sa'an kiti ña cha sōkó ñivi nuu ndioo yutun í ña jàka'nu na. Ta tüvi iyo yi ña kachi na níi kiti, ta juuni tüvi iyo yi ña kachi na sa'an kiti ña cha kà'a. Ta na jaña ndra ña k'i'vi ndra chi'in ña'a' yüvi ñasi'i ndra a ña'a chi'in yüvi ra kuu iian, kàti yi. —Takan kàti ndracha'nu ikan chi'in Paulu.

### *Tiin na Paulu tichi veñu'u*

<sup>26</sup> Yakan va Paulu kée ndio ra kuà'an ra. Ta ora tuvi ndio ma inga kivi, tajan nāndoo ndio Paulu chi'in ma ndi kumi meru ra takua kà'an ma costumbre ikan, ta ikan jan k'i'vi ndio Paulu tichi veñu'u ka'nu chakatitu'un ra nda ora kuu yi ña ndi'i ma kivi ña nāndoo ndra, ikan na kuu sokó ma sutu iin kiti nuu Ndioo cha'a' ta'ii'iin ndra. <sup>27</sup> Takan kuu ta ora chani ndi'i ndi ucha kivi, tajan ma ndian judíu ña kichi ñu'u' Asia ndē'e ndra ma Paulu ña indii ra tichi veñu'u chi'in ndi kumi ndra kuu meru ra. Ta ikan jan kicha'a ndio na jakanuu na xini ma ñivi judíu, tajan k'i'vi ndio ndra ña ni tiin ndra Paulu tichi veñu'u. <sup>28</sup> Tajan te'en kicha'a ndra kà'an ni'i ndra:

—Ndyo'o ñivi ñuu Israel jna tindee ndo ndyu'u ña tiin ndi ra'ya! Vati ra'ya kuu ma ra chākunuu jana'a ndanikuni nuu ñivi iin tu'un kà'an chata costumbre ña kua ikan jà'a yo ma ñuu yo. Ta juuni kà'an ra chata tutu Ndioo taa Moisés taji'na. Ta takan kà'an ra chata veñu'u ka'nu i'ya ndia. Ta vitin cha ti'i ra ndian yüvi judíu tichi veñu'u ka'nu yo. Ta ndrakan ti jàkini ndra nuu í tichi yi —kàti ndra.

<sup>29</sup> Te'en kàti ndra ti cha ndē'e ndra Paulu ña chākunuu ra chi'in iin ra yüvi judíu, ra nani Trófigu ra ñuu Efesu niku. Yakan va chānini ndra ti Paulu chāka ra ra ña na ku'un ra chi'in ra tichi veñu'u ka'nu ndaa ikan niku, kūuni ndra. <sup>30</sup> Takan kuu tajan ndisaa ndio ma ñivi ñuu Jerusalén jakanuu ndio xini na. Tajan endee chīnu ndio na chāa na nuu ndaa Paulu ta tiin na ra. Ta kēñu'u ndio na ra, ta tava na ra iti' chata kora veñu'u. Ta ora cha tāvani'i na ra, tajan numini chāsi ndio na yuve'e veñu'u nuu ra. <sup>31</sup> Tajan chani ka'ni na ra ora chāa tiñu nuu ma ra comandante ñuu Roma, ña tandi'i ñivi ñuu Jerusalén ya'aga kayuni na ndē'e na nuu ra. <sup>32</sup> Yakan va ora chīto ma ra comandante, tajan jākuti'vi ta'an ra kua'a' ma ndra jandaru ra chi'in inga ma ndra capitán jandaru ña na kunumi ndra ku'un ndra nuu ka'lin ñivi kànita'an chi'in Paulu. Takan kuu tajan ma ndra judíu ora ndē'e ndra ña chani chaa ra chi'in jandaru ra, ta jaña ndio ndra judíu ña kani ndra ma Paulu. <sup>33</sup> Ta ikan jan chājayatin ndio ma ra comandante nuu ndaa Paulu, ta tiin ndio ra ra, tajan tächi ndio ra jandaru ra ña na ku'ni ndra Paulu chi'in uvi ta'an karena. Ta ora cha ndikun ndio ra, tajan kicha'a ndio ma ra comandante chikatu'un ra nuu ma ñivi nda ra kuu ra, ta niyi kuu ma ña jà'a ra. <sup>34</sup> Va iyo ndian ka'lin tañu ma ñivi ikan, kà'an na ña jà'a ra iin nakuyi, ta iyo inga ndian kà'an ña jà'a ra inga nakuyi. Yakan va ma ra comandante ní kuu kutunini ra ní'iin ma ña kà'an na, ti ya'a nanivaa kuu na. Takan kuu tajan kà'an ra chi'in ma ndra jandaru ra, na kundaka ndra Paulu ku'un ndra nuu iyo ndra. <sup>35</sup> Ta ora chāa ndio

ndra nuu kicha'a ma kuayu yuve'e ndra, tajan kāni'i ndio ndra ra, ta ndiso ndra ra ndaa ndio ndra ma kuayu ikan, vati takan iyo yi ña jà'a ma ndra jandaru koto ka'ni ma ñivi ra. <sup>36</sup> Yakan va ndisaa ma ndra kàcha'an chata ma ndra jandaru te'en kà'an ndra:

—¡Na ka'ni ndo ra! ¡Na ka'ni ndo ra! —kàti ndra.

*Paulu kà'an ra cha'a' juuni maa ra nuu ma ñivi*

<sup>37</sup> Ta ora chāa ndio ma jandaru ma nuu iyo yuve'e ña ni ti'i ndra Paulu, tajan te'en chikatu'un ra nuu ma ra chà'nda tiñu nuu ndra:

—¿A kùu ka'in iin tiñu chi'un? —kàti ra chi'in ma tu'un griegu.

Tajan te'en nāka'an ndio ma ra comandante nuu ma Paulu:

—¿A kùu ka'un tu'un griegu? —kàti ra.

<sup>38</sup> Tajan te'en nāka'an ndio Paulu chi'in ra:

—Juu, chitoi kà'in tu'un griegu —kàti ra.

Ta ikan jan, nāka'an tuku ma ra comandante:

—Tu ndicha ña chitoun kà'un tu'un griegu, yüvi ra ñuu Egiptu kùun, tuva takan. Vati tatiempu kichi iin ra kēe tichi ku'u ñuu Egiptu, kichi kanita'an ra chi'in ma kuvienu chi'in kumi mü ndra chà'ni ñivi —kàti ra.

<sup>39</sup> Tajan te'en nāka'an tuku Paulu chi'in ra:

—Yüvi rakan kùu, ti iin ra judíu kùu. Ta kākui ñuu Tarsu, ña iyo kuenda ñu'u' Cilicia. Yakan va cha chitoun ti iin ñuu ya'aga jàka'nu ma ñivi kùu yi. Ta vitin chikain iin ñamani nuun ña na ku'vaun ña ka'in chi'in ma ñivi kà'iin ikan —kàti Paulu.

<sup>40</sup> Tajan te'en nāka'an tuku ma ra comandante chi'in Paulu:

—Na ka'un chi'in na tuva takan —kàti ra.

Ta ikan jan chūndaa ndio Paulu nuu iyo kuayu yuve'e, ta jānda'a ra nuu na, na taxiin koo yu'u na. Tajan te'en kīcha'a ndio ra kà'an ra ma tu'un hebreu, takua kà'an ma ndian judíu chi'in na:

## 22

<sup>1</sup>—Ndyo'o tatá ta ndyo'o yani, na kuni va'a ndo ña ni ka'in nuu ndo, ikan na koto ndo ti tüvi iyo kuaṭi. —Takan kàti Paulu chi'in na.

<sup>2</sup> Tajan ora chīni na ña kīcha'a Paulu kà'an ra tu'un hebreu, tajan tiaga kīndoo taxiin na. Ta ikan jan te'en nāka'an tuku ra:

<sup>3</sup> —Yu'u kùu ma ra judíu, ta kākui ñuu Tarsu ña iyo kuenda ñu'u' Cilicia. Ta chā'nui ñuu Jerusalén i'ya ndia. Ta jākua'i chi'in matru ra nāni Gamaliel. Ta ikan kùtu'vai tandi'i naja kua kà'an ma tutu Ley tāa ndra kùu ñivio chīyo taji'na. Ta chi'in ndisaa chinitunj, jà'i tiñu Ndioo takua jà'a ndo yi vitin. <sup>4</sup> Vati taji'na, nduva'a kui jānde'i tundo'o tandi'i ma ñivi kuà'an iti' Jesuu vati ndava kùuni ka'nj na. Yakan va kēi chākunui chata na. Ta nuu nàta'in na ta tiñ na, ta ti'j na tichi vekaa. Yakan va, ña'a a ra'ii ña nàta'in, tiñ na. <sup>5</sup> Ta ma ra chà'nda tiñu nuu sutu, chi'in tandi'i ndra kuxini ña chà'nda tiñu chi'in ra, cha chitò va'a ndra tandi'i ma ña jà'i. Vati maa ndra kùu ndra ña tāa ndra ma carta, ta chā'a ndra yi nui na kundakai yi nuu ma ndian judíu ta'an yo ndian iyo ñuu Damascu ña kà'an yi ña kùu tiñ na ndian chìnuni tu'un Jesuu ikan. Ta ikan jan chā'in ñuu Damascu ti kùunj tiñ na ta ndaka ndioi na kichai i'ya ña na nde'e na tundo'o.

*Paulu kàtitu'un ra naja kua nāni'i ra iti' Jesuu*  
(Hch. 9:1-19; 26:12-18)



6 'Tajan ora cha kuàkuyatin ndi ñuu Damascu, iyo yi a kachuvi ndaa ñuka'ñu, tajan iti' andivi kichi iin ñu'ú tacha ña chikonuu yi yu'u. 7 Ta ndūvai nuu ñu'u' ja'a yi. Tajan te'en chinj iin tati ña kà'an chi'in: "Saulu, Saulu, ta, ¿naja ya'a jànde'un tundo'o yu'u?" kàti yi. 8 Ta ikan jan, te'en chikatu'un tukui nuu ma tati ikan: "¿Nda ra kùun yo'o Racha'nu?", katj. Tajan te'en nàka'an ma tati ikan chi'in: "Yu'u kuu Jesuu ra ñuu Nazaret, ra jànde'un tundo'o chata." Takan kàti ra chi'in. 9 Tajan ndisaa ma ndra kuà'an chi'in, ora ndé'e ndra ma ñu'ú ikan, nduva'a kuii yū'vi ndra. Ta tūvi nī kutunini ndra ma tu'un kā'an ma tati ikan chi'in. 10 Tajan te'en chikatu'in nuu yi: "¿Nayi kùuniun ña ja'i, yo'o Racha'nu?", katj. Tajan te'en nàka'an ra chi'in: "¿Ndeti, ta na ku'un ndikoun ma iti' ñuu Damascu! Ta ikan ni katitu'un ndra nuun tandi'i ma nayi iyo yi ña ja'un." Takan kàti ma Racha'nu chi'in. 11 Va tava ma ñu'ú ikan, jàndokuua yi yu'u, yakan va ma ndra merui ndà'a ndra nda'i nda kati chāi ma ñuu Damascu.

12 'Ta ora chāi ma ñuu ikan, tajan ikan iyo iin ra nāni Ananía. Ta rakan ti iin ra ya'a jàchi'in ma ley tāa Moisés kuu ra, ta ya'aga tiñu'u tandi'i ma ñivi judú iyo ñuu Damascu ra ndia. 13 Ta ikan jan chānde'e ndio ra tichi ve'e nuu kàndij. Ta ora chāa ra nuu kàndij, ta te'en nàka'an ra chi'in: "Yo'o ra yani Saulu. ¡Na ndondichin ndiko nde'un!", kàti ra. Tajan ma ora ikani, kuu nande'e kachin va'i, ta ndé'i ma Ananía ndia. 14 Takan kuu tajan te'en nàka'an ma Ananía chi'in: "Ndioo ña jàka'nu ndian kuu ñivio taji'na, rakan kàchin ñun, ikan na kotoun nayi kùuni ra ña ja'un. Ta ikan jan kuu nde'un ma Racha'nu Jesuu ña kuu ra iin ra ndaa, vati kàchin ra ñun ña na taso'un ma tu'un kà'an ra. 15 Yakan va maun kuu ma ra kàchin Ndioo ña na kùun ma testigu Jesuu nuu tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi, ta katitu'un ma nuu na ndisaa ma ña ndé'un ta chīniun. 16 Ta vitin tūva iyo yi ña kuatun tiá. ¡Na ndetaun, ta kundutaun chi'in ndatu Racha'nu Jesuu, ikan na janaa ra tandi'i ma kuatun!" Takan kàti Ananía chi'in.

### *Paulu kàtitu'un ra nuu ñivi naja kua chāa ra nuu ñivi yūvi judú*

17 'Yakan va ora kichaa ndikoï ñuu Jerusalén i'ya, ta ikan jan chā'in veñu'u ka'nu nda i'ya. Ta ikan kicha'i kà'in chi'in Ndioo, ta ikan ndé'e chi'in tinui ma Jesuu, takua ndé'o iin nakuyi ora chànio, 18 ña te'en nàka'an ra chi'in: "Yo'o Paulu, ¡na numini keun ñuu Jerusalén, ti na jàchi'in na ma tu'in ña ni katitu'un nuu na!" Takan kàtitu'un Jesuu nui. 19 Tajan te'en nàka'in chi'in ra: "Yo'o Racha'nu, cha chito va'a ndra ti yu'u kuu ma ra chàkunuu tìn ma ñivi chinuni tu'un ma tandi'i veñu'u ñivi judú niku. Ta juuni chito na ña tī'j na tichi vekaa, ta kànj na ndia. 20 Ta ora chā'ni na Esteban, ra kàtitu'un tu'un, ikan ndai ndé'i nuu chà'ni na ra chi'in yuu, vati induku chàniñ chi'in ma ndra chà'ni ra. Ta juuni kumj ja'ma isukun ma ndra chà'ni ra chi'in yuu ndia." 21 Takan kuu ta te'en nàka'an ma Racha'nu nui: "Na ku'un kukatitu'un tu'in nuu ñivi yūvi judú ndian iyo nuu chika." Takan kàti ma Racha'nu Jesuu chi'in —kàti Paulu chi'in ñivi ikan.

### *Paulu, ki'vi ra nda'a ma ra comandante ra iyo kuenda ñuu Roma*

22 Yakan va nda ma tu'un i'yani, kuu ña taso'o na ña kà'an Paulu ti kàyuni na jà'a ma tu'un kà'an ra. Tajan te'en kicha'a na kànachaa na chata Paulu:

—Ra'ya, tūva iyo yi ña koo ra tiá ñuñivi i'ya. ¡Na ka'ni ndo ra! —kàti na.

<sup>23</sup> Ta ndiakana ti endee kanachaaga na tiá, ta tàva na ja'ma na, ta jàkana na yi nuu sukun. Ta chòso na yuti nuu sukun ndia. Yakan va ndisaa ña já'a na i'ya jána'a yi ti nduva'a kuii kàyuni na ndè'e na nuu Paulu. <sup>24</sup> Ta ma ora ikani, chāa ma ra comandante, ta tachi ra jandaru ra na tiin ndra Paulu. Tajan ti'i ndio ndra ra tichi ve'e nuu kixi ndra. Ta juuni kā'an ra chí'in ma ndra jandaru ra ña na kani ndra ra nda kati kati ra nda cha'a' kùu yi ña kùxaan ma ñivi chí'in ra. <sup>25</sup> Takan kùu ta ora chani kani ndra ra, tajan te'en kicha'a chikatu'un Paulu nuu ma ra capitán ndaa chí'in ma ndra jandaru:

—¿A chito ndo ti ma ley iyo ñuu Roma tüvi chà'a yi ña kani ndo yu'u nda kati ka'an ji'na iin ra kùu vesi ma kuatj, vati iin ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu? —kati Paulu chí'in ma ra capitán.

<sup>26</sup> Yakan va ora chíini ma ra capitán ña te'en kā'an Paulu, tajan kēe ndio ra kuà'an ra kuàkatitu'un ra nuu ma ra comandante. Ta te'en naka'an ra chí'in ra:

—iNa ja'un kuenda ma niyi iyo yi ña ja'un, vati ma ra'ya na töve iyo yi ña jande'un tundo'o ra ti iin ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ra ndia! —Takan kati ma ra capitán chí'in ma ra comandante.

<sup>27</sup> Ta ikan jan chājayatin ndio ma ra comandante ra nuu ndaa Paulu, ta te'en chikatu'un ra nuu ra:

—¿A ndicha ña ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu? —kati ra.

Tajan te'en naka'an Paulu:

—Juu, ndicha ña ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu.

<sup>28</sup> Tajan te'en naka'an ndiko ma ra comandante chí'in Paulu:

—Taku yu'u ti nduva'a kuii kua'a' xu'un' tia'vi, tajan kùu ndakui ma ra kuenda ñuu ka'nu Roma —kati ra chí'in ma Paulu.

Tajan te'en naka'an tuku ma Paulu chí'in ra:

—Taku yu'u ti ra kuenda ñuu ka'nu Roma kùu nda ora kaku —kati ra.

<sup>29</sup> Yakan va ora chíto ndra ña ndicha kùu ña ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ra, tajan ndisaa ndio ma ndra jandaru ni kani ra niku, chündachiyo ndra xiin ra, ta nda ma ra comandante ndia. Ta juuni yū'vi ra ña chū'ni ra ra chí'in karena niku.

*Paulu ndaa ra ma nuu ka'in tandi'i ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judú*

<sup>30</sup> Takan kùu ta ora tuvi inga kivi, tajan tachi ndio ma ra comandante ma ndra jandaru ña na ndachi ndra nda'a' ma Paulu. Vati kùuni ra koto kachin ra nda cha'a' kùu yi ña tìsokuati ma ñivi judú ra. Ta ikan jan tachi ndio ra tiñu nuu ma ndra chà'nda tiñu nuu sutu, chí'in tandi'i ma ndra kuxini nuu ma ndian judú, ikan na kuti'vi ta'an ndra. Yakan va ma ra kùu comandante ikan tàva ndio ra ma Paulu, ta chakutaa ra ra nuu ka'in ti'vi tandi'i ndrakan.

## 23

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora chāa ra nuu ka'in ti'vi ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judú tajan te'en naka'an Paulu chí'in ndra:

—Ndyo'o ndra yani ndian judú. Nda vitin endee iyo va'i ta iyo tu'vai kuenda Ndioo, ti ma chinitunj kati yi ti tüvi iyo kuatj nuu Ndioo. —Takan kati Paulu chí'in ndra.

<sup>2</sup> Takan kùu ta ma sutu cha'nu kuxini ña nani Ananía, kà'an ra nuu ma ndian ka'in yatin xiin Paulu, ña na kani ndra viyu'u ra. <sup>3</sup> Tajan te'en naka'an Paulu chí'in ra:

—jNdioo, ni kani ra maun, ti nàndiun chiña kuenda ña na tisokuatiun chatai, ti takan kà'an ma ley kàtiun! Ta juuni tàchiun ña na kani ndra yu'u, ta yakan ti tüvi chà'a ma ley ña jà'a yo yi ndia. Yakan va juuni ra vata kùun ndia —kàti Paulu.

<sup>4</sup> Takan kùu tajan ndisaa ma ndra ka'in xiin Paulu, te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—jNa vā'a jà'un ña kà'un nduva'ani chi'in ma sutu kuxini, vati ra iyo kuenda Ndioo kùu ra! —kàti ndra.

<sup>5</sup> Tajan te'en nàka'an tuku Paulu chi'in ndra:

—Ka'nu kooni ndo ndyo'o yani, ti töve chitói ña ma sutu kuxini kùu ra, yakan va kà'in te'en. Vati nuu ma tutu ley Ndioo te'en kà'an yi ndia: “jNa kà'an ti'inio chata ma ra chà'nda tiñu ñuu yo!”, kàti yi —kàti ra.

<sup>6</sup> Takan kùu tajan nàkuni Paulu ña java ma ndra ka'in ikan kùu ma ndra fariseu, ta inga java ndra kùu ma ndra saduceu. Ta ikan jan te'en nàka'an ni'i ndio ma Paulu chi'in ndra:

—Ndyo'o yani, yu'u kùu ma ra fariseu, takua kùu ma ñivi tatái. Ta tiso ndo kuati chatai, cha'a' ña chìnuni ña nàtaku ndiko ma ndian ndii —kàti ra.

<sup>7</sup> Yakan va ora kà'an Paulu takan tajan ma ndra fariseu chi'in ndra saduceu, kēsiiin ndra ma ora ikani, jā'a ma tu'un kà'an Paulu. Ta ikan jan kīcha'a ndio ndra kànita'an yu'u ndra chi'in juuni maa ndra. <sup>8</sup> Ti kàti ma ndra saduceu ti tüvi nàtaku ndiko ma ndian ndii. Ta juuni kàti na ti tüvi iyo tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo ta ni inga tati ndia, kàti ndra. Va ma ndra fariseu, kàti ndra ti chìnuni ndra ña nàtaku ndiko ma ñivi ndii ta ña iyo tati ndia. <sup>9</sup> Takan kùu tajan kīcha'a ndio ndra kànita'an yu'u ndra. Ta tañu ma ndra fariseu ndēta iin ndra matru jāna'a ley ña te'en kà'an ndra:

—¿Ta naja kùuni ndo tisokuati ndo ra'ya? Ta tüvi iyo ni'iin kuati ra, ta tüvi chitō yo tu iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo tàchi ra —kàti ndra.

<sup>10</sup> Takan kùu ta tava tüvi kùtaxin na ña kànita'an yu'u na, yakan va kīcha'a yù'vi ma ra comandante, koto ka'ni ndra Paulu. Yakan va tàchi ra iin ma ndra jandaru ra ña na ku'un ndra kuki'in ndra ma Paulu nuu ndaa ra tañu ndra, ta ku'un ra chi'in ndra nuu iyo ve'e nuu kixi ndra.

<sup>11</sup> Takan kùu tajan chanikuaa inga kivi kēta ma Racha'nu Jesuu nuu Paulu ña te'en kà'an ra chi'in ra:

—Yo'o Paulu, na jandeeniun ma ña kà'an na chataun, ti takua kàtitu'un tu'in ñuu Jerusalén i'ya, juuni kua ikan iyo yi ña katitu'un yi ñuu Roma ndia. —Takan kàti ma Racha'nu Jesuu chi'in ra.

### *Jāndo'iin tu'un ma ndra judúu naja kua ni ka'ni ndra Paulu*

<sup>12</sup> Takan kùu ta ora tuvi inga kivi kùti'vi ta'an iin ma ndra judúu. Ta ikan kīcha'a ndra nātu'un ta'an ndra naja kua jā'a ndra ta ka'ni ndra Paulu. Takan kùu ta ta'i'iin ndra chā'a ndra tu'un nuu Ndioo ña tüvi kachi ndra, ta tüvi ko'o ndra ni'iin nakuyi nda kati ka'ni ji'na ndra Paulu. <sup>13</sup> Ta ma ndrakan ti ya'aga uvi xiko ta'an ndra kùu ndra ña chā'a ndra tu'un nuu Ndioo ña ni ka'ni ndra Paulu. <sup>14</sup> Ta ikan jan chā'an ndio ndra nuu ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu sutu chi'in nuu ma ndracha'nu judúu, tajan te'en nàka'an ndra nuu ndra:

—Ta'i'iin ndyu'u cha chā'a ndi tu'un nuu Ndioo ña tüvi ni kachi ndi ni'iin nakuyi, nda kati ka'ni ji'na ndi Paulu. Ta tu tüvi jachinu ndi ma ña ka'an ndi, tajan ni nde'e ndi tundo'o jā'a ra. <sup>15</sup> Yakan va ndyo'o ta ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judúu, kùuni ndi ña na ndakan ndo nuu

ma ra comandante na kundaka ra Paulu kichi ra nuu ndo itaan. Ta kati ndo ti kùuni ndo koto kachin ndo ma ña ndaa ña já'a Paulu. Ta ndyu'u ti ni kuin xe'e ndi yu'u iti' nuu vâchi ra chi'in ndra. Ta ikan ni ka'ni ndi ra antea ña kichaa ra nuu ndo. —Takan kâti ma ndra ni ka'ni Paulu chi'in ma ndracha'nu ikan.

<sup>16</sup> Va tava ma ra se'e ma ñata'an Paulu chîni ra ma ña kâ'an ndra ña ni ka'ni ndra tacha'nu ra Paulu. Yakan va kêe ra châkatitu'un ra nuu Paulu, nda ma nuu iyo ve'e nuu kixi ma ndra jandaru. Yakan va ora châa ra ikan, ta kâtitu'un ra yi nuu ra. <sup>17</sup> Ta ikan jan kâna Paulu iin ma ra capitán, ta te'en nâka'an ra chi'in ra:

—¡Na ja'un iin ñamani ta na kundakaun ma rayoko i'ya ku'un nuu ma ra comandante! Vati iyo iin ña ni ka'an ra chi'in ra —kâti Paulu.

<sup>18</sup> Yakan va ma ra capitán chândaka ra ra nuu ma ra comandante, tajan te'en nâka'an ndio ma ra capitán chi'in ra:

—Paulu ra indii tichi vekaa, tâchi ra yu'u ña na kichi ndakai ma rayoko i'ya nuun. Vati iyo iin ña ndicha ni ka'an ra chi'un. —Takan kâti ma ra capitán chi'in ma ra comandante ikan.

<sup>19</sup> Ta ikan jan tiin ndio ma ra comandante nda'a' ma rayoko ikan, ta kêsiin ra chi'in ra. Tajan te'en chîkatu'un ndio ra nuu ra:

—¿Nda tiñu kùuniun ka'un chi'in? —kâti ra.

<sup>20</sup> Tajan te'en nâka'an ndio ma rayoko:

—Ndra judíu cha jándo'iin tu'un ndra ña ni ndakan ndra nuun, ña itaan na ku'un chi'in Paulu nuu ka'iin ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judiu. Ta ndrakan ti kâti ndra ña kùuni ndra koto kachin ndra ma ña ndaa ña já'a tacha'nui Paulu. <sup>21</sup> Va koto chînuniun ma ña kâ'an ndra ti tu'un vatani kùu yi. Vati ya'a uvi xiko ta'an ndra kùu ndra ña ka'iin xe'e ndra yu'u iti' ña ni ka'ni ndra tacha'nui Paulu ora ni ya'a ra. Ta châ'a ndra tu'un nuu Ndioo, ña na jande'e ra tundo'o ndra tuva kachi ndra ta ko'o ndra takuii antea, nda kati ka'ni ndra tacha'nui Paulu. Ta vitin cha iyo tu'va ndra ña ndâtu ndra nde'o naja kua ni ka'un kuenda ra. —Takan kâti ma rayoko ikan chi'in ma ra comandante.

<sup>22</sup> Takan kûu ta ma ra comandante tâchi ra ma rayoko ikan ña na ku'un ra ve'e ra. Va ji'na kâ'an ra chi'in ra ña na kâtitu'un ra ma tu'un i'ya nuu nî'iin ñivi.

### *Tâchi ndra Paulu nuu ra kuvienu Félix*

<sup>23</sup> Takan kûu tajan kâna ndio ma ra comandante uvi ta'an ma ndra capitán ña te'en nâka'an ra chi'in ndra:

—Na jandova'a ndo uvi cientu jandaru ña kaka chi'in cha'a', ta uni xiko uchi ta'an ma ndra jandaru yoso kuayu, ta uvi cientu ma ndra ku'un chi'in lanza. Vati kaa iin chanikuua vitin, ni ko'o ñuu Cesarea —kâti ra.

<sup>24</sup> Ta juuni tâchi ra ña na jandova'a ndra kuayu ña koso Paulu ndia. Ta juuni kâ'an ra chi'in ma ndra jandaru ra ña na kumi va'a ndra Paulu ora kundaka ndra ra nuu ma kuvienu Félix. <sup>25</sup> Ta chi'in ndra tâchi ra iin carta ña ka'an te'en:

<sup>26</sup> “Yu'u ra kùu Claudiu Lisias, tâchî iin tutu i'ya nuun yo'o tatá kuvienu Félix ti kùunî ka'in iin tu'un nuun. <sup>27</sup> Vati ndra judíu, tiin ndra ra'ya, ña ni ka'ni ndra ra. Va ora chîtoi ña ra iyo kuenda ñuu Roma kùu ra, tajan châ'in chi'in jandarui, ta jâkâkúu ra. <sup>28</sup> Yakan va kùunî kotoi nda cha'a' kùu yi ña tiin ndra ra, yakan va chândakai ra nuu ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. <sup>29</sup> Ta ikan jan chîtoi ña tîsokuati na ra chi'in ma tu'un kâ'an ma ley maa na. Yakan va tûvi nî já'a ra nî'iin kuati ka'nu ña kùu

ka'ni ndra ra cha'a' yi, ta ni vekaa tüvi ñyo yi ña kundii ra ndia. <sup>30</sup> Ta tava cha chïtoi ña ma ndra judíu kütivi ta'an ndra, ta jändikita'an tu'un ndra ña ni ka'ni ndra ra, yakan va vitin tàchij ra nuun. Ta juuni cha kätitu'in nuu ma ndra tisokuati ra ña na katitu'un ndra nuun nda cha'a' kùu yi ña tisokuati ndra ra, ta nda cha'a' kùu yi ña kùuni ndra ka'ni ndra ra ndia. ¡Na koo va'un!" Takán kàti ma tutu tàchi ra nuu ra.

<sup>31</sup> Takán kùu ta ma ndra jandaru jã'a ndra ma kua kãti ma ra comandante nuu ndra. Ta ma ora chanikuaa, tajan kãe ndio ndra kuà'an ndra chi'in Paulu iti' ñuu Antipatris. <sup>32</sup> Ta ora tuvi inga kivi, tajan ma ndra jandaru ña kuà'an chi'in cha'a, chikoni'i ndiko ndra nuu ñyo ve'e nuu kixi ndra. Ta ma ndra yoso kuayu ti kuà'an ndra iti' nuu chi'in Paulu. <sup>33</sup> Takán kùu ta ora chãa ndra ñuu Cesarea, ta chã'a ndra ma carta ikan nuu ma kuvienü Félix, ta kũtaa ndra Paulu nuu ra. <sup>34</sup> Takán kùu ta ora cha yã'a jãkua'a ra ma carta ikan, tajan te'en chikatu'un ndio ma ra kuvienü nuu Paulu:

—¿Nda ñuu kichiun? —kãti ra.

Ta Paulu nãka'an ra ti ra ñuu'u' Cilicia kùu ra. <sup>35</sup> Tajan te'en nãka'an ndiko ma ra kuvienü chi'in ra:

—Ni taso'i ma ña ni ka'un ora ni kichi ma ndra tisokuati ñun —kãti ma ra kuvienü chi'in Paulu.

Ta ikan jan kã'an ndio ra chi'in ma jandaru ña na kumi va'a ndra Paulu tichi vetiñu nuu chà'nda Herode tiñu.

## 24

### *Tu'un kãti Paulu nuu ra kuvienü Félix*

<sup>1</sup> Takán kùu ta ora cha yã'a u'un kivi tajan Ananía ra chà'nda tiñu nuu sutu, chãa ra ñuu Cesarea chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu, ta iin ra kã'an cha'a ñivi nãni Tértulo ña ni tisokuati ndra Paulu nuu ma kuvienü. <sup>2</sup> Yakan va tàchi ndio ma ra kuvienü Félix tiñu nuu ndra jandaru ña na kichi ndakan ndra Paulu nuu ra. Tajan te'en kicha'a nãka'an ndio Tértulo ña tisokuati ra Paulu nuu Félix:

—Yo'o tatã kuvienü, ta'vindioun cha'a' ma tiñu jã'un. Vati vitin ñyo taxiin ma ñuu jã'un. Ta ta'vindioun ña cha jãndova'un ñuu chi'in chinituniun ndia. <sup>3</sup> Yakan va chi'in ndi'i anima ndi, chã'a ndi ta'vindioo nuun, ti tüvi kumani nã'iin nakuyi nuu ndi. Yakan va ya'aga tiñu'u ndi ñun, yo'o ra kuvienü, tatã Félix. <sup>4</sup> Va tava kũuni ndi jakenaa ndi kua'a' tiempun, yakan va chikain iin ñamani nuun, ña na taso'un iin tiñu vali ña ni ka'in chi'un. <sup>5</sup> Ra kini chiña nãta'an ndi ra ña jãkanuu ra xini ñivi judíu ñyo tandi'i ñuu ñuñivi. Ta juuni ra kùu ra kuxini iin grupu nãni nazarenos. <sup>6</sup> Ta juuni kũuni ra ka'an ra chata veñu'u ka'nu ndi. Yakan va ndyu'u chani tiin ndio ndi ra, ta ti'i ndio ndi ra vekaa, ti kũuni ndi jande'e ndi tundo'o ra takua kã'an ma ley ndi. <sup>7</sup> Va ma ra comandante Lisias chi'in ra capitán jandaru, chãa ndra ta nãmaa ndra ra nuu ndi. <sup>8</sup> Ta kãti ndra ti ndian tisokuati chata ra, ñyo yi ña kichi ndra nuun ta kati ndra yi. Yakan va juuni maun ñyo yi ña ndakatu'un nuu ra, ikan na koto kachiun nda cha'a' kùu yi ña tisokuati ndi ra. —Takan kãti ma ra Tértulo chi'in ma kuvienü Félix.

<sup>9</sup> Ta nda ndisaa ndian judíu ka'iin i'ya vitin, juuni tisokuati na ra ndia. <sup>10</sup> Takán kùu ta ma ra kuvienü jãnda'a ra nuu Paulu, ikan na ka'an ra. Tajan te'en kicha'a nãka'an ndio ma Paulu:

—Ya'a chisij ña chã'un ña kã'in iin tu'un chi'un. Vati cha chïto va'i ti cha ñyo kua'a' kuiya ña yo'o kùu ra jãndondaa kuati ñuu i'ya. <sup>11</sup> Yakan va

kùu ndakatu'un ma tu'un ndaa nuu ma ñivi, vati já kēta uchi uvi kivi ña chā'in ñuu Jerusalén ña jáka'nui Ndioo veñu'u ka'nu ndaa ikan. <sup>12</sup> Ta tüvi nĩ nata'an ndra yu'u, ña kànita'an yu'i chí'in nĩ'in ñivi ña jákanui xini na. Ta tüvi nĩ nata'an ndra yu'u ña takan já'i kuati tichi veñu'u ka'nu a inga veñu'u ndia. Ta nĩ'in tichi kai tüvi nĩ nata'an ndra yu'u ña já'i iin kuati takan ndia. <sup>13</sup> Ta ñivi ka'iin i'ya, na kúu ka'an na ña ndicha kúu ma kuati tiso ndo chatai. <sup>14</sup> Yakan va ma ña kúu ka'in nuun, kúu ma ña ya'a chinunji indukuni takua chinuni inga ndian kuà'an iti' Jesuu, vaji ma iti' ikan kúu yi ma ña kà'an ndra i'ya ña kúu iti' ña töve va'a. Vati takani já'i tiñu nuu Ndioo ta jáka'nui ra takua jáka'nu ndian kúu ñivi ndi taji'na, ti chinunji tandi'i tu'un ley taa Moisés chí'in tandi'i ña taa ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia. <sup>15</sup> Yu'u chinunji ña ni janataku Ndioo ma ndian cha chí'í, nda ma ndian va'a chí'in ndian töve va'a ndia, indukuni ma tava chinuni ma ndra ka'iin i'ya ndia. <sup>16</sup> Yakan va nani ora nandukui naja kua kuu koo va'a animai chí'in ña chàninji nuu Ndioo chí'in nuu ndian iyo ñuñivi ndia.

<sup>17</sup> 'Takan kúu ta ora cha yā'a kua'a' kuiya ña chàkunui nda ni nikuuni. Ta ikan jan chíkoni'i ndikoi ñui, vati ikan ni ku'vai xu'un' kuenda ndian nda'vi, ta ni ku'in sokói kiti kuenda Ndioo ñuu Jerusalén ndian. <sup>18</sup> Ta ora cha chāa ndioi ma ñuu Jerusalén, ji'na jáchinui ma ceremonia ña nãndoi. Tajan kicha'a ndioi sókói iin kiti kuenda Ndioo tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ora nãta'an iin ndra judúu kichi ñuu Asia yu'u. Ta ora ndē'e ndra ña ndai ikan, tüvi ka'iin kua'a' ñivi chí'in, ta tüvi jákanui xini ma ñivi ndia. <sup>19</sup> Yakan va tu ndicha ña iyo kuati, tiá va'a tu kichi ma ndrakan nuun, ta tiso ndra kuati chatai, tuva iyo nda cha'a' kúu yi. <sup>20</sup> Ta tu tüvi, tajan ma ndra ka'iin i'ya, na katitu'un ndra tuva ndicha ña nãni'i ndra yu'u, ña já'i iin kuati ora ka'iin ti'vi ndi nuu ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judúu. <sup>21</sup> Chíto, ¿a töve cha'a' ña ndai ma tañu ndra ta nãka'in nĩ'i va'a ti chinunji ña ni natakú ndiko ndian ndií kúu yi? —Takan kãti Paulu chí'in ndra.

<sup>22</sup> Ta ora chíni ma kuvienú Félix ña kà'an Paulu te'en, ta tava cha chíto va'a ra naja kua kaa ma iti' kuà'an Paulu, yakan va ndákoo nuu ra yi ikani, ta te'en nãka'an ra:

—Na kuatu ndo nda kati kichaa ra chà'nda tiñu nuu jandaru, ra nãni Lisias. Tajan kúu ka'an kachin ndo ma tu'un ka'an ndo, tajan kúu jandondai ma kuati ndo —kãti ra.

<sup>23</sup> Takan kúu tajan tãchi ndio ma ra kuvienú Félix ma ra capitán, na ti'i ndiko ra Paulu tichi vekaa. Ta na jakuenda ra ra, va na ku'va ra ña kivi'ndian kúu amígu ra nde'e na ra, ta tindee na ra chí'in ña chiniñu'u ra.

<sup>24</sup> Takan kúu ta ora cha yā'a kua'a' kivi, tajan chāa ma ra kuvienú Félix chí'in ñasi'i ra Drusila iin ña judía nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan jan kãna ra Paulu na kichi ra. Ta ora chāa ndio Paulu nuu ra, tajan kicha'a ra nãtu'un ra cha'a' Jesuu ta cha'a' ña naja kua chinuni ra tu'un ra. <sup>25</sup> Va ora kicha'a Paulu nãtu'un ra cha'a' ña iyo yi ña koo va'a yo kuenda Ndioo, ta cha'a' ña iyo yi ña kumi yo juuni maa yo, ta juuni cha'a' ma kivi ni kichi ora ni jande'e Ndioo tundo'o yo cha'a' ma kuatio. Tajan ora chíni ma Félix ña kà'an ra te'en, ta ndava yū'vi ra, tajan nãka'an ndio ra te'en chí'in ma Paulu.

—¡Kua'an yo'o vitin! Ta iti' nuu, ora ni kuyati natu'in chí'un ora ikan ni kana ndikoi ñun —kãti ra.

<sup>26</sup> Ta chinu kua'a' cha'a', kāna ma ra kuvienu Paulu ña nàtu'un ra chi'in ra, vati kùuni ra ña na tia'vi Paulu nuu ra ta tava ra ra tichi vekaa. Va tüvi nī tia'vi ra ra. <sup>27</sup> Ta ora chīnu uvi kuiya ña indii Paulu vekaa, tajan kēe ndio ma ra kuvienu Félix ña kùu ra ra chà'nda tiñu. Ta ikan jan kī'vi tuku inga ra nāni Porcio Festo, ña kùu ra kuvienu. Ta tava Félix kùuni ra kindoo va'a ra chi'in ndian judíu, yakan va töve nī ndakoo nuna ra Paulu ma ora kēe ra ña kùu ra kuvienu.

## 25

### *Chàa Paulu nuu ra kuvienu Festo*

<sup>1</sup> Takan kùu tajan chāa ndio Festo ña ni tiin ra tiñu kuvienu. Tajan ora cha yā'a uni kivi ña jākuu ra tiñu ñuu Cesarea, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén. <sup>2</sup> Takan kùu ta ora chāa ndio ra ñuu Jerusalén, ta ikan kātitu'un ndio ma ndra sutu cha'nu chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu nuu ra kuvienu Festo ña cha tì'i ndra kuati chata Paulu nuu ra. <sup>3</sup> Vati ikan chīkan ndra iin ñamani nuu ra, na kuki'in ra Paulu ñuu Cesarea, tajan kichi ndaka ra ra nuu ka'in ti'vi ndra. Takan kāti ndra ti cha nātu'un xe'e ndra ña ni ka'ni ndra Paulu tichi iti' vāchi ndra. <sup>4</sup> Va Festo te'en nāka'an ra:

—Na kùu ja'i ma ña kà'an ndo, ti Paulu indii ra vekaa ñuu Cesarea. Ta yu'u, chàninī ku'un ndikoi ndakan tiá iti' nuu. <sup>5</sup> Yakan va ma ndra chà'nda tiñu nuu ndo, na ku'un ndra chi'in ora ni ku'in ñuu Cesarea. Ta ikan kùu tiso ndra kuati chata ra, tuva ndicha ña iyo kuati ra. —Takan kāti Festo chi'in ndra.

<sup>6</sup> Takan kùu ta Festo ndōo ra una a uchi kivi tiá ma ñuu Jerusalén. Tajan chikoni'i ndiko ra kuà'an ra ñuu Cesarea. Ta ora tuvi inga kivi tajan ndāa ndio ra tayu nuu chà'nda ra tiñu, ta ikan jan kà'an ndio ra chi'in ndra jandaru na kuki'in ndra Paulu, ta na kichi ndaka ndra ra nuu ra. <sup>7</sup> Tajan ora kī'vi Paulu ma tichi ve'e nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan jan cha kūyat'in ndio ma ndra judíu kichi ñuu Jerusalén nuu ndaa ra. Ta tiso ndra kua'a' kuati ka'nu chata Paulu, va nī'iin ma ña kà'an ndra nī kuu jachi'in ma Festo yi, vati töve iin ku'va ndaa ña jàna'a kachin yi ña kùu tiso ndra kuati ra. <sup>8</sup> Yakan va te'en nāka'an Paulu ña kà'an ra cha'a' juuni maa ra nuu Festo:

—Taku yu'u, tükuii nī ja'i nī'iin kuati, ni chata ley ñivi judíu, ni chata veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, ni chata ra kalecha'nu César, ra chà'nda tiñu ñuu ka'nu Roma —kāti Paulu.

<sup>9</sup> Ta tava ma kuvienu Festo, kùuni ra kindoo va'a ra chi'in ma ndian judíu, yakan va te'en chīkatu'un ra nuu Paulu:

—¿A kùuniun ku'un ñuu Jerusalén, ta ndakan kùu jandondai tiñu cha'a' ma kuati tiso ndra chataun? —kāti Festo.

<sup>10</sup> Va Paulu te'en nāka'an ra:

—Yo'o kuvienu Festo, vitin ndai tichi ve'e nuu jàndondaun tiñu kuenda ra César, ra kalecha'nu ñuu ka'nu Roma. Ta i'ya iyo yi ña jàndondaun ma kuati jā'i tuva iyo yi. Ta tava cha chito va'un, ti tüvi nī ja'i nī'iin kuati chata ñivi judíu. <sup>11</sup> Yakan va tu ndicha ña jā'i iin kuati ka'nu, va'a ga ña na kuvj, ta ku'vai ña na ka'ni ndo yu'u ndia. Vati tu ndisaa ma kuati ña tiso ndra chatai töve ña ndicha kùu yi, nī'iin na kùu ku'va na yu'u nda'a' ndrakan ña ku'in chi'in ndra ñuu Jerusalén, ta ndakan jàndondaa ndra ma kuati. Yakan va chikain juuni nuu maun ña na tachiun yu'u ñuu Roma nuu ndaa

ra kalecha'nu César. Ta ndakan kùu jandondaa ma rakan ma kuatj —kàti Paulu.

<sup>12</sup> Yakan va ma ra kuvienu Festo, chikatu'un ra chi'in ma ndracha'nu chundayu'u ra. Tajan te'en nàka'an ra chi'in Paulu:

—Tava chikaun ña na tachj ñun ña na ku'un nda ñuu Roma ta jandondaa César ma kuatium, yakan va ndakan ni tachj ñun. —Takan kàti ma ra kuvienu chi'in Paulu.

*Paulu kàtitu'un ra nuu Rey Agripa chi'in ñata'an ra ña nàni Berenice*

<sup>13</sup> Ta ora cha yà'a iin uvi uni kivi, tajan chāa ra Rey Agripa ñuu Cesarea chi'in ñata'an ra nàni Berenice ña kuànde'e vi ra kuvienu Festo. <sup>14</sup> Ta tava chiyo vi ikan kua'a' kivi, yakan va ma Festo kīcha'a ra nātu'un ra chi'in vi cha'a' ma kuatj ña tiso ma ndra judíu chata Paulu. Ta te'en kīcha'a Festo kà'an ra nuu vi:

—Félix ndakoo ra iin ra nàni Paulu indii tichi vekaa i'ya, ora kēe ra tiñu kuvienu. <sup>15</sup> Ta ora chā'in ñuu Jerusalén ma ndra sutu cha'nu chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu chikan ndra nui ña na kutunij cha'a ra, ikan na ka'ni ndio ndi ra cha'a' ma kuatj jā'a ra, kàti ndra. <sup>16</sup> Tajan te'en nàka'in chi'in ndra, ti chāta'ani ma ra kalecha'nu ñuu ka'nu Roma ña na ka'ni ñivi ra cha'a' ma kuatj ndiso ra, tu tūvi ndè'e ji'na ra ndra tisokuati ra. Yakan va takan iyo yi ña kuu yi, ikan na kuu ka'an ra cha'a' juuni maa ra ora cha ka'iin ma ndra tisokuati ra nuu ra. <sup>17</sup> Yakan va ora kīchi ndra nde'Ve, numini kīcha'a jā'i ma tiñu kùuni ndra, vati ma ora tuvi ma inga kivini, chāi nuu chà'ndai tiñu, ta ikan tachj jandaru na kuki'in ndra Paulu na kīchi ndaka ndra ra nuu ndi. <sup>18</sup> Va tava ma ndra kīchi tisokuati ra, tūvi ni ka'an ndra nī'iin kuatj ña chāninij ña ni ka'an ndra chata ra niku, <sup>19</sup> va ma cha'a' ña tisokuati ndra ra kuu ma cha'a' ma ña chūnuni ra. Vati kà'an ra cha'a' ra chūnani Jesuu, ra cha chi'í niku, ta rakan kàti ra ti iin ra ndito kùu ra vitin. <sup>20</sup> Ta tava tūvi chitoi kutuninij naja kua kaa ma ña kà'an ndra, yakan va chikatu'in nuu Paulu tu kùuni ra ku'un ra ñuu Jerusalén, ta ikan jandondaa ndra judíu ma kuatj tiso ndra chata ra, kàti chi'in ra. <sup>21</sup> Va Paulu chikan ra ña na tachj ra na ku'un ra ñuu Roma, ta ikan katitu'un ra ma kuatj ra nuu ma kalecha'nu César. Yakan va yu'u kàti chi'in Paulu, ña na ndoo ra tichi vekaa i'ya, nda kati chani kuyatin tachj ra nuu ra kalecha'nu ñuu Roma. —Takan kàti ra kuvienu Festo chi'in ra Rey Agripa.

<sup>22</sup> Takan kùu ta te'en nàka'an ra Rey Agripa nuu ma Festo:

—Yu'u, ya'a chāta'ani taso'i ma ña kà'an ra ndia —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an tuku Festo:

—Và'a tuva takan. Itaan ni tavai ra, ikan na kuu taso'un ma ña ni ka'an ra —kàti ra.

<sup>23</sup> Tajan ora kùndichin inga kivi, ma ra kùu Rey Agripa chi'in ñata'an ra Berenice chāa vi nuu nda vetiñu chi'in ndra chà'nda tiñu nuu jandaru, ta chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu ñuu ikan. Ta ora chāa vi, nduva'a kuii tiñu'u na vi. Ta ikan jan tachi ndio ma ra kuvienu Festo jandaru, na kuki'in ndra Paulu, ta kīchi ndaka ndra ra nuu ka'iin ti'vi vi. <sup>24</sup> Tajan te'en nàka'an Festo nuu ndra:

—Yo'o Rey Agripa ta tandi'i ndracha'nu ña ka'iin chi'o i'ya, ma ra ndaa i'ya kùu ra ya'aga tiso ma ndian judíu kuatj chata ra, ta nda ndian judíu ñuu Jerusalén ta nda ndian judíu ñuu nde'Ve ndia. Tandi'i ndiakan töve jāña na ña ndà'yu na nui ña na ka'ni ra cha'a' ma kuatj ra. <sup>25</sup> Va yu'u chāninij ña na kùu ka'ni ra, ti tūvi ni nde'i nī'iin kuatj ka'nu ña jā'a ra. Ta



tava juuni maa ra cha kā'an ra chi'in ña na tachj ra nuu César, ra kùu kalecha'nu ñuu ka'nu Roma. Yakan va chàninij ña ni tachj ra nuu ra. <sup>26</sup> Va tava tükuii chitói ni'iin kuati ña já'a ra, yakan va kùu tai ni'iin kuati chata ra ma nuu ma tutu ña ni tachj nuu ma ra kalecha'nu ñuu Roma. Yakan va vachj jana'i ra nuun, yo'o Rey Agripa, chi'in nuu tandi'i ndo kua ka'in ndo i'ya. Vati takan kùu kotoun naja kua kùu chi'in ra niku, ta kùu tindeun yu'u nani'i tu'un tòi chata ra. <sup>27</sup> Yakan va chàninij ña na vā'a ña tachi'ii ra indi'ii vekaa, tu töve chito yo nda cha'a' kùu ma ña tiso na kuati chata ra. —Takan kàti kuvienu Festo chi'in ra Rey Agripa.

## 26

### *Paulu kàtitu'un ra cha'a' juuni maa ra nuu Rey Agripa*

<sup>1</sup> Yakan va te'en nàka'an Rey Agripa chi'in Paulu:

—jKùu ka'un cha'a' juuni maun chi'in cha'a' ma kuati tiso ndra chataun nui! —kàti ra chi'in Paulu.

Tajan Paulu ndóni'i ra nda'a' ra ta te'en kicha'a ra nàka'an ra cha'a' juuni maa ra:

<sup>2</sup> —Yo'o racha'nu Rey Agripa, nduva'a kuii chisij ña chā'un ña kùu ka'in chi'un. Ta vitin ni katitu'in nuun tandi'i ma kuati ña tiso ma ndra judíu chatai. <sup>3</sup> Ta chisij, ti chito va'un naja kua iyo ma costumbre ma ñivi judíu. Yakan va chikain ñamani nuun na kuni va'un ma ña ni ka'in chi'un. —Takan kàti Paulu chi'in ma Rey Agripa.

### *Kàtitu'un Paulu kua chākoo ra ora takāaga chìnuni ra tu'un Jesuu*

<sup>4</sup> Tajan te'en nàka'an tuku Paulu:

—Tandi'i ndra judíu cha chito va'a ndra naja kua chiyo'i chi'in ndra iti' ñui ta ñuu Jerusalén nda ora kùu ravali. <sup>5</sup> Ta juuni cha iyo kua'a' kuiya ña chito ndra ti ra fariseu kùu, ta kùu ka'an ndra yi nuun tuva kùuni ndra. Ta tiaga ika kùu ndra fariseu chi'in ley ndra kua tandi'i inga ñivi judíu. <sup>6</sup> Ta vitin kùuni ma ndra judíu jande'e ndra tundo'o yu'u cha'a' ña chìnunij tu'un chà'a Ndioo ña kà'an yi cha'a' ma Cristu takua juuni chìnuni ñivi ndi chiyo taji'na. <sup>7</sup> Yakan va tandi'i ma ndi uchi uvi grupu ñivi Israel ndatu na nde'e na, na jachinu Ndioo ma tu'un chā'a ra nuu ndian kùu ñivi na taji'na. Yakan va vitin endee jàka'nu na Ndioo ta jà'a na tiñu nuu ra nduvi ta niñuu. Ta yu'u cha'a' ña juuni chìnunij ma tu'un chà'a Ndioo nuu na, yakan va tìsokuati na chatai vitin, yo'o racha'nu Rey Agripa. <sup>8</sup> Ta maa ndo, ¿ta naja ya'a ndetiñu kùu chinuni ndo ña Ndioo jànataku ndiko ra ma ndian ndií?

### *Paulu kàtitu'un ra naja kua kànita'an ra chi'in ñivi chìnuni tu'un Cristu niku*

<sup>9</sup> Ta juuni yu'u takan jà'i niku, ti ya'a chāninij ja'i nda ña nikuuni chata ñivi chìnuni tu'un Jesuu, ra ñuu Nazaret. <sup>10</sup> Ta takan jà'i yi ma ñuu Jerusalén chi'in tu'un yu'u ma ndra sutu cha'nu chà'nda tiñu nuu sutu. Ta takan tijn kua'a' ma ndian chìnuni ta t'i'j na tichi vekaa. Ta ora chā'ni ndra na, yu'u kā'in ña va'ani kàa yi ndia. <sup>11</sup> Ta kua'a' cha'a' jānde'i tundo'o ma ndian chìnuni, na jaña na ma iti' kuà'an na ña chìnuni na tu'un Jesuu. Ta tandi'i ña'a, jà'i nani veñu'u ñivi judíu nuu ka'in na. Ti ya'a kayunij nde'i nuu na. Yakan va chākunui nāndukui na nda nikuuni, ndava nda ñuu chika nduva'a kuii ndia.

*Inga cha'a' kàtitu'un Paulu naja kua nāni'i ra iti' Jesuu*  
(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

<sup>12</sup> 'Takan kūu ta kēe ndioi kuà'in chi'in tu'un yu'u ndra sutu cha'nu chà'nda tiñu nuu sutu, ña kuà'nduku ndioi ndian chinuni iyo ñuu Damascu. <sup>13</sup> Yo'o racha'nu rey, va ma tichi iti' kuà'in iyo yi a kachuvi ndaa ora ñuka'ñu ña ndē'i iin ñu'ú ka'nu ña kīchi yi iti' andivi ña tiaga tacha yi kua tacha nikandii. Ta ora kōyo yi chata ndi, ta chikonuu yi yu'u chi'in ndra kàcha'an chi'in. <sup>14</sup> Yakan va ora kōyo yi chata ndi, ta ndisaa ndi ndūva ndi nuu ñu'u'. Ta ikan chīnī iin tati ña kà'an tu'un hebreu te'en chi'in: "Saulu, Saulu, ¿ta naja kànita'un chi'in? Ta ya'a jàtakue'un ñun chi'in juuni maun, takua jà'a iin jundiki ora chànu ri nuu yutun xaan ña ndà'a ma chito'o ri", kàti tati ikan chi'in. <sup>15</sup> Ta yu'u te'en nàka'in: "¿Nda ra kùun yo'o, Racha'nu?", kàti chi'in ra. Ta rakan te'en nàka'an ra chi'in: "Yu'u kùu Jesuu, juuni ra jànde'un tundo'o chata", kàti ra. <sup>16</sup> "Ndetà ta kua'an ndiko iti' nuu, vati mai kàchīn ñun na ja'un tiñui, ta na kukatitu'un nuu ñivi naja kua kētai nuun vitin, ta na katitu'un tukun ndisaa nakuyi ña ni jana'i nuun tiá iti' nuu ndia. <sup>17</sup> Vati ni tachj ñun vitin nuu ndian judiu, ta nuu ndian yūvi judiu. Ta mai ni tindee ñun ña jàkakúí ñun nuu na, tuva kùuni na tiso na kuati chataun. <sup>18</sup> Vati ni tachj ñun nuu na, ikan na nunaun tinuu na, ta na kàkaqa na nuu naa, vati na kaka na nuu ndichin. Vati nuu naa kùu yi kuenda kui'na, yakan va na kakú na nuu ma ndatu kui'na. Ta na ku'un na iti' Ndioo, ikan na chinuni na tu'in. Ta takan iyo yi ña ja'a na ikan kùu ni'i na ma ña jànaa Ndioo ma kuati na. Tajan ni ni'i na koo na chi'in takua iyo ma ndian í ndian chinuni ma tu'in ndia." Takan kàti tati Jesuu chi'in.

*Paulu jàchi'in ra ma kua kà'an Jesuu nuu ra*

<sup>19</sup> 'Yakan va yo'o racha'nu Rey Agripa, jàchi'in ma ña ndē'i iti' andivi. <sup>20</sup> Tajī'na chàkatitu'in tu'un Jesuu nuu ndian iyo ñuu Damascu, ta ikan kēi ta chàkatitu'in yi ñuu Jerusalén ta tandi'i ñu'u' Judea. Tajan chàkatitu'in yi nuu ndian yūvi judiu ndia. Nu tandi'i ndiakan kàtitu'in yi, ikan na jaña na iti' kini kuà'an na, ta na ndikoni'i ndiko na ku'un na iti' Jesuu. Ta juuni jàninī na ña na ja'a na tiñu va'a ña jàna'a yi, ti ndicha kùu yi ña cha tándikun na kuà'an na chata Jesuu. <sup>21</sup> Ta cha'a' ña'a kùu yi ña tisokuati ma ndra judiu yu'u tichi veñu'u ka'nu ndaa ñuu Jerusalén. Ta kùuni ndra ka'ni ndra yu'u ikan. <sup>22</sup> Va chi'in ña tindee Ndioo yu'u, nda vitin juuni iyo va'i kà'in tu'un Ndioo nuu tandi'i ndo ndia, nda ndian nda'vi a ndian kuika. Ta ma ña jàna'i nuu ndo kùu ma ña kà'an tu'un Ndioo ña taa Moisés chi'in ña taa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chīyo tatiempu. Ti juuni taa ndra naja kua ni kuu yi iti' nuu. <sup>23</sup> Vati kàtitu'un ndra naja kua ni kuvi ra Cristu, ta jī'na kuī ga ra kùu ra ña ni nataku ndiko ra tañu ndian ndií. Ti ra Cristu kùu ra takua kùu iin ñu'ú ña jàna'a iti' kuà'an yo. Vati kàtitu'un ra naja kua kùu kakú anima yo. Ta indukuni jà'a ra yi chi'in ndyu'u ndian judiu nda ndian yūvi judiu ndia. —Takan kàti Paulu.

*Kùuni Paulu ña na ki'vi Rey Agripa iti' Cristu*

<sup>24</sup> Takan kùu ta ora chīnu kà'an Paulu cha'a' juuni maa ra cha'a' ma kuati tiso na chata ra, tajan te'en ni'i va'a nàka'an ra kùu kuvienu ra nani Festo: —¡Ya'a tìvi xiniun, yo'o Paulu! Ña ya'aga jàkua'un, yakan va ndava tìvi xiniun jà'a yi. —Takan kàti ra kuvienu Festo chi'in Paulu.

<sup>25</sup> Tajan te'en nàka'an ndiko Paulu:

—Na tüvi tüvi xinj, yo'o racha'nu Festo. Vati yu'u, kà'in ma tu'un ndicha ta ma tu'un ndaa chi'un. <sup>26</sup> Ikan nàndi ra Rey Agripa. Ta rakan ti cha chito va'a ra naja kua kaa ma tu'un kà'in chi'in ndo. Yakan va töve kànui ka'in chi'in ra. Vati cha chito va'i, ti kütunini ra tandi'i ma ña kà'in i'ya. Ta juuni chito ra naja kua chàkuu Racha'nu Jesuu ñuñivi i'ya ora chiyo ra. Ti ma ña ta'an ra ndisaa ñivi nde'e yi. —Takan kàti Paulu chi'in ra kuvienu Festo.

<sup>27</sup> Tajan te'en kicha'a kà'an tuku Paulu chi'in Rey Agripa:

—Yo'o racha'nu Rey Agripa. Cha chitoi ti juuni chinuniun ma ña kàtitu'un ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia —kàti Paulu.

<sup>28</sup> Ta te'en nàka'an Rey Agripa chi'in Paulu:

—¿Chito tu kumani kua'a' kivi ña juuni yu'u ni ki'vi iti' Jesuu jà'un? —Takan kàti ra Rey Agripa chi'in Paulu.

<sup>29</sup> Tajan te'en nàka'an tuku Paulu chi'in ra:

—Va tu kumani kua'a' kivi a tiani kivi, iin ña va'a kùu yi tuva chinuniun tu'un Jesuu. Va yu'u endee chikain nuu Ndioo ña na chinuniun chi'in juuni tandi'i ndian ka'in i'ya, ma tu'un ra ña kàtitu'in nuu ndo vitin. Ta ikan na kuu koo ndisaa ndo indukuni kua yu'u, va yüvi takua kùu ma karena i'ya ña ndikun nda'i vitin. —Takan kàti Paulu chi'in Rey Agripa.

<sup>30</sup> Ta ora chinu kà'an Paulu, tajan ndēta ndio ma ra Rey Agripa chi'in ra kuvienu Festo, ta chi'in ña nàni Berenice, ta tandi'i ma ndian ka'in chi'in vi ndia. <sup>31</sup> Ta ora kēe ndio ndra ma tichi ve'e, tajan te'en kicha'a ndra nàtu'un xe'e ta'an ndra:

—Ra'ya, tükuii iyo nī'iin kuati ra. Ta tüvi iyo yi ña kuvi ra. Ta ni tüvi iyo yi ña kundii ra tichi vekaa ndia. —Takan kàti ndra nuu ña nàtu'un ta'an ndra.

<sup>32</sup> Takan kūu ta te'en nàka'an ndio ra Rey Agripa chi'in Festo:

—Kūu jaña yo ra'ya niku, tu tüvi nī chikan ra ña ku'un ra ñuu Roma nuu ni jandondaa César ma kuati ra niku.

## 27

### *Kuvienu Festo tachi ra Paulu ñuu Roma*

<sup>1</sup> Takan kūu ta ora cha chānini ndra tachi ndra Paulu iti' ñu'u' Italia chi'in inga tuku ndra ka'in vekaa chi'in ra, tajan ti'i ndio ra ndra nda'a' ra capitán nāni Juliu, ra kùta'an chi'in jandaru jà'a kuenda ma kalecha'nu César, ra chà'nda tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma. <sup>2</sup> Takan kūu tajan ni ku'un ra nāni Aristarcu chi'in ndi tichi varku. Ta rakan ti kichi ra iti' ñuu Tesalónica ña iyo kuenda ñu'u' Macedonia. Takan kūu tajan tiin ndio ndi iin varku kichi iti' ñuu Adramitio. Ta ma varku ikan, ti chani kee run ku'un run tandi'i ñuu iyo tañu'u' ñu'u' Asia. <sup>3</sup> Takan kūu ta ora tuvi inga kivi, tajan chāa ndi yu'u tañu'u' ñuu Sidón. Ta ikan kùu nuu jaña nuu Juliu, ma Paulu, na ku'un ra kunde'e ra amigu ra ndra iyo ñuu ikan. Ti ndrakan tīndee ndra Paulu chi'in ña chinifū'u' ra. <sup>4</sup> Ta ikan jan ki'vi ndiko ndi tichi varku, ta kēe ndiko ndi kuà'an ndi iti' nuu chi'in run. Ta yā'a ndio ndi iin chiyo ñu'u' Chipre, ti kicha'a ndio ma tati chākin ni'i yi, vāchi yi iti' nuu run. Yakan va jakunu ndra run kuà'an run iin chiyo ñu'u' Chipre nuu tüvi ni'i chākin tati. <sup>5</sup> Takan kūu ta yā'a run yatin yu'u tañu'u' ñu'u' Cilicia. Ta juuni yā'a ndi yu'u tañu'u' ñu'u' Panfilia. Tajan chāa ndio ndi ñuu Mira ña iyo kuenda ñu'u' Licia.

<sup>6</sup> Tajan ma ra capitán chà'nda tiñu nuu jandaru, ikan nāta'an ra iin varku ña kīchi ñuu Alejandría ña ni kee run ku'un run iti' ñu'u' Italia. Ta kà'an ra ña na ndaa ndi tichi run, ta ku'un ndiko ndi iti' nuu ga. <sup>7</sup> Takan kūu ta cha yā'a yatin kivi ña ya'a kuee kuà'an ndi. Ta chí'in ña ndetiñu ni chāa ndi yatin yu'u ñuu Gnido. Ta tava juuni chàkin ma tati vāchi yi iti' nuu varku, yakan va kūu ga jaku'un ndi run iti' ndoo. Ikan káva ndi káva ndi ta yā'a ndi yatini ñuu Salmón ña ìyo iti' ninuu ñu'u' Creta. <sup>8</sup> Takan kūu ña mamaa chí'in ña ndetiñuni, yā'a ndi tandi'i yu'u tañu'u ñu'u' ikan. Tajan chāa ndio ndi ma yu'u tañu'u yatini ñuu Lasea ña nàni: Nuú Va'a Kūiin Varku.

<sup>9</sup> Takan kūu ta nduva'a kuii cha yā'a kua'a' kivi ña chàkunuu ndi chí'in varku. Ta cha ya'a ndasii jà'a yi ña kakunuu ndi tichi tañu'u, ti chani keta tiempu ya'a chàkin tati. Yakan va Paulu jākuninaa ra ndra chí'in tu'un ìya:

<sup>10</sup> —Ndyo'o ndracha'nu, cha chā'i kuenda ti ni nde'o tundo'o tu keo ku'un yo tiaga ití' nuu vitin. Yakan va tu keo vitin, ta ni kuche'e varku ta ni sa'vi run chí'in tandi'i ndatiñu ndiso run. Ta nda maa yo kúu kuvio ndia ti cha vāchi ma tiempu ya'a chàkin tati. —Takan kàti Paulu.

<sup>11</sup> Va ma capitán chà'nda tiñu nuu jandaru, jāchi'in ra tiá ma ña kà'an ra xuña'a run chí'in ña kà'an ma ra jakunu run kua ña kà'an ma Paulu. <sup>12</sup> Va tava ma yu'u tañu'u ikan, töve nuu va'a kundaa varku nda kati ya'a tiempu ya'a chàkin tati. Ta tava cha ndisaa ndra cha chānini ndra ña va'aga ku'un ndra chí'in run nda kati chaa run ñuu Fenice iin ñuu kàndii ñu'u' Creta kua ña kindoo run ikan. Ikan ìyo iin nuu va'aga ña kundaa run nda kati ya'a tiempu chàkin ni'i ma tati.

### *Nuu ya'a ga ni'i chàkin tati nuu tañu'u*

<sup>13</sup> Takan kūu ta chānini ndra ti kúu ku'un ndiko ndra iti' nuu, vati ma tati kuenia kīcha'a yi chàkin yi iti' ninuu. Yakan va kēe ndio ndi kuà'an ndi chí'in run yu'uni yu'uni tañu'u ñu'u' Creta. <sup>14</sup> Va nunuuni kīchi iin tati iti' nuu kàna nikandii ña nduva'a kuii ni'i chàkin. Ta kīcha'a ndio yi tava yi ma varku ma iti' ñu'u' ití. <sup>15</sup> Ta tìndani'ni ndio yi run kuà'an run tiá ití' tichi tañu'u. Ta tava na kúu ku'un ma varku iti' nuu ma tati, yakan va jāña ndi run na keñu'u ma tati run. <sup>16</sup> Tajan yā'a ndio ndi chí'in run chata iin ñu'u' vali ìyo tichi tañu'u ña nàni Clauda, ikan kúu nuu yā'a ndi ña jāña ma tati ña chàkin ndio ni'i va'a. Ta chí'in ña ndetiñunia kúndee ndi tīn ndi iin lancha vali ña kēñu'u varku iti' chata run. <sup>17</sup> Yakan va ora cha tīn ndi run, tajan jāndaa ndi run tichi varku ka'nu. Tajan chikonuu ndio ndra chū'ni ndra ma varku ka'nu chí'in yo'o ndee, ikan na kuu kúndee run tiaga. Ta tava yū'vi ndra koto nani xuu run chí'in yuti ndi'i ìyo yu'u tañu'u ña nàni Sirte, ta sa'vi run. Yakan va jākoyo ndra iin kaa ña kàa takua kàa iin picu xuu tañu'u, ikan na jakuee yi run. Tajan chā'a ndio ndra ña na ku'un maa run chí'in ma tati. <sup>18</sup> Takan kūu ta ora tuvi inga kivi juuni ni'iga chàkin ma tati. Yakan va jātani ndio ndra ma ndatiñu ndiso run tichi tañu'u. <sup>19</sup> Ta ora cha yā'a uní kivi tajan juuni jātani ndra ndatiñu chàtiñu varku tichi tañu'u ndia. <sup>20</sup> Ta kua'a' kivi töve nī nde'e ndi nikandii ni chele, ti chāsi ma viko nuu yi. Yakan va ndava jāña ndi ña chānini ndi naja kua kakú ndi, jà'a ma savi tati ña ya'aga ni'i kúñn ta chàkin. <sup>21</sup> Ta tava cha ìyo kua'a' kivi ña tūvi chàchi ndi, yakan va ndēta ndio Paulu tañu' ndra, ta te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—Ndyo'o xaa, tiá va'a tu jāchi'in ndo ma kua kā'in chi'in ndo niku, ta kindoo yo űu'u' Creta, ta tōve nde'o tundo'o i'ya ma tava tà'an yo vitin. <sup>22</sup> Va tava tōve nī jachi'in ndo ma ña kā'in, vitin kùuni na jandeeni ndo. Ta na yū'vi ndo, ti nī'iin ndo tūvi ni kuvi. Va ma varku kùu ma yutun ni ndi'i kuche'e. <sup>23</sup> Ta tava cha chito va'a ndo, ti yu'u jā'i tiñu nuu Ndioo. Ta iyo kuenda ra. Vati kuni, kēta iin tati jā'a tiñu nuu Ndioo nui <sup>24</sup> ña te'en kā'an yī chi'in: “Na yū'viun, yo'o Paulu, vati iyo yī ña chaun nuu ra kalecha'nu César. Ti juun, jā'a ña ni jakakú Ndioo tandi'i ma ndra kuà'an chi'un tichi varku.” Takan kāti tati nui. <sup>25</sup> Yakan va na yū'vi ndo, vati iyo tundeenī chi'in Ndioo. Ta cha chito va'i, ti ma ña kātitu'un ma tati jā'a tiñu Ndioo nui, ni ja'a ra yī. <sup>26</sup> Ta ya'a ninii iyo yī ña ndoo yo iin űu'u' iyo ma ñu tañu'u jā'a ma varku i'ya. Takan kāti yī nui —kāti Paulu chi'in ndra.

<sup>27</sup> Iin chanikuaa ora cha ndi'i uvi jamana ña chànaa ndi chi'in varku tichi tañu'u nàni Adriático jā'a ma tati, ta iyo yī a java űuu chanikuaa ña ndē'e ndio ma ndra kàvaxini ma varku ña chani chaa ndio ndi nuu iyo iin űu'u' vali ma ñu tañu'u. <sup>28</sup> Tajan tiku'va ndio ndra naja kua metru kùu yī ña kunu ma tañu'u. Tajan ndē'e ndra ña oko cha'un uvi metru kùu yī ña kunu ra. Ta tiku'va tuku ndra tiá iti' nuu, ta ndē'e ndra ña oko uchania metru kùu yī ña kunu ra. <sup>29</sup> Ta kīcha'a ndio ndra yu'vi ndra ora chani chaa ndra ikan, koto kani run chi'in yuu kàndoyo yu'u űu'u' ikan. Tajan ikan iti' xuu run jākoyo ndra kumi ta'an kaa ña ndikun chi'in yo'o. Vati ma kaa ora jākoyo ndra yī xuu tañu'u, kùu jakuee yī run. Ti sà'vi ma punta yī tichi yuti a tiin yī iin yuu a iin yutun. Yakan jā'a ndra, ta ma inga ndra kīcha'a kà'an ndra chi'in Ndioo, ikan na numini kundichin. <sup>30</sup> Takan kùu ta ma ndra kàvaxini ma varku kùuni ndra kee xe'e ndra tichi ma varku, ña kùuni ndra kakú ndra. Yakan va kīcha'a ndio ndra jānuu ndra ma lancha vali tichi run ña jā'ani ndra takua jā'a ma ndra ni jakoyo ma kaa ka'nu ña ndikun chi'in yo'o tichi tañu'u ma iti' nuu run. <sup>31</sup> Va Paulu numini chā'a ra kuenda, ta numini kātitu'un ra nuu ra capitán chà'nda tiñu nuu jandaru. Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Tatá, ta tu ndra'ya tūvi ni kindoo ndra tichi varku i'ya chi'o, na kùu kakú yo —kāti Paulu chi'in ra.

<sup>32</sup> Yakan va ma ndra jandaru chā'nda ndio ndra ma yo'o ndikun ma lancha, ta jākoyo ndio ndra run tichi ma tañu'u.

<sup>33</sup> Takan kùu ta ora kùndichin, tajan te'en nāka'an Paulu chi'in ndra na kachi ndra:

—Ndyo'o xaa, cha iyo uvi jamana kùu yī ña tūvi chācho takua iyo yī ña kacho, cha'a ña ndātu yo ma ña ni ta'an yo. <sup>34</sup> Yakan va vitin jāninī ndo ña na kachi ndo, ikan na koo ga ñandee ndo. Vati nī'iin ndo tūvi ni ta'an ndo nī'iin nakuyi, vati nda ma ixi xini ndo ni kumi va'a ma Ndioo ndia —kāti Paulu.

<sup>35</sup> Ta ora chinu kā'an ra takan, tajan kī'in ndio ra iin paan. Tajan chā'a ndio ra ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo nuu ndē'e tandi'i ndra. Tajan chā'nda java ndio ra yī, ta kīcha'a ndio ra chàchi ra yī. <sup>36</sup> Ta ora cha ndē'e ndio ndra ña chàchi ra yī, tajan tandi'i ndio ndra kīcha'a chàchi ndra ndia. <sup>37</sup> Ta tandi'i ndi naja kua ka'in ndi tichi ma varku, uvi cientu uni xiko cha'un iin ta'an ndi kùu ndi. <sup>38</sup> Takan kùu ta ora cha yā'a chàchi ndra, tajan jātani ndio ndra tandi'i ma trigu tichi tañu'u, vati kùuni ndra jandoñama ndra tiá ma varku.

*Nuu kùche'e varku tichi tañu'u*

<sup>39</sup> Takan kùu ta ora kùndichin, tajan ndē'e ndio ndra ma ñu'u' ikan. Va tūvi nī nakoto ndra nda ñu'u' kùu ma nuu chāa ndra. Va ndē'e ndra ña kèsiin iin nda'a' tañu'u nuu iyo yuti ña'ma. Ta ikan jan kùuni ndio ndra jayatin ndra run yu'u ñu'u' ikan. <sup>40</sup> Tajan chā'nda ndio ndra ma yo'o ndikun ma kaa ña kùtaa run tichi tañu'u, ta ikan ndākoo ndra yi. Ta juuni jālangua ndra ma yo'o ndikun ma vitu ña kàvaxini run. Tajan jāndaa ndio ndra ma ja'ma jà'a ña na kunu run ña iyo iti' nuu run. Tajan kīcha'a ndio ma varku kua jākuyatin run run ma yu'u ñu'u' nuu iyo yuti ña'ma. <sup>41</sup> Va ma varku cha kūchi run run nuu kàndoyo kua'a' yuti ña'ma xuu tañu'u. Ta ikan chikun run ta nī kuu ga kee run. Takan kùu ta ma iti' xini run chikun yi tichi yuti. Ta ma iti' chata run, kīcha'a yi nàtani yi, jà'a ña ya'a nī'i vāchi ma ola ma tañu'u. <sup>42</sup> Yakan va ma ndra jandaru kùuni ndra ka'ni ndra ma ndra ka'iin vekaa, ti koto kuuni ndra kakú ndra chi'in ña sùta ndra ora kèe ndra. <sup>43</sup> Va ma ra capitán ña chà'nda tiñu nuu ndra, nī cha'a ra ña na ja'a ndra yi, vati kùuni ra jakakú ra Paulu. Tajan te'en kàtitu'un ndio ra:

—Tandi'i ndian chito suta, ji'na na, na ndava tichi ra', ikan na kuu kee na nda ma ñu'u' ití. <sup>44</sup> Ta tiá ndian na kùu suta va'a, na ku'un na chata tabla a chi'in pedazu ña kèe ma varku ña na tani run —kàti ra.

Takan jà'a ndi, tajan kèe tandi'i ndi ma ñu'u' ití, ta takan kùu kākú ndi.

**28***Paulu iyo ra ñu'u' kàndii mañu tañu'u ña nàni Malta*

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora cha kākú ndi'i ndio ndi kèe tandi'i ndi ñu'u' ití. Tajan chito ndio ndi ña ma ñu'u' vali ikan nàni yi Malta. <sup>2</sup> Tajan ma ñivi iyo ñu'u' ikan, kùnda'vini na ndi. Ti tava kùun savi, ta ya'a vichin jà'a yi, yakan va jàta'an na ñu'ú, ta kà'an na chi'in ndi na tùmí ndi yi. <sup>3</sup> Ta tava Paulu chājati'vi ra ita'vi nduku, ta ora kīcha'a ra tãan ra run nuu ñu'ú, ta iin koo xaan ña indii tañu ma nduku endee ndava ri nda'a' ra jà'a ma ña nī'ni. Ta kava ri nda'a' ra, ta chāchi ndio ri ra. <sup>4</sup> Yakan va ora ndē'e ma ñivi ikan ña tàkaa ma koo nda'a' Paulu, tajan te'en kīcha'a na nàtu'un ta'an na:

—Iin ra chà'ni ñivi kùu ra'ya, naja kàa. Ti vaji kaku ra tichi tañu'u, va iyo yi ña kuvi ra, ti cha chā'ni ra ñivi iti' nuu kīchi ra. —Takan kàti na.

<sup>5</sup> Ta ikan jan Paulu, jākisi ndio ra nda'a' ra, tajan kōyo ri nuu ñu'ú. Ta tūvi nani tã'an ra. <sup>6</sup> Va tandi'i ma ndiakan, ndātu na nde'e na nda ora ndaa ma nda'a' Paulu, a kuvi ra kùuni na. Tajan ora cha yā'a kua'a' tiempu ña ndātu na, ta ndē'e na ña tūvi nayi tã'an Paulu. Tajan jama ndio na ma kua chānini na. Ta kīcha'a na nàtu'un ta'an na, ña Paulu kùu ra iin ndioo kàti na.

<sup>7</sup> Takan kùu ta ma ñu'u' nuu chāa ndra, iyo iin racha'nu kuxini nuu na, ña nàni Publio. Ta rakan ti ikan iyo ve'e ra, ta java ma ñu'u' ikan kùu ña'a ra ndia. Ta rakan ti chā'a ra ña na ku'un ndi kindoo ndi ve'e ra. Ta ndi uní kivi ña chíyo ndi ve'e ra, nduva'a kuui tiñu'u ra ndi. <sup>8</sup> Takan kùu ta tañu ma kivi chíyo ndi ve'e ra, kōyo ña kù'vi ma tatá Publio jà'a ma ka'ni chi'in lakua níi. Yakan va Paulu chā'an ra chānde'e ra nuu kàndii ra. Ta ora chāa ra, ta jündii ra nda'a' ra xini ra. Ta kīcha'a ndio Paulu kà'an ra chi'in Ndioo, ta ikan ndā'a ra, jà'a ra. <sup>9</sup> Ta chi'in ña jà'a Paulu ña jānda'a ra ra, ta ikan ndē'e ndio inga ñivi ma ña jà'a ra, tajan kīchi ndio tandi'i ndian kù'vi iyo ñu'u' ikan, ta ndisaa na ndā'a jà'a ra. <sup>10</sup> Takan kùu ta ndisaa na,

kīcha'a na tiñu'u na ndyu'u cha'a' ma ña jā'a Paulu. Ta ora chani tiin ndio ndi inga varku, tajan chā'a ndio na tandi'i ma ña chiniñu'u ndi iti' kuà'an ndi.

### *Paulu chàa ra ñuu Roma*

<sup>11</sup> Takan kuu ta uni yoo kuu yi ña chiyo ndi ma ñu'u' kàndii tañu tañu'u ikan. Ta ikan jan kēe ndio ndi kuà'an ndi chi'in iin varku kīchi iti' ñuu Alejandría. Vati ma varku ikan, kindoo run ikan ninii tiempu ya'a ga ni'i chàkin tati, ta ndiso run uvi ta'an na'na ña kuu ndioo na, ninduvi chiyo xini run. Ta iin yi nàni Cástor. Ta inga yi nàni Pólux. <sup>12</sup> Takan kuu tajan chāa ndio ndi iin ñuu iyo yu'u tañu'u ña nàni Siracusa. Ta ikan kindoo ndi uni kivi, <sup>13</sup> tajan kēe ndiko ndi kuà'an ndi yu'uni yu'uni tañu'u nda kati chāa ndi ñuu nàni Regio. Ta ora tuvi inga kivi, chàkin iin tati kīchi yi nduku iti' chata ndi. Yakan va kuu kee ndi jā'a ma tati ikan. Tajan chāa ndio ndi ma ñuu Puteoli nda inga kivi. <sup>14</sup> Ta ikan nāta'an ndi iin ndra chìnuni tu'un Jesuu. Ta ndrakan chīkan ndra nuu ndi na kindoo ndi chi'in ndra iin jamana. Takan jā'a ndi nda kati chāa ndi ñuu Roma. <sup>15</sup> Takan kuu ta ma ndra chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Roma, cha chito ndra ña cha vāchi ndi. Yakan va chā'an ndra chāta'an ndra ndi nda ñuu nàni Foro de Apio. Ta tiá iti' nuu, yā'a tuku ndi inga ñuu nàni Tres Tabernas. Yakan va ora ndē'e Paulu ña vāchi ndra, ta chā'a ra ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, ti ndava va'a kùuni anima ra ña kēta ndra. <sup>16</sup> Takan kuu ta ora chāa ndio ndi ma ñuu Roma, tajan chā'a ndio ma ra capitán ña na koo siin Paulu ndanu kùuni maa ra. Ta kuà'an iin jandaru chi'in ra ña na jakuenda ra ra ndia.

### *Paulu kàtitu'un ra tu'un cha'a' Jesuu ñuu Roma*

<sup>17</sup> Takan kuu ta ora cha yā'a uni kivi ña chāa Paulu, tajan cha kāna ndio ra ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu iyo ñuu Roma. Takan kuu ta ora cha kùti'vi ndra, tajan te'en nāka'an ndio Paulu chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra yanj, tüvi nī ja'i nī'iin kuaṭj ni chata ñivi judíu, ta ni chata costumbre ña jā'a ndian kuu ñivio chiyo taji'na ndia. Vati tiin ndra yu'u ñuu Jerusalén. Ta chāndaka ndra yu'u nuu ndra Romanu. <sup>18</sup> Ta ora cha jāndondaa ndra ma kuaṭj, tajan ikan kuu ma nuu sāma kua chānini ndra, ta kùuni ndra jaña ndra yu'u ti tüvi nī nani'i ndra nī'iin kuaṭi ña iyo yi na kuvj cha'a' yi. <sup>19</sup> Va tava ma ndra judíu, nī chata'ani ndra ma kua jā'a ma ndra Romanu niku, yakan va chīkan ndioi na tachi ndra yu'u nuu ra kalecha'nu César, ra chà'nda tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma. Ta rakan na jandondaa ra ma kuaṭj, vaji tüvi nī ka'in chata ñivio ndian judíu. <sup>20</sup> Ta cha'a' yakan kuu yi ña kānai ndo, vati kùuni nde'i ndo, ta natu'in chi'in ndo cha'a' ña chìnunij takua chìnuni tandi'i ma ñivio ndian judíu. Ta vitin ndikuin chi'in karena, vati chìnunij ña cha kīchi ma Racha'nu ndātu yo, ra kāchin Ndioo ña na jakakú ra yo, ndian ñivi israelita. —Takan kati Paulu chi'in ndra.

<sup>21</sup> Takan kuu tajan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Taku ndyu'u takā'an kuii kīchaa iin tutu ñu'u' Judea nuu ndi ña kà'an yi chataun, ta nī'iin ndra yanio judíu ndra kīchi iti' ñuu Jerusalén tükui tiso ndra nī'iin kuaṭi chataun nuu ndi ndia. <sup>22</sup> Yakan va kùuni ndi taso'o ndi ma ña kà'un, vati chito ndi ti nda ñuu ni kuuni tiso na kuaṭi chata ma ndian chìnuni tu'un Jesuu.

<sup>23</sup> Takan kũu ta kãchin ndra iin kivi ña ni kuti'vi ndio ndra nuu iyo Paulu, na taso'o ndra ma ña kũuni ra natu'un ra chi'in ndra. Yakan va ora chãa ma kivi ikan, nduva'a kuii kua'a' ñivi chãkoyo nuu iyo ra. Ta nduvi kuii maa kivi ikan kãtitu'un ra nuu ndra naja kua kaa nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta juuni jãndomani ra ndra na ki'vi ndra iti' kuà'an Jesuu, chi'in ma tu'un Ndioo tãa Moisés ta chi'in tandi'i tu'un kà'an ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia. <sup>24</sup> Takan kũu ta iyo ma ndian kicha'a chìnuni ma tu'un Jesuu ña kãtitu'un Paulu, ta iyo ndian töve. <sup>25</sup> Ta tava töve inuuni chãnini na, yakan va kicha'a ma ndian töve nĩ chinuni kãcha'an na. Yakan va te'en nãka'an ndio Paulu chi'in na:

—Ndicha kuii ña takan ni kuu ña tüvi nĩ jachi'in ñivi tu'un Ndioo. Ta ma Tati Í Ndioo kãtitu'un yi nuu ndian kũu ñivio chĩyo taji'na. Ti nuu Isaía ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kãtitu'un yi ma tu'un ikan, ikan na jana'a ra yi nuu ma ñivi. Ta te'en kà'an ma tu'un ikan:

<sup>26</sup> Kua'an ta na ka'un te'en chi'in ma ñivi iyo ñuu i'ya:

Ti vaji na kuni na ma tu'un Ndioo,

va tüvi ni kutunini na yi.

Ta vaji na nde'e na yi,

va töve ni ndondichin nuu na.

<sup>27</sup> Vati ma ñivi ñuu i'ya, ya'a ndava xini na,

ti tũkuii kũuni na taso'o na tu'un Ndioo.

Vati ndasi so'o na.

Ta ndasi tinuu na,

ikan na kũu nde'e na ta kũu taso'o na,

ta ni ña kutunini na ndia.

Vati kũuni na ndakoo na ña kini jà'a na,

ta chikoni'i ndiko anima na chi'in,

ta takan kũu janai kuati na, ta janda'i na ndia.

Takan kãti Tati Í Ndioo nuu ra Isaía cha'a' ma ñuu i'ya.

<sup>28</sup> Yakan va kũunj ña na koto ndo, ti nda kivi i'ya ta iti' nuu, ma tu'un cha'a' ña jãkakú Ndioo ñivi ni keta yi nuu ma ndian yũvi judíu. Ta ndiakan va ni jachi'in na yi ndia —kãti Paulu.

<sup>29</sup> Takan kũu tajan ora chĩnu kã'an Paulu te'en, ta kicha'a na kãcha'an na va endee kãnita'an yu'u na ma iti' kuà'an na. <sup>30</sup> Takan kũu ta Paulu chĩyo ra uvi kuiya ma ve'e tia'vi ra cha'a'. Vati ve'e ikan chãa kua'a' ma ndian chãnde'e ra. <sup>31</sup> Ta nani kivi kicha'a Paulu kãtitu'un ra naja kua kaa nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta juuni jãna'a ra naja kua iyo Racha'nu chito'o yo Jesucristu. Vati ma tichi ve'e nuu iyo Paulu, chà'a na ña kãtitu'un ra ma nuu tüvi ñivi ma tu'un i'ya, va nĩ'iin ñivi na tüvi nĩ chasi na ma ña kà'an ra.



## Tutu tãa racha'nu Paulu kuenda ndian chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu Roma

*Paulu, tãa ra tutu i'ya kuenda ndian chinuni tu'un Jesuu ña iyo ñuu Roma*

<sup>1</sup> Yu'u Paulu, ra kùu iin musu jà'a tiñu nuu Jesucristu, tã ma tutu i'ya kuenda ndo, ti Ndioo kãchin ra yu'u ta jãkuiso ra tiñu ña na kui iin tatun ra, ikan na katitu'in ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi.

<sup>2</sup> Ndioo chã'a ra ma tu'un i'ya ma tatiempu ña iyo nuu ma tutu í ra ña tãa ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u ra ña na katitu'un yo yi nuu ma ñivi. <sup>3</sup> Ma tu'un i'ya kà'an yi kuenda ma ra Se'e ra Jesucristu, ti juu ra kùu iin ra vãchi tata ma Rey David ma ñuñivi i'ya. <sup>4</sup> Ta juuni cha'a' ma Jesucristu, jàna'a kachin ma Tati Í Ndioo ña juu Jesucristu kùu ra Se'e Ndioo ti chí'in ndatu ma Tati Í Ndioo jãnataku ndiko Ndioo ra tañu ma ndian ndí. <sup>5</sup> Ta ndyu'u cha'a' ña tiñu'u ndi sivi Jesucristu cha nĩ'i ndi ma ñamani nuu Ndioo ña kùu ndi tatun ra. Ta takan iyo yi ña katitu'un ndi ma tu'un cha'a' ra nuu ndisaa ñivi, jin ndian yöve judú iyo ñuñivi i'ya kùu na, ikan na koo kua'a' ga ma ndian chinuni ma tu'un ra, ta jãchi'in na yi ndia. <sup>6</sup> Ta tañu ndiakan juuni iyo ndyo'o ndian kùu ñivi iyo ñuu Roma, ndian indukuni chinuni tu'un ra ndia, ti Ndioo kãchin ra ndo kuenda ña kùu ndo ñivi Jesucristu.

<sup>7</sup> Ti ya'a kùuni Racha'nu Ndioo nde'e ra ndisaa ndyo'o ndian iyo ñuu Roma, ta kãchin ra ndo ña na kuu ndo ñivi í kuenda ra. Ta ma Ndioo ra kùu Tatá yo chí'in ra chito'o yo Jesucristu, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo, ta na koo vii anima ndo chí'in ra ndia.

*Paulu kùuni ra kunde'e ra ndian chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu Roma*

<sup>8</sup> Ma ña nunuu kùunĭ ka'in, kùu yi ña chí'in sivi Jesucristu chà'i iin ta'vĩndioo nuu ra cha'a' ma ta'ii'in ndo, vati ndanu nikuuni ma ñuñivi i'ya cha nãtu'un ta'an na, ti ndyo'o chinuni ndo ma tu'un Jesuu. <sup>9</sup> Ndioo, ra jã'i tiñu nuu chí'in ndisaa animai, ta juuni ra kãtitu'in tu'un va'a cha'a' se'e ra nuu ma ñivi, ti rakan kùu ma ra chà'a kuenda ña nani kivi kùu yi ña nãka'in cha'a' ndo ora kà'in chí'in Ndioo. <sup>10</sup> Ta nani kivi juuni chikain nuu ra ña na nuna ra ma iti', ikan na kuu ku'in kunde'i ndo ma ñuu Roma nuu iyo ndo tuva takan kùuni ra. <sup>11</sup> Vati ya'a kùunĭ kunde'i ndo ti kùunĭ tĩde'i ndo, ikan na chinuni va'a ga ndo, koto jãña ndo ma iti' Jesuu. <sup>12</sup> Vati ndyo'o, ta yu'u kùu jandomani ta'an yo yo, ti indukuni chinuni ndo kua chinunĭ ndia.

<sup>13</sup> Ndyo'o yani, kùunĭ ña na koto ndo ti kua'a' cha'a' chàninĭ ku'in kunde'i ndo, ikan na kuu kundaki'in ndian chaa ña chani kicha'a chinuni tu'un Jesuu, ma takua cha jã'i chí'in ma ndian iyo tíá ñuu. Va nda vitin takã'an kuu ku'in, ti iyo kua'a' ña chàsi iti' kuà'in. <sup>14</sup> Iyo yi ña katitu'in nuu nda ndian nikuuni iyo ñuñivi i'ya, taku ndian kà'an takua kà'in, taku iin ndian kà'an inga tu'un. Ta juuni iyo yi ña katitu'in nuu ndian ya'a iyo chinituni takua kùu iin ndian jãkua'a, a ndian töve ndia. <sup>15</sup> Ta yakan va nduva'a kuii kùunĭ ku'in kukatitu'in ma tu'un va'a Ndioo ña kà'an cha'a' Jesuu nuu ndyo'o ñivi iyo ñuu Roma.

*Tu chinunio tu'un cha'a' Jesucristu ni kakú yo nuu kuati*

<sup>16</sup> Tükuii kukanui kàtitu'in ma tu'un va'a Ndioo, ti ndatu ra kùu yi, kuenda ña na jakakú yi ma ndian chìnuni ña kà'an ra. Ta ji'na kèta ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ndian judfu, ta ikan jan chitakuati yi nuu ma ñivi yüvi judíu ña iyo tiá ñuu. <sup>17</sup> Ta ma tu'un va'a i'ya, jàna'a yi naja kua kuu yo ndian ndaa jà'a Ndioo cha'a' ña chìnunio tu'un ra, nda vitin ta iti' nuu ndia. Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Ma ndian kùu ndian ndaa iyo kuenda Ndioo, ndiakan kùu ma ndian chìnuni va'a ma tu'un ra." <sup>18</sup> Vati cha chito yo ña iti' andivi, jàkoyo Ndioo ma tundo'o chata ma ndian tüvi jà'a ma ña va'a ta tüvi jàka'nu na ra ndia, ti Ndioo ya'a kayuni ra nde'e ra na. Vati ndiakan, tüvi chà'a na ña koto inga ñivi ma tu'un ndicha ña kà'an Ndioo, ti mamaa ña kini kùu ma ña jà'a na. <sup>19</sup> Ta ndisaa ma ña chā'a Ndioo ña na kuu koto yo, ndiakan cha chito kachin na yi, ti Ndioo cha jàna'a kachin ra yi nuu na ndia. <sup>20</sup> Ta vaji ndicha ña tüvi ndichin ndè'o ma Racha'nu Ndioo, va cha nàkoto kachin yo naja kua kàa ra cha'a' ma tiñu va'a jà'a ra. Ta cha'a' ma ña jà'a ra, nda ora tüvi ma ñuñivi cha chito yo ña ndicha ña Ndioo kùu ra, ta endee iyo ndatu ra ndisaa tiempu. Ta cha'a' yakan kùu yi, ña na kùu ka'an na ña töve nàkoto na ra, ti tu kà'an na takan janda'viña'a na juuni maa na, ti cha nàkoto na ma ña va'a jà'a ra. <sup>21</sup> Ta vaji cha nàkoto na ma Ndioo, va tüvi nì jàka'nu na ra takua iyo yi ña ja'a na chí'in ra niku. Ta nì tüvi nì cha'a na ta'vindioo nuu ra ndia. Java mamaa ña kini ña tüvi nda kuenda chànini na chí'in ma chinituni na, ta cha'a' yakan kùu yi ña ma chinituni na, ndàkuu ndava yi ña jàkanuu yi, ta kīndoo yi nuu naa. <sup>22</sup> Ta vaji kàti na ña ndian chito kùu na kà'an na, va töve ndicha ti jāndaku ndava na ma anima na, <sup>23</sup> vati tüva jàka'nu na ma ra kùu Ndioo ndicha, ra nduva'a kuui ka'nu ta töve nì naa, ti vitin java jàka'nu na na'na ma ña kàa takua kàa ñivi ña ni kuvi. Ta juuni jàka'nu na, nda na'na ma saa, chí'in na'na kiti kēñu'u chí'in tichi ma nuu ñu'u', ta inga tuku kiti iyo kumi cha'a' ndia.

<sup>24</sup> Cha'a' yakan kùu yi ña ndākoo ma Ndioo na, ña na ja'a maa na ma ña kini chānini na chí'in anima na. Ta takan jà'a na nda kati jà'a na ma tukanuu na chí'in juuni ma kuñu na cha'a' ña kì'vi na chí'in ta'an na. <sup>25</sup> Vati ndicha ña tüva chìnuni na ma tu'un ndicha ña kà'an Ndioo, ti java ma tu'un vata kùu ma ña chìnuni na, ta jà'a na yi. Ta juuni ya'a tiñu'u na yi, ta jàka'nu na ma ña jātuvu Ndioo, va ma Ndioo ndicha tüvi jàka'nu na ra, vaji ndicha ña maa ra kùu ma ra iyo yi ña jàka'nu na ndisaa tiempu. Ta takan na kuu yi. Amén.

<sup>26</sup> Cha'a' yakan kùu yi ña, ndākoo ma Ndioo na ña na ja'a na ma ña kini takua kùuni maa na, vati nda ma ñivi ña'a tüva kì'vi vi chí'in ii vi, ti chí'in taña'a vi kì'vi vi. <sup>27</sup> Ta indukuni takan kùu yi chí'in ma ndra'ii ndia, vati ndrakan jàña ndra ña kì'vi ndra chí'in ma ñasi'i ndra, ta kì'vi ndra chí'in juuni ta ra'ii ndra, ti nduva'a iyoni ndra jà'a ndra yi. Ta cha'a' yakan kùu yi ña juuni maa ndra jà'a ndra tukanuu nuu ndra chí'in ma kuñu ndra, ta ndicha ña cha kīcha'a nde'e ndra tundo'o takua iyo yi ña nde'e ndra cha'a' ma ña kini jà'a ndra.

<sup>28</sup> Ta tava töve nì kuuni na kī'in kuenda na Ndioo, yakan va juuni maa ra sōkonda'a ra na, ikan na ndokini ma chinituni na ta jà'a na ma ña tüvi va'a ña ndava kùuni maa na. <sup>29</sup> Ma ñivi ikan nduva'a chàta'ani na ja'a na ma ña tüvi va'a. Vati iyo ñivi ña'a ña kì'vi vi chí'in ra'ii yüvi ii vi, ta ndra'ii chí'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra. Ta juuni ña kùuni na ndatiñu inga ñivi,

ta chàta'ani na jàtakue'e na, tìxin na, ta chà'ni na. Ta juuni chàta'ani na kanita'an na, ta janda'viña'a na, ta kà'an ndaa na chata inga ñivi ndia. <sup>30</sup> Ta juuni kà'an na tu'un vata chata ñivi, ta xaani na ndè'e na Ndioo ti tüvi jaka'nu na ra. Va taku juuni maa na va chàta'ani na jaka'nu na na, ta juuni chàtu'un na inga ñivi, ta chàta'ani na nanduku na inga kuati ña kùu ja'a na, ta tüvi jàchi'in na tu'un kà'an tatá na chí'in ma'a na, ti ña kùuni maa na jà'a na. <sup>31</sup> Ta tükuii kùuni na koto na ña va'a, ta ora chà'a na tu'un nuu ñivi, töve jàchinu na yi. Ta tüvi chàta'ani na jandomani na nĩ'iin ñivi. Ta ni tüvi kunda'vini na nde'e na ta'an na ndia. <sup>32</sup> Tand'i ndiakan cha chito na ña kà'an Ndioo ña ìyo yi ña kuvi na cha'a' ma kuati jà'a na. Ta vaji cha chito na yi, va töve jàña na ña ja'a na ma kuati. Ta nduva'a kuii chisii na ora nde'e na ña jà'a inga na yi ndia.

## 2

### *Ndioo ni jande'e ra tundo'o nuu ma ñivi*

<sup>1</sup> Yakan va nda ndyo'o nikuuni ña tìsokuati ndo inga ñivi, na kùu ka'an ndo ña ndian ndaa kùu ndo nuu Ndioo, ti nda maa ndo juuni jà'a ndo kuati takua jà'a na ndia. Yakan va ora tìsokuati ndo chata ñivi, juuni chata maa ndo tìsokuati ndo. <sup>2</sup> Chito yo ña ora tìsokuati Ndioo chata ma ñivi, ña ndicha ta ndaa kùu yi ora jànde'e ra tundo'o na cha'a' ña töve va'a jà'a na. <sup>3</sup> Ndyo'o, ndian tìsokuati ñivi ña juuni jà'a ndo ña kini takua jà'a na, ¿a ni kakú ndo nuu ma tundo'o ma kivi ña ni jande'e Ndioo tundo'o ma ñivi?, kùuni ndo. ¡Tüvi takan kùu yi!, vati ma kivi ikan, ni ka'an Ndioo nda iti' ni ku'un ndo. <sup>4</sup> Ndioo iin ra ya'a va'a kùu ra, ta juuni jàndeeni ra nde'e ra tand'i'i ña töve va'a jà'a ndo. Vaji takan kùu yi va ña nàkanini ndo ña töve iin ña ka'nu kuenda Ndioo ña jà'a ndo ma kuati. Ndioo iin ra jàndeeni kùu ra cha'a' ndo ña ya'a kùuni ra ña na ndakoo ndo iti' töve va'a kuà'an ndo, ta chikoni'i ndo ku'un ndo iti' ra. <sup>5</sup> Va tava ya'a ndava xini ndo, yakan va na kùuni ndo jaña ndo ma kuati jà'a ndo, ta chikoni'i ndo ta ku'un ndo iti' ra. ¿A tüvi chito ndo ña cha'a' ma kuati jà'a ndo, juuni maa ndo jàndolochó ndo tundo'o chata ndo?, ti ndicha kùu ma ña ni ja'a Ndioo ora ni chaa kivi ña ni keta ra kuenda ña jàkutuni ra kuati ta'ii'iin ñivi. <sup>6</sup> Ta ma kivi ikan, ni ku'va ra ya'vi nuu ta'ii'iin yo cha'a' ma ña jà'a yo. <sup>7</sup> Kuenda ma ndian chàta'ani ja'a tiñu va'a takua kùu ña nànduku na koo va'a na endeeni chí'in Ndioo, ta nànduku na ña na tiñu'u ra na, ta juuni nànduku na ña na ja'a ra ña na töve kuvi na endeeni. Nuu ndiakan va Ndioo ni ku'va ra ma ya'vi na ña na koo ndito na endeeni chí'in ra, ti ndisaa tiempu kùndee na ja'a na ma ña va'a takua kùuni ra. <sup>8</sup> Va kuenda ma ndian jàka'nu juuni maa na, ta töve jàchi'in ma tu'un ndaa ña kà'an Ndioo, cha'a' ña jàchi'in na ma ña töve va'a. Ndiakan va Ndioo ni jande'e ra tundo'o na ti ya'a kàyuni ra nde'e ra nuu na. <sup>9</sup> Ta ndicha kuii ti ndisaa ndian jà'a ña tüvi va'a, ni nde'e na tundo'o, ta ji'na kuii ma ndian judú kùu ma ndian ni nde'e yi, tajan ni nde'e ndio ndian yüvi judú yi ndia. <sup>10</sup> Va kuenda ndian jà'a ña va'a, Ndioo ni ku'va ra iin nuu ya'a vii ña ni koo na chí'in ra endeeni, ta juuni ni tiñu'u ra na ndia. Va ji'na kuii chí'in ndian judú ni jà'a ra takan, tajan ni ja'a ndio ra yi chí'in ndian yüvi judú ndia.

<sup>11</sup> Vati kuenda Ndioo iin nuuni ndè'e ra ndisaa ma ñivi. <sup>12</sup> Ta nda ndian ni kùuni ña jà'a kuati ni kuvi na endeeni, va töve ni koo na chí'in Ndioo.

Va ma ndian töve chïto ma Ley Ndioo ña tãa Moisés taji'na, ndiakan ni kuvi na vaji töve chïto na ma Ley. Ta inga ndian jà'a kuati ta chïto na ma Ley Ndioo ikan, ndiakan ni kuvi na takua kàti yi. Ti juuni ma Ley ikan kàti yi ña ìyo yi ña kuvi na. <sup>13</sup> Yakan va ma nda ndian ni kuuni töve ìyo ndaa na kuenda Ndioo, cha'a' ña taso'oni na ma tutu Ley ra. Va ma ndian ndicha ña ni koo ndaa na kuenda ra, ndiakan kùu ma ndian tàs'o'ò yi ta jàchi'in na ma kua kà'an yi ndia. <sup>14</sup> Ta ora ma ndian yüvi judúu jà'a na ma kua kà'an ma tutu Ley Ndioo, vaji tüvi nàkoto na ma ña kà'an yi, ti ma chinituni na jàna'a yi nuu na niyi kuu ma ña va'a ta ma ña töve va'a, yakan kùu ma ley Ndioo maa na ña jàchi'in na. <sup>15</sup> Ndiakan jàna'a na ña chi'in ma tiñu va'a jà'a na, cha ìyo ma Ley Ndioo tichi anima na. Vati ma chinituni na kùu yi ña k'i'in yi ku'va na ta kà'an yi nuu na tu va'a chà'nini na a töve va'a <sup>16</sup> ma kivi ña Ndioo ni ndakan ra nuu Jesucristu ña na jakutunini ra ndisaa ña xe'e ìyo anima ndisaa ñivi. Takan ni kuu yi, kua kà'an ma tu'un va'a Ndioo ña kàtitu'in nuu ma ñivi.

*Nuu kà'an Paulu cha'a' ndian judúu ta cha'a' ma tutu Ley Ndioo ña tãa Moisés*

<sup>17</sup> Ndyo'o ndian kà'an ña ndian judúu kùu ndo, ta ya'a jàtayi ndo ndo, ti uvanuu ndo kùmi ndo ma tutu Ley Ndioo, ta juuni ya'a jàtayi ndo ndo vati chà'nini ndo ña maani ndo kùu ndo kuenda Ndioo, <sup>18</sup> ta cha chïto ndo ma ña kùuni Ndioo ña ja'a ndo, vati jàna'a ma tutu Ndioo nuu ndo nda ña kùu ma ña va'a ga. <sup>19</sup> Ta chà'nini ndo ña juuni maa ndo kùu jàna'a ndo iti' ku'un ma ndian kuaá, ta kùu ndo iin ñu'ú Ndioo ña jàndondichin yi iti' ma ndian chàkunuu ma nuu naa. <sup>20</sup> Ta juuni chà'nini ndo ña matru kùu ndo nuu ma ñivi töve chïto, ta kùu ndo ndian jàna'a iti' va'a Ndioo nuu ndiakuati. Ndisaa ña'a chà'nini ndo, ti ìyo ma tutu Ley Ndioo chi'in ndo, ta chïto ndo ndisaa ña ndicha ña kà'an yi. <sup>21</sup> Ndyo'o matru ña jàna'a nuu inga ñivi, ¿ta naja töve jàna'a ndo juuni nuu maa ndo? Ta tu kàtitu'un ndo nuu inga na ña na sù'u na, ¿a va'a jà'a ndo ña sù'u ndo?, kùuni ndo. <sup>22</sup> Ta tu kàtitu'un ndo nuu ma ndra'ii ña na k'i'vi ndra chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra ta ñivi ña'a na k'i'vi vi chi'in yüvi ii vi, ¿ta naja jà'a ndo yi, tuva takan? Ta tu kàti ndo ña xaani ndo ndè'e ndo ma yutun ii ña jàka'nu ñivi ma tichi veñu'u yi, ¿ta naja su'u ndo ma ña va'a tichi yi?, tuva takan. <sup>23</sup> Ta kàti ndo ña ya'a jàka'nu ndo ma tutu Ley Ndioo, va tüvi ndicha, ti jà'a ndo tukanuu ma Rach'a'nu Ndioo ta töve jàka'nu ndo ra cha'a' ña tüvi ndicha ña jàchi'in ndo ma ña kà'an ra nuu yi. <sup>24</sup> Cha'a' ma ña'a kùu yi ña nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Ma ndian yüvi judúu kàti'ini na chata Ndioo cha'a' ma ña töve va'a ña jà'a ndo", kàti yi.

<sup>25</sup> Tu ndicha va'a ña jàchi'in ndo ma ña kà'an ma Ley Ndioo tãa Moisés, ta ìyo ma tuni ndo jà'a ña cha tã'nda ñii nuu ika ndrakuati se'e ndo takua kàti ma Ley, ma tuni ikan kùu tindee yi ndo. Va tu tüvi jàchi'in ndo ma Ley Ndioo, töve ndakutiñu ma tuni ikan, ti ndè'e ra ndo takua ndè'e ra ñivi tüvi ìyo tuni. <sup>26</sup> Ta tu ìyo ndra töve ìyo tuni ndra, ta ndrakan jàchi'in ndra ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, ma Ndioo ni nde'e ra ndra takua kùu ma ndra ìyo tuni vaji tüvi ìyo yi ndra. <sup>27</sup> Yakan va, ma ndra tüvi tuni ma kuñu, ta jàchi'in ndra ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, ndicha va'a ña ndrakan ni tisokuati ndra ndyo'o ndian töve jàchi'in ma Ley Ndioo, vaji ìyo yi chi'in ndo, ta ìyo tuni ndo ndia.

<sup>28</sup> Ndyo'o kà'an ndo ña cha'a' ña kùu ndo ndian jàchinu costumbre ndian judíu kuenda ña na nde'e na yi, ta cha'a' ña iyo ma tuni kuñu ndo, ñivi Ndioo kùu ndo, kùuni ndo. <sup>29</sup> Yöve takan kùu yi, ti ma ndian kùu ñivi Ndioo ndicha, ndiakon kùu ma ndian chìnuni chí'in ndisaa anima na ma ña kà'an Ndioo. Ta ndiakon chìnuni na ti sàma ma Tati Íí Ndioo ma anima na. Ta ma ña jàchinu yo ña kà'an ma tutu Ndioo, na kùu sama yi ma anima yo. Yakan va uvanuu ma ra iyo yi ña ka'an ra ña ndian va'a kùu yo kùu ma Racha'nu Ndioo, ta yöve ma ñivi iyo ñuñivi i'ya.

### 3

<sup>1</sup> ¿A iyo iin ña va'a ga kuenda ma ñivi judíu kua ma inga ñivi?, kùuni ndo. Ta, ¿nda kuenda kùu ma tuni ña iyo nuu ika ma kuñu ndra se'e na?, kùuni ndo. <sup>2</sup> Ndicha ña iyo kua'a' ña va'a ña kùuni Ndioo kuenda ma ndian judíu. Ma tiñu nunuu ña jákuiso ra na kùu yi ña na kumi na ma tu'un ra ña tachi ra nuu na. <sup>3</sup> Yakan va, tu iyo iin ndian judíu, ña tüvi jàchinu na ña kà'an ma tutu Ndioo kùmi na, ¿a ña'a kùuni yi kà'an yi ña juuni ma Ndioo tüvi jàchinu ra ma ña ni ja'a ra ña ch'a'a ra tu'un nuu yo cha'a' ña ja'a na takan?, kùuni ndo. <sup>4</sup> ¡Yöve takan kùu yi! Ti Ndioo ndicha kúii ña kùu ra iin ra kà'an ma tu'un ndaa nani kivi, vaji ndisaa ñivi kà'an na tu'un vata. Vati nda ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a' Ndioo: Yo'o Racha'nu, ni ku'va ma ñivi kuenda, ti ña ndicha kùu ma ña kà'un, ta vaji tiso ma ñivi kuati chataun nuu ma ra jàkutuni, va yo'o ni jakanaun ma kuati, ti iin ra ndaa kùun kàti ma tutu Ndioo.

<sup>5</sup> Iyo ma ndian te'en kà'an na: “Ma ora ja'a yo ma kuati kùu yi iin ña tindee yi Ndioo. Ti takan kùu koto kachin ma ñivi ña Racha'nu Ndioo iin ra ndaa ta iin ra jachinu ma tu'un kà'an kùu ra. Ta tu ma kuati yo jàna'a yi iin ña va'a cha'a' Ndioo, ta töve va'a ña jànde'e Ndioo tundo'o nuu yo cha'a' yi tuva takan”, chànini na. ¿A va'a kùu ma ña chànini na?, kùuni ndo. <sup>6</sup> ¡Yöve ña va'a kùu yi! Tu Ndioo yöve iin ra ndaa kùu ra takua chànini na, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña na kùu kachin ra ma nda tiñu va'a, a nda tiñu töve va'a ña ja'a ma ñivi, tuva takan kùu yi.

<sup>7</sup> Ta tu kà'an na ña yó ora kà'an yo tu'un vata, kùu yi iin ña va'a kuenda ña na koto kachin na ti iin ra ndaa ta ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo, ¿ta naja jànde'e ra tundo'o yo cha'a' ma kuatio, tuva takan? <sup>8</sup> Ta tu ndicha ña takan kùu yi, na ja'a yo tiá ma kuati, ikan na keta ma ña va'a kuenda yo. Takan kà'an na ña kàtitu'in, va na yüvi ña ndicha kùu yi. Yakan va ma ñivi ikan ni nde'e na tundo'o.

#### *Ìyo kuati ndisaa yo*

<sup>9</sup> ¿Naja kua chànini ndo? ¿A va'a ga ndian judíu kua ma inga ñivi?, kùuni ndo. ¡Tüvi ndicha! Ti cha kàtitu'in nuu ndo ña ndisaa ñivi iyo kuati, nda ma ndian judíu ta nda ndian yöve judíu. <sup>10</sup> Vati ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Ní'iin ñivi ndaa, tüvi ma ñuñivi i'ya.

<sup>11</sup> Ta ní'iin ñivi tüvi kùtunini ma ña kùuni Ndioo, ta ní töve kùuni na nanduku na ma iti' ra ndia.

<sup>12</sup> Ta ndisaa na, ndākoo na ma iti' Ndioo, ta ndāki'in na ma iti' töve va'a.

Ta tüvi ìyo ñivi ña jà'a ma ña va'a. ¡Ní'iin yo!

<sup>13</sup> Takan kúu yi ta ma tichi sukun na kèe ma tu'un kini, takua kini kàa ma tichi nuu ñaña ña iko'o.

Ya'a jànda'viña'a na ñivi chí'in ña kà'an na.

Vati ya'a xaan tu'un kèe yu'u na,

takua xaan yu'u ma koo kaa ora chàchi ri ñivi.

<sup>14</sup> Ta juuni ya'a chàta'ani na kanduva'a na, ti mamaa ña kini kùu ña kà'an na.

<sup>15</sup> Ta ya'a yati na ka'ni na juuni ma ñivi chí'in na ndia.

<sup>16</sup> Ta nda nikuuni nuu chàkunuu na, ya'a jànde'e na tundo'o ma ndian ta'an na.

<sup>17</sup> Ta ndiakan tüvi nànduku na ma iti' ña koo vii vii na chí'in ta'an na.

<sup>18</sup> Tüvi chànini na ña iyo yi ña tiñu'u na Ndioo.

<sup>19</sup> Va tava cha chito yo ti tandi'i ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, tachi Ndioo yi kuenda ma ndian judú, ña na ku'va na kuenda ndisaa ma ña kà'an yi, ta takan koto kachin na ña tüvi ndian ndaa kùu na nuu Ndioo, yakan va ora ni chaa na nuu ni jakutuni Ndioo kuati tandi'i ñivi iyo ñuñivi, nda maa na, na kùu ka'an na ní'iin nakuyi cha'a' na, ti indukuni iyo kuati tandi'i yo.

<sup>20</sup> Vati ní'iin ma ñivi kùu ka'an na nuu ma Racha'nu Ndioo ña ñivi ndaa kùu na cha'a' ña cha jàchinu na ma ña kà'an ma tutu ley ña taa Moisés. Ti ma tutu ley va'a yi, va uvaa kuenda ña na jakoto yi yo ña iyo kuati yo.

### *Ndioo, jàkakú ra ñivi cha'a' ña chìnuni na tu'un Jesuu*

<sup>21</sup> Yakan va vitin, ndicha kuii ña jàndondaa Racha'nu Ndioo yo, va yöve cha'a' ña jàchinu yo ma tu'un Ley ña taa Moisés. Vati Ndioo chàtiñu ra ma tu'un Ley ikan chí'in ma tu'un kà'an ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u ra, kuenda ña na jana'a yi nuu yo naja kua kuu jandondaa ra anima yo.

<sup>22</sup> Ta tu'un ikan kà'an yi ña kuenda nda ndian nikuuni ña chìnuni tu'un Jesucristu, Ndioo ni jandondaa ra anima na kuenda ra. Ta Ndioo ti iin nuuni ndè'e ra ndisaa yo, <sup>23</sup> vati ndisaa yo iyo kuati yo, ti cha'a' yakan kùu yi ña cha jàchika ra yo ma nuu chà'nda ra tiñu. <sup>24</sup> Ti Ndioo kùu ra ña kà'an ra ña ndian ndàkuu ndaa kùu yo cha'a' ma ñamani ra, ña chà'a saani ra nuu yo. Ta ma ñamani ra kùu ma Racha'nu Jesucristu, ra tachi ra kuenda ña na jakakú ra yo. <sup>25</sup> Yakan va Ndioo sòkó ra ma ra se'e ra, Jesucristu, ña na kati ra nii ra kuenda ña na janaa ra kuati ñivi, ikan na jakú tandi'i ndian chìnuni tu'un ra. Takan jà'a ra ña jàndaku ra ma ra se'e ra iin ya'vi cha'a' ma kuati jà'a yo. Yakan va kùu koto yo ña iin ra ndaa kùu ra vaji töve jànde'e ra tundo'o yo cha'a' ma kuati jà'a yo tatiempu. Vati taku ma kuati ña takani jà'a yo nda ora tüvi ma ñuñivi juuni janaa ra yi cha'a' ña ya'a jàndeeni ra yo. <sup>26</sup> Ta juuni nda vitin Ndioo jàna'a ra nuu yo naja kua jàndondaa ra yo kuenda ra, vati takua rakan kùu ra iin ra ndaa, juuni kua ikan jà'a ra ña tandi'i ndian chìnuni tu'un Jesucristu kùu na iin ndian ndaa ndia.

<sup>27</sup> Ta, ¿a kùu jatayi yo yo cha'a' ña jàchinu yo ma ña kà'an ma tutu ley Ndioo?, kùuni ndo. ¡Na kùu yi! ¿Ta nuu? Ti tüvi cha'a' ña jàchinu yo ma ña kà'an ma tutu ley Ndioo kùu yi ña na ndaa koo yo, vati ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra jàndondaa ra yo, ti chìnuni yo ma ña jà'a Jesucristu cha'a' yo. <sup>28</sup> Yakan va ndicha kuii, ti Ndioo jàndondaa ra ma ñivi, cha'a' ña chìnuni na ña kà'an Jesucristu, ta töve cha'a' ña jàchinu na ña kà'an ma tu'un Ley ra.

<sup>29</sup> ¿A chànnini ndo ña ma Racha'nu Ndioo kùu ra Ndioo kuenda ma ndian judiuni, ta yüvi kuenda nda ñivi nikuuni iyo ñuñivi?, kùuni ndo. ¡Na yüvi takan kùu yi! Vati juuni kùu ra Ndioo kuenda ndisaa ñivi ñuñivi ndia. <sup>30</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chito yo ña uvani Ndioo kùu ra ña ni jandondaa ra nda ndian nikuuni ña chinuni ña kà'an Jesucristu, a kùu na ndian judiu ña tã'nda ma ñii nuu ika na a tüvi kùu na. <sup>31</sup> Ta, ¿a chànnini ndo ña cha'a' ña chinuni yo tu'un Jesucristu, kùu jachiyo yo ma ña kà'an ma tutu Ley Ndioo?, kùuni ndo. ¡Yöve takan kùu yi! Vati ma tutu Ley Ndioo juuni va'a yi. Ta ma ña chinunio ma tu'un Jesucristu jàna'a yi ña takan kùu yi.

## 4

### *Nuu kà'an yi naja kua chïyo racha'nu Abraham taji'na*

<sup>1</sup> ¿Naja kua iyo yi ña ka'an yo?, ¿nayi va'a kùu ma ña nĩ'i Abraham ma ra kùu ñivio ra chïyo taji'na niku?, kùuni ndo. <sup>2</sup> Tu ndicha ña Abraham jã'a ra tiñu kuenda Ndioo ch'i'in ña ndee maani ra cha'a ña kùuni ra ndakuu ra iin ra ndaa nuu ra, tu takan chànnini ra kùu jatayi ra ra nuu ma ñivini, va nda nuu ma Racha'nu Ndioo na kùu jatayi ra ra cha'a' yi. <sup>3</sup> ¿A töve chàku'uni ndo ña te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a' Abraham? “Chinuni Abraham tu'un Ndioo, ta cha'a' ña chinuni ra kùu yi ña Ndioo ndé'e ra ra ña kùu ra iin ra ndaa”, kàti yi. <sup>4</sup> Yakan va takua kùu iin ra jãtiñu, vati tu cha chinu jãtiñu ra, iyo yi ña nĩ'i ra ma ya'vi ra cha'a' ma tiñu jã'a ra. Ta ma xu'un' nĩ'i ra töve saani nĩ'i ra yi. <sup>5</sup> Va nuu Ndioo yöve takan kùu yi, ti kàti ra nuu yo ña saani nĩ'o ña kùu yo ndian ndaa cha'a' ña chinuni yo tu'un ra, vaji ndian jã'a kuati kùu yo. Va Ndioo ndé'e ra ña kùu yo ndian ndaa cha'a' ña chinuni yo tu'un ra, ta töve cha'a' nĩ'i'in tiñu jã'a yo. <sup>6</sup> Ta nda ma racha'nu David, ra chïyo taji'na, juuni kã'an ra ña ya'a sii kùuni iin ma ra ndé'e Ndioo ña iin ra ndaa kùu ra, vaji tüvi ni k'i'in j'i'na Ndioo kuenda ra tuva tiñu va'a kùu ma ña jã'a ra a tüvi. <sup>7</sup> Ta juuni te'en nãka'an David:

¡Na sii kuuni ma ndian cha jãnaa Ndioo ma kuati,  
ti jãka'nuni ra na!

<sup>8</sup> ¡Ta juuni na sii kuuni ma ndian cha jãka'nuni ma Racha'nu Ndioo ma kuati na!

<sup>9</sup> ¿Ta naja kua chànnini ndo? ¿A kã'an David ma tu'un i'ya cha'a' ma ndian judiu ndian iyo tunini?, kùuni ndo. Na yöve takan kùu yi, ti juuni kùu yi kuenda ma ndian yüvi judiu, vaji töve iyo tuni ndia. Ta tava cha kãti kachin ndi te'en cha'a' Abraham: “Chinuni Abraham tu'un Ndioo, ta cha'a' ña chinuni ra kùu yi ña, Ndioo ndé'e ra ra ña kùu ra iin ra ndaa.”

<sup>10</sup> Ta, ¿nda ora k'i'in Ndioo kuenda ma Abraham ña ndicha ña kùu ra iin ra ndaa cha'a' ña chinuni ra tu'un ra? ¿A k'i'in ra kuenda ra, ora cha tã'nda ñii nuu ika ra, a antea ña tã'nda yi?, kùuni ndo. Ndioo k'i'in ra kuenda ma Abraham ora takã'an koo tuni ra. <sup>11</sup> Ta ora cha yã'a ña kã'an Ndioo takan ch'i'in Abraham, tajan tã'nda ndio ma ñii nuu ika ra ña kãndoo yi kùu yi iin tuni kuenda ña jãna'a yi ña ndicha ña ra ndaa kùu ra jã'a ma Racha'nu Ndioo cha'a' ña chinuni ra tu'un ra. Takan kùu yi, ña Abraham ndãkuu ra iin tatã kuenda ndisaa ma ñivi chinuni tu'un Ndioo, takua chinuni ra, vaji töve iyo tuni na. Ta takan kùu yi ña Ndioo cha ndé'e ra na ña juuni iin ndian ndaa kùu na cha'a' ña chinuni na ma tu'un ra. <sup>12</sup> Ta ndicha ña Abraham kùu ra tatã ma ndian iyo tuni ndia, tuva juuni chinuni na ma

tu'un Ndioo takua jā'a Abraham, ma ora kīcha'a ra chìnuni ra yi ma antea ña tà'nda ma ñii nuu ika ra.

*Cha'a' ña chìnuni yo tu'un Ndioo kùu yi ña kùu yo ma ñivi Ndioo takua kà'an ma tu'un ña chā'a ra nuu yo*

<sup>13</sup> Yakan va Ndioo chā'a ra tu'un nuu Abraham, ta nuu ndisaa ma ndian kùu tata ra, ña na ka'nda na tiñu chi'in ra ninii ka'nu ma ñuñivi i'ya. Ta yūvi cha'a' ña jàchinu ra ña kà'an ma tutu Ley Ndioo kùu yi ña kà'an Ndioo takan nuu ra, vati kà'an ra yi nuu ra cha'a' ña ra ndaa kùu ra, ti chìnuni ra ma tu'un ra. <sup>14</sup> Tu ndicha ña Ndioo chā'a ra tu'un nuu yo ña na kuu yo ndian ndaa cha'a' ña jàchinu yo ndisaa ña kà'an ma tutu ley Ndioo niku, tajan kùuni yi ka'an yi ña na tüvi nda kuenda kùu ma ña chìnuni yo ma tu'un ra tuva takan. Ta juuni tüvi nda kuenda kùu ma tu'un chā'a Ndioo nuu yo niku ndia. <sup>15</sup> Vati tu tüvi jàchinu yo ndisaa ña kà'an ma Ley Ndioo, iyo yi ña nde'o tundo'o cha'a' ña töve jàchi'in yo yi. Va nuu tüvi iyo nī'iin ley ña chà'nda tiñu nuu yo, na kùu tisokuati yi yo, ti tüvi yi.

<sup>16</sup> Yakan va ma tu'un chā'a Ndioo nuu Abraham chi'in ndian kùu tata ra, iyo kuenda yi, ti kùu yi iin ñamani ña chā'a Ndioo nuu yo, cha'a' ña chìnuni yo tu'un ra. Va na tüvi kùuni yi ka'an yi ña ma tu'un chā'a ra kùu yi kuenda ma ndian jàka'nu ma Leyni, ti juuni kùu yi kuenda ma nda ndian nikuuni, tuva ndian chìnuni kùu na takua chìnuni Abraham. Ta takan kùu yi ña ndàkuu ra iin tatá kuenda ndisaa yo. <sup>17</sup> Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a' Abraham: “Cha jā'i ña na kùun iin tatá kuenda ñivi ña iyo kua'a' ñuu”, kāti ma Racha'nu Ndioo chi'in ra. Tajan ma ora kà'an ma Racha'nu Ndioo takan chi'in ra, ta juuni ma ora ikan chìnuni ra ña Ndioo kùu ra ña jànataku ra ma ndian cha chi'í, ta kùu jatuvi ra inga nakuyi ña kà'an koo ndia.

<sup>18</sup> Yakan va cha'a' ña chìnuni ra ma tu'un chā'a Ndioo nuu ra kùu yi ña chātu Abraham, ña na kuu ra tatá kuenda ñivi iyo kua'a' ñuu, vaji cha chito ra ña na kùuga koo se'e ra chi'in ma ñasi'i ra, ti ninduvi vi ya'a cha cha'nu vi. Ta takua chā'a Ndioo tu'un nuu ra ña ni koo kua'a' ñivi ra iti' nuu, ta takan kùu yi. <sup>19</sup> Ta vaji cha chā'a Abraham kuenda ña tüva ñandee ra, cha'a' ña chani keta ra iin cientu kuiya ra, ta nda ma ñasi'i ra Sara ya'a cha'nuan, ta kùu koo se'an ndia, vaji takan kùu yi, endee tüvi nī jaña ra ña chìnuni ra ma tu'un Ndioo. <sup>20</sup> Ti Ndioo chā'a ra tu'un nuu ra ña ni koo se'e vi. Ta Abraham tüvi nī chitu'un ra cha'a' ña kà'an ra, vati java vi'a kīcha'a ra chìnuni ra, ta jàka'nu ra Ndioo chi'in ndisaa anima ra, <sup>21</sup> cha'a' ña cha chito va'a ra ña ma Racha'nu Ndioo iyo ndatu ra ña jàchinu ra tandi'i ma tu'un chā'a ra. <sup>22</sup> Ta takan kùu yi ña Ndioo ndē'e ra Abraham ña kùu ra iin ra ndaa cha'a' ña chìnuni ra tu'un ra.

<sup>23</sup> Ma nuu tutu Ndioo kà'an yi ña Ndioo ndē'e ra ña iin ra ndaa kùu ra, ta yöve uvaa kuenda Abrahamni kùu yi ña kà'an yi takan, <sup>24</sup> vati juuni indukuni takan kà'an yi kuenda tandi'i yo ndian chìnuni ma tu'un ma Racha'nu Ndioo, ra jànataku Jesuu chito'o yo tañu ndian cha chi'í. <sup>25</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo sōkó ra ma Jesucristu ña na kuvi ra cha'a' ma kuati yo, ta juuni maa ra kùu ra ña jànataku ndiko ra ra, kuenda ña na jandondaa ra yo.

## 5

*Cha'a' ña kùu yo ndian ndaa, Ndioo tüva tiso ra kuati yo*



<sup>1</sup> Yakan va cha jāndondaa Ndioo yo kuenda ra cha'a' ña chìnuni yo tu'un ra. Cha'a' yakan kùu yi ña cha kīndoo vii anima yo chí'in ra cha'a' ña jā'a ma Racha'nu yo Jesucristu cha'a' yo. <sup>2</sup> Vati cha'a' ña chìnuni yo ña jā'a Cristu kùu yi ña jà'atin yo yo nuu Ndioo, ta ikan ya'a chīsii yo ti ìyo ñamani ra chí'in yo. Ta juuni ya'a sii kùuni yo ti endee ndātu yo ña na jandaku ka'nu Ndioo yo takua kùu ra. <sup>3</sup> Ta na yūvi cha'a' yakani kùu yi ña chīsii yo, vati juuni ya'a chīsii yo ña ndè'o tundo'o, ti chīto yo ña ma tundo'o ikan jàna'a yi naja kua jandeeni yo kuartu yo. <sup>4</sup> Ta ora jāndeeni yo, ikan jàna'a yi nuu yo ña cha ndākuu yo ñivi ña kī'in ku'va. Tatu cha kùu yo ñivi kī'in ku'va, ya'a chīsii yo ndātu yo ra, ti chīto yo ña ni ni'o ña va'a ña ni ku'va ra nuu yo. <sup>5</sup> Vati taku ma ña jāndeeni yo ndātu yo, na tūvi ni koo tukanuu nuu yo jà'a yi, ti ma Racha'nu Ndioo chā'a ra ma Tati Í ra kuenda ña na koo yi chí'in yo. Ta ma Tati ikan jàna'a yi nuu yo ña ya'a kùuni Ndioo nde'e ra yo.

<sup>6</sup> Takan kùu yakan va, ora nī kundeega yo ña ya'aga jà'a yo ma kuati, ma ora ikan, sōkó Jesucristu ra kuenda ña na kuvi ra cha'a' kuati jà'a ndisaa yo. <sup>7</sup> Ndicha va'a ña tūvi ìyo kua'a' ñivi ña ìyo va'a na kuenda ña ku'va na, na kuvi na cha'a' inga ñivi. Chāninī ña ìyo uvi uni ñivi ña kùu ku'va na, na kuvi na najaka, va cha'a' iin ndian va'a a iin ndian jà'a tiñu ndaani. <sup>8</sup> Va tava Ndioo ya'a kùuni ra nde'e ra yo, yakan va, chā'a ra ma Cristu ña na kuvi ra cha'a' yo, vaji juuni kùuga yo ma ndian jà'a kuati ma ora ikan. <sup>9</sup> Ta vitin tava cha kùu yo ndian ìyo ndaa kuenda Ndioo, jā'a ma nī Cristu ora chí'í ra cha'a' yo, tiaga va'a ìyo yi ña koto yo ña ni jakakú ma Racha'nu yo nuu ni jakutuni ra ma kuati ñivi cha'a' Cristu. <sup>10</sup> Vati ndicha kuii ña ndākimani yo yo chí'in Ndioo cha'a' ña chí'í ma se'e ra cha'a' yo, ma ora juuni kùuga yo ndian xaani nde'e ra. Va vitin tava cha kùu yo ndian cha ndōmani chí'in ra, tiaga ndicha kùu yi kuenda yo ña ni kakú yo cha'a' ña nātaku ndiko ma ra se'e ra. <sup>11</sup> Ta na yūvi cha'a' uvaa yakani kùu yi ña jàka'nu yo yo nuu Ndioo, vati juuni ya'a jàka'nu yo yo nuu ra cha'a' ma Racha'nu yo Jesucristu, ti juu ra kùu ma ra jā'a ña ndōmani ndiko yo chí'in Ndioo.

### *Nuu kà'an yi cha'a' Adán chí'in cha'a' Jesucristu*

<sup>12</sup> Taji'na chíyo iin ra chùnani Adán. Ta cha'a' uvaa rakan kùu yi ña kīcha'a ma ñivi ìyo nīni ka'nu ñuñivi jà'a na kuati. Ta cha'a' ma kuati ikan kùu yi ña kīcha'a na chí'í na. Ta takan kùu yi, ña ndisaa yo chí'í yo nda vitin, ti ndisaa yo jà'a yo kuati. <sup>13</sup> Vati antea ña koo ma Ley Ndioo taa Moisés niku, takani cha ìyo kuati ma ñuñivi. Ti ma ora tūvi ma Ley, na kùu kà'an yi ña jà'a yo ma kuati, ti tūvi ìyo ma ley Ndioo ma ora ikan. <sup>14</sup> Va nda tiempu chíyo Adán ta nda ma tiempu chíyo Moisés, vaji tūvi ìyo ma Ley Ndioo taa Moisés, va chí'í ma ñivi jà'a ma kuati na, vaji takan kùu yi. Ndicha ña chí'í ndisaa na, vaji ma kuati jà'a na, töve indukuni kùu yi takua kùu ma kuati jā'a Adán, va ndicha ña cha ìyo na chí'in ra nuu ma kuati ra ña töve nī jachi'in ra ña kà'an Ndioo nuu ra. Va ma Adán kùu ra takua kùu iin xina'ñu ma inga ra ña ni kichi iti' nuu.

<sup>15</sup> Va na kùu jando induku yo ma kuati jā'a iin ra'iini chí'in ma ña va'a ña chā'a Ndioo nuu yo. Vati cha'a' ma kuati jā'a Adánni kùu yi ña chí'í kua'a' ñivi. Va taku ma ña jā'a inga ra'ii, ra nāni Jesucristu, Ndioo chā'a saani ra ma ñamani nduva'a kuii ka'nu nuu kua'a' na, ikan na kuu kakú na. <sup>16</sup> Ta ndicha kuii ti ma ñamani ña jà'a Ndioo nuu yo, siin kuii kaa yi takua

kàa ma ña tã'an yo kua kũu kuati Adán, ti cha'a' ma kuati ña jã'a rakan, Ndioo kàti ra ña iyo yi ña kuvi yo cha'a' yi. Va vitin cha'a' ma ñamani ña jã'a Ndioo nuu yo kũu yi, vaji jã'a yo ma ña tũvi va'a kuenda Ndioo, va ma Racha'nu Ndioo jãka'nuni ra yo, ikan na jandaku ndaa ra yo kuenda ra. <sup>17</sup> Yakan va tu ma kuati iin ra'ii, nàni Adán kũu yi ña ma ndatu jã'a yi ña kuvi yo. Tu takan kũu yi, juuni ndicha kuii ña kũu jakanaa yo ma ndatu kuati ikan, ta ña na koo ndito yo jã'a ma inga ra ña nàni Jesucristu ndia. Vati cha'a' rakan, kũu yi ña nì'i saani yo kua'a' ndatu jã'a ma ñamani Ndioo kuenda ña na jandakundaa ra yo kuenda ra.

<sup>18</sup> Yakan va tu cha'a' ma kuati jã'a rakan kũu yi ña tìsokuati Ndioo ndisaa yo, juuni cha'a' ma inga ra kũu yi ña Ndioo jãndakundaa ra yo kuenda ña na koo ndito yo chí'in ra endeeni. <sup>19</sup> Cha'a' yakan kũu yi ña ma tu'un i'ya kũuni yi ka'an yi ña ndisaa yo cha ndákuu yo ndian iyo kuati cha'a' ña tõe nì jachi'in rakan ma tu'un Ndioo. Ta cha'a' ña jãchi'in va'a ma inga ra kũu yi ña kua'a' yo ndakundaa yo.

<sup>20</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo ora chã'a ra ma Ley ra nuu yo ta ora ikan ma kuatio nduva'a ga ndokua'a yi. Va ndicha ña ora ndókua'a ma kuati yo juuni ma ora ikan Ndioo jãndokua'a' ra ma ñamani ra kuenda yo. <sup>21</sup> Ta tu ndicha ña chí'í yo jã'a ma ndatu ma kuati, juuni ndicha ña ni nì'i yo ma ndatu Ndioo jã'a ma ñamani ra kuenda ña na ndakuu yo ndian ndaa. Ta takan kũu koo ndito yo endeeni jã'a ma Racha'nu Jesucristu ra kũu chito'o yo.

## 6

### *Cha'a' ña kũu yo ñivi Cristu tũva iyo yi ña jã'a yo kuati*

<sup>1</sup> Yakan va, ¿naja kua chàni ni ndo? ¿A va'a ga ña jã'a yo tiaga kuati, ikan ma Racha'nu Ndioo na ku'va ra tiaga ma ñamani ra kuenda ña na janaa yi ma tiaga ma kuati ña jã'a yo?, kũuni ndo. <sup>2</sup> ¡Yũvi takan kũu yi! Vati vitin, tuku itì' kuà'an yo, ti cha jãña yo ña jã'a yo ma kuati, ta tũva chà'nda ma kuati tiñu nuu yo vitin. <sup>3</sup> ¿A tũvi chà'a ndo kuenda ña, chí'in ma ña cha kũnduta yo, yakan jàna'a yi ña cha ñivi Cristu kũu yo cha'a' ña ndó'iin yo chí'in ra ora chí'í ra? <sup>4</sup> Yakan va ora kũnduta yo, kũuni yi ka'an yi ña juuni kũchi yo chí'in ra ndia. Ta vitin iyo ndito ndiko yo, ti ndicha ña nãtaku ndiko yo takua nãtaku Jesuu jã'a ma ra kũu Tatá ra chí'in ma ndatu ka'nu ña iyo ra. Yakan va, ni koo va'a yo chí'in Ndioo, ti cha chà'a ra ma itì' chaa nuu yo vitin.

<sup>5</sup> Ta ora chí'í Jesuu, kũuni yi ka'an yi ña juuni chí'í yo chí'in ra ndia. Ta takua cha nãtaku Jesuu, juuni kũuni yi ka'an yi ña ni nãtaku yo ta ni koo yo chí'in ra ndia. <sup>6</sup> Ta cha chito va'a yo, ti taji'na ya'a chàta'ani yo ja'a yo ma kuati niku, yakan va ora chí'í Jesucristu nuu kruu, juuni kũuni yi ka'an yi ña chí'í ma ña jã'a kuati ña iyo yo chí'in ra ndia. Cha'a' yakan kũu yi ña na kũuga ka'nda ma kuati tiñu nuu yo vitin, ti ma ña chàta'ani ja'a kuati ña iyo chí'in yo cha nãa yi. <sup>7</sup> Vati tu cha kũu yo ndian cha chí'í, na tũva chà'nda ma kuati tiñu nuu yo. <sup>8</sup> Yakan va tũva ndicha ña cha chí'í yo chí'in Jesuu, kũuni yi ka'an yi ña iyo yi ña koto kachin yo ña ni nì'i yo nuu koo ndito yo endeeni chí'in ra. <sup>9</sup> Ta juuni cha chito va'a yo ña takua cha nãtaku ndiko Cristu tañu ma ndian ndíí, na tũva ni kuvi ra inga cha'a' ti ma ña iyo ndatu ña jã'a ña kuvi yo, tũva chà'nda yi tiñu nuu ra. <sup>10</sup> Vati ma ora chí'í ra, chí'í ra iin cha'ani cha'a' kuati jã'a tandi'i ma ñivi. Ta vitin

cha iyo ndito ndiko ra, ta kuenda Ndioo iyo ra ndia. <sup>11</sup> Ta indukuni takan kùu yi kuenda ndyo'o ndia, na koto kachin ndo ña ma ña iyo chi'in ndo ña chà'tani ja'a kuati, cha chi'i yi ta vitin cha iyo ndito ndiko ndo kuenda Ndioo cha'a' ña ndo'iin ndo chi'in ma Racha'nu Jesucristu.

<sup>12</sup> Yakan va na kù'va ga ndo ña ka'nda ma kuati tiñu nuu ma kuñu ndo, ta na jàchi'in ndo ma kuati ña kùuni ma kuñu ndo ja'a yi ndia. <sup>13</sup> Na kù'va ga ndo ma kuñu ndo ña na kuàtiñu ma kuati yi, ta na ja'a yi ma ña kini kùuni yi, va'a ga na ku'va ndo ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, takua kùu iin ndian cha chi'i ta nàtaku ndiko. Ta juuni na ku'va ndo ma kuñu ndo nuu ma Racha'nu, ikan na kuàtiñu ra yi kuenda ña jà'a yi ma tiñu ndaa takua kùuni ra koo yi. <sup>14</sup> Yakan va ma kuati na tùva chà'nda yi tiñu nuu ndo ta ni tùva iyo ndo kuenda ma Ley Ndioo ndia, vati vitin iyo ndo, va kuenda ma ñamani Ndioo.

*Nuu kàtitu'un yi nda chi'in kùu jando induku yo ma kuati*

<sup>15</sup> Yakan va, ¿naja kua chà'nini ndo? ¿A tiá va'a tu ja'a yo ma kuati cha'a' ña cha tùva iyo yo kuenda ma Ley Ndioo, ti vitin cha iyo yo kuenda ma ñamani ra?, kùuni ndo. ¡Na kùu yi! <sup>16</sup> Vati ndyo'o cha chito va'a ndo, ña tuva jatiñu ndo kuenda iin ra chà'nda tiñu nuu ndo, iyo yi ña ja'a ndo tandi'i ma ña kà'an ra, cha'a' ña musu ra kùu ndo. Va tu juuni ja'aga ndo ma kuati, kùuni yi ka'an yi ña ma kuati chà'nda tiñu nuu ndo, ta yakan ni kundaka yi ndo nuu ni kuvi ndo. Va tuva ja'a ndo ma ña va'a ña kùuni Ndioo, ta jàchi'in ndo ma ña kà'an ra, ni kuu ndo ma ndian ndaa kuenda ra. <sup>17</sup> Va vitin yu'u chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndo, ti vaji taji'na chà'nda ma kuati tiñu nuu ndo niku, va vitin tùva, ti cha tiin va'a ndo chi'in ndisaa anima ndo ma tu'un Ndioo ña jàna'a ndi nuu ndo. <sup>18</sup> Yakan va tu cha kàkú ndo nda'a' ma kuati, kùuni yi ka'an yi ña vitin cha ndàkuu ndo ndian jà'a tiñu ndaa. <sup>19</sup> Ta tava cha'a' ña ya'a ndetiñu kutunini ndo yi ta cha'a' yakan va kà'in nuu ndo chi'in ma tu'un ta'ani, ikan na koto kachin ndo naja kua iyo yo chi'in Ndioo. Vati taji'na chà'a ndo ndo nuu ma kuati ña na ja'a ndo ma ña kini, va vitin na ku'va ndo ndo nuu Ndioo, ikan na ja'a ndo ma ña va'a, ta ndakuu ndo ma ndian íi kuenda ra ndia.

<sup>20</sup> Vati ora juuni iyoga ndo nda'a' ma kuati niku, nī kuu ja'a ndo ma tiñu ndaa ma ora ikan. <sup>21</sup> ¿A tūvi chà'a ndo kuenda ña ma ora jà'a ndo ma kuati niku, na tūvi nī tūdee yi ndo chi'in nī'iin ma ña va'a? Va vitin ya'a kùkanuu ndo cha'a' ña jà'a ndo yi, ti chà'a ndo kuenda ña ku'àn ndo iti' nī kuvi ndo. <sup>22</sup> Va vitin ña cha tùva kùu ndo musu ma kuati, ti cha kī'vi ndo nda'a' Ndioo, kuenda ña jà'a ndo tiñu nuu ra. Ndicha va'a ña ma iti' Ndioo iyo kuenda yi ti chi'in yi ni ni'i ndo nuu kuu ndo ñivi íi kuenda ra, ta iti' nuu ni ni'i ndo nuu koo ndito ndo chi'in ra endeeni ndia. <sup>23</sup> Yakan va ma ya'vi ña ni'i ma ñivi cha'a' ma kuati jà'a na, kùu yi ña ni kuvi na. Va ma ña ni'i saani yo ña chà'a Ndioo nuu yo kùu yi ña ni koo yo endeeni chi'in ra, cha'a' ña induku iyo yo chi'in Racha'nu Jesu na kùu chito'o yo.

## 7

*Iin ku'va ña kà'an cha'a' ma ña tanda'a yo*

<sup>1</sup> Ndyo'o yani, juuni maa ndo cha chito va'a ndo naja kua kà'an iin tu'un ley, vati kà'an yi ña chà'nda yi tiñu nuu ma ñivi ora juuni kùuga na ndian ndito. <sup>2</sup> Ta indukuni kùu yi kuenda ma ñivi ña'a tanda'a ndia, vati iyo yi

ña endee koan chi'in ma iian nda kati kuvi ra, ti takan kà'an ma ley. Va tu kuvi ma iian, tajan ma ley ikan tüva chà'nda yi tiñu nuan ti cha chí'í ra. <sup>3</sup> Va tu juuni iyo ndito ma iian, ta ki'vian chí'in inga ra, iin kuati kùu ma ña jà'a ña kà'an ma ley, va tu cha chí'í ma ra kùu iian, ma ley ikan tüva chà'nda yi tiñu nuan, ti kùu tanda'a ndikoan chí'in inga ra, ta yüva kuati kùu yi.

<sup>4</sup> Ndyo'o yani, indukuni kùu yi chí'in ndo takua kùu ndo ndian cha ndó'iin chí'in kuñu Cristu ora chí'í yi. Yakan va ma Ley Ndioo tãa Moisés tüva chà'nda yi tiñu nuu ndo, ti indukuni kua ikan chí'í ndo chí'in ma kuñu ra. Yakan va vitin cha ndó'iin ndo chí'in inga ra, ta rakan juuni kùu ra ma Cristu, ra cha nãtaku ndiko tañu ndian chí'í. Takan jã'a Cristu kuenda yo, ikan na kuu yo ma ndian jã'a ña kùuni Ndioo. <sup>5</sup> Vati ora juuni kùuga yo ma ndian chà'a ña ka'nda ma kuati tiñu nuu yo, ti ma ña kini ña chàta'ani ma kuñu yo jã'a yi chàtiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña na jã'a ga yo ma kuati. Yakan va, ma ya'vi ña ni'i yo kùu yi ña cha jachika yi yo tiá kua'a' nuu Ndioo. <sup>6</sup> Va tava vitin ma Ley Ndioo töva chà'nda yi tiñu nuu yo, ti Cristu ora chí'í ra cha jãkakú ra yo nuu ndatu ma ley ikan ña chíyo yo nda'a' yi niku. Yakan va vitin iyo nuna yo kuenda ña jã'a yo tiñu kuenda Ndioo, ti tüva kuà'an yo ma iti' cha'nu nuu chà'nda ma Ley tiñu nuu yo, vati kuà'an yo ma iti' chaa ña jàna'a ma Tati Íí Ndioo nuu yo.

*Ma Ley Ndioo jàna'a yi nuu yo ña iyo kuati yo*

<sup>7</sup> Yakan va, ¿naja kua chà'nini ndo? ¿A iin ña kini kùu ma Ley Ndioo?, kùuni ndo. ¡Na yüvi takan kùu yi! Vati tu yüvi ma Ley ikan kà'an ña ra jã'a kuati kùu niku, na tüvi chítoi ña takan kùu yi. Ti ma Ley Ndioo kà'an yi ña na tüvi iyo yi ña kuuni yo nde'o ndatiñu inga ñivi, kàti yi. Ta takan kùu yi ña chá'i kuenda ña iin kuati kùu yi tuva kùuní ndatiñu inga na. <sup>8</sup> Vati yu'u, ora chítoi ma ña kà'an ma Ley Ndioo, nda ña kùu yi tüvi iyo yi ña jã'i, juuni ma ora ikan, tiaga kùuni nde'i ndatiñu inga ñivi. Yakan va, ma kuati chàtiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña na ja'i tiá ma kuati. Vati tu töve iyo ma Ley Ndioo niku, ma kuati ikan töve iyo ndatu yi, ti yakan kùu yi iin ña chí'í kuendai. <sup>9</sup> Yakan va ora takã'an kotoi ña kà'an ma Ley Ndioo, ya'a chisij ti töve jã'i nĩ'iin kuati kùuní niku. Va ora chá'a ndioi kuenda, ma ña kà'an ma Ley Ndioo, tajan juuni ma ora ikan ma kuati jãndoto yi ñu ña na ja'i tiá kua'a' ma ña kini ña chà'nda yi tiñu nuí. Yakan va kùu takua kùu iin ra chí'í, ti vi'a jãchika ndio ma kuati ikan yu'u nuu Ndioo. <sup>10</sup> Takan kùu ña ma Ley Ndioo ikan vãchi yi kuenda ña na tindee yi yu'u ña na koo nditoi chí'in Ndioo, kùuní niku, va java vi'a jã'a yi ña na kuí takua kùu iin ra cha chí'í nuu ra. <sup>11</sup> Yakan va ma kuati ña chíyo tichi kuñui, jãnda'viña'a yi yu'u niku, ta yakan chàtiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña na ja'i tiaga ma kuati. Ta ma Ley Ndioo jã'a yi ña jãchika yi yu'u nuu Ndioo cha'a' ma kuati ña chíyo yu'u.

<sup>12</sup> Yakan va kuenda ma Ley Ndioo ña chá'a Ndioo nuu yo, ndicha kuii ña kùu yi iin tu'un va'a ta ndaa, ti tu'un íí kùu ma ña kà'an yi. <sup>13</sup> Ta, ¿naja kua chà'nini ndo tuva takan? ¿A kùu ka'an yo ña juuni ma tutu va'a ña tãchi Ndioo nuu yo, kùu ma ña kĩchi ka'ni yi yu'u?, kùuni ndo. ¡Na yüvi takan kùu yi! Vati ma ña jãchika yu'u nuu Ndioo kùu ma kuati indii yu'u ora chàtiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña nĩ'i yi ma ndatu. Yakan va ma ora chítoi kachin ña kà'an ma Ley, kĩcha'a chá'i kuenda ña nduva'a kuii kini kùu ma kuati ña indij niku.

14 Cha ch̀to yo ti ma tutu Ley ikan, k̀u yo yĩ ña íí kuenda Ndioo, va yu'u k̀i iin ñivi iyo ñuñivini cha'a' ña k̀i musu ma kuati. 15 Yakan va, ni mai t̀ve k̀tuninĩ naja ja'í te'en, vati t̀ve ja'í ma ña va'a ña k̀unĩ ja'í, ti ma ña ja'í k̀u ma ña kini ña x̀anĩ nde'í. 16 Yakan va tu ma ña t̀vi ch̀ta'anĩ ja'í k̀u ma ña ja'í, tajan k̀uni yo ka'an yo ña cha ch̀a'í kuenda ña ma ña k̀'an ma Ley Ndioo ña va'a k̀u yo. 17 Yakan va na ỳva mai k̀u ma ra ja'a ma ña t̀vi va'a, vati ma kuati ña indii tichi kuñui k̀u yo ña ja'a yo yĩ. 18 Vati yu'u, cha ch̀to va'í ña ma ña kini ña ch̀ta'anĩ ja'a ma kuñui, ỳve ña va'a k̀u yo, ti vaji k̀unĩ ja'í ma ña va'a, va na k̀u ja'í yo. 19 Ma ña kini ña t̀vi k̀unĩ ja'í, yakan k̀u ma ña ja'í, ta ma ña va'a ña k̀unĩ ja'í, yakan k̀u ma ña na k̀u ja'í. 20 Yakan va yu'u cha ch̀a'í kuenda ña ora ja'í ma ña t̀vi k̀unĩ ja'í, na ỳvi yu'u k̀u ma ra ja'a yo, ti ma ña ja'a ña na ja'í yo k̀u ma kuati ña indii tichi kuñui.

21 Ta ch̀a'í kuenda ña takan ta'an chĩ'ĩn ña ora k̀unĩ ja'í ma ña va'a, nĩ kuu ja'í yo ti ma ña kini indii tichi kuñui ch̀nda yo tiñu nui. 22 Vati chĩ'ĩn ma chinitunĩ, ch̀ta'anĩ ña k̀'an ma tutu Ley Ndioo, 23 va tichi ma kuñui iyo inga ña ta'an chĩ'ĩn ña t̀vi va'a, ta yakan k̀u yo ña k̀anita'an yo chĩ'ĩn ma ña va'a ch̀nin chĩ'ĩn ma chinitunĩ. Ta juuni yakan k̀u yo ña ch̀ni yo yu'u kuenda ña na ja'í kuati ña ch̀ta'anĩ ma kuñui ja'a yo.

24 jNda'vi ta'an yu'u! Ch̀to yo k̀u jakakú yu'u nuu ma ndatu ma kuati ña ch̀ni yu'u ña iyo tichi kuñui. 25 Uvaa Racha'nu Ndioo k̀u ra ña k̀u jakakú ra yu'u cha'a' Racha'nu Jesucristu, ra k̀u chito'o yo. Cha'a' yakan k̀u yo ña ch̀a'í ta'vındioo nuu ma Racha'nu. Va yu'u tava cha k̀a'ĩn iti' chata ña ma ña iyo tichi chinitunĩ k̀uni yo jachi'ĩn yo ña k̀'an ma Ley Ndioo, va iyo inga ña kini ma kuñui ch̀ta'anĩ yo ja'a yo tava k̀u inga ma ley tichi kuñui ña ch̀nda yo tiñu nui, ta ja'í ma kuati.

## 8

### *Ma Tati Íí Ndioo ch̀a' yo ña koo va'a yo chĩ'ĩn Ndioo*

1 Yakan va vitin nĩ'ĩn na, na k̀u tisokuati na yo, ti ndian cha ndõ'ĩn chĩ'ĩn Cristu Jesuu k̀u yo. Ta ndicha ña t̀va jachi'ĩn yo ma kuati ña ch̀ta'anĩ ma kuñu yo ña ja'a yo, vati cha jachi'ĩn yo ña k̀'an ma Tati Íí Ndioo. 2 Vati Tati Íí Ndioo ch̀nda yo tiñu nuu yo ta ch̀a' yo ña na koo va'a yo chĩ'ĩn Cristu Jesuu, yakan k̀u yo ña jakakú yo yo nuu ma kuati ña ch̀nda tiñu nuu yo ña nda kati kuvi yo ja'a yo. 3 Vati Ndioo ja'a ra ma ña nĩ kuu ja'a ma Ley Moisés, ti Ndioo jãndi'í ra nuu ma kuati ña ch̀nda tiñu ma kuñu yo. Ti Ley ikan na k̀u ja'a yo nĩ'ĩn nakuyi cha'a' ña jakakú yo yo nuu ma kuati ña ch̀ta'anĩ kuñu yo ja'a yo. Va Ndioo ja'a ra yo kuenda yo ora tãchi ra ma ra Se'e ra ñuñivi i'ya ña k̀a ra takua k̀a kuñu yo, ikan na janaa ra tandi'í ma kuati iyo kuñu yo ora s̀kó ra ma kuñu ra nuu kruu. 4 Takan ja'a Ndioo chĩ'ĩn yo, ikan na chinu ndisaa tu'un ña k̀'an ma Ley cha'a' naja kua iyo yo ña koo yo nuu Ndioo. Vati t̀va iyo yo kuenda ña na ja'a yo ña k̀uni ma kuñu yo, ti cha iyo yo kuenda ña na ja'a yo ma kua k̀uni ma Tati Íí Ndioo. 5 Yakan va taku ma ndian iyo kuenda ña jachi'ĩn na ma kuati k̀uni ma kuñu na, ch̀ta'anĩ na ja'a na ma ña k̀uni yo, va taku ma ñivi iyo kuenda ma Tati Íí Ndioo, ndiakan ch̀ta'anĩ na ja'a na ma ña k̀uni ma Tati Íí Ndioo. 6 Vati taku ma ndian iyo kuenda ña ja'a na mamaa ma ña chikan ma kuñu na, ndiakan kuà'an na ma iti' nuu ni kuvi na. Va taku ma ndian iyo kuenda ña ja'a na ma ña k̀uni ma Tati Íí Ndioo,

ndiakan kuà'an na iti' ni koo vii na, ta ni koo ndito na indeeni. <sup>7</sup> Yakan va taku ma ndian iyo kuenda ña jà'a na ma ña kùuni ma kuñu na, ndiakan ya'a xaani na ndè'e na Ndioo, vati tüvi chà'a na na ña jàchinu na ña kà'an ma ley ra, ta ni tüvi kùu jachinu na ma ña kà'an yi ndia. <sup>8</sup> Ta ma ndian iyo kuenda ña jà'a na ña kùuni ma kuñu na, ndiakan na kùu ja'a na ña kusii Ndioo nde'e ra na.

<sup>9</sup> Va taku ndyo'o cha tüva iyo ndo kuenda ña jà'a ndo ña chàta'ani ma kuñu ndo, vati cha iyo ndo kuenda ma Tati Í Ndioo, tuva ndicha ña iyo yi chí'in ndo. Tatu iyo nda ndian tüvi iyo Tati Cristu chí'in, na yüvi ñivi Cristu kùu na. <sup>10</sup> Va tu Cristu iyo ra chí'in ndo, vaji cha chí'i ma kuñu ndo cha'a ma kuati jà'a ndo, vati ma anima ndo ní'i yi nuu ni koo ndito yi chí'in Ndioo endeeni, ti cha ndákuu ndo ndian ndaa jà'a Ndioo. <sup>11</sup> Tatu iyo ma Tati Í ma Racha'nu ña jánataku ndiko ma Cristu tañu ndian ndíi chí'in ndo, juuni ma Racha'nu, ni ku'va ra ña na nataku ndiko ma kuñu ndo vaji cha chí'i yi, cha'a' ma Tati Í Ra ña iyo chí'in ndo.

<sup>12</sup> Yakan va ndyo'o yani, iyo iin tiñu ña iyo yi ña ja'a yo. Va ma tiñu ikan yöve ma kuati ña chikan ma kuñu yo nuu yo ña ja'a yo kùu yi. <sup>13</sup> Vati tu iyo ndo kuenda ña jà'a ndo ma ña kini ña chàta'ani ma kuñu ndo ja'a yi, ni kuvi ndo. Va tu chí'in ma Tati Í Ndioo jàña ndo ma tiñu kini ña jà'a ndo chí'in ma kuñu ndo, ni koo ndito ndo endeeni.

<sup>14</sup> Yakan va tandi'i ma ndian jàchi'in ña kà'an ma Tati Í Ndioo, se'e Ndioo kùu na. <sup>15</sup> Ti ma Tati Í Ndioo ña ní'i ndo ña iyo chí'in ndo vitin, töve jàniini yi ndo ña na kuu ndo musu yi takua kùu ma Ley Ndioo ña jàyu'vi yi ndo niku. Vati ma Tati Í Ndioo ña ní'i ndo jà'a yi ña na kuu ndo se'e Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña nàni ora kà'an yo chí'in Ndioo vitin, chí'in ndisaa anima yo kà'an yo nuu ra ña Tatá yo kùu ra. <sup>16</sup> Ta juuni ma Tati Í Ndioo ña iyo chí'in yo i'ya kùu yi ña jàndo'iin yi yi chí'in ma chinituni yo, ta kà'an yi nuu yo ña se'e Ndioo kùu yo. <sup>17</sup> Yakan va tava cha kùu yo se'e Ndioo, juuni ni ku'va ra ma tundeeni ra ña chà'a ra tu'un ña ni koo yi chí'in yo, indukuni takua iyo tundeeni ra chí'in Cristu ndia. Ta vitin ndicha ña indukuni ndè'o tundo'o takua ndè'e ma Cristu yi, ta juuni chí'in ra ni ní'i yo nuu koo ndito yo endeeni chí'in Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu.

<sup>18</sup> Va vitin yu'u chàniñi ña ma tundo'o ndè'o vitin, na tüvi kuii nuva kùu yi, tuva jando induku yo yi chí'in ma ña ya'a ka'nu ta tacha ña ni jande'e Ndioo yo iti' nuu ora ni koo yo chí'in ra, ta ni ka'nda yo tiñu chí'in ra endeeni. <sup>19</sup> Yakan va tandi'i kuii ma ña jätuvi ma Racha'nu Ndioo ña iyo, na kùu jaña yi yi ña ndàtu yi ma kivi ni jakoto kachin Ndioo ma ndian kùu se'e ra. <sup>20</sup> Vati tandi'i ña jätuvi ma Racha'nu Ndioo, kùu yi ña janañu'u na. Va na yüvi kùu yi ña janañu'u na kua kuuni na ja'a na, ti kùu yi takan cha'a' ña takan kùuni Ndioo ña na kuu na. Ta vaji takan kùu yi, va tandi'i ña jätuvi Ndioo tüvi jàña yi ña ndàtu yi ma kivi <sup>21</sup> ña ni jandochaa ndiko ra yi. Ta tüva ni naa nuu yi takua iyo yi ña ta'an yi niku, vati vi'a ni ndochaa yi takua ni ndochaa ndiko ma ndian kùu se'e Ndioo. <sup>22</sup> Ta juuni cha chito va'a yo ña tandi'i ña jätuvi Ndioo ña iyo, ya'aga nda'yu ta tana na, takua ndà'yu ta tana ma ñivi ña'a ora tà'nda tichi vi ña ni kàku se'e vi. <sup>23</sup> Va na yüvi maani ma ña jätuvi Ndioo kùu ma ña ndè'e tundo'o, vati nda maa yo ndian iyo Tati Í Ndioo chí'in ña kà'an yi naja kua kàa ma ña ni ní'o iti' nuu. Ndicha ti juuni maa yo ya'a u'vi anima yo ndia, ña ndàtu yo ora chàa ma kivi ña ni jandaku ma Racha'nu Ndioo yo se'e ra. Ma ora ikan ni

jandochaa ra ma kuñu yo. <sup>24</sup> Ma Racha'nu Ndioo jākakú ra yo cha'a' ña chìnuni yo tu'un ra, ta ndātu yo ña takan ni ja'a ra. Vati tu ma ña ndātu yo cha kicha'a yo ndè'o yi, ¿nda kuenda kùu yi ña ndātu ga yo yi?, tuva takan, ti cha iyo yi nuu yo. Yakan va töve iyo kuenda ña kuantu ga yo ma ña cha ndè'o. <sup>25</sup> Va tu ma ña ndātu yo, kùu yi iin ña taká'an nde'o, yakan iyo yi ña kuantu ga yo yi, va kueeni, kueeni.

<sup>26</sup> Ta ma Tati Í Ndioo juuni tindee yi chí'in ma ña chìnuni yo ña kùmani nuu yo, vati ora chikan yo ma ña chiniñu'u yo nuu ma Racha'nu Ndioo, töve jātu'va yo yo kà'an yo yi nuu ra takua iyo yi ña ja'a yo. Vati ma Tati Í Ndioo kà'an nda'vi ra cha'a' yo nduva'a vii ña chí'in tu'un ñivi ña na kùu ka'an kachin na yi. <sup>27</sup> Va tava ma Racha'nu Ndioo ti cha chito va'a ra ma tu'un ña chànini yo ka'an yo. Cha'a' yakan kùu yi ña chito kachin ra tu'un kà'an nda'vi ma Tati Í ra nuu ra cha'a' maa yo ña kùu ñivi í ra, ndian chìnuni. Vati kà'an yi takua kùuni ma Racha'nu Ndioo.

### *Ndioo tindee ra ñivi ra naja kua ja'a na ta kùu jakanaa na*

<sup>28</sup> Cha chito va'a yo, ti iyo tu'va ma Racha'nu Ndioo ña chàtiñu ra ndisaa ma ña ta'an yo kuenda ña na tindee yi ma ndian kùuni na nde'e na ra. Ndiakan kùu ma ndian káchin ra ña na kuu na ñivi ra takua kùuni maa ra ña kuu na. <sup>29</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo, taji'na nākoto ra ma ñivi. Ndiakan káchin ra na kuenda ña jándakuu ra na takua kùu ma ra kùu Se'e ra. Yakan ja'a Ndioo, ikan ma ra kùu se'e ra keta ra kùu ra ma ra chava'a ga nuu kua'a' ta'an ra chí'in yani ra. <sup>30</sup> Ta ma ndian káchin ra taji'na ña kùu na se'e ra, juuni kána ra na, ta ma ndian kána ra, juuni jándondaa ra na, ta ma ndian jándondaa ra, juuni chā'a ra ña na kùu na ndian ya'a ka'nu ta iñu'u nuu ni koo na endeeni chí'in ra.

<sup>31</sup> Yakan va, ¿naja kua iyo yi ña ka'an yo tuva takan? Ndicha kuii ña ma Racha'nu iyo tu'va ra tindee ra yo. Yakan va tüvi yu'vio nde'o ndian xaani nde'e na yo. <sup>32</sup> Ma Racha'nu Ndioo, chā'a ra nda ma ra Se'e ra nuu yo ora sōkó ra ra kuenda ña kuvi ra nuu kruu cha'a' ma kuati ndisaa yo. Tu takan jā'a ra, tajan kùuni yi ka'an yi ña nduva'a ga ni ku'va ra nuu yo ndisaa nakuyi ña chiniñu'u yo. <sup>33</sup> ¿Yo kùu tisokuati ma ndian káchin Ndioo ña na kuu na ñivi ra?, kùuni ndo. Ní'iin na, vati maa ma Ndioo kùu ra ña jándondaa ra yo. <sup>34</sup> ¿A iyo iin ndian kùu jakutuni na cha'a' ma kuati ja'a yo?, kùuni ndo. Töve, vati ma Cristu, ra chí'i cha'a' ma kuati ja'a yo, ta nātaku ndiko ra tañu ndian ndíi. Ta juuni rakan kùu ra ña nandi ra chiyo kua'a' ma Racha'nu Ndioo ña kà'an nda'vi ra cha'a' yo. <sup>35</sup> ¿A iyo ndian kùu jachika yo nuu Cristu, ikan na tüva kuuni ra nde'e ra yo?, kùuni ndo. ¡Töve na! Vati vaji ndè'o tundo'o, a kanita'an ñivi chí'in yo cha'a' ra, a ndo'o yo tama', a ña tüvi ja'ma kù'un yo, a ña ndasii yo, a ña ka'ni na yo. Vaji ndisaa yakan ni ta'an yo ja'a na, va Cristu endee töve ni jaña ra ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo. <sup>36</sup> Cha'a' yakan kùu yi ña te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a' ma ñivi ra:

Cha'a' ña chìnuni ndi tu'un kùu yi ña tandi'i kivi chà'ni na ndi takua ja'a na chí'in ma mvechala ora chándaka na ndri nuu chà'ni na ndri,

kàti yi.

<sup>37</sup> Yakan va vaji ni nde'o tandi'i ma tundo'o ikan, va ndisaa tiempu jàkanaa yo, vati tindee ma Cristu, ra ya'a kùuni nde'e ra yo. <sup>38</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chito va'i ña ní'iin na, na kùu ja'a na ña na naani ma Racha'nu

Ndioo ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo: ni ma ña kuvi yo, a ma ña na kùvi yo, ni ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo, ni ma kui'na, ni inga ma tati xaan, ta ni ma ña iyo vitin, a ma ña ni koo iti' nuu, <sup>39</sup> ni ma ña iyo siki, ni ma ña iyo ninuu, ta ni ni'iin inga ma ña jätuvi Ndioo ndia. ¡Ndicha kuii ña ni'iin yakan na kùu jachika yi yo nuu ma Racha'nu Ndioo, vati ya'a kùuni ra nde'e ra yo cha'a' ma Racha'nu Cristu Jesuu, ra kùu chito'o yo!

## 9

### *Nuu kàtitu'un Paulu naja tüvi chinuni kua'a' ndian judúu tu'un Cristu*

<sup>1</sup> Cha'a' ña kùu iin ra chinuni tu'un Cristu kà'in ma tu'un ndaa, ta tüvi jànda'viña'i ndo. Vati nda ma Tati Í Ndioo ña iyo chí'in, jàndo'iin yi chí'in chinituní, ta kàti yi ti ña ndicha kùu yi. Ta te'en kà'an yi: <sup>2</sup> Ndava u'vi animai jà'a ña ya'a nda'vi kùuni, <sup>3</sup> cha'a' ma ñivi ñuu Israel, ti ya'aga kùuni nde'i na, ña ndava kùuni kui ma tu'un nduva'a jà'a Ndioo, a ña kùu iin ra tüva kùu kuenda Cristu, tuva iin ña va'a kùu yi kuenda ña na tindee yi ña kuu koo yatin na ma nuu Ndioo ma ndian ñui. <sup>4</sup> Vati ma ndiakan kùu ndian tata ma ra Israel, ta nàki'in nda'vi Ndioo na ña na kùu na se'e ra, ta jàna'a ra naja kua kàa ra nuu na, ta jàndo'iin tu'un ra chí'in na, ta chā'a ra Ley ra nuu na, ta jàna'a ra nuu na naja kua kùuni ra ña na jaka'nu na ra, ta kàtitu'un ra nuu na cha'a' ma tu'un chā'a ra ña koto na naja kua ni kuu iti' nuu ndia. <sup>5</sup> Ta juuni ñivi ndiakan kùu ndra ka'nu chíyo tatiempu, ta tata na kùu ma Cristu, ra kichi ñuñivi i'ya ndia. Ta ndicha kuii ña ma Cristu i'ya juuni kùu ra Ndioo, ra kuxini nuu ndisaa nakuyi ña iyo. Yakan va na jaka'nu yo ra endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

<sup>6</sup> Va na kùu ka'an yo ña tüvi nī jachinu ma Racha'nu Ndioo ma tu'un chā'a ra nuu ma ñivi ra tatiempu, ti na tüvi ndicha ña tandi'i ndian kùu tata Racha'nu Israel, kùu na ñivi ñuu Israel ndicha. <sup>7</sup> Ta juuni na yüvi tandi'i ndian kùu tata Abraham kùu na se'e ndicha ra ndia, vati ma Racha'nu Ndioo te'en kà'an ra chí'in Abraham taji'na: “Ni koo kua'a' tataun jà'a ma ra se'un Isaac”. <sup>8</sup> Ña'a jàna'a yi nuu yo ña kùu yo ñivi Ndioo ña chā'a ra tu'un nuu Abraham ña kùu yo ndian se'e Ndioo. Ta tüvi jàndakuni yo ña kùu yo se'e ra cha'a' ña kùu yo tata ñivi. <sup>9</sup> Vati ma tu'un ña chā'a ma Racha'nu Ndioo nuu Abraham tatiempu te'en kà'an yi: “Ma inga kuiya ora ni kichi nde'e ndikoi ndo, cha iyo se'un chí'in ñasi'un Sara ma tiempu ikan”, kàti ma Racha'nu Ndioo chí'in ra.

<sup>10</sup> Va na yüvi yakan kùu ndisaa yi, vati ma Isaac, ra kùu ñivio chí'in ñasi'i ra Rebeca taji'na, chíyo ndrakuati tili'ma se'e vi. <sup>11-13</sup> Va antea ña kàku ndra, ora ña ni takā'an koto ndra nda ña kùu ma ña va'a, ta nda ña kùu ma ña töve va'a, tajan te'en nàka'an ndio ma Racha'nu Ndioo chí'in ma Rebeca: “Ma ra chava'a kùu ma ra ni ja'a tiñu nuu ma ra tivaa”, takan kàti Ndioo chí'an. Ta juuni ndava nda nuu ma tutu Ndioo juuni te'en kà'an yi cha'a' ndra ndia: “Nduva'a kùuni nde'i Jacob, va ma yani ra Esáú nduva'a xàaní nde'i ra”, kàti yi. Ta takan kīndoo yi nda vitin, ña tu ma Racha'nu Ndioo kùuni ra kachin ra ma ñivi kuenda ra, ni kachin ra ma ñivi kùuni maa ra, antea ña jà'a na ma ña va'a a ña töve va'a.

<sup>14</sup> Yakan va, ¿naja kua iyo yi ña ka'an yo tuva takan? ¿A va'a jà'a yo tu kà'an yo ña Ndioo kùu ra iin ra tüvi ndaa?, kùuni ndo. ¡Na kùu ka'an yo takan! <sup>15</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo te'en kà'an ra chí'in Moisés tatiempu: “Yu'u ni kunda'viní nda yo kùuni mai, ta juuni kùu kachin nda yo kùuni



mai tindei ndia”, takan kâti ma Racha'nu Ndioo. <sup>16</sup> Ña'a kùuni yi ka'an yi ña ma Racha'nu na tüvi ni ja'a ra takua kùuni ma ñivi a takua kâti na ña ja'a ra, ti ni kunda'vini ra ma nda ndian kùuni maa ra. <sup>17</sup> Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kâ'an yi kuenda ma faraón, ra chã'nda tiñu ñuu Egiptu: “¡Chã'i tiñu nuun ña na kùun rey, ikan na kuàtiñui ñun kuenda ña na jana'un ma ndatui nuu ma ñivi, ta takan koto tandi'i ma ñivi ñuñivi nda ra kù!” Takan kâti Racha'nu Ndioo nuu ma Rey Egiptu. <sup>18</sup> Yakan va ma Racha'nu, kùnda'vini ra nda yo kùuni maa ra, ta jãndava ra anima ndaa yo kùuni maa ra ndia.

<sup>19</sup> Takan kùu ta tu iyo iin ndian tañu ndo chànini na te'en: “Ña nĩ'iin yo na kùu ja'a yo ña jakesiin yo ma ña kùuni Ndioo ja'a ra chi'in yo, ¿ta naja tisokuati ra yo tuva takan?”, kùuni na. <sup>20</sup> Va ndyo'o ñivi ndian töve chinuni, na tükuii nda ndian kùu ndo ta kànita'an yu'u ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo. ¿A kùu ka'an iin kisi chi'in ma ra jãva'a yi ña na chãta'ani yi naja kua jãva'a ra yi kua kuu va'a yi?, kùuni ndo. ¡Na kùu yi! <sup>21</sup> Vati taku ma ra jãva'a ma kisi, kùu ja'a ra chi'in ma ñukisi nda ña kùuni maa ra. Kùu java'a ra iin yi kuenda ña kuàtiñu na yi iin viko ka'nu, ta juuni chi'in ma ñukisi ikan kùu java'a ra inga yi kuenda ña kuàtiñu na yi ma nuu iyo ve'eni na ndia.

<sup>22</sup> ¿A kùu ja'a ma Racha'nu Ndioo indukuni takan chi'in ma ñivi jãtuvi ra?, kùuni ndo. Kùu yi, va ma Racha'nu Ndioo jãndeeni ra nde'e ra na, vaji ma ñivi ikan iyo yi ña ku'un na nuu ni naa na cha'a' ña kùu na ndian jã'a kuati. Va jãndeeni ra nde'e ra na, vaji kùuni ra jande'e ra tundo'o na. Ta takan kùu yi ña jãna'a ra nuu yo ma ndatu ra. <sup>23</sup> Takan jã'a ma Racha'nu Ndioo, ikan na ku'va yo kuenda naja kua ka'nu ta iñu'u kùu ra. Vati kùnda'vini ra yo, ti takani cha kãchin ra yo ña ni kuu yo ndian chaa ta iñu'u chi'in ra ma nuu iyo ra. <sup>24</sup> Vati ma Racha'nu, ora kãchin ra yo kuenda ra, iyo yo kùu ndian judíu, ta iyo yo kùu ndian yüvi judíu ndia. <sup>25</sup> Vati taku nuu ma tutu ma Racha'nu, ña tãa ma ra kâ'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña nãni Oseas, te'en kâ'an yi:

ÿyo ñivi ña yüvi ñivi kùu na, va ni jandakui na ñivi;  
ta nda ma ñivi ña tüvi ya'a kùunġ nde'i niku, ta vitin cha nduva'a kuii  
kùunġ nde'i na.

<sup>26</sup> Ta iyo inga nuu kâ'an yi te'en nuu ma tu'un Ndioo:

“Ndyo'o na yüvi ñivi kùu ndo”,  
ta juuni kâ'an yi ña Ndioo ra iyo ndito,  
ta rakan ni kachin ra, ña na kuu ndo se'e ra, ndia.

<sup>27</sup> Ta kuenda ma ñivi judíu, va te'en kâ'an ma tu'un Ndioo ña tãa ma Isaía:

“Vaji ya'aga kua'a' ma ñivi judíu,  
takua kua'a' ma yuti ndi'i kãndoyo yu'u tañu'u,  
va na yüvi ndisaa na ni kakú,  
ti ma ndian ni kakú kùu tiani na,

<sup>28</sup> vati numini ni jakutuni ma Racha'nu ma kuati tandi'i ma ndian töva ni kakú,

ñã iyo ñuñivi i'ya.”

<sup>29</sup> Ti juuni te'en nãka'an tuku ma Isaía taji'na ndia:

Tu ma Racha'nu Ndioo ra ya'aga ka'nu ndicha ña jãkakú ra uvi uni yo.  
Ta tu tüvi ni ja'a ra takan niku, endeeni naa ndi'i yo,  
takua nãa ma ñivi ñuu Sodoma, chi'in ma ñivi ñuu Gomorra, tatiempu niku ndia,

kāti ra.

*Ndioo, jàndondaa ra ma ndian chìnuni tu'un ra*

<sup>30</sup> ¿Tu takan kùu yi, niyi kùu ka'an yo?, tuva takan. Vati ndian yüvi judíu, ña nī tüvi nanduku na naja kua kùu na ndian ndaa niku, vitin ndicha ndiakan kùu na ndian nī'i na nuu kùu na iin ndian ndaa, cha'a' ña chìnuni na tu'un ra. <sup>31</sup> Va taku ma ndian judíu ña jàchi'in ma ña kà'an ma Ley Ndioo; kuenda ña kùuni na kuu na ndian ndaa. Ndiakan nī kuu nī'i na nuu ndakuu ndaa na cha'a' ña töve nī kuu jachinu na yi. <sup>32</sup> ¿Ta nuu? Ti tüvi nī nanduku na naja kua kùu na ndian ndaa cha'a' ña chìnuni na ma tu'un ra, vati nànduku na nuu kùu na ndian ndaa chi'in ndatu maani na ora jàchinu na ma Ley Ndioo, kùuni na. Cha'a' yakan kùu yi ña kùu na takua kùu ma ndian kāti'i chi'in yuu. <sup>33</sup> Ti nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a' yi:

Yu'u ni kanindij ma iti' Sión iin ra kùu takua kùu iin yuu ka'nu.

Ta ma yuu i'ya jà'a yi ña na nduva ma ñivi,

ta juuni jà'a yi ña na kati'i na yi ndia.

Ta nda ndian ni kùuni ña chìnuni tu'un kà'an ma ra kùu takua kùu yuu

ikan,

na tüvi nī kukanuu na cha'a' ra,

kāti ma tutu Ndioo.

## 10

<sup>1</sup> Ndyo'o yanj, ma ña kùunij chi'in ndisaa animai, kùu yi ña na kakú ma ndian judíu. Ti cha'a' yakan kùu yi ña kà'in chi'in Ndioo cha'a' na. <sup>2</sup> Vati chà'i kuenda ti nduva'a iyoni na jà'a na ma tiñu kuenda ma Racha'nu Ndioo, uvaa ña na tüvi kùtunini na naja kua kùu ma ña ndaa takua kùuni ra. <sup>3</sup> Vati na tüvi chito na naja kua kùu yi ña jàndondaa Ndioo ma ñivi. Ti ma ña jà'a na kùu yi ña nànduku na ja'a na ña Ndioo kà'an ra ña kuu na ndian ndaa, va takua kùuni maa na chi'in ma ña jà'a na. Vati na tüvi chà'a na na ña na jandondaa Ndioo na takua kùuni ra. <sup>4</sup> Ti ma Ley Ndioo ndàka yi yo nuu ma Racha'nu Cristu, ra jana'a nuu yo ña tu chinuni yo tu'un ra kùu yi ña ndakuu yo ñivi ndaa jà'a ra.

<sup>5</sup> Va taku ma ndian chà'nini ña cha ndòndaa anima na chi'in Ndioo, cha'a' ña jàchinu na ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, kùuni na. Kuenda ndiakan, Moisés taa ra te'en: "Ma ñivi jàchinu tandi'i ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, ndiakan ni nī'i na nuu koo va'a na chi'in Ndioo." <sup>6</sup> Va kuenda inga ma ndian chà'nini ña cha ndòndaa anima na kuenda Ndioo cha'a' ña chìnuni na tu'un ra. Kuenda ndiakan ma Ley Ndioo kà'an yi te'en: "Na nàkanini ndo, ti töve chiniñu'u ndo ndaa ndo ití' andivi ta ndakan ndo nuu Racha'nu Cristu cha'a' ña na nuu ra ma nuñu'u' ñuñivi." <sup>7</sup> Ta juuni töve chiniñu'u ndo nuu ndo iti' ninuu nuu iyo ma ndian ndií kuenda ña janataku ndiko ndo ma Racha'nu Cristu tañu ma ndian ndií. <sup>8</sup> ¿Ta nayi tiá kà'an ma tutu Ndioo? Ma tu'un Ndioo kà'an yi ña: "Yatini xiin ndo iyo ma tu'un ra, ti cha kà'an ndo yi ta chìnuni ndo yi chi'in anima ndo." Tu'un ikan kùu ma ña kàtitu'un ndi, kuenda ña na chinuni ma ñivi ma tu'un cha'a' Jesucristu. <sup>9</sup> Tatu chi'in tu'un yu'u ndo na'ma ndo ña ndicha ña Jesucristu kùu ra ma chito'o ndo, ta chi'in anima ndo juuni chìnuni ndo ña ndicha ña jànataku ndiko ma Racha'nu Ndioo ra tañu ma ndian ndií, ni kakú ndo jà'a ra. <sup>10</sup> Vati chi'in anima yo kùu yi ña chininio tu'un Cristu, kuenda ña na ndakuu yo

ndian ndaa jà'a ra, ta chi'in yu'u yo nà'ma yo ña chìnuni yo tu'un ra, kuenda ña na jakakú ra yo.

<sup>11</sup> Vati nuu ma tutu Ndioo kà'an yi te'en: "Ndisaa ma ndian chìnuni tu'un ma Racha'nu, na tüvi ni kukanuu na", kàti yi. <sup>12</sup> Ti ma Racha'nu inuuni ndè'e ra ma ndian judú, a ndian yüvi judú. Vati uvanuu ra kùu ra ma Racha'nu kuenda tandi'i ñivi. Ta tandi'i ma ndian chikan nda'vi nuu ra, ni ku'va ra kua'a' ñamani ra nuu na. <sup>13</sup> Vati te'en kà'an ma tu'un Ndioo: "Tandi'i ma ndian ndakan nda'vi nuu ma Racha'nu, ni ni'i na nuu ni kakú na jà'a ra cha'a ña iyo ndatu ra", kàti yi. <sup>14</sup> ¿Naja kua chànini ndo? ¿A iyo nda ndian kùu ndakan nda'vi na nuu ra tu yüvi ndian chìnuni kùu na?, kùuni ndo. ¿Ta naja kua chìnuni na ma tu'un ra tu takà'an taso'o na yi?, kùuni ndo ndia. ¿Ta naja kua kùu taso'o na yi tu töve yo kàtitu'un ma tu'un cha'a' ma Racha'nu Jesucristu nuu na? <sup>15</sup> ¿Ta naja kua kùu katitu'un na ma tu'un ra, tuva tüvi tàchi Ndioo na ña kàtitu'un na yi ndia?, kùuni ndo. Vati nda nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ña: "Ya'a va'a kùu yi kuenda ma ñivi ora chàa ma ndian kàtitu'un tu'un va'a cha'a' ma Racha'nu nuu na ña kà'an naja kua koo vii na chí'in ra", kàti yi.

<sup>16</sup> Ta na yüvi ndisaa na jàchi'in na ma tu'un va'a Ndioo ikan. Ti ma Isaía te'en kà'an ra chí'in Ndioo: "Yo'o Racha'nu, ¿a iyo ndian cha chìnuni ma tu'un ña kàtitu'un ndi?, kùuniun", kàti ra. <sup>17</sup> Takan kùu yi, ña vitin cha chìnuni yo tu'un ra cha'a' ña taso'o yo yi. Ta ma tu'un ña taso'o yo kùu yi tu'un va'a cha'a' Cristu.

<sup>18</sup> Va yu'u chikatu'in nuu ndo ña: ¿a tüvi nī chini ma ndian judú ma tu'un Ndioo ikan ña jà'a na takan?, kùuni ndo. ¡Ndicha kuii ti cha chíni na yi! Vati nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Cha chitakuati ma tu'un yu'u Racha'nu Ndioo ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi,  
nī'in nuu kùu kati yo ña töve nī keta yi,  
kàti ma tutu Ndioo.

<sup>19</sup> Va yu'u kàti ndikoi nuu ndo: ¿A töve nī kutunini ma ndian judú ma tu'un Ndioo ña cha chíni na?, kùuni ndo. Vati te'en kàti ma Moisés kuenda ma Racha'nu Ndioo tatiempu:

Yu'u ni ja'i ña na ndotixin ndo nde'e ndo ma ñivi yüvi judú, ndian töve kùu ñivi niku,

ta ni ja'i ña na kuxaani ndo nde'e ndo ma ndian töve nàkoto na yu'u niku. Takan kàti ra chí'in ma ñivi judú ikan.

<sup>20</sup> Vati nda ma ra nani Isaía, töve nī yu'vi ra nde'e ra nī'in ñivi ora kà'an ra te'en kuenda Ndioo:

Ma ndian tüvi nànduku yu'u niku, ndiakan nāta'an na yu'u.

Ta nuu ma ndian tüvi chikatu'un cha'i niku, nuu ndiakan jāna'i yu'u ña na nakoto na yu'u.

Takan kàti ra.

<sup>21</sup> Ta kuenda ma ñuu Israel, va te'en nāka'an ndiko ma Isaía: "Nani kivi ma Racha'nu Ndioo kàna ra ma ñivi ña töve jàchi'in ma tu'un ra, ta ma ndian ití kùuni ña na ndakuu na ñivi ra", kàti ra.

## 11

### *Ma ndian Ñuu Israel nī'i na nuu kakú na*

<sup>1</sup> Va vitin yu'u chikatu'in ña: ¿a tüva kuuni ma Racha'nu Ndioo nde'e ra ma ñivi ra, ndian judú ña jà'a ra takan chí'in na?, kùuni ndo. ¡Na yüvi takan kùu yi!, ti kùuni ra nde'e ra na. Vati nda mai juuni kùu iin ra judú

ndia, ti tata ma racha'nu Abraham kùì, ta juuni kùì kuenda ma grupu ma Benjamín ndia. <sup>2</sup> Vati taji'na, ma Racha'nu Ndioo nākoto ji'na ra ma ndian judíu ña na kuu na ñivi ra. Ta takan kùu yi nda vitin ña töve nī jaña ra na. Ti nda maa ndo cha ch̀to ndo naja kua kā'an ma Elía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña taa ra ma nuu tutu Ndioo, ora t̄sokuati ra ma ndian judíu nuu Ndioo chi'in tu'un i'ya: <sup>3</sup> "Yo'o Racha'nu, cha chā'ni na ma ndra kā'an chi'in tu'un yu'ùn, ta jānatani na ma chito naun nuu jàka'nu ndi ñùn. Ta vitin janda ma'iin niai k̄ndoo, va juuni kùuni na ka'ni na yu'u ndia", k̄ati ra. <sup>4</sup> Tajan te'en n̄aka'an ndio ma Racha'nu Ndioo chi'in ra: "Na yūvi ma'iin niun k̄ndoo, ti cha k̄achin ucha mii ndra'ii kuendai, ta ndrakan na töve nī chunandi chiti ndra ña jàka'nu ndra ma ndioo Baal", k̄ati ma Racha'nu Ndioo chi'in Elía. <sup>5</sup> Ta takan kùu yi ña nda vitin, juuni k̄ndoo ga uvi uni ma ndian k̄achin ra chi'in ma ñamani ra. <sup>6</sup> Tatu ndicha ña cha'a' ña jā'a ma ñamani Ndioo chi'in yo kùu yi ña j̄andaku ra yo ñivi ra, tajan kùuni yi ka'an yi ña na yūvi cha'a' n̄i'ii ma tiñu ña j̄a' yo kùu yi. Vati tu iyo yi ña jatiñu yo kuenda ni'o ma ñamani Ndioo yūvi ñamani Ndioo ndicha kùu yi, ti Ndioo chà'a saani ra yi nuu yo.

<sup>7</sup> Yakan va, ¿naja kua kùu yi tuva takan? Yu'u k̄ati ña ma ndian judíu nduva'a n̄anduku na naja kua kùu koo va'a na chi'in ma Racha'nu Ndioo, va nī kuu nani'i na yi. Va ma Racha'nu Ndioo k̄achin ra iin ñivi, ta ndiakan kùu ma ndian n̄ani'i na naja kua koo va'a na chi'in ra, va ma inga na töve, ti Ndioo j̄andava ra ma anima na. <sup>8</sup> Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en k̄a'an yi cha'a' na: Juuni maa ma Racha'nu Ndioo j̄a' ra ña na töve kùtunini na ma tu'un ra, vati ch̄asi ra tinuu na ikan na töve ndichin ndè'e na, ta ch̄asi ra so'o na ikan na töve kùu kuni na ndia. Ta takan kùu yi nda vitin.

<sup>9</sup> Ta nda ma David, te'en k̄a'an ra tatiempu ndia: Ma viko ka'nu ña j̄a' na ora chisii na, na kuu yi takua kùu iin trampa kuenda na takua kùu ma yu'va tiaka', ikan na kati'i na ta nde'e na tundo'o.

<sup>10</sup> Ta na ndokuaa na, ikan na t̄uva kuu nde'e na, ta ma iki chata na, na kuta'nu yi endeeni. Takan k̄a'an David.

### *Ndioo j̄akakú ra ma ndian yūvi judíu*

<sup>11</sup> Va yu'u chikatu'in nuu ndo vitin: ¿a ch̄anini ndo ña cha'a' ña cha j̄achika ma ndian judíu na nuu Ndioo cha nd̄akoo ra na endeeni?, kùuni ndo. ¡Töve ndicha! Vati Ndioo ch̄atiñu ra ma kuati na kuenda ña na ni'i ni ma ndian yūvi judíu nuu kakú na. Ta chi'in yakan ni n̄dotixin ndio ma ndian judíu nde'e na na, ta takan kùuni ndiko na chikoni'i na iti' Ndioo.

<sup>12</sup> Yakan va tu cha'a' kuati j̄a'a ma ndian judíu kùu yi ña kua'a' ma ndian yūvi judíu n̄i' na nuu j̄akakú Ndioo na. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña tu ma ndian judíu chikoni'i ndiko na ma iti' Ndioo cha'a' ña ch̄inuni na tu'un Jesuu ña nduva'a kuii va'a ni koo yi kuenda ma ndian yūvi judíu tuva takan kuu yi.

<sup>13</sup> Va iyo iin ña kuun̄i ka'in chi'in ndyo'o ndian yūvi judíu. Ndicha kuii ña ma Racha'nu Ndioo t̄achi ra yu'u kuenda ndo. Ta yu'u ya'a ch̄isij ña ch̄a' ra tiñu i'ya nui. <sup>14</sup> Ta va'ani kùu yi kuendai tu iyo iin ma ñivi ndian judíu nd̄otixin na nde'e na ndo, ta takan kùu chikoni'i na ta ni'i na nuu kakú na ndia. <sup>15</sup> Ta ndicha kuii ña Ndioo t̄avani'i siin ra ra chi'in ma ndian

kùu ñivi ra kuenda ña na ndakimani ra ta jakakú ra kua'a' ma ndian yüvi judú ña iyo ma ñuñivi. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña tu Ndioo ora jando'iin ra na chí'in ra inga cha'a', ta ma ndian yüvi judú ña kùu na takua kùu ndian cha chí'í, ni koo ndito ndiko na. <sup>16</sup> Tatu ma paan nunuu ña java'a yo kuenda ña soko yo nuu Ndioo cha íí yi, kùuni yi ka'an yi ña ndisaa ma yuchan paan íí yi ndia. Tatu ma yo'o iin yutun cha íí yi kuenda Ndioo, kùuni yi ka'an yi ña nda ma soko run íí yi ndia.

<sup>17</sup> Ta ma ndian judú ña kùu takua kùu yutun olivu va'a, Ndioo chà'nda ra java ma soko run, ta ikan jàtiin ra ndyo'o ndian kùu takua kùu soko yutun ku'u. Yakan va vitin ndyo'o ndian yüvi judú, cha kùu ndo takua kùu ma soko yutun olivu va'a, cha'a' ña jàtiin ra ndo chí'in run takua kuu ma yutun ikan chí'in sikui run, takan kuu ndyo'o ndian iyo ndito ndo. <sup>18</sup> Ta koto jándotayi ndo ndo, ta kati ndo ña ndian va'a ga kùu ndo kua ma ndian judú, ña kùu na soko ma yutun olivu va'a. Vati tu chà'nini ndo ña ndian va'a ga kùu ndo kua ma ndiakan, na kuku'uni ndo ña na yüvi maa ndo kùu ma ndian ndiso ma yo'ó run, vati ma yo'ó run ikan, kùu yi ña ndiso yi maa ndo.

<sup>19</sup> Ta vaji ni kati ndo ña: "Ndicha, ña takan kùu yi, va tã'nda ita'vi soko ma yutun olivu ikan, kuenda ña na natiin ndyu'u nuu ma yutun ikan", ni kati ndo. <sup>20</sup> Ndicha ña takan kùu yi, va chã'nda ma Racha'nu Ndioo ita'vi ma soko ma yutun va'a ikan ña kuu yi ma ndian judú, cha'a' ña töve chinuni na ma tu'un ra, ta vitin iyo va'a ndyo'o yüvi judú kuenda ra cha'a' ña chìnuni ndo tu'un ra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña va'a ga ña na ja'a ndo kuenda nuu ndo chí'in ma ña kà'an ndo, ta na jätayi ndo ndo, va na yu'vi kuuni ndo. <sup>21</sup> Vati tu ma Racha'nu Ndioo tüvi ni jaka'nuni ra ma ndian judú, ña kùu na soko ma yutun va'a, ni maa ndo, tüvi ni jaka'nuni ra ndo tu tüvi chìnuni va'a ndo ma tu'un ra ndia.

<sup>22</sup> Na nde'e ndo, ña ra ya'a ga va'a kùu ma Racha'nu Ndioo, va juuni ya'a ika ra ndia. Vati ndõika ra chí'in ma ndian kãchin ra ña kee siin ma iti' ra, ta chí'in maa ndo kùu ra iin ra va'a. Va iyo yi ña koo va'a ndo chí'in ma ñamani ña chã'a ra nuu ndo, vati tu töve, ta nda maa ndo ni ka'nda ra, vaji cha jàtiin ra ndo. <sup>23</sup> Ta iyo inga tuku nakuyi, tu ma ndian judú kicha'a na chìnuni ndiko na tu'un ra, ta ma Racha'nu Ndioo ni jàtiin ndiko ra na, ti iyo ndatu ra ña jà'a ra yi. <sup>24</sup> Vati tu ndyo'o ña kùu ndo ma takua kùu soko ma yutun olivu ku'u, ta chã'nda ra ndo, ta jàtiin ra ndo chí'in ma yutun olivu va'a, ta ña'a iin ña ndetiñu tita'an run tu jà'a yo takan. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña kuenda ma Racha'nu Ndioo töve ndetiñu jàtiin ndiko ra inga cha'a' ma ndian judú ma nuu chiyo na niku.

### *Ma Racha'nu Ndioo ni jakakú ra ma ndian judú tiá iti' nuu*

<sup>25</sup> Yakan va ndyo'o yanj, kùunji ña na koto ndo ma tu'un xe'e ña iyo chí'in ma Racha'nu Ndioo, ikan na tüvi kuuni ndo ña maa ndo kùu ma ndian ya'a ga iyo chinituni. Vati iyo iin ku'va ña te'en kà'an: "Java ma ndian judú kùu ma ndian ya'a jándava na xini na, ti tüvi chìnuni na tu'un Ndioo. Ta takan ni ja'a na, nda kati keta ma kivi ña ni ki'vi kua'a' ma ndian yüvi judú iti' ra ndia." <sup>26</sup> Ta ora cha yã'a ma ña'a, tajan ndisaa ndio ma ndian judú ni kakú na, vati te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo: Ma iti' yuku nàni Sión ni keta iin ra jàkakú kua'a' ñivi, ta rakan kùu ra ña ni janaa ra kuati ma ñivi Jacob.

<sup>27</sup> Takán iyo yi ña tindei na, ikan na kakú na,

ti takan cha chā'i tu'un nuu na ña jāndo'in tu'in chi'in na taji'na, kàti ma Racha'nu Ndioo nuu tutu ra.

<sup>28</sup> Va cha'a' ma tu'un va'a Ndioo kùu yi ña xaani ma ndian judú nde'e na Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ndyo'o cha nì'i ndo nuu kùu kakú ndo vitin. Va ma Racha'nu Ndioo juuni kùuni ga ra nde'e ra na cha'a' ña kàchin ra ma ndian kùu ñivi na chiyo taji'na. <sup>29</sup> Vati ma tu'un ña chà'a Ndioo nuu ma ñivi, na kùu sama ra inga ma kua chànini ra cha'a' yi, ta ni ma ndian kàchin ra ndia. <sup>30</sup> Taji'na maa ndo kùu ma ndian tüvi chìnuni tu'un Ndioo niku, va vitin ma Racha'nu Ndioo kùnda'vini ra ndo, cha'a' ña jāña ma ndian judú ña chìnuni na ma tu'un Ndioo. <sup>31</sup> Ta takan kùu yi ña vitin kùnda'vini ma Racha'nu Ndioo ndo ora jāña na chìnuni na ma tu'un ra, va ni chaa iin kivi ña ni kunda'vini ndiko ra na indukuni ma takua kùnda'vini ra ndo ndia. <sup>32</sup> Vati maa ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña chā'a ra ña na ja'a tandi'i ñivi iyo ñuñivi ma kuati, ikan ma ora ni chaa ma tiempu ña kùnda'vini ra yo, ni kunda'vini ra ndisaa yo.

<sup>33</sup> ¡Nduva'a kuii ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo, ña ya'a iyo chinituni ra, ta ya'a chito ra ña kà'an ra ndia, ña nì'iin yo na kùu kutunini yo ndisaa ña chànini ra ja'a ra! Uvani ña chito yo, ña ndisaa ma ña chànini ra, ña va'a kùu yi, vaji töve kùtinini yo naja ja'a ra yi. <sup>34</sup> Va, ¿a iyo nda yo chito naja kua chànini ma Racha'nu?, kùuni ndo. ¿A iyo ma yo chā'a chinituni ma Racha'nu Ndioo?, kùuni ndo. <sup>35</sup> Ta, ¿a iyo iin nda yo chā'a iin nakuyi nuu ma Racha'nu, ta iyo yi ña jachikoni'i ndiko ra yi nuu na?, kùuni ndo. ¡Töve takan kùu yi! <sup>36</sup> Vati ña ndisaa nakuyi ña iyo chi'in yo, ma Ndioo jätuvi yi, ta kuenda maa ra kùu yi.

Yakan va na jaka'nu yo ra nani kivi, ta ndisaa tiempu. Ta takan na kuu yi. Amén.

## 12

### *Nuu ndòchaa ma ñivi jà'a Ndioo*

<sup>1</sup> Yakan va ndyo'o yanj, chà'i kuenda ña ya'a kùnda'vini ma Racha'nu Ndioo ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña jàninj ndo, ña na ku'va ndo ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ikan na ndakuu íi ndo, ta chi'in yakan ja'a ndo ña na sii kuuni ra. Ndicha va'a ña takan iyo yi ña ja'a ndo kuenda ña jàka'nu ndo ra. <sup>2</sup> Yakan va koto nàkanini ndo koo ndo takua iyo ma ñivi ñuñivi. Va'a ga ña na nanduku ndo tuku kua koo ndo, ikan na ndochaa chinituni ndo, ta nakoto ndo niyi kuu ma ña va'a ña kùuni ma Racha'nu Ndioo kuenda ndo, ta niyi kùu ma ña ndaa ña kùuni ra kuenda ndo, ta niyi kùu ña ja'a yi ña sii kùuni ra cha'a' yo.

<sup>3</sup> Takan kùu ta cha'a' ma ñamani ña chā'a Ndioo nui, yu'u kà'in chi'in ta'ii'in ndo ña töve iyo yi ña jandoka'nu ga ndo ndo ma takua cha kùu ndo. Va'a ga ña na nakanini ndo naja kua kùu jatiñu ndo ma ndatu ña chā'a Ndioo nuu ta'ii'in ndo, ña kùu ndo ndian chìnuni tu'un ra. <sup>4</sup> Vati taku ma kuñu yo kùu yi iin kuñuni va iyo kua'a' nuu chātiñu yi. Ta siin siin nuu chātiñu yo ta'ii'in yi. <sup>5</sup> Ta takan kùu yi chi'in maa yo, ti vaji iyo kua'a' ma yo chìnuni, va ndisaa yo kùu yo takua kùu iin kuñuni kuenda Cristu. Ta takan kùu yi ña ndisaa yo jatiñu yo indukuni kua jatiñu iin kuñuni, ti cha ndò'in yo chi'in yi.

<sup>6</sup> Yakan va ma Racha'nu Ndioo chā'a ra ñamani ra nuu ndisaa yo, va siin siin kùu ma ndatu chà'a ra nuu ta'ii'in yo kuenda ña jatiñu yo yi. Vati tu

chā'a ra ma ndatu nuu yo ña na ka'an yo ma tu'un ra nuu ma ñivi, iyo yi ña kuatiñu yo yi chi'in ma naja kua chìnuni yo ma ña chā'a ra nuu yo. <sup>7</sup>Vati tu chā'a ra ma ndatu nuu yo, kuenda ña na ja'a yo tiñu nuu ma inga ñivi, na ja'a va'a yo yi. Ta maa yo nī'i ndatu kuenda ña jàna'a yo ma ña kùuni ra nuu ñivi, na ka'an yo yi chi'in ndisaa anima yo ndia. <sup>8</sup>Tatu iyo nda yo nī'i ndatu kuenda ña ku'va yo tundeeni ma ñivi, na ja'a va'a yo yi. Ta ma yo nī'i ndatu kuenda ña ku'va yo ndatiñu nuu ñivi, na nakanini yo cha'a ña naja chā'a yo yi nuu na. Ta ma yo nī'i ndatu kuenda ña kùu yo ndian kuxini nuu ñivi, na ja'a yo kuenda nuu yo chi'in yi. Ta yo nī'i ndatu kuenda ña kùnda'vini yo ma ndian chiniñu'u yi, na sii kuuni yo ora jà'a yo yi ndia.

### *Tu'un kà'an naja kua iyo yi ña koo ma ñivi Ndioo chi'in ta'an na*

<sup>9</sup> Ta ndyo'o, na kuuni va'a ndo nde'e ndo ta'an ndo, ta töve ja'ani ndo ña kùuni ndo nde'e ndo na. Ta na nanduku ndo ja'a ndo ma ña va'a, ta yüvi ma ña tüvi va'a. <sup>10</sup> Ta juuni iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ndian kùu ta'an ndo, ndian chìnuni. Ta na numini nanduku ndo naja kua tiñu'u ndo ta'ii'in ma ndian kùu ta'an ndo.

<sup>11</sup> Ta na jatiñu va'a ndo chi'in ndisaa ña ndee ndo, ta tüvi suchan ndo ora jà'a ndo yi. Ta na jatiñu va'a ndo kuenda Ndioo chi'in ndisaa anima ndaa ndo. <sup>12</sup> Ta na sii kuuni ndo cha'a' ma ña va'a ña ndàtu ndo nuu Ndioo. Ta juuni na jandeeni ndo tuva nde'e ndo tundo'o. Ta endeeni ka'an ndo chi'in Ndioo nani kivi ndia. <sup>13</sup> Ta juuni na tindee ndo ma ndian ta'an ndo ndian chìnuni chi'in ma ña kùmani nuu na, ta na iñu'u koo ndo chi'in ma ndian chà'an chànde'e nuu iyo ndo ndia. <sup>14</sup> Ta juuni na ka'an ndo chi'in Ndioo, ña na tindee ra ma ndian xaani ndè'e ndo. Ta ndyo'o, koto kà'an ndo chata na, ti na vii iyo yi ña ka'an ndo chata na. <sup>15</sup> Ta juuni na sii kuuni ndo chi'in ma ndian chisii. Ta tuva iyo ma ndian chàku, ndian nda'vi kùuni, na kuaku ndo chi'in na ndia. <sup>16</sup> Ta juuni na induku koo ndo chi'in ta'ii'in ma ndian kùu ta'an ndo, ndian chìnuni. Ta koto jàka'nu ndo juuni maa ndo, vati tiá va'a ña na inuu koo ndo chi'in ma ndian nda'vi. Ta juuni koto jändotayi ndo ndo cha'a' ña ya'a chito ndo ña kà'an ndo, kùuni ndo ndia.

<sup>17</sup> Tatu iyo ñivi jà'a ma ña tüvi va'a chi'in ndo, koto jà'a ndo takan chi'in na ndia. Tiá va'a ña na nanduku ndo naja kua ja'a ndo ma ña va'a nuu ndè'e ndisaa ñivi. <sup>18</sup> Yakan va yu'u jàninj ndo inga cha'a' ña na nanduku ndo naja kua koo vii ndo chi'in ndisaa ma ñivi ñuñivi, nda kati chaa nuu kundee maa ndo. <sup>19</sup> Ndyo'o xaa ndian kùu yanj, na nanduku ndo kuati chi'in ma ndian xaani ndè'e ndo, vati tiá va'a ña na ndakoo ndo yi kuenda ma Racha'nu Ndioo, ikan maa ra na jande'e ra tundo'o na. Vati nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Yu'u kùu ma ra ni jande'e tundo'o na, ti yu'u kùu ma ra ni jakutunini ma kuati na", kàti ma Racha'nu. <sup>20</sup> Ta juuni kà'an ma Racha'nu te'en ndia: "Tatu iyo ma ndian xaani ndè'e ndo ña chisoko na, na ku'va ndo ña kachi na. Tatu iyo ndian nàtii takuii, na ku'va ndo ra' ko'o na ndia, ikan juuni maa na, na ku'va na kuenda cha'a' ma ña jà'a ndo chi'in na, ta koo tukanuu nuu na chi'in ndo", kàti ma Racha'nu ndia.

<sup>21</sup> Yakan va koto kù'va ndo ña jakanaa ma ña tüvi va'a ndo. Tiá va'a ña na jakanaa ndo yi chi'in ma ña va'a ña jà'a ndo.

## 13

1 Vati ndisaa yo ña kua iyo yo ma ñuñivi i'ya, iyo yi ña jachi'in yo ña kà'an ma ndra ndiso tiñu ña iyo kuenda ma ra kuvienu, ti ndisaa ma ndra ndiso tiñu ikan, Ndioo chá'a yi ma nuu ndra. Vati maa ra já'a ña na koo ndra ma tiñu ikan kuenda ra. 2 Yakan va ma ndian tüvi jäch'i'in ña kà'an ma ndra kumitiñu, kùuni yi ka'an yi ña tüvi jäch'i'in na ña kà'an ma Racha'nu Ndioo ndia. Va ma ndian tüvi jäch'i'in takan, cha'a' yakan kùu yi ña chàkoso kuati na, ta ndè'e na tundo'o. 3 Vati taku ma ndra jàtiñu kuenda ma ra kuvienu, tüvi iyo ndra kuenda ña jàyu'vi ndra ma ndian já'a ma ña va'a, ti iyo ndra kuenda jayu'vi ndra ma ndian já'a ña tüvi va'a. ¿A kùuni ndo koo ndo ña tüvi nuva já'a ndo ña yu'vi ndo ma ndra kuenditiñu? Tu takan kùuni ndo, na ja'a ndo ma ña va'a, ikan na nde'e ndra ña ndian va'a kùu ndo. 4 Vati ndrakan iyo ndra ña já'a ndra tiñu nuu Ndioo, kuenda ña tindee ndra ndo ña na koo va'a ndo. Va tu já'a ndo ma ña tüvi va'a, tajan iyo ndio yi ña yu'vi ndo ndra, ti tüvi kuà'an maani ndra, vati iyo ndra kuenda ña jànde'e ndra tundo'o ndo, cha'a' ña ndiso ndra tiñu kuenda Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo yi ña jande'e ndra tundo'o, ma ndian já'a ma ña tüvi va'a. 5 Yakan va takan kùu yi ña iyo yi ña jachi'in ndo, ña kà'an ma ndra kumitiñu. Ta na yüvi uvaa cha'a' ña ndasii ndo kùu yi ña ndè'e ndo ma tundo'o, vati juuni kùu yi cha'a' ña jàna'a yi nuu ndo, ña na koto ndo, ña takan iyo yi ña jachi'in ndo yi ndia.

6 Yakan va juuni cha'a' ña'a kùu yi ña tia'vi ndo xu'un' ña nàka'an ma ndra kumitiñu, kuenda ña na jandova'a ndra ma ñuu ndo ndia. Vati kuenda ikan kùu yi ña, ma ndra kumitiñu kùu ndra kuenda ña já'a tiñu nuu Ndioo, ti uvaa tiñu ikani kùu yi ña já'a ndra. 7 Yakan va tuva iyo ndian tàvi ndo nuu, na tia'vi ndo nuu na. Tatu iyo yi ña tia'vi ndo nuu ma ndra kumitiñu kuenda ma iin tiñu va'a kuenda ma ñuu ndo, na tia'vi ndo nuu ndra ndia. Tatu iyo yi ña iñu'u koo ndo chi'in ma ñivi, na tiñu'u ndo na. 8 Ta koto kíndoo ndo tavi ndo nuu nì'iin ñivi. Ma uvaa nuu ma ña iyo yi kíndoo tavi ndo nuu inga ñivi kùu ma ña kùuni ndo nde'e ndo na. Vati tuva ndicha ña cha kùuni ndo nde'e ndo ma nda ndian nikuuni, tajan kùuni ndio yi ka'an yi ña cha jächinu ndo ña kà'an ma tutu Ley Ndioo ña iyo yi ña já'a ndo. 9 Vati nuu ma tutu Ley Ndioo te'en kà'an yi: "Na kí'vi ndo chí'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndo, na ká'ni ndo ñivi, na sù'u ndo, na kùuni ndo nde'e ndo ndatiñu inga ñivi." Ta ndi'i tu'un i'ya chí'in inga tu'un ña kà'an ma tu'un Ley Ndioo kùu ndo'iin yi chí'in ma tu'un kà'an yo i'ya: "Na kuuni ndo nde'e ndo ma ñivi ta'an ndo, takua kùuni ndo nde'e ndo juuni maa ndo", kàti yi. 10 Yakan va tuva cha kùuni ndo nde'e ndo ma nda ndian nikuuni, iin ña töve jàtivi ñivi kùu ma ña já'a ndo kuenda na. Ti ora kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, ña'a kùu yi ma ña jàna'a yi ña kùu yo ma ndian jächinu va'a yo ña kùuni ma tutu Ley Ndioo kà'an yi.

11 Ta ma tu'un i'ya, na kí'in kuenda ndo yi nda ma tiempu ña iyo yo vitin, vati kùunj ña na koto ndo ña cha iyo yi ña koo tu'va ndo, ti ma ora ña ni kakú yo cha yatin väch'i jayatin yi yi nuu yo ña kua kùu yi ma ora kícha'a yo chinuni yo ma tu'un Jesuu. 12 Vati ma ora naa, chani chaa ora ni ndi'i nuu yi, ta vitin väch'i ndio ña jàndondichin yi. Yakan va na jandi'i yo nuu ma ña tüvi va'a ña já'a yo, ña iyo kuenda ma nuu naa, ta na ndochaa yo, ta kùu yo takua kùu ma ndian kàchika nuu ndichin. 13 Ta na nanduku yo naja kua já'a yo ma ña va'a, cha'a' ña kùu yo ñivi chàkunuu nuu ndichin.



Na tüvi ìyo yi ña kakunuu yo nuu jà'a ma ñivi viko, ta kùuní yo chí'in na. Ta juuni na nánduku yo ja'a yo ma ña chíkan ma kuñu yo, ta jandotayi yo yo chí'in yi, ta ni ña nanduku yo kuati chí'in ñivi, ta ni ndótixin yo nde'o na ndia. <sup>14</sup> Vati tiá va'a ña na ndochaa ndo kuenda ma Racha'nu yo Jesucristu, ta tüvi ña nánduku ndo ña ja'a ndo ma ña kini kuenda ña na kindoo va'a ndo chí'in ma kuñu ndo.

## 14

### *Nuu kà'an ndaa na chata ta'an na ndian chinuni*

<sup>1</sup> Takan kùu ta na ki'in va'a ndo kuenda ma ndian kùu ta'an ndo ña takà'an koto va'a na, a ìyo va'a na chí'in Ndioo, a töve. Ta juuni koto kánita'an yu'u ndo chí'in na cha'a' ña tüvi induku chànini na, takua chànini ndo ndia, ti na tüvi nda kuenda ora jà'a ndo takan. <sup>2</sup> Taku ìyo yo chinuni ña chànini ña iin ña va'a kùu yi tu kacho ndisaa nuu ma nda ndayu ni kuuni. Va ìyo inga yo töve chinuni va'a ña chànini na ña va'aga ña kacho ma maa chiti yutun takua kùu yuva. <sup>3</sup> Yakan va taku java yo chinuni ña chànini yo ña kùu kacho tandi'i nuu ma ndayu, na tüvi ìyo yi ña kuàtu'un yo inga ma ndian ta'an yo ña chàchi maaa chiti yutuni. Ta taku ma yo chàchi maaa chiti yutun, juuni na tüvi ìyo yi ña kuàtu'un yo inga ma ndian ta'an yo ña chàchi tandi'i nuu ma ndayu ndia, vati kuenda ma Racha'nu Ndioo, va'ani kùu yi. <sup>4</sup> ¿Ta nda yo kùu yo ña kùuni yo ña tisokuatio inga ma ndian ta'an yo, ta yüvi chito'o na kùu yo?, kùuni ndo. Vati na nde'e ma chito'o na tuva jà'a na ña va'a, a ña tüvi va'a. Tiá va'a ña na ndakoo yo yi kuenda ma Racha'nu, ra kùu chito'o na, vati maa ra kùu ra ña kùu tisokuati ra na tuva yüvi ña va'a kùu ma ña jà'a na. Ta ndiakan ni koo va'a na, ti ìyo ndatu ma Racha'nu kuenda ña ja'a ra ña na nani'i na naja kua koo va'a na.

<sup>5</sup> Ta juuni ìyo inga ma ndian chinuni tu'un Ndioo ña chànini na, ña ma kivi nindeo kùu ma kivi ka'nuga kua ma inga tuku kivi. Ta ìyo inga tuku ma ndian chinuni ña chànini na, ña tandi'i ma kivi, indukuni kùu yi kuenda na. Yakan va tiá va'a ña na ta'ii'in ndo, na ja'a ndo takua chànini ndo ña kuu ma ña va'a ña ìyo yi ña ja'a ndo. <sup>6</sup> Yakan va taku ma yo chinuni ña chànini ña ìyo iin kivi ka'nuga kua ma tiá yi kuenda ña jàka'nu yo Ndioo. Ta maa yo jà'a takan, jà'a yo yi kuenda ma Racha'nu Ndioo. Ta taku maa yo ña chàchi sa'an, na kachi yo yi va kuenda ma Racha'nu, ti kà'an yo ta'vindioo nuu ra cha'a' yi. Ta ma yo tüvi chàchi sa'an, juuni jà'a yo yi kuenda ma Racha'nu Ndioo, ti juuni kà'an yo ta'vindioo nuu ra cha'a' yi ndia.

<sup>7</sup> Vati ni'iin yo tüvi ìyo ndito yo kuenda juuni maa yo, ta ni ña kuvi yo kuenda juuni maa yo ndia. <sup>8</sup> Ti tu ìyo ndito yo kuenda ma Racha'nu, takan ìyo yi ña kuu yo. Ta tu kuvi yo, juuni kuenda ma Racha'nu takan ìyo yi ña kuvi yo ndia. Yakan va na tüva kuu vaji ìyo ndito yo a chí'í yo, indukuni kuenda Ndioo ni kuu yo. <sup>9</sup> Vati kuenda ikan kùu yi ña cha chí'í ma Cristu, ta nàtaku ndiko ra kuenda ña na kuu ra ma Racha'nu chà'nda tiñu nuu ma ndian ndii, ta nuu ma ndian ìyo ndito ndia.

<sup>10</sup> Va ndyo'o, ¿ta naja kua tisokuati ndo juuni ma ndian meru ndo ña chinuni tu'un Cristu? Ta, ¿naja tüvi ki'in ndo kuenda na, tuva ndisaa yo indukuni ni chaa yo chí'in na nuu tayu í nuu nàndi ma Racha'nu chà'nda

ra tiñu ña jàkutunini ra cha'a' ma ña jà'a yo?, kùuni ndo. <sup>11</sup> Vati nuu ma tutu Ley Ndioo te'en kà'an yi:

Yu'u kà'in ña, juu ndicha kuii ña ra ndito kùu,

ta indukuni iin ña ndicha kùu yi,

ña ni kunandi chiti ndisaa ñivi iyo ñuñivi ora ni nde'e na yu'u,

ta juuni ma ora ikan ni jaka'nu na,

ta ni ka'an na ña ma Racha'nu Ndioo ndicha kuii ña kùu ra Ndioo, kàti ma Racha'nu Ndioo chi'in na.

<sup>12</sup> Ta takan kùu yi ña ta'ii'iin yo iyo yi ña ku'va maa yo kuenda cha'a' ma tiñu jà'a yo nuu ma Racha'nu Ndioo, ma ora ni jakutunini ra ma kuati yo.

*Koto jà'a ndo na kati'i ma ndian kùu ta'an yo*

<sup>13</sup> Yakan va na tüvi va'a jà'a yo tu tisokuati yo chata ma ndian kùu ta'an yo ña chinuni ma tu'un va'a. Vati va'aga ña na nanduku ndo naja kua koo vii ndo chi'in na. Ta tüvi iyo yi ña ja'a ndo iin ña tüvi va'a chi'in na, ta yakan kùuni ndio yi ja'a yi ña na kati'i na, ta takan kùuni ndio na ndakoo na ma ña chinuni na tu'un Cristu, jà'a ndo. <sup>14</sup> Va taku yu'u ña kùu iin ra chinuni va'a ma tu'un Jesucristu, nduva'a chinuni ña na tüvi ni'iin nuu ma ndayu ña chàcho ña kati yo ña na tüvi va'a kacho yi, va ndisaa nuu ndayu, va'a yi. Tatu iyo nda yo chànini ña ma ndayu kùu yi ña kini yi kuenda na, juu kini yi va kuenda maani na, tuva takan chànini na. <sup>15</sup> Tatu cha'a' ma ndayu chàchi ndo kùu yi ña tüvi va'a kùuni ma yani ndo ndian chinuni ja'a ndo, tajan chi'in ma ña jà'a ndo ikan, jàna'a yi ña na yüvi ndian kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo kùu ndo. Ta koto jà'a ndo ña cha'a' ma ña chàchi ndo ña ja'a yi ña na kesiin ma ndian yani ndo iti' Ndioo, vati juuni cha'a' ndiakan chi'i Cristu ndia. <sup>16</sup> Ta koto kü'va ndo ña na ka'an ndaa ma ñivi chata ma ña va'a nuu ndo. <sup>17</sup> Vati taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, na tüvi ni ja'a ra kuenda cha'a' ña, nda nuu ndayu chàchi yo, a nda nuu ma ndixi kùu ma ña chi'i yo, vati jà'a ra kuenda cha'a' ña vii ta ndaa iyo yo, ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a sii kùuni yo jà'a ma Tati Íí Ndioo. <sup>18</sup> Ta ndisaa nda yo chinuni ña jà'a takua kùuni ma Racha'nu Cristu, te'en ni kuuni na: Nduva'a sii ni kuuni ma Racha'nu Ndioo jà'a yo, ta nda ma inga ñivi, va'a ni ka'an na chata yo ndia.

<sup>19</sup> Yakan va na nanduku yo naja kua koo va'a yo chi'in ma ñivi ta'an yo ña chinuni, ikan ndisaa yo kuákua'nu va'a yo chi'in chinituni yo ña chinuni va'a yo ma tu'un Racha'nu Ndioo. <sup>20</sup> Yakan va koto jà'a ndo ña na jaña ma ndian ta'an ndo ña chinuni na ma tu'un Ndioo, cha'a' ma ndayu chàchi ndo. Vati ma ña ndicha kùu yi ña: ndisaa kuii ma ña chàchi ndo, va'a yi, uvaa ña na tüvi va'a ja'a ndo tuva chàchi ndo ma ndayu ikan kuenda ña na nde'e ma inga ñivi ndo, ta jaña na ña chinuni na. <sup>21</sup> Va'aga ña na tüvi kachi ndo sa'an, ta ni ña ko'o ndo ndixi, ta ña na jà'a ndo ni'iin inga nakuyi ña tüvi va'a kuenda na, ti koto ja'a yi ña na jaña na ña chinuni na ma tu'un Ndioo. <sup>22</sup> Yakan va tu ndicha ña chinuni ndo iin ña va'a kùu ma ña jà'a ndo, vati ma tu'un ikan kùu yi kuenda maani ndo chi'in Ndioo. Ya'a sii kùuni ma ñivi ña nuna jà'a na ma ña chito na ña iin ña va'a kùu yi, ta juuni maa na, na tóve tiso na kuati nuu na chi'in ma ña jà'a na. <sup>23</sup> Va taku ma ndian chinuni ña, uvi kua chànini na ña, tu kachi na yi a tüvi. Juuni chata maa na jà'a na ma kuati, ti tüvi jà'a na yi chi'in ndisaa anima na, takua iyo yi ña ja'a na. Ta tandi'i ma ña jà'a yo ma ora tüvi ndaa va'a kùuni yo ja'a yo yi, iin kuati kùu yi ndia.

## 15

<sup>1</sup> Yakan va taku maa yo ndian chinuni va'a iyo yi ña tindee yo ma ndian ta'an yo ña kùmani na ni'i na ma kua chinuni va'a na, ta yüvi ña nànduku yo ja'a yo ma ña va'a kuenda uvanuu juuni maani yo. <sup>2</sup> Ndisaa yo iyo yi ña ja'a yo iin tiñu va'a kuenda na, ikan na kuàkua'nu va'a na ta chinuni va'a ga na ma tu'un Ndioo. <sup>3</sup> Vati ni ma Cristu, na tüvi ni nanduku ra ja'a ra ma tiñu va'a kuenda juuni maa ra, ti java tiá va'a ña jächinu ra ma ña kà'an yi nuu ma tutu Ley Ndioo, ta te'en kà'an yi: "Tandi'i ma ña kà'an na tu'un kini chataun, juuni chatai kōyo ma tu'un kini ndia", kàti yi. <sup>4</sup> Vati tandi'i ma ña chūndaa ña taa nuu ma tutu Ndioo tatiempu, taa na yi ña kuu yi kuenda ña jàna'a yi nuu yo naja kua iyo yi ña koo yo viviini, ta naja kua iyo yi ña ndakimani ma tu'un Ndioo yo kuenda ña na ni'i yo naja kua iyo yi ña kuu yo ma ña va'a nuu Ndioo iti' nuu. <sup>5</sup> Ta juuni ma Ndioo ña jàna'a nuu yo naja kua koo vii yo, ta naja kua iyo yi ña ndakimani yo na tindee ra yo ña na induku kuuni yo chi'in ta'an yo, cha'a' ña ndian kuà'an chata Cristu Jesuu kuu yo, <sup>6</sup> ikan ma ora cha ndō'iin ndisaa ndio yo chi'in anima yo ta tu'un kà'an yo, ni jaka'nu ndio yo ma Racha'nu Ndioo, ra kuu Tatá ma Racha'nu yo Jesucristu.

### *Kàtitu'un ndi tu'un cha'a' Jesuu nuu ma ndian yüvi judú*

<sup>7</sup> Yakan va na ndakimani ndo ndo chi'in ma ndian kuu ta'an ndo takua ja'a ma Cristu ña ndakimani ra ra chi'in ndo, ikan na ni'i ndo naja kua kuu jaka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo. <sup>8</sup> Yu'u kàti ña, ora kichi ma Cristu ña kichi jákuu ra tiñu nuu ma ndian judú, kuenda ña na jana'a ra ma tu'un ndaa Ndioo. Takan já'a ra, ti takan iyo yi ña jächinu ra ma tu'un ña ch'a'a ma Racha'nu Ndioo nuu ma ndra kuu ñivi yo ña chiyo taji'na. <sup>9</sup> Ta juuni kichi jàna'a ma Cristu nuu ma ndian yüvi judú ña, naja kua iyo yi ña jaka'nu na ma Racha'nu Ndioo cha'a' ña kunda'vini ra na. Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Cha'a' yakan kuu yi ña, yu'u ni jaka'nui ñun tañu ma ñivi yüvi judú,  
ta ni katai yaa kuenda ña ni jaka'nui ñun nuu na.

Takan kà'an yi nuu ma tutu Ndioo.

<sup>10</sup> Ta juuni iyo inga nuu kà'an yi te'en ndia:

Na sii kuuni ndyo'o ndian yüvi judú,

chi'in ma ndian kuu ñivi judú ña kuu na ñivi Ndioo ndia,  
kàti yi.

<sup>11</sup> Ta iyo inga tuku nuu kà'an ma tutu Ndioo te'en:

Tandi'i ndyo'o ndian yüvi judú,

ta nda ma nda ndian nikuuni ña iyo ma ñuñivi,  
na jaka'nu na ra ndia,

ti ya'aga ka'nu kuu ma Racha'nu,  
kàti yi.

<sup>12</sup> Ta nda ma Isaía te'en kà'an ra nuu ma tutu Ndioo ña taa ra ndia:

Ni koo iin ra kuu tata ma ra nani Isai,

vati rakan kuu ra ña vachi ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi yüvi judú.

Ta ndiakan endee ndatu na koo na chi'in ra.

Takan kàti ra.

<sup>13</sup> Ta vitin kà'in chi'in ma Racha'nu Ndioo ña kuu ra iin ra ndisaa tiempu chà'a ra ña ndatu yo nuu yo. Ta ndakain nuu ra ña na ja'a ra ña na nduva'a sii kuuni ndo, ta na koo vii ndo chi'in ta'an ndo, cha'a' ña ndian chinuni

ma tu'un ra kùu ndo, ikan na keta ndo iti' nuu chi'in ma ña ndatu ndo, ta juuni ja'a ra ña nduva'a kuantu ndo chi'in ma ndatu, ña ja'a ma Tati Íí ra chi'in ndo ndia.

*Ndoo tâchi Paulu ña na katitu'un ra tu'un Ndoo nuu ndian yüvi judú*

<sup>14</sup> Yakan va ndyo'o yaní, cha chà'a va'a ndioi kuenda ña nduva'a va'a ndian kùu ndo, ti ya'a iyo chinituni ndo kuenda ña jàkuninaa ndo ma ndian kùu ta'an ndo, ña chìnuni. <sup>15</sup> Va taku nuu ma tutu i'ya, tàì uvi uni tu'uni chi'in tu'un kachin va'a, kuenda ña koto nàani ndo yi. Te'en ja'i yi kuenda ma Racha'nu Ndoo, vati maa ra kùu ra ña chà'a ra ñamani ra nui, <sup>16</sup> kuenda ña na jàkui tiñu nuu Jesucristu tañu ma ñivi yüvi judú. Vati ma tiñu ja'i kùu yi ña kàtitu'in ma tu'un va'a Ndoo nuu ma ñivi yüvi judú. Ta ikan jan, ni ku'va ndioi kuenda cha'a' na nuu ma Racha'nu Ndoo, takua kùu iin ña sòkó yo ña chàta'ani ma Racha'nu, ta na kuu na ndian ii ña ja'a ma Tati Íí Ndoo ndia.

<sup>17</sup> Ta cha'a' ma ña va'a kùu ma ña ja'a Jesucristu kuendai, ya'a chisií, ti jàkui tiñu nuu ma Racha'nu Ndoo. <sup>18</sup> Vati yu'u, tüvi ni katitu'in ma ña tüvi ní nde'i, ti ma ña ni katitu'in kùu ma ña ja'a Cristu chi'in. Ta tu'un ikan ni ka'in ma nuu ndian yüvi judú ndanu ni kuuni ma nuu chakunui, kuenda ña na kicha'a na jachi'in na tu'un Ndoo, ora taso'o na ña kà'in, ta nde'e na ma tiñu ja'i ndia. <sup>19</sup> Vati chi'in ndatu ña jàna'a ma seña, ta chi'in tiñu ii ña ja'a ma Tati Íí Ndoo, kua ikan ja'i yi. Ta takan kùu yi ña, kicha'i kàtitu'in ma tu'un va'a Ndoo nuu ma ñivi ñuu Jerusalén i'ya, naja kua kùu jàkakú Ndoo ma anima na. Ta ndava nda ninii ka'nu ma nda ma yu'u ñuu iyo ma ñu'u' Ilírico, chàkunui kàtitu'in yi ndia. <sup>20</sup> Yakan va yu'u, nduva'a jàniní ña kàtitu'in ma tu'un ña jàkakú anima yo mamaa nuu takà'an nakoto na ma tu'un Cristu, ti tüvi kùuní katitu'in yi ma nuu cha ya'a ma ndian kùu meru yo ña cha kàtitu'un ndra yi, ta kicha'a ndra jàkanaa ndra ma ndian chìnuni tu'un Cristu. <sup>21</sup> Vati tiá va'a ña ja'i yi takua kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndoo:

Ma ndian takà'an kuii koto ma tu'un ra;

ndiakan kùu ma ndian ni koto yi.

Ta ma ndian takà'an kuii kuni ma tu'un ra;

ndiakan kùu ma ndian ni kutunini yi,

kàti ma tutu Ndoo.

*Paulu kàtitu'un ra naja kua ni ku'un ra ñuu Roma*

<sup>22</sup> Ta cha'a' ma tiñu ja'i i'ya kùu yi ña, vaji kùuní ku'in kunde'i ndo ma nuu iyo ndo, va ní kuu yi. <sup>23</sup> Va takua ma vitin cha jàchinu ndioi ma tiñu ja'i ma iti' ñu'u' ñuu i'ya. Yakan va kùuni ndioi ku'in kunde'i ndo, ma takua chàniní ja'i yi ma tatiempu niku. <sup>24</sup> Nde'o tu kùu ya'i kunde'i ndo ma ora ni ku'in ma ñuu España. Ta ora cha ya'a nde'i ndo ma iti' kuà'in, vaji tia tiempuni. Tajan nde'o tu kùu tindee ndo yu'u ma tichi iti', ña na kuu chaa va'i tandi'i ma ñuu nuu kuà'in. <sup>25</sup> Va ma vitin, kuà'in ma ñuu Jerusalén, ti ndisoí ma ndatiñu ña sòkó na, kuenda ma ñivi Ndoo ña ndoyo ndakan. <sup>26</sup> Vati ma ndian yüvi judú, ña chìnuni ña iyo ma ñuu Macedonia ta ñuu Acaya, nàkaya ta'an na xu'un', kuenda ña tachi na yi nuu ndian nda'vi, ña kùu ñivi Ndoo ña iyo ñuu Jerusalén. <sup>27</sup> Vati iin ña va'a kùu ma ña ja'a ma ndian yüvi judú ikan, cha'a' ma ndian judú ña iyo ñuu Jerusalén, va ma ña ndicha kùu yi ña tàvi ma ndian yüvi judú ikan nuu na, cha'a' ña ní'i na tu'un va'a Ndoo nuu ndian judú ikan. Yakan va töve ña ka'nu kùu yi

kuenda na tuva tia'vi ndiko na chi'in ndatiñu a xu'un' ña kùmani nuu ma ñivi. <sup>28</sup> Ta ora cha yā'a jāndonda ndioi ma tiñu i'ya, ta jāya'a ndioi ma xu'un', nda'a' ma ndian ta'an yo iyo ñuu Jerusalén. Tajan ni ku'un ndioi ma ñu'u' España, ta iti' ya'a kua'anĭ ma iti' tikan, ni ya'i kunde'e yatĭ ndo. <sup>29</sup> Ta cha chito va'i ña, ma ora ni kunde'i ndo, ni chai nuu ndo chi'in kua'a' tu'un va'a Cristu kuenda ña ni ka'in yi nuu ndo, ikan na ja'í ra ndisaa yo chi'in yi.

<sup>30</sup> Yakan va ndyo'o yanĭ, ndava nda chi'in sivi Racha'nu yo Jesucristu, ta ndava nda chi'in ma Tati Í Ndioo ña ya'a kùuni ra nde'e ra ndo, ñaninĭ ndo ña kuta'an ndo chi'in, jin töve iyo yatin ndo ora ndè'i tundo'o ña kà'an ndo nuu Ndioo cha'í. <sup>31</sup> Na ndakan ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ña na jakakú ra yu'u nda'a' ma ndian tüvi chìnuni tu'un Cristu ña iyo ma iti' ñu'u' Judea. Ta juuni na ndakan ndo nuu ra, cha'a' ma ndatiñu ndisoĭ ña na ja'a ra ña na ki'in va'a ma ndian kùu ñivi Ndioo, ña iyo ma ñuu Jerusalén kuenda yi ndia. <sup>32</sup> Vati tu Ndioo kùuni ra, kùu tindee ra yu'u, ikan na sii kuunĭ. Ta kùu nindeĭ ita'vi ma ora ni kunde'i ndo nuu iyo ndo. <sup>33</sup> Ta juuni ma Racha'nu Ndioo, ra ja'a ña na koo va'a yo, na koo ra chi'in ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

## 16

### *Paulu tàchi ra saludu nuu ma ndian chìnuni ña nàkoto ra*

<sup>1</sup> Yu'u, kàtitu'in nuu ndo kuenda ma ñata'an yo ña ya'a chìnuni ña nàni Febe. Vati yakan nduva'a tindean ma ñivi chìnuni ña iyo kuenda ma veñu'u ñuu Cencrea. <sup>2</sup> Na ki'in va'a ndo kuenda ña chi'in sivi ma Racha'nu, takua iyo yi ña ja'a ndo, cha'a' ña kùu ndo ñivi Ndioo. Ta juuni na tindee ndo ña chi'in tandi'i ma ña kumani nuan, ti nduva'a cha tindean kua'a' ñivi, ta nda mai ndia.

<sup>3</sup> Ta na ku'va ndo saludu kuendaĭ nuu ma ña'a nàni Priscila, ta nuu ma ra iian, ra nàni Aquila, ti meruĭ kùu vi chi'in ma tiñu Cristu Jesuu ndia. <sup>4</sup> Vati maa vi kùu vi ña chà'a vi vi ña na nde'e vi tundo'o cha'í, ikan na kakúĭ. Ta na yūvi uvaa yu'uni chà'a ma ta'vindioo nuu vi, vati ndava nda tandi'i ma ndian chìnuni ña tüvi kùu judú chà'a yi ndia. <sup>5</sup> Ta juuni na ku'va ndo saludu kuendaĭ nuu ma ndian chìnuni, ña kùti'vi ta'an ma ve'e vi. Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra yani ña ya'a kùunĭ nde'i ña nàni Epeneto. Vati rakan kùu ma ra nunuu ña chìnuni ma tu'un Cristu ma iti' ñu'u' Acaya. <sup>6</sup> Ta juuni na ku'va ndo saludu nuu ma ña'a nàni Ndiya, ti ya'aga jātiñu ña kuenda ndo ndia. <sup>7</sup> Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ndra meruĭ Andrónico, ta Junias, ndra chündii indukuni chi'in ma tichi vekaa, ti ndrakan ya'a ka'nu ma ña ja'a ndra kuenda ma Racha'nu Tatá yo, ta ndra ya'a iñu'u tañu tandi'i ma ndra tatun Cristu kùu ndra. Ta ji'naga ndrakan, chìnuni ma tu'un Cristu kua yu'u.

<sup>8</sup> Ta juuni na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Amplia, ra kùu iin ra yani, cha'a' ña chìnuni ra tu'un Racha'nu chito'o yo Cristu ndia. <sup>9</sup> Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Urbanu, ra kùu meru yo chi'in ma tiñu Cristu; ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra yani nàni Estaquis, ra ya'a kùunĭ nde'i ndia. <sup>10</sup> Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Apeles, ra nde'e yo ña ndicha ña chìnuni va'a ra ma tu'un Cristu. Ta juuni na ku'va ndo saludu nuu ma ndian kùu ñivi ma ra nàni Aristóbulu ndia. <sup>11</sup> Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra ñivi ña nàni Herodión, ta nuu ma ndian kùu ñivi ma ra nàni Narcisu, ndian chìnuni tu'un ma Racha'nu. <sup>12</sup> Ta juuni na ku'va

ndo saludu nuu ma ña nàni Trifena, ta Trifosa, ti ñivi jàtiñu kuenda ma Racha'nu Tatá yo kùu vi ndia. Ta na tachi ndo saludu nuu ma ña ta'an yo ña nàni Pérsida, ña nduva'a jàtiñu kuenda ma Racha'nu. <sup>13</sup> Ta na ku'va ndo saludu ma ra nàni Rufu, ra kâchin ma Racha'nu kuenda ra, ta nuu ma ma'á ra ña kùan takua kùu iin ma'á kuendai ndia. <sup>14</sup> Na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Asíncrito, ta Flegonte, ta Hermas, ta Patrobas, ta Hermes, ta nda nuu tandi'i inga ndian chinuni ña ka'iin chi'in ndra. <sup>15</sup> Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Filólogo, ta nuu ma ña nàni Julia, ta nuu ma ra nàni Nereo, ta nuu ma ña ta'an ra, ta nuu ma ra nàni Olimpás, ta nda nuu tandi'i ma ndian kùu yani yo ña chinuni ña ka'iin chi'in na ndia.

<sup>16</sup> Ta na kaña'a ndo chi'in ta'ii'in ta'an ndo ña chinuni, ta kunumi ndo na. Ta tandi'i ma ndian chinuni tu'un Cristu, tàchi na saludu nuu ndo ndia.

<sup>17</sup> Ndyo'o yani, yu'u jàniní ña na ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ndian kùuni tavani'i siin ndo chi'in ma tu'un ña siin kàa kua ma tu'un Ndioo ña kùtu'va ndo. Na kundachiyó ndo xiin na. <sup>18</sup> Vati yüvi tiñu nuu ma Racha'nu yo Jesucristu kùu ma ña jà'a na, ti ma ña jà'a na ikan kùu ma ña kùuni maa na ja'a na. Ta chi'in ma tu'un ña ya'a vita kà'an na, ta chi'in ma tu'un vii ña kà'an na, jànda'viña'a na ma ñivi vita anima. <sup>19</sup> Ta ndisaa ma ñivi cha chító va'a na, ña ndyo'o chinuni va'a ndo ma tu'un Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a chisií cha'a' ndo. Vati yu'u kùuni ña na koo tu'va ma chinituni ndo, ta ja'a ndo ma ña va'a, ta yüvi ma ña tüvi va'a. <sup>20</sup> Ta ma Racha'nu Ndioo, ra chà'a ña na koo vii anima yo, ta numini tava ra ma ndatu kui'na, ta jakanaa ra yi, ikan na tüva ja'a yi ní'iin nakuyi chata ndo. Ta ma Racha'nu yo Jesuu, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo.

<sup>21</sup> Ta ma ra nàni Timoteu, ra kùu merui chi'in ma tiñu jà'i, juuni tàchi ra saludu nuu ndo chi'in ma ra nàni, Luciu, Jasón, ta Sosipater, ndra kùu ñivi mai.

<sup>22</sup> Ta nda yu'u ra nàni Terciú ña taa ma tutu vali i'ya ña kà'an Paulu, juuni tàchi saludu nuu ndo ña na kumi ma Racha'nu ndo ndia.

<sup>23</sup> Ta juuni tàchi ma ra nàni Gayu saludu nuu ndo. Ta rakan chà'a ra kàvai ma nuu iyo ra. Ta juuni ma ikan chà'a ra kùti'vi ma ñivi chinuni. Ta juuni tàchi ma ra nàni Latu ma saludu nuu ndo chi'in ma ra tesoreru ma ñuu i'ya, ta chi'in ma ra yani yo ña nàni Cuartu ma nuu ndo ndia.

<sup>24</sup> Ta ma Racha'nu yo Jesucristu, na ja'íi ra ndisaa ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

### *Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu ña jàka'nu ra Ndioo*

<sup>25</sup> Ta na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo, ra ja'a ña na koo ndaa yo, takua kà'an ma tu'un va'a ra ña kàtitu'in nuu ndo cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. Vati ma tu'un ña chíyo xe'e chi'in ma Racha'nu Ndioo, takani cha iyo yi ma chi'in ra nda antea ña jàtuvi ra ma ñuñivi niku. <sup>26</sup> Va vitin ma tu'un ikan cha jākoto ma Racha'nu Ndioo yi yo, cha'a' ma tutu Ndioo ña taa ma ndra kà'an kuenda ra, ña kà'an indukuni takua kùuni ma Racha'nu Ndioo, ra endee iyo ndito. Yakan va ma tu'un xe'e ña iyo chi'in ma Racha'nu Ndioo i'ya niku, cha chitakuati yi tandi'i nuñu'u' ñuñivi, kuenda ña na chinuni na yi, ta jachi'in na yi.

<sup>27</sup> Ta ma Racha'nu Ndioo, ra uvanuu ña iyo ra ya'a chító ña kà'an, na jaka'nu yo ra nani kivi, ta ndisaa tiempu, kuenda ma Racha'nu Jesucristu. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Ma tutu nunuu ña tãa racha'nu Paulu kuenda ñivi chìnuni ña iyo ñuu Corintu

*Paulu tãa ra tutu i'ya kuenda ndian chìnuni tu'un Cristu ña iyo Ñuu Corintu*

<sup>1</sup> Yu'u Paulu, ra kãchin Ndioo ña na kui iin tatun ma Racha'nu Jesucristu, ti takan kùuni maa ra ña na ja'i. Yakan va yu'u chi'in ra yanio Sóstenes, <sup>2</sup> tãa ndi tutu i'ya kuenda ndisaa ndyo'o ndian chìnuni ña iyo ñuu Corintu, ti maa ndo kùu ma ndian kùu ñivi Ndioo cha'a' ña ndãkuu ndo ndian ii jà'a ra. Ta takan kùu ña kãchin Ndioo ndo ña na kuu ndo ndian ii kuenda ra, indukuni takua jà'a ra chi'in tandi'i nuu ndian chìnuni tu'un ra ña iyo nda nuu ni kùuni. Vati ma Racha'nu Jesucristu kùu ra ña chà'nda ra tiñu nuu yo chi'in nuu ndisaa ndiakan ndia. <sup>3</sup> Ta Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo, na koso ra ma ñamani ra chata ndo, ta na ja'a ra ña na koo vii ndo chi'in ra ndia.

*Racha'nu Cristu chà'a ra maaa ña va'a nuu ma ndian kùu ñivi ra*

<sup>4</sup> Nani kivi ora chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo kuenda ndo, ti cha'a' ña iyo ndo kuenda Jesucristu kùu yi ña ni'i ndo ma ñamani Ndioo. <sup>5</sup> Ta cha'a' ña ndo'iin ndo chi'in Cristu kùu yi ña chà'a ma Racha'nu Ndioo ndatu ra nuu ndo, ikan na koo va'a ma chinituni ndo, ta kãtitu'un kachin ndo ma tu'un ra ndia. <sup>6</sup> Vati ma tu'un ña kãtitu'in nuu ndo cha'a' Cristu, cha iyo yi ma tichi anima ndo, ta vitin juu yi kùu ma ña jàna'a yi nuu ndo. <sup>7</sup> Ta cha'a' ña'a kùu yi ña tãvi kumani nuu ndo ma ña va'a ni'i ndo nuu Ndioo ora ndàtu va'a ndo, nda kati cha ma kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu. <sup>8</sup> Vati maa ma Racha'nu Ndioo ni jakuenda va'a ra ndo endeeni, nda kati ni cha ma kivi ña ni kichaa ndiko ra, ikan na tãvi ka'an ma ñivi chata ndo ma ora ni kichaa ra. <sup>9</sup> Vati taku ma Racha'nu Ndioo iin ra ndicha kùu ra ña jãchinu ra ma tu'un kà'an ra, ti maa ra kùu ra ña kãti ra ña na ndo'iin yo chi'in ma se'e ra Jesucristu, ra kùu chito'o yo.

*Na vã'a kesiin ndo iti' Ndioo tuva ndicha ña ñivi chìnuni kùu ndo*

<sup>10</sup> Ndyo'o yani, chi'in sivi Racha'nu yo Jesucristu chikain ñamani nuu ndo ña na jando'iin tu'un ndo chi'in ta'an ndo, ikan na tãva kanita'an yu'u ndo chi'in na. Yakan va na koo vii ndo, ta indukui kuuni ndo chi'in na ndia. <sup>11</sup> Kà'in takan chi'in ndo ndyo'o yani, vati chĩtoi tu'un yu'u ma ndian kùu ñivi ma ra nani Cloé ña ya'a kãnita'an yu'u ndo chi'in ma ñivi ta'an ndo ña chìnuni tu'un Cristu. <sup>12</sup> Ta chi'in ma tu'un ña chĩnj ikan, kùuni katitu'in nuu ndo ña iyo ma ndian iyo tañu ndo ña siin siin chàniini, ta te'en kà'an na: "Ndyu'u, kùu ndi kuenda Paulu", kãti na. Ta iyo inga ndo ña kà'an: "Ndyu'u kùu ndi kuenda ma ra nani Apolo", kãti ndo. Ta iyo inga ndo ña kà'an: "Ndyu'u kùu ma ndian iyo kuenda Petu'." Ta iyo inga ndo ña kà'an: "Ndyu'u kùu ndi kuenda Cristu", kãti ndo. <sup>13</sup> ¿A chàniini ndo ña uvi nuu Cristu kùu ra?, kùuni ndo. Ta, ¿a chàniini ndo ña yu'u kùu ma ra chĩ'i nuu kruu cha'a' ma kuati ndo?, kùuni ndo. ¿A chàniini ndo ña chi'in sivi Paulu kùu yi ña kùnduta ndo?, kùuni ndo. Va na yãvi takan kùu yi. <sup>14</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, ña tãvi nĩ jakundutai nĩ'iin ndo, ti uvanuu ma ndian jãkundutai kùu ma ra nani

Crispo, ta ra nàni Gayu. <sup>15</sup> Va'ani ña töve kua'a' ndo jākundutai, ti koto ka'an ndo ña chī'in sivi kùu yi ña jākundutai ñivi. <sup>16</sup> Ta juuni chàku'unj ña jākundutai ñivi iyo ve'e ma ra nàni Estéfana ndia, va na tūva chàku'unj tuva iyo inga ndo ña jākundutai. <sup>17</sup> Vati Cristu tūvi nī tachi ra yu'u ña na jakundutai ñivi, ti tachi ra yu'u ña na katitu'in tu'un ra nuu ndo. Yakan va na yūvi tu'un ña kèe tichi chinituni mai kùu ma ña ka'in chī'in ndo, titu takan kùu yi, tajan kùuni yi ka'an yi ña na tūvi nda kuenda kùu yi ña chī'í ma Jesucristu nuu kruu cha'a' ma kuatio, tuva takan chànini ndo.

*Va'aga ña chànini Cristu kua chànini ma ñivi iyo ñuñivi*

<sup>18</sup> Kua'a' ma ñivi iyo kuati ña kuà'an iti' andaya', chànini na ña: chito nda kuenda kùu yi ña chī'í ma Cristu nuu kruu cha'a' ma kuatio, chànini na. Va kuenda maa yo ña kùu yo ndian chìnuni tu'un ra, cha chito va'a yo ña ni kakú yo, ti ndatu Ndioo kùu yi. <sup>19</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Ta ni jandi'j ma chinituni ma ndian chito ña kà'an, kùuni na.

Ta takan naa ndi'i ma ña chànini na jà'i.

Takan kàti Ndioo.

<sup>20</sup> Va vitin tūva ndakutiñu ma tu'un kà'an ma ndra ya'a chito ña kà'an. Ta juuni na tūva ndakutiñu ma tu'un jàna'a ma ndra matru nuu ma ñivi, ta ni ma ndra kànita'an yu'u cha'a' ma ña iyo ñuñivi i'ya ndia, ti ma Racha'nu Ndioo cha jà'a ra ma tu'un na ña kùu yi iin ña tūvi ndakutiñu. <sup>21</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo iyo kua'a' ma chinituni ra, vati ma ñivi iyo ñuñivi i'ya chī'in ma chinituni maa na, na töve kuu kuta'an na ma kua kuu koo nakoto na ma Ndioo. Va ma ndian chìnuni ma tu'un ña kàtitu'un ndi cha'a' ra, ndiakan kùu ma ndian chà'a' ra ña na nakoto na ra, ti kùuni ra jakakú ra na, vaji kuenda inga na, ma tu'un ña kàtitu'un ndi töve nda kuenda yi, chànini na.

<sup>22</sup> Takua vitin ma ndian judú, endee chikan na ña na ja'a Ndioo ndatu ka'nu ña na nde'e na. Ta ma ndian yūvi judú ya'aga chàta'ani na taso'o na ma tu'un ndian iyo chinituni ña iyo ma ñuñivi i'ya ndia. <sup>23</sup> Va taku ndyu'u, kàtitu'un ndi naja kua chī'í Racha'nu Cristu nuu kruu. Yakan va cha'a' ma tu'un kà'an ndi i'ya kùu yi ña ya'a xaani ma ndian judú kuni na yi, ta nda ma ndian yūvi judú, ndè'e na ndyu'u, ti ma tu'un kà'an ndi tūvi nda kuàtiñu yi, kùuni na. <sup>24</sup> Va taku ma ndian cha kàchin Ndioo, jin kùu na ndian judú, a ndian yūvi judú, va induku chito na ña Cristu kùu ma ndatu ma Racha'nu Ndioo, ta chinituni ra ndia. <sup>25</sup> Vati iyo ndian chànini ña cha'a' ña ya'a ndava xini Ndioo kùu yi ña jà'a ra takan, kùuni na. ¿A tūvi chito na ña ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra iyoga chinituni kua ma ñivi ñuñivi? Ta iyo inga ndian chànini ña ma Racha'nu Ndioo na tūvi ñandee ra, kùuni na, va na tūvi chà'a na kuenda ña rakan kùu ma ra iyoga ñandee kua ndisaa ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi i'ya. <sup>26</sup> Ndyo'o yani, yu'u kùunij ña na ku'va ndo kuenda ña vaji tiani ndo kùu ma ndian iyo chinituni tañu ndian chìnuni, takua kà'an ma ñivi ñuñivi, va maa ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra kàchin ndo, vaji takan kùu ndo. Ta juuni na tūva kuu vaji kà'an na ña tiani ndo kùu ma ndian ndiso tiñu ka'nu, ta tiani ndo kùu ma ndian vachi tañu ma ndian kuika ndia. <sup>27</sup> Ta cha'a' ña kà'an na takan kùu yi ña kàchin ma Racha'nu Ndioo ndyo'o ña kùu ndo ma ñivi ñuñivi ña tūvi iyo kua'a' chinituni, kuenda ma ndian ya'a chito ña kà'an, ta kukanuu na nde'e na ndo, ta juuni kàchin ra ndyo'o ña kùu ndo ndian



tüvi kua'a' ñandee, ikan na jakukanuu ndo ma ndian ya'a iyo ñandee ña iyo ñuñivi i'ya. <sup>28</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña kächin ma Racha'nu Ndioo ma ndian nda'vi, chi'in ma ndian tüvi ndakutiñu kuenda ña na januu na ma ndian ya'a chito ña kà'an. <sup>29</sup> Ta takan kùu yi ña ni'in yoo na kùu jatayi maa yo yo nuu ma Racha'nu Ndioo. <sup>30</sup> Vati maa ra kùu ra ña jändo'in ra ndo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ña na kuu ndo ñivi ra. Ta juuni ma Racha'nu Ndioo ikan, kùu ra ña chä'a ra chinituni ra kuenda yo, ta jändaku ra yo ña kùu yo ndian ndaa ta ii kuenda ma Racha'nu Jesucristu, ti maa ra kùu ra ña janaa ra kuati yo niku. <sup>31</sup> Takan kùu ta cha'a' yakan kùu yi ña ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Tu iyo nda yo kùunio jaka'nu yo iin nakuyi, va'aga ña na jaka'nu yo ma Racha'nu", kati yi.

## 2

### *Kätitu'un Paulu naja kua ch'í Cristu nuu kruu*

<sup>1</sup> Ndyo'o yani, ora chä'in cha kätitu'in ma tu'un ndaa ña iyo xe'e chi'in ma Racha'nu Ndioo nuu ndo, tüvi ni ka'in yi chi'in tu'un nduva'a va'a kà'an, ta ni chi'in ma tu'un kà'an ma ndra ya'a chito ña kà'an nuu ndo ndia. <sup>2</sup> Vati ma ora chiyoi chi'in ndo, tüvi ni nakaninj cha'a' inga ma tu'un kuenda ña kätitu'in yi nuu ndo, ti ma tu'un kätitu'in nuu ndo, kùu mamaa ma tu'un ña kà'an cha'a' ma Racha'nu Jesucristu takua kùu naja kua ch'í ra nuu kruu. <sup>3</sup> Yakan va ma ora chäi nuu iyo ndo, ndava ndayui jà'a ña ya'a ndasij, ti tüvi iyo kua'a' ñandei ma ora ikan. <sup>4</sup> Ta ma ora kätitu'in ma tu'un cha'a' Jesuu nuu ndo tüvi ni kuuni jandomanj ndo chi'in ma tu'un kà'an ma ndra ya'a chito ña kà'an, ta ni chi'in tu'un nduva'a va'a kà'an, vati tiá va'a ña jändomanj ndo chi'in ñandee ma Tati Í Ndioo, ta chi'in ma ndatu ma Racha'nu Ndioo ndia. <sup>5</sup> Takan jana'i nuu ndo ti kùunj ña na chinuni va'a ndo, cha'a' ma ndatu ña iyo chi'in Ndioo, ta tüvi cha'a' ma tu'un kà'an ma ndra chito ña kà'an ña iyo ma ñuñivi i'yani.

### *Ma Tati Í ma Racha'nu Ndioo chà'a yi ña na nakoto yo ra*

<sup>6</sup> Va taku kuenda ma ndian cha tiin va'a ma tu'un Ndioo, nuu ndiakan va chiniñu'u ndi kätitu'un ndi ma tu'un vii ña iyo tichi chinituni va'a ña chà'a ma Ndioo nuu ndi chi'in na. Va siin kàa ma tu'un kà'an ma ndra chito ña kà'an, chi'in ma tu'un kà'an ma ndra kumitiñu, kua ma tu'un kà'an ndyu'u. Vati ndyu'u siin kua chänini ndi, va ni keta iin kivi ña ndisaa ndiakan ni jandi'i ra nuu na. <sup>7</sup> Takan kätitu'un ndi nuu ndo, ti ma Racha'nu Ndioo, ndicha va'a ña iyo iin tu'un xe'e ña chito ra, nda antea ña jätuvi ra ma ñuñivi i'ya. Va ma tu'un ikan tüvi ni cha'a ra ña na koto ni'in ñivi yi niku, vaji ma ña kùuni ra kuenda yo cha'a yi ña na kuu yo ndian ka'nu takua kùu ra ma nuu iyo ra. <sup>8</sup> Yakan va ma tu'un i'ya kùu yi ña tüvi ni kutunini ma ndra kumitiñu, ña iyo ma ñuñivi i'ya yi. Ti tu ndicha ña kütunini ndra ma ña kùuni yi ka'an yi, na tüvi iyo yi ña ka'ni ndra ma Racha'nu nuu kruu niku, ra nduva'a kuui ka'nu. <sup>9</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña, te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Kuenda ma ndian kùuni na nde'e na ma Racha'nu Ndioo,  
cha iyo tu'va iin ña ka'nu kuenda na jà'a ra,

Ta yakan ni'in ñivi takä'an nde'e na yi, ta ni ña takä'an taso'o na yi,  
ta takä'an nakanini na yi ndia, ti iin ña ya'a ka'nu kùu yi kuenda na.

<sup>10</sup> Va ma tu'un xe'e i'ya, kùu yi ña chā'a ma Racha'nu Ndioo ña na jakoto ma Tati Í ra yi ndi, ti ma Tati Í ikan, kùu yi ña chito yi tandi'i ma tu'un ña chànini ra, ta nda ma tu'un ya'a indii xe'e ña iyo tichi anima ra ndia.

<sup>11</sup> Ta nĩ'iin na kùu koto na naja kua chànini inga ñivi, ti ta'ii'iin na chito maa na naja kua chànini na. Yakan va indukuni takan kùu yi chi'in ma Racha'nu Ndioo, ti uvaa ma Tati Í ra kùu ma ra chito va'a naja kua chànini ra ndia. <sup>12</sup> Va taku maa ndi, ti tüvi ni tiin ndi ma kua chànini ma ñivi ñuñivi i'ya, vati tiin ndi ma kua kà'an ma Tati Í ña vachi kuenda Ndioo, kuenda ña na kutunini ndi naja kua kùu ma ñamani Ndioo ña chā'a saani ra nuu ndi. <sup>13</sup> Takan kätitu'un ndi nuu ndo, ti kua ikan jāna'a ma Tati Í Ndioo nuu ndi. Vati na yüvi ma tu'un vachi tichi chinituni maani ndi kùu yi ña kätitu'un ndi yi nuu ndo ndia. Yakan va kua ikan kùu yi ña kätitu'un ndi ma tu'un ña jāna'a ma Tati Í Ndioo nuu ndi, ikan na kuu nakoto kachin va'a ga ndo ma Racha'nu Ndioo.

<sup>14</sup> Ti ma ndian takā'an nakoto na ma Racha'nu Ndioo, na tüvi chito na naja kua iyo ma Tati Í ra, ta na kùu kutunini na yi, ti kùu yi takua kùu iin ndian tivi xini kuenda na, vati ma Tati Í Ndioo tüvi iyo yi chi'in na. <sup>15</sup> Va taku ma ndian iyo ma Tati Í Ndioo chi'in, ndiakan kùu kutunini na tandi'i yi, ta ma ndian töve ma Tati Í chi'in, ndiakan töve kùu ki'in na kuenda ma ndian iyo ma Tati Í Ndioo chi'in, ti na kùu kutunini na yi. <sup>16</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Nĩ'iin ñivi tüvi chito na naja kua chànini ma Racha'nu Ndioo,  
ta nĩ'iin ñivi tüvi nĩ jana'a nuu ra ndia.

Vaji takan kùu yi va maa yo chànini yo takua chànini Cristu, ti iyo ma Tati Í Ndioo chi'in yo.

### 3

#### *Paulu jàkuu ra tiñu kuenda ma Racha'nu Ndioo*

<sup>1</sup> Ndyo'o yani, ora chīyoi chi'in ndo ta kätitu'in ma tu'un Ndioo nuu ndo, nĩ kuu katitu'un kachin yi, takua iyo yi ña kätitu'in yi nuu ma ndian iyo Tati Í Ndioo chi'in, ti maaaa ña jà'a ma ñivi ñuñivini kùu ma ña jà'a ndo. Ta kumaniga chinituni ndo, ti jà'a ndo takua jà'a ma ndiakwati ña iyo kuenda Cristu ña kumani chinituni, kua ikan jà'a ndo. <sup>2</sup> Takan kùu yakan va chi'in maaaa tu'un ta'ani kätitu'in yi nuu ndo, ti na kùu jà'a ndo kutunini ndo ma tu'un ña kätitu'in nuu ma ndian chinuni va'a, vati jà'a ndo takua jà'a ma ndiakwati ña ya'a ndava xini, ti kumaniga koto ndo ma tu'un ka'nuga. Ta nda ma vitin, juuni takā'an kuu jà'a ndo yi ndia. <sup>3</sup> Ta töve tandikun va'a ndo ma iti' Tati Í Ndioo, vati tava juuni jà'aga ndo takua jà'a ma ndian iyo ñuñivi ña kànita'an yu'u na chi'in ta'an na, ta tixin ndo nde'e ndo ta'an ndo. Ndicha kuii ña induku kùu ndo takua kùu ndian iyo ma ñuñivini. <sup>4</sup> Vati taku ma ora kà'an ndo ña: "Nnian jàkua'a chi'in Pauluni kùu ndyu'u", kati ndo. Ta iyo inga ndo ña kà'an te'en ndia: "Nnian jàkua'a chi'in Apoloni kùu ndyu'u", kati ndo. Ndisaa ma ña kà'an ndo takan töve va'a yi, ti kùu yi takua kà'an ma ñivi iyo ñuñivini.

<sup>5</sup> ¿A tükuii chà'a ndo kuenda ña ni yu'u Paulu, ta ni Apolo, tüvi iyo yi ña jàka'nu ndo ndi?, ti ndra jàkuu tiñu Cristuni kùu ndi. Ta cha'a' ndyu'u kùu yi ña chìnuni ndo tu'un ma Racha'nu. Yakan va ta'ii'iin ndi jätifiñu va'a ndi chi'in ma tiñu chā'a ra nuu ndi. <sup>6</sup> Taku ma tu'un Ndioo kùu yi takua kùu ma chiti tàchio. Yakan va ma tiñu jà'a ndi kùu yi ña: Yu'u kùu ma

ra chàkin yava tu'un ikan ma tichi anima ndo, ta ma ra merui ra nàni Apolo, rakan kùu ma ra chòso cha'a' yi. Va ma Racha'nu Ndioo, kùu ma ra jakua'nu yi ma tichi anima ndo. <sup>7</sup> Yakan va ni ma ndra tàchi, ta ni ma ndra chòso cha'a' yi, na tùi vi ka'nu nduva'a kuii kùu ndra kuenda Ndioo, ti yüvi tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndra kuenda ra. Vati uvanuu Ndioo kùu ra ña ya'a iyo kuenda ra, ti rakan kùu ra jakua'nu ra ma yava ña chàkin ndra. <sup>8</sup> Vati taku ma ndra tàchi, chi'in ma ndra chòso cha'a' yi, indukuni kùu ma tiñu jà'a ndra kuenda ma Racha'nu Ndioo, vaji tiá iti' nuu ni ku'va ra ya'vi nuu ta'ii'in ndra cha'a' ña naja kua jàtiñu ndra ma tiñu ra. <sup>9</sup> Yakan va, maa ndi kùu ndi ña jàtiñu ndi kuenda ma Racha'nu Ndioo, ta maa ndo kùu ndo takua kùu ma ñu'u' nuu tachio ña kùu chito'o ra yi, ta kùu ndo takua kùu ma iin ve'e ña ja kicha'a ra jàva'a ra ndia.

<sup>10</sup> Yakan va ma Ndioo chā'a ra tiñu nui ña kùu yi ña yu'u kùu ma ra kàtitu'un ma tu'un Ndioo nuu ndo, ta kùu takua kùu ma ra nunuu já kicha'a jàva'a cha'a ma ve'e, va vitin cha iyo inga tuku ma ndra chaa ña kàtitu'un yi nuu ndo. Ta ndrakan iyo yi ña ja'a va'a ndra kuenda nuu ndra chi'in ma tiñu jà'a ndra siki ma ve'e ña jàva'a ndra. <sup>11</sup> Vati ma cha'a' ve'e ikan kùu yi ma Jesucristu. Ta nī'in yo na kùu java'a yo inga tuku yi ma nuu cha kùva'a yi. <sup>12</sup> Ta siki ma cha'a ve'e ikan, kùu ja'a yo ma tiñu va'a, a tiñu ña tùi vi va'a, vati kùu ja'a yo yi chi'in oro, chi'in plata, a chi'in yuu tacha ndia. Ta juuni kùu ja'a yo siki yi chi'in ita, chi'in yutun, a chi'in tiama itu ndia. <sup>13</sup> Ta ikan jan, ni keta ndio ma kivi ña ni kichi ndio ma Racha'nu Cristu, ña vachi jàkutuni ra ma kuati yo. Ta ma kivi ikan ni jana'a yi iin ku'va nuu yo tu va'a a vā'a' kùu ma tiñu ña jà'a ta'ii'in yo. Takan ni ja'a ra takua jà'a yo ora ti'o ma ñu'ú ve'e ña jàkuva'a yi chi'in ma ndatiñu ña ti'o chi'in yi nde'o a kayu yi a töve. <sup>14</sup> Ta tu iyo nda yo jà'a ma tiñu va'a ña tùi vi ni kayu jà'a ma ñu'ú ikan, ni nio ya'vi yo. <sup>15</sup> Ta tu iyo tiñu jà'a yo ña kàyu yi cha'a' ña tùi vi va'a jà'a yo ma tiñu ikan, ni janaa ndi'i ma Racha'nu nuu yi, vaji maa ndra kùu kundee ndra kakú ndra nuu ma ñu'ú vaji janda kaan ni'ni nia ndra.

<sup>16</sup> ¿A tùi vi chito ndo ña maa ndo kùu ma veñu'u Ndioo, cha'a' ña iyo ma Tati Í ra chi'in ndo? <sup>17</sup> Ta tu iyo nda yo jàndi'i nuu ma veñu'u Ndioo, juuni Ndioo ni jandi'i ra nuu ma ndian jandi'i nuu yi ndia, ti ma veñu'u Ndioo ya'a í yi, ta ma veñu'u ikan kùu maa yo.

<sup>18</sup> Ta juuni koto kü'va ndo ña janda'viña'a inga ñivi ndo chi'in ma tu'un kà'an na, ti tu iyo nda ndyo'o chànini ña ya'a chito ndo ña kà'an ndo nuu ma ñivi iyo ñuñivi i'ya, kùuni ndo. Tiá va'a ña na jaña ndo ma kua chànini ndo, ikan na ni'i ndo ma chinituni va'a ña iyo chi'in ma Racha'nu Ndioo kuenda ndo. <sup>19</sup> Vati ma tu'un iyo tichi chinituni ma ndian chito ña kà'an, na tùi vi nda kuenda yi kuenda Ndioo. Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a' ndiakan: "Ma ndian kà'an ña ya'a iyo chinituni na, kùuni na, juuni maa na ni koyo na tichi ma trampa kini ña jà'a ña chànini na ña chito na", kàti yi. <sup>20</sup> Ta juuni iyo inga tuku nuu kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo ndia: "Racha'nu Ndioo kùu ra ña chito va'a ra ña ndisaa tu'un iyo tichi chinituni ma ndian chito ña kà'an, na tùi vi nda kuatiñu yi kuenda ra", kà'an ma tu'un Ndioo. <sup>21</sup> Yakan va, nī'in ndo tùi vi iyo yi ña jatayi ndo ndo cha'a' ña jàchi'in ndo ma tu'un kà'an ma ñivi ñuñivini. Vati ndisaa ma ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, kuenda ndo kùu yi: <sup>22</sup> taku yu'u Paulu chi'in Apolo, chi'in Petu' ndia, iyo ndi kuenda na katitu'un ndi tu'un ma

Racha'nu nuu ndo. Ta nda ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, juuni ña'a ndo kùu yi, na tüva kùu vaji ndian cha chí'í, a ndian ndito, va nda vitin ta iti' nuu, ndisaa yi kùu yi kuenda maa ndo, <sup>23</sup> ti ndyo'o kùu ndo kuenda Cristu, ta Cristu kùu ra kuenda ma Racha'nu Ndioo.

## 4

*Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña kuiso ma ndra kùu tatun Jesucristu tiñu*

<sup>1</sup> Takan kùu yakan va cha chito va'a ma ñivi naja kua jàkuu ndi tiñu kuenda Cristu, ta naja kua jàkuiso ra tiñu ndi ña na katitu'un ndi ma tu'un xe'e ña indii anima Ndioo chí'in kua'a' va'a ñivi ndia. <sup>2</sup> Yakan va ndisaa ndyu'u ña ndiso tiñu ña kùu tatun Cristu, iyo yi ña ja'a ndi ña jachinu ndi ma tiñu takua kùuni ma Cristu ja'a ndi. <sup>3</sup> Ti taku yu'u Paulu, na tükuii nakaninj cha'a' ña tisokuati ndo yu'u, a ma ndra kumitiñu ña iyo nuñu'u' ñuñivi i'ya, vaji tu mai tisokuati chata juuni mai, töve nda kuenda kùu yi tu takan jà'i ndia. <sup>4</sup> Yakan va töve chà'i kuenda ña tu iyo ma ña töve va'a jà'i. Ta na yüvi cha'a' ña chàninj takan, ña tüvi kùuni yi ka'an yi ña ma ña jà'i kùu yi ña va'a. Va vvanuu ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña kùu jakutunini ma ña jà'i, a ña va'a a ña töve va'a kùu yi. <sup>5</sup> Ta koto tisokuati ndo ndi antea ña kichaa ma Cristu, tiá va'a ña na kuantu ndo ña na jana'a maa ma Racha'nu yi ora ni kichi ra. Vati maa ra kùu ra ña ni kati ra ma ña ndaa, ta ma tu'un xe'e ña chàninj yo ndia. Ta ikan jan ni ku'va ndio ma Racha'nu Ndioo ma ya'vi yo, ta takan tiñu'u ra yo tuva ma tiñu jà'a yo va'a yi a tüvi.

<sup>6</sup> Yakan va ndyo'o yani, ndisaa ma tu'un ña ja kàtitu'in i'ya ña va'a maa ndo kùu yi, takua kùu iin ña kà'an yi cha'a' juuni mai, ta cha'a' ra nani Apolo ndia. Kua ikan iyo yi ña kutu'va ndo koo ndo takua kà'an ma tutu Ndioo, ta tüvi kanduu ja'a ndo tiá takua kà'an ma tutu Ndioo. Ta koto jändotayi ndo ndo cha'a' nda ñivi nikuuni ñivi jàna'a nuu ndo, ta takan kà'an ndo chata ma inga ndian ta'an ndo. <sup>7</sup> Va na tüvi va'a jà'a ndo ña kà'an ndo ña ndian va'aga kùu iin ndian ta'an ndo kua inga ma ndian ta'an ndo. ¿A tüvi chito ndo ña ndisaa ma ña iyo chí'in ndo, maaaa ña chà'a Ndioo nuu ndo kùu yi ña kà'an ndo takan? Ta tu ndicha ña takan kùu yi, ¿ta naja jàka'nu ndo ndo tuva ma ña n'i' ndo, töve iin ña kichi nda'a' juuni maa ndo kùu yi?

<sup>8</sup> Ndyo'o chàninj ndo ña cha iyo ndisaa ma ña chiniñu'u ndo, kùuni ndo, ta chí'in ma ña kuika ndo ndia. Ta cha'a' yakan kùu yi ña na tüva chiniñu'u ndo ndyu'u, kùuni ndo. ¿Va na yüvi takan kùu yi!, ti tu ndicha ña takan kùu yi, tajan nda ndyu'u iyo yi ña koo va'a ndi chí'in ndo ma nuu chà'nda ndo tiñu ndia. <sup>9</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u chàninj ña ndisaa ndyu'u ndra kùu tatun Jesucristu, cha ndāko ma Racha'nu Ndioo ndi ña na nde'e ndisaa ma ñu'u' ñuñivi ndi, taku nda ndian kùu ma ñivi, ta nda ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ndia, ora chakan na ndyu'u takua kùu ma ndian jākanaa ma kuati ndi, ta chūnaa na ndyu'u ña jände'e na tundo'o nda kati ka'ni na ndi.

<sup>10</sup> Yakan va cha'a' ña ya'a chàninj ndi tu'un Cristu kùu yi ña kà'an ma ñivi ña ndian tivi xini kùu ndi, kati na. Ta ndyo'o kùu ndo ma ndian ya'a iyo chinituni, kati na. Ta juuni chàninj na ña ndyo'o ya'a iyo ñandee ndo, ta ndyu'u tüvi. Ta juuni ya'a chàta'ani ma ñivi tiñu'u na ndo, ta ndyu'u java kà'an ndaani na chata ndi. <sup>11</sup> Ta nda ma nda vitin, juuni ndo'o ga

ndi tama', ti tüvi nì'i ndi ña kachi ndi, ta nàtii ndi takuui, ta kùmani ja'ma ku'un ndi, ta ya'a jànde'e na tundo'o ndi, ta kùmani ve'e koo ndi ndia. <sup>12</sup> Ta ya'aga cha chitatu ndi jà'a ña ya'a ni'i jàtiñu ndi chi'in nda'a' ndi. Ta ma ora kànduva'a ma ñivi ndi, ta ndyu'u kà'an viviini ndi chi'in na. Ta ora jànde'e ma ñivi tundo'o ndi, ta ndyu'u jàndeeni ndi ndia. <sup>13</sup> Ta ora kà'an ma ñivi ña ndian kini kùu ndi, ta ndyu'u kà'an viviini ndi chi'in na. Takan kùu yakan va kùu ndi takua kùu ma ñuma ña kèe kuñu yo, a ma cha'an ña chàta ma ñivi, ta kua ikan jà'a na ma nda vitin ndia.

<sup>14</sup> Ndyo'o yani, ndisaa ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo nuu ma tutu i'ya, tüvi kà'in yi kuenda ña na kukanuu ndo, vati kà'in yi kuenda ña jàkuninai ndo, ti ya'a kùunì nde'i ndo, takua kùunì nde'i iin ma ndian kùu se'e mai. <sup>15</sup> Yakan va vaji iyo kua'a' mii ndra matru ña jàna'a nuu ndo cha'a' ña naja kua iyo Cristu, va tüvi kùuni ndra ñe' ndra ndo, takua kùuni ma ndian kùu tatá ndo nde'e ra ndo. ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña yu'u kùu takua kùu ma iin tatá ndo cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un Jesucristu ña kà'an naja kua kùu kakú ndo? <sup>16</sup> Yakan va chikain ñamani nuu ndo ña na ja'a ndo takua jà'i.

<sup>17</sup> Ta cha'a' ña'a kùu yi ña tàchì ma ra nàni Timoteu, iin ra ya'a kùunì nde'i ña kùu takua kùu iin ra se'i cha'a' ña ya'a chinuni ra ma tu'un ma Racha'nu. Yakan va, ra'ya kùu ra ña ni kàtitu'un ra nuu ndo naja kua jàtiñu kuenda Cristu Jesuu, ta naja kua jàna'i ma tu'un ma Racha'nu nuu ndisaa ma ndian chinuni nuu kùti'vi na ma ninii iti' chàkunui. <sup>18</sup> Vati iyo ndian iyo tañu ndo ña cha kicha'a na jàtayi na na, ti chànini na ña na tüvi ni kunde'e ndikoi ndo inga cha'a', kùuni na. <sup>19</sup> Va tu ma Racha'nu kùuni, tajan kùu ku'in kunde'i ndo ma nuu iyo ndo tiá numini ma kua chàninì. Ta ikan jan ni nde'e ndioi ma ña ni ja'a ma ndian jàtayi. Ta na yüvi yakanì, ti nda ma ña ni ka'an na ni nde'i ta juuni ni nde'i tu ndicha ña a iyo ma ndatu Ndioo chi'in na a töve ndicha, ndia. <sup>20</sup> Ti tu ndicha ña chà'a na ña na ka'nda Ndioo tiñu nuu na, tüvi iyo yi ña ka'an na yi chi'in tu'un yu'u mani na, ti iyo yi ña jana'a na ma ña jà'a na chi'in ndatu ña chà'a Ndioo nuu na. <sup>21</sup> Yakan va naja kua chànini ndo, ¿a iyo yi ña jande'i tundo'o ndo ma ora ni chai?, kùuni ndo. ¿A tiá va'a ña na vii na nde'i ndo, ta kuunì nde'i ndo?, kùuni ndo.

## 5

*Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña koo ma ndian kini xini chi'in ma ndian kùu ta'an na*

<sup>1</sup> Ta yu'u chitu'in ña iyo iin ra iyo tañu ndyo'o ndian chinuni ña ndàka ra juuni ma ma'á ka'nu ra, ta yakan ti iin kuati ya'a ka'nu kùu yi ña ni ma ndian tüvi chinuni, tüvi jà'a na takan ndia. <sup>2</sup> Yakan va na tüvi va'a jà'a ndo ña jàndaku tayi ndo ndo cha'a' ma kuati ña jà'a ra, tiá va'a ña na nda'vi kùuni ndo, ta tavani'i ndo ra ma nuu jàka'nu ra Ndioo chi'in ndo. <sup>3</sup> Ndicha va'a ti tüvi iyo chi'in ndo, va iyo chi'in ndo chi'in chinitunì. Ta chi'in ma chinitunì chà tisokuatì ma ra jà'a ña kini ikan, va na yüvi cha'a' ña tüvi iyo chi'in ndo, ta kùuni ndo ja'a ndo ma ña tüvi va'a, vati na ja'a ndo ma ña va'a takua jà'a ndo yi ma ora iyo chi'in ndo. <sup>4</sup> Yakan va na kuti'vita'an ndo chi'in sivi ma Racha'nu yo Jesucristu, ta ma ikan yu'u ni koi chi'in ndo chi'in chinitunì, ta juuni ni koo ma ndatu ma Racha'nu Jesucristu chi'in ndo ndia. <sup>5</sup> Ta ikan jan ma ra jà'a ndio ma kuati ikan, ni

ti'i ndio ndo ra nda'a' ma Satanaa, kuenda ña na jande'e ji'nán' tundo'o ra, ikan na ndakoo ra ma kuati já'a ra, ta kuu jakakú ma Racha'nu Jesucristu ra ma ora ni kichaa ndiko ra.

<sup>6</sup> Yakan va na tüvi va'a já'a ndo ña jätayi ndo ndo, chi'in ma kuati já'a ra. ¿A tükuii chà'a ndo kuenda ña iyo iin tu'un kà'an ña chi'in ita'vini ma yuchan iya, kuu janandaa yi ma yuchan paan?, kàti yi. <sup>7</sup> Yakan va na tavani'i ndo ma yuchan iya chiya kini ña iyo ma tañu ndo, ikan na ndakuu íi ndo, ti maa ndo kuu ndo takua kuu ma paan chaa ña chàcho ma kivi viko pakua ña tüvi ki'vi yuchan iya tichi, ti Cristu kuu ra takua kuu ma mvechala ña chàcho ma viko pakua, ti sòkó ra ra, ta chí'í ra cha'a' ma kuati yo. <sup>8</sup> Takan kuu yakan va na sii kuuni yo kuenda ma Racha'nu Ndioo, ta jaka'nu va'a yo ma viko pakua, ti tüva kuu yo takua kuu ma yuchan iya cha'nu, ti tüva endeeni ja'a yo kuati chi'in ma ñivi. Va vitin cha kuu yo takua kuu ma paan chaa ña tüvi ki'vi yuchan iya tichi, ti cha já'a yo mamaa ña va'a, ta ndicha.

<sup>9</sup> Ta nuu ma inga tutu ña tächí nuu ndo niku, kà'an yi ña, na tüva iyo yi ña kuta'an ndo chi'in ma ndra tondo ña ki'vi chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a tondo ña ki'vi chi'in ndra'ii yüvi ii vi ndia. <sup>10</sup> Va ma tu'un ña já kätitu'in nuu ndo tüvi kùuni yi ka'an yi ña na jachiyo ndi'i ndo nuu ndisaa ma ndian töve chìnuni já'a kuati ña iyo ma ñuñivi i'ya. Va taku nuu ma ndra ki'vi chi'in ñivi ña'a ña yüvi ñasi'i ndra, a ñivi ña'a ña ki'vi chi'in ndra'ii ña yüvi ii vi, a ndian kùuni nde'e ndatiñu inga ñivi, a ndian su'u, a ndian jaka'nu ma ndioo yutun íi. Vati tu ndicha ña iyo yi ña kesiin ndo nuu ma ndian já'a ma kuati i'ya, na kuu koo ndo ma ñuñivi i'ya, ti ndanikuni iyo ma ndian já'a takan. <sup>11</sup> Ta ma ña kùunj kätitu'in nuu ndo, kuu yi ña, na ndö'iin ga ndo chi'in ma ndian kà'an ña ndian chìnuni kuu na, tuva juuni já'aga na takua já'a ma ndian tüvi chìnuni. Vati ma kuati já'a ma ñivi ña'a, a ndra'ii, kuu yi ña ki'vi ndra chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a chi'in ndra'ii yüvi ii vi ndia. Juuni ma ndiakana kuu na ña kùuni na nde'e na ma ndatiñu inga ñivi, ta jaka'nu na ma ndioo yutun íi, ta vata na, ta chí'i na ndixi, ta su'u na ndia. Yakan va chi'in ma ndian ta'an yo ña chìnuni ña já'a takan, na ndö'iinga ndo chi'in na, ni ña kachi ndo chi'in na. <sup>12</sup> Takan kàti yu'u, ti taku maa yo ña kuu yo ndian chìnuni tu'un Cristu, na tüvi tiñu ndiso yo kuu yi ña jakutuni yo ma kuati ma ndian tüvi chìnuni. <sup>13</sup> Vati maa ma Racha'nu Ndioo kuu ma ra iyo yi ña tisokuati ra na. Va taku maa ndo iyo yi ña tisokuati ndo ma ndian chìnuni ña iyo tañu ndo, ta cha'a' ña'a kuu yi ña iyo yi ña tavani'i ndo ma rakan ña já'a kuati ña iyo tañu ndo.

## 6

*Nuu kà'an Paulu ña töve va'a taan ma ndian chìnuni tu'un Cristu kuati chata ta'an na nuu ma ndra kumitiñu*

<sup>1</sup> Tuva kànita'an yu'u ndo chi'in juuni ma ñivi ta'an ndo ña chìnuni, koto kù'un ndo kujakutunini ndo ma kuati ikan nuu ma ndra kumitiñu, tuva yüvi ndra kumitiñu ña chìnuni tu'un Ndioo kuu ndra. Va'aga ña na nanduku ndo ma ndra yanio ña chìnuni ña na jakutunini ndra ma kuati ikan. <sup>2</sup> ¿A tüvi chito ndo ña juuni maa ndyo'o ndian kuu ndian chìnuni, ni ku'va Ndioo ña na jakutunini ndo ma kuati iyo chi'in ma ñivi iyo ñuñivi i'ya tiá iti' nuu?, ña já'a ndo takan. Yakan va tu takan ni ja'a ndo ma tiá

iti' nuu, tajan kùuni yi ka'an yi ña juuni takan ìyo yi ña jandondaa ndo ma kuati vali ña jà'a ma ndian ta'an ndo ña chinuni tiempu vitin ndia. <sup>3</sup> ¿A tüvi chito ndo ña ndisaa maa yo chinuni, kùu tisokuati yo, nda ma ndian kùu tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, tuva tüvi va'a jà'a yi ndia? Ta cha'a' yakan kùu yi ña juuni kùu ja'a yo jandondaa yo, nda ma kuati ìyo chi'in ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya ndia. <sup>4</sup> Tatu takan jà'a ndo, tajan kùuni yi ka'an yi ña na tüvi va'a jà'a ndo ña chiniñu'u ndo, ña na jandondaa ma ndra kumitiñu ma kuati ndo, tuva yüvi ndra chinuni kùu ndra. <sup>5</sup> Takana kà'in chi'in ndo, ikan na koo ta'an tukanuu nuu ndo. ¿A ni'iin ma ndra kùu yanio ìyo ndatu, a chinituni ndra ña kuu jandondaa na ma kuati jà'a ndo?, ña jà'a ndo takan, kùuni ndo. <sup>6</sup> Vati ndyo'o ndian chinuni töve va'a jà'a ndo ora kànita'an ndo chi'in juuni ma ndian chinuni ta'an ndo, va kiniga kùu yi kuenda ndo ora kuàti'i ndo ma kuati ikan nuu ma ndra kumitiñu na jandondaa ndra yi, ta ndrakan yüvi ndra chinuni kùu ndra ndia.

<sup>7</sup> Ta cha'a' ña tüvi ìyo va'a ndo chi'in ma ndian kùu ta'an ndo ña chinuni. Cha'a' yakan kùu yi ña töve koo vii ndo chi'in na takua kùuni Ndioo. Va'aga ña na jandeeni ndo ma kuati ja'a na chata ndo chi'in ma ndian kùu ta'an ndo, ta ku'va ndo ña na su'u maa na nuu ndo. <sup>8</sup> Va tava maa ndo na tüvi jà'a ndo takan, ti java ví'a maa ndo kùu ma ndian jà'a kuati, ti su'u ndo nuu ma ndian kùu ta'an ndo.

<sup>9</sup> ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña ma ndian jà'a ma kuati kua takan, na tüvi ni ni'i na nuu koo na chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu? Yakan va koto kü'va ndo ña jànda'viña'a juuni ma meru ndo ndo. Vati taku ma ndra'ii ña ki'vi chi'in ma ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a ña ki'vi chi'in ma ndra'ii yüvi ii vi, ta chi'in ma ndian jàka'nu ma ndioo yutun íí, ta chi'in ma ndra si'í, <sup>10</sup> ta ni ma ndra su'u, ni ma ndian kùuni nde'e ndatiñu inga ñivi, ni ma ndian chiní jà'a ndixi, ni ma ndian chàta'ani ka'an tu'un vata, ta ni ma ndian chàta'ani jànda'viña'a; ndisaa ndiakana na tüvi ni ni'i na nuu koo na chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu. <sup>11</sup> Nda ndyo'o ndian chinuni vitin, juuni takan jà'a ndo niku, va tava ma vitin cha ndàkuu íí anima ndo jà'a ma Ndioo, ta cha jàndandoo ra ndo, ta jàndondaa ra ndo ndia, chi'in sivi ma Racha'nu yo Jesucristu, ta chi'in ma Tati Íí ra, cha'a' ña cha ndō'iin ndo chi'in ra.

### *Ìyo yi ña kumi va'a yo ma kuñu yo cha jà'íí ma Racha'nu Ndioo yi*

<sup>12</sup> Chīnitu'in ña ìyo iin ndo ña kà'an te'en: "Kùu ja'a yo nda ña nikuuni ti cha ìyo va'a yo jà'a Ndioo", kàti ndo. Ndicha ña takan kùu yi, va na yüvi ndisaa yi kùu ma ña va'a kuenda yo. Ta takan kùu yi, va juuni ìyo yi ña ja'a yo kuenda yo chi'in ma ña ja'a yo, koto jànda'viña'a yi yo ndia. <sup>13</sup> Ta juuni ìyo inga tuku tu'un ña kà'an te'en ndia: "Ma ndayu ña chàchi yo ña kuà'an tichi yo iin ña va'a kùu yi kuenda yo, ta ma tichi yo iin ña va'a kùu yi kuenda ma ndayu." Ta vaji takan kùu yi, va ma Ndioo ni jand'i ra nuu ma ndayu chi'in ma tichio, vati ma kuñu yo töve ìyo yi ña chàtiñu yo yi kuenda ña na ki'vi yo chi'in nda ndian ni kuuni, ti ma kuñu yo kùu yi kuenda ña jàka'nu yi ma Racha'nu Ndioo, ta ìyo ra kuenda ña kumi ra ma kuñu yo. <sup>14</sup> Yakan va tava cha chito va'a ndo ña ma Racha'nu Ndioo, jànataku ra ma Racha'nu, juuni kua ikan ìyo yi ña koto ndo ña ma Racha'nu Ndioo ni janataku ra yo chi'in ma ndatu ra ndia.

<sup>15</sup> ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña ma kuñu ta'ii'iin ndyo'o ndian chinuni, juuni kùu yi kuenda ma kuñu Cristu ndia? Ta yu'u, ¿a va'a tu kà'in chi'in

ndo ña na ndakoo ndo ma iti' Cristu, ta ki'vi ndo ja'a ndo ma ña kini chi'in ma ña tondo?, kùuni ndo. ¡Na vā'a' yi! <sup>16</sup> ¿A tükuii cha'a ndo kuenda ña ma ora ndò'iin iin ra'ii chi'in iin ña tondo, ninduvi vi ndàkuu vi iin kuñuni? Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Ninduvi vi ni ndakuu vi iin kuñuni", kàti yi. <sup>17</sup> Yakan va tu ndyo'o cha ndò'iin ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo, juuni kùuni yi ka'an yi ña, iin kuñuni kùu ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo ndia, ti cha ndò'iin ma anima ndo chi'in ra.

<sup>18</sup> Yakan va na jaña ndo ña ki'vi ndo chi'in ma nda ndian ni kùuni, takua ki'vi ndo chi'in ma ñivi ña'a tondo a ma ndian yüvi ñasi'i ndo. Vati ma ndian jà'a takan, iin kuati ka'nu kùu yi kuenda juuni ma kuñu na. <sup>19</sup> ¿A tükuii chà'a ndo kuenda ña ma kuñu ndo kùu yi takua kùu ma veñu'u ka'nu nuu iyo ma Tati Í Ndioo ña chā'a ma Racha'nu Ndioo nuu ndo? Vati na tüvi chà'nda maa ndo tiñu nuu ndo cha'a' ma kuñu ndo. <sup>20</sup> Ti ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña chā'a ra ña na koo ma Tati Í ra chi'in ndo, cha'a' ña ya'aga ya'vi tia'vi ma Cristu ora chí'i ra cha'a' ndo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo yi ña jaka'nu ndo Ndioo cha'a' ndisaa ma tiñu va'a ña jà'a ndo chi'in ma kuñu ndo, vati kuenda maa ra kùu ndo vitin.

## 7

### *Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña tànda'a ma ñivi*

<sup>1</sup> Vitin va ni ya'i katitu'un ndiko'i nuu ndo naja kua kùuni ndo ndakatu'un ndo nui nuu ma tutu tachi ndo. Ndicha ti va'aga kùu yi kuenda ma ndra'ii ña tu tüvi koo ñasi'i ndra. <sup>2</sup> Va ma kuati kùu yi ña ma ndra'ii ki'vi ndra chi'in ma ñivi ña'a tondo, ta cha'a' yakan kùu yi ña va'aga ña na koo ma ñasi'i maa ndra, ta ma ñivi ña'a, va'aga ña na koo ma ii vi ndia. Ta takan töve ki'vi na tichi kuati chi'in inga ñivi. <sup>3</sup> Yakan va taku ma ndra'ii, iyo yi ña ku'va ndra ma ña kùuni ma ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a kùu ñasi'i ndra, iyo yi ña ku'va vi ma ña kùuni ma ii vi ndia. <sup>4</sup> Vati ma ñivi ña'a, na kùu ka'nda maa vi tiñu nuu vi cha'a' ma kuñu vi, ti kuenda ma ii vi kùu yi. Ta ni ma ndra'ii na kùu ka'nda maa ndra tiñu nuu ndra cha'a' ma kuñu ndra, ti kuenda ma ñasi'i ndra kùu yi ndia. <sup>5</sup> Yakan va koto kàti ndo ña na kùu kusu ndo chi'in ma ñasi'i ndo, ta ni ndyo'o ñivi ña'a juuni koto kàti ndo takan chi'in ma ii ndo ndia. Kùu ka'an ndo takan, va tu cha jāndo'iin tu'un ji'na ndo ña ni ja'a ndo takan kuenda ma uvi uni kivini kuenda ña ki'vi ndo ka'an ndo chi'in ndisaa tu'un ndaa kuenda Ndioo. Va ma ora cha yā'a, tajan iyo yi ña ndo'iin ndiko ndo chi'in ma ñasi'i ndo. Takani iyo yi ña ja'a ndo, ti koto ki'vi ma kui'na ma tichi kuñu ndo, ta kùuni ndo ki'vi ndo chi'in nda ndian nikuuni ndia.

<sup>6</sup> Ndisaa ma tu'un kà'in i'ya, kùu yi kuenda ña chùndayu'i ndo, ta tüvi kà'in chi'in ndo ña na ja'a ndo yi tuva tüvi kùuni ndo ja'a ndo yi ndia. <sup>7</sup> Yu'u, kùunji ña ndisaa ndo na koo ma'in ndo takua iyo yu'u ña tüvi iyo ñasi'i, va chitoy ña töve takan ni kuu yi, ti siin siin kùu ma ñamani ña chà'a ma Ndioo nuu ta'ii'iin yo.

<sup>8</sup> Ta juuni kùunji ña na va'aga ña na tända'a ma ndra yoko, ta juuni töve tända'a ndiko ma ñivi ña'a ña kindoo nda'vi ndia, ikan na koo na takua iyo yu'u, kùunji. <sup>9</sup> Va tu kùndee ndo, tiá va'a ña na tända'a ndo, koto kùuni ndo ki'vi ndo chi'in nda ndian nikuuni, yakan ti iin kuati ka'nu kùu yi.

<sup>10</sup> Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña yöve tu'un mai kùu ma ña kà'in, ti tu'un Ndioo kùu yi, ña ma nda ndian nikuuni ña cha tända'a, na tüvi iyo yi ña ndakoo ndo ma ta'an ndo. <sup>11</sup> Ta tu ndakoo vi ma ii vi, va'aga ña na



ndakimani ta'an vi ta ndo'iin ndiko vi chi'in ndra. Ta tu küuni vi, tajan va'aga ña na kindoo nda'vi maa vi ta tüva koo ma ii vi ndia. Ta juuni takan kuu yi chi'in ma ndra'ii ña na tüvi iyo yi ña ndakoo ndra ma ñasi'i ndra ndia.

<sup>12</sup> Ta vitin va ni ka'an ndioi nuu inga tuku ndo cha'a' ña chàninì mai, ta yüvi tu'un chà'a ma Racha'nu nui kuu yi, ña tu iin ra yani yo ña chinuni, ta ma ñasi'i ra iin ña tüvi chìnuni kuu ña, juuni na kuu ndakoo ra ña, tuva cha chà'a ña tu'un nuu ra ña kuu kundaka ra ña vaji iin ra chìnuni kuu ra. <sup>13</sup> Ta tu iin ña chìnuni, ndaka ña iin ra tüvi chìnuni, indukuni na töve va'a ndakoo ña ra, tuva cha chà'a ra tu'un nuu ña, ña kuu kundaka ra ña vaji iin ña chinuni kuu ña ndia. <sup>14</sup> Takan kàtì chi'in ndo, vati tu iin ña chìnuni ndàka ña iin ra tüvi chìnuni, ni ndakuu í ra jà'a ma Racha'nu, cha'a' ña ndo'iin ra chi'in ma ña chìnuni. Ta tu iin ña tüvi chìnuni ndaka ña iin ra chinuni, juuni ni ndakuu ii ña, cha'a' ña ndàka ña ma ra chinuni ndia. Yakan va ma ora ni koo ndio ma se'e vi, juuni ni jandaku í ma Racha'nu Ndioo ma se'e vi, vaji kuu na se'e ma ndian töve chìnuni. <sup>15</sup> Va tu iin ra tüvi chìnuni ya'a janini ra ña küuni ra ndakoo ra ma ña kuu ñasi'i ra ña chìnuni, na ku'va ña ña na kee ra ku'un ra. Ta indukuni kuu yi tuva iin ña tüvi chìnuni ya'a janini ña, ña küuni ña ndakoo ña ra, na ku'va ra ña na kee ña ku'un ña ndia. Tu takan ta'an chi'in ma ndian tanda'a ndian chìnuni, töve janini na ña koo na chi'in ma ndian tanda'a chi'in na endeeni. Vati Ndioo kàchin ra ndo kuenda ra, ti küuni ra ña na koo vii ndo chi'in ta'an ndo. <sup>16</sup> Yakan va taku ndyo'o ñivi ña'a ña chìnuni, takan iyo yi ña koo vii ndo chi'in ma ndra kuu ii ndo ña tüvi chìnuni, ti tüvi chito ndo tuva kuu jakakú ndo ra, cha'a' ña kuu ndo ñivi ña'a chinuni. Ta juuni takan iyo yi ña koo vii ma ndra chìnuni chi'in ma ñasi'i ndra ña tüvi chìnuni, ti tüvi chito ndo tuva kuu jakakú ndo ña cha'a' ña kuu ndo ma ndra chinuni.

<sup>17</sup> Yakan va na tüva kuu, jin ndian tanda'a kuu ndo a töve, va iyo yi ña koo vii ndo naja kua küuni ma Racha'nu ña koo ndo, ta naja kua kuu ndo ma ora kàchin ra ndo. Tandì'i ma tu'un i'ya, kàtitu'in yi nuu ma ndian chìnuni ta nuu ñuu kuà'in, ikan na jachi'in na yi. <sup>18</sup> Ta tu iyo nda yo kuu ndra'ii ña kàchin Ndioo ña cha tà'nda ma ñii nuu ika, koto já'ani ndra ña ndra yüvi ta'nda ñii nuu ika kuu ndra. Ta tu iyo nda yo kàchin Ndioo ña takà'an ta'nda ma ñii nuu ika, na tüvi iyo yi ña jakuuni ndra ja'a ndra yi tuva tüvi chàta'ani ndra ja'a ndra yi ndia. <sup>19</sup> Vati taku kuenda Ndioo, na tüva kuu tuva ta'nda ma ñii nuu ika yo a tüvi, ti ma ña küuni ra kuu yi ña na jachi'in yo ma ña kà'an ra. <sup>20</sup> Yakan va ta'ii'in yo iyo yi ña ndoo yo koo yo takua kuu yo ma ora kàchin Ndioo yo. <sup>21</sup> Vati tu kuu ndo ma ndian kuu musu ña tüvi ni'i ma ya'vi, ma ora kàchin ma Racha'nu Ndioo ndo, na nàkanini ndo cha'a' yi, vati tu chaa iin tiempu ña kuu kee nuna ndo, na nanduku ndo iti' va'a tiá ja'a ndo yi. <sup>22</sup> Vati taku maa yo kàchin ma Racha'nu Ndioo yo ora kuu yo musu ma inga na niku, va ma vitin kuu yo ndian chàkuu nuna kuenda ra ña jakakú ra yo nuu ma kuati jà'a yo. Ta indukuni kua ikan kuu yi chi'in maa yo tüvi kuu musu na niku, ta vitin kàchin ra yo kuenda ña na ndakuu yo ndian kuu musu ma Racha'nu Cristu. <sup>23</sup> Ti ma Racha'nu Ndioo, ya'aga ya'vi tia'vi ra cha'a' ndo, ta cha'a' yakan kuu yi ña küuni ra ña na kuu ndo musu ra, ta tüvi ku'va ndo ndo kuenda ña kuu ndo musu ma ñivi ñuñivi. <sup>24</sup> Yakan va ndyo'o yani ndian chìnuni, yu'u chàninì ña na ndoo yo koo yo takua kuu yo ma ora kàchin

ma Racha'nu Ndioo yo kuenda ra.

<sup>25</sup> Va taku kuenda ma ndian takä'an tanda'a, na tüvi iyo nī'in tu'un ña kà'in kuenda ma Racha'nu nuu na, va juuni kùu katitu'in ma kua chàninì kuenda na, cha'a' ña kùu iin ra iyo tundeeni va'a chi'in Ndioo, ti kùnda'vini ra yu'u. <sup>26</sup> Yakan va yu'u katì ña va'aga ña na ndoo yo koo yo takua kùu ma ma ora kächin ma Racha'nu Ndioo yo, cha'a' ña ndetiñu ña iyo yo ma tiempu i'ya ma vitin. <sup>27</sup> Yakan va ndyo'o yani ndian cha iyo ñasi'i ndo, va'aga ña na nänduku ndo naja kua ndakoo ndo ña. Ta tu ndra tüvi ñasi'i, va'aga ña, na tända'a ndo ndia. <sup>28</sup> Ndicha ti na yüvi kuati kùu yi tuva tända'a ndo, ta juuni na yüvi kuati kùu yi tuva tända'a ma ñivi ña'a ndia. Va ma tiempu ya'a ndetiñu ni kuu yi tiá iti' nuu, ta ma ndian tända'a ni nde'e na tundo'o ma ñuñivi i'ya. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kà'in chí'in ndo ña na tända'a ndo, ti tüvi kùunì nde'e ndo ma tundo'o ikan.

<sup>29</sup> Yakan va ndyo'o yani ma ña kùunì ka'in chí'in ndo kùu yi ña tiania tiempu kùu yi ña kindoo yo koo yo ma ñuñivi i'ya. Yakan va nda ma kivi i'ya ta iti' nuu, taku ndyo'o, ndra cha tända'a, na tüvi iyo yi ña ya'a nakanini ndo cha'a' vi. <sup>30</sup> Ta juuni taku ma yo ya'a nda'vi kùuni, na sii kuuni na takua kùu ndian sii kùuni, ta ma ndian sii kùuni ta ndiakan na kùuni na kua ndian ya'a nda'vi kùuni. Ta maa yo jàta ndatiñu, na tüvi iyo yi ña ya'a sii kuuni ndo cha'a' ma ndatiñu na ndia. <sup>31</sup> Ta indukuni takan kùu yi, chí'in maa yo nänduku naja kua koo va'a yo iti' nuu, vati na tüvi iyo yi ña ya'a nakanini yo cha'a' yi, ti ma ñuñivi ña iyo yo i'ya, chani chaa ma tiempu ña ni naa yi ndia.

<sup>32</sup> Takan kà'in chí'in ndo, ti na tüva kùunì ña nakanini ndo cha'a' ma ña iyo ma ñuñivi i'ya. Vati taku ma ndra tüvi nī tanda'a, ndrakan chitu'un ndra cha'a' tiñu ma Racha'nu, ta naja kua kùu jakuu ndra ma ña kùuni ra ndia. <sup>33</sup> Va tu ma ndra cha tända'a kùu ndo, tajan ikan nakanini ndio ndo cha'a' ña naja kua kùu nani'i ndo ma kua koo va'a ndo ma ñuñivi i'ya, ta cha'a' ña naja kua ja'a ndo ta kindoo va'a ndo chí'in ma ñasi'i ndo. <sup>34</sup> Yakan va iyo uvi nuu ma kua chàninini ra. Ta juuni kua ikan kùu yi chí'in ma ñivi ña'a ña kindoo nda'vi, ta ma ñivi ña'a ña tüvi nī tanda'a, ti vikan endee chitu'un vi cha'a' ma ña kùuni ma Racha'nu, ta cha'a' ña naja kua kùu koo í vi chí'in kuñu vi, ña jàka'nu vi ra chí'in ndisaa anima vi. Va taku ma ñivi ña'a ña cha tända'a, ti vikan nakanini vi cha'a' ña naja kua kùu ja'a vi ta nani'i vi naja kua koo va'a vi ma ñuñivi i'ya, ta naja kùu ja'a vi kuenda ña na kindoo va'a vi chí'in ma ndra kùu ii vi ndia. <sup>35</sup> Vati chí'in ma tu'un kà'in nuu ndo i'ya, na tüvi kà'in yi kuenda ña jàninì ndo, vati kà'in yi nuu ndo, ti chitoi ña iin ña va'a kùu yi kuenda ña na nani'i ndo naja kua kuu koo ndo ndian iñu'u, ta naja kùu tiin va'a ndo ma iti' kuà'an ma Racha'nu, ta töve nakanini ndo jakesiin ndo ndo ma iti' ra.

<sup>36</sup> Va tu iyo yo chàninini ña va'aga ña na koo ii ma ñivi ña'a se'e ndo, ti cha kua kuyatin ma kuiya ña koo ii vi, va'aga ña na koo maa ma ii vi tuva takan chàninini ndo. Vati yüvi kuati kùu yi tu tanda'a vi. <sup>37</sup> Va tu iyo yo chàninini va'a chí'in ndisaa anima ndo ña na kindoo ma'iin ma ña'a se'e ndo, juuni ña va'aga kùu yi tu töve tanda'a ña ndia. <sup>38</sup> Yakan va iin ña va'a kùu yi tuva chà'a ndo ma se'e sí'í ndo ña tanda'a vi, va iin ña va'aga kùu yi tuva na kù'va ndo vi ña tanda'a vi ndia.

<sup>39</sup> Ta juuni taku ma ñivi ña'a ña cha tända'a, na tüvi iyo yi ña ndakoo vi ma ndra kùu ii vi, ora juuni kùu ndra, ndra ndito, va tu ma ndra kùu ii vi cha chí'í ndra, tajan cha iyo va'a ndiko vi ña kùu koo ndiko ma inga

ii vi tuva kùuni vi, va nda tuva kùu ndra, ndra chìnuni tu'un Ndioo. <sup>40</sup> Va yu'u chàninì ña va'aga kùu yi kuenda ña tuva na kòoga inga ii vi. Takan chàninì yu'u, vati kua ikan kùuni ma Tati Íí Ndioo iyo chí'ín.

## 8

*Paulu kàtitu'un ra naja kua ja'a ma ñivi ña sokó na ña chàchi na kuenda ndioo yutun ña jà'a juunì maa na*

<sup>1</sup> Vitin va kùunì katitu'in nuu ndo naja kua ja'a ndo ña sòkó ndo ma ña chàchi ndo kuenda ma ndioo yutun. Ndicha va'a ña, ndisaa yo iyo chinituni kùunio cha'a' ma ña jaka'nu yo. Ta vaji takan kùu yi kuenda yo, iyo yi ña koto yo ña ma ña chito yo jà'a yi ña ya'a jandotayi yo yo. Ta ña'a tòve tindee yo ña kua'nu ndisaa yo chí'in yi. Va tu kùuni yo nde'e yo ma ndian ta'an yo ta chà'a yo tundeeni nuu na, ni kua'nu va'a ndisaa yo.

<sup>2</sup> Ta tu iyo nda ndyo'o chàninì ndo ña ya'a iyo kua'a' chinituni ndo, kùuni ndo. Na tüvi ndicha tu takan chàninì ndo, vati taká'an koo chinituni ndo kuenda ma tu'un ndaa, takua iyo yi ña koo yi. <sup>3</sup> Va Racha'nu Ndioo cha nàkoto va'a ra ndisaa ma ndian ya'a kùuni nde'e ra.

<sup>4</sup> Ta cha'a' ña sòkó ndo ma ndayu chàchi ndo nuu ma ndioo yutun, chito va'a yo ña na tüvi ndioo ndicha kùu ma yutun ikan. Vati cha chito va'a yo ña uvanuu Ndioo kùu ra ña iyo ra, ta tüvi inga ra. <sup>5</sup> Ta vaji kàti ma ñivi ña iyo kua'a' nuu ndioo iti' ni kuuni a ma nuñu'u' ñuñivi i'ya a ma andivi, ta ndiakan chàninì na ña iyo kua'a' nuu ndioo yo ta kua'a' nuu ra kùu chito'o yo. <sup>6</sup> Va taku maa yo, ti cha chà'a yo kuenda ña, uvanuu Tatá yo Ndioo kùu ra ña iyo. Vati ma Racha'nu Tatá yo kùu ra ma ra jàtuyi ndisaa nakuyi, ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo yo kuenda ra. Ta juunì uvanuu chito'o yo iyo, rakan kùu ra ma Racha'nu Jesucristu. Ta cha'a' ra kùu yi ña iyo ndisaa nakuyi ma ñuñivi i'ya, ta cha'a' rakan kùu yi ña ndito yo nda vitin.

<sup>7</sup> Va na yüvi ndisaa yo ndian chìnuni chito yo ma tu'un i'ya. Vati tañu yo iyo ndian takani jàka'nu na ma ndioo yutun niku, ta nda vitin chàninì na ña ma ndioo yutun ikan iin ña ndicha kùu yi. Yakan va ora chàchi na ma ndayu ña sòkó na kuenda yi. Ta tava ya'a vita ma anima na, yakan va jànda'viña'a yi na, ta chàninì na ña jàndokini yi na jà'a ma ndayu ikan.

<sup>8</sup> Va taku ma Racha'nu Ndioo, ti tüvi ti'i ra kuenda yo cha'a' ña chàchi yo ma ndayu ikan a tüvi. Vati na yüvi cha'a' ña chàchi yo ma ndayu ikan kùu yi ña ni ndakuu va'aga yo, a ni ndakuu kiniga yo tuva tüvi chàcho yi ndia. <sup>9</sup> Va iyo yi ña ja'a ndo kuenda nuu ndo chí'in ma ña chàninì ndo ña kùu ja'a ndo nda ña nikuuni, ti koto jakoyo ndo ma ndian vita anima ña chìnuni ma tu'un Ndioo ma tichi kuati. <sup>10</sup> Vati tu iyo nda yo chìnuni ña nde'e ña ka'lin ndo chàchi ndo ma tichi ma veñu'u nuu ka'lin ma ndioo yutun, ndita'an ma ndian ta'an ndo ña vita anima ña chìnuni ma tu'un Ndioo, ta juunì ndiakan ña chàninì na ña ndokini na jà'a ma ndayu ikan, kicha'a na ña chàchi na yi ndia. <sup>11</sup> Yakan va tu takan chàninì ndo ja'a ndo cha'a' ña ya'a iyo chinituni ndo, kùuni ndo, na yüvi ña va'a kùu yi, ti jà'a ndo ña kòyo ma ndian vita anima tichi ma ña kini, vati ma Racha'nu Cristu, juunì chí'í ra cha'a' na ndia. <sup>12</sup> Vati tu cha'a' ma ña jà'a ndo jà'a yi ña jàkesiin yi ma ndian vita anima ma ikan na ki'vi na iti' kini kuenda na, tajan kùuni yi ka'an yi ña iin kuati ka'nu kùu ma ña jà'a ndo kuenda ma Racha'nu Cristu ndia. <sup>13</sup> Yakan va tu cha'a' ma ndayu chàchi kùu yi

ña jà'i ña na koyo ma ndian ta'in ña chìnuni ma tichi kuati, tiá va'a ña na kächigai ma ndayu ikan, ikan töve jà'i ña na koyo na ma tichi kuati.

## 9

### *Ìyo ndatu ma ndra tatun Jesuu ndia*

<sup>1</sup> Yakan va cha chító va'a ndo ña kùu ja'i ña kakú nunai, ta kùu iin tatun Jesuu, ta juuni cha chító ndo ña nde'i ma Racha'nu yo Jesuu ndia. Ta juuni ndyo'o kùu ma ndian kùu ma tiñu jà'i, ti cha'a' tu'un kàtitu'in kùu yi ña na chìnuni ndo ma tu'un ra. <sup>2</sup> Va iyo ñivi ña chà'nini na ña yüvi ra tatun Jesuu kùu, kùuni na. Va taku kuenda maa ndo ti cha chító va'a ndo ña ndicha ña tatun ra kùu, vati jàndakui ndo ña na kùu ndo ndian chìnuni tu'un ma Racha'nu, ta yakan jàna'a kachin yi ña ndicha ña kùu tatun ra.

<sup>3</sup> Ta vitin va ni ka'an ndioi ma tu'un i'ya kuenda ma ndian kà'an chatai: <sup>4</sup> Taku yu'u ra kùu tatun Jesuu, iyo yi ña ku'va ndo ma ña kachì ta ko'i.

<sup>5</sup> Ta juuni töve kuati kùu yi tuva tanda'i ch'i'in iin ña'a ña chìnuni, takua iyo ñasi'i ndra inga ma ndra kùu tatun Jesuu, ta ndra kùu yani ma Jesuu, ta Petu' ndia. <sup>6</sup> ¿A chà'nini ndo ña Bernabé ta yu'uni kùu ndi ña na tüvi iyo yi ña ku'va ndo ña kachi ndi, cha'a' ña tüvi jàña ndi ña jatiñu ndi ch'i'in nda'a' ndi?, kùuni ndo. <sup>7</sup> ¿A yo kùu jatiñu saani ma tiñu jandaru, ta tia'vi maa ndra cha'a' ma ña kachi ndra?, kùuni ndo. ¿A nda ra jatiñu tichi ku'u ta tàchi ra yutun tata, ta töve kùu kachi ra ma chiti run ora ni keta yi?, kùuni ndo. Ta indukuni takan kùu yi kuenda ma yo jakuenda mvechala, vati iyo yi ña ko'o ra ma lechi ri ora iyo ra' ma ndika ri ndia.

<sup>8</sup> Ta koto nàkanini ndo ña tu'un yu'u maanì kuu ma ña kàtitu'in nuu ndo, vati ndava nda nuu ma tutu Ley Ndioo ña taa Moisés, takan kà'an yi ndia.

<sup>9</sup> Ta te'en kà'an yi nuu yi: "Na v'a'a ti'i yo xikima yu'u ma jundiki ora jatiñu ri ña chàñu ndri chata ma chiti trigu", kàti yi. Va ma Racha'nu Ndioo na tüvi kà'an ra ma tu'un ikan kuenda ma jundikini, <sup>10</sup> vati juuni kà'an ra yi kuenda maa yo, cha'a' ña na nanduku yo naja kua koo va'a yo. Vati taku ma ndra ta'vi ma ñu'u', kuenda ña tàchi ndra, jà'a ndra yi ti chító ndra ña ni ni'i ndra ma nii ma ora ni keta yi. Ta indukuni takan kùu yi ch'i'in ma ndian jàkoyo ma nii, ti cha chító na ña ni kachi na yi ndia. <sup>11</sup> Yakan va tu'un ndyo'o, takan jatiñu ndi ch'i'in ndo kuenda ña na chìnuni ndo ma tu'un Ndioo, juuni kua ikan iyo yi ña tindee ndo ndyu'u jitu ita'vi nakuyi ndia. <sup>12</sup> Ndicha ti iyo yi ña tindee ndo inga ndra kùu tatun Jesuu, va iyoga yi ña tindee ndo ndyu'u kua ndrakan.

Ta juuni chító ndi ña iin ña va'a kùu yi tu chikan ndi ma ña chiniñu'u ndi nuu ndo, va na kùuni ndi ja'aga ndi yi, ti kùuni ndi jandeeni ndi, nda ni kuuni ta'an ch'i'in ndi, ta takan na chaa ma tu'un va'a cha'a' Jesuu nuu ndo, ta ni'iin nakuyi töve chàsi nuu yi ma iti' kua kuita kuati yi. <sup>13</sup> Ta juuni cha chító va'a ndo ti taku ma ndian jatiñu kuenda ma veñu'u ka'nu ñivi judú, juuni nuu ma ndayu ña sòkó ma ñivi ña iyo kuenda ma veñu'u ikan iyo yi ña ni'i na ma ña kachi na ndia. Yakan va kùuni yi ka'an yi ña ma ndian jàkuenda ma chító naá, nuu sòkó na ma kiti ña chà'ni na kuenda Ndioo, juuni iyo yi ña kachi na ma sa'an ikan cha'a' ma tiñu jà'a na ndia. <sup>14</sup> Ta juuni maa ma Racha'nu kùu ra ña kà'an ra ña tandi'i ma ndian chìnuni ña kàtitu'un tu'un va'a cha'a' Cristu, iyo yi ña juuni nuu ndian chìnuni tu'un ikan, nde'e na ta kachi na ndia, kàti ma Racha'nu. <sup>15</sup> Va yu'u ni'iin cha'a' takà'an ndakain ma ña chiniñu'i nuu ndo cha'a' ma ña kà'in tu'un

Ndioo, ta juuni töve tòi tutu i'ya nuu ndo kuenda ndàkain iin nakuyi nuu ndo ndia. Tu kuenda yu'u va'aga tu kuvj cha'a' ma ña ja'i, ta ikan n'i'in na kuu namaa na ma ña ka'nu jà'i ña katitu'un saanj yi nuu ma ñivi ndia.

<sup>16</sup> Vati tu yu'u kàtitu'in ma tu'un Ndioo, na tüvi ja'i yi kuenda ña jandotayj yu'u nuu ndo, ti ma Ndioo tachi ra yu'u ña ja'i ma tiñu ikan. Va tu tüvi jà'i yi, nda'vi kuunj ti Ndioo ni jande'e tundo'o nui tuva tüvi jà'i yi. <sup>17</sup> Yakan va tu kàtitu'in ma tu'un ra cha'a' ña kua ikan kùuni mai ja'i yi, tajan ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra ma ya'vj. Tatu töve kùunj ka'in yi, va cha'a' ña Ndioo tachi ra tiñu i'ya nui ña na ka'in yi, yakan va takan iyo yi ña ja'i yi. <sup>18</sup> Yakan va, çndava kuu ma ya'vj ña n'i' cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un Ndioo?, kùuni ndo. Va ma ya'vj n'i' kuu ma ña chisii animai ña kùunj ora kàtitu'un saanj ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi, ta na tüvi chikain n'i'in nakuyi nuu na cha'a' ma tiñu jà'i, vaji cha takani kuu ja'i yi.

<sup>19</sup> Vati taku yu'u, ti na tüvi kui musu n'i'in ñivi niku, va vitin cha kachjñ kuenda kùu musu ndisaa ndo, ti takan kuu jakanai tiá kua'a' ñivi kuenda Ndioo. <sup>20</sup> Vati ora kàtitu'in nuu ma ñivi judú, juuni jà'i ma kua takani jà'a na, ikan na kuu kicha'a na chinuni na tu'un cha'a' Jesucristu. Ta ora kàtitu'in nuu ma ndian ndikun chata ma ley ña taa Moisés, juuni jà'i ma takua jà'a na, vaji tüvi chà'nda ma ley ikan tiñu nui, va takan jà'i ikan, takan kuu kicha'a na chìnuni na tu'un cha'a' ma Jesucristu. <sup>21</sup> Ta juuni ora kàtitu'in yi nuu ma ndian yüvi judú, ndian töve tiñu'u ma tu'un Ley Ndioo ña taa Moisés, vati ma ña jà'i kuu ma takua jà'a na, ikan na kicha'a na chìnuni na tu'un cha'a' ma Jesucristu. Ta ña'a, tüvi kùuni yi ka'an yi ña töve tiñu'i ma tutu Ley Ndioo, cha'a' ña ndikun gai chata ma Racha'nu Cristu chi'in ma tu'un ley ña jà'a ra ndia. <sup>22</sup> Ta ora kàtitu'in yi nuu ma ndian tüvi chìnuni va'a ma tu'un cha'a' Jesucristu, ti ndian vita anima kuu na, indukuni jà'i ma takua jà'a ndiakan. Ta ndisaa yakan jà'i yi, cha'a' ña kùunj ña na kakú uvi uni na, tuva takan kuu yi. <sup>23</sup> Ja'i tandi'i yakan, cha'a' ma tu'un va'a cha'a' Cristu, ikan na sii kùunj, ti juuni Ndioo chà'a ra ña na kuu katitu'in yi.

<sup>24</sup> Ta juuni cha chito va'a ndo, ti taku ma ndian chinu, iyo yi ña kunu ni'i ndisaa na, va uvanuu na kuu ma ndian iyo yi ña jakanaa. Yakan va indukuni kua ikan iyo yi ña kunu ni'i ndo kuenda ma Racha'nu Ndioo, ikan na jakanaa ndo ra ndia. <sup>25</sup> Vati taku ma ndian jàndova'a na na kuenda ña kusiki ta'an na chi'in inga na, iyo yi ña nduva'a kumi na ma kuñu na. Ta ndisaa yakan jà'a na yi, ti kùuni na jakanaa na ma korona ña kundii xini na ña kuu takua kuu ma nda'a yutun ña numi kuiini xii yi. Va taku ma yo ti jàndeeni yo cha'a' ña kùuni yo jakanaa yo ma ya'vi yo ña endee töve ni cha tiempu ña ni ndi'i yi. <sup>26</sup> Vati taku yu'u, na tüvi chà'ta'anj ña kunu mai takani tu töve chai ma nuu ndi'i yi. Ta juuni töve chà'ta'anj ña kanj ña kusikj chi'in chikj tu töve va'a nani ma chikj kanj ti na kuu jakanai tuva takan jà'i. <sup>27</sup> Ti ma ña jà'i kuu yi ña nduva'a jande'i tundo'o ma kuñu, cha'a' ña kùunj ña na ja'a yi takua kuuni mai. Vati tu tüvi ja'i ma takan, tajan kùuni yi ka'an yi ña na tüvi nda kuenda kùu, ti jañai ma iti' Ndioo, vaji cha kàtitu'in ma tu'un ra nuu ma inga ñivi. Va yu'u, töve jàchi'in yi kuenda juuni mai.

<sup>1</sup> Ndyo'o yani koto näani ndo ma ña jã'a ma ndian kũu ñivi yo ndian chíyo taji'na, ma ora tãndikun na kuà'an na ma chata viko ña iyo sukun jã'a ma Racha'nu. Vati tandi'i ndiakan kêtachiyo na iti' chata ma tañu'u jã'a ma Racha'nu ma tiempu ikan. <sup>2</sup> Ta takan kũu yi ña ma tiempu tãndikun na kuà'an na chata ma viko chí'in Moisés, nda ma tiempu ikan kũu yi ña ndò'iin na chí'in ra, ta ña'a kũuni yi ka'an yi ña kũnduta na chí'in Moisés ma tichi tañu'u ta chí'in tañu viko ikan ndia. <sup>3</sup> Ta juuni tandi'i ma ñivi ikan chãchi na ma ndayu va'a ña Ndioo jãtuvi ra kuenda na chí'in iin tiñu ka'nu. <sup>4</sup> Ta juuni chí'in inga tiñu ka'nu, Ndioo chã'a ra ña chí'i na ma takuui va'a ña kãna ma nuu iyo kava ma tichi iti' kuà'an na, ti takuui ikan kũu ma Cristu, vati maa ra kũu ra ña tĩndee ra na, ikan na töve nayi ta'an na ma nuu kuà'an na. <sup>5</sup> Vati cha yati tandi'i ma ñivi jãchika na iti' Racha'nu Ndioo, vaji jãna'a ra kua'a' ndatu ra nuu na. Ta Ndioo töve sii kũuni ra ña jã'a na takan, yakan va ndisaa ndiakan, chí'i na ma tichi ku'u nuu chãkunuu na.

<sup>6</sup> Tandi'i ña kũu i'ya, jãna'a yi ti na vã'a jã'a yo ña nãnduku yo ma ña kini takua jã'a ndiakan, ti koto ta'an yo takua tã'an na. <sup>7</sup> Yakan va koto jãka'nu ndo ma ndioo yutun, takua jã'a kua'a' ma ndian kũu ñivi yo ña chíyo taji'na niku. Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kã'an yi chata na: "Ma ñivi ikan, chãchi na, ta chí'i na, ta ora chínu jã'a na takan, tajan kĩa'a ndio na tàcha'a na kuenda jãka'nu na ma ndioo yutun", kãti yi.

<sup>8</sup> Ta koto kĩ'vi ma yo kũu ndra'ii chí'in ma ñivi ña'a yũvi ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a chí'in ma ndra yũvi ii vi ndia, ti kua ikan jã'a ma ndian kũu ñivi yo niku. Vati cha'a' ña jã'a na takan kũu yi ña chí'i nda oko uni mii na iin kivini jã'a ma Racha'nu Ndioo. <sup>9</sup> Ta juuni na tũvi iyo yi ña kí'in yo ku'va ma Racha'nu Cristu, takua jã'a iin ma ndian kũu ñivi yo ndia. Vati cha'a' ña takan jã'a na, yakan va jã'a ma Racha'nu ña na kachi ma koo na, ta chí'i na ndia. <sup>10</sup> Ta koto kã'anti'ini ndo chata ma Racha'nu, takua jã'a na ndia, vati cha'a' ña takan jã'a na, yakan va tãchi ra ma tati jãkuu tiñu nuu ra ña na ka'ni yi na.

<sup>11</sup> Ndisaa ña ta'an ma ndian kũu ñivi yo ndian chíyo taji'na, jãna'a yi nuu yo naja kua jã'a ma Racha'nu Ndioo. Ta tãa ra yi nuu ma tutu ra kuenda ña kindoo yi chí'in yo ndian iyo ma kivi nuu ndi'inia, ikan na koo tu'va yo chí'in ma tu'un ra. <sup>12</sup> Yakan va iin nda ndyo'o chãnini ndo ña cha iyo va'a ndo, kũuni ndo, tiã va'a ña na ja'a ndo kuenda nuu ndo, koto jandi'i ra nuu ndo ndia. <sup>13</sup> Vati ña na koto ndo ña ndisaa ma kuati ña kũuni ndo koyo ndo tichi, indukuni kũu yi chí'in ma kuati ña kũuni koyo tichi nda ndian nikuuni iyo ma ñuñivi. Ta ndicha va'a ti Ndioo iyo tundeeni ra chí'in ndo, yakan va ndisaa tiempu ña kũunio koyo yo tichi ma kuati ikan, töve chã'a ra ña kũu yi tiã ka'nu kua kuu jandeeni yo, vati juuni jãna'a ra iti' va'a nuu kuu kakú yo tichi yi, ikan na kuu jandeeni yo yi.

<sup>14</sup> Yakan va ndyo'o yani ma ndian ya'a kũunĩ nde'i, kãtitu'in nuu ndo ña na numini jaña ndo ña jãka'nu ndo ma ndioo yutun. <sup>15</sup> Ta chitói ña kũu ndo ndian iyo chinituni va'a, yakan va na ka'an ndo chí'in tu ndicha kũu ma ña ni kã'in chí'in ndo. <sup>16</sup> Vati taku ora chà'a yo ta'vĩndioo nuu ma Racha'nu Ndioo, ma ora ni ko'o yo ma kopa vinu íi ña kũu ma nii Cristu, ikan kũu ma nuu ndò'iin yo chí'in ma ndian chĩnuni ña iyo kuenda Cristu, ti chãti ra nii ra cha'a' ma kuati yo. Ta taku ma ora chà'nda kuatio ma paan ña ni kachi yo ña kũu kuenda kuñu Cristu, ma ikan juuni jãna'a yi

nuu yo ña ndò'iin yo chi'in ma kuñu ra ndia. <sup>17</sup> Yakan va vaji kua'a' ñivi kùu yo, va ndisaa yo ndàkuu yo iin ñivini cha'a' ña chàchi yo iin paani.

<sup>18</sup> Na kuku'uni ndo takua jà'a ma ñivi ñuu Israel niku, vati ndiakan chàchi na ma sa'an ña chà'ni na ta sòkó na nuu ma chito naá kuenda jàka'nu na ma Racha'nu Ndioo, ikan na ndo'iin na chi'in ra, ta kùu na iin ñivini ndia. <sup>19</sup> Va chi'in ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo i'ya, na tñvi kùuni ka'in ña chàninì ña iyo nda kuenda ma ndioo yutun, ta juuni töve chàninì ña iyo nda kuenda ma sa'an kiti ña sòkó na nuu yi ndia, takua chàninì ndiakan. <sup>20</sup> Takan kàtitu'in nuu ndo, vati iyo ma yo tñvi chàninì tu'un Cristu ña, juuni sòkó na yi kuenda ña jàka'nu na ma tati xaan ikan, ta yñvi nuu ma Racha'nu Ndioo, ta yakan tñvi kùuni ja'a ndo yi. Yakan va kàtitu'in yi nuu ndo. <sup>21</sup> Vati na kùu ko'o ndo ma vinu ña ka'in tichi copa ma Racha'nu, tuva juuni chà'i ndo ma vinu ña ka'in tichi copa ma tati xaan ndia, ta juuni na kùu kunandi ndo mesa ma Racha'nu, tuva juuni chàninì ndo mesa ma tati xaan ikan ndia. <sup>22</sup> Ta juuni, ¿a va'a tu ja'a ndo ña ndoxaani ma Racha'nu Ndioo chi'in yo cha'a' ma ña kini ña ja'a yo?, kùuni ndo. ¿A chàninì ndo ña iyo tiaga ñandee ndyo'o kua maa ra?, kùuni ndo.

*Kùu ja'a yo nda ña kùuni maa yo, va iyo yi ña ndakimani yo ma inga ñivi ndia*

<sup>23</sup> Ndicha ña iyo ma yo kà'an ña kùu ja'a yo nda ña kùuni maa yo, kàti yo, va na yñvi ndisaa yi kùu tindee yi yo ti tñvi chà'a yi tundeeni yo chi'in ta'an yo. <sup>24</sup> Ta na tñvi iyo yi ña nanduku yo ña va'a kuenda juuni maa yo, vati va'aga ña na nanduku yo ña va'a kuenda inga ma ñivi ta'an yo.

<sup>25</sup> Ta na kachi ndo tandi'i nuu ma sa'an ña kuya'vi ma veto'o, ta na nàkanini ndo tuva sa'an ña cha sòkó na nuu ndioo yutun kùu yi, a töve.

<sup>26</sup> Takan kàti chi'in ndo, ti maa ma Racha'nu Ndioo, kùu ra ma chito'o ma nuñu'u' ñuñivi i'ya chi'in ndisaa ña iyo nuu yi ndia.

<sup>27</sup> Tatu iyo iin ma ndian tñvi chàninì ña jainvitaa na ndo ña na ku'un ndo kukachi ndo chi'in na ma ve'e na, na ku'un ndo tuva kùuni ndo, ti kuu kachi ndo nda nuu ndayu nikuuni, va'a ga ña na töve ndakatu'un ndo tuva ndayu ña cha sòkó na nuu ndioo yutun ña jàka'nu na kùu yi a töve.

<sup>28</sup> Ta vitin tu iyo inga nda yo jainvitaa ndo ma ve'e na, tajan ma ora ni kachi ndio ndo, kàtitu'un ndio na nuu ndo ña ma ndayu ña cha sòkó na nuu ma ndioo yutun kùu yi, kati na. Tu takan kùu yi va'aga ña na kàchi ndo yi, ti koto ja'a ndo ña na vā'a kùuni ndian kà'an yi nuu ndo. <sup>29</sup> Ta ma tu'un ña, já kàtitu'in i'ya ña cha'a' ña kacho ma sa'an, ti vaji tñvi kuati kùu yi kuenda ndo va kuenda inga na, chàto a kuati kùu yi kuenda na.

Ta tu takan ta'an chi'in va'a ga ña töve kachi yi, ikan na töve tiso na kuati nu'i cha'a' yi, jin ma ña va'a kùu yi kuendai tu kachi yi, va iin ña ya'a ika kùu yi kuenda ma chànituni ndiakan. <sup>30</sup> Ta tu yu'u chà'i ta'vindioo cha'a' ma ña ni kachi, ¿ta naja kà'an ma ñivi ña yñvi ña va'a kùu ma ña jà'i?, ta kuenda yu'u kùu yi iin ña va'a ja'i kùuni kuenda ma Ndioo. <sup>31</sup> Yakan va tuva chàchi ndo, a chà'i ndo, a jà'a ndo inga tuku tñnu va'a, na ja'a ndo yi va kuenda ña jàka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo. <sup>32</sup> Ta koto jàna'a ndo nuu ma ñivi ni'iin nakuyi ña tñvi va'a chàninì na, ikan na tiso na kuati ndo cha'a' yi, ni nuu ma ndian judíu, ni nuu ma ndian yñvi judíu, ta ni nuu ma ndian iyo kuenda ma veñu'u Ndioo ndia. <sup>33</sup> Vati yu'u va'aga ña na nandukui naja kua koo sii ma ndisaa ñivi chi'in ndisaa ma ña jà'i, ta

tüvi jà'i ma ña chàta'ani mai a ma ña va'a kuendai chàninì, ikan na kuu ni'i na nuu kakú na.

## 11

<sup>1</sup> Yakan va na ja'a ndo ma takua jà'i, ti yu'u juuni takan jà'i ma takua jà'a Cristu ndia.

*Ndisaa naja kua jà'a ma ñivi ña'a ña ìyo kuenda Ndioo*

<sup>2</sup> Yakan va yu'u chisij ta tiñu'i ndo, vati chàku'uni ndo yu'u cha'a' ndisaa ma nakuyi jà'a ndo, ta cha'a' ña cha kicha'a ndo jàchinu ndo ma tu'un va'a ña kàtitu'in nuu ndo. <sup>3</sup> Va ma ña kùunì ña koto ndo, kùu yi ña ma Racha'nu Cristu, kùu ra ra kuxini nuu ndisaa ma ndra'ii, ta ma ndra'ii kùu ndra iin ndra kuxini nuu ñasi'i ndra, takua ma Racha'nu Ndioo kuxini ra nuu ma Cristu ndia. <sup>4</sup> Vati tu iin ra'ii chàsi ra iin nakuyi xini ra ma ora kà'an ra chi'in Ndioo, a ora kà'an ra ma tu'un Ndioo nuu ma inga ñivi, kùuni yi ka'an yi, ti tüvi tiñu'u ra ma ra kùxini ra, vati chàsi ra ma xini ra ora jà'a ra takan. <sup>5</sup> Ta indukuni kùu yi tuva ìyo ñivi ña'a ña tüvi chàta'ani vi kasi yi xini vi ora kà'an vi chi'in Ndioo, a ora kà'an vi ma tu'un ra nuu ma inga ñivi, juuni kùuni yi ka'an yi ña töve tiñu'u vi ma ra kùu ii vi cha'a' ma ña jà'a vi ndia. Indukuni kùu yi tuva sokon te'e vi ma ixi xini vi. <sup>6</sup> Vati tu ìyo ñivi ña'a, ña tüvi chàsi vi xini vi ma ora kà'an vi chi'in Ndioo, va'aga ña na sokon te'an ma ixi xinian tuva takan kùunian ja'a ña. Va tuva kanuu ña, ña sokon te'an yi kùunian, tajan na kasi ndioan yi tuva takan. <sup>7</sup> Va taku ma ndra'ii, ti na tüvi nuva jà'a ndra ña kasi ndra xini ndra, vati Ndioo jätuvi ra ndra ña kùu ndra takua kùu maa ra, ti ma xina'ñu ra kùu ndra. Ta ma ñivi ña'a kùu vi ma xiña'nu ma ndra'ii ndia. <sup>8</sup> Vati taku ma Racha'nu Ndioo, ti tüvi ni java'a ra ma ra'ii nunuu chi'in ma kuñu ma ñivi ña'a, vati ma ñivi ña'a kùu vi ña kùva'a vi chi'in kuñu ma ndra'ii jà'a ma Racha'nu Ndioo. <sup>9</sup> Yakan va cha chito ndo ña tüvi ni kùva'a ma ndra'ii kuenda ma ñivi ña'a, vati ma ñivi ña'a kùu vi ña jàva'a ma Racha'nu Ndioo vi kuenda ma ra'ii. <sup>10</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña ìyo yi ña kasi vi ma xini vi cha'a' ma ndatu ña ìyo chi'in vi, ta ikan na kuu vi ndian iñu'u nuu nde'e ndisaa ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo. <sup>11</sup> Vati taku kuenda ma ndian chìnuni, töve va'a ña chàninì yo siin siin cha'a' ma ndra'ii chi'in ma ña'a, vati nduvi grupu ìyo kuenda vi nuu Ndioo, ta nduvi ndiakan chìnìñu'u na ta'an na ndia. <sup>12</sup> Ta vaji ndicha kuii ña ma Racha'nu Ndioo jà'a ra ma ñivi ña'a nunuu chi'in kuñu ma ra'ii, ta vitin ndisaa ma ndra'ii cha kàku ndra nuu ma ma'á ndra ndia. Va vaji takan kùu yi, va ma Racha'nu Ndioo indukuni jätuvi ra ndisaa na.

<sup>13</sup> Yakan va, ¿naja kua chàninì ndo?, ¿a va'ani ja'a vi ña tüvi chàsi vi xini vi ma ora kà'an vi chi'in Ndioo?, kùuni ndo. <sup>14</sup> Töve va'a, ti juuni cha chito va'a yo ña ma ndra'ii ña chàta'ani jakua'nu ma ixi xini ndra, ja'a maa ndra tukanuu nuu ndra, vati tüvi ìyo yi ña ja'a ndra takan. <sup>15</sup> Va taku ma ñivi ña'a, ti maa ma Racha'nu Ndioo chà'a ña na koo nani maa ma ixi xini vi, ikan na kasi xini vi. <sup>16</sup> Ta tu ìyo nda ndian tüvi chìnuni va'a ma ña kà'an ndi vitin, tajan ìyo yi ña koto na ti ni ndyu'u, ta ni inga ma ñivi chìnuni, na tüvi nàkoto ndi ma inga kua takani jà'a ndi. Yakani kùu ma ña chito ndi.

*Paulu kàtitu'un ra nuu ma ñivi ña na tüvi va'a ja'a na ora kuxini na ña jàka'nu na ma Racha'nu*



17 Ndyo'o yani vitin va kùunì katitu'in nuu ndo ña na tüvi va'a jà'a ndo ora kùti'vi ndo jàka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo, vati ora jà'a ndo ña kutu'vi ta'an ndo iyo yi ña vii koo ndo, va na yüvi takan kùu yi, ti java vi'a ndo ka'vi ndo jà'a yi. 18 Vati ma ña nunuu ña chīnitu'in, ña kàti ma ñivi, ti cha chàta'ani ndo kuti'vi ta'an ndo kuenda ña jàka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo, uvaa ña kuati kùu yi ña siin siin kùuni ta'ii'in ndo chí'in ta'an ndo, ta cha'a' ña jà'a ndo ma takan kùu yi ña nda mai chàninì ña ndicha kùu yi chí'in ndo ndia. 19 Yakan va, ¿a va'ani jà'a ndo ña jà'a ndo takan?, kùuni ndo, ikan na ku'va yo kuenda nda ndian kùu ma ndian chìnuni va'a ma tu'un Ndioo, ta nda ndian tüvi. 20 Uvaa ña kuati kùu yi, cha'a' ña kèsiin ndo ma ora kùti'vi ndo ña kùxini ndo kuenda kùku'uni ndo ma Racha'nu, ta ma ña jà'a ndo ikan, ti na yüva ña kùxini va'a ndo kùu yi kuenda ma Racha'nu. 21 Vati taku ma ora ni kachi ndo, ma ora ikan, ta'ii'in ndo nda'a ndo ma ña ni kùxini ndo, ta ikan jan numini kicha'a ndio ndo chàchi ndi'i ndo yi, ta ma ora chà ndio ma inga meru ndo, tajan ndiakan kùu ma ndian kindoo chí'in soko jà'a ndo, vati ndi'i yi jà'a ndo. Ta iyo inga ndo ña nduva'a chí'i ndixi ta chíni ndo ndia. 22 ¿A tüvi ve'e ndo nuu kùin ndo kachi ndo, ta ko'o ndo?, ña jà'a ndo takan. Yakan va chí'in ma ña jà'a ndo i'ya, jàna'a yi ña chàtu'un ndo ma ndian chìnuni tu'un Ndioo, ta nda ma ndian nda'vi ña tüvi nuva koo nuu ndia. ¿A iyo yi ña ka'in ña ndian va'a kùu ndo cha'a' ma ña jà'a ndo?, kùuni ndo. Na yüvi takan kùu yi.

*Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña jàka'nu ma ñivi ora kùxini na ora chàku'uni na ma Racha'nu*

(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)

23 Vati taku ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo i'ya, tu'un i'ya kùu yi ña kàtitu'un ma Racha'nu yi nui. Ta te'en kà'an yi: ma juuni ma chanikuaa ora k'i'in ma Racha'nu Jesuu ma paan, ma ora xīkoña'a Juda ra. 24 Ta ikan jan, chā'a ndio ma Racha'nu Jesuu ta'vindioo nuu ma Racha'nu Tatá ra cha'a' yi, tajan chā'nda kuati ra yi, ta te'en nāka'an ndio ra: "Na kachi ndo ma paan i'ya, vati ña'a kùu ma kuñui, vati ni kuvì cha'a' ndo. Takan iyo yi ña ja'a ndo yi, ikan na kuku'uni ndo yu'u." 25 Takan kùu ta ora cha chínu kùxini ndio ndra, tajan k'i'in ra iin copa vinu, ta te'en nāka'an ra cha'a' yi: "Na ko'o ndo ma copa vinu i'ya, vati chí'in ma copa i'ya, jàchinui chí'in nij ma tu'un chaa ña ndō'iin Ndioo chí'in ndo jà'a ra'. Takan iyo yi ña ja'a ndo, ikan na kuku'uni ndo yu'u", kàti Jesuu. 26 Yakan va nani ma ora chàchi ndo ma paan ikan, a chí'i ndo ma vinu ikan, takan iyo yi ña ja'a ndo ti yakan kàtitu'un yi ña cha chí'i ma Racha'nu cha'a' ndo. Ta takan iyo yi ña ja'a ndo nda kati chaa ma tiempu ña ni kichaa ndiko ra.

*Paulu, kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña ja'a yo ora kùxini yo ña jàka'nu yo ma Racha'nu*

27 Yakan va tu tüvi va'a jà'a yo ña tiñu'u yo ma Racha'nu ma ora chàchi yo ma paan, ta ora chí'i yo ma copa vinu kuenda kuku'uni yo ma Racha'nu, tajan yakan kùuni yi ka'an yi ña iin kuati ka'nu kùu ma ña jà'a yo chata ma kuñu, ta chata ma nii ma Racha'nu ndia. 28 Yakan va tuva chàchi yo ma paan ikan, ta chí'i yo ma copa ma vinu ikan, ji'na iyo yi ña k'i'in ku'va ji'na yo kuenda tuva ña va'a kùu ña chàninì yo chí'in anima yo, tajan ja'a ndio yo yi. 29 Vati tu yüvi ña va'a kùu ma ña chàninì ndo chí'in anima ndo, ta chàchi ndo ma paan ta chí'i ndo ma vinu, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña tüvi tiñu'u ndo ma kuñu ma Racha'nu ora jà'a ndo takan. Ta ma Racha'nu

Ndioo, ni jakutuni ra ndo cha'a' ma ña ja'a ndo. <sup>30</sup> Yakan va cha'a' yakan kùu yi ña iyo kua'a' meru ndo ña ku'vi, ta ya'a kukue'e kàa na, ta iyo ndian cha chí'í ndia. <sup>31</sup> Vati tu kí'in ku'va jí'na yo ma ña chà'nini yo chí'in anima yo ta tu va'a kùu yo, tajan rakan na tüvi òyo yi ña jande'e ra tundo'o yo. <sup>32</sup> Vati tu ma Racha'nu tísokuati ra yo, ta jande'e ra tundo'o yo, takan já'a ra ti kùuni ra ña ndakuu yo ma ndian ndaa, ikan na töve jakutuni ra na, ta kuvi na endeeni takua ni ta'an chí'in ndian tüvi chìnuni ña òyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya.

<sup>33</sup> Yakan va ndyo'o yani, taku ma ora kùti'vi ndo ña ni kuxini ndo ora chàku'uni ndo ma Racha'nu, na kuation jí'na ndo nda kati chàa ndi'i ma ndian meru ndo, tajan na kachi ndio ndo. <sup>34</sup> Ta tu òyo nda ndyo'o ña ya'a cha chisoko ndo, kùuni ndo, tajan va'aga ña na ku'un ndo kukachi ndo ma ve'e ndo, ti koto jande'e ma Racha'nu ma tundo'o ndo cha'a' ña töve va'a já'a ndo ma ora ndò'iin ndo. Ta òyo inga tu'un ña kùuni ña koto ndo, va va'aga ña na kuatui, ta kàtitu'in yi nuu ndo ma ora ni kunde'i ndo.

## 12

### *Ma Tati Í Ndioo chà'a yi kua'a' nuu ndatu nuu ma ndian chìnuni tu'un Jesucristu*

<sup>1</sup> Ndyo'o yani vitin va kàtitu'un kachin nuu ndo, ikan na koto ndo ndisaa ndatu ña chà'a Tati Í Ndioo nuu ta'ii'in yo. <sup>2</sup> Taku ndyo'o ti cha chà'a va'a ndo kuenda naja kua já'a ndo ña kēña'a ndo chàkuu ndo ña jáka'nu ndo ma ndioo yutun ña ñi'i, ma ora takā'an kùu ndo ma ndian chìnuni tu'un Jesucristu niku. <sup>3</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña, vitin ni katitu'un ndioi nuu ndo ña taku ma ndian kà'an chí'in ndatu ma ra kùu Tati Í Ndioo, na kùu ka'an ti'ini na chata ma Racha'nu Jesuu. Ta indukuni kùu yi tuva kùu kà'an na ña iin ra ya'a ka'nu kùu ma Racha'nu Jesuu, tuva tüvi òyo ma Tati Í Ndioo chí'in na ndia.

<sup>4</sup> Vati taku ma ra kùu Tati Í Ndioo, ti siin siin kua kàa ma ndatu ña chà'a yi nuu ta'ii'in yo, ta koto nākanini ndo ña kua'a' nuu tati kùu yi, vati uvanuu Tati Í Ndioo kùu yi ña chà'a ndisaa yi nuu yo. <sup>5</sup> Ta juuni vaji siin siin tiñu chà'a ma Racha'nu nuu yo ña já'a yo kuenda ma ndian chìnuni, va uvanuu ra kùu Racha'nu òyo. <sup>6</sup> Ta ndicha ña vaji siin siin tiñu chà'a ma Racha'nu Ndioo nuu yo ña já'a yo, va uvanuu Ndioo kùu ra ña jàtiñu ndisaa tiñu ikan nuu tandi'i yo chí'in ma ndatu ña òyo ra. <sup>7</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo jána'a ra nuu yo ña òyo ma Tati Í ra chí'in yo. Ta ma ndatu ikan kùu yi kuenda ña jàtiñu yo chí'in yi, ña tindee yi ndisaa ma ndian kùu ta'an yo, ndian chìnuni. <sup>8</sup> Vati iin yo, òyo ma ndatu ma Tati Í Ndioo chí'in, ña já'a yi ña ya'a chito na ña kà'an na. Ta juuni òyo inga yo, ña juuni ma ma Tati Í Ndioo chà'a yi ma ndatu ña jána'a yi nuu yo, naja kua nani'i yo nakoto va'a yo ma Ndioo. <sup>9</sup> Ta juuni òyo inga yo, ni'i ña já'a ma ndatu Tati Í Ndioo ña na chinuni va'a yo ma tu'un ra. Ta òyo inga yo, ña chà'a ma Tati Í ndatu ra nuu yo, kuenda ña jánda'a yo ma ndian ku'vi.

<sup>10</sup> Ta òyo inga yo, ña tindee ma Tati Ndioo yo, ña na já'a yo iin tiñu ka'nu ikan na nde'e ma ñivi yi. Ta juuni òyo inga yo ña tindee ma Tati Í Ndioo yo, ña na katitu'un yo ma tu'un yu'u ra nuu ma inga na. Ta òyo inga yo, ña tindee ma Tati Í ra yo, ña na koto yo tuva ndicha ña tu'un Ndioo kùu ma ña kà'an ma ñivi, a tüvi. Ta juuni òyo inga yo ña tindee ma Tati Í, ña na kuu ka'an yo iin tu'un siin siin ña tüvi kùtunini inga ñivi yi. Ta juuni

ìyo inga yo ña tindee ma Tati Íí, ña kùu katitu'un kachin niyi kùuni ka'an ma tu'un siin siin ikan nuu yo. <sup>11</sup> Yakan va uvanuu ma Tati Íí ra, ña ìyo kùu yi ña chà'a yi siin siin ndatu ikan nuu ta'ii'in yo. Tajan takan já'a yi chi'in ta'ii'in yi takua kùuni maa yi.

*Tandi'i ma ndian chinuni tu'un Ndioo, ndàkuu na iin ñivini*

<sup>12</sup> Ti taku ma kuñu yo, vati ìyo xini yo, ta nda'a' yo, ta cha'a yo, ta ndicha ña ìyo kua'a' ña kuati ìyo yi, va ndisaa yi kùu yi iin kuñuni. Ta kua ikan kùu yi chi'in Cristu ndia, ti vaji ìyo kua'a' nuu ma ñivi ra, va ndisaa na kùu na iin kuñuni. <sup>13</sup> Ta juuni kua ikan kùu yi chi'in maa yo ña kùu yo ndian judúu a ndian yúvi judúu, a kùu yo ndian musu ña túvi ni'i ya'vi a ndian tóve, vati nda ora já'a ma Tati Íí Ndioo ña jákunduta ra yo, nda ma ora ikan kùu yi ña cha ndàkuu yo iini kuñu Cristuni já'a ma Tati Íí Ndioo, ti nuu ta'ii'in yo, Ndioo chà'a ra uvanuu ma Tati Íí ra ña na koo yi chi'in yo.

<sup>14</sup> Vati taku ma kuñu yo, ti na yúvi iin nuuni ma kuñu yo kùu yi ña ìyo yi yo, ti kua'a' ña kuati kùu yi ña ìyo yi ma kuñu yo. <sup>15</sup> Ta tu ma cha'a yo kàti yi ña na yúvi iki kuñu yo kùu yi, cha'a' ña na yúvi nda'a' yo kùu yi kàti yi, na yúvi ña ndicha kùu yi, ti vaji kà'an yi ma takan, va juuni ma kuñu yo kùu yi ndia. <sup>16</sup> Ta tu ma ñii so'o yo kàti yi ña na yúvi ma ña ìyo kuenda ma kuñu yo kùu yi, cha'a' ña na yúvi tinuu yo kùu yi kati yi, juuni na yúvi ña ndicha kùu yi, ti na yúvi cha'a' ña kà'an yi takan, ta ni jáña yi ña kùu yi ma kuñu yo ndia. <sup>17</sup> Vati tu tandi'i ña kuati ña ìyo ma kuñu yo kùu yi kuenda ma tinuu yo niku, na kùu taso'o yo, tuva takan kùu yi. Ta tu tandi'i nuu ma ña ìyo ma kuñu yo, kùu yi kuenda ma ña taso'o yo, na kùu nani'i yo xiko ni'i'in nakuyi, tuva kùuni yo ta'ni yo yi. <sup>18</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña tãa ma Racha'nu Ndioo ta'ii'in ña kuati ìyo ma kuñu yo ma nuu va'aga ña koo yi kuenda yo, kùuni ra, ta kua ikan kīndoo yi nda vitin. <sup>19</sup> Vati tu iini ña kùu ma ña kuati ìyo yo ikan niku, tajan na túvi kuu ka'an yo ña iini kuñu kùu yo tuva takan kùu yi. <sup>20</sup> Ta ndicha kuii ña vaji kua'a' nuu ma ña kuati kùu ma kuñu yo ña ìyo yi yo, va ndisaa yi kùu yi iin kuñuni.

<sup>21</sup> Vati taku ma tinuu yo na kùu ka'an yi chi'in ma nda'a' yo ña na túvi chiníñu'u yi yi, ta ni ma xini yo na kùu ka'an yi chi'in ma cha'a yo ña na túvi chiníñu'u yi yi ndia. <sup>22</sup> Vati ma ña kuati ìyo ma kuñu yo ña ta'aga kàa, yakan kùu ma ña chiníñu'u ga yo. <sup>23</sup> Ta taku ma ña kuati ìyo ma kuñu yo ña na túvi kùuni yo nde'e yo, yakan kùu ma ña vii ga chàsi yo ja'ma chata yi. Ta ma ña kuati ma kuñu yo ña na tóve va'a ña koo nuna yi, yakan kùu ma ña kumi va'a ga yo koto nde'e inga ñivi yi, kùuni yo. <sup>24</sup> Va ìyo inga ña kuati ma kuñu yo ña kindoo nuna, ta yakan túvi kùmi va'a yo yi. Ta cha'a' yakan kùu yi ña já'a ma Racha'nu kua'a' nuu kuati ma kuñu yo, ikan na kuuni ga yo nde'o yi, ta tiñu'u yo ma ndian ta'an yo, vaji túvi ya'a ga iñu'u na chi'in yo. <sup>25</sup> Takán ìyo yi ña ja'a yo koto siin siin ña nakanini yo ja'a yo chi'in ma ndian kùu ta'an yo. Yakan va ìyo yi ña tindee ta'an yo yo. <sup>26</sup> Ta tu ìyo uvi uni ñivi ta'an yo ña ndè'e yo na, ña ndè'e na tundo'o, nda maa yo ndè'e yo tundo'o, ti nda'vi kùuni yo ndia. Ta tu ìyo ma ndian tiñu'u na uvi uni ma ndian ta'an yo, nduva'a chisii ndisaa yo, cha'a' ña já'a na takan.

<sup>27</sup> Yakan va ndisaa ndo kùu ndo kuñu ma Racha'nu Cristu, ta ta'ii'in ndo kùu ndo iin nuuni ma ña kuati ìyo ma kuñu ra ndia. <sup>28</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo, cha chã'a ra tiñu nuu ma uvi uni ma ndian ni jatiñu kuenda ra,

ta ndia'ya kùu na: Ma nunuu, ji'na chā'a ra tiñu nuu ma ndian kùu tatun Jesuu, ta ña uvi, va chā'a ndio ra tiñu nuu ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u ra, ta ña uni, va chā'a ra tiñu nuu ma ndian matru ña jàna'a ma tu'un ra, ta ikan jan chā'a ra tiñu nuu ma ndian jà'a ma ndatu ka'nu chi'in nuu ma ndian jànda'a ndian ku'vi, ta chi'in nuu ma ndian chàta'ani tindee inga ñivi. Ta juuni chā'a ra tiñu nuu ma ndian kuxini nuu inga ñivi, ta chi'in nuu ma ndian kà'an ma tu'un kà'an inga ñivi ndia. <sup>29</sup> Uvaa ña na yüvi tandi'i yo kùu ma ndian kùu tatun Jesuu, ta yüvi tandi'i yo kùu ka'an yo ma tu'un yu'u Ndioo, ta ni yüvi tandi'i yo jàna'a yo nuu ma ñivi, ta ni yüvi tandi'i yo kùu ja'a yo ma ndatu ka'nu nuu ma ñivi, <sup>30</sup> ta yüvi tandi'i yo iyo ndatu yo kuenda ña jànda'a yo ndian ku'vi ndia. Ta juuni na yüvi tandi'i yo kùu ja'a yo kà'an yo tu'un siin siin ña töve kùtunini inga ñivi ndia. <sup>31</sup> Yakan va na nanduku ndo ja'a ndo ma tiñu ka'nuga, takua kùuni ma Racha'nu Ndioo, vati juuni ni jana'i iin ma ña va'aga nuu ndo ndia.

## 13

### *Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña kuuni yo nde'e yo inga ñivi*

<sup>1</sup> Ta tuva kùu ja'i ña kà'in tandi'i nuu tu'un ña kà'an ma ñivi iyo tandi'i ñuu ña iyo ma ñuñivi, ta tu juuni kùu ja'i kà'in ma tu'un ña kà'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, va tu tüvi kùunji nde'i ma inga ñivi, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña kùu takua kùu iin kaa kalaxin, ña ya'a kua'a' yu'u yi, ta tüvi nda kuenda yi tuva takan ja'i. <sup>2</sup> Ta tu kùu ja'i kà'in ma tu'un yu'u Ndioo, ta chitoi naja kua kùuni ma ña iyo xe'e tichi chinituni ra kà'an yi, ta tu jà'i ma tiñu ka'nu, ta chìnuni va'i ma tu'un Ndioo, ta tandi'i inga nakuyi, ndisaa ma tiñu ka'nu ña jà'i ikan, na tüvi nda kutiñu yi, tuva tüvi kùunji nde'i ma inga ñivi ndia. <sup>3</sup> Ta tu nata'vi tandi'i ma ña kuika iyo chi'in ma ndian nda'vi, ta ndava ña kùu ku'vai yu'u ña kuvj cha'a' inga ñivi, juuni na tüvi nda kuatiñu yi tuva tüvi kùunji nde'i ma inga ñivi ndia.

<sup>4</sup> Yakan va tuva ndicha ña kùuni yo nde'e yo ma inga ñivi, tajan iyo yi ña jandeeni yo ma ña ja'a na, ta koo va'a yo chi'in na, ta tüvi ndotixin yo, ta tüvi jàndotayi yo yo cha'a' ma ña jà'a yo. <sup>5</sup> Ta juuni na tüvi iyo yi ña ka'an ni'i yo chi'in na, ta töve nànduku yo nakuyi kuenda ma'iin yo, ta tüvi kùuxaan yo na, ta nàani yo ña töve va'a ña jà'a na chata yo, tu ndicha ña kùunio nde'o na ndia. <sup>6</sup> Ta juuni na tüvi iyo yi ña sii kùuni yo cha'a' ma ña tüvi va'a jà'a na, va na sii kùuni yo ora kà'an na ma ña ndaa. <sup>7</sup> Vati kùuni yo nde'e yo na, ña'a kùuni yi ka'an yi ña jaka'nuni yo kuati na, ta vaji ndava ni kuuni ja'a na chata yo va töve ndakoo yo ma tundeeni na ña iyo chi'in yo, ta töve jàña yo ndatu yo ma ña va'a ña ni kuu iti' nuu, ta juuni jàndeeni yo, vaji jànde'e na tundo'o yo ndia.

<sup>8</sup> Yakan va koto jàña yo ña kùuni yo nde'e yo ma ndian kùu ta'an yo, vati tandi'i ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ni chaa iin kivi ña na töva chiniñu'u yo ka'an yo yi, ta na töva chiniñu'u yo ka'an yo ma tu'un siin siin ña töve kùtunini inga na, ta na töva ndàkutiñu ma ña ya'a chito yo ña kà'an yo cha'a' Ndioo ndia, ti ni jandi'i ma Racha'nu nuu yi. <sup>9</sup> Vati ni ma ña ya'a chito yo kà'an yo, ta ni ma ña kà'an yo chi'in tu'un yu'u Ndioo, töve jàna'a kachin yi nuu yo naja kua kùu Ndioo. <sup>10</sup> Va ni keta iin kivi ña ni koto kachin ndio yo ma naja kua kùu ra, tajan ma ora ikan töva ni chiniñu'u yo ndian chito ña kà'an chi'in ndian kà'an chi'in tu'un yu'u ra ndia.

<sup>11</sup> Vati taku ma ora kũu yo ma ndiakwati, kà'an yo, ta chà'nini yo takua chà'nini ma ndiakwati, va ma ora cha chãa ndio yo ña kũu yo ma ndian chandee, tajan ikan kũu ma nuu jãña ndio yo ña jà'a yo ora kũu yo ndiakwati. <sup>12</sup> Yakan va juuni kua ikan kũu yi ma vitin, vati taku ora ndè'o yo ma nuu inu, na tũvi ndichin va'a nde'o yo, ti kuxinani nuu yo, kua ikan ndè'o ma tu'un va'a ma vitin. Va ni keta ndio ma kivi ña ni nuna ndio ma Racha'nu Ndioo nuu yo, ta ikan jan ni nakoto va'a ndio yo maa ra takua nakoto ra yo ndia. <sup>13</sup> Yakan va iyo uni nakuyi ña ka'nu ña endeeni ni koo yi vitin: ma ña nunuu kũu yi ma ña jandeeni yo kuantu yo ma Racha'nu, ta ma ña uvi, kũu yi ña na chinuni va'a yo ma tu'un ra, ta ma ña uni, kũu yi ña na kuuni yo nde'o Ndioo chi'in ta'an yo. Va ma ña ka'nuga ña kũu jà'a yo kũu ma ña kũunio nde'o.

## 14

*Paulu kàtitu'un ra naja kua ja'a ma ñivi ña kũu jà'a na kà'an na ma tu'un siin siin ña tõve kũtunini inga ñivi*

<sup>1</sup> Yakan va na numini nanduku ndo naja kua ja'a ndo ta kũu kũuni ndo nde'e ndo ta'an ndo. Ta juuni na kuuni ndo ña ma Tati Í Ndioo chà'a yi ña na ku'va ndo ma ndatu yi. Ta iin ndatu ka'nu kuunji ña na ni'i ndo nuu ndisaa ma ndatu iyo ña kũu ka'an ndo chi'in ma tu'un yu'u Ndioo. <sup>2</sup> Vati taku ma yo chito ka'an ma tu'un siin siin ña tõve kũtunini inga ñivi, kà'an yo yi kuenda ma Racha'nu Ndiooni, ta yũvi kuenda ma inga ñivi, ti ndiakan na kũu kutunini na ma ña kà'an yo. Ta ndicha kuii ña chi'in ndatu ma Tati Í kũu ma tu'un kà'an yo ikan, va iin tu'un xe'e kũu yi kuenda inga ñivi. <sup>3</sup> Va inga ra ña kà'an ra chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta tu'un ikan kachin kũu yi kuenda tandi'i inga na, ña chà'nini, ta ora taso'o na yi ya'a chisii na jà'a yi ta jãndomani yi na ta juuni ni koo tundeeni Ndioo chi'in na jà'a yi ndia. <sup>4</sup> Va taku ma ra kũu ja'a kà'an ma tu'un siin siin ña tõve kũtunini inga na, iyo tundeeni ra, va juuni chi'in maani ra, va ma ra chito ka'an ma tu'un yu'u Ndioo, ti rakan ni koo tundeeni ra, va ña ni ku'va ra nuu ndisaa ma ndian chinuni tu'un Ndioo ma ora taso'o na ma ña kà'an yi. <sup>5</sup> Yu'u kũunji ña tandi'i ndo na ni'i ndo ma ndatu ña kà'an ndo ma tu'un siin siin ikan niku, va vitin chà'nini ña tiá va'a ña na katitu'un ndo ma tu'un yu'u Ndioo nuu ma ñivi, kua ma tu'un ikan. Vati ka'nuga kũu ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kua ma ndian kà'an ma tu'un siin siin ikan, tu tõve yo kà'an kachin kua kuuni ma tu'un ikan ka'an yi, ikan na koo ma tundeeni Ndioo chi'in tandi'i ma ndian chinuni tu'un ra.

<sup>6</sup> Ndyo'o yanj, vati tuva yu'u chà'i ma nuu iyo ndo, ta kicha'a ka'in ma tu'un kà'an siin siin ña tõve kũtunini ndo, za kuu tindee ma tu'un ikan ndo?, kũuni ndo. Va chi'in tu'un ña kũtunini kachin maa ndo kũu yi, tu kicha'a ka'in iin tu'un xe'e ña Ndioo jãna'a ra nui kuenda ndo, a tu kà'in tu'un ña jãna'a yi ndo naja kua nakoto va'a ga ndo ma Ndioo, a tu jãna'i nuu ndo ma ña kũuni Ndioo. Ndisaa ma tu'un ikan kũu ma ña va'a, ti tindee yi ndisaa ndo. <sup>7</sup> Ta indukuni kũu yi chi'in taku yo nakua'a chi'in kitarra ta ma tuvulu, vati tu tõve kachin jãkuaku yo ndrũn, ta tõve kũu kutunini yo nda yaa chita run. Takua kũu yi chi'in ma ña kà'an yo, tu tõve kachin kũu ma tu'un kà'an yo, ta indukuni kua ikan, tõve kũu kutunini na yi ndia. <sup>8</sup> Ta indukuni kũu yi taku ma nuu iyo kuati kũu ora kãnita'an ñuu ndia, vati tu ma ra tivi chi'in ma yutun tivi a jaka'an ra maa kaa kalaxin, na tũvi ndeta va'a ma tati run jà'a ra, yakan va ni'iin na tõve kũu

kanita'an na cha'a' ña töve ni'i kà'an ma tati run. <sup>9</sup> Ta kua ikan kùu yi ch'i'in ndyo'o ma vitin, vati vaji kùu ja'a ndo kà'an ndo ma tu'un siin siin ña tüvi kùtunini inga ñivi, va tu tüvi ch'ito na, niyi kùuni ka'an ma tu'un ña kà'an ndo, takua kà'an maa ndo nuu ma tatini kùu yi, tuva takan. <sup>10</sup> Ta ndicha kuii ña iyo kua'a' nuu ma tu'un va'a ña kà'an ñivi ña iyo ñuñivi i'ya, va ndisaa yi, iyo naja kua kùuni yi ka'an yi kuenda ma ndian kùtunini yi. <sup>11</sup> Ta tu yu'u tüvi kùtunini nda tu'un kùu ma ña kà'an ma ñivi ch'i'in, tajan kùuni yi ka'an yi ña yu'u kùu iin ra kichi ma inga ñuu kuenda na, ta nda maa na indukuni takan kùu na kuenda mai ndia. <sup>12</sup> Yakan va tava cha chà'i kuenda ña nduva'a iyonni ndo ña na ku'va ma Tati Ií Ndioo ma ndatu yi nuu ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo yi ña nanduku ndo ma ndatu yi, ña naja kua kùu tantee ndo inga ma ndian chìnuni, ikan na ni'i na tiá ma tundeeni Ndioo.

<sup>13</sup> Yakan va tu iyo nda ndyo'o ña kùu ja'a ndo kà'an ndo ma tu'un siin ikan, na ndakan ji'na ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ña na ku'va ra inga ndatu ra nuu ndo, ikan na kuu ka'an ndo nuu ma ñivi niyi kùuni ma tu'un siin siin ikan ka'an yi ndia. <sup>14</sup> Vati tu kà'an yo ch'i'in Ndioo, ch'i'in ma tu'un siin siin ikan, vaji ndicha va'a ña jà'a yo yi ch'i'in ndisaa anima yo, va ma chinituni yo na tüvi ch'ito yi nda ña kùu ma ña kà'an yo. <sup>15</sup> Yakan va ma ña iyo yi ña ja'i kùu yi ña tu ora kà'in ch'i'in Ndioo, iyo yi ña ka'in yi ch'i'in ndisaa animai, ta juuni iyo yi ña ka'in ch'i'in ndisaa chinitunij. Ta ora chitai ma yaa ña jàka'nui Ndioo ch'i'in ndisaa animai, ta juuni iyo yi ña ja'i yi ch'i'in chinitunij ndia, ikan na kua'i kuenda nda ña kùu ma ña chitai. <sup>16</sup> Ta tu jàka'nun ma Racha'nu Ndioo ch'i'in ma tu'un siin siin ña kà'un ch'i'in animaun, na kuu tita'an ma ndian töve kùtunini ma ña kà'un ña jàka'nu na ma Racha'nu indukuni ch'i'un, ti ma tu'un kà'un na tüvi kùtunini na yi. <sup>17</sup> Ta ndicha iin ña ta'vindioo kùu ma ña kà'un nuu ra, va na tüvi tindee yi inga ñivi ti tüvi kùtunini na yi.

<sup>18</sup> Ta yu'u nduva'a chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu, cha'a' ña kùu ka'in ch'i'in tu'un siin siin ikan, ta kùu ja'i ka'in yi tiá kua'a' kua ndisaa ndo. <sup>19</sup> Va ora kuti'vi ndo ch'i'in ma tichi ma veñu'u, va'aga ña kà'in u'un ta'an ma tu'un kà'an yo, kua ña kà'in iin uchi miì tu'un siin siin ña tüvi kùtunini ndo.

<sup>20</sup> Yakan va ndyo'o yani ndian chìnuni, va'a tu jàchika ndo ndo ña jà'a ndo ña kini takua jàchika ma ndiakwati na jà'a na yi ndia. Va cha'a' tandi'i ma ña chà'nini ndo, iyo yi ña kuu ndo ma takua kùu ndian chicha. <sup>21</sup> Vati taku nuu ma tutu Ley Ndioo te'en kà'an yi: Ch'i'in tu'un siin siin ta ch'i'in tu'un kà'an ñivi kichi inga ñuu ni ka'in ch'i'in ma ñivi.

Ta vaji ni ja'i takan, ta töve jàchi'in na ma ña kà'in.

Takan kàti ma Racha'nu Ndioo.

<sup>22</sup> Yakan va tu ka'an yo tu'un siin siin ña töve kùtunini yo, töve chàtiñu Ndioo tu'un ikan kuenda ma ndian chìnuni tu'un ra, va chàtiñu ra yi kuenda ma ndian töve chinuni, ti iin señani kùu yi kuenda na. Va Ndioo chàtiñu ra ma tu'un ña kà'an na ch'i'in ma tu'un yu'uni ra kuenda na jana'a kachin va'a yi nuu ma ndian chìnuni tu'un ra. <sup>23</sup> Vati tu ma ndian kùu ñivi Ndioo kùti'vi ta'an na, ta ikan ndisaa na kicha'a' ndio na kà'an na ma tu'un siin siin, ta ikan jan chàa ndio ma ñivi chaa, ch'i'in ma ndian tüvi chìnuni, tajan ndiakan ni ka'an na ña ndian tivi xini kùu ma ndian chìnuni, cha'a' ña kà'an na ma tu'un siin siin ikan. <sup>24</sup> Va tu tandi'i ndo kicha'a' ndo kà'an

ndo ma tu'un yu'u Ndioo ma ora chà ndio ma ñivi chaa, chi'in ma ndian tüvi chìnuni, tajan ma ikan juuni maa ndio na, ni ku'va na kuenda ña maa na kùu ma ndian iyo kuati ora taso'o na yi, ta ni ku'va na kuenda ña iyo yi ña chikoni'i ndiko na kù'un na ma iti' Ndioo cha'a' ña tàso'o na ma tu'un ndicha ña kà'an ndo. <sup>25</sup> Ta takan kùu yi ña ni koto tandi'i ma ñivi ma tu'un xe'e ña iyo ma tichi chinituni na niku, tajan juuni maa ndio na, ni kunandi chiti na ña jàka'nu na ma Racha'nu, ti cha chā'a ndio na kuenda, ña ndicha kuii ña tañu ndo iyo ma Racha'nu Ndioo.

*Paulu kàtitu'un ra naja kua jà'a yo ora jàka'nu yo ma Racha'nu Ndioo*

<sup>26</sup> Yakan va ndyo'o yani, taku ma nuu kùti'vi ta'an ndo, iin ndo kùu kata ndo yaa kuenda ra, ta inga ndo jàna'a ndo ma tu'un ra, a ña kàtitu'un ndo ma iin tu'un xe'e ña jàna'a Ndioo nuu ndo, a ña kà'an ndo ma tu'un siin siin, a ña kàtitu'un kachin ndo naja kua kùuni ma tu'un siin siin ikan ka'an yi, takan iyo yi ña ja'a ndo, ikan na ni'i ndisaa ndo ma tundeeni Ndioo, ta koo yi chi'in ndo. <sup>27</sup> Taku ma ora kà'an ndo ma tu'un siin siin, va'aga ña ta'ii'in ndo na ya'a ndo ka'an ndo yi nuu ma ñivi, vati na vā'a ja'a yi ña ni nduvi ndo ya'a ndo ka'an ndo yi nuu na iin tiempuni. Ta ora cha kà'an iin uvi a uni ndo yi, ta tüva kùu ya'a inga na ka'an na yi. Ta kuenda ma ndian ya'a kà'an na ma tu'un siin siin ikan, juuni iyo yi ña koo iin meru ndo, ña kàtitu'un kachin ma nuu na, naja kua kùuni ma tu'un ikan ka'an yi ndia, ikan na kutunini ndisaa ndo yi. <sup>28</sup> Ta tu tüvi ni'iin ma meru ndo ña kùu ka'an na ma ña kùuni ndo ka'an ndo ma nuu ka'iin ti'vi ma ñivi, va'aga ña na kà'an maa ndo yi ikan, va kùu ka'an ndo yi nuu Ndioo ora kà'an xe'e ndo yi. <sup>29</sup> Ta indukuni kùu yi chi'in taku ma ndian kàtitu'un ma tu'un yu'u Ndioo nuu ma ñivi ndia, vati uvi ndo, a unini ndo iyo yi ña ya'a ndo katitu'un ndo nuu ma ñivi, ta ma inga ma ndian ka'iin ma ikan, iyo yi ña ja'a na kuenda, nde'o tuva ndicha ña va'a kùu ma ña kà'an ndo, a tüvi ndicha. <sup>30</sup> Va tu iin ra ndaa ra kà'an ra iin tu'un yu'u Ndioo kuenda ma ñivi ka'iin ti'vi ikan, ta juuni ndaa ga ka'an ra, ta ikan ni'i inga ra ña nandi ikan iin tu'un xe'e ña jàna'a Ndioo nuu ra, tajan ma ra nunuu iyo yi ña kutaxin ra ña kà'an ra ta ku'va ra ña kà'an ma inga ra. <sup>31</sup> Ta takan iyo yi ña ja'a ndo, ña ta'ii'in ndo iyo yi ña kutu'va ndo ya'a ndo ka'an ndo ma tu'un yu'u Ndioo nuu ma ñivi. Ta takan iyo yi ña ja'a ndo, ikan ndisaa ndo kutu'va va'a ndo ma tu'un Ndioo ta na koo tundeeni ra chi'in ndo. <sup>32</sup> Vati tandi'i taku ma ndian kà'an tu'un yu'u Ndioo, iyo yi ña jandeeni na, ta kuantu na nda ora keta ka'an na, tajan iyo yi ña kà'an na. <sup>33</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo, ti iin ra ya'a chàta'ani ra ña koo vii chi'in ta'an yo kùu ra, ta töve kùuni ra ña jakanuu yo xini ta'an yo chi'in ma ña jà'a yo.

Takua kùu yi chi'in ndisaa ma ndian chìnuni ña kuti'vi ma veñu'u, <sup>34</sup> ña ma ñivi ña'a, ti iyo yi ña taxiin koo yu'u vi ma nuu ka'iin ti'vi ndo ña jàka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo, vati nuu ma tutu Ley Ndioo kàti yi ña ma ñivi ña'a, iyo yi ña kuu vi iin ñivi iñu'u chi'in ma ndra kùu ii vi takua kà'an yi. <sup>35</sup> Ta tu kùuni ma ñivi ña'a ña koto vi tiá cha'a' ma tu'un i'ya, tajan na ndakatu'un vi nuu ma ndra kùu ii vi ma ve'e vi, töve iñu'u kùu vi, tuva ndakatu'un vi yi nuu ka'iin ti'vi ma ñivi Ndioo.

<sup>36</sup> Yakan va iyo yi ña ku'va ndo kuenda ña tüvi tañu ndyo'o, ndian ñuu Corintu, kùu yi nuu kēta ji'na ma tu'un Ndioo, ta ni yüvi nuu uvanuu ndyo'o ni kùu ndo ña chito ndo ma tu'un ra ndia. <sup>37</sup> Ta tu iyo nda ndyo'o

chàninini ndo ña ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ndo, ta iyo ma Tati Í Ndioo chi'in ndo, kùuni ndo, tajan iyo yi ña koto va'a ndo, ti ma tu'un ña tàì vitin nuu ndo, kùu yi ma ña tàchi Ndioo. <sup>38</sup> Va tu tüvi jàchi'in ndo ma ña kà'an yi, tajan nda ma Racha'nu Ndioo na tüvi ni ki'in kuenda ra ndo ndia.

<sup>39</sup> Takan kàti yu'u chi'in ndyo'o yani, vati kùuni yu'u ña na katitu'un ndo ma tu'un yu'u Ndioo, ta tüvi kasi ndo yu'u ma ñivi tuva ka'an na ma tu'un siin siin ña tüvi kùtunini inga ñivi. <sup>40</sup> Vati ma ña kùunì ña ja'a ndo kùu yi ña na tiñu'u ndo ma inga ndian kùuni ka'an tu'un Ndioo, ta na nanduku ndo naja kua vii kùu ja'a ndo yi ndia.

## 15

### *Nuu nàtaku Cristu*

<sup>1</sup> Ndyo'o yani, kùunì ña na kuku'uni ndo ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu ña kàtitu'in nuu ndo. Vati ma tu'un i'ya kùu ma tu'un ña nda ora tās'o'o ndo yi, ta kicha'a ndo chinuni ndo yi, ta juuni jà'a yi ña jàndeeni ndo ña iyo va'a ndo nda vitin ndia. <sup>2</sup> Ta juuni cha'a' ma tu'un va'a i'ya kùu yi ña kàkù ndo tuva endee chinuni va'a ndo yi ma takua kàtitu'in yi nuu ndo. Va tu töve nì jachi'in ndo ma ña kà'an yi, kùuni yi ka'an yi ña töve ndicha ña chinuni ndo ma ña kà'an yi tuva takan.

<sup>3</sup> Vati taku ma tu'un ka'nuga ña kàtitu'in nuu ndo, yakan kùu ma tu'un ña nì'ì nuu Racha'nu ña kùtu'vai. Ta te'en kà'an ma tu'un ikan ña chī'í ma Racha'nu Jesucristu cha'a' ma kuati yo indukuni takua kà'an ma tu'un Ndioo ña ni kuu. <sup>4</sup> Ta kùchi ndio na ra, ta tichi uni kivi, ta nàtaku ndiko ra, takua kà'an ma tutu Ndioo ña ni kuu yi ndia. <sup>5</sup> Ta juuni chā'i kuenda nuu ndo ña jì'na kēta Cristu ora cha nàtaku ndiko ra nuu ma Petu', tajan kēta ndio ra nuu ma ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in ra. <sup>6</sup> Takan kùu ta ikan jan kēta ra nuu ka'ìin ti'vi kua'a' ma ndian yani yo ndian chinuni. Ta ndiakan ti ya'aga u'un cientu ta'an na kùu na ña ndē'e na ña nàtaku ndiko ra. Ta iyo ma ndian juuni takuu ga ma nda vitin, ta iyo ma ndian cha tüva takuu ti cha chī'í na. <sup>7</sup> Ta juuni kēta ra nuu ma Jandiau, ta tiá iti' nuu tandi'ì ma ndra kùu tatun ra ndia. <sup>8</sup> Ta ma nuu ndi'inia, ma ora yā'a kua'a' kivi kùu yi ña kēta ra nuu yu'u, jin nākotoi ra kua'a' tiempu iti' nuu kua ma inga na.

<sup>9</sup> Vati yu'u kùu ma ra ta'a tiá kàa ña kùu tatun Jesuu, ña ni tüvi iyo yi ña ka'an ma ñivi ña tatun Jesuu kùu, vati ya'aga chāndikuin na kuenda ña jànde'i tundo'o ma ndian chinuni tu'un Cristu niku. <sup>10</sup> Va vitin kùu takua kùu ma ra kùu, ti maa ma Racha'nu Ndioo jà'a ña na kui takan, ti iin ra ya'a va'a kùu ra, ta ma ñamani ña jà'a ra chi'ìn, na tüvi ni ja'a maani ra yi, vati vi'a ni'iga jàtiñui kua inga ma ndra kùu tatun ra cha'a' ma ñamani ikan, vaji na yüvi mai kùu ma ra jà'a yi, ti ma ña jà'a yi kùu ma ñamani Ndioo ña iyo chi'ìn. <sup>11</sup> Ta na tüva kuu, vaji yu'u a inga ndra kùu ma ndra kàtitu'un ma tu'un va'a cha'a' Cristu nuu ndo, vati ña'a kùu ma ña va'a ña kàtitu'un ndi, ta yakan kùu ma tu'un ña chinuni ndo ma vitin.

### *Paulu jàna'a ra ña ndicha ña nàtaku ndiko ma ndian cha chī'í*

<sup>12</sup> Vati tu ma tu'un kàtitu'un ndi kùu yi ma tu'un cha'a' ña cha nàtaku ndiko ma Cristu, çta naja juuni kà'an ga iin ma ndian iyo tañu ndo ña ma ndian cha chī'í na tüvi nàtaku na?, tuva takan. <sup>13</sup> Vati tu tüvi nàtaku ndiko ma ndian cha chī'í, tajan kùuni yi ka'an yi ña nda ma Racha'nu



Cristu, na tüvi ndicha ña nātaku ndiko ra ndia, tuva takan. <sup>14</sup> Yakan va tu ma Racha'nu Cristu na tüvi nī natakū ra, tajan yakan kùuni yi ka'an yi, ña na tüvi nda kuenda ma tu'un ña chàkuu ndi ña kàtitu'un ndi nuu ndo. Ta juuni induku tüvi nda kuenda ma tu'un ña chìnuni ndo ndia, tuva takan. <sup>15</sup> Ta tu ndicha ña takan kùu yi, tajan kùuni yi ka'an yi ña ndyu'u kùu ma ndra kà'an tu'un vatani chata ma Racha'nu Ndioo, cha'a' ña kàtitu'un ndi ña ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña jānataku ra ma Cristu. Ta ña'a kùu ma tu'un vata, tu töve ndicha ña nātaku ndiko ma ndian cha chī'í, tuva takan. <sup>16</sup> Ti tu ma ndian cha chī'í, na tüvi nātaku ndiko na, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña ni ma Cristu, töve nī natuku ndiko ra ndia. <sup>17</sup> Yakan va tuva ndicha ña Cristu tüvi nī natakū ndiko ra, tajan nda ma tu'un chìnuni ndo, na tüvi ndakutiñu yi ndia, ta kùuni yi ka'an yi ña juuni iyo ga ma kuati chī'in ndo, ti Ndioo töve nī janaa ra ma kuati ndo nda vitin, tuva takan. <sup>18</sup> Ta tu ndicha ña takan kùu yi, tajan ni ma ndian chìnuni tu'un Cristu ña cha chī'í, na töva ni koo na endeeni chī'in ra ndia, tuva takan. <sup>19</sup> Vati tu ndātu yo ma Racha'nu Cristu, cha'a' ña chànini yo ña ni tindee ra ma yo iyo nditoni ñuñivi i'ya ma vitin, kùuni yo. Ta kùuni yi ka'an yi ña vi'a nda'vi ga ni kuuni yo kua ma inga ñivi, cha'a' ña chànini yo takan tu töve ndicha yi niku.

<sup>20</sup> Va töve takan kùu yi, ti cha chito va'a yo ña ndicha ña ma Racha'nu Cristu kùu ra ma ra nunuu ña nātakū tañu ma ndian cha chī'í, ta ikan jan, chà'a ndio yo kuenda ña juuni nātakū ma ndisaa ma ndian chī'í ndia. <sup>21</sup> Vati cha'a' ña chī'í iin ra'ii ña nàni Adán kùu yi ña chī'í ndisaa ndio ma ñivi nda vitin, tajan juuni takan kùu yi ña cha'a' inga ra'ii ña nàni Cristu kùu yi ña cha kicha'a nātakū ndiko ma ndian cha chī'í ndia. <sup>22</sup> Ta takan kùu yi ña cha'a' ña ndisaa yo kùu yo ñivi Adán, ta yakan kùuni yi ka'an yi ña ndisaa yo cha chī'í yo. Takan kùu yi chī'in ndisaa yo ndian iyo kuenda Cristu, ni natakū ndiko yo, ta endeeni ni koo yo chī'in ra ndia. <sup>23</sup> Va ta'ii'in yo ku'un yo takua ora kāchin Ndioo ña ku'un yo. Vati ra nunuu ña nātakū kùu ma Racha'nu Cristu. Ta ikan jan ni janataku ndiko ra ndisaa yo ma ndian chìnuni tu'un kà'an ra ma ora ni kichi ra. <sup>24</sup> Tajan ni kindaa ndio ra ma ndatu ña iyo chī'in tandi'i ma ndra kumitiñu, ta chī'in tandi'i ndatu ña iyo chī'in tati xaan ta inga tuku nuu ndatu ndian kini ndia. Ta ikan jan ni ku'va ndio ra ma nuu chà'nda ra tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo Tatá ra ma ora ni chaa ndio ma tiempu ni naa ma nuñu'u' ñuñivi i'ya.

<sup>25</sup> Va ma Racha'nu Cristu iyo yi ña ka'nda ra tiñu, nda kati jakanaa ji'na ga ra ma ndian xaani nde'e na ra, ta ikan jan kani ndoyo ra na iti' cha'a ra. <sup>26</sup> Va ma ña nuu ndi'i nia ña ni jandi'i ra nuu, kùu ma ndatu kui'na ña chà'nī yi yo. <sup>27</sup> Ta te'en kà'an ma tutu Ndioo: ma Racha'nu Ndioo chà'a ra tandi'i ndatu kuenda ña na ka'nda ma Racha'nu Cristu tiñu nuu tandi'i ña iyo, vati takan kà'an ma Tutu Ndioo. Ta ña'a tüvi kùuni yi ka'an yi ña Cristu ni ka'nda ra tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo, ti ma Racha'nu Ndioo kùu ra ma ra chà'a ma ndatu ikan nuu ra. <sup>28</sup> Yakan va ora chaa ma kivi ña Cristu ra kùu se'e Ndioo, ni ka'nda ra tiñu nuu ndisaa ña iyo. Ta ikan ni jana'a ra ra nuu ma Tatá ra, ña ji'na rakan chà'a ra ndatu ikan nuu ma ra kùu se'e ra. Ta ma se'e ra ni ku'va ndiko ra ma ndatu nuu ra, ikan ma Tatá ra, ni ka'nda ra tiñu nuu tandi'i ma ña iyo. Ta takan ni kuu ikan nuu ndi'inia ma Racha'nu Ndioo ni kuxini ra nuu tandi'i ña iyo.

<sup>29</sup> Ta tu kà'an na ña ma ndian cha chī'í na tüvi nātakū ndiko na, tajan, ¿nda kuenda kùu yi ña iyo iin ma ndian kùnduta cha'a' ma inga ndian cha chī'í?, tuva chànini na ña na tüvi nātakū ndiko na. <sup>30</sup> Ta ndyu'u tu töve

ndātu ndi ña nàtaku ndiko ndi ma ora ch'í ndi, ña'a kùuni yi ka'an yi ña, ¿nda kuenda iyo tu'va ndi ña nde'e ndi tundo'o nani kivi?, tuva takan. <sup>31</sup> Ndyo'o yani, kùunì ña na koto ndo ña nani kivi chà'i kuenda ña ni kuvì, vati cha ch'ito va'i ña ni chaa iin kivi ña ni ka'ni na yu'u, ta indukuni kua ikan kùuni ña na koto ndo ña kindoo va'anì cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un Jesucristu. <sup>32</sup> Yakan va yu'u nduva'a ndé'i tundo'o já'a ma ndian xaan iyo ma ñuu Efesu, ta tu chàninì ña na tüvi ndicha ña nàtaku ndiko ma ndian cha ch'í, ta takan kùu yì, ¿nayi jakanai ch'i'in ma ña já'í?, tuva takan, kùuni ndo. Ta ikan jan, na te'en ka'an ndio yo: ¡Na kacho, ta ko'o yo, ti itaan ni kuvì yo!, tuva ndicha ña na töve nàtaku ndiko yo.

<sup>33</sup> Ta koto kù'va ndo ña jànda'viña'a ma ñivi ndo, vati iyo ndian kà'an te'en: "Tu ndikita'un ch'i'in iin ra nàkötoun ña tüvi já'a tiñu va'a, ninduvi ndo ni ja'a ndo yì, vaji ra va'a kùun." <sup>34</sup> Yakan va na ti'i va'a ndo chinituni ndo, ta na jaña ndo ña já'a ndo ma kuati. Takan kàtì ch'i'in ndo, ikan na koo tukanuu nuu ndo cha'a' ña iyo ndian tañu ndo ña töve nàkoto na ma Ndioo.

### *Naja kùu yi ña nàtaku ndiko ma ndian cha ch'í*

<sup>35</sup> Tajan iin nda ndyo'o ña te'en ni ndakatu'un ndo ch'i'in juuni maa ndo: ¿Ta naja kua kùu yi ña ni nàtaku ndiko ma ndian cha ch'í? ¿Ta naja kua kàa ma kuñu ña ni ni'i na? Takan ni ndakatu'un ndo ch'i'in juuni maa ndo.

<sup>36</sup> ¡Ta naja ya'a ndava xini ndo ña chikatu'un ndo takan! ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña ma ora tàchi yo ma chiti tata, na tüvi kana yì, nda kati ta'yu ndi'i jì'na yì, tajan keta ma ña chaa? <sup>37</sup> Vati iyo ma nuni tata ña tàchi ndo, ch'i'in inga tuku nuu ma chiti tata, va ma itu, ti ma ora kàna yì, na tüvi kàa yì takua kàa inga nuu ma chiti ikan, ti ma chiti ikan ma ora kàna yì siin kuu kàa yì. <sup>38</sup> Ta tiá iti' nuu tajan ja'a ndio ma Racha'nu Ndioo ña ma ta'ii'iin nuu yì, na koo yì naja kua kùuni maa ra ña koo yì, takua kùu nuni tata ña ora tachi yo yì ta ndakuu yì itu, ta takan kùu yì ch'i'in inga nuu chiti ndia. <sup>39</sup> Ta na yüvi ndisaa yo inuu kàa ma kuñu yo, vati siin kàa ma iki kuñu ma yo kùu ñivi, ta siin kàa ma iki kuñu ma kiti ku'u, ta siin kàa ma iki kuñu ma saa, ta kuñu ma tiaka' siin kàa yì ndia. <sup>40</sup> Ta juuni kua ikan kùu yì ch'i'in ma kuñu ma ña iyo andivi ndia, vati siin kàa ma kuñu yì, ta siin kàa ma kuñu ma ña iyo nuñu'u' ñuñivi i'ya. Va vii kàa ma kuñu ma ña iyo andivi, ta siin tiá kàa yì kua ma kuñu ma ña iyo nuñu'u' ñuñivi i'ya. <sup>41</sup> Vati taku ma ña tacha já'a nikandii siin kàa yì kua ma ña tacha já'a ma yoo, ta juuni siin kàa ña tacha yì kua ma chele ndia, ta nda ta'ii'iin nuu ma chele, siin siin ma kua tacha já'a yì ndia. <sup>42</sup> Ta juuni indukuni kùu yì ch'i'in ma ña nàtaku ma ndian cha ch'í ndia, vati ma kuñu ña kùchi na, ta'yu yì, ta ikan jan nàtaku ndiko iin ma ña tüvi ch'í inga cha'a'. <sup>43</sup> Yakan va taku ma ña ni kuchi yo, iin ña tüvi ndakutiñu kùu yì va ma ora nàtaku ndiko yì, tajan kùu ndio yì iin ña ka'nu, ta tacha. Ta ma ora kùchi na yì, ti na tüvi ñandee yì, va ma ora nàtaku ndiko yì, ikan kèta ndio iin ma ña ya'a iyo ñandee. <sup>44</sup> Vati ma kuñu ña kùchi yo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, kuenda ma nuñu'u' ñuñivi i'yani kùu yì. Va ma ora nàtaku ndiko yì já'a ma Tati Í Ndioo, tajan kùu ndio yì iin kuñu va'a kuenda ma Racha'nu Ndioo. Ti tu ch'ito yo ña iyo ma kuñu yo kuenda ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, tajan juuni iyo yì ña koto yo ña iyo ma kuñu yo kuenda Ndioo ndia.

<sup>45</sup> Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Adán kũu ma ra nunuu ña ndákuu ra iin ra chíyo ndito niku", va inga Adán ra nuu ndi'inia, ra juuni kũu Cristu, ndákuu ra Tati ña chà'a ña na koo ndito ma ñuvi endeeni. <sup>46</sup> Va ma kuñu nunuu ña ni'i yo töve kũu yi ma ña ni koo yi endeeni chí'in Ndioo, va kũu yi ma ña iyo ma nuñu'u' ñuñivini, ta ma kuñu yo ña ni'i yo iti' nuu kũu yi ma ña ni koo yi endeeni chí'in Ndioo. <sup>47</sup> Ti ma ra nunuu kũva'a ra chí'in ma ñu'u', ta kũu ra kuenda ma ñu'u', va ma ra uvi, rakan kũu ra ma ra kichi iti' andivi. <sup>48</sup> Yakan va tandi'i ma yo iyo ma nuñu'u' ñuñivi, kũva'a yo chí'in ñu'u', takua kũva'a ma Adán, ta tandi'i ndian ni ni'i koo andivi kũu na takua kũu ma Racha'nu kichi iti' andivi. <sup>49</sup> Va tu indukuni kaa yo kua kaa ma ra kũva'a chí'in ñu'u', tajan kũuni yi ka'an yi ña juuni indukuni ni kuu yo takua kũu ma Racha'nu kichi iti' andivi ndia.

<sup>50</sup> Takan kà'in chí'in ndo ndyo'o yani, vati taku ma kuñu ña iyo sa'an ta iki, na kũu ni'i yi ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ti na tüvi induku kuu yi takua kũu ma kuñu ña kũndee ndisaa tiempu. <sup>51</sup> Ta vitin kũunĵ katitu'in nuu ndo iin tu'un xe'e Ndioo ña jāna'a ra nuu ndi. Vati na yüvi ndisaa yo ni kuvi, va ndisaa yo ni ndakuu yo takua kũu ma Racha'nu. <sup>52</sup> Ta iin nunuu kuini kũu yi takua kũu iin ña nakuanı yo ña ni ja'a ra yi, tajan ma yu'u nuu ndi'i nia ña ni tivi ma tati jãkuu tiñu nuu Ndioo chí'in ma yutun tıvi, tajan ni nataku ndio ma ndian chí'ı, ti ikan ni ni'i ndio na ma kuñu ña tüva ni kuvi, ta maa yo ndian ndito, ni ndakuu yo kuu yo takua kũu ma Racha'nu. <sup>53</sup> Vati takan iyo yi ña ja'a ma Racha'nu chí'in ma kuñu yo ña tüvi kũndee, ikan na ni'i yo ma kuñu chaa ña kũndee yi endeeni, ta tüva kuvi yi. <sup>54</sup> Tajan ma ora cha ndõchaa ma kuñu yo ña tüvi kũndee, jā'a ndio ma kuñu ña kũndee ndisaa tiempu, ta ma ora cha ndõchaa ma kuñu yo ña jā'a ma ña töve chí'ı, tajan ikan kũu ma nuu ni chinu ndio ma tu'un kà'an ma tutu Ndioo ña kà'an te'en: "Ndioo cha jāndi'i ra ma ndatu kui'na ña chà'ni yo." <sup>55</sup> Ta yo'o, ra kũu kui'na, ĵndanu iyo ma ndatan vitin ña chà'niun ndi?, ta, ĵndanu kuà'an ma ndatun ña tindee ñuun ña jākanaun niku? <sup>56</sup> Vati juuni ma kuati jā'a yo kũu yi ña chikan yi ña kuvi yo. Ta juuni Ley Ndioo, iyo ndatu yi kuenda tiso yi kuati nuu yo ndia. <sup>57</sup> Va na ku'va yo ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo cha'a' ña cha jāndi'i ra ma ndatu ikan, cha'a' ma tiñu ña jā'a ma Racha'nu yo Jesucristu. <sup>58</sup> Ta cha'a' yakan kũu yi, ndyo'o yani ndian ya'a kũunĵ nde'ı, na koo ma tundeeni Ndioo chí'in ndo, ta na koo tu'va ndo, ta koto jāña ndo ña na jakuu ndo ma tiñu ña chà'a ma Racha'nu Ndioo nuu ndo ndisaa tiempu, vati cha chito ndo ña chí'in ma tiñu ikan, ni ndo'iin ga ndo chí'in ma Racha'nu chito'o yo, ta ni ni'i ndo ma ya'vi ndo jā'a ra, vati yüvi ra vata kũu ra.

## 16

*Paulu kätitu'un ra naja kua iyo yi ña tindee ma ndian chinuni ma meru na*

<sup>1</sup> Ta vitin va kätitu'in nuu ndo ña na ja'a ndo ma kua kā'in nuu ndo, na jati'vita'an ndo ma xu'un' ndo, ta tindee ndo ma ndian chinuni tu'un Jesucristu ña iyo ñuu Jerusalén, vati juuni kua ikan cha kätitu'in nuu ndian chinuni ña iyo tanuu ñuu ña iyo ma iti' ñu'u' Galacia ndia. <sup>2</sup> Yakan va nani ndomingu iyo yi ña kaniva'a va'a ndo ita'vi ma meli ña ni'i ndo ña jātiñu tatu ndo, ikan ma ora ni kunde'i ndo na tüva iyo yi ña jati'vita'an ndo ndisaa yi iin cha'ani. <sup>3</sup> Vati ma ora ni chai ma nuu iyo ndo, tajan ni

tachi ndioi ma ndra ni kachin maa ndo, ña naa ndra tutu ña ni tai kuenda ña katitu'un yi cha'a' ma xu'un' ña naa ndra, ora kuandaka ndra yi nuu ma ndian chinuni ña iyo ma ñuu Jerusalén. <sup>4</sup> Ta tu iyo yi ña nda mai ku'un ma chi'in ndra ma ora ni chai, tajan iyo yi ña ku'in ndia.

*Paulu kàtitu'un ra nuu ma ñivi nda iti' ni kakunuu ra*

<sup>5</sup> Vati ma ora ni ku'in, ji'na iyo yi ña ya'i ma ñu'u' Macedonia, tajan ni chaa ndioi ma ñuu Corintu nuu iyo ndo. <sup>6</sup> Ta ikan jan nde'o tu kuu ndoo ndioi ma chi'in ndo uvi uni yoo, a jaya'a ndioi ma tiempu vichin ma chi'in ndo tuva kuu yi, ta ikan iyo yi ña tindee ndo yu'u ita'vi ña tia'vi iti' kuà'in. Ta ora cha ya'a tajan ni ku'in tiá iti' nuu. <sup>7</sup> Vati na tüvi chàta'anj ña tia kivini ni nde'i ndo, ti chàninj ndoi tiá kua'a' ma kivi ma chi'in ndo, tuva ku'va ma Racha'nu ña na ja'i yi. <sup>8</sup> Va vitin juuni yanga ndoi ma ñuu Efesu i'ya, ña nda kati jaka'nui ma viko Pentecosté chi'in ma ñivi, tuva kuu yi. <sup>9</sup> Takan chàninj, vati iyo kua'a' ñivi ña kùuni na taso'o na tu'un cha'a' ma Racha'nu ña kàtitu'in, vaji iyo kua'a' ma ndian xaani nde'e yu'u ndia.

<sup>10</sup> Ta tu chàa ma Timoteu yani yo ma nuu iyo ndo, tiá va'a ña na nanduku ndo naja kua koo va'a ndo chi'in ra, vati juuni jàtiñu ra kuenda ma Racha'nu, takua jà'i ndia. <sup>11</sup> Yakan va ndisaa ndo iyo yi ña tiñu'u ndo ra, ta na tindee ndo tia'vi ndo iti' kuà'an ra, ikan na kuu kichi nde'e ra yu'u nuu iyo, vati ndàtui ra ma nde've chi'in inga tuku ma ndian kuu yani yo.

<sup>12</sup> Va taku ma ra yani yo Apolo, nduva'a cha jàninj ra ña na ku'un ra kunde'e ra ndo chi'in inga ma ndra yani yo, va ni kuuni ra ma vitin. Yakan va ni kunde'e maa ra ndo ma ora ni kuyati ra, kàti ra.

*Ma tu'un nuu ndi'i nia ña kàtitu'un Paulu kuenda ma ndian chinuni tu'un Cristu ña iyo ma ñuu Corintu*

<sup>13</sup> Ta na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ta na endee koo ma ña chinuni va'a ndo ma tu'un Cristu, vati iyo yi ña jandeeni ndo takua jà'a ma ndra'ii ña iyo kuenda ma Racha'nu Ndioo. <sup>14</sup> Yakan va tandi'i ma ña jà'a ndo, na ja'a ndo yi cha'a' ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo.

<sup>15</sup> Ta vitin taku ndyo'o yani, vati cha chito va'a ndo ña ma ñivi nunuu ña kicha'a chinuni ma tu'un Ndioo ma ñu'u' Acaya nuu iyo ndo chiña, ndiakan kuu kuu ma ñivi, ra nàni Estéfana. Ta ndiakan kuu na ña ya'a chàta'ani na tindee na ma ndian chinuni tu'un Cristu. <sup>16</sup> Yakan va jàninj ndo ña na jachi'in ndo ra. Ta indukuni kua ikan na jachi'in ndo ndisaa ma inga ndian jàtiñu ña tindee ma ñivi Ndioo takua jà'a ra ndia. <sup>17</sup> Ta nduva'a chisij ña cha kichi nde'e ma ra nàni Estéfana yu'u, chi'in ma ra nàni Fortunatu, ta Acaicu ndia, vati ndrakan kuu ndra ña tindee ndra yu'u chi'in ma tiñu ña ni kuu ja'a ndo cha'a' ña tüvi ndo chi'in niku. <sup>18</sup> Ti takua jà'a ndra ña chà'a ndra tundeeni nui, juuni kua ikan jà'a ndra ña chà'a ndra tundeeni nuu ndo ndia. Ta takan kùunj ña na tiñu'u ndo ma ñivi takua kuu na.

<sup>19</sup> Ta ma ñivi chinuni ña iyo ma ninii ka'nu ma ñu'u' Asia, tàchi na iin saludu nuu ndo, ta juuni ma ra nàni Aquila, chi'in ñasi'i ra Priscila, ta chi'in ma inga ndian chinuni ña kùti'vi chi'in vi ma nuu iyo vi, tàchi saludu nuu ndo ndia. <sup>20</sup> Ta tandi'i inga ndra yani yo tàchi ndra ma saludu ndra nuu ndo ndia. Ta juuni na kunumindaa ndo ta'an ndo ma ora kaña'a ndo cha'a' ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo na.

<sup>21</sup> Yu'u Paulu, tàa chi'in nda'i ma saludu i'ya kuenda ndo.

<sup>22</sup> Ta yu'u kà'in ña tu ìyo nda ndian tüvi kùuni nde'e ma Racha'nu yo Jesucristu, va'aga ña na tachi ra na ma iti' andaya'. Ta yo'o Racha'nu Jesucristu, na kichiun.

<sup>23</sup> Ta na koo ma ñamani ma Racha'nu Jesucristu chi'in ndo. <sup>24</sup> Ta ndyo'o ya'a kùuni ndo cha'a' ña cha ndō'iin ndisaa yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Tutu uvi t̄achi racha'nu Paulu nuu ñivi ch̄inuni tu'un Jesuu iyo ñuu Corintu

*Paulu t̄aa ra tutu i'ya kuenda ma ndian ch̄inuni ña iyo ma ñuu Corintu*

<sup>1</sup> Yu'u Paulu, ra kùu tatun Jesucristu, ti takan kùuni Ndioo ña na kùu ch̄i'in ma ra yani yo Timoteu, t̄aa ndi ma tutu i'ya nuu ndyo'o ndian ch̄inuni tu'un Ndioo iyo ma ñuu Corintu, ta juuni nuu tandi'i inga ma ndian ch̄inuni iyo ma ñu'u' Acaya ndia. <sup>2</sup> Ma Ndioo, ra kùu Tatá yo ch̄i'in ma Racha'nu Jesucristu, na kata ra ma ñamani, ra chata ndo, ikan na kuu koo vii ndo ch̄i'in ta'an ndo.

*Ndioo, j̄amani ra anima yo*

<sup>3</sup> Na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá ma Racha'nu Jesucristu, vati rakan kùu ma ra kùu Tatá yo ña kùnda'vini yo, ta j̄amani anima yo. <sup>4</sup> Vati takua j̄amani ra anima yo ora ndè'o tundo'o, juuni kua ikan iyo yi ña j̄amani yo inga ma ndian nde'e tundo'o takua j̄a' ra ch̄i'o ndia. <sup>5</sup> Vati ma takua k̄aya ma tundo'o ña ndè'o cha'a' ma Jesuu, juuni takan k̄aya ma tundeeni yo kuenda cha'a' ra. <sup>6</sup> Vati tu ndè'e ndi tundo'o, cha'a' maa ndo kùu yi, kuenda ña j̄andeeni ndo ta k̄akú ndo ora ndè'e ndo tundo'o, ta tu j̄amani Ndioo ndi, juuni kùu yi kuenda maa ndo ndia, vati yakan kùu yi ña j̄a' a yi ña na j̄andeeni ndo ma tundo'o nde'e ndo takua j̄andeeni maa ndi ndia. <sup>7</sup> Vati taku ndyu'u cha ch̄ito va'a ndi naja ni kuu yi ch̄i'in ndo, ti vaji ndè'e ndo tundo'o takua ndè'e ndi yi, juuni kua ikan ni ku'va ma Ndioo tundeeni nuu ndo takua j̄a' a ra ch̄i'in ndi ndia. <sup>8</sup> Ndyo'o yani, kùuni ndi ña koto kachin ndo, ti ya'a ga kua'a' tundo'o ndè'e ndi ma ninii ka'nu ñu'u' Asia niku. Vati ya'a ga xaan ma ku'va ikan, ti ndava kùndeega ndi ña ndè'e ndi ma tundo'o ikan niku, vati t̄öve ch̄ito ndi niku, tu ni kee ndito ndi j̄a' a ma tundo'o ikan. <sup>9</sup> Vati ndicha ña ch̄anini ndi ña chani kuvi ndi niku. Va ma ña'a kùu yi ña j̄ana'a yi nuu ndi, ña na kùu jakakú ndi juuni maa ndi vati iyo yi ña ch̄inuni ndi ma ña j̄a' a ma Ndioo, ra j̄anataku ma ndian ndi. <sup>10</sup> Ta juuni ma Ndioo ikan kùu ra ña j̄akakú ndi nuu ni kuvi ndi ma tiempu ikan. Ta ch̄ito ndi ña takan j̄akakú ra ndi vitin ta iti' nuu ndia, <sup>11</sup> tuva ndyo'o t̄indee ndo ndi ña ka'an ndo ch̄i'in Ndioo cha'a' ndi. Ta tu ya'a ga kua'a' ndo k̄a'an ch̄i'in Ndioo cha'a' ndi, ya'a ga ni jaka'nu ndo ra, cha'a' ma ñamani ña iyo ch̄i'in ndi j̄a' a ra.

*Nuu k̄a'an Paulu nda cha'a' kùu yi ña n̄i kuu ku'un ra ñuu Corintu*

<sup>12</sup> Vati ma ña ya'a ch̄ata'ani ndi kùu ma ña ni ka'in vitin: ma chinituni ndi k̄a'an yi ña j̄i'na ch̄i'in maa ndo kùu yi ña ya'a ga va'a ta ndaa iyo ndi, ña kua ch̄i'in ma inga ñivi iyo ñuñivi. Ta t̄indee Ndioo ndi ña j̄a' a ndi ma ña kùuni ra, vati ma ña j̄a' a ndi kùu yi, ch̄i'in ma ñamani Ndioo, ta yuvi ch̄i'in ma ña ch̄anini ma ñivi. <sup>13</sup> Yakan va ndisaa ma tu'un ña t̄aa ndi kuenda ndo, t̄aa kachin ndi yi, ikan na kuu jakua'a ndo yi ta kutunini ndo ma ña k̄a'an yi. Ta nd̄atu ndi ña na kuu kutunini ndo yi ndia. <sup>14</sup> Ma takua cha ch̄a'a ndo kuenda naja kua j̄a' a ndi nuu ndo, yakan va ma ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesuu ni koto kachin ndo tiá. Ma kivi ikan ya'a sii ni kuuni ndo nde'e ndo ndi, takua ya'a sii ni kuuni ndi nde'e ndi ndo ndia. <sup>15</sup> Va takua yu'u cha ch̄a'i kuenda ña ya'a kùunio nde'o ta'an

yo, yakan va chāniniñ ña va'aga ña na kunde'e ji'nai ndo nuu iyo ndo, ikan na sii kuuni ndo cha'a' ña ni nde'e ndo yu'u uvi cha'a'. <sup>16</sup> Takan chāniniñ ña ya'i ta kunde'e ji'nai ndo ma ora ni ku'in iti' ñu'u' Macedonia, tajan ma ora ni chikoni'i ndikoi kuu kunde'e ndikoi ndo ma cha'a' uvi. Ta takan kuu tindee ndo yu'u chi'in ña kumani nui, ikan na chaa va'i ma iti' ñu'u' Judea. <sup>17</sup> ¿A chānini ndo ña jànda'viña'i ndo, ora kà'in ña ni kunde'i ndo? ¿A chānini ndo ña yu'u ora kà'in ña ni ja'i iin tiñu, uvi nuu ña chāniniñ, cha'a' ña kà'in "va'a" ta "vā'a" iin tiempuni?, kùuni ndo. <sup>18</sup> Va yöve takan kùu yi, ti ndava ndaa nuu Ndioo kà'in ña na kùu ka'an ndi "va'a" ta "vā'a" ma iin tiempuni. <sup>19</sup> Vati taku yu'u, Silvanu, chi'in Timoteu, ña kùu ma ndra kàtitu'un tu'un Jesucristu ra se'e Ndioo tañu ndo, kùu kà'an ndi "va'a" ta "vā'a" iin tiempuni. Vati uvanuu ma tu'un ña kà'an ndi kuenda ra kùu yi ña "va'a". <sup>20</sup> Vati tandi'i ma tu'un ña chà'a Ndioo nuu ñivi, "va'a" kùu yi ti jàchinu ra yi cha'a' Jesuu. Yakan va ora jàka'nu yo Ndioo, kà'an yo "Amén, (ña kùuni yi ka'an yi takan na kuu yi)" cha'a' ma Racha'nu Jesucristu ndia. <sup>21</sup> Vati maa ma Ndioo kùu ra ña cha kàchin ra ndi chi'in ndo ta jà'a ra ña kùu ndicha yo kuenda Cristu. Vati ma ña jà'a ra kùu yi ña tàvani'i siin ra yo kuenda ra, <sup>22</sup> ta kàni ra ma tuni ra yo, ta tàchi ra ma Tati Í ra ña koo yi chi'in yo endeeni, ta yakan kùuni yi ka'an yi ña ndicha ña ni ni'o ma ña va'a iyo chi'in ra iti' nuu.

<sup>23</sup> Ta takà'an ku'in kunde'i ndo ma ñuu ndo takua chāniniñ niku, jà'i yi takan vati tüvi kùuniñ jakuninai ndo. Ta tu tüvi ña ndicha kùu ma ña kà'in, yakan va iyo va'i ña jande'e Ndioo tundo'o yu'u. <sup>24</sup> Vati yövi ndyu'u kùu ma ndian kùu chito'o ndo ña chà'nda ndi tiñu nuu ndo. Uvaa ma ña kùuni ndi kùu yi ña kùuni ndi tindee ndi ndo, ikan na sii kùuni ndo chi'in ma ña chìnuni ndo, vati ndicha ña cha chìnuni va'a ndo tu'un Jesuu.

## 2

<sup>1</sup> Ta cha'a' ña'a kùu yi ña chāniniñ ña va'aga ña töve ku'in kunde'i ndo inga cha'a', koto ja'i ña na nda'vi kùuni ndo. <sup>2</sup> Ta tu yu'u ku'in kunde'i ndo niku, ta ja'i ña na nda'vi kùuni ndo, ti nī'iin ndo töve kuu jandosii ndo yu'u cha'a' ña nda'vi kùuni ndo, tuva takan. <sup>3</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña tã ma tava kà'in chi'in ndo, ña töve nī kuuni ku'in kunde'i ndo koto ja'a ndo ña na nda'vi kuuniñ, tuva juuni maa ndo kuu ma ndian iyo yi ña jandosii yu'u ora ndè'i ndo. Ta chito ndaa va'i ña tu yu'u sii kùuniñ, nda maa ndo ni kichi sii kùuni ndo ndia. <sup>4</sup> Vati ora tã ma tutu carta ikan kuenda ndo, ya'a ga nàkaniniñ, ta nda'vi kùuniñ ña ndava chàkui nikan. Va na töve nī tai yi kuenda ña na nda'vi kùuni ndo, vati tã yi, ikan na koto kachin ndo ña ya'a ga kùuniñ nde'i ndo.

### *Paulu jàka'nuni ra ma ra jà'a kuati*

<sup>5</sup> Iyo iin ra jà'a ña nda'vi kùuniñ, ta töve jà'a ra yi kuenda ña na nda'vi kùuni uvaa yu'uni, vati juuni nda maa ndo nda'vi kùuni ndo jà'a ra ndia. Takani kà'in kuenda ndo, koto ya'a nduu tuku ma kua kà'in. <sup>6</sup> Ta ma tundo'o ña cha jànde'e ndo ma rakan, cha va'a takani, vati nduva'a cha kua'a' kùu yi kuenda ra. <sup>7</sup> Yakan va ma ña iyo yi ña ja'a ndo ma vitin, kùu yi ña na jàka'nuni ndo ma kuati ra, ta na jamani ndo ra koto ya'a ga sutini kuuni ra, ta ja'a ra ma ña töve va'a. <sup>8</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña jàninñ ndo, ña na jana'a ndiko ndo nuu ra naja kua ya'a kùuni ndo nde'e ndo ra. <sup>9</sup> Vati ma niku ga, cha tã ma tu'un i'ya nuu ma tutu ña tàchi nuu ndo,

kuenda ña na ki'in ku'va ndo, nde'o tuva ndicha ña jachi'in ndo ma ña kà'in. <sup>10</sup> Yakan va tu jàka'nuni ndo ma kuati ra, cha'a' ma nda ña nikuuni ña jà'a ra, yu'u juuni jàka'nunĭ yi ra ndia. Vati ma ora jàka'nunĭ ma kuati, tuva ìyo iin nda cha'a' kùu yi, ndisaa yakan jà'i yi cha'a' ndo ndava nda nuu ma Racha'nu Cristu, ti kùnda'vinĭ ndo, <sup>11</sup> ikan ma kui'na Satanaa, na tũvi kùu ja'án' ma ña kùuni maán' chi'o, vati cha nàkoto va'a yo ma mañá'.

*Ñakanini Paulu cha'a' ña naja ni nata'an ra ma ra yani ra Titu ma ñuu Troa*

<sup>12</sup> Takan kùu tajan ora chāa ndioi ma ñuu ka'nu ña nàni Troa, ña kuàkatitu'in ma tu'un ma Racha'nu Cristu, nduva'a nūna Ndioo ma anima ma ñivi nui, cha'a' ma tiñu jà'i kuenda ra. <sup>13</sup> Va vaji takan jà'a Ndioo chi'in, va yu'u ya'a nakaninĭ vaji ìyoi ikan, ti tõe nāta'in ma ra yani yo Titu ma ikan. Ta cha'a' yakan kùu yi ña nāka'in chi'in na ña ni ku'in, tajan kēe ndioi kuà'in ma iti' ñu'u' Macedonia.

*Ndioo kùu ma ra tìndee ndi, ikan na kuu jakanaa ndi, ta takan kùu chinuni kua'a' ma ñivi ma tu'un Jesuu*

<sup>14</sup> Ta chà'i ta'vindioo nuu ma ra ndàka ndi kuà'an ndi ma iti' Jesucristu, ti cha jàkanaa ra ndi kuenda ra, ta cha'a' maa ndi kùu yi ña jàkoto ra ma tu'un ra nuu ma inga ñivi, takua jà'a iin xiko ña ya'a vii chà'an ma ora chitakuati yi nda ni kùuni. <sup>15</sup> Vati ndyu'u kùu ndi takua kùu ma xiko ma kutu ña sòkó ma Jesuu nuu Ndioo, ña chitakuati yi nuu ndisaa ñivi a ma ndian jàkakú Ndioo a ma ndian tõe ndia. <sup>16</sup> Vati kuenda ma ndian tõe chinuni, ma xiko ma kutu i'ya ni ka'ni yi na takua jà'a iin xiko xaan. Va kuenda ma ndian jàkakú Ndioo, ma xiko i'ya iin ña vii kùu yi, ti ni ja'a yi ña na koo ndito na indeeni. Ta ma tiñu i'ya n'i'in ñivi tũvi ìyo va'a na, ña kùu ja'a na yi. <sup>17</sup> Va taku ndyu'u vii kàtitu'un ndi ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi, ta tõe chàkunuu ndi jà'a ndi takua jà'a inga na, ña kàtitu'un na yi kuenda ña jàndokuikani yi na. Vati ndava ndaa nuu Ndioo, kà'an kachin ndi ma tu'un Jesuu nuu ma ñivi, ti maa ma Ndioo kùu ma ra tãchi ndyu'u, ña na ndo'iin ndi chi'in Jesuu.

### 3

*Ma tu'un chaa ña jàndo'iin tu'un ma Paulu chi'in ma ñivi*

<sup>1</sup> Ta ma ora kà'an ndi te'en, ¿a chànini ndo ña cha kicha'a ndiko ndi jàka'nu ndi juuni maa ndi?, kùuni ndo. ¿A chànini ndo ña ìyo yi ña jana'a ndi iin tutu nuu kà'an yi ña ñivi va'a kùu ndi, ta nda ñuu kichi ndi, a ña ndàkan ndi nuu ndo, ña na ja'a ndo ma tutu ikan kuenda ndaa ndi takua jà'a ma inga na?, kùuni ndo. Na yũvi takan kùu yi. <sup>2</sup> Vati juuni maa ndo kùu ndo takua kùu ma tutu ña chinĩnu'u ndi ña kà'an ña ñivi va'a kùu ndi. Ta ndisaa ma ñivi kùu jakua'a na yi, ta takan kùu koto na nda ñivi kùu ndi cha'a' ña cha ìyo ndo chi'in ndi ma tichi chinituni ndi. <sup>3</sup> Ta takan kùu yi ña cha chito ndaa va'a na ña ndyo'o kùu ndo, takua kùu ma tutu ña tã juuni maa ma Racha'nu Cristu ña chā'a ndi nuu ndo, ora kàtitu'un ndi ma tu'un ra nuu ndo niku. Ta tõe nĩ taa ma Tati Í Ndioo ndito yi chi'in tinta chata yuu xa'nda kuenda ndo, takua jà'a Ndioo chi'in Moisés tatiempu, vati tãa ra yi va tichi anima ndo. <sup>4</sup> Chìnuni ndi ma ña va'a ña jà'a ma Ndioo cha'a' ma Jesuu, yakan va chito ndi ti ndicha va'a ma ña kà'an ndi i'ya. <sup>5</sup> Ta na tõe kùuni ndi ka'an ndi ña ma ña jà'a ndi, vachi yi tichi chinituni



maa ndi cha'a' ña ìyo ndatu maa ndi, vati ndisaa ma ña kùu ja'a ndi vèchi yi, va tichi chinituni Ndioo. <sup>6</sup> Vati ndyu'u cha chā'a Ndioo tundeeni ra nuu ndi kuenda ña na jana'a ndi ma tu'un chaa ra, ña jāndo'iin ra chi'in ndisaa yo. Ta takan kùu yi ña töve nī jāndo'iin ra yi chi'in ma tutu ley cha'nu ña taa Moisés, vati jāndo'iin ra yi chi'in ma Tati Í ra. Vati ma tutu cha'nu ikan chà'ni yi yo, ti taku ma Tati Í ra ikan chà'a yi, va nuu koo ndito yo endeeni. <sup>7</sup> Ta ndicha kuii ma ley ña taa Moisés chi'in letra chata ma yuu xa'nda, kīchi yi chi'in kua'a' ña tàcha, ña ni ma ndian israelita na kùu nde'e na nuu ma Moisés ma ora ikan cha'a' ña ya'a tàcha yi. Ta vaji ndicha ña ya'a tàcha yi ma ora ikan, va chi'in tiempu ndà'va maa yi kueeni kueeni. <sup>8</sup> Va tu iin ña nduva'a kuii tàcha ta ka'nu kùu ma ley ikan ña chà'ni yi, jta nduva'a ga ka'nu kùu ma tu'un chaa ña chā'a Ndioo nuu yo cha'a' ña ìyo ma Tati Í ra chi'o! <sup>9</sup> Va jin ndicha ña ya'a ka'nu kùu ma ley ña tìsokuati yo kuenda ña na kuvi yo, vati nduva'a ga ka'nu kùu ma tu'un chaa ña jà'a ña na kuu yo ndian ndaa. <sup>10</sup> Vati cha'a' ña nduva'a kuii ka'nu kùu ma tu'un chaa, cha'a' yakan kùu yi ña na tūva kuenda kùu ma tu'un cha'nu, tuva jando induku yo yi chi'in ma tu'un chaa. <sup>11</sup> Yakan va tu ya'a ga ka'nu kùu ma ña ni ndà'va maa kueeni kueeni, nduva'a ga ka'nu kùu ma tu'un chaa ña endee töve ndà'va ma ña tàcha yi. <sup>12</sup> Ndicha kuii ti chito ndi ña ni jachinu Ndioo ma ña ndātu ndi, yakan va kùu kà'an kachin ndi naja kua kùuni maa ndi, ti ìyo tundeeni ra chi'in ndi. <sup>13</sup> Vati taku ndyu'u, na töve jà'a ndi takua jà'a ma Moisés, ña chāsi ra ma ja'ma nuu ra, koto nde'e na ña nàa ma ña tàcha ma nuu ra kueeni kueeni. <sup>14</sup> Va ma ndian israelita na töve nī kutunini na ma tu'un cha'nu ikan, ti juuni ndāsi ga ma nuu na chi'in ma ja'ma mandil ikan, nda ma vitin. Ta uvanuu ra kùu kindaa ma ja'ma ikan, kùu ma Racha'nu Cristu ora kīcha'a yo chīnuni yo tu'un ra. <sup>15</sup> Ta ndicha kuii ña takan kùu yi nda vitin, ti ora jākua'a na ma tutu cha'nu ña taa Moisés, ndōndava ma chinituni na jà'a ña töve jàchi'in na tu'un Jesuu. <sup>16</sup> Ta tu ìyo ma ndian ndàkoo na ma iti' kini nuu jà'a na kuati, ta kī'vi na ma iti' Racha'nu Jesuu, ni kindaa ma ja'ma mandil ña ndāsi nuu na. <sup>17</sup> Vati maa ma Racha'nu Ndioo kùu ra ma Tati Í, ta tu ìyo ma Tati Í ma Racha'nu Ndioo tichi anima yo, ta ikan jan cha kùu ki'vi yo iti' Jesuu vati tūva tìsokuati yi yo. <sup>18</sup> Yakan va tandi'i ma yo chīnuni, ña tūva ndāsi ma ja'ma mandil ikan nuu yo, vati cha kùu yo takua kùu iin ma inu ña kàni yi ma xina'ñu Ndioo, ikan na kuu nde'e ñivi ña ra va'a kùu ra, ta nani kivi tiaga jāndakuu ra yo takua kàa ra, vati ta'ii'iin kivi ìyo ga ma tundeeni ra chi'o, cha'a' ma tiñu jà'a ma Tati Í ra chi'o.

## 4

<sup>1</sup> Yakan va ya'a jāndeeni ndi, vati Ndioo ya'a kùnda'vini ra ndi, ta cha'a yakan kùu yi ña chā'a ra tiñu nuu ndi ña kàtitu'un ndi tu'un va'a Jesuu nuu kua'a' ñivi. <sup>2</sup> Vati ndyu'u cha kāchin ndi ña töve jàchi'in ndi ma tiñu xe'e ña jà'a tukanuu ma ñivi, ta juuni töve jānda'viña'a ndi a jàkanuu ndi xini na chi'in ma tu'un Ndioo ña jāna'a ndi. Vati uvaa ma tu'un jāna'a ndi kùu ma ña ndichani. Yakan va ndava nda nuu Ndioo kà'an ndi, ikan na ku'va na kuenda ña takan kùu yi. <sup>3</sup> Ta ma tu'un cha'a' ma Racha'nu Jesuu ña kàtitu'un ndi nuu ñivi, tu chāsi yi chinituni ma ñivi kùuni na, ndicha ña takan kùu yi va kuenda ma ndian kuànaa ni. <sup>4</sup> Ta ma ñivi ikan töve

chìnunì na ma tu'un cha'a' Jesuu, ti ma kui'na, ra chà'nda tíñu nuu ñuñivi i'ya, cha chāsì ra ma chìnìtuni na, ikan na kùu kutunìni na ma tu'un víi ña kà'an cha'a' Jesucristu, ra ya'a tacha, ra kàa indukuni takua kàa ma Racha'nu Ndioo. <sup>5</sup> Vati ndyu'u tóve kàtitu'un ndi ma tu'un ña jàka'nu juuni ma ndi, ti ma tu'un kàtitu'un ndi kùu ma ña kà'an ña Jesuu kùu ma ra chito'o yo, vati ndyu'u kùu ndi takua kùu iin musu ndo, cha'a' ña ya'a kùuni ndi nde'e ndi ma Racha'nu Jesuu. <sup>6</sup> Vati juuni ma Ndioo ra tachi ma ñu'ú kuenda ña na jandondichin yi ma nuu naa, rakan kùu ra ña jātuvì ra ma ña tacha ra ña na koo yi chí'in yo ma tichi anima yo. Ta chí'in ma ña tacha ña iyo nuu Jesucristu jà'a ma Racha'nu Ndioo, kùu jandondichin yo nuu ma inga ñivi ta kùu koto na naja kua kàa ma ña tacha ra ndia.

*Tu chìnuni yo tu'un Jesuu kùu koo va'a yo ma ñuñivi i'ya*

<sup>7</sup> Vati ma kuñu yo kùu yi takua kùu iin ma kisi ñu'u' nuu indii ma ña kuika Ndioo ti tichi kuñu yo indii ma ndatu ka'nu Ndioo, ikan na koto ñivi ña na ndatu i'ya yöve ndatu maa yo kùu yi, ti ndatu ña chā'a Ndioo nuu yo kùu yi. <sup>8</sup> Yakan va vaji ya'a nde'e ndi tundo'o ja'a na, va jàndeeni ndi. Ta vaji nduva'a nàkanani ndi va tóve jàña ndi ma itì' kuà'an ndi ti chito ndi ña ni keta va'a yi. <sup>9</sup> Ta vaji ndikun na ndi, va Ndioo tóve ndákoo ma'iin ra ndi, ta vaji ndo'o ndi ja'a ma ñivi, va na kùu jandi'i na ndi. <sup>10</sup> Ta ndanikuni ma nuu kuà'an ndi ndè'e ndi tundo'o, endee chàku'uni ndi tava chí'í ma Jesuu ma nuu kruu, ikan na nde'e ma ñivi ña ndicha ña ní'í ndi ma ndatu ña ní'í ra ora nàtaku ndiko ra. <sup>11</sup> Vati ma ora juuni iyo ndito ga ndi ma ñuñivi i'ya, iyo tu'va ndi kuenda ña kuvi ndi cha'a' ma Racha'nu Jesuu, ikan na nde'e ma ñivi ña ndicha ña ní'í ndi ma ndatu ña jàna'a ra nuu yo ma ora nàtaku ndiko ra. <sup>12</sup> Cha'a' yakan kùu yi ña ndyu'u endee ndè'e ndi tundo'o, ña ndava kùu ka'ni na ndi cha'a' ndo, ikan na kuu ní'í ndo nuu koo ndito ndeeni chí'in Jesuu.

<sup>13</sup> Ta iin ra taa ma tutu Ndioo tatiempu te'en kà'an ra: “Ya'a ga chìnunì tu'un Ndioo, yakan va kàtitu'in yi.” Ta indukuni kùu yi chí'in ndyu'u, ti chìnuni ndi ma tu'un ra ta kàtitu'un ndi yi ndia. <sup>14</sup> Vati cha chito yo ña ma Ndioo, ra jànataku ma Racha'nu Jesuu ma ora chí'í ra, juuni ma rakan kùu ra ña ni janataku ra ndi, ikan na ndo'iin ndisaa yo chí'in Jesuu ta ku'un yo chí'in ra ma nuu iyo Tatá ra andivì. <sup>15</sup> Tandì'í ma tundo'o ña ndè'e ndi kuenda ndo, yakan jàna'a yi ña ya'a kùuni ndi nde'e ndi ndo, ikan ma ora cha ní'í ndo ma ñamani Ndioo kuu jàna'a ndo yi nuu kua'a' ñivi. Ta takan kua'a' na kicha'a na jaka'nu na ra ora chà'a na ta'vindioo nuu ra. <sup>16</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a jàndeeni ndi, vaji ma itì' nuu nuna cha kuàndocha'nu ndi, va ma itì' tichi ma kuñu ndi tía kuàndochaa yi nani kivi. <sup>17</sup> Vati ma tundo'o ña ndè'e ndi ma ñuñivi i'ya, nduva'a yati yà'a yi. Va chito ndi ña nduva'a ka'nuga ma ndatu ña ni ní'í ndi ja'a ma tundo'o ikan, ti ni ní'í ndi nuu ni koo ndi endeeni chí'in Ndioo. <sup>18</sup> Vati na tóve kí'in kuenda yo ma ña tà'an yo ma ñuñivi i'ya ña kùu nde'o, ti ma ña kí'in kuenda yo kùu ña, naja kua ni ní'o nuu ni koo yo endeeni chí'in Ndioo ña tóve ndichin nde'o ma vitin. Vati ma ña kùu nde'o ma ñuñivi i'ya ya'a yati yà'a yi, va ma ña iyo andivì, tóve.

## 5

<sup>1</sup> Ta cha chito yo ña tu ma kuñu yo jàndi'i na nuu yi, ni ní'o inga tuku

yi ma nuu ni koo yo iti' andivi jà'a Ndioo. Vati ma kuñu yo ña ìyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya kùu yi takua kùu ma ve'e ja'ma ña töve kùndee yi kua'a' tiempu, ti taku ma kuñu chaa, yöve iin ña jà'va' ñivini kùu yi ti iin ña jà'a Ndioo kuenda yo kùu yi. <sup>2</sup> Ta ndicha ña ora juuni iyo ga yo ma ñuñivi i'ya, ya'a nda'vi kùuni yo cha'a' ña cha kùuni yo ni'o ma kuñu chaa ña ni ku'va Ndioo nuu yo ma iti' andivi. <sup>3</sup> Ta ora ni ni'o ma kuñu ikan, ni kuu yi takua ja'ma ñu'u yo, ti töve ni kakunuu viti yo jà'a yi. <sup>4</sup> Vati ma ora juuni iyo ga yo chi'in ma kuñu cha'nu yo ñuñivi i'ya, ya'a taxiini yo ta nda'vi kùuni yo jà'a ma tundo'o ña ndè'o. Ta ndicha va'a ña töve kùuni yo kivi yo, ti ma ña kùuni yo kùu yi ña na sama ma Ndioo yo chi'in ma kuñu chaa ña kùndee ndisaa tiempu, takua jà'a yo ma ora sàma yo yo chi'in ma ja'ma chaa. <sup>5</sup> Vati maa ma Ndioo kùu ra ña jàndova'a ra ma tiñu i'ya kuenda yo, ti chā'a ra ma Tati Í ra ña na koo yi chi'o, ikan na ku'va yo kuenda ña takan kùu ma ña va'a ña ni ni'o tiá iti' nuu.

<sup>6</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña nduva'a kuii jàndeeni yo nani ora, ta chito yo ti ora juuni iyo ndito ga yo chi'in ma kuñu ña iyo yo ma ñuñivi i'ya, kùuni yi ka'an yi ña yöve ve'e maa yo kùu ma nuu iyo yo, ti iyo chika yo nuu ma Racha'nu Jesucristu. <sup>7</sup> Vati vaji takā'an kunde'o ra, va ma ña jà'a yo vitin, jà'a yo yi cha'a' ña chìnuni yo ma tu'un kà'an ra. <sup>8</sup> Va chito yo ti ni jachinu ma Ndioo ma ña kà'an ra, yakan va nduva'a kuii kùuni yo sama yo nuu iyo yo, ta takan ndakoo yo kuñu yo nde've, ta ko'o koo yo chi'in ma Racha'nu Jesuu. <sup>9</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña ndisaa tiempu nànduku yo jà'a yo ma ña chà'tani ma Racha'nu Jesuu, ta takan ja'a yo tuva ku'un yo koo yo chi'in ra andivi vitin a kìndoo ga yo ma ñuñivi i'ya. <sup>10</sup> Vati tandi'i yo iyo yi ña kujana'a yo yo ma nuu jàkutuni Jesuu ma kuati yo, ta ikan ta'ii'in yo ni ku'va ra ma ya'vi yo, cha'a' ma ña jà'a yo chi'in ma kuñu yo ora chiyo yo ma ñuñivi i'ya, tuva ña va'a kùu yi a töve.

### *Ma tu'un ña kà'an cha'a' ña jàndomani Racha'nu Ndioo yo*

<sup>11</sup> Yakan va tava cha chito va'a ndi ña ma Racha'nu, iyo yi ña tiñu'u ndi ra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña jà'nini ndi ma ñivi ña na na koto na ra ndia. Vati ma Racha'nu cha na koto va'a ra ndi, ta yakan va ndàtu ndi ña na koto maa ndo naja kua iyo ndi ndia. <sup>12</sup> Ta koto nàkanini ndo ña cha'a' ña jàka'nu ndi juuni maa ndi kùu yi, vati ma ña kùuni ndi jana'a ndi nuu ndo kùu yi ña na sii kùuni ndo cha'a' ndi, ikan na kuu ka'an ndo yu'u ma ñivi ora yöve ña ndicha kùu ña kà'an na, vati ma ña nànduku na kùu yi ña na jaka'nu ma ñivini na, ta töve jà'a na yi kuenda ma Racha'nu chi'in anima na. <sup>13</sup> Tuva ndyu'u ndian tivi xini kùu ndi kà'an ma ñivi, takan kùu ndi, va kuenda Ndioo, va tu yöve takan kùu yi kuenda maa ndo kùu yi. <sup>14</sup> Ta cha'a' ña ya'a kùuni ma Cristu nde'e ra yo kùu yi, ña cha chà'a yo kuenda ña cha ndikun yo kuenda ra. Ta tava cha chito va'a yo ña chi'í ra cha'a' yo, yakan va, kùuni yi ka'an yi ña juuni takan cha chi'í ndisaa yo chi'in ra ndia. <sup>15</sup> Ta chi'í ra cha'a' ndisaa ñivi, ta cha'a' yakan kùu yi ña ma ndian iyo ndito, na tüvi iyo ndito na kuenda juuni maa na, vati iyo ndito na, va kuenda ma ra cha chi'í, ta nàtaku ndiko ra cha'a' na. <sup>16</sup> Ta cha'a' ña'a kùu yi ña nda vitin ta iti' nuu, ndyu'u na tüva nakanini ndi cha'a' ñivi takua nàkanini inga ñivi iyo ñuñivi cha'a' na, vaji takan chà'nini ndi cha'a' ma Racha'nu Cristu takua chà'nini ma ñivi ndia, va vitin na tüva. <sup>17</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña ma ndian cha ndō'iin chi'in Cristu, iin ñivi chaa kùu na. Vati cha ndakoo na ma ña cha'nu ña jà'a na, ta vitin kùu na ma

ndian chaa kuenda ra. <sup>18</sup> Ta tandi'i ma tiñu i'ya kùu yi ña jà'a ma Racha'nu Ndioo yi chi'in ndi, cha'a' ña jà'a Cristu, ña chà'a ra ma tiñu nuu ndi ña na jandomani ndi ma ñivi kuenda ra. <sup>19</sup> Ta takan kùu yi ña jandomani ndiko ma Racha'nu Ndioo ma ñivi iyo ñuñivi, cha'a' ma ña jà'a ma Cristu ña tüva ki'in Ndioo kuenda ma kuati jà'a na, vati ma ña kùuni ra kùu yi ña na jakoto ndi tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi ma tu'un ra ña kà'an cha'a' naja kua jandomani ra ma ñivi kuenda ra. <sup>20</sup> Yakan va ndyu'u kùu ndi ndian kàtitu'un ma tu'un Jesuu, ta ma ora janini ndi ndo kùuni ndi ña na ki'in ndo kuenda ma tu'un kà'an ndi, ti tu'un Ndioo kùu yi. Yakan va chi'in sivi Jesuu jànini ndi ndo ña na ndomani ndo chi'in Ndioo. <sup>21</sup> Vaji Cristu na töve ni jà'a ra n'iin kuati, va Ndioo, jändaku ra ra ña na kuu ra iin ra iyo kuati cha'a' yo. Ta juuni cha'a' Cristu kùu yi ña Ndioo, jändo'iin ra yo ña na kuu yo ñivi ndaa kuenda ra ndia.

## 6

<sup>1</sup> Yakan va vitin, cha'a' ña jà'a ndi tiñu nuu ma Ndioo chi'in ndo, kùu yi ña jànini ndi ndo ña koto jãña ndo ma ñamani Ndioo ña chà'a ra nuu ndo. <sup>2</sup> Vati ma Ndioo te'en kà'an ra nuu ma tutu ra:

Ma ora kùuniun ña taso'i ma ña kà'un, ta jà'i yi.

Ta juuni tìndei ñun ma kivi ña jākakúí ñun ndia kàti Ndioo.

Ta vitin kùu ma kivi ña taso'o Ndioo ña kà'an yo ta jākakú ra yo. <sup>3</sup> Töve nī chasi koo ndi n'iin ñivi chi'in ma tiñu jà'a ndi. Cha'a' yakan kùu yi ña na kùu ka'an ma ñivi ña na yöve ña va'a kùu ma ña jà'a ndi.

<sup>4</sup> Ma ña jà'a ndi kùu yi ña tandi'i ma nuu kuà'an ndi jàna'a ndi nuu ndisaa ñivi, ti ndian jākkuu tiñu Ndioo kùu ndi. Ta juuni jàndeeni ndi ña jà'a ndi tiñu ikan, vaji ya'a ndè'e ndi tundo'o ta kùmani ndatiñu nuu ndi.

<sup>5</sup> Ta juuni ya'a ga jàndeeni ndi vaji kàni na ndi, ta t'i'i na ndi vekaa ta ya'a jàkanuu na xini ta'an na kuenda ña jànde'e na tundo'o ndi. Ta juuni ya'a ga ndetiñu kùu ma tiñu jà'a ndi kuenda ma ñivi, ti ya'a ga kènaa ñuma'na ndi ta ya'a ga yà'a soko ndi ndia. <sup>6</sup> Ta juuni jàna'a ndi ma tiñu va'a ña jà'a ndi cha'a' ña kùu ndi ma ñivi ndaa, ta chito ndi ma ña ndicha. Ta juuni

ya'a jàndeeni ndi ta tiñu'u ndi inga ñivi, cha'a' ña iyo ma Tati Í Ndioo chi'in ndi, ta cha'a' ña ya'a ga kùuni ndi nde'e ndi Ndioo, <sup>7</sup> ta cha'a' ma tu'un ndaa ña kàtitu'un ndi, ta cha'a' ma ndatu Ndioo ña iyo chi'in ndi ndia. Ta ndyu'u chàtiñu ndi ndisaa tu'un ndaa ña chà'a Ndioo nuu ndi

kuenda ña tìndee yi ma ndian va'a, ta kuenda ña kà'an ndi yu'u ma ndian kà'an chata tu'un ndaa ikan. <sup>8</sup> Ta iyo iin ora tiñu'u ma ñivi ndi, ta iyo inga ora ña kùu ndi tu'un nduva'a jà'a na. Ta iyo ora vii kà'an na cha'a' ndi, ta inga ora, töve. Ta juuni iyo ndian kà'an ña ya'a ga siini ndi tu'un vata, vaji kà'an ndi tu'un ndicha. <sup>9</sup> Ma ñivi jà'a na chi'in ndi, takua jà'a na chi'in

ndian töve nàkoto na, vaji nàkoto va'a na ndi. Ta kùu ndi takua kùu ma ndian cha kèe ña ndito, va juuni ndito ga ndi. Ta vaji ya'a ga jànde'e na tundo'o ndi, va na tüvi chi'i ndi jà'a na. <sup>10</sup> Ta juuni ya'a chisii ndi nani

kivi, vaji ndè'e ndi tundo'o. Ta vaji ndicha ña kùu ndi ma ndian nda'vi, va chà'a Ndioo ña na jàndokuika ndi kua'a' ñivi chi'in tu'un ra ña kàtitu'un ndi. Ta kàa ndi takua kàa iin ndian tükuii na iyo nuu, va tandi'i nakuyi

iyo nuu ndi jà'a Ndioo.

<sup>11</sup> Ndyo'o yani ndian iyo ñuu Corintu, cha kātitu'un kàchin va'a ndi chi'in ndisaa anima ndi nuu ndo, ti ya'a kùuni ndi nde'e ndi ndo. <sup>12</sup> Yüvi maa ndi kùu ma ndian kùuni nde'e ndo, vati maa ndo kùu ma ndian kùuni nde'e ndi. <sup>13</sup> Yakan va janinj ndo, takua jà'a iin tatá chi'in ndiakwati se'e ra, ña na kuuni ndo nde'e ndo ndi takua kùuni ndi nde'e ndi ndo.

*Maa yo kùu yo tava kùu ma veñu'u Ndioo ra chà'a nuu koo yo endeeni*

<sup>14</sup> Yakan va koto ndö'iin ndo chi'in ñivi töve chìnuni tu'un Jesuu, vati ma ndian jà'a takan kùu na takua kùu iin yunta chi'in iin burru ña jündii yo ma yuku xini ndri ta töve induku xita ndri. ¿A indukuni chà'nini ma ndian va'a chi'in ma ndian kini? Ta, ¿a induku chàkunuu ndian kuà'an iti' ndichin chi'in ndian chàkunuu nuu naa kùuni ndo? <sup>15</sup> Ña yöve takan kùu yi, vati töve induku chà'nini ma Cristu kua ma kui'na. Ta juuni na kùu koo vii ma ndian chìnuni kua iin ndian töve chìnuni va'a. <sup>16</sup> Na töve indukuni kùu ma veñu'u nuu jàka'nu yo Ndioo, kua ma nuu iyo ma yutun í ña jàka'nu ma ndian töve chìnuni. Ti maa yo kùu ma ndian kùu veñu'u ma Ndioo, ra chà'a kivi koo yo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña te'en kà'an Ndioo cha'a' yi niku:

Ni koi chi'in na ta ni kakunui ma chi'in na,  
ti yu'u ni kuu ma Ndioo na  
ta ndiakan ni kuu na ma ñivi.

<sup>17</sup> Yakan va juuni te'en kà'an ma Ndioo ndia:

Na kee ndo ma tañu ma ñivi töve chìnuni ikan, ta na koo siin ndo,  
ta koto jà'a ndo ma ña töve va'a,  
tajan kùu ku'vai ña kì'vi ndo ma itj,

<sup>18</sup> vati ndyo'o ndian kùu ñivi ña'a ta ndra'ii, ni kui iin tatá kuenda ndo,  
ta maa ndo ndian kùu se'i,  
takan kàti ma Racha'nu Ndioo ra ya'a ga iyo ndatu ninii ka'nu nuñu'u'  
ñuñivi chi'in andivi.

## 7

<sup>1</sup> Ta cha'a' ma tu'un ña chà'a Ndioo nuu yo i'ya ndyo'o yani, iyo yi ña jaña yo tandi'i ma ña kini jà'a yo chi'in ma kuñu yo ta ma chinituni yo ta jaka'nu yo ra, ikan na ndo'íi yo cha'a' ña kùu yo ñivi ña tiñu'u Ndioo.

*Ya'a ga chisii Paulu cha'a' ña sàma kua chà'nini ma ndian iyo Ñuu Corintu*

<sup>2</sup> Yakan va na ku'va ndo ita'vi nuu nuna ma anima ndo nuu ndi, vati ndyu'u yüvi ndian jànda'viña'a kùu ndi ta ni yüvi ndian kini kùu ndi ta töve jàkanuu ndi xini ni'iin ñivi ndia. <sup>3</sup> Ta koto nàkanini ndo ña chi'in ma ña kà'an ndi i'ya chata ndo kà'an ndi, kùuni ndo, vati tava cha kà'in chi'in ndo niku ña, maa ndo kùu ma ndian ya'a kùuni ndi nde'e ndi, vaji ndava iyo yi ña kuvi ndi cha'a' ndo, tuva takan kùu yi. <sup>4</sup> Cha'a' yakan kùu yi ña ya'a chisii ndi cha'a' ndo, ta tüvi ndasii ndi ña ka'an ndi ma tu'un ndaa nuu ndo. Vaji tañu ma tundo'o ndè'e ndi juuni ya'a chisii ndi cha'a' ndo ndia.

<sup>5</sup> Vati nda ora kīchaa ndi ma ñu'u' Macedonia, ni ita'vi takà'an nindee ndi, vati ma ña tà'an ndi kùu ña, tandi'i nuu kuà'an ndi ya'a ga ndè'e ndi tundo'o, ti kànita'an ma ñivi chi'in ndi, ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ndasii ndi ndia. <sup>6</sup> Va ma Ndioo ra jàndomani ma ndian ya'a ga nda'vi kuuni, rakan kùu ra ña jàndomani ndyu'u cha'a' ma ra nàni Titu ma ora kīchaa ra. <sup>7</sup> Va

na yöve uvaa cha'a' ña kīchaani Titu kùu yi ña kùu takan, vati ndava nda maa ra juuni ya'a chisii ra cha'a' ma tiñu va'a ña jà'a ndo ndia. Ta juuni kätitu'un ra nuu ndi naja kua ya'a ga kùuni ndo nde'e ndo ndi, ta naja kua ya'a nda'vi kuuni ndo ora nàkanini ndo cha'a' ndi. Yakan va tiaga chisii ndi ma ora kà'an ra takan. <sup>8</sup> Ta nda'vi kùuni ora chā'i kuenda ña ma tutu ña tächj nuu ndo ni ja'a yi ña na nda'vi kuuni ndo niku. Va vitin töva nda'vi kùuni ti cha chā'i kuenda ña ndicha kuii ña takan kùu yi chi'in ndo, va kuenda uvi uni kivi ni. <sup>9</sup> Ta vitin ya'a chisij, va yöve cha'a' ña ya'a nda'vi kùuni ndo jà'i ora tächj ma tutu nuu ndo, ti chisij va cha'a' ña chikoni'i ndiko ndo chi'in Ndioo jà'a ma ña nda'vi kùuni ndo. Ta chitoi ña cha'a' Ndioo kùu yi ña nda'vi kùuni ndo, ta juuni chà'i kuenda ña töve ni jachika ndo ndo ma iti' ra jà'i ora tächj ma tutu nuu ndo. <sup>10</sup> Vati tu chikoni'o ma iti' Ndioo jà'a ña ya'a nda'vi kùuni yo, iin ña va'a kùu yi nuu Ndioo, ta takan kùu ni'o nuu jàkakú ra yo ta tūva iyo yi ña nàkanini yo cha'a' yi. Va tu ya'a ga nda'vi kùuni yo takua nda'vi kùuni ma ñivi iyo ñuñivi, ni ja'a yi ña na endee kèsiin yo ma iti' Ndioo. <sup>11</sup> Ya'a chà'tani Ndioo naja kua jà'a ndo ña jàndeeni ndo ma ña ya'a nda'vi kùuni ndo ma tava kùuni ra. Ta vitin, ina nde'e ndo ma naja kua va'a jà'a ma tu'un ña tächj nuu ndo! Jà'a yi ña na ku'va ndo kuenda, ta tandikun ndo ma iti' va'a. Ta juuni jà'a yi ña na kuxaan ndo chi'in ma ra jà'a kuati, vaji ya'a kanuu ndo jà'a ndo yi. Ta juuni jà'a yi ña na ya'a kuuni ndo nde'e ndo yu'u ndia, ta juuni jànde'e ndo tundo'o ma ra jà'a ma kuati ikan. Ta cha'a' ma ña jà'a ndo i'ya, jàna'a yi nuu ndi ña na töve ni ndo'iin ndo chi'in ña kini. <sup>12</sup> Yakan va ora tächj ma inga tutu nuu ndo, töve ya'a nàkaninj cha'a' ma ra jà'a kuati ikan, ta ni töve ya'a nàkaninj cha'a' ma ra nde'e ma tundo'o ndia. Ti ma ña chāninj ora tächj yi nuu ndo kùu yi ña na koto ndaa va'a ndo tu ndicha kuii ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo ndi ndava nuu Ndioo. <sup>13</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña ni'i ndi tundeeni ndi.

Va chisii ga ndi ora nde'e ndi ña ya'a ga sii kùuni ma Titu cha'a' ña tindee ndo ra ta chà'a ndo tundeeni ra ora chānde'e ra ndo. <sup>14</sup> Ta ora kätitu'un nuu Titu ña ñivi ya'a iñu'u kùu ndo ma nuu ra, nduva'a kīndoo va'i jà'a yi ta töve ni kukanui, ti takan kùu yi. Ta tava ndisaa ma tu'un kätitu'un ndi nuu ndo kùu yi ma ña ndaa, juuni ña ndaa kùu ma ña kätitu'un ndi nuu Titu cha'a' ndo ndia. <sup>15</sup> Ta ma Titu tiaga kùuni ra nde'e ra ndo ma ora chàku'uni ra ma ña jà'a ndo chi'in ra ña jäch'i'in ndo ma tu'un yu'u ra, ta ya'a tiñu'u ndo ra ora chíyo ra chi'in ndo. <sup>16</sup> Cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ga chisij, vati iyo kua'a' tundeeni chi'in ndo.

## 8

### *Kätitu'un Paulu cha'a' xu'un' sòkó yo nuu Ndioo*

<sup>1</sup> Ta vitin ndyo'o yani, kùuni ndi jakoto ndi nuu ndo naja kua chà'a Ndioo ma ñamani ra nuu ndian chìnuni ña iyo ninii ñuu ñu'u' Macedonia. <sup>2</sup> Ta ma ndian chìnuni ñuu ikan, vaji cha nde'e na kua'a' tundo'o, va nduva'a kuii chisii na, ta vaji ndicha ña nda'vi na, va ndiakan kùu ma ndian sòkó ga ma ndatiñu kuenda ma Ndioo. <sup>3</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña, yu'u chà'i kuenda cha'a' na, ña ndicha kuii ña maa ndio na sòkó na ma ndatiñu kuenda Ndioo chi'in anima na, ta tandi'i inga tuku ma ña chà'a na, ta ndava tiaga ma ña kùu ku'va na ndia. <sup>4</sup> Ta nduva'a chikan na ñamani nuu ndi ña, na ku'va ndi ña ki'in na ita'vi ma ndatiñu ña sòkó ma ñivi nuu ndi, kuenda ña na tindee na ma ñivi Ndioo ndia. <sup>5</sup> Takan kùu ña

sōkó na tiaga ma kua chànini ndi niku, vati ji'na sōkó na maa na kuenda ma Racha'nu, tajan sōkó ndio na na nuu ndi kuenda ña na tindee na ndi, ma takua kùuni Ndioo. <sup>6</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña jàninini ndi Titu ña, na jachinu ra ña jati'vi ra ma ndatiñu ña sōkó ma ñivi ña iyo tañu ndo, ma takua kīcha'a ra jà'a ra yi niku. <sup>7</sup> Vati takua ndyo'o ya'a ga va'a kèta tandi'i ma tiñu jà'a ndo, tava kùu ma ña ya'a chìnuni ndo, ta ya'a iyo chinituni ndo kuenda ma tiñu Ndioo ña jàna'a ndo ma tu'un ra nuu inga ñivi chi'in ndisaa anima ndo, ta ya'a kùuni ndo nde'e ndo ndi. Ta takua indukuni jà'a ndo, ta iyo yi ña jachinu ndo jati'vi ndo ma ña kà'an Titu ndia. <sup>8</sup> Ta cha'a' ña'a tōve jàninini ndo ña ja'a ndo yi chi'in na, ti ma ña kuunji kùu yi ña na ku'va ndo kuenda tu indukuni anima ndo chi'in inga na, ña kan na koto ndo tu ndicha ña kùuni ndo nde'e ndo na. <sup>9</sup> Ndyo'o cha nàkoto ndo ma ñamani ña chā'a Racha'nu Jesucristu nuu ndo, vati rakan vaji ya'a ga kuika ra ora chiyo ra andivi, va nde've ndōnda'vi ra cha'a' ndo, ña kan na kuu ndokuika ndo cha'a' ndisaa ma ña jà'a ra kuenda ndo.

<sup>10</sup> Ta cha'a' ña'a kùu yi ña, chūndayu'i ndo ña na jàchinu ndo ña jati'vi ndo ma ndatiñu ña, takua cha kīcha'a ndo jà'a ndo yi chi'in ndisaa anima ndo ma kuyava. <sup>11</sup> Yakan va na ja'a ndo ma tiñu ña, ta jachinu ndo yi ma takua chànini ndo ma ora kīcha'a ndo ja'a ndo yi. Ta juuni na ku'va ndo yi nuu na takua iyo yi chi'in ndo. <sup>12</sup> Vati tu iyo ñivi ña kùuni na soko na iin nakuyi chi'in ndisaa anima na, ma Ndioo ki'in ra kuenda yi tuva sōkó na yi ma takua iyo yi nuu na. Vati taku rakan tūvi chikan ra ña na sōkó na tia yi tuva tūvi iyo yi nuu na. <sup>13</sup> Ta tōve kùuni ndi ña, na kumani ndatiñu nuu ndo cha'a' ña tindee ndo inga ñivi, vati ma ña kùuni ndi kùu yi ña, na ndoo induku na chi'in ndo. <sup>14</sup> Ti taku ma vitin, nuu ndyo'o iyo ma ndatiñu ña kumani nuu na, va ni keta iin kivi ña nuu maa ndo ni kumani yi, tajan ndiakan kùu tindee ndio na ndo chi'in ma ña kumani nuu ndo, ti maa na ni koo yi nuu. Ta takan kùu yi ña ndisaa ndo ni ndo induku ndo. <sup>15</sup> Vati taku nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Ni tōve nī chakoso nī iin nakuyi nuu ma ndian ya'a kua'a' ndatiñu jati'vi, ta ni tōve nī kumani nī iin nakuyi nuu ma ndian ya'a ga tiani nakuyi jati'vi ndia."

### *Nuu kuà'an Titu chi'in ndian kùta'an ra ñuu Corintu*

<sup>16</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ga chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, cha'a' ña induku chànini Titu ma kua chàninini cha'a' ndo ndia. <sup>17</sup> Takan kàti, ti jàchi'in ra ma kua chàninini, va tava juuni ya'a ga iyoni ra ña na koo ya'a ndo. Yakan va, maa ndio ra kùu ma ra kùuni kundi'e ndo ma vitin. <sup>18</sup> Ta chi'in Titu tachi ndi iin ra yani yo ra chìnuni, ña ya'a va'a kà'an ta'i'iin ma ñivi Ndioo chata, cha'a' ña ya'a va'a kàtitu'un ra ma tu'un Ndioo ña jàkakú yo. <sup>19</sup> Ta na yöve uvaa ña'ani kùu yi, vati juuni kàchin na ma ra yani yo i'ya, kuenda ña kakunuu ra chi'in ndi, ta tindee ra ndi ña jàchaa ndi ma ndatiñu ña sōkó ndo nuu ndi kuenda na. Ta ndisaa ma tiñu i'ya jà'a ndi yi takan, ña kan na ku'va ndo kuenda ña nduva'a iyoni ndi tindee ndi ndo, ta juuni jà'a ndi yi cha'a' ña tiñu'u ndi ma Jesucristu ndia. <sup>20</sup> Ta takan kùuni ndi ja'a ndi, ña kan na tōve ka'an ma ñivi chata ndi cha'a' ma xu'un' ña sōkó ndo kuenda ña nata'vi ndi yi kuenda ndian chiniñu'u yi ña iyo inga ñuu. <sup>21</sup> Vati ndisaa ña chànini ndi ja'a ndi kùu ma tiñu ndaa, yöve uvaa nuu nde'e ma Racha'nu kùu yi, ti juuni nuu nde'e ma ñivi ndia.

<sup>22</sup> Chi'in ma ninduvi ndra'ya tachi ndi inga ra yani yo ma nuu ndo, vati ra'ya kua'a' cha'a' cha jàna'a ra nuu ndi ña chàta'ani ra ja'a ra ma tiñu

Ndioo, va vitin tiaga chisii ra ña kùuni ra ja'a ra yi cha'a' ña iyo tundeeni ra chi'in ndo. <sup>23</sup> Tu iyo ndian chikatu'un nuu ndo cha'a' ma ra yanio Titu, na ka'an ndo chi'in na, ti merui, ra jatiñu chi'in cha'a' ndo kùu ra. Ta tu chikatu'un ga na cha'a' ma inga ndra yani yo, na ka'an ndo chi'in na, ti ndra tàchi ma ndian chìnuni ña iyo inga ñuu kùu ndra. Ta juuni ya'a ga tiñu'u ndra ma Jesucristu ndia. <sup>24</sup> Yakan va iyo yi ña jana'a kachin ndo nuu ndra'ya, ikan na kuu koto ndra ti ñivi jàchinu ña ka'an kùu ndo, ta takan kùu koto ndra ña iyo kuenda ma tu'un tayi kà'an ndi cha'a' ndo, ikan na ku'va ma ndian chìnuni kuenda naja kua kuu ndo.

## 9

*Nuu kà'an Paulu cha'a' ña na sokó yo ma ndatiñu kuenda ma ndian ta'an yo ndian kùmani yi nuu*

<sup>1</sup> Ta cha'a' ma xu'un' ña nàkuiso ndo kuenda ma ndian ta'an yo ndian chìnuni, tūva chiniñu'i kàtitu'in nuuni nuuni nuu ndo, <sup>2</sup> vati cha chitoi ti ya'a ga iyonni ndo jà'a ndo yi, ta nduva'a kàtitu'in nuu ma ndian chìnuni ñu'u' Macedonia naja kua ya'a tayi kùuni cha'a' ndyo'o ndian iyo ñu'u' Acaya, vati nda kuyava kùu yi ña chàtu'va ndo ña tindee ndo na. Ta chayatin ma ndian ñu'u' Macedonia cha nduva'a chisii na cha'a' ña ya'a chàta'ani ndo jà'a ndo yi. <sup>3</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña tàchi ma ndra yani yo i'ya, na tindee ndra ndo jati'vi ndo ma ña ni sokó ndo, ikan na töve nakanini ma ñivi ña jatayi maani ndi ndi cha'a' ndo nuu na, ma ora kàtitu'un ndi ña ndicha kuu ña iyo tu'va ndo jà'a ndo yi, <sup>4</sup> koto najani kaani ku'un iin ma ndian ñu'u' Macedonia ña chìnuni chi'in ma ñuu ndo, ta nata'an ndi ndo ña töve iyo tu'va ndo ña jàchinu ndo ma tiñu ikan. Ta tu takan ni kuu yi tajan ni kukanuu ndi cha'a' ndo cha'a' ña nduva'a kùndeeni ndi ndo niku. Va maa ndo kùu ma ndian nduva'a ga ni kukanuu cha'a' yi. <sup>5</sup> Ta cha'a' ña'a kùu yi ña chikain nuu ma ndra yani yo ña na ku'un ji'na ndra kunde'e ndra ndo nuu iyo ndo, ikan na tindee ndra ndo ña na jachinu ndo ma xu'un' ña jàti'vi ta'an ndo, takua chā'a ndo tu'un niku. Vati kùuni ndi ña na ja'a ndo ña kana ma anima ndo, ta yöve ña jà'a ndo yi cha'a' ña jànini ndi ndo.

*Tu sòkó yo iin nakuyi, na ja'a yo yi va chi'in ndisaa anima yo*

<sup>6</sup> Na kuku'uni ndo takua kà'an ma tu'un i'ya: Taku ma yo tàchi tiani, juuni tiani ma ndatiñu ni ndaki'in yo ndia. Ta ma yo tàchi kua'a', juuni kua'a' ma ndatiñu ni ndaki'in yo ndia. <sup>7</sup> Ta'ii'iin yo, iyo yi ña sokó yo iin nakuyi, va chi'in ndisaa anima yo, ta na töve iyo yi ña sokó yo yi cha'a' ña jànini inga na yo, tuva töve iyonni yo ja'a yo yi, vati Ndioo ya'a ga kùuni ra nde'e ra ma ñivi ña ya'a chisii ora soko na iin nakuyi. <sup>8</sup> Ndioo kùu jandokua'a' ra tandi'i nuu ma ñamani va kuenda ndo, ikan na kùmani ni'iin nakuyi nuu ndo, ta takan kùu tindee ga ndo inga tuku ñivi chi'in ma tiñu va'a jà'a ndo ndia. <sup>9</sup> Vati tutu Ndioo te'en kà'an yi: Nāta'vi na ma ña chiniñu'u ma ndian nda'vi, ta ma tiñu va'a ña jà'a na iyo yi endeeni.

<sup>10</sup> Vati ma Ndioo ra chà'a ma tata ña tàchi yo chi'in ma ña chàchi yo, ni ku'va ra yi nuu ndo, ta ni jandokua'a' ra yi, ikan na kuu jatiñu ndo yi kuenda ña tindee ndo inga ñivi. <sup>11</sup> Ta takan ndyo'o ni koo kua'a' nuu ma ña kuika ndo, ikan na kuu tindee ndo ma ndian kùmani yi nuu. Ta ora ni kundaka ndi yi nuu na, ni ku'va na ta'vindioo nuu ma Racha'nu cha'a'



ña jàkuu ndo ma tiñu ikan. <sup>12</sup> Vati ora tindee ndo ma ndian ta'an ndo ña kùmani yi nuu, na yöve uvaa cha'a' yakani kùu yi ña jà'a ndo ma ña va'a, vati juuni jà'a ndo ña na ku'va na kua'a' ta'vindiio nuu ma Racha'nu ndia. <sup>13</sup> Ta ndiakan nduva'a ni jaka'nu na Ndioo, cha'a' ma ña sòkó ndo kuenda na. Ta chi'in yakan jàna'a ndo ña ndicha va'a ña jàchi'in ndo ma tu'un Cristu ña kàtitu'un ndo. Yakan va ni tiñu'u na Ndioo cha'a' ma tiñu va'a ña jà'a ndo kuenda na, ta kuenda inga ñivi ndia. <sup>14</sup> Ta juuni ndiakan ni ka'an na chi'in Ndioo cha'a' ndo chi'in ndisaa anima na, cha'a' ña ndè'e na ña nduva'a iyo ma ñamani Ndioo chi'in ndo. <sup>15</sup> Ta'vindioun yo'o Racha'nu cha'a' ña chà'un iin ña ya'a ka'nu nuu ndi ña nī kuu nani'i ndi naja kua ka'an ndi yi!

## 10

### *Nuu iyo ndatu Paulu cha'a' ña kùu ra tatun Jesucristu*

<sup>1</sup> Yu'u Paulu chà'i kuenda ña iyo ma ndian iyo tañu ndo kà'an na ña kanui kà'in nuu ndo ora iyoi tañu ndo, ta xaan kà'in nuu ndo chi'in tutu ora chàkunui nuu chika, kùuni ndo. Va vitin yu'u jàninij ndo chi'in tu'un vita ta vii takua vii kà'an Cristu, <sup>2</sup> ña koto jàninini ndo yu'u ña na kà'an xain nuu uvi uni ma ndian iyo tañu ndo ña kà'an ña ndisaa ña jà'a ndi kùu kuenda juuni maa ndi, ora ni kunde'e ndiko ndi ndo. <sup>3</sup> Ndicha va'a ña juuni ma ñivi iyo ñuñivi kùu ndi, va töve kànita'an ndi takua jà'a ma ndian iyo ñuñivi i'ya. <sup>4</sup> Vati ma ña nda'a ndi kuenda ña kànita'an ndi, töve indukuni kùu yi takua kùu ma ña chàtiñu ma ndian iyo ñuñivi i'ya, ti ma ña nda'a ndi kùu ma ndatu ña chà'a Ndioo kuenda ña na jàkanaa ndi ndian iyo ndatu ma ñuñivi i'ya. <sup>5</sup> Ta takan kùu yi ña jandi'i ndi ma tu'un kà'an ma ndian kà'an chata Ndioo chi'in tandi'i tu'un tayi ña töve chà'a ña na nakoto ñivi ma Racha'nu Ndioo. Ta tandi'i ma ndian chàninini takan ndàkoo ndi na nda'a' Cristu, ikan na jachi'in na ma ña kà'an ra. <sup>6</sup> Ta ora cha chà'a ndi kuenda ña cha jàchi'in va'a ndo ma tu'un Cristu, tajan ndyu'u cha iyo tu'va ndio ndi kuenda ña jànde'e ndi tundo'o tandi'i ma ndian töve kùuni jachi'in ma tu'un ra.

<sup>7</sup> Kùuni ndi ña ja'a va'a ndo kuenda naja kua kùu ma ñivi. Tu iyo nda ndyo'o ña ndicha va'a ña kùu ndo ndian chinuni tu'un Cristu, iyo yi ña ki'in kuenda ndo ndyu'u cha'a' ña juuni ndian chinuni tu'un ra kùu ndi ndia. <sup>8</sup> Ta ndicha ña vaji ya'a ndui tiá ma kua jàninij ndo chi'in ma tiñu ndisoì, na töve kànui ja'i yi, ti chitòì ña ma ndatu ña chà'a ma Racha'nu nuu ndi kùu yi kuenda ña na tindee yi ndo ña kua'nu va'a ndo, ta yöve kuenda ña jànaa yi ndo. <sup>9</sup> Na töve kùunij ña nakanini ndo ña jayu'vij ndo chi'in ma tutu ña tàchij nuu ndo. <sup>10</sup> Vati iyo iin ndo ña kà'an ña ya'a ga xaan kà'in nuu ma tutu tàchij nuu ndo, va ora kà'in yi chi'in ma tu'un yu'i, ya'a vita kà'in yi ta töve nda kuenda yi, kùuni ndo. <sup>11</sup> Va ma ndian kà'an te'en, iyo yi ña koto va'a na ti ma ora tüvi ndi chi'in ndo ta kà'an ndi takan nuu ma tutu tàchij ndi nuu ndo, indukuni takan ni ja'a ndi yi ora ni koo ndi chi'in ndo ma nuu iyo ndo ndia.

<sup>12</sup> Ta na töve kànani ndi jando induku ndi ndi chi'in ma ndian jàka'nu juuni maa. Taku ma ndian chàninini takan, tivi xini na ti yüvi ña va'a kùu ma ña chàninini na, ña kùuni na jando induku na na chi'in juuni maa na, kuenda ña jaya'a na yi nuu inga tuku na. <sup>13</sup> Vati taku ndyu'u, na tüvi chàta'ani ndi jaka'nu ndi ndi tiá ma kua iyo yi ña ja'a ndi. Vati maa ma

Ndioo kùu ra ña jàna'a ra nuu ndi ndanu iyo yi ña kukuita ndi chi'in ma tiñu jà'a ndi, ta maa ra kùu ra ña chā'a ra ña kèta ndi nda ma ñuu Corintu nuu iyo ndo chiña. <sup>14</sup> Ti tu tūvi chā'an ndi chākatitu'un ndi tu'un Cristu nuu ndo niku, na töve nda kuenda kùu yi ma ña kà'an ndi vitin, va cha'a' ña maa ndi kùu ma ndian nunuu ña chākatitu'un yi nuu ndo, yakan va cha'a' ndi kuenda ña tūvi ya'a nduu ndi tiá ma kua iyo yi ña jà'a ndi. <sup>15</sup> Ta na töve jàtayi ndi ndi cha'a' ma tiñu ña jà'a inga ñivi, ta iin ña maa ndi kùu ma ndian jà'a yi. Ti ma ña chànini ndi ja'a ndi kùu ña jàtiñu ga ndi chi'in ndo takua kùuni Ndioo ña jà'a ndi, ikan na chinuni ndo tiaga. <sup>16</sup> Ta tiá iti' nuu chànini ndi ku'un ndi nda iti' nuu ga ma ñuu ndo ña kukatitu'un ndi nuu inga ñivi cha'a' ña naja kua ni jakakú Cristu yo, va ma ña töve chāta'ani ndi ja'a ndi kùu ña xitakaa ndi ñivi chìnuni tu'un Cristu jà'a inga ndra, ta jaka'nu ndi ndi cha'a' ma ñivi chìnuni jà'a ndra. <sup>17</sup> Ta tu iyo nda yo kuunio jaka'nu yo yo cha'a' iin nakuyi, va'a ga ña na jaka'nu yo yo cha'a' ña kùu yo kuenda ma Racha'nu. <sup>18</sup> Vati na yöve cha'a' ña jàka'nu yo juuni maa yo kùu yi ña kindoo va'a yo, ti tu kùndoo va'a yo nuu Ndioo kùu yi cha'a' ña kàti Ndioo ña ñivi va'a kùu yo.

## 11

### *Nuu kà'an Paulu chata ma ndra jà'ani ña kùu taton Jesuu*

<sup>1</sup> Ma ña kùuni kuu yi ña na jandeeni ndo uvi uni tu'un töve nda kuenda ña ni ka'in vitin nuu ndo! Ta a kùuni ndo a kùuni ndo, va iyo yi ña taso'o ndo yi. <sup>2</sup> Vati yu'u ya'a ga kuiñui takua kuiñu ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndo koto kèsiin ndo ma iti' ra. Chà'i tu'un nuu Cristu ña ni ku'vai ndo nuu uvanuuni ra, takua jà'a iin ndian kùu tatá ora chà'a na ñayoko se'e na nuu ma ra ni tanda'a chí'an. <sup>3</sup> Vati yu'u ya'a nakaninj cha'a' ndo koto janda'viña'a inga ñivi ndo, ta jàña ndo ña jàka'nu ndo ma Cristu, takua jà'a ma koo xaán ña jànda'viña'a ri ma ña chūnani Eva chi'in maña ri tatiempu. <sup>4</sup> Va yu'u te'en chàninj cha'a' ndo. ¿Ta naja tiin ndo ña kà'an ma nda ndra nikuuni ña vāchi kàtitu'un cha'a' iin Jesuu ña siin kàa kua ma Jesuu ndicha ña cha kàtitu'un ndi nuu ndo? ¿A ta naja tiin ndo inga tu'un ña kà'an cha'a' ma Tati Í Ndioo ña siin kàa kua ma ña cha n'i ndo? ¿A ta naja iyo tu'va ndo ña chìnuni ndo ma tu'un kà'an ndra ña siin kàa kua ma tu'un Ndioo ña cha chìnuni ndo jà'a ndi?, ndia. <sup>5</sup> Chànini ñivi ña taton ka'nu ga kùu ndrakan kua yu'u, kùuni na, va töve ndicha. <sup>6</sup> Ta vaji ndicha ña na töve nduva'a vii kà'in ora kàtitu'in nuu ndo, va chitoi ña iyo chinitunj kuenda ma tu'un Ndioo. Ta chitò ndo yi, ti kua'a' cha'a' cha jàna'j yi nuu ndo chi'in tandi'i ma tiñu jà'a ndi. <sup>7</sup> ¿A chànini ndo ña na vā'a jà'i ma ora jàna'a saanj ma tu'un Jesuu nuu ndo? ¿A iin kuati kùu yi ña jandota'anj yu'u cha'a' ña jandoka'nu ndo?, kùuni ndo. <sup>8</sup> Taku yu'u ti tūdee ma ndian chìnuni inga ñuu yu'u chi'in xu'un', ikan na kuu kuatiñui yi chi'in ndo. <sup>9</sup> Ta ma ora chiyoi chi'in ndo ta chaa iin kivi ña kùmani ndatiñu nui, va na töve nī chikain yi nuu nī'iin ndo, vati ma ndian kùu yani yo ndian kichi ñu'u' Macedonia, ndiakan kùu ma ndian tūdee yu'u chi'in tandi'i ña kùmani nui. Yakan va ma kivi inga töve nī chikain nī'iin nakuyi nuu ndo, ta takan ni ja'i yi iti' nuu ndia. <sup>10</sup> Ta ndicha va'a ña ndava nuu Cristu kùu ma ña kà'in, ti chitoi ña jàtiñu va'i ta töve chikain nī'iin nakuyi nuu ndo, yakan va na kùu ka'an nī'iin ndyo'o ndian iyo ninii ka'nu ñu'u' Acaya chatai. <sup>11</sup> ¿Tanuu? ¿A kà'in te'en cha'a' ña töve kùuni

nde'i ndo?, kùuni ndo. ¡Na yüvi takan kùu yi, vati ndava nda nuu Ndioo kà'in ña ya'a kùuni nde'i ndo!

<sup>12</sup> Va yu'u ni ja'i ma takua takani jà'i, ikan na kùu ni'i ndrakan ña kà'an ndra ña indukuni jà'a ndra kua ndyu'u, ti töve ndicha ña takan jà'a ndra. <sup>13</sup> Va ma ña ndicha kùu yi ña ndrakan kùu ndra, ndra jà'ani ña tatun Cristu kùu ndra, ti ma tiñu jà'a ndra kùu yi ña jànda'viña'a ndra ñivini. <sup>14</sup> Ta ndisaa ña'a na töve ndetiñu kùtunini yo ña takan jà'a ndra, vati nda ma kui'na jàya'án ñà' ña kùuán' tati jàtiñu kuenda Ndioo. <sup>15</sup> Ta cha'a yakan kùu yi ña tu cha chà'a yo kuenda ña takan jà'a ma ndian jàtiñu kuenda ma kui'na, tajan kùuni yi ka'an yi ña juuni kùu jaya'a na na ña kùu na ndian ja'a tiñu va'a ndia. Va ni chaa iin kivi ña Ndioo ni jande'e ra tundo'o na cha'a' ma tiñu kini ña jà'a na.

### *Nuu ndè'e Paulu tundo'o cha'a' ña kùu ra tatun Ndioo*

<sup>16</sup> Inga cha'a' kà'an ndikoi chí'in ndo ña na töve va'a jà'a ndo ña chà'nini ndo ña ra tivi xini kùu. Va tu takan chà'nini ndo, na ku'va ndo ña na ka'in nuu ndo takua kà'an iin ra tivi xini, ikan na kuu jaka'nui yu'u ita'vi cha'a' ma ña kà'in, <sup>17</sup> ta na yöve ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña chà'a ra ña na ka'in takan nuu ndo, va ni ka'in yi kuenda ña jàka'nui juuni mai takua jà'a iin ra tivi xini tuva takan chà'nini ndo ña kùu. <sup>18</sup> Vati tu kua'a' ñivi iyo ñuñivi i'ya jàtayi na na cha'a' ma ña jà'a na, juuni kua ikan ni jatayi yu'u tuva takan kùuni ndo ndia. <sup>19</sup> ¿A va'a ña jàndeeni ndo tàso'o ndo tu'un kà'an ma ndra tivi xini?, kùuni ndo. ¿A chà'nini ndo ña ya'a iyo chinituni ndo cha'a' ña jà'a ndo takan?, kùuni ndo. <sup>20</sup> Ta juuni töve va'a ña ya'a jàndeeni ndo jàkuu ndo tiñu nuu ndrakan cha'a' ña jà'nini ndra ndo, ta kùu ndra ña su'u ndra nuu ndo, ta kùmusu ndra ndo, ta töve tiñu'u ndra ndo, ta juuni ku'va ndo ña kani ndra nuu ndo ndia. <sup>21</sup> ¿A chà'nini ndo ña na töve va'a jà'a ndi cha'a' ña töve jà'a ndi ma kua jà'a ndra chí'in ndo?, kùuni ndo.

Vati tu ndrakan jàtayi ndra ndra cha'a' ma ña jà'a ndra, nda yu'u kùu jàtayi yu'u cha'a' ña jà'i, vaji ma tu'un ikan kùu yi iin ña töve nda kuenda, kuenda ndo. <sup>22</sup> Vati tu ndrakan kùu ndra ndian hebreu, ta juuni yu'u ndia. Tatu ndrakan kùu ndra ndian ñu'u' Israel, nda yu'u ndia. Tatu ndrakan kùu ndra ndian kichi tata Abraham, nda mai ndia. <sup>23</sup> Tatu kàti ndra ña kùu ndra ma ndra jàtiñu kuenda Cristu; mai tiaga, vaji kà'in yi takua kà'an iin ra tivi xini. Va ndicha kuu ña jàtiñu tiá kua ndrakan, vati ndo'o gai kua ndrakan, ta chàndii gai vekaa kua ndrakan, ta kua'a' cha'a' cha yatin ni kuvj cha'a' ma Racha'nu ndia. <sup>24</sup> Ta u'un cha'a' jànde'e ma ndian judiu tundo'o yu'u ña kani na oko cha'un kumi yo'o chatai ta'ii'iin cha'a'. <sup>25</sup> Ta uni cha'a' kani na yu'u chí'in koroti, ta iin cha'a' kani na yu'u chí'in yuu. Ta uni cha'a' sà'vi ma varku kuà'in ma tichi tañu'u ndia. Ta iin cha'a' kīndoi tichi tañu'u iin nduvi ta iin niñuu. <sup>26</sup> Ta juuni ya'a ga kua'a' ma nuu chàkunui ndè'i tundo'o: taku ma tichi yuta ka'nu, taku chí'in ma ndra su'u, taku chí'in ma ndian judiu ñui, ta ndian töve, taku tichi ñuu, tichi ku'u, ta tichi tañu'u, ta juuni taku chí'in ma ndian jà'ani ña ndian chà'nini kùu na ndia. <sup>27</sup> Ta kua'a' cha'a' jàtiñu kuenda ma Racha'nu ta ndè'i tundo'o, ta kua'a' cha'a' tà'nda ñuma'nai, ta chàsokoi ti tüvi chà'a na ña kachj, ta nàtij takuii ndia. Ta juuni kua'a' cha'a' ndè'i tundo'o chí'in ña vichin ta cha'a' ña kùmani ja'ma ku'in.

<sup>28</sup> Yöve uvaa cha'a' tundo'o i'ya ni kùu ma ña nàkaninì, vati ta'ii'iin kivi juuni nàkaninì cha'a' ma ndian chìnuni iyo ñuu ndo ch'i'n ndian chìnuni inga ñuu ndia. <sup>29</sup> Tu iyo nda ndian kùmani ñandee, nda yu'u kùmani ñandei cha'a' na ndia. Ta tu iyo ndian tindani'ni inga ñivi tichi kuati ña na ja'a na yi, nda yu'u ya'a kàyunì jà'a yi ndia.

<sup>30</sup> Tu iyo nda cha'a' iyo yi ña jatayi na na, nda yu'u ni jatayi yu'u cha'a' ma ña kà'an na ña tüvi ndàkutiñui. <sup>31</sup> Ma Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá ma Racha'nu yo Jesucristu, ra ya'a íi, ta ra iyo yi ña jàka'nu yo ndisaa tiempu, cha chìto va'a ra ti yöve tu'un vata kùu ma ña kà'in. <sup>32</sup> Ma ora chiyoi ñuu Damascu, ma ra kùu kuvienu ña jàkku tiñu nuu ma rey Areta ma ñuu ikan, tàchi ra kua'a' jandaru ña na kumi ndra ma yuve'e ka'nu ña iyo yu'u ñuu ikan, kuenda na tiin ndra yu'u ta ku'in vekaa. <sup>33</sup> Va ma ndra merui jàkakú ndra yu'u tichi iin tuka, ta jànuu ndra yu'u nuu iyo iin yavi ma muru ña chikonuu ma yu'u ñuu ikan. Ta takan kùu yi ña kàkú xe'i nda'a kuvienu.

## 12

### *Ña ndè'e Paulu ja'a Ndioo*

<sup>1</sup> Na töve nda kuenda kùu yi tuva jàka'nu yo juuni maa yo, ta vaji takan kùu yi va iyo yi ña katitu'in ma ña ndè'i ña kàa takua kàa ña ndè'o tichi ñuma'na yo jà'a ma Ndioo. <sup>2</sup> Nàkotoi iin ma ra chìnuni tu'un Cristu, ña cha chinu uchi kumi kuiya kùu yi ña kichi ki'in Ndioo ra, ta chā'an ra chi'in ra ma andivi sukun ga nuu iyo ra. Ta töve chitói a chā'an ra chi'in ra chi'in kuñu ra a chi'in tatini ra, uvanuu Ndioo kùu ma ra chitò. <sup>3</sup> Ta ndicha ña vaji töve chitói tu chā'an ra chi'in kuñu ra a töve, uvanuu ma ña chitói kùu yi ña <sup>4</sup> chā'an ra chi'in Ndioo nuu iyo vii ma ñivi. Ta ikan kùu nuu chini ra tu'un xe'e ña kēe yu'u Ndioo, ña na kùu katitu'un yo yi nuu inga ñivi. <sup>5</sup> Kùu jatayì yu'u cha'a' iin ra kùu takua kùu rakan, va kuenda yu'u töve jàtayì cha'a' juuni mai, ti uvanuu cha'a' ña jàtayì yu'u kùu cha'a' ma ña na kùu ja'a va'i. <sup>6</sup> Ta tu kùuni ka'an va'i cha'a' juuni mai, kùu ja'i yi tu kùunì, ti ma tu'un ndicha kùu ma ña kà'in, va na töve jà'i yi koto kuuni ma ñivi ña ya'a ndu ma kua iyo yi ña ka'in a ma kua nde'e na ña kùu. <sup>7</sup> Ta cha'a' ña koto ya'a ndui ña jatayì yu'u cha'a' ña jānde'e Ndioo yu'u ma tañu ñuma'nai, yakan va juuni maa ra kùu ra ña chā'a ra ña na jande'e ma kui'na tundo'o yu'u. Ta ma tundo'o ikan ti ya'a u'vi yi takua u'vi nuu ki'vi ma iñu na'nu kuñu yo. <sup>8</sup> Vati uni cha'a' cha chikain nuu ma Racha'nu ña na tavani'i ra ma tundo'o ikan yu'u. <sup>9</sup> Va ma Racha'nu java te'en nàka'an ra chi'in: "Yo'o se'yu, cha iyo ndisaa ma ñamanì chi'un ta tüva chiniñu'un inga nakuyi, vati ma ndatui ndichin ga nà'a yi nuu ma ñivi ora kùmani ñandee na." Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ga chisiyì ta jatayì ña kùu iin ra kùmani ñandee, vati takan kùu nde'e ma ñivi kua'a' ndatu ma Cristu jà'a yi nui. <sup>10</sup> Yakan va ya'a ga chisiyì cha'a' ña kùu takan, vaji kùmani ñandei, a kà'an ti'ini ñivi chatai, a ña ya'a ndu sokoi, a kanita'an ñivi chi'in a ña nde'i tundo'o cha'a' ña kùuni nde'i Cristu, vati ma ora ya'a ga vita kùunì, juuni ya'a tùvinì ña iyo ma ñandee Cristu chi'in.

### *Ya'a ga chitu'un ma Paulu cha'a' ma ñivi chìnuni ñuu Corintu*

<sup>11</sup> Ma ña já kàtitu'in nuu ndo ndache'e, kà'in yi kuenda ndo takua kà'an iin ra tivi xini, vati maa ndo kùu ma ndian jà'a ña na ka'in yi takan. Va tüvi nì tiñu'u ndo yu'u, vati ma ndra tiñu'u ndo kùu ma ndra kàti maa,

ña kùu tatun Cristu ña ya'a va'a. Tatu yu'u na töve nda kuendai, na yüvi cha'a' yakan kùuni yi ka'an yi ña ka'nu ga ndra kua yu'u. <sup>12</sup> Ta chi'in ña jãdeenj ña nde'i tundo'o ta chi'in ma seña jã'i, ta chi'in ndatu ta chi'in ma tiñu ya'a va'a ña jã'i ora chiyoi chi'in ndo. Chi'in ndisaa yakan jãna'a yi ña ndicha kuii ña iin ra tatun Cristu kù. <sup>13</sup> ¿A chànini ndo ña töve kùuni nde'i ndo takua kùuni nde'i ndian chinuni inga ñuu cha'a' ña töve nĩ chikain ma ña chiniñu'i nuu ndo?, kùuni ndo. Ta tu takan kùu yi, kùuni ndo, ¡ka'nu kooni ndo!, tuva takan.

<sup>14</sup> Yu'u cha iyo tu'vai ña kunde'i ndo ma cha'a' uni. Ta indukuni na töve ni jatañui nuu ndo, ti töve ni ndakain ndatiñu nuu ndo ña ni kuniñu'i nuu ndo iti' nuu ndia. Vati yöve ndatiñu ndo kùu ma ña kuàndukui ti ma ña kuàndukui kùu maa ndo. Takua jà'a ma ndian kùu tatá, ña jákaya na xu'un' kuenda ma ndiakwati se'e na, ta yüvi ma ndiakwati se'e na jákaya na yi kuenda ma ndian kùu tatá na. <sup>15</sup> Ta ya'a kùunj nde'i ndo, ña kùu janaa ndi'j ma ña iyo nui kuenda ndo, nda ña kùu kuvj cha'a' ndo. Ta tu ndicha kuii ña nani kivi kùuni gai nde'i ndo, ta, ¿a va'a jà'a ndo ña ta'ii'in kivi kuàña ndo ña kùuni ndo nde'e ndo yu'u'?, kùuni ndo.

<sup>16</sup> Ta ndyo'o vaji chito kachin ndo ña töve chikain ña chiniñu'i nuu ndo, va iyo iin ndian iyo tañu ndo ña kà'an, ti iin ra kèña'a ñivini kù. <sup>17</sup> Ta chito va'a ndo ña ni yu'u tüvi janda'viña'i ndo, ta ni ma ndra tãchi nuu ndo ndia. <sup>18</sup> Vati nuu ra yani Titu chikain ña na kunde'e ra ndo. Ta kùunj ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo, ¿a kèña'a ma Titu ndo ora chãnde'e ra ndo chi'in inga ma'a yanio?, kùuni ndo. Cha chito va'a ndo ña tüvi ni janda'viña'a ndi ndo, ti ninduvi ndi iin ku'va ni chànini ndi ora jãna'a ndi nuu ndo takua kùuni Ndioo ña jà'a ndi.

<sup>19</sup> Ndyo'o ndian ya'a kùuni ndi nde'e ndi, ¿a chànini ndo ña juuni cha'a' maa ndi kà'an ndi ña kà'an ndi te'en?, kùuni ndo. Na yöve takan kùu yi, ti ndava nda nuu Ndioo kà'an ndi yi cha'a' ña kùu ndi ndian chìnuni tu'un Cristu. Ti tandi'i ma tu'un ña kà'an ndi i'ya kùu yi kuenda ña na chinuni va'a ndo ta kua'nu va'a ndo chi'in yi. <sup>20</sup> Vati ma ora kunde'i ndo yu'vj koto nata'in ndo ña töve va'a iyo ndo ma kua kuunj nata'in ndo, ta koto töve nata'an ndo yu'u ma kua kùuni ndo ndia. Cha'a' yakan kùu yi ña yu'vj nata'in ndo ña kànita'an yu'u ndo, a tixin ndo, a kayuni ndo chi'in ta'an ndo, a ña kuenda maani ndo kùuni ndo, a ña kãnduva'a ndo ta'an ndo, a kà'an ndaa ndo chata na, a jatayi ndo ndo, a ña jakanuu ndo xini ta'an ndo. <sup>21</sup> Ta yu'vj, koto jakukanuu Ndioo yu'u cha'a' ndo, ta kicha'i kuàkui ma ora ni kunde'i ndo cha'a' ma kuati jà'a ndo, ña juuni jà'a ga ndo nda vitin, takua kùu ña k'vi ndra'ii chi'in ñivi ña'a yöve ñasi'i ndra, a ñivi ña'a ña k'vi chi'in ndra yöve ii vi, a inga tuku ña kini ña takà'an jãña ndo ña jà'a ndo ndia.

## 13

*Tu'un nuu ndi'i nia ña tàchi Paulu nuu ndian chìnuni iyo ñuu Corintu*

<sup>1</sup> Ña'a kùu ma cha'a' uni ña kuànde'i ndo. Tu ora tìsokuati yo iin ñivi, iyo yi ña tìsokuati uvi a uni na na, ikan na kuu ka'an yo ti iin ña ndicha kùu yi. <sup>2</sup> Nuu tandi'i ndyo'o ndian jã'a kuati tatiempu chi'in nuu inga tuku ndo, kãtitu'un ndikoi nuu ndo inga cha'a' chi'in tu'un i'ya: tu ku'in kunde'i ndo inga cha'a' tüva ni kunda'vinj ndo tuva juuni jà'a ga ndo ma kuati. Tu'un i'ya kùu ma ña cha kãtitu'in nuu ndo ma ora chãnde'i ndo cha'a'

uvi, ta vitin tàa ndikoi yi kuenda ndo vaji iyo chikai. <sup>3</sup> Takan ni ja'i, ikan na koto kachin ndo ña ndicha kuii ña yu'u kùu ma ra kà'an chí'in tu'un yu'u Cristu. Vati taku Cristu ti tüvi kumani ñandee ra cha'a' ma tiñu jà'a ra chí'in ndo, vati nduva'a iyo ndatu ra chí'in ndo. <sup>4</sup> Ta ndicha kuii ña ndyu'u tüvi ñandee ndi indukuni takua tüvi nī chiyo ñandee Cristu ora chí'í ra nuu kruu. Va tava jānataku ndiko ma Racha'nu Ndioo ra chí'in ndatu ra, indukuni kua ikan ni ndo'iin ndi chí'in ra cha'a' ma ndatu ra kuenda ña jākūu ndi tiñu nuu ndo ndia.

<sup>5</sup> Yakan va ndyo'o, na ja'a va'a ndo kuenda ma naja kua kùu ndo, ikan na kuu koto kachin ndo tuva ndicha ña chinuni va'a ndo tu'un Cristu. ¡Na ki'in ndo ku'va ndo! ¿A töve chà'a ndo kuenda ña Jesucristu iyo ra chí'in ndo, tuva ndicha ña ndian chinuni kùu ndo? <sup>6</sup> Ndātu ndi ña na ku'va ndo kuenda ña ndicha va'a ña ndra chinuni kùu ndi ndia. <sup>7</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña ndyu'u kà'an ndi chí'in Ndioo cha'a' ndo, ti tüvi kùuni ndi ña na ja'a ndo nī'iin ma ña töve va'a. Ta ora kà'an ndi chí'in Ndioo takan, töve kà'an ndi yi kuenda ña na jandondaa ndi juuni maa ndi, vati ma ña kùuni ndi kùu yi ña na ja'a ndo ña va'a vaji iyo ndian chànini ña ndian vatani kùu ndi. <sup>8</sup> Vati ndisaa ma tiñu jà'a ndi kùu yi kuenda ña na koto ma ñivi ma tu'un ndaa, ta yüvi kuenda ña tixe'e ndi ma ña ndaa nuu na kùu yi. <sup>9</sup> Yakan va ya'a chīsii ndi vaji tüvi ñandee ndi, vati ma ña kùuni ndi kùu yi ña maa ndo na koo ñandee, ti takan chikan ndi nuu Ndioo cha'a' ndo ña na ku'va ra kua'nu va'a ndo chí'in ma tu'un ra. <sup>10</sup> Tàì ma tutu i'ya kuenda ndo ma antea ña ku'in kunde'i ndo, ikan ma ora chai chiña na tüva ya'a ga jande'i tundo'o ndo cha'a' ma tiñu ndisoì, jà'a ma Racha'nu. Vati ma tiñu i'ya kùu yi kuenda ña na tindei ndo ña kua'nu va'a ndo chí'in ma ña chinuni ndo tu'un Ndioo, ta yüvi kuenda ña na kuita kuati ndo.

<sup>11</sup> Ta vitin ndyo'o yani, kùunì ña na sii kuuni ndo ta na nanduku ndo naja kua kuu kua'nu ndo takua kùuni Ndioo. Ta na koo vii ndo ta ndo'iin ndo ta jandomani ndo ta'an ndo. Ta ma Ndioo ra kùuni nde'e yo ta ra ja'a ña na koo va'a yo chí'in ta'an yo, na koo ra chí'in ndo ndia. <sup>12</sup> Na kaña'a ndo chí'in ta'ii'iin ta'an ndo chí'in nda'a' ndo ta tutu ndo sitin ndo.

<sup>13</sup> Ta tandi'i ma ndian kùu ta'an yo ndian chinuni tàchi na saludu nuu ndo ndia.

<sup>14</sup> Ta na koo ma ñamani ma Racha'nu Jesucristu chí'in ndo, ta na kunda'vini ma Racha'nu Ndioo ndo, ta juuni na koo ma Tati Íí Ndioo chí'in ndo ndia. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Tutu ña tãa racha'nu Paulu kuenda ñivi chinuni tu'un Cristu ña iyo ñuu Gálata

<sup>1</sup> Yu'u Paulu, ra kùu tatun Jesucristu, va yüvi ñivi iyo ñuñivi kùu ma ndian tãchi yu'u, ta yüvi ñivi kùu ma ndian jãkuiso ma tiñu i'ya yu'u ndia. Vati maa ma Jesucristu chi'in ma Tatá yo Racha'nu Ndioo, ra jãnataku ma Jesucristu tañu ndian ndií, rakan tãchi yu'u. <sup>2</sup> Ta yu'u chi'in tandi'i ma ndian yani yo ndian chinuni tu'un Jesuu ña iyo chi'in i'ya, tãa ndi ma tutu i'ya kuenda ndyo'o ndian chinuni tu'un ra, ndian iyo ndisaa ñuu kãndii ñu'u' Galacia. <sup>3</sup> Ta Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo, na koso ra ma ñamani ra chata ndo, ta na ja'a ra ña na koo vii anima ndo ndia. <sup>4</sup> Vati maa Jesuu chã'a ra ma kuñu ra ña na kuvi ra cha'a' ma kuati yo, ikan na kuu kakú yo nuu ma kuati ya'a ga kini ña iyo ma ñuñivi i'ya. Takan iyo yi ña kuu yi, ti takan kùuni ma Ndioo yo, ra kùu Tatá yo ña na kuu yi takan. <sup>5</sup> Yakan va, jendeeni na jaka'nu yo ra! Ta takan na kuu yi. Amén.

### *Na tiivi iyo inga tu'un va'a takua kùu ma tu'un ña kà'an cha'a' Jesucristu*

<sup>6</sup> Ya'a ga ndava kuà'an tatj ora chinj ña ya'a numini kicha'a jãña ndo ña chinuni ndo tu'un Ndioo, ra kãchin yo cha'a' ma ñamani Cristu. Ta vitin kicha'a' ndo chinuni ndo inga tuku tu'un ña töve va'a. <sup>7</sup> Va töve iyo inga tuku iti' va'a, vati iyo iin ñivi kùuni jakanuu xini ndo, ti kàti na ña ma tu'un va'a cha'a' Cristu na töve tu'un ndaa kuu yi ti tu'un yakua kuu yi, kàti na. <sup>8</sup> Yakan va tu kèta inga ma ndian kàtitu'un tu'un cha'a' ra nuu ndo, ta siin kàtitu'un na yi kua ma tu'un ña cha kàtitu'un ndi nuu ndo niku, tiá va'a ga ña na kuvi na endeeni, a maa ndi kuu ndi ña ka'an yi, a kuu yi iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo ña kichi iti' andivi. <sup>9</sup> Tandí'i ma tu'un i'ya cha kã'in yi niku, ta vitin jãkuku'uni ndikoi yi ndo, ta ni ka'an ndikoi yi inga cha'a' nuu ndo: tu iyo inga ma ndian kàtitu'un tu'un ra, ta siin kaa yi takua kaa ma tu'un ña cha ní'i ndo niku, na kuvi na endeeni jà'a ma Ndioo tuva ja'a na takan. <sup>10</sup> Ta cha'a' ma tu'un já kã'in chi'in ndo, ça chànini ndo ña nãndukui ña na kuta'ani Ndioo ña kã'in a nandukui ña na kuta'ani ñivi yi?, kùuni ndo. Yüvi takan kùu yi. Tu yu'u juuni chàkunui ña nãndukui ma ña na kuta'ani ma ñivi, kùuni yi ka'an yi yüva ra jà'a tiñu nuu Jesucristu kùu, tuva takan.

### *Paulu kàtitu'un ra nuu ma ñivi ma naja kua chãa ra ña kùu ra tatun Jesuu*

<sup>11</sup> Tandí'i ndyo'o yani ndian chinuni, kùunij katitu'in nuu ndo ma tu'un i'ya: Ma tu'un va'a ña kàtitu'in nuu ndo, töve iin tu'un ña vãchi ma chinituni ñivini kùu yi. <sup>12</sup> Ti ma tu'un i'ya ní'iin ñivi na töve ní cha'a yi ta na töve ní jana'a na yi nui, va maa ma Jesucristu kùu ra ña jãketa ra ta jãna'a ra yi nui ma iti' andivi.

<sup>13</sup> Vati tatiempu niku chàku'un so'o ndo ma takua nãtu'un ma ñivi cha'i, ña ora iyo kuenda ma ñivi judúu, ya'a ga ndikuin ma ñivi chinuni, ta ya'a ga jãnde'i tundo'o na niku. Ta chànini ña ka'nj na niku. <sup>14</sup> Ta yu'u yoso nui tiaga iti' nuu takua ma ndra merui ora kùu iin ra endee jãka'nui ma ña takani jà'a ma ndian judúu, ti ya'a ga chàta'anij ma iti' ikan, ti kùunij kumi

kuendai ma takua takani jā'a ma ndian kũu ñivi chíyo taji'na niku. <sup>15</sup> Vati ma Ndioo káchin ra yu'u ora juuni indij tichi ma'i niku. Ta cha'a' ña iyo kua'a' ñamani ra chí'in kũu yi ña kána ra yu'u ña jákui tífu nuu ra. Ta ya'a chísi ra ña <sup>16</sup> jā'a ra ña jáketa ma ra kũu se'e ra, ta na koo ra chí'in, ikan na kuu nakoto ndichai ra, ta kũu katitu'in ma tu'un cha'a' ra tañu ma ndian yuvi judíu. Yakan va ora kicha'i kátitu'in ma tu'un va'a i'ya nuu ma ñivi, na töve nĩ chikain ña kundayu'u nĩ'in na yu'u cha'a' ma tífu já'i. <sup>17</sup> Ta juuni na töve nĩ cha'i ma ñuu Jerusalén ña ku'in kunde'i ma ndian kũu tatun Jesuu ma antea ña kũu tatun ra niku. Ti ma ña jā'i kũu ña na töve nĩ chatunui ta kēi kuà'in ma iti' ñu'u' ña nàni Arabia, tajan chíkonii' ndikoi iti' ñuu ña nàni Damascu.

<sup>18</sup> Takan kũu ta ora cha ya'a ma uni kuiya kēi kuà'in iti' ñuu Jerusalén, vati kũuni nakotoi ma ra nàni Petu', ta chí'in rakan chíyoi cha yatini cha'un kivi. <sup>19</sup> Ta ora chá'i ma ndakan, na töve nĩ nde'i nĩ'in inga ra kũu tatun Jesuu. Va uvani ra ña nde'i kũu Jandiau ma ra yani ma Racha'nu Jesuu. <sup>20</sup> Tandí'i ma tu'un ña tàì i'ya nuu nde'e ma Ndioo, ta chíto va'a ra ti töve tu'un vata kũu yi.

<sup>21</sup> Takan kũu tajan kēe ndioi kuànu'i ma iti' ñu'u' Siria ta ñu'u' Cilicia ndia. <sup>22</sup> Ta ma ndian chinuni ndian iyo ma veñu'u ña ndaa ñu'u' Judea, na töve nĩ nde'e kachin na yu'u ta töve nĩ nakoto na yu'u ndia. <sup>23</sup> Vati chíinini na ña kà'an ma ñivi te'en cha'i: "Ma ra ndikun ka'ni yo niku, ta jánde'e ra tundo'o yo, vitin chàkunuu ra jána'a ra tu'un va'a cha'a' Cristu, ta ma tatiempu kũuni ra janaa ra ma tu'un ikan niku." <sup>24</sup> Ta cha'a' ña Ndioo cha sãma ra yu'u, ta yakan kũu yi ña kicha'a ndio na jáka'nu na ra ndia.

## 2

### *Ma inga ndra kũu tatun Jesuu ndàki'in mani ndra Paulu*

<sup>1</sup> Takan kũu ta ora cha yā'a uchi kumi kuiya kēi kuà'an ndikoi inga cha'a' ma ñuu Jerusalén chí'in ma Bernabé, ta juuni chá'an ma ra nàni Titu chí'in ndia. <sup>2</sup> Ta chá'in ma ñuu ikan, vati maa ma Ndioo jána'a ra nui tichi nuu ñuma'nai ña kũuni ra ña na kotoi. Ta ora cháa ndioi ma ñuu ikan, já'i ña na kuti'vi ta nātu'un xe'i chí'in ma ndra kuxini nuu ma ndian chinuni, ta kicha'a ndioi kátitu'in nuu ndra cha'a' najakua kaa ña jána'i tu'un va'a nuu ma ndian yöve judíu. Já'i takan ikan töve naa ma tífu ña jákui nuu ma ndian yuvi judíu, ta ikan kũu koto ndichai ña takan kũu yi. <sup>3</sup> Ta ni ma ra nàni Titu, ra chàkunuu chí'in, na töve nĩ janini na ra ña na ta'nda ma ñii nuu ika ra vaji iin ra griegu kũu ra. <sup>4</sup> Nduva'a chíniñu'i ka'in cha'a' ma kuati i'ya, ti iyo iin ndian já'ani ña iin ndian chinuni tu'un Cristu kũu na, ta kí'vi xe'eni na ma tañu yo, ta koto na naja kua chàkunuu yo nuu nuna já'a ña jákakú Cristu yo, ikan na janda'viña'a na yo ña ndakuu ndiko yo ndian musuni já'a ma tu'un ley. <sup>5</sup> Va ni ita'vi tiempu na töve nĩ cha'a ndi kí'vi ndi iti' kuà'an ndiakan, vati kũuni ndi ña na koto kachin ndo ma tu'un ndaa ña kà'an cha'a' ma Jesucristu, ikan na chinuni ndo yi ta na kindoo yi endeeni chí'in ndo.

<sup>6</sup> Va ma ndra kuxini iyo ma ñuu ikan, na töve nĩ chikan na ña samai ma tu'un va'a ña kátitu'in. Va ndicha kuii töve ña ka'nu kũu yi kuendai tu kà'an yo a kũu ndra ndra kuxini a töve, ti indukuni nde'e Ndioo ndisaa nuu ñivi. <sup>7</sup> Ta ndicha kuii ora nātu'in chí'in ndra, chá'a ndra kuenda ña káchin Ndioo yu'u kuenda ma tífu ña kátitu'in ma tu'un va'a cha'a' Cristu



nuu ma ndian yüvi judú, indukuni kua kāchin ra Petu' ña na katitu'un ra yi nuu ma ndian judú. <sup>8</sup> Vati juuni maa ma Ndioo ra tāchi ma Petu' nuu ma ndian judú ña na kuu ra tatun nuu na, juuni ra kuu ma ra tāchi yu'u nuu ma ndian yöve judú, ikan na kui tatun nuu na ndia. <sup>9</sup> Ta ma Jandiau, chí'in ma Petu' chí'in ma Xuva, ña kà'an na ña kuu ndra ndra kuxini ña kúmi ma ndian chí'nuni, chā'a ndra kuenda ña maa ma Ndioo kuu ma ra chā'a ma ñamani ka'nu ikan nui ña na ja'i ma tiñu i'ya. Yakan va chā'a ndra ma nda'a' ndra nui chí'in ma ra nāni Bernabé ña kāña'a ndra chí'in ndi, ta chí'in ma ku'va ña já'a ndra ikan, kúuni ndra ña na kuu ndi meru ndra. Ta juuni kīndoo va'a ndra chí'in ndi ña ndyu'u kuu ku'un ndi kujana'a ndi ma tu'un Cristu nuu ma ñivi yöve judú, ta ndrakan ni jatiñu ndra chí'in ma ndian judú. <sup>10</sup> Ta uvanuu ma tu'un ña ya'a ga jākuku'uni ndra ndyu'u kuu ña na kuku'uni ndi ma ndian nda'vi, ta ma tiñu ikan töve ndetiñu kuendai, ti chāta'anĵ ja'i yi.

*Paulu ndòxaan ra nuu ma Petu' ma ora ka'iin ndra ma ñuu ña nàni Antioquía*

<sup>11</sup> Va kīchi Petu' ma ñuu Antioquía nuu ndai ma ora ikan, ta nduva'a kā'in nuu ra, ti ma ña já'a ra töve va'a yi. <sup>12</sup> Vati ji'na ga kīchi ra chāchi ra chí'in ma ndian yüvi judú, va takan já'a ra ta nda kati kīchi iin ndian tāchi ma ra nāni Jandiau nuu ra. Ta Petu' ora ikan kīcha'a ra chūndaa chíyo ra xiin ma ndian yüvi judú ma nuu nāndi ra chāchi ra chí'in na niku, vati yu'vi ra ndē'e ra ma ndian judú ña kàtitu'un na ña ndisaa ndra chí'nuni tu'un Cristu iyo yi ña ka'nda ndra ma ñii nuu ika ndra. <sup>13</sup> Ta ma inga ma ndian judú ndian chí'nuni kúti'vi na chí'in Petu' ta indukuni chí'in ra chūndaa chíyo na chāchi na chí'in ndian yüvi judú. Ta chí'in uvi nuu kuu yi ña já'a na yi, ta nda Bernabé kī'vi ra ma kuati já'a na ndia. <sup>14</sup> Va ora chā'i kuenda ña na töve jäch'i'in na ña ndaa ña kà'an tu'un va'a cha'a' Cristu, ta te'en nāka'in chí'in ma Petu' ma nuu tūvi ñivi: "Ta yo'o ña kūyn iin ra judú, va iyoun ma ñuñivi i'ya takua kuu iin ndra yöve kuu judú. ¿A va'a chāniniun ña jāniniun ma ndian yöve judú ndian chí'nuni tu'un Cristu ña jäch'i'in na ndisaa ma ña takani já'a ma ndian judú?, kūuniun." Takan kā'in chí'in Petu'.

<sup>15</sup> Ndyu'u kuu ndi ndian judú nda ma ora kāku ndi, ta na töve já'a ndi kuati ma takua já'a ma ndian yüvi judú. <sup>16</sup> Vaji takan chito yo ña nī'iin ñivi na töve iin ndian ña ndondaa kuu na já'a ña jākūu na tiñu ma takua kà'an ma tutu Ley ña taa Moisés, vati iin ndian ña ndondaa kuu na já'a ña chí'nuni na ma tu'un Jesucristu. Cha'a' yakan kuu yi ña juuni maa yo kuu yo ndian ña ndondaa kuu yo já'a ña chí'nuni yo ma tu'un ra, ta töve cha'a' ña jächinu yo ma tutu Ley, vati nī'iin ñivi töve ndondaa na já'a ña jächinu na ña kà'an ma ley ikan.

<sup>17</sup> Ta vitin va'a nānduku yo ña na ndondaa yo cha'a' ña ndò'iin yo chí'in Cristu, ta yakan jāna'a yi nuu ma ndian judú ña maa yo kuu yo ma ndian já'a kuati takua já'a ma ndian yüvi judú, ¿a kūuni yi ka'an yi ña Cristu já'a ra ña kuu yo iin ndian já'a kuati?, kūuni ndo. ¡Ndicha kuii ti töve takan kuu yi! <sup>18</sup> Vati iin kuati kuu ma ña já'a tu kicha'a' jana'a ndikoi inga cha'a' ma tu'un ña cha ndāko'i niku. <sup>19</sup> Vati cha'a' ma tutu Ley kuu yi ña vitin kù takua iin ra cha chí'í kuenda ma Ley. Ta tūva chā'nda yi tiñu nui. Ta cha'a' yakan kuu yi ña vitin iin ra ndito kù, ikan na kuu koo va'i kuenda ma Racha'nu Ndioo. <sup>20</sup> Ta chí'in ma Cristu chūtakai nuu kruu niku. Ta

yu'u na tūva kùu ma ra ìyo, ti Jesuu kùu ma ra ìyo ma tichi kuñui, ta vitin ña ìyo ndito ma kuñui, ìyo ndito yi, va cha'a' ma ña chìnunì ma tu'un ña kà'an ma Jesuu, ra Se'e Ndioo kùu yi. Vati rakan ya'a ga kùuni ra nde'e ra yu'u, ta chā'a ra ma kuñu ra ña na kuvi ra cha'i. <sup>21</sup> Na töve tàchiyoi ma ñamani Ndioo ña chà'a ra nuu yo, vati tu ndicha ña kùu ndondaa ma ñivi kuenda Ndioo jà'a ña jàchinu na ma tu'un Ley Ndioo, ta tu takan kùu yi kùuni yi ka'an yi ña töve kuenda jin chī'í Cristu cha'a' yo.

### 3

*Va'a ga ña chìnuni yo tu'un Cristu kua jàkuu yo ña jàchinu yo tutu Ley Ndioo ña taa Moisés*

<sup>1</sup> ¡Ya'a ndava xini ndyo'o ñivi ña ìyo ñuu Gálata! ¿Yo kùu ma ndian jàtakue'e ndo, ikan na tūva jachì'in ndo ma tu'un ndaa? Vati ora jàna'a ndi ma tu'un Ndioo nuu ndo, kachin va'a jàna'a ndi ma tu'un ña chī'í ma Jesucristu ma nuu kruu. <sup>2</sup> Uvanuu ma ña kùunì, kùu ña na ka'an ndo ma yu'i cha'a' ma tu'un ña ni ndakatu'in nuu ndo i'ya: ¿A cha'a' ña jàkuu ndo ma ña kà'an ma Ley ña taa ma Moisés kùu yi ña ni'i ndo ma Tati Íí Ndioo, a cha'a' ma ña chìnuni ndo tu'un Cristu ña chīni ndo niku kùu yi?, kùuni ndo. <sup>3</sup> ¿Ta naja ya'a ga ndava xini ndo?, ti cha nī'i ndo ña na koo Tati Íí Ndioo chī'in ndo cha'a' ña chìnuni ndo tu'un Cristu, ta vitin, ¿a kuuni ndo ja'a ndo ma ña chànini maa ndo ña jà'a chī'in ma ñandee maa ndo, ta ku'un ndo iti' nuu?, kùuni ndo. <sup>4</sup> ¿Nda kuenda kùu yi ña cha ndē'e ndo kua'a' tundo'o chī'in ma ña jà'a ka'a' maani ndo yi?, kùuni ndo. Va yu'u chito va'i ña ìyo nda kuenda yi. <sup>5</sup> Vati ma Ndioo chà'a ra ma Tati Íí ra nuu ndo ta jà'a ra kua'a' va'a ndatu ka'nu nuu ndo. ¿Ta naja kùu yi ña jà'a ra yi? Ndicha kuii ña jà'a ra yi cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un cha'a' Cristu ña kātitu'un ndi nuu ndo kùu yi, ta töve jà'a ra yi cha'a' ma ña jàkuu ndo ma ña kà'an ma tutu Ley.

<sup>6</sup> Ta juuni takan kùu yi chī'in Abraham. Vati chìnuni ra tu'un Ndioo niku, ta cha'a' yakan kùu yi ña Ndioo ndē'e ra ra ña iin ra ndōndaa kùu ra. <sup>7</sup> Yakan va ìyo yi ña koto kachin va'a ndo, ti cha'a' ma ña chìnuni yo ma tu'un Cristu kùu yi ña kùu yo tata Abraham. <sup>8</sup> Takua kùu taji'na ña kà'an ma tutu Ndioo cha'a' ña iti' nuu ña indukuni ni chìnuni ma ndian töve kùu judíu, ta takan ni ndondaa na jà'a Ndioo. Vati te'en kà'an Ndioo chī'in Abraham: “Cha'a' yo'o ni ja'ii tandi'i grupu ñivi ìyo ma ñuñivi”, kāti ra. <sup>9</sup> Yakan va tandi'i ma ndian chìnuni, indukuni jà'íí Ndioo na chī'in ma Abraham, vati ma Abraham iin ra chìnuni tu'un Ndioo kùu ra.

<sup>10</sup> Vati ma ndian chànini ña jakuu na ña kà'an ma tutu Ley ña taa Moisés, iin ndian tu'un nduva'a kùu na, vati ma nuu tutu Ley Ndioo te'en kà'an yi: “Iin ndian tu'un nduva'a kùu ma ndian töve jàkuu va'a tandi'i ma ña kà'an nuu tutu Ley Ndioo.” <sup>11</sup> Yakan va tandi'i yo cha chito kachin va'a yo, ña nī'iin yo kùu ndian ndaa ndē'e Ndioo jà'a ña jàkuu yo ma tutu Ley ra, vati ma nuu ma tutu ra te'en kà'an yi: “Ma ndian ndaa kùu na ma ndian ni koo na kuenda Ndioo, ndiakan kùu ma ndian chìnuni va'a ma tu'un kà'an ra.” <sup>12</sup> Va ora jàchì'in ma ñivi ña kà'an ma tutu ley, töve indukuni takua ma ñivi chìnuni ma tu'un Cristu vati te'en kà'an yi: “Ma ñivi jàkuu ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, ndiakan ni ni'i na nuu koo va'a na chī'in Ndioo, uvanuu tu jachinu na tandi'i ña kà'an ma Ley ikan.”

<sup>13</sup> Jesucristu kùu ra ma ra jākakú yo ña kùu yo ndian nduva'a jà'a ña kà'an ma Ley chata yo, vati maa ma Jesucristu sòkó ra ma kuñu ra, ikan na ndakuu ra iin ra nduva'a cha'a' yo, vati ma nuu tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Iin ndian ya'a nduva'a kùu ma ndian chí'í, ndian chūtaka iin nuu yutun." <sup>14</sup> Te'en tā'an ma Cristu, ikan na kuu jakakú ra yo, ta takan ma tu'un ña kà'an Ndioo nuu Abraham niku ña já'í ra ra. Ta yakan kùu chaa yi nuu ma ndian yüvi judíu cha'a' ña já'a Jesucristu takan, ta juuni ikan takan cha'a' ña chìnuni yo kuu ni'i tandi'i yo ma Tati Í Ndioo takua chā'a Ndioo tu'un nuu yo ña ni ja'a ra chí'in yo.

*Ma tu'un ña kà'an ma tutu Ley ña taa Moisés töve jànaa yi ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu Abraham*

<sup>15</sup> Ndyo'o yani, ni ka'in chí'in ndo ma takua takani jà'a ma ñivi: ti tu iin ra'ii jàva'a ra iin tutu cha'a' iin tu'un ña jāndo'iin ra ra chí'in ñivi ta tì'i ra nda'a' ra yi ña kindoo yi endeeni. Ta tu takan kùu yi, n'i'in ñivi na kùu kati na ña na töve va'a yi, ta na kùu ga taa na ña kàti na ña sama na yi ndia. <sup>16</sup> Ta te'en kùu yi chí'in ma ña chā'a Ndioo tu'un i'ya nuu Abraham ta nuu ma ra ni kuu tata ra iti' nuu. Ma nuu ma tutu Ndioo töve kà'an yi ma te'en: Kuenda ma ndian ni kuu tataun. Ti tu kà'an yi takan kutunini yo yi ña kua'a' na ni kuu yi. Vati te'en kà'an ma tu'un Ndioo: kuenda iini ra ni kuu tataun, takan kùu yi. Ta ma'iini ra ikan, ta rakan kùu ra Cristu. <sup>17</sup> Ta ma ña kà'in kùu ña'a: Ndioo jāndo'iin tu'un ra chí'in Abraham, ta Ndioo chā'a ra tu'un nuu ra ña ni jachinu ra ña kà'an yi. Yakan va ma tutu Ley ña taa Moisés keta yi iin kumi cientu oko uchi kuiya iti' nuu, na kùu janaa yi ma tu'un nunuu ña jāndo'iin ma Ndioo chí'in ma Abraham niku. <sup>18</sup> Vati tu ma tundeeni ña iyo nuu Ndioo, ni ku'va ra yi nuu yo, kùu yi ña cha'a' ña jākúu yo ma ña kà'an ma tutu Ley ña taa Moisés; ta tu takan kùu yi, kùuni yi ka'an yi ña töve cha'a' ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu Abraham kùu yi. Va ma ña ndicha kùu yi ña Ndioo chā'a ma ñamani ra nuu Abraham ora chā'a ra tu'un ra nuu ra ña ni ku'va saani ra ma tundeeni ña iyo nuu ra.

<sup>19</sup> Tu takan kùu yi, ¿nda cha'a' tiñu kùu yi ña chā'a Ndioo ma ley tuva takan? Chā'a ra yi iti' nuu kuenda ña na jana'a yi nuu yo ña ndian jà'a kuati kùu yo, ta juuni takan jà'a yi nda kati chaa ma ora ña kichaa ma ra kùu tata Abraham, takua chā'a Ndioo tu'un nuu Abraham ña ni kuu iti' nuu. Ma tu'un ña kà'an ma nuu ma tutu Ley Ndioo ikan, chí'in yu'u tati jà'a tiñu nuu ra, kà'an ra yi nuu Moisés, ra kà'an tiñu cha'a' ma ñivi. <sup>20</sup> Vati ora cha'a' ma Ndioo tu'un nuu Abraham töve chiniñu'u ra inga yo kà'an yi, ti ma'iini ra kùu ra ña kà'an yi, ti Ndioo iini ra kùu ra.

*Kua kùu ma tutu Ley*

<sup>21</sup> Ta ma tutu ley ikan, ¿a chànini ndo ña kà'an yi chata ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu Abraham?, kùuni ndo. ¿Va na tükuii takan kùu yi! Vati tu chā'a Ndioo iin ley ña jà'a yi ña na kùu koo ndito yo, kùuni yi ka'an yi ña cha'a' ma ley ikan kùu ndondaa yo, tuva takan. <sup>22</sup> Vati ma tutu Ndioo jàna'a yi ña ma kuati chà'nda yi tiñu nuu yo ta kùu yo takua kùu ñivi indii tichi vekaa jà'a yi. Ta takan kùu yi, ikan na ni'i ma ndian chìnuni tu'un Cristu ma takua Ndioo chā'a ra tu'un nuu Abraham niku ña ni ku'va ra nuu ma ndian chìnuni.

<sup>23</sup> Ta antea ña kichaa ma tu'un chaa ña chìnuni yo, ta ma tutu ley chāsi kutu yi yo. Ta takan kindoo yo takua iin ndian ndikun nda kati keta ora ña

Ndioo jāna'a ra ma iti' nuu kīcha'a yo chìnuni yo tu'un Cristu. <sup>24</sup> Yakan va ma tutu ley ikan kūu yi takua iin matru yo kuenda kūmi yi yo ta kundaka yi yo nuu Cristu, ikan na kuu ndondaa yo jā'a űa chinuni yo tu'un ra. <sup>25</sup> Ta vitin űa cha kīchaa ma tu'un chaa űa chìnuni yo cha'a' ra, ta ma matru ikan tūva chiniñu'u yo yi.

<sup>26</sup> Yakan va ndisaa ndo kūu ndo se'e Ndioo cha'a' ma űa chìnuni ndo tu'un Jesucristu. <sup>27</sup> Ti nda ndian ni kuuni űa cha kūnduta na chí'in sivi Cristu, juuni ndiakan cha chāku'un na Cristu cha'a' űa chìnuni na tu'un ra. <sup>28</sup> Ta na tūva iin űa ka'nu kūu yi kuenda yo vitin űa kūu yo iin ndian judúu a ndian griegu, a ndian kúya'vi a ndian chākuu nuna, a ra'ii a űa'a ndia. Vati ndisaa yo kūu yo iin űivini chí'in Cristu. <sup>29</sup> Ta tu ndian chìnuni tu'un Jesucristu kūu yo, juuni kūu yo tata Abraham, ta ni ní'i yo ma tundeeni űa iyo chí'in Ndioo űa chā'a ra tu'un nuu ra űa ni ku'va ra nuu ra iti' nuu.

## 4

<sup>1</sup> Yakan va ma űa kùunĵ ka'in kùu ma tu'un i'ya: Nda ravali ni kuuni űa ni ní'i ra ma tundeeni jā'a tatá ra ta indukuni kùu ra takua kùu iin musu jātiñu saani. Ndicha kuii ti ma ravali ikan xuñā'a ra tandi'i ma ndatiñu tatá ra, va na kùu kuàtiñu ra yi jā'a űa takā'an kua'nu va'a ra. <sup>2</sup> Vati ma tatá ra tachi ra inga űivi, ndra kùu musu ve'e ra űa na kumi ndra ma ravali ikan, ta na kuàtiñu ndra ma ndatiñu ra, nda kati chaa ma tiempu űa kati ma tatá ra űa va'a cha'nu ra kuenda űa kuàtiñu ra ma ndatiñu maa ra. <sup>3</sup> Ta indukuni takan ta'an chí'in yo ndia, ti ma ora kùu yo ndiakwati kùu yo takua kùu iin ndian musu űa chà'nda na tiñu nuu yo antea űa nākoto yo ma Cristu. Ta ma tu'un űa chā'nda yi tiñu nuu yo kùu yi űa jāna'a yi naja kua kīcha'a űuñivi i'ya niku. <sup>4</sup> Va ora űa chāa ma tiempu va'a, Ndioo tachi ra ma ra se'e ra ma űuñivi i'ya, ta rakan ti tichi iin űa'a chāku'un ra ta kaku ra, ta jāchi'in ra ma tu'un Ley Ndioo űa taa Moisés, <sup>5</sup> ikan na kuu jakakú ra ndisaa űivi űa chà'nda ma ley tiñu nuu, ta takan kùse'e nda'vi ra yo ta kùu ní'i yo ndisaa kuii űa va'a űa ní'i ndian kùu se'e ra. <sup>6</sup> Ta tava kùuni Ndioo űa jana'a ra űa ndyo'o cha kùu ndo ma ndian se'e ra, yakan va tachi ra ma Tati Íí ma Ra se'e ra ma tichi ma anima yo. Ta ma Tati Íí ikan te'en kà'an yi: “ĵYo'o Tatá!” <sup>7</sup> Yakan va yo'o tūva kùun iin musu va kùun iin ra se'e Ndioo. Ta cha'a' űa kùun iin ra se'e ra, kùu yi űa Ndioo cha chà'a ra nuun ma tundeeni űa iyo nuu ra.

### *Paulu kùuni ra nde'e ra ma ndian chinuni tu'un Jesuu iyo űuu Galacia*

<sup>8</sup> Ma tatiempu niku ma ora takā'an nakoto ndo ma Ndioo, kùu ndo muso ma ndian jā'ani na űa kùu na Ndioo niku, va ma ndiakan na tōve Ndioo ndicha kùu na. <sup>9</sup> Va vitin cha nākoto ndo ma Ndioo, va'aga űa kà'in űa rakan nākoto ra ndo. Tu takan kùu yi, ĵa va'aga űa chìnuni ndiko ndo ma tu'un űa jāna'a naja kua kùu nuu kīcha'a űuñivi i'ya niku?, kùuni ndo. Ndicha űa ma tu'un ikan chāsĵ yi ndo ta tōve tĩndee yi ndo. Ta tu jā'a ndo takan ni kuu ndiko ndo ma takua kùu ndian musu jā'a ma tu'un ikan. <sup>10</sup> Ndyo'o, ĵa juuni jāka'nu ga ndo kivi takua, ma nani yoo, ta kivi viko, ta kuiya ndia? <sup>11</sup> Ya'a ga nakananĵ ti ma tiñu űa jākui chí'in ndo koto tōve nava kùu yi ti tōve ní ti'i va'a ndo yi tichi anima ndo. <sup>12</sup> Ndyo'o yani jāninĵ ndo űa na ndakuu ndo ma takua kùu, vati yu'u cha ndākuĵ ma takua kùu ndo.

Nĩ'iin ma kuati töve nĩ ja'a ndo chi'in. <sup>13</sup> Vati ndyo'o takua cha chĩto va'a ndo ña cha'a' ma ña kũ'vi kũu yi ña kãtitu'in ma tu'un va'a cha'a' Cristu nuu ndo ma taji'na. <sup>14</sup> Ta vaji ma kue'e ndo'i niku kũu yi iin ku'va kuenda ndo ña ndẽ'e ndo yi niku, va töve nĩ ka'an ndo ña töve ndakuenda ta töve nĩ kanuu ndo nde'e ndo yu'u ndia. Ta takua iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo a takua maa ma Jesucristu, ki'in kuenda ndo yu'u ve'e ndo. <sup>15</sup> Ta tu takan kũu yi niku, ta vitin, ¿ndanu kuà'an ma ña chĩsii ndo? Kũuni ka'in iin ma ña va'a kuenda ndo ti ma ora ikan ma ora chã'in ma nuu iyo ndo, nda ma tinuu ndo ni tava ndo yi ta ni ku'va ndo yi nui niku ña ya'a kũuni ndo nde'e ndo yu'u. <sup>16</sup> Ta vitin, ¿a iin ra kini kũi?, kũuni ndo, cha'a' ña kãtitu'in ma tu'un ndaa nuu ndo.

<sup>17</sup> Ta ma ñivi ikan ya'a ga kũuni na ña na tiñu'u ndo na, va vã'a' yi kuenda ndo. Vati ma ña tava siin na ndo chi'in ndi kũu ma ña kũuni na ja'a na, ikan na uvaa maa na kũu tiñu'u ndo. <sup>18</sup> Ta ndicha iin ña va'a ña tiñu'u yo ma tiñu va'a ña jà'a ma ñivi ndisaa kivi. Ta vaji iyo'i chi'in ndo a töve, iyo yi ña tiñu'u ndo na. <sup>19</sup> Ndyo'o ndian kũu takua kũu se'i. Cha'a' ndyo'o nde'e tukui tundo'o takua iin ña'a ora chà'nda yi tichi vi ña ni kaku se'e vi. Ta endeeni ni nde'i tundo'o cha'a' ndo nda kati ña ndicha kuui kũu ndo takua kũu ma Cristu. <sup>20</sup> Ta vitin ya'a kũuni koi chi'in ndo ta sama naja kã'in chi'in ndo, ti töva chitoi niyi kuu jà'i chi'in ndo.

*Ma ña jàna'a yi nuu yo ma ña kà'an cha'a' Agar chi'in ma ña kà'an cha'a' Sara*

<sup>21</sup> Tandĩ'i ndyo'o ndian kũuni ña ka'nda ma ley tiñu nuu ndo, kũuni ña na ka'an ndo ma tu'un ña ni ndakatu'in nuu ndo i'ya: ¿a takã'an kutunini va'a ndo ma ña kà'an juuni ma ley ikan? <sup>22</sup> Vati ma nuu tutu ley kà'an yi ti ma Abraham chãkoo uvi ta'an ma ndrakuati se'e ra: iin ra chãkoo chi'in ma ña kũya'vi ta inga ra chãkoo chi'in ma ñasi'i ra, iin ña chàkuu nuna. <sup>23</sup> Ta ma ravali nunuu chãkoo ra chi'in ma ña kũya'vi, ta indukuni kãku ra ma tava kãku nda ndiakwati ni kũuni. Va siin kũu yi chi'in ra uvi, ti kãku ra kuenda ña jãchinu ra ma tu'un ña chã'a Ndioo nuu Abraham. Ta ravali ikan kãku ra chi'in ma ña chàkuu nuna. <sup>24</sup> Ma tu'un i'ya kũu yi iin ku'va ña jàna'a yi nuu yo uvi nuu tu'un ña jãndo'iin Ndioo chi'in ma ñivi cha'a' ma ninduvi ña'a ikan. Iin tu'un ña jãndo'iin ra tu'un kũu ma tu'un ña kã'an ra nuu ma yuku nãni Sinaí. Ta ma ndian kuà'an chata ma tu'un ikan kũu na takua kũu ma se'e ma ña'a kũya'vi takua kũu ma ña nãni Agar. <sup>25</sup> Vati Agar kũan takua kũu ma yuku Sinaí ña kãndii nuu ñu'u' nãni Arabia. Ta juuni iin xina'ñu ma ñivi iyo ñuu Jerusalén vitin kũan cha'a' ña indukuni kũu na iin ndian cha kũya'vi, takua kũu yakan. <sup>26</sup> Va juuni ma ku'va kà'an yi ti ma ñuu Jerusalén ña iyo iti' andivi kũu yi ma ñuu nuu kãndii ndisaa yo, ti ñivi chàkuu nuna kũu yo. <sup>27</sup> Vati ma nuu tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Na sii kuuniun yo'o ña'a na kũu koo se'e,

ta yo'o ña na töve nĩ'iin se'un;

na nĩ'i va'a ka'un ña ya'a ga chĩsiun

ti yo'o na töve nakotoun ma naja kua nde'e ma ña'a ni kãku se'e ma tundo'o ma ora chà'nda yi tichi ña.

Vati iyo kua'a' ga se'e ma ña'a kãndoo nda'vi kua ma ña'a takani cha iyo ii.

Takan kũuni yi ka'an yi.

<sup>28</sup> Yakan va ndyo'o yani kùu yo ñivi Ndioo cha'a' ma ña chā'a ra tu'un nuu Abraham, indukuni takua kùu Isaac niku. <sup>29</sup> Va ma tava kùu yi ma tatiempu ikan, ta ma ravali ña kāku ma indukuni ma tava takani kāku ma ndiakuati, tüvi kùuni ra nde'e ra ma ravali ña kāku jā'a ma ndatu Tati Í Ndioo; ta takan kùu yi ma tiempu vitin ndia. <sup>30</sup> Va, ¿naja kua kà'an yi nuu ma tutu Ndioo? Te'en kà'an yi: "Na jandikun ma ña kùu musun chí'in ma ravali se'an ma ve'un, vati ma ravali se'e ma ña kùu musun na kùu nata'vi ra ma tundeeni ña ni ni'i ma ra kùu se'e ma ña chàkuu nuna ña yüvi musun kùu." <sup>31</sup> Yakan va ndyo'o yani yüvi se'e ma ña kuya'vi kùu yo, va se'e ma ña chàkuu nuna kùu yo.

## 5

### *Endee nànduku yo kua koo nuna yo cha'a' Jesucristu*

<sup>1</sup> Ta vitin cha chàkuu yo iti' nuna cha'a' ña Jesucristu cha jākakú ra yo. Yakan va na chinuni va'a ndo iti' nuna ikan, ta na chinuni ga ndo ta kuu tuku ndo musu ma ña chà'nda tiñu nuu ndo niku.

<sup>2</sup> Na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in i'ya. Yu'u Paulu, kàtj nuu ndo tu ndyo'o chinuni ndo ta jachi'in ndo ma takua kà'an ma ley cha'nu ta ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo, kùuni yi ka'an yi ña töve nda kuenda ma Cristu kuenda ndo, tuva takan jà'a ndo. <sup>3</sup> Kùuni ka'an ndikoi ma tu'un i'ya kuenda ma nda ra'ii nikuuni, ña ku'va ra ña na ta'nda ma ñii nuu ika ra kuenda ndondaa ra chí'in Ndioo, ti ndisaa kuii ma tutu Ley ña tãa Moisés iyo yi ña jàkuu ra yi, tuva takan jà'a ra. <sup>4</sup> Ta ma iti' Cristu cha tãva siin ndo ndo ndisaa ndyo'o ña kùuni ndo jandondaa ndo nuu Ndioo jà'a ña jàchinu ndo ma ley. Ndicha kuii ña cha jāña ndo ma ñamani Ndioo tu jà'a ndo takan. <sup>5</sup> Vati ndyu'u ti ma cha'a' ma Tati Í Ndioo kùu yi ña endeeni ndatu yo ña ni ni'i yo nuu ndondaa yo jà'a ña chinuni yo tu'un Cristu, <sup>6</sup> ti tu yo chinuni yo ma tu'un ra, töve nda kuenda tuva ta'nda ma ñii nuu ika yo a töve ta'nda yi. Va ma ña iyo kuenda kùu ña na chinuni va'a yo. Ta ma ña chinuni yo i'ya na ja'a yi ña na koo va'a yo ta na kuuni yo nde'o ma ta'an yo ndia.

<sup>7</sup> Ndyo'o cha va'ani ña chinuni ndo iti' Cristu niku. ¿Yo kùu ma ña jàkanuu xini ndo ña jāña ndo ña chinuni ndo ma ña ndaa? <sup>8</sup> Ma Ndioo, ra kàchin ra ndo töve nī jana'a ra ña jà'a ndo takan. <sup>9</sup> Ta koto nãani ndo "ña ita'vi ni ma yuchan iya jà'a yi ña na jandaa ndisaa kuii ma yuchan ña kùva'a paan." <sup>10</sup> Iyo tundeeni ma Racha'nu chí'in ña ndyo'o na töve ni nakanini ndo siin siin ma takua chinuni, va juuni chitói ña ndicha ña Ndioo ni jande'e ra tundo'o ma nda ra nikuuni ña jàkanuu xini ndo.

<sup>11</sup> Yakan va kuenda yu'u, ndyo'o yani tu yu'u juuni chinuni katitu'in ta jakuku'unj ma ñivi ma ña ka'nda na ma ñii nuu ika na, ma ndian judú töve ni nanduku na yu'u kuenda jande'e na tundo'o nuu, tuva takan jà'i. Ti juuni tu takan jà'i niku, tüva xaan na nde'e na tu'un cha'a' ña chí'í Cristu nuu kruu tu takan jà'i, ti töve sãma ma ña chinuni na. <sup>12</sup> Vati kà'in chata ma ndian chàkunuu jàkanuu xini ndo ta jakayuni na ndo cha'a' ña kà'an na chí'in ndo ña na ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo. ¡Va'a ga na kukapu juuni maa na cha'a' ña endee jãna'a na nuu ndo takan!

<sup>13</sup> Vati ndyo'o yani, Ndioo kãna ra ndo ña na kuu ndo ñivi nuna, va kàtitu'in nuu ndo ña na töve kuàtiñu ndo ma ña nuna ña iyo ndo kuenda ña na ja'a ndo kuati takua chàta'ani ma kuñu ndo ja'a yi, va na kuàtiñu

ndo yi kuenda kùu ndo musu inga ñivi ta na tindee ndo chi'in ta'an ndo ja'a ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo na. <sup>14</sup> Vati tandi'i ma ña kà'an ma tutu ley Ndioo kùu ka'an yo yi chi'in ma tu'un i'ya: "Na kuuniun nde'un ma inga ñivi ma takua kùuniun nde'un juuni maun." <sup>15</sup> Va tu endeeni chàchi ta'an ndo chata ta'an ndo, ta tu ja'a ndo takan ndicha kuii ña ndisaa ndo ni ndi'i ndo cha'a' ma kuati ja'a ndo chi'in ta'an ndo.

*Ma kua chàta'ani maa yo ja'a yo chi'in kuñu yo ta ma ña kua chàta'ani yo ja'a yo cha'a' ña iyo ma Tati Í Ndioo chi'in yo*

<sup>16</sup> Yakan va ma ña kùuni ka'in chi'in ndo kùu ña'a: Ma iti' ña kùuni ma Tati Í Ndioo ña na ku'un ndo, ta takan iyo yi ña ku'un ndo, ta ora ja'a ndo takan, ta ma ña kini ña chàta'ani ndo ja'a ndo chi'in kuñu ndo, na töva ni ja'a ndo yi. <sup>17</sup> Ti ma ña kini ña kùuni maa yo ja'a yo chi'in kuñu yo na töve chàta'ani ma Tati Í Ndioo yi; ta ma ña kùuni ma Tati Í Ndioo ja'a yi, na töve chàta'ani ma kuñu yo yi. Vati ninduvi yi kànita'an ta'an yi. Ta cha'a' yakan, va ndyo'o na töve ja'a ndo ma ña va'a ña kùuni ndo ja'a ndo. <sup>18</sup> Vati tu maa ma Tati Í Ndioo kùu ma ña chà'nda tiñu nuu yo, ña'a kùuni yi ka'an yi ña na tüva iyo yi ña ka'nda ma ley tiñu nuu yo.

<sup>19</sup> Na töve ndetiñu kùu nde'o ma ña kini ja'a ma ndian chàta'ani na ja'a na chi'in kuñu na. Ta tandi'i ma ña te'en kùu ma ña ja'a na: ki'vi ndra chi'in ña'a yüvi ñasi'i ndra, ja'a na ma ña kini chi'in kuñu na, ta ma maa ña kini kùu ma ña chàni na. <sup>20</sup> Ndiakan juuni jàka'nu na ma yutun í, ta ya'a ga chàta'ani na jatakue'e na ma ñivi chi'in tu'un nduvi. Ya'a ga xaani na ma ñivi ta ya'a ga kànita'an yu'u na, ta ya'a ga kuiñu na ndia. Ya'a ga numini kayuni na, ta jàkesiin na ma ñivi ta ja'a na ma iin grupu vali. <sup>21</sup> Ta ya'a ga tixin na, ta ya'a ga chi'i na ndixi ta ya'a ga chàkunuu na nànduku na ña kini ja'a na, ta ja'a na inga tuku tu'un ña cha yatin ni indukuni kàa yi ndia. Jàkuku'uni ndo cha'a' ma tandi'i ma tu'un ma tava kà'in niku, ta tandi'i ma ndian ja'a ma tu'un ña töve va'a ikan, na kùu ki'vi na koo na ma nuu chà'nda Ndioo tiñu.

<sup>22</sup> Va ma chà'a ma Tati Í Ndioo ña iyo tichi anima yo kùu yi ña na kuu yo ñivi ña kùuni yo nde'e yo ma ta'an yo, ta na sii kùuni yo, na koo taxiin yo ta na kuu yo ndian kundeni yo ña ja'a inga ñivi ta na vii ja'a yo chi'in inga ñivi ta na kuu yo iin ndian va'a. Ta na kuu yo iin ndian ya'a ga chìnuni ndia. <sup>23</sup> Ta juuni na kuu yo ndian iñu'u ta töve ya'a nduu ña iyo yi ña ja'a yo. Töve nĩ'iin ley ña kà'an ña na vã'a ja'a yo ma tu'un ña já kã'in nda che'e. <sup>24</sup> Ta ma ndian cha ndõ'iin chi'in Jesucristu cha ndākoo na ma ña kini takani iyo na niku, ikan na takaa yi na nuu ma kruu chi'in ndisaa ma ña kini chàni na a chàta'ani na ja'a na. <sup>25</sup> Ta cha'a' ma Tati Í Ndioo kùu yi ña iyo va'a yo vitin, yakan va juuni iyo yi ña na ku'va yo yo nuu yi ña na jàna'a yi yo iti' kuà'an yo chi'in ma ña ja'a yo. <sup>26</sup> Na töve iyo yi ña ya'a ga tayi kùuni yo, ta na kicha'a yo kanita'an yu'u yo chi'in ma inga ñivi, ta juuni na töve iyo yi ña kutixin yo nde'e yo juuni ma ta'an yo ndia.

## 6

*Na tindee yo ma ta'an yo chi'in inga na ndia*

<sup>1</sup> Ndyo'o yani, tu chà'a ndo kuenda ña iin ra kicha'a ra ja'a ra kuati, ndyo'o tava kùu ndo iin ndian chìnuni tiaga, iyo yi ña tindee ndo ra, ikan na jaña ra ña ja'a ra ma kuati. Va chi'in tandi'i ma ña va'a kùuni anima

ndo tindee ndo ra, ta ta'ii'in ndo iyo yi ña ja'a va'a ndo ma kuenda ma ña ja'a ndo, koto nda maa ndo kicha'a ndo ja'a ndo kuati ndia. <sup>2</sup> Na tindee ndo ma ta'an ndo chi'in inga na, ta na kuta'an ndo chi'in na ora iyo kuati chi'in na. Ta takan kùu jachinu ndo ma tava kà'an tu'un ley ña kà'an Jesucristu. <sup>3</sup> Vati tu iyo nda ndyo'o chinuni ndo ña iin ndian ka'nu kùu ndo ta yüvi takan kùu yi, ndiakani janda'viña'a juuni maa. <sup>4</sup> Yakan va ta'ii'in ndo iyo yi ña ki'in ndo ma ku'va ma tiñu ja'a ndo tuva va'a ma ña ja'a ndo, tajani takan kùu kati ndo ña ya'a ga ka'nu kùu ma tiñu ja'a ndo, ta töve ki'in ndo ku'va ma tiñu ja'a ndo chi'in ma tiñu ja'a inga na nde'o tu ka'nu ga kùu yi a töve. <sup>5</sup> Va ta'ii'in yo jakuu yo ma tiñu ja'a ta'ii'in yo.

<sup>6</sup> Ta nda ndian ni kùuni ña kùtu'va na ma tu'un Ndioo ña jàna'a inga ra, iyo yi ña nata'vi na ndatiñu va'a iyo nuu na chi'in ra.

<sup>7</sup> Ña jända'viña'a ndo juuni maa ndo, ti chata Ndioo ni'ii'in ndo na kùu ka'an ti'ini ndo. Vati ndatiñu ña tàchi ndo, juuni yakan ni ni'i ndo iti' nuu.

<sup>8</sup> Taku ma ñivi ña endee ja'a ma ña kini chàta'ani ma kuñu na ja'a yi, ta ma ña ni ni'i na cha'a' ña ja'a na kùu ña ni kuvi na. Va tu endee ja'a na ma ña chàta'ani ma Tati Í Ndioo, juuni ni ni'i na nuu koo na endeeni chi'in ra. <sup>9</sup> Yakan va ña na kütatu yo ja'a yo ma ña va'a, vati ni ni'o ma ndatiñu va'a nuu Ndioo ma ora ku'va ra yi tu töve ya'a maxii kùuni ndo.

<sup>10</sup> Yakan va nani kivi ña juuni tu kuu ja'a yo ña va'a, na ja'a yo yi chi'in tandi'i ma ñivi, ta na ja'a ga yo yi tiaga chi'in ma ndian kùu ta'an yo, va ndian chinuni na ma tu'un Cristu indukuni kua maa yo.

*Cha'a' nuu ndi'inia chùndayu'u Paulu ta kàña'a ra chi'in tandi'i ñivi iyo ñu'u' Galacia*

<sup>11</sup> Na nde'e ndo ti chi'in ma letra na'nu tàì chi'in nda'a' mai nuu ma tutu i'ya kuenda ndo. <sup>12</sup> Ma ndian kùuni na kindoo va'a na chi'in ma ñivi, juuni ndiakani jànni na ndo ña na ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo, ta takan ja'a na ti töve iyo tu'va na nde'e na tundo'o cha'a' ña kàtitu'un na ma tu'un cha'a' Cristu, ta cha'a' ña chi'í ra nuu kruu kuenda yo. <sup>13</sup> Vati ni ma ndian chinuni ña chà'nda na ma ñii nuu ika na, na töve jàchi'in na tandi'i ma tu'un ña kà'an nuu ma tutu ley ña tãa Moisés. Va ndyo'o kùuni na ña na ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo, ta ikan cha'a' ña ta'nda ma ñii nuu ika ndo kuu ya'a tayi kùuni na. <sup>14</sup> Vati yu'u na töve kùnĵ kutayĵ cha'a' ni'ii'in yakan, va tayi va'a kùnĵ cha'a' ña uvanuu ma Racha'nu Jesucristu kùu jakakú ra yo cha'a' ña chi'í ra ma nuu kruu. Ta cha'a' yakan yu'u kùu takua kùu iin ra cha chi'í nuu kruu ña kùuni yi ka'an yi ña tüvi iyo cha'a' ma ña kuuni ma ñivi iyo ma ñuñivi, ta juuni cha'a' yu'u cha chi'í ma ñivi iyo ñuñivi ña tüva ki'in na kuenda yu'u. <sup>15</sup> Vati cha'a' ña cha ndò'iiin yo chi'in Jesucristu, ta na töve nda kuenda tuva ta'nda ma ñii nuu ika yo a töve ta'nda yi, va ma ña iyo kuenda kùu yi ña ndàkuu yo ndian chaa ja'a Ndioo. <sup>16</sup> Ta tandi'i ndyo'o ndian chinuni ma ña kà'an ma tu'un já tã, na ni'i ndo ña na koo vii ndo. Ta Ndioo na kunda'vini ra ndo ta takani na ja'a ra chi'in tandi'i ndian chinuni ndicha kuii tu'un ra, ti ndiakani ndicha kuii kùu ñivi ra.

<sup>17</sup> Viti ta iti' nuu na tüva kuñĵ ña ni'ii'in ñivi na jände'e ga na tundo'o yu'u, vati iyo ti'in ku'va kuñui ña jàna'a yi ña kùu iin ra ja'a tiñu kuenda ma Jesucristu.

<sup>18</sup> Ndyo'o yani na ni'i tandi'i ndo ma ñamani Racha'nu Jesucristu tichi anima ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.



## Tutu t̄aa racha'nu Paulu nuu ndian ch̄inuni ñuu Efesu

### *T̄achi Paulu iin tutu nuu ñivi Efesu*

<sup>1</sup> Yu'u Paulu, ra k̄uu tatun Jesucristu takua k̄uuni Ndioo ña na kui, t̄ai ma tutu i'ya kuenda ma ñivi iyo ñuu Efesu, ndian k̄uu ñivi Ndioo, ndian ch̄inuni ma tu'un ma Jesucristu. <sup>2</sup> Ma Ndioo, ra k̄uu Tat̄a yo ch̄i'in ma Racha'nu Jesucristu, na ku'va ra ma ñamani ra chata ndo, ta na ja'a ra ña na koo taxiin anima ndo ndia.

### *Ma Cristu k̄uu ra j̄a'ii ra yo*

<sup>3</sup> Na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo ra k̄uu Tat̄a ma Racha'nu Jesucristu, vati ch̄a'a ña nd̄o'iin yo ch̄i'in Jesucristu ta j̄a'ii ra ma anima yo ch̄i'in ndisaa ma ñamani ra ña iyo ma andivi cha'a' ña k̄uu yo kuenda Cristu. <sup>4</sup> Ndioo k̄uu ma ra k̄achin yo ma ora tak̄a'an tuvi ma ñuñivi niku, kuenda ña na kuu yo ñivi ra cha'a' ña ni nd̄o'iin yo ch̄i'in Jesucristu, ikan na kuu yo ndian ii ta na k̄uu ja'a ni'i ndian tisokuati na yo nuu ra. Ta cha'a' ña ya'a k̄uuni ra nde'e ra yo kuu yi ña <sup>5</sup> k̄uuni ra ña ni ndaki'in nda'vi ra yo kuenda ña k̄uu se'e ra yo ma antea ña j̄atuvu ra ma ñuñivi, vati cha'a' ma Jesuu k̄uu yi ña nd̄aki'in ra yo. Ti takan k̄uuni maa ra, ta takan ch̄ata'ani ra ja'a ra ndia. <sup>6</sup> Yakan va cha'a' yakan k̄uu yi ña iyo yi ña nani ora jaka'nu yo ma Ndioo cha'a' ma ñamani ra ña ya'aga va'a ña k̄uu yi, vati ch̄i'in yi j̄a'ii ra yo cha'a' ma ña nduva'a kuii k̄uuni ra nde'e ra ma se'e ra Jesuu. <sup>7</sup> Ta juuni cha'a' ña ñivi Ndioo k̄uu yo, Ndioo j̄akak̄u ra yo ch̄i'in nii ma ra se'e ra ña ch̄ati niku, ta j̄aka'nuni ra yo cha'a' ma kuati yo ndia. Ndisaa yakan j̄a'a ra kuenda yo cha'a' ña iyo kua'a' ñamani ra, <sup>8</sup> ña ch̄a'a ra nuu yo ch̄i'in nduva'a kua'a' ña chito ra ch̄i'in chinituni ra. <sup>9</sup> Ta Ndioo ch̄a'a ra ña n̄akoto yo ma tu'un xe'e ra ña iyo nuu ra, ma ña va'a ña ni ja'a ra ña t̄öve ch̄ito yo niku. Ti cha n̄akanini maa ra naja kua ni ja'a ra yi ch̄i'in Cristu. Ta ya'a ch̄isii ra ña jachinu ra yi cha'a' ra. <sup>10</sup> Vati ma tu'un ikan, k̄ati ra ña ni chinu yi ora na kuta'an ji'na ma tiempu ña iyo yi ña kuu yi. Vati ma Ndioo ni jando'iin ra tandi'i ma nakuyi ch̄i'in ma ñivi nda ma andivi ch̄i'in ma ñuñivi i'ya ndia. Ta Jesucristu k̄uu ma ra ni ndakoo ra ña na ka'nda ra tiñu.

<sup>11</sup> Juuni cha'a' Cristu k̄uu yi ña taji'na Ndioo k̄achin ra yo ña na kuu yo ñivi ra, ikan na ni'i yo ma tundeeni ra ña ni ku'va ra nuu yo, ma tava k̄uuni maa ma Ndioo. Vati tandi'i ma ña va'a ña j̄a'a ra, ni kuu yi tava k̄uuni ra ña na kuu yi. <sup>12</sup> Ta takan k̄uuni ra, vati maa yo k̄uu ma ndian nunuu ña k̄icha'a ña ch̄inuni yo ma tu'un Jesuu, ta ikan na jaka'nu yo ra, ti ya'aga iyo ma ndatu ra. <sup>13</sup> Ta juuni ndyo'o ora ch̄ito ndo ma tu'un ndaa cha'a' Jesuu, ña k̄a'an yi ña ni kak̄u yo, ta juuni ch̄inuni ndo yi, ta ma ora ikan nd̄o'iin ndo ch̄i'in ra ta nd̄akuu ndo ñivi Ndioo j̄a'a ña ch̄a'a ra ma Tati Ii ra nuu ndo takua ch̄a'a ra tu'un ña ni ja'a ra niku. <sup>14</sup> Ta ch̄i'in ma Tati Ii ra ña ch̄a'a ra nuu yo, Ndioo j̄ana'a ra iin ku'va ña ndicha ña ni ni'i yo ma tundeeni ra, ma tava ch̄a'a ra tu'un ña ni ja'a ra, ti cha j̄akak̄u ra yo, ikan na ndakuu yo ndian k̄uu ñivi ra. Ta yakan k̄uu yi ña ya'a jaka'nu yo ra cha'a' ña nduva'a ka'nu ra k̄uu ra.

*Paulu chikan ra nuu Ndioo ña na ku'va ra tiaga chinituni nuu ma ndian chinuni*

<sup>15</sup> Yakan va yu'u nda ora chitoi ña ya'a chinuni ndo tu'un ma Rachanu Cristu, ta naja kua ya'a kùuni ndo nde'e ndo tandi'i ma ndian kùu ta'an yo ndian ií kuenda Ndioo, <sup>16</sup> ta vitin töve ndàkoi ña kà'in ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, ta endee nàkaninj cha'a' ndo ora kà'in chí'in ra. <sup>17</sup> Chikain ñamani nuu Ndioo, ra kùu Tatá yo, ra nduva'a kuii ka'nu, ta juuni rakan jaka'nu ma Jesucristu ra, chikain nuu ra ña na ku'va ra tiaga ma Tati Í ra nuu ndo, ikan na koto kachin va'a ndo ma chinituni Ndioo, ta kuu kutunini va'a ga ndo naja kua kùu ma Rachanu Ndioo. <sup>18</sup> Chikain ñamani nuu Ndioo ña na jandondichin ra ma chinituni ndo, ikan na kuu koto kachin ndo ndava kuu ma ña va'a ña ndàtu ndo, ña ni ni'i tandi'i ndian kachin Ndioo ña kùu na ñivi ra. Vati ya'a ga ka'nu ta kuika kùu ma tundeeni ña ni ku'va ra nuu ma ndian kùu ñivi ra ta chinuni ma tu'un ra. <sup>19</sup> Ta ya'a ga ka'nu kùu ma ndatu ra, ta endee töve ndi'i yi. Ta ndatu ikan kùu ma ña chà'a ra nuu yo ndian chinuni ma tu'un ra. Ta juuni ma ndatu ikan kùu yi ña jàna'a ma Ndioo nuu yo chí'in ndisaa kuii ñandee ra <sup>20</sup> ma ora jànataku ndíko ra ma Jesuu niku, ta jà'a ra ña chūnandi ra ma iti' chiyo kua'a ra ma andivi ma nuu chà'nda ra tiñu. <sup>21</sup> Ta chà'a ra ndisaa kuii ndatu nuu ra ña na ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi chí'in nuu ndisaa kuii ma ña iyo ndatu andivi takua ndian ndiso tiñu, ta ndian kùu kuvienu chí'in nda ndian ni kùuni ña chà'nda tiñu, nda ma tiempu i'ya chí'in ma tiempu ni kichi iti' nuu ndia. <sup>22</sup> Ndisaa kuii ma ña iyo ma ñuñivi i'ya chí'in andivi, chà'a ma Ndioo ndatu ña na ka'nda ma Jesuu tiñu nuu yi. Ta juuni ma Ndioo jākuso ra ra tiñu, ikan na kuu ra iin ra kuxini nuu ma ndian chinuni. <sup>23</sup> Vati ma ndian iyo kuenda ma veñu'u, ndiakain kùu na takua kùu ma kuñu ma Jesuu, ta iyo ndatu chí'in ma ndian iyo kuenda ma veñu'u jà'a Jesuu ndia, ta ma veñu'u ra kùu yi iin ña jākutu yi ra, vati Jesuu kùu ma ra ka'nu ga kua tandi'i ma ña iyo ñuñivi i'ya chí'in andivi ndia.

## 2

*Jàkakú Ndioo yo nuu ma kuatio cha'a' ña chí'i Jesucristu*

<sup>1</sup> Ma tatiempu, ndyo'o kùu ndo takua kùu ma ndian chí'i niku, cha'a' ma ña kini ta ma kuati ña jà'a ndo, <sup>2</sup> ora chàkunuu ndo ma ñuñivi ña jà'a ndo niku, ta jäch'i'in ndo ta jà'a ndo ma takua kùuni ma ku'na ña chà'nda yi tiñu ma nuu tandi'i tati xaan ndia. Ta juuni chà'nda yi tiñu nuu ma ndian töve jäch'i'in ma ña kà'an Ndioo ti töve chinuni na ma tu'un kà'an ra. <sup>3</sup> Takan iyo yo ma taji'na niku, ña jäch'i'o ta jà'a yo ma ña kini chí'in ma chinitunio, ta ma ña chà'tani ma kuñu yo ja'a yi ndia. Cha'a' ma kuati ikan iyo yi ña ni'i yo ma tundo'o jà'a ma Ndioo niku, indukuni takua ni ta'an ma inga ñivi. <sup>4</sup> Va ma Ndioo ya'a ga kùnda'vini ra yo, ta ya'a ga kùuni ra nde'e ra yo, <sup>5</sup> ta vaji ndian cha chí'i kùu yo niku cha'a' ma kuati jà'a yo, va ma Ndioo chà'a ra ña na koo ndito ndíko yo indukuni chí'in Jesucristu. Cha'a' ña ya'a ga va'a kùu ma ñamani Ndioo, yakan va jākakú ra yo. <sup>6</sup> Ndioo kùu ma ra jànataku yo indukuni chí'in ma Jesucristu, ta jākunandi ra yo chí'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu ma iti' andivi. <sup>7</sup> Ndioo jà'a ra takan, ikan ma ndian ni kichi iti' nuu kuu nde'e na naja kua ka'nu kùu ma ñamani ra, ta naja nduva'a kuii kùuni ra nde'e ra yo, cha'a' ña ndo'iin yo chí'in ma Jesucristu. <sup>8</sup> Vati chí'in ñamani Ndioo ni'i ndo ña ni kakú ndo cha'a' ma ña chinuni ndo. Ti ma ñamani i'ya na töve ña nànduku

maa ndo kùu yi, vati Ndioo kùu ma ra chā'a sani ra yi nuu ndo. <sup>9</sup> Töve tiñu nī'i ndo ña jà'a maa ndo kùu yi, yakan va nī'in ndo na töve iyo yi ña kuu sukun kuuni ndo cha'a' ña ndian cha kàkú kùu ndo. <sup>10</sup> Vati Ndioo kùu ma ra jà'a ña tūvi yo, rakan kùu ma ra jātuvu ra yo kuenda ña ndo'in yo chi'in Jesucristu, ikan na ja'a yo tiñu va'a, ta yakan kùu yi ma ña kā'an ra ma ora kächin ra yi kuenda yo.

### *Jesuu jàndo'in ra yo chi'in Ndioo*

<sup>11</sup> Yakan va ndyo'o, ndian yöve judú kùu ndo, ta ndyo'o kùu ma ndian kà'an ndian judú ña nani ndo te'en, yöve ndian tà'nda ñii nuu ika kùu ndo, ta ma ndian judú nàni na te'en, ndian tà'nda ñii nuu ika kùu na. Ta ña'a kùu yi ma ña jà'a maani na chi'in ma kuñu na. <sup>12</sup> Ta ndyo'o ndian yūvi judú, na kuku'un va'ani ndo vati ma tatiempu niku töve iyo Cristu chi'in ndo niku, ta juuni töve iyo ndo indukuni chi'in ma ñuu Israel ndia. Ta ma tu'un ña jàndo'in Ndioo chi'in ndian judú ma ña töve ña'a maa ndo kùu yi, ni ma tu'un ña kāti ma Ndioo ña ni ku'va ra nuu na ndia. Ni chi'in Ndioo töve iyo ndo ma ñuñivi i'ya, ta ni töve ndatu ndo nī'in nakuyi ña va'a nuu Ndioo. <sup>13</sup> Va vitin ndicha kuii ña cha ndō'in ndo chi'in Jesuu cha'a' ma nii ra ña chāti, ndyo'o ya'a ga chika iyo ndo niku, ta vitin cha ndōyatin ndo xiin Jesuu. <sup>14</sup> Jesuu kùu ma ra jākutaxin ma anima yo. Rakan kùu ma ra jà'a ña na ndo'in ma ñivi judú chi'in ndyo'o ndian yūvi judú ña na ndo'in na ta kùu na iin ñuuni, ma ora kīndaa ra ma ña xaani ña kùu yi takua kùu iin xa'va sukun ña jakesiin yi na. <sup>15</sup> Ora chí'í Jesuu jächinu ra ma ña kà'an ma tu'un ley ña jächin ma ndian judú ña kà'nda yi tiñu nuu na, ta chi'in juuni maa ra kuu jàndo'in ra ndian judú chi'in ma ndian yöve judú, ikan na kuu na iin ñuu chaa, ña kùu koo vii na chi'in Ndioo. <sup>16</sup> Cha'a' ña chí'í ma Jesuu nuu kruu, jāndomani ra ninduvi ñuu, ña na kùu koto na nde'e na ta'an na niku. Ta jākutaxin ra ma anima na ta jàndo'in ra na, ikan na kuu na iin ñuuni, ta na koo taxiin na chi'in Ndioo. <sup>17</sup> Jesuu kīchi ra ta kātitu'un ra iin tu'un va'a ña na koo taxiin ma anima tandi'i ndo, nda ndyo'o ndian iyo chika chi'in Ndioo chi'in ma ndian iyo yatin chi'in ra ndia. <sup>18</sup> Vati cha'a' Jesuu kùu yi ña ndyu'u chi'in ndyo'o kùu jatuvu yo yo nuu ma ra kùu Tatá yo jà'a ma Tati Í Ndioo ña iyo chi'in ndisaa yo. <sup>19</sup> Yakan va ndyo'o, na tūva ga kuu ndo takua kùu ma ndian kīchi inga ñuu, vati vitin indukuni kùu ndo takua kùu ma ñivi Ndioo, ta ma ñuu ndian kùu ñivi ra indukuni kùu yi ma ñuu ndo ndia. <sup>20</sup> Ndyo'o kùu ndo tava kùu iin ve'e ña kūva'a siki yuu cha'a ve'e ma ora ja ni kīcha'a yi kuva'a yi, ma tava kùu ma ndra tatun Ndioo chi'in ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra, ta juuni maa ma Jesuu kùu ra ma yuu nunuu ña ka'nuga ña kūva'a cha'a ma ve'e. <sup>21</sup> Ta ndō'in yo chi'in Jesuu takua kùu ma ndatiñu ña kūva'a ma ve'e. Ta kuàndita kuva'a yi, nda kati chaa yi kùu yi iin veñu'u í ña ndō'in yi chi'in ma Racha'nu Jesuu. <sup>22</sup> Ta ma Tati Í Ndioo, jà'a yi takan ña juuni ndyo'o kuàndo'in ndo indukuni chi'in na, nda kati chaa ndo koo ndo tava kuu iin veñu'u ka'nu ma nuu iyo ma Ndioo tichi yi, jà'a ma Tati Í ra.

## 3

*Paulu ndiso ra tiñu ña na jana'a ra ma tu'un Ndioo nuu ma ndian töve kùu judú*

<sup>1</sup> Yakan va yu'u Paulu, indij vekaa cha'a' ña jàkui tiñu nuu Jesucristu kuenda ndo, ndyo'o ndian yüvi kùu ñivi judú. <sup>2</sup> Ta ndyo'o cha chito ndo ña Ndioo jákuiso tiñu ra yu'u ña na jana'i ma tu'un cha'a' ma ñamani Ndioo nuu ndo. <sup>3</sup> Ta tava cha tãi yi, Ndioo jàna'a kachin ra nui ma tu'un xe'e ña ni ja'a ra. <sup>4</sup> Na jakua'a ji'na ndo yi, tajan ku'va ndo kuenda ña chitoi ma tu'un xe'e ña kà'an cha'a' Cristu. <sup>5</sup> Iin tu'un xe'e ña töve nĩ nakoto ma ñivi yi ma tatiempu niku. Va cha'a' Tati Í ra, vitin cha chã'a ma Ndioo ña na koto ma ndra í ña kùu tatun ra chi'in ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra ma tu'un xe'e ikan. <sup>6</sup> Ta ma tu'un xe'e ikan kùu ña'a: Ña cha'a' ma tu'un ña kà'an Ndioo ña ni kakú ma ndian töve kùu judú, ta ni ni'i na indukuni ma tundeeni ña ni ni'i ma ndian judú, vati juuni iin ñivini ni kùu na chi'in na ndia. Ta ma tu'un chã'a Ndioo nuu ma ndian judú cha'a' ma Jesucristu, indukuni ni kusii kuuni na, ora ni'i na yi ndia, ti takan kà'an ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu. <sup>7</sup> Ta cha'a' ma ñamani ña chã'a Ndioo nui, kùu yi ña Ndioo cha jákuiso tiñu ra yu'u ña na katitu'in ma tu'un ra, vati ndatu ma Ndioo jà'a ña iyo yi chi'in.

<sup>8</sup> Yu'u yüvi ma ra va'a tiaga kùu tañu ma ndian kùu ñivi Ndioo, va kùu takua kùu iin ravalini tañu na. Vaji iin ra takan kùu, Ndioo kachin ra yu'u ta chã'a ra ma ñamani ra nui ña na katitu'in ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu nuu ma ndian yüvi judú. Ma tu'un ikan nduva'a kuii ka'nu kùu yi ña na töve kùu ni'i ndi'i yo yi. <sup>9</sup> Ta jákuiso tiñu ra yu'u ña na ku'vai koto tandi'i ndo ndava kùu ma tu'un xe'e ña kùmi ma Ndioo taji'na niku, ra jã'a ña tãvi tandi'i ma ña iyo ma ñuñivi i'ya. <sup>10</sup> Ta takan vitin ndisaa nuu tati ña chà'nda tiñu andivi kùu nata'an yi kua'a' nuu ma chinituni ma Racha'nu Ndioo ora nde'e yi ma ndian chinuni ña iyo kuenda ma veñu'u Cristu. <sup>11</sup> Ta Ndioo jã'a ma te'en cha'a' ma tiñu ña kùuni ra ja'a ra endeeni chi'in ma Racha'nu Jesucristu, ra kùu chito'o yo. <sup>12</sup> Ta cha'a' ña cha ndõ'iin yo chi'in ra ta chinuni yo ma tu'un ra kùu yi ña töve ndasii yo kùtu'va yo nuu ma Ndioo, ña iyo tundeeni ra chi'in yo. <sup>13</sup> Yakan va jàninij ndo ña koto kúnda'vi kùuni ndo cha'a' ma ña ndè'i tundo'o vitin cha'a' ndo, vati ma ña'a iin ña nduva'a kuii va'a kùu yi kuenda ndo.

### *Nduva'a kuii kùuni Jesuu nde'e ra yo*

<sup>14</sup> Cha'a' ña'a kùu yi ña nàndi chitj ta chà'i ta'vindioo nuu ma ra kùu Tatá yo iyo andivi, <sup>15</sup> ma ra jà'a ña ni'i ma ta'ii'in ma se'e ma ñivi ma sivi na, ndava nda ma andivi chi'in ma nuñu'u' ñuñivi ndia. <sup>16</sup> Chikain ñamani nuu ra ña na ku'va ra ma ña iñu'u ra chi'in ma ña kuika ra ta chi'in ma ña va'a ra nuu ndo, ta juuni na ku'va ra ña na koo ñandee ndo chi'in ndatu ra ma tichi anima ndo jà'a ma Tati Í ra ña iyo chi'in ndo. <sup>17</sup> Ta na koo ma Jesucristu chi'in tu'un ra ma tichi ma anima ndo cha'a' ma ña chinuni ndo ma ña kà'an ra. Tuva takan ndaa va'a chinuni ndyo'o, nda ma tichi anima ndo ta kùuni ndo nde'e ndo Jesuu, <sup>18</sup> kuu kutunini ndo chi'in ndisaa kuii ma ndian chinuni ña ya'a ga ki'in ta kani, ta kono ta sukun kùu ña ya'a ga kùuni ma Jesuu nde'e ra ndo, <sup>19</sup> ikan na nakoto va'a ndo ña ya'a ga kùuni ma Jesuu nde'e ra ndo, vati ka'nu nduva'a kuii ga kùu yi takua ndisaa kuii ña kùu nakanini yo ta na kùu chaa yo nakoto ndi'i yo yi. Ti Ndioo kùuni ra ña na ni'i yo tandi'i ma tundeeni ra ña iyo ra, ikan na ndakuu yo koo yo takua iyo ra chi'in ma ndatu ka'nu ra.

<sup>20</sup> Yakan va na jaka'nu yo Ndioo, vati iyo kua'a' va'a ndatu ra ña na kuu ja'a ra ma ña chikan yo chi'in ma ña chà'nini yo, ta kùu ku'va ra tiaga kua

ma ña chikan yo nuu ra ndia. Ta chi'in ndatu ra ja'a ra ma ña kùuni ra ku'va ra nuu yo. <sup>21</sup> ;Na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo, ti iin ra nduva'a kuii ka'nu kùu ra!, ta nde'o ma ña ka'nu ja'a ra nuu ma ñivi iyo veñu'u Jesucristu ta juuni takan nde'o yi chi'in ra ndia. Ta, ;takan na kùu yi ndisaa tiempu ta endeeni! Amén.

## 4

### *Ndioo jàndo'iin ra ñivi ra chi'in Tati Í ra*

<sup>1</sup> Yakan va yu'u indij ma vekaa cha'a' ña kàtitu'in cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. Yakan va jàninij ndo ña na koo ndo ma takua iyo yi ña koo ma ndian kàchin ma Ndioo ña na kuu na ñivi ra. <sup>2</sup> Na kuu ndo ndian masu anima, ta vii kà'an ndo chi'in inga ñivi, ta na jandeeni ndo chi'in ma ña ja'a ta'ii'iin ta'an ndo cha'a' ña ya'a ga kùuni ndo nde'e ndo na. <sup>3</sup> Ta ndisaa tiempu na nanduku va'a ndo naja koo vii ndo chi'in ta'an ndo, ikan na tõe naa ma ña ndo'iin ta'an ndo ña chā'a ma Tati Í Ndioo nuu ndo. <sup>4</sup> Ta iin kuñuni kùu yo chi'in ra, ta uvani Tati Í Ndioo iyo, ta indukuni kàna ndio ra yo, ña ndātu yo ña va'a ña ni ku'va ra nuu yo. <sup>5</sup> Uvanuu Racha'nu Jesuuni iyo, ta iin ni ña kùu chinuni yo ndia, ta iin ni kua kuu kunduta yo ndia. <sup>6</sup> Uvanuu Ndioo ra kùu Tatá ndisaa yo, ta rakan kùu ra chà'nda tiñu nuu ndisaa yo, ta kùta'an ra chi'in yo, ikan na kuu jachinu ndisaa yo takua kùuni ra, ta iyo ra chi'in ndisaa yo ndia. <sup>7</sup> Va ta'ii'iin yo ni'i yo ma ña sòkó ma Jesuu nuu yo, ña kùu yi ma ñamani ra ña kùuni ra ku'va ra nuu yo. <sup>8</sup> Yakan va ma nuu tutu Ndioo kà'an yi te'en: "Ndāa ma Jesuu kuà'an ra iti' andivi ña ndàkan ra ndian ndikun chi'in karena kuà'an chi'in ra, tajan sòkó ndio ra iin ma ndatiñu na nuu ma ñivi ñuu ra." <sup>9</sup> ;Ta niyi kùuni yi ka'an yi ma ña ndāa ra kuà'an ra ma iti' andivi?, kùuni ndo. Yakan kùuni yi ka'an yi ña ji'na nūu ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. <sup>10</sup> Ta ma ra nūu, juuni ra kùu ma ra ndāa ma nuu sukun ga ma andivi, ikan ma ndatu ra ni jakutu yi yi nini ka'nu ma andivi chi'in ñuñivi. <sup>11</sup> Ta juuni maa ra kùu ma ra chā'a ra ndatu ña jākuiso ra tiñu nuu ta'ii'iin yo ndian chinuni tu'un ra. Vati iin ndian ni'i tiñu ña na kuu na ma tatun ra, ta inga ndian ni'i na tiñu ña na kuu na ndian kà'an chi'in tu'un yu'u ra, ta inga na ni'i na tiñu ña na kuu na ndian kàtitu'un naja kùu yi ña jàkakú Cristu yo, ta inga ndian ni'i na tiñu pato ta matru ndian ja'a kuenda ta jàna'a na nuu ma ndian chinuni ndia. <sup>12</sup> Takan ja'a Cristu ña jākuiso ra tiñu nuu ma ndian kùu ñivi ra, ikan na ja'a na tiñu Ndioo kuenda ma ndian chinuni ta ja'a na ña na kua'nu ndisaa ma ndian kùu ma kuñu ma Jesuu, <sup>13</sup> nda kati chaa ndisaa yo chinuni va'a ma tu'un ra ta ndo'iin yo chi'in ra ta nakoto yo ma ra kùu se'e ma Ndioo, ikan na ndakuu yo ndian nduva'a kuii va'a ta ndaa nuu Ndioo takua kùu Cristu. Ta tu takan ja'a yo ni ni'i yo ña na kuu kuicha va'a ma chinituni yo ta takan kuu ndakuu yo koo yo indukuni takua iyo ra. <sup>14</sup> Na tūva kuu yo tava kùu ndiakwati, vati ma ndiakwati numini sàma ma kua chà'nini na, ta ndiakan kùu na takua iin varku ña kuà'an run te'en tikan ja'a ma tati. Takan kùu ma ndian chini nda tu'un ni kùuni ña jàna'a ma ndra janda'viña'a ñivi. Vati ma tu'un jàna'a ndra ja'ani ndra ña tu'un ndicha kùu yi, jin ma tu'un vatani kùu yi. <sup>15</sup> Va'aga tuva kà'an yo ma ña ndaa chi'in ta'an yo cha'a' ña kùunio nde'o na, chi'in tandi'i ña iyo tichi anima yo kùakua'nu yo, ikan na kuàndakuu yo takua kùu ma Cristu, ra kùxini. <sup>16</sup> Ta Cristu kùu ma ra ña jàndo'iin ra ta'ii'iin

yo ña kùu yo kuenda ma veñu'u ra. Ta nuu ta'ii'in yo chà'a ra iin tiñu ña jà'a yo. Ta ora chatiñu yo ma tiñu ikan endee tindeo ta'an yo, ikan na kua'nu va'a yo, ikan na kuunio nde'o ta'an yo tiá kua'a' ga.

*Kicha'a ìyo chaa ndiko ñivi koo na chi'in Cristu*

<sup>17</sup> Ña'a kùu ma ña kà'in chi'in ndo ta chikain ñamani nuu ndo chi'in ma sivi Racha'nu Jesuu ña na koo ga ndo ma tava ìyo ma ndian tòve chinuni, vati ma ndiakan ìyo na ma tava kùuni ma chinituni na ma ña tòve va'a.

<sup>18</sup> Ta tükuii kùtunini na nì'in nakuyi. Ma ndiakan cha jakesiin na na iti' va'a ña kùuni Ndioo ña na ku'un na cha'a' ña tòve chito na cha'a' ña ya'a ga ndava ma anima na. <sup>19</sup> Ta tûva kanuu na ja'a na ña kini ta endee tivi ma anima na kuenda ña ja'a na ma ña kini. Ta ndisaa tiempu jà'a na tandi'i ña tòve va'a ña chà'nini na chi'in kuñu na.

<sup>20</sup> Va ndyo'o, na yöve tu'un i'ya kùu ma ña kùtu'va ndo cha'a' ma Cristu.

<sup>21</sup> Va ma tu'un ña kùtu'va ndo ora chíni ndo ña ma ndian kàtitu'un cha'a' ra kùu yi mamaa tu'un ndaa ña ìyo chí'in Jesuu. <sup>22</sup> Ma tu'un cha'a' ra jàna'a yi ña ìyo yi ña ndakoo ndo naja kua chíyo ndo tatiempu, vati yakan kùu ma ña jàtivi yi ma anima ndo niku, ta ya'a ga jànda'viña'a yi ndo cha'a' ma ña kùuni ndo ña tòve va'a. <sup>23</sup> Va ndyo'o ìyo yi ña jandochaa ndo ndo ma chinituni ndo chí'in ma anima ndo. <sup>24</sup> Ta na jandochaa ndiko ndo ma kua koo ndo ma ñuñivi, cha'a' ña jàtuvi ma Ndioo ndo takua kùu ra, ti iin ra ndicha va'a ta ndaa ta íi kùu ra.

<sup>25</sup> Yakan va vitin, na kà'an ga ndo ma tu'un vata, vati na ka'an ndo ma tu'un ndaa chí'in ta'an ndo, ti ndisaa yo kùu yo iin kuñuni. <sup>26</sup> Tu kuxaan ndo, na ja'a ndo kuenda nuu ndo ta koto jà'a ndo ma kuati, ta ora kuxaan ndo, ta na kù'va ndo ña koo yi ninii nduvi chí'in ndo. <sup>27</sup> Ta na kù'va ndo ña ka'nda ma kui'na tiñu nuu ndo. <sup>28</sup> Ta tu ìyo nda ndyo'o ña kùu ndo ndian su'u, va'a ga ña jàtiñu ndo ta jàña ndo ña su'u ndo, ta jà'a ndo iin tiñu va'a chí'in nda'a' ndo, ikan na koo ta'an ma ndatiñu nuu ndo kuenda ña tindee ndo ndian chiniñu'u yi. <sup>29</sup> Na kà'an ndo tu'un kini, va'aga ña na ka'an ndo mamaa tu'un vii ma ora kà'an ndo, ikan na tindee yi na ña nani'i na naja kua koo va'a na, ta takan sii kuuni ma ndian chini yi. <sup>30</sup> Ta na ja'a ndo kuenda nuu ndo, koto kùnda'vi kuuni ma Tati Íi Ndioo ja'a ndo, vati cha ìyo ma ku'va yi chí'in ndo ña kà'an yi ña ñivi Ndioo kùu ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña ni jakakú ra ndo ora ni chaa ma kivi ña jàchinu ra yi. <sup>31</sup> Ta na jaña ndo tandi'i tu'un kini ña kà'an ndo: takua kùu ma ña ya'a kayuni ndo, chí'in ña kùxään ndo, chí'in ña chà'ta'ani ndo kanachaa ko'o ndo ora kànita'an ndo, chí'in ña kà'ti'ini ndo chata ñivi, ta chí'in tandi'i inga tuku ña kini ña chà'ta'ani ndo ja'a ndo ndia. <sup>32</sup> Va'aga ña na kuu ndo iin ndian va'a ta vii koo ndo chí'in inga ñivi. Ta na kunda'vini ndo na, ta jaka'nuni ndo ma kuati jà'a ta'ii'in ndo chata ta'an ndo tava jà'a ma Ndioo ora jàka'nuni ra ma kuatio cha'a' Cristu.

## 5

*Naja kua ìyo yi ña koo ma ñivi Ndioo*

<sup>1</sup> Vati ndyo'o kùu ndo se'e Ndioo, iin ndian ya'a ga kùuni ra nde'e ra. Yakan va na janini ndo kùu ndo tava kùu ra. <sup>2</sup> Na kuuni ndo nde'e ndo ma ta'an ndo, indukuni ma takua kùuni ma Cristu nde'e ra yo, ta sòkó ra ra ta chí'í ra cha'a' yo takua kùu ora sòkó yo iin mvechala kuenda Ndioo. Ta ora sòkó ra ra kùu yo iin ña va'a ta iin ña xiko nduva'a kuii vii kùu yi

kuenda ma Ndioo. <sup>3</sup> Ndyo'o ndian kùu ñivi Ndioo na töve ìyo yi ña ki'vi ndo chi'in ña'a yüvi ñasi'i ndo, ta ña'a chi'in iin ra yüvi ii ndo, ta juuni töve va'a jà'a ndo nū'iin inga ña kini, ta ña nānduku ndo ma ña kukuika ndo. Tandi'i ña'a ña töve va'a nakanini ndo yi a ka'an ndo yi ndia. <sup>4</sup> Na kà'an ndo ma tu'un kini ni tu'un kàti'ini ndo chi'in tu'un ña kà'an ndaa ndo ndia, vati ma tu'un i'ya ña töve ìyo yi ña ka'an yo yi. Va'a ga ña na jaka'nu ndo ma Ndioo chi'in ma tu'un ndo. <sup>5</sup> Ta vitin va cha chito va'a ndo ti tu ndyo'o ndian ki'vi chi'in ma ña'a töve kùu ñasi'i ndo, a ja'a ndo iin ña kini, a kùuni ndo ndokuika ndo, na kùu ni'i ndo nuu ni koo ndo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in Cristu. Ta ndisaa ndian jà'a takan kùu na takua ndian jàka'nu na yutun ii. <sup>6</sup> Ta na kù'va ndo ña kēña'a na ndo chi'in tu'un töve nda kuenda, vati ma Ndioo kuxaan ra chi'in ma ndian töve jàchi'in ma tu'un ra. <sup>7</sup> Ta ña töve kuii ndo'iin ndo chi'in ma ndiakan. <sup>8</sup> Ndyo'o antea ya'a ga naa ma ñuñivi iyo ndo niku, ta vitin ña ndō'iin ndo chi'in ma Racha'nu, yakan va ndichin va'a ma ñuñivi iyo ndo. Na kundaa va'a ndo ti se'e ma Racha'nu kùu ndo. <sup>9</sup> Vati ma ñu'ú ra jà'a yi ña na ni'i ndo ma ña ndicha, ña ndaa chi'in ña nduva'a kuii va'a. <sup>10</sup> Na nanduku ndo ja'a ndo ma ña chàta'ani ma Racha'nu. <sup>11</sup> Na ndikita'an ndo ta na ndō'iin ndo chi'in ma tiñu kini ña jà'a ma ndian iyo ma ñuñivi naa, ma ndian töve nākoto na ma Racha'nu, va'aga ña na katakuati ndo ma ña jà'a na ma nuu ndichin ma nuu ka'iin kua'a' ñivi. <sup>12</sup> Vati ndava kanuu kùuni yo ora kà'an yo cha'a' ma ña jà'a xe'e na. <sup>13</sup> Vati tu ndisaa kuii ma tu'un kà'an yo keta yi ma nuu ndichin nuu ka'iin kua'a' ñivi, kindoo kachin va'a yi. Vati ma ñu'ú kùu ma ña jandondichin ndisaa kuii ma nakuyi. <sup>14</sup> Yakan va te'en kà'an yo:

Na ndakoun, yo'o ña kixi,

Na ndetaun tañu ma ndian chī'í,

Ti Cristu kùu ma ra ni jatuun ra ma iti' kuà'un.

<sup>15</sup> Yakan va na kumi kuenda va'a ndo ma ña jà'a ndo chi'in ma ña kà'an ndo. Na kōo ndo ma tava kùuni maa ndo, vati na koo ndo va chi'in kua'a' chinituni va'a ndo. <sup>16</sup> Na koo va'a ndo ma tiempu i'ya ta na jaña ndo ma ña töve va'a ña jà'a ndo, vati ma tiempu vitin ya'a ga kini jà'a na. <sup>17</sup> Na jà'a ndo ma ña töve va'a ña kùuni maa ndo, vati na numi nanduku ndo naja kua kutunini ndo ma ña kùuni ma Ndioo ña ja'a ndo. <sup>18</sup> Na töve iyo yi ña ko'o ndo ndixi, ta kùuní ndo jà'a ra', vati yakan kùu ma ña jà'a ña töve va'a jà'a ndo. Ma ña iyo yi ña ja'a ndo kuu ña na koo kua'a' va'a ma Tati Í Ndioo chi'in ndo. <sup>19</sup> Ta na ka'an ndo chi'in ma inga ñivi chi'in tu'un Salmu ta kata ndo iin yaa, iin yaa ña kà'an tu'un ii kuenda ma Racha'nu, kata ndo ta jaka'nu ndo ra chi'in ndisaa kuii anima ndo. <sup>20</sup> Na ku'va ndo ta'vindioo nuu ma ra kùu Tatá yo nani ora cha'a' ndisaa ña jà'a ra cha'a' yo. Ta takan na ja'a ndo chi'in sivi ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu.

*Naja kua iyo yi ña koo ma ñivi chìnuni tu'un Jesuu chi'in ma ñivi na*

<sup>21</sup> Ndyo'o ndian iñu'u chi'in Cristu, iyo yi ña tiñu'u ndo ta jachi'in ta'ii'iin ndo chi'in ta'an ndo. <sup>22</sup> Ndyo'o ñivi ña'a ña cha tända'a, na jachi'in ndo ta na tiñu'u ndo ndra kùu ii ndo, ti ña'a kùu ma ña iyo yi ña ja'a ndo cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un ma Racha'nu. <sup>23</sup> Vati ma ra kùu iian, kùu ra ma ra kuxini nuan, indukuni ma takua ma Cristu kùu ra ma ra kùxini nuu ma veñu'u ma ndian chìnuni. Ta juuni Cristu kùu ma ra jàkákú ra na, vati ndiakan kùu na takua kùu ma kuñu ra. <sup>24</sup> Ti indukuni takua ma ndian

chìnuni ta jàchi'in na ma Cristu, ta juuni takan kùu chi'in ma ñivi ña'a cha tãnda'a ña jàchi'in vi ndisaa ma ña kà'an ma ra kùu ii vi.

<sup>25</sup> Ndyo'o ndra'ii na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ñivi kùu ñasi'i ndo indukuni ma tava Cristu kùuni ra nde'e ra ma veñu'u ma ndian chìnuni ta sòkó ra ra ña chí'í ra cha'a' na. <sup>26</sup> Ta takan kuàndakuu na ndian íí jà'a ra, ta janando ra na chi'in takuui ta chi'in ma tu'un ra ndia. <sup>27</sup> Ta takan kùu, ikan na jaya'a ra na nuu iyo maa ra. Ta takan ndákuu na ndian tacha ta nduva'a kuui vii, ti ni kuu na takua kùu iin ja'ma töve tíí yi ta töve meku yi kuenda ra, vati ni kuu na iin veñu'u nduva'a kuui íí ta ndaa va'a. <sup>28</sup> Ta takan ma ndra tãnda'a iyo yi ña kuuni ndra nde'e ndra ma ñasi'i ndra takua kùuni ndra nde'e ndra ma kuñu ndra. Ti ma ra kùuni nde'e ma ñasi'i ra kuuni ra nde'e ra juuni maa ra ndia. <sup>29</sup> Vati ní'iin ñivi töve xàani na nde'e na ma kuñu juuni maa na vati jakachi na yi ta kumi kuenda na yi, indukuni ma tava jà'a ma Jesuu chi'in ma veñu'u ndian chìnuni. <sup>30</sup> Vati ma ndian chinuni kùu na takua kùu ma kuñu ra. Ta juuni maa yo kùu yo ma kuñu ra ndia. <sup>31</sup> "Yakan va ma ndra'ii ni ndakoo ndra ma tatá ndra chí'in ma'a ndra ora tãnda'a ndra chí'in ma ñasi'i ndra, ta ninduvi vi ni kùu yi iin kuñuni." <sup>32</sup> Ña'a kùu iin ma tu'un xe'e ka'nu nduva'a kuui, va yu'u kà'in cha'a' ma Cristu chí'in cha'a' ma ndian chìnuni tu'un ra. <sup>33</sup> Yakan va ndisaa kuui kivi, ma ta'ii'iin ndo iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ma ñasi'i ndo ma tava kùuni ndo nde'e ndo juuni maa ndo, ta ma ña'a cha tãnda'a, na tiñu'u vi ma ndra kùu ii vi ndia.

## 6

<sup>1</sup> Ndyo'o ndiakwati chí'in ndian yoko, na jachi'in ndo ma ña kà'an ma tatá ndo chí'in ma'á ndo cha'a' ña cha ndō'iin ndo chí'in ma Racha'nu, vati ña'a iin ña ndaa va'a kùu yi. <sup>2</sup> Iin tu'un Ley ña kà'an Ndioo ña kùu yi ma ña nunuu ta juuni ndaka yi iin tu'un ña chā'a ra nuu ma ñivi ña na jachi'in na ma ña kà'an ma Ley ikan ña kà'an te'en: "Na tiñu'u nduva'a kuiun ma tataun chí'in ma ma'un, <sup>3</sup> ikan na koo sii va'un kua'a' va'a tiempu ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya." <sup>4</sup> Ta ndyo'o, ndra kùu tatá, na jākayuni ndo ma se'e ndo, vati va'a ga ña jakua'nu va'a ndo na ta kundayu'u va'a ndo na ta na jana'a ndo nuu na ma iti' ra, ikan na ki'vi na iti' ma Racha'nu ta kùuni na nde'e na ra ndia. <sup>5</sup> Ndyo'o ndian kùu musu, na jachi'in ndo ndisaa ma tiñu ña tàva ndian chà'nda tiñu nuu ndo ma ñuñivi i'ya. Ta ora jà'a ndo yi na tiñu'u ndo na chí'in ndisaa ma anima ndo, takua jà'a ndo ña jàchi'in ndo ma Cristu. <sup>6</sup> Na ja'a va'a ndo ma tiñu kuenda na, va töve ivaa ma ora nde'e ni na, vaji ora töve na ña ja'a na kuenda ndo iyo yi ña ja'a va'a ndo ma tiñu kuenda na, va töve ivaa chí'in ndiakan ni, vati iin tiñu va'a kùu yi ña jà'a ndo kuenda Cristu ndia. Vati chí'in ndisaa kuui anima ndo ja'a ndo ma ña kùuni Ndioo. <sup>7</sup> Tand'i ma ña jà'a ndo, na ja'a va'a ndo yi chí'in ndisaa kuui ma tundeeni ndo. Na ja'a ndo yi ma takua kùuni ndo ña jà'a ndo ma tiñu nuu ma Racha'nu, ta na töve nuu ñivini. <sup>8</sup> Yakan va cha chito ta'ii'iin ndo, chito a kùu ndo musu a chàkuu nuna ndo, ni ni'i ndo ma ña ni ku'va ma Ndioo va naja kua kàa ma ña va'a ña jà'a ndo. <sup>9</sup> Ta ndyo'o ndian chà'nda tiñu nuu ndian kùu musu, na tiñu'u va'a ndo ma ndian jà'a tiñu nuu ndo. Na töve jayu'vi ndo na. Na kuku'uni va'a ndo, ti juuni kùu ndo musu ma Racha'nu chito'o yo, ra iyo andivi. Ta rakan ti iin nuuni nde'e ra ndisaa ma ñivi.



*Na kuàtiñu yo ma ñandee chà'a Ndioo, nuu ndian chìnuni kuenda jàkanaa yo ma kuati*

<sup>10</sup> Yakan va vitin ndyo'o yani, na ndo'iin ndo chi'in ma Racha'nu, ikan na ndakuu ni'i ndo cha'a' ma ndatu ka'nu ra. <sup>11</sup> Na kasi ndo ndo chi'in ndisaa kuii ma ndatiñu ña chā'a Ndioo nuu ndo, ikan na kundeeni ndo, ta ikan na töve kuu keña'a ma kui'na ndo. <sup>12</sup> Vati töve kànita'an yo chi'in iin ñivi kua kàa maa yo, vati kànita'an yo chi'in kua'a' nuu tati xaan ña chàkunuán' ma iti' andivi. Vati yakán' kuu ma ñán' jà'a tiñu nuu naa nuu ma ñuñivi i'ya, ta chà'ndán' tiñu nuu ma ñivi ña iyo nuu yi. <sup>13</sup> Yakan va na kasi ndo ndo ta kuàtiñu ndo ndisaa kuii ma ndatiñu ña chā'a ma Ndioo nuu ndo, ikan na kundeeni ndo ma ora ni keta ma kivi xaan, ta ora cha chinu ja'a ndo ndisaa yi, ta na kundeeni ndo tiaga.

<sup>14</sup> Yakan va na ku'un ndo ma tu'un ndicha ña chìnuni ndo, ikan na kumi yi ndo takua kuu iin pañu. Ta na ku'un ndo ma ña ndaa ña kuu yi takua kuu iin chaleku ña kumi yi ndo. <sup>15</sup> Ta na koo yati va'a ndo kuenda na katitu'un ndo ma tu'un Ndioo ña jàna'a yi naja kua kuu koo vii yo chi'in ra. Ña'a kuu yi takua kuu iin ndichan ña ti'i ndo cha'a ndo. <sup>16</sup> Ta ma ña chìnuni va'a ndo ma tu'un ra kuu yi kuenda ndo takua kuu iin kaa kutaa ña kumi yi ndo. Ta takan kuu jakanaa ndo ma kui'na ora kànita'an' chi'in ndo. <sup>17</sup> Ta ma ña ni jàkakú Ndioo ndo kuu yi takua kuu iin te'e ña chundii yi xini ndo, ta ma tu'un Ndioo kuu yi kuenda ndo takua kuu iin machiti ña chà'a ma Tati Í Ndioo nuu ndo. <sup>18</sup> Koto ndàkoo ndo ña kà'an ndo chi'in Ndioo: ta nani ora jànini ndo ta ndàkan ndo nuu ra ña na kuta'an ma Tati Í ra chi'in ndo ora kà'an ndo yi chi'in ra. Na koo yati va'a ndo, ta koto jãña ndo ña kà'an ndo chi'in Ndioo. Ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ñivi chìnuni ma ña kà'an ra ndia. <sup>19</sup> Na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i ndia, ikan na ku'va ra nui ma kua kuu ka'in, ikan na töve yu'v̄i katitu'in ma tu'un ña iyo xe'e niku cha'a' Jesucristu. <sup>20</sup> Ndioo kuu ma ra tàchi yu'u ña na katitu'in ma tu'un i'ya nuu ndo, ta cha'a' yakan kuu yi ña ind̄i ma tichi vekaa vitin. Yakan va na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i, ikan na töve yu'v̄i katitu'in yi nuu ma ñivi.

*Ta ña'a kuu tu'un nuu ndi'inia ña tàa Paulu nuu ñivi iyo ñuu Efesu*

<sup>21</sup> Ta tàch̄j ma ra nani Tíkiku, ra yani yo ña ya'a kùn̄j nde'i, ra va'a jà'a tiñu kuenda ma Racha'nu, ikan na katitu'un ra nuu ndo ma naja kua ta'in ta niyi kuu ma ña jà'i ndia. <sup>22</sup> Yakan va tàch̄j ra nuu ndo, ikan na katitu'un ra yi nuu ndo, ikan na kuu jandomani ra ndo. <sup>23</sup> ¡Ma Ndioo, ra kuu Tatá yo, chi'in ma Racha'nu Jesucristu, na ku'va ra ña na koo vii ndo! ¡Ta na ku'va ra ma tundeeni ra nuu ndo, ikan na chìnuni va'a ndo tu'un ra, ta kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo! <sup>24</sup> Ta na koso ra ma ñamani ra chata ndo tandi'i ndyo'o ndian kùuni nde'e ma Racha'nu Jesuu. Ta takan töve jãña yo ma ña kùuni yo nde'o na eendeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Tutu tãchi racha'nu Paulu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Filipu

### *Paulu chi'in Timoteu tãchi ndra tutu nuu ñivi iyo ñuu Filipu*

<sup>1</sup> Paulu chi'in Timoteu, ndra jà'a tiñu kuenda Jesuu Cristu, tàa ndi ma tutu i'ya kuenda ndyo'o, ndian kùu ma ñivi Ndioo iyo ñuu Filipu, ndian indukuni kùu chi'in ma Racha'nu Jesuu. Ta juuni tãchi ndi yi kuenda ndyo'o, ndra kuxini chi'in ndian jà'a kuenda ndian chìnuni tu'un Jesuu. <sup>2</sup> Ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesuu, na ku'va ra ma ñamani ra chata ndo, ta na koo taxiin ma anima ndo jà'a ra ndia.

### *Kà'an Paulu chi'in Ndioo cha'a' ma ndian chìnuni*

<sup>3</sup> Nani ora chàku'unj ndo, chà'i ta'vindioo nuu ma Ndioo yo cha'a' ndo. <sup>4</sup> Ta nani cha'a' ora kà'in chi'in ra cha'a' ndo, ya'a chisij ora jà'i yi, <sup>5</sup> vati indukuni kùta'an ndo chi'in ma tiñu kuenda Ndioo ña jàna'a yo ma tu'un va'a ra nuu ma ñivi, nda ma kivi nunuu ta nda vitin. <sup>6</sup> Chito va'i ña ma Ndioo, ra kicha'a jà'a ma tiñu va'a tichi anima ndo, endeeni jàtiñu va'a ra chi'in ndo nda kati jachinu ra yi, nda keta ma kivi ña ni chikoni'i ndiko ma Jesuu. <sup>7</sup> Ya'a ga ndaa kùu yi kuendai tuva chàninj ma te'en cha'a' tandi'i ndo, vati ya'a ga va'a kùuni nde'i ndo, ti juuni indukuni kùta'an ndo chi'in chi'in ña kàtitu'un ndo ma ñamani Ndioo, vaji indij tichi vekaa a ka'in cha'a' tu'un Cristu nuu ñivi chà'nda tiñu ñuu ña tu'un ndicha kùu yi, ta kùu yi ma ña sàma anima yo jà'a yi. <sup>8</sup> Vati Ndioo kùu ma ra chito va'a ma naja ya'a kùuni nde'i ndisaa ndo, vati ndicha kuu kuunj nde'i ndo indukuni takua kùuni ma Racha'nu Jesucristu nde'e ra ndi ndia.

<sup>9</sup> Chikain ñamani nuu Ndioo ma ora kà'in chi'in ra ña na ja'a ra ña na kuuni ga kua'a' ga ndo nde'e ndo ta'an ndo, ta na koo ga ma chinituni ndo ta na kutunini va'a ga ndo ndisaa nakuyi, <sup>10</sup> ikan na kutu'va kachin ndo ja'a ndo maaa ña va'a. Ta takan kachin na kuu ndo, ta nĩ'iin ñivi na kùu tisokuati ndo ndia, nda kati na chikoni'i ndiko ma Jesuu, <sup>11</sup> vati ndyo'o chi'in tundeeni ma Jesuu cha chã'nu anima ndo kuenda ña ja'a ndo maaa ña va'a, ta cha'a' yakan jàna'a yi ña ya'a iñu'u ta ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo.

### *Nuu kà'an Paulu takua kùuni ra koo ra kuenda Cristu*

<sup>12</sup> Ndyo'o yani, kùunij ña koto ndo ña ndisaa kuui ma ña tà'in ña ndè'i tundo'o tichi vekaa, vachì tindee ndicha kuui yi ña na kuita kuati tiá kua'a' ma tu'un cha'a' Jesucristu ña jàna'a yo. <sup>13</sup> Vati tandi'i ma ndra jandar, ndra kùmi vetiñu chi'in kua'a' tiaga ñivi, chito na ña indij ma tichi vekaa cha'a' ña chìnunij tu'un Jesucristu. <sup>14</sup> Ta ora nde'e ndian chìnuni tu'un ra ña indij ma tichi ma vekaa, nduva'a kua'a' na cha kùuni ga na jana'a na ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi, ta na tükuii yu'vi na, ta chi'in tiaga ndatu kàtitu'un na nuu ma ñivi cha'a' ma Jesuu.

<sup>15</sup> Ndicha va'a ña iyo uvi uni ndian kà'an cha'a' ma Jesuu, va cha'a' ña xàani na ta ya'a tixin na ndè'e na yu'u, va ma inga na vii kà'an na cha'a' ma Jesuu ta kùuni na nde'e na ra. <sup>16</sup> Iyo ndian kà'an cha'a' ma Jesuu va chi'in ña nduva'a kuui kùuni na nde'e na yu'u, vati chito na ña Ndioo kùu ma ra chà'a ma tiñu i'ya nui ña na katitu'in ma tu'un va'a ña kà'an cha'a'

Jesuu. <sup>17</sup> Ta iyo inga ndian kà'an na ña kùu ma ña kùuni maa na, ta töve va'a chà'nini na chi'in anima na ora kà'an na, vati kùuni na ña na kosoi tiaga kuati vitin ña cha indij tichi vekaa i'ya. <sup>18</sup> Vaji takan ja'a na, na kúa tuva takan. Vaji ndava nikuuni kùu yi, chi'in ña va'a chà'nini na a töve, ña kà'an na cha'a' Jesuu; chisiij, vaji takan kùu yi. Ta tiaga ni sii kùuni, <sup>19</sup> vati chito va'i ña tandi' ma ña tà'an chi'in i'ya nuu indij tichi vekaa iin ña ni ja'a yi ña ni keta va'i cha'a' ña kà'an ndo chi'in Ndioo cha'i chi'in cha'a' ña tindee ma Tati Íí ma Jesuu Cristu yu'u. <sup>20</sup> Vati yu'u, va'a kuunij ta ndatui ña töve kùkanui ña ka'in tu'un Cristu nuu ñivi. Va va'aga tu ka'in chi'in tundeeni ra ta takan kuu jaka'nui ra chi'in ndisaa ma ñandei iyo kuñui, vaji tu juuni iyo nditogai a tüvi. <sup>21</sup> Vati tu kindoo nditogai va kuenda Cristu ni koi, ta kùu yi iin ña va'a kuendai, va tu kuvj, tiaga va'a kùu yi. <sup>22</sup> Vati tu iyo nditogai ma ñuñivi i'ya kuu ja'i tiaga ma tiñu va'a kuenda ma Racha'nu Jesuu. Yakan va na töve chitoi ndava kùu ma ña va'a ña kùu kachin. <sup>23</sup> Ya'a ga ndetiñu kùu yi kuendai ma ninduvi ma ña takan: iin chiyo, ndava kùuni kuvj, ikan na kuu ku'in koi chi'in Jesuu, vati yakan kùu yi iin ma ña va'a nduva'a kuui kuendai, <sup>24</sup> va ma inga chiyo va'a ga kùu yi kuenda ndo ña na koo nditoi ñuñivi i'ya. <sup>25</sup> Ta cha'a yakan kùu yi ña chito va'i ña ni kindoi chi'in ndo, ikan na kuta'in chi'in ndo, ta takan kuu keta ndo iti' nuu, ta ikan na kusii ga ndo chi'in ma ña chìnuni ndo ndia, <sup>26</sup> ikan na sii tiaga kuuni ndo ja'a yi ña na jaka'nu ndo Jesucristu ora ni nde'e ndo yu'u inga cha'a'.

### *Na koo yo takua ka'an tu'un va'a Jesucristu*

<sup>27</sup> Ndyo'o kùu ndo ma ndian chìnuni tu'un Cristu. Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo ta na koo ndo ma kua ka'an ma tu'un cha'a' ra. Ta yu'u tu chai kunde'i ndo a töve, kuunij taso'i cha'a' ndo ña iyo tu'va ndo chi'in ma tu'un cha'a' Cristu, ta na ndo'iin ndo chi'in ma tiñu ja'a ndo cha'a' ma ña chìnuni ndo ma tu'un ra. <sup>28</sup> Ta na chìnuni ndo ña jayu'vi ma ndian kùuni kuati nde'e na ndo. Ta ña'a kùu iin ma ku'va kachin ña ma ndiakan kuà'an na ma iti' ni kubi na, ta iin tiempuni juuni kùu yi iin ku'va ña ni kakú maa ndo. Ta ma tu'un i'ya vachi yi kuenda Ndioo. <sup>29</sup> Vati cha'a' ma Jesuu, töve uvanuu ña chinuni yo tu'un ra kùu yi ña kuu koo va'a yo, ti juuni chà'a Ndioo ña na nde'o tundo'o cha'a' ra ndia. <sup>30</sup> Ndyo'o chi'in yu'u indukuni nde'o tundo'o cha'a' Jesuu. Ta nĩ'i ndo tu'un naja kua cha nde'i tundo'o, ta vitin juuni chito ndo ña chà'a ndo kuenda ña nde'egai tundo'o ndia.

## 2

### *Na koo yo kua iyo Jesucristu*

<sup>1</sup> Yakan va tu cha iyo tundeeni Cristu chi'in ndo kuenda jàndomani ndo ta'an ndo, ta tu ndòmani ndo ja'a ra cha'a' ma ña ya'a ga kùuni ra nde'e ra ndo, ta tu iyo Tati Íí Ndioo chi'in ndo, ta tu nàkoto ndo nda cha'a' kùu ña ya'a ga u'vini ma Ndioo nde'e ra ndo chi'in cha'a' ña ya'a ga kùnda'vini ra ndo, <sup>2</sup> tu takan iyo ndo, nduva'a kuui sii ni kuunij, tuva vii va'a iyo tandi'i ndo, ta ndo'iin tandi'i ndo chi'in cha'a' ma ña nduva'a kuui kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, chi'in iin ni ma ña kua chà'nini ndo, ta iin nuu ni ma ña chà'nini ndo ja'a ndo. <sup>3</sup> Na ja'a ndo nĩ'iin nakuyi tuva ya'a ga tixin kùuni ndo a tu ya'a ga tayi kùuni ndo ndia. Va'a ga tu ni ja'a ndo iin nakuyi, na ja'a ndo yi chi'in anima vita ndo, ta ma ta'i'iin ndo na tiñu'u ndo ma inga

na ña iin ndian va'a ga kùu na kua maa ndo. <sup>4</sup> Ta na nänduku ndo ma ña va'a kùuni maa ndo, vati na kutu'un ndo nanduku ndo ma ña va'a kuenda ma ii'iin inga na ndia.

<sup>5</sup> Na indukuni nakanini ndo ma takua nākanini ma Jesuu niku. <sup>6</sup> Vati ma Jesuu, vaji Ndioo kùu ra, töve nī chikan ra nuu Ndioo ña na kuu ra indukuni ma takua kùu ra. <sup>7</sup> Vati jāchiyo ra ra takua kùu ra niku, ta kī'in kuenda ga ra ña kùu ra iin ra jà'a tiñu takua kùu iin musu, ta kākū ra takua kākū ndisaa yo ñuñivi i'ya. <sup>8</sup> Ta ora cha ndākuu ra takua kùu maa yo tajan jākunda'vini ra juuni maa ra, ta jāchi'in ra tandi'i ña kà'an Ndioo, nda kati chā'a ra ña na kuvi ra nuu kruu. <sup>9</sup> Yakan va Ndioo jāka'nu ra ra ta chā'a ra iin tiñu ka'nuga nuu ra, ta nī'i ra iin ma tiñu ta iin sivi ka'nuga kua tandi'i ma sivi ña iyo. <sup>10</sup> Yakan va ora kuni na ma sivi ma Jesuu iyo yi ña kunandi chiti ma tandi'i ma ndian iyo andivi, chi'in ndian iyo ma ñuñivi i'ya, chi'in ndian cha chī'í ndia, <sup>11</sup> ta tandi'i na na nakoto na ña Jesuu kùu ma Racha'nu chito'o na, ta na katitu'un na ña takan kùu ra. Ta takan ni tiñu'u na ma Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá.

*Ma ndian chìnuni tu'un Jesuu kùu na takua kùu ma ñu'ú ña jàtuun ma andivi*

<sup>12</sup> Yakan va ndyo'o yani ndian nduva'a kuii kùuni nde'i, va takua ndyo'o nani ora, ora iyo chi'in ndo jāchi'in ndo ma ña kà'in, yakan va na jachi'in ndo tiaga ma ña kà'in ma vitin ña ya'a ga chika iyo. Ta na kuàtiñu ndo jàna'a ndo, ti ndicha kuii kùu ndo ndian cha kākú. Va na tiñu'u ndo Ndioo ora jà'a ndo yi, <sup>13</sup> vati Ndioo jāketa ra ña nakanini ndo ja'a ndo ma ña va'a ta juuni rakan tindee ra ndo ña na jachi'in ndo ta ja'a ndo tandi'i ma ña kùuni ra.

<sup>14</sup> Töve ka'an xaan ndo a kanita'an yu'u ndo, ora jà'a ndo nda ña nikuuni ña jà'a ndo, <sup>15</sup> ikan nī'iin ma ñivi na kùu tisokuati ndo ti töve iyo kuati ndo. Ta takan na kuu ndo ndian se'e Ndioo chi'in nī'iin kuati ma tañu ma ñivi töve va'a jà'a chi'in ndian ya'a ga iyo kuati ñuñivi i'ya. Vati ma tañu ma ñivi ñuñivi i'ya kùu ndo ndian ya'a tacha ma takua tacha ma chele ma nuu ma ñuñivi nduva'a kuii naa. <sup>16</sup> Ta jana'a ndo ma tu'un ña kà'an cha'a' naja kua kuu koo va'a yo, ikan ora keta ma kivi ña na kichaa ndiko ma Jesuu, ma ñuñivi i'ya, ndava va'a kùunĵ cha'a' ma ña jà'a ndo, vati cha chito va'i ti ndisaa tiñu jà'i ti töve ni ja'a ka'a nĵ yi. <sup>17</sup> Vaji ni nde'i tundo'o nda kati kuvĵ ta kùu takua kùu iin ña sokó yo nuu Ndioo cha'a' ma ña katitu'in ma tu'un cha'a' Cristu nuu ndo indukuni takua ma ña chìnuni ndo ma tu'un ra kùu yi iin ña sokó ndo nuu ra ndia. Ta vaji takan kùu yi, va yu'u chisĵ, ta kuta'in ña juuni chisĵ chi'in ndo ndia. <sup>18</sup> Ta ndyo'o na kichi sii kuuni ndo ndia, ta na kuta'an ndo cha'a' ma ña chisĵ ndia.

*Tàchi Paulu ma Timoteu chi'in Epafroditu ñuu Efesu*

<sup>19</sup> Yakan va ndàtūi ña na ku'va ma Racha'nu Jesuu ña na kuu tachĵ numini ma Timoteu nuu ndo, ikan na nduva'a kuii kichi sii kuunĵ ora nĵ ma tu'un cha'a' ndo. <sup>20</sup> Vati töve nàta'in nī'iin ma inga ndian chànini takua chànini yu'u, uvanuu Timoteu kùu ra ña chànini ra takan, ti nākanini ndicha kuii ra cha'a' ma ña va'a kuenda ndo. <sup>21</sup> Vati tandi'i tiaga na nänduku na ma ña kùuni maa na, va na töve nänduku na ma ña kùuni Jesuu ña na ja'a na. <sup>22</sup> Va ndyo'o cha chito va'a ndo ma tiñu va'a ña jà'a ma Timoteu chi'in ña kàtitu'un ra nuu ma ñivi ma tu'un ña kà'an cha'a' ña ni kakú yo, ta tindee ra yu'u ma takua kùu iin se'i. <sup>23</sup> Yakan va ndàtūi

ña ni tachj ra nda ora ña nde'e ji'nai ma naja kua kuàndita ma ña ta'in, <sup>24</sup> vaji chìnunij ña ma Racha'nu ni ku'va ra ña na numini kuu kunde'i ndo ndia.

<sup>25</sup> Ta vitin chàninij jachikokanj ndikoi ma ra yani yo Epafroditu nuu ndo, ma ra kùu merui, ma ra jà'a tiñu indukuni chi'in, takua jàtiñu iin ra jandaruru. Ta rakan kùu ma ra tachi juuni maa ndo nui, ikan na ja'a ra ma tiñu ña chiniñu'i. <sup>26</sup> Ya'a ga kùuni ra kunde'e ra ndo, ta ya'a ga nàkanini ra cha'a' ndo vati chito ndo ña ku'vi ra. <sup>27</sup> Ta ndicha kuii ña ku'vi ra niku, ta ndava chani kuvi kuii ra niku, va ma Ndioo kùnda'vini ra ra, va na töve uvaa rakan ti nda yu'u ndia, ikan na töve nduva'a kuii nda'vi kuunij. <sup>28</sup> Yakan va ya'a ga kunumi ña ni tachj ra nuu ndo, ikan na kichi sii kuuni ndo na nde'e ndo ra inga cha'a', ta juuni ikan na töve nda'vi kùunij cha'a' ndo ndia. <sup>29</sup> Ora chaa ra ma nuu ndo na sii kuuni ndo nde'e ndo ra, ma takua kùu iin yani ndo cha'a' ma Racha'nu Jesuu, ta na tiñu'u nduva'a kuii ndo ra chi'in ma ndian kùu takua kùu ra, <sup>30</sup> vati chani kuvi kuii ra niku cha'a' ña jà'a ra tiñu kuenda ma Jesuu. Ta chani kuvi kuii ra cha'a' ña chà'a ra tu'un ña jà'a ra ma tiñu kuendai, ta ndyo'o ña kùu ja'a ndo ma tiñu chiniñu'i niku.

### 3

#### *Ma ña ndicha va'aga kùu yi ña nakoto yo ma Racha'nu Jesucristu*

<sup>1</sup> Ta vitin ndyo'o yani, na sii kuuni ndo nde'e ndo ma ña jà'a ma Racha'nu Jesuu. Ta kuendai na töve kayuni tuva nunuuni nunuuni kà'in ma ña cha tai, vati kuenda ndo ya'a ga chiniñu'u ndo yi. <sup>2</sup> Na kumi kuenda va'a ndo ndo chi'in ma ñivi ya'a xaani nde'e na yo, kùu ndian takua kùu ma ina, chi'in ma ndian jà'a ña töve va'a chi'in ma ndian chà'nda kuati na ma kuñu yo, ti kàti na ña iyo yi ña koo iin ku'va ma nuu ika kuñu yo kuenda ña na kakú yo chi'in Ndioo. <sup>3</sup> Vati ma ku'va ña ndicha va'a ña chana'a iyo yo kuenda Ndioo kùu ma ña jàka'nu yo ra chi'in Tati Íí ra ña iyo tichi anima yo, ta chi'in ña ya'a sii kuuni yo cha'a' ña ñivi kuenda Jesucristu kùu yo. Töve iyo yi ña nanduku yo ña tà'nda ñii nuu ika yo a inga nakuyi ña jà'a ma ñivini kuenda koo va'a yo nuu Ndioo, takan chàninij ndiakani. <sup>4</sup> Tu chìnunio ña ndicha kùu yi ña kindoo va'a yo chi'in Ndioo cha'a' ma ña jà'a maa yo, va tüvi inga yo kindoo va'aga nuu ra takua kindoo mai tuva takan. <sup>5</sup> Vati yu'u juuni chàndaka na ña na ka'nda ma sutu ñij nuu ikai ma ora já ketai una kivini ña kaku niku. Ta ñivi ndian ñuu Israel kùu, ta tata Benjamín kùu ndia. Juuni tandi'i tata nuu kichij kùu na nda vitin ndian Hebreu. Ta kuenda ña kà'an yo ña ra jàchinu ma tu'un ley Ndioo taa Moisés, kùu ka'in ña juuni kùu iin ra fariseu. <sup>6</sup> Ya'a ga kùunij jachinui ma tu'un Ndioo, yakan va chàkunui jànde'i tundo'o chata ma ndian chìnuni tu'un Jesucristu niku, ti chàninij ña töve va'a jà'a na niku. Ta cha'a' ña jaku ma ña kà'an ma ley Ndioo, ñi'in ma ñivi na töve kùu tisokuati na yu'u, ti iin ra ndaa kùu kuenda jàchinui ma ley Ndioo.

<sup>7</sup> Va tandi'i ma ña'a ya'a ga va'a kùu yi kuendai niku, va vitin chito va'i ña tüvi nda kuenda yi, uvanuu ña na nakotoi Jesucristu iyo kuenda. <sup>8</sup> Ta tandi'i ña ki'in kuendai niku ña iyo ñuñivi i'ya tüva chiniñu'i yi. Vati vitin uvaa ña ka'nu kuendai kùu yi ña tandikui kuà'in chata ma Racha'nu Jesuu. Ta cha'a' Jesuu kùu yi ña nãa tandi'i nakuyi, ta ndisaa kuii nakuyi nde'i yi takua kùu iin ma cha'an ni, cha'a' ña ya'a kùuni nde'i Jesuu. Ta kùuni chai

nakotogai ra tiaga, <sup>9</sup> ta na chai koi indukuni chi'in ra. Na töve nàndukui ña kui iin ra ndaa jà'a ña jàchi'in ma ley ndian judíu, vati nàndukui kùu iin ra ndaa cha'a' ña chinuni ña jà'a Jesuu cha'i. Ma ña kùunì ka'in kùu yi ña na kùu yo ndian ndaa jà'a Ndioo cha'a' ma ña chinuni yo tu'un Jesuu. <sup>10</sup> Va ma ña kùunì kùu ña nakotoi ma Jesuu, ta kùuni kotoi ma ndatu ma takua nàtaku ra niku, ta kùuni nde'i ma tundo'o takua nde'e ra tundo'o, vaji tu kuvj indukuni takua chi'í ra ndia, <sup>11</sup> vati ndàtùu ña Ndioo ni janataku ndiko ra yu'u tañu ndian chi'í.

*Kumani tiaga chaa yo ma nuu kùuni yo chaa yo*

<sup>12</sup> Na töve kùuni ka'in ña cha nì'j ma tandi'i nakuyi ña iyo yi ña ni'o nuu Jesucristu, ta na töve kùuni ka'in ña iin ra ndaa nduva'a kùu kùu ndia, va juuni ndàtùu iti' nuu, ta jàtiñu chi'in ndisaa animai, ña kùuni jakanai ra takua cha jàkanaa ra yu'u kuenda ra. <sup>13</sup> Na töve kà'in ña juuni mai kùu iin ra ña cha jàkanaa ma nuu ni koi iti' nuu, ta ma ña jà'a ndicha kuuj kùu ña na naanì ma ña cha kìndoo iti' chata, ta jatiñu cha'a' ma ña vachi iti' nuu, <sup>14</sup> ikan na chai ta kùu jakanai ndisaa ña va'a ña iyo andivi, vati Ndioo kàna ra yo, ikan na ndaki'o yi ja'a Jesucristu.

<sup>15</sup> Tandi'i yo takani cha chinuni ma ña kà'an Ndioo. Iyo yi ña nakanini yo ma takani ta na töve sàma yo yi. Tu iyo nda ndyo'o siin chàninini ndo ma cha'a' nakuyi, juuni ni ku'va ma Ndioo ña na koto ndo ma ña va'a chi'in ña töve va'a. <sup>16</sup> Yakan va vitin ndicha kùu iyo yi ña koo yo ma takua takani iyo yo niku chi'in ma ña cha nì'o.

<sup>17</sup> Ndyo'o yani, na ja'a ndo ma takua jà'i, ta na ja'a va'a ndo kuenda ma takua iyo ma ndian jà'a takua jàna'a ndi chi'in ma ña takani jà'a ndi. <sup>18</sup> Ya'a ga kua'a' cha'a' kà'in chi'in ndo, ta nda vitin chi'in takuui tinui chàkui ña kà'an tukui nuu ndo ña iyo kua'a' ñivi ña töve chinuni na ma ña ndaa cha'a' ña chi'í Jesuu nuu kruu kuenda yo niku. <sup>19</sup> Ta ndiakan ni naa na cha'a' ma ña töve chinuni na. Ta ndisaa tiempu nànduku na ma ña kùuni maa na. Ndian cha ndàkuu kini ta ya'a ga iti' kùuni na, yakan va tüva kukanuu na cha'a' ña jà'a na. Ta uvani cha'a' tandi'i ma ña iyo ma ñuñivi i'ya titunini na. <sup>20</sup> Va kuenda maa yo ma ñuu ndicha yo kùu ma andivi, ti ni koo yo tikan chi'in Ndioo. Ta juuni andivi ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesucristu ra ni jakakú yo. Ta kuenda rakan ndàtu yo chi'in ndisaa anima yo nani kivi. <sup>21</sup> Ta rakan kùu ra ni sama ra ma kuñu yo ña ya'a ga nda'vi kùu yi, ikan na kuu yi takua kùu ma kuñu ma Jesuu ña ya'a ga vii kàa yi ta tacha yi. Ta ni ja'a ra yi chi'in ma ndatu ra ña kuàtiñu ra ña ka'nda yi tiñu nuu ma tandi'i nakuyi.

## 4

*Na kusii va'a kuunì ña ndò'iin ndo chi'in Jesuu*

<sup>1</sup> Yakan va ndyo'o yani, ndian ya'a ga kùunì nde'i, ndian ya'a ga kùunì kunde'i, ndian chinuni ma ña kà'in ndian jà'a ña ya'a ga chàsi'j ta tayi kùunì cha'a' ndo, na koo va'a ndo, ta na töve ndakoo ndo ña chinuni ndo ma tu'un Racha'nu Jesuu. <sup>2</sup> Jàninì ma ña nàni Evodia chi'in ma ña nàni Síntique na jando'iin tu'un vi cha'a' ña kùu vi ma iin ta'an vi cha'a' ña chinuni vi ma tu'un Jesuu. <sup>3</sup> Ta yo'o yani, ra ya'a ga va'a kùu merui, ra jàtiñu indukuni chi'in, chikain ñamani nuun ña na tindeun vi, vati jàtiñu vi indukuni chi'in ma ora chàkuu ndi kàtitu'un ndi ma tu'un va'a cha'a'

Cristu nuu ma ñivi niku, indukuni chi'in ma Clemente chi'in ma inga tiaga ma ndra jàtiñu chi'in. Vati cha iyo ma sivi ndo nuu ma tutu ña kà'an nda ñivi ni koo na chi'in Ndioo endeeni. <sup>4</sup> Yakan va na sii va'a kuuni ndo ña iyo ndo chi'in Jesuu. Ta jàkuku'uni ndikoi ndo, na sii kuuni ndo. <sup>5</sup> Ta na tandi'i ma ñivi na nakoto na ndo takua kùu iin ndian nduva'a kuii va'a ta ya'a iñu'u, vati ma Racha'nu Jesuu chani kuyatin kichaa ra inga cha'a'. <sup>6</sup> Koto kùtu'un ndo cha'a' nì'iin nakuyi, vati ndisaa tiempu, na ndakan ndo ña chiniñu'u ndo nuu Ndioo ora kà'an ndo chi'in ra, ta ku'va ndo ta'vindioo nuu ra ndia. <sup>7</sup> Takan iyo yi ña ja'a ndo, ikan na ku'va Ndioo ña na koo ma tundeeni ra chi'in ndo. Ta ma tundeeni ikan nduva'a ka'nu yi ña ni kùu kutunini yo ndisaa yi. Yakan kùu yi ña kùmi yi ma anima yo chi'in chinituni yo cha'a' ña cha ndò'iin yo chi'in Cristu Jesuu.

*Na nakanini ndo cha'a' tandi'i ma ña va'a*

<sup>8</sup> Cha'a' nuu ndi'i nia jàkuku'unj ndo, ndyo'o yani, ña na nakanini ndo cha'a' ma ña ndicha ta ma ña iñu'u, ta na nakanini ndo cha'a' ma ña ndaa chi'in ña va'a, ta na nakanini ndo cha'a' ma ña nduva'a kuii kùuni ma ñivi nde'e na. Ndisaa ña'a iyo yi ña jaka'nu ndo yi. <sup>9</sup> Na jakua'a ndo ta jachinu va'a ndo tandi'i ña jàna'i nuu ndo ña kùu ma tu'un ña kà'in chi'in ndo. Ta yakan kùu ma ña chini ndo ta nde'e ndo jà'i. Yakan va na jakua'a ndo ta jachinu va'a ndo yi, ta takan koo ma Ndioo chi'in ndo, ra chà'a ña na koo vii anima ndo.

*Paulu chà'a ra ta'vindioo cha'a' ña sòkó ndian chinuni ñuu Filipu*

<sup>10</sup> Ya'a ga sii kùunij ña iyoi kuenda ma Racha'nu Jesuu vati ndyo'o cha kicha'a ndiko ndo nakanini ndo cha'i. Va na töve kùuni ka'in ña ndyo'o cha nàani ndo yu'u niku, vati kùunij ka'in ña ndyo'o ña nì'iin cha'a' takà'an kùu tindee ndo yu'u. <sup>11</sup> Töve kà'in takan ña chiniñu'i iin nakuyi, vati cha chito va'i naja kua chisij chi'in ña iyo nui. <sup>12</sup> Chitoi koi takua kùuni ma ndian iyo nda'vi, ta juuni chitoi koi takua iyo ma ndian kuika ndia. Cha kùtu'vai naja koo va'i chi'in ma ninduvi nakuyi, juuni chitoi ma takua kùuni yo ma ora nduva'a kuii va'a kùuni yo ta chisoko yo ndia, ta juuni chitoi ma takua kùuni yo ma ora ña ndava chakoso ma nakuyi nuu yo chi'in ma ora nì'iin nakuyi na töve iyo nuu yo ndia. <sup>13</sup> Ndisaa kuii ma kuati kùu ndonda yi, ta ndisaa ña va'a kùu jà'i, vati Jesucristu kùu ma ra jà'a kuenda yu'u ta chà'a ra ma ndatu ra nui. <sup>14</sup> Vaji takan kùu, va ndyo'o juuni va'a jà'a ndo kuendai. Yakan va va'a ni ta'an jà'a ndo ña tindee ndo yu'u ña kundi ma tundo'o ña nde'i vitin. <sup>15</sup> Ta ndyo'o ndian chinuni ña iyo ñuu Filipu cha chito ndo ña uvaa ndyo'oni kùu ndo ma ndian tindee yu'u chi'in ña sòkó ndo nui ma ora kicha'i kàtitu'in ma tu'un cha'a' Cristu ora kai ñu'u' Macedonia. Nì'iin inga ndian chinuni inga ñuu tindee na yu'u takua jà'a ndo chi'in. <sup>16</sup> Ta juuni ora iyoi ma ñuu Tesalónica niku, ta tachi ndiko ndo ma ña sòkó ndo nui ma ora chiniñu'i ma nakuyi. Kua'a' cha'a' jà'a ndo takan. <sup>17</sup> Na töve ndatui nani ora ma ña sòkó ndo nui, ti ma ña sòkó ndo kuenda Ndioo kùu yi, ta ndatui ña Ndioo ni ti'i ra kuenda yi ta ni ndokua'a yi kuenda ndo. <sup>18</sup> Vati ma ña sòkó ndo nui cha nì'i tandi'i yi ta ndava chàkoso yi nui chi'in ma ña tachi ndo nui chi'in ma ra nani Epafroditu. Ta ma ña tachi ndo nui kùu yi takua kùu ma xiko kutu ña nduva'a kuii vii cha'an ña sòkó ndo nuu Ndioo. Ta ya'a chisii Ndioo cha'a' ma ña jà'a ndo iin ma ña jàka'nu ndo ra ma takua kùu iin ma ña nduva'a kuii vii cha'an kuenda Ndioo. <sup>19</sup> Yakan va ma Racha'nu Ndioo ra tiñu'i, ni

ku'va ra nuu ndo tandi'i ma ña chiniñu'u ndo, nda cha'a' ndisaa ña va'a ta ka'nu ña iyo chi'in Jesucristu. <sup>20</sup> Ndicha ña nduva'a kuii ka'nu kùu ra kùu Ndioo Tatá yo. Yakan va na jaka'nu yo ra endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

*Tu'un nuu ndi'i nia ña kà'an Paulu*

<sup>21</sup> Na kaña'a ndo chi'in tandi'i ñivi iyo ñuu Filipu kuendai, ndian kùu ñivi Ndioo cha'a' ña chìnuni na ña jà'a Jesuu. Ma ndian kùu yani yo, ndian jà'a tiñu indukuni chi'in juuni tàchi ndra saludu nuu ndo ndia. <sup>22</sup> Ta juuni tàchi ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Roma saludu nuu ndo. Ta ma ndian chìnuni ña jàtiñu ve'e ma ra kùu rey César tàchi na iin saludu ka'nu ga nuu ndo ndia.

<sup>23</sup> Ta chikain ñamani nuu ma Racha'nu Jesucristu ña na ku'va ra ma ñamani ra chata tandi'i ndo. Takan na kuu yi. Amén.



## Tutu tãchi racha'nu Paulu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Colosa

### *Tãchi Paulu chi'in Timoteu iin tutu nuu ñivi iyo ñuu Colosa*

<sup>1</sup> Yu'u, Paulu, ra kùu tatun Jesuu Cristu ti takan kùuni Ndioo ña na kui, indukuni chi'in ma ra yani yo Timoteu, <sup>2</sup> tãi ma tutu i'ya kuenda ndyo'o yani iyo ñuu Colosa, ndian chìnuni tu'un Cristu ta kùu íi ndo jà'a Ndioo. Ma Ndioo, ra kùu Tatá yo na koso ra ma ñamani ra chata ndo, ta na ja'a ra ña na koo taxiin ma anima ndo ndia.

### *Kà'an Paulu chi'in Ndioo cha'a' ma ndian chìnuni iyo ñuu Colosa*

<sup>3</sup> Nani ora, ora kà'an ndi chi'in Ndioo, chà'a ndi ta'vindioo nuu ma ra kùu Tatá ma Racha'nu Jesuu cha'a' ndo. <sup>4</sup> Vati cha nĩ'i ndi ma tu'un cha'a' ndo, ña nduva'a kuii chìnuni ndo ma tu'un ma Jesuu ta chi'in ma ña nduva'a kuii kùuni ndo nde'e ndo ma ndisaa ñivi iyo kuenda Ndioo. <sup>5</sup> Cha'a' yakan kùu yi ña chisii ndo cha'a' ma ña va'a ndatu ndo ña ni ni'i ndo nda'a Ndioo ora koo ndo chi'in ra ma andivi. Vati cha chĩni ndo ña takan kà'an ma tu'un ndaa ña kà'an ra. <sup>6</sup> Ma tu'un ndaa i'ya cha chĩnu yi nuu ndo, takua kùu ninii ma ñuñivi nuu cha ya'a ga kua'a' ma ñivi kuàkutu'va na ta kuàkua'nu ma anima na jà'a yi, indukuni ma takua kùu chi'in ndo ma nda ora ña chĩni ndo ta chĩto va'a ndo ma tu'un ndaa, ña kà'an cha'a' ma ñamani Ndioo kuenda ndo. <sup>7</sup> Tu'un i'ya kùu ma ña jãna'a ma ra Epaфра, ra ya'a kùunio nde'o, ma ra jãtiñu chi'in yo, ta rakan kùu ra jà'a iin tiñu va'a ña chã'a Jesuu nuu ra kuenda ma ña va'a maa ndo. <sup>8</sup> Epaфра kùu ma ra nda'a ma tu'un cha'a' ndo nuu ndi, chi'in cha'a' ma ña nduva'a kuii kùuni ndo nde'e ndo ma ñivi ta'an ndo jà'a ma ndatu ña chà'a ma Tati Íi Ndioo nuu ndo.

<sup>9</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña nda ma ora chĩto ndi naja kua cha iyo ndo, na töve ndàkoo ndi ña kà'an ndi chi'in Ndioo cha'a' ndo, ta chikan ndi nuu ra ña na ku'va ra ña na koto kachin va'a ndo ndisaa kuii ma ña kùuni ra. Vati chà'a ma Tati Íi ra ma chinituni ña kùu kutunini ndo kua'a' va'a ndisaa kuii nakuyi. <sup>10</sup> Ta takan juuni kùu koo ndo ma takua kùuni ma Racha'nu Jesuu ña ja'a ndo, ti iin ra iñu'u kùu ra. Takan iyo yi ña ja'a ndo ma takua chàta'ani ra. Ti takan kùu ja'a ndo kua'a' nuu tiñu va'a takua kùuni ra, ta ikan na kuu chaa va'a ga ndo ña na nakoto ndo ma Ndioo. <sup>11</sup> Ta juuni takan na ku'va ra ma ndatu ka'nu chi'in tundeeni ra nuu ndo. Ta ikan takan chi'in ma tundeeni ikan kùu kundeeni ndo ta kùu koo taxiin ndo ma nuu ñuñivi i'ya. <sup>12</sup> Ta juuni tu takan ja'a ndo, ni koo siini ndo ora ku'va ndo ta'vindioo nuu ma Tatá yo Ndioo. Ta rakan cha jãndondaa ra ndo, ikan na kuu ni'i ndo ma tundeeni ra ña ni ku'va ra nuu ndo, ma ndyo'o ndian kùu ñivi ra, ndian chĩto kachin va'a ma iti' ra nuu chà'nda ra tiñu. <sup>13</sup> Ndioo kùu ma ra jãkakú yo ma nuu naa, nuu chà'nda ma kui'na tiñu, ta ndãki'in ra yo kuà'an yo chi'in ra ma nuu chà'nda ma ra Se'e ra tiñu, ra ya'a kùuni ra nde'e ra. <sup>14</sup> Ta cha'a' nií Jesuu kùu yi ña jãkakú ma Ndioo yo ta jãnaa ra ma kuati ña jà'a yo.

### *Ndomani ndiko yo kuenda Ndioo cha'a' ña chĩ'i ma Jesuu cha'a' ma kuatio*

<sup>15</sup> Ndioo kùu ma ra na kùu nde'o, va Jesuu kùu ma xinda'vi ra ña kùu nde'o. Ta juuni Jesuu, ra Se'e Ndioo, kùu ma ra ka'nu ga kua nuu tandi'i

ña tūvi ma ñuñivi i'ya. <sup>16</sup> Ta cha'a' Jesuu kùu yi, ña jātuvu ma Ndioo tandi'i ma ña iyo ma andivi chi'in tandi'i ma ña iyo ma nuu ñu'u ñuñivi ndia. Ta juuni jā'a ra ña tūvi ma ña kùu nde'o chi'in ma ña töve kùu nde'o ndia, indukuni ma takua kùu ma ndian kùu rey, ta ma ndian tati xaan chà'nda tiñu, ta tandi'i ndian iyo ndatu ndia. Tandi'i yakan, tūvi jā'a Ndioo chi'in nda'a' Jesuu ta kuenda ra kùu yi ndia. <sup>17</sup> Ji'na ga ma Jesuu kùu ma ra iyo ta yoso nuu ra nuu tandi'i nakuyi, ta jā'a ra ña iyo va'a tandi'i nakuyi ma ñuñivi i'ya ndia. <sup>18</sup> Ta juuni Jesuu, kùu xini ma kuñu yo, ta ma ña'a kùuni yi ka'an yi ña rakan kùu ma ra kuxini nuu ma ndisaa ndian chinuni tu'un ra. Ta ma ra nunuu, ji'na ga ra nātaku ndiko ña chī'i ra, ikan na ni'i ra ma tiñu ka'nu ga kua nuu tandi'i nakuyi. <sup>19</sup> Vati ya'a ga chisii Racha'nu Ndioo, ti Jesucristu kùu ra indukuni ma takua kùu maa ra. <sup>20</sup> Ta chi'in Jesuu, jā'a ma Ndioo ña na jandomani ra tandi'i nda ña ni kuuni, nda ma ña iyo ma ñuñivi chi'in tandi'i ma ña iyo ma andivi ndia. Ta takan juuni kùu koo va'a na cha'a' ma ní ña sōkó ma Jesuu ña chāti ra nuu ma kruu.

<sup>21</sup> Ndyo'o taji'na niku ya'a ga chika iyo ndo nuu Ndioo, ti töve kùuni ndo nde'e ndo ra ta töve chinuni ndo ma tu'un ra chi'in ndisaa ma anima ndo, cha'a' ma ña kini jā'a ndo niku. <sup>22</sup> Va vitin, cha jāndomani Jesucristu ndo nuu Ndioo cha'a' ña sōkó ra kuñu ra nuu Ndioo ora chī'i ra. Ta takan jā'a ma Jesuu, ikan na kuu ndaka ra ndo nuu nda Ndioo, ikan na kuu ndo ndian í kuenda ra. Ta ni'iin kuati ndo na koo, ta na kùu tisokuati na chata ndo nuu Ndioo ndia. <sup>23</sup> Va cha'a' ma ña'a iyo yi ña koo ndaa va'a ndo ta iyo yi ña chinuni ndo ma ña jā'a Ndioo, ta na töve iyo yi ña kesiin ndo chinuni ndo ma tu'un ra. Ti ma tu'un i'ya cha chīni ndo ta vitin ndātu ndo ña ni kakú yo. Tu'un i'ya kùu ña cha tākutu'un nuu tandi'i ma ñu nuu iyo ma ñuñivi, ta yu'u ra nāni Paulu juuni káchin Ndioo yu'u ña tindei ña kátitu'in ma tu'un i'ya ndia.

### *Paulu, ndiso ra tiñu ña jā'a ra tiñu kuenda ndian chinuni tu'un Jesuu*

<sup>24</sup> Vitin ndicha kuii ña ya'a ga chisij ña ndè'i ma tundo'o cha'a' ndo, vati takan kùu ndo'ijin chi'in Jesuu ña ndè'i tundo'o takua tā'an ra. Vati maa yo kùu yo takua kùu ma kuñu Jesuu, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña kùu yo ma ñivi chinuni ma tu'un ra. <sup>25</sup> Ndioo kùu ma ra jākuiso tiñu i'ya yu'u, ikan na kui iin musu kuenda ña na ja'i tiñu kuenda ma ña va'a ndo, ndyo'o ndian chinuni tu'un Jesuu. Ta takan kùu jachinui katitu'in ma tu'un ra nuu tandi'i ñivi. <sup>26</sup> Ma ña kùunij ka'in kùu yi ña ma tu'un xe'e ña kùmi ma Ndioo niku, cha kua'a' va'a kuiya, ta vitin ja tākutu'un yi nuu ndo, ndyo'o ndian kùu ñivi í ra, ndian chinuni tu'un ra. <sup>27</sup> Yakan va jā'a ma Ndioo ña na koto ndo ma tu'un nduva'a kuii ka'nu ikan, ña xe'e niku, ndyo'o ndian yūvi judiu. Ta ma tu'un xe'e ikan kùu Jesuu iyo ma tichi anima ndo. Ta vitin juuni maa ndo ndātu ndo koo ndo nuu iyo ra ma andivi ma nuu ya'a ga tacha ra.

<sup>28</sup> Ndyu'u kùu ma ndra kátitu'un ma tu'un Jesuu nuu ndisaa kuii ñivi, ta chūndayu'u ndi na, ta jāna'a ndi nuu na chi'in kua'a' tandi'i chinituni ña chà'a Ndioo nuu ndi, ikan na nda jana'a ndi na nuu Ndioo cha'a' ma ña chinuni va'a na ma tu'un Cristu. <sup>29</sup> Ta cha'a' ña'a kùu ña jātiñu ni'i va'i ta kátitu'in chi'in ndisaa kuii ma ña ndei chi'in ndatu ña chà'a ma Jesuu nui ndia.

## 2

<sup>1</sup> Kùuni ña na koto va'a ndo ña jàtiñu ni'i va'i cha'a' ndo chi'in cha'a' ma ñivi iyo ñuu Laodicea chi'in cha'a' ma ndisaa ndian takà'an nde'e yu'u. <sup>2</sup> Jàtiñui kuenda ndo, ikan na sii kùuni ndo chi'in ma anima ndo, ikan na ndo'iin ndo chi'in anima ma ta'an ndo ta kùuni ndo nde'e ndo na ndia. Ta takan na koo kua'a' va'a iin chinituni ndaa va'a, ta na ku'va yi ña na kutunini va'a ndo ma tu'un xe'e ña kùmi ma Ndioo niku, ta juuni ma cha'a' Cristu kùu ma tu'un xe'e ikan. <sup>3</sup> Vati nuu rakan, kùu nata'an yo ndisaa kuii ma ña va'a, ti iin ra ya'a ga chito kùu ra ta iyo kua'a' chinituni ra ndia. <sup>4</sup> Tu'un i'ya kùu ma ña kàtitu'in nuu ndo, ikan n'i'iin ma ñivi na kùu janda'viña'a ndo chi'in tu'un vatania. <sup>5</sup> Vaji na töve iyo chi'in ndo ma tañu ndo, ta na töve nde'e ndo yu'u, va nani ora nàkanini cha'a' ndo ta ya'a ga chisij ña chà'i kuenda ña iyo va'a ndo chi'in ma ñivi. Ta juuni chisij ña iyo ndaa va'a ndo cha'a' ma ña chinuni ndo ña jà'a ma Jesuu ndia.

### *Kicha'a chàa ndiko ma ñivi iyo ñuu Colosa iyo na chi'in Jesuu*

<sup>6</sup> Yakan va takua ndyo'o cha kī'vi ndo iti' kuà'an Jesuu ña kùu ra chito'o yo, ta takan iyo yi ña tandikun ndo ku'un ndo iti' ra, nda vitin a iti' nuu ndia. <sup>7</sup> Na ku'un ndaa va'a ndo iti' ra takua kuà'an kono va'a iin yo'o yutun tichi ñu'u'. Ta takan iyo yi ña kua'nu ndaa va'a ndo chi'in ma ña chinuni ndo cha'a' ra, ma takua cha kùtu'va ndo. Ta nani kivi iyo yi ña ku'va ndo ta'vndioo nuu ma Racha'nu Ndioo ndia.

<sup>8</sup> Na ja'a va'a ndo kuenda nuu ndo. Ta na kù'va ndo ña na janda'viña'a ma ñivi ndo ndia, chi'in ma tu'un ña chà'nini na ña ya'a ga ndaa kùu yi, vaji töve takan kùu yi. Vati ndiakan, na töve tindee na na chi'in ma tu'un Jesuu, vati tindee na na va chi'in ma tu'un ña jàna'a naja kua kùu nuu kicha'a ñuñivi i'ya niku.

<sup>9</sup> Vati tandi'i ma ña kùu Ndioo, ta juuni takan indii kuñu Jesucristu ndia. <sup>10</sup> Ta ndyo'o n'i'iin ga nakuyi töve kùmani anima ndo, vati iyo ndaa va'a ndo kuenda ra ña ndò'iin ndo chi'in ra. Vati rakan, ra kuxini nuu tandi'i ña iyo ndatu ta juuni ra chà'nda ma tiñu nuu ma tandi'i tati ndia. <sup>11</sup> Ta cha'a' ña ndò'iin ndo chi'in Jesuu ta sàma ndo ma kua iyo ndo niku, vati kīndaa ma kuati ndo. Va Ndioo na töve nī sama ra yo ma takua jà'a ma ndian judíu chi'in nda'a' na, ora chà'nda na ma ñii nuu ika se'e na, vati jà'a ra yi va cha'a' Jesucristu. <sup>12</sup> Vati ndyo'o, ora kùnduta ndo niku, juuni kùu yi takua cha kùchi ndo indukuni chi'in Jesuu, ta nàtaku ndiko ndo chi'in ra ndia, vati chinuni ndo ma ndatu ña jà'a ma Ndioo ña jànataku ndiko ra ma Jesuu tañu ma ndian ndií. <sup>13</sup> Ta ndyo'o ma tatiempu niku, kùu ndo takua ma ndian chí'í cha'a' ma kuati ña jà'a ndo, ta cha'a' ña na töve nī chiyo ndo takua kùuni Ndioo niku. Va vitin Ndioo, cha jàndochaa ndiko ra ma kua koo ndo, ta jàndo'iin ra ndo chi'in Cristu, ta cha'a' rakan kùu yi ña jànaa Ndioo ma kuati yo. <sup>14</sup> Vati Ndioo cha jànaa ra ma tutu ña tìsokuati chata yo ña kà'an yi ña iyo yi ña ko'o andaya' cha'a' ma kuati yo. Va Ndioo jànaa ra yi cha'a' ña chí'í Jesuu nuu kruu. <sup>15</sup> Ta chi'in Jesuu kùu yi ña nàmaa ra ma ndatu ma kui'na chi'in inga tati xaan, ta nduva'a kuii jākukanuu ra na nuu tūvi ñivi, va ndicha kuii ña jākanaa ra na ora chí'í ra nuu kruu.

### *Na nanduku ndo ma ña va'a ga iyo andivi*

<sup>16</sup> Yakan va na jäch'i'in ndo tuva kà'an ma ñivi chata ndo cha'a' ma ña chàchi ndo a chí'i ndo. Ta juuni na jäch'i'in ndo tuva kà'an na cha'a' kivi

ña jà'a ndo iin viko chi'in cha'a' ma yoo chaa a cha'a' ma kivi nindee yo ndia. <sup>17</sup> Tand'i' ma ña'a kùu yi takua iin xinda'vini ña jàna'a yi naja kua ni kuu yi iti' nuu, va ma ña ndaa kùu Cristu. <sup>18</sup> Na kù'va ndo ña na jakesiin na ndo iti' va'a Ndioo, vaji jà'ani na ña iin ndian ya'a ga va'a kùu na, va janda'vi na na nuu nde'e ñivi, ta jàka'nuni na kua'a' nuu tati, ta kà'an na, ti ndè'e na ma Ndioo ma tañu ñuma'na na, ta ndava jàka'nuni nduva'a kuii na juuni maa na, ta ya'a ga tayi kùuni na cha'a' ma chinituni na, vaji töve nda kuenda yi. <sup>19</sup> Vati ndiakan, na töve nī ndo'iin na chi'in ma Cristu ra kuxini, ti kùu ra takua kùu iin xini yo. Ta ma xini yo jà'a yi ña kùu kua'nu ma kuñu yo ma ora chà'a yo ma ña kachi yi. Ta juuni takan jà'a ra ña kua'nu ma ñivi ra, ta jàndo'iin ra na ma takua kùuni Ndioo.

<sup>20</sup> Va takua ndyo'o cha chìnuni ndo ta ndō'iin ndo chi'in Jesuu. Yakan va kùu ndo ndian cha chī'í chi'in ra. Ta na tūva chà'nda ma ña töve ndicha chàkunuu ma ñuñivi i'ya tiñu nuu ndo. ¿Ta naja juuni jàchi'in ndo ma tu'un jàna'a ma ndatu xaan ikan, tuva takan? Ta iyo iin ku'va ña kà'an te'en: <sup>21</sup> “¡Na tiun ña'a! ¡Na kàchun yakan, na kī'un yakan chi'in nda'un!” <sup>22</sup> Tand'i' ma ku'va i'ya kùu yi cha'a' ma ndatiñu ña ndi'i yi ma ora chàtiñu yi, ta ña'a kà'an yi cha'a' ma ña kùuni na ña na jà'a yo, va ña jàna'a ñivini kùu yi. <sup>23</sup> Ta ndicha va'a ña ma tu'un i'ya juuni kùu yi iin tu'un kà'nu nduva'a kuii chànini na, vati ndiakan endee jàka'nu na ma Ndioo, ikan na nde'e ma inga ñivi na, kùuni na. Ta jà'ani na ña ñivi nda'vi kùu na, ta ya'a ga jànde'e na tundo'o juuni ma kuñu maa na ndia, ti chànini na ña iin ña va'a kùu yi kuenda Ndioo. Va na tükuii nda kuenda yi. Va tandi'i ma ña jà'a na, ma ña chàta'ani maa kuñuni na kùu yi.

### 3

<sup>1</sup> Yakan va takua ndyo'o, cha nātaku ndiko ndo chi'in Jesuu, na nanduku ndo ma ña iyo andivi, ma nuu nàndi ma Jesuu ma chiyo kua'a ma Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu. <sup>2</sup> Tūva nakanini kua'a' ndo cha'a' ma ña iyo ma ñuñivi, va cha'a' ma ña iyo andivi na nakanini ndo tiaga kua'a'. <sup>3</sup> Vati Ndioo cha ndikiva'a ra ma naja kua koo ndo endeeni chi'in Jesuu, cha'a' ña cha ndō'iin ndo chi'in ra, vati kùu ndo takua kùu ndian cha chī'í chi'in Jesuu kuenda Ndioo. <sup>4</sup> Ta Jesuu kùu ma ra chà'a ña iyo ndito endeeni ndo. Ma ora ni kichaa ndiko ra ma ñuñivi i'ya, juuni ni nī'i ndo ña kuu koo ndo indukuni chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu.

#### *Naja kua chīyo ma ñivi Ndioo chi'in ma naja kua iyo na ma vitin ndia*

<sup>5</sup> Na jaña ndo ma ña töve va'a, ña chàta'ani ma ñivi iyo ñuñivi ja'a na. Ta nī'iin ndo, na töve ki'vi ndo chi'in ma ña'a töve kùu ñasi'i ndo. Ta na jà'a ndo iin ña kini. Ta na kù'un ndo ma iti' ya'a ga chàta'ani ma kuñu ndo. Ta na nànduku ndo ma ña töve va'a ña kùuni ma anima ndo. Ta na jàka'nu ndo ma xu'un' a ndatiñu, koto jaña ndo ña jàka'nu ndo nuu Ndioo. <sup>6</sup> Ta cha'a' ma ña'a, ndicha kuii ña ni kichaa iin kivi ña ni nde'e na kua'a' va'a ma tundo'o jà'a ma Ndioo, ma ndian töve jàchi'in ma ña kà'an ra. <sup>7</sup> Yakan kùu ma ña jà'a ndo ma tatiempu niku, ora chàkunuu ndo ma iti' kini. <sup>8</sup> Va vitin na ndakoo ndo ma tandi'i ña tu'un kini takua kùu ma ña kùxaani ndo, ma ña kà'an ti'ini ndo, ta ma ña jàti'ini ndo, chi'in ña kà'an ndaa ndo, chi'in tu'un töve va'a ña kee yu'u ndo ora kà'an ndo ndia. <sup>9</sup> Na töve iyo yi ña ka'an ndo tu'un vata chi'in ma ta'an ndo, vati cha sàma ndo

jà'a Ndioo, ta ndākoo ndo ma iti' chata ma takua jā'a ndo niku. <sup>10</sup> Va vitin ndyo'o cha kī'vi ndo kuà'an ndo iti' chaa, ikan na kuu chaa ndo kùu ndo takua kùu ndian chaa, vati Ndioo ra jātuvi ndo, cha kicha'a ra jā'a ra ña kuàsama ndo, ikan na kuu ndo ma takua kùu maa ra, ikan na kuu nakoto kachin va'a ndo ra. <sup>11</sup> Na tūva ni kuenda yi, vaji kùu yo ndian griegu a kùu yo ndian judiu, na tūva kuenda a tà'nda ñii nuu ika yo, a tōve ndia. Ta juuni na tūva na kuenda tuva kichi yo chika a yatin ni, ta tūva na kuenda tuva kùu yo musu a ndian chà'nda tiñu ndia. Va uvanuu Cristuni kùu ra iyo ga kuenda, vati rakan kùu ra kuxini, ta juuni iyo ra chi'in tandi'i ñivi ra ndia.

<sup>12</sup> Ya'a ga kùuni ma Ndioo nde'e ra ndo ta kāchin ra ndo ña na kuu ndo ma ñivi ra, ndian ii jā'a ra. Yakan va na sama chaa va'a ndo, ta na kunda'vini ndo ta'an ndo. Ta na tindee ndo na, ta na koo tundeeni ra chi'in ndo, ta na koo taxiini ndo, ta na kundeeni ndo ndia. <sup>13</sup> Tuva kayuni ma inga ñivi nde'e na nuu ndo, iyo yi ña kundeeni ndo ta na jaka'nuni ndo ma kuati nuu ta'an ndo. Indukuni ma takua jāka'nuni ma Racha'nu Jesuu ma kuati maa ndo niku, takan iyo yi ña janaa ndo ma kuati nuu ma ta'an ndo ndia. <sup>14</sup> Yakan va na kicha'a chaa ndiko ndo koo ndo, ti ma ña ndaa ga kùu ña na kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, vati yakan kùu ma ña jā'a ña kuu ndo'iin va'a ndo chi'in ta'an ndo. <sup>15</sup> Ta na ku'va ndo ña na ka'nda Cristu tiñu nuu anima ndo, ikan na kuu koo vii ndo chi'in ma ta'an ndo. Vati cha'a' yakan kùu yi ña kāchin ma Ndioo ndo, ikan na kuu ndo'iin ndisaa ndyo'o ndian chinuni tu'un Jesuu, va koto na jāña ndo ña ku'va ndo ta'vindioo nuu ra.

<sup>16</sup> Ma tu'un Jesuu na koo yi nani kivi ma tichi ma anima ndo. Ta chi'in kua'a' chinituni ña chà'a Ndioo nuu ndo, na jana'a ndo ta jandomani ndo ma inga ñivi. Ta chi'in ndisaa kuii ma anima ndo, na kata ndo tanuu yaa kuenda Ndioo, takua kùu ma salmu, ma yaa ii, chi'in iin inga nuu yaa ña jāka'nu yi ma Ndioo, vati chà'a ra ma ñamani ra nuu ndo. <sup>17</sup> Ta tandi'i ma ña jā'a ndo chi'in ma ña kà'an ndo, na ja'a ndo yi chi'in ma sivi ta ndatu ma Racha'nu Jesuu. Ta na ku'va ndo ta'vindioo nuu Ndioo Tatá yo cha'a' ma Racha'nu Jesuu.

*Naja kua iyo yi ña ja'a ma ñivi Ndioo, ta naja kua iyo yi ña koo na chi'in ma ñivi na*

<sup>18</sup> Ndyo'o ñivi ña'a ña cha tānda'a, na jachi'in ndo ta na tiñu'u ndo ndra kùu ii ndo, ti ña'a kùu ma ña iyo yi ña ja'a ndo cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un ma Racha'nu. <sup>19</sup> Ndyo'o ndra'ii, na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ñivi kùu ñasi'i ndo, ta na tōve iyo yi ña koo nduva'a ndo chi'in vi.

<sup>20</sup> Ndyo'o ndiakwati chi'in ndian yoko, na jachi'in ndo ndisaa kuii ma ña kà'an ma tatá ndo chi'in ma ma'á ndo, vati takan chà'tani ma Racha'nu Ndioo. <sup>21</sup> Ndyo'o ndra kùu tatá, na tōve iyo yi ña jakayuni ndo ma ndiakwati se'e ndo, koto ya'a maxii kùuni na jā'a ndo.

<sup>22</sup> Ndyo'o ndian kùu musu, na jachi'in ndo ndisaa ma tiñu ña tàva ndian chà'nda tiñu nuu ndo ma ñuñivi i'ya. Na ja'a ndo yi vaji nde'e na a tōve, ikan na kindoo va'a ndo chi'in na. Vati iyo yi ña ja'a ndaa va'a ndo ma tiñu jā'a ndo, ti ndè'e Ndioo ma ña jā'a ndo, ta ya'a tiñu'u ndo ra. <sup>23</sup> Tandi'i ma ña jā'a ndo, na ja'a va'a ndo yi chi'in ndisaa kuii ma tundeeni ndo. Na ja'a ndo yi ma takua kùuni ndo ña jā'a ndo ma tiñu nuu ma Racha'nu, ta na tōve nuu ñivini. <sup>24</sup> Vati cha chito va'a ndo ña ma ña ni ni'i ndo nda'a' ma Racha'nu kùu ma tundeeni ra. Vati ndyo'o, jā'a ndo tiñu nuu Cristu, ti ma

ra chito'o ndicha kuii kùu ra. <sup>25</sup> Va ma ndian jà'a ña töve va'a, ni ni'i na ña töve va'a jà'a ra, ta ni jande'e ra tundo'o na cha'a' yi. Vati ma Racha'nu Ndioo, ni'iin ñivi töve ka'nu ga kùu iin na kua inga na, vati indukuni kùu ndisaa na kuenda ra.

## 4

<sup>1</sup> Ndyo'o ndian chà'nda tiñu nuu ndian kùu musu, na tava ndaa va'a ndo tiñu nuu na. Na kuku'uni va'a ndo, ti juuni kùu ndo musu ma Racha'nu chito'o yo, ra iyo andivi. Ta rakan juuni chà'nda ra tiñu nuu ndo ndia.

### *Na ka'an ndo chi'in Ndioo*

<sup>2</sup> Na nani kivi kà'an ndo chi'in Ndioo, ta yati va'a koo ndo ora kà'an ndo chi'in ra ndia. Ta na ku'va ndo ta'vindioo nuu ra. <sup>3</sup> Na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ndi ndia, ikan na nuna ma Ndioo iti' ku'un ndi, ikan na kuu ku'un ndi nuu tùvi ñivi ta katitu'un ndi nuu na ma tu'un cha'a' Cristu, ma tu'un indii xe'e chi'in Ndioo niku. Vati cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un i'ya kùu yi ña indij vekaa vitin. <sup>4</sup> Ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i, ña na ja'a ra ñamani, ikan na kuu ka'an kachin va'i nuu na ma takua iyo yi ña ja'i yi. <sup>5</sup> Na koo va'a ndo ta vii kà'an ndo chi'in ma ndian töve chinuni tu'un Jesuu. Ta na jana'va va'a ndo ma tu'un ra nuu na ma tiempu ña kùmani.

<sup>6</sup> Ma tu'un ña ni natu'un ndo, nani ora iyo yi ña vii natu'un ndo yi chi'in na, ta ikan na kuu koto va'a ndo ma naja kua nàka'an kachin ndo chi'in ma ta'ii'in na ma ora chikatu'un na nuu ndo.

### *Cha'a' nuu ndi'nia tachi Paulu tutu nuu ñivi iyo ñuu Colosa*

<sup>7</sup> Ma ra yani yo, ma ra nduva'a kuii kùunio nde'o, ra nani Tíkiku, ma ra nduva'a va'a ña tindee ta jà'a ra tiñu nuu ma Racha'nu, indukuni chi'in ndi. Ta ni chaa ra katitu'un ra ma tu'un cha'i nuu ndo. <sup>8</sup> Yakan va tachi ra nuu ndo, ikan na koto kachin ndo ma naja kua iyo ndi, ta takan kuu jandomani ra ndo. <sup>9</sup> Ta juuni chi'in ra, ni ku'un ra yani yo ra nani Onésimu, iin ra ñuu ndo ña nduva'a kuii kùunio nde'o kùu ra. Ta juuni ra chinuni va'a tu'un Jesuu kùu ra. Yakan va ndrakan, ni katitu'un ndra ma nuu ndo ndisaa ma naja kua tà'an ndi ma nde'Ve.

<sup>10</sup> Ma ra nani Aristarcu, ra kùu merui ma tichi vekaa i'ya, juuni tachi ra iin tu'un ña kaña'a ra chi'in nuu ndo ndia. Ta takani ma ra nani Marku, ra kùu se'e tacha'nu Bernabé ndia. Ndyo'o, cha ni'i ndo ma tu'un ña nda tiñu kùu ma ña jà'a ma racha'nu Marku ndia. Tuva ku'àn ra kuànde'e ra ndo ma nuu iyo ndo, na chaa va'a ra nuu ndo. <sup>11</sup> Ta juuni Jesuu ra juuni nani Justo, juuni tachi ra ña kaña'a ra chi'in ndo ndia. Ndra'ya kùu ndra judíu ña jatiñu chi'in cha'a' ma nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta tùvi inga ndra judíu ña tindee na yu'u takan. Ta ndra'ya kùu ma ndra nduva'a kuii ndaanj. <sup>12</sup> Ma ra nani Epafra, ra jà'a tiñu kuenda Jesucristu. Tachi ra iin tu'un ña kaña'a ra chi'in ndo ndia. Ta rakan ti iin ra ñuu ndo kùu ra ndia. Ta nani ora kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' ndo, ikan na koo ndaa va'a ndo kuenda Ndioo, ta na ndaki'in iti' ndo chata ra chi'in ndisaa kuii tundeeni ndo ma takua kùuni ra ña na ja'a ndo ndia. <sup>13</sup> Yu'u kùu ma ra chito ndaa va'a ña ma Epafra, ya'a ga nàkanini ra cha'a' ndo chi'in cha'a' ma ndian iyo ma ñuu Laodicea chi'in cha'a' ma ndian iyo ñuu nani Hierápolis. <sup>14</sup> Ma ra nani Luka, ma ra kùu ndotor, ra nduva'a kuii kùunio nde'o, juuni tachi ra ma tu'un ña kaña'a ra chi'in ndo ndia. Ta takani ma Dema ndia.

<sup>15</sup> Na kaña'a ndo chi'in ma ñivi ìyo ñuu Laodicea. Ta juuni na kaña'a ndo chi'in ma ña nàni Ninfa, chi'in ma ndian chìnuni kùti'vi ma ve'an ndia. <sup>16</sup> Ma ora na ya'a ndio ña jàkua'a ndo ma tu'un i'ya, na tachi ndo yi nuu ma veñu'u ña nda ma ñuu Laodicea, ikan na jakua'a ma ñivi chìnuni ìyo ñuu ikan yi ndia. Ta ndyo'o, na jakua'a ndo ma tutu ña vachi nuu ndo nda ma ñuu Laodicea ndia. <sup>17</sup> Na ka'an ndo te'en chi'in ma Arquipu: "Na janiniun ña ja'a va'un ma tiñu ña tātuu ma Racha'nu Jesuu ñun." Takan kati ndo chi'in ra, kùuni.

<sup>18</sup> Yu'u ra nàni Paulu, tòi ma tu'un i'ya chi'in nda'i chi'in ma letra mai ndia ña ni kaña'i chi'in ndo. Na kuku'uni ndo ña indij ma vekaa. Ndioo na ku'va ra ma ñamani ra chata ndo. Takan na kuu yi. Amén.

## Ma tutu nunuu ña tãa racha'nu Paulu kuenda ñivi chìnuni tu'un Jesuu ña iyo ñuu Tesalónica

### *Nuu kãña'a Paulu chi'in ñivi chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Tesalónica*

<sup>1</sup> Yu'u Paulu chi'in Silvanu ta Timoteu, tãa ndi tutu i'ya kuenda ndisaa ndyo'o ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ma ñuu Tesalónica, vati ndyo'o kùu ndian iyo kuenda Tatá yo Ndioo chi'in Racha'nu Jesucristu. Ta ma Tatá yo Ndioo chi'in ma Racha'nu Jesucristu, na ja'a ra ña na koo vii ma anima ndo ta na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo ndia.

### *Ma ñivi iyo ñuu Tesalónica ya'a ga chìnuni na tu'un Jesuu*

<sup>2</sup> Nani ora ña kà'an ndi chi'in Ndioo ra kùu Tatá yo, juuni chà'a ndi ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, <sup>3</sup> vati ora kà'an ndi chi'in ra, juuni chàku'uni ndi ti ya'a ga jà'a ndo tiñu kuenda ra cha'a' ña ya'a chìnuni ndo tu'un ra. Ta juuni chàku'uni ndi naja kua kùta'an ndo chi'in ra ña kùuni ndo nde'e ndo ñivi ta'an ndo, ta naja kua ya'a ga kùndeeni ndo ña ndè'e ndo tundo'o, vati töve jaña ndo ña ndátu ndo Racha'nu Jesucristu nda kati chaa ora ña ni kichi ndiko ra. <sup>4</sup> Ndyo'o yanj ndian chìnuni, cha chito va'a ndi ti maa ma Ndioo kãchin ra ndo ña na kuu ndo ñivi ra, vati kùuni ra nde'e ra ndo. <sup>5</sup> Vati ora kãtitu'un ndi ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu nuu ndo, töve nĩ katitu'un ndi yi chi'in tu'un yu'uni ndi, vati juuni jãna'a ndi yi chi'in ndatu jà'a ma Tati Í Ndioo ndia. Ta juuni chito va'a ndi ti tu'un ndicha kùu yi, ta juuni cha ndè'e ndo ma naja kua chïyo ndi chi'in ndo niku, vati maa'a tiñu va'a jà'a ndi kuenda ndo ma kivi íkan.

<sup>6</sup> Ndicha kuii ña ndyo'o indukuni va'a iyo ndo, takua iyo ndi, ta indukuni iyo ndo takua iyo ma Racha'nu ndia, ti indukuni tãdikun ndo kuà'an ndo chi'in ndi ma iti' ra, ta jà'a ndo takua jà'a ra ndia. Ta juuni jãchi'in va'a ndo ma tu'un ra ora kãtitu'un ndi yi nuu ndo. Ta ma Tati Í Ndioo jà'a yi ña ya'a ga chisii ndo ora kicha'a ndo chìnuni ndo ma tu'un Jesuu ña jãna'a ndi nuu ndo, vaji ndè'e ndo kua'a' tundo'o cha'a' ma tu'un ra. <sup>7</sup> Ta ma kua chïyo ndo íkan, jãna'a ndi' yi, ta ndè'e tandi'i ma ndian chìnuni iyo ñu'u' Macedonia ta ñu'u' Acaya ma takua va'a chïyo ndo. <sup>8</sup> Ta ndicha kuii ña chitakuati ma tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu ta cha'a' naja kua chìnuni ndo tu'un Ndioo ninii ñuu iyo ma ñu'u' Macedonia ta ñu'u' Acaya, va juuni chitakuati yi ndava kua'a' inga tuku ñuu ndia. Yakan va töva iyo yi ña katitu'un ndiko ndi nuu nĩiin na, kua chìnuni ndo tu'un ra, vati cha chito va'a na naja kua kùu yi. <sup>9</sup> Vati juuni maa ma ñivi ndisaa ñuu íkan kãtitu'un na nuu ndi naja kua tiñu'u ndo ndi ora chã'an ndi chãnde'e ndi ndo, ta naja kua jã'a ndo ña ndãkoo ndo ña jãka'nu ndo ma ndioo yutun í, ta tãdikun ndo ma iti' ndicha ta kicha'a ndo jãka'nu ndo Ndioo, vati uvanuu rakan kùu ma Ndioo ndito ta ndaa. <sup>10</sup> Ta ma ñivi ñuu íkan juuni nãtu'un na chi'in ndi ña ndicha kuii ña ndátu ndo ma kivi ña ni kichi ndiko Jesuu iti' andivi, vati rakan kùu ra Se'e Ndioo, ra jãnataku ndiko ra tañu ma ndian ndií. Ta juuni ma Jesuu ni jakakú ra yo nuu ma tundo'o ya'a ga xaan ña ni jande'e Ndioo ñivi tiá iti' nuu.



## 2

*Ma tiñu jà'a Paulu ma ñuu Tesalónica*

<sup>1</sup> Ndyo'o yani, cha chito va'a ndo ti ora kichi nde'e ndi ndo, tüvi nī janaa kà'a nī ndi ma tiempu ndi chí'in ndo, vati kīchi jà'a ndi iin tiñu va'a kuenda ndo ndia. <sup>2</sup> Ta juuni cha chito va'a ndo naja kua känduva'a ma ñivi ñuu Filipu ndi, ta naja kua jände'e na tundo'o ndi antea ña chāa ndi ñuu ndo. Va vaji takan jà'a na chí'in ndi, va tüvi nī yu'vi ndi ku'un ndi ma ñuu ndo ña kukatitu'un ndi nuu ndo tu'un cha'a' naja jàkakú Jesuu yo, vati Ndioo tindee ra ndi, vaji kāketa ndian kùuni kuati nde'e nuu ndi. <sup>3</sup> Ta yüvi tu'un vata kùu ma ña jāna'a ndi nuu ndo ti mamaa tu'un ndaa kùu yi, ta ni tüvi chānini ndi janda'viña'a ndi ndo ndia, <sup>4</sup> vati juuni maa ma Racha'nu Ndioo kündeeni ra nuu ndi. Yakan va chā'a ra ma tiñu ikan nuu ndi ña na katitu'un ndi nuu ndo naja kua kùu kakú ndo, ta takan kàtitu'un ndi yi nuu ndo vitin. Ta chí'in ma tu'un kàtitu'un ndi, tüvi nànduku ndi ja'a ndi ña na kuta'ani ma ñivi yi, ti kuenda Ndioo kà'an ndi yi. Vati rakan kùu ma ra ña kī'in ku'va naja kua kàa ma anima yo. <sup>5</sup> Ta cha chito va'a ndo ti na tüvi jànda'viña'a ndi chí'in ma tu'un vii ña kà'an ndi ta ni tüvi nànduku ndi naja kua jakanaa ndi xu'un' nuu ndo ndia. Ndioo chito ña ndicha kùu ma tu'un ña kà'an ndi nuu ndo i'ya. <sup>6</sup> Vati taku ndyu'u tüvi nànduku ndi ña na jaka'nu nī'in ñivi ndyu'u, ni ndyo'o ta ni ñivi inga tuku ñuu ndia. Vaji kùu ndakan ndi nuu ndo ña na tindee ndo ndi chí'in ndisaa ma ña kùmani nuu ndi, cha'a' ña chā'a ma Racha'nu Cristu tiñu nuu ndi niku. Ta tüvi nī ja'a ndi yi takan, <sup>7</sup> vati ya'a vii jà'a ndi chí'in ndo, ti ndyu'u kùuni ndi ndo takua kùuni iin ña'a kùu ma'á ora kùman ndiakwati se'an. <sup>8</sup> Takan kùu ta ora kàtitu'un ndi tu'un va'a Ndioo nuu ndo, va na yüvi yakani kùu ma ña jà'a ndi, vati ndava kùu kuvi ndi cha'a' ndo cha'a' ña ya'a ga kùuni ndi nde'e ndi ndo. <sup>9</sup> Yakan va ndyo'o yani, cha chito va'a ndo naja kua nī'i jàtiñu ndi nduvi ta niñuu, ikan na nī'i ndi ña kachi ndi ora chíyo ndi chí'in ndo ma ora chākunuu ndi kàtitu'un ndio ndi ma tu'un Ndioo nuu ndo. Takan jà'a ndi, vati tüvi kùuni ndi kuu ndi iin ndian jàtañu nuu nī'in ndo.

<sup>10</sup> Ta ndyo'o cha chito ndo ta chito va'a Ndioo ndia, naja kua va'a ta ndaa ña jà'a ndi ora chíyo ndi chí'in ndisaa ndyo'o ndian chinuni tu'un Ndioo. Yakan va nī'in ñivi na kùu tisokuati na ndi. <sup>11</sup> Ta juuni cha chito ndo ña naja kua jàndomani ndi ta'i'in ndo ta naja kua kīchi sii kùuni ndo ora tās'o' ndo ma tu'un kàtitu'un ndi nuu ndo. Vati jà'a ndi chí'in ndo takua jà'a iin ra kùu tatá chí'in se'e ra, <sup>12</sup> vati endee jānini ndi ndo ña na ja'a ndo takua iyo yi ña ja'a ndo, ikan na koo va'a ndo kuenda Ndioo, ti rakan kùu ra ña kāchin ra ndo ña na koo ndo chí'in ra nuu ni nde'o naja kua ya'a ga ka'nu kùu ra ma nuu chà'nda ra tiñu.

<sup>13</sup> Yakan va cha'a' ña'a kùu yi ña endee töve jàña ndi ña chà'a ndi ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, vati ndyo'o ora chíni ndo tu'un Ndioo ña kàtitu'un ndi nuu ndo, ma ora ikani jāchi'in ndo yi chí'in ndisaa anima ndo, vati cha chito ndo ña yüvi tu'un yu'u ñivi kùu yi vati tu'un Ndioo kùu yi. Ta ndicha kuii ña ma tu'un Ndioo kùu ma ña jà'a ña koo ndo tiá vii nuu anima ndo, ikan na sii kuuni Ndioo ja'a ndo. <sup>14</sup> Ta ndisaa ndyo'o yani, ndian iyo ñuu Tesalónica, indukuni tā'an ndo takua tā'an ma ñivi Ndioo, ndian chinuni tu'un Jesucristu ña iyo ñu'u' Judea. Vati ndyo'o indukuni nde'e ndo tundo'o jà'a ma ndian töve chinuni iyo ñuu ndo, takua nde'e ma ndian ñu'u' Judea tundo'o jà'a ma ndian judú iyo juuni ma ñuu na ndia.

<sup>15</sup> Takan kũu ta ma ndian judíu ìyo juuni ma ñuu na, ndiakan kũu na ña chā'ni na Racha'nu Jesuu, ta juuni ndiakan kũu na ña chā'ni na ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo chíyo taji'na ndia. Ta ikan jan jákunu na ndyu'u. Vati xaani na nde'e na ndisaa ñivi ta kànita'an na chí'in na ndia, va Ndioo töve chisii ra nde'e ra ma ña jà'a na. <sup>16</sup> Tatu kũuni ndi ka'an ndi chí'in ma ñivi yüvi judíu naja kua kuu jakakú Ndioo na, ta tüvi chà'a na ña na katitu'un ndi yi nuu na. Ta cha'a' yakan kũu yi ña tiaga ndòkua'a ma kuati na. Ta vitin ma ndiakan nde'e na tundo'o, ti ya'a kàyuni ma Ndioo nde'e ra nuu na cha'a' ma ña töve va'a jà'a na.

*Kätitu'un Paulu ña chànini ra kunde'e ra ñivi ìyo ñuu Tesalónica inga cha'a'*

<sup>17</sup> Ndyo'o yani, vaji takä'an nde'e ndiko ndi ndo nda ora késiin ndi chí'in ndo, va endee ñü'uni ndi ndo, ta ndisaa tiempu chànini ndi kunde'e ndiko ndi ndo ma ñuu ndo inga cha'a'. <sup>18</sup> Va taku yu'u Paulu nduva'a kuii kua'a' cha'a' chànini kunde'i ndo ñuu ndo niku, va ma kui'na chāsían' ma iti' ndi, yakan va nī kuu ku'un ndi kunde'e ndi ndo. <sup>19</sup> Va ndyu'u kũuni ndi ña na koto kachin ndo ña tandi'i ndyo'o ndian chìnuni kũu ma ndian jà'a ña sii kũuni ndi, ta tayi kũuni ndi ti tūin va'a ndo ma tu'un kätitu'un ndi nuu ndo. Ta cha'a' yakan kũu yi ña ya'a chisii ndi ndātu ndi ora ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu chito'o yo. <sup>20</sup> Vati ndicha kuii ña cha'a' ndyo'o kũu yi ña ya'a ga chisii ndi ta tayi kũuni ndi.

### 3

<sup>1</sup> Takan kũu ta tava nī kundeeni ndi ña ya'a chànini ndi cha'a' ndo, yakan va ndyu'u káchin ndi ña va'a ga ña kindoo ma'iin nia ndi ma ñuu Atenas, <sup>2</sup> ta tächi ndi ma ra yanio Timoteu nuu ndo, vati rakan jákuu tiñu nuu Ndioo indukuni takua kũu ndi, vati juuni kätitu'un ra naja kua jákakú Cristu yo ndia. Ta cha'a' yakan kũu yi ña tächi ndi ra, ikan na ku'va ra tundeeni ndo, ña na chinuni va'a ndo ma tu'un Ndioo, <sup>3</sup> ikan na jáña nī'iin ndo ma tundeeni Ndioo ña ìyo chí'in ndo jà'a ma tundo'o nde'e ndo. Vati ndyo'o cha chito va'a ndo naja kua ìyo yi ña nde'o tundo'o cha'a' ña chìnuni yo ma tu'un Cristu. <sup>4</sup> Vati ora chíyo ndi chí'in ndo juuni kätitu'un ndi nuu ndo ña ni nde'o tundo'o iti' nuu, ta ndicha kuii ña takan kũu yi, ti takan cha nde'e ndo yi vitin. <sup>5</sup> Ta tava nī kundeeni gai tiá kivi ña chànini cha'a' ndo, yakan va tächij ma Timoteu nuu ndo, ikan na ku'va ra koto ndi tuva ndicha ña juuni chìnuni ga ndo tu'un Jesuu a tüva. Vati yu'u, ndasij niku ti tu janda'viña'a ma kui'na ndo ta ki'vi ndiko ndo jà'a ndo ma ña kini inga cha'a'. Ta tu takan kũu yi, tüvi nda kuenda kũu ma tiñu já'a ndi chí'in ndo tuva takan.

<sup>6</sup> Va tava vitin já kichaa ndiko Timoteu ña chände'e ra ndo ma ñuu Tesalónica, ta kätitu'un ra nuu ndi naja kua chìnuni va'a ndo ma tu'un Jesuu, ta naja kũuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, ta naja kua chàku'uni ndo ndi ta juuni naja kua ya'a ìyoni ndo nde'e ndo ndi, takua ìyoni ndi kunde'e ndi ndo ma nuu ìyo ndo ndia, <sup>7</sup> yakan va cha'a' ndisaa ma tuxaan ini ña tà'an ndi i'ya vaji nde'e ndi kua'a' tundo'o. Ta ndetiñu kũu yi kuenda ndi, va vitin chisii ndi ti chito ndi ña chìnuni va'a ndo ma tu'un Jesuu. <sup>8</sup> Yakan va vitin cha tüva nakani ndi cha'a' ndo vati cha chito ndi ña juuni ìyo ndaaga ndo iti' ma Racha'nu. <sup>9</sup> Yakan va ora kà'an ndi chí'in Ndioo juuni

ya'a chà'a ndi ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, ti cha'a' ndo kùu yi ña ya'aga sii kùuni ndi nuu ma Racha'nu Ndioo. <sup>10</sup> Vati nduvi ta niñuu ora kà'an ndi chi'in ra cha'a' ndo, chikan ndi ñamani nuu ra ña na ku'va ra ku'un ndi kunde'e ndi ndo nuu iyo ndo. Vati kùuni ndi katitu'un ndi nuu ndo ma tu'un ra ña kùmaniga koto ndo.

<sup>11</sup> Yakan va chikan ndi nuu ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesuu, ña na tindee ra ndi, ikan na kuu ku'un ndi kunde'e ndiko ndi ndo inga cha'a'. <sup>12</sup> Ta juuni na tindee ma Racha'nu ndo, ikan na kuuniga ndo nde'e ndo ma ndian chìnuni chi'in ma ndian töve chìnuni, takua kùuni ndi nde'e ndi ndo ndia. <sup>13</sup> Ta ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo, na ku'va ra tundeeni ra nuu ndo, ikan na koo ga ma kuati ndo nuu ra, ta kuu ndo ñivi va'a ta íi kuenda ra ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Se'e ra Jesucristu, chi'in tandi'i ndian íi ña ni kichaa chi'in ra.

## 4

### *Racha'nu Ndioo ya'a chisii ra*

<sup>1</sup> Yakan va vitin ndyo'o yani jànini ndi ndo ta chikan ndi cha'a' ña kùu ndo ndian kuenda ma Racha'nu Jesuu ma kua jàna'a ndi nuu ndo niku, ña na koo ndo ma takua kùuni ra, ikan na sii kuuni ra cha'a' ndo. Chito ndi ña takan iyo ndo vitin, va jànini ndi ndo ña na ja'a ndo yi tiá kua'a'.

<sup>2</sup> Vati ndisaa ndo cha chito va'a ndo ma tu'un kátitu'un ndi nuu ndo chi'in ndatu ña chà'a Racha'nu Jesuu nuu ndi, <sup>3</sup> vati ma Racha'nu Ndioo kùuni ra ña na kuu ndo ndian íi kuenda ra, ta töve kùuni ra ña ki'vi ndo chi'in ña'a yüvi ñasi'i ndo. <sup>4</sup> Ta na koto va'a ndo naja kua koo vii ta'ii'in ndo chi'in ñasi'i ndo ta iñu'u koo ndo chi'in vi, <sup>5</sup> ta tüvi jà'a ndo ma ña chàta'ani ma kuñu ndo takua jà'a ma ñivi ña töve nàkoto Ndioo. <sup>6</sup> Ta juuni tüvi jànda'viña'a ndo ma meru ndo ta ki'vi ndo chi'in ñasi'i ndra, vati ma Racha'nu Ndioo nduva'a kuii jànde'e ra tundo'o ma ndian jà'a takan, takua cha kátitu'un ndi nuu ndo niku. <sup>7</sup> Vati Ndioo káchin ra yo ña na kuu yo ñivi íi kuenda ra, ta yüvi ndian jà'a kuati. <sup>8</sup> Yakan va nda ndian ni kuuni ña töve jàchi'in na ma tu'un i'ya, iyo yi na koto na ña yüvi tu'un ñivini kùu yi, vati tu'un Ndioo ra chà'a ma Tati Íí ra nuu yo ña na koo yi chi'in yo kùu yi.

<sup>9</sup> Takan kuu yakan va tüva chiniñu'u ndo ña tàa ndi nuu ndo naja kua koo ndo chi'in ma ñivi ta'an ndo, vati maa ma Ndioo kùu ra ña cha jàna'a ra nuu ndo naja kua iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ta'ii'in ta'an ndo, <sup>10</sup> ti ndicha kuii ña takan jà'a ndo chi'in ma ñivi ta'an yo ña iyo ninii ka'nu ñu'u' Macedonia vitin. Va vitin ndyu'u jànini ndi ndo, ndyo'o yani, ña na kuuniga ndo nde'e ndo ma ndian ta'an ndo tiaga kua'a'. <sup>11</sup> Yakan va na nanduku ndo kua kuu koo va'a ndo, ta ja'a ndo ma tiñu maa ndo. Ta na jatiñu ndo chi'in nda'a' ndo takua cha kátitu'un ndi ña iyo yi ña ja'a ndo. <sup>12</sup> Takan iyo yi ña ja'a ndo, ikan na tiñu'u ma ñivi töve chìnuni tu'un Ndioo ndo, ikan na tüvi kùmani ni'ii nakuyi nuu ndo ndia.

### *Jesuu ni kichi ndiko ra inga cha'a'*

<sup>13</sup> Ndyo'o ndra yani, kùuni ndi ña na koto ndo naja kua iyo ña ta'an chi'in ma ndian ndii ña chìnuni tu'un Jesuu, vati tüvi kùuni ndi ña na nda'vi kuuni ndo takua nda'vi kùuni ma ndian tüvi chito tu ni koo va'a na chi'in Ndioo iti' nuu. <sup>14</sup> Vati takua cha chito va'a yo ña Jesuu chi'í ra ta nàtaku ndiko ra, juuni takan iyo yi ña koto kachin yo ña ma Racha'nu

Ndioo ni janataku ndiko ra tandi'i yo ndian ni kuvi ña chìnuni tu'un Jesuu ndia.

<sup>15</sup> Takan kuu yakan va kàtitu'un ndi takan nuu ndo takua jàna'a Racha'nu Jesuu ora kichi ra. Ta ndisaa nda yo iyo nditoga nda ma ora ni kichi ndiko ma Racha'nu, ji'na ma ndian ndii kuu ma ndian ni ndaa nuu sukun chi'in ra kua maa yo. <sup>16</sup> Ora ni nuu ma Racha'nu Jesuu iti' andivi juuni ni kunio iin tati ña kànachaa ni'i va'a, ta ni ka'an ma tati ka'nuga ña jà'a tiñu nuu Ndioo, ta juuni ni kunio ma tati ma yutun tivi ma Ndioo. Tajan ma ndian chi'i ña chinuni tu'un Jesuu, ji'na kuui ga ndiakan kuu ma ndian ni nataku. <sup>17</sup> Ta ikan jan, yo ndian kīndoo ndito ma ñuñivi i'ya ni ndaa yo ta ku'un ndito yo nuu ka'iin ma ndian cha nātaku ma tichi viko ma nuu sukun, ta ndakan ni ndikita'an yo chi'in ma Racha'nu ma nuu tati. Ta takan ni ni'o nuu koo yo endeeni chi'in ra. <sup>18</sup> Yakan va na jandomani ta'ii'in ndo ta'an ndo chi'in ma tu'un i'ya.

## 5

<sup>1</sup> Ndyo'o yani, va cha'a' ma kuiya a ma ora ni kuu yakan, tüvi chiniñu'u ndo ña na taa ndi naja ni kuu yi. <sup>2</sup> Vati cha chito va'a ndo ti tüvi chito yo nda kivi ta nda ora ni kichi ma Racha'nu ti jana'inio ora ni kichaa ra. Ta ndicha ña takan kuu yi chi'in ma ndra su'u ndia, vati ndrakan ki'vi ndra ta su'u ndra iin ve'e ma ora jàna'ini na ka'iin na. <sup>3</sup> Vati iyo ma ñivi ni ka'an ña na koo va'a yo vati cha yà'a ma nuu ni nde'o tundo'o. Va tüvi chito na ña ma kivi ikan ni koyo ma tundo'o ikan chata na ora jàna'ini na takua jàna'ini ma ñivi ña'a ora chà'nda yi tichi vi ña ni kaku se'e vi. Yakan va ma ora ikan, tüva ni ni'i na naja kua kuu kakú na. <sup>4</sup> Va taku ndyo'o yani ña tüvi jà'a ndo kuati takua jà'a ma ndian töve nàkoto Ndioo, ti iyo tu'va ndo ma ora ni kichaa ma Racha'nu. Yakan va ora ni kichaa ma Racha'nu tüvi jàna'ini ndo takua jàna'ini ñivi ora ki'vi ma ndra su'u ve'e na. <sup>5</sup> Yakan va ndisaa yo ndian kuu ñivi Ndioo, cha jàndakuu Ndioo yo ña na kuu yo ndian va'a ña chàkunuu ora ndichin, ta tüvi kuu yo takua kuu ma ndian jà'a kuati chàkunuu ora chanikuaa. <sup>6</sup> Yakan va töve iyo yi ña kuu yo takua kuu ma ndian töve chìnuni tu'un Ndioo ña tüvi chà'a na kuenda ma ña kùuni ra, va iyo yi ña koo tu'va yo ta kuàndi'i yo. <sup>7</sup> Ta ndian kixi, kixi na ora naa, ta ndian chi'i ndixi, juuni chinì na ora naa ndia. <sup>8</sup> Yakan va taku maa yo ña kuu yo ñivi Ndioo, chàkunuu yo ora ndichini, vati iyo yi ña koo tu'va yo ta kumio yo, takua jà'a ma ndra jandaru ña chàku'un ndra iin kamixa ña kuva'a chi'in kaa kuenda ña kumi ndra ndra. Yakan va takan iyo yi ña ja'a yo kuenda yo chi'in ma ña chinunio tu'un Ndioo, ta chi'in ña kùnunio nde'o inga ñivi. Ta juuni iyo yi ña kuu va'a yo ma Racha'nu Jesuu, ikan na kuu ni'o ña jakakú ra yo ora janaa ra ma ñuñivi, takua jà'a ma jandaru ña chàkoso ndra iin tuxini kaa kuenda ña jakakú yi ndra. <sup>9</sup> Vati ma Ndioo tüvi nī cha'a' ra ña na nde'o tundo'o, ti kùuni ra jakakú ra yo nuu ma tundo'o cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. <sup>10</sup> Vati ma Racha'nu Jesucristu chi'i ra cha'a' yo. Yakan va indukuni kuu yi tu kuvio a koo ndito yo, vati ni koo ndito yo chi'in ra endeeni. <sup>11</sup> Yakan va na jandomani ndo ta'an ndo, ta na ku'va ndo tundeeni na takua cha kicha'a ndo jà'a ndo yi vitin.

*Paulu jakuninaa ra ma ndian chinuni tu'un Ndioo*

<sup>12</sup> Ndyo'o yani jànini ndi ndo ña tiñu'u ndo ma ndra jàna'a tu'un Ndioo ña ìyo tañu ndo, ti Ndioo kàchin ndra ña na jana'a ndra nuu ndo ta kumi ndra iti' kuà'an ndo. <sup>13</sup> Yakan va ìyo yi ña tiñu'u ndo ndra ta kuuni ndo nde'e ndo ndra cha'a' ma tiñu jà'a ndra. Ta juuni takan ìyo yi ña koo va'a ndo chi'in ta'an ndo ndia. <sup>14</sup> Takan kùu ta juuni kùuni ndi ña na ja'a tuku ndo inga tiñu ndia. Na jakuninaa ndo ma ndian suchan ña tüvi kùuni jatiñu. Ta na ku'va ndo tundeeni ma ndian töve sii kuuni chi'in ma ña chìnuni na ndia. Ta juuni na tindee ndo ma ndian kumani chìnuni va'a, ta ìyo yi ña kunda'vini ndo ndisaa ma ñivi. <sup>15</sup> Ta na ja'a ndo kuenda nuu ndo tuva ìyo iin ñivi ña xaani nde'e ndo, koto jà'a ndo chi'in na takan ndia. Vati na nanduku ndo ja'a ndo ma ña va'a chi'in ta'an ndo, ta chi'in tandi'i ñivi ìyo ñuñivi ndia.

<sup>16</sup> Yakan va na sii kuuni ndo tandi'i kivi. <sup>17</sup> Ta koto jãña ndo ña kà'an ndo chi'in Ndioo. <sup>18</sup> Ta na ku'va ndo ta'vindioo nuu ra cha'a' ndisaa ma ña tà'an ndo, vati yakan kùu ma ña kùuni ra ña na ja'a ndyo'o ndian chinuni tu'un Jesucristu.

<sup>19</sup> Na ku'va ndo ña na ja'a ma Tati Í Ndioo ma ña kùuni ra tichi anima ndo. <sup>20</sup> Ta juuni koto kuätu'un ndo ma tu'un jàna'a ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. <sup>21</sup> Ta na ki'in ndo kuenda ma ña jàna'a ndra, nde'o tu ndicha a ña va'a kùu yi a töve. Ta ikan jan kachin ndio ndo ma ña va'a jà'a ndo. <sup>22</sup> Ta juuni na jaña ndo ña jà'a ndo tandi'i nuu ña kini ndia.

<sup>23</sup> Ta juuni ma Ndioo, ra jà'a ña na koo va'a ndo, na ja'íi va'a ra ndo ta ja'a ra ña na koo va'a ma anima ndo chi'in ndisaa ma kuñu ndo chi'in ma chinituni ndo ndia, ikan tüvi nata'an ra ndo chi'in kuati ndo ora ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu, ra kùu chito'o yo. <sup>24</sup> Vati ma Racha'nu ña kàchin yo kùu iin ra ndicha ti jàchinu ra ña kà'an ra.

*Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu nuu na*

<sup>25</sup> Ndyo'o yani, na naka'an ndo Ndioo cha'a' ndi, ikan na tindee ra ndi ndia.

<sup>26</sup> Ta kunumindaa ta'an ndo ma ndian ta'an yo ña chìnuni tu'un Ndioo ora kaña'a ndo chi'in na.

<sup>27</sup> Ta juuni katitu'in nuu ndo kuenda ma Racha'nu chito'o yo ña ìyo yi ña jakua'a ndi'i ndo ma tutu i'ya nuu ma ndra yanio, ta ñivi ta'an yo ña chìnuni tu'un ra.

<sup>28</sup> Ta maa ma Racha'nu Jesucristu, na ja'íi ra ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Tutu uvi ña tãa racha'nu Paulu kuenda ñivi chinuni iyo ñuu Tesalónica

*Paulu tãa ra tutu i'ya kuenda ñivi chinuni tu'un Jesuu ña iyo ñuu Tesalónica*

<sup>1</sup> Yu'u Paulu chi'in Silvanu ta Timoteu, tãa ndi tutu i'ya kuenda ndisaa ndyo'o ndian chinuni tu'un Jesuu ndian iyo ma ñuu Tesalónica, vati ndyo'o kuu ndian iyo kuenda Tatá yo Ndioo chi'in Racha'nu Jesucristu. <sup>2</sup> Ta ma Racha'nu Ndioo Tatá yo chi'in Racha'nu Jesucristu, na koso ra ñamani ra nuu ndo, ta na ku'va ra ña na koo vii ndo chi'in ma anima ndo kuenda ra.

*Paulu, kàtitu'un ra naja kua ni ja'a Ndioo chi'in ndian tüvi chinuni ora ni kichi ndiko Cristu*

<sup>3</sup> Ndyo'o yani, nani kivi ora kà'an ndi chi'in Ndioo, iyo yi ña ku'va ndi ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, ma kua va'a ña iyo yi ña ja'a ndi, ti chà'a ndi kuenda ña nani kivi chinuni ndo tiaga ma tu'un Cristu, ta künuniga ndo nde'e ndo ma ndian ta'an ndo ndia. <sup>4</sup> Vati taku maa ndi ora kà'an ndi cha'a' ndo nuu ma inga ñivi chinuni tu'un Ndioo ndian iyo nani ñuu, ya'aga sii kùuni ndi ora kà'an ndi yi nuu na, ti chito ndi naja kua jàndeeni ndo ma tundo'o nde'e ndo ta naja kua chinuni va'a ndo tu'un Ndioo vaji ya'aga nde'e ndo tuxaan ini. <sup>5</sup> Ta ndisaa ña'a kùu ña ndaa ña jàna'a Ndioo nuu ndo, vati nde'e ra ña kùu ndo ñivi cha iyo tu'va ña cha kùu ki'vi ndo nuu chà'nda ra tiñu, ti cha'a' ña chinuni ndo ma tu'un ra kùu yi ña nde'e ndo tundo'o vitin.

<sup>6</sup> Yakan va va'ani jà'a Ndioo ña jànde'e ra tundo'o ma ndian jànde'e tundo'o ndo. <sup>7</sup> Ta ndisaa ndyo'o ndian nde'e tundo'o ta chinuni, ni ku'va Ndioo ña nindee ndo, indukuni takan ni ja'a ra yi kuenda ndi ndia. Ta ndisaa ña'a ni kuu yi ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesuu iti' andivi chi'in kua'a' ndatu ra, ta juuni takan ni kichi ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo chi'in ra ndia. <sup>8</sup> Vati ni kichi ra chi'in na tañu ñu'ú ndàkoo nditi, ta ni jande'e ra tundo'o nuu ma ndian töve nàkoto Ndioo, vati töve jàchi'in na ma tu'un va'a ña kàtitu'un yo cha'a' Racha'nu Jesuu, ra kùu chito'o yo. <sup>9</sup> Ta ndisaa ndiakan ndian tüvi chinuni, ni janaa Ndioo na, ti ni ti'i ra na nuu ni nde'e na tundo'o ndisaa tiempu, ta ikan jan ni jachika ndio ra na nuu iyo ma Racha'nu Jesucristu, ra ya'aga tacha ta iyo ndatu nuu. <sup>10</sup> Ta takan ni kuu ma ora ni kichi ra, vati ma ñivi ra indukuni ni jakanu na ra chi'in ndo, ti ndisaa ndo ya'aga sii ni kuuni ndo ma ora ikan. Takan ni ja'a ndo, vati chinuni ndo ma tu'un Ndioo ña kàtitu'un ndi nuu ndo.

<sup>11</sup> Yakan va nani ora ña kà'an ndi chi'in Ndioo juuni kà'an ndi cha'a' ndo ndia. Ta chikan ndi nuu ra ña na jandakuu ra ndo ñivi iñu'u ti maa ndo kùu ñivi ña kàchin ra. Ta na jachinu ra chi'in ma ndatu ra ndisaa ña va'a ña kùuni ndo ja'a ndo, chi'in ndisaa ma tiñu jà'a ndo cha'a' ña chinuni ndo ma tu'un ndo. <sup>12</sup> Ta takan kà'an ndi chi'in Ndioo cha'a' ndo, vati ikan na kuu ndo ndian jàka'nu ma sivi Racha'nu Jesucristu. Ta na kuu ndo ñivi iñu'u jà'a ra ndia, cha'a' ña ni'i ndo ma ñamani ma Racha'nu Ndioo chi'in Racha'nu Jesucristu.

## 2

*Ora ni kichi ndiko Jesuu iyo ndian tüvi ni ja'a ña va'a*

<sup>1</sup> Ta vitin ndyo'o yani ma ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo, ni kuti'vi yo chi'in ra, ta cha'a' yakan kùu yi ña jänini ndi ndo, <sup>2</sup> ña koto säma ndo ma kua chànini ndo, ti ni keta ndian ni janda'viña'a ma ñivi, ta ni ka'an na ti kùu na ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta juuni ni jana'a na iin tu'un, ta ni jakua'a na ña tãa na nuu tutu ña kàti yi ti cha kichaa ndiko ma Racha'nu Jesuu. Ta ni kati na ti tutu tãchi ndi kùu yi, vaji töve ña ndicha kùu yi. <sup>3</sup> Yakan va koto kù'va ndo ña na janda'viña'a na ndo, vati antea ña na keta ma kivi ikan, ji'na ni keta kua'a' ñivi ña jãña na iti' Ndioo. Ta tañu na ni keta iin ra'ii ña iyo kua'a' kuati. Ta rakan ti ni janaa Ndioo ra iti' nuu. <sup>4</sup> Ta ikan jan ni kanita'an ndio ra chi'in Ndioo a ña ii ña ndiso sivi Ndioo ña jàka'nu ma ñivi, ta ndava ni chaa ra ña ni ki'vi ra ta kunandi ra tichi veñu'u ka'nu ma Ndioo, kuenda ña na ka'nda ra tiñu. Ta ikan ni kati ra ña Ndioo ndicha kùu ra, vaji töve ndicha kùu yi.

<sup>5</sup> ;A tüvi chàku'uni ndo ña cha kätitu'in ma tu'un i'ya nuu ndo ora juuni iyogai chi'in ndo niku? <sup>6</sup> Ta vitin ndyo'o cha chito va'a ndo niyi kùu yi ña ni jandokuee ma ra kini ikan, koto jà'a ra kichaa ra numini. <sup>7</sup> Vati cha iyo tu'va ma ña iyo xe'e tichi chinituni ma ra kini kuenda ña na kichi ra, va vitin iyo ma ña chàsi ña na kichaa ra. Ta ma ña jàndokuee yi ra vitin, takan endeeni ni ja'a yi nda kati chaa ora ña na tava Ndioo yi tañu ma tiñu jà'a yi. <sup>8</sup> Ta ma ora ni kichi ndio ma ra kini ikan, tajan ni ka'ni ndio ma Racha'nu Jesuu ra chi'in tati yu'uni ra ta chi'in ña tacha ra ma ora ikan. Takan ni ta'an ma ra kini ikan jà'a ma Racha'nu ora ni kichi ra. <sup>9</sup> Ta ma kui'na kuán' ña ni tindeán' ma ra kini ña ni kichi kuenda ña na ja'a ra yi. Ta ni kichi ra chi'in kua'a' ndatu ka'nu ra ta seña ña ni jànda'viña'a ra ma ñivi. <sup>10</sup> Ta takan kùu yi ña ni ja'a ma ra kini ikan tandi'i nuu ma ña kini chito ra kuenda ña na janda'viña'a ra ma ndian kuà'an iti' kini nuu ni kivi na. Yakan ni ta'an na cha'a' ña tüvi ni jachi'in na iti' Ndioo, ta ni kuuni na nde'e ma ña ndaa kuenda ña na kuu kakú na. <sup>11</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña juuni maa ma Ndioo tãchi ra iin ndatu kini ña na janda'viña'a yi na, ikan na chinuni na ma tu'un vata ña jàna'a yi nuu na. <sup>12</sup> Yakan va ndisaa ndiakan ni tisokuati Ndioo na ña na kivi na cha'a' ña töve ni kuuni na jachi'in na ma tu'un ndicha, ti java ma ña töve va'a kùu ma ña chàta'ani na ja'a na.

*Ndioo kàchin ra ndian ni jakakú ra*

<sup>13</sup> Yakan va ndyo'o yani ndian kùuni ma Racha'nu nde'e ra, nani kivi ora kà'an ndi chi'in Ndioo iyo yi ña ka'an ndi cha'a' ndo nuu ra, cha'a' ña maa ra kùu ma ra kàchin ndo antea ña jätuvi ra ma ñuñivi kuenda ña na kakú ndo cha'a' ña kù'ii ndo jà'a ma Tati Í ra, ta cha'a' ña chinuni ndo ma tu'un va'a ra. <sup>14</sup> Vati cha'a' ña jachi'in ndo ma tu'un va'a Ndioo ña kätitu'un ndi, yakan va ma Ndioo kàchin ra ndo, ikan na kuu ni'i ndo koo ndo chi'in ma Racha'nu yo Jesucristu nuu ya'a ka'nu ta tacha ra. <sup>15</sup> Yakan va ndyo'o yani, na koo va'a ndo ta koto jãña ndo tandi'i tu'un ña jãna'a ndi nuu ndo, ta juuni na ja'a ndo tandi'i ma tu'un ña jàna'a ndi ta tãa ndi nuu ma tutu kuenda ndo ndia. <sup>16</sup> Ta juuni maa ma Racha'nu yo Jesucristu chi'in Ndioo Tatá yo, ra ya'a kùuni nde'e yo, cha chã'a ra tundeeni ra endeeni nuu yo. Ta juuni vitin ndātu yo ma ña va'a ni kichi iti' nuu cha'a' ma ñamani ña

chā'a ra nuu yo. <sup>17</sup> Ta cha'a' ndisaa ña'a, na koo tundeeni ra chi'in anima ndo, ikan na töve sama ndo ña ja'a ndo ta ka'an ndo ma ña va'a ndisaa tiempu.

### 3

#### *Nuu chikan Paulu ña na naka'an na Ndioo cha'a' ra*

<sup>1</sup> Ndyo'o yani, cha'a' nuu ndi'inia chikan ndi nuu ndo ña na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ndi, ikan na kuita kuati ma tu'un cha'a' Jesuu ña kätitu'un ndi ninii ma ñu'u' ñuñivi, ta na jachi'in na ta na tiñu'u na yi, takua ja'a maa ndo ndia. <sup>2</sup> Ta juuni na ka'an ndo chi'in ra, ikan na jakakú ra ndi ora chäkunuu ndi nuu iyo ndian ya'a kini xini, vati yüvi ndisaa na chinuni tu'un Cristu. <sup>3</sup> Vati ma Racha'nu Jesuu iin ra ndaa kùu ra ti jàchinu ra ma ña kà'an ra, ta chà'a ra tundeeni ra kuenda ndo ta kùmi ra ndo, koto ki'vi ndo ma iti' kui'na. <sup>4</sup> Ta iyo tundeeni ma Racha'nu chi'in ndi, ta cha'a' yakan kùu yi ña chito ndi ti ja'a ndo ma kua kätitu'un ndi nuu ndo, ta juuni chito ndi ti takan ni ja'a ndo tiá iti' nuu ndia. <sup>5</sup> Ta na tindee ma Racha'nu ndo ña na kuuni ga ndo nde'e ndo ma ndian ta'an ndo, takua kùuni ra nde'e ra ndo, ta ora ndè'e ndo tundo'o, na jandeeni ndo takua jãndeeni ma Racha'nu Cristu.

#### *Ìyo yi ña jatiñu ndo*

<sup>6</sup> Ndyo'o yani, kätitu'un ndi nuu ndo chi'in ndatu Racha'nu Jesucristu ña na jachiyo ndo ndo xiin ma ndra yanio ña suchan, ña tüvi kùuni ndra jatiñu ndra. Ta ndrakan juuni töve jàchi'in ndra ma kua jàna'a ndi ña iyo yi ña ja'a yo. <sup>7</sup> Ti takua maa ndo cha chito ndo ma kua ja'a ndi, ta takan iyo yi ña ja'a ndo. Vati ora chiyo ndi chi'in ndo, tüvi nī chiyo suchan maani ndi, ti jatiñu ndi. <sup>8</sup> Ta juuni jata ndi ma ña chāchi ndi nuu ndo, ti tüvi kùuni ndi kuu ndi ndian jatañu nuu ndo. Yakan va nduva'a kuii ni'i jatiñu ndi nduvi ta niñuu ma ora ikan. <sup>9</sup> Ma ña ndaa ti iyo yi ña jakachi ndo ndi niku, va ndyu'u nī kuuni ndi ndakan ndi yi nuu ndo. Vati kùuni ndi jatiñu ndi, ikan na nde'e ndo takua ja'a ndi, takua ikan iyo yi ña ja'a ndo ndia. <sup>10</sup> Ta ora chīyo ndi chi'in ndo, te'en kätitu'un kachin ndi nuu ndo: Ma ndian yanio ña tüvi kùuni jatiñu, ta na tüvi iyo yi ña ku'va ndo ña kachi na. <sup>11</sup> Ta chīto ndi ña iyo ndian yanio tañu ndo ña tüvi kùuni jatiñu, ta ni tüvi nànduku na ma tiñu ja'a na vaji iyo yi. <sup>12</sup> Yakan va chi'in sivi Racha'nu Jesucristu, kà'an ndi cha'a' ndisaa ndiakan, na kicha'a na jatiñu na, ikan na koo vii na. Vati takan iyo yi ña ja'a na, ta kuu ni'i na ña kachi na.

<sup>13</sup> Va ndyo'o yani koto tisoni ndo ña ja'a ndo ma ña va'a. <sup>14</sup> Ta tu iyo ndian ta'an yo ña tüvi jàchi'in ña kà'an ma tutu i'ya, na ti'iga ndo kuenda na. Ta na jachiyo ndo ndo xiin na, ikan na koo tukanuu nuu na. <sup>15</sup> Va koto kùxaani ndo nde'e ndo nuu na, vati na kundayu'u ndo na ta jakuninaa ndo na, taku iin yani ndo.

#### *Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu nuu na*

<sup>16</sup> Ta maa ma Racha'nu kùu ra ña chà'a ña koo vii ñivi. Ta ma Racha'nu na ku'va ra ña na koo vii ndo chi'in ta'an ndo ndisaa tiempuni. Ta na koo ma Racha'nu chi'in ndisaa ndo.

<sup>17</sup> Yu'u Paulu, tàì letra i'ya chi'in nda'i, ikan na koto ndo ti mai kùu ma ra tàchi yi nuu ndo. Vati mai takan tàì ma nuu ndi'inia nuu tandi'i ma



tu'un jà'i. <sup>18</sup> Ta ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Tutu nunuu ña tãa racha'nu Paulu kuenda Timoteu

*Paulu, tãa ra tutu i'ya kuenda Timoteu*

<sup>1</sup> Yu'u, Paulu, tãi tutu i'ya kuendaun, yo'o Timoteu, ti ma Ndioo tãchi ra yu'u ña kùu iin ra tatun Racha'nu Jesucristu, ta na jakui tiñu kà'an ra, vati Ndioo kùu ma ra jàkakú yo, ta Jesucristu kùu ma ra ndátu yo vitin.

<sup>2</sup> Ndicha kuu ña kùun takua kùu iin rase'i, cha'a' ña indukuni chinuni va'a yo ma tu'un Jesucristu. Ta vitin kùun ña ma Racha'nu Ndioo Tatá yo chí'in ma Racha'nu Jesucristu chito'o yo, na ku'va ra ñamani ra nuun, ta na kunda'vini ra ñun, ta na ja'a ra ña na vii koun chí'in animaun.

*Paulu, kàtitu'un ra nuu Timoteu ña koto jãchi'in ra tu'un vata*

<sup>3</sup> Ma kua cha jãninj ñun ora kēi kuà'in ma ñu'u' Macedonia ña na kindoun ma ñuu Efesu, ta na ka'un nuu ma ndian jàna'a tu'un vata, ña na jà'a ga na yi. <sup>4</sup> Ta juuni na ka'un nuu na ña na vã'a natu'un na ma tu'un ña töve induku kãa yi takua ña jàna'a Ndioo, ta juuni na ka'un ña na jà'a na kuenda naja kua tã'an ma ndian chíyo tatiempu ndia. Vati ndisaa yakan jà'a ña endee kãnita'an yu'u na, ti tüvi tindee yi ña na chinuni na ma tu'un kà'an Ndioo, takua kùuni ra ña koo yo. <sup>5</sup> Ta ma ña kùun ña na kutunini ma ñivi kùu ma ña na kùunio nde'o ta'an yo chí'in ma ña vii vãchi tichi anima yo, ta na koo va'a yo chí'in ma chinituni yo, ta na chinuni yo tu'un ra chí'in ndisaa anima yo. <sup>6</sup> Vati ño ndian cha kēsiin iti' i'ya, ta vitin kicha'a nàtu'un na tu'un ña tüvi nda kuenda. <sup>7</sup> Ndiakan kùuni na ka'an kachin na ma tu'un ley Ndioo nuu ma ñivi, kãti na, vaji ni juuni ña jàna'a juuni maa na, na tüvi kùunini va'a na, niyi kùuni yi ka'an yi vaji kà'an na ña tu'un ndicha kùu yi.

<sup>8</sup> Vati ndisaa yo cha chito va'a yo ti iin ley va'a kùu ma ley Ndioo, tuva chàtiñu yo yi takua kùuni ra. <sup>9</sup> Yakan va ño yi ña koto yo ti ñi'in ley tüvi ño yi kuenda ma ndian va'a. Ti ma ley kùu yi kuenda ma ndian kini, ta ma ndian jà'a kuati, ta kuenda ndian tüvi jãchi'in ña kà'an yi. Ta juuni kuenda ma ndian tüvi iñu'u chí'in Ndioo, ta ma ndian chàtu'un ra, ta kuenda ma ndian kini xini ta jà'a kuati. Ta ma ley juuni kùu yi kuenda ndian chà'ni tatá chí'in ma'á, ta nda ndian chà'ni inga tuku ñivi ndia. <sup>10</sup> Ta juuni tãchi ra yi kuenda ndra ki'vi chí'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ña'a ki'vi chí'in inga ndra'ii, ta kuenda ndra si'i ndia. Tãchi ra yi kuenda ma ndian kà'an tu'un vata, ta ndian chà'a iin tu'un vaji töve jàchinu na yi, chí'in ndian tiin xe'e ñivi ta xiko na na inga chiyo. Yakan va ma ña kùuni ma ley ka'an yi, kùu yi kuenda ndian jà'a ña kini ña töve induku kùu yi takua jàna'a Ndioo ña jà'a na. <sup>11</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo, ra ya'a ga íí, kùu ma ra tãchi yu'u, ña na katitu'in tu'un ka'nu i'ya nuu kua'a' ñivi.

*Chà'a Paulu ta'vindioo nuu ma Racha'nu Jesuu cha'a' ña kùnda'vini ra ra*

<sup>12</sup> Yu'u Paulu, chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu, ti chà'a ra ñandei takua nde'e ra ña ño tundeeni ra chí'in. Yakan va chà'a ra tiñu nui ña na jatiñui kuenda ra, <sup>13</sup> vaji chàtu'in ra ta kà'an ti'inj chata ra niku. Vati jãtakue'i ma ndian chinuni tu'un ra ta kãnduva'i ra. Va Ndioo

kūnda'vini ra yu'u, vaji takan jā'i, ti tüvi chitōi nayi jā'i ma ora ikan niku, vati takā'an chinunĭ ma tu'un ra niku. <sup>14</sup> Ta nduva'a kuii ka'nu ñamani jā'a ma Racha'nu chi'ĭn, ti chā'a ra ña na chinunĭ ma tu'un ra, ta juuni chā'a ra ña na kuunio nde'o ta'an yo cha'a' ña indukuni kuu yo chi'ĭn Jesucristu.

<sup>15</sup> Yakan va ña ndicha kuu ma tu'un ña ni ka'in i'ya, ta ndisaa ndo iyo yi ña chinuni ndo yi: vati ma Racha'nu Cristu Jesuu, kichi ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ti kùuni ra jakakú ra tandi'i ndian iyo kuati. Ta tañu ndiakan, iyo iin yo iyo ga kuati, ta rakan kuu yu'u. <sup>16</sup> Ta yakan va ma Racha'nu Jesucristu, nduva'a kuii kūnda'vini ra yu'u, vaji iyo ga kuati. Ta takan jāna'a ra nuu ma ñivi naja kua jāndeeni ra ma ña jā'a na ta jānaa ra ma kuati na, takua jā'a ra chi'ĭn ora kicha'a chinunĭ tu'un ra. Ta takan kuu ni'i na nuu koo na indeeni chi'ĭn ra, tuva chinuni na tu'un ra ndia. <sup>17</sup> Ta vitin na jaka'nu yo Racha'nu Ndioo, ra ya'a ka'nu, ra iyo ndisaa tiempu, ti juu ra kuu ma Rey chà'nda tiñu. Vati tüvi ni chaa iin kivi ña ni kivi ra. Vaji na kuu nde'o ra va chito yo ti iyo ra, ta iyo kua'a' chinituni ra. Ta uvanuu Ndioo kuu ra. Ta takan na kuu yi. Amén.

<sup>18</sup> Yo'o se'yu Timoteu, jāya'i tiñu i'ya nuun, ña na jandeeniun ja'un ma tiñu chi'ĭn ma ñivi, ta na jana'un nuu na ma iti' va'a ku'un na, ta na ja'un yi chi'ĭn animaun, takua kā'an ma ndracha'nu yanio cha'un ora kā'an ndra chi'ĭn tu'un yu'u Ndioo. <sup>19</sup> Yakan va na chinuni va'un tu'un ma Racha'nu chi'ĭn ndisaa chinituniun, vati iyo ndian töve chinuni va'a ma tu'un ra, ta ndākoo na yi. Ndiakan kuu na takua kuu iin varku ña kātita'an chi'ĭn yuu, vati tüva nda kuenda na. <sup>20</sup> Vati takan cha tā'an ma ra nani Himeneu chi'ĭn ra nani Jandu. Ndrakan ti'i'nda'a' ma kui'na, ikan na kutu'va ndra ti kuu ka'an ti'ini ndra chata Ndioo.

## 2

### *Naja kua iyo yi ña ja'a yo ora kà'an yo chi'ĭn Ndioo*

<sup>1</sup> Takan kuu ta vitin va ni ka'in iin tu'un ka'nu nuu ndisaa ndo ña na ndakan ndo nuu Ndioo, ta na naka'an ndo ra cha'a' ndisaa ñivi ñuñivi. Ta juuni na ku'va ndo ta'vindioo nuu ra, ikan na koo va'a ndisaa na. <sup>2</sup> Iyo yi ña ka'an yo chi'ĭn ra cha'a' ma ndra kuu kalecha'nu, ta cha'a' ndisaa inga ndra iyo tiñu chi'ĭn ndra ndia. Yakan va iyo yi ña ja'a yo ndisaa yakan, ikan na tüvi nde'o tundo'o, ta vii koo yo chi'ĭn tandi'i ñivio, ti takan kuu koo va'a yo nuu Ndioo, ikan na kuu yo ñivi iñu'u ta ndaa. <sup>3</sup> Ta nduva'a kuii va'a ña jā'a yo takan, ti ma Ndioo ra jakakú yo, ya'a chisii ra ora jā'a yo takan. <sup>4</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo kùuni ra ña na kakú ndisaa ndo, ta kuu koto ndo ma tu'un ndaa. <sup>5</sup> Vati uvanuu Ndioo, kuu ra ña takani iyo, ta juuni uvanuu ra ña tāchi ra kuu ra ña jāndo'iin ra yo chi'ĭn Ndioo. Ta rakan kuu ra Jesucristu, ta kuu ra iin ñivi takua kuu maa yo. <sup>6</sup> Vati ma Racha'nu Jesucristu, chā'a ra ña ka'ni ñivi ra, ta na takaa na ra nuu kruu cha'a' ma kuatio, ti takan jā'a ra, ikan na kuu kakú yo nuu ma kuatio. Ta ña'a kuu ma tu'un ña jāna'a Ndioo nuu yo, ti ma kivi ña kāchin ra kuu yi. <sup>7</sup> Ta juuni cha'a' rakan kuu yi ña kāchin Ndioo yu'u, ña kù iin tatun ra, ikan na katitu'in ma tu'un Cristu nuu kua'a' ñivi, nuu ndian yūvi judíu ndia. Yakan va tüvi janda'viña'i ndo ti ña ndicha kuu ma ña kà'in kuenda Cristu, ti iyo yi ña jana'i nuu ndian yūvi judíu, ti ña ndaa kuu yi tu chinuni na tu'un Cristu.

<sup>8</sup> Takan kuu yakan va ndyo'o ndra kuu ndra'ii, kùunĭ ña na ndoni'i ndo nda'a' ndo ora kà'an ndo chi'ĭn Ndioo ndanikuni ma nuu kāchika ndo

chi'in anima va'a ndo, ta tüvi kàyuni ndo ta töve kànita'an yu'u ndo ndia. <sup>9</sup> Ta ma ñivi ña'a, kùuni ña ku'un vi ja'ma nda'vini ta iñu'u ña tüvi ya'a ya'vi ndaa. Va chàkuni kanduu ña jandondacha vi vi, ti iyo ñivi ña ya'a jàndovii vi ma ixi xini vi takua jà'a ma ñivi ña'a ña chàtaka sukun oro a yuu tacha kuenda ña jàndondacha vi vi. Ta yüvi takan iyo yi ña ja'a vi. <sup>10</sup> Vati kùuni Ndioo ña na koo va'a vi chi'in ma ña chinuni vi tu'un ra, ta chi'in ma ña va'a ña jà'a vi, ti takan jà'a ma ñivi tiñu'u Ndioo, ta jàka'nu vi ra. <sup>11</sup> Yakan va ma ñivi ña'a, na taso'o taxiini vi ma tu'un va'a Ndioo ta na jachi'in vi ma ña kà'an ra. <sup>12</sup> Ta juuni na tüvi chà'i ndatu nuu ma ñivi ña'a ña jàna'a vi tu'un Ndioo nuu ndra'ii, ta ni tüvi va'a ña ka'nda vi tiñu nuu ndra ndia. Tiá va'a ña na taxiin kindoo vi. <sup>13</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo, ji'na jätuvi ra ma ra nani Adán tajan jätuvi ra ma Eva. <sup>14</sup> Ta yüvi rakan jànda'viña'a ma kui'na, ti Eva kùu ma ña jànda'viña'án'. Ta ora jà'a ña ma ña kà'an Ndioo ña tüvi iyo yi ña ja'a ña, kóyoan iin tichi kuati. <sup>15</sup> Va ma ñivi ña'a, kùu kakú vi tuva ja'a va'a vi ma tiñu Ndioo takua kùu vi ñivi chàkoo se'e. Vati tu chinuni vi ma tu'un Ndioo, ta tu kùuni vi nde'e vi inga ñivi, ta kuu vi ndian íi kuenda ra, ta na töve ya'a ndu vi ma tiñu ña chà'a Ndioo ña na ja'a vi.

### 3

*Paulu, kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña koo ma ndra ndiso tiñu kuenda Ndioo*

<sup>1</sup> Ña ndicha kùu ma ña kà'in chi'in ndo, ti tu iyo ndra chinuni ña chànini kuu ndra iin ndra kuiso tiñu nuu ñivi chinuni tu'un Ndioo, ndicha ña ma tiñu va'a kùu yi ña kùuni ndra jakuu ndra. <sup>2</sup> Yakan va taku ma ra ndiso tiñu veñu'u, iyo yi ña ja'a ra maaa ña va'a, ikan kùu ka'an ma ñivi chata ra. Ta iyo yi ña koo ivanuuni ñasi'i ra, ta juuni iyo yi ña kùu ra iin ra tüvi ya'a ndu ña jà'a ra n'i'in nakuyi, ta ra kachin chinituni, ta iñu'u chi'in ndisaa nakuyi. Ta iyo yi ña kunda'vini ra ndian tüvi ve'e ña chaa ve'e ra, ta ku'va ra kindoo na ve'e ra. Ta iyo yi ña kuu ra iin ra kachini xini ña jàna'a va'a ra ndia. <sup>3</sup> Ta na tüvi iyo yi ña kuu iin ra ya'a ga chi'i ndixi ta tüvi iyo yi ña ndikita'an ra chi'in ndian ya'a tu'va kànita'an. Vati iyo yi ña kùu ra iin ra va'a ña jàndomani ñivi. Ta juuni tüvi iyo yi ña kùu ra iin ra ya'a ga chàta'ani ra nde'e ra xu'un'. <sup>4</sup> Vati iyo yi ña ka'nda va'a ra tiñu ma ve'e ra, ta jana'a ra ña na kandicha ma se'e ra tiñu tàva ra nuu na, ikan na iñu'u koo na. <sup>5</sup> ¿Vati tu töve chito yo ka'nda yo tiñu juuni ma ve'e maa yo, naja kùunio ka'nda yo tiñu nuu ma ndian chinuni tu'un Ndioo?, tuva takan. <sup>6</sup> Yakan va ma ra ndiso tiñu, tüvi iyo yi ña kuu iin ra já ki'vi kuenda Cristu, ti koto jatayi maa ra ra chi'in ma tiñu ikan, ta tu ja'a ra takan, juuni kani koyo ra tichi kuati takua tà'an ma kui'na. <sup>7</sup> Ta juuni iyo yi ña kuu ra iin ra iñu'u nuu ma ndian tüvi chinuni tu'un Ndioo ndia, vati tu tüvi jà'a ra yi takan, ni koo tukanuu nuu ra, ti takan jà'a ma kui'na ña jànda'viña'án' yo.

*Naja iyo yi ña koo ma ndian chàkoo tiñu ña tindee na ma ndian chinuni tu'un Cristu*

<sup>8</sup> Ta juuni takani ma ndra chinuni ña ndiso tiñu ña tindee ma ndian chinuni tu'un Cristu, iyo yi ña kuu ndra iin ndra iñu'u. Ta juuni iyo yi ña jachinu ndra tu'un kà'an ndra, ta tüvi kùu ndra ndra chi'i kua'a' ndixi, ta ni tüvi kùuni ndra ña koo kua'a' xu'un' ndra ndia, ña tüvi va'a jàkanaa

ndra. <sup>9</sup> Ta chi'in iin chinituni kachin iyo yi ña endee chinuni ndra ma tu'un ndaa ña já jána'a Ndioo nuu yo. <sup>10</sup> Yakan va ji'na iyo yi ña ki'o ku'va ndra, nde'o tuva ndicha ña já'a ndra ma tiñu takua kà'an Ndioo ña já'a ndra, ta tu va'a já'a ndra, tajan kuu koo ndra ma tiñu ikan. <sup>11</sup> Ta ma ñivi ña'a, juuni iyo yi ña iñu'u koo vi, ta tüvi iyo yi ña ka'an vi chata ma ta'an vi chi'in tu'un vata, ta tüvi ya'a ndu vi já'a vi nĩ'iin nakuyi, ta kachin koo vi chi'in ndisaa nakuyi. <sup>12</sup> Ta ma ndra tindee ma ndian chìnuni, iyo yi ña koo uvani ñasi'i ndra, ta iyo yi ña kundayu'u ndra ma ndiakwati se'e ndra chi'in tandi'i ñivi iyo ve'e ndra ndia. <sup>13</sup> Vati ma ndra jàkuu va'a ma tiñu ña tindee ndra ma ndian chìnuni tu'un Ndioo, ni keta iin kivi ña ya'a ni tiñu'u ndisaa ma ñivi ndra. Ta iyo kua'a' tundeeni Ndioo chi'in ndra, ta takan kùu kàtitu'un ndra nuu ma ñivi, naja kùu chinuni na ma tu'un cha'a' Jesucristu.

### *Ma tu'un kachin ña tüvi nàkoto yo niku*

<sup>14</sup> Chàninj ña ku'in kunde'i ñun numini. Va tu kuyanga kuàchai, tajan cha'a' yakan, va tàchj ma tutu i'ya nuun, <sup>15</sup> ikan na kotoun naja kua iyo yi ña koo yo chi'in ma inga ndian chìnuni tu'un Ndioo, ti ñivi Ndioo ndito kùu yo. Vati ma ñivi Ndioo kùu ma ndian kùmi ma tu'un ndaa, ta juuni jána'a yi nuu inga ñivi ndia. <sup>16</sup> Takan kùu yakan va, ma tu'un ña tüvi nàkoto yo niku, ndicha ña cha jána'a Ndioo yi nuu yo vitin, ta ma tu'un ikan, nduva'a kuui ka'nu yi:  
Racha'nu Ndioo, ndàkuu ra iin ñivi,  
ta ra va'a kùu ra, kàti ma Tati Íí Ndioo.  
Ta juuni ndē'e ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo ra.  
Ta chitakuati ma tu'un ra tandi'i ñuu ñuñivi,  
ta kua'a' ñivi chìnuni ña kà'an ra,  
ta ndāa ra kuà'an ra iti' andivi.

## 4

### *Ndian ni jaña ña chìnuni tu'un Cristu*

<sup>1</sup> Va ma Tati Íí Ndioo, kà'an kachin va'a yi, ti ma tiempu nuu ni ndi'inia iyo ndian ni jaña na ña chìnuni na ma tu'un Ndioo, vati ni jachi'in ndio na ma tu'un vata ña jána'a ndian tati xaan ña jànda'viña'a yi na. <sup>2</sup> Ta ikan jan ndisaa ndio ma ñivi ikan, cha'a' ña kùu na ñivi chi'in uvi nuu ña chànini, ndian jána'a na mamaa tu'un vata, ta tüva kachin chànini na, ta tüva kanuu na ja'a na kua'a' ma ña kini. <sup>3</sup> Ta ma ndian já'a takan ti tüvi chà'a na ña tãnda'a ma ñivi chìnuni tu'un Ndioo, vati iin kuati kùu yi kuenda na, kàti na. Ta juuni kàti na ña iyo sa'an ña kùu kacho, vati iin kuati kùu yi ndia. Va yu'u kàti ña tüvi va'a ma ña jána'a na, ti maa ma Racha'nu Ndioo, jätuvi yi kuenda ña kachi yo ndian chìnuni ta chito ma tu'un ndaa yi. Ta cha'a' ndisaa ña nì'o nuu ra iyo yi ña ku'va yo ta'vindioo nuu ra cha'a' yi ndia. <sup>4</sup> Yakan va cha chito yo ti ndisaa ma ña já'a Ndioo ña va'a kùu yi. Ta nĩ'iin nakuyi kùu ka'an yo ña na vā'a yi, tuva chà'a yo ta'vindioo nuu ra ora nì'o yi, <sup>5</sup> ti chi'in tu'un Ndioo já'í ra nuu yi ora kà'an yo chi'in ra cha'a' yi.

### *Iin ra jàtiñu va'a kuenda ma Racha'nu Jesucristu*

<sup>6</sup> Takan kùu yakan va tu jána'a va'un ma tu'un ndaa i'ya nuu ma ndian kùu yanio ta chìnuni va'un yi, ni kùun iin ra jàtiñu va'a kuenda ma Racha'nu Jesucristu, ti ni tindee yi ñun cha'a' ña tãndikun va'un ma iti'

ña jàna'a yi ñun. <sup>7</sup> Va tüvi va'a ña jàchi'un ma tu'un vata ña kà'an kua'a' ma ndian iyo ma ñuñivi i'ya, ti tüvi nda kuenda yi. Tiá va'a ña na jaka'nun ma Racha'nu Ndioo ta ja'un naja kua kà'an ra. <sup>8</sup> Ndicha va'a ti ma tiñu jà'a yo ña jàndonio'o ma kuñu yo iyo nuu chàtiñu yi va kuenda vitini, va tu jà'a yo ma tiñu Ndioo ta jàka'nu yo ra, va'aga yi kuenda yo, ti tindee yi yo ma ñuñivi i'ya vitin, ta juuni ni tindee yi yo ora koo yo chí'in Ndioo endeeni ma tiá iti' nuu ndia. <sup>9</sup> Ndicha kuii ti tu'un i'ya ña ndaa kùu yi, ta iyo yi ña taso'o va'a ndisaa ndo yi. <sup>10</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña jàtiñu yo ta ndè'o tundo'o jà'a ñivi kàti'ini chata yo, vati iyo ma tundeeni ma Ndioo ndito chí'in yo ta chìnunio ña ndicha ña ni jachinu Ndioo ma kua kàti ra nuu yo. Vati rakan ni tindee ra tandi'i ñivi, va tiaga kua'a' ni tindee ra ma ndian chinuni ta ni jakakú ra na, ikan na koo na endeeni chí'in ra.

<sup>11</sup> Ta ndisaa tu'un i'ya, iyo yi ña ka'un ta jana'un yi nuu na. <sup>12</sup> Na jana'un nuu ma ñivi ña na tiñu'u na ñuun vaji ra tivaani kùun. Va na jana'un nuu na ma kua iyoun chí'in ma ña jà'un ta chí'in ma tu'un kà'un ma iti' va'a kuà'un. Ta juuni na kuuniun nde'un na, ta na kùun iin ra ña töve jà'a kuati, ta na chìnuniun tu'un Cristu chí'in ndisaa animaun ta chinituniun ndia. Takan koun, ikan na kuu nde'e na ñun, ta tandikun na iti' kuà'un. <sup>13</sup> Va takua yu'u juuni kuyangai tiá ma iti' te'en, ta yo'o na jakua'un ma tu'un Ndioo nuu ka'iin ti'vi ma ndian chìnuni, ta na kundayu'u va'un na ta jana'un ma iti' ku'un na ndia. <sup>14</sup> Na jakuendaun ma ndatu ña chá'a Ndioo nuun ora jündii ndracha'nu ndiso tiñu veñu'u nda'a' ndra xiniun takua kùuni ma Racha'nu Ndioo, koto nāaniun yi.

<sup>15</sup> Takan kùu yakan va na taso'o va'un ma tu'un já chinu kà'in i'ya, ikan na nde'e ma ndian chìnuni naja kua ndikun va'un ma iti' Ndioo, takua ikan iyo yi ña ja'a na ndia. <sup>16</sup> Ta na ja'a va'un kuenda nuun chí'in ma tu'un jàna'un ma iti' kuà'un nuu ma ndian chìnuni. Ta koto jãñaun ma ña va'a ña jà'un ndia, vati tu ja'un ma takua kùuni Ndioo, ni kakun. Ta juuni ni kakú tandi'i ma ndian jàchi'in ma tu'un Ndioo ña kà'un ndia.

## 5

### *Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña koo yo chí'in ma ndian chìnuni*

<sup>1</sup> Koto kà'un yu'u ma ndracha'nu, vati tiá va'a ña viviini kà'un chí'in ndra ora chùnda yu'un ndra, ti iyo yi ña tiñu'un ndra takua tiñu'un iin tatáun. Ta juuni na vii ka'un chí'in ma ndra tivaa, vati iyo yi ña tiñu'un ndra takua tiñu'un iin ra kùu yaniun. <sup>2</sup> Ta ma ñivi ña'a cha'nu, juuni iyo yi ña tiñu'un vi, ta kuuniun nde'un, vi takua kùuniun nde'un ma ma'a' maun. Ta juuni iyo yi ña tiñu'un ma ñivi ña'a yoko, ta kuuniun nde'un vi, takua kùuniun nde'un ma ñivi ña'a ta'un ndia. Yakan va na ja'un mamaa ña va'a chí'in na.

<sup>3</sup> Na tindeun ma ñivi ña'a ña kindoo nda'vi tu tüvi iyo ndian tindee vi. <sup>4</sup> Vati tu ma ñivi kindoo nda'vi iyo se'e vi a se'e yani vi, ndiakan iyo yi ña koo tu'va na ña tindee na vi, takua kùmi vi na ora kùu na ndiakwati, ti ñivi maa na kùu vi. Yakan va ora jà'a yo te'en, nduva'a kuii chisii ma Racha'nu Ndioo nde'e ra yo, ti ña va'a kùu yi. <sup>5</sup> Va ma ñivi ndicha ña kindoo nda'vi ta ma'iin, endee kà'an nda'vi vi ta ndàtu vi nda'a' ma Racha'nu Ndioo nduvi ta niñuu, ti chito vi ña ni tindee ra vi. <sup>6</sup> Vati tu ma ña'a ña kindoo nda'vi jà'a ña naja kua kùuni maa ña, ma yakan kùan takua kùu iin ña tüva ndito kuenda ma Racha'nu Ndioo, vati nàndukuan naja jàka'nuan juuni maa ña, ta tüvi jàka'nuan Ndioo. <sup>7</sup> Yakan va na jana'un ndisaa tu'un va'a

i'ya nuu na, ikan na ja'a na ma ña va'a ndia, ta takan kuu nani'i ma ñivi ña kà'an na chata na. <sup>8</sup> Vati ma ndian tüvi nàkanini cha'a' ña tindee na ma ñivi na, ta ni töve nàkani iti' na cha'a' ma ñivi na ña iyo tichi ve'e na, ndiakana cha jãña na ña chìnuni na ma tu'un Ndioo jà'a ma kuati na, ti tiaga kini kuu ma anima na kua ma anima ndian töve chìnuni.

<sup>9</sup> Va kuu nakuisoun sivi ma ñivi kindoo nda'vi tu cha chinu vi uni xiko kuiya ta iti' nuu. Ta tu chíyo uvani ii vi ndia. <sup>10</sup> Ta tu kuu vi iin ñivi ña kà'an va'a ma ñivi chata, cha'a' ña kùnda'vini vi ma ñivi chàa ma nuu iyo ve'e vi. Ta juuni tu jakua'nu va'a vi ma se'e vi ndia, ta nakata vi cha'a ma ndian chìnuni ña chaa ve'e vi, ta takan jàna'a vi ti tiñu'u vi na. Ta juuni tu tindee vi ma ndian ndè'e tundo'o, ta chitu'un vi cha'a' ma tiñu va'a ña iyo yi ña ja'a vi ndia.

<sup>11</sup> Ta tu iyo ñivi yoko ñivi kindoo nda'vi, tüvi iyo yi ña nakuisoun sivi vi. Vati ni keta iin kivi ña ni kuuni ndiko vi tanda'a vi chí'in inga ra'ii, ta ikan ni jaña ndio vi ña jà'a vi tiñu kà'an Cristu, <sup>12</sup> ikan kuu yi ma nuu koyo ndio vi tichi kuati cha'a' ña jãña vi ña jà'a vi ma tu'un chã'a vi nuu Cristu. <sup>13</sup> Vati juuni ya'a chàta'ani ndio vi kakunuu vi ta ve'e ta ve'e ma ñivi, ta ndakuu suchan ndio vi, ta yüvi yakani kuu yi, ti kicha'a ndio vi nàtu'un vi tu'un vata chata ma ñivi. Yakan va ikan kuu ma nuu ki'vi ndio vi tichi ndisaa tuxa'ini, ta nàtu'un vi tu'un ña tüvi iyo yi ña ka'an vi. <sup>14</sup> Ta cha'a' yakan kuu yi ña kùunj ña na koo ndiko ma ii ma ñivi ña'a yoko ña kindoo nda'vi, ta tanda'a ndiko vi, ikan na koo ndiko se'e vi ta kumi va'a vi na chí'in ma ii vi ndia. Ta cha'a' yakan kuu yi ña na kuu ka'an ti'ini ma ñivi xaani nde'e nuu vi chata vi, ti ma tiñu va'a jà'a vi. <sup>15</sup> Takan kàtj chí'in ndo, ti iyo ma ñivi ña'a ña cha jãña vi ma iti' Ndioo, ta tãndikun vi kuà'an vi iti' kuà'an ma kui'na.

<sup>16</sup> Ta tu iyo iin ña'a a iin ra'ii chìnuni tu'un Cristu, ta tichi ve'e vi iyo iin ña kindoo nda'vi, na tindee vi ña, ikan tüva kua'a' tiñu iyo yi ña ja'a ma inga ndian chìnuni chí'an. Vati ma ndian chìnuni va'a ga ña na tindee na ma ñivi kindoo nda'vi ña tüvi nĩ'iin ñivi.

<sup>17</sup> Ta ma ndracha'nu ña ndiso tiñu nuu ma ndian chìnuni, iyo yi ña nduva'a kuui tiñu'u ma ñivi ndra. Va iyoga yi ña tiñu'u na, taku ma ndracha'nu kàtitu'un tu'un Ndioo, ta jàna'a ndra yi nuu ma ñivi. <sup>18</sup> Vati ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi:

“Na tüvi iyo yi ña ti'o xikima yu'u ma kiti jàna yo ora jàtiñu ri.” Ta juuni iyo inga tu'un ña kà'an ma tutu Ndioo: “Ma ra jàtiñu, iyo yi ña ni'i ra ma ya'vi ra ndia.”

<sup>19</sup> Tu tisokuati iin ñivi chata iin racha'nu ndiso tiñu ndian chinuni nuun, koto jäch'i'un yi. Tiá va'a ña na jäch'i'un yi tuva kà'an uvi a uni ta'an na yi nuun. <sup>20</sup> Ta ma ndra tüvi kùuni jaña ña jà'a ma kuati, tiá va'a ña na ka'un nuu ndra ma nuu ka'iin ti'vi tandi'i ma ñivi Ndioo, ikan na yu'vi ma ñivi Ndioo, ta tüvi jà'a na takua jã'a ndra. <sup>21</sup> Yakan va yu'u Paulu, kà'in chí'un ndava nda nuu Ndioo chí'in Racha'nu Jesucristu chí'in tandi'i tati jà'a tiñu nuu Ndioo ña kãchin ra, ña na ja'a va'un ma ña kà'in chí'un, ta inuuni nde'un ma ñivi ora ja'un yi. <sup>22</sup> Ora ni kachiun ñivi ña ni koo tiñu kuenda Ndioo, koto jündiun nda'un chata nda ndian ni kuuni, tu tüvi nàkanini va'a ji'naun ña ni ja'un yi, ikan na töve kosoun kuati ña jà'a inga na. Yakan va na ja'un kuenda nuun, koto ki'viun tichi nda kuati ni kuuni.

<sup>23</sup> Ta taku maun ña ya'aga nuuni ku'vi tichiun, na kô'un mamaa takuini, ti juuni iyo yi ña ko'un ita'vi ma vinu, ikan na ndova'un nuu ma kue'e ña jà'a ña ku'vi tichiun.

<sup>24</sup> Ta iyo uvi uni ndian jà'a kuati, ña numi kuiini chà'a yo kuenda ña iyo kuati na, ti chito yo ma ña jà'a na antea ña chaa ma kivi ña ndòndaa yi. Va iyo ndian jà'a kuati, ña tüvi numini chà'a ma ñivi kuenda yo jà'a yi, ti ya'a xe'e iyo yi. Va ni chaa iin kivi ña ni koto ndi'i yo yi. <sup>25</sup> Ta juuni kùu yi, ña tu iyo ma ndian jà'a iin tiñu va'a, numi kuiini chà'a yo kuenda tu ma tiñu va'a kùu yi. Va iyo ma ndian jà'a tiñu töve va'a, ta tüvi numi chà'a yo kuenda, va chito yo ña ni chaa iin kivi ña ni koto ndi'i ma ñivi yi vaji ya'a xe'e iyo yi ndia.

## 6

<sup>1</sup> Ta tandi'i ndian chìnuni tu'un Cristu ndian kùu musu, iyo yi ña tiñu'u va'a na ma ndian kùu chito'o na ña chà'nda tiñu nuu na, ikan ma chito'o na kùu ka'an ti'ini na chata ma Racha'nu Ndioo, ta chata ma tu'un ra ña jàna'a yo ndia. <sup>2</sup> Ta tu iyo iin ma ndian kùu musu ta ma chito'o na iin ndian chìnuni tu'un Ndioo kùu na, koto jãña na ña tiñu'u na na, ti indukuni ndian chìnuni tu'un Ndioo kùu na ndia. Vati ma ña iyo yi ña ja'a na kùu yi ña na tiñu'u ga na na ta jatiñu ni'iga na kuenda na, vati juuni yani na ndian chìnuni kùu na ndia. Yakan va, ndisaa tu'un i'ya iyo yi ña jana'un ta katitu'un yi nuu na.

### *Ma ña va'a ndicha ni ni'o cha'a' ña chìnuni va'a yo tu'un Ndioo*

<sup>3</sup> Tu iyo nda ndian jàna'a iin tu'un ña tüvi indukuni kà'an kua kà'an ma tu'un ma Racha'nu Jesucristu, ta juuni töve indukuni kà'an kua ma tu'un ndaa ña chìnunio, <sup>4</sup> ndisaa ma ndiakan mamaa ndian kutayini kùu na, ti tüvi chito na ni'iin nakuyi. Ta juuni na kùu natu'un va'anio chi'in na, ti endee kànita'an yu'u na, ti tüva indukuni chà'nini ndio na kua chà'ninio, ta juuni kicha'a na tixii na ta ka'an ti'ini na chata ma ñivi, ti tüva iyo tundeeni na chi'in ma ñivi, ti siin siin chà'nini na. <sup>5</sup> Ta ma kuati ikan, tüvi nda ora ni chinu yi, ti ma ñivi ikan, kùu na takua kùu ma ndian tivi xini, vati tüvi chito na ma tu'un ndaa, ta jà'ani na ña chìnuni na tu'un Ndioo kuenda na ndokuika na jà'a yi. Yakan va va'a ga ña na tüva ga tita'un chi'in na. <sup>6</sup> Ndicha va'a ña kùu kua'nu yo chi'in ma ña chìnunio tu'un Ndioo, va tu sii kùunio chi'in ma ndatiñu ña iyo nuu yo. <sup>7</sup> Vati ora kaku yo ma ñuñivi i'ya, tüvi ni kichaa inga nakuyi chi'o, ti sokaanio kaku yo. Ta indukuni ni ta'an yo ma ora ni kuvu yo, ti tüvi ni kunda'a yo ni'iin nakuyi ko'o ndia. <sup>8</sup> Ti tuva cha iyo ma ña kacho ta iyo ma ja'ma ku'un yo, tiá va'a ña na sii kuunio chi'in yakani. <sup>9</sup> Va ma ndian kùuni ndokuika, tia numini koyo na tichi ma kuati. Ta ikan kùu ma nuu koyo na tichi xayu ma kui'na jà'a ma ña kùuni na koo tiá ndatiñu na. Ta juuni maa yi kùu yi ña jande'e yi tundo'o na, ta ni janaa yi na tiá iti' nuu ndia. <sup>10</sup> Ti tu ya'aga kùuni yo ma xu'un', ikan kicha'a ma kuati ka'nu ña jà'a yo, ti numini kicha'a yo kèsiin yo ma iti' Ndioo jà'a ña tixin yo. Ta ikan kùu ma nuu juuni maa ndio yo jànde'o tundo'o ma anima yo.

### *Ma tiñu va'a jàkuu ma ndian chìnuni ma tu'un va'a Ndioo*

<sup>11</sup> Yakan va yo'o Timoteu, ra jàkuu tiñu nuu Ndioo, koto nakanianu ja'un takua jà'a ma ndiakan, ti na ku'un ma iti' ndaa ña kuà'an Ndioo, ta na



jaka'nun ra ta na chinuni va'un ma tu'un ra chi'in ndisaa animaun, ta na kuuniun nde'un inga ñivi, ta na jandeeniun ña ja'a na chi'un, ta na kũun iin ra ya'a vita anima nde'un na ndia. <sup>12</sup> Ta na jandeeniun chinuniun tu'un Ndioo, ikan na ni'un ma nuu koun endeeni chi'in ra, ti takan kũuni ra ña na ja'un. Ti kãchin ra ñun ma ora kãtitu'un yi nuu ka'iin ti'vi kua'a' ndian kũu testigu ña chinuni va'un ma tu'un ra. <sup>13</sup> Yakan va ndava nda nuu Ndioo, ra chà'a kivi koo ndito ndisaa ma ña ìyo ñuñivi, ta ndava nda nuu Jesucristu, ra juuni kãtitu'un ma tu'un ndaa nuu Ponciu Pilatu tatiempu, <sup>14</sup> kãtitu'in nuun ña na jachi'un ta na ja'un ma tiñu kà'in ña ja'un, ta koto jãñaun ña ja'un yi, ikan na ni'iin na kũu ka'an na chataun nda ora. Vati endeeni ìyo yi ña ja'un yi nda kati ni chaa ora ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu, ra chito'o yo. <sup>15</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo ni ja'a ra ña ni kichaa ndiko ra ma nda ora kũuni maa ra. Ta uvanuu ma Racha'nu kũu ra ma ra na jaka'nu yo, ti ra chà'nda tiñu ninii ñuñivi kũu ra. Ta juuni kũu ra Rey kuxini nuu ndisaa rey, ta chito'o ndisaa ndracha'nu ndia. <sup>16</sup> Uvanuu rakan kũu ma ra takani ìyo, ta ìyo endeeni, ta ìyo iin nuu endee tacha kàa, nuu ni'iin yo kũu jayatin yo yo. Ta juuni ni'iin yo takà'an nde'e ra, ta ni kũu nde'o ra ndia. Yakan va na jaka'nu yo ra endeeni cha'a' ña endeeni kũu ra iin ra ìyo ndatu. Ta takan na kũu yi. Amén.

<sup>17</sup> Ta na katitu'un nuu ma ndian kuika ña ìyo ma ñuñivi i'ya, ña koto jãndotayi yi na chi'in ma ña ìyo nuu na, ta ni chi'in ma xu'un' ña ìyo nuu na ndia, vati ma xu'un' na numini ni ndi'i yi. Tiá va'a ña na kundaanio ma Racha'nu Ndioo, vati maa ra kũu ma ra chà'a tandi'i ma ña ìyo nuu yo, ikan na sii kũunio chi'in yi. <sup>18</sup> Ta juuni na katitu'un nuu ma ndian kuika, ña na ja'a na maaa ña va'a ta na koo va'a na ja'a ma tiñu va'a ja'a na. Ta juuni ña na tüvi kuu xii na chi'in ma ndatiñu ìyo nuu na, ti na tindee na inga ma ndian kũmani yi nuu ndia. <sup>19</sup> Vati tu ja'a na takan, ni ndakuu yi iin ya'vi ña chà'a Ndioo nuu na ña kũndee yi na endeeni, ta juuni ndiakan kũu ni'i ña na koo na endeeni chi'in ra ndia.

### *Ma tu'un nuu ndi'inia ña ìyo yi ña ja'a Timoteu*

<sup>20</sup> Yo'o Timoteu, kũuni ña na ja'a va'un ma tiñu Ndioo ña kãti'tu'in nuun. Ta koto jãchi'un ma tu'un vata ña kà'an ñivi ñuñivi ña tüvi nda kuenda, ta ni ma tu'un ña vii kà'an yi kũunio, va tu'un vatani kũu yi. <sup>21</sup> Vati ìyo ma ndian kà'an ma tu'un te'en, ta kũuni na ti nduva'a kuii chito na, kũuni na. Va töve. Ta java kèsiin na ma iti' Ndioo, ta tüva chinuni na ña kà'an ra. Ma Racha'nu Ndioo, na ku'va ra ña na koo ma ñamani ra chi'un. Ta takan na kũu yi. Amén.

## Tutu uvi ña tãa racha'nu Paulu kuenda Timoteu

### *Paulu tãa ra tutu i'ya kuenda Timoteu*

<sup>1</sup> Yu'u Paulu, tàchì tutu i'ya nuun, yo'o Timoteu, vati maa ma Racha'nu Ndioo, chà'a tiñu nui ña na kui tatun ma Jesucristu, ti takan kùuni Ndioo ña na ja'i. Yakan va, cha chito yo, ti maa ra chà'a ra tu'un ña na koo ndito yo endeeni chi'in Jesucristu. <sup>2</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña tàchì ma tutu i'ya nuun, ti kùunì nde'i ñun takua kùunì nde'i iin ra se'e mai. Ta juuni kùunì ña na ku'va ma Racha'nu Ndioo Tatá yo, chi'in chito'o yo Racha'nu Jesucristu ñamani ra nuun. Ta na kunda'vini ra ñuun, ikan na koo viun kuenda ra.

### *Paulu kàtitu'un ra nuu Timoteu naja kua iyo yi ña ja'a ra, ikan na koto ma ñivi ña ñivi Jesucristu kùu ra*

<sup>3</sup> Nani kivi ora chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, endee chàku'unì ñun, ta nàka'in ñun nuu ra ndia, vati jàka'nu va'i Ndioo chi'in chinituni ndai takua jàka'nu ma ndian kùu ñivi, ndian chiyo tatiempu ra ndia. <sup>4</sup> Ta juuni ya'a chàku'unì naja kua chàkùn ma ora kësio, cha'a' ña kùuniun nde'un yu'u. Va vitin ya'aga kùunì ndikoi kunde'i ñun, ikan na sii kuunì. <sup>5</sup> Yakan va chàku'unì naja kua ya'a chinuniun ma tu'un Ndioo. Ta juuni chàku'unì ña ji'na kuui ma pe'un Loida chi'in ma ma'un Eunice, kùu ma ñivi kicha'a chinuni. Ta juuni chitoi ña yo'o kùn iin ra ya'a chinuniun ndia.

<sup>6</sup> Yakan va jàninì ñun ña na kuàtiñu va'un ma ndatu ña chà'a Racha'nu Ndioo nuun ora jündiì ma nda'i xiniun niku. <sup>7</sup> Ti ma Racha'nu Ndioo, chà'a ra ma Tati Ií Ra nuu yo kuenda ña na jàyu'vio yo, ikan na jandeenio ta kuunio nde'o ma ndian ta'an yo. Ta juuni chà'a ra ña na ja'a yo kuenda nuu yo chi'in ma ña jà'a yo ndia. <sup>8</sup> Yakan va koto kùkanuun ña kàtitu'un ma tu'un ma Racha'nu chito'o yo nuu ma ñivi. Ta juuni koto kùkanuun yu'u cha'a' ña indìì ma tichi vekaa cha'a' ma tiñu jà'i kuenda Racha'nu. Yakan va na jandeeniun ñun cha'a' ma tundo'o nde'un ña kàtitu'un ma tu'un va'a Ndioo. Vati ma Racha'nu Ndioo cha chà'a ra ndatu ra nuun. <sup>9</sup> Ta juuni maa ra kùu ra ña jàkákú ra yo, ta kàchin ra yo ña na íi koo yo chi'in ra. Vati ma Racha'nu Ndioo, na tüvi nì jàkákú ra yo cha'a' nì'iin tiñu ña jà'a yo kuenda ra, ti jà'a ra yi, vati takani cha chànini ra jà'a ra yi takan niku. Ta antea ña jàtuvia Ndioo ma ñuñivi i'ya kàchin ra yo ña na kuu yo ndian ñivi Jesucristu, ta cha'a' rakan kùu yi ña chà'a ra ñamani ra nuu yo. <sup>10</sup> Ta juuni Ndioo jàna'a ra nuu yo naja kua kùuni ra nde'e ra yo cha'a' Racha'nu Jesucristu, ora kichi jàkákú ra yo nuu ma kuati. Ta juuni ra kùu ra ña jàndi'i ra nuu ma ndatu, ña jà'a ña na kuvio. Yakan va chi'in ma tu'un va'a kà'an ra kùu yi ña tàvani'i ra nuu ndichin ña na koo ndito yo endeeni. Ta cha'a' yakan kùu yi ña tüva ni kuvio cha'a' ña chinuni yo ma tu'un ra.

<sup>11</sup> Takan kùu yakan va maa ma Racha'nu Ndioo kàchin ra yu'u, ta chà'a ra tiñu nui ña na kui tatun ra kuenda ña na jana'i ta kàtitu'in ma tu'un va'a cha'a' ra nuu ma ndian yüvi judíu ndia. <sup>12</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a nde'i tundo'o. Va ni tüvi kukanui cha'a' yi vaji takan kùu yi, vati chitoi

yo kundeenj, ta juuni cha chîto va'i ña, rakan ni kumi va'a ra yu'u chi'in ndatu ra endeeni, nda ora ni chaa kivi ña ni kichaa ndiko ra.

<sup>13</sup> Yakan va na ja'un takua kâtitu'in nuun, ikan na chinuni va'un ma tu'un Ndioo, ta kùuniun nde'un inga ñivi ndia. Vati ñivi Racha'nu Jesucristu kùun. <sup>14</sup> Ta na kumi va'un ma tu'un va'a ña chā'a ma Tati Ii Ndioo nuun ña na ja'un, vati juuni iyo yi chi'in yo ndia.

<sup>15</sup> Ta juuni cha chîto va'un naja kua kûu yi ña ndākoo ma'iin ma ndian chinuni ña kichi iti' ñu'u' Asia yu'u. Ta tañu ndiakan iyo ndra nāni Figelu chi'in Hermógenes. <sup>16</sup> Ta na kunda'vini Ndioo ma Onesíforu, chi'in ndisaa ma ñivi iyo ve'e ra. Vati kua'a' cha'a' kichi ku'va ra tundeení yu'u ma tichi vekaa i'ya, ta ni tüvi nî kukanuu ra cha'i, vaji indij ma tichi vekaa. <sup>17</sup> Ta rakan, na tüvi nî ja'a ra takua jā'a ma inga na ti ma ora kichaa ra ma ñuu Roma, numini kicha'a ra nānduku ra yu'u, nda kati nāta'an ra yu'u. <sup>18</sup> Yakan va na kunda'vini ma Racha'nu ra ora ni kichi ndiko ra ña ni jandondaa ra kuati ma ñivi. Ta cha chîto va'un, yo'o Timoteu, naja kua tindee ma Onesiforu yo ora chiyo yo ma ñuu Efesu niku.

## 2

### *Paulu kâtitu'un ra naja kua iyo yi ña koo va'a iin ra kùuni kuu jandaru Jesucristu*

<sup>1</sup> Ta yo'o Timoteu se'yu, na jandeeniun ña koo va'un chi'in ma ñamani ña chā'a ma Racha'nu Cristu Jesuu nuun. <sup>2</sup> Ta ndisaa ma tu'un ña kâtitu'in nuun ma nuu ka'iin kua'a' testigu, iyo yi ña katitu'un yi nuu ma ndian chinuni va'a, ta ndiakan na koo tu'va na ña jana'a ndiko na yi nuu inga ñivi.

<sup>3</sup> Yakan va ora ndè'un tundo'o cha'a' ma tiñu jà'un kuenda ma Racha'nu Jesucristu, iyo yi ña jandeeniun, takua jāndeeni ma ndra jandaru ora ndè'e ndra tundo'o cha'a' ma tiñu jà'a ndra. <sup>4</sup> Vati ndisaa ma ndra kùu jandaru, na kùu ki'vi ndra jà'a ndra inga tiñu, ti iyo yi ña koo tu'va ndra kuenda ma ra chā'nda tiñu nuu ndra, ikan na sii kùuni ra cha'a' ma tiñu jà'a ndra kuenda ra. <sup>5</sup> Ta juuni takan kùu yi chi'in ma ndra chāsiki, tuva tüvi chāsiki va'a ndra takua iyo yi ña kusiki ndra na kùu jakanaa ndra tūva töve chāsiki ndra tava kà'an yi nuu ma tutu kua iyo yi ña ja'a ndra yi. <sup>6</sup> Taku ma ndra jàtiñu nuu ni kava iin ndatiñu ndra, iyo yi ña jatiñu ji'na ndra, tajan chāa ndio ma kivi ña keta ma ndatiñu ndra. <sup>7</sup> Ta nakaniniun cha'a' ma tu'un kà'in chi'un, ta maa ma Racha'nu Jesucristu ni ja'a ra ña na kutuniniun ndisaa yi.

<sup>8</sup> Yakan va na kuku'uniun ma Racha'nu Jesucristu, vati juuni ñivi ma Rey David kùu ra ndia. Ta juuni Jesucristu ikan kùu ra ña nātaku ndiko ra tañu ñivi ndii. Ta tu'un va'a ikan kùu ma ña kâtitu'in. <sup>9</sup> Ta vitin cha'a' ña kâtitu'in ma tu'un Jesuu nuu ma ñivi kùu yi ña ya'a jānde'e na tundo'o yu'u, takua jānde'e na tundo'o iin ra kini. Yakan va vaji indij vekaa ta ndikuin ña ndè'i tundo'o, va ma tu'un Ndioo na kùu kasi nī'iin na yi. <sup>10</sup> Yakan va yu'u nduva'a kuii jāndeenj vaji ndè'i tundo'o, vati kùuni nde'i ña ma ndian kāchin Ndioo, ta kùunj ña na ni'i na nuu kakú na jà'a Jesucristu, ikan na koo va'a na chi'in ra nuu iyo ña tacha ra nani kivi.

<sup>11</sup> Yakan va iyo yi ña chinunio ma tu'un i'ya, vati ña ndicha kùu yi: Tu chî'o chi'in ma Racha'nu Cristu, juuni ni ni'o nuu koo ndito yo chi'in ra ndia.

<sup>12</sup> Ta tu jāndeenio ña ya'a ndè'o tundo'o cha'a' ña jàtiñu yo kuenda ra,

juuni ni ka'nda yo tiñu chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu ndia.

Ta tu kàtio ña töve nàkoto yo ra,

ta juuni ni kati ra ña töve nàkoto ra yo ndia.

<sup>13</sup> Ta vaji jaña yo ña chinunio ma tu'un ra,

va rakan endee tüvi jaña ra ña kùu ra takua kùu ra.

Vati na kùu jaña ra ña jà'a ra ma tu'un chā'a ra nuu yo.

*Timoteu, kùu iin ra jàkuu tiñu kuenda Cristu*

<sup>14</sup> Yakan va na jakuku'unium na ña tu kùuni na koo va'a na kuenda Ndioo, na tüvi iyo yi ña kanita'an yu'u na cha'a' ma tu'un ni kuuni, ti na tüvi nda kuenda yi. Vati ma ora jà'a na takan, jàkanuu ndio ma chinituni ma ndian tàso'o yi, ta ndàkoo ndio na iti' va'a kuà'an na. <sup>15</sup> Yakan va na nandukun naja kua jàtiñu va'un kuenda Ndioo, ikan na kichi siini ra chi'un, ta katitu'un ma tu'un ndaa nuu ma ñivi. Takan iyo yi ña ja'un yi, ikan na tüvi kukanuun ora ni nde'un ra. <sup>16</sup> Ta koto jächi'un ma tu'un vata ña kà'an ma ñivi, ti na tüvi nda kuenda yi. Vati ma ndian chàta'ani ja'a takan, tiaga ki'vi na jà'a na ma ña kini ña tüvi va'a kuenda Ndioo. <sup>17</sup> Ta ma tu'un vata ña jàna'a na kua kuita kuati yi nuu ma ñivi takua kuàndita iin kue'e xaan ña iyo kuñu yo, ta kùu yi kuvio ja'a yi. Ta tañu ma ndian jàna'a ma tu'un vata ikan, uvi ndra nàni Himeneu chi'in Filetu. <sup>18</sup> Vati ndrakan jaña ndra ña chinuni ndra ma tu'un ndicha, ta kicha'a ndio ndra kàti ndra ña na tüva ni natakù ndiko ma ndian ndií, ti cha yā'a ma kivi ña jànataku ma Ndioo na, kàti ndra. Yakan va takan jà'a ndra ña jàkanuu ndra xini uvi uni ma ndian chinuni tu'un Ndioo. <sup>19</sup> Vaji takan jà'a ndra, ma tu'un ndaa ña chā'a Ndioo nuu yo kùu yi iin ña tüvi sama. Vati te'en kà'an yi: "Ma Racha'nu Ndioo, cha nàkoto va'a ra nda ndian kùu ma ñivi ra", kàti yi. Ta iyo inga tuku nuu kà'an yi te'en ndia: "Ndisaa ndian kà'an ña kùu na kuenda Cristu, iyo yi ña jaña na ña ja'a na ña kini", kàti yi.

<sup>20</sup> Va taku ma tichi ve'e iin ndian kuika, iyo kua'a' nuu ma ko'o chàtiñu na, ti iyo ko'o oro, ta ko'o plata, chi'in yachin, ta ko'o ñukisi ndia. Vati iyo siin ma ko'o chàtiñu na kuenda ma viko jà'a na, ta iyo siin ma ko'o ña chàtiñu na nani kivi ma tichi ve'eni ndia. <sup>21</sup> Yakan va tu cha ndō'í yo, ta cha jaña yo ña jà'a yo ma ña kini, tajan ni kuàtiñu ma Ndioo yo ña, na ja'a yo ma tiñu va'a, takua jà'a ma ndian kuika ña chàtiñu na ma ko'o va'a, ora jà'a na ma viko ka'nu. <sup>22</sup> Ta na ja'un kuenda nuun, chi'in ma ña chàniun, koto kùuniun ja'un ma ña kini, takua jà'a ma ndian yoko, ña iyo ma tiempu i'ya. Vati iyo yi ña nandukun ma iti' va'a Ndioo. Ta juuni iyo yi ña chinuni va'un ma tu'un ra, ta kuuniun nde'un ma ndian ta'un ndia. Yakan va na koo viun, takua iyo ma ndian chinuni ña jàka'nu na ma Racha'nu Ndioo chi'in ndisaa anima na. <sup>23</sup> Ta koto jächi'un ma tu'un vata ña tüvi nda kuenda. Vati cha chito va'un ña mamaa kuatini nànduku na, chi'in ma tu'un kà'an na. <sup>24</sup> Vati taku ndyo'o ndian jàkuu tiñu Ndioo, tüvi iyo yi ña kanita'an yu'u ndo chi'in ta'an ndo, ti iyo yi ña koo va'a ndo chi'in tandi'i na. Ta juuni iyo yi ña koo tu'va ndo kuenda ña jàna'a ndo nuu inga ñivi. Ta na jandeeni ndo tuva iyo nda ndian kà'an chata ma tu'un ña jàna'a ndo. <sup>25</sup> Ta juuni iyo yi ña kunda'vini ndo na, ta na tindee ndo ma ndian kà'an chata ndo, ikan na tindee Ndioo na ña jaña na ma iti' kini kuà'an na. Ta takan kùu nani'i na naja kua ku'un na ma iti' ndaa ra. <sup>26</sup> Yakan va takan iyo yi ña ja'a na, ikan na kakú na tichi nda'a' ma kui'na.

Vati vitin juuán' kùu ma ñá' chà'nda tiñu nuu na ña, na ja'a na tandi'i ma ña kùunián'.

### 3

#### *Paulu, kàtitu'un ra naja kua ni ja'a ma ñivi ora ni kichi ndiko Jesuu*

<sup>1</sup> Ta juuni iyo yi ña kotoun ña nuu ni ndi'i ma tiempu i'ya, ya'aga ni koo tundo'o. <sup>2</sup> Vati iyo ndian ni jaka'nu na juuni maani na. Ta ni kuuni na nde'e na ma xu'un', ta ni jandotayi ndio na na. Ta ni ka'an ti'ini na chata Ndioo, ta töva ni jachi'in na ña kà'an ma tatá na chi'in ma'a na. Ta töva ni naka'an na Ndioo cha'a' ma ndatiñu ña ni'i na. Ta ni töve ni jaka'nu na ra ndia. <sup>3</sup> Ta juuni na töve ni ndakimani na ma ndian kùu ta'an na, ta ni töve ni kunda'vini na na ndia. Ta ikan jan ni ka'an na tu'un vata chata inga ñivi, ti ya'a xaani na nde'e na na, ta na kùu ka'nda na tiñu nuu juuni ma ña kùuni ma kuñu na ndia, vati na kündeega na ja'a na ma ña va'a. <sup>4</sup> Ta juuni ni xikoña'a na cha'a' ndian amigu na, ta ni tüvi chànini ji'na na ma ña ja'a na. Ta ni jandotayi na na. Ta endee ni nanduku na ja'a na kuati ña chàta'ani ma kuñu maa na. Ta töva ni nanduku na iti' va'a Ndioo. <sup>5</sup> Ta ni katitu'un na nuu ma ñivi ña ya'a jàka'nu na Ndioo, va na tüvi ndicha, ti töve iyo ndatu Ndioo chi'in na. Yakan va koto ndikita'un chi'in ma ndian jà'a takan. <sup>6</sup> Vati tañu ma ndiakan, iyo ndra chàta'ani kakunuu ta ve'e ta ve'e ma ñivi ña'a ña töve ndetiñu kèña'a na cha'a' ña iyo kua'a' kuati vi ña jà'a vi niku. Ta ma ñivi ña'a ikan na kùu jandeeni vi ma ña töve va'a chànini vi. <sup>7</sup> Yakan va vaji ya'a chàta'ani vi jàkua'a vi ma tu'un chaa, va na kùu chaa vi ña koto vi ma ña ndicha. <sup>8</sup> Ta tava jà'a ma ndra nani Janes chi'in Jambre niku, ña töve nī jachi'in ndra tu'un jàna'a Moisés tatiempu, ta takan jà'a ma ndra matru i'ya ña jànda'viña'a ndra ñivi, ti töve kùuni ndra chinuni ndra tu'un ndaa, ti ma maa ña kinini kùu ma ña chànini ndra. Ta ndrakan jà'ani ndra ña kùu ndra ndian chinuni tu'un Jesucristu, va töve ndicha kùu yi. <sup>9</sup> Va ndrakan töve ni kundee ndra kua'a' tiempu ña jànda'viña'a ndra ñivi, ti numini ma ñivi ni ku'va na kuenda ña yüvi ndicha kùu ma ña jàna'a ndra. Jin ma takan chà'a ma ñivi kuenda ña ma Janes chi'in Jambre kùu ndra ndra ndia.

#### *Ma tu'un nuu ndi'inia ña kàtitu'un Paulu nuu Timoteu*

<sup>10</sup> Va taku yo'o Timoteu, cha chito va'i naja kua jàchi'un ma tu'un ña jàna'i nuu ma ñivi ti iyoun takua iyo'i. Ta chitoun naja kua chànini ta chitoun ña iyo'i kuenda ña jàkui ma tiñu ña kùuni Ndioo na ja'i, ta chitoun ña ya'a chinuni tu'un ra ndia. Ta juuni chitoun naja kua jàndeeni vaji nde'i tundo'o. Ta yu'u endee töve jàñai ña kùuni nde'i ma ñivi ta'an yo. <sup>11</sup> Ta juuni cha chitoun naja kua kànita'an ñivi chi'in, ta jànde'e na tundo'o yu'u cha'a' ma tu'un Ndioo, ora chàkunui kàtitu'in yi iti' ñuu Antioquia chi'in ñuu Iconiu ta Listra. Va tava kùta'an ma Racha'nu chi'in, yakan va künde kakui nuu ma ndisaa ma tundo'o ña nde'i. <sup>12</sup> Ta ndicha kuii ña, ndisaa ma ñivi kùuni koo takua kùuni ma Racha'nu Cristu Jesuu, iyo yi ña nde'e na tundo'o cha'a' ra ndia. <sup>13</sup> Va ma ndian kini ta vata, ña jà'a takan chi'in na, tiaga kua'a' ma ña tüvi va'a ni ja'a na, ti ni janda'viña'a na ma inga ñivi. Ta juuni ma ndiakan ni janda'viña'a na na ndia.

<sup>14</sup> Vati taku yo'o Timoteu, na chinuni va'un takua kùtu'vaun, ta na ja'un yi ndia, ti cha chito va'un nda ndian kùu ma ndian jàna'a nuun. <sup>15</sup> Vati juuni maun, cha chàku'uniun naja kua kicha'un jàkua'un ma tutu Ndioo

nda ora kūun ravali. Yakan va ti ma tu'un kùu yi ña chà'a yi kua'a' chinituniun, ikan na koto va'un naja kua jàkákú Racha'nu Cristu Jesuu ñun cha'a' ña chìnuni va'un tu'un ra. <sup>16</sup> Vati tandi'i ma tu'un va'a Ndioo ña taa ma ñivi nuu tutu ra, keta yi ma chìnituni ma Racha'nu Ndioo. Yakan va nduva'a kuui va'a yi ña jàna'a yo yi nuu ma ñivi, ta jàkua'a yo yi nuu na, ikan na ka'an yi tuva töve va'a ma iti' kuà'an na, ikan na chikoni'i ndiko na ma iti' ndaa ña iyo yi ña ku'un na kuenda ña koo va'a na takua kùuni Ndioo. <sup>17</sup> Yakan va takan iyo yi ña ja'a yo cha'a' ña kùu yo ñivi Ndioo, ti chi'in ma tu'un ra jàndakuu va'a ra yo, ikan na kutu'va yo ta ja'a yo ma ña va'a takua kùuni ra.

## 4

<sup>1</sup> Takán kùu yakan va ndava nda nuu Ndioo, chi'in nuu ma Racha'nu Jesucristu, ra ni jakutuni ma ñivi ndito chi'in ndian ndií, ora ni kichi ka'nda ra tiñu nuu yo, ña yu'u janinj ñun ña, <sup>2</sup> na katitu'un ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi, ta koo tu'vaun chi'in na nda ora ni kuuní. Ta na janiniun na ta jandomaniun na, ikan na jachi'in na ma ña kà'an yi ta jaña na ña jà'a na ma ña tüvi va'a. Ta ora jana'un nuu na, na iñu'u ta vii koun chi'in na, ikan na jachi'in na ma ña kà'an yi. <sup>3</sup> Vati ni chaa iin kivi ña na töva ni jachi'in na ña kà'an ma lotrina va'a. Ta ikan jan ni nanduku ndio na kua'a' ma ndian matru ña jàna'a nuu na, ta ndiakan ni jakua'a chi'in na ma ña chàta'ani maa na ña na koto na. <sup>4</sup> Yakan va töva ni jachi'in ndio na ña kà'an ma tu'un ndicha, vati ni jachi'in na ma tu'un ña jàndakuu maani ma ñivini. <sup>5</sup> Va taku yo'o töve iyo yi ña kanduu ña jà'un, vati iyo yi ña ndakiva'a va'un ma tu'un Ndioo tichi ma chinituniun, ta jandeeniun ma tundo'o ña ni nde'un ndia. Ta juuni na katitu'un ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu ña jàkákú yi na. Vati takan iyo yi ña jatiñu va'un chi'in ma tiñu chà'a Ndioo nuun.

<sup>6</sup> Ti taku yu'u, chani chaa ma kivi ña ni kuvj kuenda ma Racha'nu Ndioo, takua chà'ni na iin kiti ora sòkó na ri kuenda ra. <sup>7</sup> Ta juuni yu'u, cha jàndeeni ña jà'i tandi'i ma tiñu chà'a ma Racha'nu Ndioo nui ña na ja'i yi. Ta endee tüvi nī jañai ña chìnuni va'i ma tu'un ra. <sup>8</sup> Yakan va ma ora ikan, ni koo va'i chi'in ma Racha'nu Ndioo, vati jàtiñu va'i kuenda ra. Ta ikan jan ni ku'va ndio ra iin ña va'a kuendai ma ora ni kichi ra jakutuni ra ma ña jà'a ma ñivi, vati iin ra vesi ndaa kùu ra. Ta yüvi chi'in yu'uni, ni ja'a ra yi, vati ni ja'a ra yi chi'in tandi'i ma ñivi ña ya'aga kùuni nde'e ra ta ndātu ra ndia.

### *Paulu kàtitu'un ra iin tiñu va'a kuenda Timoteu*

<sup>9</sup> Yakan va yu'u Paulu, chikain ñamani nuun yo'o Timoteu ña na numini kichiun kichi nde'un yu'u, <sup>10</sup> ti cha ndākoo ma'iinia ma ra nani Dema yu'u ma i'ya, ta kēe ra kuà'an ra iti' ñuu Tesalónica, vati ya'a kùuni ra nde'e ra ma ndatiñu iyo ma ñuñivi i'ya. Ta ma ra nani Crescente, cha kēe ra kuà'an ra iti' ñu'u' Galacia, ta Titu kuà'an ra iti' ñu'u' Dalmacia ndia. <sup>11</sup> Uvanuunia Luka, kùu ma ra kindoo chi'in vitin. Yakan va ora ni kichiun, na kunandukun ra nani Marku, ta kundakaun ra kichiun, vati chiniñu'i ra chi'in ma ña jà'i. <sup>12</sup> Ta ma ra nani Tikiku, ti tächj ra kuà'an ra iti' ñuu Efesu ndia. <sup>13</sup> Ta juuni na kunda'un ma ja'ma chūsukuin chi'in ndisaa tutui, ta ma ñii ña natuvi nuu tòi ña ndākoi ñuu Troa, ve'e ra nani Carpu. Va ma ña chiniñu'ugai ña kunda'un kùu ma ñii ikan.

<sup>14</sup> Ta ma Jandu, ra jàtiñu chi'in kaa, ya'a xaani ra ndè'e ra yu'u. Va ni ku'va ma Racha'nu ma ya'vi ra cha'a' ña jā'a ra takan. <sup>15</sup> Yakan va na ja'a va'un kuenda nuṽn chi'in ra, vati ya'a xāani ra nde'e ra ma tu'un Ndioo ña jàna'a yo nuu ma ñivi. <sup>16</sup> Ta ora yā'i ma cha'a' nunuu nuu ma ndra kumitiñu, tükui yo nī tindee yu'u ma ora ikan. Vati ndisaa ndra chīnu ndra, ta ndākoo ma'iin ndra yu'u nuu ndra. Yakan va kùuni ña na tūvi tī'i ma Racha'nu Ndioo kuenda ra cha'a' ña jā'a ndra takan ma ora ikan. <sup>17</sup> Va ma Racha'nu Ndioo kūta'an ra chi'in, ta chā'a ra ñandei ña na katitu'in ndisaa tu'un va'a cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. Tajan ndisaa ma ndian yūvi judíu kīcha'a ndio na tās'o'o na ma tu'un Ndioo ña kàtitu'in nuu na. Ta takan kūu ña jākakú ma Racha'nu Ndioo yu'u ma nuu kua'a' tundo'o ikan. <sup>18</sup> Ta juuni ni jakakú ra yu'u nuu ma tichi nda'a' ndian jà'a ña kini ndia. Ta ikan endeeni ni kumí ra yu'u, nda kati chaa ma kivi ña ni ku'in chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu iti' andivi. Ta na jaka'nu yo ra ndisaa tiempu. Ta takan na kuu yi. Amén.

*Ma tu'un nuu ndi'inia ña kàtitu'un Paulu nuu Timoteu*

<sup>19</sup> Takan kūu ta vitin tàchi saludu nuu ma ña nàni Priscila chi'in iian Aquila, ta nuu ndisaa ñivi Onesíforu ndia. <sup>20</sup> Ta ikan jan ma ra nàni Latu, kīndoo ra ma ñuu Corintu. Ta ma Trófigimu, ndōo ra ma ñuu Miletu, vati ku'vi ra. <sup>21</sup> Ta yo'o, na kunumiun kichiun antea ña koyo ma tiempu vichin. Tàchi ma ra nàni Eubulu saludu nuṽn, chi'in Pudente, ta Linu, chi'in ña nàni Claudia, ta chi'in ndisaa ma ndian chīnuni ndia.

<sup>22</sup> Ta ma Racha'nu Jesucristu, na kumi ra ñun, ta na koo ma ñamani Ndioo chi'in ndisaa ndo ndia. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Tutu ña tãa racha'nu Paulu kuenda Titu

### *Tutu tãa Paulu kuenda Titu*

<sup>1</sup> Yu'u Paulu, ra jà'a tiñu nuu Racha'nu Ndioo, ra kùu tatun Racha'nu Jesucristu, ña tãchi ra yu'u ña na tindei ma ñivi kãchin ra, ikan na chinuni va'a na ta koto na ma ña ndaa, ta kua ikan koo iñu'u na takua kùuni Ndioo. <sup>2</sup> Ta cha'a' ma tu'un ndaa ikan ña chã'a ma Racha'nu Ndioo, ra tüvi janda'viña'a, ndàtu na ti ya'a ndaani na ra ña ni koo ndito na chi'in ra endeeni, takua chã'a ra tu'un, antea ña jätuvi ra ma ñuñivi i'ya. <sup>3</sup> Ta vitin cha chãa ma kivi ña Ndioo, ra jàkakú yo, chã'a ra ña na koto kachin yo ma tu'un i'ya. Ta nuu yu'u tãva ra tiñu ña na kichi katitu'in yi nuu kua'a' ñivi. <sup>4</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña, tàì tutu i'ya kuendaun yo'o Titu, vati ndicha kuii ña kùun takua kùu iin rase'i, cha'a' ña indukuni chìnuni va'a yo ma tu'un Jesucristu. Ta vitin kùuni ña ma Racha'nu Ndioo Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra jàkakú yo, na koso ra ñamani ra chataun, ta na kunda'vini ra ñun, ta na ja'a ra ña na vii koun chi'in animaun.

### *Paulu chà'a ra tiñu nuu Titu ña naja kua iyo yi ña jatiñu ra ma ñu'u' Creta*

<sup>5</sup> Ora ndãkoi ñun ma ñu'u' Creta, jã'i yi ti kùuni ña na jandondaun ndisaa ma tiñu ña kùmani ndõndaa ma ikan. Ta juuni kùuni ña na jakuisoun tiñu iin ndracha'nu ña na ka'nda ndra tiñu nuu ma ñivi Ndioo, ndian iyo ta'ii'iin ñuu takua kãtitu'in nuun ña jà'un. <sup>6</sup> Ta ma ndracha'nu i'ya ña ni ku'vaun tiñu nuu, iyo yi ña ja'a ndra maaa ña va'a, ikan na kùu ka'an ma ñivi chata ndra. Ta iyo yi ña koo ivanuuni ñasi'i ndra. Ta ma se'e ndra iyo yi ña na kuu na ndian chìnuni tu'un Ndioo. Ta juuni iyo yi ña jachi'in na ma ña kã'an tatá na chi'in ma'á na, ta na kùu na iin ndian kã'an ma ñivi chata ña iin ndian tüvi va'a jà'a kùu na. <sup>7</sup> Vati taku ma ndracha'nu ndiso tiñu kuenda Ndioo, iyo yi ña na ku'un ndra ma iti' ndaa, ikan na jachinu ndra ma tiñu chã'a Ndioo nuu ndra, ta takan kùu ka'an ma ñivi chata ndra. Ta tüvi iyo yi ña jandotayi ndra ndra chi'in ma tiñu jà'a ndra, ta tüvi iyo yi ña kuu ndra ndra chi'i ndixi, ta ni ndra ya'a numi kayuni. Ta juuni tüvi iyo yi ña kanita'an ndra chi'in ñivi, ta ni ña kùuni ndra nde'e ndra ma xu'un' ña tüvi va'a jãkanaa ndra ndia. <sup>8</sup> Vati taku ma ndracha'nu i'ya, iyo yi ña tiñu'u ndra ma ndian chàa ve'e ndra, ta juuni chàta'ani ndra ndisaa tiempu ja'a ndra maaa ña va'a. Ta juuni iyo yi ña ja'a va'a ndra kuenda nuu ndra cha'a' ma tiñu jà'a ndra, ti ma ndra ndaa ta í kùu ndra cha'a' ma ña jà'a ndra kuenda ma ñivi ta kuenda Ndioo ndia. Ta juuni kùu ndra ndra kùu ka'nda ma tiñu nuu. <sup>9</sup> Ta iyo yi ña koo tu'va ndra chi'in ma ña chìnuni va'a ndra ma tu'un Ndioo ña kùtu'va ndra, ikan na kuu jandomani ndra ma ñivi chi'in tu'un va'a ña jàna'a ndra, ta juuni na kuu jakuninaa ta kundayu'u ndra ma ndian kã'an chata tu'un va'a Ndioo, ikan na ndakoo na ña jà'a na yi.

<sup>10</sup> Vati iyo kua'a' ma ndian tüvi jãchi'in ma tu'un Ndioo. Ta tañu ndiakan iyo ndian judú ña kã'an na ña iyo yi ña ta'nda ma ñii nuu ika yo ña kakú yo nuu Ndioo. Ta ndiakan ti na tüvi nda kuenda ma tu'un ña jàna'a na nuu ma ñivi, vati ma ndian jànda'viña'ani kùu na. <sup>11</sup> Yakan va ndisaa ma ndian jà'a takan iyo yi ña jakutaxiun na, ikan na kã'anga na takan. Vati



na yüvi ña ndicha kùu ma ña jàna'a na, ti ma ña jà'a na kuu ña jakanuu na xini ma ta'ii'in ve'e nuu ìyo ñivi cha'a' ña kùuni na nì'i na tiaga xu'uni.

<sup>12</sup> Takan kùu ta ikan jan kèta ndio iin ra ñuu maa na ña nàni Creta, ra ya'a ìyo chinituni. Ta rakan ti te'en nàka'an ra juuni chata ma ñivi ñuu ra: "Ma ñivi, ndian iyo ma ñu'u' Creta, kùu na ndian ya'a vata, ta ìyo na takua iyo ma kiti ku'u, ti chànini na cha'a' mamaa ña kachini na, ta suchan na ndia." <sup>13</sup> Ta ndicha kùu ña ndisaa ma ña kà'an ra, takan kùu yi. Yakan va yu'u kà'in chi'un ña na jakuninaun na, ikan na jaña na ña jà'a na takan, ta kicha'a chinuni na ma tu'un Cristu. <sup>14</sup> Takan ìyo yi ña ja'un, ikan na tûva jàchi'in na ma kuentu vata, ti tu'un ña jàndaku maani ma ndian judiuni kùu yi, ta juuni töve jàchi'in na ma tu'un kà'an ma ndian kà'an chata ma tu'un ndaa Ndioo ña kùuni na ka'nda maani na tiñu nuu ndo ndia.

<sup>15</sup> Takan kùu yakan va tandi'i ma ndian ìyo chinituni va'a, ndisaa nakuyi ña va'a kùu yi kuenda na. Va nì'iin nakuyi töve ña va'a kùu yi kuenda ndian tûvi chinuni tu'un Ndioo ta töve va'a chinituni na. Vati nda ma chinituni na chi'in ña chànini na ña kini kùu yi. <sup>16</sup> Ta kàti na ti nàkoto na Racha'nu Ndioo. Va chi'in ma ña jà'a na jàna'a yi ti na yüvi ña ndicha kùu yi, vati xaani na nde'e na ra. Yakan va ma tiñu jà'a na jàna'a yi ti cha kèsiin na ma iti' ra, vati na kùu ja'a na nì'iin ma tiñu va'a.

## 2

### *Tu'un va'a i'ya kùu ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu yo ña jàna'a yo*

<sup>1</sup> Yo'o yani, ndisaa ma tu'un ña jàna'un, ìyo yi ña indukuni jana'un yi takua kà'an ma tu'un ndaa chinunio. <sup>2</sup> Ta nuu ma ndracha'nu ña ndiso tiñu ma veñu'u ìyo yi ña jana'un ndra ña kuu ndra iin ndra kachin chinituni ña tûvi ya'a ndu ña jà'a ndra nì'iin nakuyi. Ta na iñu'u koo ndra, ta jandeeni ndra ña chinuni va'a ndra ma tu'un Ndioo. Ta na kuuni ndra nde'e ndra inga ñivi, vaji ya'a nde'e ndra tundo'o cha'a' yi. <sup>3</sup> Ta juuni ìyo yi ña katitu'un nuu ma ñivi ña'a cha'nu ña na koo va'a vi chi'in ma Racha'nu Ndioo, ta na ja'a vi kuenda nuu vi. Ta juuni na kà'an vi tu'un vata chata inga ñivi, ta na kùni vi jà'a na ndixi ndia. Vati ìyo yi ña jana'a vi ña va'a chi'in ma ña jà'a vi, <sup>4</sup> ta na kundayu'u vi ma ñivi ña'a tivaa ña na kuuni vi nde'e vi ma ii vi chi'in se'e vi ndia. <sup>5</sup> Ta na kuu vi ndian iñu'u, ta tûvi kì'vi vi chi'in inga ra'ii ña yüvi kùu ii vi. Ta juuni na jatiñu va'a vi ma ve'e vi, ta vii koo vi ndia. Ta na tiñu'u vi ta jachi'in vi ña kà'an ma ii vi, ikan na kùu ka'an nì'iin ñivi chata ma ña kà'an tu'un Ndioo cha'a' ma kua jà'a vi.

<sup>6</sup> Ta indukuni na kundayu'un ma ndra yoko ña na ja'a ndra kuenda nuu ndra, ta na töve ya'a ndu ma ña jà'a ndra. <sup>7</sup> Ta na jana'un takua jà'un nuu ndra, ikan na ja'a ndra ma tiñu va'a ma ña kùuniun ña na ja'a ndra. Ta ora jana'un ma tu'un ndaa nuu ndra, ìyo yi ña vii ka'un yi ta töve ya'a nduun kà'un yi, ikan na tiñu'u ndra yi. <sup>8</sup> Ta tu kàtitu'un ma tu'un va'a takan nuu ma ñivi, ta ndiakan na kùu ka'an na chata ma tu'un kà'un, ti tu takan ni ja'a ma nda ndian ni tisokuati ñun, ni kukanuu na, ti yöve ña ndicha kùu ma ña kà'an na chataun.

<sup>9</sup> Ta juuni na kundayu'un tandi'i ma ndian musu ña jàtiñu kuenda inga ñivi, ikan na jachi'in na tandi'i ma tiñu ña tàva ma chito'o na nuu na. Ta juuni na katitu'un nuu na, ña koto kà'an na yu'u ma chito'o na, vati na sii kuuni na ora tàva ra tiñu nuu na. <sup>10</sup> Ta na katitu'un nuu na, ña koto sù'u na ndatiñu ma chito'o na ndia. Vati ìyo yi ña koo va'a na chi'in ra, ikan

na jana'a na ña ìyo tundeeni na chi'in ra. Takan ìyo yi ña ja'a na, ikan na ku'va ma ra chito'o na kuenda cha'a' naja kua ìyo na, ja'a ma tu'un va'a Ndioo, ra jàkákú yo.

<sup>11</sup> Vati Ndioo kùu ra ña chā'a ra ñamani ra nuu yo, kuenda ña na koto tandi'i ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya, ña Ndioo kùuni ra jakakú ra na. <sup>12</sup> Yakan va chi'in ñamani Ndioo ikan, jàkoto ra yo, ti ìyo yi ña jaña yo ña jà'a yo ma ña kini, ta tūvi nàkaninio jà'a yo ma ña kini takua chà'nini ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya. Vati ìyo yi ña ja'a yo kuenda nuu yo, ta koo ndaa yo, ta kuu yo ndian iñu'u takua kùuni Ndioo. <sup>13</sup> Ta ya'a chisii ìyo yo ña juuni yanga ndàtu yo ra, ti takan chā'a ra tu'un nuu yo ña ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesucristu, ra ya'a tacha, ra kùu Ndioo ka'nu ña jàkákú yo. <sup>14</sup> Yakan va ndisaa yo cha chito yo, ti maa ma Racha'nu Jesucristu, chā'a ra ña na ka'ni na ra, ta yakan kùu ma ya'vi ra kuenda ña na kakú yo nuu ma kuatio. Ta takan jàndoo ra anima yo, ikan na kuu yo ma ñivi ra, ta koo tu'va yo ña ja'a yo mamaa tiñu va'a kuenda ra.

<sup>15</sup> Ndisaa ma tu'un i'ya, kùu ma ña ìyo yi ña jana'un nuu ñivi, ta juuni na kundayu'un ta jakuninaun ma ndian tūvi jà'a ña va'a, vati ìyo ma ndatu Ndioo chi'un. Ta na kù'vaun ña ka'an ñivi chataun ña töve nda kuendaun.

### 3

#### *Ma tu'un i'ya kà'an yi cha'a' ma ña va'a ña ìyo yi ña ja'a ma ñivi Ndioo*

<sup>1</sup> Ta na jakuku'uniun ndisaa ma ndian chìnuni ña na jachi'in na ndisaa ña kà'an ma ndian kùu kuvienu chi'in ña kà'an ma ndian kumitiñu ndia. Ta na jachi'in na jà'a na tiñu tàva na, ta na koo tu'va na ña jà'a na mamaa ña va'a ndisaa tiempu. <sup>2</sup> Ta na kà'an na chata nì'iin ñivi, ta tūvi ìyo yi ña kuu na ndian kuati xini. Vati na vii koo na chi'in tandi'i ñivi, ta na kuvita anima na ndia.

<sup>3</sup> Tatiempu ora takà'an chinunio, juuni jà'a yo kuati, vati tūvi jàchi'o ña kà'an ma Ndioo, ti ya'a ndava xinio. Yakan va kuu yo takua kùu ma ndian kuànaa, ti kuu jaña yo ña jà'a yo kua'a' nuu ña kini ña kùunio ja'a yo. Ta jàti'ini yo chi'in inga ñivi ta ya'a tixin yo nde'o na, ta ya'a xaani ma ñivi ndè'e na yo, ta xaanio ndè'o na ndia. <sup>4</sup> Va vitin Ndioo ra jàkákú yo, jàna'a ra ñamani ra nuu yo, ti ya'a kùuni ra nde'e ra ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya. <sup>5</sup> Yakan va ndicha kuii ña jàkákú ra yo. Ta yūvi cha'a' ma tiñu va'a ña jà'a yo kùu yi ña jàkákú ra yo, vati cha'a' ña kùnda'vini ra yo kùu yi. Ta takan kùu ña jàndoo ma Jesucristu ma anima yo chi'in nii ra, ta takan ndóchaa yo jà'a Tati Íí ra. <sup>6</sup> Ta juuni cha chito va'a yo, ti nduva'a kuii ìyo ma Tati Íí Ndioo chi'o, vati tachi Ndioo yi nuu yo cha'a' ma Racha'nu Jesucristu, ra jàkákú yo, <sup>7</sup> ikan na ndakuu yo ndian ni ni'i nuu ni koo ndito chi'in ra endeeni. Ta ndàtu yo ra ti ndaanio ña ni ni'i yo yi, cha'a' ña cha jàndondaa ra ma anima yo chi'in ma ñamani ra.

<sup>8</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chito va'a yo ti ña ndicha kùu yi. Yakan va kùunji ña na janiniun ndisaa ma ndian chìnuni tu'un Ndioo, ikan na ja'a na kuenda nuu na ña na ja'a na mamaa ña va'a. Vati tu ja'a na takan, tajan ni kuu yi iin ña va'a ta iin ña chàtiñu kuenda ndisaa ñivi. <sup>9</sup> Ta koto jàchi'un ma tu'un ña tūvi nda kuenda ña jàkanita'an ñivini, ti mamaa kuatini nànduku na ora jà'a na takan. Ta juuni na jàchi'un ma ndian endee natu'un na kua'a' nuu kuentu cha'nu ña kà'an yi chata ma ndian kùu ñivio ña chiyo taji'na. Ta na jàchi'un ña kà'an na tuva kanita'an yu'u

na cha'a' ma ley cha'nu ña tãa ma racha'nu Moisés, ra chíyo tatiempu, vati ndisaa ma ña jà'a na, na yüvi ña va'a kùu yi ta tüvi nda kuenda yi.

<sup>10</sup> Tatu iyo nda ndian jakanuu xini ma ndian chinuni ka'in tichi veñu'u, na ka'an va'aniun chi'in na iin a uvi cha'a, ikan na jaña na ña ja'a na yi. Tatu tüvi jäch'i'in na ma ña kà'un, tajan na tavani'un na ma ikan. <sup>11</sup> Yakan va cha chito va'un ña ma ñivi jà'a takan cha késiin na ña kuà'an na ma iti' ndaa, ti juuni ma kuati jà'a na kùu yi ña kuàjande'e yi tundo'o na, ta kueeni kueeni kuàjandi'i yi nuu na ndia.

*Titu tàso'o ra tu'un kà'an Paulu chi'in ra*

<sup>12</sup> Takán kùu chàninì tachi ma ra nàni Artema, a Tíkiku nuun. Ta ora cha chãa ma iin ra ni tachi nuu iyoun, tajan kuunì ña na nandukun naja kua ja'un, ta kichiun kichi nde'un yu'u ma ñuu Nikópoli nuu ni koi. Vati kùunì ya'i ma tiempu vichin ma ñuu ikan. <sup>13</sup> Ta juuni na tindeun ma ra nàni Apolo chi'in abogadu Zena, chi'in ndisaa ma ña chinñu'u ndra ma tichi iti' kuà'an ndra, ikan na kùmani n'i'in nakuyi nuu ndra. <sup>14</sup> Ta na kutu'va ma ndian kùu ñivio ña chinuni, ña na ja'a na maaa ña va'a, ta tindee na ma ñivi ta'an na, tuva iyo iin nakuyi ña kùmani nuu na, ikan na kuàtiñu ma ña jà'a na kuenda Ndioo.

*Tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu nuu Titu*

<sup>15</sup> Ta vitin ndisaa ma ndian yanio ña ka'in chi'in i'ya, tàchi na iin saludu nuun. Ta ndyo'o na tachi ndo saludu nuu ma ndiakan, ndian kùuni nde'e ndi cha'a' ña indukuni chinuni na kua maa yo. Ta na koo ma ñamani Ndioo chi'in ndisaa ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Tutu tàchi racha'nu Paulu nuu Filemón

### *Paulu tãa ra tutu i'ya kuenda Filemón*

<sup>1</sup> Yu'u Paulu ra indii tichi vekaa cha'a' Racha'nu Jesucristu, tàì tutu i'ya chi'in ra yanio Timoteu kuendaun yo'o Filemón, vati yo'o kùun iin ra mañeru ndi, ra ya'a va'a ña jàtiñu chi'in ndi. <sup>2</sup> Tàa ndi ma tutu i'ya kuenda ndisaa ma ñivi Ndioo ña kùti'vi ma ve'un. Takua kùu ma ña ta'an yo Apia chi'in ra yanio Arquipu, ra jàtiñu nduva'a kuui chi'in yo cha'a' ma tu'un Ndioo. <sup>3</sup> Yakan va na ja'a ma Racha'nu Ndioo Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ña na koo va'a ndo chi'in ma anima ndo. Ta juuni na jakoyo ra ñamani ra chata ndo, ikan na koo vii ndo vati ya'a kùuni ndi nde'e ndi ndo.

### *Paulu kà'an ra cha'a' Filemón nuu Ndioo*

<sup>4</sup> Tandì'i kivi ora chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo chito'i juuni kà'in nuu ra cha'un ndia. <sup>5</sup> Vati cha chìnitu'in ña ya'a chìnuniun tu'un Racha'nu Jesucristu, ta ya'a kùuniun nde'un ndisaa ma ñivi iyo kuenda Ndioo ndia. <sup>6</sup> Yakan va ora kà'in chi'in ma Racha'nu Ndioo juuni kàtitu'in naja kua jã'un ña chìnuniun ma tu'un ra, ta naja kua jã'un ña kàtitu'un yi nuu ma ñivi. Takan iyo yi ña jana'un nuu ndisaa ma ñivi, ikan na koto kachin gaun naja kua iyo ii yo jã'a ma Racha'nu Jesucristu. <sup>7</sup> Yakan va cha'a' yakan kùu yi ña ya'a chisij ta va'a kùunij jã'un yo'o yani, vati ya'a kùuniun nde'un ma ndian kùu ta'an yo, ta janiniun ta chà'un tundeeni nuu na ña na chinuni na tiaga.

### *Paulu chikan ra ñamani nuu Filemón kuenda ma ra nani Onésimu*

<sup>8</sup> Yakan va vaji tatun Cristu kùu ta kùu ndakain ña na ja'un ma tiñu iyo yi ña ja'un, vati chà'a ra ma ndatu ra nui, <sup>9</sup> va kùunij ña va'a ga ña na janinj ñun chi'in ma tu'un vii cha'a' ña kùuniun nde'un yu'u indukuni kua kùunij nde'i ñun. Ta yu'u Paulu jin iin ra cha chicha kùu, ta vitin juuni indij vekaa cha'a' ña iin ra kà'an cha'a' ma Racha'nu Cristu Jesuu kùu. <sup>10</sup> Ta cha'a' yakan vitin chikain iin ñamani nuun cha'a' ma ra nani Onésimu, vati rakan cha kùu ra takua kùu iin ra se'i vitin, cha'a' ña kicha'a ra chinuni ra tu'un Jesucristu nuu indii ra chi'in ma tichi vekaa i'ya.

<sup>11</sup> Vati ma ora ña Onésimu kùu ra musun niku, na tükuii va'a jã'a ra, va vitin kùu yi ña ni jatiñu va'a ra chi'un takua jàtiñu ra chi'in vitin. <sup>12</sup> Yakan va vitin tàchi ndikoi ra nuun, ta kùunij ña na ki'in kuendaun ra takua jã'un chi'in ndia. <sup>13</sup> Ta vaji yu'u chàninij ña na kindoo ra chi'in ña tindee ra yu'u ma tichi vekaa tiñu nuun ña juuni yanga ña indij ma i'ya cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un va'a. <sup>14</sup> Va nì kuunij ja'i ma kua ikan tu töve ku'va ji'naun ndatu ña va'a yi. Ta juuni kùunij ña na ku'vaun ndatu ña na ndoo ra, va töve cha'a' ña janinj ñun kùu yi, vati cha'a' ña kùuni maun kùu yi. <sup>15</sup> Nda kèsiin ma Onésimu chi'un ta ndàkoo ra ñun tia tiempuni, ikan ma tiá iti' nuu ni koo ra chi'un endeeni. <sup>16</sup> Va vitin ta iti' nuu na yüva ra musun ni kuu ra, ti ra va'a ga kùu ra vitin cha'a' ña chinuni ra. Iin ra nduva'a yó kuuni nde'e kùu ra. Yakan va yu'u kùuni nde'i ra, ta yo'o va iyo ga yi ña kùuniun nde'un ra. Yakan va na kuuniun nde'un ra takua kùu ma ndian yaniun ña chinuni takua chinuni yo'o.

<sup>17</sup> Yakan va tu kùuniun nde'un yu'u takua iin merun, ta juuni kua ikan iyo yi ña kuuniun nde'un ra ndia. <sup>18</sup> Tatu iyo iin ña tüvi va'a jā'a ra, a tàvi ra nuṅn ora chíyo ra chí'un niku, na naka'un yi nuu yu'u. <sup>19</sup> Ta chí'in ma tu'un i'ya ña yu'u tàì yi juuni chí'in nda'i ña juuni chà'i tu'un nuṅn ña ni ka'ndai ma kuenda ña tàvi ra nuṅn, tuva takan kùu yi. Va iyo yi ña kuku'uniun ña ndisaa ma ña iyo nuṅn kùu ma ña tàviun nui. <sup>20</sup> Yakan va chikain ñamani nuṅn, yo'o yani, ña na ku'vaun tundeeni yu'u, ikan na sii kùunì kuenda ma Cristu, vati juuni ma ra chìnuni kùun ndia.

<sup>21</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chito va'i ña ni ja'un takua kà'in nuu ma tutu i'ya. Ta juuni ni ja'un tiaga kua'a' ma ña va'a ña kà'in chí'un tiá iti' nuu ndia. <sup>22</sup> Ta yüvi ña'ani kùu yi vati juuni kùunì ña na jandova'un ma nuu koi chí'un ndia. Vati ndatui ña na ku'va Ndioo ña na kei nuu indij, ikan na kuu kunde'i ñun vati chitói ña endee kà'un chí'in ra cha'i ña takan ni kuu yi.

*Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu kuenda Filemón*

<sup>23</sup> Takan kùu yakan va ma ra nàni Epafra, ra indii vekaa chí'in cha'a' ma Racha'nu Cristu Jesuu, juuni tàchi ra iin saludu nuṅn, <sup>24</sup> Ta takani Marku, Aristarcu, Dema ta Luka tàchi ndra saludu nuṅn ndia, vati ndra'ya kùu ndra ña tindee ndra yu'u ña jà'a ndra ma tiñu nuu Ndioo.

<sup>25</sup> Ta ma Racha'nu Jesucristu na koso ra ma ñamani ra chata ndisaa ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Tutu ña kēta kuenda ñivi Hebreu

*Ndioo, tāchi ra ma ra se'e ra ña na katitu'un ra ma tu'un yu'u ra nuu ma ñivi*

<sup>1</sup> Tandi'i ma kuiya yā'a taji'na, Ndioo kā'an ra chi'in ma ndian kūu ñivio, ndian chīyo taji'na kua'a' va'a cha'a' chi'in kua'a' nuu tu'un, ta tāchi ra ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra ña na katitu'un ndra yi nuu na takan. <sup>2</sup> Va ma vitin, ma nuu ndi'inia ma kuiya, tāchi Ndioo ma ra Se'e ra Jesuu nuu yo, ña na ka'an ra chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu yo, vati Ndioo chā'a ra ndisaa kuii ma tundeeni ra nuu ra, ta juuni kūta'an ra chi'in ra ora jātuvi ra ma ñuñivi chi'in andivi. <sup>3</sup> Vati Jesuu indukuni tàcha ra takua tàcha Racha'nu Ndioo, ra iyo andivi. Ta ma xina'ñu ra, indukuni kùu yi takua kùu ma Ndioo. Ta Jesuu chi'in tu'un ra, nuu nda'a' ra iyo tandi'i ma nakuyi iyo ñuñivi, ti ya'aga ndatu ma ña kà'an ra. Ta ora cha yā'a ña jānandoo juuni maa ra ma kuatio, chūnandi ra ma andivi, iti' chiyo kua'a ma Ndioo nuu chà'nda ra tiñu.

*Ma Jesuu ra Se'e Ndioo, ka'nuga ma tiñu jà'a ra kua ma tiñu ña jà'a ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo*

<sup>4</sup> Yakan va ka'nuga kùu ma sivi ra Se'e Ndioo, kua ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo. Vati ma Ndioo jā'a ña nī'i ra iin tiñu nduva'a kuii ka'nuga kua ma ña nī'i ma tati jà'a tiñu nuu ra. <sup>5</sup> Vati ma Ndioo tükuii nī ka'an ra te'en chi'in ma nī'iin ma tati va'a jà'a tiñu nuu ra:

Yo'o kùu ma se'i,

Ta vitin yu'u kùu ma ra chā'a tundeeni nuun.

Ta juuni töve nī ka'an ra te'en chi'in nī'iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu ra:

Yu'u kùu iin Tatá maa ra,

ta rakan, kuendai vitin kùu ra iin ra Se'i.

<sup>6</sup> Va ma inga tuku cha'a' ña jàna'a Ndioo ma ra Se'e nunuu ra nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, kà'an ra te'en:

Ndyo'o tati jà'a tiñu nui, na jaka'nu ndo ma ra Se'i.

Kā'an ra chi'in na.

<sup>7</sup> Ndioo kà'an ra te'en cha'a' ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu ra:

Jà'i ña na kuu ma tati va'a jà'a tiñu nui takua kùu ma tati chàkin,

ta na kuu na takua kùu ma ñu'ú ndàkonditi ndia.

<sup>8</sup> Ndioo kà'an ra nuu ma ra Se'e ra Jesuu te'en ndia:

Yo'o Racha'nu Ndioo, ma yutun vatun ndà'un,

jàna'a yi ña chi'in tu'un ndaa ni ka'ndaun tiñu endeeni.

<sup>9</sup> Vati maun kùuniun nde'un ma ña va'a ta xaaniun nde'un ma ña töve va'a,

yakan va yu'u ra kùu Ndiooun, kächin ñun,

ta ya'aga chitu ma animaun ña chisiun jā'i kua ma ndian ndàkata'an chi'un,

kā'an Ndioo chi'in Se'e ra.

<sup>10</sup> Ta juuni kà'an ra te'en ndia:

Yo'o Racha'nu, ma ora kīcha'a ma ñuñivi, maun jā'a ña tūvi yi,

ta juuni chi'in nda'a' maun kùu yi ña tūvi ma andivi jā'un ndia.

<sup>11</sup> Tandi'i ma ña tūvi niku ni naa yi,

va maun ni koo endeeni.

Tandi'i ma ña tūvi,

ni kucha'nu yi takua ndòcha'nu ma ja'ma ña chàku'un yo.

<sup>12</sup> Ta ni tika'nun ma ñuñivi takua jà'a yo chí'in iin ja'ma ora chikuta'nu yi, ta juuni ni nasamaun yi takua jà'a yo ora sàma yo ma ja'ma chàku'un yo. Va maun, iini ra kùn ña tòve sàmaun, ta n'iiin cha'a' na tòve ni naun ndia.

Takan kà'an Ndioo chí'in Se'e ra.

<sup>13</sup> N'iiin cha'a' na tòve nī ka'an ma Ndioo te'en chí'in ma ndian kùu tati va'a jà'a tiñu kuenda ra:

Kunandi iti' chiyo kua'i nda kati ku'vai tandi'i ma ndian kànita'an chí'un nuun,

ikan na kuu na takua kùu ma nuu chòjondi cha'un,

ta ikan na kuu ka'ndaun tiñu nuu na,

kā'an ra.

<sup>14</sup> Vati ndisaa ma ndian kùu tati va'a, ndian jà'a tiñu nuu Ndioo, juuni kùu na ndian tachi Ndioo, ña na tindee na ma ndian ni ni'i ña na kakú jà'a ma tundeeni ra.

## 2

### *Ìyo yi ña jakuenda nduva'a kuio yo, ikan na kakú yo*

<sup>1</sup> Yakan va cha'a' ma ña'a, ìyo yi ña taso'o nduva'a kuio yo ma tu'un ña chínio, ikan na tòve kesiin yo ma iti' Ndioo. <sup>2</sup> Vati tachi Ndioo ma tati va'a ra na katitu'un na ma tu'un ley ra taji'na. Ta ndicha kuio ni kuu ma ña kà'an yi. Taku ma ndian nī jachi'in ma ña kà'an yi ndicha ña ndē'e na ma tundo'o cha'a' ma kuati ña jà'a na. <sup>3</sup> Tu takan kùu yi, ¿naja kua jà'a yo, ikan na kuu kakú yo tuva jãña yo ma tu'un ka'nu ña kà'an naja kùu yi ña jàkakú Ndioo ma ñivi? Vati maa ma Racha'nu chito'o yo Jesuu, kùu ma ra nunuu kàtitu'un ma tu'un ña kà'an cha'a' naja kua kùu kakú ma ñivi, ta iti' nuu ma ndian chíni ma ña kà'an ra, jãna'a kachin ndiko na yi nuu yo.

<sup>4</sup> Va ma Racha'nu Ndioo, kùta'an ra chí'in ma ndian kà'an tu'un ikan, ta jãna'a ra ti tu'un ndicha kùu yi chí'in kua'a' seña, chí'in ña nduva'a kuio vii, chí'in kua'a' va'a ndatu, ta tachi ra ma Tati Í ra ña na katakuati yi kua'a' nuu ndatu nuu ma ñivi ra takua kùuni ra ña na kuu.

### *Jesuu ndākuu ra iin ñivi ma takua kùu yo*

<sup>5</sup> Ndioo tòve nī cha'a' ra ndatu nuu ma ndian kùu tati va'a ra ña na ka'nda na tiñu nuu ma ñivi ìyo ñuñivi ña ni kichi iti' nuu, vati cha'a' yakan kùu ma ña kà'an yo vitin. <sup>6</sup> Va ndicha ña tañu ma tutu Ndioo ìyo iin tu'un ña kà'an yi te'en:

¿Niyi kùu ma ñivi ìyo ñuñivi?

¿A ìyo kuenda na, kùuniun,

yakan va chàku'uniun na, ta jàkuendaun na ndia?

<sup>7</sup> Chìyo ita'vi kuiya ña ka'nuga ma tati va'a jà'a tiñu nuun takua kùu ma ñivi ìyo ñuñivi.

Vaji takan kùu yi, chā'un kua'a' va'a ndatu ka'nu nuu ma ñivi ta tiñu'un na.

Ta juuní cha chā'un nuu na na ka'nda na tiñu nuu tandi'i ma ña tūvi jā'un chí'in ma nda'un.

<sup>8</sup> Ta takan chā'un yo'o Ndioo ña na kùu ka'nda na tiñu nuu tandi'i ma ña ìyo ñuñivi.

Kàti ma ra kà'an tatiempu.

Vaji cha chā'a' Ndioo ña na ka'nda na tiñu nuu tandi'i nakuyi ìyo ñuñivi, ndicha kuio ti tòve nī ndakoo ra n'iiin nakuyi ña kùu ka'nda na tiñu nuu, va

nda tiempu vitin, ndè'o ña ndisaa nakuyi taká'an kùu chaa na ña ka'nda na tiñu nuu yi. <sup>9</sup> Va vitin ndè'o ña iin ra nàni Jesuu. Chā'a ma Ndioo ndatu ra nuu ra tiaga ninuu kua ma ndatu ña chā'a ra nuu ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu ra. Cha'a' ña chī'í ra cha'a ma kuati ndisaa yo, yakan va cha nī'í ra ndatu ya'aga tacha ta iñu'u. Ta cha'a' ma ñamani Ndioo kùu yi ña chī'í ra, ikan na tuvini ra ta na koto ra naja ta'an yo ora chī'í yo.

<sup>10</sup> Racha'nu Ndioo kùu ra ma ra ña jātuví ta kùmi ndisaa ña iyo ma ñuñivi. Cha'a' yakan kùu yi ña tōve ndetiñu kuenda ra ña na ja'a ra ña nī'í Jesuu ña koo va'a ra cha'a' tundo'o ña ndē'e ra cha'a' ndisaa yo, ikan na kuu kunda'a ra kua'a' se'e ra ña na koo na chi'in ra ma iti' andiví. Vati Jesuu kùu ma ra jàna'a iti' nuu kuu kakú yo. <sup>11</sup> Vati tandi'í yo iini Tatá yo, nda ma ra jà'íí chi'in ma ndian kuu íí jà'a ra ndia. Cha'a' ña iini ma Tatá yo, yakan va ma Jesuu tōve kùkanuu ra ña kà'an ra ña yani ra ta ta'an ra kùu yo. <sup>12</sup> Ta juuni ora kà'an ra te'en ma tava kà'an ma nuu tutu Ndioo: Ni katitu'in nuu ndian ta'in ma tava kàun.

Ta ora cha kùti'vi ma ñivi chī'in, ni jaka'nui ñun chī'in iin yaa ña ni katai ma tañu na,

kàti yi.

<sup>13</sup> Ta inga cha'a' kà'an Jesuu te'en:

Ni chinunj ma ña kà'an ma Ndioo.

Ta inga cha'a' kà'an ndiko ra te'en:

I'ya ka'iin ti'vi ma ñivi ña chā'a Ndioo nui chī'in.

Ta kùu na takua kùu se'un,

kàti yi.

<sup>14</sup> Ta ma ndian se'e ikan iyo kuñu na chi'in nii na. Ta Jesuu juuni chíyo kuñu ra chi'in nii ra ndia tava kùu ma ñivi, ikan na kuu janaa ra ma ndatu ma ñá' iyo ndatu ña kùu ka'ni, ta ma ñá' iyo ndatu ñá' kuu ka'ni ikan kùu ma kui'na. <sup>15</sup> Ta jà'a ma Jesuu takan, ikan na kuu jakakú ra ndisaa ma ndian kuu tava kùu iin musu jà'a ma ña ya'aga yu'vi na, ta endee chànini na ña ni kuvi na. <sup>16</sup> Ndicha va'a ña tōve vāchi ra ña ni tindee ra ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo, vati vāchi tindee ra ma ndian kùu tata ma Abraham.

<sup>17</sup> Takan iyo yi ña ja'a ra, ikan na ndakuu ra indukuni ma ninii ni takua kùu ma ñivi ta'an ra, ikan na chaa ra kùu ra iin sutu ka'nuga, ra jà'a tiñu nuu Ndioo cha'a' na. Ta na kuu ra iin sutu ya'aga va'a ta ya'a kunda'vini ra ma ñivi. Ta takan kuu ni'í ra ña na janaa ma Ndioo ma kuati ma ñivi. <sup>18</sup> Ta takua juuni maa ma Jesuu, ndē'e ra ma tundo'o niku, ta kī'in ma kui'na ku'va ra, yakan va vitin cha iyo va'a ra ña kuta'an ra chi'in ma ndian juuni kī'in ma kui'na ku'va ndia.

### 3

#### *Ka'nuga tiñu jà'a ma Jesuu kua ma Moisés*

<sup>1</sup> Yakan va ndyo'o yani chī'in ta'an, ndian íí iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, vati ndyo'o kùu ma ndian kāchin ma Ndioo ndo ña na kuu chito'o ndo ra, na kuuni nduva'a kuii ndo nde'e ndo ma Jesuu, vati maa ra kùu ma ra ndatu, ra tatun Ndioo. Ta maa ra kùu ma ra sutu kuxini. Vati nuu rakan kùu ma nuu kùu na'ma yo cha'a' ma ña chìnunio ma ña kà'an ra. <sup>2</sup> Vati Jesuu ya'a iyo tundeeni Ndioo chī'in ra. Yakan va kāchin Ndioo ra ña na ja'a ra ma tiñu i'ya. Vati takua ma Moisés chíyo tundeeni Ndioo chī'in ra niku, ti ma ora chíyo ra niku, jàtiñu va'a ra kuenda ma ñivi Ndioo. <sup>3</sup> Yakan va ma Jesuu iyo yi ña na tiñu'uga yo ra kua ma Moisés, indukuni kùu yi



tava kùu iin ma labañi, ra jàva'a iin ve'e, iyo yi ña tiñu'uga yo ra kua ma ve'e. <sup>4</sup> Tandì'i ve'e iyo yi ña java'a iin ñivini yi, va ma Ndioo kùu ma ra jà'a ña tūvi tandì'i ma ña iyo vitin ma ñuñivi. <sup>5</sup> Yakan va ma Moisés kùu ra iin musu iñu'u, ra jàva'a tiñu kuenda ma ñivi Ndioo. Ta ma tiñu ña jà'a ra kùu yi ña jàna'a ra nuu na cha'a' ma ña ni ka'an ma Ndioo iti' nuu. <sup>6</sup> Va tava Jesucristu kùu ra takua kùu iin ra kùu iin se'e ra ña kùña'a iin ve'e ña jà'a va'a ra kuenda ma ndian indii tichi yi. Va tava kùu yo ma ñivi Ndioo, yakan va kùu yo tava kùu ma ñivi iyo tichi ve'e ikan, tuva ndicha ña endee töve jàña yo ña chinunio tu'un ra, ta ndaani yo ndàtu yo ma ndatu ka'nu ña ni ni'i yo jà'a ra.

*Ni nindee ma ñivi Ndioo jà'a ra*

<sup>7</sup> Yakan va ma tava ka'an ma Tati Íí Ndioo tatiempu, ta te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Ma kivi vitin tuva chini ndo ma ña kà'an Ndioo,

<sup>8</sup> iyo yi ña chinuni ndo ma ña kà'an ra ta na jàndava ndo ma anima ndo, ma takua jà'a ma ndian kànita'an chi'in Ndioo, ta ki'in na ku'va ra ma tichi ku'u ma nuu töve takuui.

<sup>9</sup> Ma tichi ku'u ikan kùu nuu ki'in ma ñivi ndo, ndian chiyo taji'na ma ku'va yu'u,

vaji cha ndë'e na ma ndatu ka'nu ña jà'i ma ndi uvi xiko kuiya ña chākunuu na ma tichi ku'u niku.

<sup>10</sup> Yakan va nduva'a kuii kùxain chi'in ma ñivi ndo, ndian chiyo taji'na niku, ta kà'in te'en nuu na:

“Ndyo'o ndisaa tiempu kùu ndo ma ndian jàña iti' va'a, va ndicha kuii ña na töve kùuni ndo nakoto ndo ma itì.”  
Takan kà'in chi'in na.

<sup>11</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a kùxain chi'in na,

ta chā'i tu'un nuu na ña töve ni ku'vai nuu nindee na chi'in,

kāti Ndioo. <sup>12</sup> Ndyo'o yanj ta ñivi ta'in, na kumi kuenda ndo anima ndo, ikan na töve ndakuu kini yi ta ja'a yi ña tūvi chinuni ndo tu'un ra, ta kesiin ndo iti' Ndioo ndito. <sup>13</sup> Va'a ga ña na kuta'an ndo chi'in ta'an ndo ta na jandomani ndo na nani kivi, va na kicha'a ndo ja'a ndo yi antea ña ndi'i

ma kivi i'ya, ikan na ni'iin ndo na töve jàndondava ndo ma anima ndo ta na töve kēña'a ndo juuni maa ndo ti tu ki'vi ndo jà'a ndo kuati. <sup>14</sup> Vati ndicha ña cha ndō'iin yo chi'in Cristu, tuva kundeeni yo ña chinunio ma tu'un ra indukuni kua ma ora kīcha'a yo chinuni yo yi. Takan iyo yi ña ja'a yo nda kati chaa ma kivi nuu ndi'inia ña iyo yo. <sup>15</sup> Vaji kà'an ma tu'un Ndioo te'en cha'a' ma ña já kà'in:

Ma kivi i'ya tuva chini ndo ma ña kà'an Ndioo,

iyo yi ña chinuni ndo ma ña kà'an ra ta na jàndava ndo ma anima ndo,

ma tava jà'a ma ndian kànita'an chi'in Ndioo,

kà'an yi.

<sup>16</sup> ¿Nda ndian kùu ma ndian kànita'an chi'in Ndioo ora chini na ma tu'un ra?, kùuni ndo. ¿A yüvi ndisaa ma ndian tava ma Moisés ma ñu'u' Egiptu, kùu na?, kùuni ndo. <sup>17</sup> ¿Ta nda yo chi'in kùxan ma Ndioo uvi xiko kuiya?, kùuni ndo ndia. Vati chi'in ma ndian jà'a kuati, chi'in ndiakan, kùxan ma Ndioo, ta ma ndiakan endee chi'i na ma tichi ku'u nuu töve takuui. <sup>18</sup> ¿Ta nda yo nuu chā'a Ndioo tu'un nuu ña töve ni ku'va ra nuu nindee na chi'in ra?, kùuni ndo. ¿A töve ni ka'an ra takan nuu ma ndian na töve ni jachi'in ma ña kà'an ra?, kùuni ndo. <sup>19</sup> Vati ndicha va'a ti ndè'o ña ni cha'a ra nuu ni nindee na chi'in ra, cha'a' ña na töve chinuni na ma tu'un ra.

## 4

<sup>1</sup> Yakan va ora juuni yanga ña ndātu yo ma ña ni ja'a Ndioo ña ni ku'va ra nuu nindeo chi'in ra takua chā'a ra tu'un nuu yo, iyo yi ña nduva'a kuii kumi kuenda yo yi, koto tañu ndo iyo nda ndyo'o, na kuu ni'i nuu nindee chi'in ra. <sup>2</sup> Vati maa yo cha chīnio ma tu'un Ndioo ña kà'an cha'a' naja kua kaa yi ña kuu kakú yo indukuni takua chīni ma ñivio ndian chiyo tatiempu ndia. Va ma ndiakan na töve nda kuenda vaji chīni na yi, vati töve nī chinuni na ma ña kà'an yi. <sup>3</sup> Va tava maa yo ña chinuni ndicha va'a yo, chā'a Ndioo ña ni ni'o nuu nindeo. Va cha'a' ña'a, kà'an Ndioo te'en nuu ma tutu ra:

Ta chā'a' yakan kuu yi ña ya'a kūxain chi'in na,  
ta chā'i tu'un nuu na ña töve ni ku'vai nuu nindee na chi'in,  
kāti Ndioo.

Vaji takan ma Ndioo chīnu ma tiñu jā'a ra nda ma ora jātuvi ra ma ñuñivi i'ya. <sup>4</sup> Vati iyo iin ma nuu kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo cha'a' ma kivi ucha ña nindeo:

Ndioo na töve nī jatiñu ra ma kivi ucha vati nindee ra.

<sup>5</sup> Ta iyo inga nuu kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo:

Ña töve ni ku'vai nuu nindee na chi'in,

kāti Ndioo. <sup>6</sup> Va vitin takāaga kumani ña ni'i tiaga ma ñivi ma nuu nindee na chi'in ra, vati ma ndian ñivio ndian chiyo nunuu ña chīni tu'un va'a Ndioo, ta töve nī jachi'in na yi, nuu ndiakan va töve nī cha'a' ra ña ni'i na nuu nindee na chi'in ra. <sup>7</sup> Yakan va kuu koto yo ña takā'an ya'a ma tiempu ña kuu ka'an yo, ꞑkivi vitin!, ti Ndioo cha jāna'a ndiko ra nuu yo ña takā'an ya'a yi. Vati Rey David kēta ra kua'a' kuiya iti' nuu. Ta David te'en taa ra nuu ma tutu Ndioo:

Ma kivi vitin tuva chīni ndo ma ña kà'an Ndioo,  
iyo yi ña chinuni ndo ma ña kà'an ra,  
ta na jändava ndo ma anima ndo.

Takan taa David nuu ma tutu Ndioo. <sup>8</sup> Vati tu ma Josué chā'a' ra nuu nindee ma ñivio chiyo taji'na chi'in Ndioo, töva chiniñu'u yi ña taa ndiko ma David yi iti' nuu niku. <sup>9</sup> Yakan va iyoga iin nuu nindee ñivi Ndioo chi'in ra. <sup>10</sup> Vati ma ndian cha nī'i nuu nindee chi'in Ndioo, juuni nindee na cha'a' ma tiñu jā'a na, indukuni ma tava nindee ma Ndioo cha'a' ma tiñu ña jā'a ra ma kivi ucha ora jātuvi ra ma ñuñivi i'ya niku. <sup>11</sup> Yakan va na kunuminio ta na kundenio ta ki'vā ma nuu nindee ñivi chi'in Ndioo, koto nī'iin yo, na kuu ni'i yo yi takua tā'an ma ndian töve nī jachi'in tu'un ra niku. <sup>12</sup> Vati ma tu'un Ndioo jāna'a yi kua kuu koo ndito yo ta ya'aga iyo kuenda yi. Tiá va'a ga ta vii kuu ma tu'un ma Ndioo kua ma nda machiti nikuuni ña iyo ma ña xaan ni nduvi chiyo yi, va ki'vi yi kono nduva'a kuii ta kuu jakesiin yi tu'un xe'e ña iyo tichi chinitunio ta anima yo ndia. Ta jāna'a kachin yi tu ña va'a a ña töve va'a kuu ma ña kùuni yo ta chāninio jā'a yo. <sup>13</sup> Tand'i yo ña tūvio jā'a Ndioo, na kuu kundii xe'o nuu ra, vati ndisaa yo kāvito kuenda ra ti ndē'e kachin ra ndisaa ña chānini yo chi'in ma ña kùuni ma anima yo ja'a yi, ta nuu ra iyo yi ña ku'va yo kuenda cha'a' ndisaa yi.

*In sutu ka'nu kùxini nuu yo kùu Jesuu*

<sup>14</sup> Jesuu ra se'e Ndioo, rakan kuu ma sutu ka'nu ña kùxini nuu yo, ra cha kēe kuà'an ndiko nuu chā'nda Ndioo tiñu andivi. Vati töve iyo yi ña jaña yo ña na'ma yo cha'a' ña chīnunio ma ña kà'an ra. <sup>15</sup> Vati uvanuu rakan

kùu iin sutu va'a kuenda yo. Ta chito va'a ra ña ndian kùndeeni kùu yo cha'a' ña numini ki'vio ja'a yo kuati. Yakan va kùnda'vini ra yo. Vati juuni ki'in ma kui'na ku'va ra indukuni takua ja'a yi chi'in yo ña ja'a yo kuati, vati rakan ni'iin cha'a' töve ni chaa ra ja'a ra kuati. <sup>16</sup> Yakan va na jayatin yo yo ta na kùkanuu yo ta ki'vio ma nuu chà'nda Ndioo tiñu ora kà'an yo chi'in ra. Vati ikan iyo kua'a' ñamani ra ña chà'a' ra nuu yo. Ta cha'a' ña kùnda'vini ra yo kùu yi ña iyo va'a ra ña tindee ra yo ma ora chiniñu'u yo yi.

## 5

<sup>1</sup> Tandii' sutu ka'nu ña kùxini nuu yo, kächin Ndioo ndra ma tañu ma ndra'ii, vati jakuiso Ndioo tiñu ndra ña na ja'a ndra tiñu nuu ra ta kà'an ndra nuu ra cha'a' ma ñivi, ta takan sòkó ndra ndatiñu chi'in kiti chà'ni ndra nuu Ndioo kuenda ña jànaa Ndioo kuati yo. <sup>2</sup> Va tava ma sutu ka'nu ña kùxini nuu yo, juuni töve ya'a ga kùndeeni ndra takua kùu yo, yakan va kùu kutunini ra ma tava kùuni ma ñivi ta kùu kùnda'vini ra na cha'a' ma ña na töve chito na ma ña ja'a na, ta cha'a' ña kèsiin na iti' Ndioo ndia. <sup>3</sup> Ta cha'a' ma ña töve ya'a kùndeeni ra kùu yi ña iyo yi ña ka'ni ra iin kiti ta sokó ra ri nuu Ndioo, tüvi cha'a' ma kuati ñivini, va juuni cha'a' ma kuati maa ra ndia. <sup>4</sup> Ni'iin ma ndra'ii, na kùu kati ndra ña yu'u koo tiñu i'ya ta iyo yi ña tiñu'u ndo yu'u cha'a' yi, vati maa ma Ndioo kùu ma ra kächin ndra ta jakuiso ra ma tiñu i'ya ndra, takua kächin ra ta jakuiso ra tiñu ma sutu ka'nu, ra nàni Aarón niku. <sup>5</sup> Indukuni kùu yi chi'in Cristu ti töve ni jakuiso ra tiñu juuni maa ra, ti Ndioo kùu ma ra kächin ra ta jakuiso ra tiñu ña na kuu ra sutu ka'nu ña kuxini. Vati ma Ndioo kà'an te'en chi'in ma Jesuu:

Yo'o kùu ma se'i,

Ta vitin yu'u kùu ma ra chā'a tundeenī nuun.

<sup>6</sup> Ta inga nuu tutu Ndioo juuni kà'an ra chi'in ma Jesuu te'en:

Yo'o kùu ma sutu ka'nu ra kuxini nuu ma ñivi endeeni,  
indukuni ma takua kùu ma tiñu ja'a ma grupu Melquisedec,  
kàti Ndioo.

<sup>7</sup> Ta ora chíyo ma Jesuu ña chākunuu ra ma ñuñivi i'ya niku, nduva'a kuii chàku ra ta kà'an ni'i ra chi'in Ndioo ora chikan ra ñamani nuu ra. Vati Ndioo iyo ndatu ra, ta kùu jakakú ra ra tañu ndian ndii. Ta cha'a' ña jàka'nu Jesuu ra ta jächi'in ra ña kà'an Ndioo, yakan va Ndioo tās'o ra ma ña kà'an ra. <sup>8</sup> Yakan va Cristu, vaji ra Se'e Ndioo kùu ra, ta chi'in kua'a' va'a tundo'o ña ndé'e ra, kùtu'va ra jächi'in ra ña kà'an Ndioo, <sup>9</sup> ta ora cha chinu tandii' ma tiñu iyo yi ña ja'a ra, yakan va iyo va'a ra kua kùu jakakú ra endeeni tandii' ndian jächi'in ña kà'an ra. <sup>10</sup> Vati Ndioo jakuiso ra tiñu ña na kuu ra ma sutu ka'nu ña kùxini nuu yo indukuni ma takua ma tiñu ja'a ma sutu Melquisedec.

### *Ni nde'o tundo'o tuva jaña yo ña chinunio tu'un Ndioo*

<sup>11</sup> Iyo kua'a' tu'un ña kùu ka'an yo cha'a' ma tu'un ña já kàtitu'in nuu ndo, va ya'aga ndetiñu kùu katitu'un kachin yi nuu ndo, vati ya'aga kuee kùu kutunini ndo yi. <sup>12</sup> Vati tava cha iyo kua'a' kuiya ña iyo ndo iti' Ndioo cha iyo yi ña kùu ndo matru niku, va na töve takan kùu yi, ti chiniñu'u ndo ña katitu'un chaa ndiko ndi ma tu'un Ndioo nuu ndo ña takani cha chito ndo ma nda ora kicha'a ndo chinuni ndo. Yakan va kùu ndiko ndo

takua kùu ndiakwati, ti lechini kùndeeni ndo ko'o ndo, ta töve kùndeeni ndo taso'o ndo tu'un ndetiñu tava kùu ma ndayu xii. <sup>13</sup> Ta ndian chàxin ndika ma ma'a na, takä'an chaa ma chinituni na ña kùtunini na iin tu'un ndaa kuenda na, ti ndiakwati kùu na. <sup>14</sup> Va ma ndian chicha chàchi na ndayu xii, ta cha'a' ña takani ja'a na maaaa ña va'a kùu yi ña cha chito va'a na kachin na ndava kùu ma ña va'a ta ma ña töve va'a.

## 6

<sup>1</sup> Yakan va vitin iti' nuu va'aga ña ndakoo yo iin chiyo ña jàkua'a yo ma tu'un nunuu cha'a' ma Cristu, ta na ndaki'o ma tu'un ña jàkuicha va'a yi yo. Ta juuni na ndakoo yo iin chiyo ña jàkua'a yo cha'a' ña chikoni'i ndiko yo ja'a yo ma tiñu ña nda kuenda. Ta na ndakoo yo iin chiyo ña jàkua'a yo cha'a' ña naja kua chìnunio ma ña kà'an Ndioo. <sup>2</sup> Ta juuni iyo yi ña ndakoo yo iin chiyo ña jàkua'a yo cha'a' ña kua'a' nuu ña kùnduta yo, chi'in ma ña jànani nda'a' yo xini ma ñivi, ta ma ña nàtaku ndiko ñivi tañu ndian ndií, chi'in ma nuu jakutuni Ndioo kuati na, ta ikan na ka'nda na yi endeeni ma andaya'. <sup>3</sup> Yakan iyo yi ña ja'a yo, tuva chà'a ma Ndioo tu'un ña ja'a yo yi. <sup>4</sup> Vati na kùu chikoni'i ndiko ma ñivi iti' Ndioo tuva jàña ni'ni na ña chìnuni na tu'un ra. Ti ma ndian cha chito kachin va'a ña tu'un ndaa kùu tu'un Ndioo, ta cha kī'in na ku'va ma ndatu ra ña kīchi yi iti' andivi, ta indukuni ni'i na ma Tati Í Ndioo chi'in tandi'o, <sup>5</sup> ta juuni cha ndē'e na takua va'a kùu tu'un kà'an Ndioo, chi'in ma ndatu ka'nu ña ni ja'a ra ma ñuñivi ña ni kichi. <sup>6</sup> Tu ndiakan juuni jàña ni'ni na ña chìnuni na ma ña kà'an Ndioo, na kua ja'a na ña na chikoni'i ndiko na ku'un na iti' Ndioo. Vati juuni maa na kùu ndian ña tàkaa ndiko na ma Jesuu ma nuu kruu nuu tūvi ñivi ña na ka'an ndaa ndisaa ma ñivi chata ra. <sup>7</sup> Vati ma ndiakan kùu na takua kùu ma ñu'u' ora kùun ma savi ña ch'i' yi ma takuii savi. Vati tu chà'a yi ma ndatiñu ma nuu ma ndian jàtiñu yi, jà'í ma Ndioo nuu yi. <sup>8</sup> Vati tu kàna maaaa ku'u chi'in iñuni nuu yi, na töve nda kuenda yi, ta kindoo yi nda'a' Ndioo, ta cha kuyatin ña ni ka'an xaan ra chata yi. Ta ma nuu ndi'inia ni kayu yi.

*Na kuuatyo yo ma ña va'a ña ni ni'o nda'a' Ndioo, ikan na kuu koo va'a yo*

<sup>9</sup> Ndyo'o ndian ya'aga kùuni ndi nde'e ndi, vaji takan kà'an ndi chi'in ndo, chito va'a ndi ti maa ndo ni ni'i ndo ma ña va'aga, vati kuà'an ndo iti' nuu ni jakakú Ndioo ndo. <sup>10</sup> Vati Ndioo iin ra ndaa kùu ra, ta töve ni naani ra ma tiñu jà'a ndo, ti k'i'in kuenda ra ndo cha'a' ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo ma ndian ta'an yo, ndian iyo kuenda ra, ta cha'a' ña ya'a va'a tindee ndo na, ta takua takani jà'a ndo yi antea, ta nda vitin. <sup>11</sup> Va kùuni ndi ña ta'ii'iin ndo nda vitin chi'in nda nuu ndi'inia, na ja'a ndo chi'in ndisaa anima ndo ma takua ja'a ndo chi'in ta'an yo, ikan na kuu koto kachin ndo ti ni ni'i ndo ndisaa ma ña ndātu ndo nda'a' Ndioo. <sup>12</sup> Na töve kùuni ndi ña ndakuu suchan ndo, ti ma ña kùuni ndi kùu yi ña na tandikun ndo ja'a ndo ma tava jà'a ma ndian kùndeeni ku'un iti' ra ta chìnuni na tu'un ra. Ti nuu ndiakan ni ku'va Ndioo endeeni tundeeni ra ma takua chà'a ra tu'un. <sup>13</sup> Ta ora chà'a Ndioo tu'un ra nuu ma Abraham niku, chà'a ra ma tu'un chi'in juuni sivi maa ra, vati na töve iyo inga ra ka'nu tiaga kua maa ra. <sup>14</sup> Ta te'en ka'an ra chi'in Abraham: Ndicha kuii ña nuu yo'o, nduva'a kuii ni ja'íi ñun, ta ni ku'vai ña ni koo kua'a' tataun iti' nuu.

15 Va ma Abraham, ta ora ya'a ña ya'a ga kündeeni ra chātu ra, tajan nī'i ndio ra ma ña chā'a ma Ndioo tu'un nuu ra. 16 Nda ndian ni kùuni ña chà'a tu'un nuu ma inga ñivi, jà'a na yi chí'in sivi inga ndian ka'nuga kua maa na, ta takan kùu koto ndaa ma ñivi ti ña ndicha kùu ma tu'un ña chà'a na ta na tūva iyo yi ña nuni nuni natu'un kuati na cha'a' yi. 17 Ta takan chā'a Ndioo tu'un nuu ma ndian ni ni'i ma tundeeni ña kāti ra ña ni ku'va ra nuu na, ti kùuni ra ña koto kachin na ti nī'iin tiempu tōve sàma ra ma kua kà'an ra. Yakan va chí'in juuni sivi maa ra kà'an ra ña ni jachinu ra yi. 18 Cha'a' ma ninduvi ma tu'un i'ya ña na kùu sama yi, ta na koto yo ña na kùu ka'an Ndioo tu'un vata. Ta takua ndisaa yo ña cha tàndikun yo ra, ikan na kumi ra yo, yakan va na koo tundeenio kuantu yo ña na jachinu ra ma tu'un ña kà'an ra juuni chí'in sivi ra ña ni ku'va ra nuu yo. 19 Ta cha'a' ma ña ndātu va'a yo ña jà'a Ndioo, cha tàndikun va'a anima yo chí'in ra takua ndikun va'a iin varku jà'a iin kaa nàni ancla. Yakan va iyo va'ani yo kuenda Ndioo ta kùu ki'vi yo chata ma ja'ma yaxin ña ndàsi ma veñu'u í nduva'a kuii ma andivi. 20 Va ikan kùu nuu ki'vi ji'na ga ma Jesuu kuenda yo niku, ora nūna ra ma iti' va'a ña na ku'un yo chata ra. Ta takan chāa ra kùu ra ma iin sutu ka'nu ra kuxini nuu yo endeeni, ta indukuni ma takua kùu ma tiñu jà'a ma grupu Melquisedec.

## 7

*Jesuu, kùu ra iin sutu ka'nu ña kuxini nuu yo indukuni kua ma Melquisedec*

1 Ma ra nàni Melquisedec i'ya kùu ra rey, ra chà'nda tiñu nuu ma tandi'i ma ñivi iyo ma ñuu nàni Salem niku. Ta juuni kùu ra ma iin sutu kuenda ma Ndioo ya'a ka'nu iyo andivi. Ta ma ora chikokani ndiko ma Abraham ma nuu chākanita'an ra ta jākanaa ra ma ndra kùu rey, ndra chà'nda tiñu nuu inga ñuu, ta ma Melquisedec chāta'an ra nuu ma Abraham. Tajan Melquisedec, jā'í ndio ra nuu ra. 2 Ta ikan jan ma Abraham, nāta'vi ra uchi porcientu ma tandi'i ma ndatiñu ña jākanaa ra ma nuu chākanita'an ra ta chā'a ra yi nuu ma Melquisedec. Ma sivi Melquisedec kùuni yi ka'an yi "rey, ra jàndondaa tiñu." Va tava rey ña chà'nda tiñu nuu ma ñivi iyo ma ñuu Salem kùu ra, ta Salem kùuni yi ka'an yi "na koo vii ma ñivi." Yakan kùu ra rey ña chà'a na koo vii ma ñivi. 3 Ta ma Melquisedec tōve yo chito cha'a' ma tatà ra ni cha'a' ma ma'a ra ndia. Ta juuni tōve yo chito niyi kùu cha'a' ma ñivi ra, ndian chíyo taji'na ndia. Ta juuni tōve yo chito nda ora kāku ra chí'in ma ora chí'í ra ndia. Ta kùu ra iin sutu kuenda Ndioo endeeni. Ta cha'a' yakan, kùu ra iin xina'ñu ma se'e Ndioo. 4 Yakan va vitin, na nde'e va'a ndo vati iin ra nduva'a kuii ka'nu kùu ma Melquisedec niku. Vati Abraham, ra kùu tatà yo taji'na, juuni chā'a ra uchi porcientu ma ndatiñu ña jākanaa ra nuu ra. 5 Va ma tutu ley ña taa Moisés, kà'an yi ña iyo yi ña naka'an ndra kùu sutu, ndra kùu tata ma Leví uchi porcientu tandi'i ndatiñu nuu ma ñivi ta'an ndra. Takua kùu yi ña ja'a ndra vaji ma ñivi ta'an ndra kùu tata Abraham ndia. 6 Vaji ma Melquisedec, ra yōve ñivi Leví kùu ra niku, nāka'an ra ma uchi porcientu ma ndatiñu nuu Abraham. Tajan jā'í ndio ma Melquisedec nuu ma Abraham. Vati nuu rakan, chā'a ma Ndioo tu'un nuu niku. 7 Yakan va ndisaa ñivi chito na ña ka'nuga kùu ma ra jà'í ñivi kua ma ra nì'i ña íí, jà'a ma inga ñivi. 8 Cha'a' ma sutu, ndra kùu tata Leví, nāka'an ma uchi porcientu, ndra'ya kùu ndra iyo yi ña kvi numini. Va ma tutu Ndioo kà'an yi cha'a' ma Melquisedec ña kùu

ra iin ma ra ndito ga. <sup>9</sup> Ta kùu ka'an yo ña ma ndra kùu sutu ñivi ma Leví vitin kùu ndra nàka'an ndra ma uchi porcientu ma ña jàtiñu ndra, ta ora tía'vi Abraham ma uchi porcientu ma ña jàtiñu ra nuu ma Melquisedec, juuni kùuni yi ka'an yi ña tía'vi Leví yi nuu ma Melquisedec ndia. <sup>10</sup> Vati ndicha va'a ma ora chāa kaña'a ma Melquisedec chí'in ma Abraham cha ndiso ma kuñu ra ma tata ña ni kuu Leví ora ni kaku ra iti' nuu. <sup>11</sup> Tachi ma Ndioo ma ndra kùu sutu ma tata Leví, ña na ku'va ndra ma tutu ña taa ra nuu ma ñivi iyo ma ñu'u' Israel, ndian kùu ma ñivi ma Aarón. Vitin ndicha tu ndicha va'a ña ma ndra'ya kùu ja'a ndra ma tiñu ndaa niku, na töve iyo yi ña ninii keta ma inga tuku grupu sutu, na yüva ma ndra grupu tata Aarón, vati ra kùu sutu kuenda ma grupu Melquisedec kùu yi. <sup>12</sup> Vati ora sama yo ma ndra kùu sutu, juuni iyo yi ña sama ma tu'un ley cha'a' yi ndia. <sup>13</sup> Ta ma Racha'nu yo, ña kà'an cha'a' ma tutu, tata ma inga ndra kùu ñivi Israel kùu ra. Ta nĩ'iin ma ñivi töve nĩ chatiñu ndra takua kùu ma tiñu sutu, ndra jàka'nu Ndioo nuu naa. <sup>14</sup> Vati ndicha ña chito va'a ma ñivi ña ma Racha'nu Jesuu kichi ra ma tata Juda, ta ma Moisés nĩ'iin tu'un ni töve nĩ natu'un ra cha'a' ma tata ikan, ma ra kà'an cha'a' ma naja iyo yi ña jatiñu ma ndra kùu sutu chí'in naja kua iyo yi ña ja'a ndra ndia.

<sup>15</sup> Ta ma ña'a ndicha va'aga kùu yi tuva ma sutu chaa, ra ni keta indukuni kùu ra takua kùu ma Melquisedec. <sup>16</sup> Ta rakan ndākuu ra iin sutu töve cha'a' ña kùu ra iin ra tata ndra sutu niku, vati kùu ra sutu cha'a' ndatu va'a ña jà'a ra. Ta ma ndatu ikan chà'a yi ña na koo ñivi endeeni. <sup>17</sup> Vati ma Ndioo te'en kà'an ra chí'in ma Jesuu:

Yo'o kùu ma sutu ka'nu ra kuxini nuu ma ñivi endeeni,  
indukuni ma takua kùu ma tiñu jà'a ma grupu Melquisedec.

<sup>18</sup> Yakan va ma tu'un cha'nu na töva chàtiñu yi. Vati na töve va'a yi kuenda ña tindee yi yo cha'a' ma kuati jà'a yo. <sup>19</sup> Vati ma tu'un ley ikan ña taa Moisés töve jàndondaa yi yo. Va vitin iyo tuku inga ña ndatu yo ña jà'a yi ña jayatin yo yo chí'in Ndioo. <sup>20</sup> Ta cha'a' yakan, Ndioo kà'an ra chí'in ma tu'un yu'ra ra ña ni jachinu ra ma ña kà'an ra. <sup>21</sup> Ta ma tiaga ma ndra kùu sutu töve nĩ chiso ndra tiñu sutu chí'in tu'un yu'u ndra ña kà'an yi ña ni jachinu ndra yi. Vati takan kùu yi ña ma Ndioo kàti ma tu'un ndaa ña iyo yi ña ja'a ra, vati ma nuu tutu ra te'en kà'an ra:

Ma Racha'nu Ndioo, kàti ra iin ma tu'un ña ni jachinu ra

ta na töve nakanini ra ña sama ra ma ña chànini ra cha'a' yi. Ta te'en kà'an yi:

“Yo'o kùu ma sutu ka'nu ra kuxini nuu ma ñivi endeeni,  
indukuni ma takua kùu ma tiñu jà'a ma grupu Melquisedec”,  
kàti Ndioo.

<sup>22</sup> Yakan va cha'a ña kùu vitin ma Jesuu ndicha kuii ña jà'a ra ña ni ndo'iin ma tu'un va'aga kua ma tu'un cha'nu. <sup>23</sup> Ta inga ndra kùu sutu ya'a ga kua'a' ndra chiyo. Ta cha'a' ña chí'í ndra kùu yi ña kùu ga koo ndra kua'a' tiempu. <sup>24</sup> Va tava ma Jesuu iyo ra endeeni, yakan va nĩ'iin tiempu na töve iyo yi ña ku'va ra ma tiñu sutu ña jà'a ra nuu inga na. <sup>25</sup> Yakan va kùu ja'a ra jàkakú ra endeeni ma ndian kì'vi ma iti' Ndioo, vati iyo ra endeeni, ta jàni ra kà'an ra chí'in Ndioo cha'a' na.

<sup>26</sup> Yakan va ma Jesuu ma ra sutu ka'nu kùu ra iin ra tu'va kuenda ña jachinu ra ma ña chiniñu'u yo. Vati rakan kùu iin ra ya'a í ra, ta na tükuii itini ra ta na töve jà'a ra nĩ'iin ña töve va'a ndia. Ta siin kùu ra kua ma ndian jà'a kuati, ta iñu'u ga ra kua tandi'i ña iyo andivi. <sup>27</sup> Na töve kùu

Jesuu ma tava kùu ma inga ndra kùu sutu kùxini nuu ma ñivi, ta ìyo yi ña ka'ni ndra kiti ta sokó ndra ndri nani kivi kuenda ña ji'na janaa Ndioo kuati ndra, ta iti' nuu sokó ndra ndri kuenda kuati ja'a ndian ñuu ndia. Va ma Jesuu na töve nī ja'a ra takan. Va iin cha'ani sokó ra kuenda ña na naa kuati ñivi endeeni ora sokó ra juuni maa ra nuu Ndioo. <sup>28</sup> Ma tu'un ley ña taa Moisés jākuiso yi sutu ka'nu ña töve ndra ndaa kùu ndra cha'a' ña ndiso ndra kuati. Va iti' nuu ora kēta ma ley, juuni Ndioo chā'a ra tu'un ña ni jachinu ra ña kà'an yi. Ta ma ña kà'an ra kùu yi ña jākuiso ra Se'e ra ña na kuu ra iin sutu ka'nu. Ta ma Se'e ra ikan kùu ra iin ra ndaa endeeni.

## 8

### *Jesuu ndiso ra tiñu cha'a' ma tu'un ña jando'iin ra chi'in ma ñivi*

<sup>1</sup> Ma ña nduva'a kuii ga ndicha cha'a' ma ña kà'an yo vati ma ra kùu sutu ka'nu, ra kùxini nuu yo kùu ra. Ta juuni rakan chāa ra nāndi ra chiyo kua'a Ndioo iti' andivi nuu chà'nda ra tiñu. <sup>2</sup> Ta ja'a ra tiñu tava kùu iin sutu ma tichi ma veñu'u í ndicha, ma ña jāva'a ma Ndioo ndicha, va na yöve ma veñu'u ja'a ma ñivini kùu yi. <sup>3</sup> Tand'i sutu ka'nu ndra kuxini nuu ñivi ndiso ndra tiñu ña ìyo yi ña sokó ndra kiti ña chā'ni ndra chi'in inga nakuyi nuu ma Ndioo ora jàka'nu ndra ra. Ta juuni takan ìyo yi ña sokó Jesuu iin nakuyi nuu Ndioo ndia. <sup>4</sup> Ta tu takan kùu yi ña ma Jesuu ìyo ra ma ñuñivi i'ya, na töve kuu kùu ra ma sutu ña kùxini nuu yo, vati ma ñuñivi i'ya cha ìyo ma ndra kùu sutu ndra sokó ma nakuyi ma takua kà'an ma tutu ley Ndioo. <sup>5</sup> Va ma ndian kùu sutu i'ya ña jākūu ndra tiñu, va ndisaa ma ndatiñu chātiñu ndra töve kùu ma ña ndicha ña ìyo iti' andivi, ti kùu yi mamaa na'nani chi'in xina'ñuni. Ta chito yo ña na'nani kùu yi, vati ma ora ña jāva'a ma Moisés ma veñu'u í ikan, te'en kà'an ma Ndioo chi'in ra: "Na taso'o va'un ma ña kà'in, ta java'un yi indukuni ma tava kàa ma iin ku'va ña jāna'i nuun ma tichi ku'u ta takan ìyo yi ña java'un yi." <sup>6</sup> Va ma Jesuu ra kùu sutu ka'nu kuxini nuu yo, vati rakan kùu ma ra nī'i iin tiñu nduva'a kuii ga va'a ña kùu ra sutu kuxini nuu yo, kuenda ña na ka'an ra chi'in Ndioo cha'a' yo, ta chi'in ma ñivi jāndo'iin tu'un ra ña kāti ra nuu na. Ta ma tu'un ikan ni jachinu ra yi cha'a' ma tu'un va'a ga ña chā'a ra nuu na.

<sup>7</sup> Tu ndicha ma tu'un nunuu ña jāndo'iin Ndioo chi'in ma ñivi iin ña nduva'a kuii va'a kùu yi kuenda na niku. Tu takan kùu yi tūva chiniñu'u ra ña jāndo'iin ra inga tuku tu'un chaa chi'in na. <sup>8</sup> Va ma Ndioo chā'a ra kuenda ña nāta'an ra ñivi ña töve kùu na iin ndian ndaa, yakan va kà'an ra te'en:

Ma Racha'nu Ndioo kà'an te'en:

Ni keta iin kivi

ñā ni jando'iin ma tu'un chaa chi'in ma ñuu Israel ta chi'in ma ñuu Judá.

<sup>9</sup> Ma tu'un i'ya, na töve indukuni kàa yi ma tava kàa ma tu'un ña jāndo'iin chi'in ma ñivi ndo,

ndian chiyo taji'na niku,

ma ora tāvai na ma ñu'u' Egiptu.

Va tava na töve nī jachi'in na ma tu'un jāndo'iin chi'in na,

yakan va jaña nda'i na, kāti ma Racha'nu Ndioo.

<sup>10</sup> Ma tu'un ña ni jando'iin chi'in ma ñuu Israel

ora ya'a ña kuu ma kivi ikan,

ni kuu yi te'en, kāti ma Racha'nu:

ni jakutai ma tu'un i'ya ma chinituni ma ñivi  
ta te'en ni tai yi ma chata ma anima na:

Yu'u kùu Ndioo ndo,  
ta ndyo'o kùu ndo ma ñui.

<sup>11</sup> Ta түва ni chiniñu'u na ña ni'iin na jàna'a na nuu inga meru a ñivi na  
ma tiñu chàkui,

ikan na kuu nakoto na ña yu'u kùu ma Racha'nu Ndioo,  
vati tandi'i na ni nakoto yu'u,  
endeeni ndaa ndian ma ndiakwati chi'in ma ndian cha'nu ndia.

<sup>12</sup> Vati yu'u ni jana'i ma kuati na chi'in ma ña töve va'a jà'a na,  
ta na kùku'unj tiaga cha'a' ma kuati töve va'a ña jà'a na,  
kàti Ndioo.

<sup>13</sup> Ora kà'an ma Ndioo cha'a' iin ma tu'un chaa ña jàndo'iin tu'un ra chi'in  
ma ñivi, kùuni ra ka'an ra ña na түва iyo kuenda ma tu'un nunuu ña taa  
ma Moisés. Ta ma tu'un nunuu ikan cha'nu yi, ta түва chàtiñu yi, ita'vinia  
takaa ta naa yi, kàti ma Racha'nu Ndioo.

## 9

*Ma veñu'u í nuu chà'nda Ndioo tiñu ma ñuñivi chi'in ma nuu chà'nda  
ra tiñu ma iti' andivi*

<sup>1</sup> Yakan va vitin, ma tu'un nunuu ña jàndo'iin Ndioo chi'in ñivi kà'an yi  
naja kua ja'a yo ora jaka'nu yo ma Ndioo iin tichi veñu'u ña iyo ñuñivi i'ya.

<sup>2</sup> Ta veñu'u ikan jàndova'a na yi te'en: ma ve'e nunuu ña nani nuu í ndaa  
ma nuu chàkuiin kua'a' ma tima. Ta juuni cha ndaa ma mesa ña ka'iin ma  
paan ja'í Ndioo ndia. <sup>3</sup> Ta ma tichi ma veñu'u í ma inga ma iti' chata ma  
nuu ndasi ma ja'ma yaxin ma ma'ñu yi ma nuu nduva'a kuii í, <sup>4</sup> ikan ndaa  
iin nuu naa oro ma nuu ti'i na ma ñu'ma kutu ma ora jàka'nu na Ndioo.  
Ta juuni ndaa iin yaka ña jàna'a cha'a' ma tu'un ña jàndo'iin Ndioo chi'in  
ñivi, ta ninii chata yi ka'iin ma oro. Ta tichi yi ndaa iin kasitu oro ta ma  
tichi yi ka'iin mamaa ña kuichin ña xa'ma ña nani maná, ta juuni ma ikan  
jündii ma yutun vatun ma Aarón, va cha keta ma xe'e run ma chata run,  
chi'in ma vitu ña kà'an ma tu'un ña jàndo'iin tu'un Ndioo chi'in na ndia.

<sup>5</sup> Chata ma yaka ka'iin ma ndian kùu tati va'a jà'a tiñu kuenda Ndioo ta  
ma tati va'a ikan jàna'a yi ña iyo Ndioo, ta chi'in ndichin na chàsi na ma  
chata ma yaka. Va ma vitin na түва ga iyo yi ña ka'an yo tiaga nakuyi  
cha'a' ma ndatiñu.

<sup>6</sup> Ta ora cha iyo va'a ma ndisaa ma ndatiñu i'ya, tichi ve'e nunuu veñu'u  
í kivi ma ndra sutu ña jàchinu ndra ña jàka'nu ndra Ndioo ndisaa kivi  
ma ikan. <sup>7</sup> Va tichi ve'e uvi ikan, ki'vi uvanuu ma sutu kùxini, ta iin cha'ani  
iin kuiya. Ta ora ki'vi ra ma ikan, iyo yi ña kunda'a ra ma nii kiti ña sòkó  
ra nuu Ndioo, ikan na jaka'nuni Ndioo ji'na ma kuati ra, ta juuni jàka'nuni  
ra kuati jà'a ma ndian iyo ñuu ra ora töve chà'a na kuenda ña jà'a na yi.

<sup>8</sup> Chi'in ña'a jàna'a ma Tati Í Ndioo ña takà'an nuna ma iti' kuenda kuu  
ki'vi yo ve'e nduva'a kuii í, ma ora juuni yanga jàtiñu yo tichi ma veñu'u  
nununu ikan. <sup>9</sup> Tandi'i ma ña te'en kùu yi takua kùu iin ku'va kuenda ma  
tiempu vitin, vati ndisaa ma kiti chi'in inga ndatiñu ña sòkó na nuu Ndioo,  
na kùu ja'a yi ña ndova'a yo, ti kìndoo kuati chinituni ndisaa ndian jàka'nu  
Ndioo ora jà'a na takan. <sup>10</sup> Vati uvanuu ma ña jà'a na kùu yi ña chàchi  
na ta chà'i na chi'in tandi'i nuu ña jà'a na, ikan na nandoo kuñu na ora



jàka'nu na ma Ndioo. Ta ndisaa yakan kùu yi va'ani kuenda iin nundani, vati Ndioo ni jandochaa ta ni sama ra ndisaa yi.

<sup>11</sup> Vati ma Jesuu cha kichaa ra, ta vitin kùu ra sutu ka'nu, ra kuxini nuu tandi'i yo kuenda ña na koo vii yo chi'in ma ña kichaa nuu yo ja'a ra endeeni. Vati ma veñu'u íi ma nuu ka'an Jesuu chi'in Ndioo cha'a' yo ña kùu yi iin nuu va'aga ta nduva'a ndaa yi ndia. Va na yöve ñivi kùu ma ndian java'a yi, ña kùuni yi ka'an yi ña yöve kuenda ndian ñu'u' ñuñivi kùu yi. <sup>12</sup> Ma Jesuu cha ki'vi ra ma tichi ma veñu'u íi ikan, va töve ki'vi ra kuenda sokó ra ma nii tixu'u chi'in nii jundiki kuati, vati ki'vi ra tichi yi kuenda sokó ra ma nii maa ra kùu yi, ta ki'vi ra tichi yi iin cha'ani kuenda ndisaa tiempu, ikan na jakakú ra chi'in nii ra yo endeeni. <sup>13</sup> Ndicha va'a tu iyo ndatu ma nii ma toro chi'in ma nii tixu'u chi'in ma yuyaa ma jundiki si'i vali ma ña kayu yi ma nuu naa, ta choso yava sutu ma nii chi'in ma yuyaa chata ma ndian iyo kuati kuenda ndo'íi yi, ta janandoo yi ma iti' chata ma kuñu yo. <sup>14</sup> Vati tu takan kaa yi kùuni yi ka'an yi ña ma nii Cristu nduva'a kuii va'a ga ra' kuenda yo. Vati chi'in ma ndatu Tati Ii Ndioo ña iyo endeeni, soko ra nii ra nuu ma Racha'nu Ndioo. Ta cha'a' ña ndi'in kuati iyo ra, yakan va iyo va'a ma nii ra ña janandoo ra' ta janaa ra' ndisaa ña kini iyo chinitunio ña ja'a yi ña chi'í yo, ikan na kuu ja'a yo tiñu kuenda Racha'nu Ndioo ndito.

<sup>15</sup> Yakan va ma Jesuu kùu ra ra ka'an ndaa cha'a' yo, ikan na kuu jando'iin ra yo nda nuu Ndioo chi'in iin tu'un chaa. Vati ora chi'í ra janaa ra ma kuati ña ja'a yo ora juuni cha'nda ma tu'un nunuu nuu yo ña jando'iin Ndioo ra chi'in yo ma ora ikan. Takan kuu yi, ikan na kuu ku'va ra ma tundeeni ra nuu ndisaa ndian kachin ra ña na koo na chi'in ra ndisaa tiempu, kua kati ra. <sup>16</sup> Vati tu taa yo nuu tutu iin tu'un cha'a' naja nata'vi yo ma ndatiñu ña'a yo, töve kuu kuatiñu yi ña ora juuni ndito yo, va chatiñu yi va nda kati kuvi ji'na ma ndian taa yi. <sup>17</sup> Vati iin tutu ikan, na töve nda kuenda yi tuva juuni yanga ña iyo ndito ma ndian ja'a yi, vati ora cha chi'í na ta kicha'a chatiñu yi. <sup>18</sup> Yakan va ma tu'un nunuu ña Ndioo jando'iin ra chi'in ñivi, jaketa ra yi chi'in nii, <sup>19</sup> ti ora katitu'un Moisés ndisaa ma tu'un ley ña ja'a ma Ndioo nuu ndisaa ma ñivi. Ta juuni tiin ndio ra iin ja'ma ña'ma ña kuva'a chi'in iin soko yutun ña nani hisopo, ta jatii ra yi tichi ma nii ma jundiki kuati chi'in ma nii tixu'u, ta jakanuu ra ra' chi'in takuii, tajan choso yava ra ra' ma nuu ma tutu ley Ndioo, ta juuni choso yava ra ra' chata ndisaa ma ñivi ñuu ndia. <sup>20</sup> Tajan te'en naka'an ra chi'in ra cha'a' na: "Ña'a kùu ma nii ña ka'an yi cha'a' ma tu'un ña jando'iin Ndioo chi'in ndo, ikan na kumi ndo yi", kati ra. <sup>21</sup> Ma Moisés juuni choso yava ra ma nii kiti ma tichi ma veñu'u íi kuenda Ndioo, ta choso yava ra ra' chata ndisaa ma ndatiñu ña chatiñu ma ndra kuu sutu ora ka'an ndra chi'in Ndioo niku. <sup>22</sup> Vati ma tutu ley ja'a Ndioo ka'an yi ña na janandoo yo tandi'i ndisaa nakuyi chi'in nii. Ta töve ñaa kuati ma ñivi tu töve choso yava ji'na na chi'in ma nii.

### *Sókó Jesuu kuñu ra nuu Ndioo ta chi'í ra cha'a' ma kuati yo ta naa yi*

<sup>23</sup> Vati chiniñu'u yo ña choso yava yo nii kiti ña cha'ni yo ta soko yo nuu Ndioo chata ma ndatiñu tichi ma veñu'u iyo ñuñivi, ikan na nandoo ma ña kùu na'na ma ndatiñu iyo andivi. Va ma ndatiñu ndicha ña iyo iti' andivi kùuni yi ña nandoo ndicha yi chi'in nii ña va'a ga kua ma ña nunuu. <sup>24</sup> Vati ma Jesuu na töve ni ki'vi ra ma tichi ma veñu'u íi ikan

ña jàva'a ma ñivini, va iin na'na ni kùu yi kuenda ma veñu'u íí ndicha kuenda Ndioo. Vati Jesuu kí'vi ra va ma andivi, vati ikan jàna'a ra ra nuu Ndioo, ta kà'an ra cha'a' yo. <sup>25</sup> Va tòve ní kí'vi Jesuu ña jàna'a ra ra kua'a' cha'a' ma iti' andivi takua chiniñu'u kí'vi ma sutu cha'nu kùxini veñu'u íí ñuñivi i'ya nani kuiya chí'in ma nii ña yöve maa ra. <sup>26</sup> Ta tu takan já'a ma Jesuu niku, ta ìyo yi ña kuvi ra kua'a' va'a cha'a' ma nda ora tūvi ma ñuñivi ta nda ma vitin niku. Va takua ma vitin nuu ni ndi'i ma kuiya, kēta ma Cristu iini cha'a', va kuenda endeeni ña sòkó ra juuni maa ra ta chí'í ra cha'a' yo, ikan na naa ma kuatio. <sup>27</sup> Ta takan kùu yi ña ni kuvi ndisaa ma ñivi iin cha'ani, ta iti' nuu ni kichaa ndio ma ora ña ni jakutu ni Ndioo kuati já'a yo. <sup>28</sup> Ta indukuni kùu yi ña Cristu sòkó ra ma kuñu ra ta chí'í ra iin cha'ani kuenda ña jandi'i ra ma kuati ña já'a kua'a' ñivi. Ta iti' nuu juuni ni keta ndiko ra ma ñuñivi ma iti' uvi ora jàkakú ra ma ndian ndātu ma kivi ni kichi ra.

## 10

### *Cristu chí'í ra iin cha'ani cha'a' yo kuenda endeeni*

<sup>1</sup> Vati ma tu'un Ley Ndioo kùu yi takua kùu iin ma xina'ñu cha'a' ma ña va'a ni kichi iti' nuu niku, va ma Ley ikan tòve kachin va'a kùu yi. Yakan va na kùu jandondaa yi ma ndian endee jayatin na na nuu Ndioo nani ora keta kuiya ña ndaka na kiti ña ni sòkó na yi nuu ra. <sup>2</sup> Vati tu ndicha va'a ma tu'un ikan jàndondaa yi endeeni kuati ñivi, ta tūva kuuni na ña iyo kuati maa na, ta ndakoo na ña sòkó na kiti nuu Ndioo niku. <sup>3</sup> Vati ma kiti sòkó na chàtiñu ndri va kuenda ña na jakuku'uni na ma kuati na nani kuiya, ora sòkó na ndri. <sup>4</sup> Vati takua ma nii ma toro chí'in ma nii tixu'u na kùu ndaki'in ra' ma kuatio.

<sup>5</sup> Yakan va ma Cristu ora kíchi ra ma ñuñivi i'ya, te'en kà'an ra chí'in ma Ndioo:

Na tòve kùuniun ña sòkó ñivi kiti nuun ta ni inga tuku nakuyi vati chà'un ma kuñui nuí.

<sup>6</sup> Ní'iin kiti a inga nakuyi ña sòkó na nuun, ikan na jànaun kuati na chí'in yi, tòve chàta'aniun yi.

<sup>7</sup> Yakan va kà'in te'en: "I'ya iyoi ma tava kà'an tutun cha'i, ikan na ja'i tiñu nuun takua kùuniun."

Takan káti Cristu chí'in Ndioo.

<sup>8</sup> Ma ña kà'an ra nunuu te'en chí'in Ndioo: "Tòve chàta'aniun ní'iin kiti ña chà'mi na a kiti sòkó na kuendaun a inga tuku nakuyi ña sòkó na, ikan na janaun kuati na chí'in yi", (vaji sòkó na yi takua kà'an ma tutu Ndioo). <sup>9</sup> Va ma inga tuku tu'un ña kà'an Cristu te'en kà'an yi: "I'ya iyoi ma tava kà'an tutun cha'i, ikan na ja'i tiñu nuun takua kùuniun", kàti ra. Vati ma tu'un uvi ña kà'an ra kùuni yi ka'an yi ña cha jàtachiyó ra ma tu'un nunuu, ikan na kindoo ma ña uvi. <sup>10</sup> Ndioo kùu ma ra jàndo'iin yo, vati ma Jesucristu já'a ra ma tiñu takua kùuni ma Ndioo ma ora sòkó ra ma kuñu ra ora chí'í ra. Ta uvanuu cha'ani sòkó ra yi kuenda endeeni.

<sup>11</sup> Tandí'i sutu judú já'a ndra ma tiñu ndra nani kivi, ta sòkó ndra kua'a' va'a cha'a' ma ña sòkó ndra ora jáka'nu ndra nuu Ndioo, vaji ma ña sòkó ndra na tòve kùu kindaa yi ma kuati ma ñivi. <sup>12</sup> Va ma Jesuu iin cha'ani sòkó ra ma kuñu ra nuu ma Ndioo kuenda ña kindaa ma kuatio endeeni, ta juuni chaa ndio ra nandi ra ma chiyo kua'a ma Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu. <sup>13</sup> Vati ikan nandi ra ndātu ra nda kati ku'va Ndioo ndisaa ndian

xaani nde'e nuu ra, ikan na chaa na kuiin na cha'a ra. <sup>14</sup> Vati chi'in ma kuñu ra ña sòkó ra jándondaa ra iin cha'a' ma kuati na kuenda ndisaa tiempu, ma ndian cha ndó'íi kuenda Ndioo. <sup>15</sup> Va indukuni kà'an ma tu'un ma Tati Íí Ndioo ora kã'an ra te'en:

<sup>16</sup> Ña'a kùu ma tu'un ña ni jando'ijn chi'in na ora ya'a ji'na ma kivi ikan.

Ta kà'an tuku ma Racha'nu Ndioo:

Ni jakutai ma tu'un ley ma anima na ta ni tai yi ma chinituni na.

<sup>17</sup> Ta na tüva ga ni kuku'unj tiaga cha'a' ma kuati na chi'in ma ña kini ña jà'a na.

<sup>18</sup> Yakan va ora cha jãka'nunj cha'a' ma kuati ndo, na tüva chiniñu'u ndo ña sòkó ndo tiaga nakuyi nui cha'a' ma kuati ndo.

### *Ìyo yi ña jayatin yo yo iti' Ndioo ta chìnunio ña kà'an ra*

<sup>19</sup> Yakan va vitin ndyo'o yani, iyo yi ña na tüva ga yu'vio ta ki'vio ma tichi ma veñu'u íi kuenda cha'a' ma nii ma Jesuu. <sup>20</sup> Ta ko'o ma iti' chaa nuu ki'vi yo tichi yi, ti ikan ni koo ndito yo ti cha nūna ma ja'ma yaxin ña ndasi ma tichi yi niku. Va vitin kindoo nuna yi cha'a' ña cha sòkó ra kuñu ra. <sup>21</sup> Cha iyo Jesuu ña kùu ra ma sutu ka'nu kuxini kuenda yo tichi iin veñu'u ndicha nuu ndaa Ndioo. <sup>22</sup> Yakan va iyo yi ña jayatin yo yo iti' Ndioo ta chinuni va'a yo ma ña kà'an ra chi'in anima yo. Va iyo yi ña ja'a ndicha yo yi, ta na töve chàninio nĩ'iin ña töve va'a tichi anima yo, ta ndoo ma kuñu yo chi'in takuii va'a. <sup>23</sup> Na chinuni va'a yo yo ta na töve iyo yi ña nakaninio cha'a' ma ña ndātu yo ma ña ni ku'va Ndioo nuu yo cha'a' ma tu'un ña chinuni yo ta jana'a yo nuu ma ñivi, vati iyo yi ña jachinu ma Ndioo ma tu'un ña kãti ra ña ni ja'a ra kuenda yo. <sup>24</sup> Na nanduku yo kua tindee ta'an yo yo, ikan na kùuni va'a yo nde'o ña ja'a yo ma ña va'a. <sup>25</sup> Na töve iyo yi ña jaña yo ña kùti'vi ta'an yo, vaji takan jà'a ma inga na, vati ma ña iyo yi kuu ma ña ja'a yo ña kua'a yo ma tundeeni ma ta'an yo ta tundeeni ku'va yo nuu na, ta ku'va na yi nuu yo ndian, vati ndè'o ña chani kuyatin ma kivi ña ni kichi ndiko Jesuu ma ñuñivi i'ya. <sup>26</sup> Vati tu endee kì'vi yo jà'a yo ma kuati vaji cha chito va'a yo ma iti' ndaa, na tüva kuu kindoo nĩ'iin kiti ña kùu ka'ni yo ta sòkó yo ri nuu Ndioo cha'a' ma kuatio.

<sup>27</sup> Vati tu ja'a yo takan ma ña ndātu yo kùu ma ña ni ni'í yo ña jakutunini Ndioo yo cha'a' ma kuati jà'a yo chi'in ma ñu'ú ndu'va ni janayi ma ndian xaani nde'e na Ndioo. <sup>28</sup> Tu iyo ma ra ña cha ndákoo ña jächi'in ma tu'un tãa ma Moisés, ta tu iyo uvi a uni ndian cha chito yi ta tiso na kuati nuu ra cha'a' yi, ta iyo yi ña ka'ni ndio yo ra cha'a' yi. Ta tüva kunda'vini yo ra cha'a' ña jà'a ra kuati. <sup>29</sup> Tu ndicha ña takan kùu yi, ¿a töve chìnuni ndo ña tiaga kua'a' tundo'o ni nde'e ma ndian chàñu che'e chata ma Jesuu, ra Se'e Ndioo, ta kà'an na ña na töve nda kuenda ma nii ra ta chi'in ma ndian kà'an ña töve iyo kuenda ma ñamani ña chà'a ma Tati íí Ndioo nuu yo ndia? Va chi'in nii Jesuu, Ndioo jachinu ra ma tu'un ña ndò'iin ra chí'o ña kà'an yi ña ni kuu yo iin ñivi íi kuenda ra. <sup>30</sup> Tand'i'i yo chito va'a yo ña kã'an ma Ndioo te'en: "Chata yu'u jà'a ndo kuati, yakan va juuni yu'u kùu ra ña na jande'e tundo'o nuu ndo cha'a' yi." Ta juuni kà'an ra: "Ma Racha'nu Ndioo ni jakutuni ma kuati ma ñivi iyo ñuñivi." <sup>31</sup> ;Tu takan kùu yi, ya'a ga ndetiñu kùu yi kuenda yo tuva koyo yo nda'a' Ndioo ra iyo endeeni!

<sup>32</sup> Yakan va ndyo'o na kuku'uni ndo ma tiempu cha'nu taji'na ma tava ta'an ndo niku, ma ora já nunuu ni'i ndo ma ña va'a kuenda Ndioo. Ta

kūndeeni ndo chi'in ma anima ndo ndisaa kuii ma tundo'o ndē'e ndo cha'a' ma ña ndātu ndo ña kùuni ndo ña na ja'a ma Ndioo iin ma ña va'a kuenda ndo. <sup>33</sup> Vati iyo nda ndyo'o kūndeeni ndo ora kà'an ti'ini na chata ndo ta kāni na ndo ma nuu tuvi ñivi, ta iyo inga ndo ña kūta'an indukuni chi'in inga na ora ndē'e na tundo'o ndia. <sup>34</sup> Ndyo'o kùu ndo ndian kūnda'vini ma ndian ka'lin ma tichi ma veka niku. Ta ora nàmaa ñivi ma ndatiñu nuu ndo, chisii ndo ti cha chito ndo ña iyo ndatiñu va'a ga ña ni ni'i ndo iti' andivi. Ta ma ña ni ni'i ndo ikan, tōve ni naa yi endeeni kuenda ndo. <sup>35</sup> Na tōve iyo yi ña jakunaa ndo tundeeni Ndioo ña iyo chi'in ndo, vati ni ni'i ndo iin ma ña va'a cha'a' yi. <sup>36</sup> Vati ndyo'o iyo yi ña kundeeni ndo ora nduva'a kuii nde'e ndo tundo'o. Va tu jàchinu ndo ma ña kùuni ma Ndioo ña jà'a ndo, ta ni ni'i ndo ndisaa ma ña chā'a ra tu'un ña ni ku'va ra nuu ndo. <sup>37</sup> Vati ma tu'un Ndioo kà'an yi te'en: Numini, ta numini, ta chani kichaa ma ra iyo yi ña kichi; ta tūva kuyanga ra. <sup>38</sup> Ta nda ndian ni kuuni ña kùu ñivi ndaa, ndiakan kùu ma ndian chìnuni ma tu'in. Tītu kakachata ndiko na tūva ni sii kuunĭ chi'in na cha'a' yi. <sup>39</sup> Va ndisaa yo yōve ndian jāña ña chinuni tu'un ra kùu yo ta jàkakachata yo yo, ta kuà'an yo nuu kuvi yo endeeni, vati kùu yo iin ndian chìnuni tu'un ra ña ni ni'i yo nuu ni kakú yo endeeni.

## 11

### *Cha'a' ma ña chìnunio kùu kakú yo jà'a Ndioo*

<sup>1</sup> Cha'a' ma ña chìnunio chito va'a yo ña ni ni'o nda'a' Ndioo ma ña ndātu yo, ta juuni cha chito yo ti ma ña ndaa kùu ma ña kùu nde'o. <sup>2</sup> Ma ndian kùu ñivio ndian chiyo taji'na, ya'a ga ndōmani Ndioo chi'in na cha'a' ma ña chìnuni na.

<sup>3</sup> Cha'a' ma ña chìnunio, kùu yi ña kùtuninio ña tūvi tandi'i ma ña iyo ñuñivi chi'in andivi jā'a Ndioo chi'in tu'un kà'an ra. Vati ma ña ndichin ndē'o vitin tūvi yi jā'a ra, ta chātiñu ra ma ña tōve ndichin ndē'o ora jātuvu ra yi niku.

<sup>4</sup> Cha'a' ma ña chìnuni ma Abel, chā'ni ra iin kiti sōkó ra kuenda Ndioo, ta ka'nuga ri takua kàa ña sōkó ma Caín nuu Ndioo niku. Yakan va Ndioo kà'an ra ña iin ra ndaa kùu Abel, tajan ndāki'in ndio ra ma ña sōkó ra nuu ra. Yakan va ma ña jà'a Abel kātītu'un yi nuu yo nda vitin jin cha chī'í ra, ti chìnuni ra tu'un Ndioo niku.

<sup>5</sup> Cha'a' ma ña chìnuni ma Enoc, ndāki'in ndito ma Ndioo ra kuà'an ra chi'in ra, ikan na tōve kuvi ra, ta na tūva ni nata'an na ra, ti kuà'an ra chi'in ra. Ta ma tutu Ndioo kà'an yi ña ora takà'an kundaka ma Ndioo ra ku'un ra chi'in ra, ma Enoc ji'na jāndomani ra ma Ndioo cha'a' ma ña chìnuni ra tu'un ra. <sup>6</sup> Va na kùu ndomani ma Ndioo jà'a yo tuva tōve chìnunio tu'un ra. Vati tu kùunio ki'vio iti' Ndioo, iyo yi ña chìnuni va'a yo ña iyo ra, ta chà'a ra ma ña va'a kuenda ma ndian nànduku ra.

<sup>7</sup> Cha'a' ma ña chìnuni ma Noé, ora kātītu'un ma Ndioo nuu ra ma tava ni kuu niku ora takà'an koto ndaa va'a ra yi. Yakan va jachi'in ndio ra ma ña kà'an ra ta kīcha'a ndio ra jà'a ndio ra ma varku, ikan na kuu kakú ra chi'in ñivi ra. Ta juuni cha'a' ma ña chìnuni ma Noé, jāna'a ra nuu tandi'i

ma ñivi ñyo ma ñuñivi ña ni kuvi na. Ta töve nī jachi'in na, ta chī'í na jā'a takuui. Yakan va Ndioo kāti ra ña iin ra ndaa kùu Noé kuenda ra cha'a' ma ña chìnuni ra.

<sup>8</sup> Ta cha'a' ma ña chìnuni ma Abraham, ta ora kāna ma Ndioo ra, ta jachi'in ra ma ña kà'an ra ta kēe ndio ra kuà'an ra nda nuu kàndii ma ñu'u' ña ni ku'va Ndioo nuu ra. Yakan kùu ma tundeeni ña ni ni'i' ra niku. Tajan kēe ndio ma Abraham ma ñuu nuu iyo ra niku. Ta na töve nī chito ra ma ndanu kuà'an ra. <sup>9</sup> Ta cha'a' ma ña chìnuni ra, chiyo ra tava kùu ma ndian kīchi ma inga ñuu ma nuu ñu'u', ña chā'a ma Ndioo tu'un nuu ra ña ni ku'va ra niku. Yakan va chiyo ra ma tichi ve'e ja'ma indukuni ma tava ma Isaac chi'in Jacob, vati ma tu'un ña chā'a ma Ndioo nuu Abraham, indukuni kùu yi takua ña jā'a ra chi'in ndrakan ndia. <sup>10</sup> Vati ma Abraham nduva'a kuui ndātu ra ña koo ra iin ñuu ña ni koo iti' nuu, vati ma ñuu ikan ni ndova'a va'a yi endeeni, ti ma Ndioo kùu ma ra ndiso tiñu cha'a' yi, ña chàkin ra ma ku'va yi ta jàva'a ra yi ndia.

<sup>11</sup> Ta ma Sara vaji ña kùu kuku'un ma se'an ta ma iian Abraham ya'a ga chicha ra, ta cha'a' ma ña chìnuni vi, kùu yi ña nī'i ma Abraham ma ñandee ra ña kùu chiyo se'e ra chi'in ña, vati chìnuni ra ti Ndioo kùu iin ra ndicha, ta ni jachinu ra ma tu'un ña chā'a ra nuu ma Abraham.

<sup>12</sup> Yakan va ma Abraham vaji ma kuiya nuu ndi'inia iyo ra ña nduva'a kuui chicha ra, chāa ndio ma kivi ña chākoo nduva'a kuui kua'a' ñivi tata ra. Vati chākoo na tava kùu ma chele ñyo ma andivi chi'in tava kùu ma yuti ndi'i iyo ma yu'u tañu'u ña na kùu ka'vio ta'ii'iin yi.

<sup>13</sup> Tandii' ma ñivi ña cha kā'in tu'un cha'a', cha chī'í na ta na töve nī ni'i na ma ña kāti ma Ndioo ña ni ku'va ra nuu na. Va cha'a' ma ña chìnuni na, kùtunini na ña iti' nuu ni kuu ma tava chā'a Ndioo tu'un nuu na. Yakan va chisii na jà'a ma tu'un Ndioo ikan. Ta chàni na ña juuni maa na kùu ma ñivi vachi koo nundani ma ñuñivi i'ya, ti kùu na tava kùu ma ndian ya'a kuà'an ni ma nuu yi. <sup>14</sup> Ta ma ndian kà'an takan jàna'a na na ña juuni chàkuu na nànduku na iin ñuu nuu kuu koo va'a na. <sup>15</sup> Tu nākanini na ma ita'vi cha'a' ma ñuu nuu chīyo na niku, ta va'a ga na chikoni'i ndiko na ma ñuu ikan niku. <sup>16</sup> Va ma ñivi ikan nduva'a kuui kùuni na iin ñuu nduva'a kuui vii koo na, va ma ñuu kàndii andivi kùuni na koo na. Yakan va ma Ndioo na töve kukanuu ra ña kà'an ra ña kùu ra Ndioo ma ñivi ikan. Vati cha jàva'a ra iin ñuu ka'nu nuu ni koo na.

<sup>17</sup> Cha'a' ma ña chìnuni ma Abraham, ma ora kī'in ma Ndioo ku'va ra niku. Ta kī'in Abraham ma rase'e ra Isaac ña ni sokó ra ra ta ni ka'ni ra ra kuenda ma Ndioo. Yakan va cha iyo va'a ma Abraham ña ni sokó ra Isaac, ra uvanuu kùu se'e ra, vaji cha chito ra ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu ra. <sup>18</sup> Ti te'en kà'an yi: "Isaac kùu ma ra ni ja'a ña ni kuita kuati ma tataun", kàti ma Ndioo chi'in ma Abraham. <sup>19</sup> Vati ma Abraham chā'a ra kuenda ña iyo ndatu Ndioo ña kùu janataku ndiko ra ma ndian cha chī'í. Yakan va ma Abraham nī'i ndiko ra ma rase'e ra. Va chi'in ña'a kùu kà'an yo ña Isaac kùu ra takua kùu iin ra nātaku tañu ndian ndii niku.

<sup>20</sup> Cha'a' ma ña chìnuni ma Isaac, jā'í ra ma nuu ma ndra se'e ra nani Jacob chi'in Esaú cha'a' ma ña ni kuu iti' nuu kuenda ndra. <sup>21</sup> Cha'a' ma ña chìnuni ma Jacob, ma ora ña chani kuvi ra, jā'í ra ma nuu ma ta'ii'iin ma ndra se'e ma Kusé, ta tīndee ra ra chi'in ma nuu ma yutun vatun ra ta chūndaa ndio ra, tajan kīcha'a ndio ra jàka'nu ra ma Ndioo. <sup>22</sup> Cha'a' ma ña chìnuni ma Kusé, ma ora ña chani kuvi ra, kātitu'un ra nuu ma ndian israelita ña ni kee na ma ñu'u' Egipitu vaji kukueeni. Ta ndākoo ra

iin tu'un ña kà'an yi, niyi iyo yi ña ja'a na chi'in ma iki ra, tuva cha chĩ'í ra.

<sup>23</sup> Cha'a' ña chìnuni ma tatá ma Moisés ma ora káku ra, tixe'e vi ra uni yoo, vati ndé'e vi ti iin pa'a vali nduva'a kuii vii kúu ra, ta na töve nĩ yu'vi vi, vaji táchi ma ra kúu rey tu'un ña ni ka'ni ra tandi'í ma ndra'ii kuati.

<sup>24</sup> Ta cha'a' ma ña chìnuni ma Moisés ma ora cha chĩcha ra, na töve nĩ kuuni ra ña kà'an na ña ra se'e ma ñase'e ma Faraón kúu ra. <sup>25</sup> Va'a ga, kúuni ra, ña ndé'e ra tundo'o indukuni chi'in ma ñivi kúuni ma Ndioo, kua ña kakuu nuu sii ni ra nundani te'en tikan ni, já'a ra kuatini. <sup>26</sup> Cha káchin ra chi'in ma chinituni ra ña va'a ga nde'e ra tundo'o indukuni kua ni nde'e ma ra ni kuu Cristu, kua ma ña kusii ra cha'a' ma ña ya'aga va'a ta ya'vi ña iyo ma ñuu Egiptu. Vati endeeni ndátu ra ma ya'vi ña ni ku'va ma Ndioo nuu ra ma iti' nuu. <sup>27</sup> Cha'a' ma ña chìnuni ma Moisés, yakan va ndáko ra ma ñuu Egiptu ta kée ra kuà'an ra, ta nĩ tukuii ndasii ra vaji kuxaan ma ra kúu rey chi'in ra. Yakan va jändeeni ra jin najaga ta'an ra ti chito ra ña Ndioo tindee ra ra, vaji na kúu nde'o ra.

<sup>28</sup> Cha'a' ma ña chìnuni ma Moisés, já'a ra ma viko Pakua, ta táchi ra ña na kosoyava na ma nii ma nani nuu iyo yuve'e na, ikan na töve nani ma tati chà'ni ñivi ma nĩ'iin ma ndra chĩcha se'e nunuu ma ñivi israelita. <sup>29</sup> Cha'a' ma ña chìnuni ma ñivi israelita, kúu chā'nda java vi ma tañu'u kua'á ma tava kúu iin ma ñu'u' ití nĩ. Ta juuni takan kúuni ma ndian iyo ñuu Egiptu já'a na, va nĩ kúu yi, ti kaká'a na ma takuii. <sup>30</sup> Cha'a' ña chìnuni ma ndian israelita, kávanuu na ucha kivi ma ninii yu'u ma ñuu nani Jericó, ta ora cha yá'a kávanuu na, ndúva ma nama' ña kavanuu ninii yu'u ma ñuu ka'nu ikan.

<sup>31</sup> Cha'a' ña chìnuni ma Rahab, ña'a tondo, na töve nĩ chi'an indukuni chi'in ma ndian na töve chìnuni iyo ñuan, vati chá'a ña chündixe'e ndra israelita ndra kuà'anduku tu'un ñuu ikan, ta kĩ'vi ndra tichi ve'an.

<sup>32</sup> ¿Niyi tiá iyo yi ña ka'in?, kúuni ndo. Chiniñu'ugai tiaga tiempu tuva nātu'in cha'a' ma ndra chìnuni tava kúu ma Gedeón, ma Barac, ma Sansón, ma Jefe't, ma David, ma Samuel chi'in cha'a' ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. <sup>33</sup> Cha'a' ma ña chìnuni ma ndra'ya tu'un Ndioo, jákanaa ndra ora kánita'an ndra chi'in kua'a' va'a ma ñuu, ta já'a ndra kua'a' va'a tiñu va'a kuenda ma ñivi, ta tandi'í ma ñivi nĩ'i na ña káti ma Ndioo ña ni ku'va ra niku. Ta juuni kuu chāsi ndra ma yu'u ma ii'ii ndia. <sup>34</sup> Ndā'va na ma ñu'ú nduva'a kuii tiin. Kákú na ña chani kuvi kuii na chi'in machiti nduva'a kuii xaan niku. Táva na ma ña ndee na jin ya'a likite'en na, ta cháa na kúu na ma ndian ya'a ga va'a kanita'an ma nuu iyo kuati. Ta jákanaa na ma ndra kúu jandaru kichi ñuu chika kánita'an chi'in na. <sup>35</sup> Iyo ma ñivi ña'a nĩ'i ndito ndiko vi ma ñivi vi ndian kachi'í ña nātaku ndiko na.

Ta iyo tuku ñivi ña jände'e ñivi tundo'o na cha'a' ña chìnuni na tu'un Ndioo. Va nĩ kuuni na kakú na ta koo nuna na. Yakan va kachi'í na, ta takan kúu natakú ndiko na ta kúu chiyo va'a ga na tiaga iti' nuu. <sup>36</sup> Iyo ma ndian ndé'e tundo'o já'a ma ñivi ña ká'an ti'ini na chata na, ta iyo ma ndian kandō'o chi'in yo'o já'a na, ta juuni iyo ma ndian ndikun chi'in karena ña kĩ'vi na ma tichi vekaa ndia. <sup>37</sup> Ta iyo ma ndian kachi'í chi'in yuu, ta inga na ta'nda java ndaa na chi'in serruchu, ta ndian chi'í chi'in machiti xaan nduva'a kuii ndian. Va ma ndiakan chākunuu na te'en tikan ni, ta chāku'un na ñii mvechala a ñii tixu'uni. Ta ya'a ga nda'vi na, ta ya'a kúuni ma ñivi ka'ni na na, ta xaani na na ndia. <sup>38</sup> Ta ma ndiakan, vaji va'a ga na kua ma ñivi iyo ñuñivi i'ya, ta chākunuu ku'u na takani tichi ku'u

a chata yuku. Ta chíyo na tichi yavi yuti a tichi yavi yuu ni ndia. <sup>39</sup> Vaji takan, ní'iin na na töve ní ni'i na ma ña káti ma Ndioo ña ni ku'va ra, vaji ya'a ga ndómani ma Ndioo cha'a' ma ña chinuni na ma tu'un ra. <sup>40</sup> Vati ma Ndioo káchin ra iin ña va'a ga ña ni ja'a ra kuenda yo. Vati kuyanga ña jachinu ra ma tu'un kà'an ra ña ni ku'va ra nuu na nda kati jí'na kuti'vi yo chí'in na ndia. Ta takan kùuni Ndioo ña na koo ndaa ndisaa yo.

## 12

### *Na nde'o ma ña ja'a Jesuu ta chinunio ma ña kà'an ra*

<sup>1</sup> Yakan va tava ka'iin kua'a' ñivi ña chinuni ma tu'un Ndioo, iin na yatini nuu yo takua ka'iin viko. Ta ndiakan endee jána'a na nuu yo naja kua kùu yo ora chinuni va'a yo tu'un ra. Yakan va na jaxiin yo ndisaa kuii ma ña jàtañu nuu yo chí'in ma kuati já'a yo ña jákanuu yi ma xinio. Ta na jandeenio ta tandikun yo ku'un yo ma iti' nuu. <sup>2</sup> Ta na nde'e chí'in nuu yo ma ña já'a Jesuu ta chinunio yi. Vati maa ra kùu ma ra chito tuva ndicha ña chinunio, ta juu ra kùu ma ra jàndondaa va'a ma anima yo tuva ndicha ña töve chinuni va'a yo. Jesuu nduva'a ndē'e ra tundo'o ma ora chütaka ra ma nuu kruu, va na töve ní jachi'in ra yi, vaji iin tukanuu nduva'a kuii kùu yi cha'a' ma ña chí'í ra takan. Vati ora ya'a ndio ña ndē'e ra ma tundo'o, ikan ní ni'i ra ma ña va'a, ta nduva'a kuii kichi sii kùuni ra ta chünandi ra ma iti' chíyo kua'a ma Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu.

<sup>3</sup> Yakan va na kuku'uni ndo cha'a' ma ña naja kua tá'an ma Jesuu niku, ña ya'a ga ndē'e ra tundo'o cha'a' ma ndian ya'a ga já'a kuati. Yakan va tu kütatu ndo chí'in ma ña chinuni ndo, ta ña máxii kuuni ndo ndia. <sup>4</sup> Vati ndyo'o taká'an chaa kivi ña ni kivi ndo já'a ña kündeeni ndo ma kuati ña já'a na chata ndo. <sup>5</sup> Ta cha nāani ndo niku ma tu'un ña chūndayu'u ma Ndioo ndo takua kùu ndo iin ma se'e ra. Ta te'en kà'an yi nuu ma tutu ikan:

Yo'o se'yu, iyo yi ña jachi'un tuva chūndayu'u ma Racha'nu Ndioo ma ña töve va'a já'a ndo.

Ta töve máxii kùuni ndo ora jákuninaa ra ndo ndia.

<sup>6</sup> Vati ora chūndayu'u Ndioo ma ña töve va'a já'a ndo, ña'a jána'a yi ña kùu ndo ma ndian kùuni ra nde'e ra, ta ma ndyo'o ndaki'in ra ndo ña kùu ndo se'e ra, ta ndo'o ndo já'a ra.

<sup>7</sup> Yakan va na jandeeni ndo ma tundo'o ña jànde'e Ndioo ndo, ti takan já'a ra chí'in ndisaa ndian kùu se'e ra. ¿A iyo iin ra kùu tatá ña töve chūndayu'u ma se'e ra ma ora já'a na iin ma ña töve va'a?, kùuni ndo.

<sup>8</sup> Vati tu ma Ndioo na töve chūndayu'u ra ndo ma tava já'a ra chí'in iin se'e ra, kùuni yi ka'an yi ña yöve se'e ndicha ra kùu ndo, vati kùu ndo takua se'e nda'vi ndian töve tatá. <sup>9</sup> Va ma ora kùu yo ndiakuiti niku, ma ndian kùu tatá yo ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, chūndayu'u vi cha'a' ma ña töve va'a já'a yo, ta tiñu'u yo vi cha'a' ña takan já'a vi chí'in yo. ¿A töve tiaga va'a ga ña na tiñu'u nduva'a kuii ga yo ma tatá yo, ra iyo andivi?, kùuni ndo. ¡Ti takan na kuu ni'o ña koo va'a yo! <sup>10</sup> Vati ma ndian kùu tatá yo iyo ma ñuñivi i'ya, chūndayu'u na yo ma ñuñivi kuiti kivi ña vāchi koo yo i'ya. Va chūndayu'u ra yo tava chànini ra já'a ra yi. Va ma Ndioo chūndayu'u ra yo cha'a' ña ndicha kuii ma ña va'a ga kùu yi kuenda yo, ikan na jandakuu íi yi yo ma tava kùu ra. <sup>11</sup> Ndicha va'a ña nda tundo'o nikuuni na töve sii kùunio já'a yi ma ora kicha'a yi nuu yo, vati nduva'a

u'vi yi, vati ya'a ga sùtinio jà'a yi. Vati tu maa yo jandeeni yo cha'a' ma tundo'o ikan, ta takan kùu tu'va yo ma ña jàna'a yi ta kùu koo vii yo ta kùu koo yo ndian ndaa ndia.

*Ya'a ga ndasii kùu yi kuenda yo tuva na töve jachi'o ma ña kà'an Ndioo*

<sup>12</sup> Yakan va na jandochaa ndiko ndo ma nda'a' ndo ña ya'a ga chitatu chi'in ma kondo cha'a ndo, ti ya'a vita kùuni yi. <sup>13</sup> Ta na nanduku ndo ma iti' ndaa ña na ki'vi ndo, ikan na nda'a ma cha'a pe'lu ndo, ikan na tüva ga kuyakua yi tiá iti' nuu.

<sup>14</sup> Na kunumi ndo koo vii va'a ndo chi'in tandi'i ma ñivi. Ta na koo íí ndo ndia. Vati ni'iin yo, na kùu nde'o ma Racha'nu, tuva na töve ndian íí kùu yo. <sup>15</sup> Na kunumini ndo, ikan töve ni'iin ndo kumani ma ñamani Ndioo ña chà'a ra nuu ndo, ikan na töve ni'iin ndo ndakuu xaan nduva'a kuii ndo, koto kùu ndo takua kùu iin yoku'u ña kee chiti uvanuu yi, ta jàtivi yi na, nda kati chi'í na jà'a yi. <sup>16</sup> Ta ni'iin ndo na jà'a ndo ni'iin nakuyi chi'in ma ñasi'í inga ra, ta tu jãña ndo ña tiñu'u ndo ma ña íí, ti takan jà'a Esaú niku. Vati iini cha'a' ña chünandi ra chãchi ra, vaji se'e nunuu kùu ra, ta sãma ta'an ra ma tundeeni chi'in yani ra ña ni ni'í ra nuu ma tatá ra niku. <sup>17</sup> Ta ndyo'o chito va'a ndo ma ora chãa ra ma nuu nda tatá ra ña kùuni ra ña ja'íí ma tatá ra nuu ra, va sòkonda'a ra ra, ta vaji nduva'a kuii chãku ra, tüva kuu ndova'a ndiko ra takua chïyo ra niku. <sup>18</sup> Ndyo'o na töve nī jayatin ndo ndo iin yuku ndichin, ma tava jã'a ma ndian israelita tatiempu. Ta ma yuku i'ya ndu'va kuitinia tiin yi ma nuu nduva'a kuii naa ma chata yi, ta nduva'a kuii chãkin tiati ndia. <sup>19</sup> Vati juuni na töve nī chini ndo ma tati ma yutun tivi ni ma tu'un va'a ña kà'an ma Ndioo. Ta ma ndian chīni ma ña kà'an ma Ndioo, jānini na ña ikan, na tüva kà'an ga ra chi'in na. <sup>20</sup> Vati na töve chata'ani na ma ña kati ra ña iyo yi ña ja'a na ta ka'an ra te'en: "Ma ndian kútaa iin cha'a' ma chata yuku ikan iyo yi ña ka'nio na chi'in yuu a chi'in nduva, ndava nikuuni vaji kiti a ñivi kùu na." <sup>21</sup> Ya'a ga nduva'a ndasii ma ñivi ña ndē'e vi ña kùu takan ta nda ma Moisés kīcha'a kà'an ra te'en: "Ya'a ga ndàyui ña yu'vī", kati ra.

<sup>22</sup> Vati ndyo'o kuàjayatin ndo ndo ma chata inga tuku yuku ña nani Sión chi'in ma tichi ñuu ka'nu kuenda ma Ndioo iyo endeeni. Ta ma ñuu ikan iyo yi andivi ta nani yi Jerusalén. Ta ikan kùti'vi nduva'a kuii kua'a' mii tati va'a ña endee jàka'nu ndio na Ndioo. <sup>23</sup> Ta juuni cha kuàjayatin ndo ndo ma nuu kùti'vi kua'a' ma ndian kùu se'e nunuu ma Ndioo, va ma ndian cha iyo sivi ma andivi. Ta ikan kùti'vi ndo chi'in Ndioo, ra jàkutuni ma kuati tandi'i ma ñivi, ta juuni kùti'vi ndo chi'in ma ndian va'a ndian chiyo tatiempu, ndian cha jãndondaa ma Ndioo ma anima. <sup>24</sup> Ta ikan ndaa Jesuu ndia, ra jãndo'iin ra iin ma tu'un chaa chi'in ma nii ra choso yava ra chata yo, ña jãnandoo ma kuatio. Ta nii ikan kùu ma ña va'a ga ña kà'an cha'a' yo kua ma nii ma Abel.

<sup>25</sup> Yakan va iyo yi ña kumi kuenda nduva'a kuii ndo ndo, ta jachi'in ndo ma tu'un ña kà'an rakà'an chi'in yo. Vati ma ndian na töve nī jachi'in ma ra kà'an ma ora chūndayu'u ra na ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ma ndiakan na töve nī kakú na. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña juuni na kùu kakú yo tu kesii yo ña jachi'o ma tu'un kà'an ma ra iyo andivi. <sup>26</sup> Ma tiempu ikan ma si'in ña kà'an ma Ndioo, jã'a yi ña tãan ma ñu'u' ñuñivi i'ya, va ma vitin kà'an Ndioo te'en: "Inga cha'a' ndiko ni ja'í ña na taan na yöve ma nuñu'uni, vati juuni ni ja'í ña na taan ma andivi ndia", kati Ndioo, <sup>27</sup> Ora



kā'an ma Ndioo “inga cha'a' ndiko” takan, kùtuninio ña ni naa ndisaa kuii ma ña tūvi niku, va ma ña kùu kandaa ta kùu sama yi kua'a' va'a cha'a' ndanu nikuuni, yakani ni naa, ta ma ña na kùu kandaa ta na kùu sama yi ndanu nikuuni, na töve ni naa yi. <sup>28</sup> Ni ku'va Ndioo ña na ki'vi yo nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan nĩ'in na na kùu tavan'i na yo. Yakan va iyo yi ña ndakan yo ta'vindioo nuu ra cha'a' yi. Ta na jaka'nu yo ra ta tiñu'u yo ra ora jà'a yo tiñu kuenda ra, takua kùuni maa ra. <sup>29</sup> Vati ma Ndioo yo kùu ja'a ra ña naa yo tava kùu iin ñu'ú ña chà'mi tandi'i nakuyi.

## 13

### *Naja kua iyo yi ña ja'a yo ikan na kichi kusini ma Ndioo nde'e ra yo*

<sup>1</sup> Koto ndākoo yo ña kùunio nde'o ma tandi'i ñivi, ta kùuni ndo nde'e ndo na tava kùu ma yani ndo. <sup>2</sup> Koto nāani ndo ña kùuni ndo nde'e ndo ma ñivi chàa ma ve'e ndo, vati iyo ma ndian jà'a takan, ta ni töve nĩ chito na ña ndian chàa ve'e na kùu tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo. <sup>3</sup> Na kuku'uni ndo ña tindee ndo ma ndian indii tichi vekaa, takua kùuni ndo ña indii ndo ma tichi vekaa chí'in na indukuni ndia. Na nakanini ta'an ndo cha'a' ma ndian nduva'a kuii ndè'e tundo'o, vati juuni maa ndo kùu nde'e ndo tundo'o iti' nuu ndia. <sup>4</sup> Tandi'i ndo iyo yi ña tiñu'u ndo ma ñivi ndaka ndo ña kùu ñasi'i ndo, ta na kĩ'vi ndo kusu ndo chí'in nĩ'in inga ñivi tanda'a chí'in inga na, ti koto jàkini ndo ma nuu chito kixi na, vati Ndioo ni jakutuni ra nda ndian ni kùuni ña töve tiñu'u ndian tanda'a chí'in inga na, ta ndian kì'vi chí'in ñasi'i inga ra a chí'in ii inga ña'a ndia. <sup>5</sup> Töve iyo yi ña kuuni ga ndo nde'e ndo ma xu'un' ndo. Ta na kusii ndo chí'in ma tandi'i ndatiñu ña iyo nuu ni ndo, vati ma Ndioo te'en kà'an ra: “Nĩ'in cha'a' na ndakoi ñun ta na ndöo ma'iun ndia”, kàti ra. <sup>6</sup> Yakan va chito yo ña ndicha va'a kùu ma tu'un kà'an yi i'ya: Ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra tindee yu'u, ta töve yu'vi ndè'i jin jà'a na kuati chatai.

<sup>7</sup> Na kuku'uni ndo ma pato ndo ndian kàtitu'un tu'un Ndioo nuu ndo. Ta na ku'va ndo kuenda naja iyo na. Ta takua chinuni na tu'un Ndioo, ta takan maa ndo iyo yi ña chinuni ndo tu'un ra ndia. <sup>8</sup> Jesuu juuni indukuni kùu ra ma ra iyo iku, ta vitin, ta iti' nuu ndia. <sup>9</sup> Koto chinuni ndo cha'a' ma tu'un siin siin kà'an ña töve va'a jàna'a ma inga na. Va'a ga ña chinunio ma ñamani ña chà'a Ndioo nuu yo chí'in ndisaa anima yo kua ma ña chinuni yo ña cha'nu ma anima yo chí'in ndayu ña chà'a ñivi ña na ndova'a yo kuenda Ndioo ora chàcho yi. Ma ndayu ikan töve tindee yi ma ndian chàchini yi.

<sup>10</sup> Vati iyo iin nuu naa nuu yo. Ta ma nuu naa ikan, na kùu kachi ma ndra kùu sutu yi, ndra jàka'nu Ndioo ma tichi ma veñu'u ii ña chiyo tatiempu. <sup>11</sup> Vati ma ra kùu sutu ka'nu ña kuxini nuu tiaga ma sutu, chùnda'a ra nii ma kiti ma tichi veñu'u ii ña sokó ra yi, ikan na kindaa ma kuatio. Va ma kuñu ma kiti ikan kayu yi nuke'e tichi ku'u. <sup>12</sup> Yakan va juuni takan tã'an Jesuu ora chí'í ra, ta na töve nĩ chí'í ra ma tichi ma ñuu ka'nu niku, ti chí'í ra tichi ku'u iti' chata ma kora ñuu. Ta takan ta'an ra ikan na jà'íi ra ma ñivi iyo ñuu chí'in ma nii ra. <sup>13</sup> Yakan va na ku'un yo chí'in ma Jesuu ma tichi ku'u ta na nde'o tundo'o ma takua tã'an ra niku. <sup>14</sup> Vati ma ñuñivi i'ya na töve iin ma ñuu ña ni koo indeeni kùu yi vati nànduku yo inga ñuu ka'nu ña ni koo iti' nuu. <sup>15</sup> Yakan va nani ora iyo yi ña jaka'nu yo ma

Ndioo cha'a' ma Jesuu. Ma tu'un ña kà'an yo chi'in ma Ndioo kùu yi iin ña sòkó yo nuu ra. Yakan va na jaka'nu yo ma Ndioo chi'in tu'un kà'an yo. <sup>16</sup> Koto nàani ndo ña jà'a ndo ma ña va'a, ta nata'vi ndo ma ndatiñu ndo chi'in ma inga na. Vati ma ña jà'a ndo i'ya kùu yi takua iin ña sòkó ndo nuu Ndioo, ta chàta'ani ra yi.

<sup>17</sup> Ta na jachi'in ndo ma ña kà'an ma ndian chà'nda tiñu nuu ndo ta chinuni ndo ma ña kà'an na. Vati ndiakani kùu ma ndian endee töve nindee ña jakuenda na ndo ta chito na ña iyo yi ña ka'an na nuu Ndioo cha'a' ndo iti' nuu. Yakan va na kunumi ndo jà'a ndo ma tiñu ña tachi na nuu ndo koto kánita'an yu'u ndo chi'in na, ikan na sii kùuni na ora jà'a na yi. Vati tu kanita'an yu'u ndo chi'in na, töve va'a yi kuenda ndo.

<sup>18</sup> Na ka'an ndo nuu Ndioo cha'a' ndi. Ta cha chito va'a ndi ña va'a chà'nini ma chinituni ndi ta kùuni ndi ja'a ndi ña va'a chi'in ndisaa ñivi.

<sup>19</sup> Chikan chi'in yu'i ña na ka'an ndo chi'in ma Ndioo cha'i, ikan na ku'va ra ña na numini chikoni'i ndioi koi chi'in ndo.

### *Tu'un nuu ndi'inia*

<sup>20</sup> Ma Ndioo, ra chà'a ña na koo vii yo, ra jánataku ma Racha'nu chito'o yo Jesuu ora chí'í ra niku, ma ra kùu pato yo ti kumi ra yo takua ja'a na chi'in mvechala, ta ra jāndo'iin tu'un ra chi'in yo endeeni cha'a' nii ra.

<sup>21</sup> Na jandondaa ra ndo, ikan na kuu jatiñu va'a ndo, ta na kuu jachinu ndo ndisaa tiñu takua kùuni maa ra. Ta na kùu ndisaa tiñu ña ja'a ra chi'in ndo, takua kùu iin ña chàta'ani ra cha'a' Jesucristu. Ti rakan kùu ma ra ya'a tacha ta ka'nu endeeni ña iyo andivi. Ta takan na kùu yi. Amén.

<sup>22</sup> Ndyo'o yanj, jàninj ndo ña na ni'i ndo chi'in anima va'a ndo ma ita'vi tu'un ña tai kuenda ndo, ikan na sii kuuni ndo ja'a yi. <sup>23</sup> Na koto va'a ndo ña ma ra yanio Timoteu chàkuu nuna ra vitin. Tu kichaa ra numini, ni kundakai ra ku'in kunde'i ndo chi'in ra.

<sup>24</sup> Na kaña'a ndo chi'in ndisaa kuii ma ndra chà'nda tiñu nuu ndo chi'in tandi'i ma ndian iyo ma ñuu nuu chà'nda Ndioo tiñu ndia. Ma ndra iyo ñuu Italia, kùuni na tachi na tu'un ña kaña'a na chi'in ndo ndia.

<sup>25</sup> Na ku'va ma Ndioo kua'a' va'a ñamani ra nuu tandi'i ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Tutu ña tãa racha'nu Jandiau

*Racha'nu Jandiau tàchi ra iin tutu nuu tandi'i ñivi judú ndian chinuni tu'un Jesucristu*

<sup>1</sup> Yu'u ra nàni Jandiau, ra jà'a tiñu kuenda Ndioo chi'in nuu Racha'nu Jesucristu, tàì tutu i'ya nuu ma ndi uchi uvi ma grupu ma ndian kùu ñivio ndian judú, ma ndian chitakuati ma ninii ka'nu ma ñu'u' ñuñivi.

*Ndioo chà'a ña kùu koto yo koo yo takua kùuni ra*

<sup>2</sup> Ndisaa ndyo'o ndian chinuni tu'un Cristu, na sii kuuni ndo ora ndè'e ndo nda tundo'o nikuuni. <sup>3</sup> Vati cha chito va'a yo ña ora ma Ndioo kìn ra ku'va yo, ikan na nde'o tu ndicha kùu yi ña chinuni yo ma tu'un ra, ta takan jà'a ra, ikan na kutu'va yo jàndeeni va'a ga yo ma tundo'o ña ni nde'e yo. <sup>4</sup> Ta ora jàndeeni ma tundo'o ña nde'o, iyo yi ña kua'nu yo jà'a yi, ta ikan na chinuni va'a ga yo tu'un Ndioo chi'in ndisaa kuii anima yo, ikan na tòve kumani nì'iin nakuyi nuu yo cha'a' ma ña chinunio, ti takua kùuni Ndioo kùu yi. <sup>5</sup> Vati tu iyo nda ndyo'o kùmani kua'a' ga chinituni ndo, na ndakan ndo yi nuu Ndioo, ti rakan kùu ku'va ra tandi'i yi nuu ndo, ta tòve kàti'ini ra ora ndakan yo yi nuu ra, ti chisii ra jà'a ra yi. <sup>6</sup> Va ora ndakan yo yi nuu Ndioo iyo yi ña chinunio ña na ku'va ra yi nuu yo, ta tòve kàtio ña tòve ndicha kùu yi. Ti tu kà'an yo takan ta kùu yo takua kùu ma tañu'u ña chàsiki ra' te'en tikan kuà'an ra'. <sup>7</sup> Ma ndian chànini takan, va'a ga ña na tòve kuatu na ma ña ni ku'va ma Ndioo nuu na. <sup>8</sup> Vati tòve iin nuuni ma ña chànini na, ti vitin chànini na iin nakuyi, ta inga kivi tuku nakuyi. Ta takan jà'a na.

<sup>9</sup> Ma ndian yani yo ndian ya'a ga nda'vi iyo, na sii kuuni na, vati Ndioo ya'a ga tiñu'u ra na. <sup>10</sup> Ta ma ndian kuika na ya'a sii kuuni na ora kindoo nda'vi na, vati ma ndian kuika kùu na takua kùu iin ita ña kàna yi nuu ñu'u' ta numini xii yi, ta chita yi. <sup>11</sup> Ti ora kèta ma nikandii, nduva'a kuii ndondii jà'a yi, ta numi kuiini nàtii ma ita ikan, ta xii yi ta chita yi ta tũva vii kàa yi. Ta takan kùu chi'in ma ndian kuika ndia, ti numi kuiini ndi'i na chi'in ndisaa ma ña kuika na ndia.

*Na jàndeeni ora ndè'o tundo'o*

<sup>12</sup> Ya'a ga sii kùuni ma ndian jàndeeni na ora ndè'e na tundo'o, vati ora ya'a ña jàndeeni na, ta tòve jàña na chinuni na, Ndioo ni ku'va ra ña na koo na èdeeni chi'in ra. Vati Ndioo chà'a ra tu'un nuu ndisaa kuii ma ndian kùuni nde'e na ra. <sup>13</sup> Ora kùunio ja'a yo kuati, ña tòve va'a ña kà'an yo ña Ndioo kùu ma ra ti'i ma ña kini tichi ma anima yo, vati ma Ndioo na kùu ki'vi ra chi'in ma ña kini, ta juuni tòve chànini ra ja'a ra ma ña tòve va'a, ta tòve ti'i ra ma ña tòve va'a ma tichi ma anima ma nì'iin ma ñivi ña na ja'a na ma ña kini ndia. <sup>14</sup> Vati ora ki'vi ma ña kini tichi ma anima yo, ta jà'a yo ma ña tòve va'a, jà'a yo takan ti chàta'ani maa yo ja'a yo yi, ta chikan ma kuñu yo yi ta kueeni kueeni keña'a yi yo ndia. <sup>15</sup> Cha'a' ma ña tòve va'a chàta'ani yo ja'a yo, cha'a' yakan kèta ma kuati jà'a yo. Ta ma kuati i'ya, ora ya'a ga cha ndoka'nuga yi, juuni ikan kèta ma ña kùu kivi yo èdeeni ndia.

<sup>16</sup> Ndyo'o ndian yani ndian ya'a ga kùuni nde'i, koto kēña'a ndo juuni maa ndo. <sup>17</sup> Ti tandi'i ma ña va'a chí'in ña ndaa, vàchi saani yi iti' andivi jà'a Ndioo, ra jà'a ña tüvi ma andivi chí'in tandi'i ma ña tacha ña ka'iin nuu yi ndia. Ma Ndioo iini ra kùu ra nani kivi, ta na töve sàma ra takua sàma ma vati. <sup>18</sup> Ma Ndioo kùu ra, ra kàchin ra ña koo ndito yo ta na kùu yo se'e ra cha'a' ña chìnuni yo ma tu'un ndaa ña kà'an ra, ikan na kuu yo ma ndian nunu ta ndian ii ga kuenda ra nuu ndisaa ma ña jätuvi ra.

### *Ïyo yi ña jakua'a yo ta jachi'o ma tu'un Ndioo*

<sup>19</sup> Ndyo'o yani ndian ya'a ga kùunì nde'i, na kuku'uni ndo ma tu'un i'ya: Ìyo yi ña koo yati va'a ndo ña taso'o ndo tu'un va'a, ta na ja'a va'a ndo kuenda ma ña kà'an ndo, ta töve numi kuiini ña kayuni ndo. <sup>20</sup> Vati nda ndian ni kuuni ña kùxaan chí'in inga ñivi, na kùu ja'a na ma tiñu va'a takua kùuni Ndioo ña na ja'a na. <sup>21</sup> Yakan va na jaña ndo ma kuati ña jà'a ndo chí'in ndisaa ña kini ña chàta'ani ndo ja'a ndo ndia. Ta na jachi'in va'a ndo ma tu'un Ndioo chí'in anima iñu'u ndo, vati ma tu'un ikan kùu ja'a yi ña na kuu kakú yo. <sup>22</sup> Ta na jachi'in ndo ta na jakuu ndo ma tiñu ña kēe yu'u Ndioo, ta töve va'a ña taso'oni ndo yi. Va tu ja'a ndo takan janda'viña'a ndo chí'in juuni maa ndo. <sup>23</sup> Ma ndian taso'o ma tu'un Ndioo, ta töve jàkuu na ma ña kà'an yi, kùu na tava kùu ma ra ndè'e ra nuu ra nuu iin inu. <sup>24</sup> Ta ora cha yā'a ña ndè'e ra ma nuu ra, kèe ra kuà'an ra, ta numini nàani ra ma naja kua kàa ma nuu ra niku. <sup>25</sup> Va ma ra töve nàani ma ña chíini ra nuu tu'un Ley va'a Ndioo ña chà'a yi ndatu ña na kakuu nuna yo, ta tu juuni jàchi'in ra ta jàkuu ra ma ña kà'an yi, ta töve endee jaña ra ma ña kà'an yi, iin ra ya'a ga chisii ni kuu ra cha'a' ña jà'a ra takan.

<sup>26</sup> Tu ìyo ma ndian chànini ña cha kí'vi va'a na ma iti' Ndioo, va na töve jà'a kuenda na ma yu'u na ña kà'an na, jànda'viña'a na juuni maa na, ta ma ña jà'a na kuenda Ndioo tüvi nda kuenda yi. <sup>27</sup> Ma tu'un ndaa ta va'a ña ìyo yi ña ja'a yo kuenda ma Ndioo, ra kùu Tatá ta yo te'en kà'an yi: Ma ndian töve ma'á chí'in tatá, ìyo yi ña tindeo na, ta ma ñivi ña'a ña kindoo nda'vi ña chí'í ii vi, juuni ìyo yi ña tindeo vi cha'a' ma tundo'o ña nde'e vi. Ta na kumi kuenda va'a yo yo, koto kí'vi yo ja'a yo ma ña kini ña jà'a ma ñivi ìyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya.

## 2

### *Ndioo kùuni ra ña indukuni ndè'o ndisaa ñivi*

<sup>1</sup> Ndyo'o ndian yanì, ndian chìnuni tu'un ma Racha'nu Jesuu ra ya'a ga ka'nu, tu ndicha ña chìnuni ndo tu'un ma Racha'nu, na töve ìyo yi ña siin siin nde'e ndo ma ñivi, ti Ndioo indukuni ndè'e ra tandi'i na. <sup>2-3</sup> Ta tu ndyo'o ka'iin ti'vi ndo tichi iin veñu'u ña jàka'nu ndo Ndioo, ta chàa iin ra'ii ña ya'a ga kuika ta indii iin xe'e ña tacha nda'a' ra ta ñù'u ra ja'ma nduva'a kuii vii ta tacha, ta ndyo'o ya'a ga tiñu'u ndo ra ta kà'an ndo te'en chí'in ra: "Na kichiun ta kunandiun ma tayu va'a ta vii i'ya", kà'an ndo chí'in ra. Ta tu ora ikani juuni chàa iin ra ya'a ga nda'vi ta ñù'u ra ja'ma ya'a ga meku ta ta'nda, ta te'en kà'an ndo chí'in ra: "Na kindoo yo'o kundaun iti' chiñani a kunandiun nuu ñu'u'." <sup>4</sup> Yakan va tu ndyo'o ja'a ndo takan, cha ndàkuu ndo ma ndian nde'e ndaa, vati töve indukuni ndè'e ndo ñivi. Ti maaaa ña töve va'a chànini ndo ja'a ndo, va cha ndàkuu ndo takua iin ra

ndiso tiñu ra töve va'a jändondaa ra kuati kuenda na, ti kuuniga ndo ma ndian kuika takua ma ndian nda'vi.

<sup>5</sup> Ndyo'o yani mai, na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in i'ya: Ndioo kùu ma ra kàchin ma ndian nda'vi iyo ma ñuñivi i'ya, ikan na ya'a ga chinuni na ma ña kà'an ra, ta ikan na ni'i na ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, vati yakan chā'a ra tu'un ña ni ku'va ra nuu ma ndian ya'a ga kùuni na nde'e na ra. <sup>6</sup> Ta ndyo'o ya'a ga kàti'ini ndo chata ma ndian nda'vi, vati ma ndian kuika kùu ndian xaani nde'e na ndo ta ya'a jati'ini na chí'in ndo ta kèñu'u na ndo kuàndaka na ndo ma nuu ma ndra chà'nda tiñu, ikan na jande'e ndra tundo'o ndo. <sup>7</sup> ¿A töve ndiakani kùu ma ndian kà'an ti'ini na chata ma sivi iñu'u ma Racha'nu Cristu ra kùu chito'o yo?, kùuni ndo.

<sup>8</sup> Ndyo'o ya'a ga va'a jà'a ndo, tuva jà'a ndo ma takua kà'an ma tutu Ley ña ka'nuga tächin ma Ndioo, ta ma tu'un ña kà'an ma nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Na kuuniun nde'e va'un ma ñivi ta'un ma tava kùuniun nde'un juuni maun", kà'an yi. <sup>9</sup> Va tu ndyo'o siin siin ndè'e ndo ma ñivi, kùuni yi ka'an yi ña jà'a ndo ma kuati, ta juuni ma Ley Ndioo ikan tisokuati ndicha yi ndo cha'a' ña töve jächin'ndi' ma ña kà'an yi. <sup>10</sup> Vati tu iyo ma ndian jächinu tandi'i ma ña kà'an ma tu'un Ley Ndioo, tu kumani jächinu na iini ma tu'un ña kà'an yi, kùuni yi ka'an yi ña iyo kuati na jà'a ña töve jächinu na ndisaa ma ña kà'an ma tu'un Ley Ndioo. <sup>11</sup> Vati ma Ndioo kùu ma ra kà'an te'en: "Na kí'viun chí'in ñivi ña'a ña yüvi kùu ñasi'un, ta ña'a chí'in ra'ii yüvi ra kùu iian ndia", ta juuni kà'an ra te'en ndia: "Na kà'niun ñivi." Va tu iyo ndian töve kí'vi chí'in ñivi ña'a töve kùu ñasi'i na, va chà'ni na ñivi, kùuni yi ka'an yi ña iyo kuati na, ti endee töve jächin'ndi' na ma ña kà'an ma tu'un Ley Ndioo. <sup>12</sup> Ndyo'o iyo yi ña vii ka'an ndo chí'in ma ta'an ndo ta na töve iyo yi ña ja'a ndo ni'iin ña töve va'a, vati Ndioo ni jakutuni ra ma kuati yo cha'a' ma ley ra. Ta ma ley ikan kùu yi ma ña chà'a yi ndatu ña kakuu nuna yo nuu ma kuati. <sup>13</sup> Vati ma ñivi töve kùnda'vini ma inga na, ni nde'e na tundo'o ora ni jakutuni Ndioo ma kuati na, ti Ndioo tüvi ni kùnda'vini ra na, va ma ndian kùnda'vini ma inga na, ni kakú na nuu ma tundo'o ora ni jakutuni ma Ndioo ma ñivi.

*Tuva ndicha ña chìnunio ma ña ka'an ma tutu Ndioo, iyo yi ña ja'a yo ma ña kà'an yi*

<sup>14</sup> Ndyo'o yani, ¿a iyo nda kuenda yi ña kà'an yo ña iin ndian ya'a ga chìnuni tu'un Jesucristu kùu yo, tuva töve juuni jà'a yo tiñu va'a ña jàna'a yi ña ndicha ndian chìnuni tu'un ra kùu yo?, kùuni ndo. Ndicha kuii ña töve ni kakú yo tu chìnunio takani. <sup>15</sup> Vati tu iyo iin ndian yani yo a ñata'an yo ña kùmani vi ja'ma ku'un vi, ta ña töve ña kachi vi ndia, <sup>16</sup> ta juuni iyo nda ndyo'o te'en nàka'an ndo chí'in vi: "Na ku'un va'un, ta na ku'un va'un ma ja'maun, ta na kachi va'un nda na kutu tichun", kàti ndo chí'in vi. Va nda ndyo'o vaji ni ka'an takan nuu vi va na töve ni cha'a ndo ma ña kachi vi a ku'un vi, ta tüvi nda kuenda yi ma ña kà'an ndo tuva jà'a ndo takan. <sup>17</sup> Ta juuni takan kùu ma ña chìnunio, tu töve jà'a yo ma tiñu va'a kuenda Ndioo, ta ma ña chìnunio ikan töve nda kuenda yi.

<sup>18</sup> Va iyo iin ndian kùu ka'an te'en: "Yo'o ya'a ga chìnunium tu'un Ndioo, ta yu'u iyo tiñu va'a ña jà'i kuenda ra." Ta vitin yo'o na jana'un ma ña chìnunium chí'in ni'iin tiñu va'a ña töve jà'un kuenda ra, ta yu'u ni jana'i ma ña chìnunij nuun chí'in tiñu va'a ña jà'i. <sup>19</sup> ¿A yo'o chìnunium ña iyo uvanuu Ndiooni? Va'ani tu takan kà'un. Va, ¿a töve chà'un kuenda ña

nda ndián' kùu kui'na juuni chìnuni na ña ìyo uvanuu Ndiooni ndia? ¡Ta endee ndayu na ña yu'vi na!

<sup>20</sup> ¿Ta naja ya'a ndava xiniun? Na koto va'un ti tuva chìnunio tu'un Ndioo ta nì'iin cha'a' töve jà'a yo ma tiñu va'a kuenda ra, töve nda kuenda ma ña chìnunio ikan. <sup>21</sup> Abraham, ra kùu ñivio chíyo taji'na, Ndioo ndé'e ra ra ña kùu ra iin ra ndaa, ora jà'a ra ña sòkó ra ma ra se'e ra, ra nàni Isaac nuu ma Ndioo nuu chito naá niku. <sup>22</sup> Ta kùu koto ndo ma tava jà'a ma Abraham, vati cha'a' ma ña chìnuni ra, yakan va sòkó ra ma ra se'e ra nuu ma Ndioo ma takua kùuni ra, ta cha'a' ma tiñu jà'a ra ikan kùu yi iin ña jàna'a ña chìnuni ndicha Abraham. Ta ma ña chìnuni ra ikan chāa yi ña kùu yi ña nduva'a ndaa nuu Ndioo. <sup>23</sup> Takan chínu ma tava kā'an nuu ma tutu Ndioo, ta te'en kà'an yi: "ma Abraham chìnuni ra ma tu'un Ndioo, yakan va Ndioo ndé'e ra ra ña kùu ra iin ra ndaa". Ta ma Abraham iin ra ya'a ga nākoto Ndioo kùu ra ta iin meru ra kùu ra ndia. <sup>24</sup> Na koto va'a ndo vitin, vati Ndioo ndé'e ra ña kùu yo iin ndian ndaa tu chìnunio tu'un ra, ta juuni jàkuu yo ma tiñu kà'an ra ndia. <sup>25</sup> Indukuni tā'an ma ña nàni Rahab, ña kùu ña'a tondo, ma Ndioo ndé'e ra ña, ña kùu ña iin ña ndaa cha'a' ma tiñu ña jà'a ña, vati chā'a ña ma tichi ve'an ña kindoo xe'e ma ndra'ii israelita ikan, ma ndra kuàkoto ma naja kua ìyo ma ñivi ma ñuu ikan. Ta tīndean ndra kēe xe'e ndra ma inga chiyo ma ve'an. <sup>26</sup> Yakan va juuni kùu kutunini yo, ña ìyo yi ña jàchinu yo tiñu va'a takua Ndioo kùuni ra ña na ja'a yo. Vati taku ma kuñu yo ña kùu jakesiin yo yi chí'in ma anima yo, ta tu tūva ìyo ma anima yo chí'in ma kuñu yo, ña'a kùuni yi ka'an yi ña cha chí'o. Indukuni kua ìkan kùu chí'in ma ña chìnuni yo ña cha chí'i yi tu töve jàna'a yo ma ña chìnuni va'a yo chí'in ma tiñu jà'a yo.

### 3

#### *Ìyo yi ña ja'a kuenda yo ma tu'un ka'an yo*

<sup>1</sup> Ndyo'o yanj, na töve va'a ña ya'a ga kua'a' ndo kùu ndo matru ndian jàna'a tu'un Ndioo, vati cha chito yo ti ndisaa yo ndian jàna'a tu'un Ndioo, ni jakutuni ni'i ga ra cha'a' ndisaa tu'un töve va'a ña jàna'a yo. <sup>2</sup> Kua'a' nuu kuati jà'a tandi'i yo. Ta vitin tu ìyo nda ndian töve jà'a kuati chí'in tu'un kà'an na, kùuni yi ka'an yi ña iin ndian ndaa kùu na, ta juuni ìyo yati na kùmi na ndisaa ma kuñu na, ikan na töve jà'a na kuati chí'in yi. <sup>3</sup> Tu ora ti'o ma kaa ña nàni frenu ma yu'u ma kuayu, ikan na jachi'in ri ma ña chà'nda yo tiñu nuu ri, takan kùu jaku'un yo ri ma ndanu kùuni maa yo. <sup>4</sup> Ta juuni takan kùu yi chí'in ma varku ndia: vaji ya'a ga ka'nu run ta ma tati tindani'ni yi run ti ya'a ga ni'i chàkin yi, ta ma ra jàtiñu chí'in run kàva ra xini run chí'in yutun vali ma ndanu kùuni maa ra ku'un ra chí'in run. <sup>5</sup> Ta juuni takan kùu chí'in ma yaa yo ndia, iin ña vali kuiini kùu yi ña ìyo yi ma kuñu yo, ta kùu ja'a yi iin ña nduva'a kuii ka'nu ndia. ¡Ta juuni kùu yi tava kùu iin ñu'ú valini ña kùu ka'mi yi iin yuku nduva'a kuii ka'nu! <sup>6</sup> Ta ma yaa yo kùu yi tava kùu iin ñu'ú. Iin ña töve va'a ña ìyo ma kuñu yo cha'a' ña kua'a' ña kini kà'an yi, ta jàtivi yi yo. Ta ma ña kini ña kà'an yo chí'in ma yaa yo, jàndokini yi yo ndisaa kivi ña ìyo yo, ta kùu yi iin ña kichi yi iti' andaya', nuu endee tiin ñu'ú. <sup>7</sup> Ta ma ñivi kùu jandomasu na ma nda nuu kiti nikuuni, takua kùu ma kiti ìyo tumi, takua kùu chí'in koo, chí'in kua'a' nuu kiti xaan chí'in kiti ìyo tichi tañu'u.

Tandi'i ma kiti takan kùu jandomasu ma ñivi ri. <sup>8</sup> Va ni'iin yo na kùu ja'a yo ña kùmi maa yo yaa yo ña kà'an yi tu'un nduva'a. Ma yaa yo iin ña kini iyo ma kuñu yo kùu yi, vati kùu yi iin ña xaan takua kùu yukú xaan ña kueeni kueeni ka'ni yi yo. <sup>9</sup> Juuni chi'in tu'un ña kà'an yo chi'in yaa yo tiñu'u yo ma Ndioo ra kùu Tatá yo, ta juuni chi'in yi kànduva'a yo ma ñivi ña jàtuyi ma Ndioo. Ta kàa na takua kàa ra. <sup>10</sup> Ndyo'o yani juuni yu'u yo kèe ma tu'un ña vii ja'íi yo ma sivi Ndioo, ta juuni yu'u yo kèe tu'un kini ña kànduva'a yo ma ñivi ndia. Ndyo'o yani töve iyo yi ña kuu yi takan. <sup>11</sup> Ma yaa yo chi'in ma tu'un kà'an yi kùu yi takua kùu iin nuu ndo'yonu nuu kàna ma takuii. Ta ikan na kùu kana ma takuii va'a chi'in ma takuii uva ndia. <sup>12</sup> Ta juuni takan kùu ma yutun higu, ti na kùu kee ma chiti yutun olivu nuu run, ta juuni takan ma yoku'u chà'a chiti ña nàni uva na kùu kee ma chiti higu nuu run ndia. Indukuni na kùu kana takuii u'vá chi'in takuii va'a iin ndo'yonu. Ta takan kùu yi chi'in ma yaa yo ña kà'an yi tu'un kini chi'in tu'un va'a ndia.

*Uvi nuu ma takua kùu chinituni iyo: ma chinituni Ndioo ta ma chinituni ñivi*

<sup>13</sup> Tu ndicha ña iyo iin ra tañu ndo ña ya'a ga iyo chinituni Ndioo chi'in ra ta kùtunini va'a ra yi. Ta na jana'a ra ña iyo ma chinituni ikan chi'in ra ora jakuu ra tiñu va'a takua kùuni ra, ta na koo vita anima ra ora jà'a ra yi. <sup>14</sup> Va tu ndyo'o ku'va ndo ña na jandokini ndo ma anima ndo cha'a' ña kùmi ndo ma ña tixin iyo chi'in ndo, ta cha'a' ña kùu ndo ndian endeeni nànduku ma ña kùuni maani ndo. Tu takan kùu ndo kùuni yi ka'an yi ña kùu ndo ma ndian jàtayi maani ndo ndo, ta ma chinituni Ndioo tüvi iyo yi chi'in ndo. Ma ña chinuni ndo kùu iin tu'un vatani tu takan chà'nini ndo. <sup>15</sup> Vati ma chinituni i'ya na töve vèchi yi iti' andivi nuu iyo Ndioo, ti vèchi yi ma nuu ñu'u' ñuñivi, ti kua chà'nini maa yo kùu yi, vati kùu yi ña vèchi yi ma chinituni ma kui'na. <sup>16</sup> Ma nuu iyo ma ndian ya'a ga tixin ña nde'e na ta'an na, ta endee nànduku maani na ma ña kùuni maani na, ta ndiakan ni'iin tiempu töve koo vii na chi'in ta'an na, vati mamaa kuatini iyo na chi'in ta'an na.

<sup>17</sup> Va ma ndian iyo chinituni va'a ña chà'a Ndioo nuu na, ya'a ga va'a iyo na, ti töve kùu na ma ndian jà'a kuati, ta ya'a nànduku na naja kua koo vii na chi'in inga ñivi, ta iñu'u na ta jachi'in na ma ña kà'an ta'an na. Ta juuni ya'a ga kùnda'vini na ma ñivi, ta töve siin siin ndè'e na ma ta'an na, ta töve iyo uvi nuu kua chà'nini na, ti ndisaa tiempu jàkuu na ma tiñu va'a ña kà'an na ña ni ja'a na. <sup>18</sup> Ta ma ndian ya'a ga nànduku na koo vii na chi'in inga ñivi, ndiakan jachi'in na ma takua kùuni Ndioo ña koo na, ta Ndioo ni ja'íi ra na.

## 4

*Ma ña töve va'a ña jàtivi yi yo*

<sup>1</sup> ¿Ndanu vèchi ma kuati ña jà'a ndo ña chà'tani ndo kanita'an ndo chi'in maa ndo?, kùuni ndo. Vati ndicha ña vèchi yi tichi anima ndo ti mamaa kuati chà'tani ndo ja'a ndo. Yakan va kà'nita'an yi chi'in ma ña kèe tichi anima yo. <sup>2</sup> Ndyo'o kùuni ndo iin nakuyi, ta na kùu ni'i ndo yi, yakan va chà'ni ta'an ndo ndo, ta tixin ndo nde'e ndo ndatiñu inga na. Va tava na kùu ni'i ndo yi ndia, yakan va kà'nita'an ndo, tajan jà'a ndio ndo ma kuati. Takan kùu yi ña na töve kùu nata'an ndo ma ña kùuni ndo, ti

töve kà'an ndo cha'a' yi nuu ma Ndioo. <sup>3</sup> Ta tuva ndakan ndo iin nakuyi nuu Ndioo, na kùu ni'i ndo yi, ti töve chà'nini ndo kuàtiñu va'a ndo yi, vati kùuni ndo kuàtiñu ndo yi kuenda ma ña kini ña chàta'ani ndo ja'a ndo. <sup>4</sup> ¡Ndyo'o ndian cha ndakoo ndo ña jàchi'in ndo ma tu'un Ndioo! ¿A töve chà'a ndo kuenda ña tu nànduku ndo naja kua ndo'iin ta'an ndo chi'in ma ñivi kini ña iyo ñuñivi, va iin kuati ka'nu kùu yi kuenda Ndioo? Yakan va nda ndyo'o nikuuni ña ni kuuni ndo ja'a ndo ma kuati ña iyo ma ñuñivi, ta takan ndàkuu ndo iin ndian cha jàkesiin ndo ndo chi'in Ndioo. <sup>5</sup> ¿A chà'nini ndo ña töve nda kuenda ma tu'un Ndioo ña kà'an te'en?, kuuni ndo: "Ndioo cha tàchi ra ma Tati Í ra ña na ki'vi ra ta koo ra tichi anima yo." Ta ya'a kukuñu ma Tati Í Ndioo jin koto jàkesiin yo iti' Ndioo ta ki'vi yo inga iti'. <sup>6</sup> Va ma Ndioo iin ra ya'a ga va'a kùu ra, yakan va tindee ra yo ña jàndeenio, ti ma tu'un Ndioo te'en kà'an yi: "Nuu ma ndian ya'a tayi kùuni, Ndioo cha jàchika ra ra nuu na, va nuu ma ndian ya'a ga vita anima, va chà'a ra ñamani ra nuu na", kàti yi.

<sup>7</sup> Vitin na ku'va ndo ña na ka'nda Ndioo tiñu nuu ndo. Ta na jandeeni ndo ta na kù'va ndo ma anima ndo nuu ma kui'na, ikan na kundachiyoán' nuu ndo. <sup>8</sup> Na jayatin ndo ma anima ndo chi'in ma Ndioo, ikan na jayatin ra ra xiin ndo ndia. ¡Ndyo'o ñivi kini!, na ndakoo ndo ña jà'a ndo kuati. Ta ndyo'o ndian iyo uvi nuu kua chà'nini ndo, ti chàta'ani ndo jaka'nu ndo Ndioo ta juuni jàka'nu ndo ma ña kini ndia. Na ndakoo ndo ña ja'a ndo takan. Ta, ¡na jandaku'íi ndo anima ndo nuu Ndioo! <sup>9</sup> ¡Na nda'vi kuuni ndo ta kuaku ndo cha'a' iti' kini kuà'an ndo! Na ndakoo ndo ma ña chàkú ndo kuenda ña na too ma takuui tinuu ndo, ta juuni na ndakoo ndo ma ña sii kùuni ndo ta na kichi ma ña ya'a ga nda'vi kuuni ndo. <sup>10</sup> Ta na ndakuu masu anima ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ta ikan ni tiñu'u ra ndo.

### *Na töve iyo yi ña ka'an ndo iin ña töve va'a chata ma ta'an ndo*

<sup>11</sup> Ndyo'o yanj na töve iyo yi ña ka'an ndo ña töve va'a chata ma inga ñivi. Ta nda ndian ni kuuni ña kà'an chata iin ñivi a jà'ani ra ña kùu ra iin vesi, ra jàndondaa kuati, ta juuni kùu ra iin ra töve va'a kà'an chata ma tu'un ley Ndioo, ta cha ndàkuu ra iin ra kà'an ndaa chata yi. Ta tu iin ra kà'an ndaa chata yi kùu ra, kùuni yi ka'an yi ña töve jàchi'in ra ma ña kà'an yi. <sup>12</sup> Uvanuu Ndioo kùu ra ña chà'a ma Ley ra nuu yo, ta uvanuu ra kùu ra vesi ña jàndondaa kuati yo ndia, ta juu ra kùu ma ra jàkakú yo ta kùu tachi ra yo ku'un yo andaya'. Ta ndyo'o, ¿nda ndian kùu ndo ña chà'nini ndo jandondaa ndo ma kuati inga na?, kùuni ndo.

### *Töve va'a tu kà'an yo ña chito yo niyi ni kuu itaan a isa*

<sup>13</sup> Vitin va kùuni ña na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in, ndyo'o ndian kà'an te'en: "Ma itaan a isa ni ku'un ndi iin ñuu ka'nu, ta ikan ni koo ndi iin kuiya ña ni ni'i ndi ndatiñu, ta jàkanaa ndi kua'a' va'a xu'un'." <sup>14</sup> ¡Va ndyo'o töve chito ndo niyi ni kuu ma itaan a isa! ¿A ni koo ndito ndo?, kùuni ndo. Vati kùu yo takua kùu viko nu'uni ña kèta yi nundani, ta tiaga iti' nuu nundaa kuiini ndi'i yi nduta. <sup>15</sup> Ma ña iyo yi ña ka'an ndo kùu ma tu'un i'ya niku: "Ma Racha'nu Ndioo tuva kùuni ra ña ku'va ra ña na koo ndito ga yo ma ñuñivi i'ya, ta juuni na ja'a yo ma nda tiñu kùuni maa ra ña na ja'a yo ndia." <sup>16</sup> Ta ndyo'o endeeni kà'an ndo ma tava kùuni maa ndo, ta ya'a ga kutayi ndo, ta tandi'i ma ña sukun kùuni ndo takan, iin ña



töve va'a kùu yi kuenda Ndioo. <sup>17</sup> Va ma ndian chìto jàkuu tiñu va'a ta na töve jàkuu na yi, iin kuati ka'nu kuii kùu yi kuenda na tuva jà'a na takan.

## 5

### *Tu'un i'ya iyo yi ña taso'o va'a ma ndian kuika*

<sup>1</sup> ¡Na taso'o va'a ndo ma tu'un ña ni ka'in i'ya ndyo'o ndian kuika! ¡Na kuaku ndo ta na nda'yu ndoo ndo cha'a' ma tundo'o ña ni nde'e ndo! <sup>2</sup> Vati ma ndatiñu va'a iyo nuu ndo cha tà'yu yi, ta ma ja'ma ndo cha chàchi ma liki'ndi yi. <sup>3</sup> Ta ma oro chi'in ma plata ña ndàkiva'a ndo cha koyo ña kuxi chata yi. Ta ma ña kuxi yi ikan, kùu yi takua kùu iin ku'va ña tisokuati yi ndo. Ta kùu yi takua kùu iin ñu'ú ña ni ka'mi yi ma kuñu ndo. Ta, za töve chà'a ndo kuenda ti ma kivi nuu ndi'i nia kùu yi vitin ña ni jande'e Ndioo ma tundo'o nuu ndo cha'a' ña ndóyo locho ma ña va'a ma tichi ve'e ndo já'a ndo? <sup>4</sup> Vati yakan kùu ma ya'vi ña töve nī tia'vi ndo ma ndian jàtiñu nuu ñu'u' ndo niku. Yakan va ndrakan kànachaa ndra ma nuu Ndioo, ra nduva'a kuii ka'nu cha'a' yi, ta rakan chini ra ma ña kà'an ndra. <sup>5</sup> Ta nuu ñuñivi i'ya kùu ndo ndian ya'a ga iyo ndatiñu ndo, ta chisii ndo ti já'a ndo ma ña kini kùuni maa ndo, ta ya'a ga chàchi ndo ta nduva'a ndondu'u ndo takua nañu jundiki ña ni ka'ni ndra. ¡Ta takan ni kuu yi chi'in ndo ndia! <sup>6</sup> Ndyo'o nduva'a tisokuati ndo ta chà'ni ndo ma ndian töve iyo kuati. Ta tüvi iyo nī'iin na kua kuu ja'a na, ta kuu kakú na nda'a' ndo.

### *Ìyo yi ña kuantu yo nda kati kichaa ma Racha'nu*

<sup>7</sup> Yakan va ndyo'o ndian yani, töve iyo yi ña janañu'u ndo kuantu ndo ma Racha'nu nda kati kichaa ndiko ra ma nuñu'u' ñuñivi i'ya. Ma ndra tàchi ma ndatiñu, tuva kùuni ndra tava ndra ma ndatiñu va'a, iyo yi ña kuantu ndra nda kati kukuiin ma savi ta töve iyo yi ña janañu'u ndra. <sup>8</sup> Yakan va ndyo'o juuni iyo yi ña kuantu ndo ta tu töve jáña ndo ña chinuni ndo, ti cha kùyatini ora ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu ma ñuñivi i'ya.

<sup>9</sup> Ndyo'o yani na tisokuati ndo, ta na kànita'an yu'u ndo chi'in inga ñivi, ikan na töve jande'e ma Racha'nu Ndioo ma tundo'o ndo, vati ma Racha'nu Ndioo kùu ra iin ra ni jakutuni cha'a' ma ñivi. Ta chani keta ma ora ni jakutuni ra ma kuati já'a yo. <sup>10</sup> Ndyo'o yani, na kuku'uni ndo ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, vati iyo ma tundeeni Ndioo chi'in ndra ora nde'e ndra tundo'o. Ta na ja'a ndo indukuni takua já'a ndra, ti ndrakan nī'iin cha'a ni janañu'u já'a ndo. <sup>11</sup> Va chito va'a yo ti maa yo kà'an yo ña ya'a sii kùuni ndrakan cha'a' ña jàndeeni ndra ora nde'e ndra tundo'o. Ndyo'o cha chito va'a ndo naja kua jàndeeni ma Job ma tundo'o ña nde'e ra, ta juuni chito ndo ña Job nī'i ra ña va'a já'a ma Racha'nu Ndioo nuu ndi'i nia, vati chito yo ña ma Racha'nu Ndioo ya'a ga kùnda'vini ra yo, ta juuni kùu ra iin ra chà'a ra ma tundeeni ra nuu yo ndia.

<sup>12</sup> Inga tuku tu'un nduva'a ka'nu ña ni ka'in ndyo'o yani, na kà'an ndo ña ndicha ña ni ja'a ndo iin nakuyi tu töve ni ja'a ndo yi, ña ndava nda cha'a' ma Ndioo ra iyo andivi, ni nda cha'a' ma ñivi iyo ñuñivi, ni nda cha'a' inga nakuyi ndia. Tuva ni ka'an ndo "juu", na ja'a ndicha ndo ma ña ni ka'an ndo ña ni ja'a ndo. Ta tu ka'an ndo, "töve" iyo yi ña endee töve ja'a ndo ma nī'iin nakuyi, ikan na töve tiso Ndioo kuati chata ndo ta jande'e ra tundo'o cha'a' ma ña kà'an ndo.

<sup>13</sup> Tu iyo nda ndyo'o ya'a ga nda'vi kùuni ndo a nde'e ndo tundo'o, na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' yi. Ta tu iyo nda ndyo'o ya'a ga chisii ndo,

na kata ndo yaa ña jàka'nu ndo ma Ndioo chi'in yi. <sup>14</sup> Tu ìyo iin ndian ku'vi ma tañu ndo, na kana ndo ma ndracha'nu, ndra chà'nda tiñu ndian chinuni tu'un Jesuu, ikan na ka'an na chi'in Ndioo cha'a' ra, ta ora kicha'a na ka'an na chi'in sivi ma Racha'nu Jesuu, na ka'yu ndra ma cete xini ma ra ku'vi. <sup>15</sup> Ta tu ya'a ga chinuni ndra ña ni nda'a ma ra ku'vi ora kà'an ndra chi'in ma Ndioo, Ndioo ni janda'a ra ra. Ta tu ma ra ku'vi ikan jà'a ra kuati niku, Ndioo ni janaa ra ma kuati jà'a ra.

<sup>16</sup> Yakan va ndyo'o na na'ma ndo ma kuati jà'a ndo chi'in ma ta'an ndo, ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ta'an ndo, ikan na nda'a ndo. Vati iin ra ndaa, tu chikan ra iin tiñu va'a nuu Ndioo chi'in ndisaa anima ra, ni ni'i ra yi cha'a' ña ìyo kua'a' tundeeni Ndioo chi'in ra. <sup>17</sup> Takan kũu ma ra nàni Elía, ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, kũu ra iin ñivini ma tava kũu yo, ta ora kà'an ra chi'in Ndioo chi'in ndisaa kuii ma anima ra ña na kũun ga ma savi, ta jãña ndio ma savi ña kũun ra' ma nuu ñu'u' ñuñivi uni kuiya sava. <sup>18</sup> Ta ora yã'a ma uni kuiya sava ikan, tajan kà'an tuku ra chi'in ma Ndioo inga cha'a' ña na kuun ndiko ma savi, ta kicha'a ndiko ma savi ña kũun ra', ta ma ndatiñu kàa ma nuu ñu'u' ñuñivi, ta yakan ya'a ga chà'a yi ma ña kũu kacho.

<sup>19</sup> Ndyo'o yanj tu ìyo nda ndyo'o kèsiin ndo ma iti' Ndioo, ta inga na jà'a na ña chikoni'i ndiko ndo, <sup>20</sup> na koto va'a ndo ña nda ndian nikuuni jà'a na ña chikoni'i ndiko ma ndian jà'a kuati ma iti' tóve va'a kuà'an na, ta kī'vi ndiko na ma iti' Ndioo, Ndioo ni ja'a ra ña ni kakú na, ikan na tüvi kuví na endeeni, ta ni janaa ra tandi'i ma kuati ña jà'a na niku.

## Tutu nunuu ña tãchi racha'nu Petu'

### *Petu' kãña'a ra chi'in ndisaa ma ndian chinuni tu'un Jesucristu*

<sup>1</sup> Yu'u Petu', ra tatun Jesucristu, tãi ma tutu i'ya kuenda ndyo'o ndian ndoyo ñuu ña töve kuu ñuu ndo, ndian chitakuati te'en tikan iti' ñuu chika, takua kuu ma ñuu nãni Ponto, Galacia, Capadocia, Asia chi'in ñuu Bitinia. <sup>2</sup> Ti ma Racha'nu Ndioo, ra kuu Tatã yo, kãchin ra ndo taji'na niku ña na kuu ndo ñivi ra, ti takan kũuni ra. Ta cha'a' tiñu jã'a ma Tati Í ra tichi anima ndo kuu yi ña Ndioo jã'a ra ña kuu ndo ndian íi kuenda ra, ikan na jachi'in ndo tu'un Jesucristu, ta janandoo ra ndo chi'in nií ra. Ta na ndokua'a ma ñamani Ndioo chi'in ndo, ta na koo vii ndo chi'in ra ndia.

### *Kuatu yo ña ni ku'va ma Ndioo nuu yo*

<sup>3</sup> Na jaka'nu yo ma Ndioo ra kuu Tatã ma Racha'nu yo Jesucristu, ti cha'a' ña ya'a ga kũnda'vini ra yo kuu yi ña jã'a ra ña kãku chaa ndiko yo cha'a' ña jãnataku ndiko ma Ndioo ma Jesucristu tañu ndian ndií. Cha'a' ña'a kuu yi ña ndãtu yo ña ni koo ndito yo endeeni, <sup>4</sup> ikan na ni'o iin tundeeni ña indii va'a ma iti' andivi kuenda ndo jã'a ra. Ta yakan na töve ni naa yi ta na töve ni kuñu'u yi, ta juuni na töve ni xii yi ndia. <sup>5</sup> Ta cha'a' ña ya'a ga chinuni ndo ma tu'un Ndioo, yakan va kũmi kuenda ra ndo chi'in ma ndatu ra, ikan na kuu ni'i ndo ña kuu kakú ndo. Ta tandi'i yakan cha iyo tu'va kuenda ña jãna'a ra yi nuu ndo ma kivi nuu ni ndi'i nã.

<sup>6</sup> Ta cha'a' ña'a kuu yi ña ya'a ga chisii ma anima ndo, vaji vitin kuenda tia kivini iyo yi ña nde'e ndo kua'a' nuu tundo'o, <sup>7</sup> ikan na kuu ni'i ndo ku'va, cha'a' naja kua ña ndicha ña chinuni ndo tu'un Ndioo. Vati ma ña chinuni ndo kuu yi takua kuu iin oro: ti ma oro ji'na ga iyo yi ña ki'in yo ku'va yi chi'in ñu'ú, ikan nde'o tuva ya'a ga va'a yi. Va ka'nuga kuu ma ña chinuni yo kua ma oro ikan, vati ma oro ni keta kivi ña ni naa yi. Yakan va ora ki'in ma Ndioo ku'va ma ña chinuni ndo ni ku'va ra kuenda tu ndichaga ña chinuni ndo kua ma oro ikan, ta ni jaka'nu ra ndo ta tiñu'u ra ndo ta ka'an ra ña kuu ndo ndian ya'a tacha ora na kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu.

<sup>8</sup> Ndyo'o ya'a ga kũuni ndo nde'e ndo ma Jesucristu, vaji takã'an nde'e ndo ra chi'in tinuu ndo. Ta vitin ya'a chinuni ndo tu'un ra, vaji töve nde'e ndo ra, ta nduva'a kuii ka'nu kuu ma ña chisii ndo, vaji kũuni ndo ka'an ndo iin tu'un cha'a' ña ya'a ga chisii ndo va töve nani'i ndo najakua ka'an ndo yi, ti iin ña ya'a ga ka'nu kuu yi, <sup>9</sup> ña ndyo'o cha kua nãta'an ndo ña kãkũ ma anima ndo, jã'a ña chinuni ndo tu'un ra.

<sup>10</sup> Ma tatiempu ga niku, ma ndra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kua'a' nuu jãkua'a ndra ta nãnduku tu'un ndra ña kũuni ndra koto kachin ndra cha'a' ma ña ni kakú yo i'ya, ta juuni kã'an ndra cha'a' ma ñamani Ndioo ña chà'a ra nuu yo vitin, <sup>11</sup> ti kũuni ndra koto kachin ndra nda kivi ta nda ñivi kuu vi ña jãna'a ma Tati Í Cristu ña iyo chi'in ndra ora kãtitu'un yi nuu ndra cha'a' naja ni kuu yi ora ni nde'e ji'na Cristu tundo'o, ta naja kua ni kuu yi chi'in ra ora ndotacha ra tiã iti' nuu. <sup>12</sup> Va ma Ndioo jã'a ra ña na koto kachin ndrakan yi ña ma tu'un ña kãtitu'un ndra töve kuenda maa ndra kuu yi, vati kuenda ndyo'o kuu yi ma tiempu vitin. Ta vitin juuni ma tu'un i'ya kuu yi ma tu'un ña kãtitu'un ma ndra keta nuu ndo cha'a' ma

tu'un va'a ña naja kua jàkakú Ndioo yo. Ta kàtitu'un ndra yi chi'in ndatu ma Tati Í Ndioo ña kichi iti' andivi. Ta ndisaa ma tati va'a ña jàkuu tiñu nuu Ndioo nànduku tu'un na naja kua kuu kutunini na yi.

*Ndioo kùuni ra ña na ki'vi yo iti' ya'a ga í*

<sup>13</sup> Yakan va na koo tu'va va'a ndo chi'in chinituni ndo cha'a' ma tiñu jà'a ndo, ta na töve ya'a ndu jà'a ndo ni'iin nakuyi. Ta kuantu ndo ma ñamani Ndioo ña ni ku'va ra nuu ndo ora ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu.

<sup>14</sup> Ta ndyo'o ña kùu ndo iin ndian kùu se'e Ndioo, ndian ya'a ga jàchi'in ña kà'an ra, na jà'a ndo ma takua chikan ma kuñu ndo ña ja'a yi, ma takua jà'a ndo ma antea ora takàaga nàkoto ndo ma Ndioo niku. <sup>15</sup> Ma ña iyo yi ña ja'a ndo kùu yi ña na koo vii ndo chi'in ma Ndioo, ikan na kuu ndo iin ndian í, ti ma Ndioo ra kà'an chi'in ndo ña na ki'vi ndo ma iti' ra, ti iin ra ya'a ga í kùu ra. <sup>16</sup> Vati ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Na kuu ndo iin ndian ya'a ga í, vati yu'u iin ra ya'a ga í kùu", kàti Ndioo.

<sup>17</sup> Ta tu ndyo'o kà'an ndo te'en "Tatá", chi'in ma Ndioo, ra kà'an ña va'a a töve cha'a' ta'ii'in tiñu jà'a yo. Ta indukuni takan jà'a ra chi'in tandi' ma ñivi. Yakan va ndava nikuuni ña ja'a ndo, iyo yi ña tiñu'u ndo ra, ikan na kuu koo vii ndo ma ndisaa kuiya ña ni koo ndo ma ñuñivi i'ya. <sup>18</sup> Vati ma Ndioo kùu ma ra jàkakú ndo. Ta töve va'a kùu ma ña ni'í ndo ña kua chíyo ma ndian kùu ñivi ndo ndian chíyo taji'na. Ti ora jàkakú Ndioo ndo töve ni ja'a ra yi chí'in ma ndatiñu takua ma oro a plata ti yakan numini ndi'í yi. <sup>19</sup> Vati uvanuu chi'in nií Jesuu kùu yi ña kùu tia'vi ra cha'a' ma ña kaku yo. Ta ma nií Jesuu sōkó juuni maa ra ra' nuu ma Ndioo takua kùu iin mvechala ña töve iyo ni'iin kuati ta ña töve iin ña meku ndia. <sup>20</sup> Jesuu kùu ma ra kàchin Ndioo kuenda ña jachinu ra ma tiñu i'ya, ma nda ora takà'an tuvi ma ñuñivi i'ya niku. Ta vitin ma kivi nuu ndi'í nia, Ndioo cha jàna'a ra ra nuu ndo kuenda ma ña va'a maa ndo. <sup>21</sup> Cha'a' Jesuu kùu yi ña chìnuni ndo ma tu'un kà'an Ndioo, ta Ndioo kùu ma ra jà'a ña nàtaku ndiko ra tañu ma ndian ndií, ta juuni tiñu'u nduva'a kuii ra ra ndia. Ta yakan va ndyo'o endeeni ndàtu ndo ma ña ni ni'í ndo jà'a ma Ndioo ta endeeni chinuni ndo ma ña kà'an ra ndia.

<sup>22</sup> Ta vitin ndyo'o, cha jànanndoo ndo ndo cha'a' ña jàchi'in ndo ma tu'un ndaa ña ni'í ndo nuu Ndioo jà'a ma Tati Í ra, ikan na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ndian yani ndo ta na kèña'a ndo na. Kàti chi'in ndo ña iyo yi ña kuuni va'a ndo nde'e ndo ta'an ndo chi'in ndisaa kuii ma anima ndo. <sup>23</sup> Va ndyo'o cha kaku chaa ndiko ndo vitin, va na tūva se'e ñivini kùu ndo ña chani kivi na takua ta'an chi'in chiti yutun töve va'a, ti ndyo'o kaku ndo va chi'in tu'un Ndioo, ti ma tu'un ikan endeeni iyo yi ta töve chi'í yi. <sup>24</sup> Ti ma tu'un Ndioo te'en kà'an yi:

Tandi'í ma ñivi iyo ñuñivi kùu na takua kùu iin ku'u,  
ta ma ña ka'nu ñivi kùu takua ka'nu ma ita ña iyo nuu ma ku'u.  
Ma ku'u, chaa ora nàtíi yi, ta ma ita xii yi.

<sup>25</sup> Vati ma tu'un ma Racha'nu Ndioo iyo yi endeeni.

Takan kà'an yi.

Ta ma tu'un i'ya kùu ma tu'un va'a Ndioo ña kàtitu'un ndi nuu ndo.

## 2

*Ma ñuu chaa ña kùu ma ñuu Ndioo*

<sup>1</sup> Yakan va na jaña ndo ma tandi'i ma ña töve va'a ña jà'a ndo, takua tandi'i tu'un ña jànda'viña'a ndo chi'in ta'an ndo. Ta na jaña ndo ña kà'an ndo chi'in uvi nuu kua chànini ndo, chi'in ma ña xaani ndo nde'e ndo inga ñivi. Ta juuni na jaña ndo ma tu'un vata ña ya'a ga siini ndo kà'an ndo.

<sup>2</sup> Takua kùu ndiakuati já kàku, ta takan na nanduku ndo ma uvanuu ma tu'un Ndioo takua nànduku yi uvanuu ma lechi ndika ma'á yi, ikan na kuu kua'nu yi jà'a ra', ti tu'un ikan jà'a yi ña kua'nu ndo ta ni'i ndo nuu kakú ndo nuu ma kuati, <sup>3</sup> tuva ndicha ña chaa va'a ndo koto ndo ña ma Racha'nu Ndioo iin ra ndicha va'a kùu ra.

### *Jesuu kùu ra takua kùu iin yuu ndito*

<sup>4</sup> Na jayatin ndo ndo nuu ma Racha'nu Jesuu, ra kùu takua kùu iin yuu ndito. Ma ñivi iyo ñuñivi na töve nī kuuni na nde'e na ra, va jaña na ra niku; va kuenda Ndioo iin yuu ña kächin ra kùu Jesuu, vati iin ra nduva'a kuii ka'nu kùu ra kuenda ra. <sup>5</sup> Ta ndyo'o juuni kùu ndo takua kùu yuu ndito. Na ku'va ndo ña na kuatiñu ma Ndioo ndo, ta na ku'va ndo ña na ja'a ra, na kuu ndo ma takua kuu veñu'u ra, ta juuni na kuu ndo sutu í ra, ta cha'a' Jesucristu kùu yi ña kùu sokó ndo ña ya'a í kuenda Ndioo. Ta juuni cha'a' ra kùu yi ña Ndioo ni ka'an ra ña chàta'ani ra ma ña jà'a ndo ndia. <sup>6</sup> Vati ma tutu Ndioo juuni kà'an yi te'en cha'a' yi:

Yu'u kùu ra kànindij ma ñuu Sión iin yuu nunuu,

Ta yuu ikan kùu yi iin yuu kächin ta ya'a vii ta ka'nu kuendai,

ta ma ndian chìnuni ma tu'un kà'an ra,

töve ni kukanuu kùuni na cha'a' ra.

Takan kà'an ma tutu Ndioo.

<sup>7</sup> Kùuni ka'in chi'in ndyo'o ndian chìnuni tu'un ra, ti ma yuu kànindii ma Ndioo ikan iin ña ya'a vii ta ka'nu kùu yi kuenda ndo, va kuenda inga ndian töve chìnuni, juuni jàchinu na ma takua kà'an ma tutu Ndioo ma nuu kà'an yi te'en:

Ma yuu ña töve nī kuuni ma ndra kùu labañi ti'i ndra ma cha'a' ma ve'e, ndàkuu yi iin yuu nunuu ña ka'nu ga.

<sup>8</sup> Ta juuni te'en kà'an ma inga tu'un ña ndiso ma nuu tutu Ndioo ndia:

Ma yuu i'ya jà'a yi ña na nduva ma ñivi,

ta juuni jà'a yi ña na kati'i na yi ndia,

kàti yi.

Va kàti'i ndisaa ndiakan yi cha'a' ña töve jächin na ma tu'un Ndioo, ta ndicha kuii ña Ndioo tächin ra ña takan ni kuu yi kuenda na ndia.

<sup>9</sup> Va ndyo'o kùu ndo ñivi kächin Ndioo, ta kùu ndo sutu ña jà'a ndo tiñu kuenda ma ra kùu rey, ta juuni kùu ndo iin ñuu nduva'a kuii í, ta kùu ndo iin ñuu ña iyo kuenda ma Racha'nu Ndioo. Ta takan kùu ndo, ikan na katitu'un ndo ma tiñu ya'a ga vii ta ka'nu ña jà'a ra nuu ma ñivi, ti Ndioo kùu ma ra jà'a ña jaña ndo ma iti' naa ña töve va'a ña káchika ndo, ta ti'i ra ndo ma iti' ndichin. Ta ma iti' ikan, iin iti' ya'a ga tacha ta vii kùu yi. <sup>10</sup> Ndyo'o töve iyo ti'vi ndo ma takua kùu iin ñuuni niku, va vitin kùu ndo iin ñuu ña kùu ñuu Ndioo. Ta tatiempu yöve ñivi ña kùnda'vini Ndioo kùu ndo niku, va vitin ndian kùnda'vini Ndioo kùu ndo.

*Na ja'a ndo tiñu ma takua kùuni Ndioo, ikan na kuu koo vii ndo ma ñuñivi i'ya*

<sup>11</sup> Ndyo'o yani ndian ya'a ga kùuni nde'i, jàninij ndo takua kùu ndian kichi inga ñuu, ndian töva iyo kuenda ma ña kini ña iyo ma ñuñivi i'ya.

Yakan va na kü'vaga ndo ña na ka'nda ma kuñu ndo tiñu nuu ndo ña kùuni maa yi, ti ma kuñu yo endee kànita'an yi cha'a' ma maa ña kuuni maa yi ja'a yi. <sup>12</sup> Na vii koo ndo chí'in ma ndian töve chinuni, ikan takan vaji tiso na kuati chata ndo ña ndian kini kùu ndo, va ora ni nde'e na ma ña va'a ja'a ndo, ni jaka'nu na ma Ndioo cha'a' ndo, ma ora ni keta ma kivi ña ni jandondaa Ndioo ma kuati yo.

<sup>13</sup> Cha'a' ma Racha'nu Jesuu kùu yi ña kà'in chí'in ndo ña na ndaki'in ndo ña jàchi'in ndo ma tiñu ña kà'an ndisaa ndian kuxini ñuu ñuñivi, takua kùu iin ra rey ra chà'nda tiñu ñuu ka'nu, <sup>14</sup> a ndian kùu takua kùu kuvienu, ti ma ndian kuvienu kùu na ndian tàchi ma rey nuu ndo ña na jande'e na tundo'o ma ndian jà'a tiñu kini, ta na tiñu'u va'a na ma ñivi jà'a tiñu va'a. <sup>15</sup> Vati ma Ndioo kùuni ra ña na ja'a ndo ma ña va'a, ikan na kuu jakutaxin ndo ma tu'un yu'u ma ndian kini ña töve kùtunini, ndian kà'an chata ndo.

<sup>16</sup> Na vii kakunuu ndo takua chàkunuu yo nuu nuna, ta ja'a ndo ma ña va'a, va tu chàkuu nuna ndo, na kuàtiñu ndo yi cha'a' ña xe'e kùu yi ta ja'a ndo ma ña töve va'a. Yakan va iyo yi ña kuàtiñu ndo ma iti' va'a ta nuna ikan, cha'a' ña kùu ndo ndian musu ma Racha'nu Ndioo. <sup>17</sup> Na tiñu'u va'a ndo tandi'i ñivi, ta na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ndian yani ndo ndian chinuni, ta na tiñu'u ndo ma Racha'nu Ndioo, ta na tiñu'u ndo ma ra kùu rey, ra chà'nda tiñu nuu ndo ndia.

### *Cha'a' ma tiñu iyo yi ña ja'a ma ndian kùu musu*

<sup>18</sup> Ndyo'o ndian kùu musu, na jachi'in ndo ta tiñu'u ndo ma ña kà'an ma ndian kùu chito'o ndo, va töve ivaa chí'in ma ndian va'ani chànini a chí'in ma ndian vii jà'a chí'in ndo, vati juuni na tiñu'u ndo ma ndian xaani nde'e na ndo ndia. <sup>19</sup> Ta Ndioo ya'a chisii ra chí'in ndo tu jàchinu ndo jà'a ndo ma takua kùuni ra, ta kùndeeni ndo ora jande'e ma chito'o ndo tundo'o ndo, vaji töve va'a ma ña jà'a ra chí'in ndo. <sup>20</sup> Va tu ndyo'o ja'a ndo ma iin tiñu töve va'a, ta cha'a' yakan kùu yi ña jànde'e ma chito'o ndo tundo'o ndo a kàni ra ndo cha'a' yi, çniyi kùu ma ña va'a ña ni ni'i ndo tuva ya'a ga jàndeeni ndo yi?, kùuni ndo. Vati tu nde'e ndo iin tundo'o cha'a' ma ña va'a jà'a ndo, ta nduva'a kuii jàndeeni ndo yi, yakan kùu ña jàsii ma Ndioo. <sup>21</sup> Vati cha'a' tiñu ikan kùu yi ña kàna Ndioo ndo, vati takua indukuni ikan, Cristu ndé'e ra tundo'o cha'a' ndo, ta takan jàna'a ra nuu ndo iti' va'a, ikan na tandikun ndo ku'un ndo chata ra.

<sup>22</sup> Ti Cristu na töve nī ja'a ra nī'iin kuati,

ta na töve nī keña'a ra nī'iin ñivi ndia.

<sup>23</sup> Ma Jesuu ora kà'an ti'ini ma ñivi chata ra, na töve kà'an ti'ini ra chata na ndia, ta ora jànde'e na tundo'o ra, na töve kà'an xaan ra nuu ma ndian jà'a takan chí'in ra ndia. Ti ma ña jà'a ra kùu yi ña kà'an ra chí'in Ndiooni, ta chí'inuni ra ti iin ra ndaa kùu Ndioo, ra jàkutuni kuati jà'a ma ñivi. <sup>24</sup> Juuni ma Jesuu kùu ra ña ndiso ra ma kuati yo, ta ndākoo ra tandi'i yi nuu ma kruu ma ora chí'i ra, ikan na naa ndisaa ma kuati ña jà'a yo, ta kuu koo ndaa yo. Ma Jesuu ndé'e ra tundo'o ta tàkue'e ra cha'a' ma kuati yo, ikan na kuu nda'a yo. <sup>25</sup> Vati ndyo'o ma antea niku endee kàchika ndita ndo ta kuànaa ndo ma tava ta'an iin mvechala ña ndakuu ku'u ri, va vitin cha chí'koni'i ndiko ndo ta kī'vi ndo iti' Jesucristu, ti rakan kùu ma pato ndo, ra jàkuenda ma anima ndo.

## 3

*Naja kua iyo yi ña koo ma ndian cha tãnda'a*

<sup>1</sup> Yakan va ndyo'o ñivi ña'a ndian cha tãnda'a, na tiñu'u ndo ta jachi'in ndo ma ra kùu ii ndo, ikan vaji tu iyo ma ndra töve chìnuni ma tu'un Ndioo, nde'o tu kùu jandomani ndo ndra na ki'vi ndra iti' ra. Töve chiniñu'u ndo kà'an ndo ni'iin tu'un, va kùu jakanaa ndo anima ndra ora nde'e ndra naja kua kùu ndo, <sup>2</sup> tuva na nde'e ndra ña ñivi iñu'u kùu ndo ña cha jãnandoo Ndioo ndo. <sup>3</sup> Na töve ña'a vii kùu ndo jà'a ma ña iyo iti' chata ndo nuu kùu nde'o takua kùu ña jãndova'a ndo ma ixi xini ndo chi'in kua'a' ña chù'ni ndo yi ora ti'i ndo kuika yi, ta takua jãkutu ndo kua'a' nuu oro ña ti'i ndo so'o ndo, sukun ndo ta sukun nda'a ndo chi'in ja'ma ya'a tacha ña ya'vi ndaa ña chàku'un ndo ndia, <sup>4</sup> ti ma ña ka'nu ga kùu ma ña iyo iti' tichi anima ndo, ti ikan kùu nuu nàkanini ndo naja kua kùu koo vii ndo ta vita anima chi'in ñivi, ta ni'iin ñivi kùu janaa na yi a kindaa na yi nuu ndo. Ta ma ña vii i'ya ya'a ga iyo kuenda yi nuu Ndioo. <sup>5</sup> Ti ma tatiempu niku, takan chàku'un ma ñivi ña'a kù'í jã'a Ndioo niku ti chìnuni vi ma tu'un ra, ta tandi'i ma ñivi ña'a ikan, vii jãchi'in ta'ii'iin vi nuu ii vi. <sup>6</sup> Takan jã'a ma ña nàni Sara, ña jãchi'an ma ña kà'an ma Abraham, ta ya'a ga iñu'an ora kã'an ña te'en chi'in ra: "Yo'o kùu ma racha'nui." Ta ndyo'o ñivi ña'a, ni chaa ndo kuu ndo ma takua kùu iin se'an vitin, tuva ja'a ndo ma ña va'a ta töve yu'vi ndo nde'e ndo ni'iin nakuyi.

<sup>7</sup> Ta takani ndyo'o ndra kùu ii ma ñivi ña'a, na kutunini va'a ndo kua koo vii ndo indukuni ndo chi'in ñasi'i ndo. Ta na iñu'u va'a koo ndo chi'in vi cha'a' ña ya'a ga ika kùu vi, va juuni kùu vi iin ndian ni'i vi ma ñamani Ndioo takua ni'i ndyo'o yi ña chà'a ra ña na koo va'a ndo chi'in ra. Na ja'a ndo ma tandi'i ma ña kà'in i'ya, ikan ni'iin nakuyi na jãtañu yi nuu ndo ma ora kà'an ndo chi'in ma Ndioo.

*Ma tundo'o ña ndè'o cha'a' ma ña jà'a yo ma ña va'a*

<sup>8</sup> Iin tu'un ka'nu kùunji ka'in chi'in ndo: na koo vii ndo chi'in iin nuuni kua chànini ndo, ta na kunda'vini ndo nde'e ndo ma juuni maa ndo chi'in ma inga na ndia, ta na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ta'an ndo, ta tiñu'u ndo na, ta vita koo anima ndo chi'in na ndia. <sup>9</sup> Tu iyo ma ndian töve va'a jà'a na chi'in ndo, na töve iyo yi ña ja'a ndo indukuni ma takua jà'a na, ta tu iyo ma ndian kà'an ti'ini chata ndo, juuni na töve iyo yi ña ka'an ti'ini ndo chata na ndia. Ma ña iyo yi ña ja'a ndo kùu yi ña na ja'ii ndo ma nuu na, vati ma Ndioo ndãki'in ra ndo ña na kuu ndo ma ñivi ra, ti ni ku'va ra ma ndatu nuu ndo ta ni ja'ii ra ndo ndia. <sup>10</sup> Ti te'en kà'an ma tu'un ra:

Ma nda ndian nikuuni ña kùuni na koo va'a ma ñuñivi i'ya,

ta kùuni na koo siini na kua'a' kivi,

iyo yi ña na kumi va'a na ma yaa na koto kàti'ini yi,

ta na töve iyo yi ña ka'an na ni'iin tu'un töve va'a chi'in tu'un vata ndia.

<sup>11</sup> Ma ña iyo yi ña ja'a na kùu yi ña na jaxiin na na nuu ma ña töve va'a, ta na ja'a na ma ña va'a,

ta na nanduku na naja kua koo vii na chi'in ta'an na ta na tandikun na chata yi ndia.

<sup>12</sup> Vati ma Ndioo kùmi ra ma ndian jà'a ma ña ndaa

ta taso'o ra na ora kà'an na chi'in ra,

va ma ndian töve va'a jà'a,

Ndioo töve jãchi'in ra ma ña kà'an na.

<sup>13</sup> ǵYo ni kuu ma ndian ni jande'e ma tundo'o ndo, tuva nani ora endeeni jà'a ndo ma ña va'a?, kùuni ndo. <sup>14</sup> Vati, vaji ndè'e ndo tundo'o cha'a' ma tiñu ndaa jà'a ndo, ya'a ga sii ni kuuni ndo tuva jà'a ndo takan. Yakan va na töve iyo yi ña ndasii ndo nde'e ndo ma nda ndian ni kuuni, ta na yü'vi ndo ndia. <sup>15</sup> Ma ña iyo yi ña ja'a ndo kùu ña na tiñu'u ndo ma Jesuu, ta na ku'va ndo ña kùu ra ma chito'o ndo nani kivi. Na koo yati va'a ndo kàtitu'un ndo ma iin tu'un ndaa nuu ma ndian chikatu'un nuu ndo, niyi kuu ma ña ndātu ndo nuu Ndioo cha'a' ña chìnuni ndo tu'un Cristu. Ta ora kàtitu'un ndo takan chí'in na iyo yi ña ka'an ndo vii chí'in na ta na tiñu'u ndo na ndia. <sup>16</sup> Na ja'a va'a ndo ma tiñu jà'a ndo ta na koo vii ndo chí'in ma chinituni ndo, ta ma ndian kà'an ti'ini chata ndo ña kùu ndo ndian jàtiñu va'a kuenda Cristu, ndiakana kukanuuni na cha'a' ma tu'un kà'an na chata ndo. <sup>17</sup> Va'a ga ña ndè'o ma tundo'o cha'a' ma ña va'a jà'a yo, tuva takan kùuni ma Ndioo, kua cha'a' ma ña töve va'a.

<sup>18</sup> Vati ma Jesuu kùu ra ña ndè'e ra ma tundo'o ta chí'í ra cha'a' ma kuati yo niku, va iin cha'ani kùu yi kuenda ndisaa tiempu. Ma Jesuu iin ra ndaa kùu ra, ta ndè'e ra ma tundo'o cha'a' tandi'í yo vaji töve ndian ndaa kùu yo, ikan na kundaka ra yo nuu Ndioo. Ndicha ña chí'í ma kuñu ra, va nàtaku ndiko ra inga cha'a' jà'a ma Tati Í Ndioo. <sup>19</sup> Ta chí'in ma Tati Í ra chàka'an ra chí'in ma tati ka'iin tichi vekaa ta jàna'a ra nuu na ndia. <sup>20</sup> Tandi'í ma ndia'ya kùu ma ndian töve nì jachi'in ma tiñu kà'an ma Noé ma ora chíyo ra ñuñivi niku. Ma ora ikan ndātu ma Ndioo kueeni va'ani ma ñivi ma ora jàva'a Noé ma varku niku. Ta töve kàkú kua'a' ñivi ma tiempu ikan, va una ta'ani na kàkú ora ndāa tañu'u jà'a savi ma ñuñivi. <sup>21</sup> Ta ma takuii ikan kùu ra' iin ña jàna'a ña kùu kunduta yo chí'in ra', ta kùu kàkú yo vitin. Ma ña kùnduta yo töve kùuni yi ka'an yi ña na kindaa tandi'í ma ña meku ña iyo ma kuñu yo, va jàna'a yi ña na kuu ndakan yo ña na ku'va ma Ndioo iin chinituni va'a nuu yo, ta na jakakú ra yo cha'a' ña nàtaku ndiko ma Jesucristu. <sup>22</sup> Ti rakan kùu ma ra ndāa kuà'an ma iti' andivi ta nàndi ra ma iti' chiyo kua'a ma Ndioo, ti rakan juuni kùu ma ra ra chà'nda tiñu nuu ma tandi'í tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo, chí'in nuu ma inga ndian chà'nda tiñu chí'in nuu tandi'í ndatu ndia.

## 4

*Na jakuu yo ma tiñu nuu ma ta'an yo ma takua chā'a ma Ndioo ña na ja'a yo, ikan na kichi sii kùuni ra chí'in yo*

<sup>1</sup> Yakan va takua ndè'e ma Jesuu tundo'o chí'in kuñu ra niku, juuni ndyo'o iyo yi ña kutu'va ndo, ikan na koo va'a ndo ora nde'e ndo tundo'o ndia, takua ndè'e ra yi. Vati ma nda ndian ni kùuni ndè'e ma tundo'o chí'in ma kuñu na, kùuni yi ka'an yi ña cha ndākoo na ña jà'a na kuati. <sup>2</sup> Ta takan ni koo na ndisaa kivi ñuñivi i'ya ña kumani kuenda na, ti koo na va kuenda ma ña kùuni ma Ndiooni, ta töve kuenda ma ña töve va'a kua kùuni maa ñivini. <sup>3</sup> Vati cha ya'a kua'a' kivi ña indukuni jà'a ndo ma takua jà'a ma ndian töve chìnuni, ti ya'aga chàta'ani na ja'a na ma ña kùuni maa na, takua kùu ña kì'vi na chí'in nda ña'a ni kùuni ta inga ma ña töve va'a, ta nduva'a kuui chí'í na ndixi nani kivi, ta ya'a ga chàta'ani na kakunuu na ma nuu iyo vikoni, ta chàchi na ma niyi kùuni maa na, ta ya'a ga kini jà'a na ña jàka'nu na ma yutun í ña jà'a ma ñivini chí'in nda'a' na. <sup>4</sup> Ta vitin ndyo'o cha'a' ña cha ndākoo ndo chàkunuu ndo chí'in



ndiakan ma tichi nani nuu kuati ña k'vi na. Yakan va töve va'a nàkanini na cha'a ña töva chàkunuu ndo chi'in na, ta kà'an ndaa na chata ndo vitin. <sup>5</sup> Va tandi'i ma ndiakan iyo yi ña ku'va na kuenda ndisaa ña jà'a na nuu Ndioo, ta Ndioo ni jakutunini ra ma kuati na, ti iyo tu'va ra ña jakutunini ra ma kuati ndisaa ñivi ndito ta ndisaa ndian cha chi'i ndia. <sup>6</sup> Vati nuu ma ndian cha chi'i cha kàtitu'un ma Jesuu ma tu'un Ndioo nuu na niku, ikan na kuu jakutunini Ndioo na takua takani jà'a ra chi'in ñivi, ikan na kuvi ma kuñu ndian iyo ñuñivi, va juuni na kuu koo ndito ma anima na takua iyo ndito Racha'nu Ndioo.

<sup>7</sup> Chani kuyatin chaa ma kivi ña ni ndi'i ndisaa nakuyi. Yakan va na koo kachin chi'in chinituni ndo ta töve ya'a ndu ja'a ndo ni'iin nakuyi, ikan na kuu koo tu'va va'a ndo kà'an ndo chi'in Ndioo. <sup>8</sup> Ma tiñu ka'nu ga ña kà'in chi'in ndo kùu yi ña na kuuni va'a ndo nde'e ndo ta'an ndo, ti tu kuuni yo nde'o inga ñivi, töve ndetiñu kuenda janaa yo ma kua'a' kuati na. <sup>9</sup> Na chaa va'a ma ñivi ma ve'e ndo jà'a ndo tuva kuànde'e na ma nuu iyo ndo, ta na kà'an ndaa ndo chata na. <sup>10</sup> Ta takua Ndioo cha chà'a ra ta'ii'in ndatu ka'nu nuu ta'ii'in ndo, na jatiñu va'a ndo yi chi'in ta'an ndo, takua kùu ndo ndian jatiñu va'a kuenda Ndioo chi'in ndisaa nuu ma ñamani ña ni'i ndo jà'a ra. <sup>11</sup> Tu iyo ma nda ndian kà'an nuu ñivi, na ka'an na takua iin ndian kà'an ma tu'un yu'u Ndioo. Ta tu iyo nda ndian chà'a iin tiñu, na ku'va na yi chi'in ndisaa kuui ma tundeeni ña chà'a ma Ndioo nuu na. Ta tandi'i ma tiñu jà'a ndo na ja'a va'a ndo yi, ta takan kuu jaka'nu ndo ma Ndioo cha'a ma Jesuu. Ti rakan kuu ma ra ya'a ga iyo ndatu ta ya'a ga ka'nu kùu ra. Ta takan na kuu yi endeeni. Amén.

### *Ndè'o tundo'o cha'a' ña chìnuni yo ma tu'un cha'a' ma Jesuu*

<sup>12</sup> Ndyo'o yani, ndian ya'a kùuni nde'i, na töve iyo yi ña na yu'vi ndo, tuva ya'a ga ndetiñu ma ku'va ña tà'an ndo. Ta juuni na töve iyo yi ña nakanini ndo ña nuu uvanuu ndyo'oni kùu yi takan ndia. <sup>13</sup> Ma ña iyo yi ña ja'a ndo kùu ña na sii kùuni ndo cha'a' ña nde'e ndo tundo'o, ti kùu ndo ndian chìnuni tu'un Cristu, ikan na nduva'a kuui sii kuuni ndo ora nde'e ndo ra, ña ra ya'a tacha kùu ra ma ora ni kichaa ndiko ra ma ñuñivi i'ya. <sup>14</sup> Tu iyo ma ndian kà'an ti'ini chata ndo cha'a' ña kùu ndo ndian chìnuni tu'un Cristu, na sii kuuni ndo, ti ma Tati Íí Ndioo ña ya'a tacha endeeni iyo yi chi'in ndo. <sup>15</sup> Ta tu iyo nda ndyo'o ndè'e ndo tundo'o, töve iyo yi ña kuu yi cha'a' ña chà'ni ndo ndií ta ni cha'a' ña kùu ndo ndian su'u, ta juuni töve cha'a' ña kùu ndo ndian k'vi ta koto ndo tiñu ña jà'a inga ñivi ña töve iyo yi ña koto ndo ndia. <sup>16</sup> Ta tu ndè'e ndo tundo'o cha'a' ña kùu ndo ndian chìnuni tu'un Cristu, na töve iyo yi ña kukanuu ndo, ti ma ña iyo yi ña ja'a ndo kùu yi ña na jaka'nu ndo ma Ndioo cha'a' ña kùu ndo ñivi Cristu. <sup>17</sup> Ti cha kèta ma kivi ña Ndioo ni kich'a'a ra jakutunini ra ma ndian chìnuni ma tu'un ra. Ta tu ja'a ra takan chi'in yo, ¿naja kua iyo yi ña ni ta'an ma ndian töve jàchi'in ma tu'un va'a ña kà'an ra?, kùuni ndo.

<sup>18</sup> Ta tu ndetiñu ña kakú ma ñivi ndaa jà'a ra, kùuni ndo, ¿niyi iyo yi ña ni ta'an ma ndian töve va'a chi'in ma ndian jà'a kuati?, tuva takan chànini ndo.

<sup>19</sup> Yakan va tu nde'e ñivi tundo'o cha'a' ña kua kùuni Ndioo ña na kùu yi, na ja'a na ma ña va'a ta na endeeni na ku'va na ma anima na nuu nda'a'

Ndioo, ra jā'a ña tūvi na. Ti rakan ndisaa tiempu jàchinu ra ma tu'un kà'an ra.

## 5

### *Nuu chùndayu'u Petu' ma ndian chìnuni*

<sup>1</sup> Vitin kùunì kundayu'i ma ndracha'nu, ndra iyo tañu ndo. Yu'u juuni racha'nu kùì, ma takua kùu ma ndracha'nu ikan. Ta yu'u kùì iin ra ña cha ndé'e naja kua kùu yi ña ma Racha'nu Cristu ndé'e ra tundo'o niku. Ta juuni kùì iin ra ni ni'i tundeeni ña ni ku'va ma Ndioo nui, takua indukuni ni ni'i inga ñivi yi tiá itì' nuu ndia. <sup>2</sup> Ndyo'o ndracha'nu, na jakuenda va'a ndo ma ndian kùu ma takua kùu ma mvechala jàna Ndioo, ti juuni Ndioo chā'a ra nuu ndo ña na kumi kuenda va'a ndo ma ndiakana. Va töve iyo yi ña ja'a ndo ma tiñu ikan cha'a' tu janini Ndioo ndo ña na ja'a ndo yi, va na ja'a ndo yi cha'a' kua kùuni maa ndo ja'a ndo yi, ti takan kùuni Ndioo ña na ja'a ndo. Ta na jā'a ndo ma tiñu ikan kuenda ña ya'a kùuni ndo jakanaa ndo xu'un' cha'a yi, va'a ga ña na ja'a ndo yi chí'in anima ndo cha'a' ña kùuni ndo ja'a ndo yi. <sup>3</sup> Va na jā'a ndo ma tiñu ikan tuva chà'nini ndo ña kùu ndo ma chito'o ma ñivi ikan ña chā'a Ndioo nuu ndo ña jàkuenda ndo, ti ma chito'o na kùu Ndioo. Yakan va iyo yi ña kuu ndo ma ndian ja'a va'a ma ña kùuni Ndioo, ikan na nde'e ma inga na naja kua iyo yi ña kuu na ndia. <sup>4</sup> Yakan va ora keta ma ra kùu pato ndicha, ndyo'o ni ni'i ndo ma iin ta'vi ña kùu korona ya'a nduva'a kuii ka'nu. Ta yakan na töve ni kuu yi takua kùu iin korona nde've ña chùndi xini nda ndian ni kùuni ña kùva'a chí'in nda'a' numa ta natii yi. <sup>5</sup> Ta indukuni ndyo'o ndrayoko, kùunì kundayu'i ndo ña na jachi'in ndo tu'un ña kà'an ma ndracha'nu kùxini nuu ma ndian chìnuni chí'in ndo. Tandì'i ndo iyo yi ña jachi'in ndo yi chí'in ta'an ndo, ta vitani kùuni anima ndo ora ja'a ndo yi, ti: Ndioo na töve tìndee ra ma ndian ya'aga jatayi kùuni, va tìndee ra ma ndian vita kùuni anima chí'in ma ñamani ra.

<sup>6</sup> Yakan va na ndovita kùuni ndo ta na jàndo induku ndo ndo chí'in ma Ndioo, ti ma Ndioo ya'a ga iyo ndatu ra, ikan na ja'a ra ña iin ndian ya'a ga va'a kùu ndo, ta kani'i ra ndo nda'a' ma ndian töve chìnuni tu'un ra. <sup>7</sup> Na ndakoo ndo nda'a' ra tandì'i ma ña nàkanini ndo, vati rakan nduva'a kuii kùmi kuenda ra ndo. <sup>8</sup> Na töve ya'a ndu ja'a ndo ma ña iyo yi ña ja'a ndo, ta na koo tu'va ndo, vati ma kui'na ña nàkoto ndo, chàkunuán' takua chàkunuú iin ii'ii, ta endee nda'yuán' takua ja'a ri ndia, ti chàkunuán' ña nandukuán' iin ña kùu kachan'. <sup>9</sup> Na kí'vi ndo ma tiñu ña kùunián' ña kí'vi ndo, ta na ndakoo ndo ña chìnuni ndo ma tu'un Ndioo, vati cha chito va'a ndo ti tandì'i ma ndian chìnuni iyo ma ñuñivi i'ya nduva'a ndé'e na ma tundo'o ma indukuni kua maa ndo. <sup>10</sup> Va ora cha ya'a ndio ña ndé'e ndo ma tundo'o tia tiempuni, Ndioo kùu ma ra chà'a kua'a ñamani nuu ndo ta kàna ra ndo, ta ni ja'a ra ña na koo ndaa va'a ndo. Ta na töve ni ndakoo ndo ma ña chìnuni ndo, ta ni ku'va ra ña na koo tundeeni ra chí'in ndo ndia. Juuni ma Ndioo ni ja'a ra ña na ndo'iin yo chí'in Jesucristu endeeni itì' andivi nuu tacha ra. <sup>11</sup> Yakan va na jaka'nu ndo ra, ti rakan kùu ma ra iyo kua'a' ndatu ka'nu endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

### *Cha'a' nuu ndi'i nia kàña'a Petu' chí'in ma ñivi*

<sup>12</sup> Nda'a' Silvanu, ra kuunì ña kùu ra iin ra yanì, ra ya'a ga ndaa, tàchì ma tutu i'ya, ta kùunì kundaa yu'i ndo, ta na chìnuni va'a ndo tu'un Cristu,

ti ma ña í ña nī'i ndo kùu yi iin ku'va ndicha ña kà'an yi ña ya'a ga kùuni Ndioo nde'e ra ndo. Yakan va, jna tandikun ndo ku'un ndo chata Cristu, ti rakan ya'a ga kùuni ra nde'e ra ndo! <sup>13</sup> Ma ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Babilonia, ndian kāchin Ndioo indukuni kua ndyo'o, tāchi na saludu nuu ndo. Ta Marku, ra kùuni nde'i takua kùu ndicha kuii iin rase'i juuni tāchi ra saludu nuu ndo ndia. <sup>14</sup> Ta na kaña'a ndo chi'in ta'an ndo ta na tutu ndo ma sitin na cha'a' ña ya'a ga kùuni ndo nde'e ndo na.

Na koo vii ndisaa ndo, ndian chìnuni tu'un ma Cristu. Takan na kuu yi. Amén.

## Tutu uvi ña tāchi racha'nu Petu'

### *Petu' kàñ'a ra chi'in ndisaa ma ndian chinuni*

<sup>1</sup> Yu'u ra nàni Simón Petu', kùu iin ra jà'a tiñu ta ra kùu tatun Jesucristu, tòi ma tutu i'ya kuenda ndo, vati Racha'nu Jesucristu, ra kùu Ndioo yo ña jàkakú yo, kùu ra iin ra jà'a ña ndakuu ndaa ma ñivi, ti chà'a ra ña kùu ndo ndian ya'a ga vii chinuni ndo ma tu'un ra ma juuni ma takua chā'a ra ña chinuni ndi yi ndia. <sup>2</sup> Ta na ndokua'a ma ñamani Ndioo chi'in ndo, ta na koo vii ndo chi'in ra cha'a' ma ña nàkoto ndo ma Racha'nu Ndioo chi'in Racha'nu Jesuu ra kùu chito'o yo.

### *Naja kua iyo ma ñivi chinuni tu'un Ndioo*

<sup>3</sup> Cha'a' ña ya'a ka'nu kùu ndatu ma Ndioo kùu yi ña cha nī'o tandi'i ma ña chiniñu'u yo nuu ra, ikan na kuu koo ndito yo takua kùuni ra, ta na kuu ndakuu yo ndian íi kuenda ra. Ta takani kùu yi ña cha nī'o ndisaa yakan cha'a' ña nàkoto yo Ndioo, ta kāchin ra yo cha'a' ña iin ra ya'aga ka'nu kùu ra, ta cha'a' ña ya'aga iyo tundeeni ra chi'in yo ndia. <sup>4</sup> Cha'a' ma tu'un i'ya kùu yi ña Ndioo chā'a ra tu'un ra nuu yo, ta yakan ti ya'a ga ka'nu yi ta ya'a ga iyo kuenda yi. Ta cha'a' ma tu'un ka'nu i'ya ña Ndioo chā'a ra nuu ndo ña kuu chaa ndo nuu ni'i ndo koo ndo takua iyo ra, ta juuni ni jakakú ra ndo nuu ni jandi'i na ndo, takua ni ta'an ma ndian iyo ñuñivi cha'a' ña ya'a chà'tani na jà'a na ma ña kini.

<sup>5</sup> Yakan va vitin kùu ndo ndian chinuni tu'un ra. Ta na ja'a ndo chi'in ndisaa ma tundeeni ndo ña ku'un ndo iti' nuu cha'a' ma ña chinuni ndo chi'in ña kùu ndo ndian va'a ndia. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ña kùu ndo ndian va'a chi'in ma ña nàkoto ndo niyi kùuni Ndioo ndia. <sup>6</sup> Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña nàkoto ndo niyi kùuni Ndioo chi'in ma ña tõe ya'a ndu jà'a ndo ma ña chà'tani ma kuñu ndo ja'a yi. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña tõe ya'a ndu ja'a ndo chi'in ma ña jàndeeni ndo ña ndè'e ndo tundo'o. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña jàndeeni ndo chi'in ma ña kùu ndo ndian ya'a íi takua kùu Ndioo ndia. <sup>7</sup> Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña kùu ndo ndian íi chi'in ma ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo ndian chinuni. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ña kùuni ndo ta'an ndo chi'in ma ña kùuni ndo nde'e ndo Ndioo chi'in tandi'i ñivi takua jà'a Ndioo.

<sup>8</sup> Ta tu ndyo'o jà'a ndo tandi'i ma tu'un i'ya ta kua'nu ndo chi'in yi, ndisaa yakan ni kumi yi ndo, ta tõe ni kuu ndo ma ndian tõe chà'tiñu Ndioo, ti iyo nda kuenda ndo chi'in ma ña nàkoto kachin va'a ndo ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo. <sup>9</sup> Ta tu iyo nda ndyo'o tõe jà'a ndo ndisaa ma tu'un i'ya ta tõe kua'nu ndo chi'in yi, kùuni yi ka'an yi ña kùu ndo takua kùu ndian kuaá ta kùu ndo ndian tõe ndichin va'a nde'e, ti nàani ndo ña Ndioo kùu ma ra jānaa ma kuati ña jā'a ndo iti' chata niku.

<sup>10</sup> Yakan va ndyo'o yani, takua cha kāna ma Ndioo ndo ta kāchin ra ndo, na kunumi ndo ña na kutu'va va'a ndo ña kùu ndo ñivi Ndioo ndicha. Tu ja'a ndo ndisaa yakan, endee na tõe ni jaña ndo ña chinuni ndo tu'un Ndioo. <sup>11</sup> Ta tu takan jà'a ndo ya'a sii ni kuuni Ndioo ña ni ku'va ra ki'vi

ndo nuu chà'nda ma Racha'nu Jesucristu tiñu endeeni, ta rakan kùu ma chito'o yo ta ma ra jàkákú yo.

<sup>12</sup> Yakan va endeeni ni jakuku'unj ndo cha'a' ma tu'un i'ya, vaji cha chito ndo yi ta na töve jàña ndo ma tu'un ndaa chinuni ndo vitin. <sup>13</sup> Vati ora juuni kuyanga gai ma ñuñivi i'ya, chàninì ti ña ndaa kùu ma ña jà'i ña kuu kundayu'i ndo cha'a' ma tu'un i'ya. <sup>14</sup> Ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu cha chà'a ra ña kotoi ña numini ni ndakoi ma tiñu i'ya ti chani kuvj numi kui ni. <sup>15</sup> Va ni ja'i chi'in ndisaa kui ma ña ndei ora kuyanga ña takä'an kuvj, ikan ora na chaa ña ni nai, kùu kuku'uni ndo yu'u cha'a' ma tu'un i'ya ña chundayu'i ndo.

### *Ma ndian iyo i'ya ndē'e na Jesuu nuu ña ya'a ga tacha ra*

<sup>16</sup> Ma tu'un ña jàna'a ndi nuu ndo cha'a' ma ndatu Jesuu chi'in cha'a' ña ni kichi ndiko ra ma ñuñivi i'ya, töve iin kuentu ña kichi ma tichi ma chinituni maani ndi kùu ma ña kà'an ndi, vati ndē'e kachin ndi chi'in tinuu ndi ma Racha'nu chito'o yo Jesuu ta juuni ndē'e ndi ra ora ya'a tacha ra ndia. <sup>17</sup> Vati Jesuu nì'i ra ndatu ra chi'in ma ña iñu'u ra nda'a' Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá yo ora chíni ndi ña ya'a ni'ì kà'an ra iti' andivi te'en: "Ra'ya kùu ma ra se'ì, ra ya'a ga kùuni nde'i, ta ya'a ga chisij chi'in ra", kati Ndioo. <sup>18</sup> Juuni maa ndi chíni ma tu'un ña kà'an ma Ndioo iti' andivi, ma ora ka'iin ndi ma xini yuku íi chí'in ma Jesuu niku. <sup>19</sup> Yakan va chito kachin tiaga yo ña ndicha kùu ma tu'un Ndioo ña kà'an ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta ndyo'o va'ani jà'a ndo ña tàso'o ndo ma tu'un cha'a' Cristu, ti ma tu'un ikan kùu yi kuenda yo takua kùu iin ñu'ú nda'a' ña tiin yi ma nuu naa, ta tiin yi nda kati kundichin takua jà'a ma chele kundichin ña keta ma ora ni tuvina. Ta cha'a' ma tu'un ikan kùu yi ña jandondichin yi ma anima yo. <sup>20</sup> Va kùunj ña na ki'in kuenda ndo ma tu'un ña ni ka'in i'ya: ña ni'iin ma tu'un ña kà'an ma nuu tutu Ndioo, ni'iin ma ñivi ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo na kùu ka'an na yi kuenda ka'nuni takua kùuni maa na. <sup>21</sup> Vati ni'iin tu'un Ndioo ña kà'an ndiakan, na töve ni ka'an ndra ma ña kùuni maa ndra, ti ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kà'an ndra mamaa tu'un Ndiooni, ti maa ma Tati Íi Ndioo ña iyo chi'in ndra kùu yi ña jàna'a yi ma kua iyo yi ña ka'an ndra.

## 2

### *Ma ndra jàna'a tu'un vata*

<sup>1</sup> Va tatiempu juuni chíyo iin ndra jà'ani ña kùu ndra ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku ma ñuu Israel, ta takan ni koo iin ma ndra kùu matru vata kà'an kuenda Ndioo ma tañu ndo iti' nuu ndia. Ma ndrakan xe'eni ni jana'a ndra ma tu'un vata ña jàkanuu yi xini ma ñivi, ta ni ka'an ndra ti töve ndicha kùu ña jàkákú ma Racha'nu chito'o yo ndra, ta ma tu'un ña jàna'a ndra i'ya numini ni naa ndra jà'a yi, ti töve ña ndicha kùu ma ña kà'an ndra. <sup>2</sup> Ya'a ga kua'a' ñivi ni jachi'in na ma ña ni ka'an ndra, ta ni ja'a na indukuni ma takua jà'a ndra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña inga ñivi ora nde'e na ña ja'a ndra, ni ka'an na chata Cristu chi'in iti' ndaa ña jàna'a ra ndia. <sup>3</sup> Ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ikan, cha'a' ña ya'a ga chàta'ani ndra ma xu'un' kùu yi. Yakan va ni jana'a ndra ma tu'un vata nuu ndo, ta jà'ani ndra ña tu'un ndaa kùu ña kà'an ndra, va cha iyo kuiya ña ndatu Ndioo ña jànde'e ra tundo'o ndra cha'a' yi, ikan na naa ndra.

<sup>4</sup> Ta ndicha ña na töve nī jaka'nuni Ndioo kuati ma tati xaan ndian jā'a kuati, vati jākana ra na mā andaya', ta ndākoo ra na ma nuu naa ma andaya', ta endee ndikun na chi'in karena, ta ikan kuu nuu tiva'a ra na kuenda ña na chaa ma ora ña ni jakutunini ra ma kuati jā'a na. <sup>5</sup> Ta juuni na töve nī jaka'nuni Ndioo ma kuati ma ñivi chíyo tatiempu niku, ti ma ña jā'a ra kuu yi ña tāchi ra ña na nduva ma tañu'u chata ma ndian kini ña töve jāka'nu Ndioo, ta uvaa ra nāni Noé, ra jāna'a ndaa ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi chi'in ucha ta'an ga na tiá kuu ma ndian kākú ma ora ikan.

<sup>6</sup> Ta Ndioo juuni jākutunini ra ta chā'ni ra ma ñivi iyo ma ñuu Sodoma chi'in ñuu Gomorra, ta endee ndi'i ma ñivi kāyu ta endee mama yuyania na kīndoo, ikan na kuu yi iin seña ña Ndioo ni jana'a ra ña takan ni ta'an chi'in nda ndian kini nikuuni ña töve jāka'nu na ra. <sup>7</sup> Vati Ndioo jākakú ra iin ra ndaa ña nāni Lot. Ta rakan ti ya'a ga sutini ra ña nde'e ra ma ña kini ña jā'a ma ndra chíyo chi'in ra ñuu ikan, <sup>8</sup> vati ma ra ndaa i'ya nani kivi iyo ra tañu ma ndian ñuu ikan niku, ta ya'a ga nde'e ra tundo'o ta nda'vi kùuni ma anima ra ora nde'e ra ta chíni ra ndisaa ma tiñu kini ña jā'a ma ñivi ikan. <sup>9</sup> Takan kuu yi ña ma Racha'nu chito va'a ra tavanisiin ra ta jakakú ra ma ndian chínni tu'un ra tañu tundo'o nde'e na, ta juuni chito ra naja kua tiva'a ra ma ndian jā'a kuati, ikan na nde'e na tundo'o nda kati chaa ma kivi ña ni jakutunini ra ma kuati ndisaa ñivi. <sup>10</sup> Ta Ndioo ni jande'e ra tia kua'a tundo'o ma ñivi ña chāta'ani na ja'a na ma kuati takua kùuni ma anima na, ta ndiakan kuu na ma ndian töve jāchi'in ña kà'an ma ndian kùxini nuu na. Ta ndian ya'a ga tayi ta so'o, ta juuni ma ndian töve yu'vi na kà'an na tu'un kini chata ndian iyo ndatu ka'nu iyo andivi ndia. <sup>11</sup> Va ni ma tati va'a ña jākuu tiñu nuu Ndioo töve jā'a yi takan, vaji iyo tiaga tundeeni yi ña kuu ka'nda yi tiñu, na töve tisokuati yi ta kà'an ndaa yi chata ma ndatu ka'nu ikan nuu nde'e Ndioo.

<sup>12</sup> Va ma ndrakan kuu ndra takua kuu iin kiti ku'u, ti ndrakan na töve iyo chinituni ndrī, ti iyo maa ndrī takan kuii ni, kaku ndrī va na töve nda kuenda ndrī, ti iti' nuu ni tiin ma ñivi ndrī ta ni ka'ni na ndrī. Takan ni kuu chi'in ndrakan, ti töve va'a kà'an ndra chata ma tu'un ña töve kütunini ndra, ta ni kuvi ndra ma indukuni ma takua chí'i ma kiti ku'u ikan. <sup>13</sup> Ta ni nde'e ndra tundo'o ma takua jānde'e na ma tundo'o ma inga ñivi. Ya'a ga sii kùuni ndra cha'a' ma ña chāta'ani ndra ja'a ndra viko nda ora nikuuni. ñlīn tukanuu kuu ndra cha'a' ma kuati jā'a ndra ma ora ka'iin ndra ma nuu iyo viko jā'a ndo, ta chisii ndra ora kanduu ja'a na ma ña töve va'a ña chāta'ani ndra ja'a ndra! <sup>14</sup> Na kuu kuii nde'e ndra ma iin ña'a takani, vati cha kùuni ndra ki'vi ndra chi'in vi, endee na töve chitatu ndra ña jā'a ndra ma kuati. Nduva'a kēña'a ndra ma ndian ya'a ga ta'a kùuni, ikan na kuu ki'vi ndra chi'in na, ta iin ndian ya'a ga siini ma xu'un' kuu ndra ndia. Ta cha'a' yakan kuu yi ña Ndioo ndicha kuii ni jande'e ra tundo'o nuu ndra. <sup>15</sup> Iin ndian chānaa kuu ndra cha'a' ña cha kēsiin ndra ma iti' ndaa, ta tändikun ndra kuà'an ndra iti' kuà'an ra nāni Balaam se'e ra nāni Beor, ra nānduku kua jakanaa ra kua'a' xu'un' cha'a' ma tiñu ña töve va'a ña jā'a ra. <sup>16</sup> Ta chínninaa ra cha'a' ma kuati ña jā'a ra: Iin burru jāna ra, nāka'an ri ma takua kà'an iin ñivi, ta nī cha'a' ri ja'a ra ma ña töve va'a takua kùuni ra ja'a ra.

<sup>17</sup> Ma ndra matru ikan kuu ndra takua kuu iin soko ña töve takuii tichi, indukuni ma takua kuu iin viko ña kuà'an ora chàkin ni'i tati, ta Ndioo ni jande'e ra tundo'o ndra endeeni, ta ni tachi ra ndra nuu nduva'a kuii

naa. <sup>18</sup> Ta ndrakan kà'an ndra tu'un ya'a ga sukun ña töve nda kuenda, ndè'o tu kuu keña'a ndiko ndra ma ndian já ndākoo ña jà'a na ña kini niku chi'in tu'un ña jàna'a yi nuu na ña nānduku na naja kua kuu ki'vi ndiko na iti' kini, ta na ja'a ndiko na ma kuati ña kùuni ma kuñu na ja'a yi. <sup>19</sup> Ta ndrakan, endee chà'a ndra tu'un nuu na ña kuu ku'un na iti' nuna, ta ja'a na ma ña kùuni maa na, vaji juuni maa ndra töve kuà'an ndra nuu nuna, va nani kivi endee jà'a ndra ma ña kini, ti na kuu jaña ndra ja'a ndra yi. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña kuu ndra musu ma kui'na, ti chà'ndán' tiñu nuu ndra, ta ndakán' ndra kuà'an ndra ma iti' nuu ni ndi'i ndra. <sup>20</sup> Ti ma ndra cha nākoto ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu, ta kākú na já'a ra nuu ma tati xaan chi'in nuu ma kuati ña jà'a na ma ñuñivi i'ya. Ta tu na ndakoo ndiko na ña jà'a na ma tiñu va'a ña jà'a na, ta kicha'a ndiko na ja'a na ma ña töve va'a ña jà'a na niku, ka'vi ga töve va'ani kīndoo na ma takua chíyo na ma antea niku. <sup>21</sup> Va'a ga kuenda ndra tu töve nī nakoto na ma iti' ndaa Ndioo niku, ti tava cha nākoto na yi vitin, ta jaña ndiko na ña jà'a na ma takua kà'an ma tu'un ìyo nuu tutu íí ña tāchi Ndioo kuenda yo. <sup>22</sup> Va ndicha kuu ti ni chinu ma ña kà'an ma iin tu'un ña kà'an te'en: "Ma ina chàchi ndiko ri ma juuni ña ndūchan ri, ta ma kini ña já nākata yo, numini ni ki'vi ndiko ri kuti ri nda'yu."

### 3

#### *Ni keta iin kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu*

<sup>1</sup> Ndyo'o yani ndian ya'a ga kùunij nde'i, ña'a kuu ma tutu uvi ña tāchi nuu ndo. Ña kà'an nuu ninduvi ma tutu ikan, kùunij ña na titunini va'a ndo cha'a' ma ña ndaa ña chūndayu'i ndo. <sup>2</sup> Na kuku'uni ndo ma ña kà'an ma ndra ya'a ga íí ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu niku, ta juuni na kuku'uni ndo tu'un Racha'nu Jesuu ra jākakú yo ña tāchi ra nuu ndo chi'in ma ndra tatun ra.

<sup>3</sup> Ma tu'un ña kùuni ña na ki'in kuenda ndo kuu ma ña ni ka'in i'ya: Ta ma kivi nuu ndi'i nia, ni keta kua'a' ma ndian ni ka'an ndaa chata ña va'a ta ni ja'a na ma ña kini takua chàta'ani maa na ja'a na, <sup>4</sup> ta ni ndakatu'un na te'en: "¿Niyi kuu chi'in ma tu'un ña chà'a Ndioo nuu yo, ña Jesuu ni kichi ndiko ra ma ñuñivi i'ya?, kùuni ndo. Vati nda ora cha chí'í ma ndian kuu tatá yo, ta töve sàma ma kua ìyo ma ñuñivi ti indukuni kàa ndisaa ña ìyo nuu yi. Ta indukuni takan kàa yi kua ma ora túvi yi tatiempu", kati na.

<sup>5</sup> Ma ñivi ikan, na töve kuuni na ku'va na kuenda, vaji cha chíto na ña ma tatiempu chi'in tu'un Ndioo, jātuvu ra ma andivi chi'in ma ñu'u' ñuñivi, ta juuni chi'in tu'un ra jakesiin ra ma ñu'u' ití chi'in ma takuii. <sup>6</sup> Ta juuni ma tatiempu Ndioo jānaa ra ma ñuñivi chi'in ña ndūva ma tañu'u ka'nu nuu yi já'a ra niku. <sup>7</sup> Ta ma andivi chi'in ma ñu'u' ñuñivi ña ìyo vitin, cha ìyo tu'va yi já'a ma Ndioo, kuenda ña ni kayu yi, jà'a ma tu'un ra. Ta ma ñu'ú ikan ni ka'mi yi ma andivi chi'in ma ñu'u' ñuñivi ma ora ni chaa ma kivi ña ni jakutunini Ndioo ma kuati ma ñivi ìyo ñuñivi. Ta ora ikan ni naa ndisaa ndian kini ña töve jàka'nu na Ndioo ndia.

<sup>8</sup> Ta takani ndian ndyo'o ndian yani ndian ya'a ga kùunij nde'i, koto nāani ndo ña kuenda ma Racha'nu Ndioo, iin kivini kuu yi tava kuu iin mii kuiya kuenda ra, ta mii kuiya kuu yi tava kuu iin kivini kuenda ra ndia. <sup>9</sup> Na töve ña kuyanga ma Racha'nu Ndioo ña jachinu ra ma tu'un ña chà'a ra nuu yo kuu yi, ma takua nākanini ma ñivi töve chīnuni, vati cha'a' ña jāndeeni Ndioo anima ra cha'a' na kuu yi ña ndātu ra, ti töve kùuni ra ña

na ku'un nĩ'iin ñivi andaya', va kùuni ra ña na ndakoo na jà'a na kuati ta na chikoni'i na ku'un na iti' ra. <sup>10</sup> Ma kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesuu, ni kuu yi iin kivi ña nĩ'iin ñivi na tõe ndàtu na ra, ta ni keta ra numini ma tava jà'a ma iin rasu'u. Ta ma ora ikan ma andivi ni naa yi chi'in iin ña kalachan ni'i va'a, ta ma ñuñivi chi'in tandi'i ña iyo nuu yi ni kayu ndi'i yi.

<sup>11</sup> Ta takan ni naa ma tandi'i ma nakuyi jà'a ma Ndioo, ¡yakan va iyo yi ña kuu ndo ndian íi ta na koo ndo takua kùuni ma Ndioo nani kivi! <sup>12</sup> Na koo tu'va ndo kuuato ndo ma kivi ña ni chaa ma Ndioo ma ñuñivi i'ya, ta na kunumi ndo ja'a ndo ma tava kùuni ra, ikan na kichaa ra numini tia. Ma kivi ikan ni kayu ma andivi, ta tandi'i ma ña iyo nuu yi ni ndutu yi ja'a ma ñu'ú ndu'va nia ña ni tiin. <sup>13</sup> Va tandi'i yo ndàtu yo ma ñuñivi chaa chi'in ma andivi chaa ña chā'a ma Ndioo tu'un ña ni ku'va ra nuu yo, ta ma nuu ma ñuñivi ikan, ta ma ikan ya'a ga ndaa ta vii ni koo ma ñivi takua kùuni Ndioo.

<sup>14</sup> Yakan va ndyo'o yani ndian ya'a ga kùunĵi nde'i, ora juuni kuyanga ndo ndàtu ndo ña na kuu ndisaa ña'a, na kunumi ndo koo va'a ndo chi'in ma ñivi, ikan na vii nata'an ma Ndioo ndo, chi'in nĩ'iin kuati. <sup>15</sup> Na ki'in kuenda va'a ndo ma ña ya'a ga jàndeeni Ndioo ndo, ikan na kuu kakú ñivi nuu ma kuati na. Ta juuni cha'a' ma tu'un i'ya tãa ma ra yani yo Paulu, chi'in ma chinituni ña chā'a Racha'nu Ndioo nuu ra niku. <sup>16</sup> Ma nuu ma ta'ii'iin ma tutu tãa ra kà'an ra takua kà'an ma tu'un i'ya, vaji iyo iin ma tu'un ña ya'a ga ndetiñu kùu kutunini yo nuu yi, ta ma ndian tõe chìnuni chi'in ma ndian ya'a ga ta'a kùuni, endee jàkesiin na ma ña kà'an yi takua jà'a na chi'in tandi'i tu'un Ndioo, ta cha'a' yakan, Ndioo ni janaa ra na.

<sup>17</sup> Yakan va kùunĵi ka'in chi'in ndo, ndyo'o yani, ndian ya'a ga kùunĵi nde'i, ña tava ndyo'o takani cha chito ndo ma tu'un i'ya ma antea niku, na kumi kuenda va'a ndo ndo, ikan na tõe kuu keña'a ma ndian tõe chìnuni ndo, ta ja'a na ña na jaña ndo ma iti' va'a ña kuà'an ndo. <sup>18</sup> ¡Va na kua'nu va'a ndo chi'in ma ñamani Ndioo, ta na nakoto va'a ndo ra chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra jàkakú yo! ¡Na tiñu'u ndo ra cha'a' ma ndatu ka'nu ña jà'a ra endeeni! Ta takan na kuu yi. Amén.



## Tutu nunuu ña tãa racha'nu Xuva

### *Ma tu'un Ndioo ña chà'a kivi koo yo chí'in Ndioo*

<sup>1</sup> Rakan kùu ra ma tu'un Ndioo. Ta takani iyo ra nda ora tũvi ma ñuñivi. Ta ma tu'un i'ya kùu ma tu'un ña chíini ndi ta ndé'e ndi ra chí'in tinuu ndi. Takan kà'an ndi ndia, vati jãnani ndi nda'a' ndi ma tu'un ikan. Ta ma tu'un ikan kùu yi ña chà'a kivi koo ndito yo. <sup>2</sup> Yakan va ndé'e ndi ti cha kichi yi ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ta ma tu'un ikan kùu Cristu. Ta cha'a' ma tu'un ikan kùu yi ña kãtitu'un ndi nuu ndo, ikan na ni'i' ndo nuu koo ndito ndo endeeni chí'in Ndioo. Vati ma tu'un ikan kùu ra ña iyo ra chí'in ma Tatá yo va cha kichi ra nuu iyo yo. <sup>3</sup> Yakan va cha kãtitu'un ndi nuu ndo ma tu'un ndé'e ndi ta chíini ndi, ikan na inuu koo ndo chí'in ndi takua inuu iyo ndi chí'in ma Racha'nu Ndioo Tatá yo ta chí'in ma se'e ra Racha'nu Jesucristu ndia. <sup>4</sup> Te'en tãa ndi ndisaa ma tu'un i'ya kuenda ndo, ikan na nduva'a kuui sii kuuni yo.

### *Ndioo kùu ra takua kùu ma ñu'ú ña jãndondichin*

<sup>5</sup> Tu'un i'ya kùu ma tu'un jãna'a ma Racha'nu Cristu nuu ndi: Ma Racha'nu Ndioo kùu ra takua kùu ma ñu'ú ña jãndondichin nuu yo, vati ni'iin ta'vi tõe kùu ra takua kùu nuu naa. <sup>6</sup> Vati tu kãtio ña iyo va'a yo chí'in ra, ta juuni chàkunuu yo nuu naa cha'a' ña jà'a yo ma ña kini, tajan kùuni yi ka'an yi ña tu'un vata kùu ma ña kà'an yo ora ja'a yo takan. Yakan va na yũvi iti' ndaa kùu ma iti' kuà'an yo tu takan jà'a yo. <sup>7</sup> Vatu chàkunuu yo nuu ma ñu'ú ña jãndondichin yi iti' yo takua iyo ma Racha'nu nuu ñu'ú, tajan cha inuuni koo yo chí'in ma ñivi ta'an yo. Ta ma nii ma Racha'nu Jesucristu ra Se'e Ndioo endee jãnaa ra' tandi'i ma kuatio.

<sup>8</sup> Ta tu kãtio ña tũvi iyo kuatio, tajan janda'viña'a yo juuni maa yo, vati maaa tu'un vata kùu ma ña kà'an yo ta tõe kuà'an yo iti' ndaa. <sup>9</sup> Va tu na'ma yo ndisaa ma kuati jà'a yo nuu ma Racha'nu Ndioo, ta chito yo ña kùu chinunio ña Ndioo ni jachinu ra ña kà'an ra, ti iin ra ndaa kùu ra, yakan va ni janaa ndio ra ndisaa ma kuatio, ta ni janandoo ra ma anima yo ndia. <sup>10</sup> Ta tu kãtio ña tũvi iyo ni'iin kuatio, tajan kùuni yi ka'an yi ña jà'a yo ña na kuu ma Racha'nu Ndioo iin ra vata, vati chàtu'unio ra, ta ma ña ndicha kùu yi ña takà'an chinunio ma tu'un ra.

## 2

### *Racha'nu Cristu kùu ma ra kà'an cha'a' yo*

<sup>1</sup> Ndyo'o se'yu tãa ma tu'un i'ya kuenda ndo, ikan na jà'a ga ndo ma kuati. Ta tu iyo iin nda ndyo'o jà'a kuati, na koto ndo ti iyo iin ra kà'an cha'a' yo nuu Ndioo, ta rakan kùu ra Jesucristu, ra va'a. <sup>2</sup> Vati Jesucristu kùu ra ña sòkó ra ra ta chí'i' ra nuu kruu kuenda ña janaa ra kuatio. Ta yõe cha'a' maa yo ni, va juuni cha'a' tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi ndia.

<sup>3</sup> Ta tu ndicha ña jachi'in yo ma tu'un kà'an ma Racha'nu Ndioo, tajan na chinuni ndio yo ti ndicha va'a ña cha nãkoto va'a yo ma Racha'nu Ndioo. <sup>4</sup> Va tu iyo nda yo kà'an ña cha nãkoto va'a yo ma Racha'nu Ndioo kãtio, ta tũvi jachi'o ma tu'un kà'an Ndioo ña iyo yi ña ja'a yo, tajan ma ña kà'an yo kùu yi takua kùu iin maaa kuentuni, ta tõe kuà'an yo iti' ndaa. <sup>5</sup> Va

tu iyo iin ndian jàchi'in ma tu'un ma Racha'nu Ndioo, ta kùuni yi ka'an yi ña nduva'a kuii kùuni na nde'e na ra. Ta takan chito va'a na ña cha ndô'iin anima na chi'in ra. <sup>6</sup> Yakan va ma yo kàti ña cha ndô'iin anima yo chi'in ma Racha'nu Ndioo, iyo yi ña koo va'a yo ta ja'a yo takua jà'a ma Racha'nu Jesucristu ora chiyo ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya.

### *Tu'un chaa ña kàtitu'un ma Racha'nu Ndioo kuenda yo*

<sup>7</sup> Ndyo'o yani ma tu'un i'ya ña tàì kuenda jakotoi ndo na yüvi iin tu'un chaa kùu yi kuenda ndo, vati juuni ma tu'un cha'nu ña takani cha chito ndo tatiempu kùu yi. Ña'a kùu ma tu'un ña cha chini ndo niku. <sup>8</sup> Ta vaji takan kùu yi va ma tu'un tàì kuenda ndo ma tu'un chaa kùu yi, vati ndicha va'a ña jà'a Jesucristu takua kà'an yi, takua ikan va'a jà'a nda maa ndo ndia. Vati ma ña nuu naa chani naa yi kueeni, kueeni. Ta vitin cha ndondichin ndicha kuii ma iti' va'a kuenda yo.

<sup>9</sup> Va tu iyo nda yo kà'an ña maaaa ña va'a kùu ma ña jà'a yo, ta kuà'an yo iti' ndichin kàtio, vaji indukuni xaanio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, kùuni yi ka'an yi, ti juuni takà'an chinuni va'a yo ma tu'un ra ti juuni indii ga yo ma nuu naa. <sup>10</sup> Vatu iyo ma ndian kùuni na nde'e na ta'an na cha iyo na nuu ndichin ta töve koyo na tichi kuati. <sup>11</sup> Va ma ndian xaani na nde'e na ta'an na iyo na nuu naa ta kuà'an na iti' nuu naa, ta tüvi chito na nda iti' kùu ma iti' kuà'an na, vati ma ña kini ta naa kùu yi ña cha chási yi tinuu na.

<sup>12</sup> Yakan va tàì ma tu'un i'ya nuu ndo ndyo'o se'yu, ikan na ku'va ndo kuenda ña cha jàka'nuni ma Racha'nu Ndioo kuati ndo cha'a' ña chi'i ma Racha'nu Jesucristu cha'a' ndo. <sup>13</sup> Ta tàì ma tu'un i'ya nuu ndyo'o tatá ndracha'nu cha'a' ña cha nàkoto ndo ma Racha'nu Jesucristu, ti takani iyo ra antea ña koo ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta juuni tàì yi nuu ndyo'o ndian tivaa ndia, vati juuni cha kùndee ndo jàkanaa ndo ma kui'na ndia. Ta cha tàì ma tu'un i'ya kuenda ndyo'o se'yu, ti cha nàkoto ndo ma Racha'nu Ndioo yo. <sup>14</sup> Ta cha tàì ma tu'un i'ya kuenda ndo ndyo'o tatá ndracha'nu, vati cha chito ndo nda ra kùu ma ra takani iyo. Ta juuni cha tàì yi kuenda ndyo'o ndian tivaa ndia, vati ya'a ni'i jà'a ndo ña kùndee ndo chinuni ndo tu'un Ndioo chi'in ndisaa anima ndo, ta cha'a' ña cha kùndee ndo jàkanaa ndo ma kui'na ndia.

<sup>15</sup> Yakan va na töve kuuni ndo nde'e ndo ma ñuñivi ta ni ma ña kini iyo nuu yi ndia, vati tu iyo nda ndian kùuni na nde'e na ma ñuñivi, kùuni yi ka'an yi ña na tüvi kùuni ndicha na nde'e na ma Racha'nu Ndioo Tatá yo. <sup>16</sup> Vati ndisaa ña kini ma ña iyo ñuñivi, yüvi ña chà'a ma Racha'nu Ndioo Tatá yo kùu yi va kùu yi ña chà'a ma ñuñivini. Ta ña'a kùu ma ña kini ña chà'a ma ñuñivi ña chàta'anio ja'a yo ña kini chi'in kuñu yo chi'in ma ña kini ña chàta'anio nde'o chi'in ma ña kùtayi yo chi'in ndatiñu ña iyo yo. <sup>17</sup> Ta ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya cha kua ndi'i yi chi'in tandi'i ña kini ña chàta'ani na ja'a na, vatu ja'a yo takua kùuni ma Racha'nu Ndioo ña ja'a yo, tajan ni ni'o ma nuu ni koo yo endeeni chi'in ra.

### *Iyo ndian kà'an tu'un vata*

<sup>18</sup> Ndyo'o se'yu vitin va cha kēta ndio ma kivi nuu ndi'inia. Ta takua chini ndo ña ni kichi ndio iin ra xaani nde'e ma Racha'nu Cristu, ta vitin ti cha kicha'a keta kua'a' ma ndian kini ña tüvi kùuni nde'e ma Racha'nu Cristu. Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chito yo ña chani keta ma kivi nuu ndi'inia. <sup>19</sup> Va juuni ma ñivi kēe tañu yo kùu ma ndian jà'a takan, ti na

yüvi ma ndian chinuni ndicha kùu na, vati tu ndicha ña ma ndian chinuni kùu na, na tüvi iyo yi ña kesiin na chi'o ti endee iyo yi ña kindoo na koo na chi'in yo niku. Va takan kùu yi, ikan na ku'va yo kuenda ña na yüvi ndisaa ma ñivi kùu ma ndian chinuni tu'un Ndioo takua chinuni maa yo.

<sup>20</sup> Vati nuu ndisaa ndo chā'a ma ra Cristu Tati Íí Ndioo kuenda ña na koo yi chi'in ndo ta ku'va yi chinituni ndo. Yakan va ndisaa ndo cha chito ndo tu'un ndaa. <sup>21</sup> Tàchì ma tu'un i'ya nuu ndo, vati cha chitòì ña cha nàkoto ndo nda ña kùu ma ña ndicha ta nda ña kùu ma ña töve ndicha. Ta juuni cha chito ndo ti ma ña ndicha na tüvi jànda'viña'a yi ndia. <sup>22</sup> Vati ma ndian kà'an tu'un vata, ndiakan kùu ma ndian kà'an ña na yüvi Jesuu kùu ra ma Cristu. Yakan va cha chito ndo ti ndiakan kùu ma ndian tüvi kùuni nde'e ma Racha'nu Cristu, vati ndiakan tüvi chinuni na tu'un ma Racha'nu Ndioo Tatá yo ta ni tu'un ma ra Se'e ra Jesucristu ndia. <sup>23</sup> Yakan va tandi'i ma ndian tüvi chinuni tu'un ma ra Se'e Ndioo, kùuni yi ka'an yi ña ni ma tu'un Ndioo Tatá yo, na tüvi chinuni na, tuva takan ndia. Va takua ma ndian kàtitu'un kachin nuu ma ñivi ña ndicha ña ma Racha'nu Jesucristu kùu ma ra Se'e Ndioo, ndiakan kùu ma ndian iyo ndicha kuenda ma Ndioo Tatá yo.

<sup>24</sup> Yakan va na chinuni ndo ma tu'un Ndioo ña cha chīni ndo ma taji'na. Vati tuva ndicha ña chinuni ndo ma tu'un Ndioo ta töve ndakoo ndo ña chinuni ndo yi, tajan ni koo ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo Tatá yo ta chi'in ma ra kùu Se'e ra ndia. <sup>25</sup> Vati ma Racha'nu Jesucristu cha chā'a ra tu'un nuu yo ña endeeni ni koo yo chi'in ra.

<sup>26</sup> Yakan va tòi ma tu'un i'ya nuu ndo, ikan na ku'va ndo kuenda ña ya'a kua'a ma ndian jànda'viña'a ndo iyo. <sup>27</sup> Va taku ndyo'o ti cha chā'a ma Jesucristu ma Tati Íí Ndioo nuu ndo ña na koo yi chi'in ndo, ikan na tüva kuàtiñu ndo inga ma ndian jàna'a nuu ndo. Vati maa ma Tati Íí Ndioo kùu yi ña jàna'a yi tandi'i kuì ma tu'un va'a ña chito ndo, vati ma Tati Íí Ndioo jàna'a yi ma ña ndicha va'a, ti na yüvi ña kà'an tu'un vata kùu yi. Yakan va na induku koo ndo chi'in ma Racha'nu Cristu, takua jàna'a ma Tati Íí Ndioo nuu ndo niku.

<sup>28</sup> Ta vitin ndyo'o se'yu na ndo'iin ndo chi'in ma Racha'nu Jesuu, ikan na tüvi yu'vi ndo ta töve kukanuu ndo nde'e ndo ra ma kivi vachi ndiko ra. <sup>29</sup> Yakan va tava cha chito ndo ti ma Racha'nu Cristu kùu ra iin ra ndaa, ta juuni kua ikan iyo yi ña koto ndo vati ndisaa nda ndyo'o jà'a ma ña ndaa, kùuni yi ka'an yi ña juuni ndian se'e Ndioo kùu ndo ndia.

### 3

<sup>1</sup> Na ku'va ndo kuenda ña ma Racha'nu Ndioo ya'a kùuni ra nde'e ra yo, ta ndava nda se'e ra kùu yo kàti ra. Ta ndicha va'a ña takan kùu yi vati kàti ra ña ndisaa yo kùu yo se'e ra. Yakan va ma ñivi ñuñivi töve nàkoto na yo cha'a ña töve nī nakoto na ma Racha'nu Ndioo niku. <sup>2</sup> Yakan va ndyo'o yani ndian ya'a kùuni ndi nde'e ndi, cha kùu yo ma ndian se'e Ndioo vaji takā'an koto va'a yo naja kua ni kuu yo tiá iti' nuu, va cha chito yo ti ma kivi ni nde'o ma Racha'nu Jesuu, ni ndakuu yo takua kàa ra cha'a' ña ni nde'o ra kua kàa ra. <sup>3</sup> Vati tandi'i nda yo ndātu ña ni nde'o ra ma ora ikan, vitin cha nàndoo ma anima yo, ta ndàkuu íí yo takua íí kùu ma Racha'nu Jesucristu.

<sup>4</sup> Ta tandi'i nda yo jà'a kuati, vati tüvi jà'a yo takua kà'an ma ley ma Racha'nu Ndioo. Ta ora jà'a yo kuati, kùuni yi ka'an yi ña töve jàchinu yo ma ña kua kà'an ma Ley Ndioo. <sup>5</sup> Ta juuni cha chito va'a ndo ña ma Racha'nu Jesucristu kichi ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya kuenda ña jànaa ra kuati yo, ta rakan ti iin ra tüvi iyo nĩ'iin kuati kùu ra. <sup>6</sup> Yakan va ndisaa ndyo'o ña indukuni iyo ndo chi'in ra töva chàkuu ndo jà'a ndo kuati. Va takua ma ndian endee chàkuu na jà'a na kuati, na tüvi nĩ nde'e na ra ta ni tüvi nĩ nakoto na ra ndia. <sup>7</sup> Yakan va koto kù'va ndo ña janda'viña'a nĩ'iin ñivi ndo, ndyo'o se'yu, vati ma ndian jà'a ma tiñu ndaa, ndiakan kùu na ma ndian ndaa takua iin ra ndaa kùu ma Racha'nu Cristu ndia. <sup>8</sup> Va takua ma ndian endee jà'a kuati ndiakan kùu na ñivi kui'na, vati takani cha ja'án' ma kuati ikan, antea ña koo ma nuu ñu'u' ñuñivi niku. Yakan va cha'a' yakán' kùu yi ña kichi ma Jesucristu ra Se'e Ndioo kuenda ña na jandi'i ra tandi'i nuu ma ña jà'a ma kui'na.

<sup>9</sup> Vati nĩ'iin ma nda yo kùu se'e Ndioo, na kùu ga ja'a yo ma kuati, vati cha iyo ma ña ndito Ndioo chi'o takua kùuni ma Racha'nu ña na kuu yi. Ta cha'a' yakan kùu yi ña na tüva iyo yi ña ja'a yo ma kuati. <sup>10</sup> Ta juuni chito yo nda ndian kùu ma ndian se'e Ndioo ta nda ndian kùu ma ndian se'e kui'na. Vati ma ndian töve jà'a na tiñu ndaa ta juuni töve kùuni na nde'e na ma ta'an na, ndiakan yöve se'e Ndioo kùu na.

### *Ma ndian kùu ñivi Ndioo ndàkimani na ma ndian kùu ta'an na*

<sup>11</sup> Ma tu'un ña jà'a ña kicha'a chìnuni ndo ma nunuu, kà'an yi ña iyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo. <sup>12</sup> Takan kàti yi ti tüvi kùuni yi ña ja'a yo takua jà'a ma ra nani Caín, ra chiyo chi'in ma kui'na niku. Ta chà'ni ra ma ra yani ra. ¿Ta naja chà'ni ra ra?, kùuni ndo. Chà'ni ra ra ti töve va'a kùu ma tiñu jà'a ra ta ma tiñu jà'a ma yani ra ña va'a kùu yi.

<sup>13</sup> Yakan va ndyo'o yani na nàkanini ndo tuva tüvi kùuni ma ñivi ñuñivi nde'e na ndo. <sup>14</sup> Ta chito va'a yo ña ndàkoo yo ma ña chi'o, ta vitin cha kùu yo ndian ndito jà'a ma Racha'nu Ndioo cha'a' ña nduva'a kùunio nde'o ma ta'an yo. Ta tu tüvi kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, kùuni yi ka'an yi ña kùu yo takua kùu iin ra cha chi'í. <sup>15</sup> Yakan va tuva xaanio nde'o ma ndian kùu ta'an yo indukuni kùu yo takua kùu ma ndian chà'ni ñivi. Ta juuni cha chito ndo ña ma ndian chà'ni ñivi tüvi nĩ'i na nuu koo ndito na chi'in Ndioo ndia. <sup>16</sup> Vati cha chito yo ña ma Racha'nu Jesucristu kùuni ra nde'e ra yo. Yakan va chi'í ra cha'a' yo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kua ikan iyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, ta na koo tu'va yo kuvio cha'a' na takua jà'a ma Racha'nu Jesucristu cha'a' yo. <sup>17</sup> Ta tu iyo iin nda yo kuika ña nde'o ña kumani iin nakuyi nuu ta'an yo ta tüvi kunda'vini yo ra ña tindee yo ra chi'in ma ña soko yo, kùuni yi ka'an yi ña tüvi ñivi Ndioo kùu yo, ti tüvi kùunio nde'o ra, tu ja'a yo takan. <sup>18</sup> Yakan va ndyo'o se'yu, na jana'a yo ña ya'a kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo chi'in tiñu jà'a yo kuenda ra, ta yüvi chi'in ma tu'un kà'an nio.

<sup>19</sup> Yakan va tuva ja'a yo takan cha chito yo ña kuà'an yo iti' ndaa ma takua kùuni ma Racha'nu Ndioo, tajan cha kùu koo taxiin ma anima yo nuu ra. <sup>20</sup> Ta tu chàninio ña ma chinituni yo tisokuati yi yo, va tüvi cha'a' yo kuenda ña ma Racha'nu Ndioo ka'nu ga ra, ti chito ra naja kua chàninio, ta naja kua chànini ma inga ñivi ndia. <sup>21</sup> Yakan va ndyo'o yani tuva tüvi tisokuati ma chinitunio yo, na tüvi iyo yi ña yu'vio jàyatin yo yo nuu ma

Racha'nu Ndioo. <sup>22</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra tandi'i ma ña ni ndakan yo nuu ra tuva ndicha ña jàchinu yo tandi'i ma ña kà'an ra, ta tu ja'a yo ma ña chà'tani ra ña ja'a yo ndia. <sup>23</sup> Yakan va na chinunio tu'un kà'an ra cha'a' ma ra Se'e ra Jesucristu chi'in ña na kùnio nde'o ndisaa ma ndian kùu ta'an yo, ti ma tu'un ikan kùu ma tu'un ña Ndioo tachi ra nuu yo ña na ja'a yo yi. <sup>24</sup> Vati taku yo jachi'in ma ña kà'an Ndioo, cha chito yo ti iyo ra chi'o ta iyo yo chi'in ra, cha'a' ña chà'a ra ma Tati Í ra ña na koo yi chi'o.

## 4

### *Tati Í Ndioo chi'in tati xaani nde'e Racha'nu Cristu*

<sup>1</sup> Ndyo'o yani tuva iyo iin nda ndian kà'an ña chi'in ma Tati Í Ndioo kùu yi ña kà'an na, na chinuni ndo tu'un kà'an na numini. Va'a ga ña na ki'in ji'na ndo ku'va na nde'o tuva ndicha ña tu'un Ndioo kùu ma ña kà'an na. Vati ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya nduva'a iyo ma ndian kà'an ña tu'un Ndioo kùu yi kà'an na, va na tüvi ndicha ti maaa ndian vatani kùu na. <sup>2</sup> Yakan va takan iyo yi ña ja'a ndo ta nde'e ndo tuva ndicha ña kà'an na chi'in ma Tati Í Ndioo. Vati tu kati iin ra ña iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra ta iyo ma Tati Í Ndioo chi'in ra, iyo yi ña ku'va ra kuenda ña ma Racha'nu Jesucristu kùu ra iin ra'ii ndicha ora kaku ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. <sup>3</sup> Va ma ndian töve chà'a na kuenda ña iin ra'ii kùu Jesucristu ora kichi ra nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, na yüvi ñivi Ndioo kùu na, ti ñivi xaani nde'e Cristu kùu na ña kà'an na takan. Ta juuni cha chito ndo ña ni koo ma ndian kini ña ja'a takan ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ndicha ña takan kùu yi ti cha iyo na ma vitin.

<sup>4</sup> Ndyo'o se'yu, taku ndyo'o ndian kùu ñivi Ndioo, cha jākanaa ndo ma ndian vata ña xaani nde'e Cristu, vati ka'nu ga ma Tati Í Ndioo ña iyo chi'in ndo kua ma tati xaan ña iyo nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. <sup>5</sup> Tava ndian iyo kuenda ma kui'na kùu na, yakan va kà'an na ma tu'un kà'an nia ndian iyo ñuñivini. Ta takan ma ndian tüvi chinuni ña iyo ñuñivi jachi'in na ma tu'un kà'an na ndia. <sup>6</sup> Va taku maa yo, ti ndian jachi'in tu'un kà'an Ndioo kùu yo, yakan va ma ndian iyo kuenda Ndioo jachi'in na ma tu'un kà'an yo, va ma ndian tüvi iyo kuenda Ndioo ti ni tüvi jachi'in na ma ña kà'an yo. Yakan va takan iyo yi ña ja'a yo, ikan na ku'va yo kuenda nda ndian kùu ma ndian kà'an ma tu'un ndicha chi'in ma Tati Í Ndioo ta nda ndian kà'an tu'un vata chi'in ma tati kini.

### *Ndioo kùuni ra nde'e ra ndisaa yo*

<sup>7</sup> Ndyo'o yani iyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, ti kua ikan jàna'a ma Racha'nu Ndioo nuu yo ña ja'a yo. Yakan va tandi'i nda yo kùuni va'a yo nde'o ta'an yo, ndian se'e Ndioo kùu yo, ta juuni kùu yo ndian nàkoto ndicha va'a Ndioo ndia. <sup>8</sup> Va taku ma ndian tüvi kùuni na nde'e na ma ndian kùu ta'an na, na tüvi nàkoto na ma Racha'nu Ndioo. Ti ma Racha'nu Ndioo, kùu ra iin ra ya'a kùuni nde'e ra yo. <sup>9</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo kua ikan jàna'a ra nuu yo ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo ora tachi ra ma ra uvanuu ra kùu Se'e ra nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ikan na ku'va ra ma kivi koo ndito yo chi'in ra. <sup>10</sup> Ta ña'a ndicha va'a jàna'a yi yo ña Ndioo ya'a kùuni ra nde'e ra yo. Ti ji'na ga ra kùu ra ña kicha'a ra kùuni ra nde'e ra yo ta na yüvi maa yo kùu yo ña kicha'a yo kùnio ra. Yakan

va cha'a' yakan kùu yi ña tãchi ra ma ra Se'e ra nuu yo kuenda ña na kuvi ra cha'a' yo, ikan na naa ma kuatio.

<sup>11</sup> Yakan va ndyo'o yani iyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo takua jà'a ma Racha'nu Ndioo ña kùuni ra nde'e ra yo ndia. <sup>12</sup> Vati ni'iin ñivi takã'an nde'e na ma Racha'nu Ndioo, va tu kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, tajan ma Racha'nu Ndioo iyo ndicha kuvi ra chi'in yo, ta juuni cha ndõ'iin yo chi'in ra cha'a' ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo. <sup>13</sup> Yakan va cha chito yo ti iyo yo kuenda Ndioo, ta rakan iyo ra kuenda maa yo ndia, cha'a' ña tãchi ra ma Tati Íí ra ña na koo yi chi'in yo. <sup>14</sup> Ta juuni kãtitu'un kachin ndi nuu ndo ña juuni maa ndi ndẽ'e ndi ña Ndioo Tatá yo tãchi ra ma ra Se'e ra nuu ñu'u' ñuñivi, kuenda ña na jakakú ra kua'a' ñivi iyo ñuñivi i'ya. <sup>15</sup> Yakan va tandi'i ma ndian nãkoto ña Jesuu kùu ra ma ra Se'e Ndioo, ndisaa ndiakan iyo na chi'in Ndioo, ta Ndioo iyo ra chi'in na ndia.

<sup>16</sup> Yakan va cha chito yo ta chinunio ña ma Racha'nu Ndioo kùuni ra nde'e ra yo chi'in ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi. Ma Racha'nu Ndioo kùu ra iin ra ya'a kùuni nde'e yo. Ta nda ndian ni kuuni, ña iyo na kuenda kùuni na nde'e na Ndioo chi'in ta'an na, kùuni yi ka'an yi ña iyo na chi'in Ndioo, ta Ndioo iyo ra chi'in na ndia. <sup>17</sup> Vati tu cha ndõ'iin yo chi'in Racha'nu Ndioo cha'a' ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo, tajan tũvi iyo yi ña yu'vio ma ora ni chaa ma kivi ña ni jakutuni ra ma ñivi. Vati taku maa yo cha jã'a yo ma ña va'a ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya takua jà'a ma Racha'nu. <sup>18</sup> Yakan va tuva ndicha ña kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo chi'in ta'an yo, na tũvi iyo yi ña yu'vio nde'o ra ma ora ni jakutuni ra ma ñivi, vati tu chito yo ña jã'a yo ma ña va'a ta na tũvi ndasio. Ti juuni ma ña ndasio kùu yi ña jãnde'e yi tundo'o yo. Yakan va tu iyo nda yo ndasii, kùuni yi kã'an yi ña takã'an ndõ'iin va'a anima yo chi'in ra cha'a' ña tõve kùunio nde'o ra.

<sup>19</sup> Takua maa yo, ti kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo vati ji'naga maa ra kùu ma ra kicha'a kùuni ra nde'e ra yo. <sup>20</sup> Ta tu iyo nda yo kã'an ña ya'a kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo, va juuni ma ora ikan xaanio nde'o ma ndian ta'an yo, iin ndian vatani kùu yo tuva takan. Va tu tõve kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo ña kùu na ndian ndichin va'a nde'o, kùuni yi ka'an yi ña kùu kuunio nde'o ma Racha'nu Ndioo. Ta Rakan, ti tõve ndichin va'a nde'o ra. <sup>21</sup> Takan kùu ta cha'a' yakan kùu yi ña chà'a ma Racha'nu Ndioo ma tu'un i'ya nuu yo: Tu ndicha ña kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo, kùuni yi ka'an yi ña iyo yi ña kuunio nde'o ndian kùu ta'an yo ndia.

## 5

### *Cha jãkanaa ma ndian chinuni tu'un Ndioo ma ña kini*

<sup>1</sup> Yakan va tandi'i nda yo chinuni ña Jesuu kùu ra ma Cristu, ndisaa ndiakan kùu na se'e Ndioo. Ta ndisaa yo ña kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo Tatá yo juuni kùunio nde'o ma ndian kùu se'e ra ndia. <sup>2</sup> Yakan va tu kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo ta jachi'o ma tu'un ña tãchi ra nuu yo, juuni kua ikan kùu koto kachin yo ña kuunio nde'o ndian kùu se'e ra ndia. <sup>3</sup> Vati jãna'a yo ña kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo ora jãchi'o ma tu'un ña kã'an ra, ti tandi'i ma tu'un tãchi ra nuu yo tõve ndetiñu jã'a yo yi. <sup>4</sup> Vati tandi'i nda yo kùu se'e Ndioo cha jãkanaa yo ma ña kini ña iyo ma ñuñivi cha'a' ña chinunio ma tu'un Jesucristu. <sup>5</sup> Yakan va, ¿nda yo kùu ma ndian jãkanaa ma kuati iyo nuu ñu'u' ñuñivi?, kùuni ndo. Ma ndian

chìnuni ña ma Racha'nu Jesuu kùu ra ma Se'e Ndioo, ndiakani kùu ma ndian jàkanaa.

*Tu'un kà'an naja kua iyo ma ra se'e Ndioo*

6 Ora kichi ma Racha'nu Jesucristu ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya jàna'a ra nuu yo ña kùu ra Se'e Ndioo ora jàkunduta ra ta juuni ora chāti ra ma nii ra. Yüvi chi'in ma takuini kùu yi ña jàna'a ra nuu yo va juuni chi'in ma nii ra ndia. Ta ikan jan chā'a ra ma Tati Í ra nuu yo, ikan na ku'va yi kuenda nuu yo cha'a' ma ña ndicha ña kà'an ra. 7 Ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo uni ta'an yi ña kùu yi testigu ma andivi: Racha'nu Ndioo Tatá yo chi'in ma ra kùu tu'un Ndioo, ta Tati Í ra ndia. Ndi uni yi kùu yi iin ni ña kua kùu yi. 8 Ta juuni iyo uni ta'an yi ña kùu testigu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya ndia: Ma Tati Í Ndioo chi'in ma takuini chi'in ma nii. Ndi uni yakan indukuni kua kà'an yi. 9 Ta tu chìnunio ma tu'un kà'an ñivi chi'in yo, ta iyo yi ña chìnuni ga yo kua kà'an Racha'nu Ndioo, vati kà'an ra cha'a' naja kua iyo ma ra kùu Se'e ra chi'in yo. 10 Yakan va tu chìnunio ma tu'un ma ra Se'e Ndioo, cha chito yo ti ña ndicha kùu ma tu'un ña kà'an Ndioo cha'a' Se'e ra ña iyo tichi anima yo, va taku ma ndian tüvi chìnuni ma tu'un Ndioo, ndiakan kàti na ti maaaa tu'un vatani kùu ma ña kà'an ra. Takan kàti na ti tüvi chìnuni na ña tu'un ndaa kùu ma ña kà'an Ndioo cha'a' ma ra kùu Se'e ra. 11 Ma Racha'nu Ndioo cha kàti kachin ra nuu yo, ti kùuni ra ña na n'io nuu ni koo yo endeeni chi'in ra. Ta cha'a' ña ndó'iin yo chi'in Se'e ra kùu yi ña n'io nuu ni koo yo endeeni chi'in ra. 12 Yakan va ma ndian chìnuni tu'un ma ra Se'e ma Racha'nu Ndioo, cha n'i' na yi, va takua ma ndian tüvi chìnuni tu'un ma ra Se'e Ndioo, na tüvi n'i' na yi.

*Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Xuva kuenda ña jàkuninaa ra ma ñivi*

13 Tàì ma tu'un i'ya kuenda ndo ndian chìnuni tu'un ma Racha'nu Jesuu ra kùu Se'e Ndioo, ikan na koto kachin ndo ña cha n'i' ndo nuu ni koo ndo endeeni chi'in ra.

14 Yakan va na tüvi iyo yi ña yu'vio kà'an yo chi'in ma Racha'nu Ndioo, vati cha kàti ra ña tu kà'an yo chi'in ra ma ña va'a ña kùuni maa ra, ni taso' ra ma ña kà'an yo. 15 Yakan va cha chito yo ti ora kà'an yo chi'in ma Racha'nu Ndioo, taso' ra ma ña kà'an yo. Ta juuni cha chito yo ña tu chikan yo iin nakuyi nuu ra, ta cha n'io yi ndia.

16 Ta tu nde'o ña ma ndian kùu ta'an yo jà'a na iin kuati, ña tüvi iin kuati ka'nu ña kundaka yi na iti' nuu kivi na endeeni, na ka'an yo chi'in Ndioo kuenda na, ikan na jaka'nuni ra ma kuati na ta ku'va ra iti' koo ndito na chi'in ra. Ta tu ja'a na iin kuati ka'nu ña iyo yi ña kivi na endeeni, ta tüvi iyo yi ña ka'an yo cha'a' na nuu Ndioo tuva takan. 17 Yakan va tandi' ma ña tüvi va'a ña jà'a ma ñivi iin kuati kùu yi. Va töve ndisaa kuati ña jà'a ma ñivi ndàka yi nuu kivi na endeeni.

18 Ta juuni cha chito yo ña ndisaa ndian kùu se'e Ndioo, töva iyo na ña ja'a na kuati, vati ma ra Se'e Ndioo kùu ma ra jà'a kuenda na. Ta cha'a' yakan kùu yi ña na kùu ga ja'a ma kui'na ja'an' ña na ku'un na iti' kini.

19 Va cha chito yo ti ñivi iyo kuenda Ndioo kùu maa yo, va cha yatin ndisaa ma ñivi ñuñivi kùu ma ndian iyo kuenda ma kui'na. 20 Ta juuni cha chito yo ña kichaa ma ra Se'e Ndioo nuu ñu'u' ñuñivi i'ya ta chā'a ra chinituni yo, ikan na nakoto yo ma Ndioo ndicha. Ta cha'a' yakan kùu yi ña indukuni iyo yo chi'in ra, ta chi'in ma ra Se'e ra Jesucristu ndia. Yakan

va ma rakan kùu ra ma Ndioo ndicha, vati chà'a ra nuu koo yo endeeni chí'in ra.

<sup>21</sup> Yakan va ndyo'o se'yu, na ja'a ndo kuenda nuu ndo ta tüva ìyo yi ña jaka'nu ga ndo ma ndioo yutun ña jànda'viña'a. Ta takan na kuu yi. Amén.



## Tutu uvi ña tãa racha'nu Xuva

### *Nduva'a kuii kunda'vini Xuva ma ndian iyo kuenda Ndioo*

<sup>1</sup> Yu'u iin ra kuxini ndian chinuni, tai tutu i'ya kuenda yo'o iin ña'a ña kuu iin ña kachin Ndioo ña kuu iin ñivi ra, ta juuni tai yi kuenda ndian kuu se'un ndia. Ndicha kuii ña ya'a kuuñi nde'i ndo. Ta yuvi yu'uni va juuni ndisaa ndian nakoto ma tu'un ndaa, juuni kuuñi na nde'e na ndo ndia. <sup>2</sup> Yakan va nduva'a kuuñi nde'i ndo cha'a' ña cha chito yo ma tu'un ndaa, ta ma tu'un ikan ti na tũva ni naani yo yi, vati endeeni koo yi chi'o. <sup>3</sup> Ma Racha'nu Ndioo ra kuu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra kuu Se'e ra, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo ta na kunda'vini ra ndo, ikan na koo vii ndo chi'in ta'an ndo. Ta na takan ja'a ra chi'in ndisaa yo ña nakoto ma tu'un ndaa, ta juuni ndisaa yo ña ya'a kuuñi yo nde'o ta'an yo ndia.

<sup>4</sup> Yakan va nduva'a kuii chisij vati nde'i uvi uni ndian kuu ñivi ta'an ndo ña chinuni ndicha ma tu'un ndaa, ta ja'a na takua ka'an ma Ndioo Tatá yo ña na ja'a yo. <sup>5</sup> Ta vitin ndyo'o ndian chinuni, chikain ñamani nuu ndo ña na ndakimani ndo ma ñivi ta'an yo ña kuuñi na nde'e na ta'an na ndia. Ta ma tu'un ña tai kuenda ndo ma vitin, ti na yuvi tu'un chaa kuu yi kuenda yo, vati ma tu'un ña cha chini yo nda ora kicha'a yo chinuni yo kuu yi. <sup>6</sup> Yakan va jana'a yo ña ya'a kuuñi yo nde'o ma Racha'nu Ndioo ora chakuu yo kuenda jachi'o ma tu'un ña ka'an ra, vati cha katitu'un ma Ndioo Tatá yo chi'in yo ña iyo yi ña na koo yo kuenda kuuñio nde'o ma ndian kuu ta'an yo, takua cha chini ndo ma ora kicha'a ndo chinuni ndo niku.

<sup>7</sup> Vati nuu ma ñu'u' ñuñivi i'ya chakunuu nduva'a kuii kua'a' ma ndian janda'viña'a iyo vitin. Ta juuni ma ndiakan kuu ma ndian töve ku'va na kuenda ña ma Racha'nu Jesucristu kuu ra iin ra'ii ndicha ora kaku ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Takan ka'an na ña kuuñi na janda'viña'a na yo, vati xaani na nde'e na ma Racha'nu Jesuu. <sup>8</sup> Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma tu'un jana'a na, koto janaa ndo ma ya'vi ña jakanaa ndo cha'a ma tiñu cha ja'a yo kuenda Ndioo. Vati iyo yi ña ni'i ndo tandi'i ña va'a ña cha'a ma Racha'nu Ndioo Tatá yo nuu ndo.

<sup>9</sup> Ta ndian tiso tiaga siki ña ja'ani na ña ka'an na ma tu'un ña jana'a Cristu nuu yo, kuuñi yi ka'an yi ña na tũva iyo ma Racha'nu Ndioo chi'in na tuva kua ikan ja'a na. Vati tu endee ku'an yo iti' ra takua jana'a ma Racha'nu Cristu, kuuñi yi ka'an yi ña iyo ma Ndioo Tatá yo chi'in yo, ta juuni iyo ma Racha'nu Se'e ra chi'in yo ndia. <sup>10</sup> Ta tu iyo nda ndian chaa nuu iyo ndo va tũvi jana'a na tu'un ndaa takua ka'an ma tu'un jana'a ma Racha'nu Cristu, va'aga ña na töve kaña'a ndo chi'in na, ta ni ku'va ndo ve'e ndo kundaa na ndia. <sup>11</sup> Vati tu iyo ndaa ndyo'o ña tiñu'u ndo na, kuuñi yi ka'an yi ña indukuni kuta'an ndo chi'in ma ña kini ña ja'a na ndia.

### *Ma tu'un nuu ndi'inia ña ka'an Xuva*

<sup>12</sup> Iyo kua'a' ga ma tu'un ña kuuñi ka'in chi'in ndo, vati töve kuuñi tai yi nuu tutu. Va'a ga ña ku'un mai ma nuu iyo ndo, ta ikan natu'un ta'an yo yi, ikan na sii kuuñi ndisaa yo.

<sup>13</sup> Ta vitin ma ñivi ta'an ndo ndian òyo i'ya, ndian kāchin ma Ndioo, tàchi na iin saludu nuu ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Tutu uni ña tãa racha'nu Xuva

### *Xuva kàtitu'un ra ña iin ra va'a kùu ma ra nàni Gayu*

<sup>1</sup> Yu'u iin ra kuxini ndian chìnuni, tàchì tutu i'ya nuun, yo'o ra nàni Gayu, ra merui ña ndicha kui kùunì nde'i.

<sup>2</sup> Yo'o yani, kà'in chí'in Ndioo kuendaun, ikan na koo va'un takua kùuni ma Racha'nu Ndioo ña koun, vati tüvi kùunì nuva ta'un ja'a ma kue'e ndia. Yakan va na koo va'un chí'in ndisaa ma tiñu va'a ña jà'un. <sup>3</sup> Nduva'a kui chisij ora kichi kàtitu'un ma ndra yani yo nui ña iyo ma tundeeni Ndioo chí'un, ti endeeni kuà'un ma iti' ndaa. <sup>4</sup> Ta cha'a yakan kùu yi ña nduva'a kui chisij, vati cha chítoi cha'a' ma ndian kùu se'i, vati endee kuà'an na ma iti' ndaa takua kùuni ma Racha'nu Ndioo ña na ja'a na.

<sup>5</sup> Yo'o yani, ya'a va'a ja'un ña tìndeun ma ndian kùu ta'an yo ña chìnuni kichi inga ñuu ora chàa ndra chànde'e ndra ñuun ma nuu iyo ve'un vaji töve nàkotoun ndra. <sup>6</sup> Ta ndiakan kùu na ña chà'a na kuenda nuu ma ndian chìnuni tu'un Cristu ña ya'a ga kùuniun nde'un na. Ta vitin chikain iin ñamani nuun ña na tìndeun na chí'in ndisaa ma ña chíniñu'u na, ti takan va'a kùuni ma Racha'nu Ndioo. Ta takan ja'un, ikan na ku'un va'a na ma iti' nuu. <sup>7</sup> Vati cha'a' ña tiñu'u na ma Racha'nu kùu yi ña chàkunuu na, ta töve jà'a na ña kí'in na ña soko ma ndian töve chìnuni. <sup>8</sup> Yakan va iyo yi ña nanduku yo naja tindee yo na, ikan na ndo'iin yo chí'in na, ti indukuni jàtiñu yo kuenda ma tu'un ndaa.

<sup>9</sup> Yu'u tãi iin tutu ta tàchì yi nuu ma ñivi chinuni ikan, va ma ra nàni Diótrete ti na tüvi kùuni ra jachi'in ra ma ña kà'an yi, vati maa ra kùu ma ra chàta'ani ka'nda tiñu. <sup>10</sup> Yakan va ora ni chai ma ndakan, tajan ni katitu'in nuu ndo cha'a' ma kuati jà'a ra, vati cha chínitú'in ña kà'an ra tu'un vata chata ndi, ta yakan ti na yüvi ña va'a kùu yi. Vati na tüvi ndaki'in maani ra ma ndian kùu ta'an yo ndian vachi inga ñuu vaji ndian jàtiñu kuenda Ndioo kùu na. Ta nda ma inga ndian chìnuni ña iyo chí'in ra juuni na tüvi chà'a ra ña na ndaki'in maani na na ndia. Va tu jà'a na yi tajan rakan ti tavani'i ra na ma tichi veñu'u ta tüva cha'a' ra ña kí'vi ndiko na.

<sup>11</sup> Yakan va yo'o yani koto jà'un takua jà'a ma ñivi ikan, va'aga na ja'un ma ña va'a. Vati ma ndian jà'a ma ña va'a, ndiakan kùu ma ñivi Ndioo, va ma ndian tüvi jà'a ma ña va'a, kùuni yi ka'an yi ti na tüvi nàkoto na ma Racha'nu Ndioo.

<sup>12</sup> Ndisaa ñivi cha chà'a na kuenda ña iin ra va'a ndicha kùu ma ra nàni Demetriu, ta ndicha ña takan kùu yi. Yakan va ndava nda ndyu'u kà'an ndi ña iin ra va'a kùu ra ta chitoun ti ña ndaa kùu ma ña kà'an ndi.

### *Xuva kà'an ra ma tu'un nuu ndi'inia*

<sup>13</sup> Iyo kua'a' ga ma tu'un kùunì ña kotoun va tüvi kùunì tai yi nuu tutu. <sup>14</sup> Vati yu'u chàninì ña va'a ga ña ku'un mai kunde'i ñun ma nuu iyoun numini tuva kuyatj, ta ikan natu'un ta'an yo yi.

<sup>15</sup> Yakan va na koo viiun chí'in Ndioo, ta ma ndian meru yo tàchi na iin saludu nuun. Ta juuni na katitu'un ma saludu i'ya nuu ta'if'iin ndian ñivi kùu meru yo ndian iyo ndakan ndia.

## Tutu ña tãa racha'nu Juda, ra kùu tatun Jesuu

<sup>1</sup> Yu'u Juda ra kùu yani Jandiau, ra jàkkuu tiñu nuu ma Racha'nu Jesucristu, tàchì saludu nuu ndyo'o ti ma Racha'nu Ndioo Tatá yo kàchin ra ndo ta kùuni ra nde'e ra ndo, ta ma Racha'nu Jesucristu kùu ra ma ra kùmi ra ndo. <sup>2</sup> Ta na kunda'vini ga ma Racha'nu nde'e ra ndo ta na koo vii ndo ta kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, takua kùuni ma Racha'nu nde'e ra ndo.

### *Nuu kà'an Juda chata ma ndian kùu matru ña jàna'a tu'un vata*

<sup>3</sup> Ndyo'o yanì ndian ya'a kùunì nde'i, cha iyo tiempu ña kùunì tai iin tutu kuenda ndo ña kà'an yi cha'a' ña kàkú ndo jà'a Ndioo kua jàkákú ra yu'u ndia. Va vitin tàì tu'un i'ya kuenda ndo ti iyo yi ña janinì ndo, koto kù'va ndo ña jakesiin na ndo, ta sama na ma tu'un ndaa cha'a' ma Racha'nu Jesuu ña chìnuni ndo ña iin cha'ani chā'a ra yi nuu tandi'i yo ndian kùu ñivi ra. <sup>4</sup> Vati iyo iin ma ndra cha kì'vi xe'e ma tañu ndo ña jà'ani ndra ña ndra va'a chìnuni tu'un Ndioo kùu ndra. Ta takan jànda'viña'a ndra ndo ti yüvi ma ndian chìnuni kùu ndra takua kùu ndo. Ti jàna'a ndra ña va'ani tu kì'vi ndra ja'a ndra ma ña kini cha'a' ña cha iyo ma ñamani Ndioo chí'in ndra, kùuni ndra. Ta juuni kàti ndra ña ma Racha'nu Jesucristu yöve uvanuu ra kùu ma ra chito'o yo, kàti ndra. Yakan va kua kàti ma nuu tutu Ndioo tatiempu, ma Racha'nu Ndioo ni jakutuni ra ma kuati ndrakan, ikan na nde'e ndra tundo'o cha'a' ña jà'a ndra.

<sup>5</sup> Ta vaji cha chito ndo, ta vitin kùunì jakuku'un ndikonì ndo ña ma ora cha yā'a jakakú ndio ma Racha'nu Ndioo ndian judíu ndian kùu ñivi ra ma nuu tundo'o ña jànde'e ma ñivi iyo ma ñuu Egiptu ma tatiempu. Ta ma ora cha yā'a yakan, ma Racha'nu Ndioo jànde'e ra ma tundo'o fa jānaa ra ma ndian judíu ndian tüvi chìnuni ña chíyo tañu na ndia. <sup>6</sup> Ta jàkuku'uni ndo ña iyo kua'a' ma tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo ña tüvi jà'a na tiñu nuu ra takua iyo yi ña ja'a na yi, ti ndàkoo na yi niku. Va ma tati ikan cha chū'ni ma Racha'nu Ndioo na ma nuu naa chí'in ma kadena kaa kuenda ña na nde'e na tundo'o endeeni, nda kati chaa ma kivi nuu ndi'inia ña Ndioo ni jakutuni ra na cha'a' ma kuati na. <sup>7</sup> Ta indukuni t'àn ma ndian iyo ñuu Sodoma chí'in ma ñuu Gomorra chí'in ma inga ma ndian iyo ma ñuu kuati ña kàndii yatini xiin yi. Ma ndra ñuu ikan nduva'a kuii kua'a' kuati jà'a ndra chí'in ma kuñu ndra, nda kati chàta'ani ndra kì'vi ndra juuni chí'in ndra'ii chí'in ndra. Yakan va indukuni jà'a ma Ndioo chí'in ndra ti jānaa tandi'i ra ma ñuu ikan chí'in ñu'ú. Ta ma tu'un i'ya jàna'a yi nuu yo ña takan Ndioo ni ja'a ra chí'in ma ndian jà'a ma ña kini takan. Va ni jànde'e ra tundo'o na, ta ni jakutuni ra ma kuati na, ikan na kayu na endeeni.

<sup>8</sup> Ta juuni ma ndra jà'ani ña kùu ndra matru ikan, ña iyo tañu ndo juuni jà'a ndra ma ña kini, ta takan töve tiñu'u ndra ma kuñu ndra, ta kàti ndra ña ma ña chàni ndra tichi ñuma'na ndra iyo ma ndatu Ndioo chí'in yi kuenda ndra, ña na katitu'un ndra yi nuu ma ñivi ña na jachi'in na yi. Ta töva jachi'in ndra ma Racha'nu Ndioo ta ndava kà'an ti'ini ndra chata ma ndatu ma tati ña jà'a tiñu nuu ra ndia. <sup>9</sup> Vati ni ma tati ña nàni Mike, ña chà'nda yi tiñu nuu ma tati ña jàkkuu tiñu nuu Ndioo, ta ma tati kùxini

ikan vaji iyo ndatu yi, tüvi nī kuuni yi tisokuati yi ma kui'na ora kànita'an yu'u yi cha'a' ma ñunda'yu ma Moisés. Vati ndākoo ma tati kùxini ikan yi nuu nda'a ma Ndioo ta te'en nāka'an yi chí'in ma kui'na: "Ma Racha'nu Ndioo, na jande'e ra tundo'o ñun", kàti yi. <sup>10</sup> Ta ma ndra matru vata ikan chàtu'un ndra ta kà'an ti'ini ndra cha'a' ma ña tüvi kutuni va'ani ndra. Ta ma ña töve va'a ña jà'a ndra indukuni jà'a ndra yi takua jà'a kiti ña töve kuii chito ndri ña jà'a ndri. Yakan va ni jandi'i maa ndra nuu ndra cha'a' ma ña jà'a ndra takan.

<sup>11</sup> Va nda'vi ta'an ma ndrakan ña kuà'an ndra ma iti' kini takua jà'a ma ra nani Caín. Ta cha'a' xu'un' ma ña nànduku ndra jakanaa ndra kùu yi ña ndākoo ndra ma tiñu va'a jà'a ndra, ta kī'vi ndra jà'a ndra ma ña kini takua jà'a ma ra nani Balaam. Ta chí'í ndra takua chí'í ra nani Coré cha'a' ña töve nī jachi'in ndra ma ña kà'an ma Racha'nu Ndioo. <sup>12</sup> Iin ña tukanuuni kùu yi ora chàa ma ndrakan nuu ndò'iin ndo ña jà'a ndo viko ta jàka'nu ndo ma Ndioo. Ti endee chàchi ndra ta chí'i ndra, ta ya'a ga sii kùuni ndra ta töve tiñu'u ndra ma Racha'nu Ndioo. Ta nànduku ndra ma ña va'a kuenda maani ndra. Ta kùu ndra takua kùu ma viko ña tüvi ndiso yi takuii ña kēñu'u ma tati yi te'en tikan, ta juuni kùu ndra takua kùu ma yutun ña tüvi jàtiñu ndrùn ma tiempu ña iyo yi ña jàtiñu ndrùn. Yakan va ndisaa ma ndra jà'a takan cha chí'í ndra takua kùu ma yutun ití ña chí'í ndrùn chí'in ndava nda ma yo'o ndrùn ndia. <sup>13</sup> Ndisaa ma ña jà'a ndra kùu yi ña jàkukanuu yi ndra ti ya'a kini kùu ma ña jà'a ndra, ta kùu ndra takua kùu ma xikiñu kini ña chàkoso yu'u tañu'u jà'a ma ola ka'nu. Takua ma ndoso chinu ri iti' andivi ta numini naa ri, takan kùu yi chí'in ma ndrakan, ndra chàkunuu te'en tikan, va numini ni naa ndra endeeni, ta ni kindoo ndra ma nuu naa.

<sup>14</sup> Takan kùu ta kuenda ma tu'un i'ya cha kàtitu'un ma ra nani Enoc, ma ra kùu tata ucha ma Adán, te'en nāka'an ra chata ma ndian jà'a takan: "Ndè'i ma Racha'nu ña vachi ra chí'in nduva'a kuii kua'a' mií ma ndian í ndian jàkuu tiñu nuu ra chí'in ra. <sup>15</sup> Vachi ra ta ni jakutuni ra cha'a' ndisaa kuii kuati ña jà'a ma ndian kini cha'a' ña töve chinuni na tu'un ra. Ta juuni ni jande'e ra tundo'o ma ndian kà'an ti'ini chata ra ndia." Takan kàti Enoc tatiempu.

<sup>16</sup> Ndisaa ndra matru vata ikan endee ka'anti'ini ndra chata nda ña ni kùuni, ti tüvi kindoo va'ani ndra chí'in ma tu'un ña kà'an na. Ta endee chàtu'un ndra ma ña jà'a inga ñivi. Vati ma ña nànduku ndra jà'a ndra kùu yi ña na kindoo va'a ndra juuni chí'in maa ndra. Ta ya'a chàta'ani ndra jandotayi ndra ndra. Ta chàta'ani ndra jandomani ndra ma ñivi chí'in ma tu'un vii kuenda ña kùuni ndra kindoo va'ani ndra chí'in na.

### *Juda jàkuninaa ra ma ndian chinuni tu'un Ndioo*

<sup>17</sup> Va taku ndyo'o ndian yanj ndian ya'a kùuni nde'i, na kuku'un va'ani ndo takua kàtitu'un ma ndra kùu tatun Jesucristu. <sup>18</sup> Vati ndrakan kàtitu'un ndra ña ma nuu ni ndi'i ma ñuñivi ni koo ñivi ña ni ka'an ti'ini na chata ma ndian kùu ñivi Ndioo, ta ni ja'a na ma ña kini takua kùuni maa na. <sup>19</sup> Ta juuni ndrakan jàkesiin ndra ma ñivi, ta jà'a ndra ma ña kini ña chàta'ani maa ndra ja'a ndra, vati töve iyo ma Tati Í Ndioo chí'in ndra.

<sup>20</sup> Va taku ndyo'o ndian kùu yani ña chinuni tu'un Ndioo, na chinuni va'a ga ndo ma tu'un ra, ikan na ni'i ga ndo naja kua koo í ndo chí'in ra. Ta juuni na ka'an ndo chí'in ma Racha'nu Ndioo kuenda ña na tindee ma

Tati Í ra ndo. <sup>21</sup> Yakan va na koo va'a ndo chi'in Ndioo cha'a' ña ya'a kùuni ra nde'e ra ndo. Ta na kuation va'a ndo ma Racha'nu yo Jesucristu ma ora ni chaa ma kivi ña ni ku'va ra ña na koo ndito ndo chi'in ra endeeni cha'a' ña ya'a kunda'vini ra ndo.

<sup>22</sup> Ta na kunda'vini ndo ma ndian ta'an ndo ña tüvi chìnuni va'a, <sup>23</sup> ta na tindee ndo ma inga ñivi, ikan na kakú na koto ku'un na ma andaya'. Ta inga na na kunda'vini ndo nde'e ndo na vaji juuni iyo yi ña ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ña kini jà'a na, koto juuni maa ndo na kī'vi ndo ja'a ndo ma ña kini ña jà'a na ndia.

*Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Juda ña jàka'nu ra ma Racha'nu Ndioo*

<sup>24</sup> Ta ma Racha'nu Ndioo iyo ndatu, kuenda kumi ra ta takan töve ja'a yo ma kuati, ikan na kuu chaa yo koo yo ma nuu iyo ra. Ta ni kuu yo takua kùu iin ja'ma chaa ña nī'iin ta'vi töve meku ta nduva'a sii ni kuuni yo ora chaa yo nuu iyo ra. <sup>25</sup> Yakan va na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo, ti uvanuu ra kùu ma ra kùu jakakú yo cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. Ti ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra chà'nda tiñu ta iyo kua'a' ndatu ra ta ra nduva'a ka'nu kùu ra ndia. Yakan va na jaka'nu yo ra vitin, itaan ta endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

## Tutu t̄aa ma racha'nu Xuva nuu k̄atitu'un ma Racha'nu Jesuu nuu ra cha'a' ña ni kuu

### *Nuu j̄ana'a ma Racha'nu Jesuu nuu ma Xuva*

<sup>1</sup> Ndioo ch̄a'a ra ña na katitu'un Jesucristu tu'un i'ya, ikan na jana'a ra ma ndian j̄a'a tiñu nuu ra, cha'a' ma ña ni ta'an yo numi kuiini ma tiá iti' nuu. Vati ma Racha'nu Jesucristu t̄achi ra iin tati j̄akuu tiñu nuu Ndioo, ikan na katitu'un yi tu'un i'ya nuu Xuva ra j̄akuu tiñu nuu Jesuu. <sup>2</sup> Ta ma Xuva k̄uu ra, ra k̄atitu'un ndaa ra nuu ma ñivi ndisaa kuii tu'un ña t̄achi Ndioo ra chí'in tu'un ña j̄ana'a ma Racha'nu Jesucristu nuu ra ndia, vati Xuva ch̄a'a ra koto ma ñivi ndisaa kuii ña nde'e ra.

<sup>3</sup> Ta na sii kuuni ma ndian j̄akua'a ma tu'un i'ya ña k̄a'an ña ni kuu, ta juuni na sii kuuni ndian taso'o yi ta jachi'in na ña k̄a'an yi, vati cha k̄uyatin ma ora ña ni chinu ma tu'un i'ya ña k̄a'an yi.

### *Xuva t̄aa ra ma tu'un i'ya kuenda ndian ch̄inuni tu'un Jesucristu ndian k̄uti'vi ta'an ma ndi ucha ñuu ña k̄andii ma iti' ñu'u' Asia*

<sup>4</sup> Yu'u Xuva, t̄ai ma saludu i'ya ta t̄ach̄i yi kuenda ndisaa ndyo'o ndi ucha veñu'u ndian iyo ninii ka'nu ma ñu'u' Asia ña k̄uu ndo ucha veñu'u ma Racha'nu Jesucristu. Ma Racha'nu Ndioo ndo, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo, ta na ku'va ra ña na koo vii ndo kuenda ra, ti maa ra k̄uu ra ña iyo ra ma vitin, ta maa ra k̄uu ra ña cha takani iyo, ta maa ra k̄uu ra ña ni kichi ra tiá iti' nuu ndia. Ta juuni na ku'va ma ndi ucha nuu ma Tati Í Ndioo ñamani yi nuu ndo chí'in ña koo vii ndo ndia, nda ma nuu ka'iin yi iti' nuu ch̄a'nda Ndioo tiñu. <sup>5</sup> Ta nda nuu ma Racha'nu Jesucristu na ni'í ndo ñamani Ndioo ta na koo vii ndo ndia, ti rakan k̄uu ra testigu ndaa, ta ra nunuu ña n̄ataku tañu ma ndian ndií, ta ch̄a'nda ra tiñu nuu tandi'i ma ndra kumitiñu ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya. Vati Cristu ikan k̄uu ra ña ya'a k̄uuni ra nde'e ra yo, ta cha j̄anandoo ra ma kuati yo cha'a' ña ch̄ati ma nii ra cha'a' yo. <sup>6</sup> Ta juuni j̄a'a ra yo ña na k̄uu yo takua k̄uu ma ndra k̄uu rey ndra ch̄a'nda tiñu, chí'in ña na kuu yo sutu, ndra j̄aka'nu ma Racha'nu Ndioo Tatá yo. Yakan va na jaka'nu yo ma Racha'nu Jesucristu, ta na koo ndatu ra endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

<sup>7</sup> ¡Na nde'e ndo!, vati Cristu v̄achi ra tañu ma viko. Ta ikan ndisaa na ni nde'e na ra, ta nda ma ndian xaani ni nde'e na ra, ta nda ma ndian j̄atakue'e kuñu ra ni nde'e na ra ndia. Ta tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi ni kuaku na ma ora ni nde'e na ra, ta ndicha ña takan k̄uu yi, ta takan ni kuu yi ndia.

<sup>8</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo k̄a'an ra ña: "Yu'u k̄uu ma ra nunuu, ta ma ra nuu ndi'inia, takua k̄uu ma letra A chí'in Z, ti yu'u k̄uu ma ra kuxini ma vitin, ta k̄ui ma ra takani k̄ui niku, ta k̄ui ma ra ni kichi iti' nuu ndia." Takan k̄ati ma Racha'nu Ndioo ra ya'a iyo ndatu.

### *Nuu nde'e ma Xuva ma Racha'nu Cristu takua nde'o iin nakuyi ora ch̄anio*

<sup>9</sup> Yu'u ra n̄ani Xuva, ra juuni ch̄inun̄i takua ch̄inuni ndo, ti cha ndō'ij̄in chí'in ndo cha'a' ma Racha'nu Jesuu. Yakan va juuni ni ni'j̄i nuu ni koi chí'in ndo ma nuu ch̄a'nda Ndioo tiñu, ti juuni ya'a j̄andeen̄i ña nde'i tundo'o ndia. Vati cha'a' ña k̄atitu'in ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi cha'a'

ma Racha'nu Jesucristu, kùu yi ña tãchi na yu'u kuenda ña ndè'i tundo'o ma tichi ku'u ña nàni Isla Patmo. <sup>10</sup> Vati iin kivi ña na jaka'nu yo ma Racha'nu kùu yi ña ndai jaka'nui ra chi'in ndatu ma Tati Íí Ndioo, tajan ma iti' chatai chĩnĩ iin tati ña ya'a kanachaa, takua kùu iin tati ma yutun tivi <sup>11</sup> ña te'en kà'an yi chi'in:

—Yu'u kùu ma ra nunuu ta ma ra nuu ndi'inia, takua kùu ma letra A chi'in Z, ta cha'a' yakan kùu yi, ña yu'u kùunĩ ña na taun iin nuu tutu ma ña ndè'un, tajan na tachiun yi ma nuu ndi ucha ma veñu'u, ndian chĩnuni ña iyo ma iti' ñu'u' Asia. Taku nuu ma ñivi Ndioo ña iyo ma ñuu Efesu, chi'in nuu ma ñivi Ndioo ña iyo ñuu Esmirna, ta nuu ma ñivi Ndioo ña iyo ñuu Pérgamo, ta nuu ma ndian iyo ñuu Tiatira, ta nuu ma ndian iyo ñuu Sardis, ta nuu ma ndian iyo ñuu Filadelfia, ta nuu ma ndian iyo ñuu Laodicea ndia.

<sup>12</sup> Ta ma ora chĩkoni'i ndioi ma iti' chatai ña kùunĩ nde'i yo tati kùu ma ña kà'an chi'in, tajan ikan ndè'i ucha ta'an ma kandileru oro nuu chàkuiin ma tima. <sup>13</sup> Ta tañu ma ndi ucha ta'an ma kandileru nuu chàkuiin ma tima, ikan ndè'i iin ma ra kàa takua kàa ma ra se'e ñivi ña ñu'u ra iin ja'ma kani, ña chàa yi ndava nda sukun cha'a ra, chi'in iin pañu oro ña chàa yi ndava nda pechu ra. <sup>14</sup> Ta ma ixi xini ra kuichin la'ndi yi, takua kuichin ma ixi ma mvechala, a takua kuichin ma nieve, ta ma tichi tinuu ra, va kàa yi takua kàa ma yaa ñu'ú. <sup>15</sup> Ta ma cha'a ra, va kua'á yi takua kàa ma kaa bronze ma ora kàyu yi ma tichi hornu. Ta ma tati ra, nduva'a ni'i kà'an yi, takua jà'a ma yuta ña nduva'a kàyu jà'a yi. <sup>16</sup> Ta ma tichi ma nda'a' kua'a ra, ka'iin ucha ta'an ma chele, ta iin machiti ña xaan nduvi chiyo, kùu yi ña kèe yi tichi yu'u ra. Ta ma nuu ra va nduva'a tàcha yi, takua tàcha ma nduva nikandii ora ya'a xaan nde'e yi.

<sup>17</sup> Yakan va ma ora ndè'i ra, ta ndũvai ma iti' cha'a ra takua ndũva iin ma ña chĩ'í. Tajan maa ra jũndii ra ma nda'a' chiyo kua'a ra ma chatai, ta te'en nàka'an ra chi'in:

—Na yũ'viun ti yu'u kùu ma ra nunuu, ta ma ra nuu ndi'inia. <sup>18</sup> Ta juuni kùu ma ra iyo ma vitin, ti cha chĩ'í niku, va cha iyo ndito ndikoi ma vitin ta ndisaa tiempu, vati yu'u kùu ma ra iyo ndatu ña kùu janataku ndikoi ma ñivi ma nuu chĩ'í na. Ta vitin cha nda'i ma ndatiku ña jàna'a yi ña iyo ma ndatu ikan chi'in. <sup>19</sup> Yakan va na taun tandi'i ma ña ndè'un: ma ña iyo ma vitin chi'in ma ña ni koo tiá iti' nuu ndia. <sup>20</sup> Ña'a kùu ma tu'un xe'e ña kà'an cha'a' ma ndi ucha ta'an ma chele ña ndè'un ma tichi nda'a' chiyo kua'i, chi'in ma ndi ucha ta'an ma kandileru oro nuu chàkuiin ma tima: taku ma ndi ucha ta'an ma chele, ikan jàna'a yi, ña ndiakan kùu ma ndian tatun ña jũkuu tiñu nuu Ndioo ta ta'i'iin tatun ikan kùmi ra ma ucha ta'an veñu'u ndian chĩnuni nuu ucha ta'an ñuu. Ta ma ndi ucha ta'an ma kandileru oro nuu chàkuiin ma tima, ikan jàna'a yi ña, ndiakan kùu na ma ndi ucha ta'an ma veñu'u ndian chĩnuni ikan ndia.

## 2

### *Cristu kà'an ra kuenda ma ñivi ra ndian iyo ñuu Efesu*

<sup>1</sup> Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Efesu: “Ta te'en kà'an ma ra iyo ucha ta'an ma chele ma nda'a' chiyo kua'a, ta juuni chàkunuu ra mañu ma ndi ucha kandileru oro: <sup>2</sup> Taku yu'u, ti cha chĩto ndi'ĩ naja kua ya'a ni'i jàtiñu ndo,



ta naja kua jàndeeni ndo chi'in ta'an ndo, ta juuni cha chitói ña na kúndee ga ndo nde'e ndo ña jà'a ma ndian kini ndia. Ta chitói ña cha kicha'a ndo ki'in ndo ku'va ma ndra kà'an ña kùu tatun Ndioo, ta tüvi ndicha, ta juuni chitói ña cha chā'a ndo kuenda ña mamaa ndra vatani kùu ndra. <sup>3</sup> Ta chitói ña ya'a jàndeeni ndo, ta tüvi ní jaña ndo yu'u ña ya'a ní'i jàtiñu ndo cha'i, vaji ndè'e ndo tundo'o cha'a' ña chìnuni ndo tu'un kà'in. <sup>4</sup> Va iyo iin nakuyi ña tüvi chàta'anì ña jà'a ndo, vati na tüva kùuni va'a ndo nde'e ndo ma Racha'nu ma takua jā'a ndo ora kicha'a ndo chìnuni ndo tu'in niku. <sup>5</sup> Yakan va na kuku'uni ndo ma iti' va'a ña kuà'an ndo niku antea ña kēsiin ndo yi, ta na chikoni'i ndiko ndo ku'un ndo ma iti' va'a inga cha'a' ma takua jā'a ndo ma ora kicha'a ndo chìnuni ndo tu'in niku, ta tu töve ndakoo ndo ma iti' töve va'a ta chikoni'i ndiko ndo ma iti' va'a, tajan ku'in chata ndo ta namai ma kandileru oro nuu chàkuiin ma tima ma nuu ndo ta samai yi ma nuu ndaa yi. <sup>6</sup> Va iyo iin ma ña va'a ña jà'a ndo, cha'a' ña xaani ndo nde'e ndo ma ndian chàkunuu chi'in ma ra nàni Nicolaíta, vati nda mai ta xaanì nde'i na ndia. <sup>7</sup> Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma tu'un i'ya ña kà'an ma Tati Í Ndioo nuu ndisaa ndo ndian iyo ta'ii'iin veñu'u ña chìnuni tu'un Cristu. Vati ma ra kùu Tati Í Ndioo kàti ra ña: tu kúndee ndo jàkanaa ndo ma kuati; tajan ni ku'va ndioi ña na kachi ndo ma chiti yutun ña chà'a ma kivi koo ndito ndo ña ndaa ma nuu sukun nuu chà'nda Ndioo tiñu ma andivi."

*Cristu kà'an ra kuenda ma ñivi ra ndian iyo ñuu Esmirna*

<sup>8</sup> Jesuu kà'an ga ra te'en chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Esmirna: "Ta te'en kà'an ra: Yu'u kùu ma ra nunuu, chi'in ma ra nuu ndi'nia, ta cha chi'i, ta nātaku ndikoi. <sup>9</sup> Cha chitò ndi'i naja kua kaa ma tiñu jà'a ndo, ta juuni cha chitói ña ya'a nde'e ndo tundo'o cha'a' yi, ta ndà'vi ndo ndia. Va na yüvi takan kùu yi, ti chi'in ma tu'un Ndioo, nduva'a kuika ndo. Ta juuni chitói ña na tüvi va'a jà'a ma ndian judíu ña kà'an na chata ndo, ta jà'ani na ña kùu na ndian iyo va'a na chi'in Ndioo, ta tüvi ndicha, ti java chi'in ma kui'na nàni Satanaa iyo na. <sup>10</sup> Va koto yü'vi ndo cha'a' ña ni nde'e ndo tundo'o, vati ma ndian jà'a tiñu nuu ma kui'na ni ti'i na uvi uni ta'an ndo ma tichi vekaa kuenda uchi kivi, ti ikan ni ki'in ndioán' ku'va ndo chi'in ma tundo'o ña ni nde'e ndo ikan. Va tu endee iyo va'a ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo nda kati kuvi ndo, tajan yu'u ni ku'va ndioi ya'vi ndo, ti ni ni'i ndo nuu ni koo ndo chi'in Ndioo endeeni. <sup>11</sup> Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o ndo ma ña kà'an ma ra kùu Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'iin veñu'u ikan. Vati tuva kundee ndo jàkanaa ndo ma kui'na, tajan na tüva ni nde'e ndo tundo'o ña ni ta'an ma ndian iyo yi ña kuvi cha'a' uvi."

*Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya kuenda ma ndian iyo ma veñu'u ñuu Pérgamo*

<sup>12</sup> Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Pérgamo: "Ta te'en kati ma ra naa ma machiti kundu ña xaan ninduvi chiyo yu'u: <sup>13</sup> Cha chitò va'i nda tiñu kùu ma ña jà'a ndo, ta juuni chitói ña iyo ndo ma ñuu nuu chà'nda ma kui'na ña nàni Satanaa tiñu ndia. Ta vaji ndicha ña takan kùu yi va juuni iyo ndaa ga ndo kuendai, ta takà'an jaña ndo ña chìnuni ndo ma tu'in, vaji juuni ma tañu ndo nuu iyo ndo, kùu ma nuu chà'nda ma kui'na Satanaa tiñu."

Chiña chā'ni na ma ra kùu merui, ña nduva'a chìnuni ma tu'un Ndioo ña nàni Antipas. <sup>14</sup> Va iyo uvi uni ma ña tüvi chàta'anì ña jà'a ndo. Ta yakan kùu ma ña ni katitu'in nuu ndo vitin. Vati juuni iyo ga ma ndian iyo tañu ndo ma ñuu Pérgamo chiña ña juuni takā'an jaña na ña jà'a na ma tu'un kini ña jàna'a ma ra nàni Balaam ma nuu na. Ta juuni rakan kùu ra ña t'i ra ma ña kini xini ma ra nàni Balac ña na janda'viña'a ra ma ndian judíu chi'in ma tu'un ikan, vati rakan kà'an ra chi'in na ña na kachi na ma ndayu ña sòkó na nuu ma ndioo yutun íí, ta na ki'vi ma ndra'ii chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a chi'in yüvi ii vi ndia. Ta yakan ti iin kuati ka'nu kùu yi. <sup>15</sup> Ta juuni iyo ma ndian iyo chi'in ndo ña juuni takā'an jaña na ña jàna'nu na ma ña jàna'a ma ndian nicolaitas, ña nda yu'u ta xaanj nde'i yi ndia. <sup>16</sup> Yakan va na ndakoo ndo ma iti' kini kuà'an ndo ta chikoni'i ndo ku'un ndo ma iti, vati tu tüvi jaña ndo ña jà'a ndo ma takan, tajan numi kuiini ni ku'in kukanita'in chi'in ndo, ta ni jande'i tundo'o ndo chi'in tu'in ña kùu yi takua kùu iin machiti kuiin ña kèe tichi yu'i. <sup>17</sup> Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'in veñu'u ikan. Tatu kudee ndo jakanaa ndio ndo ma kui'na, tajan ni ku'va ndioi ña na kachi ndo ma paan ña nàni maná ña indii xe'e. Ta iin yuu kuichin nuu ndiso iin sivi chaa ña ni'iiin ñivi töve nàkoto, uvanuu ma ndian kùu nakoto ma sivi chaa yi kùu ma ndian ni'i ma yuu ikan."

*Jesucristu tàchi ra tu'un i'ya kuenda ma ndian iyo ma veñu'u ñuu Tiatira*

<sup>18</sup> Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Tiatira. "Ta te'en kà'an ma ra Se'e Ndioo, ra kaa tinuu takua kaa ma yaa ñu'ú, ta cha'a ra ña kua'á takua kaa ma kaa bronze ma ora káyu yi tichi hornu: <sup>19</sup> Cha nàkoto va'i ndisaa kuii ma tiñu jà'a ndo, ta chitoi naja kua kùuni ndo nde'e ndo ma ndian kùu ta'an ndo, ta chitoi naja kua chìnuni va'a ndo ma tu'in, ta naja kua tindee ndo ta'an ndo, ta jàndeeni ndo nde'e ndo ña jà'a na. Ta juuni chitoi ña kua'a' ga ma tiñu va'a jà'a ndo ma vitin kua jà'a ndo ora kicha'a ndo chìnuni ndo tu'in. <sup>20</sup> Va iyo iin nakuyi ña tüvi chàta'anì ña jà'a ndo, vati naja chà'a ndo ña na jana'a ma ña nàni Jezabel ma tu'un Ndioo nuu ndo. Ta yakan ti chi'in ma tu'un vata ña jàna'a ña nuu ndo, jànda'viña'a ña ndian jàkúu tiñu nui, vati jà'a ña ña ma ndra kùu ndra'ii na k'i'vi ndra chi'in ma ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a chi'in ma ndra'ii yüvi ii vi. Ta juuni jà'a ña, ña na kachi na ma ndayu ña sòkó na nuu ma ndioo yutun íí ndia. <sup>21</sup> Ta cha nduva'a kua'a' cha'a', chà'i tiempu nuan ña na jaña ña jà'a ña ma kuati, ta chikoni'an iti' kuà'an ña ta ki'vi ña ma iti' Ndioo kuunì. Va juuni na kùunian ndakoan ma kuati jà'a ña. <sup>22</sup> Cha'a' ña jà'a ña kuati takan, yakan va ni jande'i tundo'o nuan, ta ni ja'i ña na ku'vian jà'a yi. Ta juuni ma ndra ña endee k'i'vi chi'an ni jande'i tundo'o nuu ndra ndia, tu na tüvi kùuni ndra jaña ndra ña jà'a ndra yi chi'an. <sup>23</sup> Ta nda ma ndian kùu se'an ni ka'ñj, ikan na ku'va tandi'i ma ndian veñu'u kuenda ña yu'u kùu ma ra chito ndi'i naja kua chànini ma ñivi, ta chi'in anima na ndia. Ta ta'ii'in ndo ni ku'vai ma ya'vi va'a ndo tuva ña va'a kùu ma ña jà'a ndo ta ma ya'vi töve va'a tu töve va'a ma ña jà'a ndo. <sup>24</sup> Va taku tiaga ndyo'o ndian iyo ma ñuu Tiatira, ña tüvi jachi'in ndo tu'un ña jàna'a ña nuu ndo, ta ni ña tüvi ndàki'in ndo jà'a ndo ma tu'un xe'e ña iyo tichi chinituni ma kui'na

Satanaa. Va uvanuu ma tu'un ña cha kà'in chi'in ndo kùu ma tu'un kùunì ña na ja'a ndo. <sup>25</sup> Ta ma tu'un i'ya kùu yi ña na endee ja'a ndo ma tiñu va'a ña chinuni ndo takua cha kicha'a ndo jà'a ndo. Ta takan kùunì ña na ja'a ndo, nda kati ni chaa ma ora ni kichi ndikoi. <sup>26</sup> Vati tu cha kùndee ndo jakanaa ndo, ta jachi'in ndo ma tu'in nda kati keta kivi nuu ndi'inia, tajan ni ku'vai ña na ka'nda ndo tiñu nuu tandi'i ma ñivi iyo ma nuñu'u' ñuñivi, <sup>27</sup> takua chā'a ma Tatái tiñu nui ña na ka'ndai tiñu, kua ikan ni ka'nda ndo tiñu nuu ma ñivi chi'in iin yutun kaa kuiin ña ni ku'vai nuu ndo, ña endee ni jakuche'e ndo na chi'in run, takua jà'a ndo chi'in ma kisi ña kuva'a chi'in ñukisi. <sup>28</sup> Ta juuni ni ku'vai nuu ndo ma chele ka'nu ña keta ta ni tuvi ndia. <sup>29</sup> Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'in veñu'u ndo."

### 3

*Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi Ndioo ña iyo kuenda ma veñu'u ñuu nani Sardis*

<sup>1</sup> Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Sardis: "Ta te'en kà'an ma ra iyo ndi ucha ma Tati Í Ndioo chi'in, ta ndi ucha ma chele ndia: Taku yu'u ti cha chito ndi'i naja kua jà'a ndo, ta vaji ma ñivi chà'nini na ña kùu ndo ndian chinuni va'a ma tu'in. Va yu'u, chitoi ña tüvi takan kùu yi, ti kùu ndo takua kùu ndian cha chi'i ti cha jaña ndo ña kuà'an ndo itj'. <sup>2</sup> Na koo ndito, ta koo va'a ma ña chinuni ndo, ta takan töve ndakoo ndo ma ña va'a jà'a ndo, ta na koo ndito ma ña va'a iyo tichi anima ndo, koto kùnaa ma ña tiani ña va'a ña iyo chi'in ndo, vati ma ña ndè'i ña jà'a ndo na yüvi ña va'a kùu yi kuenda ma Racha'nu Ndioo. <sup>3</sup> Na kuku'uni ndo ti, ma tu'un Ndioo ña taso'o ndo, ta na jachi'in ndo yi ta na jaña ndo iti' kini ña kuà'an ndo ta chikoni'i ndo ku'un ndo itj'. Ta tu tüvi ndoto ndo, tajan ni ku'un ndioi chata ndo takua jà'a iin ra su'u ña ni tüvi chito ndo nda ora ni koyo ra su'u ra ve'e ndo. <sup>4</sup> Vati taku ma ñuu Sardis, tiani ma ndian iyo tañu ndo chiña ña töve nì jaña na chinuni na ma tu'in, ta ndiakan töve jàmeku na nda'a' na a ja'ma na ña jà'a kuati. Ta juuni kùu na ndian ni kakunuu na chi'in, chi'in ma ja'ma nduva'a kuii kuichin, vati ñivi iñu'u kùu na. <sup>5</sup> Yakan va nda ndian ndyo'o ni kuuni ña jàkanaa ndo ma kui'na, tajan ni'i ndio ndo ku'un ndo ja'ma kuichin chi'in, ta tüvi ni janai ma sivi ndo nuu ma tutu ña ndiso sivi ma ndian ni koo na chi'in Ndioo endeeni, vati vi'a ni kujana'a ndioi ndo nuu ma ra Tatái, ta nuu ma ndian kùu tati ra ña jàkuu tiñu nuu ra ndia. <sup>6</sup> Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma ra kùu Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'in veñu'u ndo."

*Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi Ndioo ña iyo kuenda ma veñu'u ñuu Filadelfia*

<sup>7</sup> Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Filadelfia: "Ta te'en kà'an ma ra ya'a ií, ta ndicha, ra nda'a ma ndatiku ña iyo kuenda ma Rey David, ra nuna yuve'e, ta kùu ga kasi na yi inga cha'a', ta ora chàsi ndio ra yi, ta n'i'in na na kùu nuna ndiko na yi: <sup>8</sup> Yu'u cha chito ndi'i naja kua kaa ma tiñu jà'a ndo kuenda Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha nūnai ma yuve'e nuu ndo ña n'i'in na kùu kasi ndiko na yi. Vati vaji tiani ñandee ndo iyo, va ndicha ña jàchi'in

va'a ndo ma tu'un ña kà'in, ti na tüvi nī chaa ndo ña kà'an ndo ña töve nàkoto ndo yu'u. <sup>9</sup> Tajan ni ja'a ndioi ña ma ndian ja'ani na ña kùu na ndian judíu, va na tüvi ndicha ti java chi'in ma kui'na iyo na. Vati ñivi jànda'viña'ani kùu na. Ta ndiakan va ni ja'i ña na kunandi chiti na nuu ndo, ta tiñu'u na ndo, ikan na ku'va na kuenda ña nduva'a kùunì nde'i ndo. <sup>10</sup> Va ndyo'o ña ya'a kumi va'a ndo ta jachi'in ndo ma tu'in ña kà'an yi ña iyo yi ña jandeeni ndo ora ndè'e ndo tundo'o, ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u ni kumi va'i ndo ma ora ña ni koyo ma tundo'o chata ma ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya ña vachi ki'in yi ku'va na, nde'o tuva ndicha ña ndian va'a kùu na, a tüvi. <sup>11</sup> Ta numi kuiini ni kichi, yakan va na kumi va'a ndo ma kua va'a iyo ndo, koto keta ma ndian kindaa ma ya'vi ña iyo chi'in ndo nuu ndo. <sup>12</sup> Ta nda ndian ndyo'o ni kuuni ña kundee ndo jàkanaa ndo ma kui'na, tajan ni ni'i ndo ma tiñu ka'nu ga ma tichi veñu'u nuu chà'nda ma Racha'nu Ndioo tiñu. Ta ikan ni kindoo ndo endeeni. Ta cha'a' yakan kùu yi ña nuu ndo ni tai sivi ma Racha'nu Ndioi, ta juuni nuu ndo ni tai ma sivi ma ñuu Jerusalén chaa ña ni kichi iti' andivi nuu iyo ma Ndioo chito'i, ta juuni ni tai ma sivi chai nuu ndo ndia. <sup>13</sup> Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma ra kùu Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'in veñu'u ndo."

*Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi Ndioo ña iyo kuenda ma veñu'u ñuu Laodicea*

<sup>14</sup> Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Laodicea: "Ta te'en kà'an ra ña takan na kùu yi, ra jàna'a tu'un ndaa ta ndicha ra kuxini ña chà'nda tiñu nuu tandi'i ña jätuvi Racha'nu Ndioo: <sup>15</sup> Yu'u cha chito ndi'i naja kua kaa ma tiñu ja'a ndo, ta chitoi ña na tüvi chinuni va'a ndo ma tu'in, ta ni tüvi kùuni ndo ndakoo ndo yi ndia. Va'a ga ña na kachin ndo nda iti' ni ku'un ndo, a iti' ña chinuni va'a ndo ma tu'in, a iti' ña na jaña ndo yi. <sup>16</sup> Va tava cha chitoi ña na tüvi chito ndo nda iti' ña kùuni kachin ndo ku'un ndo, cha'a' yakan kùu yi ña yu'u chani nduchain ndo. <sup>17</sup> Ndyo'o kàti ndo ña nduva'a va'a iyo ndo, ti ya'a kuika ndo, ta tüvi kumani ni'i'in nakuyi nuu ndo, kàti ndo. Va tüvi chà'a ndo kuenda ña juuni maa ndo kùu ma ndian tüvi sii kùuni, ta tüvi ndakutiñu, ta kini ndo, nda'vi ndo, kuaá ndo, ta kaviti nuu kuenda, ti töve chinuni va'a ndo ma tu'in. <sup>18</sup> Yakan va chundayu'i ndo ña nuu mai na sama ndo naja kaa ndo, ta na jata ndo nui ma oro ña nduva'a va'a nandoo yi ja'a ma ñu'ú, ikan na ndicha va'a ña ndian kuika kùu ndo chi'in anima ndo. Ta juuni ña nuu mai na jata ndo ma ja'ma kuichin ña kùsukun ndo, koto nde'e ma ñivi ña kaviti nda'a' ndo, ta kukanuu ndo. Ta na jata ndo ma coliriu kuenda ña ti'i ndo tinuu ndo, ikan na kuu nde'e ndo ma ña kùu ndicha ndia. <sup>19</sup> Vati yu'u chàta'anj' ka'in tu'un ña kundayu'i nuu ndisaa ma ndian kùuni nde'i, ta juuni ya'a jakuninai na ndia. Yakan va vitin ta numi iyo yi ña jaña ndo ña tüvi va'a, ta na chikoni'i ndiko ndo ma iti' Ndioo. <sup>20</sup> Ta yu'u ndai jakate'i ma yuve'e, ta tu kuni na ma tañ ta nuna na yuve'e nui, yu'u ni ki'vj' chi'in na ma tichi ve'e na, ta ikan kùxinj' chi'in na, ta ndiakan chi'in yu'u ndia. <sup>21</sup> Ta tu kúndee ndo jàkanaa ndo ma kui'na, tajan ni ku'va ndioi ña na koo ndo chi'in ma nuu chà'ndai tiñu, takua ja'a ma Racha'nu Tatái Ndioo chi'in ña chà'a ra ña na kunandj' chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu, cha'a' ña jàkanai ma kui'na ndia. <sup>22</sup> Yakan va tu iyo

so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma ra kùu Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'in veñu'u ndo."

## 4

*Nuu kàtitu'un yi naja kua ìyo yi ña jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo ma iti' andivi*

<sup>1</sup> Takan kùu ta ora yā'a ña kùu te'en, tajan ndē'e ndioi ma iti' andivi, ta ikan ndē'i iin yuve'e ña nuna yi ma ndakan. Ta ikan chīnī inga cha'a' ma tati ña cha chīnī niku ña kà'an yi takua kùu ma tati yutun tivi. Ta ma tati ikan te'en nāka'an yi chí'jn:

—Na ndaun chí'jn nde've, vati i'ya ni jana'i nuun ma ña ni kuu tiá iti' nuu —kàti yi.

<sup>2</sup> Tajan juuni ma ora ikani, kīndoi nda'a' ma Tati Í Ndioo, ta ikan ndē'i ña kēta iin tayu í nuu tà'nda tiñu ma iti' andivi chí'in iin ra nandi tichi yi.

<sup>3</sup> Ta ma ra nandi ma ikan, kàa ra takua kàa iin yuu tacha ña nàni jaspé, ta takua tacha ma yuu ña nàni cornalina. Ta ma yu'u nuu chà'nda Ndioo tiñu, va endee kavanuu ma koo la'ndi yi ña tacha ri takua tacha ma yuu ña nàni esmeralda. <sup>4</sup> Ta juuni ndē'i iin oko kumi tayu ña endee kavanuu yi ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta ikan kùu ma nuu nandi oko kumi ta'an ma ndracha'nu ña, ñu'u ndra ja'ma kuichin, ta korona oro indii xini ta'ii'in ndra. <sup>5</sup> Ta ma tichi tayu í ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, nduva'a xí'í, ta ní'i, ta tacha já'a yi. Ta iti' nuu ma tayu ra, ikan tiin ucha ta'an ma ñu'ú ndu'va, ta ndi ucha ta'an ma ñu'ú ikan, va kùu ma ucha ta'an ma ndra kùu Tati Í Ndioo. <sup>6</sup> Ta juuni ma iti' nuu ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu, ikan kàndii iin ña kàa takua kàa ma takuii tañu'u, ña kàa yi takua iin inu ña ndichin yi ninduvi chiyo.

Ta ma sava ndaa ma nuu ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta ninii kavanuu ma tayu ra, ikan ka'lin kumi ta'an ma ndian ndito ña jātuvi Ndioo ña nduva'a kua'a' tinuu yi ka'lin ma iti' nuu yi, ta iti' chata yi. <sup>7</sup> Ta ma ña nunuu ña ndito, va kàa yi takua kàa iin ii'ii. Ta ma ña uvi, va kàa yi takua kàa iin jundiki, ta ma ña uni, va kàa yi takua kàa nuu ñivi, ta ma ña kumi va kàa yi takua kàa iin tasu ña taka ndichin ri nuu sukun. <sup>8</sup> Ta ma ndi kumi ña ndito ikan, ta'ii'in yi ìyo iñu ta'an ndichin yi, ta nduva'a ka'lin kua'a' ma tinuu yi iti' chata yi, ta iti' tichi yi ndia. Ta nduvi niñuu endee tōve jāña yi kumi yi ña kà'an yi te'en:

Ra ya'a ga í, ra ya'a ga í, ra ya'a ga í,  
kùu ma Racha'nu Ndioo ra ìyo ga ndatu kua tandi'i inga na,  
ti rakan kùu ma ra kuxini ma vitin,  
ta kùu ra ma ra takani ìyo niku,  
ta kùu ra ma ra ni kichi iti' nuu ndia  
kàti ma ndi kumi ña ndito ikan.

<sup>9</sup> Ta ma ndi kumi ña ndito ikan, ta nani ora jàka'nu yi, ta tiñu'u yi, ta chà'a yi ta'vindioo nuu ma ra nandi tayu í nuu tà'nda tiñu, ra endee ìyo ndito ndisaa tiempu, <sup>10</sup> juuni ma ora ikan ma ndi oko kumi ma ndracha'nu ka'lin ikan endee chūnandi chiti ndra ma nuu ma ra nandi nuu tayu í, ta endee tiñu'u ndra ma Racha'nu, ra endee ìyo ndito ndisaa tiempu. Ta ora kīcha'a kà'an ndra, ta endee tàva ndra ma korona ma xini ndra kani ndii ndra yi ma nuu ñu'u' ma nuu í nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta te'en kīcha'a ndra kà'an ndra:

<sup>11</sup> Yo'o Racha'nu chito'o ndi, ya'a ka'nu ra kùun,

vati ndicha ña iyo yi ña tiñu'u ndi ñun ti iin ra va'a kùun,  
 ta iyo ndatun, vati maun kùun ña jätuviun tandi'i ma ña iyo ñuñivi chi'in  
 iti' andivi ndia,  
 ta cha'a' ña kua kùuni maun kùu yi ña já'un yi, ta iyo yi,  
 kàti ma ndracha'nu nuu ma Racha'nu Ndioo.

## 5

*Nuu kà'an Xuva cha'a' ma ra kùu takua kùu iin mvechala chi'in iin tutu Ndioo ña ndasi kutu'*

<sup>1</sup> Tajan ma iti' nda'a' chiyo kua'a ma ra chùnandi ma tayu íi nuu chà'nda Ndioo tiñu, ikan nde'i iin tutu ña nātuvu yi ña iyo letra yi ninduvi chiyo, ta ndási yi chi'in ucha ta'an seyu. <sup>2</sup> Ta juuni nde'i iin tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña te'en kànachaa yi ña chikatu'un yi:

—¿Ta yo kùu ma ra iyo ndatu ta kuu já'a ra ña ndachi ma ndi ucha ta'an ma seyu, ta nùna ra ma tutu ña nātuvu ikan?  
 —kàti ma tati ikan.

<sup>3</sup> Va nĩ'iin na nĩ kuu nuna na yi, ni ma ndian iyo iti' andivi, ni ma ndian iyo ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi, ta ni ma ndian iyo xuu ñu'u', ta ni kuu nuna na ma tutu ikan, vaji nĩ kuu nde'e na yi ndia. <sup>4</sup> Tajan nduva'a chāku ndioi, ti nĩ'iin ndian iyo ndatu ta töve nĩ kuu nuna ma tutu ikan, ta nĩ kuu jakua'a na yi ta nĩ kuu koto na naja kà'an yi ta nĩ kuu nde'e na yi ndia. <sup>5</sup> Tajan iin racha'nu iyo ikan tañu ma ndi oko kumi ta'an ndracha'nu, te'en naka'an ra chi'in:

—Na kuaku gaun tiá, vati iyo iin ra chà'nda tiñu takua kùu iin ii'ii, ra ka'nu ña kùu tata ma racha'nu David, va rakan ndicha kuii kùu ra ñivi ma Judá, ta cha kùndee ra jakanaa ra. Yakan va iyo ndatu ra kuenda ña ndachi ra ndi ucha ma seyu ña ndikun ma tutu ikan, ta kuenda nuna ra yi —kàti ma racha'nu ikan.

<sup>6</sup> Tajan mañu ma nuu ndaa ma tayu íi nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta mañu ma ndracha'nu, ta java ndaa ma nuu ka'iin ma ndi kumi ta'an ndian ndito ikan, ikan nde'i ña ndaa ma'iin ma ra kàa takua kàa iin mvechala, vaji juuni kàa ga ra takua kàa ma ra ña chā'ni na kuenda sokó na ra nuu Ndioo. Ta rakan ti iyo ucha ndiki ra, ta ucha tinuu ra, ña kùu yi ma ucha ta'an ma Tati íi Ndioo ña tachi Ndioo ma ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi. <sup>7</sup> Tajan ma ra kàa takua kàa mvechala chāa ra ta ki'in ra ma tutu nātuvu ña kandii nda'a' chiyo kua'a ma nuu chùnandi ma ra chà'nda tiñu. <sup>8</sup> Ta ma ora ki'in ndio ra yi, tajan ndi kumi ma ndian ndito, ta ndi oko kumi ma ndracha'nu chākuiin chiti na nuu ma ra kàa takua kàa mvechala. Ta ta'ii'iin ma ndracha'nu nda'a ndra iin ma arpa ndra, ta chi'in ma ko'o oro ndra ña, chitu ma kutu tichi yi. Ta ma ñu'ma ña kēe ma kutu ikan kùu yi ndisaa ma tu'un ña kà'an ndian íi, ndian kùu ñivi Ndioo. <sup>9</sup> Tajan ndisaa ndian ka'iin ikan te'en kicha'a na chita na iin yaa chaa nuu ra ña kùu ra takua kùu iin mvechala ikan:

Yo'o ndicha kuii iin ra iyo ndatu ta kùu ki'un ma tutu chiña,  
 ta ndachiun ndisaa ma seyu ña ndikun yi,  
 vati maun kùun ma ra chā'ni na cha'a' ndi,  
 ta jātaun ndi chi'in ma niiun,  
 ta takan kuu ndi ñivi kuenda ma Racha'nu Ndioo.  
 Na tüva kuu vaji siin siin tata kùu ndi, a siin tu'un kà'an ndi, a siin ñuu  
 ndi, a siin ñu'u' ñuu nuu kaku ndi.

10 Vati maun kùyn ña já'un ña na kuu ndi ndian kùu Rey, ta sutu, kuenda ma Racha'nu Ndioo Tatá yo.

Ta ni ka'nda ndi tiñu nuu tandi'i ma ñivi ñyo nuñu'u' ñuñivi ndia, kàti na.

11 Ta ikan jan ndē'e ndioi ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta ikan chíñj kua'a' va'a tati ña jákuu tiñu nuu Ndioo ña endee kavanuu na ma nuu chà'nda ra tiñu, ta ma nuu ka'iin ma ndi kumi ta'an ña ndito, ta nuu ka'iin ma ndracha'nu. Ta kuenda kua'a' millon ma tati jákuu tiñu nuu Ndioo kùti'vi ndio yi. 12 Ta te'en kicha'a ndio na kànachaa ni'i na:

Ma ra kùu takua kùu ma mvechala ña chà'ni na kuenda Ndioo;

rakan kùu ma ra iñu'u ña ni'i ra ma ndatu ra, ta ña kuika ra, ta chinituni ra, ta chí'in ma ñandee ra.

Yakan va na tiñu'u yo ra,

ta na jaka'nu yo ra, ta na kata yo yaa nuu ra,

ti ya'a ga ka'nu kùu ra.

13 Ta chíñj ña ndisaa kuii ma ña játuvi ma Racha'nu Ndioo, takua kùu ma ña ñyo iti' andivi, ta ma nuñu'u' ñuñivi, ta ma xuu ma ñu'u', ta ma tichi tañu'u, ña te'en kà'an na:

Ma ra nandi nuu ndaa ma tayu í nuu tà'nda tiñu,

chí'in ma ra kùu ma mvechala ña ñyo ma ikan,

ti ya'a ga í kùu ma nuu chà'nda ra tiñu,

ta kuenda rakan kùu ra ña ñyo yi ña tiñu'u yo ra, ta jaka'nu yo ra endeeni.

14 Ta ma ndi kumi ma ndian ndito, endee kà'an na:

—jTa takan na kuu yi. Amén!

Ta ma ndi oko kumi ma ndracha'nu chūnandi chiti ndra nuu ra, ta kicha'a ndra jáka'nu ndra ma ra ñyo ndisaa tiempu endeeni.

## 6

### *Nuu ndàchi ma Racha'nu Jesucristu ma ndi ucha ta'an ma seyu*

1 Ta ikan jan ndē'e ndioi ña ndāta ndio ma ra kùu ma mvechala ikan, ma seyu nunuu ña ndikun ma tutu ikan. Tajan chíñj ndioi ña nduva'a ni'i kà'an iin ma ndian ñyo tañu ma ndi kumi ndian ndito ikan, takua já'a ma savi ma ora ya'a ni'i chínu ra' ña te'en kà'an:

—jNa'a! —kàti yi.

2 Ta ikan jan ndē'e tukui iin ma kuayu kuichin ña ma ra yoso ri nda'a ra iin nduva, ta ni'i ra iin korona, vati jákanaa ra ña kànita'an ra, ta takan ñyo tu'va ra ña na jakanaa ra tiá iti' nuu ndia.

3 Ta ora ndāta ra ma seyu uvi, ta ikan chíñj ma ña ndito uvi ña te'en kà'an yi:

—jNa'a! —kàti yi.

4 Ta ikan jan ndē'e tukui iin kuayu ña kùu ma color kua'á, ta ma ra yoso ri, ni'i ra ma ndatu. Ta ma ñivi ninii nuñu'u' ñuñivi tūva ni koo va'a na chí'in ta'an na já'a ma ndatu ra, ta juuni ña na ja'a ra ña na ka'ni ma inga na juuni ma meru na ndia. Ta rakan kùu ra ña ni'i ra iin machiti ña nduva'a kuii ka'nu.

5 Ta ma ora ndāta tuku ma ra kùu mvechala ma seyu uni, tajan te'en chíni ma ña kà'an ma ña ndito uni:

—jNa'a! —kàti yi.

Ta ikan jan ndē'e tukui iin kuayu ña kùu ma color tuun, ta ma ra yoso ri nda'a ra iin kaa ña tiku'va yo ndatiñu.

<sup>6</sup> Takan kũu ta tañu ma ndi kumi ta'an ndian ndito ikan, chĩnjĩ iin tati ña kà'an te'en:

—Iin kilu ma trigu, ya'a ya'vi nda yi ti tia'vi yo cha'a yi chi'in ndisaa ma xu'un' jàkanaa yo iin kivi jà'a ma tama', ta uni kilu ma chiti cebada indukuni ya'vi ndaa yi ndia. Vã taku ma cete chi'in ma vinu ta takan tõve jãtiviun ra'. —Takan kãti yi.

<sup>7</sup> Ta ma ora ndãta ndio ma ra kũu mvechala ma seyu kumi, ta ikan chĩnjĩ ma ña ndito kumi ña te'en kà'an yi:

—¡Na'a! —kãti yi.

<sup>8</sup> Tajan ma ora chikoni'ĩ, ta ikan ndẽ'i iin kuayu color re'e, ta ma ra yoso ri nãni ra, ra chà'ni ñivi, ta iti' chata ra vãchi inga ma ra kuxini ma ñuu nuu iyo ma ndian ndiĩ. Ta ma nduvi ndrakan ni'i ndra ndatu kuenda ka'ni ndra iin kuartu ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi. Va kuu ka'ni ndra ita'vi na chi'in machiti, ta inga na ni ka'ni ndra chi'in tama' ta chi'in kue'e xaan, ta juuni ni kuvi tia na jà'a kiti xaan ndia.

<sup>9</sup> Ta ora ndãta ma ra kũu mvechala ma seyu u'un, ta ikan ndẽ'i xuu chito naã kua'a' ta'an ma anima ndian chĩ'ĩ. Ta ndiakan kũu na ndian chĩnuni tu'un Ndioo, ta tõve jãña na kãtitu'un na yi nuu inga ñivi niku. Ta cha'a' ña ndian chĩnuni kũu na kũu yi ña chã'ni inga ñivi na. <sup>10</sup> Tajan ma anima ikan te'en kĩcha'a na kà'an ni'i na:

—Yo'o Racha'nu Ndioo, ra ya'a iĩ ta ra jãchinu ma ña kà'an. ¿Nda ora ni chaa ma ora ni jakutuniun ma kuati ma ndian iyo ma nuñu'u' ñuñivi? Na jande'un tundo'o nuu na cha'a' ña chã'ni na ndyu'u —kãti ma anima na ikan.

<sup>11</sup> Tajan ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndio ra ja'ma kuichin nuu na ña na kusukun na, ta te'en kà'an ra chi'in na:

—Na nindee ndo ta kuartu nuu ndo tiã tiempu, vati kumani ña kũti'vi tiaga ma yani ndo ña chinuni na tu'un Cristu ta jatĩñu na kuenda ra, iyo yi ña kuvi na takua chĩ'ĩ ndo niku ndia —kãti ra.

<sup>12</sup> Ta ora ndãta ndio ma ra kũu mvechala ma seyu iñu, ta ikan ndẽ'i ña nduva'a kuvi ni'i tãan. Ta ma nikandii ndõtuun yi, takua tuun ma ja'ma ña chàku'un yo ma ora chi'ĩ ma ñivio. Ta ma yoo, ndãkuu kua'ã yi takua kãa ma nii. <sup>13</sup> Ta ma chele ña ka'lin ma andivi, kãchita ndri ma nuñu'u' ñuñivi, takua chitã ma chiti yuta' ma yutun higu ma ora ya'a ma tati ña ya'a ni'i chàkin. <sup>14</sup> Ta ma andivi nãtupi yi takua jà'a yo ma chi'in tutu ma ora nãtupi yo yi. Ta ma ndisaa ma yuku chi'in ma ndisaa ma ñu'u' kuati ña kandii ma tichi tañu'u sãma yi ma nuu kandii yi ndia. <sup>15</sup> Ta ma ndra kũu Rey ña chà'nda tiñu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, chũndii xe'e ndra tichi yavi ma kava yuu nuu iyo ma yuku, chi'in ma ndra kumi tiñu ka'nu, ta chi'in ndian kuika, ta chi'in ma ndra chà'nda tiñu nuu ma jandar, ta chi'in ma ndra iyo ndatu, ta ndisaa ma ndian kũu musu, ña jãtiñu sani ta nda ma ndian tũvi kũu musu ndia. Ndisaa ndiakan chũndii xe'e na tichi yavi ma kava yuu. <sup>16</sup> Tajan te'en nãka'an na chi'in ma kava yuu, ta chi'in ma yavi:

—Na koyo ndo chata ndi, ta na tixe'e ndo ndyu'u nuu ma ra chà'nda tiñu ña nandi nuu ma tayu iĩ nuu tã'nda tiñu andivi, ta na tixe'e ndo ndi nuu ma tundo'o ka'nu ña ni jande'e ma ra kũu mvechala ikan ndia. <sup>17</sup> Vati cha kãta ma kivi ya'a ka'nu ña ni nde'e ndi ma tundo'o. Ta ni'iin ñivi tũvi ni kundee na yi —kãti na.



## 7

*Nuu jàna'a ma Racha'nu Ndioo chi'in seyu nda ndian kùu ma iin cientu uvi xiko kumi mii ta'an ma ndian kùu ñivi ra*

<sup>1</sup> Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'i kumi ta'an ma tati va'a ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ndaa na ka'lin na ma ndi kumi chiyo ma ñuñivi ña chàsi na ña chàkin ma tati, ti na tūvi chà'a na ña na kakin yi ma nuñu'u' ñuñivi, ni ña na kakin yi nuu tañu'u, ta ni nuu ma yutun ndia. <sup>2</sup> Ta juuni ndē'i inga ma tati va'a ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña vāchi yi ma nuu kàna nikandii, ta nda'a yi ma seyu ma Racha'nu Ndioo ndito. Tajan ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo ikan, ti te'en kīcha'a yi kànachaa ni'i yi nuu ma ndi kumi ma tati va'a Ndioo, ndian cha ni'i ma ndatu kuenda ña jànde'e na tundo'o ma nuñu'u' ñuñivi, chi'in ma tañu'u. Ta te'en kà'an yi:

<sup>3</sup> —Koto jànde'e ji'na ndo tundo'o ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi, ni ma tañu'u, ta ni ma yutun, nda kati kani ji'na yo ma seyu ma te'e nuu ma ndian kùu ndian jàtiñu kuenda ma Racha'nu Ndioo chito'o yo —kàti ma tati ikan.

<sup>4</sup> Ta juuni chīnī ña kà'an yi ña iin cientu uvi xiko kumi mii ta'an ndra ña kùu ndra ma tandi'i grupu ndian ñuu Israel, ndrakan Ndioo cha kāchin ra ndra kuenda ña cha ni'i ndra ma seyu. <sup>5</sup> Ta ma ndra cha iyo ma seyu, kùu ma uchi uvi mii ma ndian kùu ñivi ma ra nāni Judá. Ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Rubén, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Gad ndia. <sup>6</sup> Ta inga uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Aser, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Neftalí, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi Manasés ndia. <sup>7</sup> Ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Simeón, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Levi, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Isacar ndia. <sup>8</sup> Ta juuni uchi uvi mii ta'an ma ndra kùu ñivi ma Zabulón, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Kusé, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Benjamín.

*Nuu nduva'a kua'a' ñivi ñu'u ja'ma kuichin*

<sup>9</sup> Ta ora yā'a ña kùu te'en, tajan ikan ndē'i nduva'a kuii kua'a' ñivi ña siin siin ñuu kīchi na, ta siin ñivi kùu na, ta siin siin tu'un kà'an na, ta siin siin ñuu na ndia. Ta ndiakan kùu na ña ka'lin na ma iti' nuu ma nuu ndaa ma tayu íí nuu tà'nda tiñu, ta iti' nuu ma ra kùu mvechala ña nduva'a kuii kua'a' na ña ni'iin ñivi na kùu ja'a na ka'vi na na. Ta juuni ñu'u na ja'ma kuichin, ta nda'a na ma nda'a' tika'a. <sup>10</sup> Ta ndisaa ndiakan te'en kīcha'a na kànachaa ni'i va'a na:

Na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo yo ma ra nandi ma nuu tayu íí, ta na jaka'nu yo ma ra kùu ma mvechala, ti uvanuu ra kùu ra ña jàkakú ra yo.

<sup>11</sup> Ta ndisaa ma tati va'a jàkuu tiñu nuu Ndioo endee kavanuu yi ka'lin yi ma nuu nandi ma Racha'nu Ndioo ma tayu íí, ta ma nuu ka'lin ma ndi oko kumi ndracha'nu, ta ma nuu ka'lin ma ndi kumi ma ndian ndito. Tajan ma tati ikan chūnandi chiti yi nda kati nāni ma te'e nuu yi ma nuñu'u', ma nuu ndaa ma tayu íí ña jaka'nu na Ndioo. <sup>12</sup> Ta ndiakan te'en kà'an na:

¡Amén! Yo'o Racha'nu Ndioo,

na jaka'nu ndi ñuñu, ti uvanuu yo'o kùu ma ra ya'a tacha ta iyo kua'a' chinituni.

Na ku'va ndi ta'vi ndioo nuñu ta na tiñu'u ndi ñuñu, ti maaun kùu ma ra ya'a iyo ndatu ta ñandee. Ta takan na kuu yi nda vitin ta nda iti' nuu.

Takan kà'an tandi'i ma tati va'a ikan.

<sup>13</sup> Ta ikan iin racha'nu indii tañu ndracha'nu ka'in ikan, te'en kīcha'a ra chikatu'un ra nui:

—¿Nda ndian kùu ma ndian ñu'u ma ja'ma kuichin i'ya, ta nda iti' kīchi na? —kāti ra.

<sup>14</sup> Ta yu'u te'en nāka'in:

—Na ka'an maun yi, ti maun kùu ma ra chito —katj.

Tajan te'en nāka'an ra nui:

—Ndiakan kùu ma ndian jākakú ma Racha'nu Ndioo nuu ma tundo'o ka'nu, ti nākata na ma ja'ma na, ta jāndo kuichin na yi chí'in ma nii ma ra kùu mvechala.

<sup>15</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña ka'in na nuu ndaa ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu.

Ta ma tichi veñu'u ra i'ya jàkuu na tiñu nuu ra, nduvi ta niñuu.

Ta ma ra nandi nuu ma tayu í ikan,

rakan kùu ra ña jàkuenda ra na cha'a' ña ìyo ra chí'in na.

<sup>16</sup> Ta ndiakan na tüva ni nde'e na tundo'o,

ti na tüva ni kusoko na,

ta tüva ni natii na takuii,

ta tüva ni ka'mi ma nikandii ma ñii na ndia.

<sup>17</sup> Vati ma ra kùu mvechala ña ndaa yatini nuu ma tayu í nuu ta'nda tiñu ni kumi ra na takua kumi iin ma ra kùu pato ma mvechala jàna ra.

Vati ma ra kùu mvechala ni kundaka ra na nuu chí'i na takuii ña ja'a ña na koo ndito na endeeni,

ta ikan ma Racha'nu Ndioo ni janatii ndio ra ma takuii tinuu na.

## 8

### *Ma seyu ucha chí'in ma ña oro nuu chàkuiin ma kutu*

<sup>1</sup> Ta ora ndāta ma ra kùu mvechala ma seyu ucha ma tutu ikan, tajan endee kīndotaxin ma andivi kuenda iin java ora. <sup>2</sup> Ta ikan jan ndē'e ndioi ucha ta'an ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ka'in na iti' nuu ma Racha'nu Ndioo. Ta ndiakan nī'i na ucha ta'an ma yutun tivi ndia. <sup>3</sup> Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'i inga tuku tati jàkuu tiñu nuu Ndioo ña nda'a yi iin ko'o oro nuu chàkuiin ma kutu. Tajan chūndaa yi nuu ndaa ma chito naá, ta ikan nī'i yi kua'a' va'a ma kutu nuu yi kuenda jakanuu yi yi chí'in ma tu'un ña kà'an ndian kùu ñivi Ndioo chí'in ra ña na sokó yi yi chí'in ma tu'un ikan ma nuu naá oro, ña ndaa yi yatini nuu Ndioo nandi tayu í nuu chà'nda ra tiñu. <sup>4</sup> Tajan ndāa ndio ma ñu'ma kutu indukuni chí'in ma tu'un kà'an ñivi Ndioo nuu nda'a tati jàkuu tiñu nuu Ndioo ikan, ta ndāa ndio yi nuu nandi ndio ra ndia. <sup>5</sup> Ta ikan jan tiin ndio ma tati ikan ma ko'o nuu chàkuiin ma kutu, ta jàkutu ndio yi ma ndituu'un ma ñu'ú ña tiin ma nuu chito naá ma tichi yi, ta chātakuati ra yi ma nuñu'u' ñuñivi. Tajan nduva'a chínu ndio ma savi, ta nī'i nda'yu ra', ta juuni nduva'a kōyo tacha, ta tāan ma nuñu'u' ñuñivi ndia jā'a yi.

### *Ma ucha yutun tivi*

<sup>6</sup> Tajan ma ndi ucha ta'an ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ìyo ma ucha yutun tivi chí'in, kīcha'a na jàndova'a na na kuenda ña ni tivi na ma yutun tivi.

<sup>7</sup> Ta ma tati nunuu kīcha'a yi tivi yi ma yutun tivi ña nda'a yi. Ta ora ikan kīcha'a kùun ndio ma savi yuu ma nuñu'u' ñuñivi. Ta jakanuu yi

chi'in ñu'u chi'in nii ndia. Ta ikan kāyu cha yatin sava ma nuñu'u' ñuñivi, ta juuni kāyu cha yati sava ma yutun, ta ndisaa ma ku'u kuii chi'in ita kāyu yi ndia, jà'a ma savi ikan.

<sup>8</sup> Ta ma tati uvi ora kīcha'a yi tivi yi ma yutun tivi, ta kōyo ndio iin nakuyi ña kàa takua kàa iin yuku ka'nu ña ndu'vania ña tiin yi ma tichi tañu'u. Tajan cha yatin sava ma tañu'u kùu ra' ña ndākuu ra' maaaa nii jà'a ma yuku ikan. <sup>9</sup> Ta juuni cha yatin sava ma tandi'i nuu ma kiti ña ìyo ma tichi tañu'u chī'í, ta cha yatin sava ma varku ña ka'ìin ikan kūche'e run ndia.

<sup>10</sup> Ta ma tati uni ora kīcha'a ndio yi tivi yi ma yutun tivi, ta ma ora ikan iin chele ka'nu ña kāyu ri takua kāyu iin xini iin ñu'u' ka'nu ña tiin, kīcha'a ri kōyo ri nuu cha yatin sava ma yuta ña ìyo ndisaa ma ñuñivi, ta juuni kōyo yi cha yati sava nuu ma soko nuu kàna takuii ndia. <sup>11</sup> Ta ma chele ikan nàni ri, takua nàni iin yukú uva, vati cha yatin sava ma takuii ndākuu uva ra' jà'a ri. Ta cha'a' ma takuii uva ikan kùu yi ña nduva'a kuii kua'a' ñivi chī'í na ora chī'í na ra'.

<sup>12</sup> Tajan ma tati kumi ora kīcha'a yi tivi yi ma yutun tivi, ta ora ikan cha yatin sava ma nikandii ndōnaa jà'a yi, ta cha yatin sava ma yoo, ta cha yatin sava ma chele ndia. Ta takan kùu yi ña cha yatin sava ma ndi uni yi ndōnaa, ta tūva nī jatuun yi cha yatin sava ma ora ndichin, ta ora naa ndia.

<sup>13</sup> Ta ikan nānde'e ndioi iti' andivi, ta ikan ndē'i ña java ma andivi ndāti iin tasu ka'nu ña te'en kànachaa nī'i ri:

—Nda'vi ta'an, nda'vi ta'an, nda'vi ta'an ma ñivi ìyo nuñu'u' ñuñivi, ti chani tivi ma inga uni ta'an tati chi'in ma yutun tivi nda'a na.

## 9

<sup>1</sup> Tajan ma tati u'un ora kīcha'a yi tivi yi ma yutun tivi, ta ora ikan ndē'i ña iti' andivi kēe iin chele, ta kōyo ri ma nuñu'u' ñuñivi. Ta rikan nī'i ri ma ndatiku kuenda ña nūna ri ma yavi nduva'a kuii kunu ta naa. <sup>2</sup> Tajan nūna ndio ri yu'u ma yavi kunu ikan. Ta ikan ndē'i ña nduva'a kua'a' ma ñu'ma kēe ndio ma tichi yi, takua jà'a yi ma ora kēe kua'a' ñu'ma tichi ma hornu ka'nu. Tajan ma ñu'ma xaan ikan kùu yi ña chāsi yi nuu ma nikandii, ta jākanuu yi chi'in ma tati, ta ndōnaa jà'a yi. <sup>3</sup> Ta tañu ma ñu'ma ikan, kēkoyo kua'a' ma tika na'nu ña ndāti ndri ma nuñu'u' ñuñivi. Ta ndrīkan ti nī'i ndri ma ndatu ndri ña kùu taa ndri ma ñivi takua taa ma tisu'ma ña ìyo ma nuñu'u' ñuñivi. <sup>4</sup> Ta ma tikaan ikan, ti tāchi ma Ndioo ndri ña na tūvi ìyo yi ña jativi ndri ma ku'u kuii, ni ma ita, ta nī'iin ma yutun ña ìyo ma nuñu'u' ñuñivi, vati vāchi ndri kuenda ña jānde'e ndri tundo'o ma ñivi ña tūvi ìyo ma seyu ma Racha'nu Ndioo ma te'e nuu. <sup>5</sup> Va na tūvi nī cha'a ma Ndioo ña na ka'ni ndri ma ñivi, vati chā'a ra ña na jānde'e ndri tundo'o na kuenda u'un yoo. Ta ndrīkan ti indukuni chatu taa ndri takua taa ma tisu'ma. <sup>6</sup> Ta ma kivi ikan, ti kuuni ma ñivi kuvi na, va na kùu yi. Ta vaji nduva'a ni nanduku na naja kua kuvi na, va na kùu yi ti cha jāchika ma ña kuvi na nuu na.

<sup>7</sup> Ta ma tikaan ikan, ti kàa ndri takua kàa ma kuayu ma ora cha ìyo tu'va ndri kuenda ña kànita'an ndri tichi ma kuati. Ta ma xini ndri jundii iin ña kàa takua kàa ma korona oro, ta ma nuu ndri, va kàa yi takua kàa ma nuu ñivi. <sup>8</sup> Ta ma ixi xini ndri nduva'a nani yi takua nani ixi xini ma ñivi ña'a, ta ma nu'u ndri, kàa yi takua kàa ma nu'u ma ii'ii. <sup>9</sup> Ta ma pechu

ndri ndasi yi chi'in mamaa kaa ña kùu aceru, ta ma ndichin ndri ni'i va'a jàkayu yi takua ya'a ni'i jàkayu ja'a ma carreta ma ora kèñu'u ma kuayu ndrun ña kuà'an ndrun nuu ni kuu kuati. <sup>10</sup> Ta ma su'ma ndri iyo iñu xuu ndri takua kàa su'ma ma tisu'ma. Ta iyo ndatu ndri ña kùu jande'e yi tundo'o ma ñivi kuenda u'un yoo ndia. <sup>11</sup> Ta ma chito'o ndri kùu ma tati xaan ña chà'nda tiñu nuu ma yavi nduva'a kuii kunu ta naa. Ta ma sivi tati ikan chi'in ma tu'un hebreu va nàni yi Abadón, ta chi'in ma tu'un griegu nàni yi Apolión, ña kùuni yi ka'an yi: ra jàndi'i nuu ndisaa nakuyi.

<sup>12</sup> Cha yà'a ma tundo'o nunuu, va kumani ma inga uvi ga yi.

<sup>13</sup> Takan kùu ta ma tati iñu ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ora kicha'a yi tivi yi ma yutun tivi. Ta ora ikan chīnī iin tati ña kà'an yi tañu ma ndi kumi ndiki ña iyo ma tutun chito naá oro ña ndaa ma iti' nuu nde'e ma Ndioo.

<sup>14</sup> Ta ma tati ikan te'en kà'an yi nuu ma tati iñu ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña iyo ma yutun tivi chi'in:

—Na ndachiun ma ndi kumi ma tati ña ndikun yu'u ma yuta ka'nu ña nàni Éufrates —kàti yi.

<sup>15</sup> Ta takan kùu ña kīndoo nuna ma ndi kumi ma tati ikan, kuenda ña na ka'ni yi cha yatin sava ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi. Vati cha iyo va'a yi ti cha chāa ma tiempo vitin ña ka'ni yi ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi. <sup>16</sup> Ta ikan chīnī ña kà'an na ña iyo uvi cientu millon ma jandaru ña yoso kuayu, kùu ndra ña iyo ndra kuenda tīndee ndra ma ndi kumi tati ikan.

<sup>17</sup> Ta takan kùu ña ndē'i ma kuayu kua'á ikan tichi ñuma'nai ña ma pechu ma ndra jandaru ña yoso ndri, ndasi yi chi'in ma kaa color kua'á, ña kùu yi takua kùu ma ñu'ú, ta color azú ta kuaan. Ta ma xini ma kuayu, va kùu yi takua kùu xini ma ii'ii, ta ma tichi yu'u ndri va kèe ma ñu'ú, chi'in ñu'ma, ta azufre. <sup>18</sup> Ta takan kùu ña cha yatin java ma ñivi kùu na ña chí'í na já'a ma uni kue'e ña kùu yi ñu'ú, ta ñu'ma, ta azufre. <sup>19</sup> Vati ma ndatu ña iyo chi'in ma kuayu ikan, iyo yi ma tichi yu'u ndri, chi'in ma su'ma ndri, ti ma su'ma ndri kàa yi takua kàa xini ma koo tati, ta chi'in yakan jànde'e ndri tundo'o ma ñivi.

<sup>20</sup> Va ma ndian kīndoo ña kākú já'a ma uni kue'e ikan niku, ta vaji töve nī chí'í na ta tüvi nī jaña na ña ja'a na ma ña tüvi va'a vaji takan tá'an na, ti juuni jáka'nu ga na ma tati xaan, chi'in ma yutun íi oro, ta ña kùva'a chí'in kaa plata, bronce, yuu, ta chi'in yutun. Ta ndisaa yutun íi ikan, ndicha kuii ña töve kùu nande'e yi, ni ña kàka yi, ta taso'o yi ndia. <sup>21</sup> Ta juuni töve nī jaña na ña chà'ni na ñivi, chí'in ña jàtakue'e na, ta ña kì'vi ma ndra'ii chí'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a chí'in yüvi ii vi, ta ni ña su'u na ndia.

## 10

### *Ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta ma tutu vali ña natuvi*

<sup>1</sup> Takan kùu tajan ndē'i iin tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña iyo ndatu ña isukun yi ma vikonu'u, vachi nuu yi iti' andivi, chí'in iin koo la'ndi ma xini yi. Ta ma nuu yi tàcha yi takua tàcha ma nikandii, ta ma nduvi cha'a yi kùu yi takua kùu uvi ñu'ú ña ndaa sukun va'a. <sup>2</sup> Ta nda'a yi iin tutu vali ña cha nūna, tajan kùtaa yi ma cha'a' chiyoo kua'a yi ma nuu tañu'u, ta ma cha'a' satin yi kùtaa yi yi ma nuñu'u'. <sup>3</sup> Tajan ni'i va'a nanda'yu yi, takua já'a iin ii'ii ma ora kùxaan ri. Ta ora nānda'yu yi, tajan chīnī ña ucha ta'an tati ña ni'i va'a nda'yu yi ña kùu takua kùu ña chinu savi. <sup>4</sup> Ta

ma ora chīnī ña ka'ndi ucha ta'an ma tati ikan, tajan ni taa ndioi ma ña kà'an yi niku, va tava chīnī inga tati ma iti' andivi ña ji'na te'en kā'an yi chi'jn:

—Na kumi xe'un ma ña kātitu'un ma ndi ucha ta'an ma ña kà'ndi ikan, ta koto tāun yi —kāti yi.

<sup>5</sup> Tajan ma tati va'a ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ìyo iin chiyo cha'a ma nuu tañu'u, ta inga chiyo yi ma nuñu'u', kani'i yi nda'a' kua'a yi ma iti' andivi, <sup>6</sup> ta te'en kicha'a yi kà'an yi chi'jn:

—Ndōni'i chiyo kua'a nda'i ta kà'in ña ndicha kùu ma ña ni ka'in cha'a' ma sivi ra ìyo ndito ndisaa tiempu, ra jātuvu ma andivi ta ndisaa ma ña ìyo yi, ra juuni jātuvu ra ma nuñu'u' ta ndisaa ña ìyo yi, ra jātuvu ma tañu'u ta ma ña ìyo ra', va chi'in sivi ra kà'in ti na tūva ìyo yi ña kuation yo tiá ga. <sup>7</sup> Vati ma tati ucha va chani chaa ma tiempu ña ni tivi yi ma yutun tivi ña nda'a yi. Ta ora ikan ma Racha'nu Ndioo ni jachinu ra ma tu'un xe'e ña kùmi ra takua kātitu'un ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra niku.

<sup>8</sup> Tajan ma iti' andivi chīnī ndikoi ma tati ña te'en nāka'an yi chi'jn:

—Kuà'an, ta ki'un ma tutu nuna ña jundii nuu nda'a ma tati ña jàkuu tiñu nui ña ndaa yi iin chiyo cha'a ma nuu tañu'u, ta inga chiyo cha'a yi ma nuñu'u' —kāti yi chi'jn.

<sup>9</sup> Tajan kuà'an ndioi nuu ndaa ma tati ndaa ikan, ta kà'an ndioi chi'in yi ña na ku'va yi ma tutu nui. Ta te'en nāka'an yi chi'jn:

—iTiin yi, ta kachiun yi!, va ma yu'un ni ndakuu vixi yi, takua vixi ma nduxi ñuñu, vati ma tichiun ni ndakuu uva yi jà'a yi —kāti yi chi'jn.

<sup>10</sup> Tajan ki'in ndioi ma tutu vali ña jundii nuu nda'a' ma tati ikan, ta chāchi ndioi yi. Ta ma yu'i ndōvixi ndio yi, takua vixi ma nduxi ñuñu, va ma tichj, ndō uva ndio yi jà'a yi. <sup>11</sup> Tajan te'en nāka'an ndio ma tati chi'jn:

—Ìyo yi ña katitu'un ndikoun ma tu'un yu'u Ndioo cha'a' ma ña kuu nuu ñivi nda ñuu nikuuni, ta inga tuku ñu'u' vaji siin siin tu'un kà'an na, ta juuni cha'a' ndian kùu rey ndia —kāti yi.

## 11

### *Nuu kèta uvi ta'an ndra kùu testigu*

<sup>1</sup> Tajan chā'a na iin yutun kuiin nui ña kàa takua kàa ma yutun tiku'va yo, ta te'en nāka'an na chi'jn:

—Na ndetaun ta ku'un ma nuu ndaa ma veñu'u Ndioo, ta chi'in yutun ña nda'un na tiku'vaun yi, ta tiku'vaun ma chito naá chi'in run ndia, ta ka'viun naja ta'an ma ñivi kùu na ña jàka'nu na ma Racha'nu ma tichi ma veñu'u. <sup>2</sup> Va na tiku'vaun ma nuke'e nuu ndaa ma veñu'u, ti cha kīndoo yi kuenda ma ndian yūvi judíu. Ta ndiakan kùu na ña ni ka'nda na tiñu takua kùuni maa na nuu ma ñivi ìyo ñuu í ña nàni Jerusalén ikan, kuenda uvi xiko uvi yoo takan ni ja'a na. <sup>3</sup> Ta ni tachj ma uvi ta'an ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'i, ndra ñu'u ja'ma tuun. Ta ndrakan ni kukatitu'un ndra ma tu'in ma nuu na kuenda iin mii uvi cientu uni xiko kivi.

<sup>4</sup> Ta ma ninduvi ma ndra kùu testigu ikan kùu ndra takua kùu ninduvi ta'an ma yutun olivu, ta takua kùu ma ninduvi ta'an ma ñu'ú kandil, ña ka'iin ndra nuu ma Racha'nu Ndioo, ra chà'nda tiñu nuu tandi'i ñuu ñuñivi. <sup>5</sup> Ta tu ìyo nda yo kùuni jati'ini chi'in ndra, ta ndrakan chà'ni ndra na chi'in ma ñu'ú ña kèe ma yu'u ndra. Ta takan jà'a ndra ña chà'ni ndi'i ndra ma ndian kùuni jati'ini chi'in ndra, ta takan ìyo yi ña kivi ndisaa ndian jà'a takan. <sup>6</sup> Ta juuni ìyo ndatu ndra kuenda ña kasí ndra ma andivi,

ikan na töve kùun ma savi kua'a' kivi ma ora kàtitu'un ndra ma tu'un yu'u Ndioo nuu ma ñivi. Ta juuni iyo ndatu ndra ña kùu jandakuu ndra ma nii ma takuui, ta kuenda ña tàchi ndra kua'a' ma kue'e nuu ma ñivi, naja kua kùuni maa ndra ja'a ndra ndia.

<sup>7</sup> Ta ma ora ña cha chīnu kàtitu'un ndio ndra ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi, tajan kēe ndio iin ña kàa takua kàa iin kiti xaan tichi ma yavi nduva'a kuii kunu, ta yakan kùu yi ña ni kanita'an yi chi'in ndra, ta ni jakanaa yi ndra, ta ka'ni yi ndra. <sup>8</sup> Tajan ma ñunda'yu ndra ni kanindoyo na yi ma nuu ya'vi ma veto'o, ma ñuu nuu chā'ni na ma Racha'nu yo Jesuu niku. Ta juuni kà'an na ña ma ñuu ikan nani yi Sodoma ta Egiptu. Takan nani yi cha'a' ma ña kini ña jà'a ma ñivi ikan. <sup>9</sup> Ta uni kivi java kùu yi ña ni nde'e na ma ñunda'yu ña kàndoyo ikan. Ta tañu ma ñivi ikan iyo ndian tuku tata kùu na, a siin tu'un kà'an na, a siin ñuu nuu kàku na. Ta ma ñivi tüvi ni kù'va na ña na kuchì ma ñivi ma ñunda'yu ikan. <sup>10</sup> Tajan ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi ni kusii na nde'e na ma ñunda'yu ndra, ti ya'a chàta'ani na ña cha chī'í ndra. Ta ni ku'va na ta'vi nuu ta'ii'in ma ta'an na cha'a' ña ya'a chīsii na, vati ninduvi ma ndra kà'an chī'in tu'un yu'u Ndioo ña chī'í ikan, tüva ni jande'e ga ndra tundo'o na.

<sup>11</sup> Va ma ora cha yā'a ma uni kivi java, tajan Racha'nu Ndioo jánataku ndiko ra ma ndrakan inga cha'a', ta ndēta ndiko ndra. Ta ora ndē'e ma ñivi ma ña jánataku ndiko ra ndra, ta nduva'a kuii yū'vi na. <sup>12</sup> Ta ikan jan ninduvi ma ndra kùu testigu ikan chīni ndra iin tati ña ni'í va'a nāka'an yi ma iti' andivi chī'in tu'un i'ya:

—¡Na ndaa ndo ma iti' siki nde've! —kàti yi.

Tajan ndāa ndio ndra chī'in vikonu'u ma iti' andivi. Ta ora ndāa ndra, ma ndian xaani nde'e ndra nde'e na naja kùu yi chī'in ndra ndia. <sup>13</sup> Tajan juuni ma ora ikani, nduva'a kuii ni'í tāan, ña uchi porcientu ma ve'e iyo ma ñuu ikan kékoyo. Ta ucha mií ta'an na kùu na ña chī'í na jà'a ma ña tāan. Tajan ma ndian kīndoo ndito, nduva'a yū'vi na, ta kīcha'a ndio na jàka'nu na ma Ndioo ra iyo andivi.

<sup>14</sup> Cha yā'a ma tundo'o uvi, va vitin cha vāchi kuyatin ndio ma tundo'o uni.

### *Ma yutun tivi ucha ña tivi ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo*

<sup>15</sup> Takan kùu ta tivi ndio ma tati ucha ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ma yutun tivi nda'a yi. Tajan iti' andivi chīni kua'a' tati ña nduva'a ni'í kànachaa yi, ña te'en kà'an yi:

Ma nda nikuuni nuñu'u' ñuñivi nuu chà'nda ma ñivi tiñu, cha ki'vi yi nda'a ma Racha'nu Ndioo yo ta kuenda ma ra se'e ra Cristu ndia.

Vati rakan kùu ra ña ni ka'nda ra tiñu cha'a' yi endeeni.

<sup>16</sup> Tajan ma ndi oko kumi ma ndracha'nu ña nandi ma nuu ta'ii'in tayu ikan nuu ndaa ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu, chūnandi chiti ndra ña ndava nani te'e nuu ndra nuu ñu'u'. Ta kīcha'a ndra jàka'nu ndra Ndioo,

<sup>17</sup> chī'in ma tu'un i'ya:

Chà'a ndi ta'vindioo nuñu yo'o Racha'nu ra ya'a iyo ndatu,

ti yo'o kùu ma ra kuxini ma vitin,

ta kùun ma ra takani kùu niku,

ta kùun ma ra ni kichi iti' nuu ndia.

Vati maun kùun ña nduva'a iyo ndatun,

ñā cha kīcha'un chà'ndaun tiñu nda nuu nikuuni.

18 Ta ndisaa ma ñivi ña töve chìnuni tu'ùn, nduva'a cha kuxaan na chi'un, va yo'o cha kèta ma kivi ña ni kuxaun chi'in na ta ni jande'un tundo'o nuu na,

ta ma ndian ndií ni jakutuniun ma kuati na,

ta ma ndian ña jàkuu tiñun, ta ndian kà'an chi'in tu'un yu'ùn, ni ku'va ndioun ma ya'vi va'a nuu na.

Ta juuni takan ni ja'un chi'in ma ndian í ña kächiuun kuendaun,

vaji kùu na ndian kuika a ndian nda'vi ña jàka'nu na ma sivium.

Va ma ndian chà'ni ma inga ñivi ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi juuni ni ka'niun na ndia.

—Takan kàti ma tati ikan.

19 Tajan ma ora ikani, cha nūna ma veñu'u Ndioo iti' andivi ta ndichin ma chito naá nàni Arca ña chā'a ma tu'un ña Ndioo kàti ra chi'in ma ñivi, va ndichin yi tichi ma veñu'u' iti' andivi. Ta ora ikan nduva'a kuii tacha ta chíni yo ma ña ka'an ma tacha ta nduva'a kuii kuun savi yuu, ta nduva'a kuii ni'i tãan ndia.

## 12

### *Iin ña'a chi'in iin kiti xaan ña tivi ñu'ú*

1 Takan kùu tajan ma iti' andivi chíyo iin seña ña nduva'a ka'nu. Ta ikan kèta iin ña'a ña isukuan ma nikandii. Ta ma yoo va kīndoo ri iti' xuu ma nuu chañuan. Ta ma xinian jundii iin korona ña kùva'a yi chi'in uchi uvi chele. 2 Ta ma ña'a i'ya ti ñu'ú se'an, ta nduva'a nda'yuan ña chà'nda yi tichian vati chani kàku ma se'an. 3 Takan kùu ta ikan jan kèta inga tuku seña ma iti' andivi ña kùu ri takua kùu iin kiti. Ta rikan ti iin kiti ya'a ka'nu, ta xaan ña tivi ñu'ú kùu ri. Ta rikan ti iin kiti color kua'á kùu ri ña iyo uchi ndiki ri, ta ucha xini ri nuu jundii ucha ta'an ma korona.

4 Tajan chi'in ma su'ma ri jākoyo ri cha yatin sava ma chele ka'ini andivi ma nuñu'u' ñuñivi. Ta ikan jan chūndaa ndio ri nuu ndaa ma ña ñu'ú se'e ña kùuni ri kachi ri ma se'an naja ora ni kàku yi. 5 Tajan kàku ndio ma iin se'an ra'ii, ta chi'in vatun kuini ña kuva'a chí'in kaa ni ka'nda ra tiñu ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya. Va ma se'an chàtu'un na ra, ta chaa ra nuu ndaa ma tayu í Ndioo, nuu chà'nda ra tiñu. 6 Tajan ma ña'a ikan chínuan kuà'an ña iin tichi ku'u nuu ití, iin nuu cha kächin Ndioo kuenda ña, ña ni ku'va ra ña kachian ta jakuenda ra ña kuenda iin mií uvi cientu uni xiko kivi.

7 Ta ora yá'a ña kùu takan, tajan nduva'a kuii ka'nu kuati chíyo ma iti' andivi. Vati iin tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña nàni Mike, chi'in tia kua'a' ma tati ña kùu meru ra kīcha'a na kànita'an na chí'in ma kiti xaan ña tivi ñu'ú, ta chí'in tia ma meru ri ña kùu tati jàkuu tiñu nuu ri ndia. 8 Va tava ma kiti xaan ka'nu ña tivi ñu'ú chí'in ma meru ri ní kuu jakanaa ndri, yakan va ní kuu koo ga ndri ma andivi. 9 Ta takan kùu ña Ndioo jākanaa ra ma kiti ka'nu xaan ña tivi ñu'ú, chí'in ndisaa ma tati xaan ña kùu meru ri. Ta rikan kùu ri ma koo tati ña kèta ri taji'na, ta ma rikan nàni ri: kui'na a Satanaa ña jànda'viña'án' ma ñivi ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi. Yakan va ma kui'na, ta chí'in ma meruán' tati xaan, kächitán' ma nuñu'u' ñuñivi jà'a ma tati va'a jàkuu tiñu nuu Ndioo.

10 Takan kùu tajan te'en chíni iin tati ña nduva'a kuii ni'i kánachaa ma iti' andivi ña te'en kà'an yi:

Vitin va cha kīchaa ma kivi ña ni jakakú Racha'nu Ndioo yo ma ñivi ra, ta juuni vitin jàna'a ra ma ndatu ra nuu yo chí'in ma nuu chà'nda ra tiñu.

Ta vitin iin nuuni chà'nda ra tiñu chi'in ma ndatu Cristu ra kùu Se'e ra. Vati vitin ma kui'na tüva ndaa yi ma nuu ndaa ma Racha'nu Ndioo. Ta nduvi ta niñuu tüva tisoán' kuati nuu ra chata ma ndian yani yo ndian chìnuni tu'un ra.

Ti Ndioo cha jākanaa ra yi, ta jā'a ra ña na kachita yi.

<sup>11</sup> Yakan va maa ndian chìnuni tu'un Cristu cha jākanaa na ma kui'na, cha'a' ma níi ma ra kùu mvechala, ta cha'a' ma tu'un ra ña kātítu'un na nuu ma ñivi. Va ndicha ña chìnuni na ma tu'un ra.

Tüvi kanuu na kātítu'un na yi ndava kùu kuvi na cha'a' yi.

<sup>12</sup> Yakan va tandi'i ndyo'o ndian iyo iti' andivi, na sii kuuni ndo.

Va nda'vi ta'an kùu ndyo'o ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi, ta ma tichi tañu'u, vati tava ma kui'na, cha kachita ndioán' ta chāa ndioán' ma nuñu'u' nuu iyo ndo.

Ta juuni cha chito ndioán' ña chani keta ma tiempu ña tüva ni ka'nda ndioán' tiñu.

Yakan va nduva'a kuii xaani ndioán' ndè'án' ndo.

—Takan kà'an ma tati ña chíñi' iti' andivi.

<sup>13</sup> Ta ma kui'na kùán' ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú, ta ora chā'a ndioán' kuenda ña Ndioo jākanaa ra ñán' ña jākoyo ra ñán' ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, tajan kīcha'a ndioán' nàndukuán' ma iin ña'a ña kaku se'e, iin ra'ii vali. <sup>14</sup> Takan kuu tajan ma ña'a ikan, ni'an uvi ta'an ma ndichin ña kaa takua kaa ndichin iin tasu ña nduva'a kuii ka'nu kuenda ña na kuu ndati ña, ta kākú ña nuu ma kui'na ma tichi ku'u ití, nuu ni koan uni kuiya sava. Ta ni'an ña kachian jà'a ma Ndioo ikan ndia. <sup>15</sup> Ta ikan jan ma kiti xaan ikan, tìvi ri ma takuii yu'u ri ma nuu kuà'an ña kuenda ña na ndakuu ra' iin yuta ka'nu, ta takan jàtani ri ña. <sup>16</sup> Va ma ñu'u' tìndee yi ma ña'a ikan, vati ndāta yi, ta chí'i ndi'i yi ma takuii yuta ña tìvi ma kiti xaan chí'in yu'u ri. <sup>17</sup> Tajan ma kiti xaan ikan, nduva'a kuxaan ri ña ni kuu ka'ni ri ña. Yakan va kēe ndio ri kuàkanita'an ri chí'in ndisaa ma ndian kùu ñivian, ndian jàchi'in ma tu'un Racha'nu Ndioo, ta endeeni kà'an na ña ñivi chìnuni tu'un Jesuu kùu na ndia. <sup>18</sup> Ta ma kiti xaan ikan cha kindoo ri ma yu'u tañu'u.

## 13

### *Ninduvi ma kiti xaan*

<sup>1</sup> Takan kuu tajan yu'u chūndai ma nuu ndoyo yuti ña'ma ma yu'u tañu'u. Ta ikan ndē'i ña kēe inga tuku ma kiti xaan ña ya'a ka'nu ma tichi tañu'u ña iyo ucha xini ri ta uchi ndiki ri. Ta ta'ii'iin ma xini ndiki ri iyo iin ma korona. Ta ma xini ri iyo ma letra ña kà'an t'ini chata Ndioo.

<sup>2</sup> Va ma kiti xaan ña ndē'i ikan, kaa ri tava kaa iin ndika'a, ta ma cha'a ri va kaa yi tava kaa cha'a ma oso, ta yu'u ri va kaa yi tava kaa yu'u ii'ii. Tajan ma kui'na kùán' ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú ña chā'án' ndatuán' nuu ma inga kiti ikan, ikan na ka'nda ri tiñu indukuni kua maán' nuu ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi. <sup>3</sup> Ta juuni ndē'i ña iin ma xini ri kaa yi tava kaa iin nuu tà'nda ña ni kuvi ri jà'a yi ti ya'a ka'vi takue'e ri. Va ma nuu takue'e ikan ndā'a yi niku. Ta ndava kuà'an anima ma ñivi ora ndē'e na ma ña jā'a ri, tajan ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi tándikun na chata ri. <sup>4</sup> Ta



kīcha'a ndio na jaka'nu na ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú ikan, cha'a' ña chā'án' ndatuán' nuu ma inga kiti ikan. Ta te'en kà'an na ña jaka'nu na ri:

—Nĩ'iin yo na kũu ja'a chi'in ma kiti xaan i'ya, ta nĩ'iin yo na kũu kanita'an chi'in ri ti iyo kua'a' ndatu ri —kàti na.

<sup>5</sup> Ta juuni, nĩ'i ri tiñu ña kuu ka'an ti'ini ri chata Ndioo, ta kà'an tayi ri takua kũuni maa ri. Ta juuni nĩ'i ri tiñu ña ka'nda ri kuenda uvi xiko uvi yoo ndia. <sup>6</sup> Ta takan kũu yi ña kà'an ti'ini ri chata Ndioo, ta chata ma sivi ra, ta chata ma nuu iyo ra, chi'in tandi'i ma ndian iyo andivi ndia. <sup>7</sup> Ta juuni nĩ'i ma kiti ikan tiñu ña kànita'an ri chi'in ma ñivi Ndioo, nda kati jàkanaa ri na. Ta juuni nĩ'i ri tiñu ña na kũu ka'nda ri tiñu nuu tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi, vaji tuku tata kũu na, a tuku ñuu na, a tuku tu'un kà'an na, a tuku ñu'u' kīchi na. <sup>8</sup> Ta tandi'i ma ñivi ndian tõe chĩnuni kũu ma ndian jàka'nu na ma inga kiti ikan. Vati ma sivi ndisaa ndiakani tũvi iyo yi nuu ma tutu ña tãa Ndioo antea ña jātuvu ra ma ñuñu'u' ñuñivi. Ta ma tutu ikan kà'an yi ma sivi nda yo ni koo endeeni chi'in ra. Ta ma ra kũu kũña'a ma tutu ikan kũu ma ra kũu mvechala chĩ'í niku.

<sup>9</sup> Ta tu iyo nda ndyo'o iyo so'o, na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo i'ya: <sup>10</sup> Tu iyo iin ñivi ña ti'i na ndo tichi vekaa, takan ni ku'un ndo vekaa tuva takan. Ta tu iyo ndian chà'ni na ndo chi'in machiti, ta takan ni kuvi ndo tuva takan. Ta cha'a' yakan kũu yi ña taku ndyo'o ña kũu ndo ñivi Ndioo, iyo yi ña jandeeni ndo, ta chĩnuni va'a ndo ma tu'un ra ndia.

<sup>11</sup> Takan kũu tajan nde'e tukui ña tichi ñu'u' ití keta inga tuku ma kiti xaan. Ta rikan ti uvi ta'an ma ndiki ri ña kaa yi tava kaa ndiki ma mvechala, ta kà'an ri tava kà'an ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú. <sup>12</sup> Ta juuni induku iyo ndatu ri takua iyo ndatu ma kiti xaan ña keta nunuu. Ta rikan ndaa ri yatini iti' nuu ma inga ri. Vati juuni jà'a ri ña na jaka'nu ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi ma kiti nunuu ña cha ndā'a ri ña takue'e ka'vi ri. <sup>13</sup> Ta juuni jà'a ri kua'a' nuu ndatu ka'nu, vati jà'a ri ña na kèe ma ñu'ú ití' andivi, ta koyo yi ma nuñu'u', kuenda ña na nde'e ma ñivi iyo ñuñivi. <sup>14</sup> Ta ma kiti xaan ña kèe nunuu chā'a ri tandi'i ma ndatu ña jà'a ma kiti uvi ikan. Ta chi'in ma ndatu ña nĩ'i ma kiti uvi ña na jà'a ri, ya'a nduva'a jànda'viña'a ri ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi chi'in ma seña jà'a ri. Ta juuni tachi ndio ri nuu ma ñivi ña na ja'a na iin na'na kuenda jàka'nu na ma kiti ña keta nunuu ña nduva'a takue'e ka'vi chi'in machiti niku, ta nātaku ndiko ri. <sup>15</sup> Takan kũu ta ma kiti uvi kũu ri ña nĩ'i ri ndatu ri kuenda ña na ja'a ri ña na kũu koo ndito ma na'na ma kiti nunuu, ta ma na'na ri kīcha'a yi kà'an yi. Ta juuni tachi ri ña na ka'ni na ndisaa ma ndian tõe jàka'nu ma na'na ri. <sup>16</sup> Ta juuni jà'a ri ña tandi'i ma ndiakwati, a ndian cha'nu, a ndian kuika, a ndian nda'vi, a ndian kũu musu, a ndian tũvi kũu musu: ña na koo iin tuni ma nda'a' chiyo kua'a' na, a ma te'e nuu na. <sup>17</sup> Ta nĩ'iin na, na kũu jata na, ta xiko na, tu tũvi iyo ma tuni ma kiti xaan na, a sivi ri, a ma numero ma sivi ri na ndia. <sup>18</sup> Yakan va i'ya ni nde'o nda yo iyo chinituni. Ta tu iyo chinituni na, na ja'a na kuenda nuu na chi'in ma numero ma kiti xaan ikan, vati numero ma ñivini kũu yi. Ta numero iñu cientu uni xiko iñu kũu yi.

## 14

*Nuu jàka'nu ma iin cientu uvi xiko kumi mii ma ñivi ma Ndioo chi'in iin yaa*

<sup>1</sup> Takan kũu ta ikan jan ndē'i iin ma ra kũu mvechala ña ndaa ra ma xini yuku ña nàni Sión. Ta chi'in ra ndē'i ña ka'iin ma iin cientu uvi xiko kumi mii ma ñivi ña iyo tuni ma te'e nuu na, chi'in ma sivi ma ra kũu mvechala, ta sivi ma Tatá ra. <sup>2</sup> Ta ikan jan chĩni ndioi iin tati ma iti' andivi, ña nduva'a jākayu yi, ta chinu tacha jà'a yi, takua jà'a iin nuu too takuii. Ta juuni chĩnĩ ña ma tati ikan, jà'a yi takua jà'a ma tati iin nuu jàkuaku na kua'a' ma arpa. <sup>3</sup> Ta ndiakán chĩta na iin yaa chaa ma nuu ndaa ma tayu ií, nuu ka'iin ma ndi kumi ma ña ndito, ta nuu ka'iin ma ndi oko kumi ma ndracha'nu ndia. Va nĩ'iin ma ñivi nĩ kutu'va na kata na ma yaa ikan, vati ma ndra chĩto kata yi kũu ma iin cientu uvi xiko kumi mii ndra ni, ti ndrakanĩ kũu ma ndra kākũ tañu ma ñivi iyo ma nuñu'u' ñuñivi. <sup>4</sup> Vati ndisaa ndrakan kũu ndra ña kĩndoo ndaa va'a ndra nuu Ndioo, va tõe kĩ'vi ndra chi'in ña'a, ta kũu ndra ndra kũmi su'un ndra ndra, ti kuà'an ndra chata ma ra kũu mvechala nda nikuunĩ nuu kuà'an ra. Ta Ndioo tãvasiin ra ndra ña jākakũ ra ndra tañu ma ñivi, ikan na nuu ndra takua ma chiti nunuu ña sòkó yo nuu Ndioo. Ta takan kũu ndra kuenda ma Racha'nu Ndioo ta kuenda ma ra kũu mvechala. <sup>5</sup> Vati tũvi nĩ janda'viña'a ndra, ta tũvi nĩ ka'an ndra tu'un vata ndia, vati ndra va'a kũu ndra nuu Ndioo.

*Ma tu'un kàtitu'un ma uni ta'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo*

<sup>6</sup> Takan kũu tajan ndē'i inga tuku ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña ndàti yi chàkunuu yi nuu sukun. Va ma tiñu ndiso yi kũu yi ña kàtitu'un yi ma tu'un va'a cha'a' Ndioo ña iyo kuenda yi endeeni nuu tandi'i ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi, vaji siin siin ñuu na, a siin siin tu'un kà'an na, a siin siin tata kũu na a siin ñu'u' kĩchi na ndia. <sup>7</sup> Tajan te'en nãka'an nĩ'i yi chi'in na:

—Na tiñu'u ndo ma Racha'nu Ndioo, ta na jaka'nu ndo ra, vati vitin va cha kèta ma kivi ña ni jakutuni ra ma ñivi. Yakan va na jaka'nu ndo ma ra jãtũvi ma andivi, ma nuñu'u' ñuñivi, ma tañu'u, ta ma soko nuu kãna takuii ndia —kãti yi.

<sup>8</sup> Takan kũu tajan kèta inga tuku ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta te'en nãka'an yi ndia:

—Cha kékoyo ma ve'e iyo ma ñuu ka'nu ña nàni Babilonia chi'in ma ñivi yi. Ndicha va'a ña cha kékoyo yi. Vati juu yi jãtũvi ma tandi'i ma ndian iyo ma ñu'u' yi, ta tandi'i ma inga ñu'u' ñuu ñuñivi, chi'in ma ndixi ña chã'a ra' nuu na ña na ko'o na ra', ti jã'a ra' ña kĩ'vi ma ñivi ña na ja'a na kuati. Va jã'a ra' chi'in yo takua jà'a iin ña'a tondo.

<sup>9</sup> Ta ikan jan kĩ'vi ndio ma tati uni ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta te'en nãka'an nĩ'i va'a yi:

—Tu iyo iin nda ndian jàka'nu ma na'na ma kiti xaan ikan, a maa ri, ta chũndatu na ña koo ma tuni ma te'e nuu na, a ma chiyo nda'a' kua'a na, <sup>10</sup> ndiakán nduva'a ni nde'e na tundo'o jà'a ma Racha'nu Ndioo, ti ni ku'va ra ma ndixi xaan ko'o na ña jãna'a ra' ña nduva'a xaani ndè'e ra na. Vati ni kayu na chi'in azufre, ma nuu ndè'e ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta nuu ndè'e ma ra kũu mvechala ndia. <sup>11</sup> Ta ma ñu'ma nuu ndè'e na tundo'o ña kãyu na endeeni na tõe ni jaña yi ña ndaa yi ma nuu sukun, vati nduvi niñuu kũu yi ña kãyu na, ta na kũu nindee na ña nde'e na tundo'o. Ta takan ni ta'an na cha'a' ña jàka'nu na ma kiti xaan chi'in na'na ri, ta cha'a' ña iyo tuni ma te'e nuu na chi'in ma sivi ri. —Takan kãti ma tati.

<sup>12</sup> Yakan va kuenda ma ndian kùu ñivi Ndioo, va ndian jàchi'in va'a ma tu'un Ndioo ta chinuni va'a ma tu'un Jesuu, vitin kùu ma kivi ña iyo yi ña jandeeni na.

<sup>13</sup> Takan kùu tajan iti' andivi chīnī iin tati va'a ña te'en nāka'an yi chí'in: —Na taun ma tu'un i'ya: “Na sii kuuni ma ndian chí'í ña chinuni tu'un ma Racha'nu, nda ma vitin, ta iti' nuu” —kàti yi.

Ta ma Tati Í Ndioo te'en nāka'an yi:

—Ndicha va'a ña takan kùu yi, vati vitin ndiakan cha kuu nindee na cha'a' ma tiñu jà'a na, ti tiñu va'a ña jà'a na ora chíyo na niku tóve ni naa yi. —Takan kàti ma Tati Í Ndioo.

### *Ndioo tachi ra tati ra ña na jati'vi yi ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi*

<sup>14</sup> Tajan ma ora kāni'í nui ma iti' andivi, ta ikan ndē'i ña nandi iin ra kàa takua kàa iin ra Se'e ñivi tachi Ndioo ma chata viko, ña jündii iin korona oro xini ra, ta nda'a ra iin machiti kanchu ña nduva'a kuii xaan. <sup>15</sup> Tajan iti' tichi veñu'u kēe inga ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña te'en nāka'an ni'i yi nuu ra nandi chata ma viko:

—Na kicha'un ka'ndaun ta jati'viun ma ndatiñu chí'in ma machiti kanchun, ta kàniva'un ndisaa ma ndatiñu ña kandoyo ma nuñu'u' ñuñivi ña jati'viun, vati cha ndi'i yi chíti, ta vitin iyo yi ña jati'viun yi —kàti ma tati ikan.

<sup>16</sup> Tajan ma ra nandi ma chata viko, tiin ndio ra ma machiti kanchu ra, ta chā'nda ra ndisaa ma ndatiñu ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi, ta kàniva'a ndio ra ndisaa kuii yi.

<sup>17</sup> Takan kùu tajan ma iti' andivi kēta inga ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ma tichi veñu'u iyo ndakan ña juuni nda'a yi iin machiti kanchu ya'a xaan ndia. <sup>18</sup> Ta ikan jan ma iti' nuu ndaa ma chito naá ma Ndioo kēta inga tuku ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña iyo ndatu yi kuenda ma ñu'ú ña kuàtiñu yi nda nuu ni kuuni. Tajan tati ikan te'en kànachaa ni'i va'a yi nuu inga ma tati ña nda'a ma machiti xaan:

—Na kicha'un ka'ndaun ma vatu ma chíti uva chí'in ma machiti xaan ña nda'un, ta kàniva'un ma ndatiñu ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi, vati cha ndi'i vu chíti. —Takan kàti ma tati ikan.

<sup>19</sup> Tajan tiin ndio yi ma machiti yi, ta chā'nda ndi'i yi ma yoku'u uva ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi, tí'i ndio yi vu iin tichi iin ña nduva'a kuii ka'nu nuu ni naku'ni na vu, ña kùuni yi ka'an yi ña ma ikan kùu ma nuu ni jande'e Ndioo tundo'o ma ñivi. <sup>20</sup> Takan kùu ta naku'ni ndio vu iti' yu'u ñuu. Ta ma tichi ma nuu ña naku'ni vu, kēe mamaa nii ñivi, ña ndāa ra' sũkun va'a nda kēta ra' nuu iyo mvosa ma kuayu. Ta chāti ra' chinu ra' kuà'an ra' iin uni cientu kilometru ma nuñu'u' ñuñivi, ti nduva'a kuii kayuni Ndioo nde'e ra na.

## 15

### *Ma ndi ucha ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo nda'a yi ma tundo'o nuu ndi'i nia*

<sup>1</sup> Takan kùu tajan ma iti' andivi ndē'e tukui inga tuku ma seña ka'nu ta siin kuii ndē'i yi. Vati ikan ndē'i ucha ta'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña nda'a yi ma ndi ucha ta'an ma tundo'o nuu ndi'inia ña ni nde'e ma ñivi jà'a Ndioo. Ta ora cha ya'a ma tundo'o ikan ni kutaxin ma nuu nduva'a kuii kàyuni Ndioo chí'in ma ñivi.

<sup>2</sup> Ta juuni ndē'i iin tañu'u kuva'a chi'in inu ña kàa ra' takua kàa ma takuui tañu'u ña jàkanuu ra' chi'in ñu'ú. Tajan yatini yu'u ma takuui tañu'u inu ikan, ka'iin ma ndian nda'a ma arpa ña chā'a Ndioo nuu na. Vati ndiakan kùu ma ndian jàkanaa na ma kiti xaan ikan, ti tüvi nī jaka'nu na ri a ma na'na ri, ta tüvi ni chā'a na ña nàni ma tuni ri na ña kùu yi ma numero ma sivi ri ndia. <sup>3</sup> Ta ndiakan ti chita na yaa ña chīta Moisés, ra jàkuu tiñu ma Racha'nu Ndioo chi'in ma inga yaa kuenda ma ra kùu mvechala. Ta te'en chita na:

Ya'a ga ka'nu ta vii kùu ma tiñu jà'un,

yo'o Racha'nu Ndioo, ra ìyo tiaga ndatu kua tandi'i ma ñivi ñuñivi,

vati iti' ndaa, ta iti' ndicha kùu ma itiun,

yo'o ra kùu Rey, ra chà'nda tiñu nuu tandi'i ma ndian ìyo nuñu'u' ñuñivi.

<sup>4</sup> Yo'o Racha'nu, ndisaa kuui ma ñivi ya'a tiñu'u na ñun,

ti ndisaa na jàka'nu na ma siviun,

vati uvanuu maaun kùu ma ra ya'a ga í.

Ta ndisaa ma ñivi ìyo nuñu'u' ñuñivi ni kichi na ta jaka'nu na ñun,

ti ndisaa ma ña ndaa ta va'a ña jà'un cha nākoto na yi.

—Takan kùu ma yaa ña chita na.

<sup>5</sup> Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'i ma iti' andivi, ta ikan ndē'i ña nūna ma yuve'e veñu'u Ndioo nuu ya'a í nuu kàndii ma yuu ña ndiso ma tu'un Ley Ndioo ma nuu yi. <sup>6</sup> Tajan ma tichi yuve'e nuu í, ikan ndē'i ña kēe ucha ta'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo chi'in ma ndi ucha nuu ma tundo'o. Ta ndiakan ti ñu'u na ja'ma ña ya'a ya'vi ndaa, ta vii ndoo yi, ta tacha yi. Ta juuni nda'a na ma pañu oro ña ya'a ki'in, ña kēta yi nda pechu na. <sup>7</sup> Tajan iin ma ña kumi ìyo tañu ma ndian ndito ikan, chā'a yi ñi'iin ko'o oro nuu ma ndi ucha ta'an ma tati ikan, ña chitu yi chi'in mamaa ma tundo'o Ndioo, ra ìyo ndito tandi'i kivi ta tandi'i tiempu. <sup>8</sup> Ta ma tichi veñu'u nuu í ikan, endee chitu yi chi'in mamaa ñu'ma, jā'a ma ndatu ma Ndioo ka'nu. Ta ñi'iin ñivi, na kùu ki'vi na tichi veñu'u ikan, nda kati ya'a ma ucha ta'an tundo'o ña nda'a ma ndi ucha ta'an ma tati va'a ikan.

## 16

### *Ma ucha ta'an ko'o oro ña chitu chi'in tundo'o*

<sup>1</sup> Takan kùu tajan ma tichi veñu'u nuu í ikan, chīnī iin tati va'a ña nduva'a kuui ni'í kà'an yi nuu ma ucha ta'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo. Ta te'en kà'an yi:

—Na ku'un ndo kukata kuati ndo ma tundo'o Ndioo ña chitu tichi ma ucha ko'o, ma nuñu'u' ñuñivi —kàti yi.

<sup>2</sup> Tajan ma tati nunuu ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata yi ma tundo'o ña ka'iin tichi ma ko'o yi ma nuñu'u' ñuñivi. Tajan ndisaa ndio ma ndian jàka'nu ma na'na ma kiti xaan, ta ìyo tuni ri ma te'e nuu na, ñii ndiakan kēta ndi'í ta'yu ña ya'a xaan ta u'vi.

<sup>3</sup> Takan kùu tajan ma tati uvi ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an ndio yi kuàkata yi ma tundo'o ña ka'iin tichi ko'o yi ma tichi takuui tañu'u, ta ndàkuu ra' mamaa nií ña kàa ra takua kàa nií ma ndian chī'í. Ta ikan chī'í ndioo tandi'í kuui nuu ma kiti ìyo ma tichi ra' jā'a yi.

<sup>4</sup> Ta ma tati uni ña jàkuu tiñu nuu Ndioo kuà'an yi kuàkata yi ma kue'e ña ka'iin tichi ko'o yi ma tichi yuta, chi'in nani soko nuu kàna takuui, ta ndàkuu ra' nií ndia. <sup>5</sup> Tajan te'en chīni ndioi ña kà'an ma tati va'a ña ìyo ndatu cha'a takuui:

Yo'o Racha'nu Ndioo, ra ya'a íf,  
cha chitói ña maun kùu iin ma ra ndaa,  
cha'a' ma kuati ña jàkutuniun.

Ndicha ña yo'o kùun ra chíyo niku, ta ìyoun nda vitin ndia.

<sup>6</sup> Vati ndian xaan ikan kùu na ndian chāti na ní ma ndian kùu ñiviun  
chí'in ma ndian kà'an chí'in tu'un yu'un niku.

Ta vitin yo'o kùun ra chā'a ndioun ma ní nuu ndian kini ikan, ña na ko'o  
na ra'.

Ta va'ani já'un jin yakan kùu ma ya'vi na  
kàti ma tati ikan.

<sup>7</sup> Ta juuni chíni ña te'en nāka'an ma ñivi ña ka'iin ma nuu ndaa ma  
chito naā Ndioo ikan:

—Ndicha va'a, yo'o Racha'nu Ndioo, ra ya'a iyo ndatu. Vati tu'un ndaa  
ta ndicha kùu ma ña kà'un ora jàkutuniun ma ñivi —kàti na.

<sup>8</sup> Takan kùu tajan ma tati kumi ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi  
kuàkata yi ma kue'e ña ka'iin tichi ko'o yi chata ma nikandii. Ta ikan ma  
nikandii ní'i ndio yi ma ndatu kuenda ña na ka'mi yi ma ñivi chí'in ñu'ú.

<sup>9</sup> Ta takan kùu yi ña nduva'a kāyu ma ñivi. Ta ní tūvi ní kuuni na ndakoo  
na ma iti' kini kuà'an na, ta kí'vi na ma iti' Ndioo ta jaka'nu na ra, vaji  
takan tā'an na. Vati vi'a ní'i kīcha'a na kà'an tí'ini na chata Ndioo, vaji  
maa ra kùu ma ra iyo ndatu ña kùu janaa ra ma tundo'o ikan.

<sup>10</sup> Takan kùu ta ma tati u'un ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata  
yi ma tundo'o ña ka'iin tichi ko'o yi ma nuu ndaa ma tayu ka'nu nuu ma  
kiti xaan ikan. Ta endee ndōnaa ndisaa nuu chà'nda rí tiñu, ña ndava  
juuni yaa maa na chàchi í'i na, jà'a ña ya'a u'vi na ña ndè'e na tundo'o.

<sup>11</sup> Ta vaji takan tā'an na, va endee tōve ní kuuni na jaña na ma ña kini  
jà'a na, ta kí'vi na ku'un na iti' Ndioo, vati java vi'a kà'an tí'ini na chata  
Ndioo, ra iyo andivi, cha'a' ma ndi'i ta'yu ña iyo ñii na chí'in ma ña u'vi  
na.

<sup>12</sup> Takan kùu ta ma tati iñu ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata  
yi ma kue'e ña ka'iin tichi ko'o yi, ma tichi yuta ka'nu ña nàni Éufrates,  
ña kàndii iti' nuu kàna nikandii. Ta nātii ra', ikan na kuu ya'a ma ndra  
kùu Rey ña vāchi iti' tikan.

<sup>13</sup> Ta ikan jan ndè'e ndioi, ña ma tichi yu'u  
ma kiti xaan ña tivi ñu'ú, chí'in tichi yu'u ma inga tuku ma kiti xaan, ta  
tichi yu'u ma ra já'ani ña kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo, kèe uni ta'an tati  
xaan, ña kàa yi takua kàa lekue sa'nda.

<sup>14</sup> Ta ma tati xaan ikan, ti nduva'a  
chíyo kua'a' ndatu yi kuenda ña jà'a yi tiñu ka'nu. Ta chí'in yakan vāchi  
jati'vi ta'an yi tandi'i ma ndian kùu Rey ña ìyo nuñu'u' ñuñivi, kuenda ña  
ni kanita'an ndra chí'in ma Racha'nu Ndioo, ra iyo kua'a' ndatu, ma ora ni  
chaa ma kivi ña ní jakutuni ra na.

<sup>15</sup> Ta ma Racha'nu Jesuu te'en nāka'an  
ra:

—Na nde'e va'a ndo, ti yu'u ni chai ma ora tōve chànini ndo, takua jà'a  
ma ndra su'u ora kí'vi ndra su'u ndra. Na sii kuuni ma ndian ìyo tu'va,  
ta kumi va'a na ma ja'ma na, ikan ma ora ní kuachai tōve nata'in na ña  
kaviti nda'a na, ta kukanuu nuu na —kàti ma Racha'nu Jesuu.

<sup>16</sup> Takan kùu tajan ma ndi uni tati xaan ikan jàti'vi ta'an yi ma ndra  
kùu Rey iin tichi ku'u ña nàni Armagedón. Takan nàni yi chí'in ma tu'un  
hebreu.

<sup>17</sup> Tajan ma tati ucha ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata ndio yi  
ma kue'e ña ka'iin tichi ko'o yi ma nuu tati. Ta nda tichi veñu'u iti' andivi,

chīnj iin tati ña nduva'a kuii ni'i kānachaa nda ma nuu iyo ma tayu í nuu tà'nda tiñu ña te'en kà'an yi:

—jVitin va cha chīnu ndisaa yi! —kàti ma tati ikan.

<sup>18</sup> Tajan ma tiempu ikan kōyo ndio ma tacha, ta ni'i kùu, ta chīnu savi, ta ma nuñu'u' ñuñivi nduva'a kuii ni'i tāan Ta ni'iin cha'a' taká'an taan takan nda ora Ndioo jātuvu ra ma ñuñivi. <sup>19</sup> Takan kùu tajan ma ñuu ka'nu ikan, uni kuakēsiin yi, ta nda tandi'i inga ma ñuu na'nu ña iyo ma ñuñivi, ndi'i yi kēkoyo ndia. Ta ikan jan ma Racha'nu Ndioo töve nī naani ra ndisaa ma kuati ña jā'a ma ndian ñuu ka'nu nāni Babilonia. Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ya'a kāyuni ra chi'in na, ta jānde'e ra tundo'o na. <sup>20</sup> Ta takan nāa tandi'i ma ñu'u' iyo ma ñu tañu'u chi'in ma yuku na'nu ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi ndia. <sup>21</sup> Tajan ma iti' andivi kichi ndio ma savi yuu ña ya'a na'nu, ta kāchita yi chata ma ñivi iyo ñuñivi, ta iin yi vee tiá kua uvi xiko kilu, tajan ma ñivi kà'an ti'ini na chata ma Racha'nu Ndioo, cha'a' ña jākoyo ra ma savi yuu ikan chata na, ta ya'a ndē'e na tundo'o.

## 17

### *Nuu ndē'e ma ña ya'a ga tondo ma tundo'o*

<sup>1</sup> Takan kùu tajan iin ma tati va'a tañu ma ndi ucha yi ña nda'a ma ucha ta'an ma ko'o ikan kichaa yi nuu, ta te'en nāka'an yi chi'in:

—Na'a, ti i'ya ni jana'i nuñu ndisaa ma tundo'o ña ni nde'e ma ña'a nduva'a tondo ña nandi yu'u kua'a' yuta ikan. <sup>2</sup> Vati taku ma ndra kùu Rey ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi jā'a ndra iin kuati ti k'vi ndra chi'an, ta ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi, juuni jā'a na iin kuati ti chīnī na chi'in ma ndixi kini ña jākanaa ña chi'in ma ña tondo ña —kàti yi chi'in.

<sup>3</sup> Ta ikan jan ma Tati Í Ndioo jā'a yi ña ndē'i ma tañu ñuma'nai iin tati va'a ña chāndaka yi yu'u ma iin tichi ku'u, ta ikan ndē'i iin ña'a ña yòsoan chata iin ma kiti xaan color kua'á, ña ninii ma chata ri iyo ma tu'un ña kà'an ti'ini chata Ndioo. Ta iyo ucha xini ri, ta uchi ndiki ri ndia. <sup>4</sup> Ta ma ña'a ikan ñu'an ja'ma yatūn color, color ndaa ta kua'á, ña nduva'a vii ndova'a ña chi'in mamaa oro, ta yuu tacha, ta chi'in ma perla ndia. Ta juuni nda'a ña iin ko'o oro, ña chītu yi chi'in mamaa ma kuati jā'a ña, vati iin ña ya'a tondo kùan. <sup>5</sup> Ta ma te'e nuan iyo iin ma tu'un ña kà'an xe'e ña, te'en kà'an yi: "Yu'u kùu ma ñuu ka'nu nāni Babilonia, ta kùu ma ma'á ma ñivi ña'a tondo, chi'in tandi'i ña xaani na chi'in kuati ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi", kàti ma tu'un xe'e ikan. <sup>6</sup> Ta ora ndē'i ña, tajan chā'a ndioo kuenda ña ma ña'a ikan chīnī ña chi'in ma níi ma ndian chā'nian, ndian kùu ñivi Ndioo, ndian ya'a í, ndian kàtitu'un cha'a' ma Racha'nu Jesuu. Yakan va ndava kuà'an animai ora ndē'i ña. <sup>7</sup> Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo chi'in:

—¿Ta naja ndava kuà'an animaun? Va vitin ni katitu'in nuñu naja kua kùuni ma tu'un xe'e ña ndiso ña kà'an yi, ta ma kiti xaan ña nde' yosoan, ña iyo ucha xini, ta uchi ndiki. <sup>8</sup> Taku ma kiti xaan ka'nu ña ndē'un, ndicha ña chīyo ri niku, va vitin tüva ri. Va chani kee ndiko ri ma yavi nduva'a kunu, ta iti' nuu, ni ku'un ri ma nuu ni naa ri endeeni. Ta iyo iin tutu Ndioo ña kà'an yi ma sivi ma ndian ni koo endeeni chi'in ra. Ta ma ñivi iyo ñuñivi ña tüvi iyo ma sivi na nuu ma tutu ikan, nda ora ña Ndioo jātuvu ra ma nuñu'u' ñuñivi, ndisaa ndiakān ndava ni ku'un tati na ora ni nde'e na ma kiti ikan, vati rikan chīyo ri niku, va vitin tüva ri, ta ni chaa iin kivi ña ni keta ndiko ri.

<sup>9</sup> I'ya kùu ma nuu ni nde'o nda yo iyo chinituni. Ma ndi ucha xini ma kiti xaan ikan, yakan kùu ma ucha yuku nuu nandi ma ña'a tondo ikan. <sup>10</sup> Ta juuni ma ucha xini ña kùu ma ucha Rey ndia. Uvaa ña u'un ta'an ma ndra kùu Rey i'ya cha chī'í ndra, ta uvi ga ndra takā'an kuvi: iin ra va chà'nda tiñu ma vitin, ta inga ra, va takāaga kichaa. Va ma ora ni kichaa ra, na tóve kua'a' tiempu ña ni koo ra ka'nda ra tiñu. <sup>11</sup> Vati ma kiti xaan ña chíyo taji'na ña tüva ri vitin, rikan kùu ra ma Rey uva, ña ni kuu ra cha'a' uvi ti juuni kuu ra iin ra tañu ma ndi ucha ta'an ma Rey niku. Ta ora ya'a ña kùu ra rey nundani, tajan ni ku'un ra ma iti' nuu ni naa ra endeeni.

<sup>12</sup> Ta ma uchi ndiki ri ña ndē'un, yakan kùu ma uchi ta'an ma ndra kùu Rey ña takā'an kicha'a ka'nda tiñu, va ni ka'nda ndra tiñu nundani ta indukuni chí'in ma kiti xaan ikan ndia. <sup>13</sup> Ta ma ndi uchi ta'an ma ndra kùu Rey ikan, inuu kua chà'nini ndra chí'in ma kiti xaan ikan, ta ni ku'va ndra tiñu nuu ri, ikan na ka'nda ri tiñu. <sup>14</sup> Tajan ndiakan kùu na ña ni kanita'an na chí'in ma ra kùu mvechala, va ma ra kùu mvechala ni jakanaa ra na, ti maa ra kùu chito'o kuxini nuu tandi'i ma ndracha'nu, ta juuni kùu ra Rey kuxini nuu tandi'i ma ndra kùu Rey. Ta ndisaa ma ndian iyo chí'in ma ra kùu mvechala, ndisaa ndiakan kùu ma ndian kána Ndioo kuenda ra, ta juuni ndiakan kùu ma ndian káchin ra, ta ndian ndicha ña kuà'an na iti' ra takua kùuni ra.

<sup>15</sup> Ta juuni te'en nāka'an tuku ma tati ikan chí'in:

—Ta ma yu'u kua'a' yuta ikan nuu nandi ma ña'a tondo kùu ra' kua'a' ñuu, ta kua'a' ñivi. Ta ndiakan siin siin tu'un kà'an na, ta siin siin ñuu kíchi na ndia. <sup>16</sup> Ta ma kiti xaan ikan chí'in ndi uchi ndiki ri ña kùu yi ma uchi ta'an ma rey, ndisaa ndiakan nduva'a kayuni na chí'in ma ña'a tondo, vati ni kindaa ndi'i na tandi'i ma ña iyo nuan, chí'in ja'ma ña, nda kati kindoo vitian. Ta ikan jan, ni kachi na ma kuñuan ta ma ña kindoo ni ka'mi ndio na yi chí'in ñu'ú. <sup>17</sup> Takan ni kuu yi ti ma Racha'nu Ndioo já'a ra ña na ndo'iin ma ndi uchi ta'an ma ndra kùu rey ma kua chà'nini ndra. Cha'a' yakan kùu yi ña ndrakan inuuni kua chà'nini ndra ña chā'a ndra ma tiñu nuu ma kiti xaan ikan, ikan na ka'nda ri ma tiñu nda kati chinu ma tu'un ña kà'an ma Racha'nu Ndioo. Ti takan kùuni ra ña na kuu yi. <sup>18</sup> Ta ma ña'a ña ndē'un, yakan kùu ma ñuu ka'nu. Ta chà'nda ña tiñu nuu iyo ma ndra kùu rey nuu tandi'i ñuu ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi —kàti yi.

## 18

### *Nuu nàa ma ñuu ka'nu ña nàni Babilonia*

<sup>1</sup> Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'i inga tuku tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña vāchi nuu yi iti' andivi chí'in kua'a' ndatu yi ña endee ndótacha ma nuñu'u' ñuñivi já'a ña nduva'a tacha yi. <sup>2</sup> Tajan te'en kánachaa ni'yi: ¡Cha kékoyo ñuu ka'nu nàni Babilonia!  
¡Ndicha ña cha kékoyo yi!

Vitin va cha ndākuu yi mamaa ve'e nuu kuàkundii xe'e kua'a' nuu tati xaan,

ta nuu iyo mamaa taka saa kini takua kùu chii chí'in inga kiti xaan ndia. <sup>3</sup> Vati juu yi jātivi yi tandi'i ma ndian iyo ma ñuu kandii nuu yi, ta tandi'i inga ma ndian iyo ma nuñu'u' ñuñivi, chí'in ma ndixi ña jākanaa ma ña'a tondo cha'a' ma ña kini já'a na chí'an.

Ta nda ma ndra kùu rey ña ìyo nuñu'u' ñuñivi, kī'vi ndra chi'an.  
 Ta ma ndra kuà'an kuaxiko ña ìyo ma nuñu'u' ñuñivi, ma ñuu Babilonia  
 ikan,  
 ndōkuika ndra jà'a ma ña'a tondo ikan,  
 ti ya'a kua'a' jàta ña nuu ndra chi'in ma xu'un' ña jākanaa ña ndia  
 kàti yi.

<sup>4</sup> Ta juuni iti' andivi chīnī ma ña kà'an ma Racha'nu Ndioo, ta te'en kà'an  
 ra:

—Tandi'i nda ndyo'o ña kùu ñivi, na kee ndo ma ñuu chiña, koto kùta'an  
 ndo chi'in na ta indukuni jà'a ndo kuati takua jà'a na ti tu ja'a ndo takan  
 indukuni ni nde'e ndo tundo'o takua ni nde'e na tundo'o ndia. <sup>5</sup> Vati ma  
 kuati ña jà'a ma ndian iyo ñuu ikan, nduva'a cha ndokua'a yi, ña ndava  
 cha chāa yi ma nuu iyoiti' andivi, ta cha iyo tu'vai jakutunī na cha'a' ma  
 kuati ña jà'a na.

<sup>6</sup> Yakan va na ku'va ndo nuan juuni ma ña kini ña chā'a ña nuu ma inga  
 ñivi, ta uvi cha'a' ga,  
 na jande'e ndo ma tundo'o ña, takua jānde'an ma tundo'o ma inga ñivi.  
 Ta uvi cha'a' ga na jakanuu ndo ma ndixi xaan,  
 ikan na ndakuu xaan ga ra',  
 ta ku'va ndo ra' ko'o ña indukuni takua jà'a ña  
 ma ora jākanaa ña ra' ta chā'a ña ra' nuu ma inga na.

<sup>7</sup> Ta juuni na jande'e ndo tundo'o ña ta nda'yu ndoo ña,  
 cha'a' ma ña jà'a ña ña ya'a kutayian ña jāndokuika ña chi'in juuni maa  
 ña,

vati te'en chānini ña chi'in ma chinitunian:  
 “I'ya nāndī takua nāndi iin ma ña kùu reina,  
 vati yu'u yōve ña nda'vi kùu ta ni tōve ni nde'i tundo'o”, takan chāninian.

<sup>8</sup> Ta cha'a' yakan kùu yi ña tichi iin kivini, nduva'a ka'nu tundo'o ni nde'e  
 ma ña kùu ñuu Babilonia,  
 ti ni koo tuxa'ini chi'an, chi'in tama', ta kùvi ñivi meru ña,  
 ta ni kuaku ndioan cha'a' ndian cha chī'í, ta ni kayuan.  
 Vati ma Racha'nu Ndioo ra ya'a iyo ndatu,  
 nduva'a ka'nu ra kùu ra, ta ni jakutuni ra ña cha'a' ma kuatian.

<sup>9</sup> Tajan ma ndra kùu Rey ña kī'vi chi'an ta ndōkuika ndra jà'a ma ña  
 kuika ña, va ora ni ku'va ndio ndra kuenda ña tā'an chi'an ora nde'e ndra  
 ma ñu'ma nuu kàyu ña, ni kuaku ndra ma cha'a' ña. <sup>10</sup> Ta ndrakan ni  
 jachika ndio ndra ndra ma nuu nde'an tundo'o, ti ya'a ndasi ndra. Ta te'en  
 ni ka'an ni'i ndio ndra chi'in ma tu'un i'ya:

—Yo'o ñuu ka'nu Babilonia, ñda'vi ta'un ña ya'a nde'un tundo'o chi'in  
 ma ñivun!, vati tichi iin orani kùu yi ña ndi'un jà'a ña jakutuni Ndioo  
 ñun.

<sup>11</sup> Tajan nda ma ndian chā'an chāxiko ma ñuu ka'nu ikan, juuni ni kuaku  
 na. Ta ni kindoo nda'vi na cha'a' yi, cha'a' ña tūva ni koo ni'iin ndian kùu  
 jata ndatiñu nuu na. <sup>12</sup> Ti taji'na ma ñuu Babilonia ikan jàta na kua'a' oro,  
 plata, yuu vii, yuu tacha, ta ja'ma ya'a va'a, ña kuva'a chi'in linu va'a, chi'in  
 ma ja'ma seda, ña kùu ma color ndaa chi'in ña kua'a' ndia, ta chi'in tandi'i  
 nuu ma vitu ña ya'a vii cha'an, ta tandi'i nuu ma ña kuva'a chi'in run, ta  
 chi'in ndatiñu ña kuva'a chi'in nu'u kiti, ta chi'in ma kaa bronze, ta ma  
 kaa vee hierro, ta chi'in ma yuu ña nani marmol ndia. <sup>13</sup> Ta juuni jàta na  
 kua'a' karia ma yukú ña ya'a vii cha'an, ña chāchi yo ta ña tōve chāchi yo,  
 takua kùu ma kanela ta ma xiko kutu, xiko takuii xiko, chi'in yukú nani  
 mirra, olíbano, vinu, cete, ta yuti ña ya'a va'a, chi'in trigu chi'in kua'a' nuu



kiti ña chiso karia, ta mvechala, ta kuayu, ta kareta, chi'in nda ñivi kuu musu ña jata na ndia.

<sup>14</sup> Tajan ma ndian xiko ikan, te'en ni ka'an ndio na chata ma ñivi iyo ma ñuu ikan:

—¡Cha tüva iyo ndo kuenda jata ndo ma yukú ya'a va'a chi'in chiti chàcho ña chàta'ani ndo niku! Vitin ndicha kuii va cha kēnaa ndi'i ndio ma xu'un' ndo chi'in ma ña kuika ndo. Tüva ni ni'i ndo yi inga cha'a'.

<sup>15</sup> Vati nduva'a ndōkuika ma ndian chā'an chāxiko ma ndatiñu takan ma ñuu ikan niku, va vitin cha jāchika ndio na na, cha'a' ña ndasi na ndē'e na ma tundo'o ndē'e na ti koto tā'an na kua tā'an ndiakani. <sup>16</sup> Tajan chi'in ña nda'vi kùuni na, ta chàku na, te'en ni ka'an ndio na:

—¡Nda'vi ndo! ¡Nda'vi ndo, ndyo'o ñivi iyo ñuu ka'nu chiña!

Vati ndyo'o kuu ndo ndian chàku'un ja'ma nduva'a va'a ta vii niku, takua kuu ma ja'ma ña kùva'a chi'in linu ña nduva'a va'a, tava yuu ma color ndaa, ta color kua'á, ta ndòva'a ndo chi'in maaaa oro, chi'in yuu tàcha, ta yuu nani perla.

<sup>17</sup> Vati tichi iin orani ña cha ndi'i ndisaa ma ña kuika ndo.

Takua kuu ma ndra capitán ma varku, chi'in ndian kàcha'an tichi run, ta chi'in ndian marineru ña chàkunuu jakuenda, ta inga tuku ma ndian kün ña chàkunuu tichi ra', ndisaa ndiakani cha jāchika na na ñuu ikan, cha'a' ma ña tā'an yi. <sup>18</sup> Ta ora ndē'e ndio na ña kēe ma ñu'ma nuu kàyu ma ñuu ikan, tajan te'en kànachaa ndio na chi'in tu'un i'ya:

—Ñi'iin ñuu na kuu jandoinduku yi ma kua ka'nu yi chi'in ma ñuu i'ya niku —kàti na. <sup>19</sup> Takan kuu tajan chōso ndio na yuti xini na, jà'a ña ya'a nda'vi kùuni na, ta kachaku na kà'an na ma tu'un i'ya:

¡Nda'vi ta'an ma ñuu ka'nu i'ya ña chi'in ña kuika yi!

Jāndokuika yi tandi'i ma ndian iyo varku ma tichi tañu'u,

tichi iin orani kuu yi ña ndi'i yi naa jà'a ña jākutuni Ndioo yi,

<sup>20</sup> Yakan va ndyo'o ndian cha iyo andivi,

ta ndyo'o ndian kuu ñivi ií nuu Ndioo,

ta ndyo'o ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, chi'in ndyo'o ndra kuu tatun Jesuu.

Tandi'i ndo na sii kùuni ndo ti cha'a' ña jàti'ini na chi'in ndo kuu yi ña jānde'e ma Racha'nu Ndioo tundo'o ma ñivi ñuu ikan, ta jākutuni ra na.

<sup>21</sup> Takan kuu tajan iin ma tati ka'nu ña jākūu tiñu nuu Ndioo, kāni'i yi iin yuu ña nduva'a ka'nu takua ka'nu iin yuu kuenda mulinu, ta ora jākuita yi yi ma tichi tañu'u te'en nāka'an yi:

Takua tā'an yuu ka'nu i'ya ña ndi'i nuu yi, kua ikan ni ndi'i nuu ma ñuu ka'nu Babilonia, ta tüva ni nde'e na yi inga cha'a'.

<sup>22</sup> Vati na tüva ni kata na yaa chi'in arpa ma nuu iyoun, ni chi'in tuvulu, ni chi'in yutun tivi,

ta töve ni koo ni'iin ndra jàtiñu ma nuu iyoun,

ta ni ma ña kàyu ja'a ma yuu ka'nu kuenda mulinu ndia.

<sup>23</sup> Na tüva ni ndotacha ja'a ni'iin nuu ma ñu'ú ña tiin nuu iyoun,

ta ni ma ña ni'i jà'a ma nuu iyo viko tanda'a.

Vati ma ndian xiko ña kichi ñuun kuu na ña ya'a iyo ndatu na ma nda nuu ni kuuni ma nuñu'u' ñuñivi niku, va tava maun tüvi va'a jà'un chi'in ma ña jà'un ña jānda'viña'un ma ñivi kichi ma ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi

chi'in ma tu'un kui'na ña jà'un chi'in na.

<sup>24</sup> Va taku ndyo'o ndian ìyo kuenda ñuu Babilonia, juuni maa ndo chā'ni ndo ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, chi'in ma ndian íi ña chìnuni tu'un Ndioo, ta chi'in tandi'í inga tuku ndian chā'ni ndo ma nuu ìyo na nda nikuuni ñuñivi.

## 19

### *Nuu chini Xuva tati ñivi ña jàka'nu na Ndioo iti' andivi*

<sup>1</sup> Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan chīnī ña iti' andivi kīchi iin tati kua'a' ñivi ña jàka'nu na Ndioo te'en:

¡Aleluya!

¡Ya'a ga ka'nu ta tacha kùu ma Racha'nu Ndioo yo, ti juu ra kùu ra ña jàkakú ra yo, ta ya'a íñu'u ra ta ìyo ndatu ra ndia!

<sup>2</sup> Ti uvanuu rakan kùu ra ña jàkutuni ra ma ñivi chi'in ma tu'un ndaa ña kà'an ra.

Vati cha jàkutuni ra ma ña'a nduva'a tondo,

ña chi'in ma ña kini jà'a ña, cha ndi'í kuii ma ñivi ìyo ñuñivi jātivi ña.

Ta cha'a' yakan kùu yi ña Ndioo jànde'e ra tundo'o ña, ti chā'nian ma ndian jàkuu tiñu nuu ra.

<sup>3</sup> Ta ora yā'a ña kā'an ma tati ikan takan, tajan te'en nāka'an tuku ma ndian ka'ín andivi:

¡Aleluya! ¡Ya'a ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo!,

ti ma ñu'ma endeeni ndàa yi nuu kàyu ma ña'a tondo ikan ndisaa tiempu, kàti na.

<sup>4</sup> Takan kūu tajan ma ndi oko kumi ma ndracha'nu, chi'in ma ndi kumi ndian ndito, chūnandi chiti ndio na nda kati nani ma te'e nuu na nuñu'u', ta te'en kīcha'a na kà'an na ña jàka'nu na ma Racha'nu Ndioo ra nandi ma tayu íi nuu tà'nda tiñu:

—¡Aleluya! ¡Ya'a ga íi kùu ma Racha'nu Ndioo, ta takan na kùu yi, amén! —kàti na.

<sup>5</sup> Takan kūu ta ma ora yā'a ña kūu takan, tajan nda ma nuu ìyo ma tayu íi nuu tà'nda tiñu chīnī iin tati ña te'en kà'an:

Na jaka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo yo, ndisaa ndyo'o ndian jàkuu tiñu nuu ra

vaji kùu ndo ndiakuaati a ndiacha'nu,

va tandi'í ndyo'o ña kùu ndo ndian tiñu'u ndo ra, ta na jaka'nu ndo ra.

### *Nuu kà'an yi naja kua chīyo ma viko nuu tānda'a ma ra kùu mvechala*

<sup>6</sup> Takan kūu ta juuni chīnī iin tati ña ya'a kua'a' yu'u yi, ña jà'a yi takua ja'a ña nātu'un kua'a' ñivi, ta takua ora jàkayu tati kua'a' yuta, chi'in takua jà'a ña nduva'a kuii chìnuni savi, ña te'en kà'an yi:

¡Aleluya! ¡Ya'a ga ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo chito'o yo,

ra ìyo ga ndatu kua nda ndian nikuuni!

Vati kùu ra, ra chà'nda tiñu.

<sup>7</sup> Na nduva'a sii kuuni yo, ta jàka'nu yo ma Racha'nu yo,

vati cha chàa ma ora ña ni tanda'a ma ra kùu mvechala,

ti ma ñivi ra ña ni kuu ñasi'í ra cha ìyo tu'va na kuenda ña tānda'a na chi'in ra.

<sup>8</sup> Vati ma Racha'nu Ndioo chā'a ra ña na ku'un na jandovii na na chi'in ma ja'ma ya'a va'a ña kuva'a chi'in linu va'a, ña vii ndoo ta tacha ndia. Ma ja'ma ikan kùuni yi ka'an yi cha'a' ma iti' ndaa ña kuà'an ma ndian kùu ñivi Ndioo.

<sup>9</sup> Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio ma tati va'a chi'in:

—Na taun tu'un i'ya: “Na sii kuuni ma ndian cha jāndakutu'un ma Racha'nu Ndioo ña na ku'un na ma nuu ni koo ma viko tanda'a, ma ra kùu mvechala”, kàti yi.

Ta ora yā'a ña kā'an yi takan tajan te'en nāka'an tuku yi chi'in ndia:

—Tu'un i'ya kùu ma tu'un ndaa ña chatiñu ma Racha'nu Ndioo —kàti yi.

<sup>10</sup> Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan chūnandi chiti ndioi nuu ma tati ikan, kuenda ña jaka'nui yi, ta te'en nāka'an yi chi'in:

—Na jā'un takan, vati juuni kùu uvanuu iin ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, indukuni takua kùu maun, chi'in inga tuku ma ndian kùu yaniun ña chinuni va'a ma tu'un kà'an Jesuu ta kàtitu'un na yi nuu inga ñivi ndia. Na jàka'nun uvanuu ma Racha'nu Ndioo —kàti yi.

Ma tu'un ndaa ña jàna'a Jesuu nuu na chà'a yi ma ndatu nuu na kuenda ña na kuu ka'an kachin na ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi ta'an na.

### *Ma ra yoso ma kuayu color kuichin*

<sup>11</sup> Takan kùu tajan kani'j nui iti' andivi, ta ndē'i ña nùna ma andivi. Ta ikan ndē'i ña kēta iin kuayu kuichin, ta ma ra yoso ri nàni ra: iin ra ndaa ta ndicha kuii. Vati chi'in tu'un ndaa jàkutuni ra kuati, ta kànita'an ra cha'a' ña ndicha. <sup>12</sup> Ta ma tinuu ma ra yoso ma kuayu kuichin ikan, tacha yi takua tacha ma yaa ñu'ú. Ta ma xini ra ka'iin kua'a' korona, ta ikan iyo ma sivi ra ña uvanuu maa ra chito. <sup>13</sup> Ta ma ja'ma chiti yi níí, ta ma sivi ra, va kùu yi Ma Tu'un Ndioo. <sup>14</sup> Ta ma ndian jandaru ña iyo iti' andivi, ndian ñu'u ma ja'ma ya'a va'a ña kuva'a chi'in linu va'a, ya'a vii ndoo yi, ta kuichin yi. Ndiakan kùu na ndian ya'a ndikun na ra chi'in ma kuayu kuichin ña yoso na. <sup>15</sup> Ta ma tichi yu'u ma ra yoso ri kēe ndio ma machiti ya'a xaan, vati chi'in yi ni jatakue'e ra ma ñivi kua'a' ñuu. Ta ni ka'nda ra tiñu nuu na chi'in ma kaa kuiin. Ta juuni ni jakutuni ra ma kuati na takua jà'a iin ra naku'ni ma uva ora chàñu ra chata vu. Ta ikan na ku'va na kuenda ña ya'a kayuni ma Racha'nu Ndioo, ra ya'a iyo ndatu chi'in na. <sup>16</sup> Ta ma chata ma ja'ma ñu'u ra, chi'in ma soko ra te'en kà'an yi: “Rey ra kuxini nuu ma ndra kùu rey, ta chito'o kuxini nuu ndisaa ma ndracha'nu.”

<sup>17</sup> Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'e ndioi iin ma ra kùu tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ndaa yi nuu ndíí. Ta ma tati ikan te'en nānda'yu ni'i yi nuu tandi'i kuii nuu ma saa takua kùu chii ña chàchi sa'an ña ndàti kachika iti' andivi:

—Na kuti'vi ta'an ndo, ta kichi kachi ndo ti ma Racha'nu Ndioo ni ja'a ra iin viko ka'nu kuenda ña ni kuxini ndo. <sup>18</sup> Vati ikan kùu ma nuu ni kachi ndo sa'an ma ndra kùu rey, chi'in sa'an ma ndra jandaru kuxini nuu ma ndra jandaru, chi'in sa'an ma ndra'ii ña ya'a tayi kùuni, ta sa'an ma kuayu chi'in ma ra yoso ri ndia. Ta tandi'i kuii inga nuu ma sa'an, takua kùu ma sa'an ndian chàkunuu nuu nuna, sa'an ma ndian kùu musu, ta sa'an ndiakua chi'in ndian chandee ndia.

<sup>19</sup> Takan kùu ta ikan jan, ndē'e ndioi ma kiti xaan nunuu, chi'in ma ndra kùu rey ña jà'a kuati ñuñivi, chi'in ndisaa kuii ma ndra kùu jandaru ndra ma ora kùti'vi ta'an ndra kuenda ña kànita'an ndra chi'in ma ra yoso ma

kuayu kuichin, ta chi'in ma jandaru ra. <sup>20</sup> Va ma ra yoso kuayu kuichin jākanāa ra ma kuati. Tajan tiin ndio ra ma kiti xaan ikan, ta juuni tiin ndio ra ma tati xaan ña ja'anián' ña ka'án' chi'in tu'un yu'u Ndioo ña jā'a kua'a' ndatu ka'nu kuenda jakuán' tiñu nuu ma kiti xaan nunuu ikan, ta kuenda janda'viña'án' ndisaa ndian cha chā'a ndio na ña na koo ma tuni ma kiti xaan ikan na, ndian cha kicha'a ndio na jāka'nu na ma na'na ri. Tajan ma ra yoso kuayu kuichin, jākoyo ndito ndio ra ma ninduvi ma ndiakan tichi ma lakuna nuu tiin ñu'ú chi'in ma azufre. <sup>21</sup> Ta ndisaa ma inga ndian kùu jandaru ma kiti xaan ikan, va chī'í na jā'a ma machiti ña kēe yu'u ma ra yoso ma kuayu. Tajan ma chíi chāchi ndio ndri ma kuñu na nda kati chitu va'a ma chacha ndri.

## 20

*In mii kuiya kùu yi ña chūndikun ma kui'na Satanaa, jā'a ma tati ña jàkku tiñu nuu Ndioo*

<sup>1</sup> Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'i ña vāchi nuu iin tati ña jàkku tiñu nuu Ndioo ma iti' andivi, nda'a yi iin ndatiku ña nuna ta kasi ma yuve'e yavi nduva'a kuii kunu, ta juuni nda'a yi iin karena nduva'a kuii ka'nu. <sup>2</sup> Ma tati ikan kùu yi ña chū'ni yi ma kiti xaan ña tivi ñu'ú ña juuni kùu ma koo tati ña chíyo taji'na, ta ña juuni kùu ma kui'na chíin sivi Satanaa. Va chí'in ma karena ikan chū'ni ndio tati va'a ikan ñán' kuenda iin mii kuiya. <sup>3</sup> Tajan ma tati ikan kùu yi ña jàku'ún yi ma kiti xaan ikan ma tichi soko kunu, ta chāsi yi ma yuve'e chí'in ndatiku nda'a yi, ikan na tūva janda'viña'án' ma ñivi iyo ñuñivi kuenda iin mii kuiya. Ta nda ora cha yā'a ndio ma iin mii kuiya, tajan kuu jaña ndikoán', va kuenda tia tiempuni.

<sup>4</sup> Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'i iin nuu tà'nda tiñu, nuu ka'iin ma ndian nī'i ndatu kuenda ña kùu jakutuni na ma kuati ñivi. Ta juuni ikan ndē'i ña ka'iin anima ma ndian tā'nda xini cha'a' ña kàtitu'un na ma tu'un Jesuu, chí'in ma tu'un Ndioo. Tandi'í ma ñivi ikan kùu na ña tūvi nī jaka'nu na ma kiti xaan ikan, ni ma na'na ri ndia. Ta ni tūvi nī cha'a na ña koo tuni ma te'e nuu na a iin chíyo nda'a' na. Ta juuni ndē'i ña nātaku ndiko na, ta chā'nda na tiñu chí'in Cristu, kuenda iin mii kuiya. <sup>5</sup> Ña'a kùu ma cha'a' nunuu ña nātaku ma ndian chī'í. (Va iyo inga ma ndian chī'í ña ni natakú ndiko na, va nda ora ya'a jī'na iin mii kuiya.) <sup>6</sup> ;Na sii kuuni ma ndian í ña nātaku ma cha'a' nunuu, vati ñivi Ndioo kùu na! Ta ndiakan cha kakú na ikan na tōve ni kuvi na ora chí'i ñivi cha'a' uvi, ti ma ña jā'a ña chí'í ñivi cha'a' uvi tōve ni jakesiin yi na nuu Ndioo, ti ndiakan ni kuu na sutu ma Racha'nu Ndioo, chí'in ma Racha'nu Cristu, ta ni ka'nda na tiñu chí'in ra nuu chà'nda ra tiñu kuenda iin mii kuiya.

<sup>7</sup> Ta ma ora cha chínu ndio iin mii kuiya, tajan ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra ña ma kui'na ni ndachi ndioán' ma nuu indían' tichi yavi kunu, <sup>8</sup> ta ni kee ndioán' janda'viña'án' ndisaa ñivi iyo ñuu nāni Gog chí'in ñuu nāni Magog, ña kùuni yi ka'an yi ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi. Ma kui'na ni jati'vi ta'an ndioán' ma ñivi, ikan na kuu na jandaru ra ña chà'ndán' tiñu nuu na. Ta nduva'a kua'a' na iyo, takua kua'a' ma yuti ndi'í ndoyo yu'u tañu'u. <sup>9</sup> Takan kùu tajan ndāa ndio ma ndian kini ikan naja kua ki'in kandii ma nuñu'u' ñuñivi. Ta endee kāvanuu na ma ñuu í ña Ndioo ya'a kùuni ra nde'e ra chí'in ma ndian í ka'iin tichi yi ña kùu na ñivi Ndioo. Va Ndioo nda iti' andivi jākoyo ra ñu'ú chata ndian kini ikan, ta ndi'i na

kàyu jà'a ra. <sup>10</sup> Tajan ma kui'na ña jānda'viña'án' na, jākū'un ndio ma tati va'a yi ma tichi lakuna nuu ndu'va ñu'ú chi'in azufre, juuni nuu ka'iin ma kiti xaan, chi'in tati xaan ña jà'ani ña kà'an yi ma tu'un yu'u Ndioo. Ikan kùu ma nuu nduva'a nde'e ndio na tundo'o nduvi ta niñuu, ta endeeni.

*Ma nuu ndi'inia ña Ndioo jakutuni ra ma kuati ñivi*

<sup>11</sup> Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan nde'i iin tayu kuichin ka'nu nuu tà'nda tiñu, chi'in iin ra nandi tichi yi ña juuni ma nuu nde'e ra nandi ra ta iin nāa ndi'ini ma nuñu'u' ñuñivi, chi'in ma andivi, ta ni'iin yo tūva ni nde'e ndiko yo yi ni'iin chiyo. <sup>12</sup> Ta ikan jan nde'e ndioi ña ma ndian cha'nu chi'in ma ndiakwati ña cha chi'í, ña ndaa na nuu Ndioo nuu nandi ra tayu nuu chà'nda ra tiñu, tajan nūna ndio yatin nuu kua'a' nuu ma tutu. Ta tañu ma tutu ikan juuni nūna ma tutu ña kà'an yi ma sivi ndian ni koo endeeni chi'in Ndioo. Tandí'i ma ndian chi'í ikan, Ndioo ni jakutuni ra na, cha'a' ta'i'iin ma kuati ña jà'a na, takua ndiso ma nuu tutu ra ndia. <sup>13</sup> Takan kūu ña ma tañu'u jāchikokani ra' ma ndian chi'í ña kàndoyo tichi ra', kuenda ña na jakutuni ma Ndioo na, ta indukuni ta'an chi'in tandi'i kuii ma ndian chi'í ña kàndoyo ma nuu ta'nda tiñu kuenda ndian chi'í. Ta takan kūu yi ña ta'i'iin na jakutuni ma Ndioo na, ta'i'iin naja kua kaa ma kuati na. <sup>14</sup> Ta ora cha yā'a kūu takan, tajan ma tati jākūu tiñu nuu Ndioo, jākoyo yi ma nuu ta'nda tiñu ma ndian ndi'í ma tichi lakuna nuu tiin ñu'ú. Ta ma lakuna ñu'ú ndu'va ikan, kùu ma cha'a' uvi nuu ni kuvi na. <sup>15</sup> Ta ma lakuna ñu'ú ndu'va ikan kūu yi ma nuu jākoyo yi tandi'i ndian tūvi ndiso sivi nuu ma tutu Ndioo ña kà'an yi yo ni koo endeeni chi'in ra.

## 21

*Andivi chaa chi'in ma nuñu'u' ñuñivi chaa*

<sup>1</sup> Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan nde'e ndioi iin andivi chaa chi'in iin nuñu'u' ñuñivi chaa, vati ma andivi nunuu chi'in ma ñu'u' ñuñivi nunuu, cha nāa yi chi'in tañu'u' ndia. <sup>2</sup> Tajan nde'i ña ma ñuu í ña kùu ma ñuu Jerusalén chaa, ña vāchi nuu yi iti' andivi nuu iyo ma Racha'nu Ndioo, ña nduva'a vii ndova'a yi takua kaa iin ñivi ña'a ma ora tānda'a ña ña nduva'a vii ndova'a ña kuenda ma ra ni kundaka ña. <sup>3</sup> Takan kūu tajan ma iti' andivi chīnī iin tati ña te'en kānachaa ni'i yi:

—Na nde'e ndo ti i'ya kùu ma ve'e nuu iyo Ndioo chi'in ma ñivi, vati cha ndō'iin ra chi'in na, ta ni ja'a ra ña na kuu na iin ñuuni ma chi'in ra ti maa ra kùu ra ña ni koo ra chi'in na vati uvanuu Ndioo kùu ra kuenda ña jākā'nu na ra. <sup>4</sup> Vati maa ra kùu ra ña ni janatī ra ma takuii tinuu na ti na tūva ni kuvi na, ta na tūva ni kuaku na, ta ni ña nda'vi kùuni na, ta tūva ni nde'e na tundo'o ndia. Vati ma nuñu'u' cha'nu chi'in ndisaa ma ña kini iyo yi niku cha nāa yi.

<sup>5</sup> Tajan ma ra nandi ma nuu iyo ma tayu í te'en nāka'an ra:

—Na nde'e ndo ti yu'u kùu ma ra jāndochaa tandi'i kuii nakuyi —kāti ra.

Ta juuni te'en nāka'an tuku ra chi'jn ndia:

—Na taun yi vati tu'un i'ya kùu ma tu'un ndicha, ta ma tu'un ndaa ña iyo yi ña chinuni ndo —kāti ma Racha'nu.

<sup>6</sup> Ta ora cha yā'a ña kūu takan, tajan te'en nāka'an tuku ra chi'jn:

—Vitin va cha chīnu ndisaa yi. Vati yu'u kùu ma ra nunuu ta ma ra nuu ndi'inia, takua kùu ma letra A chi'in Z. Vati tu iyo nda yo nātii takuii, ta yu'u saanj ni ku'vai ma takuii ko'o na nuu kàna ra', ikan na koo na endeeni

chi'in. <sup>7</sup> Ta tu ìyo iin ndian ndyo'o kùndee jakanaa ndo ma kui'na, tajan ndisaa ma ña va'a ña ìyo chi'in i'ya, tundeeni ndo ni kùu yi. Ta yu'u ni kui Ndioo ndo ta maa ndo ni kuu ndo se'i. <sup>8</sup> Va taku ma ndian ndasi, ta jãña na ma itj, chi'in ma ndian tüvi chìnuni tu'in, chi'in ndian ndokini cha'a' ma kuati ka'nu ña jà'a na, ta chi'in ndian chà'ni ñivi, chi'in ndra ki'vi chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i, ta ñivi ña'a ña ki'vi chi'in ndra'ii yüvi ii, chi'in ndian chàta'ani jatakue'e ñivi chi'in tati xaan, chi'in ndian jaka'nu yutun ií, ta chi'in tandi'i ma ndian jànda'viña'a. Ndisaa ndiakan ni ku'un na ma andaya' nuu nduva'a tiin ma ñu'u chi'in azufre. Yakan kùu ma cha'a' uvi ña ni kuvi na.

*Nuu kà'an yi cha'a' ñuu Jerusalén ñuu chaa*

<sup>9</sup> Ta ma ndi ucha ta'an ma tati va'a Ndioo ña nda'a yi ndi ucha ta'an ma ko'o ña chitu yi chi'in ma ucha nuu ma tundo'o nuu ndi'inia, tajan tañu ndiakan kichi iin yi, ta te'en nãka'an yi chi'in:

—Na kichiun nuu ndai i'ya, ti i'ya ni jana'i nuun nda ña kùu ñasi'i ma ra kùu mvechala.

<sup>10</sup> Tajan ma Tati Íí Ndioo jãna'a yi ma tañu ñuma'nai, ña nde'i iin tati ña jãkuu tiñu nuu Ndioo, ta chàndaka yi yu'u ma siki iin yuku ya'a sukun. Ta ikan jãna'a yi nui naja kua kaa ma ñuu Jerusalén ií ta ka'nu ma ora vãchi nuu yi iti' andivi nuu ìyo ma Racha'nu Ndioo. <sup>11</sup> Ta ma ñuu ka'nu ikan nduva'a tàcha yi, ti xinda'vi Ndioo kùu yi, ña vii kaa yi, takua kaa ma yuu nduva'a vii, chi'in takua kaa ma yuu nãni jasje ña juuni nduva'a vii tacha yi, takua kaa ma inu ndia. <sup>12</sup> Ta ninii nuu chikonuu yu'u ma ñuu ka'nu, ikan nde'i ña endee chikonuu yi ña ndasi yi chi'in korayu ña nduva'a sukun, ta uchi uvi yuve'e yi ndia. Ta ta'ii'in ma yuve'e iyo iin ma tati ña jãkuu tiñu nuu Ndioo ña jakuenda yi yi. Ta ma yuve'e juuni ìyo sivi ma ndi uchi uvi ma ndracha'nu ña kùu tatá ma ñivi ñuu Israel ma taji'na. <sup>13</sup> Ta juuni ìyo uni yuve'e yi ma ndi kumi chiyo yi. <sup>14</sup> Ta ma korayu ña ndasi ma yu'u ñuu ka'nu ikan, ka'iin uchi uvi ma yuu na'nu cha'a' yi, ta chata ma yuu ikan, ka'iin ndi uchi uvi sivi ma ndra kùu tatun ma ra kùu ma mvechala.

<sup>15</sup> Tajan ma tati ña jãkuu tiñu nuu Ndioo, ma ra kà'an chi'in, nda'a ra iin yutun kuii ña kuva'a yi chi'in oro kuenda ña tiku'va yi ma ñuu ka'nu ikan, chi'in ma korayu ta yuve'e yi ndia. <sup>16</sup> Ta ñuu ka'nu ikan iin ku'va ni kua ki'in yi. Takan kùu tajan tiku'va ndio ma yi ma ñuu ka'nu ikan chi'in ma yutun nda'a yi, ta keta yi: Uvi mii uvi cientu kilometru. Ta ma iti' kani yi, iti' sukun yi, ta iti' ki'in yi, indukuni kua chikuku'va yi. <sup>17</sup> Takan kùu tajan tiku'va ndio yi ma korayu. Ta keta yi: Iin cientu uvi xiko kumi iki nda'a yo kùu yi chi'in ma ku'va ña chàtiñu ma ñivi taji'na.

<sup>18</sup> Ta ma korayu kùva'a yi chi'in yuu ña nãni jasje. Ta ma ñuu ka'nu ikan kùu yi mamaa oro, ña vii kuichin yi takua kaa ma inu. <sup>19</sup> Takan kùu ta tandi'i nuu ma yuu vii ña kùva'a ka'iin cha'a ma korayu ikan, te'en kùu yi: Ma yuu nunuu, kùu ma yuu jasje, ta ma ña uvi, kùu ma yuu zafiru, ta ma ña uni, kùu ma ágata, ta ña kumi, kùu ma yuu esmeralda, <sup>20</sup> ta ma ña u'un, kùu ma yuu ónice, ta ña iñu, kùu ma yuu cornalina, ta ña ucha, kùu ma yuu crisólitu, ta ña una, kùu ma yuu berilu, ta ma ña iín, kùu ma yuu topaciu, ta ña uchi, kùu ma yuu crisoprasu, ta ma ña uchi iin, kùu ma yuu jacintu, ta ma ña uchi uvi ña kùu ma yuu nuu ndi'inia, va kùu ma yuu amatista. <sup>21</sup> Ta ma ndi uchi uvi yuve'e yi, kùu ma uchi uvi ma yuu ña nãni perla, ti ta'ii'in ma yuve'e ikan kuva'a yi chi'in iin ma yuu perla. Ta

ma kaai ka'nu ña chà'nda java ma tichi ñuu ka'nu ikan, kuva'a yi chi'in mamaa oro, ña ya'a kuichin kaa yi takua kaa ma inu.

<sup>22</sup> Ta tüvi nī nde'i nī'iin veñu'u ma tichi ñuu ikan, vati uvanuu ma Rachanu Ndioo, ra iyo ndatu ga, chi'in ma ra kuu takua kuu ma mvechala, rakan kuu ma veñu'u na. <sup>23</sup> Ta ma ñuu ka'nu ikan, tüvi chiniñu'u yi ña jatuun ma nikandii yi, ta ni ma yoo ndia, vati ma ra ni jatuun yi kuu ma Rachanu Ndioo, ta ma ñu'ú ikan, kuu ma ra kuu takua kuu ma mvechala. <sup>24</sup> Ta tandi'i ma ñivi iyo tandi'i ma ñuu iyo ñuñivi, ni kakunuu na nuu jatuun yi ma ñuu ka'nu ikan. Ta ma ndra kuu rey ña iyo ma ñuñivi, ni ku'va ndra ndra tandi'i kuii ma ña kuika ndra nuu ma ñuu ka'nu ikan, ta ni tiñu'u ndra yi. <sup>25</sup> Ta ma ndisaa ma yuve'e yi na töve ni ndasi yi ma ora nduvi cha'a' ña töve ni koo chani kuaa. <sup>26</sup> Vati juuni tandi'i ñuu ni ku'va na ña kuika na nuu ma ñuu ikan, ta ni tiñu'u na yi. <sup>27</sup> Va töve ni ki'vi ma ñuu ikan ndisaa ndian kini chi'in ndian jà'a kuati. Ta juuni töve ni ki'vi ndian xaani a ndian jàka'nu yutun íi chi'in ndian jànda'viña'a. Vati uvanuu ma ndian ni ki'vi ma ñuu ikan, kuu ma ndian ka'in sivi nuu ma tutu ra kuu mvechala ña kà'an yi, yo ni koo endeeni chi'in ra.

## 22

<sup>1</sup> Ta ora yā'a ña kuu takan, tajan ma tati ikan jāna'a ndio yi nui iin yuta takuui kuichin takua kaa inu ña chà'a ra' kivi koo yo, ña kèe ra' ma nuu iyo tayu íi nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ma ra kuu takua kuu mvechala. <sup>2</sup> Ta ma ma'ñu ma kaai ka'nu ña ya'a ma tichi ñuu ka'nu, chi'in ninduvi chiyo ma yu'u yuta, ikan ndē'i ña kuakua'nu ma yutun chà'a kivi koo yo, ta chà'a chiti chàcho uchi uvi cha'a' iin kuiya, ña kùuni yi ka'an yi ña chà'a run chiti nani yoo. Ta juuni va'a ma nda'a' run kuenda ña jànda'a yi tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi. <sup>3</sup> Taku ma ñuu ikan töva ni koo nī'iin ña kini a ñivi kini ña töve chàta'ani Ndioo ña na koo na. Ta ma tayu íi nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ma ra kuu takua kuu ma mvechala, ni koo ndio ra ma ñuu ka'nu ikan, ta ikan ni jaka'nu ndio ma ndian kuu ñivi ra ra, ndian jàkuu tiñu nuu ra. <sup>4</sup> Ta ndisaa na ni nde'e na ma nuu va'a ra, ta ma sivi ra ni kindoo yi ma te'e nuu na. <sup>5</sup> Ma ikan töve ni koo chanikuaa, ta ma ndian ni koo ñuu ikan, na töve ni kuniñu'u na ñu'u nda'a, ta ni ñu'ú nikandii, vati maa ma Rachanu Ndioo kuu ra ña ni jatuun ra ñu'ú nuu na. Ta takan kuu yi ña ni ka'nda na tiñu ma ikan ndisaa tiempu.

### *Chani kuyatin kichaa Jesucristu*

<sup>6</sup> Takan kuu tajan te'en nāka'an ndio ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo nui:

—Tu'un ndicha kuu ma tu'un i'ya, ta iyo yi ña kundeniun yi. Vati ma Rachanu Ndioo cha'a' ndatu ra ña kàtitu'un ma ndra kà'an tu'un yu'u ra, rakan kuu ra ña tàchi yu'u ña kuu ma tati ña jàkuu tiñu nuu ra ña na jana'i nuyn ma ña chakuyatin kichaa.

<sup>7</sup> Takan kuu tajan te'en nāka'an tuku ma Rachanu:

—¡Chani kuyatin kichai! ¡Na sii kuuni tandi'i ndyo'o ndian jàchi'in ña kà'an nuu ma tutu Ndioo i'ya!

<sup>8</sup> Yu'u Xuva, ndē'i ta chīnj ma tu'un i'ya. Ta ora cha yā'a ña ndē'e ndioi yi, tajan chūnandii chitj nuu ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña kà'an chi'in, ta kicha'i jàka'nui yi. <sup>9</sup> Va ma tati ikan te'en nāka'an yi chi'in:

—Na ja'un takan, vati juuni indukuni kùu iin musu Ndioo, takua kùu maun chi'in ndra yaniun ña kà'an tu'un yu'u Ndioo, ta tandi'i inga tuku ma ndian jàchi'in ña kà'an nuu ma tutu Ndioo. Yakan va, jna jaka'nun ma uvanuu Ndiooni!

<sup>10</sup> Ta juuni te'en nàka'an tuku yi chi'in:

—Ña tindii xe'un ma tu'un yu'u Ndioo, ña iyo nuu ma tutu i'ya, vati chani kuyatin kuii jachinu yi ma ña kà'an yi. <sup>11</sup> Va'a ga ña na ku'vaun ña na ja'a ma ndian kini ma ña kùuni maa na. Ta ma ndian ja'a kuati, va'a ga ña na ku'vaun ña na ja'a maa na tiaga kuati. Va taku ma ndian ja'a ña va'a, va'a ga ña na ja'a ga na yi, ta ma ndian iyo í kuenda Ndioo, na nanduku ga na naja kua koo tiaga í na kuenda ra. —Takan kàti yi nui.

<sup>12</sup> Ta ma Racha'nu Jesuu te'en kicha'a ra kà'an ra:

—Ndicha va'a ña chani kuyatin kichai, tajan ma ora ikan ni ku'vai ma ya'vi ndo cha'a' ma naja kua ja'a ma ta'ii'in ndo. <sup>13</sup> Vati yu'u kùu ma ra nunuu, ta ma ra nuu ndi'inia, ma nuu kicha'a yi ta ma nuu ndi'inia, takua kùu ma letra A chi'in ma letra Z.

<sup>14</sup> Na sii kùuni ma ndian ndochaa anima na, vati takan kùu kachi na ma chiti kèe nuu ma yutun ña chà'a kivi koo yo. Ta juuni na sii kuuni na ti ni kuu ki'vi na ma yuve'e ma ñuu ka'nu ikan ndia. <sup>15</sup> Va takua ma ndian kini ña ja'a kuati, ni kindoo na iti' nuke'e ñuu ikan, chi'in ndian nduvi a jataku'e'e, ta ndian ki'vi chi'in ñivi yüvi ñasi'i na, ta ndian chà'ni ñivi, chi'in ndian jàka'nu yutun í ña töve kùu run ma Ndioo ndicha, ta chi'in tandi'i inga tuku ma ndian ya'a chà'tani janda'viña'a ndia.

<sup>16</sup> Yu'u Jesuu kùu ña tächj ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuenda ña na kàtitu'un kachin yi ndisaa ma tu'un i'ya nuu ma ndian chinuni tu'in ña iyo kuenda ma ucha ta'an veñu'u. Vati yu'u kùu tata ma racha'nu rey David, ta juuni kùu takua kùu ma chele tacha ña kèta ora na'a —kàti ra chi'in.

<sup>17</sup> Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio ma ra kùu Tati Í Ndioo, chi'in ma ndian kùu takua kùu ñasi'i ma ra kùu mvechala:

—Na'a ndo —kàti na.

Ta nda ndian ni kuuni ña taso'o na ora kà'an na takan, na ka'an na:

—Na'a ndo —inga cha'a'.

Tu iyo nda ndian natii takuii, na kichi na i'ya. Na kichi na ta ku'va saani ma takuii ko'o na ña chà'a kivi koo yo.

<sup>18</sup> Tandi'i ma ndian taso'o ma tu'un kà'an nuu ma tutu Ndioo i'ya, ña kà'an yi chi'in tu'un yu'u ra, te'en kùunj katitu'un kachin nuu ndo: tu iyo nda ndian tiso ga tiá siki ma kua kà'an yi, juuni ma Racha'nu Ndioo ni tiso ga ra tiá siki ma tundo'o ni nde'e na, va ma tundo'o ña kà'an yi nuu ma tutu i'ya ndia. <sup>19</sup> Ta tu iyo ndian kindaa ma kua kà'an nuu ma tutu Ndioo ña kà'an yi chi'in tu'un ta i'ya, juuni ma Racha'nu Ndioo ni kindaa ra nuu na ma ña ni kuu kuenda na ma nuu iyo ma yutun chà'a kivi koo na, ta ni kindaa ra yi nuu na, ikan na kùu koo na ma ñuu í ka'nu ña kà'an yi nuu ma tutu i'ya ndia.

<sup>20</sup> Ta ma ra kàtitu'un kachin ma tu'un i'ya te'en kà'an ra:

—Ndicha, ña chani kuyatin kichai —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an ndiko ma ra kà'an cha'a' ma tu'un i'ya:

—jNa'a, yo'o Racha'nu Jesuu! Ta takan na kuu yi. Amén.

<sup>21</sup> Ta ma Racha'nu Jesuu, na koso ra ma ñamani ra chata ndisaa ndo. Ta takan na kùu yi. Amén.